BÜTÜN YÖNLERİYLE GÜRÜN

Yazan: M.Ali ÖZ

BÜTÜN YÖNLERİYLE GÜRÜN Mehmet Ali Öz

Mehmet Ali Öz

Bütün Yönleriyle Gürün İlçesi

GÜRÜN İLÇESİ TARİHİ

SEYHAN GRAFİK ve MATBAA
İSTANBUL — 1999

İÇİNDEKİLER

I - GİRİŞ

1 - Takdim I (Prof.Dr.Nurettin Sözen'in Yazısı)
2 - Takdim II (Araşt.Görevlisi Mustafa Önder'in Yazısı)
3 - Önsöz (Sayfa VII - IX)
4 - Gürün İlçesi Coğrafi Durumu (Sayfa: 1-3)
5 - Tarih Öncesi Çağlardan Günümüze Gürün İlçesi'nin adları ve Bu İsimlerin Ne Anlama Geldikleri Hakkında (Sayfa: 4-17)

II - TARİH BÖLÜMÜ

1 - Gürün İlçesi Kronolojik Tarihi (Sayfa: 18-19)
2 - Tarih Öncesi Çağlarda (M.Ö: 6000-4000) Gürün İlçesi (Sayfa: 20-25)
3 - Geç Kalkolotik Çağda (M.Ö: 4000-3000) Gürün İlçesi (Sayfa: 26-32)
4 - Proto Hititler (Ön Hititler) Zamanında (M.Ö: 3000-2000) Gürün İlçesi (Sayfa: 33-37)
5 - Geç Hititler - Nesililer Zamanında (M.Ö.: 2000-1190/1180) Gürün İlçesi (Sayfa: 38-43)
6 - Mitanniler Zamanında (M.Ö: 1600-1380) Gürün İlçesi (Sayfa: 43-45)
7 - Geç Hitit Devleti'nin Son Dönemlerinde (M.Ö: 1380-1260) Gürün İlçesi (Sayfa: 45-49)
8 - Asurlular Zamanında (M.Ö: 1260-1232) Gürün İlçesi (Sayfa: 50-52)
9 - Geç Hitit Beylikleri Döneminde (M.Ö: 1232-853) Gürün İlçesi (Sayfa: 53-55)
   A - Tabal Krallığı Döneminde (M.Ö: 1232-1115) Gürün İlçesi (Sayfa: 56-60)
   B - Gurgum Krallığı Döneminde Gürün İlçesi (Sayfa: 61-62)
   C - Kargamış Krallığı Döneminde (M.Ö: 1115-1100/1093) Gürün İlçesi (Sayfa: 63-66)
   D - Meliddu - Malatya Krallığı Döneminde (M.Ö: 1115-853) Gürün İlçesi (Sayfa: 67-70)
10 - Asurlular Döneminde (M.Ö: 853-807/804) Gürün İlçesi (Sayfa: 71)
11 - Urartular Zamanında (M.Ö: 807/804 - 743) Gürün İlçesi (Sayfa: 72)
12 - Asurlular Zamanında (M.Ö: 743-695) Gürün İlçesi (Sayfa: 73-76)
   A - Meliddu Krallığına Bağlı Olan Kummuh Prensliği İçinde (M.Ö: 743-713)
   B - Kummuh Krallığı'na Tabi Bulunan Kummuh Prensliğinin Sınırları İçinde (M.Ö: 713-711)
   C - Gürinian Krallığı (Özerk Bölge) Döneminde Gürün İlçesi (M.Ö: 711-695)
13 - Frygler (Muşkiler) Zamanında Gürün İlçesi (M.Ö: 695-690) (Sayfa: 77-78)
14 - Asurlular Döneminde (M.Ö: 690-675) Gürün İlçesi (Sayfa: 77-78)

15 - Kimmer - İskit / Saka Türkleri Zamanında (M.Ö: 675-612)
Gürün İlçesi (Sayfa: 79-81)
16 - Medler-Matalar (Persler) Zamanında (M.Ö: 612-322)
Gürün İlçesi (Sayfa: 82-86)
17 - Romalılar Döneminde (M.Ö: 322-301) Gürün İlçesi (Sayfa: 87-90)
18 - Kapadokya Bağımsız Krallığı Zamanında (M.Ö: 301-93)
Gürün İlçesi (Sayfa: 91-92)
19 - Ermeniler Zamanında (M.Ö: 93-66) Gürün İlçesi (Sayfa: 93-96)
20 - Romalılar Zamanında (M.Ö: 66-M.S: 14) Gürün İlçesi (2) (Sayfa: 97-98)
21 - Partlar Zamanında (M.S: 14 - M.S: 55) Gürün İlçesi (Sayfa: 99)
22 - Romalılar Zamanında (M.S: 55-260) Gürün İlçesi (Sayfa: 99-101)
23 - Sasaniler Zamanında (M.S: 260-298) Gürün İlçesi (Sayfa: 101)
24 - Romalılar Zamanında (M.S: 298-395) Gürün İlçesi (4) (Sayfa: 102-103)
25 - Doğu Roma (Bizanslılar) İmparatorluğu Zamanında (M.S: 395-640)
Gürün İlçesi (Sayfa: 104-107)
26 - Müslüman (Arap)lar Döneminde (M.S: 640-934)
Gürün İlçesi (Sayfa: 108-119)
27 - Anadolu'nun Türkleşmesi (Büyük Selçuklu Devleti)
Zamanında Gürün İlçesi (M.S: 1057/1058-1080) (Sayfa: 120-128)
28 - Danişmendliler Döneminde (M.S: 1080-1165)
Gürün İlçesi (Sayfa: 129-133)
29 - Anadolu Selçuklu Devleti Zamanında (M.S: 1165-1318)
Gürün İlçesi (Sayfa: 134-138)
30 - İlhanlılar (Moğollar) Zamanında (M.S: 1318-1328)
Gürün İlçesi (Sayfa: 139-141)
31 - Eratna Devleti Zamanında (M.S: 1328-1360)
Gürün İlçesi (Sayfa: 142-147)
32 - Dulkadirli Beyliği Zamanında (M.S: 1338-1341) - (1345-1350) - (1360-1381) Gürün İlçesi (Sayfa: 148-152)
33 - Kadı Burhaneddin Devleti Zamanında (M.S: 1381-1398)
Gürün İlçesi (Sayfa: 153-156)
34 - Osmanlı Devleti Zamanında (M.S: 1398-1402)
Gürün İlçesi (Sayfa: 157-160)
35 - Dulkadirli Beyliği Zamanında (2)
Gürün İlçesi (M.S: 1402-1516) (Sayfa: 161-162)
36 - Osmanlı İmparatorluğu Zamanında (M.S: 1516-1923)
Gürün İlçesi (2) (Sayfa: 163-174)
37 - Gürün İlçesi'ne Aşiretlerin (oymakların) İskânı Teşebbüsü (Yerleşmesi)
Sayfa: 175-199)
38 - Gürün İlçesi'nde Eski Ticaret ve Kervan Yolları (Sayfa: 200-211)

39 - Gürün İlçesi'nde Camii'ler ve Manevi Hayat (Sayfa: 212-228)
A - Gürün İlçesi'nde Manevi Hayat (Sayfa: 212-215)
B - Gürün Ulu Camii (Sayfa: 216-220)
C - Meydan Camii (Sayfa: 220-221)
D - Şeyh Yakup Camii, Pınarönü Mahallesi Cami vb. Gibi Diğer Camiiler (Sayfa: 222-227)

III - KÜLTÜR BÖLÜMÜ

1 - Gürün'de Kültür Hayatı (Sayfa: 228-238)
2 - Gürün İlçesi'nde Sosyal Amaçlı Dernekler (Sayfa: 238-240)
3 - Gürün'de Efsaneler (Aygır Gölü Efsanesi) (Sayfa: 240-243)
4 - Gürün Belediyesi Hakkında Bilgiler (Sayfa: 244-251)
5 - Gürün İlçesi'nin Beşeri Coğrafyası (Sayfa: 251-257)

İKİNCİ KISIM

I - GÜRÜN FOLKLORU

I - A• 1 - Folklor (Halk Edebiyatı) Hakkında (Sayfa: 258-261)
2 - Halk Oyunlarımız Hakkında Bilgiler (261-268)
3 - Halk Oyunlarımızın Çıkış Tarihi ve Tahlili (268-271)
4 - Ters Eşeğe Bindirme Oyunu (271-273)
5 - Abdurrahman Halayı (273)
6 - Sinsin Oyunu (273)
7 - Tura Oyunu (274)
B• Gürün İlçesi'nde Oynanan Tarihi Oyunlar
1 - At Yarışı (Sayfa: 274-275)
2 - Cirit Oyunu (276-277)
3 - Tarihi Kökenli Yöresel Gelenekler (277-280)
4 - Ekin Biçmeye Başlama (280-281)
5 - Ekin Salavatlama (281-282)
6 - İlk Saban İzi Bayramı (282-283)
7 - Hızır Bayramı (283-284)
8 - Çiğdem Eğlencesi (285-286)
9 - Nevruz (Bahar) Bayramı (286-287)
10 - Deve (Tüge) Oyunu (287-288)

II - Gürün'de Ağıtlar ve Ağıt Söyleyenler (Sayfa: 288-290)
1 - Akdere'li Cemal'in Ağıtı (290-294)
2 - Celikanlı Ömer'in Ağıtı (294-297)
3 - Senem Kızın Ağıtı (298-299)

4 - Aşağıdan Gelir Deve (299)
5 - Göğdeli'nin Eteğinde (299-300)
6 - Gelin Yaylanın Çiçeği (300)
7 - Yalanmış Dünya Yalan (301)
8 - Olurmu Düşenin Dostu (302)
9 - Adıgüzel Adıgüzel (303)
10 - Kızımın Adı Didar (304)
11 - Ötegeçe, Beri Geçe (305-306)
12 - Vili Asker Oğlu Vili (306-307)
13 - Dikkolar'ın Ağıtı (307-308)
14 - Duman Çökmüş Gözüme Bak (308-309)
15 - Yine Dumanlandı Dağlar (309-310)
16 - Aman Hamza (310-312)
17 - Küsmüş te Evine Gelmez (312-313)
18 - Ela Göze Düşmüş Perde (314-315)
19 - Acer Hasan'ın Ağıtı (315-318)
20 - Medik Kızın Ağıtı (318-320)
21 - Yol Verin ki Çavuş Gele (321)
22 - Yollar Perişan (322)
23 - Salbayrak (322-323)
24 - Sallanı Sallanı Gelir Dereden (323-324)
25 - Sen Oldun (324)
26 - Yerler Oy (325)
27 - Haberin Var mı? (325-326)
28 - Amik Ovasında Bir Güzel (326-328)

III - 1 - Gürün Dili (Şivesi) Hakkında Bilgiler (Sayfa: 329-343)
2 - Kerkük Türkmencesi ile Gürün Şivesi Benzerliği (344)
3 - Orhun Abideleri'nden Gürün Ağzına (345)
4 - Divan-ı Lûgatit-Türk'ten Gürün Ağzına (346)
5 - Diğer Türk Lehçeleri ile Gürün Şivesi Benzerliği (347-351)

IV - 1 - Çocuk Oyunları (Sayfa: 351-353)
2 - Üşüdüm Oyunu (353-354)
3 - Yer Boncuk, Gök Boncuk (354-355)

V - Gürün İlçesinde Düğünler ve Adetleri
1 - Gürün İlçesi'nde Düğünler ve Adetleri Hakkında (355-356)
2 - Aşiret Düğünleri (356)
3 - Çerkes Düğünleri (356-358)
4 - Türkmen Düğünleri (358-359)

6 - İlçemizde Kilim Dokumacılığı (460-463)
7 - İlçemizde Dokunan Kilim ve Çeşitleri Hakkında (464-470)
8 - İlçemizde Halı Dokumacılığı Hakkında (471-474)
9 - Boyama Tekniği ve Kök Boyalar (474-478)
10 - Dantela ve Oyalar (479-480)
11 - Şal Nedir? Şal Hakkında Bilgiler (480-488)
12 - Gürün İlçesi'nde (El Sanatları) Kadın Giysileri (489-492)
13 - Gürün İlçesinin doğal Yapısı (Sayfa: 493-497)
14 - Gürün İlçesinin Ekonomik Coğrafyası (Sayfa: 497-499)
15 - Gürün İlçesi'nde Tarım (Sayfa: 499-503)
16 - Sebzecilik, Meyvecilik ve Bağcılık (Sayfa: 504-506)
17 - Bozkır Kültürü Bitkileri (Sayfa: 506-508)
18 - Gürün İlçesi'nde Hayvancılık (Sayfa: 508-515)
19 - Gürün İlçesi'nin Yeraltı Zenginlikleri (Sayfa: 516)
20 - Gürün İlçesi'nin İklimi ve Özellikleri (Sayfa: 517-521)
21 - İlçemizde Bitki Örtüsü (Sayfa: 521-522)
22 - Gürün İlçesi'nin Hidrografik Yapısı ve Özellikleri (Sayfa: 522-523)
23 - Tohma Suyu Hakkında (Sayfa: 524-525)
24 - Gürün İlçesi'nin Diğer Akarsuları Hakkında (Sayfa: 526-528)
25 - Gürün İlçesi'nde Göller ve Özellikleri Hakkında (Sayfa: 529-530)
26 - Gürün İlçesi'nde Tarihi ve Eski Evleri (Sayfa: 531-535)
27 - Gürün İlçesi'nde Yerleşme Birimleri ve Düzenleri Hakkında (Sayfa: 536-537)
28 - Gürün İlçesi'nde Ahşap Malzemeler ve Süslemeleri San'atı (Sayfa: 538-540)
29 - Gürün İlçesi'nde Tarihi Çeşmeler (Sayfa: 541)

IX - Gürün Mutfağı Hakkında Bilgiler
1 - Gürün Mutfağı Hakkında (542-543)
2 - Gürün Mutfağında Yemek Çeşitleri (543-545)
3 - Yöremizdeki Yemek İçmek Araçlarının Yöresel İsimleri (546)
4 - Gürün'de Mutfak ile İlgili Atasözleri ve Deyimler (547)
5 - Gürün'de Kullanılan Bozkır Bitkileri (548)
6 - Dut (Dut Pekmezi) Yapılışı (549-550)
7 - Gürün İlçesinde Yemek Çeşitleri (551-558)

X - Gürün İlçesine Bağlı Bulunan Köyler Hakkında (Sayfa: 559-665)

XI - Yer Adları ve Kaynaklar (666-685)

5 - Görücü Gitmek (359-360)
6 - Söz Kesme (Nişan) Yağlık Bağlama (360-361)
7 - Büyük Şerbet (361-363)
8 - Bayramlık Görmeye Gitmek (363)
9 - Gün Kesmek ve Bayrak Kaldırma Adeti (363-366)
10 - Düğünlerde Oynanan Halaylar Hakkında (366-368)
11 - Kına Yakma Geleneği (369-373)
12 - Gelin Almaya Gitmek ve Düğün Yemeği (373-377)
13 - Yüz Görümü (Duvak Açmak) Geleneği (377-378)
14 - El Öpmeye Götürme Geleneği (378)

VI - Halk İlaçları Hakkında Bilgiler
1 - Halk İlaçları Hakkında Bilgiler (Sayfa: 378-388)
2 - Gürün İlçesinde Kullanılan Tıbbi Kelimeler (389)
3 - Gürün İlçesinde Halk İlaçları (390-397)

VII - Halk İnanışları Hakkında Bilgiler
1 - Gürün'de Halk İnanışları Hakkında Bilgiler (398-400)
2 - İslami Prensiplerle Çatışan İnanışlar (401-407)
3 - İbadetle İlgili Olanlar (Kurban ile ilgili) (407-410)
4 - Yatır İnancı veya Türbeler, Hertürlü Ziyaret Yerleri (410-411)
5 - Yağmur Duası İnanışı (411-412)
6 - Cenaze ile İlgili İnanışlar (Ölümle İlgili) (413-414)
7 - Cenaze ile İlgili Olanlar (414-417)
8 - Mevlid Okumak ile İlgili İnanışlar (417-418)
9 - Uğurlu-Uğursuz Sayılan Unsurlarla İlgili Olanlar (418-421)
10 - Kadınlarla İlgili Olanlar (421-423)
11 - Al Karısı - Albasması İnanışı (423-426)
12 - Kırklama İnanışı (426-429)
13 - Çocuklarla İlgili İnanışlar (429-434)
14 - İlçemiz'de İnanışlar (435-441)
15 - Gürün İlçesi'nde Ziyaret Yerleri ve Türbeler (441-447)

VIII - EL SAN'ATLARI BÖLÜMÜ
1 - Gürün İlçesi'nde El Sanatları Hakkında (448-449)
2 - Dokuma ve Giyim (449-456)
3 - İlçemizde Dokuma Kilim, Halı ve El Sanatlarında Kullanılan Motif ve Desenler Hakkında (456-457)
4 - İlçemizde El Sanatlarındaki Desen ve Motiflerin İsimleri Hakkında (458)
5 - El Sanatlarındaki Desen ve Motiflerin Ne Anlama Geldikleri (459)

Takdim (I)

Doğduğumuz ve belli bir yaşa kadar yaşadığım Gürün'ün adı geçince hep heyecanlanırım. Gürün'den söz etmekten mutluluk duyarım. Hele Gürün'ü ziyaret fırsatı bulunca da mutluluğum doruk noktasına ulaşır.

Yakınlarım da aynı duyguları ve düşünceleri taşır. Rahmetli babam Rifat Sözen mektup kağıtlarına, faturaya veya zarfların üstüne "Gürün'lü Rifat Sözen" yazdırırdı ve kendisi ile şakalaşmaya vesile olurdu. "Başka kentli veya kazalı Rifat Sözen'ler de mi var ki böyle yazıyorsun" derdik. O Gürün yazısını görmekten veya Gürün sözünü telaffuz etmekten mutlu olurdu.

İnanıyorum ki çok sayıda Gürün'lü hemşehrimde aynı duygu ve düşünceleri paylaşmaktadır.

Değerli hemşehrimiz Mehmet Ali Öz'ün büyük çaba ve özveriyle hazırladığı "Bütün Yönleriyle Gürün İlçesi kitabı tüm Gürün'de doğan yaşayan hemşehrilerimizin beklentilerini yanıtlayacaktır.

Bu kitap hemşehrilerimizi bilgilendirmek ve mutlu kılmak yanında ülkemizin Bilim hayatı ve tarihi için de değerli bir yapıt olacaktır.

Değerli hemşehrimiz Mehmet Ali Öz'ü bu yapıtı dolayısıyla yürekten kutluyorum. Bu kitabın hazırlanmasında emeği geçenlere de teşekkürlerimi sunuyorum.

Prof. Dr. Nurettin Sözen
İst. Üni. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi
K.B.B. Anabilim Dalı Başkanı
İstanbul Büyükşehir eski Belediye Başkanı

Takdim (II)

Tarih, uzun yıllar bizde olduğu gibi sadece birkaç zaferin, antlaşmanın nakli değil, bunların arka plânının da aydınlatılmasıdır. Diğer bir ifade ile, sadece birkaç yüksek ve gösterişli tepenin aydınlatılması birşey ifade etmez. Önemli olan bu tepelere hayat veren ve üzerinde yükseldikleri ovaları, vadileri, platoları anlamak ve aydınlatmaktır.

Alman şairi Geothe, "300 yıllık geçmişinin muhasebesini yapamayan insan günübirlik yaşıyor demektir." ifadesi ile tarihin önemine dikkat çekiyor. Bütünü anlamak ve değerlendirmek için, cüzleri anlamak mecburiyetindeyiz. Bugünü iyi değerlendirmek, yarına ait plânlar yapabilmekte büyük ölçüde sağlıklı tarih bilgisine bağlıdır. Tarih ancak o zaman ibret olabilir ve genç nesillere aktarılabilir.

Kitabın yazarı M. Ali Öz, kısıtlı imkânlarına rağmen, büyük çabalar sarfederek şirin ilçemiz Gürün'ün tarihini her yönüyle gözümüzün önüne sermektedir. Kimliğimizi, kültürümüzü, dilimizi ve bunların kaynaklarını göstermektedir. Gürün hakkında bir kaynak kitap olma özelliğine haiz bu çalışmanın elbette eksiklikleri vardır. Bu eksikliklerin zamanla okuyucularımızın da katkıları ile düzeltileceğini umuyorum.

Bu çalışma bize başka bir gerçeği de göstermektedir; istenirse imkân, tahsil, maddî sıkıntı vb. bahanelere sığınmadan neler yapılabileceğini M. Ali Öz bu çalışmasında sadece Gürün'ün değil, çevredeki yerleşim merkezlerinin tarihi hakkında da ayrıntılı bilgiler vermiştir. Esere sahip çıkmak Gürünlü'ler olarak hepimizin görevidir.

Unutulmamalıdır ki, her milletin ve dinin tarihi, diğer dinlerin ve milletlerin tarihi ile sınırlıdır. Bu bir eksiklik değil, eşyanın tabiatı gereğidir. Lise yıllarından beri tanıştığımız ve çalışkanlığı ile tanınan M. Ali Öz'ü "öz"ü aradığı bu çalışmasından dolayı kutluyorum. Bütün hemşehrilerime selâm ve muhabbetlerimi sunarken kapsamlı bir çalışma olan (tarih, coğrafya, etnografya) bu eseri kendilerine emanet ediyorum. 3. 12. 1997.

Mustafa ÖNDER
İnönü Üniversitesi
Darende İlâhiyat Fakültesi
Öğr. Gör.

Önsöz

Tarih insan topluluklarının yaşayışlarını, birbirleriyle olan ilişkilerini yer ve zaman göstererek anlatma sanatıdır. Tarihi olayların meydana gelişi esnasında en önemli faktörlerden birisinin fiziksel diğerlerinin de coğrafik ve klimatik özellikler olduğu göz önünde bulundurulursa, insanlık tarihini incelemek ve araştırmak kadar üzerinde yaşanılan yer yuvarlağının tarihini de bilmek o kadar önemli ve zorunludur. Bu özelliği nedeniyle de insanlar, doğup büyüdüğü üzerinde yaşamış olduğu toprakların tarihini de bilmek ve öğrenmek zorundadır.

Bin küsur yıldan beridir yurt edindiğimiz Anadolu'yu binlerce yıldan beri Türkler gibi daha birçok ulus yurt edinmiş, doğal olarak kültürlerini yansıtan belgeleri yaşamış oldukları alanlarda bırakarak tarih sahnesinden çekilmişlerdir.

Bulunduğu coğrafik konumu ve stratejik önemi nedeniyledir ki Anadolu, doğu ile batıyı birbirine bağlayan bir köprü niteliğinin yanısıra, üzerinde birçok ulusların kurmuş oldukları medeniyetlerin de merkezi olması dolayısıyla Mezopotamya'dan sonra insanlık tarihinin ikinci medeniyet merkezini oluşturmaktadır. Tarih öncesi çağlardan günümüze kadar ulusları Anadolu'ya çeken şey hiç şüphe yok ki Anadolu'nun sahip olduğu stratejik önemi ve tabii zenginlikleridir. Bu nedenle de Anadolu tarihin her döneminde sahip olduğu bu önemini korumuştur.

Birbiri üzerine yığılan kültürlerden günümüze kadar ulaşan belgeler, Anadolu'da yaşamış olan toplumların yaşamlarında yer alan her türlü olayı bize aktarmaktadır. Bu uluslara ait olan ve günlük yaşamdan devlet yönetimine kadar her türlü bilgiyi bize ulaştıran yazılı ve yazısız tüm belgeler bununla birlikte tarihin karanlıkta kalmış dönemlerine ait bilgileri ve ipuçlarını da vermektedirler. Geleceğin en iyi şekilde yönlendirilmesi geçmişin çok iyi bilinmesiyle mümkün olduğundan geçmişten geleceğe bir köprü durumunda bulunan bu bilgi ve belgelerin bulunması ve bilinmesi de bir o kadar önemlidir.

Eğer bir toplum henüz kendisiyle (geçmişi) ilgili olan her türlü bilgi ve belgeyi başkalarından almaya veya hazır bulmaya çalışıyor, bunları kendi çabasıyla biraraya getiremiyorsa; söz konusu toplum henüz tarihi çağa ulaşmış sayılmaz ve hâlâ tarih öncesi çağlarda yaşıyor demektir.

Biz de bu hareket noktasından yola çıkarak üzerinde yaşamış olduğumuz topraklarda, tarih öncesi çağlardan günümüze kadar kimler ve hangi ulusların yaşamış olduğunu ve hangi medeniyetlerin kurulmuş olduğunu, hangi tarihi olayla-

rın meydana geldiğini araştırarak Gürün İlçesi'nin tarih ve coğrafyasını ortaya çıkarmaya çalıştık. Bu konuda ilk olmasına rağmen yine de birtakım noksanlıkların da bulunabileceğini hiçbir zaman hatırdan çıkarmayarak bu konudaki ikaz ve ihtarların tarafımızdan makul ve muteber olduğunu belirtmekte fayda olduğuna inanıyorum. Mümkün olduğu kadar yapmış olduğumuz araştırma ve incelemelerde bilgi ve belgeler doğrultusunda hareket ederek gereken özen ve önemi göstermeye çalıştık. Gayemiz doğup büyüdüğümüz, üzerinde yaşamış olduğumuz Gürün ilçesi ve insanlarımıza olan bağlılığımız, vefa duygumuzdur. Çünkü herşeyden önce GÜRÜN İLÇESİ bizim kendi memleketimizdir. Her türlü hayırlı ve faydalı hizmete layık olan da yine ilçemiz Gürün'dür.

Biz bu gayeyle yaşamış olduğumuz topraklara vefa borcumuzu ödeyebilmek için Gürün İlçesi'nin tarih ve coğrafyasının tanıtılması için on yıllık bir zaman içerisinde yapmış olduğumuz inceleme ve araştırmayı siz değerli hemşehrilerimizin ve tüm okuyucularımızın hizmetine sunmaya çalıştık. Atalarımız "Vatan sevgisi imandandır" demek suretiyle bu güzel duyguyu net bir şekilde ifade etmişlerdir. Hz. Peygamberimiz (s.a.v.) de kendi yurdunu çok seviyor, kendi memleketleri olan Mekke ve Medine için "Ya Rabbi Mekke'mizi sevdir, Medine'mizi sevdir" diye dua etmişlerdir. Demek ki her insanda yaratılışı gereği doğmuş olduğu topraklardan bir parça oluşu nedeniyledir ki, hikmeti ilâhi ona mutlaka bir bağlılığı bulunmaktadır. Sadece bağlı olmak yetmiyor, o memlekete sahip de çıkmak gerekiyor. Çünkü "sahipsiz bir vatanın batmayacağına kim garanti verebilir?"

Bu nedenle de tüm Gürün'lü hemşehrilerimizin bu şirin beldemize her türlü maddi ve manevi katkılarını esirgememeleri gerektiğine inanıyorum. Her Gürün'lü hemşehrimizin en azından bizim kadar kendi yurtlarını sevmiş olduklarına inanıyorum. Mevlânâ'nın "Ey yürüyüp giden dost, bütün gücünle ara. Ama dışarıda değil, aradığını kendinde ara" sözünü herkese hatırlatmak istiyorum.

İlçemiz Gürün, içinde bulunmuş olduğu coğrafya (Tohma Havzası) nedeniyle tarihin her döneminde çok önemli bir konuma sahip olduğu için Anadolu'da medeniyet kurmuş olan her ulusun hakimiyeti altında kalmış bir bölgedir. Çünkü Doğu Anadolu ile Batı Anadolu'yu birbirine bağlayan, Mezopotamya ile Anadolu'yu birleştiren tarihi ticaret ve kervan yolunun üzerinde bulunmaktadır. Gürün İlçesi'nin tarih öncesi çağlardan günümüze kadar olan önemi bu özelliğinden kaynaklanmaktaydı. Fakat günümüzde ise bu öneminden çok şey kaybetmiş durumdadır. İçinden E 23 karayolu da geçmese tamamıyla kaderine terkedilmiş bir bölge konumuna gelmiş durumda kalacaktır. Çünkü geri kalmış bir bölge olması ve insanlarının dar gelirli bir hale gelmiş olmaları dolayısıyla ve ekonomik güçlükler sebebiyle insanlarımızın göç etmek zorunda kalmış olmalarıyla da eski önemini hemen hemen kaybetmiş bir duruma gelmiş bulunmaktadır.

Gürün İlçesi'nin bugüne kadar tarih ve coğrafyası hakkında hemen hemen

hiçbir çalışma yapılmamıştır. 1960 yılında merhum Nazım Moğolkoç tarafından küçük bir broşür Gürün İlçesi'ni tanıtmak için çıkarılmıştır. Biz bu konudaki eksikliğin bir nebze de olsa giderilmesi aynı zamanda da ilçemizin tanıtılmasını sağlaması için bu çalışmayı yapmış bulunuyoruz. Böylece bizden sonraki nesillerin geleceklerinin hayal fidanlarının Yeşil Gürün'ümüzde, burada yetişmesinin sağlanması konusunda küçük de olsa bir adım atmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Kaybolmaya yüz tutmuş olan değerlerimizin, Gürün kültürünün ve tarihinin tanıtılması, yeni nesillere aktarılması, insanlarımızın bütünleşmesini sağlayacağına, yeşil vadide yurt tutmuş olan insanımızın Gürün tarih ve coğrafyasını, kültürel özellikleriyle birlikte otantik güzelliklerini de benimseyerek okuyup bellek-lerindeki bilgilerini tazeleyeceklerine inanıyoruz. Çalışma ve gayret bizden, takdir ve lütuf Allahü Teala (c.c.) dandır. Eksikliklerin mutlaka olduğuna inanıyorum. Bunların düzeltilmesi için katkılarınızı bekliyorum.

Bana bu çalışmamda yardımcı olan herkese, kaynak kişilere, özellikle de arkadaşım Mehmet Gökçe'ye, Mustafa ve Hamdi Erişkin'e, İstanbul Büyükşehir eski Belediye Başkanı Prof. Dr. Nurettin Sözen'e, Aydan Çelik ve Fatih Korkmaz'ın şahsında Gürün Yardımlaşma Derneği'ne, Doğan Yalçınkaya'nın şahsında Gürünlüler Dayanışma ve Kültür Derneği'ne yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

15 Mart 1997 - Gürün
Mehmet Ali Öz

Gürün İlçesi

(COĞRAFİ DURUM)

Gürün ilçesi, Greenwich başlangıç Meridyenine göre, 37°46'20" - 38°04'31" Doğu boylamları ve Ekvator'a göre de 38°43'05" - 38°58'28" Kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. İç Anadolu Bölgesi'nde bulunan Sivas İli'ne bağlı olan Gürün İlçesi, Doğu Anadolu Bölgesi ile İç Anadolu bölgesi arasında bir geçiş merkezidir. Tohma Havzaşı'nın da en önemli mevkiinde bulunmaktadır.

Tohma Havzası ise bilindiği gibi, Doğu Anadolu ile Orta Anadolu'yu birbirinden ayıran, bir başka deyimle Karadeniz ile Akdeniz havzalarını, Hint Okyanusu meyillerini ayıran yüksek ve devamlı bir sırtın doğuda Fırat'a doğru alçalarak serilen bir yüzüdür.

Doğal bir Türkiye haritası üzerinde dikkatli bir inceleme yapıldığı takdirde, Tohma Havzası'nın kuzey tarafı Divriği, Kangal ve Gürün ilçesi arasında kalan kısımlar sanki bir doğal çizgi ile ayrılmış gibidir. Bu çizgi batıya kıvrılarak Gürün İlçesi'nin Ziyaret Mevkiinde (Rakım: 2000) sanki Uzun Yaylayı ayırmış gibi daha güneye doğru Hezânlı Dağı'ndan Kurudere ve kapaklı sırtlarından Saksağan Boğazı'na, Yenice köyü (Darende)'nün arka sırtlarından daha güneye, Saksağan Boğazına, bu derenin sırtlarına kadar sanki özel olarak çizilmiş (çekilmiş) bir çizgi gibi uzanır gider. İşte tam bu tepe noktasına düşen yağmur ve kar damlaları (suları) aynı noktadan ikiye ayrılır. Kuzey tarafından, sırttan kuzeye geçen sular derelerden toplanarak Kızılırmak yoluyla Karadeniz'e ulaşırlar.

Batıdan ayrılan sular, Göğdeli Yaylası'ndan Büyük ve Küçük Tahtalı Dağları'nın batı kısmından doğmuş olan sular da (Zamantı/Samantı), Ceyhan ve Seyhan ırmaklarının kollarını (kaynaklarını) oluştururlar. İşte bu akarsulardan toplanan sular da Akdeniz'e ulaşırlar. Daha sonra da hem Akdeniz ve hem de Karadeniz suları Atlas Okyanusu'nda birleşirler.

Tohma Havzası'nda güneye ve doğuya doğru ayrılan bu su damlacıkları yine dereciklerde toplanarak Tohma ve onun kollarını oluşturur, Malatya bölgesinde Fırat Irmağına kavuşarak, Fırat yoluyla Hint Okyanusu'na ulaşırlar. Bu nedenledir ki ilçemiz GÜRÜN coğrafik konumu itibariyle bu iki Okyanus'un

sularının taksim edilerek ikiye bölündüğü noktayı temsil etmektedir. Gürün İlçesi böyle bir önemli noktada bulunmaktadır.

Çünkü tam bu ayrışma noktasından öbür tarafa kayan bir damla bir okyanusa (Atlas Okyanusu'na) diğer tarafa kaymış olan bir damla ise başka bir okyanusa (Hint Okyanusu'na) karışmaktadır. Bu önemli konumu dolayısıyladır ki ilçemiz GÜRÜN ve havalisi iki büyük okyanusun sularının ayrışma noktasını temsil etmektedir.

Gürün İlçesi'nin 1929 yılı Sivas Bültenindeki verilen bilgilere göre; genel alanı (yüzölçümü) 2400 kilometrekaredir. Nüfusu ise; genel toplam olarak 21776'dır. Bu tarihlerde ilçe merkez konumundan başka iki nahiyesi mevcut olup birisi Karatoruk, diğeri ise Göbekören nahiyesidir. Karatoruk Nahiyesine bağlı 15 köy bulunurken, Göbekören nahiyesinin 30 tane köyü bulunmaktadır. Gürün merkezine bağlı olan köy sayısı ise 1929 yılı itibariyle de 8 adettir. 1929 yılına kadar köy sayısı 27 olan Gürün ilçesi'nin 1929 yılından itibaren Çiçekyurdu ve Tekrahma köylerinde de köy kanunu uygulanmaya başlanmış ve köy sayısı 45'e çıkarılmıştır.

1994 yılı itibariyle de GÜRÜN İLÇESİ'nin alanı 2797 kilometrekaredir. Gürün ilçesi'nin kuzeyinde Sivas ili'ne bağlı bulunan KANGAL İLÇESİ, doğusunda Malatya iline bağlı olan DARENDE İLÇESİ, güneyinde de Maraş ili'ne bağlı bulunan Afşin ve Elbistan ilçeleri, batısında da Kayseri'ye bağlı bulunan PINARBAŞI İLÇESİ bulunmaktadır.

1870 yılına ait kayıtlarda Gürün İlçesi'nin beş adet müslüman ve beş adet de gayri müslim mahallesi bulunduğu belirtilmektedir. (Nüfus bölümüne bak). Bu mahalleler ise isimlerine göre şöyledir:

Gayri müslim mahalleleri: 1 - Mahalle-i Mirimsar, 2 - Mahalle-i Mahtum, 3 - Mahalle-i Cesmi Cesim, 4 - Mahalle-i Katolik, 5 - Mahalle-i Tercan.

Müslüman mahalleler: 1 - Fettahağa Mahallesi (Bugünkü Aksu mahallesi - Fettahağa) 2 - Emin Bey mahallesi (Kirazlık ve Yassıcatepe), 3 - Sadık Ağa (Bugünkü Pınarönü ve Çarşıbaşı mahalleleridir), 4 - Ulya mahallesi (Bugünkü Sümüklü - Yoncalık mahallelerinin büyük bir kısımlarıdır), 5 - İhsaniye mahallesi: Bugünkü Sümüklü ve Şuğul mahalleleridir.

Gürün İlçesi Sivas iline 136 kilometre uzaklıktadır. İlçe dahil olmak üzere Konakpınar ve Yazyurdu nahiyeleri ile bucak sayısı üçtür. Gürün Merkez Bucağı'na ve diğer nahiyelere bağlı bulunan tüm köylerin sayısı 1994 yılı itibariyle 64 dür. 1994 yılında Çipil Köyü Kangal ilçesi'ne, Gerdek Mağara köyü de yakın olması nedeniyle Sarız İlçesi'ne bağlanmıştır. Böylece 1994 yılında Gürün ilçesi Sarız ilçesi'yle de komşu olmuştur. 1994 yılı itibariyle Gürün İlçesine bağlı bulunan köyler sayısı 62'dir. Bu köylerden 23 tanesi ilçe merkezine bağlıdır. Konakpınar nahiyesine bağlı olan köy sayısı 13'dür. Yazyurdu nahiyesine bağlı bulunan köylerin sayısı ise 26'dır. Gürün İlçesinin 1994 yılı itibariyle mahalle sayısı 13'dür. Gürün İlçesi'ne bağlı bulunan köyler sırasıyla şunlardır:

Gürün Merkez Bucağı'na bağlı bulunan köyler:

Ağaçlı (Mahken) köyü, Ayvalı (Şeref), Bahçeiçi (Tıhmın), Bağlıçay (Alacamezar), Davulhöyük, Eskihamal, İncesu, Kalederesi, Karahisar, Karakuyu, Kaşköy, Kavak, Kılıçdoğan (Körmustolar), Kızılburun, Kızılören, Külahlı, Suçatı kasabası (Telin), Sularbaşı (Aşağı Sazcağız), Tepecik, Yelken, Yeşildere, Yukarı Sazcağız, Yuva (Yave).

Konakpınar Nahiyesine bağlı olan köyler:

Konakpınar Merkez bucağı, Böğrüdelik, Çevirme, Dayakpınar, Dürmepınar, Eskibektaşlı, Gökçeyazı (Otlukilise), Karadoruk, Karaören, Mağara, Reşadiye (Gavuröreri), Sarıca, Yılanhöyük köyleridir.

Yazyurdu Nahiyesine bağlı bulunan köyler ise şunlardır:

Yazyurdu (Celikanlıyurdu), Akdere, Akpınar, Başören, Beypınar, Bozhöyük, Camiliyurt, Çiçekyurdu, Deveçayırı, Erdoğan (Maraşlı), Göbeköreri, Güldede, Güllübucak, Güneş, Hüyüklüyurt, Karapınar, Kaynarca, Kındıralık (Börklü), Koyunlu (Gelloş), Kürkçü, Osmandede (Kötüköy), Şakşakpınarı (Diricanlı), Yaylacık, Yeni Bektaşlı, Yolgeçen (Tekrahma), köyleridir.

Gürün İlçesinin (1994 yılı itibariyle) mahalleleri:

Şuğul (İhsaniye) (Sümüklü), Yoncalık, Burçevi (Salihli), Karayar (Hamidiye), Karatepe (İhsaniye) ve Fazlıağa), Yassıcatepe (Emin Bey), Işıtan (Aksu ve Çakşur), Kurultay (Fettahağa), Kirazlık (Emin Bey), Pınarönü (Sadıkağa), Ketençayırı (Fettahağa) Yeni Mahalle, Çayboyu (Gübün) mahalleleridir.

TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARDAN GÜNÜMÜZE GÜRÜN İLÇESİ'NİN ADLARI VE BU İSİMLERİN NE ANLAMLARA GELDİKLERİ HAKKINDA BİLGİLER

Başta Anadolu'nun ilk tarihi çağında yaşayan halkların sınıflara ayrılması bunların hakkında bilgiler edinilmesi olmak üzere bugün Anadolu'daki yerleşim birimlerinin tarihi çağlarda almış oldukları bugünkü isimlerinin de nereden ve nasıl gelmiş olduklarının bilinmesi konusunda bize, çağdan çağa eski kavimlerden göçen, istila eden veya fetih maksadıyla yeni gelen kavimlere geçen yer adlarından daha çok, sayı itibariyle de kat kat fazla olan şahıs adları ve kısmen de cins isimler faydalı olmaktadır. Böylece, birkaçı bugüne kadar yaşamakta devam etmiş şehir adlarının tahlili yapılmakta ve ait oldukları dil ve kavimlere nisbetleri tayin edilmekle birlikte eskilikleri ve kuruldukları çağ hakkında bir fikir edinilmektedir. Anadolu'nun eski yer adlarından bir kısmı muhtelif sebeplerle, Akad, Yeni Sümer, Babil, Mari, Nuzi, Hurri, Hitit ve Asur kaynaklarından öğrenilmektedir. Bu kaynakların başında da bu toplumlara ait dinsel yaşama ait bilgileri veren kültler ve tabletler geldiği gibi aynı zamanda da savaşları ve antlaşmaları anlatan tabletler ve diğer tarihi belgeler gelmektedir.

Bunun içindir ki yer yer Anadolu'da yaşamış olan tarih öncesi kavimlerin dinsel yaşamlarından da bahsetmek zorunda kalacağız. Tabii ki bunların en başında da Hititler'e ait kaynaklar ön sırayı teşkil etmektedir. Hatti ülkesinde (1) etnik yapıda olduğu gibi dinsel kültürde yani dinsel yaşamda da çok çeşitlilikler vardır. Bu yüzdendir ki Hatti ülkesine "Binbir Tanrılar Ülkesi" denmiştir.(2) Bu bin tanrının içinde, Palu, Luvi ülkeleri gibi, yine Anadolu içinde yer alan Hind Avrupa kökenli halkın yaşadığı bölgelerin tanrıları olduğu gibi, Hitit öncesi Anadolu'nun Protohititler denilen (3) yerli halkının tanrıları olduğu gibi, Hurri, Yukarı Mezapotamya ve Kuzey Suriye tanrıları ve diğer toplumlara ait tanrıları dahi yer almaktadır.

Boğazköy yakınındaki Yazılıkaya kutsal alanındaki kabartmalarda ve tasvirlerde görülmekte olan tanrılar, Hitit devletinin resmi tanrılar topluluğunu yansıtmaktadır. Boğazköy'de bulunan inanışlar ve dinsel yaşamı anlatan tabletlerden anlaşıldığına göre Hitit dini kültürünün, bize çeşitli ulusların kültür birleşiminden oluşmuş çok tanrılı bir devlet dini olduğunu açıklamaktadır. Çok

sayıdaki Hitit tanrılarının bazılarına daha çok önem verilmekteydi. Bunların başında Fırtına tanrısı ve bunun değişik bölgelerdeki yerel türleri gelir. Fırtına tanrısının Hititçe'deki adı **"TARU"** adını taşımaktaydı. TARU'nun bir ünvanı da "Kral"dır. Fırtına Tanrısının adı **"TELEPİNU**'dur". Bu tanrı tarımla uğraşır, su getiren ve tahılların büyümesini sağlayan bir bereket tanrısıdır. Onun karısının adı da belgelerde **"HATEPİNU"** olarak geçmektedir. (4)

Anadolu'daki tanrı adlarından bazıları bile Hindistan'da kutsanan ya da özel ad olarak kullanılan **İndra, Mitra, Varuna, Nasatya** vb. gibiler Mitanniler zamanındaki tanrı adlarının aynısıdır. Bunun bir tek açıklaması vardır, o da Anadolu'ya gelerek yerleşmiş olan Mitanniler ve diğer toplumların Ön Asya'dan göçlerle buraya gelmiş olduklarını ispatlamaktadır.

Anadolu'da bulunan ve tabletlerde veya metinlerde geçen tanrı adlarından bazıları da Hurri kökenli kelimelerden oluşmaktadır. Yani Hurriler'e aittirler. Bunların başında da **"HEPAT"** gelir. **Hepat bir Hurri tanrıçasıdır.** Arinna şehrinin güneş tanrıçasına hitaben yazılmış bir dua da (ki dua şöyledir: **"Bütün ülkelerin kraliçesi efendim. Arianna'nın Güneş tanrıçası! Hatti ülkesinde sen Arinna'nın güneş tanrıçası adını alırsın, Sedir ülkelerinde, Suriye'nin kuzey kısımları ve Toroslar'ın tümünü ve kuzey kısımlarını içine alan bölgelerde ise, HEPAT adını taşırsın")** Hitit Güneş Tanrıçası Arinna ile eşitlenmektedir. Yani Hitit ülkesinde fırtına tanrısı olan **TARU** (ünvanı kraldır fırtına tanrısının oğlu ise **TELİPİNU**'dur.) Hitit ülkesinin güney bölgelerinde Suriye ve güney komşularında "TEŞUP" olarak tanınmakta bu ad ile anılmaktadır.

Güneş tanrıçası olan Hitit tanrıçası Arinna ise yine bu bölgelere (Suriye ve Güney Hititya da) "HEPAT" olarak anılmaktadır. Bu tanrılar ise Yukarı Mezapotamya'da "İŞTAR" ve "ŞAŞGA" olarak adlandırılmakta ve anılmaktadır. Halpa (Halep) şehri Teşup'unun zevcesi Hepat'ın kültlerinin Hititler'in devlet merkezinde ve diğer bölgelerinde bu tanrı çiftinin diğer kültlerinin de bulunması ünlü şarkiyatçı Göthze'nin de belirtmiş olduğu gibi Hurri tesirinin, nüfuz ve hakimiyetinin hüküm sürmüş olduğu Şamuha (Şumuha), Hurma (Hurama), Uda, Ura, Vasudayanda, Abzisna, Sulupaşa, Katapa vb. KUMANİ (Komana) gibi Hitit ülkesinin doğu ve güneydoğu bölgelerinde kutsanmaktaydı ve anılmaktaydı. (ileride de görüleceği gibi ilçemiz GÜRÜN de o zamanlar bu bölgede bulunuyordu) Hitit İmparatorluğunun (Proto-Hitit) yıkılışından sonra, kent devletleri olarak tarih sahnesinde beliren Geç Hitit Krallık dönemine rastlayan M.Ö.: 1500-1400 yılları arasında bilindiği gibi Hitit ülkesi Hurri Mitanni devletlerinin siyasi nüfuz ve hakimiyetine girmişti. İşte bu siyasi nüfuz ve etki sebebiyle başlayan Hitit-Hurri kültürel alışverişi ve hatta kraliçe adlarının da gösterdiği gibi akrabalık bağları çoğalmaya başlayınca Hurri halkının yoğun olarak yaşamış olduğu alanlardaki yerel dinsel merkezlerde kutsanan Hurri tanrıları başkent Hattuşa'ya kadar girmiştir. Ve gittikçe de artan bir öneme sahip olmuşlar. Bu durum 3. Hattuşuli'nin eşi kudretli Puduhepa zamanında Hurri etkileri-

ni ne denli arttığı onun Hurri kökenli dinsel metinleri arattırıp yeniden kopya ettirmesinden de açıkça belli olmaktadır.

Hurri tanrıları ve dinsel görüşleriyle ilk ilişkileri I. Hattuşuli döneminde güneydoğu yönünden yapılan Hitit askeri operasyonları ile başlamıştır. Adı geçen kralın Halpa (Halep) tanrısının yontusunu başkentine götürmesi belki de Hurri tanrılarının Hitit Panteonuna girmesinin ilk adımını oluşturmuştu. Hurriler'in yaptıkları başka bir önemli faaliyet de onların aracılığı ile Mezapotamya'da geçerli olan bazı tanrısal ve dinsel kavramların Hititler'e aktarılmasıdır. Mezopotamya'da Hitit tanrı veya tanrıçasının yerini tutan ve bu bölgede İŞTAR ve GAUŞGA diye bilinen tanrılar buna kesin olarak gösterilebilecek bir örnektir. Yazılıkaya açıkhava tapınağında bulunan baş tanrı TEŞUP ile HEPAT'ın tasvirlerinin bulunması bunlara Hitit krallarınca çok büyük önem vermiş olduklarını göstermektedir. Kayseri'nin 61 km. güneydoğusundaki kaya kabartması 3. Hattuşuli'ye aittir. Yine Kayseri'nin kuzeydoğusundaki Fıraktin kayalıklarındaki kabartmada ise kral Hattuşuli ve karısı Puduhepa'nın adları bulunmaktadır. Bu anıt kral ve kraliçeyi dinsel bir töreni icra ederken göstermektedir. Kraliçenin adının yanısıra "KİZZUWATNA'nın KIZI" sözleri de, kraliçenin kökenini göstermiş olmaktadır. (5) İkinci Murşili'nin yıllıklarında Kargamış Kralı (I. Subilulima'nın kardeşi) Şarrikuşuh'un Kumani kentinin tanrıçası HEPAT'ın bir bayramını kutlamak için Hatti kralı olan yeğeni 2. Murşili ile buluştuğu sırada (Kizzuwatna'da buluşmuştu) hastalanarak ölmüş olduğundan bahsetmektedir. (6) Kummannu kenti ise Kizvatna'nın kuzeyinde bir şehirdir ve Kayseri ile Malatya arasında bulunmaktaydı ki Gürün ilçesi bu kent krallığının da sınırları içinde bulunuyordu. Bugünkü Hurman Çayının kaynaklarının bulunduğu bölgeyi kapsamaktaydı. Beypınar Köyünün Kamışlıdere mevkiinde en yüksek tepesinde bulunan kaya kabartmalarında bulunan ve yöre halkı tarafında da "Kız oğlan heykeli" olarak adlandırılan bu heykeller gerek fıraktin kaya kabartmalarında ve gerekse yazılı kaya kabartmalarındaki kral Hattuşuli ve kraliçe Buduhepa'nın tasvirlerine benzerlik göstermektedir. İşte bu çağlarda M.Ö.: 1500-1400 yılları arasında Hititler'in hakimiyeti altında bulunan Gürün ilçesi bu tarihlerde Hurriler'in de siyasi nüfuzları altında bulunuyordu.

Hitit tabletlerinde M.Ö.: 1500-1200 yılları arasında Hepat ile teşkil edilmiş şahıs adları sık sık görüldüğü halde bundan evvelki tarihlerde görülmemekte ve rastlanılmamaktadır. M.Ö.: 1000 yılına ait Darende menşeli yalnız bir tane oturan HEPAT tasviri mevcuttur. Bunun tarihi kesin olarak tesbit edilememiştir. Bu Hepat tasvirinin bir Malatya kralı tarafından vakfedilmiş olduğunu tarihi kaynaklar belirtmektedirler.

Bu tanrıçaya ait Hitit hiyeroğlifi yazıtı şöyledir: "DHİ-pa-tu URU, me-na-li ("Şehre ait olan Hepatu, şehirli hepatu) Bu şehirle hangi şehrin kastedildiğini kabartmanın arka yüzünde bulunan yazıttan anlamaktayız; buradaki şehrin adı "TU-MA-N-A-URU" diye geçmektedir. (7)

Malatya kralı SULUMAL'ın kendilerine libasyon yaptığı fırtına tanrıları iki şehre göre adlandırılmaktadır. Bunlardan birisi Malatya şehrinin fırtına tanrısıdır. Diğeri de yine Malatya prensliğine yakın ve Malatya prensliğine bağlı olan bir bölgede Karahöyük'te bulunmaktadır. Karahöyük ise; Elbistan'dan Malatya ve Gürün'e giden yolların 10 km. kuzeyindedir. Yani Gürün'ün güney ve güneybatı yönünde şimdiki Elbistan ile Gürün, Afşin, Göksun topraklarındadır. Sahibi bir Malatya kralı olan Izgın Hitit hiyeroğlif yazıtı ise Karahöyük'ün yalnızca 5 km. güneyindedir; bu itibarla Karahöyük ve gürün, Malatya ülkesi sınırları içinde bulunuyordu. Karahöyük yazıtının sahibi, yazıtın ilk satırının sonunda olup ARMA-Sİ-DA adını taşımaktadır. Anlamı ise; "Ay tanrısının adamı manasına gelmekte ve Hurrice olmayıp Hititçe'dir. Hiyeroğlif Hititçesindeki "TA", Çivi yazısının tarihçesindeki "ZA"ya tekabül ettiğinden dolayı, Boğazköy metinlerinde öyle bir ülke veya şehir aramalıyız ki sonu "-ZA(N)Tİ" ile son bulsun.(8)

Göhtze, 3. Hattuşili'nin eşi, kudretli kraliçe PUDUHEPA'nın, Hepat kültü içinde meşhur şehirlerden biri olan Kumanni'li (Komanna) olması ve o zamanlardan önce veya bu şehrin LAVAZANTİYA diye de anılmış olması (kraliçe Puduhepa'nın babası o zamanlar Lavatantiya şehrinin kralıydı ve bu şehrin de KİZZUVATNA ülkesi sınırları içinde bulunması ve Komanna'nın da Malatya Geç-Hitit prensliğine yakın olduğu ve Hepat kültünün de M.Ö.: 1000 yıllarında yaşadığı bilindiğine göre ve çivi yazısı Hititçesinde de "BOŞALTMA KABI" ibrik gibi bir şey anlamına geldiğine göre Karahöyükte geçen şehir adının yazısındaki "LA-(HU)-WA-TA-N-Dİ ismi LAVAZANTİYA (Luh-Azatia) yerinde kullanılmış olduğu kesindir. O zaman Lavazantia şehrinin Kummanni şehrinden pek uzak olmadığı ortaya kesinlikle çıkmış olur. Bu sebepledir ki, Karahöyük yazıtının onuncu satırındaki LAVAZANTİYA ülke adından sonra üç şehir isminin görüldüğüne göre URU-mena-i "ismiyle ve bunlardan birincisini "LE-KA-RA-MAURU" olarak okumaktayız (krş. res. 2. son satır) Bu şehirle, Boğazköy metinlerinde geçen ve Forrer, Götze, Garstang ve başkaları tarafından bugünkü GÜRÜN İLE BİR TUTULAN TAGARAMA veya TEGARAMA ŞEHRİ KASTEDİLMEKTEDİR. TİLGARİMMU ŞEKLİNDE OLAN ASSURCA ŞEKLİNİN GÖSTERDİĞİNE GÖRE, BU YER ADI KENDİSİNE HAS BİR "T/L" SADASI İLE BAŞLAMAKTA, yani ihtimalki TLEGARAMA İSMİNİ TAŞIMAKTA İDİ. TEVRAT'TAN AYNI YER ADI BİZE "Togarma" suretinde intikal etmektedir.

Bütün bunlarda gösteriyor ki gerek Malatya ve gerekse Karahöyük'te ve bütün bu yöreler Gürün de dahil olmak üzere Lavazantiye şehrinin (ülkesinin) fırtına tanrısı olarak kabul ediliyordu. Kısacası 3. Hattuşil'in hem kayınpederi ve hem de eşi olan Puduhepa (hepat) sonraları Malatya'ya ait olan ve Malatya"dan uzak olmayan bir bölgede neş'et etmekte (kutsanmakta) idi. Kraliçe PUDUHEPA tanrıça Hepat'ı ifade etmekteydi. 3. Hattuşili ve eşinin M.Ö. 2000-1000 yılları arasında yaşamış olduğunu bildiğimize göre bu tarihler arasında Gürün ilçesi'nin o zamanki adının yukarıda da belirtilmiş olduğu gibi TEGA-

RAMA-TİLGARİMMU" olarak biliniyordu. (9) M.Ö. 1000 yılına ait Darende menşeli oturan Hepat (Tanrıça-Kralın eşi) tasviri (Malatya kralı tarafından vakfedilmiş olduğu yazıtlarda anlatılmaktadır)ndeki tanrıçaya ait Hitit hiyeroğlifçesinde (yazıtında): DHİ-PA-TU" URU-manana-li (şehirli Hepatu, şehre ait Hepatu) cümlesi yer almaktadır. Bu yazıtın arkasında da TU-MA-N-A-URU hangi şehre ait olduğu bildirilmektedir. Yani (Bakınız resimler 6.7.8) Darendeli olan Malatya kralının tanrıça Hepat'ın tasvirini hediye etmiş olduğu şehrin adının TU-MA-N-AURU olduğunu bildirmektedir. Hiyeroğlif Hititçesinde "U" sedası "A"ya dönüşmekte ve "H" harfi de kaybolmaktadır. Çivi yazısında (Hititçesinde) "LAHHU (Zahhuwa) "Boşaltma kabı" anlamına gelip "LAHU(WA) = Su boşaltmak fiilinden müştaktır. Malatya'daki Karatepe kazılarındaki "Ziyafet sahnesi" kabartmasında kralın arkasında bulunan küçük bir masa üzerinde yayvan bir tepsi içinde tasvir edilmiştir. Yelpaze sallayan bir şahıs şarap yahut yıkanma suyunu ihtiva eden bu kaplardan birinin kulpunu (bugünkü ibriğe benzer bir su kabı) tutmaktadır. Boğazköy metinlerinde ARHUMMAS LAHHU (Su ibriği) tabiri LAHHU "kabının vücut temizliği yani vücudun dış aksamının temizliği için kullanıldığını göstermektedir. O halde Malatya kralının vakfetmiş olduğu tanrıça Hepat tasvirinde geçen "DHİ-PA-TU URU-ME-NA-Lİ" cümlesinin içinde su geçen şehrin hepat'ı (tanrıçası) anlamına gelmiş olabileceği muhtemeldir. Burasının da Gürün olduğu mutlaktır. Çünkü Proto-Hititçe de TİLİ-UR (A)-EMAN (Tilimra) diye de okunmaktadır) kuyu anlamına geldiği gibi "bolsu" anlamına geldiği de ifade edilmektedir. TİLİMRA şehir adı "TİLİ-U (A)-UMAN" şahıs adı kökü ile aynı olmalıdır. Hatti metinlerindeki "TİLİURAŞ" şehri adında buluyoruz. Çünkü Hititçe de şahıs adları dolayısıyla "U" veya "V" ile "M"nin değişime uğradığını biliyoruz. O halde TİLİMRA ile TİLİ URAS'ın aynı olduğu anlaşılmaktadır.(10)

Tilimra'nın Kuşşar ve Şamuha'nın doğu tarafında olacağı tahmin edilen yer Hitit metinlerinde Kuşşar, Şamuha ve Hurama şehirleriyle birlikte zikredilmekte ve birbirlerine yakın oldukları anlaşılmaktadır. Yörenin Kuşşar ilinden doğuya giden yolun (Miladdan önce "eski ticaret yolu" veya "Kilikya kapıları", Miladdan sonra da "Kral yolu" olarak bilinen yoldur) önce Şamuha'ya geldiğini ve oradan daha doğuya, TİLİMRA'ya, bir diğer yolun da Güneydoğu'ya Malatya civarında aramamız uygun olan Hurama'ya gidiyordu. Eldeki kaynaklara göre Hurama Kizvatna'nın diğer adı olduğuna Luhuzatia ve Razama şehirlerinin Malatya'nın yakınlarında ve TEGARAMA'nın güneyinde olduğuna göre TİLİMRA'nın TİLGARİMMU olarak bilinen GÜRÜN ilçesi olduğu anlaşılmaktadır. Götze, Hahhum, Harana, Şamuha, Timelkia, Tegarama, Luhuzatia şehirlerinin yerinin yukarı Kızılırmak ile Yukarı Fırat nehirleri arasında bulunması gerektiğini ifade etmiştir. (11)

Bütün bu bilgilerin yanısıra daha önceden de görmüş olduğumuz gibi tarihin en eski devirlerinden kalan tümülüslere, höyüklere Türkistan'da "Kurgan", İran'da "Tepe", Anadoluda "Höyük" Suriye ve Mezopotamya kültlerinde

de "Tel" adı verilmiş olduğuna göre ve Babilcede de Ğar "Mağara" manasını verdiğine göre, Hititçe çivi yazısında da Arumma "Su", (Arumma lahhu = Su ibriği), ismini ifade etmiş olduğunu göz önünde bulundurursak Süryanice TEL ve Yine Babilce de ĞAR, Hititçede de Arimmu, kelimeleriyle türetilmiş olan TEL-GAR-RİMMU isimleriyle türetilmiş olan bir kelime ortaya çıkmış olmaktadır ki, bu da bugünkü Gürün ilçesi'nin coğrafik konumunu anlatan bir ifade ortaya çıkmış olur. Yani "yüksek mağaraların bulunduğu su yeri" anlamına gelmiş olur.

Bütün bunların yanısıra da TEGARAMA, Hititçe'de "MA" ekiyle türetilmiş bir şehir ismi olduğu tarihi kaynaklarda belirtilmektedir. Ayrıca TEGARAMA şehir adı ile kökü bakımından mukayese edilebilecek TİKARA ve TİKARUŞU şahıs adlarının bulunması bazı şehir adlarının "MA" ekiyle bitmiş olmaları bu ismin yani TEGARAMA'nın Tikaruşu veya TİKARA şahıs isimlerinden "MA" ekiyle türetilmiş bir şehir ismi olduğu ortaya çıkmaktadır.

TEGARAMA, hem Hitit ve hem de Kapadokya kaynaklarında oldukça sık rastlanmakta olan şehir adıdır. Hitit metinlerinde TEGARAMA şeklinde yazılmış olduğunu Götze, "Kizvatna" adlı eserinde belirtmiş. İŞUVA krallığı ve AZZİ ülkesi ile münasebeti bulunan bu bölgenin umumiyetle GÜRÜN ilçesi olduğunu kesinlikle kabul etmektedir. O halde bütün bu bilgilere dayanarak, yukarıda anlatılan yerlerde ilçemiz Gürün'ün ifade edilmiş olduğu açıktır.

Asur kaynaklarında TİLGARUMMU, Hitit kaynaklarında TAGARAMA, Kapadokya belgelerinde de TEGARAMA olarak geçmektedir.(12)

Yukarıda görüldüğü gibi GÜRÜN İLÇESİ tarihini, tarihi çağlardan günümüze kadar almış olduğu isimleri ve bu isimlerin ne anlamlara gelmiş olduğunu bütünüyle tarihi kaynaklardan öğrenmekteyiz.

Tarihi kaynaklarda geçen, tarihi belgelerin ışığı altında ortaya çıkan Gürün İlçesi'nin tarihi süreç içerisindeki almış olduğu isimler şunlardır;

Ayrıca TAGARMA ismini M.Ö. 7. yüzyılda Kengeres devletini kuran ve Yenisey Irmağı boylarında TAGAR adı verilen kültürü meydana getirerek kurmuş olan Türkler'in Kıpçak boyundan olan insanlardan almış olabileceği de çok muhtemel görünmektedir. Çünkü Kıpçaklar (Kumanlar) da Türk boyundandırlar. Kıpçak Türkleri batıda "Kuman" adıyla tanınmaktaydılar. Kumanlar, bugünkü Kazan çevresinde yaşayan Kazan Tatarlarının dedeleri olan Kuman-Kıpçak Türkleri M.Ö. 7. yüzyılda kurmuşlardır. Kengeres devleti de Kanglı - Kıpçak- ve Peçenek Türk boylarını içine alan bir devletti. Bu topluluğun içinde Karluk ve Oğuz Türkleri de vardır. Kengeres Devleti M.Ö. 7. yüzyılda TAGAR adı verilen kültürü meydana getirmiştir. Bu kültürü meydana getiren bu topluluk yüksek tekerlekleri bulunan kağnıları ile tanınmış olan ve Tölis Türkleri olarak bilinenlerce kurulmuştur. Bu devlet M.Ö. 2. yüzyılda kurulmuştur ve M.S. 5. yüzyılda da yıkılmıştır. Bu ülkenin sınırlarını; Keş, Kuşanye, Taşkent, Buhara ve Harizm'den ibaret beş eyalet oluşturuyordu. Bu devletin dini inan-

cı Gök Tanrı inancı idi ve yazı olarak da Göktürk alfabesini kullanmaktaydılar. Kıpçak-Kuman Türkleri, iki yoldan Anadolu'ya gelmiştir.

1 - Gürcistan üzerinden gelen Hristiyan Kumanlar, Doğu Anadolu ve Karadeniz'e yerleştiler.

2 - Bizanslılar'ın Balkanlar'dan getirdiği bunlardan bir kısmı Doğu Anadolu, Trabzon, Rize ve Artvin bölgelerine yerleştirmişlerdi. Bulgar Türkleri de Kuman Türklerinden meydana gelmiştir. (13) İşte bu Türk kavminin de ismini alabilme ihtimali ve TAGAR ismiyle de TAGAR-MA şekliyle birleşmiş veya değişerek bu hale gelmiş olması da muhtemel görünmektedir. TAGARMA isminin değişime uğrayarak TOHMA kelimesi haline gelmiş olması da muhtemeldir.

TOHMA kelimesi bu havzada yaşayan halk arasında DOK-MA/DÖK-MA kelimelerinin zamanla değişmesinden meydana gelmiş olduğu söylenmektedir. TOHMA SUYU yüksek yerlerden gövdeli (Gökdeli) yaylalarından itibaren çok yüksek yerlerden dökülerek, adeta atılarak akmakta, bu akış şeklinden de bu adları almış olmaktadır ki, bu isim hem Tohma suyunun tanımlamasını yapmakta, hem de DOK-MA: ÇOK SU anlamını ifade etmektedir.

Bu ifadeler aynı zamanda Hitit ve Asur kaynaklarında geçmiş olan TEL-GAR-RİMMU (yüksek mağaraların bulunduğu su yeri) anlamına da uymaktadır. Yine ARİMMA (Boşaltma kabı, su ibriği) ifadeleriyle bu bölgeyi isimlendirmiş olmalarına çok uymaktadır. Bunun içindir ki yukarıda adı geçen kelimelerin Gürün ilçesi'nin zaman içerisinde ismi olduğu TOĞMA-TOHMA-THORMA-TOĞORMA-TOĞARMA vb. gibi zaman içerisinde değişik söylencelerle değişime uğradığı kesindir.

Ömer Rıza Doğrul, Abdül Ferec Tarihi'nin dibacesinde(14) Yunanlılar"ın MERES, Arapların ise KUBAKİB Irmağı adını verdikleri bu ırmağa Türkler'in TUHMA (Tohma) suyu adını vermiş olduklarını belirtmektedir. TOHMA Suyuna her ulus değişik bir ad vermiştir.

Türkler'in TOHMA demesi Oğuzlar'ın bir boyunun Orta Asya'da TOKMAK vadisi bölgesinde bulunan ve özellikle de TOKMAK şehrinde yaşayan bir takım Türk boyunun bu bölgeden Anadolu'ya, sonradan geldikleri zaman bu Oğuz boylarından birisinin TOHMA ismini, Orta Asya'daki TOKMAK VADİSİNE benzeterek bu ismi vermiş olduğu da kuvvetle muhtemeldir.(15)

2 - TOHMA isminin Bizanslılar'ın THEMA (Eyalet, sancak) kelimesinin zamanla değişerek bu hale gelmiş olması da muhtemeldir. Çünkü Bizanslılar'ın ülkeyi bir çok sancak veya eyalete bölmüş oldukları ve bu eyaletlerden birisi de içinde Gürün'ün de bulunduğu ve Tohma Havzasını içine alan THEMA bölgesiydi. İşte bu sebepten dolayı bu ismi almış olabileceği de çok muhtemeldir.

3 - ÇAKŞUR (ÇAHŞUR): (Çağşır, Çağşur, Çahşur, Çahşır): Üst donu, şalvar, pantolon olarak adlandırabileceğimiz eski bir giysi adıdır. "Çahşur ayağa

giyerler" diye Şer'iyye sicillerinde geçmektedir. Ayakları kıllı ve paçalı olan güvercinlere ÇAKŞURLU GÜVERCİN adı verilmektedir. Çakşur: Don gibi belden aşağı giyilen paçaları mestli ve dar bir nevi şalvar hakkında kullanılan tabirdir. Çuhadan yapılırdı. Kadınlara mahsus olan ağızlıkları ve uçkurlukları sırma kaytanlarla süslenirdi. Lügat-ı Ebüz Ziya da bunun için "İnce kumaşlı, meste merbut dar şalvar" izahı vardır.(16) Günümüzde bile hâlâ bu isimle anılan (Çakşur) adında bir mahallesi bulunan Gürün ilçesi'nde eskiden şalcılık ve buna benzer dokumacılık ön planda olduğu için bu ismi almıştır.

4 - TUĞURMA (TOĞARMA): Nuh Peygamberin üç oğlundan biri olan YAFES'in oğullarından ĞAMER'in üç oğlundan birisinin adı TUĞURMA veya TOĞARMA idi. (Tevrat, Kitab-ı Mukaddes Tekvin bölümü ayetler: 1. 2. ve 3.) Hz. Nuh A.S.'ın oğullarından ve torunlarından bir kısmı Nuh Tufanından sonra gelerek bu bölgeye yerleşmişlerdi. İşte bizim bu bölgelere gelerek yaşamış oldukları için kendi isimlerini vermişlerdir. Zaten İbranicede bu bölgenin adı TOĞARMA olarak zikredilmektedir. Tevrat'ta Muskiler (Frvgler) ile Taballar'ın (bunlarda Yafes'in oğullarındandırlar) Kaşkalar'ın birbiriyle bağlantıları vardır ve aynı soydan gelmektedirler. (Tevrat, Tekvin bölümü ayet, 4) Asur Belgelerinde de Muşkiler ile Taballar ve Kaşkalar'ın birbirleriyle bağlantılı olduklarını göstermesi bunu doğrulamaktadır. Tarihin başlangıcında gelerek bu bölgelere (Anadolu'nun) yerleşenlerin Tevrat'ta adı zikredilen TOĞARMALAR (TEGARAMMALAR) ile yakınlıkları vardır. Tegarammalar ile Tabal ve Muşkiler Nuh'un üç oğlu Yafes'ten birleşmektedirler. O halde Asur kaynaklarında TİLGARİMMU diye geçen o devirlerde Muşkiler'in doğu sınırını oluşturan bölgenin yani GÜRÜN'ün eski ismini TUĞURMA (TOĞARMA) - (TEĞARAMMA) buraya ilk göçlerle gelmiş olan bu insanlardan almış olabilecekleri de çok kesin bir şekilde ortaya çıkmış olmaktadır.(17)

Tarihin aydınlanmaya başladığı ilk devirlerde Anadolu'ya gelerek yerleşmiş olan toplulukların yerleşmiş oldukları bölgeler ve bu insan toplulukları şunlardır: Gümüşhane Bayburt havalisine ISUWALAR Kapadokya (Güzel atlar ülkesi anlamına geliyor) havalisine Hititler, Kilikya bölgesine LUVİLER, Malatya, Maraş ve Gürün havalisine de TOĞARMALAR (TEĞARAMMALAR) gelerek yerleşmişlerdir. İşte Gürün'ün ismi bu ilk yerleşen kavimlerden gelmektedir.

5 - THORMA (TOHARMA): Orta-Asya'dan M.Ö. 165 yıllarında Hunlar'ın baskısı ile dağılan ve daha sonra da Kafkaslardan Anadolu'ya gelerek Fırat'a ilk defa gelerek Tohma havzasına yerleşmiş olan SAKA-İSKİT kökenli (Kimmer-İskit) TOHAR (THOR)lardan almış olabileceği ve TOHARMA-TOĞARMA şeklindeki bir ses değişimiyle bu adı almış olabileceği çok muhtemeldir. Hatta TOHMA Suyu'nun ismini bu kavimden (buraya gelerek yerleşmiş olmalarından dolayı) almış olabileceği çok muhtemeldir. Çünkü bu kavim Orta Asya'dan M.Ö. 8. yüzyıllarında ayrılmışlar, Kafkaslara gelmişlerdir. M.Ö. 715 yılında da Kafkas-

lardan inerek Anadolu'ya, Fırat'ın batı kısımlarına, Tohma Havzasına yerleşmişlerdir.(18)

6 - AL THİRMA (Av-Germ.): Müslüman seyyah-Herevi TÜRK-BİZANS hudutlarını belirtirken bu bölgelere AV-GERM (Ilıca) AL THİRMA (Hamam) denildiğini, sıcak sularının başka yerde bulunmadığını ve hastaların tedavi için oraya geldiklerini belirtmektedir. Belki de AL THİRMA kelimesi yıllar boyunca söylene söylene, harf ya da ses değişimiyle TOHORMA veya TOĞORMA ya da TAĞARMA şeklinde de değişmesi çok muhtemeldir. Ayrıca TOHMA keelimesinin de bu kelimenin değişimiyle ortaya çıkmış olması çok muhtemeldir. Belki akla şöyle bir soru gelebilir? Gürün veya Tohma bölgesinde böyle bir sıcak su (Ilıca, Kaplıca) bulunan yer bulunmamaktadır. Denilebilir, ama Kangal ilçesinin buraya yakınlığı ve Tohma'nın bir kolunun da bu bölgeden doğmuş olmasını gözönünde bulundurur isek bunun doğru olabileceğini kabul etmek mümkündür. Ayrıca şunu da belirtmekte fayda vardır. Şöyle ki: BELAZURİ'nin FÜTÜHUL BULDAN (Beldelerin Fethi) adlı eserinde DARENDE ilçesinden bahsederken "Ömer Bin Abdülaziz (r.a.) TARANDA (Darende) ahalisini, arzları hilafına olarak oradan nakletti. Ömer'in sonraları buradan nakletmesi düşman karşısında bulundukları içindir. Onları esirgemesinden ileri gelmişti. Bunlar birşey bırakmadan neleri varsa götürdüler. SİRKE ve ZEYTİN YAĞI KÜPLERİNİ KIRDILAR. Ömer Bin Abdülaziz onları Malatya'ya indirdi, demektedir. Tohma Havzası adlı eserin sahibi de bizzat Darende'nin çok yaşlı insanlarından bu bölgede zeytin ağacının yetiştirilmiş olduğunu duyduğunu belirtmekte ve eserinde Darende bölgesinde zeytin ağacının yetiştirilmiş olduğunu belirtmektedir. Bugün her ne kadar yetiştirilmiyorsa da o gün yetiştirilmiş olabileceği çok muhtemeldir. Bugün yetişmiyor diye onu inkar etmemiz(*) mümkün de değildir. Aynı bunun gibi bugün GÜRÜN bölgesinde ılıca veya kaplıca bulunmadığı için önceden de böyle bir şeyin bulunmadığını söylemek de mümkün değildir. Bu sebepledir ki AL THİRMA adının en azından TOHMA olarak değişmiş olabileceği çok muhtemeldir. Tabii ki bunun yanısıra da AL THİRMA'nın TOĞARMA veya TAĞARMA ya da TAĞARAMA olarak değişebileceği de çok muhtemeldir.(19) (AL THİRMA ismi Darende de olabilir. Çünkü Somuncu Baba'da böyle bir su vardır...)

LE-KA-RA-MAURU: Hatti Kralı 3. Hattuşuli'nin eşi, kudretli kraliçe PUDU-HEPA'nın (HEPAT kültü) babası LAVAZANTİYA şehrinin (ülkesinin) kralı bulunuyordu. M.Ö.: 1000 yıllarında yaşadığı bilinmektedir. ÇİVİ YAZISI HİTİTÇE'sinde de "BOŞALTMA KABI" (İbrik gibi bir şey) anlamına gelen "LA-(HU)-WA-TA-N-Dİ" ismi LAVAZANTİYA (Luh-Azatia) yerinde kullanılmaktaydı. Buna göre Gürün'ün bulunduğu bu şehir devletinin adı LAVAZANTİYA idi ki; bu da "Boşaltma kabı" anlamına gelmekteydi (Hititçe'nin Çivi yazısına göre) bu

(*) Gürün İlçesi de dahil olmak üzere Tohma Suyunun kaynağını oluşturan Tahtalı Dağları'ndan Darende'ye kadar olan sahada yabani incir ve badem ağaçlarına rastlamak mümkündür.

bölgede de Hatti Kralı 3. Hattuşuli'nin eşi PUDUHEPA'nın babası hüküm sürmekteydi. Buna göre GÜRÜN ilçesinin o zamanki adı:

7 - LE-KA-RA-MAURU'dur. (Boşaltma kabı, anlamına gelmektedir).

8 - LAVAZANTİYA'dır. (Boşaltma kabı, anlamına gelmektedir).

9 - DHİ-pa-tu URU-Me-Na-li (Şehre ait olan HEPATU (Tanrıça), şehirli Hepatu anlamlarına gelmektedir. Bu kraliçenin yaşadığı şehrin adı ise bu yazıtın arka yüzünden belirtilmektedir. Bu da "TU-MA-N-A-URU" diye zikredilmektedir. Bu şehir de GÜRÜN İLÇESİ'dir. Hitit tabletlerinde M.Ö. 1500-1400 yılları arasında bu bölgede yaşayan Hititler, Hurriler'in siyasi nüfuzları altındaydı ki HEPAT Kültü de zaten Hurrriler'e aittir.) O halde Gürün İlçesinin bir başka ismi de;

10 - TU-MA-N-A-URU'dur. Malatya Kralı (Kral Sulumal) vakfetmiş olduğu tanrıça Hepat tasvirinde bu tasviri hangi şehre hediye ederek vakfettiğini bu kültte belirtmekte ve bu tasvirde de adı zikredilen "DHİ-PA-TU URU-ME-NA-Lİ" cümlesinin "İçinden su geçen şehir" anlamına geldiği ve bu şehrin tanrıçasının da HEPAT olduğunu açıklamaktadır. Burasının da GÜRÜN ilçesi olduğu mutlaktır. Buna göre Gürün'ün adı A) Tu,Ma-N-A-URU, B) URU-ME-NA-Lİ dir.

11 - ARUMMAS LAHHU: "Tu-ma-n-a-uru" cümlesi ise Hiyeroğlif Hititçesinde "U" sadası "A" ya dönüşmekte ve "H" harfi de kaybolmakdadır. Çivi yazısında (Hititçesinde) "LAHHU" (Lahhuwa) "Boşaltma kabı" anlamına gelip "LAHU(WA): "Su boşaltmak fiilinden müştaktır" Malatya'daki Karatepe kazılarındaki "Ziyafet sahnesi" kabartmasında kralın arkasında bulunan küçük bir masa üzerinde yayvan bir tepsi içinde tasvir edilmiştir. Yelpaze sallayan bir şahıs şarap veya yıkanma suyunu ihtiva eden bu kaplardan birinin kulpunu (bugünkü ibriğe benzer bir su kabıdır) tutmaktadır. Boğazköy metinlerinde ARRUMMAS LAHHU (su ibriği) tabiri "LAHHU" kabının vücut temizliği, yani vücudun dış kısmının temizliği için kullanıldığını göstermektedir.

12 - TİLİ-U (A)-UMAN: (TİLİMRA) diye okunmaktadır. "Kuyu" anlamına geldiği gibi "Bol su, çok su" anlamlarına da gelmektedir. Ayrıca "Tili-U (a)-uman" Tilimra'nın "URA" ekiyle türetilmiş bir yer adı olduğu da bilinmektedir.

13 - TİLİURAŞ: Tilimra adı "Tili-u-(a)-uman" şahıs adı kökü ile aynı olmalıdır. Hatti metinlerindeki "TİLİURAŞ" şehri adında buluyoruz. Çünkü Hititçe de şahıs adları dolayısıyla "U" veya "V" ile "M" harflerinin değişime uğradığını biliyoruz. O halde TİLİMRA ile TİLİURAŞ'ın aynı olduğu anlaşılmaktadır.

14 - TEL-GAR-RİMMU: (TİLGARIMMU): Tarihin en eski devirlerinden kalan tümülüslere büyüklere Türkistan'da "Kurgan", İran'da "Tepe", Anadolu'da "Hüyük", Suriye ve Mezopotamya kültlerinde de "TEL" adı verilmiş olduğuna göre ve Hititçe çivi yazısında da "ARUMMA SU" (Arumma Luhhu) "Su İbriği" ismini ifade etmiş olduğunu gözönünde bulundurursak Süryanice TEL ve yine Babilce ĞAR, Hititçe de ARİMMU kelimeleriyle türetilmiş olan "TEL-ĞAR-RİMMU" isimleriyle türetilmiş bir isim veya kelime ortaya çıkmaktadır ki bu da bu-

günkü Gürün ilçesi'nin coğrafik konumunu anlatan bir ifade ortaya çıkmış olur" yani "YÜKSEK MAĞARALARIN BULUNDUĞU SU YERİ" anlamına gelmiş olur.

15 - TEGARAMA: Hititçede "MA" ekiyle türetilmiş bir şehir ismi olduğu tarihi kaynaklarda belirtilmektedir. Ayrıca TEGARAMA, şehir adıyla kökü bakımından mukayese edilebilecek TİKAR ve TİKARUŞU şahıs isminin, yani TEGARAMA'nın TİKARUŞU veya TİKARA şahıs isimlerinden "MA" ekiyle türetilmiş bir şehir ismi olduğu ortaya çıkmaktadır.

16 - TAGARAMA: Asur kaynaklarında TİLGARİMMU, Hitit kaynaklarında TAGARAMA, Kapadokya belgelerinde de TEGARAMA olarak geçmektedir. Bilhassa da TEGARAMA şehir adı hem Hitit ve hem de Kapadokya kaynaklarında oldukça sık geçmektedir ve şehir adı olarak zikredilmektedir. Hitit metinlerinde de TAĞARAMA şeklinde buranın yazılmış olduğunu Götze KİZVATNA adlı eserinde belirtmektedir.

17 - TEKOMARA: (Hitit kralı) Suppilulima M.Ö. 1395-1355 yıllarında Hurri Devletini kendisine katmak için seferler düzenlemiştir. Bu seferler esnasında Kayseri Kültepe'den TEKOMARA (GÜRÜN), TARANTO (Darende), MELİT (Malatya) dan geçerek gitmiştir ve Mitanni Krallığına son vermiştir.(20) Görüldüğü üzere birçok tarihi eser ve kaynaklarda GÜRÜN İLÇESİ'nin isminin de TEKOMARA olduğu belirtilmektedir. Şu halde ilçemiz Gürün'ün bir ismi de TEKOMARA'dır.

18 - TEGAMASA: Kayseri Kültepe'den başlayarak, Gürün (TEGAMASA), Darende (TARANTO), Melit (Malatya), Samsat (Sümeysat) üzerinden URŞU (Urfa) ya varan, buradan da ikiye ayrılarak Cerablus (Bugünkü Kargamış) ve HALPA (Halep) ya diğerinden de Nusaybin üzerinden Asur ve Babil'e giden bu yola "KRAL YOLU" adıyla bilinmektedir. Bu yolun Hitit krallarının bu yol üzerinden geçerek Anadolu'nun güneyindeki devletlerle savaşmak için gittikleri, hatta Hitit İmparatoru Suppilulima'nın bu yoldan geçerek aşağı Fırat boylarına indiği, dolayısıyla Malatya civarındaki Fırat nehrini geçtiği tarihi kaynaklarca belgelenmektedir.(21) Görüldüğü gibi tarihi kaynakların bazılarında ise ilçemiz Gürün'ün ismi TEGAMASA olarak zikredilmektedir.

19 - TALAURA-KARAMA: Bilindiği gibi Sivas ilinin eski isimlerinden birisidir. Sivas'ın eski isimlerinden birisi de Megalopolis, Sebesteia isimleridir. Bu isimlerden önceki ismi ise tarihi kaynaklarca TALAURA-KARAMA'dır.(22) Gürün İlçesinin de Sivas'a yakınlığı veya bugün olduğu gibi bu bölgeye bağlı olması sebebiyle veyahutta TALAURA-KARAMA isminin zamanla değişime uğraması şekliyle veyahutta bu isme nisbetle ilçemizin isminin TALAURA-KARAMA'dan TALKARAMA veya Telgarama vb. gibi değişime uğraması da çok muhtemeldir. TİLGARİMMU ismi bu iki ismin birleştirilmesinden oluşmuş olabilmesi hiç de tarihi kaynaklara aykırı değildir...

20 - GAURANİA-GURİANİA-GÜNZİANİ-GÜRİNİAN: Klasik dönemde Gürün'ün adı GAURANİA'dır. Asur krallığı 2. Sargon zamanında M.Ö. 800'lü yıl-

larda (yıllara ait) Asur tabletlerinde Tabal Krallığı çok önemli bir mevkiye sahipti. Başta da 2. Sargon'un damadı Ambaris bulunmaktaydı. Asur Kralı 2. Sargon damadı olan Tabal kralını devirerek yerine yine Asurlu olan bir kralı yerine geçirdi. M.Ö. 713 yılında. Tabal Krallığı Gurgum Krallığı (Maraş'ta) ile Maldi (Meliddu-Malatya) krallığı arasında ve COMANA krallığı (Kayseri ile Malatya arasında) bulunmaktaydı. Asur Kralı 2. Sargon önce Tabal Kralını kendisine bağladı. Sonra da Malatya Krallığı ile Tabal krallığı arasında krallığını sürdüren GÜNZİANİ'nin Muskiler (Frgler) ile işbirliği yaptığı gerekçesiyle bu kralı ihanetle suçlamış, bu kralı yerinden alarak yerine Meliddu (Malatya) Kralı Tarhunazi'yi getirmiştir. Bununla birlikte kral Günziani sürgüne gönderildiği gibi ahalisi de sürgüne gönderilmiştir. Daha önceleri Tabal Krallığına bağlanmış olan Kral GÜNZİANİ'nin ülkesi olan TEGARAMA bölgesi M.Ö. 711 yılında Tabal ve Comana krallığı ile birlikte Meliddu Krallığına bağlanmış, daha sonra da Kummuh Krallığına ilhak edilmiştir. İşte halkıyla beraber sürgüne gönderilmiş olan Kral GÜNZİAN'ın ismi TEGARAMA bölgesine isim olarak verilmiş GÜNZİANİ ismi de GÜRÜN GÜRİNİAN-GURİANİA-GAURANİA gibi değişikliklere uğramıştır. Dolayasıyla Gürün ilçesinin bir ismi de bu kraldan gelmektedir.(23)

21 - ARABİSİOS(*): Ermeni tarihçisi Şarl Teksiyan "Asia Minustary" (Küçük Asya) adlı eserinde GÜRÜN İlçesinin isminin ARABİSİOS olduğunu belirtmektedir. İbn. Bibi'nin Vekayinamesi'nde; Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında (Selçuklular) Maraş ve havalisinin çok imar edilmiş olduğunu yazar, o bölgeye ait abidelerden en mühimi eski devirde ARABİSOS ve ERBİSUS (Elbistan) veya EFSUS (Afşin) ve bugün Afşin denilen kasabada inşa olunan imar yerleri teşkil eder. Filhakika efsanevi Ashab-ı Kehf mağarasının burada bulunduğundan ve halk tarafından buraları oldukça sık ziyaret edilmektedir." denilmektedir. Dülkadir Beyliğinde de Elbistan'da Alaüddevle tarafından yapılan Hatuniye Camiisinin vakıfları arasında da Gürün Köyü'nün sayılması ve 168 nolu vergi numarasıyla kayıtlı bulunmuş olması Gürün İlçesinin o zamanlardaki adının ARABİSİOS olduğunu daha da kuvvetlendirmektedir.(24)

22 - ABRUL: Gürün "Nisan" anlamına gelen, "Abrul Hatitçe"den gelmiştir. Bazı kaynaklarda ise "YEŞİL" anlamına gelir.(25)

23 - GÜR-ÜN: Gürün kelimesi iki heceden oluşan bir kelimedir. Bu iki heceyi de ayrı ayrı incelersek ortaya aşağıdaki anlamlar çıkmaktadır: Gürün ve havalisinde topraktan biten veya çıkan oldukça kuvvetli bir ekin veya çayır çimene ya da sebze veya meyveye GÜRLEŞTİ veyahutta GÖĞERDİ (Güverdi) denilir. Bir kimsenin de sesinin çok kuvvetli olduğunu anlatmak için de GÜR sıfatını ekleyerek söyler GÜRSESLİ denilir. Yani GÜR kelimesi çok kuvvetli, oldukça bol anlamlarına gelir. Diğer hecesi olan "ÜN" eki ise "Nam, şan, şeref, oldukça meşhur" anlamlarına gelir ki, bu iki kelimenin birleştirilerek söylenmesi ise, yani GÜR-ÜN denilmesiyle de Ünü çok meşhur olan veya ünü her yerde söylenen veya bilinen anlamlarına gelir ki Gürün ilçesi de gerek allarıy-

la veyahutta elmalarıyla yeşilliğiyle oldukça meşhur ve Yeşil Gürün diye dünyaya nam salmıştır.

24 - GÜR-İN: Gür kelimesi yukarıda da görüldüğü gibi "çok kuvvetli, oldukça bol olan anlamlarına gelmektedir. "İN" hecesi ise hem "İNMEK"ten emir olarak "İN" anlamına geldiği gibi, Gürün ve havalisinde küçük sığınaklara, ancak hayvanın bile zor sığdığı barınaklara "İN" adı verilir ve devamlı kullanılır. Gürün bölgesinde de Gerek Gürün ilçe merkezinde veyahutta Çayboyu mahallesindeki mağaraların çokluğu oldukça bol sığınakların bulunması itibariyle bu isim, yani GÜR-İN isminin verilmiş olabileceği de düşünülebilir. Tabii ki zamanla bu isim GÜRÜN olarak değişerek gelmiştir. Çünkü Gürün'den güney doğuya doğru olan bölgelerdeki yerleşim birimlerinin isimlerinin çoğu doğuya doğru olan bölgelerdeki yerleşim birimlerinin isimlerinin çoğu nun da sonları "IN" veya "İN" veyahutta "ÜN-UN" şeklinde bitmektedir ki bunların da kendilerine göre bir takım manalarının olduğu kesindir. Bu anlamlar tarihi yönden olduğu gibi coğrafik yapısından dolayı da bu isimlerin verilmiş olduğu kesindir. Ancak hangi kavmin bu isimleri vermiş olduğu konusu tartışılabilir... Mesela Gürün ilçesinden Darende'ye doğru gitmiş olsak hepsinin de sonlarının İN-IN-ÜN-UN ekleriyle biten yerleşim birimleri olduğunu çok açık bir şekilde görebilmekteyiz: Gürün-Gübün (Çayboyu) - Telin (Suçatı), Tıhmın (Bahçeiçi), Avgun-Mahgen v.b. gibi...

25 - GRÜN kelimesi Almanca'dan "Yeşil" anlamına gelmektedir. "GRÜNE" kelimesi ise "Koyu yeşil" anlamındadır. Keza İngilizcede de GREEN kelimesi aynı anlama gelmektedir. Belki de Avrupa kökenli kavimlerce Gürün İlçesini bol yeşilliği ve bol suyu bulunması sebebiyle bu isim verilmiştir. Yani Yeşilibol bölge anlamına gelen veya bunu anlatmak için bu bölgeye GRÜN-GREEN diye isim vermişler ve daha sonra da zamanla bu isim GÜRÜN şekline dönüşmüş olması da kuvvetle muhtemeldir.

Bütün bu isimlerin yanı sıra halk arasında söylenen ve nesilden nesile aktarılan (aktarılmış) isimleri de vardır.

"Gürün" veya "Görünün" şeklindeki isimler sadece bu rivayetlerden ikisidir. Konunun uzatılmaması açısından bu rivayetlerin bir çoğunu kayda değer bulmadığımdan almadık.

Faydalanılan Kaynaklar:

1 - Anadolu Uygarlıkları Tarihi, cilt: I, sayfa: 78, Görsel Yayınlarından "Hatti Ülkesi", (Güzel Atlar Ülkesi anlamına gelir), Besim Atalay - Maraş Tar.
2 - A.g.e., cilt: 1, sayfa: 79
3 - A.g.e., cilt: 1, sayfa: 79
4 - A.g.e., cilt: 1, sayfa: 78
5 - Belleten, cilt: 1, sayfa: 78
6 - Anadolu Uygarlıkları Tarihi, cilt: 1, sayfa: 41

7 - Belleten, bakınız; Bossert Chronologie der Skulpturen von Malatya Felsefe Arşivi, II. 1947, Res. 16.
8 - Belleten, cilt: 15, sayı: 59, sayfa: 324 den 333'e kadar (Fr. Schmidke: Die Japhetiten der biblischen völkartefel 1926, sayfa 49, 53. Burada TEGARAMA'nın tarihine dair diğer bibliyografya mevcuttur.
9 - Belleten, cilt: 10, sayfa: 393
10 - Belleten, cilt: 10, sayfa: 411
11 - Belleten, cilt: 10, sayfa: 398
12 - Belleten, cilt: 10, sayfa: 393.
13 - Türk Devletleri Tarihi, sayfa: 22-23 Prof. Şükrü Kaya - İ. Müderrisoğlu.
14 - Ömer Rıza Doğrul, Abdül Ferec Tarihi Dibacesi, sayfa: 9
15 - Sıtkı Yazıcıoğlu - Darende'nin Kısa Tarihi, sayfa: 21.
Selçuklular Zamanında Türkiye, Osman Turan, sayfa: 4
Türkiye Cumhuriyetini Kuran Türk Milletinin Tarihi, Türk Devletleri Tarihi
16 - Tarama Sözlüğü, cilt: 2, sayfa: 793, Türk Dil Kurumu Yay. 1965 - Tarama Sözlüğü, 2. cilt, sayfa: 804 - Osmanlı Tarihi Deyimler Sözlüğü, cilt: I. sayfa: 323.
17 - Tevrat, Tekvin Bölümü: ayetler: 1,2,3,4.
18 - Yakın Şark, Şemsettin Günaltay, Cilt: I, sayfa: 111, 128), Rehber Ansiklopedisi, cilt: 8, sayfa: 210.
19 - Selçuklular Zamanında Türkiye, Osman Turan, sayfa: 4, 206, 286 ve Fütuhulhuldan, sayfa: 298
20 - Türk Ansiklopedisi, cilt: 19, sayfa: 389
Türk Ansiklopedisi, cilt: 21, sayfa: 238. Kapadokya maddesi, Belazuri, Vetohma Havzası sayfa: 4.
Sıtkı Yazıcıoğlu, Darende Tarihi, sayfa: 3
21 - Mevlüt Oğuz, Malatya Tarihi, sayfa: 21.
22 - Yurt Ansiklopedisi, Sivas Maddesi, sayfa: 6851.
23 - Yakın Şark, Şemsettin Günaltay, cilt: 4, sayfa: 22, 25, 26 ve cilt: 1, sayfa: 111.
24 - Asia Mintary, Şarl Teksiyan, Dulkadir Beyliği, Refet Yinaç, sayfa: 129
25 - A.g.e.
26 - A.g.e.

GÜRÜN İLÇESİ KRONOLOJİK TARİHİ

1 - Tarih öncesi çağlardan (Paleolitik-Mezolitik-Neolitik) (M.Ö. 6000-4000)
2 - Geç Kalkolotik çağlarda (M.Ö. 4000-3000'li yıllarda)
3 - Proto Hititler (Ön Hititler) döneminde (Eski Tunç Devri) (M.Ö. 3000-2000)
4 - Geç Hititler Döneminde (eski Hattiler / Nesili'ler) (Orta ve Son Tunç Devri) (M.Ö. 2000-1180'li yıllarda)

A - I. Hattuşuli zamanında (M.Ö. 1900-1836 yılları arasında)

B - I. Murşili zamanında (M.Ö. 1836-1806 yılları arasında)

C - Telepinu - Ammuna - Tudhalia II. zamanında (M.Ö. 1806-1600) yılları arasında

5 - Mitanniler zamanında (M.Ö. 1600-1380 yılları arasında)
6 - Geç Hitit Devleti zamanında (M.Ö. 1380-1260 yılları arasında)

A - I. Subbilulima zamanında (M.Ö. 1380-1346)

B - II. Murşili zamanında (M.Ö. 1346-1310)

C- Muvattali/Muvattalli zamanında (M.Ö. 1310-1282)

D - III. Murşili zamanında (M.Ö. 1282-1275)

E - III. Hattuşuli zamanında (M.Ö. 1275-1260)

7 - Asurlular zamanında (M.Ö. 1260-1232)
8 - Geç Hitit Beylikleri Çağında (M.Ö. 1232-853'li yılları arasında)

A - Tabal Krallığı zamanında (M.Ö. 1232-1115 yılları arasında Kummuh Krallığı'na bağlı olarak.

B - Kargamış Krallığı zamanında (M.Ö. 1115-1100/1093)

C - Meliddu/Meliten Krallığı zamanında (M.Ö. 1115-853)

D - Gurgum Krallığı döneminde (aynı tarihlerde)

9 - Asurlular döneminde (M.Ö. 853-807/804 yılları arasında)
10 - Urartular zamanında (M.Ö. 807/804-743)
11 - Asurlular zamanında (M.Ö. 743-695)

A - Meliddu Krallığına bağlı bulunan Kummuh Prensliğinin sınırları içinde. (M.Ö. 743-713 yılları arasında)

B - Kummuh Krallığına bağlı bulunan Kummuh Prensliğinin sınırları içinde. (M.Ö. 713-711)

C - GÛRİNİAN Krallığı (Özerk bölge olarak) (M.Ö. 711-695 yılları arasında)

12 - Frygler/Muşkiler döneminde (M.Ö. 695-690)
13 - Asurlular döneminde (M.Ö. 690-675)
14 - Kimmer/İskit-Saka Türkleri döneminde (M.Ö. 675-612)
15 - Medler-Persler döneminde (M.Ö. 612-322)
16 - Romalılar döneminde (M.Ö. 322-301)
17 - Kapadokya bağımsız krallığı döneminde (M.Ö. 301-93)
18 - Ermeniler zamanında (M.Ö. 93-66)
19 - Romalılar döneminde (M.Ö. 66-M.S.: 14)
20 - Partlar döneminde (M.S. 14-55)
21 - Romalılar döneminde (M.S. 55-260)
22 - Sasaniler döneminde (M.S. 260-298)
23 - Romalılar döneminde (M.S. 298-395)
24 - Bizanslılar/Doğu Roma döneminde (M.S. 395-640)
25 - Müslümanlar (Araplar) döneminde (M.S. 640-934)
26 - Bizanslılar döneminde (M.S. 934-1057/1058)
27 - Büyük Selçuklu Devleti zamanında (M.S.1057/1058-1080)
28 - Danişmendliler Devleti zamanında (M.S.1080-1165)
29 - Anadolu Selçuklu Devleti zamanında (M.S.1165-1318)
30 - İlhanlılar (Moğollar) döneminde (M.S.1318-1328)
31 - Ertana/Eratnalılar Devleti zamanında (M.S. 1328-1360)
32 - Dulkadirliler Beyliği zamanında (M.S.1338-1341) + (1345-1350) + (1360-1381)
33 - Kadı Burhaneddin Devleti zamanında (M.S.1381-1398)
34 - Osmanlı Devleti zamanında (M.S.1398-1402)
35 - Dulkadirli Beyliği zamanında (M.S.1402-1516)
36 - Osmanlı İmparatorluğu zamanında (M.S.1516-1923)
37 - Türkiye Cumhuriyeti (1923-)

TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARDA (M.Ö. 6000-4000) GÜRÜN İLÇESİ (PALEOLİTİK-MEZOLOTİK-NEOLOTİK-KALKOLOTİK) ÇAĞLARDA GÜRÜN İLÇESİ

Tarih insan topluluklarının yasayışlarını birbirleriyle olan ilişkilerini medeniyetlerini yer ve zaman göstererek anlatma sanatıdır. Tarih insanların nerede ve nasıl yaşamış oldukları sorularına cevap verdiği gibi, aynı zamanda üzerinde yaşanılmış olan coğrafyanın da geçirmiş olduğu safhaları, tarihini anlatması bakımından da önemlidir.(1)

Böylece tarih geçmiş zamanların incelenmesi olduğu kadar aynı zamanda üzerinde yaşanılan coğrafyanın da incelenmesi demektir. Çünkü yeryüzünün tarihi de insanlık tarihi kadar eskidir. Çünkü yeryüzünün meydana gelmesi insanın yaratılmasından önce vuku bulmuştur.

Yeryüzüyle gökyüzünün birbirinden ayrılıp, güneş sisteminin oluşmasıyla birlikte bu sisteme bağlı olarak yeryüzü şekillenip bugünkü halini almıştır. Jeologlar yeryüzünün kabuk bağladığı devirden sonraki zamanları birbirine uymayan dört devreye ayırarak her birine değişik isimler vermişlerdir. Yeryüzünün Güneşten ayrıldığı zamandan, yer yuvarlağındaki kara parçalarının oluşumuna kadar olan döneme **ARKEEN** adını vermişlerdir. ARKEEN adı verilen bu ilk devirden sonraki yeryüzü tarihini de birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü devir olmak üzere dört büyük çağa ayırmışlardır.

Dünyanın geçirmiş olduğu bu dört devreden üçüncü devresinin sonlarına doğru yeryüzünde çok büyük tabiat olayları ve hidrografik değişiklikler olmuştur. O zamana kadar bugünkü halinden çok farklı bulunan dünya yuvarlağı üzerinde meydana gelen çok büyük sarsıntılar ve çöküntüler coğrafik yapısını ve şeklini temelden değiştirmiştir.(2)

Küçük Asya adı verilen Anadolu ile Mezopotamya bölgesinin bugünkü hali dördüncü dönemin sonlarına doğru meydana gelmiştir. Bu dönemde Anadolu'daki yüksek platolar iyice belirlenir bir halde ortaya çıkmışlar. Doğu Anadolu'nun bugünkü görünümü ve yüksek platosu Kafkas bölgesiyle bu dönemde Asya ile birleşik bir hale gelmiştir.

Tabiata bağlı kalınarak yapılan çalışmalarla; zenginleşmeye elverişli bulunan İlçemiz GÜRÜN'ün de içinde bulunduğu topraklar; (Uzunyayla ve Tohma

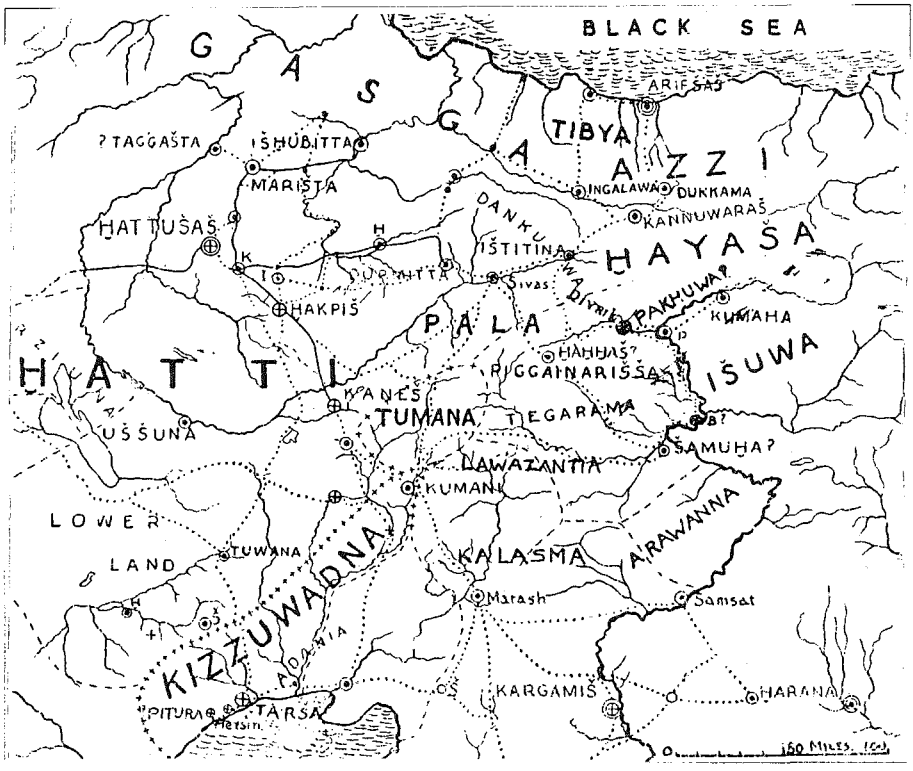

Harita 3

Vadisi) Toros sistemi içinde Dışdoğu Toroslar, kuzeyde ve İç Doğu Toroslar arasında kuzey kuzeybatı, batı ve güney yönlerinden çevrili içerisi sularla yarılmış olan Uzunyayla'nın yüksek platosu ve kapalı birer müdafaa bölgesi diye tarif edebileceğimiz TOHMA VADİSİ de yine bu dönemlerde oluşmuştur.(3)

Dünyanın oluşumundan geçirmiş olduğu bu dört devrenin sonlarına doğru yaratılmış olan insanoğlu yine bu dönemde yer kabuğundan meydana gelen çok çeşitli sarsıntılar, depremler, çöküntüler vb. gibi tabiat olayları dolayısıyla olumsuz yönden etkilenmiştir. İşte bu dönemde yer kabuğunda meydana gelen coğrafik ve hidrografik değişiklikler aynı zamanda demografik hareketleri de beraberinde getirmiştir. Çünkü yerkabuğu üzerinde meydana gelen birçok iklimsel değişikliklerin insan hayatını olumsuz yönde etkilemesi nedeniyle insanların ilk devirlerde sık sık yer değiştirmelerine sebep olmuştur.

Tarihi kaynaklara ve en son yapılan ilmi çalışmalara göre yeryüzündeki ilk yerleşim alanları, Arabistan ile bu bölgeye yakın olan mıntıkalardır. Bu nedenledir ki insanlık aleminin prohistorik (tarih öncesi) zamanlarını ihtiva eden dördüncü devredeki demografik değişiklikler (göçler) de tarihi kaynaklara göre yine bu bölgelerde meydana gelmiştir. İklimin değişmesi ve ırmakların da

kurumasıyla bu bölgede yaşayan insanlar kendilerine daha iyi yurtlar bulmak için kafileler halinde göç ederek başta Orta Asya ve Anadolu gibi bölgelere, dünyanın diğer değişik bölgelerine giderek yerleşmişlerdir. Yeryüzünde meydana gelen bu ilk göçlerin ne zaman yapılmış olduğu kesin olarak bilinememektedir. Yeryüzünde meydana gelmiş olan bu ilk göçlerden sonra da yeryüzünde tarihin belirli dönemlerinde (yaklaşık her bin (1000) yılda) yine çok çeşitli göçlerin meydana gelmiş olduğu tarihi kaynaklarca belirtilmektedir. (Bakınız harita: 1)

Yeryüzünde meydana gelen ilk göçlerden en yakın bilineni ise; M.Ö. 6000-5000'li yıllarda oluşmuştur. Bu dönemler ise tarihin bilinmeyen ve paleolitik-mezolitik ve neolitik devirler adı verilen dönemleridir. Bu tarihlerden sonra da Kalkolotik çağlarda (M.Ö. 5000-4000) de yeryüzünde çok büyük ölçüde göç olayı meydana gelmiştir. Tarihin aydınlanmaya başladığı bu devirlerde (M.Ö. 5000-4000) meydana gelmiş olan bu ilk göçlerin en kuvvetlisi ve devamlı olanı Ön Asya'ya ve Mezapotamya'ya olmuştur. Bu bölgelerden de batıya ve kuzeye doğru olmuş ve Anadolu'ya kadar uzanmıştır.(5)

Tarihi kaynaklara göre M.Ö. 6000-5000'li yıllarda Zagros Dağlarından Anadolu içlerine, Lübnan havalisine, Palestin mıntıkalarına kadar yayılan, bu ilk göçlerle Ön Asya'ya gelerek yerleşenler **Ön Sümerler**'dir. Ön Sümerler ise en son yapılan inceleme ve araştırmalara göre menşeleri kesinlikle Orta Asya'lı olduklarını ortaya çıkarmıştır.(6)

Sümerler ile Sübariler, Hurriler, Ön Sümerlerdendirler. Kökenleri itibariyle de Türkistan olan Brekisefal tipi Alpen ırka mensupturlar.(7)

Kuzey Suriye'de Etiler/Hattiler (Hititler) ile aynı ırktan olan ve sonraları Ön Asya tarihinde önemli roller üstlenen Mitanniler ile yakın akraba olan boylar oluşturuyorlardı. Bunlar Antakya'ya kadar uzanan sahada oturuyorlar ve kendi dillerinde bu yaşadıkları bölgelere birtakım isimler vermişlerdi.(8) Kuzey Mezapotamya'da oturan Hurriler ve Subariler ile Zagros Dağları mıntıkalarındaki Kassitler, Urfa, Halep ve Antakya taraflarında oturan Mitanniler, Anadolu'da Kapadokya bölgesinde (9) ki Hititler, Maraş ile Malatya havalisinde olan **TAGARAMMALAR/TOGARMALAR** Bu ilk göçlerle gelerek bu bölgelere yerleşmiş olan Ön Sümerlerdendirler.(10) Bakınız harita 2.

M.Ö. 5000-4000'li yıllardan yani Ön Sümerlerden sonra gelerek Ön Sümerler'in yerleşmiş oldukları bu bölgelerde yurt tutmuş olanlara da **SÜMERLER** adı verilmektedir. Sümerler ile Ön Sümerler'in birbirlerinden olan farkları, Ön Sümerler'in Ön Asya'dan daha önce, Sümerler'in ise daha sonradan, **Eneolitik devirlerde** gelmiş olmalarıdır. Sümerler genelde Aşağı Mezapotamya'da yurt tutmuşlardır. Bunlardan Huzistan'da yurt tutmuş olanlara **Elamlar** adı veriliyordu. El'amlar'ın kuzeyinde oturanlara da **Lü'libiler** ve **Gutiler** adı verilmekteydi.(11)

Tarihi kaynakların vermiş olduğu bilgilere göre Hz. Nuh'un oğullarından Yafes'in üç oğlundan birisinin adı Tuğurma/Toğarma'dır. Bu isim bize Hitit

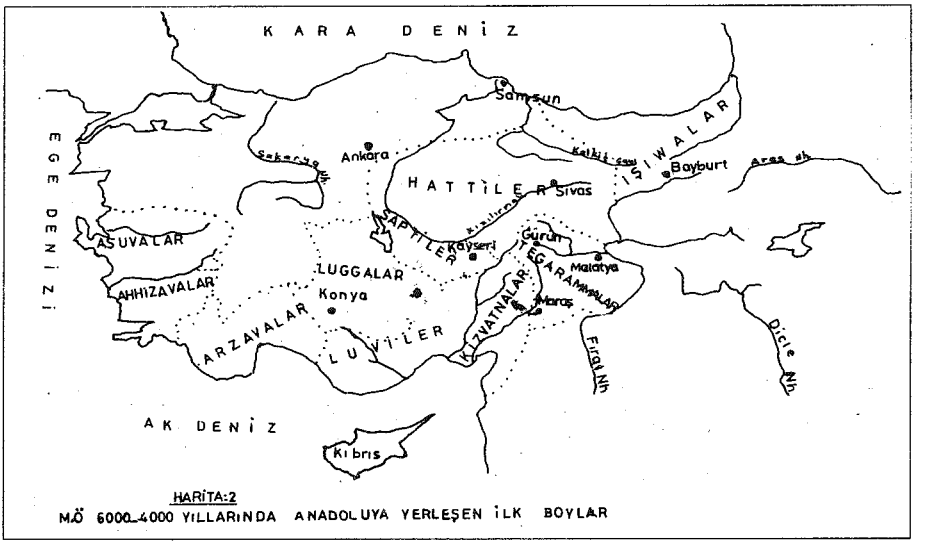

Harita 2

kaynaklarında TEGARAMA, Kapadokya metinlerinde TAGARAMA, Asur kaynaklarında ise Tilgarimmu olarak intikal etmektedir. Tilgarimmu ise; yine bu tarihi kaynaklara göre ilçemiz Gürün'ün ismi olup "yüksek mağaraların bulunduğu su yeri" anlamına gelmektedir. Dolayısıyla ilçemiz Gürün M.Ö. 6000-4000'li yıllarda yukarıda sözü edilen toplulukların yaşamış olduğu bölge olmuştur.(12) Tegarama veya Tilgarimmu v.b. gibi isimlerle anılmış olan yaşamış oldukları bu bölgelerin ilçemiz Gürün'ün ismi de olmuştur. (Bakınız harita 3. 1 ve 2)

1 - Yakın Şark. Cilt 1. Sayfa: 7, Şemsettin Günaltay.
2 - A.g.e. C. 1. Sayfa: 9, 10, 11, 12, 13
3 - A.g.e. C. 1. Sayfa: 198-200
4 - Anadolu Uygarlıkları Tarihi, C. 1, Sayfa: 12
5 - Elam ve Mezopotamya, Sayfa: 8, 9, 316. Şemsettin Günaltay.
6 - A.g.e.
7 - A.g.e. Sayfa: 8,9,316.
8 - A.g.e. Sayfa: 290.
9 - Yer Adları Bölümüne bakınız.
10 - Yakın Şark, C.1, Sayfa: 125. Şemsettin Günaltay, Elam ve Mezapotamya, Sayfa: 316.
11 - A.g.e.
12 - Yakın Şark, C. Sayfa: 125, Tevrat Tekvin Bölümü, Ayet 1,2,3, Belleten C. XV. Sayfa: 393, 398, 411.

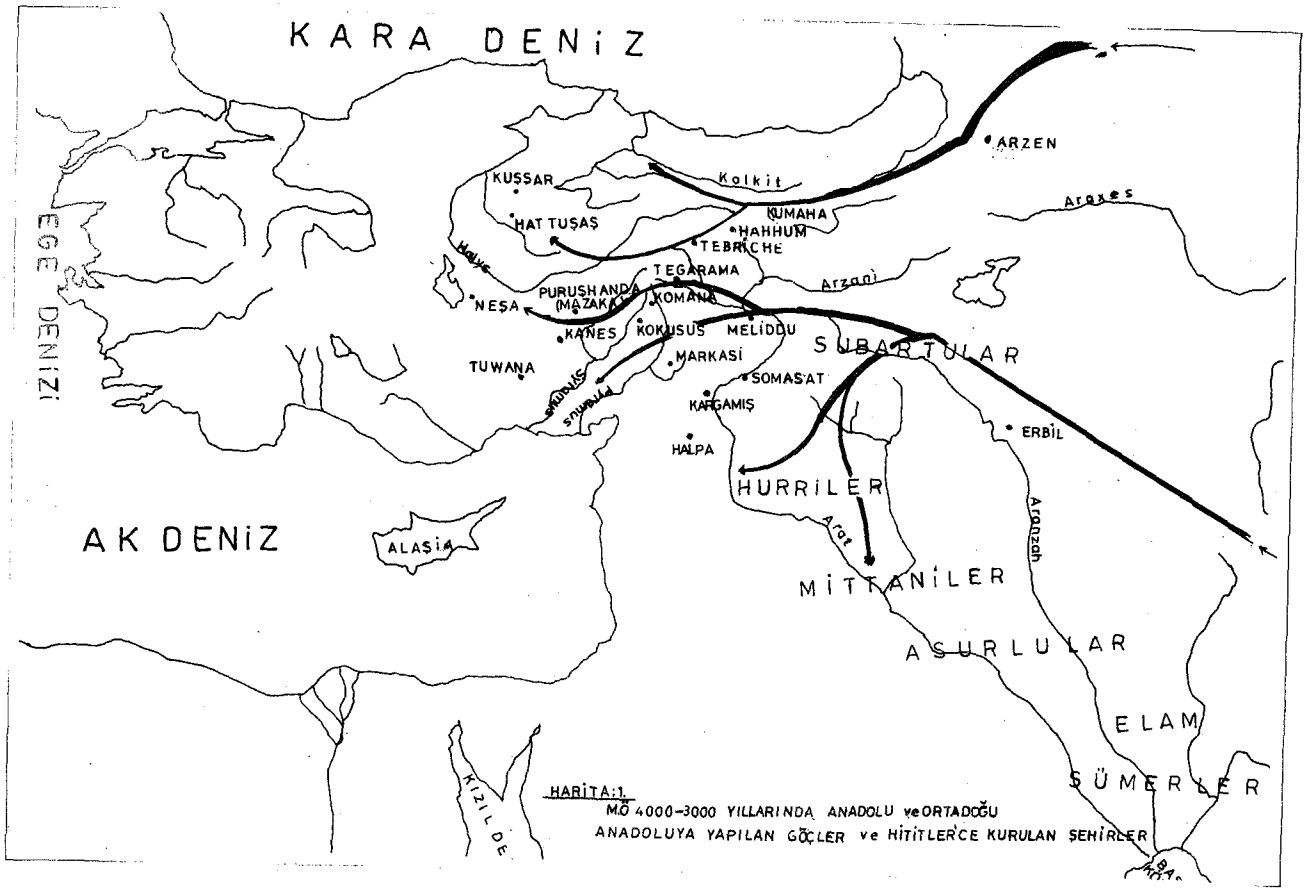

Harita: 1-6 (Kaynak: Belleten: C.A.V.)

M.Ö. 6000-4000'Lİ YILLARDA GÜRÜN İLÇESİ (TEGARAMA)

İlçemiz Gürün'de Çarşıbaşı Mahallesindeki mağaralar.

M.Ö. 6000-4000'li yıllarda buraya gelerek yerleşen ilk boylardan Nuh'un torunlarından TOĞARMA/TEGARMALAR'ın yaşamış oldukları ilk yerlerdir. Bu mağaralarda yaşayan insanlar aynı zamanda ilçemiz Gürün'e isimlerini de vermiş olduklarından ilçemiz Gürün'ün ilk ismi TOGARMA'dır. TEGARAMA ise Toğarma/Teğarammalar'ın yaşadığı şehir anlamına gelmektedir. Çeşitli tarihi kaynaklarda Tegarama, Tagarama, Tilgarimmu vb. gibi isimlerle zikredilen Gürün İlçesinin bir ismi de "Yüksek mağaraların yanındaki su yeri" anlamına gelen "TİLGARİMMU"dur.

İlçemiz Gürün Çayboyu mahallesi (Gübün)nde bulunan bu mağaralar M.Ö. 6000-4000'li yıllarda yaşayan Tegarmalar'ın yaşamış oldukları yerlerdir.

GEÇ KALKOLOTİK ÇAĞDA GÜRÜN İLÇESİ
(M.Ö: 4000-3000'Lİ YILLARDA)

Tarihin aydınlanmaya başladığı zamanlarda (M.Ö:5000-4000) Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde oturdukları görülen ve ilk göçlerle yurtlarını sık sık değiştiren boyların Anadolu'ya bu ilk göçlerle gelmiş olduklarını tarihi kaynaklar belirtmektedirler. Bu tarihi kaynaklara göre Anadolu'nun çeşitli bölgelerine gelerek yerleşen insan grupları şunlardır:

Gümüşhane ve Bayburt havalisinde Issuwalar, Malatya **ve Maraş havalisinde (Tohma Havzası ve Gürün bölgesi dahil olmak üzere) TEGARAMMALAR/TOGARMALAR,** Punt Havalisine Kizzuwatnalar, Kapadokya'ya Hattiler (Hititler), Paflaggonya'ya Gasgaslar, Küçük Kapadokya bölgesinde Saplitler, Kilikya'ya Luviler, İzorya'ya Arzavalılar, Likeonya'ya Luggalar Karya'ya Ahhizalar, Lidya'ya Asuwalar bu ilk göçlerle gelmiş olan insan topluluklarıdır. (I)

Anadolu'da yaşayan bu toplumlar tarih öncesi çağların, prohistorik devir adı verilen Paleolitik, Onpaleolitik ve son paleolitik devirlerin tümünü de yaşayarak insanlık tarihinin ikinci çağı olan Neolotik çağa, sonra da Mezolotik çağa ve Kalkolotik çağa ulaşmışlardır.

Bugün Çin, Sus, Ano ve Mezapotamya'da bulunan tarih öncesi çağlara ait olan alet ve eşyalar ile her türlü kalıntıların Anadolu ve Akdeniz bölgelerinde bulunan kalıntılarla aynı olması bunların tarihlerinin de birbirleriyle eşitlenmekte oluşu bu alet ve eşyaları kullanmış olan insanların Ön Asyadan çeşitli göçlerle buraya gelerek yerleşen insanlar tarafından getirilmiş olduğunu kanıtlamaktadır.(2)

Tarih öncesi çağlardan günümüze değin gelmiş olan bu kalıntılar birbirlerini müteakip kurulan medeniyetlerin birbirinin üzerine yığılmış birer kültür kalıntılarıdırlar. Günümüzde yapılan en son ilmi araştırmalara göre elde edilen bulgular Anadolu'da insanlık tarihinin her dönemine ait yaşantının sürdürülmüş olduğunu doğrulayarak ispatlamaktadır.

Anadolu'da tarih öncesi çağlardan günümüze kadar çok sayıda toplumlar yaşayarak medeniyetler kurmuş oldukları için insanlık tarihi bakımından çok önemli bir konuma sahiptir. Anadolu insanlık tarihi içinde insanlık medeniyetinin merkezi sayılan Mezopotamya'dan hemen sonra gelmektedir.

Tarih öncesi çağlara ait olan kalıntılardan birisi enkaz tepecikler ki, bunlara Türkistan'da **Kurgan, İran'da Tepe, Mezapotamya'da ve Suriye'de TEL, Anadolu'da ise Hüyük/Höyük adı verilmektedir.**

Orta Anadolu'da ve özellikle de Tohma vadileri boyunca oldukça çok sık bir şekilde rastlanmakta olan ve ilçemiz Gürün ve havalisinde de tarih öncesi çağlardan kalmış olan çok sayıda eski yerleşim birimi (Ören) bulunduğu gibi aynı zamanda da hüyük/Höyük adı verilen tepeciklerin de bol miktarda bulunmuş olması yöremizin tarih öncesi çağların izlerini taşımış olduğunu göstermektedir. Bu bölgelerde Oren veya viran adı verilen yerlerin çok büyük bir kısmı Türklerden önceki devirlere ait olan tarihi kalıntılardır. (3) İlçemiz Güründe onbeşten fazla yerleşim biriminin ismi ören (viran) kelimesiyle başlamakta

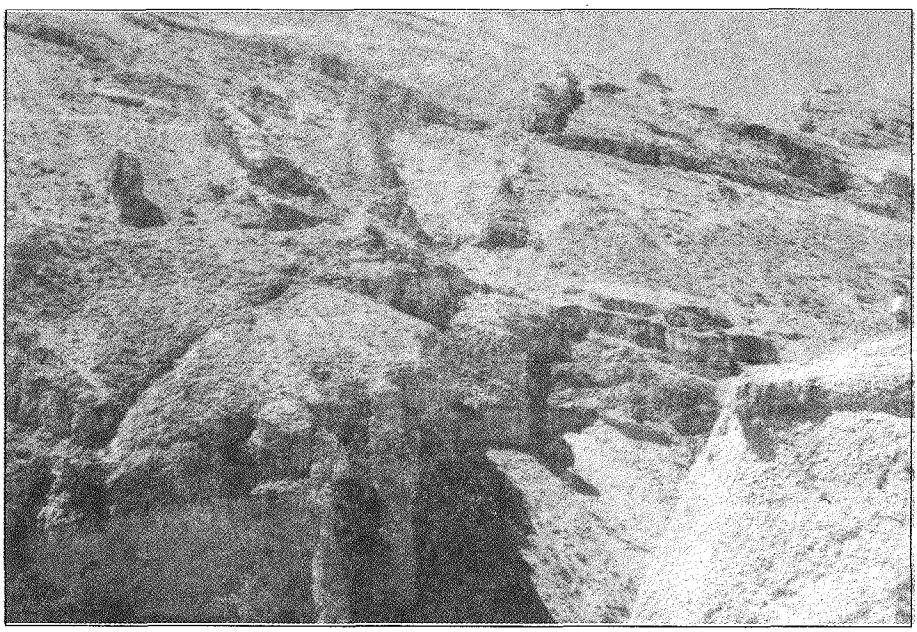

Tohma Suyu'nun İncesu düzlüğünden Şugul Vadisi'ne girmiş olduğu yerdeki kale kalıntılarından bir görünüm. Aynı görüntü Yukarı Sazcağız köyünde bulunmaktadır.

ya da bitmektedir. Hatta birçok yerleşim biriminin yanında sayıları ondan fazla eski ören yeri yani tarih öncesi çağlara ait olan yerleşim birimleri bulunmaktadır. Anadolu'nun diğer yörelerinde olduğu gibi ilçemiz Güründe de bu tarihi yerler "Ören" veya Hüyük" şeklinde bilinmektedir. Bu yerler tarih öncesi çağlardan günümüze kadar gelmiş bulunan ve tarihin izlerini taşımakta olan kalıntılardır. (Bakınız Harita 4)

İnsanlık medeniyetinin beşiği sayılan Mezapotamya ile Anadolu arasındaki en önemli nokta Kapadokya medeniyetinin kurulmuş olduğu Orta Anadolu,

Harita 4. M.Ö. 4000-3000'li yıllarda ilçemiz GÜRÜN ve havalisindeki yerleşim birimlerini ve bunlara ait isimleri gösterir haritadır.

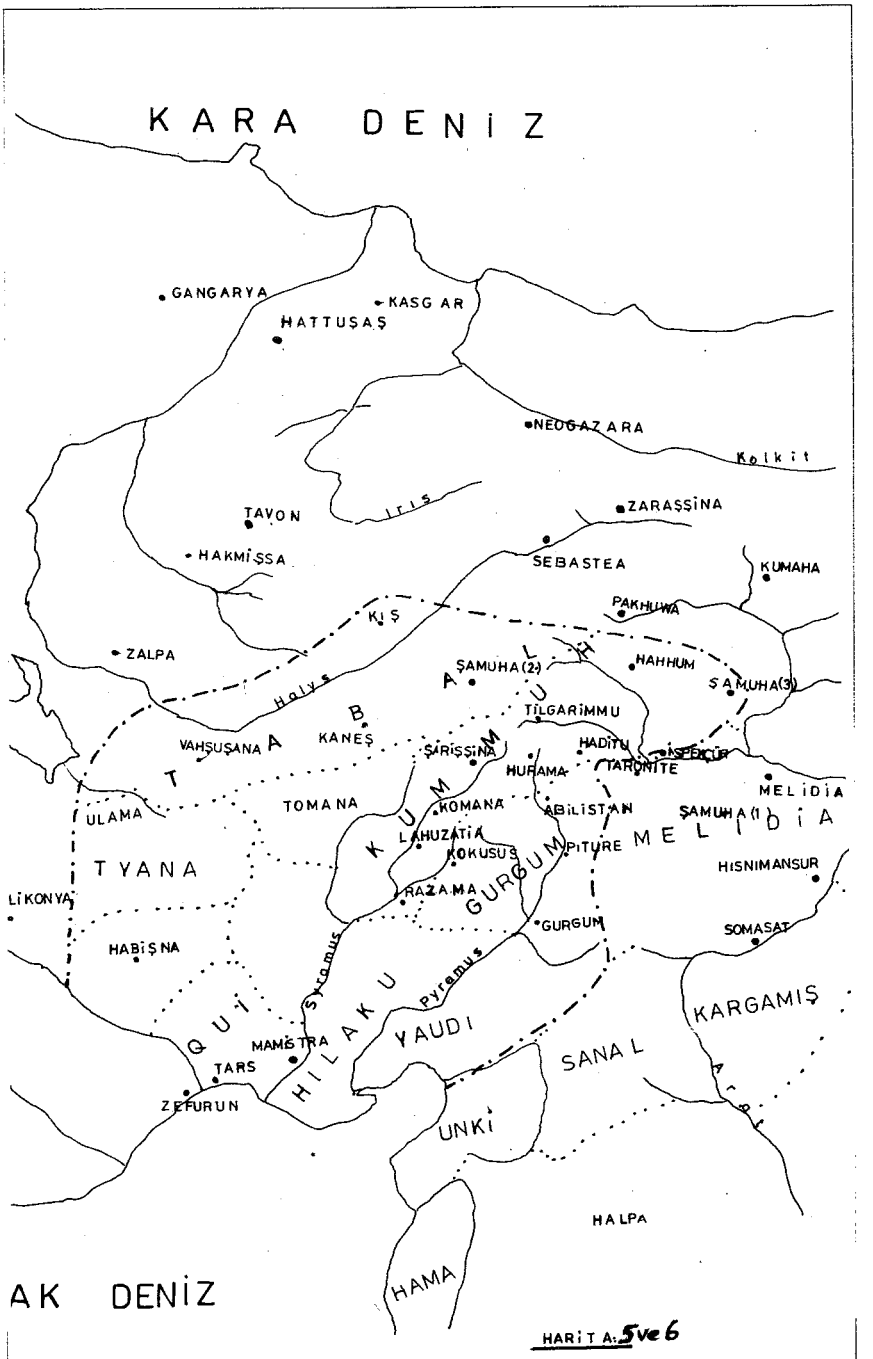

HARİTA: 5 ve 6

PROTOHİTİTLER (M.Ö. 3000-2000 YILLARINDA) ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ

Kayseri'den Adıyaman'a kadar olan bölgeler; Uzunyayla'dan Fırat'a kadar uzayan TOHMA SUYU ve havzasının kaplamış olduğu sahalar olmuştur. Çünkü Tohma Havzası, Konya ve Anadolu yaylasını Antalya'ya, Erzurum'u Trabzon'a, Sivas'ı Sinop ve Samsun'a, Karadeniz ile Akdeniz'i birbirine bağlayan yolların ana kavşağı "kilikya kapıları" denilen bu bölgede bulunmaktadır. Orta Anadolu ile Güney Anadolu'yu birleştiren iki anayolun varlığı öteden beri bilinmekteydi. Anadolu ile Mezapotamya arasındaki irtibatı sağlamakta olan bu iki yol da Tohma havzasından geçmekteydi. Batıdan doğuya doğru Anadolu'yu baştan başa geçen bu iki ticaret yolunun birisi Kapadokya'nın başkenti yani Hititler'in başkenti olan Hattuşaş'tan Kuşşar (Bugünkü Alacahüyük), Kaneş (Kayseri) Şamuha ve Hurama şehirlerinden geçerek Tilgarimmu'ya (bugünkü GÜRÜN ilçesidir) ulaşırdı. Buradan da Timelkia (Bugünkü Darende ilçesidir), Meliddu (Malatya), Sümeysat (Samsat) üzerinden Osreon (Urfa)'a varıyordu. Buradan da batıdan Kargamış ve Halpa'ya (Bugünkü Halep şehri) doğudan da Nusaybin üzerinden Asur ve Babil'e gitmek üzere ikiye ayrılıyordu.(4)

Anadolu-Mezapotamya ticaret yolunun birisi de Asur kaynaklarına göre; Mazaka (bugünkü Kayseri) dan uzayan bu yolun Tilgarimmu'dan (Gürün ilçesidir) geçerek güney istikametine doğru ayrılarak Elbistan'a ulaşır. Buradan da yine Kayseri'den geçerek Kokusüs (bugünkü Göksun)'a ulaşan yol ile birleşerek buradan da Markasi'ye (Maraş ili) ulaşırdı. Buradan da Gülek Boğazından geçerek Amanos eteklerinden Mezapotamya ülkelerine ulaşırdı. Her iki yol da güvenlik bakımından Tohma havzasından (bugünkü Gürün ilçesi ve havalisinin de bulunduğu bölgelerden) geçerdi.(5)

Anadolu ile Mezapotamya arasındaki irtibatı sağlayan bu tarihi ticaret ve kervan yolunun geçmiş olduğu bölgelerde bir takım tarihi kalıntılar ve izler bulunmuş olduğu gibi bu yolun hangi bölgelerde ve şehirlerde geçmiş olduğu da tarihi kaynaklardan (tabletlerde) öğrenilmiş bulunmaktadır.

Bu tarihi kalıntıların bulunduğu bölgelerden birisi de **Karatepe'**dir. Bazı tarihi kaynaklarda Kızvatna ülkesinde bazı kaynaklarda ise Meliddu (Malatya) ülkesinde gösterilen Karatepe (Karahüyük), Elbistan, Malatya ve Gürün'e giden yolların 10 (on) kilometre kuzeyinde, Gürün ilçesi'nin güneyindedir. İşte bu bölgelerde yapılan kazılarda ve araştırmalarda GEÇ-ROMA döneminden tarih öncesi çağları, Paleolitik ve Neolitik çağlara kadar uzanan birtakım kalıntılar, kaleler, veya kabartmalar ve çivi yazılı tabletler bulunmuştur. (Karahüyük yazıtında Gürün ilçesi aşağıdadır)

Karatepe (Karahüyük) yazıtının onuncu satırında **"Lavazantiya"** dan(6) sonra görülen ve sayılan üç şehirden birisi URU-ME-NA-İ diğerinden de LEKA-RA-MA-URU olarak" okunan kilişe resmin ikinci son satırı ve Boğazköy metinlerinde yabancı uzmanlardan Forrer, Göthze, Garstang ve diğerlerine göre de **TAGARAMA veya TEGARAMA** diye okunan ve Asur kaynaklarında da **(Tabletlerde) TİLGARUMMU** olarak okunan şimdiki GÜRÜN İLÇESİ'nde geçmekteydi.

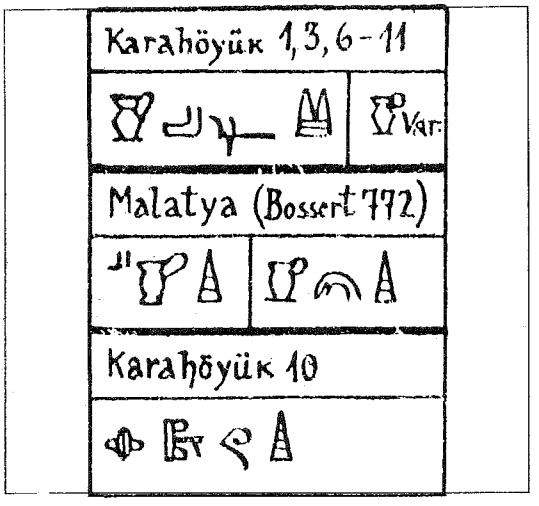

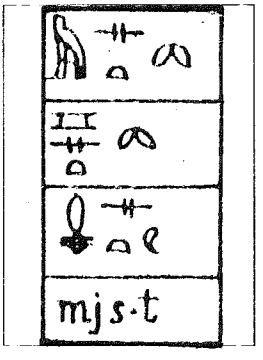

Tilgarimmu olarak birçok tarihi kaynaklarda geçmekte olan bu bölge Asurca şeklinin gösterdiğine göre bu yer adının kendisine ait bir "T/L" sadası ile başlamakta, ihtimal ki **TLGARAMA** ismini taşımaktaydı. Tevratta aynı yer yani GÜRÜN ilçesi'nin eski ismi olan Tilgarimmu adı bize **TOGARMA** biçiminde intikal etmektedir.(7) **"TOGARMA" ise,** Tevratta(8) Nuh tufanından sonra Nuh (a. s.) ın oğlu Yafes'in torununun ismidir. (Yafes'in oğlu Gamer, Gamer'in oğlunun adı da TOGARMA'dır. Tarihi kaynakların ve Tevratta bildirildiğine göre Nuh tufanından sonra insanlık alemi Hz. Nuh'un oğulları Sam, Ham ve Yafes'ten türemişlerdir. Tarihi kaynaklara ve en son araştırmalarda elde edilen bilgilere göre, Ön Asya'ya gelerek yerleşmiş olan ve kendilerine Ön Sümerler adı verilen bu grupların Nuh peygamberin üç oğlundan türemiş olanlar, bu ilk göçlerle Anadolu'nun çeşitli bölgelerine gelerek yerleşmiş olan insan guruplarıdırlar.

Bazı tarihi kaynaklara ve Tevratta verilen bilgilere göre Taballar, Muşkiler, Togarmalar/Tegarammalar, Medler/Matalar bütün bu kavimlerin menşe'i birdir ve hepsi de Nuh'un üç oğlundan türemişlerdir.

M. Ö. 4000-3000'li yıllarda Sami ırkına mensup insanlar henüz Mezapotamya ya gelmeden önce bu bölgede ve Anadolu'da kökenleri itibariyle Ön Asya'lı olan ve Mısırlılar'ın bunlara "Asya'lı" anlamına gelen "Setti" adını vermiş oldukları bu insan grupları tarihin bilinmeyen çağlarından ilk göçlerle gelerek yerleşmiş olan topluluklardır. (9)

Tarihi kaynaklara göre Zağros eteklerinden kuzeye yayılmış olan on Sümer ve Sümerlerden olan Brekisefal insan guruplarından olan boylar kuzeyde Kars ve Erzurum, güneyde Erbil üzerinden Anadolu'ya Kızılırmak ve Yeşilırmak havzaları ile yine bu bölgenin güneyinde kalan güney Kapadokya, Toroslar ve Kilikya bölgesinde ve Tohma vadileri boyunca, Fırat ile Dicle ırmakları arasında yurt tutmuşlardı. (10)

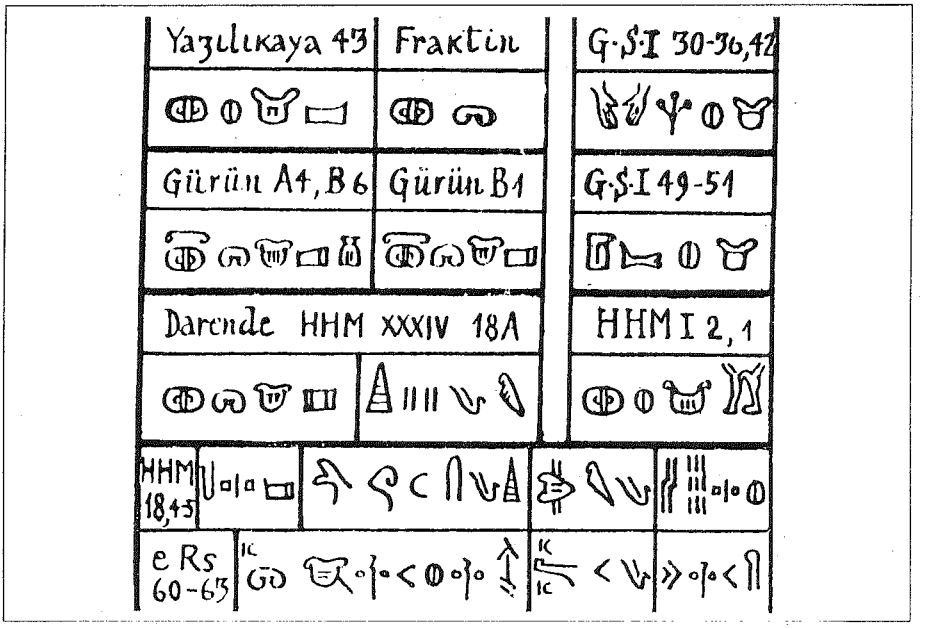

GÜRÜN İLÇESİ'nin güneyinde ve 10 km'lik mesafede bulunan Karatepe/Karahüyük yazıtında "Gürün İlçesinin" isminin geçmiş olduğu kısmın kilişe resmi yukarıda görülmektedir.

Bu ilk göçlerle gelen uluslar yerleşmiş oldukları bu bölgelerde kendi site devletlerini kurmuşlar. Bu kurulan şehir veya site devletlerine de ya kendi isimlerini vermişler veyahutta bulundukları bölgelerin coğrafik özelliklerine göre kendi lisanlarınca birtakım isimler vermişlerdir.

Muşkiler ile Tibarenler (Taballar), Asur kaynaklarında Kapadokya'nın güneydoğusunda Kilikya'ya kadar uzanan sahalarda oturdukları belirtilmektedir. Ayrıca bu kaynaklarda verilen bilgilere göre Erciyes eteklerindeki Mazaka (bugünkü Kayseri) yi ve Toroslardaki Comana/Komana'yı Taballar'ın ve Muşkiler'in (Frygler) kurmuş oldukları belirtilmektedir. (11)

İşte tarihin aydınlanmaya başladığı dönem olarak kabul edilen M. Ö : 4000'li yılların başında Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yaşamakta olan insan guruplarından birisi olan Tegarammalar/Togarmalar'da ilçemiz Gürün ve havalisine tarihin bilinmeyen zamanlarında (büyük ihtimalle Tevrattaki bilgilere göre Nuh tufanından sonra) gelerek yerleşmişler Malatya ve Maraş bölgelerinde de hüküm sürmüşler Tohma Vadileri boyunca bu bölgeleri yurt tutmuşlardır. İlçemiz Gürün ve havalisine yerleşmiş olan bu guruplar kendi isimler olan Togarma'yı bu bölgeye isim olarak vermişlerdir. Aynı zamanda Asur kaynaklarına göre ve Hitit metinlerinde de anlaşıldığı üzere ilçemiz Gürün'e Yüksek mağaraların bulunduğu su yeri "veyahutta" Yüksek mağaraların yanında geçmekte olan su" anlamına gelen "Tilgarimmu" ismi de verilmiştir. Bu ismi Gürün il-

çesinin tarihi kaynaklarda verilen bilgilere göre ilk isimlerinden birisi olduğu kesin olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bu isimler bize çeşitli tarihi kaynaklarda ve tabletlerde çeşitli şekillerde intikal etmektedir. Asur kaynaklarında Tilgarimmu, Kapadokya metinlerinde TAGARAMA, Hitit kaynaklarında TEGARAMA olarak zikredilen bu bölgenin bugünkü GÜRÜN İLÇESİ olduğunu tarihi kaynaklar belirtmektedirler. (12) Aynı zamanda da yine bu tarihi kaynaklara göre bu bölgenin ilk yerleşenlerinin de Malatya ve Maraş havalisinde hüküm sürmekte olan Tegrammalar/Togarmalar olduğu da kesin olarak ifade edilmektedir.

Kaynaklar:

1- Elam ve Mezapotamya sayfa: II7. II8. 200. 20I. 290. Ordünaryus Prof. Şemsettin Günaltay.
2- Anadolu Uy. Tar. c. 1. sayfa: 12. Yakın Şark, C. I. sayfa: 117. 118. 130. 198. Şemsettin Günaltay. Belletten C. 15. A. g. e.
3- Yabanlu Pazarı.
4- Yakın Şark. C. I. sayfa:)-9. 198. 200 - 202. 290. Şemsettin Günaltay.
5- Yurt Ansiklopedisi. Sayfa: 5412. Bakınız yer adları bölümüne. Tohma Havzası. Sayfa: 110. Mehmet Ali Cengiz.
6- Belleten. C. 15. ve bakınız yer adları bölümüne.
7- Belleten. C. 15 sayı: 39. sayfalar: 324.333.386.398. Tevrat, Tekvin bölümü, I0. Sefir. 1. 2. 3. 4. Ayetleri Gürün Kütüphanesi...
8- Elam ve Mezapotamya, sayfa: 282. 283. 198. 316. 525. 526. Şemsettin Günaltay. Cenup Doğu, Kadri Perk. sayfa: 31-33.
9- Yakın Şark. c. 2. sayfa: 283. Şemsettin Günaltay
10- Anadolu Uy. Tar. C. 2. sayfa: 233. Elam ve Mezapotamya. sayfa: 290. Şemsettin Günaltay.
11- Belleten. Cilt: 10. Sayfa: 393.
12- A.g.e

PROTO HİTİTLER (ÖNHİTİTLER) ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ
(M. Ö : 3000-2000'Lİ YILLARDA)
ESKİ TUNÇ DEVRİ

Tarihin aydınlanmaya başladığı dönemlerde (M. Ö: 4000) Anadolu'da görülen ve en önemli stratejik konumuna sahip bölgelerinden birisi olan **Kapadokya** bölgesine yerleşmiş olan Hititler'e Asurlular Hatti/Hati adını verirlerken Mısırlılar da HAYTAS adını vermekteydiler. Tarihi kaynaklar brekisefal ve dilleri bitişken (agglutinant) olan kavme yani tarih öncesi çağlardan önce gelerek Anadolu'ya yerleşen Hititler ile daha sonradan bu bölgeye M. Ö : 3000'li yıllarda gelerek yerleşen Hititler'e Ön Hititler anlamına gelen "Proto Hititler" adını vermektedirler.(1)

Önceleri Anadolu'nun Kapadokya/Katpatukya bölgesinde yaşamakta olan Proto Hititler'in başkenti Hattuşaş'tır. Başlıca şehirleri ise, **Kuşşar, Kaneş, Puruşhanda** olmak üzere Kapadokya'dan kuzeybatıya doğru **Turhumit, Tuhiyya, Tuwanuva, Zalpa v. b. gibi** şehirleri bulunmaktaydı. Daha önceleri birer küçük şehir devleti iken sonradan bu şehir devletleri bir araya gelerek kendi aralarında bir ittifak oluşturarak siyasi bir birlik oluşturdular. Proto Hititler'in siyasal teşekkülleri en eski Türk kurullarına benzemekteydi.(2)

Daha önceleri Hititler'in Anadolu'da tam olarak bir siyasi nüfuzları ve etkinlikleri yoktur ama Asur kolonileri çağında (M.Ö. 3000- 2000) siyasal otoriteleri giderek artmış ve tüm Anadolu'yu içine alabilecek bir imparatorluk kurmuşlardır. Önceleri Anadolu'daki bölgesel krallıkları siyasi nüfuzları altına almak suretiyle tarih sahnesine çıkmış olan Hititler'i Anadolu'daki ilk ittifakları Asur kralı Naramsin'e karşı (M.Ö. 2645- 2607) olmuştur. İşte bu ittifaklardan Asur kaynakları oldukça geniş bir şekilde bahsetmektedirler.(3)

M. Ö. 4000'li yılların sonu ile M.Ö. 3000'li yılların başında Anadolu'da çeşitli bölgelerde kendi küçük site devletlerini kurmuş olan bu uluslar Hititler, Tegarammalar, Kizzuvatnalar, Gasgaslar, Luviler vb. gibi bölgesel krallıklar kendi müstakil krallıkları içerisinde bağımsız bir şekilde yaşamaya başlamışlardı. Fakat M.Ö. 3000'li yılların başında Mezapotamya'da süper bir güç olarak ortaya çıkmış olan Asurlular, Anadolu'daki bu krallıkları kendi hegemonyası altına almak için çeşitli tarihlerde Anadolu'ya seferler düzenlemişler

ve bu seferler neticesinde de tarihler M. Ö : 3000'li yılların sonlarını gösterirken Anadolu'da yaşamakta olan bu bölgesel krallıklar, Asurlular'ın kolonisi durumundaydılar. Bu nedenledir ki bu döneme "Asur ticaret kolonileri çağı" adı verilmektedir.

Bu dönemde Anadolu el değmemiş tabii zenginlikleri ve verimli toprakları ilgili komşu ülkeler gibi Asurlular'ın da dikkatini çekmiş bulunmaktaydı. Çünkü Anadolu Ön Asya'nın özellikle de Mezopotamya'nın inşaat ahşabı, bakır ve gümüş gereksinimini karşılayan bir hammadde deposu durumundaydı.

Anadolu da yaşamakta olan topluluklar henüz bir devlet teşekkülü haline gelmeden önce Mezapotamya'da bir imparatorluk kurmuş olan Akad kralı I. Sargon (M.Ö. 3000-2645) Anadolu'nun güneydoğu bölgelerine değin gelerek seferler düzenlemiş ve kendisinden sonra gelen tarihi kaynaklarda "Savaş kralı" olarak bahsedilen II. Sargon/Şarrukin (M.Ö. 2645- 2607) e ait olan Asur belgelerinde (kitabelerde) Anadolu'da Puruşhanda (bugünkü Kayseridir) ya kadar sefer düzenlediği ve Anadoluda bulunan Asurlu tüccarlar'ın (Wabartumlar) kendisinden yardım istemiş olduğu, bunun üzerine de sefer düzenlemiş olduğu belirtilmektedir.

İşte bu dönemde yani "Asur ticaret kolonileri çağında" (M.Ö. 3000-2000) Anadolu'da gevşek bir siyasi yapı (doku) ya sahip bulunmaktaydı. Tam bir merkezi otorite mevcut değildi. Henüz tamamen siyasi bir birlik kurulup tam bir otoriter devlet kurulamamış. Her şehir devleti kendi bağımsızlığını korumakta ve herkes müstakil bir devlet gibi davranmaktaydı.(4)

Kültepe'de ele geçen "Mama kralı" Anum Hirbi'den "Kaneş Kralı" "Warşama'ya yazılmış olan bir mektup bu durumu açıkça belirtmektedir. Bu belgenin açıkladığına göre, Asur koloni çağındaki Anadolu'da, küçük bölge krallıklarını egemenliği altına almış olan birtakım bölgesel krallıkların varlığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu belgede açıklanan ve isimleri belirtilen krallıklar Hitit (Proto Hititler'in) kurmuş olduğu krallıklardır. Bu krallıkların genişleme siyasetinin birbirine ters düşmesi nedeniyle zaman zaman sert mücadeleler olmakla birlikte bazen de kendi çıkarları doğrultusunda ittifaklar oluşturuyorlardı. M. Ö : 4000- 3000'li yıllar arasında yapılan bu ittifaklar genelde Asur İmparatorluğuna karşı yapılmaktaydı. Asurlular ise bu ittifaklardan kurulmuş olan krallıklara **"Birleşmiş milletler"** anlamına gelen **Hattiler/Hititler**(5) adını vermekteydiler. Tarihi kaynaklarda **Proto Hititler** adı verilen bu kavim hakkında çok çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilerin dayandığı kaynak ise; sayıları 15000'i bulan tabletler, çivi yazıları ve Hiyeroglif yazılardır. Hititler'in yerli halkı olmadıkları kesin olmakla birlikte Anadolu'ya ne zaman geldikleri konusunda kesin olarak bir tarih verilememektedir. Ancak Hititler'in Anadolu'da "Asur kolonileri çağında (M.Ö. 3000- 2000) Asurlular'a karşı kendi aralarında bir ittifak oluşturarak bölgesel krallıklar üzerinde etkinliklerini artırdıkları ve Asurlularla mücadele etmeye başladıkları kesindir.(6)

Kapadokya'ya sonradan gelerek yerleşmiş olan Proto Hititler M.Ö. 3000'li yılların başında Anadolu'da bulunan ve her birisi kendi site devleti içinde bağımsız bir halde hüküm sürmekte olan bölgesel krallıklar üzerinde etkin olmaya ve bunlar üzerinde siyasi nüfuzu elde ederek bunları kendi egemenliği altına almayı başarmıştır. (7)

Gürün ilçesi'nin de içerisinde bulunduğu Malatya ve Maraş bölgesinin tamamında da hüküm sürmekte olan Tegarammalar'da merkezi otorite olarak Kapadokya'da hüküm sürmekte olan Hittiler'in siyasi nüfuzu altına girmiş bulunmaktaydı. Özellikle de Asur İmparatorluğunun yayılmacılığı karşısında direnebilmek için bölgesel krallıklar arasında büyük bir ittifak oluşturulmaya başlamıştı. Ve bu ittifakın öncülüğünü de Kapadokya'da hüküm sürmekte olan Hattiler yapmaktaydılar. Bu nedenle de Proto Hititler'in Anadolu da bulunan diğer bölgesel krallıklar üzerinde siyasi nüfuzları veya etkinlikleri artmaya başlamıştır.

Asur kolonileri çağında (M.Ö. 3000- 2000) Asur İmparatorluğuna karşı ittifak oluşturan ve bölgesel krallıkları kendi siyasi nüfuzu altına almış olan Hititler'in (Proto Hititler) hüküm sürmüş olduğu bölgelerin bir başka ifadeyle merkezi Kapadokya hükümetinin sınırları ise; **Tuz gölünden Akdeniz'e kadar çekilecek bir çizgi bu bölgenin batı sınırlarını oluşturur, kuzey sınırı ise; yine Tuz Gölü'nden Kızılırmak ve Yeşilırmak havzasından itibaren doğuda Malatya'ya güneyde Kargamış'a kadar uzanmakta ve Toros Dağları ile bu bölgenin yüksek platoları da dahil olmak üzere Uzun Yayla ve TOHMA vadilerinin tümünü içine almaktaydı. Gerek bu bölgede ve gerekse Kızılırmak'ın güneyinde Toroslar'a, Anti Toros'un kuzey ve batısında yerleşerek yurt tutmuş olan TABAL, GÜRGÜM, KUMMUH, KARGAMIŞ, MİLAKKO, MELİDDU V. B. gibi bölgesel krallıklar, Asur kolonileri çağında genişleme** siyasetlerinin birbirlerine ters düşmesi nedeniyle bunlar arasında zaman zaman sert sert mücadeleler olmakla birlikte, zaman zaman da anlamalarla çıkarlarını daha iyi korumak maksadıyla aralarında ittifaklar oluşturulmaktaydı. Asur kralı Naramsin'in (M. Ö : 2645- 2607) efsanevi metinlerinde Asurlular'a karşı yapılan isyanlardan ve kendisine karşı ittifak oluşturan 17 krallıktan bahsedilmektedir. İşte bu dönemde Asur kralı Naramsin'e karşı ittifak oluşturan, Kapadokya'daki Proto Hititler'in öncülüğünde hareket eden 17 bölgesel Anadolu krallığından bazılarının isimleri ve hüküm sürmekte olduğu bölgeler şunlardı;

1- Hattine krallığı: Antakya ve Kuzey bölgelerinde (Hattina krallığı II. Sargon zamanında M. Ö : 2645 yıllarında UNKİ adıyla da bilinmekteydi.) hüküm sürüyordu.

2- Kargamış krallığı: Kuzey Fırat geçidi üzerinde bulunan bugünkü Cerablus ve havalisindeydi.

3- Sam'al krallığı: Bugünkü Zincirli bölgesinde bulunuyordu.

4- Hilakku krallığı: Toroslar ve Adana'nın kuzeyinde bulunuyordu.

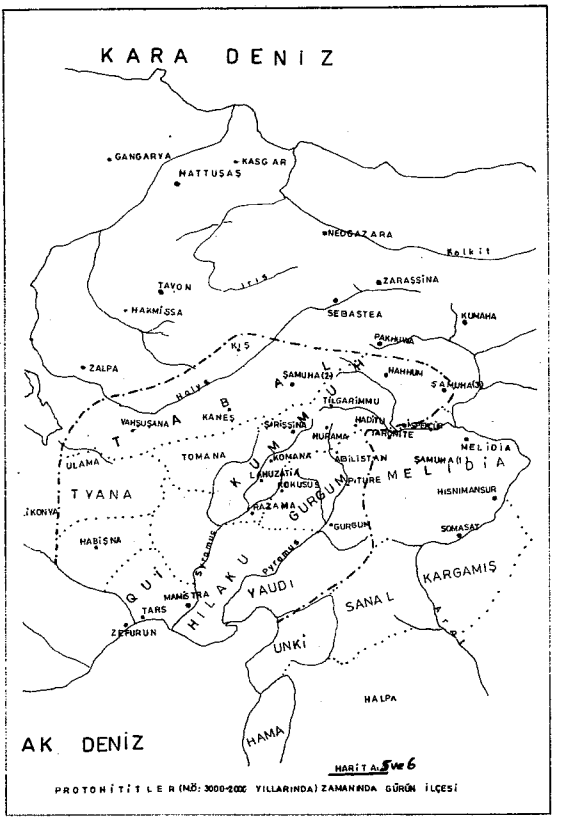

Harita 5-6

5- Que krallığı (Asurlular bu krallığa Kizzuvatna adını vermekteydiler.) : Adana bölgesinden kuzey kısımlarına doğru olan alanlarda hüküm sürüyordu.

6- Mazaka krallığı: **Bugünkü Kayseri ili ve havalisinde hüküm sürmekteydi.**

7- Milidia/Meliddu krallığı: Bugünkü Malatya ve havalisinde hüküm sürüyordu.

8- Gurgum krallığı : Maraş ve Gaziantep bölgesindeydi.

9- Tabal krallığı: Kayseri ve Nevşehir ile Ürgüp dolaylarında hüküm sürmekteydi.

10- Kummuh/Kummani krallığı: TILGARIMMU (Bugünkü Gürün ilçesi ve havalisinde ve Malatya'ya yakın bölgelerde hüküm sürmekteydi. Gürün ilçesi M. Ö : 2645 yılında yani M. Ö : 3000-2000'li yıllar arasında Kummuh krallığının içinde bulunmaktaydı. (Bakınız harita: 6) Kummuh Krallığı ise, yukarıda da belirtildiği gibi Kapadokya'da hüküm sürmekte olan Proto Hitit (Ön Hitit) ler'e bağlı bulunmaktaydı ve bunlarla ittifak halindeydi. (8)

İşte bu dönemde yani "Asur ticaret kolonileri çağında kuzey ve güney Mezapotamya ile Anadolu arasındaki siyasi ve askeri ve ekonomik ilişkilerin kurulmasına yardım eden en önemli ticaret veya kervan yolu, kuzey Fırat ve Dicle vadisinden geçiyordu. Bu yol üzerinde **Hahhum, Şamuha** (9) **ve TAGAMASA v. b. gibi** şehirler bulunmaktaydı. Bunlar gerek büyüklük ve gerekse zenginlikleriyle merkezi bir konumda olmaları itibarıyle aynı derecede öneme sahip değillerdi. Bu yolun ticaret merkezi olmak üzere en büyük ve en zengini Kayseri yakınlarındaki Kaneş şehri idi. (10) Yukarıda adı geçmekte olan TAGAMASA şehri bugünkü GÜRÜN İLÇESİ'dir. (11) M. Ö : 3000- 2000'li yıllarda Kummuh/Kummani krallığı (12) sınırları içinde kalıyordu. Yine aynı dönemde Şamuha, Hurama (13), Tilgarimmu, Meliddu v. b. gibi bölgeleri de içine alarak Kaneş (Kayseri) 'e kadar uzanan ve Maraş bölgesindeki Gurgum krallığı ile

komşu olduğu söylenen Kummuh krallığı (14) bu tarihlerde Proto Hititler'e bağlı bulunmaktaydı. Dolayısıyla Kummuh krallığı sınırları içinde bulunan (kalmakta olan) Gürün ilçesi de bağlı bulunduğu Kummuh krallığıyla birlikte M. Ö : 3000- 2000'li yıllarda Proto Hititler'in hakimiyeti altında bulunmaktaydı. Hititler'in bu bölgedeki egemenliği bu tarihlerden sonra da devam edecektir.

Kaynaklar:

1- Maraş Tarihi ve coğrafyası, sayfa: 3. 9. Besim Atalay. Elam ve Mezapotamya, sayfa: 286. Şemsettin Günaltay.

2- Elam ve Mezapotamya, sayfa: 66. 67. Şemsettin Günaltay Sayfalar: 111 - 114.

3- A.Uygarlıkları Tarihi Cilt: 1. sayfa: 24. Yaın şark. C. 2. Sayfa: 72.73. Şems. Günaltay

4- Elam ve Mezapotamya, sayfa: 286. Şemsettin Günaltay. A. g. e. sayfalar: 198. 282. 316. 525. 526
Cenup Doğu, Kadri Perk, sayfa: 31. 32. 33.
Yakın Şark. C. 2. Sayfa: 283. Şemsettin Günaltay.
Anadolu uygarlıkları tarihi. C. 1. Sayfa: 24.
Yakın Şark. C. 2. Sayfalar: 66. 67. 72. 73.
Elam ve Mezapotamya sayfa: 293. 540. 543. 546. 544.

5- A.g.e.

6- A.g.e.

7- A.g.e.

8- Malatya Tarihi, sayfa: 21. 22. Mevlüt Oğuz.
Belleten Cilt: 10. Kummuh krallığı bölümü. sayfa: 392.
Yakın şark C. 2. Sayfa: 289. Şemsettin Günaltay.

9- Yer adları bölümüne bakınız.

10- Malatya Tarihi. Sayfa: 21. 22. Mevlüt Oğuz.

11- A.g.e. Ayrıca yer adları bölümüne bakınız.

12- Yer adları bölümüne bakınız.

13- Yer adları bölümüne bakınız.

14- Belleten. C. 10. Sayfa: 392.
Kummuh krallığı bölümüne ve yer adları bölümüne bakınız.
Yakın şark. C. 2. Sayfa: 288. 289.

GEÇ HATİLER, HİTİTLER NESİLİ'LER ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ
(ESKİ HATİLER ZAMANINDA / ORTA VE SON TUNÇ DEVRİ)
(M. Ö : 2000- 1190/1180)

Anadolu'da Milattan önceki devirlerde yaklaşık her bin yılda bir başka göç meydana gelmiştir. M.Ö. 3000'li yılların sonu ile M.Ö. 2000'li yılların başında Ön Asya'dan gelerek Anadolu'ya yerleşmiş olan toplumlarla aynı soydan oldukları tarihi kaynaklarca belirtilen insan grupları Anadolu'ya gelmeden önce İran'ın kuzeyinde (Zağros dağları) ile Mezapotamyanın batı bölgelerinde bir süre kalarak buradaki uluslardan büyük bir olasılıkla çivi yazısını da öğrendikten sonra bu birikimleriyle birlikte M.Ö. 2000'li yılların başında Anadolu'ya Proto Hititler'in yaşamış oldukları Kapadokya'nın Nesi bölgesine yerleşen bu gruplar Proto Hititler ile karışıp kaynaşarak birbirlerine ve Proto Hititler'e rakip bir takım prenslikler kurmuşlar. Sonra da tüm Anadolu'yu içine alacak şekilde büyük bir imparatorluk kurmuşlardır. M.Ö. 2000'li yılların başında kurulan bu imparatorluğa **GEÇ HİTİT DEVLETİ**(1) adını vermişlerdir.

Anadolu'ya sonradan gelerek Nesi bölgesinde yerleşen Geç Hititler, Anadolu'ya tamamen egemenlikleri altına almadan önce bir takım bölgesi krallıklar kurmuşlardı. Kültepe'de bulunan tabletlere göre Geç Hititler ise komşu devletleri içinde söz sahibi olmaları sonra da bunları teker teker egemenlikleri altına almaya başlamaları Kral Pitnana zamanında meydana gelmiştir. Geç Hititler ile Proto Hititler'in birbirleriyle karışıp kaynaşmaları ve büyük bir imparatorluk olarak tarih sahnesine çıkmaları kral I. Hattuşuli zamanında meydana gelmiştir. Anadolu'da ilk siyasi sağlayan Kral Anittaş ile Birinci Hattuşuli arasında tam 12 tane Hitit kralı gelmiştir. Kral Anittaş ile I. Hattuşuli aynı hanedana mensupturlar.(2)

Geç Hitit Devletinin esas kurucusu sayılan I. Hattuşuli (M. Ö : 1900- 1836 Hitit Devletinin tahtına çıkar çıkmaz ülkesinin sınırlarını geliştirmek aracıyla ilk seferlerini Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye'nin batı kesimlerine düzenlemiştir. Hitit kralınının yapmış olduğu bu seferler Hitit belgelerinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Fırat ırmağını benden önce hiç kimse geçmemişti. Ben büyük kral onu yaya olarak ilk ben geçtim. Ardımdan da ordularım yaya olarak geçtiler. Akad'lı Sargon da onu geçip Hahhu (m) ordusunu yenmişti. Hahhu (m)'ya o kötülük

yapmamıştı. Ama ben Hahhu (m) kralını ve Şahhu (m) kralını yendim. Kentlerini ateşe verdim. Hahhu (m) kralını da Yök arabasına koştum." (3) demektedir. Bu metinde de açıkça görüldüğü gibi, Hitit genişleme siyaseti öncelikle Hitit Devletinin güney ve güneydoğu bölgesine, Tohma vadilerinin tamamından Fırat'a kadar uzanan saha ve Suriye'nin kuzey kesimleridir. Tarihi kaynaklara göre(4) Hahhu (m), Şahhu (m), Hurama, Şamuha, Tegarama ve Timelkia(5) gibi şehirlerin Kızılırmak ile Fırat nehri arasında aranması gerektiğini belirtmektedirler. Tegarama ise bugünkü Gürün ilçesidir.(6) Timelkia şehri ise bugünkü Darende şehridir.(7) O halde Hitit Devletinin kralı I. Hattuşuli, ordusuyla önce bu bölgeleri ülkesine katmıştır. Zaten hemen hemen her konuda Hitit devletinin (Proto Hititler'in) nüfuzu altında bulunan bu bölgeler, I. Hattuşuli zamanında da tamamen Geç Hitit Devleti'nin egemenliği altına girmiştir. Yine bu bölgelere yakın oldukları tarihi kaynaklarca belirtilen Hahhu (m), (Sivas'ın güneyinde veya Divriğiye yakın bir bölgede), Şahhu (u)m bölgelerinin de Gürün ve havalisinde yakın olduğunu yine bu tarihi kaynaklar belirtmektedirler.(8)

I. Hattuşuli'nin başarılarından bahseden tabletlerde Hitit kralının kentlerini ateşe vermiş olduğu şehirlerin Hahhum ve Şahhum olduğu belirtildiğine göre bu dönemde ilçemiz Gürün ve havalisinin Geç Hitit devletinin egemenliği altına girmiş olduğu kesindir.(9) Çünkü Hitit kralı I. Hattuşuli bu seferleriyle Fırat'ın batı kesimlerindeki tüm bölgeleri ülkesine katmış ve kuzey Suriye'ye kadar olan bölgeleri de hakimiyeti altına almayı başarmıştı.

Bu dönemde Elbistan'ın kuzeyinde Malatya'nın batısında ve Kayseri bölgesinde Gürün ve havalisini de içine alan güçlü bir TABAL krallığı bulunmaktaydı. (10) Asur kaynaklarına göre de Kayseri dolaylarında TABAL, Gürün ve Darende ile Malatya dolaylarında Kummuh, Maraş bölgesinde ise; Gurgum prenslikleri bulunuyordu. (11) Bütün bu bölgeler Kapadokya'dan kuzey Suriye'ye kadar olan tüm sahalar Geç Hitit Devleti'nin hakimiyeti altına girmiş (bakınız harita: 7) bulunuyordu. (12)

I. Hattuşuli (Tabarna) nın zamanına ait bir tablette de"... **Kalemiz** olursa o zaman bütün ülkeler Hattuşaş'a boyun eğer, kralın sarayı bir kayanın üzerinde kurulur. Düşmanınki ise, kum üzerinde inşa edilmiştir." şeklinde bir ifade bulunmaktadır. (13) Bu ibare sanki bugünkü Darende ilçesi o zamanların Timelkeia şehrine tamamen uymaktadır. Adeta Zengibar (Senkbar) kalesi tarif ve tasvir edilmektedir. (14)

I. Hattuşuli'nin zamanında Geç Hitit Devleti'nin yayılma alanlarını kabaca şöyle tanımlanabilir; Tuz Gölü'nden Akdeniz'e kadar güney doğrultusundan çekilecek bir çizgi; bu devletin batı sınırını oluşturur. Kuzey sınırı ise; yine Tuz Gölü'nden Malatya'dan güneye, Kargamış'a çekilecek bir Çizgi olarak belirlenir. (15)

Hitit Devletine ait tarihi tabletlere göre I. Hattuşuli'den sonra yerine oğlu I. Murşili geçmiştir. (M. Ö : 1836- 1806) Geç Hitit Devletinin yeni kralı "Büyük

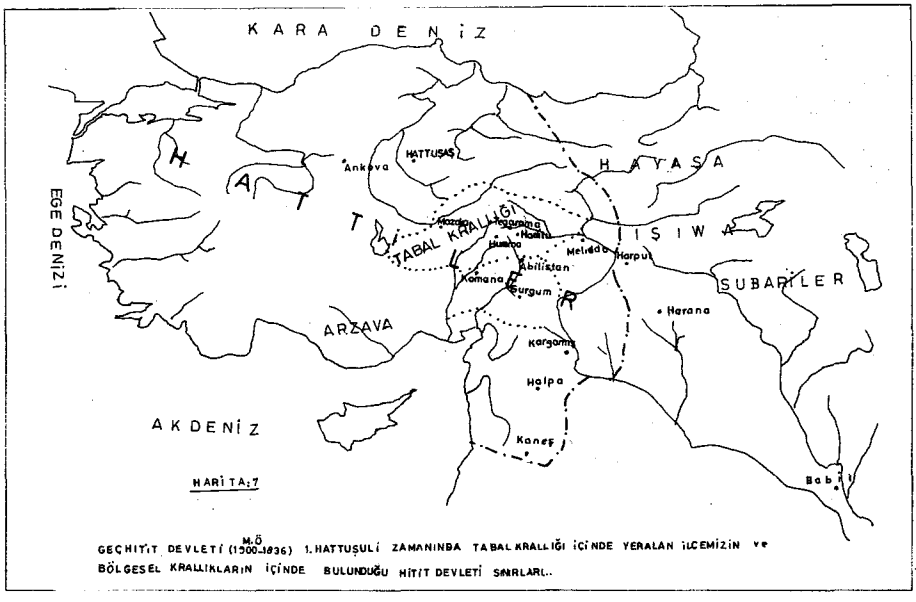

Harita 7

kral" unvanıyla tahta çıktıktan sonra başkenti Nesaş'tan Proto Hititler'in başkenti olan Hattuşaş'a taşıdı. İmparatorluğun adını da HATTİLER olarak değiştirdikten sonra babasının bırakmış olduğu yerden seferlerine devam etmiştir. I. Murşili babasının yolunu izleyerek aynı yoldan Fırat'ı geçerek önce Halpe prensliğini sonra da Kargamış krallığını ele geçirdi. Fırat yolu tamamen Hitit ordularına açılmış bulunuyordu. Bu yol onları bu dönemin en büyük şehirleri olan Harran, Asur, Mari üzerinden Hammurabi İmparatorluğunun başkentti olan Babil'e götürecekti. Çünkü kuzey Suriye'nin fethi I. Murşili'ye Mezapotamya'nın fethinin yollarını açmıştı. Hatti ordusunun bu seferine aynı soydan olan Subariler ve Mitanniler de (16) katılmışlardı. Bu dönemde Akad krallığının son varisi olan Hammurabi Hanedanının son hükümdarı Şamsuditina (M.Ö. 1836-1806) ise doğunun birçok ülkesini yağmalayarak devletinin hazinesini oldukça zenginleştirmişti. Hatti İmparatorluğunun yeni kralı I. Murşili'nin amacı bu hazineleri ele geçirmekti. Bu nedenle de M. Ö : 1806 yılında Babil üzerine sefer düzenleyerek Akad Kralı Şamsuditina'yı yenerek İmparatorluğuna da son verdi. Bu sefer ile birlikte Hatti İmparatorluğunun Ön Asya ülkelerince de kabul edilmesi sağlanmış olduğu gibi oldukça da yüklü bir hazine ve ganimetlerle Hatti kralı tekrar Anadolu'ya dönmüştür.(17)

Geç Hitit Devleti'nin en satvetli dönemi I. Murşili zamanıydı. Bu dönemde muhtelif etnik zümrelerden oluşan Anadolu halkı Büyük Hitit İmparatorluğunun hegemonyası altında eşit konfederasyon meydana getirmiş ve birbirleriyle karışıp kaynaşmaları sağlanmıştır. Gittikçe kuvvetlenen bu konfederasyon; nihayet Kizvatna, Hurri, Gasga, Arzava ve Kilikya bölgeleri ile Çukurova

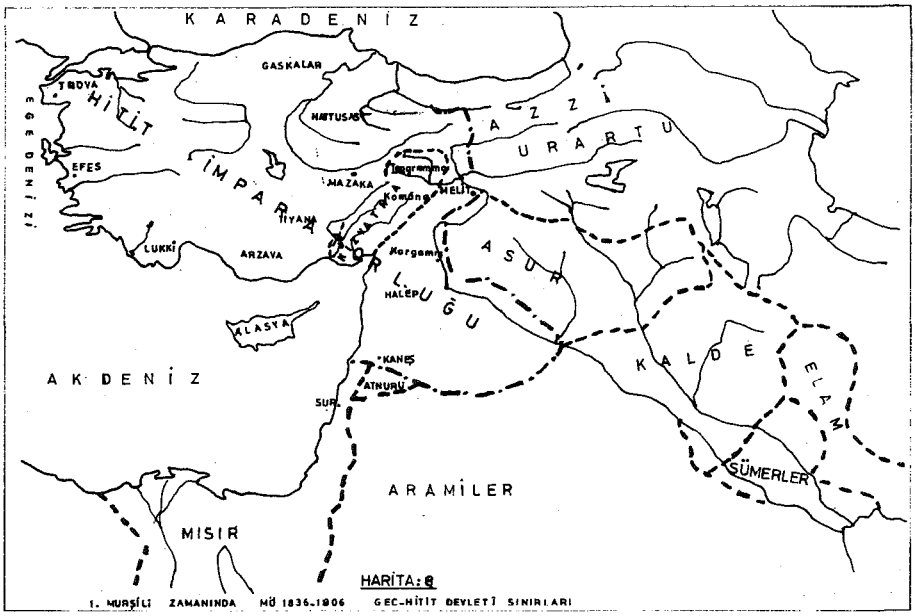

Harita 8

bölgesi, Küçük Asya'nın büyük bir kısmı başkent Hattuşaş'a bağlamıştır. Hitit Kralı I. Murşili'nin zamanında Anadolu'daki Hitit Beylikleri'nin tamamı bir konfederasyon şeklinde bu kralın hakimiyeti altında toplanmıştır. Hatti İmparatorluğunu meydana getirmiş olan bu konfederasyona üye olan bölgesel Hitit krallıkları ve hüküm sürdükleri yerler ise şunlardı:

1- Arzava krallığı: Bugünkü Antalya ve havalisi ile eşitlenebilen bu bölge de hüküm sürmekte idi.

2- Gaşka/Kaşka krallığı: Karadeniz bölgesinde ve Kastamonu havalisinde idi.

3- Kilikya krallığı: Bugünkü Adana ve Çukurova bölgesinde hüküm sürüyordu.

4- Hurriler: M. Ö : 3000'li yıllarda başlayan göçlerle gelerek Habur-Fırat arasına gelerek yerleşmiş olan Mitanniler adı verilen bu devlet bu dönemde Hitit İmparatorluğunun hakimiyeti altına girmiştir.

5- Kargamış krallığı: M. Ö : 1806 yılında Hitit İmparatorluğunun hakimiyetine girmiştir ve Kargamış bölgesinde hüküm sürüyordu.

6- Halpa krallığı: Halep ve havalisinde hüküm sürüyordu. 1806 yılında I. Mursili'nin egemenliği altına girmiştir.

7- Kizvatna krallığı: Seyhan ve Ceyhan ırmakları arasındaki bölgeden Toroslardan itibaren Tahtalı dağlarına kadar olan sahada hüküm sürmekteydi. Bu bölgeden yaşamakta olan insanlar ise; M. Ö : 4000'li yılların başından itibaren bu bölgeden yaşamaktaydılar. Kizvatna krallığını bu topluluklar kurmuşlardı. M. Ö : 1806 yılında Geç Hitit Devletinin hakimiyeti altına girmiştir.

I. Murşili zamanında Hitit ülkesinin sınırları oldukça genişlemiş olduğundan yeni toprak düzenlemesi yapılmıştı. Bu düzenlemeye göre bölgedeki küçük prenslikler bölgesel krallıklara bağlanmış bölgesel krallıklar da siyasi yönden Geç Hitit devletine bağlı bulunmaktaydı. I. Murşili zamanında yapılan bu düzenlemeye göre tarihi kaynaklardan anlaşıldığına göre Tohma vadilerinde, Kayseri, Malatya ve Maraş vb. gibi bölgelerde hüküm sürmekte olan Tabal, Gürgüm, Kummuh, Meliddu gibi krallıklar Kizvatna krallığına bağlanmıştır. Bu tarihlerde ilçemiz Gürün (o zamanki ismi Tilgarummu) ve havalisi de Kızvatna krallığına bağlı bulunmaktaydı. (18 Bakınız harita: 8.)

I. Murşili'nin M.Ö. 1806 yılında ölmesi üzerine yerine oğlu Telepinu geçti. Bu dönemde Hitit ülkesinde siyasi karışıklıklar, taht mücadeleleri baş gösterdi. Bu karışıklıklar kral II. Tudhaliya zamanında da devam ederek tam üçyüz yıl sürdü. Bu müddet içerisinde de devlet içerisinde meydana gelen iç karışıklıklar nedeniyle ve ordunun güçsüz kalmasından dolayı hiçbir başarı elde edilememiş olduğundan ve siyasi otoritenin boşluğundan faydalanmak isteyen devlete bağlı bulunan bölgesel krallıklar, bağlarını gevşetmeye başladılar. Özellikle de Seyhan ve Ceyhan nehirleri arasından Tahtalı dağlarına kadar olan sahada ve Gürün havalisinde hüküm sürmekte olan Kizvatna krallığı Hitit Devleti içerisinde oldukça söz sahibi olan krallık haline geldi. Hatta yapılan bir anlaşmayla da Kizvatna kralı Hitit kralı ile aynı konumda olduğu kabul edildi. Yapılan bu anlaşmada gösteriyor ki Hitit Devleti'nin bu dönemde bölgedeki krallıklar üzerindeki etkisi de oldukça zayıflamış bir duruma gelmediğini göstermektedir. Hitit Devleti bu dönemde zayıflarken Mitanniler güçleniyordu. Hitit Devleti'nde baş gösteren iç karışıklıklar devletin zayıflamasıyla bölgesel krallıkların siyasi bağlılıklarını gevşetmelerine neden olduğu gibi ülkenin toprak kaybetmesine de neden olmuştur. Özellikle de ülkenin otoriteyi sağlayamadığı doğu ve güney bölgelerindeki birçok kentin de elden çıkmasına neden olmuştur. M.Ö. XVI. yüzyıla girildiğinde Hitit Devletine bağlı bulunan bölgesel krallıklar birer birer ayrılmış olduğu gibi ülkenin doğu bölgeleri de Hitit Devleti'nin hakimiyetinden çıkmış bulunuyordu. (19)

Hitit ülkesinde meydana gelen siyasi istikrarsızlıklar devletin kültürel yönden de zayıflamasına neden olmuştur. Çünkü Hitit Devleti'nin zayıflamasıyla birlikte M.Ö. 1600'lü yılların başında Hurri kökenli prenslerin kurmuş olduğu Mitanniler bu dönemde tarih sahnesine güçlü bir devlet olarak çıkmışlardı. Bu tarihlerde Hitit Devleti'nin zayıflamasının aksine Mitanni Devleti güçlenmeye başlamış, Geç Hitit Devletinin tam otoritesini sağlayamadığı bölgelerde özellikle de Hitit ülkesinin doğu sınırlarını oluşturan Fırat'ın batı bölgelerinde (Tohma Vadisi bölgesinde) etkin olmaya başlamıştır. Mitanniler, Hitit ülkesini hem siyasi ve hem de kültürel yönden tamamıyla etkilemeye başlamıştır. Adlarının Hititçe olmasına karşılık kraliçe adlarının Hurri (Mitanni) kökenli olması, hatta tapınaklarda bile Hurri-Mitani tanrılarına tapınılmaya başlanılmış olması bu dö-

nemde Mitanniler'in Hitit ülkesini ne denli etkilemiş olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Mitanniler, Hitit ülkesini hem siyasi ve hem de kültürel yönde etkilemiş olduğu gibi aynı zamanda da Hitit İmparatorluğu ile Mısır (Asur)lılar arasında üçüncü bir güç olarak ortaya çıkmışlardır. Dolayısıyla Asurlular ile Hititler arasında bir tampon devlet konumuna gelmişlerdi. Hitit Devletinin zayıflamasıyla birlikte M.Ö. 1600 yılında kurulmuş olduğu bölgeye (Kapadokya)ya doğru geri çekilirken Mitanniler de güneydoğudan Fırat'ın batı bölgelerine ve kaynaklarına (Tohma Vadisi) doğru genişlemeye başlamışlardı. Böylece doğuda hüküm sürmekte olan Mitanniler genişleme siyaseti Hitit ülkesini kültürel yönden etki ve nüfuzu altına alırken diğer yönden de devlete isyan etmekte olan bölgesel krallıklara destek vererek ve Hitit ülkesine komşu olan ülkeleri de bu ülkeye saldırmaları yönünden teşvik ediyordu. Böylece yıllardan beri kültürer yönden etkisi altına almış olduğu Hitit ülkesinin topraklarını da tamamen ele geçirmek için fırsat kolluyordu.

İşte bu dönemde ilçemiz Gürün ve Havalisi'de Mitanniler'in kültürel etkinliği altına girmiş. Bu bölgede de bağlı bulunduğu Geç Hitit Devletinin Kral ve Kraliçelerin isimleri bile Hurri- Mitanni kelimelerden oluşmaya, Hurri- Mitanni tanrıçalarına tapınılmaya başlanılmıştır. Gürün ilçesinde bu dönem tanrıça Hepat'ın Kültü bulunmaktaydı.(20)

MİTANNİLER ZAMANINDA (M. Ö : 1600- 1380) GÜRÜN İLÇESİ

M.Ö. XV. Yüzyıla girildiğinde Hitit Devletine bağlı bulunan bölgesel krallıklar birer birer ayrılmış olduğu gibi komşu olduğu tüm ülkeler Hitit ülkesinin topraklarını elé geçirmek için saldırmaya başladılar. Güneydoğuda Mitanniler, kuzeydoğuda Azziler, doğuda İsuwalar, kuzeyde Gaşkalar ve güneybatıdaki Arzavalılar saldırıya geçtiler. Bu saldırılar kral Arnuvanda ve kraliçe Aşmunikal zamanında daha da artarak devam etti. (M. Ö : 1380) ülkenin kuzeyinde yaşamakta olan (Karadeniz) Gaşkalar başkent Hattuşaş'a kadar gelerek her tarafı yakıp yıkmışlar ve her girdikleri yeri yağmalamışlardır. Bu olay tarihi tabletlerde şöyle belirtilmektedir; "Gasbedilen şehirler arasında Nerik(21), Hurşama, Kaştama, Himuva, Zalpuva(22) ve diğer şehirlerdir" denmektedir. Metnin bir yerinde de".... Gaşkalar ta! Buraya kadar geldiler (Hattuşaş'a), Tuhaşuna ve Tahantariya'yı (23) kentlerini vurdular ve kapılara kadar indiler." demektedir. Metinlerde geçmekte olan şehir isimlerinden "Hurşama" diğer birçok metinde zikredilen şehirdir ki genellikle tarihi kaynaklara göre Kizvatna ülkesinin diğer bir adıdır. Ve TEGARAMA yani Gürün ilçesi'nin güneyinde kurulmuş olan bir şehir adıdır. Tarihi kaynaklarda iki tane "Hurama" şehri vardır. Birisi Malatya'ya yakın olanıdır. Diğeri ise Şamuha ve Şarişşa (bugünkü Sarız ilçesidir) şehirlerine yakın olan çok

büyük bir ihtimalle Hurman Çayının bulunduğu bölgede kurulmuş olan eski bir şehir olan Hurma/Hurama şehridir. Çünkü Hurma/Hurama/Hurşama kenti tarihi tabletlerde her zaman Luhuzatia ve Razama şehirleri ile birlikte zikredilmektedir. Çünkü bu şehirler Hurma/Hurama kentine çok yakın bir mesafede bulunmaktaydılar.(25) Metinlerde geçmekte olan ve Gaşkalar'ın hücum ederek istila etmiş oldukları "Tahantariye" kenti bugünkü DARENDE ilçesi'dir. Yine tarihi tabletlerde geçmekte olan "Tuhaşuna" adındaki şehir ismi Hititçe'de "UŞNA" ekiyle türetilmiş bir şehir adıdır ki bu da bugünkü "TOHMA" ismiyle eşitlenebilmektedir. Şu halde ülkenin kuzeyinde saldırıya geçmiş olan Gaşkalar Tohma vadileri boyunca bulunan kentleri istila ederek yağmalamaya çalışmışlardır. Metinde geçmekte olan **"Tahantariye (Darende) kentini vurup kapılara kadar indiler.."** ifadesiyle Hitit ülkesinin güneyi, ve doğu sınırlarının büyük ihtimalle "Kilikya kapıları" ifade edilerek Asur ülkesine giden ticaret yolunun geçmiş olduğu kilit noktalar tarif edilerek bu bölgelerin Gaşkalar'ın saldırılarına maruz kaldığı anlatılmış bulunmaktadır. Bir başka tarihi kaynakta ise; Hitit ülkesinin kuzeyinde Gaşkalar saldırırlarken, güneybatıda Arzavalılar'ın, kuzeydoğuda Azzililer'in ve doğuda da İsuwalar'ın Hitit ülkesine saldırmış oldukları belirtilmekte ve bu saldırılar esnasında da Azzililer'in Malatya yakınlarındaki Şamuha'yı(26) ele geçirirken doğuda gelen İsuwalar'ın da Sivas'ın en güneyindeki ilçesi TEGARAMA'yı (bugünkü Gürün ilçesi) ele geçirmiş oldukları ve bunları da Mitanniler'in desteklemiş oldukları anlatılmaktadır.(27)

Çünkü bu dönemde yani M. Ö : XV. Yüzyıldan itibaren Geç Hitit Devleti'nin hakimiyeti altında bulunan topraklarda siyasi bağlamda olmasa da kültürel yönden tamamıyla etkisi altında bulundurmaktaydı. Çünkü Hitit kralı I. Murşili'nin ölümünden sonra ülkede çıkan iç karışıklıklar nedeniyle ve merkezi otoritenin boşluğundan faydalanan bölgesel krallıklar Hitit devletinden ayrılmışlar ve kendi başlarına hareket eder bir hale gelmişler siyasi bağlamdaki bağlılıkları ise ancak sözde kalmış bir durumda idi özellikle de Kizvatna krallığı bu dönemlerde Hitit Devleti ile Mitanniler arasında tam bir tampon devlet statüsüne gelmiş bulunuyordu. Kizvatna kralı zaman zaman Hitit devleti'nin yanında yer alırken çoğu zaman da Mitanniler yönünden hareket etmekteydi. Hatta bu dönemde bir ölçüde Kizvatna Krallığını Mitanniler'e bağlı bulunmakta olan bir bölgesel krallık olarak da saymak mümkündür. Bu dönemde ilçemiz Gürün ve havalisi siyasi bağlamda Geç Hitit Devleti'ne kültürel yönden de Mitanniler'e bağlı bulunan Kizvatna Krallığı sınırları içinde bulunmaktaydı. Kizvatna kralı bu dönemde Tegarama bölgesini Hitit topraklarından saymış oldukları için saldırmakta olan Gaşgalar, Azzililer ve Isuvalar'a karşı korumak ve bu saldırılardan dolayı yağmalanmakta olan bu bölgeleri kurtarmak maksadıyla bunlara destek veren Mitanniler'le birlikte hareket etmekteydi. Bu nedenledir ki ilçemiz Gürün ve havalisini bu dönemdeki haritada Kizvatna krallığının sınırları içinde ve Kizvatna krallığını da Mitaniniler'e bağlı olarak göstermiş bulunuyoruz... (Harita: 9)

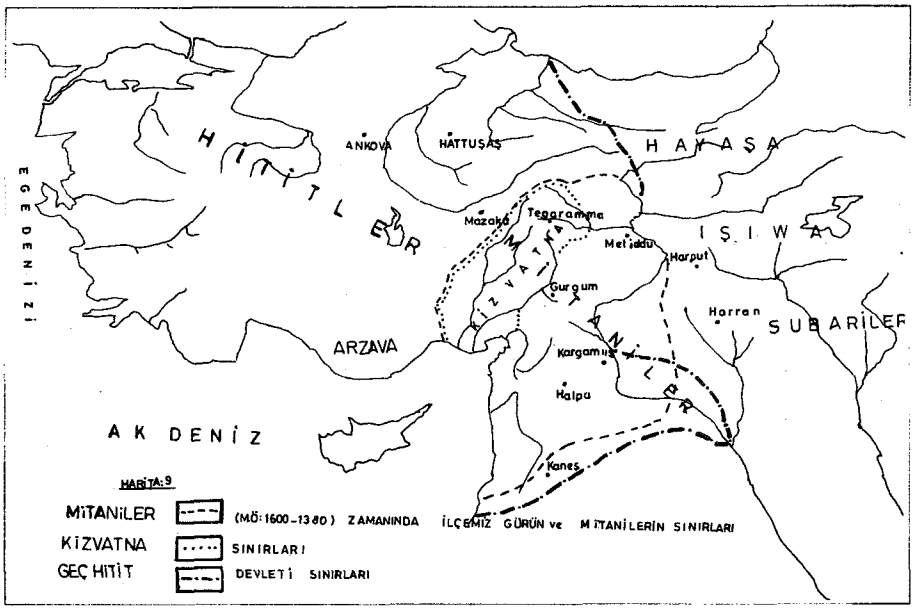

Harita 9

GEÇ HİTİT DEVLETİ'NİN SON DÖNEMLERİNDE (M.Ö. 1380- 1260) GÜRÜN İLÇESİ

M.Ö. 1380 yılında Geç Hitit Devleti'nin başına I. Subbilulima(28) geçti. M.Ö. 1380-1346) Ülke yönetiminde merkezi otoriteyi sağlayarak bölgesel krallıklarla da saldırmazlık anlaşması imzalayıp Anadolu'da tekrar eski nüfuz ve hakimiyeti sağladıktan sonra ülkenin daha önceden kaybedilmiş olan Şamuha, Hurama, Tegarama, Tahantariye v. b. gibi kentlerini tekrar ele geçirmek ve bu kentleri ele geçirmiş bulunan Gaşgalar, Azzililer ve Isuvalar'ı bu bölgelerden çıkarmak ve bunları destekleyen ve hala bu desteğini sürdüren doğudaki Mitanniler üzerine sefer düzenlemek için hazırlıklarına başladı.

I. Subbilulima ülkesinin doğu ve güney bölgelerine yapmış olduğu ilk seferinde başarılı olamadı. Çünkü, ülkenin doğu ve güney bölgelerini ellerinde tutmakta olan Isuvalar ve Azzililer'i ile Gaşgalar'ı doğuda hükümsürmekte olan Mitanniler desteklemekteydiler. Mitanni kralı başkenti Waşşukani'den çıkmamışsa da Isuvalar'ı desteklemek maksadıyla ordusunu yardım için göndermişti. Bu tarihlerde Wattaruşna(29) olarak bilinen (Tegarama, Tahantariye, Hurama ve Şamuha gibi kentlerinin bulunduğu bölgeler) bölgeye doğru ilerleyince daha önceden bu bölgeleri ele geçirmiş bulunan Mitanni kuvvetleri ve Isuvalar'ın almış olduğu ön tedbirler, yakılan ekinler ve kapatılan su kuyuları yüzünden aç ve susuz bırakılmış bulunan Hitit ordusu geri çekilmek zorunda kalmıştır. Hitit ordusunun ağırlığının büyük bir kısmını bırakarak geri çekilmiş oldu-

ğu Wattaruşna bölgesi tarihi kaynakların belirtmiş olduğuna göre suyu ve kuyuları oldukça fazla bulunan bir bölgedir. Gürün ilçesinin Hezanlı Dağı ve Kavak Köyü'nün bulunduğu bölgede varlığı bugün bile korunmakta olan 100'e yakın kuyu bulunmaktadır. Bu kuyuların 50'ye yakın kısmı özellikle kapatılmış bir halde bulunurken 50'den fazlası da bugün bile kullanılmaktadır. Tarihi kaynaklara göre birden fazla Wattaruşna bölgesi bulunmaktadır. Bizim tahminlerimize ve çeşitli kaynaklardaki incelemelerimize dayanarak tarihi kaynaklardan belirtilen Wattaruşnalar'dan birisi Gürün ve havalisinde bulunan kuyular dolayısıyla bu bölgeye bu dönemde verilmiş olan isimlerden birisidir. I. Subbilulima'nın ordusunun yenilmiş olduğu savaş esnasında kapatılmış kuyuların ve olayın oluş biçimi ve yeri çok büyük olasılıkla bu bölgeye uyuşmaktadır.

Geç Hitit kralı I. Subbilulima ikinci seferini yine bu bölgeye yapmıştır. Kayseri Kültepe'den yola çıkarak Tegerama, Taronto/Tahantariya, Meliten'den geçerek Isuwa ülkesi (Elazığ) ne hücum etti. Böylece daha önceden ülkenin elinden çıkmış olan kentleri olan Şamuha, Hurama, Tegarama, Tahantariya vb. gibi kentleri tekrar ele geçirdi. Hitit ülkesinin doğu ve güney bölgelerin ele geçirmiş bulunan Azzililer'i ve Isuwalar'ı bu bölgelerden çıkardı. Yine aynı seferle Mitanniler ülkesine saldıran I. Subbilulima. Mitanniler sülalesinin hükümdarlığına son verdi.(30)

Böylece Geç Hitit Devleti'nin sınırlarını doğuda Malatya yakınlarındaki Fırat'a kadar tekrar genişleterek bütün bu bölgeleri (İlçemiz Gürün de dahil olmak üzere) tekrar Hitit egemenliğini sağladı.

I. Subbilulima öldükten sonra yerine oğlu II. Murşili (M.Ö. 1346-1310) geçti. Boğazköy metinlerinde öğrendiğimize göre Hitit Devletinin başına küçük yaşta birisinin geçmesinden faydalanmak isteyen ülkeye bağlı bulunan bölgesel krallıklar (Arzava, Kizvatna, Mıtanni vb. krallıklar) Hitit Devleti'nin hakimiyeti altında tutan bağlarını koparma zamanının gelmiş olduğu kanaatiyle isyan etmeye başladılar. Bunlara bağlı bulunan küçük prenslikler de (Arnuvanda, Lugga, Pithana v. b. gibi) isyan etmeye başlamışlardı.(31)

Geç Hitit Devleti'ne bağlı olan sadece Kargamış Krallığı bulunuyordu. Kargamış Krallığı Hitit Devleti'nin en büyük desteğiydi. Asurlular bu dönemde tekrar güçlü bir devlet haline gelmişlerdi. Asur saldırıları ancak bu kralın desteğiyle ber taraf edebilmiştir. Bu dönemde Geç Hitit Devleti zayıflamış, bölgesel krallıkların da etkisi giderek artmaya başlamıştır. Tarihi tabletlerde öğrendiğimize göre Hurri- Mitanni etkisi kültürel yönden etkisini sürdürmekte Mitanni/Hurri kökenli tanrılar Hitit ülkesinde de kutsanmakta idi. Ülkenin dinsel açıdan en önemli merkezlerinden birisi her yıl Tilgarimmu'nun güneyinde bulunan Kummani kentinde tanrıça Hepat'ın bayramı kutsanmakta idi.(32)

M.Ö. 1310 yılında Kargamış kralı Şarrikişuh, Kummani(33) kentinin (Tilgarimmu) (Bugünkü Gürün ilçesi) tanrıçası Hepat'ın bayramını kutlamak için Hitit kralı ile (Yegeni II. Murşili) buluştuğu sırada ölmesi ve yine aynı yıl için-

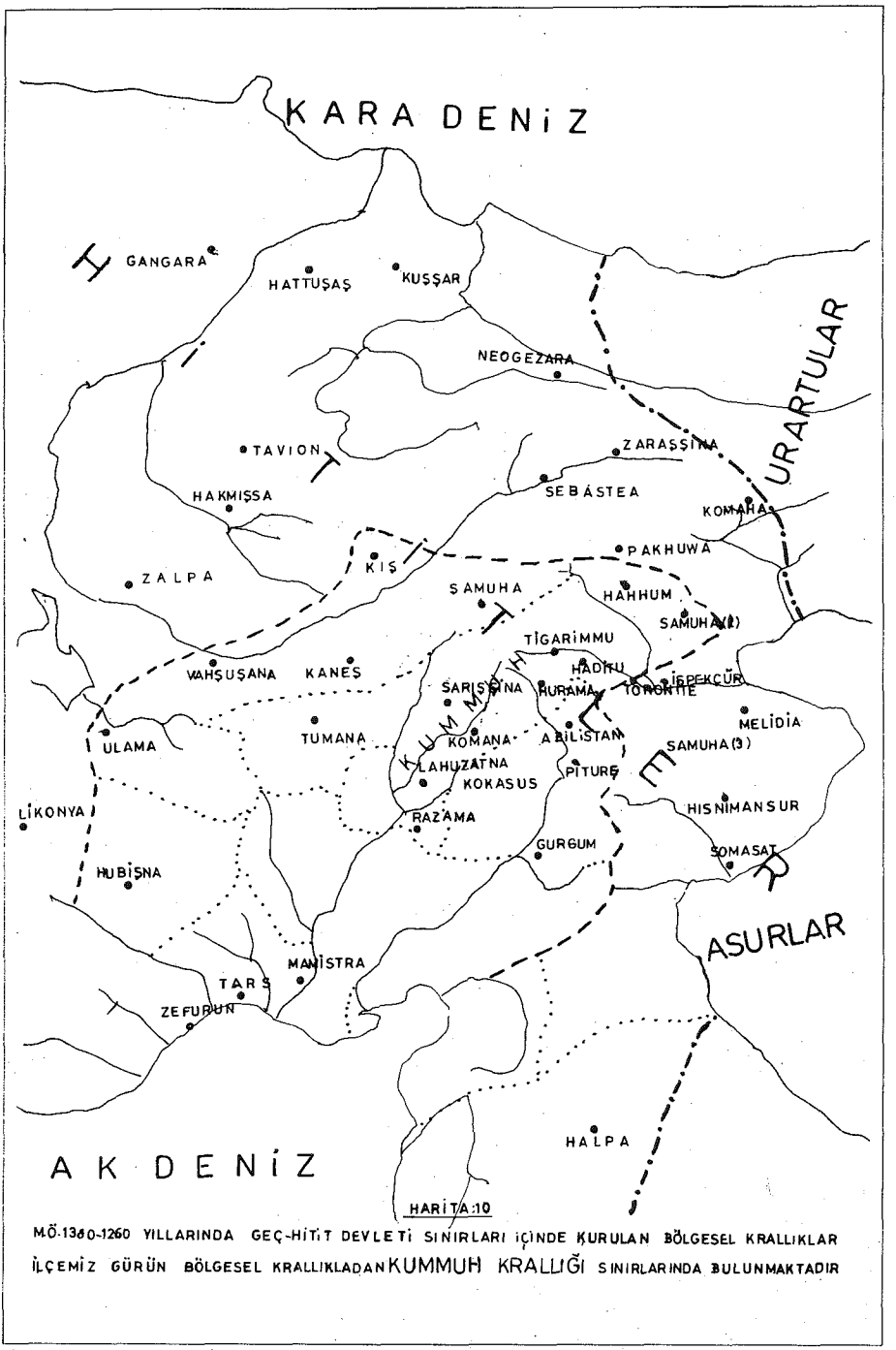

HARİTA:10

M.Ö.1380-1260 YILLARINDA GEÇ-HİTİT DEVLETİ SINIRLARI İÇİNDE KURULAN BÖLGESEL KRALLIKLAR İLÇEMİZ GÜRÜN BÖLGESEL KRALLIKLADAN KUMMUH KRALLIĞI SINIRLARINDA BULUNMAKTADIR

Harita 10

de de II. Murşili'nin ölmesi üzerine ülkede yeni bir iç karışıklık dönemi başlamıştı (34)

Geç Hitit Devleti'ndeki iç karışıklıklar kral Muvattali/Muvatalli (M.Ö. 1310- 1282) zamanında da devam etmiştir. Ülkedeki bu iç karışıklıklardan faydalanmak isteyen Gaşkalar ülkeye saldırırken, ülkenin doğu sınırları ise Asur tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Bu yüzden de Hitit kralı Muvatalli başkenti Hattuşaş'tan Dataşşa'ya (35) taşıdı. Bu arada Asurlular, Hititler'e merkezi bir otoriteyle bağlı bulunan Mitanniler ülkesine saldırmaya başladılar. Bu saldırılar karşısında tutunamayan Mitanniler, Hitit Devleti'nden yardım istedi. Hitit kralı tarihi kaynakların belirttiğine göre çeşitli uluslardan oluşan büyük bir ordu ile Asurlular üzerine yürüdü. Asur kralı II. Ramses'de 20.000 kişilik bir orduyla Kadeş'e doğru ilerliyordu. Her iki ordu da Kadeş önlerinde savaşa tutuştular. Savaş ilk önce Hitit ordusunun başarısıyla sonuçlanmıştı. Hitit ordusunda isyan çıktı. Ve bu isyan sonucunda Hitit kralı Muvattali öldürüldü. (M. Ö : 1282) Hitit kralının öldürülmesiyle ülkede tekrar bir iç karışıklık ve taht mücadelesi başladı. Muvattali'den sonra krallığını ilan eden III. Murşili (M.Ö. 1282-1275)'ye karşı taht mücadelesine girişmiş olan III. Hattuşuli (M.Ö. 1282- 1250) nin zamanında da ülkede karışıklıklar ve isyanlar devam etti. Hitit ülkesi ikiye ayrılmış durumdaydı. M. Ö : 1260 yılına gelindiğinde Hitit ülkesi oldukça zayıflamış durumdaydı. Bu tarihlerde Asur kralı Tukiltuninurta (M.Ö. 1260-1232) Subariler ülkesine hücum ederek Hurri ülkesini istila etti. (M.Ö. 1260) Bu olay üzerine Hititler soydaşları olan Hurriler'in yardımına koştular. Fakat Hitit ordusu savaş alanında 28.000 esir bırakarak geri çekilmek zorunda kaldı. Bu bozgundan sonra Hitit krallığı Fırat'ın doğu bölgesi ve Mitanniler üzerindeki nüfuzunu tamamen kaybetti. Kaybedilen bu topraklarda Aramiler Guzanna prensliğini kurdular.

Bu tarihlerde Hitit Devleti doğudaki topraklarının bir kısmını kaybetti. Bu nedenle de Hitit ülkesinin Fırat'ın doğu yakasındaki egemenliğini de tamamen yitirmiş olduğu gibi devletin içerisindeki karışıklıkların da etkisiyle neredeyse yıkılacak bir duruma gelmiş ve kendisini ayakta zor tutabilen bir ülke konumuna gelmişti. Bu tarihlerde (M.Ö. 1260) Tegarama (Gürün) ve Meliddu (Malatya) vb. gibi bölgeler Hitit ülkesinin doğu sınırlarını oluşturmaktaydı. (36) Bu tarihlerde TEGARAMA bölgesi, Hitit Devleti'ne bağlı bulunan Kummuh krallığının sınırları içerisinde bulunmaktaydı. (Bakınız harita: 10). Kummuh krallığı ise diğer bölgesel krallıklar gibi sözde Geç Hitit Devletine bağlı görünüyor, fakat serbestçe hareket ediyordu.(37)

GEÇ HİTİTLER BÖLÜMÜNÜN KAYNAKLARI

1- Yakın Şark. C. II. sayfa: 76- 78. Şemsettin Günaltay. An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 25. 26
2- Yakın Şark. C. II. sayfa: 76. 77. 78. 79. An, Uy. Tar. C. II. sayfa: 28. 76. 77. 78.
3- An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 29.

4- Belleten. C. 10. sayı 39. sayfa: 398. Belleten. C. I. sayfa: 390- 393. Yak. şark. C. 2. sayfa: 67- 68
5- Yer adları bölümüne bakınız.
6- Belleten. C. 10. sayı: 39. Sayfa: 391. 398- Yakın Şark. C. 2. sayfa: 67. 68.
7- A.g.e.
8- Yakın şark. C. 2. sayfa: 78- 80.
9- A.g.e.
10- Eti Tarihi. Dr. Aren Engin.
11- Yakın şark. C. 2. sayfa: 81.
12- Yakın şark. C. 2. sayfa: 80. 81.
13- Türk Ansiklopedisi. C. 19. sayfa: 307.
Malatya Tarihi- Mevlüt Oğuz sayfa: -Darende Tarihi. Sıtkı Karaca.
14- Yakın Şark. C. 2. sayfa: 81. -An. Uy. Tar. C. 2. Sayfa: 29.
15- A.g.e.
16- Yer adları bölümüne bakınız.
17- Yakın şark. C. 2. sayfa: 81. An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 29. 30.
18- A.g.e.
19- An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 34. 35.
20- A.g.e. sayfa: 35. Ayrıca Gürün'ün adları bölümüne, Belleten. XV. sayfa. 324. An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 40. 78. 79.
21- Yer Adları Bölümüne bakınız.
22- Yer Adları Bölümüne bakınız.
23- Yer Adları Bölümüne bakınız.
24- Yer Adları Bölümüne bakınız.
25- Belleten. C. II. sayı: 39. Sayfa: 398. Yer adları bölümüne bakınız.
26- Yer Adları Bölümüne bakınız.
27- Yurt Ansiklopedisi: Sayfa: 5412 An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 36- 38.
28- **"Subbilulima: Bu isim Hititçe'dir. Suppi/Subbi "Saf ve temiz" anlamına gelmektedir. "Luli" kelimesi de Hititçe'de, "Türkçe'deki** kaynak **anlamları da kullanılmaktadır. "Uma" kelimesi ise Hititçe'de yer adı ekidir.** Türkçedeki "Li- Li" eki gibi kullanılmaktadır. Yani "Subbilulima" anlam olarak" Saf ve temiz kaynaklı" anlamına gelmektedir. Yer adlarına bakınız.
29- An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 33. 38. 39. - Yakın Şark. C. II. sayfa: -Yer Adlarına bakınız. Türk Ansiklopedisi. C. 19. sayfa: 389. -An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 38. 39. 40. 41.
30- A.g.e.
31- Mitanni Krallığının başında I. Subbilulima'nın damadı ve Hitit kralı II Murşili'nin eniştesi olan Tuşratta'nın oğlu Mattivazi bulunmaktaydı.
32- Yer Adları Bölümüne bakınız. An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 41.
33- Gürün ilçesinin adları bölümüne bakınız.
34- An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 40- 42.
35- Belleten. C. 10. sayı: 39. sayfa: 389. -An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 45.
36- Yakın Şark. C. II. sayfa: 120. 288. 289. -An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 49- 51.
Malatya Tarihi -Mevlüt Oğuz, sayfa: 23. -Yurt Ans. sayfa: 6853.
Cenup Doğu- Kadri Perk. sayfa: 88. 89. - Yer Adları Bölümüne bakınız.
37- A. g. e. ve Yakın şark. C. II. sayfa: 120.

ASURLULAR ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ
(M.Ö. 1260- 1232)

M.Ö. 1280- 1260 tarihleri arasında gittikçe zayıflayan ve kendi sınırlarını dahi koruyamayan bir ülke konumuna gelen Geç Hitit Devleti'nin bu kötü durumu kral IV. Tudhaliya zamanında da (M.Ö.1250- 1200) devam etti. Daha sonraki yıllarda ise Geç Hitit Devleti yıkılarak tarihe karışmıştır.

IV. Tudhaliya M.Ö. 1250 yılında Hitit tahtına geçtiği sırada ülkenin içindeki karışıklıklarla uğraşmak zorunda kalması nedeniyle kendisinden Asurlular ile mücadele etme gücünü göremediğinden ancak ülkenin doğu sınırlarını, Fırat ırmağının batı kesimlerini (Tohma Vadileri) takviye etmekle yetinmiştir. Bu tarihlerde Nairi ülkeleri (kuzey Suriye) yi fethetmiş bulunan Asurlular Hitit ülkesinin doğu sınırlarına (Fırat) kadar dayanmış bulunuyorlardı. Bu tarihlerde gerek Mitanniler ve gerekse Asurlular'ın saldırıları yüzünden ülkenin sınırları (özellikle doğu sınırı) oldukça küçülmüştü. M. Ö : 1260 yılında Tegarama (Gürün) bölgesi bağlı bulunduğu Kummuh krallığı Asurlular arasında sınır bölgesini oluşturuyordu.(1)

M. Ö : 1260 yılında bu bölgeler, ülkenin iç karışıklığından faydalanarak ülke topraklarını ele geçirmek isteyen doğudaki Isuwalar'ın saldırılarıyla karşı karşıya kalmıştır. Isuwalar (doğuda) Malatya'yı geçerek Sivas'ın en güneyindeki Tilgarimmu (Gürün ve havalisi) bölgesine saldırıya geçtiler. Bunun üzerine Hitit kralı Isuwa'ın bu saldırılarını durdurmak maksadıyla askeri bir operasyon düzenlendi. Fakat bu defa da ülkenin kuzeyindeki Gaşgalar bu yönde saldırıya geçmişlerdi. Bu arada da Anadolu'nun batı kesimlerinden doğuya doğru başlayan umulmadık bir hızla gelen Frygler (Muşki) in göç dalgasıyla karşı karşıya kalmıştı. Hitit kralı IV. Tudhaliya bu saldırıları durdurmak için uğraşırken doğuda çok güçlenmiş ve Hitit ülkesinin doğu sınırlarına kadar dayanmış olan Asurlular Tegarama bölgesinin de içinde bulunduğu bölgelerde kendi başlarına hareket etmekte olan ve kendi bağımsızlıklarını koruma çabasında bulunan Tubal, Gurgum, Meliddu, Kummuh vb. gibi bölgesel krallıkları Asur kralı Tukiltuninurta ele geçirdi. (1260- 1232) Bölgesel krallıklar Asurlular'ın eline geçtiği gibi Tegarama bölgesinin içinde bulunan Kummuh krallığı da Asurlular'ın

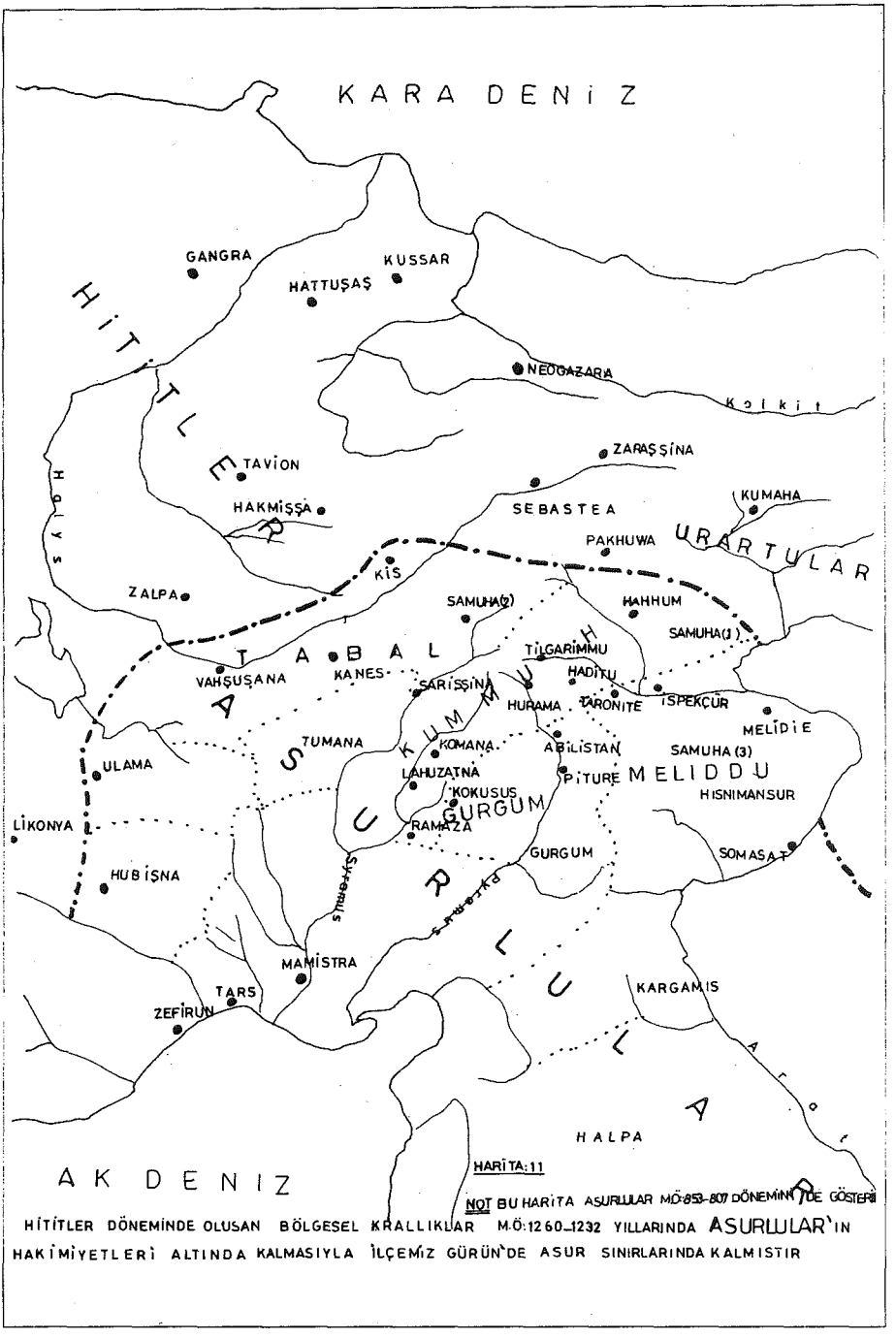
KARA DENİZ
GANGRA
KUSSAR
HATTUŞAŞ
HİTİTLER
NEOGAZARA
Kızılırmak
TAVION
ZARAŞŞİNA
HAKMİŞŞA
SEBASTEA
KUMAHA
PAKHUWA
URARTULAR
KİS
ZALPA
SAMUHA(2)
HAHHUM
SAMUHA(1)
TİLGARİMMU
ASTABALH
VAHŞUŞANA
KANES
SARİSSİNA
HADİTU
HURAMA
TARONİTE
İSPEKÇUR
MELİDİE
TUMANA
KOMANA
ABİLİSTAN
SAMUHA (3)
ULAMA
LAHUZAİNA
PİTURE
MELİDDU
KOKUSUS
HISNIMANSUR
GURGUM
LİKONYA
RAMAZA
GURGUM
SOMASAT
HUBİŞNA
MAMİSTRA
TARS
ZEFİRUN
KARGAMIS
HALPA
AK DENİZ
HARİTA:11
NOT BU HARİTA ASURLULAR MÖ:853-807 DÖNEMİNİ GÖSTERİR
HİTİTLER DÖNEMİNDE OLUSAN BÖLGESEL KRALLIKLAR M.Ö:1260-1232 YILLARINDA ASURLULAR'IN
HAKİMİYETLERİ ALTINDA KALMASIYLA İLÇEMİZ GÜRÜN'DE ASUR SINIRLARINDA KALMISTIR

Harita 11

eline geçti. Bu tarihten itibaren bu bölgeler tamamen Asurlular'ın hakimiyeti, etkinliği ve nüfuzunun altına girmiştir. M.Ö.1232 yılında) Asurlular'ın egemenliği altına girmiş bulunan Tegarama bölgesi (Gürün) M. Ö : 1232- 1115 yılları arasında da Kummuh krallığının sınırları içerisinde bulunmaktaydı (2)

Tarihler M.Ö. 1200'lü yılların sonlarını gösterirken (M.Ö. 1180) yılında Hitit ülkesindeki karışıklıklar ve batıdan gelen göçlerden dolayı oluşan karmaşalar ve komşu ülkelerin durmak bilmeyen saldırıları ve bölgesel krallıkların isyanları Geç Hitit ülkesinin sonunu getirmiştir. Böylece Geç Hitit Devleti M. Ö : 1180 yılında Anadolu'da meydana gelen göçlerin ve çeşitli saldırıların karşısında tutunamayan Geç Hitit Devleti yıkılınca, batıdan gelen istila dalgalarının ve doğudaki Asurlular ve diğer toplulukların saldırıları karşısında tutunamayan ve kaçmak zorunda kalmış olan Hititler, bu tarihlerde Toroslar'ın doğusuna çekilerek Mitanni- Hurri halkı ile birleşmek zorunda kalmışlardır. Bu nedenledir ki Kapadokya'dan, Toroslar'a kadar olan sahada çeşitli etnik yapıdaki insan guruplarının birbirleriyle karışıp kaynaşmalarına neden olmuştur. Bir kısım Hititler Fırat ile Amanos arasındaki bölgelere çekilmek zorunda kalmışlardır. Bu topluluklar M. Ö : 1180'de yıkılan Hatti İmparatorluğunun yerine küçük küçük krallıklardan oluşan çok sayıda küçük prenslikler kurmaya çalışmışlardır. M. Ö : 1115- 1093 yıllarında da Asurlular'ın egemenliği altında bulunan Tegarama bölgesinin halkını bu dönemde Hititler ve Hurriler oluşturmaktaydı. Asur kralı III. Salmanassar'a ait olan tabletlerden öğrendiğimize göre bu bölgede birer ayrı devlet gibi hareket etmekte olan çok sayıda bölgesel krallıklar kurulmuştur. Örneğin TABAL krallığı'nın hüküm sürdüğü Kayseri'den Malatya'ya kadar olan sahada, Tilgarimmu (Gürün ilçesi) bölgesinin de dahil olduğu bu bölgelerde yirmiye (20'ye) yakın büyüklü küçüklü krallık bulunmaktaydı. (3)

KAYNAKLAR:

1- Belleten C. 10. sayı: 39. sayfa: 389.
Anadolu uygarlıkları tarihi. C. 1. sayfa: 45
Cenap Doğu- Kadri Perk. sayfa: 88. 89.
Malatya Tarihi - Mevlüt Oğuz. sayfa: 23
Yakın Şark. C. II. sayfa: 120. 288. 289. Şemsettin Günaltay

2- An. Uy. Tarihi. C. 1. Sayfa: 40- 51
Belleten C. 10. sayı: 39. sayfa: 389
Yakın şark. C. II. sayfa: 120. 288. 289.
Yurt Ansiklopedisi sayfa: 6853
Yer Adları Bölümüne bakınız.

3- A.g.e.

GEÇ HİTİT BEYLİKLERİ DÖNEMİNDE GÜRÜN İLÇESİ

Büyük Hatti İmparatorluğu'nun yıkılışı ile yeni Hattiler (Geç Hitit Beylikleri) in kuruluşu arasında pek çok zaman geçmemişse de pek çok olaylar olmuş, Anadolu'da pek çok değişikler meydana gelmiştir. Hitit Devleti'nin yıkılmasına neden olan Muşkiler büyük guruplar halinde Hitit ülkesinde hızlı bir şekilde yayılmışlar, gelmiş oldukları Sivas'ın en güneyi ve doğu bölgelerinden sonra Fırat'ı geçerek Asurlular'a ait topraklara akınlar yapmışlar, Güney Kapadokya'ya egemen olmuşlar daha önceden bu bölgelere gelerek yerleşmiş olan kavimlerden Taballar ile (Tibarenler) birleşerek yeni Hattiler ile eski Hattiler arasında bir set oluşturmuşlardır.(1) Bu yüzden Fırat bölgesinde Kuzey Suriye'de ve Tohma Vadileri boyunca yerleşmiş olan Hattiler (Etiler) etnik bakımdan olduğu gibi kültürel yönden de Hattuşaş Hattileri'nin aynısı sayılmazlar. Kayseri'den Malatya'ya Saraş bölgesinden Kuzey Suriye'ye kadar olan sahada kurulmuş olan bu Geç Hitit Beylikleri'nin kültür ve medeniyetleri de değişik olmuştur. Hitit İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla birlikte Anadolu'da yaşanan göçler nedeniyle Kuzey Suriye ile Fırat kavsi içerisinde yaşamakta olan Hattiler, bu göçler nedeniyle Aramiler, Amurriler ve Subariler ile, Hurri- Mitanni kökenli guruplarla karışıp kaynaşarak bu bölgelerde küçük küçük prenslikler kurmuşlardır ve zaman zaman da Asur işgaline karşı bir konfederasyon haline gelmişlerdir.(2)

Geç Hitit Devleti'nin yıkılmaya yüz tutmuş olduğu dönemde (M.Ö. 1280-1260) Bu devlete bağlı bulunan bölgesel krallıklar, devleti olan bağlılıklarını ve iyiliklerini keserek ayrı ve müstakil bir devlet olarak varlıklarını sürdürmeye başlamışlardır. Bu arada da Mezapotamya'da güçlü bir devlet olarak ortaya çıkmış olan Asurlular'a karşı da kendi varlıklarını sürdürmek içinde kendi aralarında zaman zaman ittifaklar oluşturmak zorunda kalmışlardır. İşte bu zayıf ve yumuşak siyasi yapıdan faydalanmak isteyen Asurlular Hititler'in zayıflamasıyla birlikte bölgesel krallıklara saldırarak Fırat boylarına ve Suriye sınırlarına akınlar düzenleyerek bu bölgeleri kanlı mücadeleler sonucunda ele geçirdiler. M.Ö. 1260 yılında Kargamış krallığını Asur kralı Salmanassar ele geçirdi. Kommagene (Kargamış krallığı'nın güneyindeki krallığı) ve nairi ülkeleri ele geçi-

ren Salmanassar'dan sonraki Asur kralı Tukiltuninurta (M.Ö. 1260- 1232) Tabal, Gurgum, Meliddu vb. gibi bölgesel krallıkları ele geçirdi. Bu tarihlerde ilçemiz Gürün'ün bulunduğu bölgeler (Tilgarimmu) Geç Hitit Devleti zamanından beri Kummuh (kummana) krallığının sınırları içinde de bulunmaktaydı. M.Ö. 1260 yılında Tabal krallığı ile birlikte hareket etmekte olan Kummuh krallığı da böylece Asurlular'ın egemenliği altına girmiş oldu. (M.Ö. 1260)

Bu tarihten itibaren Mezapotamya'da güçlü bir devlet olarak ortaya çıkmış olan Asurlular bu bölgeyi daha sonraki yıllarda da kendi kontrolları ve nüfuzları altında tutmaya çalışacaklardır. Nitekim de öyle olmuştur. Bu bölgelere hakim durumda tek güç olarak önceden Hitit İmparatorluğu bulunurken bu dönemde de Asur egemenliği ve nüfuzu hüküm sürmüştür. Zaman zaman Asurlular'ın hakimiyetinden bu bölgesel krallıklar çıkmış ise de bu devletinin etkisinden hiçbir zaman kendilerini kurtaramamışlardır. Daha önceki devirlerde nasıl ki Hitit İmparatorluğuna bağlı birer krallık olarak varlıklarını sürdürmüşlerse bu dönemden itibaren de Asurlular'a bağlı birer müstakil krallık olarak varlıklarını sürdürmeye başlamışlardır. Asur Devleti'nin I. Tukiltuninurta'nın sonra (M.Ö. 1232) zayıflamasıyla birlikte bundan faydalanan bölgesel krallıklar, Güneydoğu Anadolu ile kuzey Suriye'den kuzeyde Tohma suyu'na Oront (Asi nehri) boylarına, doğudan Fırat kıyılarından batıda Tyana (İvriz) ya kadar uzanan alanda kurmuş oldukları küçük küçük prenslikleri (Tabal, Gurgum Kummuh, Meliddu, Kargamış, Hattina, Unki, Hilakku, Halpa, Hama, Ya'udi v. b. gibi) daha rahat bir şekilde hareket etme imkanını bularak kendi bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.(3)

İlçemiz GÜRÜN ve Havalisi,

İşte bu dönemde Geç Hitit Devleti'nin yıkıldığı dönemlerde kurulmuş olan ve adına da Geç Hitit Beylikleri adı verilen bölgesel krallıklardan olan Meliddu, Tabal, Kummuh, Gurgum ve Kargamış krallıkları'nın sınırları içinde kalmıştır. Zaman zaman bu krallıklar arasındaki ve zaman zaman da bu dönemin en güçlü devleti Asurlular'ın yapmış oldukları savaşlar sonucunda yapılan toprak düzenlemesi veya sınır anlaşmazlıklarından dolayı yukarıda sözü edilen bölgesel krallıklardan birisine bağlanmıştır. (bağlı kalmıştır)

M.Ö. 1166 yıllarında kendi aralarında konfederasyon oluşturan ve birer müstakil prenslik halinde yaşayan Geç Hitit Krallıkları M.Ö. VIII. Yüzyılın sonuna kadar bağımsızlıklarını korumuşlar ve bu tarihten sonra da birer Asur eyaleti haline gelmişlerdir.(4)

Bu bölgesel krallıklar Genişleme siyasetinin birbirlerine ters düşmesi nedeniyle çoğu zaman da birbirleriyle sert mücadelelere girişmişlerdi. Tarihi kaynaklarda bu mücadelelerden bahsedilmektedir.

Bu krallıklar zaman zaman da kendi aralarında yaptıkları anlaşmalarla çıkarlarına uygun olarak ittifaklar oluşturmuşlardır. Bu ittifakların başını yani ön-

cülüğünü bazen Tabal krallığı, bazı zaman Kargamış krallığı, bazı zamanlarda Meliddu krallığı üstlenmiştir. Bu ittifakları çoğu kez de birbirlerinin topraklarını işgal etmek amacıyla da yapmaktaydılar. Örneğin Geç Hitit Beylikleri'nden birisi olan ve en az Asur etkisinden kalmış olan Kargamış kralı, önce Meliddu (Malatya) krallığı'nı ele geçirmiş sonra da Malatya'dan batıya doğru Tohma suyu ve kaynaklarını da geçerek (Kummuh krallığı'nı) Tabal, Gurgum vb. gibi krallıkları da egemenliği altına almayı başarmıştır. Keza bu olumsuz tutumu Meliddu krallığı, Tabal krallığı ve diğer krallıklar da yapmışlardır.(5)

Gürün ve Kargamış yazıtlarında. Kargamış kralı **Sasa'**nın Malatya krallığı'nı egemenliği altına almış olduğu anlatılmaktadır. (bakınız Kargamış krallığı bölümüne)(6)

Asur kaynakları'nda anlatıldığına göre (yazıtlarda) bu tarihlerde ilçemiz Gürün ve havalisinin de içinde bulunduğu Kummuh (Kumana) krallığı ile Gurgum krallığı arasındaki sınır anlaşmazlığı çözmüş olduklarını ve bu anlaşmazlıkların da Kummuh krallığı sınırları dahilinde bulunan Tilgarimmu bölgesinin oluşturmuş olduğu belirtilmektedir. Tilgarimmu bölgesi Tabal, Gurgum, Meliddu vb. gibi bölgesel krallıkların tam ortasında bulunmaktaydı. Tilgarimmu bölgesi Geç Hitit Beylikleri döneminde bazı zamanlar Taba, bazı zamanlar Meliddu ve Gurgum krallıkları ile Kargamış krallığı sınırları içinde (hakimiyeti) kalmıştır.

Geç Hitit Beylikleri'nin (Tabal, Gurgum, Meliddu, Kummuh v. b. gibi) de Kayseri'den Malatya'ya, Tohma vadilerinden Toroslara kadar uzanan saha da ve Güney Kapadokya'da kurulmuş oldukları ve bu dönemde Tilgarimmu (Gürün) bölgesinin bağlı bulunduğu Kummuh kralı'nın da Tilgarimmu'nun (Gürün) güneyinde güney Kapadokya'da olduğu ve Kilikya ile sınır bulunduğunu kaynaklar belirtmektedirler.(7)

Kaynaklar:

1- Yakın Şark. C. II. sayfa: 281- 286. 313. 314. An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 52
2- A. g. e.
3- Yakın Şark. C. IV. Sayfa: 22- 26 Bakınız yer adlarının bölümüne. Yurt Ansiklopedisi. Sayfa: 6853. An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 52. Yakın Şark. C. II. sayfa: 291. Belleten. C. 10. sayı: 39. sayfa: 388- 394.
4- Yurt Ansiklopedisi sayfa: 6853. Malatya tarihi. Sayfa: 23.
5- Belleten. C. 10. sayı: 39. Sayfa: 388- 394. Yakın Şark. C. II. sayfa: 306. 307.
6- Malatya Tarihi. sayfalar: 23- 28. 9. An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 127- 129. Tohma Havzası, M. Ali Cengiz.
7- Belleten. C. 10. sayı: 39. Sayfa: 388- 394.

GEÇ HİTİT BEYLİKLERİ ÇAĞINDA GÜRÜN İLÇESİ
(TABAL KRALLIĞI ZAMANINDA)
(M. Ö : 1232- M. Ö : 1115)

M.Ö. 1280 tarihinden itibaren kendi sınırlarını bile koruyamaz bir hale gelen Hitit Devletine bağlı bulunan diğer bölgesel krallıklar gibi TABAL Krallığı da bu devletten ayrı müstakil bir krallık gibi hareket etmeye başladı. Tabal krallığının bağımsızlığını ilan etmesinden kısa bir süre sonra Kargamış krallığını ve tüm Nairi ülkelerini ele geçirmiş bulunan Asurlular tarafından toprakları işgal edilerek ele geçirildi. M.Ö. 1260 da ise; Asur devletinde meydana gelen iç karışıklıklardan faydalanan TABAL krallığı tekrar bağımsızlığına kavuşarak müstakil bir devlet olarak varlığını sürdürmüştür.(1)

Geç Hitit devletinin yıkılmasından sonra ortaya çıkan Bölgesel Krallıklardan birisi olan Tabal Krallığı'nı Sivas'ın en güneyindeki bölgeleri ele geçirdikten sonra Fırat'ı da geçerek Asur topraklarına akınlar düzenleyen Muşkiler ile Taballar'ın kurmuş oldukları bölgesel krallıklar ile eski Hattiler ile yeni Hattiler arasında bir set oluşturmuş olduklarını tarihi kaynaklar belirtmektedirler. Yine bu tarihi kaynaklara göre Muşkiler ile Taballar'ın güney Kapadokya'ya yerleşmiş oldukları, Asur kaynaklarında belirtilen Mazaka şehri ile Komana/Comana(2) şehirlerini kurmuş oldukları bunların doğu sınırını da Hitit kaynaklarında TEGARAMA'nın oluşturduğu açıklanmaktadır. Tevrat'a göre Gürün ve havalisinin ilk yerleşenleri olarak bilinen Tegarammalar/Togarmalar ile Tabal ve Muşkiler'in aynı soydan oldukları belirtilmektedir.(3) O halde Asur kaynaklarında Tilgarimmu olarak adı geçen ve bu tarihlerde Muşkiler'in doğu sınırını oluşturan bölgenin yani Gürün ilçesi'nin Tabal krallığı'nın kurulmuş olduğu bu bölgeye sınır olduğu kesin olarak ortaya çıkmaktadır.(4) Çünkü Tabal, Gurgum, Meliddu vb. gibi Geç Hitit Beylikleri'nin Maraş, Malatya ve Kayseri arasındaki bölgelerde kurulmuş oldukları konusunda tarihi kaynaklar birleşmektedirler. Bu dönemde Kummuh krallığı adıyla bilinen ve Gürün ilçesi'nin de sınırları dahilinde bulunan bu krallığın da Comana/Komana/Kummuh adıyla bilinen bölgenin de güney Kapadokya'da olduğu ve Kilikya ile sınırlı olduğunu tarihi kaynaklar belirtmektedirler.(5)

Kuzey Suriye'den Harput'a, Malatya'dan Kayseri'ye, Kayseri'den Antakya'ya kadar uzanan sahada varlıklarını sürdürmüş olan Geç Hitit Beyliklerden birisi olan Tabal krallığı da sahip olduğu güç oranında bir takım krallıkları da kendi egemenliği altına almıştır. Tabal krallığı M.Ö. 1260 yılında 24 tane kü-

çük prensliğe hükmetmekteydi. (6) Asur kaynaklarına göre de Asur işgalinden (M.Ö. 1260-1232) hemen sonra yani M.Ö. 1232-1115 yılları arasında Tabal krallığına bağlı bulunan 24 küçük krallıktan birisi de tarihi kaynakların bazılarında Kummaha, bazılarında ise Kummuh olarak geçmekte olan Kummuh krallığı da bu küçük krallıklardan birisiydi.(7)

Tabal Krallığı'na bağlı bulunan ve merkezi Comana/Kumaha olan bu krallığın kaplamış olduğu saha ise, Sarus (Seyhan) ve Pyramus ırmaklarının Kilikya'ya doğru inen yataklarına hakim yüksek plato ve yaylalar, Göğdeli ve Tahtalı Dağları ile Kokusüs (Göksun) ve Markasi (Maraş) den Fırat'a kadar olan saha idi.(8) Bu bölgeler ise; tarihi kaynaklarda Comana- Kommagene- Kumana- Kummuh- Kutmuni vb. gibi ismilrele anılmaktadır. "Kommagene" ise Sami asıllıdır. Asurca'sı Kummuhi'dir. Helenist dönemde bu bölgeler Comana şeklinde ifade edilmiştir. Bu bölgelerde Hititler zamanında Şamuha, Hurama, Tilgarummu, Timelkia, Meliddu v.b. gibi bölgeleri de içine alarak Mazaka (Kayseri) dan Malatya'ya kadar uzanan sahada hüküm süren ve Gurgum krallığı ile komşu olan bir krallıktan bahsedilmektedir. Tarihi kaynakların belirttiğine ve Asur kaynaklarına göre Asur kralı II. Sargon zamanında Muşkiler ile işbirliği halindeki kral olarak nitelenerek üzerine yürüdüğü bu bölgenin (Kummuh/Kummani) kralı GÜNZİANİ'yi devirerek yerine Meliddu (Malatya) kralı Tarhunazi'yi getirmiş, topraklarını da Meliddu krallığına katmıştı.(9)

M. Ö : 1260 yılından M. Ö : 1115 yılına kadar Tabal krallığına bağlı bulunan Kummuh krallığı'nın tarihi kaynakların birçoğunda Comana- Komana- Kummuh vb. gibi değişik isimlerle ifade edilmiş olması tarihi kaynaklardaki bilgilerin çok çeşitli ve değişik olmasından kaynaklanmaktadır. (10) Hitit kaynaklarına göre Komana (Comana) veya Kummuh/Kutmuhi adıyla bilinen bölge veya şehir Kizvatna'nın bir diğer adı olan Komana/Comana, Tegarama'nın güneyinde kurulmuş bir şehirdir. Göthze'ye göre Kummaha/Comana bir ülke değil, Comana olarak bilinen şehrin diğer adıdır.(11) "İahhişşa, Şamuha, Hurama, Şarişşa vb. gibi şehirler Kizvatna ülkesinin şehirleridir.(12)

Kargamış kralı Şarrikişuh'un(13) Hitit kralı II. Murşili ile Kummahi kentinin Tanrıçası HEPAT'ın bayramını kutlamak için Kizvatna'da hastalanarak ölmüştür diye tarihi metinlerde geçtiğine göre Komana şehrinde kutsanan tanrıçanın adının da HEPAT ve "Komana" şehrinin de Kizvatna'nın bir kenti olduğuna ve Tilgarimmu (Gürün) nun güneyinde bulunduğu kesin olarak ortaya çıkmış olmaktadır.(14)

Proto Hititler'den önceki dönemde Kizvatna krallığı'na, Proto Hititler ve Geç Hitit İmparatorluğu zamanında da Kizvatna krallığına bağlı bulunan Komana/Kummuh krallığı Geç Hitit beylikleri döneminde de Tabal krallığına bağlı bulunmaktaydı. Kummaha şehri de Kummuh krallığı'nın merkezini oluşturuyordu.(15) Asur kaynaklarında ve Urartu kitabelerinde "Hate ülkesi" olarak nitelenen Tabal krallığı ve bu krallığa bağlı bulunan yirmiden fazla küçük prens-

lik büyük bir konfederasyon halinde idi.(16) M.Ö. VIII. Yüzyıla ait Asur tabletlerinde isimleri belirtilen bu küçük prensliklerden birisi de Kummuh veya Kummahi olarak tarihi kaynaklarda adı geçen Kummuh krallığıydı.(17) Tarihi kaynaklara göre Tilgarimmu bölgesi (Gürün ve havalisi) bu dönemde yani Asur işgalinden önce (M.Ö. 1280-1260) Geç Hitit İmparatorluğu'na bağlı bulunan Kummuh krallığı sınırları içinde bulunurken Asur işgalinden (M.Ö. 1260-1232) hemen sonra da (M.Ö. 1232-1115) Tabal krallığına bağlı bulunan Kummuh krallığına bağlı bulunmaktaydı.(18)

M.Ö. Birinci bin yılına ait Darende Menşeili bir tane oturan Hepat tasviri mevcuttur. Tanrıça'ya ait hiyeroglif yazısı şöyledir:" **DHi- Pa- Tu- Uru- Me- Na- Li (= şehre ait olan Hepatu, şehirli hepat) bu şehirle hangi kentin kastedilmiş olduğu kabartmanın arka yüzünde bulunan yazıttan anlamaktayız. Buradaki şehir adı "Tu-Ma- N- A- Uru" suretinde okunmaktadır. Gürün'de bulunan ve yine bir Hitit kralı tarafından meydana getirilmiş olan bir Geç Hitit kaya yazıtında (Şuğul Mahallesi'ndeki büyük kayadaki) tanrıça'nın adını "GAL- DHİ- PA- TU- S" (= Büyük tanrıça Hepatus) diğer bir yerinde de "GAL- DHİ- PA- TU)" (= Büyük tanrıça Hepati) iki defa yazılı bulunmaktadır. (19) Maalesef bu yazıtların hangi tarihlerde yazılmış olduğu konusunda kesin tarihlendirme verilememektedir. Bütün tarihi kaynaklardaki verilen bilgilere ve yukarıda sözü edilen kaya yazıtlarındaki bilgilere göre "Hepat kültü başta Komana (Kummuh) olmak üzere Tilgarimmu, Timelkia ve Meliddu bölgelerinde Geç Hitit prensliklerince kutsanmakta idi. Zira Comana'nın Malatya Geç Hitit prensliği'ne yakın olduğu ve Malatya'da Hepat kültürünün M. Ö : 1000'li yıllarda kesin olarak yaşamış olduğu belirtilmektedir.) Malatya Geç Hitit prensliği sınırları içerisinde olan Karahüyük, Izgın Hitit Hiyeroglif yazılarında (Hafirler yazıtı) M. Ö : 1200 yıllarına tarihlendirilmektedir. Karahüyük ise; Elbistan'dan Malatya'ya ve Gürün'e giden yolların 10 km. kuzeyindedir. Hafir kitabelerini ise, Malatya kralı yazdırmıştır. Karahüyük yazıtında "Boşaltma kabı" anlamına gelen "La hu (Wa) - Kültepe metinlerinde "Luhuzatia, Boğazköy metinlerinde "Lavazantiya, yine Karahüyük yazıtlarında "La- (Hu) - Wa- Ta- N- Di" suretinde kaydedilen "Lavazantiya" isminden sonra üç şehir ismi belirtilmektedir. Bunlardan birincisi "Le- Ka+Ra- Ma-Uru" olarak okunur. Bu şehir ile Boğazköy metinlerinde adı geçen Forrer, Göthze, Garstang ve diğer uzmanlar tarafından bugünkü GÜRÜN İLÇESİ ile bir tutulmakta olan Tegarama veya Tagarama şehri kastedilmektedir. Tilgarimmu şeklinde olan Asurca şeklinin gösterdiğine göre bu yer adı kendisine has bir "TL" sedasıyla başlamakta yani ihtimalle "Tlgarama" ismini taşımakta idi. Tevratta aynı bölge (şehir) adı bize TOGARMA şeklinde intikal etmektedir.** (20) Bütün bu bilgilerin ışığı altında Gürün'de bulunan Şuğul mevkiindeki Hitit Hiyeroglif yazıtları'nın tarihi kesin olarak bilinmese de Darende de bulunan Hepat heykeli'nin M. Ö : 1200-1100'lü yıllara ait olmasına dayanılarak bu yazıtların da bu tarihler arasında meydana getirilmiş olduğu tahmin edilmektedir. Çünkü Izgın ve Karahüyük yazıtları (Hafir) da yine bu dönemlerde meydana getirilmiş olduğu tarihi kaynak-

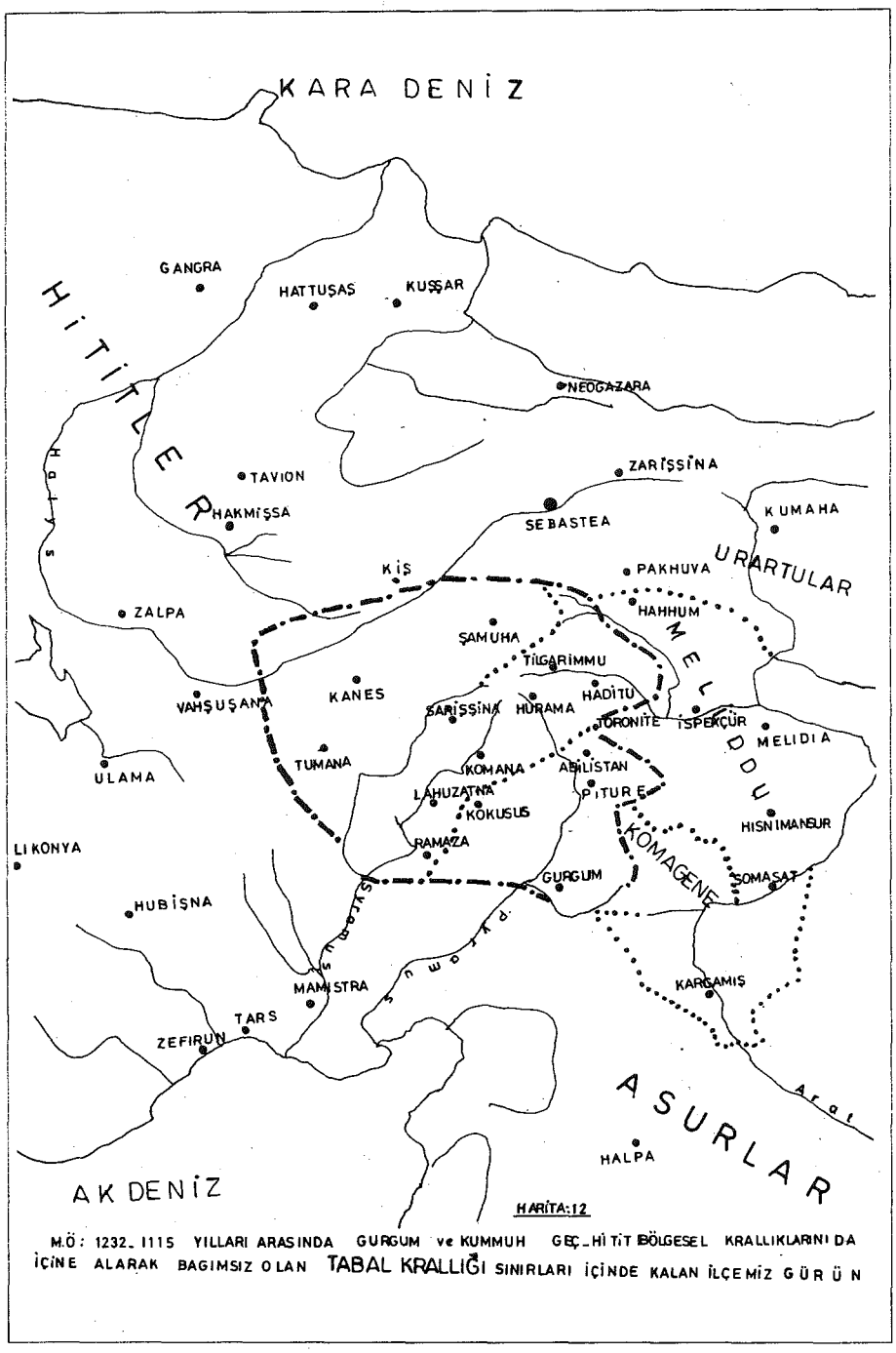

HARİTA:12

M.Ö: 1232_1115 YILLARI ARASINDA GURGUM ve KUMMUH GEÇ_HİTİT BÖLGESEL KRALLIKLARINI DA İÇİNE ALARAK BAGIMSIZ OLAN TABAL KRALLIĞI SINIRLARI İÇİNDE KALAN İLÇEMİZ GÜRÜN

Harita 12

larda belirtildiğine göre Gürün'de bulunan yazıtları da bu dönemlere göre tarihlendirmek mümkündür. Çünkü Hafir (Izgın ve Karahüyük) yazıtları M.Ö.1200 -1100'lü yıllarda meydana getirilmişlerdir.

M.Ö. 1260- 1232 yılları arasında bağlı bulunduğu Tabal krallığı ile Asur Devleti'ne bağlı bulunan Gürün (Tilgarimmu) bölgesi'nin de dahil olduğu Kummuh krallığı M.Ö. 1232 yılında Asur Devleti'nin zayıflamasıyla birlikte bağımsızlığını kazanmış olan TABAL krallığı'nın hakimiyetine girmiştir. Tabal krallığı'nın hakimiyeti bu bölgelerde M. Ö : 1115 yılında Meliddu (Malatya) krallığı'nın bu bölgeleri işgal ederek egemenliği altına almasına kadar sürmüştür. Bu tarihten itibaren de Tabal krallığı ile bu krallığa bağlı bulunan küçük krallıklar Malatya krallığı'na bağlanmıştır (21) Bakınız harita: 12

TABAL KRALLIĞI BÖLÜMÜNÜN KAYNAKLARI

1- Yakın Şark. C. IV. Sayfa: 22- 26. 286- 291. Yurt Ansiklopedisi. sayfa: 6853.
2- Yakın Şark. C. IV. sayfa: 22- 26. 261. Malatya Tarihi. sayfa: 23. Yurt Ans. 6853.
3- A.g.e ve Tevrat. Tekvin bölümü. Sefir. I. Ayetler: 1. 2. 3.
4- Yakın Şark. C. II. sayfa: 281- 286. 313. 314. Yakın Şark. C. IV. sayfa: 22- 26.
5- Yakın Şark. C. IV. sayfa: 22. 23. 261. Yakın Şark. C. II. sayfa: 281- 286. 313. 314.
Malatya Tarihi. sayfa: 23. Mevlüt Oğuz.
6- An. Uy. Tar. C. II. sayfa: 233. An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 306. 307.
Yakın Şark. C. II. sayfa: 306- 309. 313. 314. 281- 286. Yakın Şark. C. IV. sayfa: 22- 26. 291.
Malatya Tarihi. sayfa: 24. 25.
7- A.g.e.
8- Yakın Şark. C. II. sayfa: 281-287. 313. 314. An. Uy. Tar. C. II. sayfa: 233.
Malatya Tarihi. sayfa: 23.
Yakın Şark. C. IV. sayfa: 22- 26. 291.
9- A.g.e. sayfalar aynı. Malatya Tar. sayfa: 33. 38. Ve Yer adlarına bakınız.
10- A.g.e.
11- Belleten. C. 10. sayı: 39. sayfa: 388- 392.
12- A.g.e.
13- Belleten. C. 10. sayı: 39. sayfa: 325- 327. An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 41. 331.
Yakın Şark. C. II. sayfa: 309.
14- A.g.e.
15- A.g.e.
16- An. Uy. Tar. C. II. sayfa: 233. Yakın şark. C. II. sayfa: 306. 307. Malatya Tar. 24. 25.
17- Yakın Şark. C. IV. sayfalar: 22. 23. 261. 282- 286. 313. 314.
Malatya tarihi. sayfa: 23. 24. 25.
18- An. Uy. Tar. C. II. sayfa: 233. Yakın şark. C. IV. sayfa: 22- 26.
19- Belleten C. 10. sayı: 39. sayfa: 325- 327.
20- A.g.e. ve Tevrat Tekvin bölümü.
21- Belleten. C. 10. sayı: 39. sayfa: 325- 330.
Yakın Şark. C. IV. sayfa: 22. 23. 261.
Yakın Şark. C. II. sayfa: 282- 286. 313. 314.
Malatya Tarihi. sayfa: 23.
An. Uy. Tar. C. II. sayfa: 233.

GEÇ HİTİT BEYLİKLERİ DÖNEMİNDE GÜRÜN İLÇESİ
(GURGUM KRALLIĞI ZAMANINDA)

Asur kaynaklarında Markasi(1), Romalılarca "Kirmanika" ve diğer bir çok tarihi kaynakta da Maraksiyum/Massise ve "Gamgum" vb. gibi isimlerle anılan bugünkü MARAŞ ve havalisinde kurulmuş olan Hitit- Hurri ve Mitanni etkisinde kalmış olan Geç Hitit Beyliği'dir. Gurgum krallığı hakkında geniş bilgiler Asur kralı II. Asurbanipal ve III. Salmanassar'a ait belgelerden bahsedilmektedir.

Gurgum krallığı da diğer Geç Hitit Beylikleri gibi bağlı bulunmuş oldukları Hitit İmparatorluğunun zayıflamasından sonra bir müstakil devlet gibi hareket etmeye başlamış ve bu devletin yıkılışından sonra da bağımsızlığını devam ettirmiştir. Fakat bu bağımsızlık fazla sürmemiş Geç Hitit Devleti'nin yıkılışından sonra bu bölgede kurulmuş olan Geç Hitit Beylikleri'nin üzerine yürümüş olan Asurlular, M. Ö : 1260 yılında Kargamış krallığını ele geçirdikten sonra Gurgum krallığını da M.Ö. 1232 yılında ele geçirmişlerdir. Gurgum krallığı M.Ö.: 1232- 1115 yıllarından itibaren Asur Devleti'ne bağlı bölgesel krallık olarak varlığını sürdürmüş M.Ö. VIII. Yüzyılda da diğer bölgesel beylikler gibi Asur devletinin bir eyaleti haline getirilmiştir.(2)

Gurgum krallığı gerek müstakil bir krallık olarak varlığını sürdürdüğü ve gerekse Asur ve Urartu Devletlerine bağlı bulunduğu yıllarda da sınırları diğer bölgesel krallıkların lehine veya aleyhine olarak genişlemiş bulunmaktadır. Bu nedenledir ki komşu krallıklar ile zaman zaman Gurgum krallığı arasında sınır anlaşmazlıkları meydana gelmekteydi. Asur kralı III. Adainirari (M.Ö. 811-781) ve Salmanassar (IV.) zamanında (M. Ö : 781- 772) ki yazıtlarda bu kralların Asur devletine bağlı bulunan Gurgum krallığıyla yine bu devlete bağlı bulunan Tabal krallığı'na bağlı Kummuh krallığı arasında meydana gelen sınır anlaşmazlıklarını çözümlemiş olduklarından bahsedilmektedir. Yine bu tabletlerde anlaşmazlık konusu olan yerin Tilgarimmu bölgesi olduğu belirtilmektedir.(3)

Bu dönemde Tilgarimmu bölgesi (Gürün ve havalisi) Geç Hitit beyliklerinden birisi olan TABAL krallığına bağlı bulunan Kummuh/Kumana prensliğine bağlı bulunmaktaydı. Bu prensliğin sınırları içerisinde bulunuyordu. Kummuh krallığı da Gurgum krallığı ile sınır bulunmaktaydı. Seyhan, Ceyhan ve

Tohma suyunun kaynaklarının bulunduğu bölgeleri Kummuh krallığının sınırları dahilinde iken, eski o dönemlerde "Wattaruşna" adıyla bilinen yöreler (Hezanlı dağı ile Gürün ilçesi'nin güney kesimleri) de Gurgum krallığının sınırları içinde bulunuyordu. Coğrafik yapısı itibariyle Tohma Vadisinde bulunan her iki bölge de Tilgarimmu (Gürün) bölgesine doğal olarak bağlı idi. Tilgarimmu bölgesi ise eskiden beri Kapadokya ile güney Kilikya'yı, aynı zamanda Orta Anadolu ile Doğu Anadolu'yu birbirine bağlayan yolların kilit noktasını oluşturuyordu. Tilgarimmu bölgesi Kummuh krallığı'na bağlıydı. Bunun için de bu bölgenin kontrolünde bu krallığa ait bulunmaktaydı. Fakat Tilgarimmu'ya bu önemi kazandıran Gurgum krallığı sınırları içerisinde geçmekte olan ticaret ve kervan yoluydu. Bu yol Tilgarimmu bölgesine gelmeden önce Tilgarimmu'nun güneyinde bulunan ve Gurgum kralı Muvan'ın hüküm sürdüğü bugünkü Darende- Gürün hududunu teşkil eden Haditu (4) (Arslantaş mevkiinden) geçerek Tilgarimmu'ya (Gürün) hezanlı dağı yönünden ulaşır, buradan da Kaneş (Kayseri) 'e doğru yol alırdı. İşte bu bölgeleri her iki bölgenin kralı da kendi ellerinde tutmak istiyor, bunun için de aralarında çoğu kez sınır anlaşmazlıkları çıkmış oluyordu. Gurgum ve Kummuh krallıkları arasında sınır anlaşmazlığına neden olan bölgeye eski Hititçe'de HADİTU denilmektedir bugünkü Arslantaşlar mevkiidir. Bugün GÜRÜN- DARENDE HUDUDUNU TEŞKİL EDER. Bu bölgede 1902 yılında yapılan bir kazıda(5) Libas/Lamias'ın oğlu Muvan isminde bir krala ait heykel ve 1.31 metre boyunda yazılı kitabe bulunmuştur.(6) Tarihi kaynaklara göre Gurgum kralı Muvan'ın yukarıda bahsedilen Asur kralları zamanında yaşamış olduğu belirtildiğine göre: Kummuh krallığı ile Gurgum krallığı arasındaki sınır anlaşmazlığının Gurgum kralı Muvan zamanında meydana geldiği ortaya çıkmaktadır.

Kaynaklar:

1- Maraş Tarihi ve coğrafyası sayfa: 8. 9. Besim Atalay.
2- An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 127- 129.
3- A.g.e.
4- A.g.e. Yakın Şark ve Malatya Tarihi.
5- Tohma Havzası
6- A. g. e. Yakın Şark. C. II. Sayfa: 307. Cenup Doğu - Kadri Perk. 95. 96.

HATTİ BEYLİKLERİ (GEÇ HİTİT BEYLİKLERİ) ÇAĞINDA (KARGAMIŞ KRALLIĞI ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ) (M.Ö. 1115- 1100/1093)

Asur kitabelerinde "Büyük Hatti Krallığı" olarak bahsedilen **Kargamış krallığı** "Geç Hitit Devleti" zamanından beri, kuzey Suriye'nin en önemli bir krallığıydı. Bu krallık Geç Hitit Devleti zamanından (M.Ö. 1380- 1346) I. Subbilulima döneminden itibaren) beri Hitit kral ailesinden olan **Vasal krallar** tarafından yönetiliyor, bağlı bulunduğu Geç Hitit Devleti'ne askeri ve ekonomik yönden büyük katkılar sağlıyordu.(1)

Geç Hitit Devleti'nin iç karışıklıkları nedeniyle zayıflaması ve daha sonra da yıkılmasıyla birlikte diğer bölgesel krallıklar gibi **Kargamış krallığı** da bağımsız bir devlet gibi hareket etmeye başlamıştır. Fakat önceden bağlı bulunmuş olduğu devlet ile de hiçbir zaman ilişkisini kesmemiş devamlı surette bu devlet ile birlikte hareket ederek bu dönemde doğunun süper gücü olarak tarih sahnesine çıkmış olan Asurlular'a karşı ittifak oluşturmuştur. Kargamış krallığı bu ittifakını bölgedeki diğer krallıklarla da sürdürmüş çoğu zaman da bu krallıklara bu konuda öncülük etmiştir.(2)

M.Ö. 1280 yılında Kargamış krallığı, Hitit İmparatorluğunun zayıflamasından sonra bağımsızlığını ilan ettiği zaman Asurlular ile sınır bulunmaktaydı.

Kargamış krallığının Hititler ile müttefik olması Kargamış geçidi ile bu geçitten Maraş'a doğru Toroslar arasında ilerleyen bölgelere hakim olması nedeniyle çok önemli bir konumda bulunması nedeniyle zamanının çok güçlü devleti Asurlular'ın bu krallığın topraklarına göz dikmesine özellikle de bölgesel krallıklarla da Asurlular'a karşı ittifaka girmiş olması nedeniyle göz dikmelerine sebep olmuştur. Çünkü Kargamış krallığı Meliddu, Kummuh, Gurgum, Tabal vb. gibi bölgesel krallıklarla bir konfedarasyon oluşturmuş Asurlular'a karşı mücadele ediyordu. Bu nedenlerden dolayı asur kralları kendileri için büyük tehlike gördükleri Kargamış krallığını ortadan kaldırmak için fırsat buldukça topraklarına saldırıyorlardı. M.Ö. 1260 yılında Asur kralı Salmanassar (M.Ö. 1280-1260) Kargamış Krallığının üzerine yürüyerek topraklarını ele geçirdi. (M.Ö. 1260-1232) tarihleri arasında Asurlular'a bağlı bulunan Kargamış krallığı Asur ülkesinde meydana gelen iç karışıklıklar nedeniyle bundan faydalanarak bir süre bağımsız kalmayı başardı. Fakat Asur Kralı I. Tiglatpileser (M.Ö. 1115-1093) Kargamış üzerine sefer düzenleyerek vergi vermek zorunda bıraktı. Bu

Resim 9

tarihten kısa bir süre sonra Kargamış krallığı bağımsızlığını kazanarak yaklaşık M.Ö. VIII. yüzyıla kadar sürdürdü.(3)

M.Ö. 1115-1093 yıllarının hemen ardından Asurlular'ın iç karışıklıkları nedeniyle rahat bir nefes alan Kargamış krallığı, Geç Hitit Beylikleri içinde en az Asur etkisinden kalmış olanıdır. Bu nedenle de Kargamış krallığı bu dönemde bağımsızlığını sürdürdüğü gibi diğer Geç Hitit Beyliklerinin aksine sınırlarını genişletme çabasını sürdürmüş. Bu beyliklerin de topraklarına saldırmıştır. Özellikle de bu yıllarda kendisine rakip gördüğü Meliddu/Malatya krallığı ile savaş yaptı. Bu dönemde Malatya krallığı da batıya doğru sınırlarını genişletmek maksadıyla Fırat'ın batı kesimlerinde hüküm sürmekte olan Tabal, Gurgum, Kummuh vb. gibi krallıkların topraklarını işgal ederek kendi ülkesine katmıştı. Malatya krallığı Fırat'ın batı kolu olan ve kaynağını oluşturan TOHMA SUYU ve kaynaklarını hatta daha da ileri bölgelere Kapadokya'ya kadar sınırlarını genişletmiş bulunmaktaydı. Malatya krallığı bu dönemde Tabal krallığına bağlı bulunan Kummuh/Kumana krallığının sınırları içinde bulunan Tilgarimmu (Gürün bölgesi) bölgesini de kendi ülkesine katmıştı.(4)

İşte bu dönemde (M.Ö. 1115-1093) Kargamış kralı "Sasa", Malatya kralı "Kuvarme/Allamari üzerine bir sefer düzenleyerek Malatya krallığını yapılan bu savaşta yenerek ülkesini yani hakimiyeti altında bulunan toprakları da böylece Kargamış krallığı ele geçirmiştir. Gürün ilçesi'nde bulunan kaya yazıtları bu savaştan bahsederek bilgiler vermektedir. (Bakınız resim: 9 Harita: 13)

Gürün, Şuğul Mahallesi'ndeki kaya yazıtları Geç Hitit Beylikleri dönemine ait

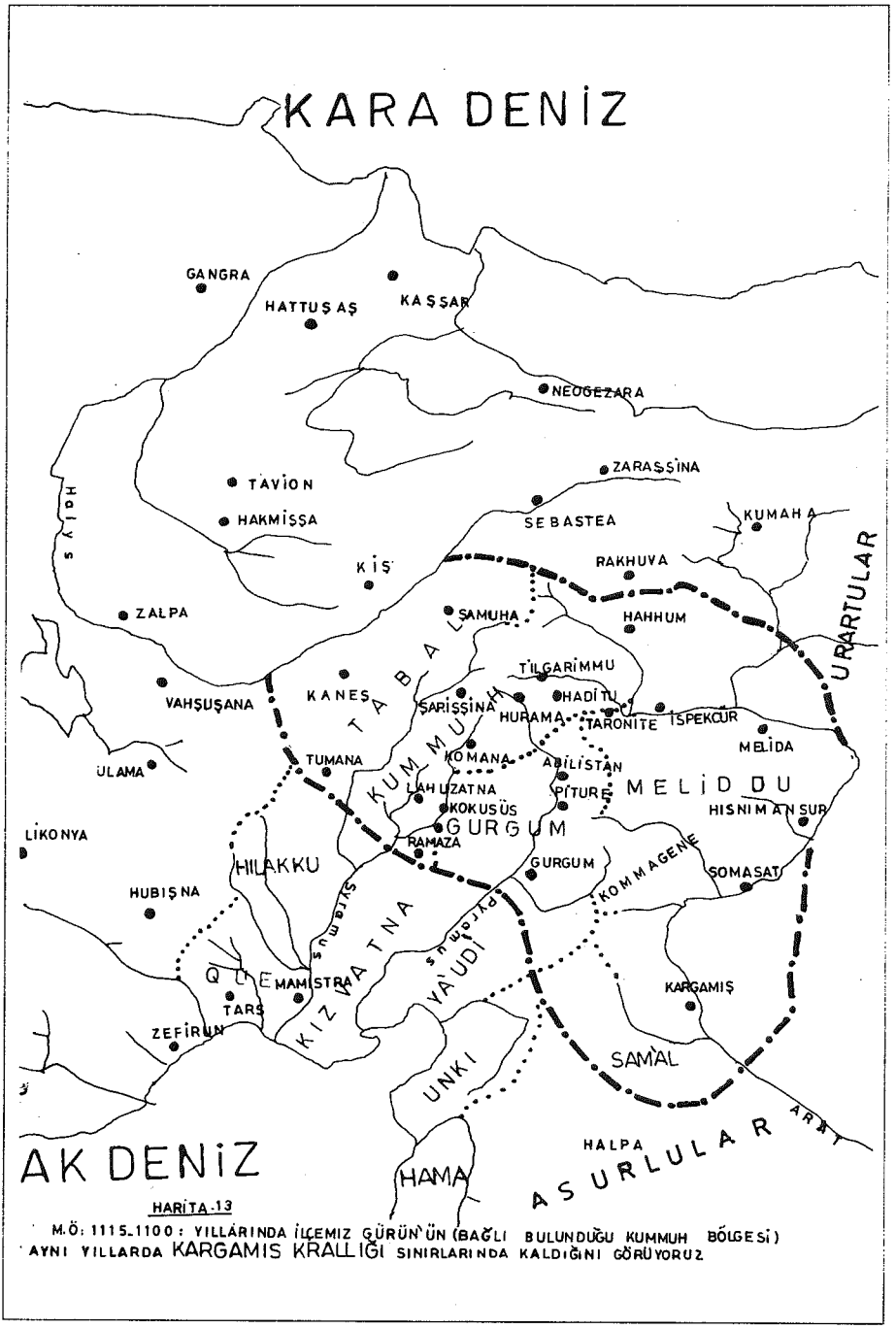

HARİTA-13

M.Ö. 1115-1100 YILLARINDA İLGEMİZ GÜRÜN'ÜN (BAĞLI BULUNDUĞU KUMMUH BÖLGESİ) AYNI YILLARDA KARGAMIŞ KRALLIĞI SINIRLARINDA KALDIĞINI GÖRÜYORUZ.

Harita 13

olan kitabelerdir. Bu kitabeler bu döneme ait bir takım bilgileri vermektedirler. Gürün ve Kargamıştaki kaya yazıtlarında verilen bilgilere göre; **"Kargamış kralı bulunan SASA'nın** Malatya kralı ile yapmış olduğu savaşta, Malatya kralı bulunan **Allumarl/Kuvarma** ve oğlu **Mata**'yı yenmiş olduğunu ve Malatya Krallığı'na bağlı bulunmakta olan TİLGARİMMU (GÜRÜN) BÖLGE'sini de kendi ülkesine (Kargamış krallığı) na katmış olduğu belirtilmektedir.(5) Kargamış krallığı VIII. Yüzyıla kadar bağımsızlığını sürdürmüşse de bu tarihten sonra Asur krallığının işgaline uğrayarak Asur krallığına tabi bir konuma gelmiştir...

Kaynaklar:

1- Yakın şark. C. II. sayfa: 284. 285. 295- 297.
2- An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 52.
3- An. Uy. Tar. C. I. sayfa: 124. 125.
4- Malatya Tarihi. sayfa: 27. 28. Yakın şark. C. II. sayfa: 95. 96. 306. 307.
5- A. g. e sayfalar: 23. 24. 25. Yurt Ansiklopedisi. Sayfa: 66

GEÇ HİTİT BEYLİKLERİ ÇAĞINDA GÜRÜN İLÇESİ
MELİDDU/MALATYA KRALLIĞI (M.Ö. 1115- 853)

Geç Hitit Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan Hatti beyliklerinden birisi de çeşitli tarihi kaynaklarda değişik isimlerle (Meliddu- Meliten- Milidia- Maldiya vb. gibi isimlerle) anılan merkezi Malatya ve havalsinde kurulmuş olan Malatya krallığıdır. Malatya krallığı daha önceki yıllarda kurulmuş olmasına rağmen, asıl önemini Hitit İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra kazanmıştır. Zira Asur, Urartu ve Fryg Devletleri'nin hudutlarının birleştiği yerde bulunması, ayrıca yukarı Mezapotamya ile Orta Anadolu arasındaki yolların buradan geçmekte oluşu nedeniyle önemini daha da artırmıştır. Bu yol ise, Kayseri Kültepe'den (Neşasa) den başlayarak Tegamasa (Gürün), Toronto (Darende), Melit (Malatya), Sümeysat (Samsat) üzerinden Urşu (Urfa) ya vardığı buradan da ikiye ayrılarak Cerablus (Kargamış) ve Halpa (Halep) ya gidiyordu. İkiye ayrılan bu yolun bir diğer kolu ise, Nusaybin üzerinden doğuya, Asur ve Babil'e gidiyordu. Mezopotamya ile Anadolu arasındaki ticaret ve kültür alışverişinin bu yol üzerinden yapılması Malatya ve bu yol üzerinde bulunan diğer şehirleri (Darende ve Gürün'ü de) de tarihsel ve kültürel yönden önemlerini artırmıştır. (I)

Malatya ve çevresinde, özellikle İspekçür (Yeşiltaş- Darende) ve Gürün (Şuğul mevkiindeki) Izgın, Kötükale, Karahüyük, Boy Beypınarı, Argancık ve Sırzı'da bulunan Hititçe yazılı hiyeroglif kitabeler ve steller Geç Hitit Beylikleri dönemine aittirler. (2) Hitit hiyeroglifi yazılı kitabeler ve röliyefler henüz tamamen okunamamış olmakla birlikte kral, baba ve oğul kelimelerini gösteren ideogramlar saptandığından, Asur belgelerinin verdiği bilgilerin yardımıyla kral adlarının birçoğu okunmuştur. Kral adlarının okunmasıyla birlikte incelemelerde bu isimlerin bir kısmının **"Luvice"** bir kısmının da Hititçe olduğu ve böylece Malatya ve havalisinin genellikle **"Hurri- Mitanni"** kültür çevresine girmiş olduğu anlaşılmıştır.

Malatya ve havalisinde hüküm süren Milidia devleti (Geç Hitit Beyliği), Asur kralı I. Tiglatpileser (M.Ö. 1115- 1093) zamanına ait kaynaklarda ilk ve detaylı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde Milidia krallığı'nın başında Allumari (veya Kuvarme) adında birisi bulunuyordu. Asur krallığına haraç veriyordu. Yaklaşık M.Ö 1100 yıllarında (3) Yine bu dönemde tarihi kaynaklara göre Malatya krallığı'nın, Kargamış krallığı'nın işgaline uğramış olduğu ve vergi vermek zorunda bırakılmış olduğu belirtilmektedir. (4)

Malatya krallığı'nın hüküm sürmüş olduğu bölgelerde, Malatya ve havalisinde Gürün, Darende, İspekçur, Kötükale vb. gibi bölgelerde bulunan yazıtlarda verilmiş olan bilgilere göre Malatya krallığı Geç Hitit Devleti'nin yıkılışından sonra bağımsız bir devlet şeklinde varlığını sürdürmüş, diğer Geç Hitit

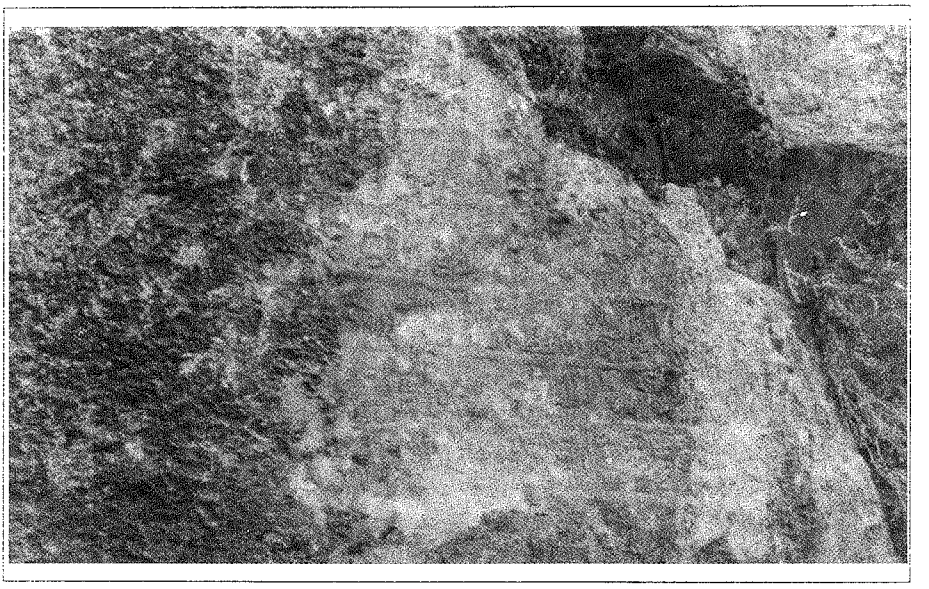

Resim 10

Beylikleri ile zaman zaman birlikte hareket ederek bir konfederasyon şeklinde zaman zaman da bu bölgesel krallıkları kendi hakimiyeti altına almıştır. Malatya krallığı hakkında bilgi vermekte olan kitabe, steller, heykel ve kabartmalar Geç Hitit Beylikleri döneminde Malatya krallığının çok geniş bir sahaya yayılmış olduğunu göstermektedir. (5) Malatya krallığı bu dönemde başta Malatya olmak üzere Fırat'ın batı kolu, Tohma Suyu, Kapadokya'ya kadar uzanan sahalar, Tabal, Gurgum, Kummuh ve bu prensliğe bağlı bulunan Tilgarimmu bölgesi bu tarihlerden sonra (M.Ö. 1115 yıllarından itibaren) sınırlarını batıya doğru genişletmiş bulunan Malatya krallığı'nın hakimiyeti altına girmiştir. Malatya krallığı zaman zaman da dönemin en güçlü devleti olan Asurlular'ın egemenliğine ya da nüfuzu altına girmiştir. Malatya krallığı da diğer Geç Hitit Beylikleri gibi Asur Devleti'nin etkisi altında kalmak zorunda kalmıştır. Asur yayılmacılığına karşı Malatya krallığı da diğer bölgesel krallıklarla ittifak arayışlarına girmiş olduğu gibi zaman zaman da genişleme siyasetinin ters düşmesi nedeniyle bu krallıklarla çeşitli savaşlara da girmiştir. En güçlü bölgesel krallıklardan birisi olan Kargamış krallığı ile Malatya krallığı arasında yapılan savaşlardan bahsedilmektedir. Yapılan bu savaşların birisinde Kargamış krallığının Malatya krallığı'nın egemenliği altına almış olduğu **GÜRÜN VE DARENDE'de** ki **KİTABELERDE (kaya yazıtlarında)** bahsedilmektedir. (6)

Gürün'de (Şuğul mevkiinde) bulunan Hitit hiyeroglifi kaya yazıtları ve steller Geç Hitit Beylikleri hakkında bilgi verdiği gibi özellikle de Malatya krallığı hakkında (M.Ö. 1115-1100/1093) yılları arasına ait bilgileri vermektedir. Bu

HARİTA: 14

M.Ö. 1115-853 YILLARI ARASINDA İLÇEMİZ BAĞLI BULUNDUĞU TABAL İLE BİRLİKTE MELİDDU KRALLIĞI'NIN HAKİMİYETİNE GİRMİŞTİR.

Harita 14

döneme ait olduğunu sandığımız Beypınar ve Karahisar köylerinde bulunan kaya kabartmaları ile mağaralarda bulunan yazıtlar incelendiğinde bu dönem hakkında detaylı bilgiler elde edileceği kesindir.

Gürün'deki kaya yazıtları ile Kargamış'ta bulunan kitabelerde ifade edildiğine göre; "Kargamış kralı Sasa'nın Malatya krallığı'nı ve bu krallığa bağlı bulunan Tilgarimmu (Gürün) yu egemenliği altına almış olduğu Kargamış kralı ile savaşan Malatya kralı'nın adı Allamri/Kuvarme ve oğlunun adı da "Mata" olduğu belirtilmektedir. (7) (Bakınız resim 10)

Bu tarihlere kadar (yani M.Ö. 1115 yılına kadar) Tabal krallığı'na bağlı bulunan Kummuh krallığı'nın sınırları dahilinde bulunan Gürün ilçesi bu tarihlerde güçlenerek sınırlarını genişletip, Fırat Irmağı'nın batı kolunu oluşturan Tohma Suyu'nun kaynaklarını (Kummuh krallığı'nı) ele geçirmesiyle birlikte Melidu (Malatya) krallığı'nın hakimiyeti altına girmiştir. M.Ö. 1115-1100/1093 tarihleri arasında sadece Kummuh krallığı değil bu bölgelerde hüküm sürmekte olan Tabal, Gurgum, vb. gibi bölgesel krallıklar da Malatya krallığı'nın hakimiyeti altına girmiştir. Malatya krallığı'nın bu bölgedeki hakimiyet M.Ö. 1115 yılından Asur işgaline M.Ö. 853 yılına kadar devam etmiştir. (Bakınız harita: 14)

Kaynaklar:

1- Malatya tarihi, sayfalar: 5. 6. 21- 28.
Yakın Şark. C. II. sayfa: 95. 96. 306. 307.
Yurt Ansik. sayfa: 6853.
Cenup Doğu sayfa: 30. 31.
2- A. g. e.
3- Gürün yazıtları.
Malatya Tarihi.
4- Malatya krallığı ile ilgili haritaya bakınız.
5- Malatya tarihi. sayfa: 27. 28. Kargamış krallığı bölümüne bakınız.
6- Gürün yazıtları.
Yakın şark. C. III. sayfa: 95. 96. 306. 307.
Belleten. C. 10. sayı: 39.
Malatya Tarihi. sayfa: 21. 28.
Yurt Ansik. sayfa: 6853.
Kargamış krallığı bölümüne bakınız.
Cenup Doğu. sayfa: 30. 31.

ASURLULAR ZAMANINDA (M.Ö. 853- 807/804) GÜRÜN İLÇESİ
(Meliddu Krallığı'nın sınırları içinde)

Malatya Krallığı M.Ö. 853 yılından 807/804 yılına kadar Asur İmparatorluğu'nun işgaline uğrayarak bu devlete vergi vermek zorunda bırakılmıştır. Asur kralları II. Asurbanipal ve III. Salmanassar'a ait belgelerde (M.Ö. 853- 843) bu kralların Kayseri'den Malatya'ya kadar olan bölgelerde hüküm sürmekte olan ve bu bölgelerdeki krallıkları egemenliği altında bulunduran Malatya krallığı üzerine seferler düzenleyerek işgal ettiğini ve III. Salmanassar'ın seferleri esnasında da TARONİDİTE (Darende) de karargahını kurmuş olduğu belirtilerek bu dönemde Malatya krallığı'nın başında "Lalli/Lalla adında birisinin bulunduğu açıklanmaktadır. (M.Ö. 853- 835 de)

Malatya kralı Lalli'nin bağlaşık bulunduğu Geç Hitit beylikleri'nden ayrılması nedeniyle öldürülmesi üzerine yerine oğlu Suri (M.Ö. 853- 800) geçmiştir.

Asur İmparatorluğu'nun işgali M.Ö. 807/804 yılına kadar devam etmiştir. Meliddu (Malatya) krallığı'nın Aşur Devleti'nin egemenliğine girmesiyle birlikte bu krallığa bağlı bulunan Tilgarimmu (Gürün) bölgesi de Asur Devleti'nin hakimiyeti altına girmiştir. (Bakınız Harita 11'e Asurlular Dönemine)

URARTULAR ZAMANINDA (M.Ö. 807/804- 743) GÜRÜN İLÇESİ

Asur İmparatorluğu'nun zayıflamasından faydalanan ve bu dönemde güçlenen Urartular Fırat'ın batı kesimlerine doğru akınlar düzenlemeye başladılar. Asur işgali altında bulunan Malatya krallığının hüküm sürdüğü bölgelere yapmış olduğu akınlarla Malatya krallığı'nı kendilerine vergi vermelerini sağlamıştır. (M.Ö. 807/804)

Urartu kralları İspinus ve oğlu Menuas'tan sonra da I. Argişti Malatya krallığı üzerine akınlarını sürdürmeye devam etmiştir. (M.Ö. 781-755) Urartu kralı Menuas'ın oğlu ve halefi olan I. Argişti bu seferleriyle Fırat'ın batı yakasını, Tohma Havzası dahil olmak üzere tüm bu bölgelerindeki nüfuzunu daha artırmıştır. Malatya krallığı'nın hakimiyeti altında bulunan Gurgum, Tabal, Kummuh, Meliddu vb. gibi krallıkları haraca bağlamıştır. M.Ö. 758 yılında Malatya kralı Halpalunda (III. Sulumeli) Urartu egemenliği altından kurtulmak için isyan ettiyse de Urartu kralı III. Sardur (I. Argişti'nin oğlu) bu bölgelere sefer düzenleyerek Malatya kralını ve diğer krallıkları tekrar vergi vermeğe mecbur etti. Fırat'ın batı yakasındaki İzoğlu köyündeki kitabe bu döneme ait bulunmaktadır. Meliddu krallığı M.Ö. 807/804 yılından M.Ö. 743 yılına kadar Urartular'ın egemenliği altında kalmıştır.

M.Ö. 743 yılında Urartu kralı III. Sardur, kendi hakimiyeti altında bulundurduğu Meliddu, Tabal, Gurgum, Kummuh, Bit- Agusi, Unki vb. gibi bölgesel krallıklarla birlikte Asur İmparatorluğu üzerine saldırdı. Fakat Asur kralı III. Tiglatpileser M.Ö. 743 yılında tüm geç Hitit Beyliklerini ve Urartular devleti'nin topraklarını tümüyle ele geçirerek Tyana (Ivriz) ve Kapadokya'ya kadar olan bölgeleri egemenliği altına aldı. Bütün bu bölgeler M.Ö. 743 yılından itibaren Asurlular'ın hakimiyetleri altına geçti.

İlçemiz Gürün ve havalisinin bağlı bulunduğu Kummuh krallığı bu dönemde bağlı bulunduğu Meliddu krallığıyla birlikte URARTULAR'ın egemenliği altında kalmıştır. M.Ö. 743 yılında da bağlı bulunduğu Meliddu krallığı ile birlikte Asurlular'ın egemenliği altına girmiştir.(1) (Bakınız Harita: 15)

Kaynaklar:

1- Gürün Yazıtları - Şuğul Mahallesinde güney kesimdeki kayalarda. Herbiri 12'şer satırlık iki yazıt.
Malatya Tarihi. sayfa: 21, 28, Mevlüt Oğuz.
Yurt Ansiklopedisi. sayfa: 6853
Cenup Doğu. Kadri Perk. sayfa: 30. 31.

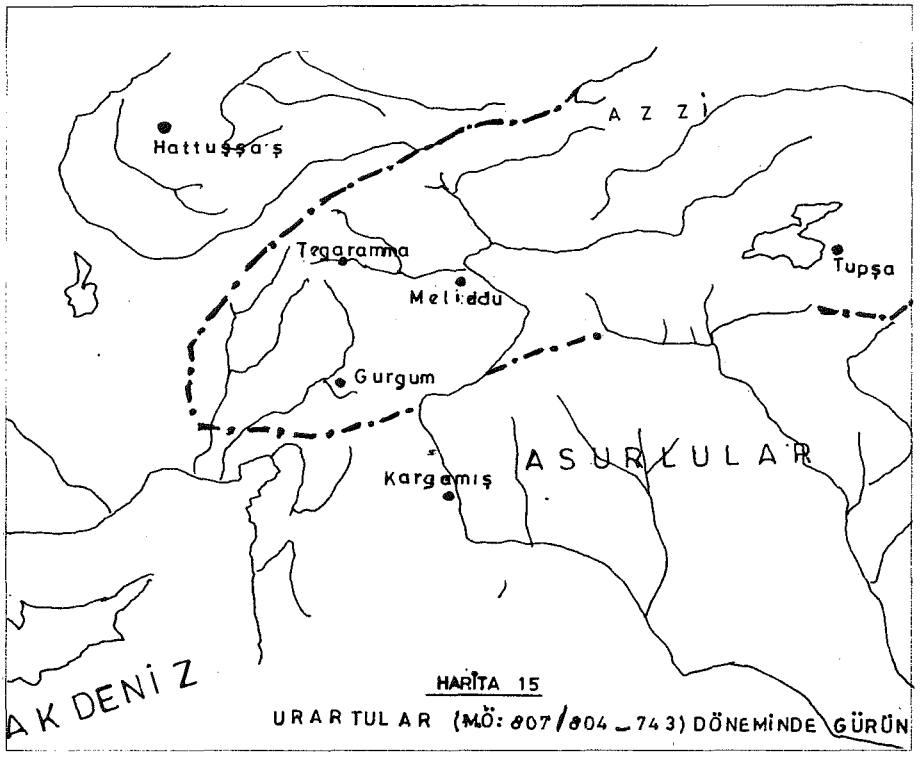

Harita 15

ASURLULAR ZAMANINDA (M.Ö. 743- 695) GÜRÜN İLÇESİ

M. Ö. 743 yılında Urartu Kralı III. Sardur, kendisine bağlı bulunan bölgesel krallıklar (Meliddu, Gurgum, Kummuh, Tabal, Unki vb. gibi) ile birlikte bu bölgeleri işgali altında bulunduran Asur Devleti üzerine yürüdü. Fakat Asur Kralı III. Tiglatpileser başta Urartu Kralı olmak üzere bağlaşıkları olan tüm Geç Hitit Beyliklerini yenerek Kapadokya'ya kadar olan bölgeleri ele geçirdi. Bölgesel krallıkları haraca bağladı.

M.Ö. 722 yılına gelindiğinde her yıl vermeyi taahhüt ettikleri vergileri vermeyerek Asur işgaline isyan eden başta Kargamış kralı Pisiris Tabal kralı Ambaris ve Meliddu kralı Tarhunazi'nin üzerine bir sefer düzenleyen Asur kralı II. Sargon, Tilgarimmu (Gürün) bölgesininde bağlı bulunduğu Meliddu (Malatya) kralı GÜN ZİANİ'yi esir aldı.

Asur kralı II. Sargon (M.Ö. 722-705) ilçemiz Gürün'ün bağlı bulunduğu Malatya krallığı olmak üzere tüm diğer bölgesel krallıklar üzerine çeşitli seferler düzenleyerek bu bölgeleri tekrar tekrar ele geçirerek meydana gelen isyanları bastırdı. Bölgesel krallıkları haraca bağladı. M.Ö. 716 yılında da bölgesel

krallıklara ders ve korku vermek üzere Hama/Hatti kralı Vobidi'yi işkenceyle öldürerek halkını da sürgüne gönderdi.(1)

M.Ö. 715 yılında da Kargamış kralı Pisiris'i zincire vurarak halkına sürgüne gönderdi. Yerine de Asurlu bir vali atadı. Daha sonra da batıya yönelerek Kilikya ve Toroslar bölgesini ele geçirerek bu bölgelerden Kapadokya'ya kadar olan sahada yirmiye yakın bölgesel krallığı hakimiyeti altına aldı. II. Sargon'un bu seferleriyle birlikte Tabal, Gurgum, Kummuh vb. gibi bölgesel krallıkların halkını sürgüne gönderip, krallarının yerine de Asurlu valiler tayin etti. Bu bölgelere zaman zaman akınlar düzenlemekte olan Muşkiler ve Gaşkalar'ın saldırılarını önlemek maksadıyla bir takım kaleler kurdurdu. Bu dönemde Kummuh krallığı'nın sınırları içinde bulunmakta olan Tilgarimmu (Gürün) bölgesinde de bir kale inşa ettirerek ya da bu kaleyi tamir ettirerek Tilgarimmu bölgesi merkez olmak üzere bu bölgede yeni bir eyalet meydana getirdi.

M.Ö. 714 yılında bu bölgelere bir sefer daha düzenleyen Asur kralı II. Sargon Urartu Devleti'nin de hakimiyetine son vererek hakimiyeti altına aldı. Bu bölgelere de Asurlu valiler tayin etti.(2) Bu dönemden itibaren bu bbölgeler Asurlu valiler tarafından yyönetilmeye başlamıştır.

M.Ö. 713 yılında da II. Sargon'un damadı olan Tabal kralı Ambaris ile birlikte Asurlar'a isyan hazırlığında bulunmakta olan Muşki kralı Midas, Urartu kralı Russa ve diğer kralları devirerek yerlerine Asurlu valiler tayin ederek ülkesine geri döndü.

Asur kralı II. Sargon M.Ö. 713 tarihinde MELİDDU krallığı ile Tabal krallığı arasında hüküm sürmekte olan ve Asurlar'a bağlı bulunan Tilgarimmu bölgesindeki kral GÜNZİANİ'nin Muşkiler ile birlikte hareket ettiği gerekçesiyle bu kralın üzerine yürümüş, bu kralı tahtından indirerek yerine Meliddu kralı TARHUNAZİ'yi getirmiş ve Tilgarimmu bölgesini ve Kummuh krallığı'nın topraklarını da Meliddu krallığı'nın topraklarına katmıştır.

Tarihi kaynaklara göre kral GÜNZİANİ/GÜRİNİANİ Malatya'nın değil, Malatya ile Tabal arasında bulunan Tilgarimmu ülkesinin (Gürün ve havalisinin) kralı bulunuyordu.(3)

Asur Kralı II. Sargon tarafından Meliddu krallığı'na getirilen ve Tilgarimmu bölgesinin kralı Günziani/Gürinian'nin toprakları da kendisine verilen Tarhunazi'nin isyan ederek taahüt etmiş olduğu vergiyi vermemesi üzerine bu kral üzerine yürüyen Asur kralı II. Sargon, bu bölgelere bir sefer düzenledi. Malatya kralı Tarhunazi cezalandırılmaktan korktuğu için Gürün'e kaçtı. (M.Ö. 712/711 yılları arasında)

Asur Kralı II. Sargon Tilgarimmu bölgesi'ne hücum ederek Malatya Kralı Tarhunazi'yi esir ederek ailesiyle birlikte Asur ülkesine götürdü. Meliddu Krallığı'nı da Kummuh Krallığı'na bağladı. Kummuh krallığı'na da Mutallu/Muvattali'yi getirdi. Bu kralın da M.Ö. 711 yılında kendisine ihanet etmesiyle birlikte bu bölgeye tekrar bir sefer düzenleyen II. Sargon, Meliddu krallığı'nı ve

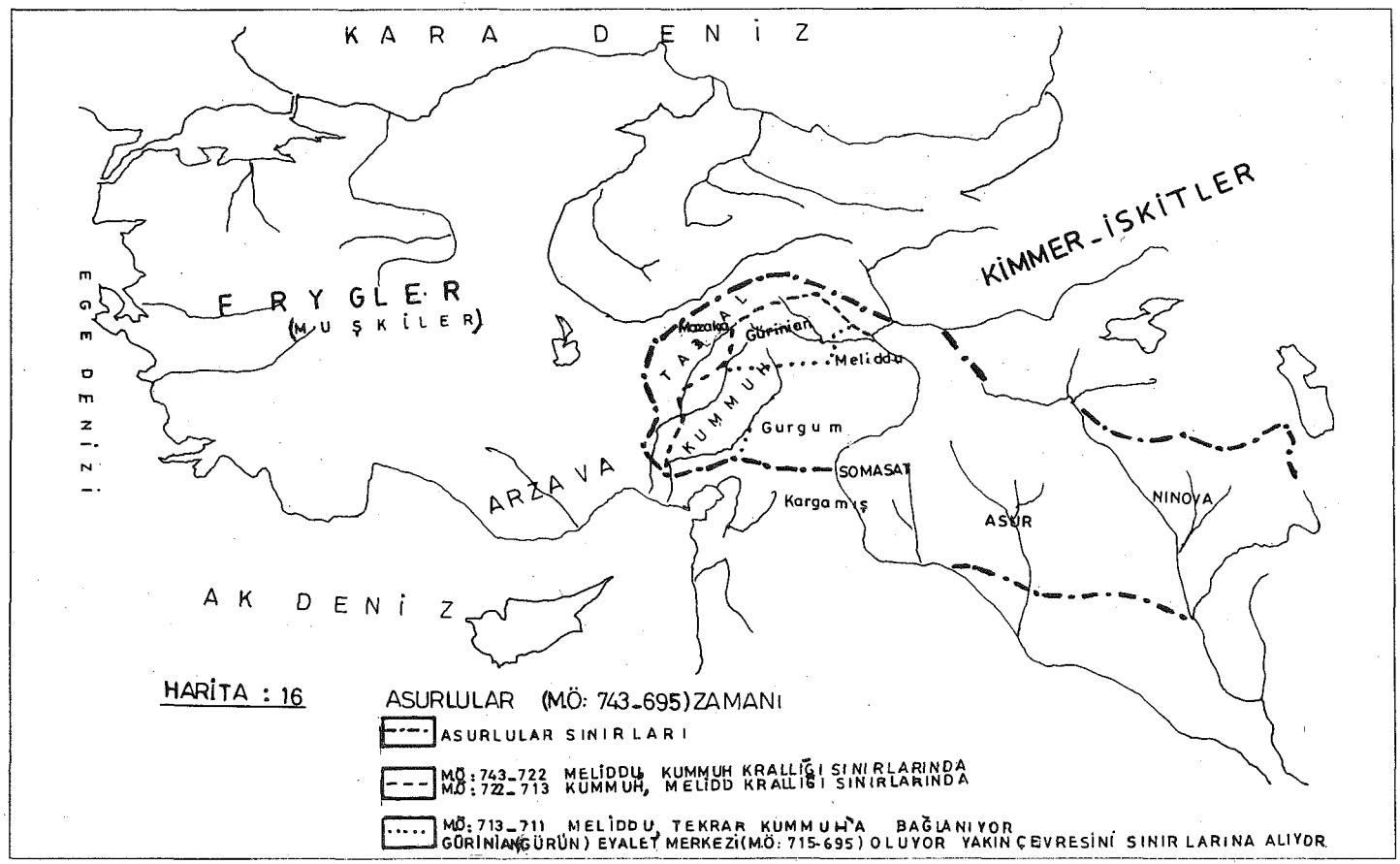
KARA DENİZ
EGE DENİZİ
FRYGLER
(MUŞKİLER)
KİMMER-İSKİTLER
TABAL
KUMMUH
Mazaka
Gürinian
Melidda
Gurgum
SOMASAT
Kargamış
ARZAVA
ASUR
NINOVA
AK DENİZ
HARİTA : 16
ASURLULAR (MÖ: 743-695) ZAMANI
ASURLULAR SINIRLARI
MÖ: 743-722 MELİDDU, KUMMUH KRALLIĞI SINIRLARINDA
MÖ: 722-713 KUMMUH, MELİDD KRALLIĞI SINIRLARINDA
MÖ: 713-711 MELİDDU, TEKRAR KUMMUH'A BAĞLANIYOR
GÜRİNİAN (GÜRÜN) EYALET MERKEZİ (MÖ: 715-695) OLUYOR YAKIN ÇEVRESİNİ SINIRLARINA ALIYOR

Harita 16

Kummuh Krallığı'nı ortadan kaldırarak Asur Devleti'ne bağladı. Bütün bu bölgelere çeşitli zamanlarda seferler düzenleyen Asur kralı II. Sargon yapmış olduğu bu seferler esnasında Kapadokya'dan Tohma Havzası ve Kilikya bölgelerinde yaşamakta olan halkı dehşete düşürmüştür. Bu bölgelerdeki şehirleri ve kaleleri tekrar inşa ettirerek bu bölgede Asur hakimiyeti sağlamıştır. (Bakınız Harita: 16)

M.Ö. 705 yılına kadar bölgede tam hakimiyeti sağlamış olan II. Sargon bu bölgelere zaman zaman akın etmekte olan Muşkiler ve Kimmer/İskit Türklerine karşı savaşırken Fırat yakınlarında ölmesi üzerine (M.Ö. 705 de) bu bölgedeki Asur hakimiyeti zayıflamaya başladı. Bu devletin zayıflaması ve ülkede meydana gelen iç karışıklıklar ve savaşlar nedeniyle bu zayıf durumdan faydalanan "Hidi" adındaki bir kral bu bölgede hükümdarlığını ilan ederek müstakil bir devlet olarak hareket etmeye başladı. Tarihi kaynaklara göre kralın bu bölgede M.Ö. 705 yılından 695 yılına kadar müstakil olarak hareket etmiş olduğu ve hüküm sürdüğü belirtilmektedir.(4)

Kaynaklar:

1- Yakın Şark. C. II. sayfa: 306. 307. M. Şemsettin Günaltay.
Cenap Doğu. Sayfa: 30. 31. Kadri Perk.
Yakın Şark. C. I. Sayfa: 310. M. Şemsettin Günaltay.

2- Yakın Şark. C. I. Sayfa: 310- Yakın Şark. C. II. Sayfa. 311. 312. M. Şemsettin Günaltay.
Anadolu Uygarlıkları Tarihi. C. I. Sayfa: 128.

3- Türk Ansikllopedisi. C. 18. Sayfa: 231.

4- Anadolu Uy. Tar. C. II. Sayfa: 252.
Yakın Şark. C. I. Sayfa: 561.

FRYGLER (MUŞKİLER) ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ
(M.Ö. 695- 690 YILLARI ARASINDA)

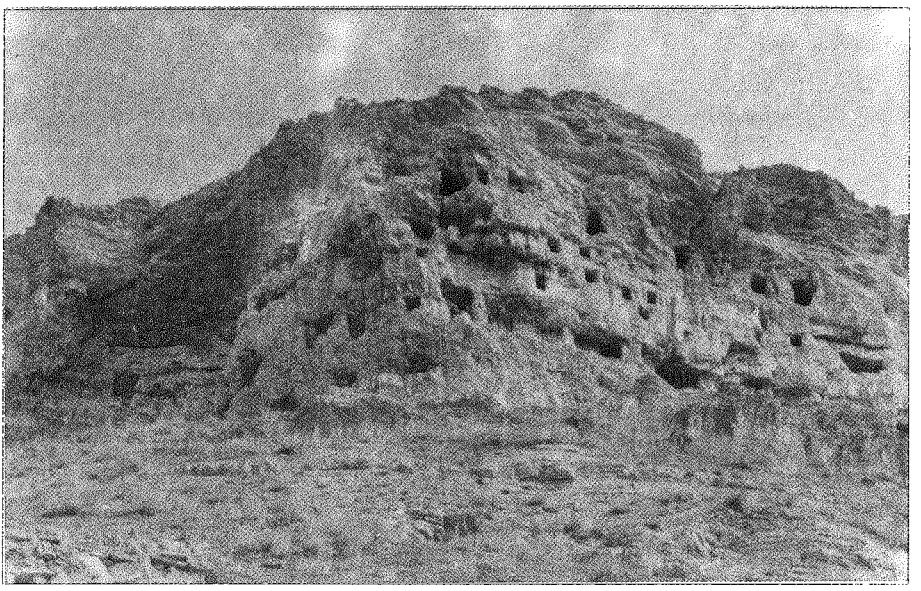

Resim 11
Gübün Kalesi (Çayboyu Mahallesi) Asurlular Dönemine aittir.

Asur Kralı II. Sargon'un ölmesiyle yerine geçmiş bulunan Kral Sahnerip (M.Ö. 705- 681) ülkenin diğer komşularıyla savaş yapmak zorunda kalması nedeniyle ülkenin kuzeyindeki bu bölgeyi yeterince önem vermemiş olması bu bölgelerde hüküm süren Asur Devleti'ne bağlı bulunan kralların serbest hareket etmelerini sağlamıştı. Yine bu dönemde bu bölgedeki krallıkların üzerindeki Asur etkisinin azalmasıyla birlikte Muşkiler'in nüfuzları artmaya başlamıştır. Zaman zaman bu bölgelere çok şiddetli akınlar düzenleyen Muşkiler (Frygler) başta Tilgarimmu bölgesi olmak üzere bütün bu bölgeleri egemenlikleri altına almayı başardılar. (M.Ö. 695 yılında)

M.Ö. 695- 690 yılları arasında Frygler'(Muşkiler) in egemenliği altında bulunan Gürün ilçesi ve havalisinde Asurlular'ın etki ve nüfuzları bu tarihten sonra gittikçe azalmıştır. Çünkü Asur kralı Senharip ve ondan sonra tahta çıkan Assarhadddon ülkenin diğer komşularıyla savaşmak zorunda kaldıkları için ülkenin kuzey bölgelerindeki nüfuzu altındaki topraklara gereken önemi verememişlerdir. M.Ö. 690- 675 yılları arasında Asurlulara bağlı bulunan Tilgarimmu (Gürinian/GÜRÜN) bölgesi bu dönemde Asur ülkesine her yandan yapılan saldırılar yüzünden bu ülkenin egemenliğinden çıkmıştır. Asur kralları bu dönem-

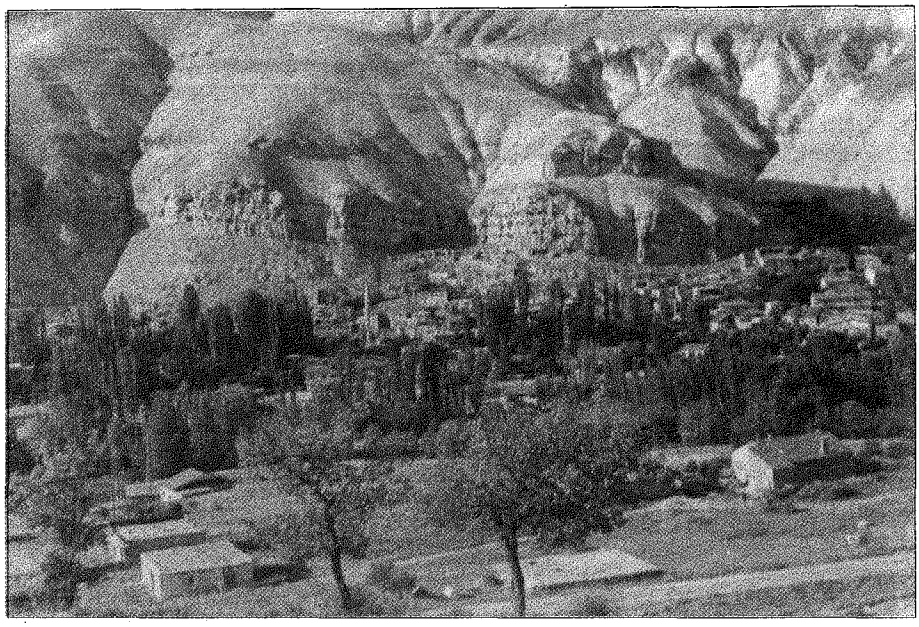

Resim 12
Gübün Mağaraları ve Gübün Kalesinin karşıdan (Uzaktan) görünüşüdür. (Çayboyu Mahallesi)

de ancak zaman zaman bu bölgelere çeşitli akınlar düzenleyerek bu bölgedeki kentleri ve kaleleri tahrip etmekten başka ber şey yapamamışlardır. Asur Devleti'nin M.Ö. 612- 609 yılları arasında Medler tarafından yıkılmasından çok önce bu bölgelere yani Gürinian (Gürün) bölgesine saldırmakta olan Kimmer/İskit (Türkleri) lerin akınları sonucunda M.Ö. 675 yılında Anadolu'nun bu yeni istilacılarının eline geçmiştir.(14) (Harita 16'ya bakınız.)

KİMMER- İSKİT/SAKA TÜRKLERİ ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ (M.Ö. 675- 612 YILLARI ARASINDA)

M.Ö. VII. yüzyılın sonları ile M.Ö. VI. yüzyılın sonları arasında Anadolu'da çok büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklik siyasi yönden olduğu kadar etnik yönünden de olmuştur. Bu değişikliklerin sonucunda Batı ve Orta Anadolu halkından (Hititler'in) doğuya ve güneydoğuya çekilip yerlerini Kafkaslar'dan gelen yeni unsurların doldurmuş olduğu bir bölge halini almıştır. Kafkaslardan geldikleri tarihi kaynaklarca belirtilen Kimmerler ve İskitler'in Anadolu'yu baştan başa istila ederek yağmalamalarından önce Orta Anadolu'da ve özellikle bölgemiz Gürün ve havalisindeki görünüm şöyledir; Güney Kapadokya ve Tohma Havzası M.Ö. VII. yüzyılın sonlarına doğru Muşikiler ve Tibarenler (Taballar) büyük Kapadokya'nın güneydoğu bölgesinin hak hakim unsurunu teşkil ederken, Kataonlar da, Elbistan ve Anti Toroslar'ın vadilerinde yaşıyorlardı. Daha güneydoğuda dağlarla Fırat arasındaki Meliten (Malatya) bölgesinde de Hurri-Mitanniler ile Hititler'in son kalıntıları yaşamaktaydılar.(1)

Yüzyıllardır Hititler'e vatan olan Orta Anadolu Güney ve Doğu Anadolu bölgeleri Muşkiler'in yağma ve istilalarına sahne olmuş, uzun süren savaşları nedeniyle de Asurlular'ın yıkılmasıyla birlikte kuzeyden (Kafkaslar) gelen yeni göçlerle ve istilacılarla Anadolu'da yeni bir hercümerc dönemi açılmış oluyordu. Tarihi kaynaklarca Proto Türk olarak kabul edilen ve M.Ö. 715 de Kafkaslar'dan inerek Fırat havzasından başlayarak ilk defa batıya geçip TOHMA HAVZASI'nda kafilelerle gelerek yerleşmiş olan Kimmerler, başta bu bölgeler olmak üzere tüm Anadolu'yu istila etmişlerdir.

Büyük neslimizin İskit kolundan olan bu muhacir halk, bu tarihten sonra yani M.Ö. 715 yıllarından sonra M.Ö. 675 yılında ilk istila hareketlerine başlamışlardır. Kafkaslar ve Azerbaycan bölgelerinden Kur nehri ve Aras nehirleri yoluyla Doğu Anadolu'dan bu bölgelere (Tohma Havzası) gelerek yerleşmiş olan Kimmerler, **Gagu (Gog)** ve **Sace** (Sas- Sak) **lar** da bunlardandır. Eski Moson **(Muşki)** ve eski Tubal **(Tabal)** bunlardan sonra **Gamer** (Tegaramma) saltanatını ve kuzey havalisindeki **Thogorma** (Thorma) hanedanını itaatleri altına aldıktan sonra (bu topluluklar Tohma havzasında ve Gürün havalisinden Maraş'a kadar olan sahada yaşamaktaydılar. Bilgi için Proto Hititler ve Geç Hititler bölümüne bakınız) akın ederek Suriye üzerinden Mısır'a doğru ilerlemişlerdir.(2)

Tarihi kaynaklarca Orta Asya'dan Toharistan (İran)'a yerleşen daha sonra buradan da Anadolu'ya geçmiş oldukları belirtilen Saka- İskit kökenli **Toharlar**(3) Tohma Havzası'na yerleştikten sonra bu bölgeye kendi isimlerini vermişlerdir.(4) Bu nedenledir ki Tohma Suyu'nun ismi bu kavimden almıştır. Tohma

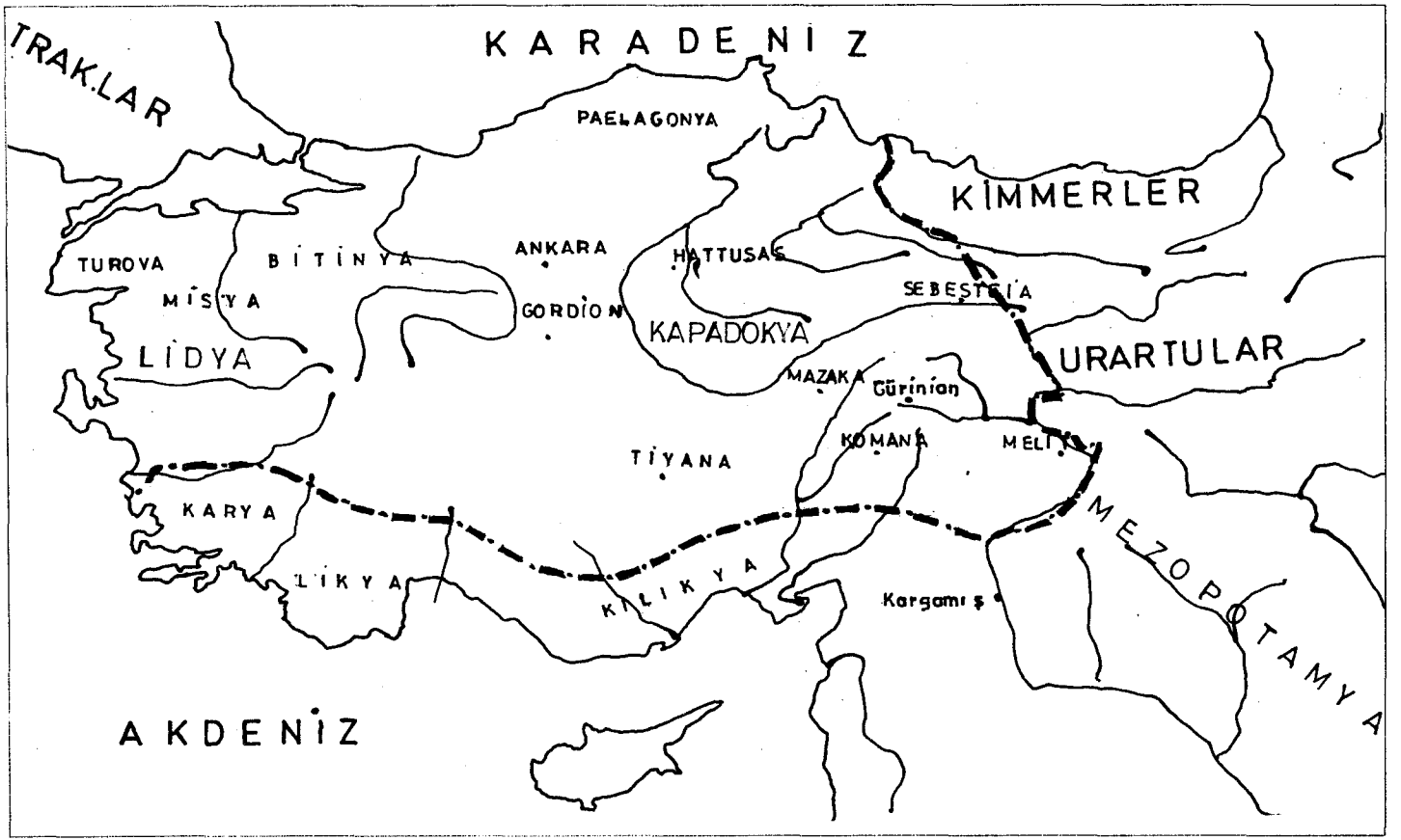

Harita 17

FRYGLER (MUSKİLER MÖ: 695-690) DÖNEMİNDE GÜRÜN

Havzası'nın kaplamış olduğu sahaları ve ilçemiz Gürün'ün de bulunduğu bu bölgeleri ele geçirmiş bulunan Kimmer- İskit Türkleri M.Ö. 675 yılından M.Ö. 665 yılına kadar ellerinde tutmuşlar ve bu bölgeye hakim olmuşlardır.

M.Ö. 665 yılında ise yine Kimmerler ile aynı soydan oldukları belirtilen tarihi kaynaklara göre Kafkaslar ve Azerbaycan bölgelerinden Kur nehri ve Aras nehirleri yoluyla Doğu Anadolu'dan batıya doğru ilerleyerek Tohma Havzası'na istila eden İskit Türkleri, daha önceden gelerek bu bölgeleri ele geçirmiş olan Kimmerler'in birliğini bozarak hakimiyetleri altındaki bu bölgeleri ele geçirmişlerdir. Kimmerler çok büyük kalabalıklar halinde gelen İskitler/Sakalar grubuna karşı koymak istemişlerse de bunu başaramamışlar, bir kısmı yapılan savaşlarda imha edilirken bir kısmı da bu bölgelerden çekilmek zorunda kalmışlar böylece İlçemiz Gürün'ün de bulunduğu bölgelere İskit/Saka Türkleri egemen olmuşlardır. M.Ö. 665 yılında bu bölgeleri ele geçirmiş bulunan İskit Türkleri daha sonra buraya gelen Sakalar'la birleşerek tüm Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu, Kapadokya (Orta Anadolu) ve Tohma vadilerini de ele geçirdikten sonra Suriye ve Mısır'a kadar inmişlerdir. Kürtlerin de ataları olan ve tarihi kaynaklarca Proto Türk olarak kabul edilen Sakalar, M.Ö. 665 yılından 612 yılına kadar bu bölgeleri ellerinde tutmuşlardır. M.Ö. 612 yılında Medler'in bu bölgeleri ele geçirmeleriyle birlikte sonra Kimmerler ile birleşerek Arsaklılar Devleti'ni kurmuşlardır.(5)

Kaynaklar:

1- Yakın Şark. C. IV. Sayfa: 14. 22. 26. 27.
2- Türk Devletleri Tarihi Sayfalar: 12. 14. 15. Şükrü Kaya. Adnan Müderrisoğlu.
3- İslam Ansiklopedisi
4- Cenup Doğu. Sayfa: 30- 32- Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkler, sayfa: 41.
5- A. g. e.

MEDLER/MATALAR (PERSLER) ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ
(M.Ö. 612- 322 YILLARI ARASINDA)

M.Ö. VI. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu'da binlerce yıl hüküm süren Hititler, yüzlerce yıl Anadolu'yu işgali altında bulunduran Asurlular ve Urartular silinmişler, kurmuş oldukları devletler ve tarihe gömülmüştür. Asur İmparatorluğu yıkıldıktan sonra, Kimmer/İskit guruplarının da Anadoluyu terketmelerinden sonra Anadolu ve Ön Asya dört kuvvet arasında bölüşülmüştür. **Med-Lidya-Babil ve Kilikya Devletleri.(1)**

M.Ö. 640 yılına kadar Asur egemenliğinde bulunan Medler, özgürlüklerine kavuştuktan sonra kuvvetlenerek M.Ö. 612 yılında Asur Devleti'ni yıkarak hakimiyetlerine son verdiler.

M.Ö. 612 yılında Asur devleti'nin yıkılmasıyla birlikte başta Malatya olmak üzere Fırat'ın batı kesimlerini oluşturan Tohma suyunun kaynakları (Tohma Havzası) nın da bulunduğu bölgeler bu devletin egemenliği de ortadan kalkmıştır. Bu tarihlerde Doğu Anadolu'dan Kapadokya'ya kadar olan sahaya akın ederek ellerinde bulunduran Kimmer- İskit Türkleriyle anlaşan MEDLER. Doğu Anadolu'yu istila edip Kızılırmak kıyılarına kadar ilerleyerek bu bölgelerdeki Kimmer-İskitleri kovduktan sonra bölgedeki halklarla birleşerek merkezi otoriteye tam olarak bağlı olmasa da bir devlet kurmuşlar. Batı da ise Kapadokya'ya kadar sınırlarını genişletmiş olan Lidyalılar ile komşu olmuşlardı. (2) Medler, Malatya ve Tohma havzasını M.Ö. 612'de ele geçirmiş olsalar da bu bölgelerde tamamen kontrolü sağlayamamışlardı. İlçemiz Gürün ve havalisinin de içinde bulunduğu bölgeleri Kapadokya'ya kadar olan sanayi ele geçirmiş olan Medler ile, yine Kapadokya'ya kadar olan sahayı (Batı Anadolu'yu) hakimiyetleri altında bulunduran Lidya devleti M.Ö. 28 Mayıs 585 yılında her iki devlet de birbirlerinin topraklarına göz dikmiş olduklarından dolayı savaşmaktan son anda vazgeçerek Kızılırmak iki devlet arasında sınır olmak üzere barış imzaladılar. Bu tarihten sonra her iki devlet içerisinde taht kavgaları olmuş ve her iki devlet zayıflamasına rağmen daha önceden egemen oldukları toprakları ellerinde tutmayı başarmışlardır. Medler Kral Astiyağ zamanında (M.Ö. 584-550) sınırlarını Kızılırmak'ın batı kıyısına kadar tüm Anadolu'yu egemenliği altına aldı.(3) M.Ö. 612 yılından itibaren Doğu Anadolu'dan Kızılırmak'a kadar olan sahayı egemenliği altında bulunduran Med Devleti M.Ö. 547 yılında Lidya kralı Sardes'in ülkesine saldırmasıyla birlikte yapmış olduğu savaşta onu yenerek Lidya Devleti'nin egemen olduğu toprakları da bu tarihten itibaren ele geçirdi. Böylece tüm Anadolu bu tarihten itibaren Medler'in hakimiyeti altına girmiş oldu.(4)

Bu tarihten itibaren Med hanedanından sonra İran'ın ikinci İmparatorluk hanedanı Persler'in , Lidya Devleti'ni yıkarak bütün Anadolu'yu egemenlikleri

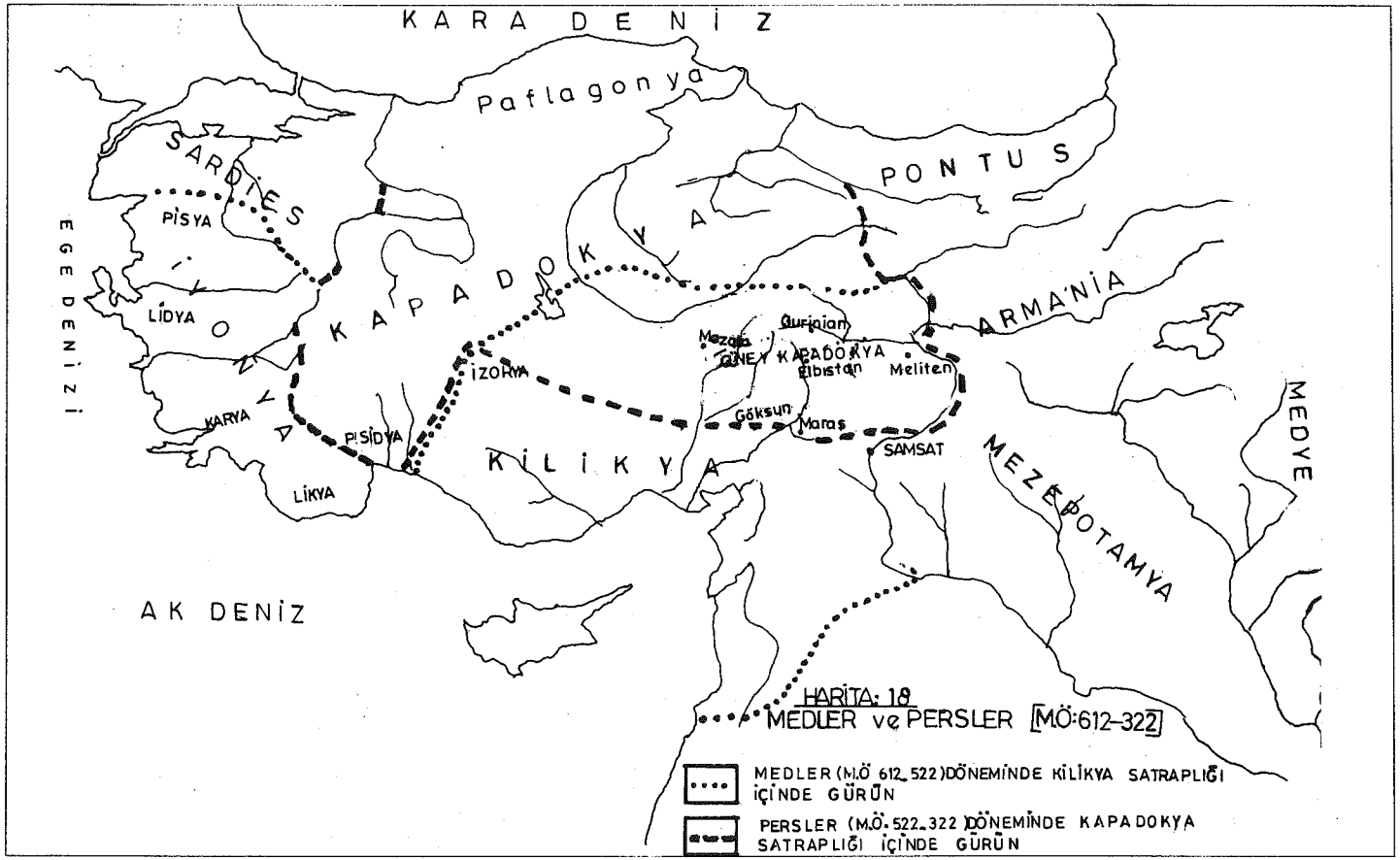
KARA DENİZ
Paflagonya
SARDİES
PİSYA
İYONYA
LİDYA
KARYA
LİKYA
PİSİDYA
KAPADOKYA
İZORYA
KİLİKYA
PONTUS
ARMANİA
Mezala
Gurinian
GÜNEY KAPADOKYA
Elbistan
Meliten
Göksun
Maraş
SAMSAT
MEZEPOTAMYA
MEDYE
EGE DENİZİ
AK DENİZ
HARİTA: 18
MEDLER ve PERSLER [M.Ö:612-322]
MEDLER (M.Ö 612-522) DÖNEMİNDE KİLİKYA SATRAPLIĞI İÇİNDE GÜRÜN
PERSLER (M.Ö. 522-322) DÖNEMİNDE KAPADOKYA SATRAPLIĞI İÇİNDE GÜRÜN

Harita 18

altına aldıktan sonra gücünü artırarak Anadolu'daki hakimiyetini ve nüfuzunu daha da artırmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren Anadolu, bilhassa da Orta Anadolu, Kapadokya, Kilikya ve Tohma Havzası ile tüm Fırat ve doğu kesiminde kalan tüm bölgeler bu devletin siyasi ve kültürel etkisi altına girmiştir.

Tüm Anadolu'yu egemenliği altına alan Pers kralları güçlü bir devlet otoritesinin sağlanması için ele geçirmiş olduğu toprakları **"Khsatrapa"** (Satraplık) adı verilen birçok askeri eyalete (valiliklere) ayırdılar. M.Ö. 522-485 yıllarında (Pers kralı I. Daries zamanında) bu satraplıklar daha düzenli hale getirilerek Pers Devleti'nin hüküm sürmüş olduğu topraklar 23 tanesi büyük olmak üzere 127 vilayete (Satraplık) ayrılmıştır. Medler zamanında Kilikya satraplığı sınırları içinde bulunan Malatya Gürinian (Gürün ve havalisi) ve Mazaka (Kayseri) bölgeleri I. Daries zamanında yapılan düzenlemelerle Kapadokya satraplığı içine dahil edilmiştir.(5) (Harita 18'e bakınız.)

Kapadokya Satraplığı'nın sınırları ise, Fırat ile Kızılırmak, Karadeniz ile Toroslar arasındaki geniş sahayı kaplıyordu. Bu bölge Kızılırmak ile Frygya ve Paflogonya'dan, Fırat ile de doğu illerinden, Toroslar ile de Kilikya'dan ayrılıyordu. Güneydoğudan Meliten (Malatya), güneybatıdan da Likeonya (Konya) ve İzorya'dan kuzeyde de Pont bölgeleri Kapadokya içine giriyordu. Bugünkü Sivas ili ve havalisi de Kapadokya Satraplığı'nın içerisinde bulunuyordu. Güneyinde Kilikya Satraplığı, kuzeyinde de Pontos (Karadeniz) Satraplığı bulunuyordu.

Kapadokya halkının büyük çoğunluğu hayvancılıkla uğraşıyorlardı. Ticari ulaşım açısından da Asur ve Geç Hitit dönemlerinden beri önemini korumakta olan Mazaka (Kayseri)'ya bağlı bulunuyordu. Bu dönemin en önemli ticari merkezlerden olan Tilgarimmu (Gürün) ve Meliten (Malatya) kentleri de Kapadokya Satraplığına bağlanmıştı. Merkezi ise Mazaka şehriydi.(6) Malatya'dan Kayseri'ye kadar olan sahada ise bu dönemde Fryg istilasıyla doğuya sürülmüş olan Hitit kalıntıları, Muşkiler, Taballar, ve Kataonlar yaşamaktaydılar. Ayrıca bu bölgenin dağlık kesimlerinde her birisi kendi varlıklarını sürdürmeye ve korumaya çalışan değişik etnik kökenli insan gurupları da bulunmaktaydılar. Bu farklı etnik gurupların içine daha sonraları Ermeniler de gireceklerdir. Satraplıklar genelde Pers ve asker kökenli, karaya bağlı olan kişilerce yönetilmekteydi. Persler'e bağlı bulunan bu satraplıklar bölge halkı ile mümkün olduğu kadar iyi geçinmeye ve iyi davranmaya çalışarak bölge halkının desteğini sağlamaya çalışarak bu dönemdeki yönetimlerini ve güçlerini artırmışlardır.

Bölge ekonomisinin can damarı Mazaka'dan Tilgarimmu'ya buradan da Meliten'e kavuşan buradan da tüm doğu ülkelerine geçen eski ticaret ve kervan yoluydu. Bu dönemde eski ticaret ve kervan yolunun ismi "Kral yolu" olarak değişmiş ve bu dönemde önemi daha da artmış olduğu için bu yolun üzerinde bulunan ilçemiz GÜRÜN (GÜRİNİAN) ve havalisinin de önemi bir kat daha artmıştır.

M.Ö. 547 yılından M.Ö. 322 yılına kadar Pers İmparatorluğu'nun hakimiyeti altında kalmış olan Kapadokya bölgesi iki üç asır içinde en az Fırat'ın doğu yakasındaki eyaletler kadar İranlılaşmıştır. Satraplığın merkezi yukarıda belirtildiği gibi Mazaka (bugünkü Kayseri) şehriydi. Bütün ticaret yolları buradan birleşmekteydi. Kuzey Kapadokya (Pont bölgesi) da ise Pers ve Helenizm etkisi vardı.

Pers İmparatorluğu Anadolu'da iki yüz elli yıl kadar bir hüküm sürdükten sonra zaman içerisinde devlete bağlı bulunan satraplıklarda çeşitli düzensizlikler olmasıyla birlikte devlet otoritesini de zayıflatmaya başlamıştır. Zamanla satraplıklar devlet otoritesi ve yönetiminde etkili olmaya başladılar. Aynı zamanda da Pers egemenliği altındaki satraplıklarda mücadele ve birbirlerine üstün gelme savaşı başladı. M.Ö. 375 yılında Pers ordularının Ege komutanı olan Damates, kendisine verilmiş olan Kapadokya satraplığıyla yetinmeyerek Maraş bölgesinde hüküm süren Kataonlar'ın prensi Aspis'i kendisine bağladı. Böylece devlete bağlı bulunan satraplıklarda birbirlerine üstün gelme ve birbirlerinin topraklarına göz dikme mücadelesi giderek artmaya başladı. M.Ö. 360 yılında Persler'in hakimiyeti altındaki Kapadokya, kuzey ve güney Kapadokya olmak üzere ikiye ayrıldı. Bu dönemde ise batıda Büyük İskender Devletinin sınırlarını gittikçe genişleterek Pers İmparatorluğu ile sınır olmuştu. Çok geçmeden bu devlete saldırmaya başlayan Büyük İskender'in Küçük Asya (Anadolu)'yı istilaya başladığı yıllarda kuzey Kapadokya (Pontos) daha işgal edilmemiş ve bu bölgede Pers Satrapı I. Ariatres hüküm sürüyordu.

M.Ö. 334 yılında Makedonya Kralı İskender, Pers Kralı Darius ile savaşmak üzere Anadolu'ya geçmiş ve savaşmadan da Kızılırmak'ın batısına kadar olan yerleri (Frigya'yı) ele geçirmiştir. M.Ö. 333 yılında da Kapadokya'nın büyük bir kısmını ele geçirmiş olan İskender, Pers kralının Kilikya'dan olduğunu öğrenince o tarafa yönelmiş, Toroslar'ı geçerek Tarsus'u işgal etmiştir.

Pers ordusu ile İskender'in ordusu, bugünkü Deliçay mevkiinde karşılaştı. Yapılan savaşta Pers ordusu İskender'e yenildi. İskender bu bölgelerin fethini gerçekleştiriken Kapadokya'yı da işgal ederek ele geçirmesi için komutanı Sabiktas'ı görevlendirmiştir. İskender'in ünlü komutanı Sabiktas ile Kapadokya Satrapı bulunan Mitrobarzan arasında yapılan Granikos savaşında Kapadokya Satrapı Mitrobarzan öldürülünce ilçemiz Gürün'ün de bağlı bulunduğu Kapadokya Satraplığı'nın yönetimi İskender'in komutanı olan Sabiktas'a geçmiştir. Fakat bu bölgelerin halkı Sabiktas'a boyun eğmediler. Sabiktas'ın yöneticiliğine itiraz ettiler. Bunun üzerine de yönetici olarak yine bir Pers asılzadesi olan Ariaretres Kapadokya Satraplığı'na yönetici olarak seçildi. M.Ö. 332. yılında Kapadokya Satraplığı'nın (bölgesinin) kralı olan Ariaretres birkaç yıl içinde hatırı sayılır bir de devlet kurdu. Bu bölgede yarı bağımsız bir şekilde Pers devleti'ne bağlı olarak hükümdarlığını sürdürdü. İlçemiz Gürün ve havalisinin'de bağlı bulunduğu bu bölgede yani Kapadokya bölgesinde (Güney) tam

10 (on) yıl hüküm sürdü. M.Ö. 322 yılında İskender'in ölümüyle birlikte O'nun komutanlarının varisi olmayan İskender'in ülkesinde kendi aralarında paylaşmalarıyla birlikte Kapadokya bölgesi (Gürün ve havalisinin de içinde bulunduğu) **Perdikkas** adındaki komutanın yönetimi altına girdi. Böylece bütün bu bölgeler M.Ö. 322 yılından itibaren Roma İmparatorluğu'nun hakimiyeti altına girmiştir. (7)

Kaynaklar:

1- An. Uy. Tar. C. II. sayfa: 253, 254.
2- Malatya Tarihi, sayfa: 33, 34. Mevlüt Oğuz.
3- A. g. e.
4- An. Uy. Tar. C. II. 253. 254. Malatya tarihi. sayfa: 33, 34.
5- Yakın Şark. IV. sayfa: 22, 27.
An. Uy. Tar. C. II. sayfa: 289.
Malatya Tarihi. sayfa: 34, 35.
Yurt Ansiklopedisi. sayfa: 6853.
6- A. g. e.
7- A. g. e.

ROMALILAR ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ
(M.Ö. 322- 301 YILLARI ARASINDA)

İskender'in ölümüyle birlikte Roma'lı generaller arasında kanlı mücadeleler başlamış, bu mücadelelerin büyük bir kısmı da Anadolu'da meydana gelmiştir. Özellikle de Roma İmparatorluğu içindeki "Selevkoslar sülalesine karşı bağımsızlık hareketleri baş göstermiştir. Bunun neticesinde de bir takım küçük prenslikler doğmuştur. Bunların başında da Kapadokya (Pontos) krallığı gelmektedir.

Bilindiği gibi İskender'in ölümüyle birlikte vasi seçilmiş bulunan Perdikkas, daha önceden Romalı general Sabiktas tarafından ele geçirildikten sonra bağımsızlığını kazanan Kapadokya'yı ele geçirmek istiyordu. Perdikkas, Anadolu'daki Makedonya eyaletleri arasında zengin ve kuvvetli bir orduya sahip bulunan Ariaretres tarafından kurulmuş olan Kapadokya Devleti'nin varlığına tahammül edemiyordu. Bunun için de Kapadokya krallığı üzerine saldırmak için ordu topladı. Diğer eyaletlerin yöneticilerinden de yardım istediyse de bu yardımı alamayan Perdikkas, kendisi tek başına Kapadokya krallığı üzerine yürümeye karar verdi.(1)

Kapadokya Kralı I. Ariaretres ile yapmış olduğu savaşta onu yenerek komutanlarıyla birlikte Çarmıha gelerek öldüren Perdikkas, ilçemiz Gürün'ün de içinde bulunduğu Güney Kapadokya Krallığı'nı ele geçirip bu bölgenin idaresini de Persli bir komutan olan Eumenes'e verdi. (M.Ö. 321 yılında) Böylece Kapadokya krallığı bağımsızlığını yitirerek Romalılar'ın egemenliğine girmiştir. Bu savaş esnasında Ariaretres'in yeğeni yanındaki birliklerle kaçarak dağlara sığındı. İleride II. Ariaretres olarak Kapadokya krallığı'nı ele geçirecektir.

Bu dönemde Makedonyalılar'ın bir eyaleti durumuna gelen Kapadok-

Resim 13
Kürkçüoğlu Konağı kapısının üzerinde bulunan kemer ve bu kemer üzerinde bulunan sifenks görülüyor.

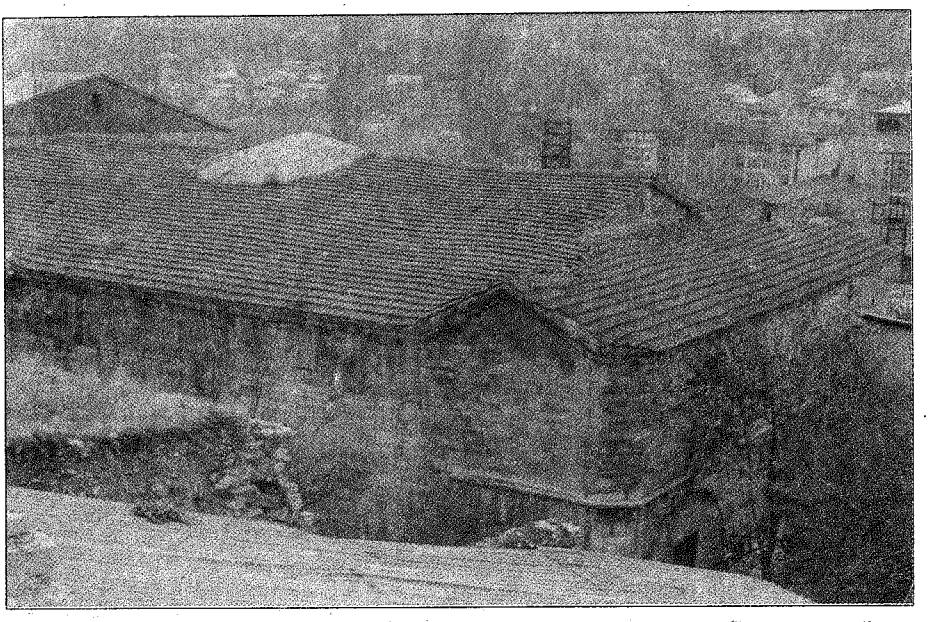

Resim 14
Selevkoslar Döneminde Kalan Gürün Kalealtı Mevkiindeki Kilisenin Görüntüsü

ya'nın sınırı hemen hemen Ahamenişler'in (Persler) devrindeki Kapadokya Satraplığı sınırları ile aynıydı. Gerçi Kapadokya eyaleti, Makedonyalılar zamanında Frygya'ya bağlı Likeonya bölgesini kaybetmişti ama, buna karşın Paflagonya'yı Kapadokya'ya bağlamıştı. Bütün Kapadokya siyasi olarak Makedonya İmparatorluğu'na (Roma) bağlı bulunmaktaydı. Makedonyalılar'ın bu hakimiyet dönemi Kapadokyalılar için bir işkence ve zulüm dönemi olduğu gibi, İskender Diadokları'nın kanlı çarpışmalarının yapıldığı bir saha olmuştur. Bu kanlı çarpışmalar yirmi yıl kadar sürmüş ve bu esnada da yerli halktan çok sayıda insanlar telef olmuştur.

Bu dönemde İskender İmparatorluğu (Roma) içerisinde en büyük payı almış olan SELEVKOSLAR hanedanı başkenti Kayseri olan ve İç Anadolu'dan Fırat'a kadar uzanan, kuzeyden de Karadeniz'e, güneyde ise, Toroslar'a kadar uzanmakta olan "GALESAREA" adı verilen hemen hemen M.Ö. 308 yılından M.Ö. 36 yılına kadar bu bölgelerde özelliğini koruyabilen bir Yunan krallığı kurmuşlardır. (Bakınız harita 19) Roma İmparatorluğunda her dönemde olduğu gibi Selevkoslar Hanedanı zamanında özellikle güney Kapadokya bölgesine (ilçemiz Gürün'ün de bulunduğu bölgelere) Kilikya'ya ve Malatya'ya kadar olan sahaya bol miktarda Rum yerleştirilmiştir. İlçemiz Gürün'de Karayar mahallesinde "Kürkçüoğlu konağı" olarak bilinen binadaki sfenkler ile (bakınız resim 9) ilçemiz Gürün'ün Kalealtı mevkiinde varlığı hala korunmakta olan kilise bu döneme aittir. Selevkoslar döneminde inşa ettirilmiştir.

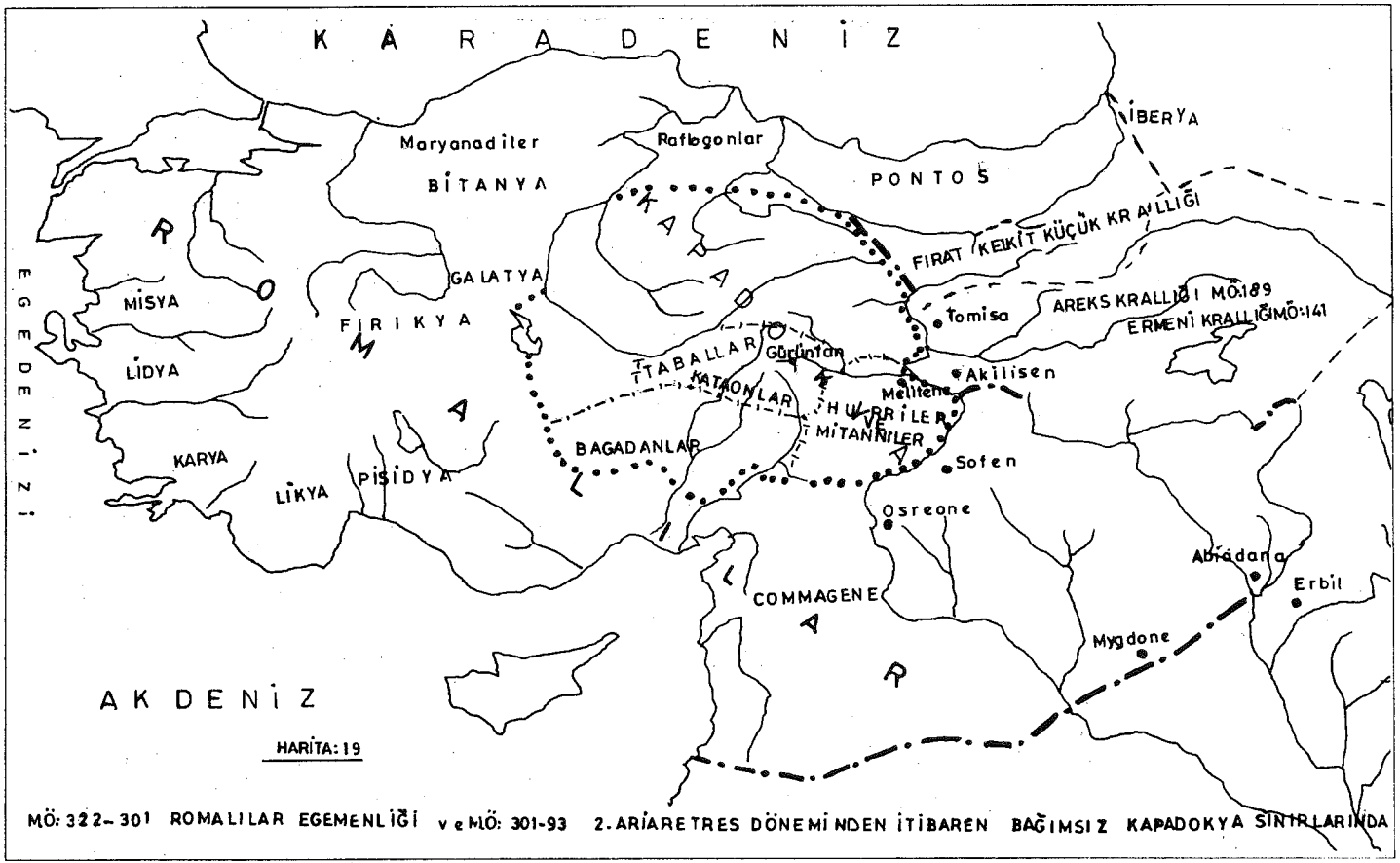
KARADENİZ
Maryanadiler
BİTANYA
Rafagonlar
PONTOS
İBERYA
FIRAT KELKİT KÜÇÜK KRALLIĞI
GALATYA
MİSYA
FIRIKYA
LİDYA
KARYA
LİKYA
PİSİDYA
EGE DENİZİ
TTABALLAR
KATAONLAR
BAGADANLAR
Gürünlan
Melitene
HURRİLER VE MİTANNİLER
Akilisen
Tomisa
AREKS KRALLIĞI MÖ:189
ERMENİ KRALLIĞIMÖ:141
Sofen
Osreone
COMMAGENE
Abrádana
Erbil
Mygdone
AKDENİZ
HARİTA: 19
MÖ: 322-301 ROMALILAR EGEMENLİĞİ ve MÖ: 301-93 2. ARİARETRES DÖNEMİNDEN İTİBAREN BAĞIMSIZ KAPADOKYA SINIRLARINDA

Harita 19

Tarih M.Ö. 301 yılını gösterirken Perdikkas tarafından öldürülmüş olan I. Ariaretres'in yeğeni daha önceden kaçmış olduğu dağlardan inerek aşağı Murat Suyu ile yukarı Kelkit arasındaki bölgede hüküm sürmekte olan Persli Satrap Ardoates'in yardımıyla varisi olduğu güney Kapadokya krallığı'nı yeniden canlandırmak için kendisiyle aynı soydan olan kuzey Kapadokya kralı Mitridat ile de anlaşarak II. Ariaretres olarak Romalılar'a karşı isyan etti. Romalılardan çok zulüm ve işkence görmüş olan halk da II. Ariaretres'i destekliyordu.

Bu isyan üzerine İskender'in ülkesindeki yönetimi ele geçirmiş bulunan Selevkoslar, Kapadokya'yı ele geçirmek için saldırıya geçtiler. Fakat Yeni Kapadokya (Güney) kralı olan II. Ariaretres Selevkoslar'ın komutanı olarak Amintas'ı güney Kapadokya'da çok büyük bir hezimete uğratarak güney Kapadokya'nın topraklarını egemenliği altına almayı başardı. Kapadokya'nın sınırları Kızılırmak havzası ile sınırlı iken bu savaştan sonra Kızılırmak ile Toroslar arasındaki topraklar Kataonya (Elbistan) ve Meliten'e kadar olan tüm bölgeler Güney Kapadokya'nın sınırları içine dahil edilerek eski sınırlarda tekrar hakimiyet böylece sağlanmış oldu. İlçemiz Gürün'ün de bulunduğu bu bölgeler M.Ö. 301 yılından itibaren Romalılar'ın egemenliğinden çıkarak güney Kapadokya bağımsız krallığı'nın hakimiyeti altına girmiştir.(2)

Kaynaklar:

1- Yakın şark. C. IV. sayfa: 264.
2- A. g. e. sayfa: 12. 509.
An. Uy. Tar. C. II. sayfa: 289.

KAPADOKYA BAĞIMSIZ KRALLIĞI ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ (M.Ö. 301- 93 YILLARI ARASINDA)

M.Ö. 301 yılından itibaren II. Ariaretres tarafından Romalılar'ın elinden tekrar alınarak bağımsızlığına kavuşmuş olan Kapadokya krallığı sınırları Kızılırmak havzasından Toroslar'a, Toroslardan Katonya'ya, buradan da (Elbistan) Meliten'e kadar uzanan sahayı kaplıyordu. İlçemiz Gürün'ün de bulunduğu bu bölgeler Kapadokya kralları Ariaremmes, III. ve IV. Ariaretres zamanlarında (M.Ö. 280-163 yılları arasında) da aynı sınırları korumuş ve M.Ö. 163 yılında başa geçen V. Ariaretres'in Mazaka ve Tyana şehirlerini Helen sitesi haline getirmesi ve Yunan kanunlarını uygulamaya başlamasıyla bu yıllarda Kapadokya krallığı'nın sınırları kuzeyde Pont Kapadokya'sı ile sınırlı bulunurken, doğuda Fırat ve güneyde de Toroslar'a kadar bağımsız bir devlet olarak bu bölgelerde hakimiyetini sürdürmüştür. Bu dönemde Gürinian olarak bilinen ilçemiz Gürün ve havalisi böylece M.Ö. 301 yılında Roma yanlısı Ariobarzan'ın tahtının son yıllarına kadar (M.Ö. 93) tam 208 yıl bağımsız Kapadokya krallığı'nın hakimiyeti altında kalmıştır. (1)

Çünkü M.Ö. 95 yılına gelindiğinde bağımsız Kapadokya krallığı'nın başında Roma yanlısı Ariobarzan'ın bulunması daha kuzeyde hüküm sürmekte olan Pont Kapadokyası'nın kralı Mitridat Evpator'u rahatsız etmiştir. Çünkü Mitridat Güney Kapadokya'da da hakkının olduğunu düşünüyor, Romalılar ile de baş edemeyeceğini de bildiği için bu bölgeye sahip olmanın başka yollarını deneyerek bu bölgeyi ele geçirmek istiyordu. Romalı generaller ise; birbirleriyle mücadele etmeye devam ediyorlardı. Romalı generaller'in birbirleriyle olan mücadelelerinden faydalanarak doğuda küçük bir prenslik kurmuş olan Ermeni kralı Tigran, bu otorite boşluğundan faydalanarak prensliğinin sınırlarını batıya doğru, komşularının aleyhine olarak genişletmişti. Ermeni krallığı, kuzeybatıda Pontos Kapadokyası (Mitridat Evpator ile), güneybatıda Yukarı Fırat bölgesi krallığı (Sofen krallığı) nın topraklarını, Malatya'nın doğu kesimlerini ele geçirerek Fırat'ın batı kesimlerine doğru genişleyen bir krallık olmuştu. (M.Ö. 141 yılında) Ermeni kralı Tigran böylece, Roma Devleti ile de sınır komşusu olmuştu. (Bakınız harita 19)

Romalı generallerin birbirleriyle olan mücadelelerinden faydalanan Ermeni Tigran ve kuzey Kapadokya kralı Mitridat Evpator öteden beri göz dikmiş oldukları güney Kapadokya, Fırat'ın batı yakası ile Tohma Vadilerince uzanan sahayı, Kayseri'ye kadar olan bölgeyi ele geçirmek amacıyla bu ortak amaçları doğrultusunda ilk teklifin de Mitridat'dan gelmesiyle bir araya gelerek aralarında anlaştılar. Mitridat Evpator kızını Ermeni kralı Tigran'a vererek aradaki anlaşmayı daha da kuvvetlendirmeyi amaçlamıştır. Yapılan anlaşmaya göre

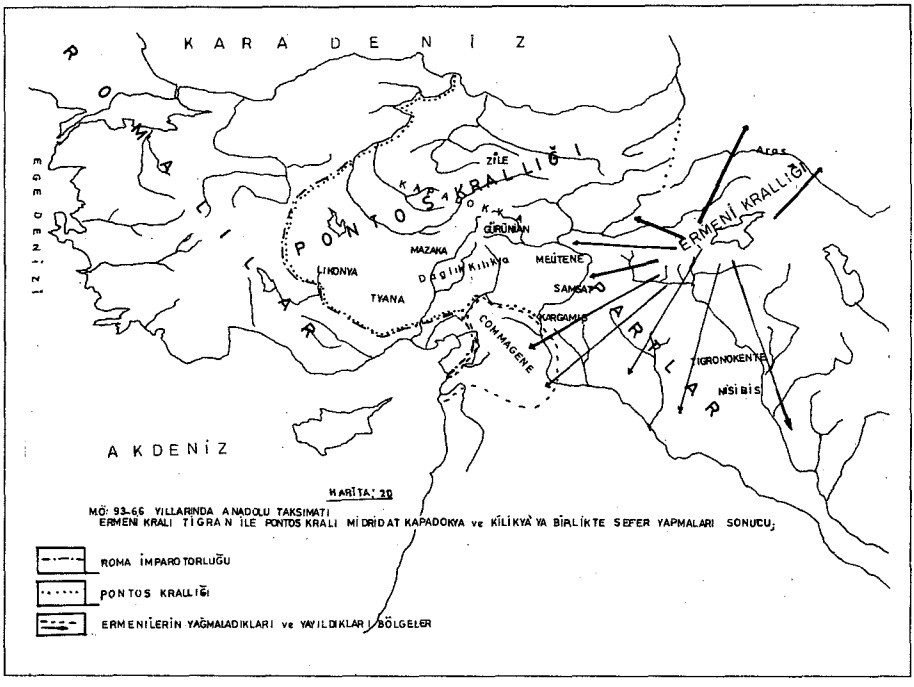

Harita 20

yukarıda sözü edilen bölgeler ele geçirildikten sonra Mitridat Evpator'a ait olacak ve elde edilen ganimetler de Ermeniler'e verilecekti.

İşte bu teklif ve teşvik üzerine Ermeni orduları Kapadokya'lı Gordiosun kılavuzluğunda Kapadokya (güney) topraklarına girerek işgal etmeye başladı. M.Ö. 93 yılında Malatya'dan Kayseri'ye kadar olan tüm bölgeler ile yine Malatya'dan Maraş ve havalisi, Elbistan ve Zeytunlu bölgelerine kadar olan bu sahayı Ermeniler işgal ettiler. Bu dönemde Tomisa olarak bilinen Darende ilçesi ve Gürinian olarak tarif edilen Gürün ve havalisi de bu tarihten (M.Ö. 93 de) itibaren Ermeniler'in hakimiyeti altına girmiş oldu.(2)

Kaynaklar:

1- Yakın şark. C. IV. sayfalar: 12. 264. 509.
An. Uy. Tar. C. II. sayfa: 289.
2- A. g. e.

ERMENİLER ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ
(M.Ö. 93- 66 YILLARI ARASINDA)

M.Ö. 93 yılında Pontos Kralı Mitridat'ın teşvik ve tahrikiyle, ele geçirdikleri toprakların Mitridat'a, ele geçirilen ganimetlerin de Ermeniler'e ait olması konusunda anlaştıktan sonra Güney Kapadokya krallığı üzerine yürümeye karar vermiş olan Ermeni kralı Tigran Kapadokyalı Gordios'un kılavuzluğunda Ariobarzan'ın hüküm sürmüş olduğu güney Kapadokya krallığı topraklarına herhangi bir direnme görmeden ele geçirerek işgal etmeye başladı. Çünkü korkak bir adam olan Kapadokya kralı Ariobarzan, yabancı askerlerin sınırdan girdiğini duyar duymaz herhangi bir karşılık vermeden, direnme göstermeyerek hazinesini alarak Roma'ya kaçtı. Bunun üzerine de Ermeni kralı Tigran güney Kapadokya'sı savaşmadan kolaylıkla ele geçirip işgal etti. M.Ö. 93 yılında meydana gelen bu işgal sırasında Ermeniler, doğuda Malatya'dan batıda Kayseri'ye kadar olan eski Kral Yolu"nun geçmiş olduğu Tomisa (Darende) ve Gürinian (Gürün) şehirleri ile Maraş ve Toros bölgelerini de ele geçirdiler.(1) Ele geçirilen bu bölgeleri Ermeniler yağmalayarak her tarafı yakıp yıktılar, ellerine ne geçti ise talan etmişlerdi. "Kral Yolu" nun geçmiş olduğu bölgelerde ve kilit noktalarda bir takım askeri garnizonlar kurdular.

Bu arada Roma'da umduğunu bulamayan Ariobarzan (Kapadokya kralı)'ın yerine Roma Senatosu Corneil Sulla'yı Güney Kapadokyayı ele geçirmesi için gönderdi. Kilikya'dan itibaren ordu toplayarak Toroslar'ı geçen Sulla, emrindeki az bir kuvvetle kendisine karşı koymak isteyen Gordios'u yenerek perişan etti. Daha sonra da Ermeniler'in üzerine yürüyerek Kayseri'den Malatya'ya kadar olan sahayı ele geçirip, işgal eden Ermeniler'i Fırat'ın batı kolları üzerinden takip ederek Tigran ve ordusunu Fırat'ın doğu kesimlerine kadar kovmayı başardı. Böylece M.Ö. 93 yılında ilçemiz Gürün'ün de bulunduğu bu bölgeleri işgal etmiş olan Ermeniler yine aynı yıl içerisnde Romalı komutan Corneillus Sulla tarafından Fırat'ın doğu kesimine kadar kovularak atılmışlar eski Kapadokya Kralı Ariobarzan da tekrar güney Kapadokya Krallığına getirildi. Fakat M.Ö. 90 yılında Pont kralı Mitridat, yine Ermeni kralı Tigran'ı güney Kapadokya'nın üzerine yürüyerek işgal etmesi yönünden teşvik ederek Kapadokya'nın Ermenilerce işgal edilmesini sağladı. Yine aynı bölgeler Ermenilerce her taraf yağmalanarak tahrip edildi. (Harita: 20)

Yapılan anlaşma gereğince de Mitridat'ın oğlu Güney Kapadokya'nın kralı ilan edildi. Güney Kapadokya kralı Ariobarzan yine bu işgal esnasında da Roma'ya kaçmıştı. Bunun üzerine Roma senatosu Ariobarzan'ı tekrar Kapadokya krallığına getirmek üzere bu bölgeleri işgal eden Ermeni kralı Tigran üzerine yürüyerek Ermeniler'i bu bölgeden tekrar Fırat'ın doğu kesimine kadar çıkarmayı başardılar. Böylece güney Kapadokya bölgesi M.Ö. 93. 90. 88. 85. 69.

ve 66. yıllarında aynı şekilde Ermenilerce işgal edilerek her tarafı yağmalanıp talan edildi. Her işgalden sonra da Romalılar, Ariobarzan'ı tekrar Kapadokya kralı ilan ettilerse de Kapadokya'nın güçsüz kralı Ariobarzan hiçbir şey yapamıyordu. Ermeni Kralı Tigran altı defa işgal etmiş olduğu bu bölgelerden (Malatya'dan Kayseri'ye, Toroslar- Kilikya bölgelerine kadar olan yer) geri çekilirken Kapadokyanın başkenti olan Mazaka ve diğer on adet önemli şehirlerinden (bunlardan birisi de Gürün idi.) her birisinden 300.000'er kişilik insan guruplarını alarak yeni kurmuş olduğu başkenti Tigranokert'i şeneltmek için beraberinde götürmüştür. Bilindiği gibi Ermeniler'in II. Meşrutiyetten sonra Batılılar'ın teşvik ve tahrikleriyle yaşamış olduklarını, kendi vatanları olduğunu iddia ettikleri bölgeler, tarihi çağlardan beri Paleolitik, Neolitik ve Anaenolitik devirleri geçirmiş olan ve bu dönemlerde de hangi kavmin yaşamış olduğu tarihi kaynaklarda kesin olarak açıklanmış olmasına rağmen bu bölgelerde yaşamış oldukları iddia edilmektedir. Bunun bir iddia olduğunu ve gerçeği yansıtmadığını Ermeni tarihçi DAGAVARYAN da bunu yazmış olduğu kitabında belirterek (2) şöyle demektedir: "Milli tarihçilerimiz Ağatan Geros'tan başlayarak Kitab-ı Mukaddes'teki, TORGAMA ailesi ve Aşelnaz" kelimelerini ırkımıza yani Ermeniler'e yakıştırmışlardır. Halbuki TOGARMA Ermenistan'ın güneydoğusunda ayrı bir ülkedir. (Kipert) ihtimalki çivi yazılı kitabelerde Tilgarimmu (Gürün) kalesi ve civarı ki, Asuristan'a göre kuzeyde idi." demektedir. Yine bu Ermeni tarihçiye göre Kitab-ı Mukaddes'te geçmekte olan "Aşkenaz/Aşelnaz" Ermeniler'in "İŞKU" dedikleri "İSKİT DEVLETİ" dir. Bu devleti kuranlar ise Proto Türkler demekte ve Ermeniler'in atalarını dayandırmış oldukları şeyin mesnedsiz olduğunu açıklamaktadır.(3) başlangıçta Erivan- Gökçegöl bölgesinde yaşamış daha sonraki yıllarda da Bizanslılar tarafından Müslüman Araplar, ve Türkler'in Anadolu'ya geçmelerini önlemek maksadıyla Bizanslılar tarafından sınır boylarına yerleştirilmişler, böylece Ermeniler'in batıya yayılmaları tedricen meydana gelmiştir. Türkler'in Doğu Anadolu'ya gelmeleriyle birlikte de kısmen Fırat batısındaki küçük Ermenistan denilen yerlerde çoğunlukla XI. yüzyıldan sonra da Kilikya bölgesine tamamen yerleşmeye başlamışlar bu yerleşmeleri de Bizanslılarca yapılmıştır. İşte bu bölgelerde çeşitli dönemlerde çeşitli adlarla küçük prenslikler kurmuşlardır. Bu Ermeni krallıkları ise çoğu kez yaşadıkları dönemdeki güçlü devletlerin hakimiyetleri altında yaşamışlar yani o devlete tabi bir durumda kalmışlardır. Bu Ermeni krallıklarının da hemen hemen sınırları belli değildir. Romalı generallerin mücadelelerinden faydalanarak Ermeniler'in tarihinde en güçlü oldukları ve kurmuş oldukları devlet Ermeni kral Tigran tarafından kurulmuş olan Ermeni Krallığı'dır. Pontos kralı Mitridat'ın teşvikiyle Ermeni kralı Tigran'ın Fırat'ın batı yakasındaki bölgelere hakim olma hırsı kabarmış Osreon (Urfa) ve Kommagene (Samsat) bölgelerini zaptettikten sonra da Malatya'da Kayseri'ye kadar olan bölgeleri işgal etmiştir. İşgal etmiş olduğu bu bölgelerde geçici olarak bir süre ticaret ve kervan yollarının, kilit

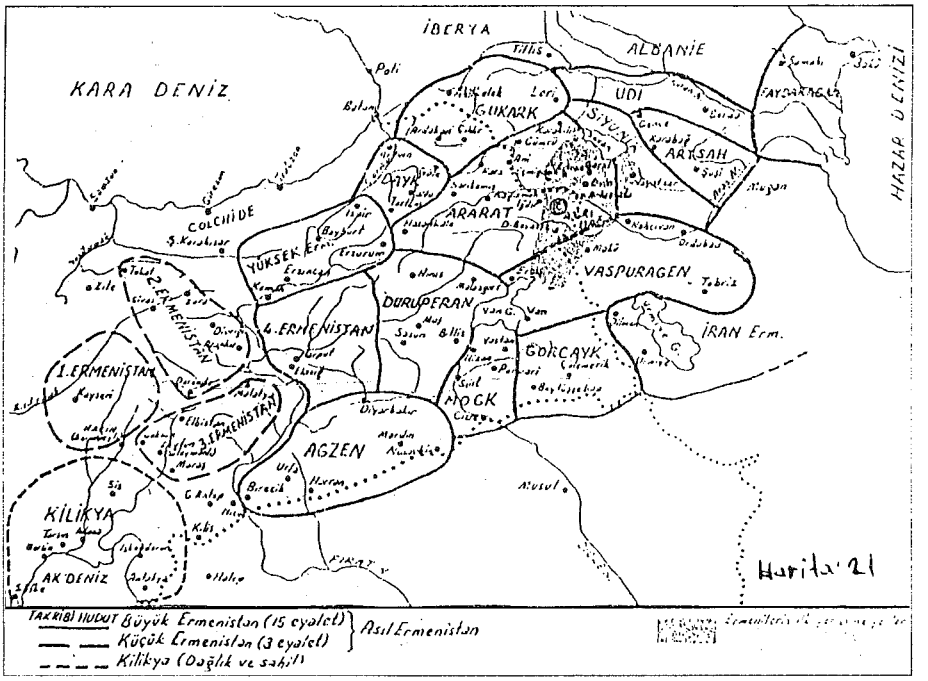

Harita 21

noktalarına kendi soydaşlarını yerleştirmiş olan Tigran, Romalılar'ın özellikle de Lukullus'un üzerine yürümesiyle bu bölgelerdeki işgaline son vermek zorunda kalmıştır. Romalı komutan Lukullus önce Pontos'lu Mitridat'ı sonra da Ermeni kralı Tigran'ı yeneerek güney Kapadokya topraklarını ele geçirdi. M.Ö. 69 yılında meydana gelen bu savaşta Pontos'daki karargahından çıkmış olan Lukullus, önce Kamisen'i ( ) ve Laviensen'i ( ) alarak Malatya'ya gelerek burasını da Ermenilerden aldıktan sonra batıya doğru ilerleyerek Tomisa'yı (Darende) da ele geçirdikten sonra Mazaka'ya (Kayseri) kadar olan sahayı Ermeniler'in elinden aldıktan sonra Sofen krallığı üzerine de yürüyerek hiçbir direnme görmeden bu krallığı da ele geçirdi. Daha sonra da Ermenistan'ın başkenti olan Tigranokert'i de ele geçirdi. M.Ö. 69 yılında M.Ö. 66. yılında ise Tigran öldü.

M.Ö. 93. yılında Romalı komutanların birbirleriyle olan mücadelelerinden de faydalanmış olan Ermeni Kralı Tigran bu dönem içerisinde kurmuş olduğu krallığın sınırları, M.Ö. 71. yılına geldiğinde kuzeyde Kur Nehrinden, güneyde Kilikya'ya kadar, Toros eteklerinden Kayseri'ye, Kayseri'den de Malatya'ya kadar olan sahalarda kurulmuş olan Ermeni Krallığı'nın topraklarını komşu devletlerin topraklarından koparılmış olan sahaları oluşturmaktaydı. Bu koparılmış topraklarda Ermeniler ile Ermeni Kral Tigran'ın kurmuş olduğu yeni kentleri

şeneltmek için çeşitli yerlerden getirilmiş (götürülmüş) insan gurupları şekilsiz ve iyice yoğrulmamış bir yığın tecasüzlük örneği idi.(4) Ermeni kral Tigran zamanında bu devlet Büyük ve Küçük Ermenistan şeklinde iki isimle anılmaktaydı. Büyük Ermenistan 15, küçük Ermenistan ise üç vilayet halinde idi. İlçemiz Gürün ise bu dönemde Küçük Ermenistan'ın birinci ve ikinci vilayetleri (prenslikleri) arasında kalmaktaydı. (Bakınız Harita: 21)

Tigran'ın ölümüyle birlikte bu krallık da tamamıyla Romalılar'ın hakimiyeti altına girmiş oldu. Çünkü Ermeni Kral Tigran'ın yerine geçmiş olan oğulları Romalılar'ın her dediğini yerine getiren birisi oldukları için Ermeni krallığı'nın Romalılar'ın egemenliği altına girmesini daha da kolaylaştırmıştır. Böylece Ermenistan adı verilen bu bölgeler ile bu bölgede yaşamakta olan Ermeniler M.Ö. 66. yılında Romalılar'ın egemenliği altına girmiştir.

93. yılından M.Ö. 66 yılına kadar altı kez işgal edilmiş bulunan ilçemiz Gürün'ün de bulunduğu bu bölgeler M.Ö. 66. yılından itibaren de tamamen Romalılar'ın egemenliği altına girmiştir.

Kaynaklar:

1- Yakın Şark. Cilt IV. Sayfa: 12, 264, 509
A. Uygarlıkarı Cilt II. Sayfa: 289
2- A.g.e.
Tarih Boyunca Türk Ermeni ilişkileri Sadi Kocabaş; sayfa: 15, 16, 21, 22
3- A.g.e.
4- A.g.e.

ROMALILAR ZAMANINDA (M.Ö. 66 M.S. 14) GÜRÜN İLÇESİ

İlçemiz Gürün'ün de bağlı bulunduğu güney Kapadokya Krallığı'nın başında bulunan Ariobarzan'ın, Ermeni kralı Tigran'ın bu bölgeyi M.Ö. 93 yılından M.Ö. 66 yılına kadar altı kez işgal ederek şehirlerini yağmalamasına ve bu bölgelere Selevkoslar döneminden beri (M.Ö. 308 de) yerleştirilmiş olan Rumları da alarak başkenti Tigranokerte götürmesine karşı Roma'ya kaçarak hiçbir şey yapamamış olması nedeniyle Roma senatosu komutanlarından Lukullus'u göndererek Pontos Kapadokya krallığı'nı ve Ermeni Krallığı'nı ele geçirmesi ve Güney Kapadokya'yı tekrar Roma'ya bağlaması için göndermiştir. Romalı komutan Lukullus, önce Pontos Krallığı'nı ele geçirdi. Daha sonra da Ermeni kralı Tigran'ın üzerine yürüyerek daha önceden işgal etmiş olduğu Kayseri'den Malatya'ya kadar olan bölgelerden Ermeniler'i kovalayarak Fırat'ın doğu kesimlerine çıkardı. Sonrada Fırat'ın doğusunda bulunan Sofen Krallığı üzerine yürüyerek önce burayı sonra da Ermeni Krallığının başkenti Tigranokerti ele geçirerek bütün bu bölgeleri Roma İmparatorluğuna bağladı. Böylece Ermeni kralı Tigran'ın daha önceden işgal etmiş olduğu ilçemiz Gürün'ün de içinde bulunduğu Kayseri'den Malatya'ya kadar olan tüm sahalar ile Ermeni kralının hüküm sürmüş olduğu Fırat'ın doğu yakasında M.Ö. 66 yılından tekrar Romalılar'ın egemenliği altına girmiş oluyordu. Kendisi korkak bir adam olan Ariobarzan'ın ölümünden sonra (M.Ö. 62 de) yerine geçen II. III. Ariobarzan'ın Romalı komutanlar tarafından öldürülmesinden sonra da V. Ariaretres'in ölümünden sonra (M.Ö. 36 yılında) da Güney Kapadokya bölgesi Roma'nın bir vilayeti haline getirilmiştir.(1) Böylece bu bölgeler M.Ö. 36 yılında Romalılar Fırat'a kadar Anadolu'yu ele geçirmişlerdi. Bu tarihten itibaren bölgemizi bu dönemde Roma'ya bağlı Arkheles Hanedanları M.S. 17 yılına kadar yönettiler. (Bakınız harita: 22)

Bu dönemde Romalılar Anadolu'da yeniden eyalet taksimatı yaptılar. Roma hakimiyeti altına geçmiş olan Darende Ermenistan III. Bölgesi satraplığına düşerken (bağlanırken) GÜRÜN ise bu taksimat esnasında II. ve III. Ermenistan Satraplıkları arasında bulunmaktaydı. Yani bugünkü Gürün'ün toprakları Roma'ya bağlı bulunan her iki Ermenistan Satraplığının sınırları içinde bulunmaktaydı. Ermenistan Satraplıkları ise, Roma İmparatorluğu'na bağlı bulunmaktaydı.(2)

M.Ö. 66 yılından Roma İmparatorluğu'nun egemenliği'ne giren bu bölgeler M.S. 14 yılına kadar bu imparatorluğun egemenliği altında kaldıktan sonra M.Ö. 14 yılında Roma İmparatorluğu içinde meydana gelen mücadelelerden faydalanan Part Kralı III. Artabanus, Ermenistan topraklarıyla Güney Kapadokya'nın büyük bir kısmını ilçemiz Gürün'ün de bulunduğu bölgeleri ele geçirdi.(3)

Kaynaklar:

1- Yakın Şark. C. IV. sayfa: 260-270.
2- Başlangıçtan günümüze kadar Türk Tarihi. Şemsettin Günaltay. Yakın Şark.
3- A.g.e.

HARİTA: 22

MÖ 66-MS 14 YILLARINDA ROMALILARIN ANADOLU TAKSİMATI KİLİKYA BÖLGESİ ve YUKARI KİLİKYA'DA KALAN İLÇEMİZ GÜRÜN

Harita 22

PARTLAR DÖNEMİNDE GÜRÜN İLÇESİ
(M.S. 14- M.S. 55 YILLARI ARASINDA)

M.S. 14 yılında Roma İmparatorluğu'nun başında Tiberus bulunmaktaydı. İmparatorluk içinde mücadeleler tekrar baş göstermiş olduğundan devletin doğu sınırlarında meydana gelen otorite boşluğundan faydalanan Part Kralı III. Artabanus, Roma İmparatorluğu'na bağlı bulunan Ermenistan Satraplıklarını ve Güney Kapadokya'yı işgal ederek ele geçirdi. İlçemiz Gürün'ün de içinde bulunduğu topraklar böylece Romalılardan, Partlar'ın eline geçerek M.S. 14 yılından M.S. 55 yılına kadar bu devletin egemenliği altında kaldı. (Bakınız harita: 23)

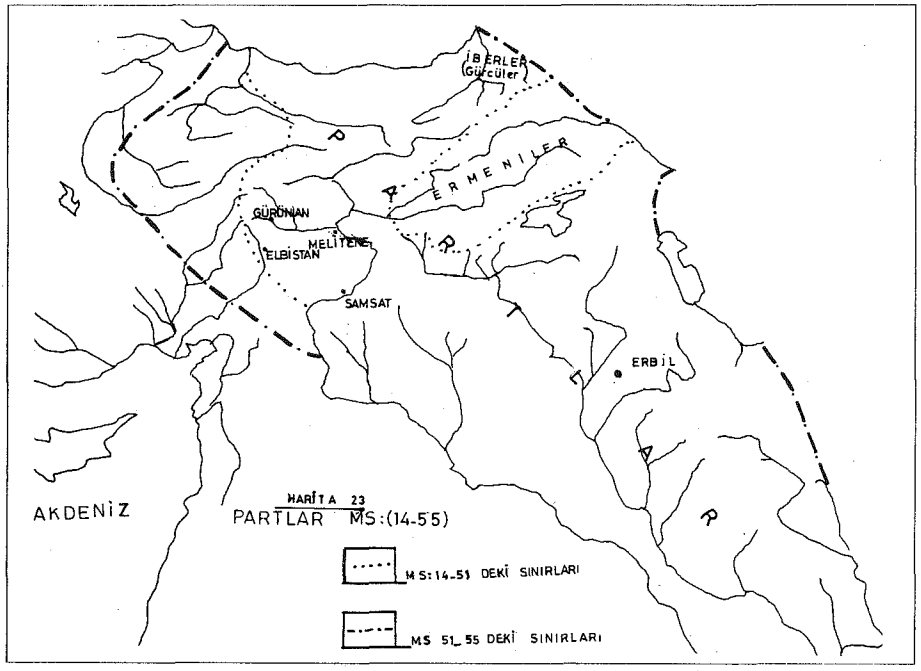

Harita 23

ROMALILAR ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ
(M.S. 55-260 YILLARI ARASINDA)

Roma İmparatorluğu'nun başına Neron geçtiği zaman (M.S. 54 yılında) ilk olarak ordusunu Kapadokya bölgesini ve Ermenistan'ı ele geçirmiş olan Partlar'ın üzerine gönderdi. Roma kuvvetleri M.S. 55 yılında ilçemiz Gürün'ün de bulunduğu Kappadokya'nın güney bölgelerini ve Malatya'dan Kayseri'ye kadar

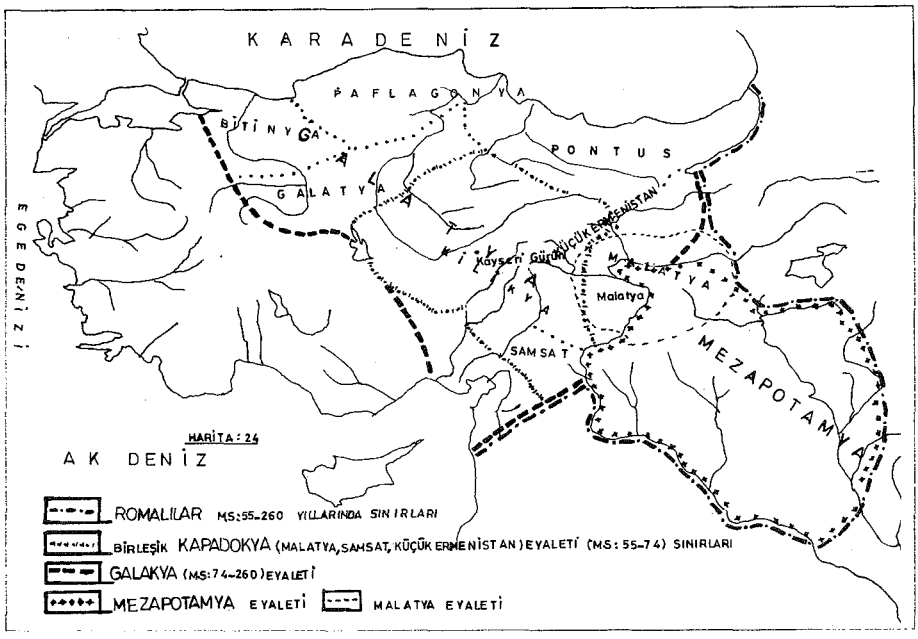

Harita 24

olan yerleri Romalılar Partların elinden geri aldılar. M.S. 57/59 yılları arasında da Ermenistan'ın tamamını Partlar'ın elinden geri alarak Fırat'ın tüm doğu kesimlerini yapılan savaşlar sonucunda Partların egemenliğinden kurtardılar. Partlar ile de elli yıllık bir anlaşma imzalandı. Roma İmparatorluğu'nun hüküm sürmüş olduğu topraklarda yeniden bir idari taksimat yapılarak (M.S. 64/65 de) toprak düzenlemesi yapıldı. Pontos Eyaleti'nin bir kısmı (Paflagonya) Bitinya ile birleştirilerek Bitinya- Pontos Eyaleti oluşturuldu. Daha sonra da bu eyalet Galatya Eyaleti ile birleştirilerek Galatya Eyaleti olarak Roma'ya bağlandı. (Bakınız harita 24) M.S. 72/73 yılında da bir toprak düzenlemesi daha yapılarak Kommagene bölgesi (Samsat ve havalisi) Krallığı ile Küçük Ermenistan toprakları, Kapadokya Eyaletiyle birleştirilerek Kapadokya Eyaleti oluşturuldu ve Roma'ya bağlandı. M.S. 74 yılındaki düzenlemeyle de Kapadokya Eyaletiyle Galatya Eyaleti birleştirilerek (Birleşik Galatya Eyaleti) GALATYA EYALETİ oluşturuldu. Roma İmparatorluğu'na bağlandı. Bu dönemde Karadeniz kıyı kesiminden Fırat ırmağı sınır olacak şekilde güneyde Suriye'ye kadar uzanan sahayı kaplayan GALATYA EYALETİ topraklarında geçmekte olan bütün yollar da bu dönemde yeniden tamir edildi.

M.S. 55 yılından itibaren Roma İmparatorluğu'nun hakimiyeti altına girmiş bulunan ilçemiz Gürün M.S. 55/74 yılları arasında Kapadokya Eyaletine bağlı bulunuyorken M.S. 74 yılında yapılan düzenlemeyle birlikte Birleşik GALATYA

EYALETİ'ne bağlandı. Askeri ve siyasi yönden Galatya Eyaleti'ne bağlı bulunan Gürün ve havalisi Roma İmparatorluğu'na bağlı bulunuyordu.

İlçemiz Gürün ve havalisi M.S. 114 yılında roma İmparatoru Tiranius zamanında yapılan toprak düzenlemesiyle birlikte topraklarının bir kısmı Kapadokya Eyaleti'nin sınırları içine dahil edilirken topraklarının bir kısmı da, Ermenistan topraklarının bir kısmının alınmasıyla meydana getirilen Malatya Eyaleti'nin sınırları içinde bulunuyordu. M.S. 162 yılından M.S. 193 yılına kadar kısa bir süre için Roma İmparatorluğu'nun Kapadokya valisi bulunan Severius'un zamanında Partlar'ın işgaline uğramış olan Kapadokya Eyaletiyle birlikte Partlar'ın egemenliğine geçmiş ise de tekrar bu tarihten sonra yani M.S. 193 yılından itibaren M.S. 260 yılına kadar tekrar ROMA İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir.(1)

SASANİLER ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ (M.S. 260-298 YILLARI ARASINDA)

Roma İmparatoru Severius Alexander zamanında (M.S. 222'de) Roma İmparatorluğu'nun doğusunda oldukça büyük gelişmeler meydana gelmiştir. Ülkenin doğu kesimindeki Partlar Devleti zayıflamış ve Persler soyundan geldiğini iddia etmekte olan Ardaşir etrafına topladığı çok sayıdaki askeri birliklerle Partlar ülkesine saldırarak Part Kralı V. Artabanus'u yenerek Partlar sülalesine son verip Sasaniler Devleti'ni kurmuştu. Bu tarihten sonra da Ardaşir kurmuş olduğu Sasaniler Devleti'nin sınırlarını batıya doğru genişleterek Roma İmparatorluğu ile komşu olmuş ve Suriye ile Kapadokya bölgelerini tehdit etmeye başlamıştı. Roma'da ise askeri imparatorlar dönemi (M.S. 235-260) başlamıştı. M.S. 253 yılında Sasaniler Devleti hükümdarı olan I. Şapur; Ermenistan'ı işgal ederek buraya kendisine bağlı bir Vasal Kralı tayin etti. (M.S. 260 yılında da Roma İmparatorluğu'nun doğu bölgelerini işgal ederek, Suriye'den itibaren, Malatya, Maraş, Kayseri ve Kilikya, Tarsus vb. gibi bölgeleri ele geçirdi. Böylece ilçemiz Gürün'ün de bulunduğu Roma İmparatorluğu'na bağlı bulunan Malatya Eyaleti, ile Kapadokya Eyaletleri, Suriye Eyaletleri (Kilikya vb. gibi bölgeler) bu tarihten itibaren Romalılar'ın egemenliğinden çıkarak M.S. 260 yılından itibaren Sasaniler Devletinin hakimiyeti altına girdi. Sasaniler Devleti'nin bu bölgelerdeki hakimiyetleri M.S. 298 yılına, Roma İmparatoru Gallienus zamanına kadar devam etmiştir.(1)

Kaynaklar:

1- Anadolu Uygarlıkları Tarihi. C. II. sayfa: 347, 348, 349.

ROMALILAR ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ
(M.S. 298-395 YILLARI ARASINDA)

Roma İmparatoru Gallienus, M.S. 298 yılında Sasanilerce ele geçirilmiş bulunan ülkenin güney ve doğudaki topraklarını tekrar elde etmek için doğu bölgelerine bir sefer düzenlendi. Kayseri'den Suriye'ye kadar olan daha önceden Sasanilerce ele geçirilen bütün topraklarını yapılan Nisip (Nizip) savaşıyla tekrar Roma İmparatorluğu'nun hakimiyeti altına almayı başardı. M.S. 298 de yapılan Nizip anlaşmasıyla da Tigris (Dicle) nehri Sasanilerle Roma İmparatorluğu arasında sınır kabul edildi. Böylece Dicle'nin batı kesiminde kalan bütün topraklar Roma İmparatorluğu'nun eline tekrar geçmiş oluyordu.

M.S. 305 yılında Roma imparatoru Dioceletianus zamanında Roma İmparatorluğu topraklarında yeniden bir düzenleme yapılarak devlete bağlı bulunan Anadolu yarımadasındaki tüm eyaletler dört büyük eyalet oluşturularak bu eyaletlere bağlandı. Yeni oluşturulan bu dört büyük eyalet kendi içerisinde de küçük vilayet veya bölgelere ayrılmış bulunuyordu. Dört büyük eyalet ise şunlardır:

I- ASIA EYALETİ : (Altı bölgeden oluşmaktaydı)
1- Hellespontos
2- Asia
3- Lydya
4- Frygya
5- Galatya
6- Adalar

2- GALATYA EYALETİ: (Üç bölgeden oluşmaktaydı)
1- Paflogonya
2- Galatia
3- Pisidya

3- KAPADOKYA EYALETİ: (Dört bölgeden oluşmaktaydı)
1- Pontos kıyı kesimi.
2- Pontos (doğu) poloomenos kesimi.
3- Kapadokia
4- Ermenistan

4- KİLİKYA EYALETİ: (İki bölgeden oluşmaktaydı.)
1- Doğuda Kilikya
2- Batıda Isaura.

İlçemiz Gürün ve havalisi bu dönemde Kilikya Eyaleti'ne bağlanmış olan YUKARI KİLİKYA BÖLGESİ'nin sınırları içinde bulunmaktaydı. Kapadokya ile

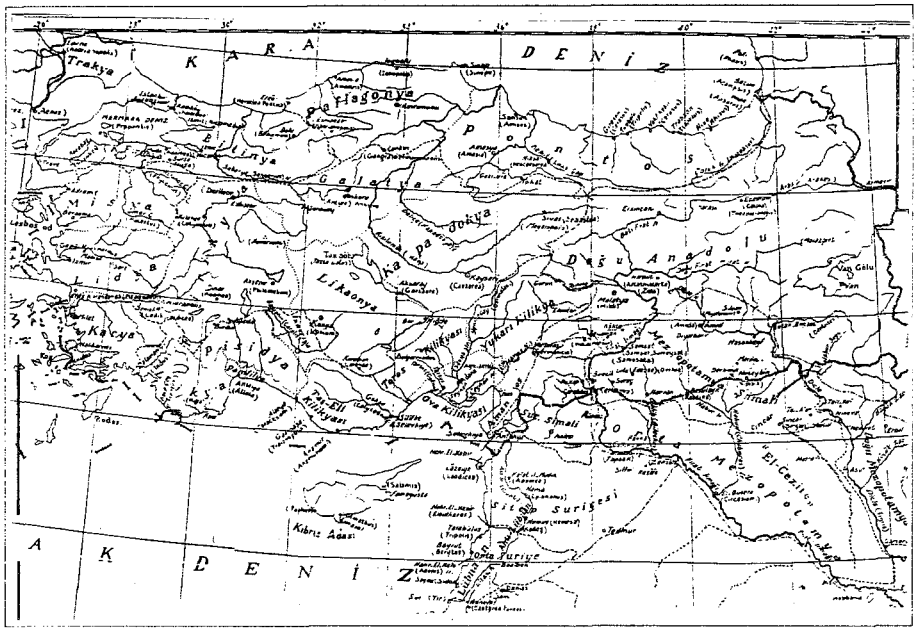

Harita 25

Ermenistan Eyaletleriyle sınır oluşturmaktaydı.(1) İlçemiz Gürün bu konumunu Roma İmparatorluğu'nun doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılmasına kadar sürdürmüştür. Roma İmparatorluğu'nun Sasanilerle yapılan uzun savaşlar nedeniyle ve devleti içerisinde meydana gelen iç karışıklıklar nedeniyle ikiye ayrılmasından sonra (M.S. 395 yılında) Anadolu toprakları Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) na düşmüştü. Böylece Roma İmparatorluğu'nun (Batı) egemenliği bölgemizdeki hakimiyeti M.S. 395 yılına kadar sürmüş. Bu tarihten sonra da bölgenin egemenliği Bizans (Doğu Roma) İmparatorluğu'nun eline geçmiştir.(2) Bakınız harita 25.

Kaynaklar:

1- Anadolu Uygarlıkları Tarihi. C. II. sayfalar: 347, 348, 349, 350.
2- An. Uy. Tar. C. III. sayfa: 440. Türk Devletleri Tarihi. sayfa: 12-15. Cenup Doğu. Sayfa: 30-32 İslam Ansiklopedisi.

DOĞU ROMA (BİZANS) İMPARATORLUĞU ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ (M.S. 395- 640 YILLARI ARASINDA)

M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun Doğu (Bizans) ve batı olmak üzere ikiye ayrılmasında çok büyük etkileri olmuş olan Batı Hunları M.S. 396 yılında Anadolu'yu baştan başa yağmalayarak Bizans İmparatorluğu'nun elindeki toprakları istiladan sonra tekrar Kafkaslar'ı aşarak geri Karadeniz'in kuzeyindeki ülkelerine dönmüşlerdi.(1) Hunlar bu tarihten iki yıl sonra da Anadolu'ya bir takım akınlarda bulunmuşlardır. Böylece Hunlar Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra Doğu Roma İmparatorluğu'nu (Bizans) hem doğudan ve hem de batıdan bu devleti iki cepheden baskı altında tutmuşlardır. Bizans İmparatorluğu bu akınlar nedeniyle ve ülke içerisinde meydana gelen siyasi karışıklıklar nedeniyle zayıflamaya yüz tuttuğundan ülkenin doğu komşusu bulunan Sasaniler Devleti (İran) durmadan doğu sınırlarına saldırıyorlardı. Ardı arkası kesilmeyen bu saldırılar sonucunda ülkeye bağlı bulunan birçok bölgeler devletin elinden çıkmış bu bölgeleri tekrar ele geçirmek amacıyla yapılan seferlerden de hiç bir olumlu sonuç alınamadığı gibi Bizans İmparatorluğu Sasaniler'e vergi vermek zorunda da bırakılmıştır. Bizans İmparatorları çeşitli dönemlerde çeşitli kavimlerden oluşan gurupları ülkelerinin doğu sınırlarını korumaları maksadıyla bu bölgelere paralı asker olarak yerleştirmişlerdi. Bu yerleştirilenler arasında en mühim ve büyük kısmını Müslüman olmayan Türkler oluşturmaktaydılar. Türklerden sonra da Bizans'ın doğu sınırlarına iskan edilenler arasında Müslüman olmayan ve çölde dolaşan Araplardan oluşmaktaydı. M.S. IV. ve V. yüzyıllar Bizans İmparatorluğu için hiç de iyi bir dönem olmamıştı. Çünkü Bizans İmparatorluğu Sasaniler Devleti'ne vergi veriyordu. Bu devlete vergi vermemek ve Sasanilerce ele geçirilmiş yerleri tekrar geri almak için Bizans İmparatorları çeşitli ülkelerle ve uluslarla ilişkilerde bulunmuştur. Bu ilişkilerden birisi de bu dönemde Hazar Denizi kıyısına kadar sınırlarını genişletmiş olan Göktürkler ile Bizans İmparatorluğu'nun yapmış olduğu çeşitli ilişkiler ve anlaşmalardır. Bu anlaşmaların ardından Bizans İmparatoru İustinous, Sasaniler'e vermek zorunda olduğu vergiyi vermemeye başlaması Bizans, İran ilişkilerinin bozulmasına neden olmuştu.(2)

Bizans İmparatoru'nun bu cesareti, bu sıralarda Bizanslılar ile Türkler arasında başlamış olan ilişkilere ve ittifaka dayanmaktaydı. Bizans İmparatoru yapılan anlaşmalarla ordusunda paralı asker olarak görev yapacak olan Türklerden asker almış olduğu gibi ayrıca yukarıda da sözü edildiği gibi özellikle de ülkenin doğu sınırlarına Tohma Havzası bölgesine büyük ölçüde Müslüman olmayan (Hristiyan ve diğer dinden) Türkleri de yerleştirmişti. Aynı zamanda da Hazar Denizi'ne kadar gelerek dayanmış olan Göktürkler'le İran'a karşı Bizans'ın ittifak istemesiyle bu ittifakın gerçekleşmesine dayanmaktaydı. Çünkü

Çin ile Bizans arasındaki ipekçilik ve arıcılık ticaret ve kervan yollarından daha rahat ve güvenli geçirilmesi konusunda Türk Elçilik Heyeti gelmiş ve çeşitli anlaşmalar yapılmıştır. Bu anlaşmalar esnasında Bizans İmparatorunun Türk Elçilik Heyetine İran'a karşı yardım istemiş olduğu ve bu yardımın da verilmiş olduğu bu anlaşmanın hemen ardından Bizans İmparatoru'nun İran üzerine sefer düzenlemiş olmasıyla doğrulanmaktadır. Yine bu anlaşmalardan hemen sonra M.S. 570 yılında Bulgar Türkler'inden bir kısmı Anadolu'ya geçirilerek Trabzon ve havalisine, Çoruh Nehri ve Yukarı Fırat bölgelerine yerleştirilmişlerdir. M.S. 515/516 yıllarında Sabir/Sabar Türklerinden büyük bir kısmının Bizans-Sasani mücadelesinde Bizans'a yapılan savaşta yardım etmişler. Bu savaşın sonunda da Kayseri, Niğde, Aksaray, Konya, Ankara vb. gibi bölgelere yerleştirildikleri gibi yine Müslüman olmayan Türkler'den Avar, Bulgar, Peçenek, Uz, Kıpçak Türklerinden büyük bir kısmı M.S. 572/579 tarihleri arasında yapılan Bizans-Sasani savaşında Bizans'a yardım ederek önemli görevlerde bulunmuşlar.(3)

Sasanilerce daha önceden ele geçirilmiş bulunan Bizans İmparatorluğunun doğu sınırlarını (Fırat'ın doğu kesimlerini) Bizans ordusuna yardım ederek tekrar bu ülkenin ele geçirmesini sağlamışlardır. Bu savaşların sonunda da Bizans İmparatoru tarafından çeşitli savaşlar ve sarsıntılar nedeniyle ıssızlaşan Anadolu'ya özellikle de Doğu Anadolu bölgesine yerleştirilmişlerdir.(4) Bizanslılarca ülkenin çeşitli yerlerine getirilerek yerleştirilen Türkler, savaşlar nedeniyle ıssızlaşan Anadolu'yu Türkleştirirken aynı zamanda da bu bölgelere saldırmakta olan İran, Ermeni, ve Arap ordularına karşı Bizans'ın bu bölgelerini korumuşlardır.(5) Bizanslılar tarafından Türkler'in Anadolu'ya yerleştirilmeleri V. yüzyılda olduğu gibi VI. ve VII. yüzyıllarda da devam etmiş. Paralı asker olarak **TOHMA HAVZASI ile CEYHAN IRMAĞI'nın kaynaklarının bulunduğu bölgelere (Bu bölgelere Gürün ilçesi dahil olmaktadır)** ve bu bölgelerdeki kalelere Bulgar, Peçenek, Kuman, Kıpçak, Oğuz, Türklerinden büyük bir kısmı yerleştirilmişlerdir.(6) Yine aynı bölgelere Bizans İmparatoru Herakleius tarafından da 627 yılında Doğu Anadolu'ya inen Hazar Türklerinden Böğdüzlerden bir kısmını, Ağaçeri, Sarı Gur vb. gibi Türkmen oymaklarını yerleştirmiştir. Kendilerine "Orman Adamı" da denilmekte olan ve özellikle de Maraş ve havalisine yerleştirilen "Ağaçeri" Türkmenleri de bu bölgelere diğer Türkmenler gibi Bizans'ın doğu ve güney sınırlarını İran ve Araplar'a karşı korumaları için yerleştirilmişlerdir. Bizans İmparatorları tarafından M.S. 747 ve 755 yıllarında da Bulgar Türklerinden bir kısmı yine Tohma Suyunun kaynakları ve Ceyhan Nehrinin kaynaklarına, Adana ve Niğde bölgelerine yerleştirilmişlerdir.(7) M.S. 608 yılına gelindiğinde Bizans İmparatorluğu içinde iç karışıklıklar devam ediyordu. Sasani hükümdarı II. Hüsrev, Bizans İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'a kadar olan yerleri yağmalayarak geri dönmüştü. Bu kötü durum İmparator Herakleius zamanına kadar devam etti. M.S. 610 yılında Herakleius tahta çıkar çıkmaz ülkenin doğu sınırlarına saldırmakta olan Sasaniler'i durdurmak üzere bir sefer

düzenleyerek Kuzey Suriye'ye kadar ilerleyerek M.S. 611 de Antakya'yı, 613 de Şam'ı, 614 de Kudüs'ü alarak ele geçirdi. Bizans İmparatoru Herakleius, M.S. 627 yılında yine bu bölgelere bir sefer düzenleyerek ülke hudutlarına saldırılarını sürdürmekte olan İran ordusunu Musul ve Dicle kenarında yenerek savaşın sonunda bir barış imzaladı. Bu seferiyle Bizans İmparatoru daha önceden ülkenin elinden çıkmış olan Suriye, Filistin, Mısır gibi bölgeleri tekrar eline geçirmiştir. Bu savaştan sonra da Sasaniler Devleti içinde iç karışıklıklar meydana gelmiş olduğundan Bizans İmparatoru bir süre rahatlamıştır. Bu dönemde ülkenin doğu ve güney hudutlarına Türklerden ve Müslüman olmayan Araplardan da bir kısım gurupları yerleştirerek ülkenin sınırlarının korunmasını sağlamaya çalışan Bizans İmparatoru için doğuda yine bir tehlike başgöstermiş bulunuyordu. Çünkü bu dönemde Sasaniler içerisinde meydana gelen karışıklıklar nedeniyle oldukça rahatlamış görünen Bizans İmparatorluğu'nun sınırları bu defa da Müslüman Araplar'ın saldırılarına maruz kalmaya başlamıştır. Bizans İmparatoru da bu saldırılara karşı koymak ve ülkenin hudutlarını korumak maksadıyla Tohma Havzası'na, Adana ve Ceyhan Irmağının, kaynaklarına Türklerden ve Müslüman olmayan Araplardan gurupları iskan etmiştir. Müslüman olmayan Türkler Tohma Havzası ve Ceyhan Nehri bölgelerine yerleştirilirlerken Müslüman olmayan Araplar da imparatorluğun doğu sınırlarını korumaları maksadıyla paralı asker olarak Fırat Nehri ile çöl arasındaki bölgelere yerleştirmiştir.(8)

Bizans İmparatoru Herakleius zamanında Bizans bir yandan İran diğer yandan da Müslüman (Arap) larca sıkıştırılarak ülkenin doğu sınırları Fırat Irmağının batı kaynağını oluşturan bölgeler (Tohma Havzası) Malatya ve Maraş hattına kadar olan sahayı Müslümanlar ele geçirmişlerdi. Çünkü Hz. Ömer zamanındaki fetihlerde M.S. 636 yılında Humus (Hemsa) düşürülmüş, daha sonrada Şam ve Ürdün ele geçirilmiş. 637 yılında da Kudüs bizzat halife Ömer tarafından fethedilmiş. M.S. 639 yılında da Suriye ve Filistin Müslümanların eline geçmiştir. Bizans İmparatoru Herakleius'un son zamanlarında da Müslümanlarca Avasım ve Süğür adı verilen tüm bölgeler ele geçirilerek Bizans İmparatorluğu'nun doğu sınırları Müslümanların eline geçmiştir.

Bizans İmparatoru Herakleius'un ölümüyle birlikte (M.S. 641de) Bizansta sık sık taht kavgaları başlamıştır. Devletin bu zayıflığı nedeniyledir ki imparatorluk gerektiği kadar savaş yapamıyor ve özellikle de devamlı toprak kaybederek doğu hudutlarını koruyamuyordu. Bu nedenle de İmparator Herakleius zamanında imparatorluk topraklarında yeni bir düzenleme yapılmış, Anadolu dört Thema'ya ayrılmıştı. Bu Themalar ise **Obsikion, Kibyretion, Armenikion ve Sebesteia (Sivas) themalarıdır. Herakleius** zamanında yapılan toprak düzenlemesi esnasında ilk toprak düzenlemesi Sivas bölgesinde meydana gelmiştir. Bu dönemdeki Armenikion Theması, Sivas topraklarının tümünü kaplıyordu. (Bakınız harita: 26)

Bizans İmparatoru Herakleius'un ölümünden sonra gittikçe zayıflayan ve özellikle de doğu sınırlarını bile koruyamayan Bizans İmparatorluğu'nun aksine doğuda gittikçe kuvvetlenen Müslüman Araplar büyük bir hızla bu tarihlerde Bizans'ın aleyhine olarak genişlemeye ve ülkenin doğu bölgelerini büyük bir istila hareketleriyle yağmalamaya başlamışlar ve tarihler M.S. 640 yılını gösterirken de Toros dağlarından Erzurum'a kadar olan tüm sahalar, Avasım ve Süğür adı verilen bu bölgeler, Malatya, Maraş, Göksun, Afşin Elbistan, Gürün (Arabisisos), Tıryandafil (Darende) v.b. gibi şehirlerin tümü Müslümanlar'ın eline geçmiştir.(9)

Kaynaklar:

1- Türk Devletleri Tarihi. Sayfa: 12, 13, 14, 15, 27, 29, 55, 65, 110. Türkler'in Tarihi. Sayfa: 74, 75, 76 Türkiye Tarihi. Sayfa: 28, 29 Cenup Doğu. Sayfa: 30, 31, 32 İslam Ansiklopedisi. Hristiyanlaşan Türkler. Sayfa:
2- A.g.e.
3- A.g.e.
4- A.g.e.
5- A.g.e.
6- A.g.e.
7- A.g.e.
8- A.g.e.

MÜSLÜMANLAR DÖNEMİNDE GÜRÜN İLÇESİ
Müslüman Araplar Dönemi (M.S. 640-934)

Araplar eski tarihten beri kendi memleketlerinde, elverişsiz iklimi nedeniyle hicret etmişlerdi. Fırat ile Çöl arasındaki havaliye HİRE deniliyordu.(1) Tarihi kaynaklar, Araplar'ın uzun zamandan beri bu bölgelere, hatta Anadolu'nun güney ve doğu bölgelerine çeşitli zamanlarda ve çeşitli devletler tarafından ülkelerinin uç (sınır) hudutlarının noktalarına, bu bölgeleri korumaları için komşu ülkeye yakın yerlere yerleştirilmişlerdir. Ta!.. Asur Kralları zamanından beri Arap kabileleri özellikle eski ticaret ve kervan yolu güzergahına yerleştirilerek kervanlardan "Bac Almak" işini kendi adlarına yaptırıyorlardı. Çünkü Araplar, Arabistan'ın elverişsiz iklimi nedeniyle devamlı kuzeye doğru göç etmek zorunda kalmış olan çeşitli Arap kabileleri Babil, Cezire, Suriye hatta Malatya'ya ve Amanos dağları'nın eteklerine kadar gelerek yerleşmişlerdi. Örneğin Gassaniler, Cüzam Merdailer v.b. gibi daha nice Arap kabileleri de Bizans İmparatorluğu'nun hududunda ikamet ediyorlardı. Bunlar İmparatorluğun himayesinde yaşamakta ve Bizans adına paralı askerlik yapıyorlardı. Bunlar Hristiyanlığı kabul etmişler ve Bizans'ın çıkarlarına çalışan paralı askerler konumunda idiler. Bu kabileler Bizans İmparatorluğu tarafından Bizans'ın çıkarları doğrultusunda kullanıyorlardı. Bu işi daha önce Asurlular'ın ve Ermeni Kralı Tigran'ın Malatya'yı M.Ö. 95 yılında işgal ettiği sıralarda çeşitli Arap kabilelere bu işi yaptırdığını tarihi kaynaklar belirtmektedirler.(2)

Tarih M.S. 635 yılını gösterirken bu dönemde de Bizanslılar kendi himayelerinde bulunan Araplar'ı, kendi soydaşları olan Araplar'a karşı kullanıyorlardı. İşte VIII. yüzyılda Müslümanlar, Suriye'nin bir kasabası olan MUTE de Hristiyan Araplarla savaşmışlardı.(3)

Müslümanlar'ın (Arap) komutanı Hz. Halid Bin Velid (r. a.) Fırat'a vardığı sıralarda kendisini Bizans, İran ve Araplar'ı karşısında bulmuştu. Bunlar Müslümanlar'a karşı birleşmişlerdi. Hz. Muhammed (S.A.V.) zamanında (M. S. 571-632) Bizans'a karşı başarılı sonuçlar alınamamıştı. Hz. Ebubekir (r. a.) zamanında (M.S. 632-635) ise, ancak yalancı peygamberleri bastırıp büyük fetih hareketlerine girişmiştir. (Hicri: 13/M. 635) yılının başlarında Hz. Ebubekir (r. a.) komutanlarından Ebu Ubeyde Bin Cerrah (r. a.) ı Humus'a, Yezid Bin Ebu Süfyan'ı **Şam'**a, Amr Bin As'ı da **Filistin'e** göndermişti. İslam Halifesi Hz. Ebubekir (r. a.) ın Suriye'nin Şam istikametine gönderdiği komutan Yezid Bin Ebu Süfyan, Suriye'nin en büyük şehri olan Şam'a sefere çıkmış. Şam ise çok büyük bir şehir olup bu dönemde yedi garnizondan meydana gelmekteydi; **1- Filistin 2- Ürdün 3- Humus 4- Dimişk 5- Kinnisrin 6- Avasım 7- Süğür,** bölgelerinden oluşmaktaydı.

Hz. Ebubekir'in bu seferini haber alan Bizans İmparatoru Herakleius, İs-

lam kuvvetlerine karşı ordusunu gönderdi. Her iki ordu da Ecnadin de karşılaştılar. Müslümanlar bu savaşta 3000 şehit vererek Bizans'ı ağır bir yenilgiye uğrattılar. Daha sonra Ba'lbek, Cosia ve Fıhıl düşürüldü. (M.S. 635.) İslam Halifesi Hz. Ömer (r. a.) zamanında fetih hareketleri artarak devam etmiştir. Aynı yıl içerisinde Humus (Hemesa) düşürülmüş, daha sonra da Şam ve Ürdün ele geçirilmiştir. M.S. 636 yılında M.S. 637 yılında ise, Hz. Ömer (r. a.) Kudüs'e giderek burasını Patrik Sofronios'dan teslim aldı. 639 da Suriye ve Filistin Müslümanların eline geçti. Hz. Ömer (r. a.) devrinde (635-656) Suriye ve Mezapotamya tümüyle fethedilerek fetih sürece Toros silsilesi boyunca devam ederek sürdü. Bu bölgede İslam ordularının karşılaşmış olduğu mukavemet, burada birkaç yüzyıl sürecek yeni bir statükonun ortaya çıkmasına neden oldu. Bu dönemde Toroslar çok çabuk bozulan (değişen) bir sınır bölgesi haline geldi. Müslümanların Amanos ve Toros silsilesini aşıp Anadolu içlerine girmeleri bu sınırı pek bozamadı. Yalnız bitip tükenmeyen mücadeleler nedeniyle bu bölgelerde her iki devlet arasında geniş bir arazi şeridi sahipsiz bir hudut bölgesi haline geldi.

Müslümanlar bu bölgenin coğrafik yapısı gereğince (engebeli, nehir veya akarsuların meydana getirmiş oldukları doğal konumları nedeniyle) bu bölgelere "Yarık/Sınır" anlamına gelmekte olan **SUĞUR"** adını veriyorlardı.(4) Daha sonraki yıllarda AVASIM (korumak, engel olmak) adı verilen bu bölgelere Müslümanlar "Dış Kısımlar/Dış Arazi" anlamına gelen "Ed- Devani" de diyorlardı. Bu bölgelerde ele geçirilen her yere Müslümanlar yerleşiyorlar ve her yerleşilen yer imar edildiği gibi askeri düşüncelerle de özel olarak tahkim ediliyordu. Bu bölgelere zamanla müstahkem kaleler inşa edilmiştir. Halife Ömer (r. a.) zamanında "Şuğuruş-Şamiyye ve Süğürül Ceziriyye" ikiye ayrılmış olan bu bölgeler Tarsus'tan başlayarak, Adana, Maraş, Kayseri, Malatya ve Erzurum'a kadar olan sahalardan oluşmaktaydı. Müslümanlar her yıl Sayfiye yazlık ve Şitaiyye (kışlık) adını verdikleri gazalar (Akınlar) ile Hristiyan Bizanslılar'a karşı savunmaya ve akınlara devam ettiler. İlk zamanlarda fetihler genelde sınırlı boyutta ve bölgelerde kaldı. İslam ve Hristiyan dünyası arasında Toros dağları'ndan Erzurum'a kadar olan alanda bir çizgi hudut teşkil ediyordu. Bu çizginin doğusu Müslümanlar'a, batı yakası ise Bizanslılar'a ait bulunuyordu. Bütün bu bölgelere Müslümanların saldırıları ve taarruzları VIII. yüzyıl boyunca hep yazlı kışlı devamlı olmak üzere sürdürülmüştür. Müslümanlar bu akınlarla bütün Doğu Anadolu'yu ve Orta Anadolu'yu istila ve yağmalamışlardır.

Bu dönemde Bizans'ın zayıflamasına karşın İslam Devleti çok güçlenmiştir. Hz. Ömer (r. a.) in şehadeti zamanına kadar (644) Müslümanlar, Azerbaycan, Huzistan, Ermenistan, Suriye, Mısır, Horasan v. b. gibi bölgeler ele geçirmişlerdi. Ömer'den sonra hilafete geçen Hz. Osman (r. a.) döneminde de fetihlere devam edildi. (M.S. 644-656) Avasım ve Süğür bölgeleri Bizanslılar'ın elinden Müslüman Araplar'ın eline geçmiştir. Hz. Osman'ın komutanı ve Suriye va-

lisi bulunan Muaviye (r. a.) Suriye'deki ordusuyla gelerek Doğu Anadolu'dan itibaren Kayseri'ye kadar olan bölgeleri istila etmiştir. Araplar, Avasım ve Süğür adını verdikleri bu uç bölgelere akın akın gelerek yerleşiyorlardı. Bu yerleşmeler Hz. Ömer zamanında olduğu gibi Osman zamanında da devam etti. Bu tarihlerde Avasım ve Süğür bölgeleri çeşitli İslam bölgelerinden gelen gönüllü İslam askerleri ile dolmuştu. Bu askerlerin amacı Allah yolunda cihad yapabilmek ve İslam Dini'ni yaymak azminde idiler. İslam ülkelerinden Türkistan ve Horasan'dan gelen Müslüman Türklerle de bu bölgeler dolup taşmaktaydılar. Müslümanlar bu dönemde Anadolu'da birçok şehirleri ele geçirmişler İstanbul'u dahi işgal etmişlerse de Bizans'ın karşı koymaları ve Anadolu'nun coğrafik yapısı nedeniyle Anadolu'yu tümüyle ele geçirememişlerdir. Fakat Tohma Havzası, Malatya ve Maraş bölgeleri böylece önce Müslüman olmayan Türklerle ve Araplarla, daha sonra da Müslüman Araplarla ve Türkler'le tanışmıştır.(5)

Toroslardan Erzurum'a kadar olan, Avasım ve Süğür olarak adlandırılan bu bölgeler ilk olarak Müslüman Araplarca daha Hz. Ömer zamanında M.S. 640 yılında istila edilerek ele geçirilmiştir. Bu dönemde Avasım ve Süğür bölgeleri içinde Tarsus, Maraş, Göksun, Elbistan, Gürün, Darende, Malatya ve Erzurum gibi bölgeler yer alıyordu. Kalikale (Erzurum), Malatya ve Maraş şehirleri bu bölgelerin karargah merkezleriydiler. "Maraştan Malatya'ya kadar olan bölgelerin ve yukarıda isimleri geçmekte olan yerleşim birimlerinin varidatı (geliri) 70.000 dinar idi. Bu paranın mühim bir kısmı savaşan askerlere veya savaşa katılanlara verilirdi. Bu yerleşim birimleri Bizans ülkesine yapılmakta olan akınların hareket noktasını oluşturmaktaydılar. Bu özelliği nedeniyledir ki ikinci halife Ömer (r. a.) zamanında Suriye, Huruç, Süğür (Antakya-Maraş-Malatya) çizgisinde bulunan şehirler, Deluk, Mebenç, Ra'yan, Kura, Tizin, v.b. gibi şehirler ile düşman arazilerine komşu bütün kasabalar bizzat ikinci halife Ömer tarafından ziyaret edilerek gerekli önlemlerin alınması emredilmişti.(6)

Hz. Ömer (r. a.) zamanında Başkomutan Halid Bin Velid (r. a.) 637 yılında Maraş bölgesini ardından da başta Elbistan olmak üzere Elbistan'a yakın olan tüm şehirleri (Afşin, Sarız, Gürün v.b. gibi yerleşim birimlerini) ve çeşitli kaleleri fethederek bu seferle birlikte ilk defa Tirana/Taraneda (Darende) bölgesi de hicretin yirminci yılında (Miladi: 642 yılında) işgal ederek ele geçirdi.(7)

Bu esnada da Darendedeki kalede (Sengbar kalesinde) üç İslam mücahidi şehit düşmüşlerdir. Bu kişiler "Hu Dede" mevkiinde gömülüdürler. Bu mücahidlerden Abdurrahman Gazi'nin Türbesi (Medişeyh-Medine'li Şeyh) Karşıyaka köyündedir. Kendisi Medine'li olup tabiindendir. Türbesi bu köyün 300 metre kuzeyindedir. Malatya- Kayseri karayolu ile Tohma suyunun arasındadır. Tohma Suyu türbenin hemen önünden geçer. Tohma taşkınlar yapar, etrafını yıkar, bazen de yön değiştirir fakat yüzyıllardan beri türbeye en ufak bir zarar bile vermemiştir. Bu konuda birtakım kerametlerinin olduğu da bilinmektedir.(8) Böylelikle Hz. Ömer (r. a.) zamanında Ebu Ubeyde Bin Cerrah, Fırat'a

kadar ilerleyerek bu bölgeleri fethetti. Fethettiği her il veya ilçeye de vali vb. gibi memurları tayin etti. O, bu valilere ve memurlara Müslümanlardan bir cemaati de bıraktı. Korkulu yerleri de askerlerle doldurdu. Aracin'e kadar ilerleyerek öncü kuvvetlerinden Habib Bin Mesleme'yi kuvvetleriyle birlikte Kasr-ı Şirin ve Balis (Kızılırmak) bölgelerini fethetmesi için gönderdi. Habib Bin Mesleme, Sümeysat, Malatya vb. gibi bölgeleri fethetti. Ebu Ubeyde Bin Cerrah bu fethedilen yerlere de Müslüman halktan bir takım gurupları yerleştirerek yanlarına da askerler bıraktı.(9)

Hz. Osman (r. a.) zamanında Rumlar büyük bir ordu ile bu bölgelere yürüdüler. Bunun üzerine bir miktar asker ile Selman Bin Rabiatel Behli bu bölgeye gönderildi. O da Şam askerleriyle birleşerek Anadolu'ya dahil oldu. Bu bölgelerde birçok kale ve şehirleri fethederek birçok ganimetlerle geri döndü.(10) Bu sıralarda da Hz. Muaviye, halife Hz. Osman'ın Suriye valisi bulunuyordu. Miladi 643 yılında Suriye'deki ordusuyla Doğu Anadolu bölgesini Malatya'dan Kayseri'ye kadar olan bütün bölgeleri istila etti. III. Halife Osman (RA)'ın ölümüne kadar olan zamanda (656) Avasım ve Süğür adı verilen bütün bölgeler Rumlar'ın elinden Müslümanlar'ın eline geçmişti. Hz. Muaviye'in Suriye valiliği esnasında Malatya'dan Kayseri'ye kadar olan bu bölgelerin fethedilmesi esnasında Habib Bin Mesleme komutasındaki ordu Samsat, Malatya ve gibi bölgeleri fethettikten sonra bu bölgelere vali ve memurlar ve Müslüman halkın yerleştirilmeleri olduğu gibi buralara çeşitli aylıklı askerler de yerleştirilmişlerdi. Hz. Muaviye hilafete geçtikten sonra Rum ülkesine gitmek üzere Malatya'ya gelmiş Şam ve Mezapotamya ahalisinden başka bölgelerden toplanan askerlerle şehri doldurmuştu. Bundan sonra yazları Rum ülkesine gazaya giden mücahidler buradan geçip gitmeye başlamışlardı. Emeviler, Şam ve El Cezire ahalisinden kurdukları askeri bölüklerle kış ve yaz aylarında Bizans ülkesine akınlar yapıyorlar ve bunun için de gereken yerlerde gemileri de bulunduruyorlardı. Daha Bizanslılar İmparator Heraklius zamanından beri Maraş-Malatya ve Kayseri bölgelerindeki birçok şehir ve kaleleri boşaltmışlar ve giderken de bu yerleri tahrip ederek gittiler. Müslümanlarda bunun üzerine birçok şehri kaleleri tekrar imar ederek bu bölgelere yerleşmeye başlamışlardı.(11) Bizans İmparatorluğu'nun sınırları oldukça küçülmüş olduğu için ülkede yeni bir toprak düzenlemesine gidildi. Bu dönemlerde Sivas bölgesi'nde yeni bir Tehama meydana getirilerek adına da "Sebasteia" adı verildi. Bu Themanın toprakları Sivas bölgesini kapsıyordu. Fakat Gürün ve havalisi bu dönemde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde devamlı olarak saldırmakta olan Müslümanların eline geçmiş, Bizans İmparatorluğu Malatya, Maraş ve Kayseri'ye kadar olan toprakları tamamıyla kaybetmişlerdi. Müslümanlar, Kayseri'ye kadar olan bölgeleri tümüyle ele geçirirken aynı zamanda da Emevi halifesi I. Muaviye İstanbul'u fethetmek için denizden bir donanma göndermiştir. Böylece Müslümanlar ilk defa İstanbul'u kuşatıyorlardı.(12)

M.S. 659 yılında halife Muaviye, Malatya ve havalisine saldırılarda bulunarak bu bölgeleri ele geçiren Bizanslılar'ı geri çıkarmak için kumandanlarından İyaz Bin Gahm Fihir kabilesi halkından olan Habip Bin Mesleme'yi gönderdi. Habib Bin Mesleme kısa bir kuşatmadan sonra Malatya'yı aynı yıl içerisinde geri aldı. Müslümanlar bu dönemde de Bizans içlerine yapmış oldukları seferlerde Malatya ve havalisini üs olarak kullanmaktaydılar. 663 yılında halife Muaviye Maraş yönünden bir sefer daha düzenleyerek Derevliye'ye kadar ilerleyerek Bizans üzerine akınlarda bulundu. Fakat bu arada da Cemel Vak'ası ile Sıffin savaşı meydana gelmesi nedeniyle Müslümanlar arasındaki iç çekişmeler nedeniyle bu bölgelere gereken önem verilemeyip korunamamış olduğu için Bizanslılar bu durumdan faydalanarak Antakya'ya kadar ilerleyerek Müslümanlar'ı kılıçtan geçirip birçok işkence ve eziyetlere maruz bırakmışlardı. Toroslar Bizans'ın eline geçmişti. M.S. 670-680 yılları arasında Avasım ve Süğür bölgelerinde Müslümanlar açısından önemli ölçüde bir zayıflama söz konusu olmuş ve daha önceden fethedilmiş bölgeler bu dönemde tekrar kaybedilmiştir. Bizans'ın sınır bölgelerine yerleştirilmiş olan Merdailer ve Nabatiler Maraş bölgesine saldırdıkları gibi Malatya bölgesine de saldırarak bu şehirleri büyük ölçüde tahrip etmişlerdir. Bu nedenle de halife Muaviye tarafından daha önce bu şehirlere yerleştirilmiş olan Suriye, Irak halkından olan Müslümanlar da bu şehri terketmek zorunda kalmışlardır. Avasım ve Süğür bölgeleri bir süre için bu tarihlerde Bizanslılar'ın işgalinde kalmıştır.

Emevi halifesi Abdülmelik Bin Mervan (M.S. 685-705) Bizanslılarla bir anlaşma yaparak Bizans sınır bölgelerinde yerleşen ve Müslümanlara ait olan bölgelere akınlar düzenleyerek yağmalayan ve tahrip eden Nabatiler ve Ermeniler'in ülkenin daha iç bölgelerine yerleştirilmelerini sağlamıştır. Bizans İmparatorluğunun bu nakilleri ileriki tarihlerde kendilerinin zararına olacaktır. Bu anlaşmayla birlikte Malatya ve havalisinde yerleşmiş olarak bulunan Ermeniler ve Nabatiler Darende bölgesine giderek yerleşmişler, daha sonra da Bizanslılar'ın bölgeden gitmesiyle Müslümanlar'ın himayesinde yaşamaya başlamışlardır. Darende bu tarihlerde tahrip edilmiş bir durumdaydı.(13) Emevi halifesi Abdülmelik Bin Mervan Bizanslılarla mücadeleye devam etti. M.S. 692 yılında Bizans ordusunu Sivas yakınlarında perişan etti. 693 yılında da Ermenistan bölgesini tamamıyla ele geçirdi. Bu tarihlerde ilçemiz Gürün ve havalisinde Bizanslılar'ın zorla Hristiyanlaştırmak isteyerek bu bölgelere sürmüş oldukları Ermeniler ile M.Ö. 308'de (Selevkoslar döneminde) yerleştirilmiş bulunan Rumlar ve V. VI. VII. yüzyıllarda Bizanslılarca bu bölgelere paralı asker olarak yerleştirilmiş bulunan Oğuz, Peçenek, Böğdüz, Kıpçak, SarıGur, Ağaçeri vb. gibi Türkmen grupları yaşamaktaydılar. Aslında bu bölgelerdeki mücadele bu bölgelerde yaşamakta olanlarla Müslümanlar arasında geçmekteydi. Buralardaki halk Bizans tarafından hudutları korumaları için yerleştirilmişlerdi. Bu yerleri korumak için Bizanslılar adına bu bölgeleri ele geçirmek isteyen Müslümanlarla savaşmaktaydılar.(14)

M.S. 695 de yapılan savaşı da Müslümanlar kazanmıştır. Hicri: 83/Miladi: 705 yılında daha önceden Bizans'ın tekrar eline geçmiş bulunan Darende ve havalisi üzerine Müslümanlar bir sefer düzenlediler. Malatya'ya üç konaklık mesafede bulunan bu yere savaşarak ancak girilebildi. Burada evler ve binalar yapılarak şehir tamir edilerek Müslümanlardan bir gurup buraya yerleştirildi. Daha önceden İslam ordusunun konaklama ve karargahı Malatyada iken daha sonrada Darende ve yakın havalilerinden de konaklama merkezleri kurulmaya başlandı. Artık Müslümanlar Bizans'a yapacakları akınlar da bu yerleşim birimini de kullanmaya başlamışlardı. Başta Darende olmak üzere Gürün, Elbistan vb. gibi yerlerde Müslüman askerlerin keşif kolları yazları buralara geliyor kış aylarında da tekrar Mezapotamya'ya dönüyorlardı.(17) Yine aynı yıl içinde halife Abdülmelik Bin Mervan, Hicri: 84/M. 706 de yazlık ordularının başında Antakya Derbendinden geçerek Maraş'a geldi. Maraş şehrini ve kalesini yeniden inşa ettirdi. Buraya çok sayıda Müslümanlardan halk ve asker de yerleştirdi. Daha sonra da Sinan Kalesi'ne yürüyerek bu kaleyi de ele geçirip burasının korunmasını sağlamaları amacıyla da 1500-2000 arasında Müslüman asker yerleştirdi.(15)

Mesleme Bin Abdülmelik Bin Mervan M.S. 705 yılında El Cezire sınırlarından kalkarak Rum ülkesine gaza için yola çıktığında ordugahını Baliys (Kızılırmak) da kurdu.(16) Bu dönemde yani M.S. 705-715 yılları arasında Bizanslılar Müslümanlarca ele geçirilmiş ve iskan edilmiş olan Erzurum, Darende Misis (Maraş) vb. gibi bölgelere çeşitli saldırılarda bulunarak bir süre ele geçirdiler. Fakat aynı tarihlerde bu yerler yine Müslümanların eline tekrar geçmiştir. Kısacası bu tarihlerde Bizans-Emevi arasındaki mücadele karşılıklı başarılar halinde devam etti. M.S. 715 tarihinde bu bölgeler tekrar Müslümanların eline geçti. Güneyden gelen Müslümanlar bu bölgelere gelerek tekrar yeniden yerleşmeye başlamışlardır. 717-718 yıllarında ise Müslümanların Orta Anadolu'daki fetihleri devam etmiştir. 726 yılında da bir ara Bizanslılar'ın eline geçmiş veya saldırılarına maruz kalmış olan Kayseri ele geçirilmiştir. Bu akınlar esnasında kendisini gösteren ve destanlara konu olan olayları ve Battal Gazi büyük kahramanlıklar gösterdi. Bu savaş esnasında Gürün ve havalisinde bir askeri garnizon kurmuş olan Battal Gazi, Kayseri'ye yapılan akınlar esnasında bu bölgelerde de bir süre kalmıştır. İlçemiz Gürün'de Burçevi Mahallesinde halen kalıntıları bulunan tarihi yer o döneme ait olan ve bu dönemin izlerini taşıyan bir mekandır. Ri-

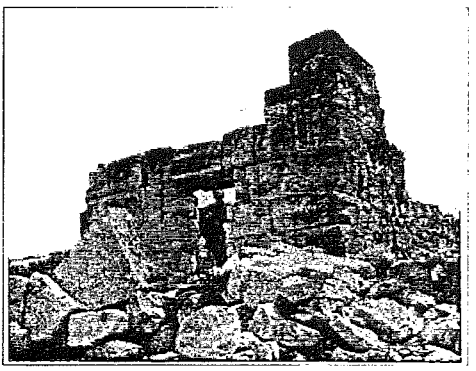

Resim 14 *Burçevi harabelerin bir görünüş*

vayete göre Battal Gazi burada bir ara esir edilerek şimdiki tarihi kalıntıların bulunduğu yerdeki kiliseye hapsedilmiş fakat sonradan da arkadaşları Ahmet Turan ve diğerleri tarafından kurtarılmıştır. Burada bulunan Çeşmeden de abdest alıp namaz kılmış olduğu halk tarafından anlatılan rivayetlerden sadece birisidir. Destanlara konu olan Battal Gazi'nin 740 yılında yapılan Akronion (Afyonkarahisar) savaşında şehit düşmüş olduğunu tarihi kaynaklar belirtmektedirler.(17) Bakınız resim: 14

Fakat Abdullah Bin Zübeyr, hüküm sürmekte olan Emeviler hanedanına isyan ederek mücadeleye başlamasıyla birlikte Müslümanlar arasında başlayan kavgalar Hristiyan dünyasının lehine olurken Bizans ile sınır olan bölgelerde içinde ilçemiz Gürün'ün de bulunduğu Tohma Havzası kesiminde dengeler Müslüman Araplar aleyhine bozulmuştur. Emeviler ile isyan eden Abdullah Bin Zübeyir arasındaki mücadeleden dolayı Avasım ve Süğür bölgelerine gereken önem verilmeyince bu bölgelerde yaşamakta olan Müslümanlar da korumasız kalmışlar. Bundan faydalanmak isteyen Bizanslılar da daha önceden Müslümanlarca ele geçirilmiş bu bölgelere tekrar saldırarak ele geçirmeye başladılar. Bizanslılar bu dönemde Kayseri'den Malatya'ya kadar olan bölgeleri ve yine Kayseri'den Antakya'ya kadar olan sahayı ele geçirmişler. Burada yaşamakta olan Müslümanlara da olmadık işkenceler ve zulümler uygulayarak bu bölgelerden çekilmelerine büyük bir kısmının da öldürülmesiyle buradaki İslam nüfuzunun azalmasına neden olmuşlardır. Bu tarihlerde Müslümanlar bu bölgeleri korumasız bırakırken aksine Bizans yönetimini Anatoluan Theması'nın Strategos'u III. Leon ele geçirmiş ve ikinci bir Herakleius olmak istiyordu.(18) Çünkü III. Leon'un tahta çıkmasıyla Bizansta önemli ölçüde değişiklikler meydana getirmiş Themalarda yenilikler yapmış. Gittikçe nüfusu azalmaya yüz tutmuş Anadolu'daki Themalara savaşlarda esir edilen tutsaklar ve köleler de azad edilerek topraklara yerleştirilmeye çalışılmış. Bunlardan başka Hristiyanlardan, Ermenilerden ve Nabatilerden olan guruplar ile Hristiyanlaşan Türklerden (Bulgar Türklerinden) büyük bir kısmı daha önceki yıllarda olduğu gibi bu dönemde getirilerek sınır bölgelere, özellikle de Tohma Suyunun kaynaklarına ve Ceyhan Nehrinin havzasına yerleştirilerek bu bölgelerin korunması yoluna gidilmişti. Bu dönemde de Bizans Themalara ayrılmış ve her Themanın başında da Bizanslı bir asker kökenli kimse bulunmaktaydı. Sınır bölgeleri ise kendi subaylarının ya da uç beylerinin komutası altındaki sınır birliklerince korunuyordu.(19) Bizans İmparatoru III. Leon ülkesinde yapmış olduğu yenilikler ve düzenlemelerle oldukça başarı kazanmıştır. Bu başarılarını Müslüman Araplara karşı yapmış olduğu savaşlarda da göstermiştir. Çünkü yukarıda sözü edilen gurupları uç bölgelere yerleştirerek bu bölgelerin bu guruplar tarafından korunması sağlanmış olduğu gibi aynı zamanda da çeşitli savaşlarda da bu gurupların çok büyük katkıları olmuştur. III. Leon, M.S. 718 deki Arap saldırısını ve 20 yıl süren savaş boyunca elde etmiş olduğu başarılarını ve 740 yılındaki

Akronion Savaşını Müslüman Araplar'a karşı(20) büyük bir zaferle kazanmasının ardında yatan gerçek geleneksel müttefiki olan Hazar Türkleri'nin kendisine olan yardımları ve ülkenin doğu sınırlarının da yukarıda sözü edilen guruplarca Bizanslılar adına korunmasının sağlanması yatmaktadır. Tabiiki bu dönemde Müslümanların zayıflamasıyla birlikte Bizans'a gerektiği gibi tazyik uygulanamamış olması; ele geçirilen bölgelerin Bizans'ın saldırıları sonucunda kaybedilmesini beraberinde getirmiştir.

Bizans ordusu böylece Kayseri'den Malatya'ya ve Maraş'a kadar olan bölgeleri yeniden ele geçirmiş ve ele geçirilen bu bölgelere yukarıda sözü edilen guruplar paralı asker olarak hudutları korumaları için yerleştirilmişlerdir.(21) Buralara yerleştirilen guruplar ve Bizanslılar, Emeviler'in zayıf zamanlarında (Halife Süleyman Bin Abdülmelik zamanında) Müslümanların elinde bulundurdukları daha önceden Bizans'a ait topraklara saldırılarına ara vermeden devam etmişler ve bu saldırılar halife seçilen Ömer Bin Abdülaziz zamanına kadar devam etmiştir. Ömer Bin Abdülaziz Bizans saldırılarından korunmalarını sağlamak maksadıyla Darende ve havalisine daha öncede yerleştirilmiş bulunan Müslüman halktan mühim bir kısımını daha güvende olmaları için Malatya'ya getirtmiştir. Cava Bin Haris'i Malatya valisi olarak tayin etmiştir. Hicri: 123/Miladi: 745 yılında meydana gelen bu olayda burada yaşamakta olan Müslümanların önce gitmek istemedikleri ve gerektiğinde şehri koruyacaklarını söylemelerine rağmen Ömer Bin Abdülaziz'in bunların isteklerinin aleyhine Darende'den Malatya'ya naklettiği ve bunların giderken de neleri varsa alıp götürdükleri sirke ve zeytinyağı küplerini kırdıklarını ve Darende şehrini de halifenin bizzat yıktırmış olduğunu tarihi kaynaklar belirtmektedirler.(22)

M.S. 755 yılında Malatya şehrine Rumlar saldırarak ele geçirmek isteyince halife Hişam ordusuyla Malatya'ya gelerek Rum kuşatmasını yararak bu şehri tekrar kurtardı. Bu dönemde Emeviler Devleti içinde kargaşa meydana gelmiş olduğundan Bizans İmparatoru Kostantin Malatya'ya kadar bir sefer düzenleyerek Malatya da dahil olmak üzere tüm Tohma Vadisini ele geçirerek halkının da zorla göç etmesini sağladı. Hicri 139/Miladi 761 yılına kadar Bizanslılar'ın elinde bulunan bu bölgeler Abbasiler'in hilafeti ele geçirmelerinden sonra Abbasi halifesi El Mansur, komutanlarından Salih Bin Ali'yi Malatya'nın fethi için gönderdi. Salih Bin Ali Malatya'yı 762 de ele geçirerek şehri yeniden inşa etmeye başladı. Emrinde 70.000 kişilik bir orduyla Malatya'ya gelmiş bulunan Salih Bin Ali, Malatya'nın tamirini ve camilerinin yapımını ancak altı ayda tamamlayabildi.(23) Daha sonra da batı yönünde ilerleyerek Kubakib Irmağı (Tohma Suyu) boyunca ileri karakollar meydana getirdi. Fakat kısa bir süre sonra yine Bizanslılarca ele geçirilen Malatya bölgesi Müslümanların komutanı Cibril Bin Yahya tarafından tekrar ele geçirildi. Fakat Abbasiler Devletinde meydana gelen iç karışıklıklar nedeniyle Bizans'a sınır olan bu bölgeler yeterince korunamadığından bu bölgeler Bizanslılarca tekrar işgal edilerek ele ge-

çirilmiş ve bu bölgelere birtakım uluslardan (Ermeni, Türk, Nabatiler vb. gibi) gurupları sınırlara yerleştirmişlerdir. Emevi-Abbasi çatışmasının olduğu dönemlerden itibaren (M.S. 750) bu bölgelerde Bizans-Müslüman Araplar savaşı çok sayıda meydana gelmiş ve bu savaşlarda 87 yıl sürmüştür. Bu süreç içerisinde Tohma Vadisi dahil olmak üzere Kayseri'den Malatya ve Maraş arası bölgeler Toroslar da dahil olmak üzere her iki tarafın eline geçerek çok defa el değiştirmiş ve bu esnada da birçok tahribata talan ve yağmalara sahne olmuştur. Bugün bile eski yerleşim yerlerinin çok sayıda ve yan yana bulunmasının (Ören yerlerinin) sayılarının çok olmasının nedeni budur. Her defasında bu bölgelerde bulunan şehirler yıkılmış ve tekrar yeniden inşası yapılmıştır. Bizans İmparatorluğu tarafından ele geçirilmiş bulunan Tohma Vadisi'ne M.S. 775 yılında Bulgar Türklerinden bir kısmını Anadolu'ya geçirerek Müslümanlar ile savaşmak üzere Tohma ve Ceyhan havzalarına yerleştirmiştir.(24)

Abbasi halifesi Mehdi (M.S. 775-785) Müslümanlar arasındaki birliği sağladıktan sonra oğlu Harun Reşit ordusuyla Anadolu seferine gönderdi. Harun Reşit önce ordusuyla Massisa'ya (Maraş) gelerek Bizanslılar tarafından yakılıp yıkılmış bir hale getirilen şehri yeniden inşa ettirerek buraya Müslüman halktan birçok insanı yerleştirdi. Şehrin korunmasını sağlamak amacıyla da asker bıraktıktan sonra Avasım ve Süğür adı verilen bölgeleri tekrar Bizanslılar'ın elinden geri aldı. Aynı yıl içerisinde (782 yılında) İstanbul üzerine yürüdü. Üsküdar'a kadar gittiği halde hiçbir başarı elde edemeden geri döndü. Bu sefer Müslümanlar'ın İstanbul üzerine son seferleri oldu. M.S. 785 yılında hilafete geçmiş olan Harun Reşit, Anadolu'nun fethine çok önem verdi. Bizans ile sınır olan Avasım ve Süğür bölgelerini yeniden teşkilatlandırırak burasını ayrı bir eyalet haline getirdi. Böylece bu bölgeler Harun Reşit zamanında tampon bir bölge konumuna gelmiş oldu. Menbiç kentini de Avasım Bölgesinin (Eyaletinin) başkenti yaptı. Abdülmelik Bin Salih Bin Ali'yi de vali olarak tayin etti. Bu dönemde Avasım Bölgesinin kuzeydoğusunda sınır kalelerinin yer aldığı Süğür denilen bölgeleri Tarsus, Adana, Maraş, Zibatra, Malatya, Hınsı Mansur (Adıyaman), samsat v.b. gibi yerleri kapsamaktaydı. Kısacası Kayseri'den Malatya'ya, Kayseri-Maraş hattından Kuzey Suriye'ye kadar olan bölgelerde Abbasi Devletinin hakimiyeti tamamen sağlanmış oldu. Böylece ilçemiz Gürün'ün de bulunduğu bu bölgeler ve Darende kalesi (Zengibar) de bu dönemde Müslüman Araplar'ın eline tekrar geçmiştir. Battal Gazi'nin amcası ve kayınpederi olan Hasan Gazi bu savaşta Darende'ye gelmiş ve M.S. 782 de burada şehit düşmüştür. Harun Reşit başta Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi ve Emir Ömer adındaki komutanlarını da bu savaşa göndermişti. 797 yılında da bizzat halifenin çıkmış olduğu Anadolu seferinde Harun Reşit, Bizans İmparatoru Eigrene'yi vergi vermeye mecbur bırakmıştır. M.S. 806 yılına kadar Abbasiler'e vergi vermekte olan Bizans İmparatoru vergisini vermek istemeyince halife Harun Reşit yine ordusuyla Anadolu'ya gelerek Tyana'ya kadar gelerek birçok beldeyi ele geçirmiştir.(25)

M.S. 809 yılında Harun Reşit'in ölümüyle rahat bir nefes alan Bizanslılar, Abbasiler Devleti içindeki Emin-Me'mun mücadelesinden de faydalanarak imparator Theophilas, Toroslar'ı geçerek Maraş, Malatya, v.b. gibi bölgeler dahil olmak üzere Tarsus'a kadar olan bölgeleri tekrar işgal ederek bu bölgeleri ele geçirmiş ve Müslüman halktan 7000 kişiyi de esir alarak İstanbul'a dönmüştür. Bizans İmparatoru III. Michel, Abbasiler'e karşı savaşa devam etti.

M.S. 809 yılından itibaren Avasım bölgesinde özellikle de Sivas-Malatya arasında yaşamakta olan ve Müslümanlarla birlikte Bizanslılar'a karşı mücadele etmekte olan Pavlikanlar'a karşı savaş açan Bizanslılar bu topluluğun yaşamış oldukları Arguvan ve Divriği bölgelerinden atmışlardı. Bunlarda Malatya Emiri Ömer'in yanına sığınmışlar, ve Abbasi Devleti tarafından da Ermenistan hududuna yerleştirilmişlerdir. M.S. 809 yılından 830 yılına kadar Bizans İmparatorluğu'nun egemenliği altında kalmış olan ilçemiz Gürün'ün de bulunduğu bu bölgeler, halife Me'mun'un devlet yönetimindeki asayişi sağlayarak Anadolu'ya sefer düzenleyip Orta Anadolu'ya kadar akınlar düzenlemesiyle tekrar Müslümanlar'ın eline geçmiştir. Konya Ereğli'sine kadar olan yerleri fethetmiş olan Abbasi Halifesi Me'mun, Bizans İmparatoru'nun yapmış olduğu barış teklifini kabul etti. (M.S. 833 de)

Abbasi Halifesi Me'mun Anadolu'ya yapmış olduğu dördüncü seferinde (834) Pozantı Suyu yakınlarında ölmesi üzerine ülke içerisinde çıkan Ba'bek isyanı nedeniyle bu bölgelere gerektiği kadar savunamayan Abbasi Halifesi Mu'tasım ancak isyanları bastırmakla uğraşabiliyordu.(26) Bu durumdan faydalanan Bizans İmparatoru ülkesinin doğu sınırlarından itibaren bir sefer düzenleyerek Dımışk (Şam) ve Balbek, Tabariye, Akka ve Kudüs şehirlerine kadar olan yerleri tamamıyla ele geçirdi. M.S. 836 yılında ancak isyanını bastırmış olan Abbasi Halifesi kendisine bağlı bulunan Türk komutanı Afşin'i ordusuyla birlikte Bizans üzerine gönderdi. Komutan Afşin'in kuvvetleri Ankara'ya kadar ilerleyerek Amorion (Eskişehir) kentini de12 günlük bir kuşatmadan sonra ele geçirdi. Avasım ve Süğür bölgeleri tamamıyla bu seferle birlikte yeniden Müslümanların eline geçmiş oldu.(27) (Bakınız harita: 27'ye)

Fakat Malatya valisi Emir Ömer Bin Abdullah'ın Samsun'u fethettikten sonra Kastamonu civarında 3 Eylül 838 tarihinde Bizanslılarla yapmış olduğu savaşta yenilerek şehit düşmesiyle birlikte bu yenilgi Bizans İslam mücadelesinde bir dönüm noktası oldu. Bu tarihten itibaren Avasım ve Sugur bölgelerine hakim olma mücadelesinde dengeler Müslümanların aleyhine bozulmuştur.

X. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Bizansın arka arkaya yapmış olduğu saldırılar nedeniyle Abbasilerin bu bölgedeki hakimiyetleri giderek zayıflamaya başladı. Kayseri, Malatya, Maraş, Adana, Tarsus, Kilikya bölgesi, Samsat, Nizip, vb... bölgeler tekrar Bizans İmparatorluğunun eline geçti. M.S. 872/73 yıllarında böylece 640 yılından itibaren Müslüman Arapların elinde bulunan, Avasım ve Süğür bölgeleri bu tarihten itibaren yani 873 yılından Bizanslıların etki

Harita 26

ve nüfusu altına girmiştir çünkü bu tarihten itibaren Bizanslılar bu bölgelere tamamen egemen olamamışlardır. Bu dönemde Müslümanlarla Bizanslılar arasında çok çetin savaşlar olmuş her iki taraf'da bu bölgede hakimiyeti kurabilmek için yapılan savaşlarda birbirlerine çok kayıplar verdirmişlerdir. Özellikle de Müslümanlara saldırmakta olan Bizans ordusu çok büyük eziyet ve işkenceler yaparak büyük bir kısmını öldürmüşler diğer kısmının da yaşamış oldukları belde ve şehirlerde zorla göç ettirmişlerdir.

Avasım ve Süğür bölgelerindeki Bizans-Müslüman (Arap) mücadelesinde yenik düşen Abbasiler'in bu bölgedeki etkinliklerini 873 yılında yitirmesiyle birlikte bu tarihlerde bir hükümet kurmuş olan Hemadani hükümdarı Seyfüdevle bu defa Abbasiler'in bölgedeki yerini almış ve 873 yılından 934 tarihine kadar bu bölgeleri ele geçirmek için Bizanslılarla çok çetin savaşlar yapmıştır... Seyfüdevle'nin Bizans'a yapmış olduğu çok sayıdaki akınlar ve vermiş olduğu zayiatlar bu bölgelerin tekrar Müslümanların eline geçmesine yeterli olamadı. Bu hükümdarın ölümüyle birlikte Avasım ve Süğür bölgelerindeki üstünlük tamamıyla Bizanslılar'ın eline geçti. 19 Mayıs 984 tarihinden Bizanslılar'ın Malatya ve havalisini ele geçirmeleriyle birlikte de Fırat'ın tüm batı yakasının tümüyle Bizans İmparatorluğu'nun egemenliğine girmesi tamamlanmış oldu. Böylece ilçemiz Gürün'ün de bulunduğu bölgelere, Malatya'dan Kayseri'ye kadar olan saha ile yine Malatya'dan Maraş ve Toroslar bölümü tamamıyla Bizans İmparatorluğu'nun hakimiyeti altına girmiştir. 934 de Bizans İmparatorluğu'nda

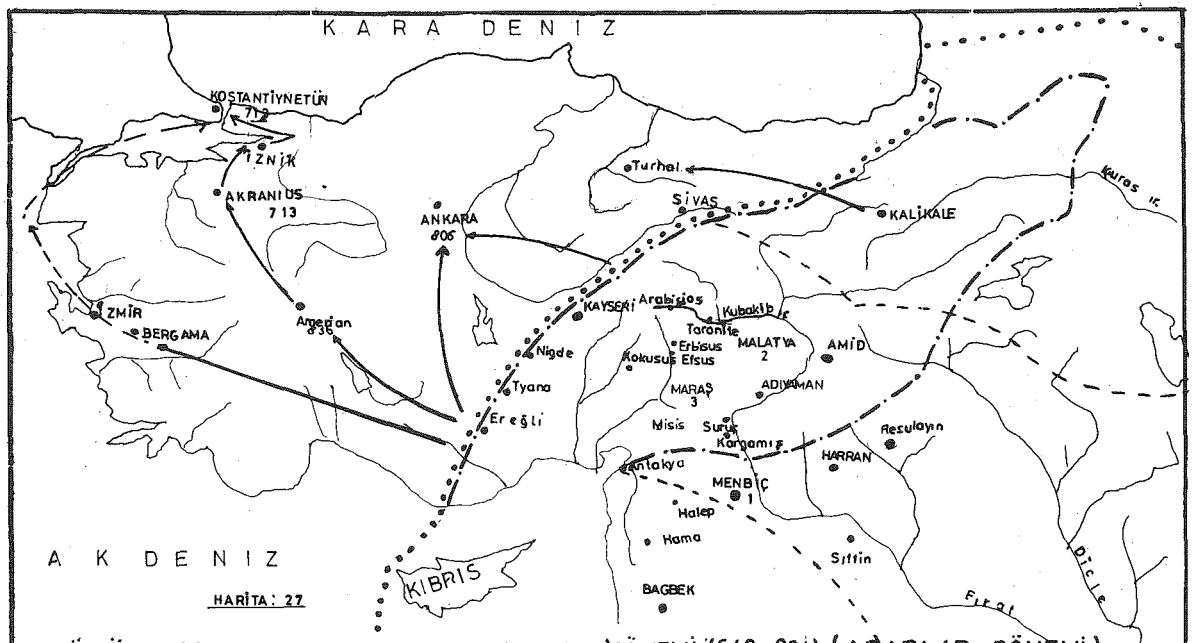

MÜSLÜMANLAR (HZ ÖMER'DEN İTİBAREN, EMEVİLER ve ABBASİLER) DÖNEMİ (640-934) (ARAPLAR DÖNEMİ)

- MÜSLÜMAN ARAPLARIN ANADOLUDA EGEMEN OLDUKLARI SINIRLAR.
- AVASIM (SUGUR) BÖLGESİ SINIRLARI.
- HAMDANİLER (873-934) DEVLETİ SINIRLARI
- 1, 2, 3 HARUN REŞİT 775-788 DÖNEMİNDE MUSTAKİL BİR EYALET YAPILAN AVASIM BÖLGESİNDE (1) MENBİÇ EYALETE MERKEZ YAPILDI, (SÜGÜRÜS-SAMİYE-3) MARAŞ ve (SÜGÜRÜL CEZİRİYE-2) MALATYA DİYE AVASIMA İKİ MERKEZ YAPTI

yapılan yeni toprak düzenlemesiyle Anadolu'daki Thema sayısı 12 olarak belirlenmiştir. İlçemiz Gürün'ün bulunduğu topraklar bu eyaletlerden kuzeyde bulunan Sebesteia (Sivas) Themesı ile güneyde bulunan Lyxandos Eyaletlerinin sınırları içinde bulunurken doğudaki Melitene (Malatya) Theması ile de sınırlı bulunuyordu. Bu bölgeler 934 yılından 1058 yılına (Türkler'in bu bölgeleri fethetmesine) kadar Bizans İmparatorluğu'nun egemenliği altında kalmıştır.(28) (Bakınız harita 26'ya)

Müslümanlar Dönemine Ait Kaynaklar:

1- Asr-ı Saadet Tarihi. C. 4. Sayfa: 235 Ömer Rıza Doğrul.
2- İslam Tarihi. Caetani.
3- Yurt Ansiklopedisi. Sayfa: 6854. C. 5
4- İslam Ansiklopedisi. C. 4. Sayfa: 112. Avasım Maddesi.
5- Maraş Tarihi ve Coğrafyası. Sayfa: 29.
6- Türkiye Tarihi Beylikleri. Kemal Doğan.
7- Türk Ansiklopedisi. Maraş Maddesi. Hanefi Hoca Tarihi. Darende Tarihi 21. Fütuhul Büldan. Belazuri. Sayfa: 263.
8- Tohma Havzası. Sayfa: 92, 93. Mehmet Ali Cengiz.
9- Fütuhul Büldan. Belazuri. Sayfa: 241.
10- Maraş Tarihi ve Coğrafyası. Sayfa: 27.
11- Fütuhul Büldan. Sayfa: 263. C. I.
12- Fütuhul Büldan. Sayfa: 241. Maraş Tarihi ve Coğrafyası. Sayfa: 27. Fütuhul Büldan. C. I. Sayfa: 263. Malatya Tarihi. Sayfa: 41, 42, 43. Mevlüt Oğuz. Fütuhul Büldan. Sayfa: 298.
13- A.g.e.
14- Yakın Şark. C. IV. Sayfalar: 12, 264, 509. An. Uy. Tar. C. II. Sayfa: 289. Tarih Boyunca Türkler-Ermeniler İlişkisi. Sadi Kocabaş. Sayfa: 15, 23. Türk Devletleri Tarihi. Sayfalar: 12, 13, 14, 15, 27, 29, 55, 65, 110. Türkler'in Tarihi. Sayfa: 74, 75, 76. Türkiye Tarihi. Sayfa: 28, 29. Cenup Doğu. Sayfa: 30,32. Hristiyanlaşan Türkler.
15- Fütuhul Büldan. Belazuri. Sayfa: 242, 246.
16- A.g.e.
17- An. Uy. Tar. C. 4.
18- Ana Britanica. C. VI. Sayfa: 28, 29.
19- Hristiyanlaşan Türkler. Mehmet Eröz. Türk Devletleri Tarihi. Sayfa: 65.
20- Fütuhul Büldan. Sayfa: 212.
21- Yakın Şark. C. I. Sayfa: 54.
22- Malatya tarihi. Sayfa: 26.
23- Fütuhul Büldan. Sayfa: 299, 300.
24- Fütuhul Büldan. Sayfa: 266, 267. Malatya Tarihi. Mevlüt Oğuz. Sayfa: 51.
25- Fütuhul Büldan-Belazuri. Sayfa: 212. Yakın Şark. C. I. Sayfa: 54. Mevllüt Oğuz. Malatya Tarihi. Sayfa: 53, 55. Anadolu Uygarlıkları Tarihi. C. III. Sayfa. 112.
26- An. Uy. Tar. C. III. Sayfa: 112. İslam Ansiklopedisi Sayfa: 112 Cilt. IV. Malatya Tarihi. Mevlüt Oğuz. Sayfa: 60. Türk Devletleri Tarihi. Sayfa: 65
27- A.g.e.
28- A.g.e.

ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİ (BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ) (1057/1058-1080)

Anadolu'nun fethini savaşmaktan çok yerleşmek için kadınları, çocukları ve sürüleriyle dağınık guruplar halinde gelen Oğuzlar'ın Kınık Boyuna mensup Selçuklu Türkmenleri gerçekleştirmişlerdir.(1)

Selçuklu Türkmenleri, Seyhun Nehrinin Aral Gölü'ne döküldüğü yerin kuzeyindeki CENT Bölgesine gelerek yerleşmişlerdir. Buradan da önderleri Selçuk Bey'in İslamiyeti kabul etmesiyle birlikte topluca Müslüman olup -buraya daha önceden gelerek yerleşmiş olan Oğuz boylarıyla birleşerek kendileri gibi Müslüman olmayan Oğuzlara vergi vermemeyi kararlaştırarak kendilerine de TÜRKMEN ismini vermişlerdir. Cent şehrinin havalisinde oturan Samanoğulları, Karahanlılar ve Gazneliler arasındaki savaşlara katılarak bunlara karşı varlıklarını sürdürmeye çalışan Selçuklu Türkmenleri 1009 yılında önderleri Selçuk Bey yüz yaşını geçkin bir halde Cent şehrinde ölünce, Selçuk Beyin sağlığındayken ölmüş olan oğlu Mikail'in çocukları Tuğrul ve Çağrı Beyler'in etrafında toplanarak kendilerine ait olan bir devlet kurmaya çalışan Türkmenler Maveraünnehir bölgesinde güçlü bir birlik meydana getirerek dünyada yeni bir dönemin başlangıcına adım atmış oluyorlardı. Yaşadıkları bölgenin kendilerine yeterli olmayışı nedeniyle devamlı genişleme isteği ile kendilerine yakın bölgelere bir takım seferler düzenlemeye çalışan Tuğrul ve Çağrı beyler bu dönemde Abbasilerle de iyi ilişkiler içinde bulunmaktaydılar. Zaten Halifeye ait olan "Hassa Ordusu"nun büyük çoğunluğunu Türklerden seçmiş bulunan Abbasi halifeleri çoğu kez Selçuklu Beyleri Tuğrul ve Çağrı beylerden de zaman zaman yardım isteğinde bulunmaktaydı. Tuğrul Bey, Nişabur'u ele geçirirken kardeşi Çağrı Bey de Merv'i ele geçirmiştir. Üvey kardeşleri İbrahim Yenal Bey de daha önce Nişabur'a girerek burada kardeşi Tuğrul Bey adına hutbe okutmasıyla birlikte Selçuklu Devleti'nin temeli buradan atılmış oluyordu. (M.S. 1038 de)

İşte bu dönemlerde Türkmenler gurupları guruplar ve oymaklar halinde batıya doğru devamlı hareket halinde idiler. Bu göçlerin önlenmesi olanaksız bir hale gelmişti. Türkmen oymaklarının önderleri Tuğrul, Çağrı ve İbrahim Yenal Beyler de batıya doğru olan bu Türkmen göçlerini ya da bir başka deyimle ilerleyişini durduramıyorlardı. Tuğrul Bey'in de önleyemediği bu Türkmen akınlarından Abbasi Halifesi de yakınmakta ve Tuğrul Bey'den bu konuda yardım etmesini, bu Türkmen ilerleyişinin önüne geçilmesini istemiş. Tuğrul Bey'in halifeye karşılığı ise şöyle olmuştu: **"Doğru hareket etmek için elimden geleni yapıyorum. Eğer Türkmenlerden aç kalanlar kötülük yapıyorlarsa, buna karşı ben ne yapabilirim?"** Bu arada kardeşi Tuğrul Bey ile arası açılan İbrahim Ye-

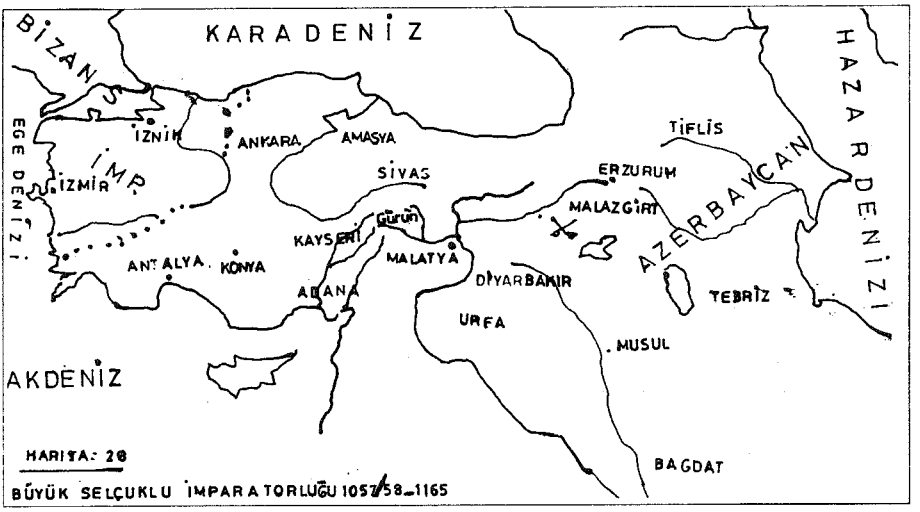

Harita 28

nal da bulunduğu bölgedeki Türkmenlerin yersizlik ve yurtsuzluk şikayetlerine şu karşılığı verir: **"Ülkem sizin oturmanıza yetecek kadar geniş değildir. O nedenle doğrusu şudur ki, Rum (Anadolu) gazasına gidiniz. Allah yolunda cihad yapınız ve ganimet alınız."** Böylece nüfus baskısı, Kıtay-Moğol boylarının sıkıştırması, otlak darlığı, kıtlık ve açlık nedeniyle batıya sel gibi akan Türkmenler'in Anadolu'ya doğru oluşturdukları akınları durdurulamaz bir hale gelir. Türkmen beyleri de yukarıda belirtildiği gibi oymakların batıya gitmelerini salık verir ve tavsiyelerde bulunurlar(2) Ne var ki Büyük Selçuklu Devleti'nin temelini birlikte atmış olan Türkmen beyleri Tuğrul ile ibrahim Yenal arasında anlaşmazlıklar da baş göstermeye başlar. Tuğrul Bey ister istemez Farsça ve Arapça bilen, bilgi ve deneye sahip, Türk olmayan bürokratlardan yararlanma durumunda kalır, bu devleti savaşarak büyük emekler vererek kurmuş olan diğer Selçuklu Beyleri ister istemez devletin dışında bırakılmış olur. Bu nedenle de Selçuklu Beyleri Selçuklu Sultanına ve vezirlerine düşman kesilirler. Bu karışıklıklar isyanların çıkmasına neden olur. Türkmen boyları ibrahim Yenal'ı destekleyerek Tuğrul Bey'den sonra devletin başına onun geçmesini isterken, bu isteğe Tuğrul Bey yanaşmaz. Bunun üzerine de Türkmenler Tuğrul Bey'in bulunduğu Rey kentini kuşatırlar. Tuğrul Bey ise kardeşi Çağrı Bey'in oğulları Alparslan ve Kavurd'un yardımlarıyla bu tehlikeden kurtulur. Bu arada da maalesef Türkmen kıyımı da olur. İsyanı yöneten İbrahim Yenal Bey yayının kirişiyle boğularak öldürülür. Bunun üzerine Türkmenler Anadolu Selçukluların atası, Arslan Yabgu'nun oğlu Kutalmış'ın etrafında toplanarak ayaklanırlar, isyanı bastırmak üzere Büyük Selçuklu Devleti'nin yeni hükümdarı olan Alparslan, kendi emrindeki beyleri bu isyancı Türkmen Beylerinin üzerine gönderir. Büyük Selçuklu Devleti ile ilişkileri tamamıyla kesmiş olan bu Türkmenler, batıya doğru akın

ederek Kutalmışoğulları'nın önderliğinde Anadolu'ya gelerek burada Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurarlar.

Kendisine Abbasi Halifesi tarafından "Doğunun ve Batının Hükümdarı" ünvanı verilmiş olan Büyük Selçuklu Devleti'nin hükümdarı Tuğrul Bey'in ölümüyle birlikte yapılan taht kavgasında Alparslan Kutalmış mücadelesini bu savaşta Kutalmış'ın ölmesiyle Alparslan kazanarak "Büyük Selçuklu Devleti"ne yeni hükümdar olunca Kutalmış'ın oğlu Süleyman (Şah) emri altında bulunan Türkmen oymaklarıyla birlikte (bir rivayete göre de bizzat sultan Alparslan tarafından Bizans hudutlarına sürülmüş olduğu kaydedilmektedir) Diyarbakır ve Urfa havalisine, Birecik yakınlarına gelerek bu bölgelerde zorluk içinde hayatlarını devam ettirmişler, daha sonra da Anadolu'da birçok bölgeyi fethederek burada yeni bir devlet "Anadolu Selçuklu Devleti"ni kurmuştur. Bazı tarihi kaynaklar ise bunun aksine Süleyman Şah'ın özellikle Alparslan tarafından Anadolu'nun fethine memur edildiğini ve Malazgirt savaşındaki büyük başarısından dolayı kendisine saltanat yetkisi verilerek Anadolu'ya gönderilmiş olduğunu belirtmektedirler.(3) Yine bu tarihi kaynaklara göre Sultan Alparslan, Türkmen kuvvetlerinin aralıksız olarak akınlarına devam ettikleri ve Orta Asya'dan sürekli gelen kalabalık Türkmen kitlelerini fethedilmesi zorunlu hale gelmiş olan Anadolu'nun üzerine yoğunlaştırmıştır.

Çünkü özellikle Güney Doğu yolunu seçenler bizzat Sultan Alparslan tarafından daha sonraki yapılacak fetih hareketlerinin temelini oluşturmalarının hazırlığını yapmaları için gönderilmişlerdi. Böylece Oğuzlar'ın büyük bir bölümü Büyük Selçuklu Devleti tarafından Anadolu'ya sevkedilmek suretiyle Anadolu'nun Türkleştirilmesine başlanılmıştır. Sultan Alparslan'ın Anadolu'yu fethetmeleri için göndermiş olduğu ünlü komutanlarından Afşin, Sunduk, Ahmet Şah, Türkmen, Dilmaçoğlu Mehmet Bey, Savtekin, Aytekin, Gümüştekin, Duduoğlu bunlardan bazılarıdır. Büyük Selçuklu Sultanı tarafından Anadolu'nun fethi için gönderilmiş bulunan bu komutanlar verilen emire uygun olarak Gümüştekin, Ahmet Şah, Solar, Horasan vb. gibi komutanlar Anadolu'yu istila hareketlerine başlıyorlardı. Anadolu'yu istila eden bu Türkmen Beyleri arasında hiçbir buyruğa dayanmadan tamamen bağımsız olarak Anadolu'nun birtakım yörelerini istilaya başlayan Türkmen beyleri de bulunmaktaydı.(4) Bunlardan birisi de Kutalmışoğlu Süleyman Bey (Şah) dir.(5)

Anadolu'ya yapılan ilk Türkmen akını, 1016/1017 tarihlerinde Waspuragen Ermeni Prensliği üzerine yapılmıştır. Ermeni tarihçileri ilk kez o zaman **"Kadınlar gibi uzun saçlı Türkmenlerden"** söz ederler.(6)

Bu yağma akınları uzun süre tekrarlanır. Erzurum yakınlarındaki büyük ticaret kenti Artze, Malatya, Sivas, Kayseri, Niksar, Konya, Honas v.b. gibi şehirler yağmalanır. Henüz bu zamanlarda bir yerleşme amacı yok gibidir. Türkmen boyları Anadolu içelrine kadar bu akınlarını sürdürseler de kış mevsimi olunca da gerisin geriye dönerek kışlık üslerine dönüyorlardı. Ne zaman Ma-

lazgirt Zaferiyle (1071) Anadolu'nun kapıları tamamen Türklere açıldı. İşte o zaman Bizansın aktif direnmesi kalmayınca Türkmen Boyları, karıları, çocukları ve hayvanlarıyla birlikte Anadolu'ya yerleşmeye başladılar.(7)

Anadolu'nun Türkleşmesinde elbetteki birden çok sebepleri vardı. Bunlardan birincisi, Bizans'ta gittikçe artan taht kavgaları, Bizans Devleti'nin ve ordusunun durumu, Bizans'ın ve Ermeniler'in başında bulunanların birbirleriyle anlaşamamaları ve daha Emeviler ve Abbasiler zamanından beri sınır ve uç bölgelere (Avasım) oldukça sık akınlar yapmış olmaları ve bu bölgelerin Müslümanlarca artık bilinen yerler olması ve benzeri sebeplere dayanmaktaydı. Bunlara benzer sebepler Türkmen Beylerinin egemenliği altında bulunan Türkmen boylarının bu bölgelere akın akın gelmelerini kolaylaştırıyordu.

İkincisi ise; Ermeni vekayinamecisi "Urfa'lı Mathieu" şöyle anlatmaktadır: **"Bizanslılar bu bölgelerde yaşayan Ermeniler'e ve diğer kavimlerden olanlara çok büyük işkence ve zulüm yapıyorlardı. Ermeniler'i eziyorlar ve zorla Rumlaştırmaya çalışıyor ve oturdukları yerlerden de uzaklaştırmaya çalışıyorlardı."** demektedir. Ermeniler de bu durumdan kendilerini kurtarmak için bir kurtarıcı gibi Türkleri görüyorlardı. Çünkü Bizanslılar XI. yüzyıldan beri Doğu Anadolu'yu istila ederek aradaki küçük Ermeni krallıklarını kaldırarak mühim bir Ermeni nüfusunu Sivas, Kayseri ve Fırat bölgelerine nakletmişler, Selçuklular'ın da batıya doğru yapmış oldukları bu akınları nedeniyledir ki Ermeni nüfusunun güneybatıya doğru Anadolu içlerine kaymasına ve Fırat kıyılarında, Toroslarda, Kilikya'da, Malatya, Maraş ve Urfa bölgelerinde fazlalaşıp kalabalıklaşmasına neden olmuşlardır. İlçemiz Gürün ve havalisinde 1914 yılına kadar yaşamış olan Ermeniler de bunlardan idi. Bunların mühim bir kısmı göç etmişler, kalan az miktardaki Ermeni nüfus da kendi istekleri doğrultusunda Ermenistan, Rusya ve Suriye bölgelerine devlet denetimiyle gönderilmişlerdir.

Bizanslılar'ın Ermeniler'e zorla baskı yapıp işkence etmeleri, onları göçe zorlamaları sebebiyle Ermeniler devamlı olarak Bizanslılar'a kin beslemekteydiler. Bu yüzdendir ki Malazgirt Savaşı esnasında bu önemli savaşın dışında kalmayı tercih etmişlerdir. Bizans'ın çöküşünden ve Türkler'in onlara karşı yapmış oldukları akınlardan ve seferlerden faydalanan Ermeniler Fırat bölgesinde yoğunlaşarak bir takım küçük prenslikler kurmuşlardır.

Türkmen boylarının Anadolu'ya göçlerini kolaylaştıran bir başka neden ise tutmuş ve izlemiş oldukları doğal konum ve yollardır. Dikkat edilirse Türkmen akınları hep Doğu Anadolu yönünden yayılmıştır. Çünkü bu bölge Anadolu'nun istilası için elverişli bulunuyordu. Çünkü bu bölgenin iç ve dış güney bölgelere ulaşabilecek yollar (doğal) bulunmaktaydı. Bu yollar akarsu boylarından ve vadilerinden geçmektedir. Gerçekten de Doğu Anadolu'nun haritasına bir göz atacak olursak Karasu-Aras-Dicle-Fırat Irmaklarıyla Yeşilırmak-Kelkit vadilerinin ve dağ sıraları arasında elverişli yolların bulunduğu görülür. Anadolu'yu kuzeyden ve güneyden yapılacak saldırılarda aynı doğal kolaylık-

ları görmek mümkün değildir. Kuzeyde Karadeniz, güneyde Toroslar aşılması güç engeller meydana getirir. Daha VII. Yüzyıl ortalarında başlayan Müslüman Araplar'ın Anadolu'yu istila hareketlerinin başarısızlığa uğramasından Toros Dağlarının önemi küçümsenemez.(8)

İran'ın kuzeyinde geçen ve çok kullanılan bir yol, Bizans İmparatorluğu'na ait topraklarda, Ermenistan'a ve Anadolu'ya gitmekteydi. Türkmenleri bu bölgelere göndermek yararlı olacaktı. Bizans'a kutsal bir savaş açılabilirdi. Hem aşırı biçimdeki başsızlığı önlemek için de başlarında bir önder olması gerekirdi. Ya da onları kendisi yönetmeliydi. İşte 1049 yılında İbrahim Yenal'ın, 1054'te de Tuğrul Bey'in Ermenistan'a yapmış oldukları akınların gerçek nedeni bunlardı. Bu akınlar kuzeybatı İran'daki Kürt beylerinin Tuğrul Bey'in egemenliğini tanımasına ve Gregorienler'in arasında O'na saygı duyulmasına da yol açmıştı.

Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan, Kafkaslardaki seferlerine devam ederken (1064 de) Anadolu'yu istila ederek burasını fethetmek isteyen Türkmen beyleri arasındaki mücadele de devam etmekteydi. Selçuklu Sultanı'ndan almış oldukları emir ile Anadolu'yu istilaya başlayan Selçuklu beylerinden Anadolu'nun fethiyle meşhur olan Emir Afşin, bir diğer Selçuklu Türkmen akıncı beylerinden Gümüştekin ile bozuşarak Sultan Alparslan'ın kendisini cezalandıracağı endişesiyle de emrindeki kuvvetlerle batıya yönelerek karargahını Amanos Dağlarının eteklerine kurmuş olan Afşin Bey, kuvvetlerinin bir kısmını da (bin kişilik) Antakya bölgesini fethetmeleri için gönderdi. Kendisi de daha kuzeye Malatya havalisine ve Fırat'ın batı kesimlerini ele geçirmek için yönelerek bu bölgeleri Kayseri'ye kadar olan sahayı tümüyle fethetti.

Emir Afşin Bey, 1056-1066 yılları arasında Suriye'yi, Halep, Gaziantep, Antakya, Amid (Diyarbakır), Meyyafarikin, Urfa, Adıyaman, Harran, Nizip v.b. gibi güneydoğu Anadolu bölgelerini tümüyle ele geçirdiği gibi yine aynı tarihler arasında ilçemiz Gürün'ün güneybatı kesiminde bulunan Comana'da büyük bir Bizans taarruzunu durdurduğu gibi Malatya'da da büyük bir Bizans ordusunu yenerek bozguna uğrattı. (1057 yılında)

Malatya'yı kuşatarak burayı korumakta olan Bizans kuvvetlerini de yenerek bu şehri de ele geçirdi. (1057 de) Malatya şehri öteden beri zenginliğiyle tanınmakta ve Türkmenler'in dikkatini çekmekteydi. Bizans İmparatoru Nikephoros'un ilk yıllarında meydana gelen bu olayı duyar duymaz bu bölgeye Bizans kuvvetleri göndermiştir. Fakat bu kuvvetleri yenerek perişan eden Bekçioğlu Emir Afşin Bey, Malatya'dan itibaren batıya doğru ilerleyerek Tohma boyunca bulunan tüm yerleşim birimlerini Malatya, Darende, Gürün, Pınarbaşı, Kayseri şehirlerini ele geçirdi.(9) Böylece 934 yılından itibaren Bizans İmparatorluğu'nun hakimiyeti altında bulunan ilçemiz Gürün ve toprakları bu tarihten itibaren yani 1057 yılında Selçuklu Türkmenlerinin eline geçti.

Bu bölgeleri fethederek Kayseriye kadar olan sahayı ele geçirmiş bulunan

Afşin Bey buradan da güneye, Kilikya'ya yönelerek bütün bu bölgeleri de Akdeniz'e kadar uzanan sahayı da istila ederek ele geçirdi. Böylece tarihte örneği belki de hiç bulunmayacak güzel bir tesadüfü de gerçekleştirmiş oluyordu. Çünkü M.S. 838 yılında bu bölgeleri Abbasi Halifesinin Türk ordusunun komutanı Afşin Bey, bu tarihten 219 yıl önce fethetmişti. Şimdi bu tarihlerde de (1057-1066) Sultan Alparslan'ın meşhur kumandanı Bekçioğlu Afşin Bey (II. Afşin) olarak Anadolu'yu baştan başa fethediyordu. Tarihi Amorion kentini II. Afşin de 1068 yılında fethediyordu. Bu seferlerde, Erzurum 1048 de, Malatya 1057 de, Tohma Havzası (Gürün ilçesi ve Darende havalisi) 1057 de, Sivas 1059 da, Kars 1069 da, Kayseri 1067 de, Niksar ve Konya, 1067 de, Amuriyye 1068 de, Horasan 1069 da fethedilmiştir. Böylece birkaç yıl içerisinde Aras bölgesinin tamamı, Fırat nehrinin yukarıdaki iki kolu ile batı kolu olan Tohma suyunun kaynaklarının bulunduğu vadilerin tamamı ele geçirilmiştir. Emir Afşin'e bağlı bulunan bir başka akıncı kolu da Muş ve Ahlat köyüne ilerlerken bir başka akıncı gurubu da Erez (Erzincan), Pulur, Kemah, vb. gibi bölgeleri fethederek Harput bölgesine geçtiler. Dinar adındaki bir başka akıncı kumandanı da Kolonia'yı (Şebinkarahisar'ı) ele geçirdi. Sarmuk komutasındaki bir başka akıncı gurubu da surlarının büyük bir kısmı yıkılarak halkının büyük bir kısmı da Malatya'ya sürülmüş olan bu dönemin en önemli haberleşme ve ulaşım merkezlerinden birisi olan Sivas (Sebesteia) şehrini büyük bir direnme görmeden 1059 da ele geçirmiştir.(10)

Emir Afşin Bey'in bu başarılı akınları üzerine Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan, Afşin'in Bizans'a karşı girişmiş olduğu bu başarılı akınlarından dolayı ona bir mektup göndererek onu affettiğini bildirdi. Afşin Bey, Antakya bölgelerini fethetmekle meşgul iken bu mektubu aldı ve huzuruna çıkmak üzere Nisan 1068'de buradan ayrıldı.

Bütün Bu Selçuklu akınlarını durdurmak, tahrip edilen kaleleri ve şehirleri tekrar ele geçirerek onarmak amacıyla doğu orduları komutanlığına atanan Nikephoros Botaniates, Sivas, Malatya, Divriği, Darende v.b. gibi birçok belgeleri çeşitli akınlar düzenlemişse de ardı arkası kesilmeyen Selçuklu akınlarını ve Anadolu'ya olan Türkmen akınını veya göçünü durdurmamıştı. (Bu akınların yapıldığı tarihlerde Bizans İmparatoru olan Romanos Diyogenes Türklerin akınlarını durdurarak onları Anadolu'dan atmak üzere 1068/1069 da ve 1071 yılında olmak üzere iki sefer düzenledi. İlk seferinde Suriye'ye kadar Toroslar'ı geçerek ilerledi ve geri döndü. 1071 de de Kayseri ve Sivas'a kadar geldi. Sivas'ta yaşamakta olan Rumlar bu bölgede yaşamakta olan Ermeniler'i İmparator'a şikayet ettiler. Bunun üzerine Bizans ordusu tarafından Sivas'ta yaşamakta olan Ermeniler'in büyük bir kısmı kılıçtan geçirilerek imha edildi. Ermeniler'in bir kısmı da bu kıyımdan kaçarak Malatya'ya yakın bölgelere kaçtılar. İhtimalki bu kaçışta Ermeniler Darende, Gürün v.b. gibi beldelere de sığınmak zorunda kalmışlardı. Sivas şehri Bizans ordusu tarafından yakılıp yıkıldı. Bizans

İmparatoru'nun yanında bulunan Briennos ile Türk asıllı Tarkhanotes (Tarkan), Sivas ve Erzincan yöresini tamamıyla yakıp yıkarak, bu bölgelere yerleşmiş olan Müslüman Türkleri aç bırakma önerisinde bulundularsa da Romanos Diyogenes bunu kabul etmedi. Fakat XI. Yüzyılın başlarından itibaren Bizanslılar tarafından kurmuş oldukları krallıklar da dağıtılarak kendileri sürgüne gönderilmiş olan ve bu nedenle de Bizans'a gütmüş oldukları kin yüzünden ihanet eden Ermeniler'i Bizans İmparatoru bu seferi esnasında şiddetle cezalandırarak çoğunu kılıçtan geçirip kaçanlar da Türkler'in eline geçen yerlere kaçmışlardır.

Bizans İmparatoru Romanos Diyogenes'in Sivas'a kadar gelmiş olduğunu Suriye'de iken haber alan Büyük Selçuklu Sultanı Sultan Alparslan, süratle Malazgirt önlerine geldi. 26 Ağustos 1071 tarihinde meydana gelen savaşı Alparslan kazandı. Müslüman Türklerin kazanmış olduğu bu savaş gerek İslam dünyasında ve gerekse Hristiyan dünyasında büyük yankılar meydana getirdi: Bu tarihten sonra Anadolu'nun kapıları tümüyle Türkler'e açılmış oldu. Alparslan tarafından bizzat gönderilen ve gerekse kendi başlarına hareket etmekte olan Türkmen beyleri Anadolu'yu doğudan batıya doğru fethederek ilerlemeye başladılar. Bu arada da Bizans-Selçuklu mücadelesinden faydalanan Ermeniler de Tohma-Fırat havzalarına yerleşerek bu bölgelerde kendilerine ait küçük prenslikler kurmaya çalışmışlardır.

Büyük Selçuklu Türklerinden Afşin Bey'in ilk olarak Malatya'dan itibaren 1057/1058 tarihinde Kayseri'ye kadar olan bölgelerin fethedilmesiyle birlikte ilçemiz Gürün'ün de bulunduğu topraklar da böylece Büyük Selçuklu Devleti'nin toprakları Doğuda Türkistan, Horasan, İran vb. gibi bölgeler ve Azerbaycan'ı kaplarken 1057/1058 tarihinden itibaren ve Anadolu'nun büyük bir kısmı Kızılırmak'a kadar olan tüm bölgelerde dahil edilmiştir. Fakat Büyük Selçuklu Devleti'nin egemen olduğu topraklar Anadolu'nun doğusundaki ülkelerde daha yoğun bir durumda bulunmaktaydı. Daha yeni fethedilmiş olan Anadolu'da ise Alparslan tarafından burasının fethedilmesi için görevlendirilen Selçuklu beyleri hüküm sürmekteydiler.

Selçuklu beylerinden Kutalmışoğlu Süleyman bizzat Alparslan tarafından Anadolu'nun daha batı kesimlerinin fethedilmesi için görevlendirilirken, Kutalmışoğlu'nun öteden beri iilişkileri hiç de iyi olmayan Danişmend Gazi de bizzat Alparslan tarafından Kızılırmak-Yeşilırmak bölgeleri ile Sivas, Tokat, Kayseri, Amasya, Niksar, Çorum vb. gibi bölgeleri fethederek hakimiyeti altına alması için görevlendirmişti. Tarihi kaynakların rivayetine göre de Kutalmışoğlu Süleyman gibi, Danişmend Gazi'nin de Alparslan tarafından Anadolu'ya sürgün edilmiş olduğu anlatılmaktadır. (1072 yılında)

Süleyman Şah'ın Kilikya'yı fethederek Marmara sahillerinde "Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurduğu tarihlerde (1074) Onunla siyasi ilişkileri askıda bulunan Danişmend Gazi de Kızılırmak ve Yeşilırmak havzalarını fethederek Türkler'e kazandırıyordu.

Süleyman Şah Konya bölgesini ve İznik Kalesine kadar olan yerleri 1074 yılına kadar fethetti. Bağdat Halifesi (Abbasi) O'na sancak ve Hil'at gönderdi. Büyük Selçuklu Devleti'nin yeni hükümdarı olan Melikşah da O'na fethetmiş olduğu bölgelerin hükümdarı olarak ona bir ferman yazarak gönderdi. Böylece merkezi batı Anadolu olan "yeni bir Selçuklu devleti (Anadolu Selçuklu) kurulmuş oldu. 1075 yılında.

Bu tarihlerde Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın ölümünden sonra başlayan taht kavgasından faydalanan Anadolu'nun fethiyle görevli ilk fetihler arasında yer almış olan Selçuklu Türkmen Beyleri fethetmiş oldukları bölgelerde kendi hükümetlerini kurmaya çalışarak bu bölgelerde hakimiyetlerini kurmuşlardır. Anadolu'da beyliklerini kurmuş olan Saltuk (Erzurum ve havalisi de) Gümüştekin (Danişmend Gazi) Sivas ve Amasya bölgelerinde, Mengücük Gazi de Divriği dolaylarında, Artuk Bey de Doğu Anadolu Bölgesinde hükümetlerini kurarak Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurmuş olan Süleyman şah gibi bunlar da Büyük Selçuklu Devleti'nden ayrı birer Türk devleti gibi hareket etmeye başlamışlardır. Hal böyle olunca ister istemez bu Türk Beylikleri ile Büyük Selçuklu Devleti arasında rekabet ve birbirini aleyhine olarak genişleme siyaseti de ortaya çıkmış oluyordu. Bu siyasi rekabet aynı zamanda yeni kurulmuş olan Anadolu Selçuklu Devleti ile diğer beylikler (Danişmendiler, Artuklular, Saltuklular, vb. gibi) arasında da siyasi rekabet zamanla giderek artmaya başlamış hatta arada savaşların meydana gelmesine bile neden olmuştur. 1074/1075 yılında başlayan bu rekabet 1078 yılında şiddetlenerek 1080 yılında da devam etmiştir. İşte bu rekabetin başladığı bu yıllarda Ermeni Prensi Flaretes, Melikşah'a müslüman olduğunu söyleyerek O'nu kandıracak kadar kurnaz birisi olduğu için Bizanslılar'ın zulmünden kaçmış olan Tohma-Fırat bölgesinde ve Urfa havalisi ile Kilikya bölgesine sığınmış olan Ermeniler'i kendi egemenliği altında toplayarak birkaç yıl içinde küçük bir prenslik kurmuştur. 1077 yılında ise Bizans'ın valisi bulunan Leon'un yönetimindeki Urfa bölgesini de ele geçiren Flarates, aynı yıl içinde Malatya'da hüküm sürmekte olan Ortadoks inancına sahip Ermeni Gabbriel'i de egemenliği altına almayı başardı. Bütün bunları yaparken de Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın desteğini ve himayesini de almıştır. İşte bu destek ile dirki Antakya'ya kadar ilerlemiş olan Flarates, bu bölgelerde yaşamakta olan Rumları da katletmiştir. Böylece Ermeni Flarates bu tarihlerde sınırları Antakya'dan Urfa'ya, Harput'tan güneydeki Kilikya'ya kadar uzanan çizgide bulunan Malatya, Maraş, Göksun, Gürün, Darende, Elbistan, Tarsus, Afşin, Ra'ban, Masisa, Anazarba, Urfa vb. gibi şehirleri içine alan bir Ermeni prensliği kurmuştur.(11)

İlçemiz Gürün toprakları Kutalmışoğulları ve emir Afşin'in fetihleri ile 1057/1058 yıllarında Büyük Selçuklu Devleti topraklarına katılarak 1075 yılına kadar bu devletin egemenliği altında kaldıktan sonra yukarıda da belirtildiği gibi Türk beylikleri arasındaki mücadeleden faydalanan Ermeni prensi Flarates'in

egemenliğine geçmiştir. Ermeni Flarates bu bölgeleri Danişmend Gazi'nin akınlar düzenleyerek 1080 yılında ele geçirmesine kadar elinde bulundurmuştur. 1080 yılında Danişmend Gazi'nin kurmuş olduğu Danişmendliler Devleti'nin egemenliğine girmiştir.(12)

Kaynaklar:

1- Türkler'in Tarihi. Doğan Avcıoğlu. C.1. sayfalar: 126. 127. 137.
Selçuklular zamanında Türkiye, sayfa: 45. 46. Osman Turan.
2- Selçuklular zamanında Türkiye, Sayfa:
Türklerin Tarihi. Doğan Avcıoğlu. Sayfa: 130. 131. 144.
3- Selçuklular zamanında Türkiye, Osman Turan. Sayfa: 45. 46.
4- A.g.e.
Anadolu'da Türkler. Claude Chane.
5- A.g.e.
Selçuklular zamanında Türkiye. Sayfa: 45. 46.
6- Türklerin Tarihi. C. Sayfa: 144.
7- A.g.e.
8- Malazgirt Zaferi ve Anadolu'nun Türkleşmesi. Kemal Doğan. Sayfa: 18.
9- Malazgirt Zaferi ve Anadolu'nun Türkleşmesi. Kemal Doğan.
Anadolu'da Türkler. Claude Chane.
Selçuklular zamanında Türkiye, Osman Turan.
Malatya Tarihi. Mevlüt Oğuz. Sayfa: 67. Türkiye Tarihi Fetih Selçuklu Beylik Dönemi. Prof. Ali Sevim. Prof. Yaşar Yücel. Sayfa: 53.
10- A.g.e.
11- Maraş Tarihi ve coğrafyası Besim Atalay, Sayfa: 47.
Anadolu'da Türkler, Claude Chane. Sayfa: 97.
Malatya Tarihi. Mevlüt Oğuz. Sayfa: 75.
Türkiye Tarihi ve Beylikleri Dönemi. Prof. Yaşar Yücel-Ali Sevim.
Selçuklular zamanında Türkiye, Osman Turan.
12- A.g.e.

DANİŞMENDLİLER DEVLETİ ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ (M.S. 1080-1165)

Tarihi kaynaklarca Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın teyzesinin oğlu ve Battal Gazi'nin de torunu olan Danişmend Gazi, Anadolu'nun fethi için gönderilmiş olduğu veya sürgüne gönderildiği belirtilmektedir. Danişmend Gazi'nin 1063 yılında Sultan Alparslan ile Kafkasya seferine katılmış olduğu belirtilmektedir. Selçuklu Devleti'nin kuruluşunda çok büyük emeği olduğu Sivas ve Malatya'yı alarak 1080 yılında hükümdarlığını ilan etmiş olduğunu başta İbnül Esir, Ermeni Mihael vb. gibi tarihçiler belirtmektedirler.(1)

Gümüştekin Ahmet Gazi (Danişmend Gazi) Sivas'a gelince Sivas harap bir halde idi. Çünkü Bizans İmparatoru Romanos Diyogenes Sivas'a geldiğinde burada yaşamakta olan Ermeniler'i cezalandırmak için Sivas şehrini yakıp yıkarak tahrip etmiş, Ermeniler'i de sürgüne gönderdiği gibi birçoğunu da kılıçtan geçirerek imha etmişti. Bunun üzerine de Ermeniler'den bu katliamdan kaçanlar başta Gürün olmak üzere Darende, Malatya, Elbistan, Keban, Antakya, Urfa vb. gibi bölgelere Fırat-Tohma havzalarına giderek yerleşmiş Büyük Selçuklu Devleti ile Bizans arasındaki mücadeleden ve daha sonra da Selçuklu beyleri arasındaki taht mücadelesinden faydalanarak bu bölgelerde kendilerine ait prenslikler kurmuşlardır.

Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın ölümünden sonra yerine oğlu Melikşah geçmişti. Anadolu'ya gönderilen beyler ise fethetmiş oldukları bölgelerde kendi hükümetlerini kurmaya başlamışlar, adeta bağlı bulundukları Büyük Selçuklu Devletiyle rekabet eder bir hale gelmişlerdi. 1075 yılında Kutalmış'ın oğlu Süleyman Şah Anadolu Selçuklu Devletini kurarak başkenti İznik olarak belirlerken, Süleyman Şah'ın dayısı olan Danişmend oğlu Ahmed Gazi de 1071-1080 yılları arasında Kapadokya havalisini, Kızılırmak-Yeşilırmak havzalarının fethini tamamlayarak Sivas, Amasya, Tokat, Niksar, Çorum, Kayseri, Elbistan, Gürün, Darende ve Malatya gibi bölgeleri aldıktan sonra kurmuş olduğu Danişmendliler Devleti'nin başkenti olarak Niksar'ı seçmişti. Mengücük Bey Divriği, Erzincan ve Şebinkarahisar bölgelerinde kendi devletini kurarken, Ebul Kasım Saltuk Bey de Erzurum ve Çoruh yörelerinde hakimiyetini sürdürmeye başlamışlardı.

Anadolu'da bağımsızlığını ilan etmiş olan Selçuklu Beylerinin kendi başlarına hareket edecek bağımsızlıklarını ilan etmelerinden rahatsız olan Büyük Selçuklu Sultanı ile Anadolu Selçuklu beylikleri arasındaki ilişkiler gittikçe soğumaya hatta gerginleşmeye başlamıştır. Bu gerginliğe neden olan elbetteki, başka nedenler de vardı. Örneğin Bizanslılar'ın çöküşünden ve Türkler'in Bizans'a karşı takip seferlerinden faydalanan Ermeniler Fırat bölgesinden yoğun-

laşarak Kilikya'ya kadar uzanan sahada birtakım prenslikler kurmuşlardı. Bu şekilde de Büyük Selçuklu Devleti ile Danişmendliler Devleti ve aynı zamanda da Anadolu Selçuklu Devleti ile aralarındaki ilişkileri kesecek, hatta bu devletleri birbirleriyle rekabete sokacak kadar engel olur bir duruma gelmişlerdi. 1078 yılındaki olaylar bu durumun meydana gelmesine neden olmuştur. Anadolu Selçuklu Sultanı ile Danişmend Gazi de bu durumu ortadan kaldırmak istiyorlardı. Bu durumda da her iki Türk Devleti arasında ister istemez rekabeti meydana getiriyordu. Haçlı seferlerinin hemen öncesinde, Toroslar'dan Suriye'ye öte yandan boğazlara kadar uzayan güney yolun kontrolü Anadolu Selçuklu Devleti Sultanının elinde olmasına karşın, Danişmend Gazi, Ankara, Kayseri ve Sivas'ı elinde bulunduran Kuzey yolunun özellikle de Orta Anadolu'yu Kapadokya'yı kontrolü altında tutmuş oluyordu. Burada önemli olan, hangi toprakların kimde olduğundan çok içerilere sokulma imkanlarını sağlayan yollarla bu yolların kilit noktasını oluşturan yerleri ele geçirmekti.(2) Bu kilit nokta ise öteden beri bilinen ve Suriye ile Anadolu'yu, Doğu Anadolu ile Batı Anadolu'yu birbirine kavuşturan yolların bulunduğu Tohma vadileri ve Kilikya kapıları idi. Bu yüzden Danişmendliler ile Anadolu Selçuklu Devleti arasında bu bölgeleri ele geçirmek için aralarında rekabet vardı. Bu bölgelerde ise her iki devlet yöneticilerine karşı riyakarca davranan ve iki yüzlü Ermeni prensleri hüküm sürmekteydiler. Urfa'dan Harput'a, Harput'tan, Malatya, Maraş ve Tarsus'a kadar olan sahayı elinde tutan Ermeni prensi Flarates bunlardan birisiydi.(3)

İkiyüzlü siyasetiyle Hristiyanlara yapmış olduğu eziyet ve işkencelerle Sultan Melikşah'a müslüman olduğunu dahi inandıracak kadar ileri giden ve bu tarihlerde Çukurova ve Tarsus'u ele geçiren Flarates üzerine her iki Selçuklu Devleti hükümdarı Süleyman Şah ve Danişmend Gazi bir sefer yaparak elinde bulunan yerleri ele geçirmek için hazırlıklar içerisine girmişlerdi. Süleyman Şah Ermeni Flarates'in elinde bulundurduğu bölgelere yapacağı bu ileri harekatıyla da Büyük Selçuklu Devletiyle de karşılaşabileceğini de hesab ederek birtakım tedbirleri de almayı ihmal etmeyerek komutanı Emir Ebul Kasım'ı İznik'te bırakıp Kapadokya'ya ve sahil bölgelere valiler bırakarak bu bölgelerin korunmasının da sağlanması için emirler vererek kendisi de Antakya üzerine sefere çıktı. Aynı zamanda da dayısı olan Danişmendli Devleti'nin kurucusu olan Ahmed Gazi Gümüştekin de başta Malatya, Darende, Gürün ve bunlar gibi bölgelerde hüküm sürmekte ve Ermeni prens Flarates'e bağlı bulunan Ermeni prensi Gabriel'in üzerine yürüdü. Her iki yeni kurulmuş Türk Devleti'nin yöneticileri birbirleriyle karşılaşmamaya da özen göstererek bu bölgeleri ele geçirdiler. 1080 yılında gerçekleştirilen bu sefer ile birlikte Danişmend Gazi Gürün, Darende ve Malatya gibi şehirleri ele geçirirken, Süleyman Şah da bu harekatıyla Ceyhan bölgesini, Elbistan, Göksun ve Raban gibi bölgeleri ele geçirdi. Bu bölge havalisinde sadece Maraş ve havalisi Ermeni Flarates'in elinde kaldı. Böylece ilçemiz Gürün'ün de bulunduğu topraklar Malatya'ya kadar olan topraklar Danişmend-

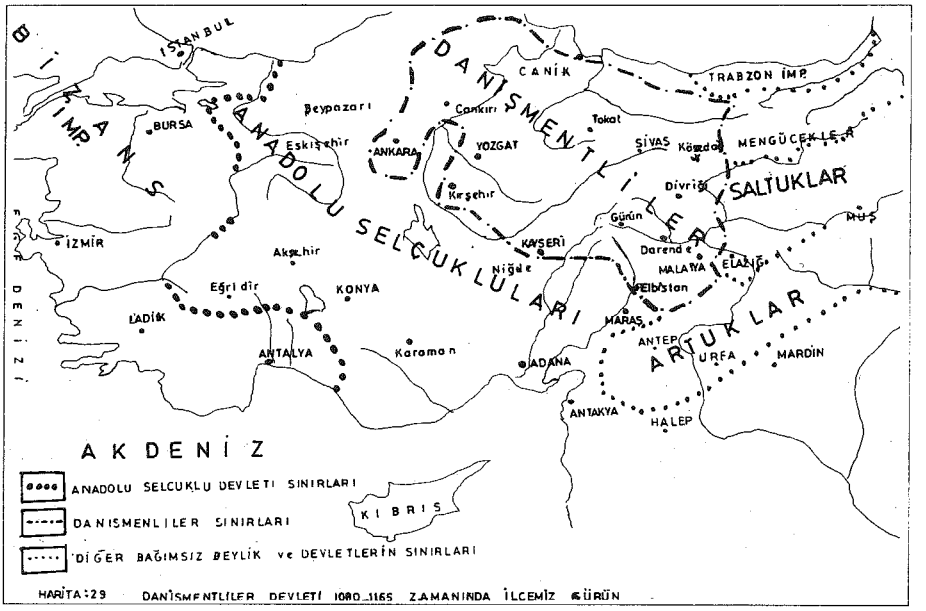

Harita 29

liler'in eline geçmiş oldu. 1080 yılındaki bu seferle Danişmendliler Devleti'nin toprakları Malatya, Darende, Gürün, Kırşehir, Kaman'dan Çorum'a kadar uzanan bölgelerden, Amasya, Niksar. Refaniye, Divriği ve Arapkir ilçelerini de kapsamaktaydı. Anadolu Seçuklu Devleti sınırları ise; doğuda Elbistan'dan, Pınarbaşı, Kayseri, Ankara, Çankırı bölgelerinden batıda İznik'e güneyde ise Konya ve Karaman bölgelerine kadar uzanmaktaydı. 1080 yılında ilçemiz Gürün Danişmendililer Devleti'nin egemenliğine geçerken, Elbistan ilçesi ise Anadolu Selçuklu Devleti'nin hakimiyeti altına girerek her iki ilçe de bu iki devletin doğu ve güney sınırlarını oluşturmaktaydı.(4) (Bakınız Harita 29'a)

Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı Süleyman Şah'ın, Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah ile Suriye ve Doğu Anadolu'yu ele geçirmek konusunda birbirleriyle anlaşamayarak savaşmaları sonucunda Süleyman Şah'ın ölümü üzerine (1086 da) çıkan taht mücadelesinden ve anlaşmazlıklardan da faydalanarak Danişmend Gazi Yeşilırmak ve Kızılırmak havzalarında fetihlerde bulunarak ülkesinin sınırlarını genişletmiş. Haçlı orduları Anadolu'dan geçerken Anadolu Selçuklu Devleti Sultanı I. Kılıç Arslan ile birlikte bunlara karşı mücadele etmiştir. 21 Ekim 1097 tarihinde Antakya'ya kadar ulaşmış olan Haçlılar bu tarihlerde ardarda iki sefer düzenlemişlerdir. Üç haçlı seferinde de Haçlı ordusu Anadolu içlerine kadar dalarak önlerine gelen seferinde de Haçlı ordusu Anadolu içlerine kadar dalarak önlerine gelen Müslüman Türkleri kese biçe bir kısmı Karaman tarafından Çukurova ve Adana taraflarına diğer bir kısmı da Gürün ve Elbistan yoluyla Maraş'a saldırdılar.

Haçlılar'ın Anadolu'ya saldırmaları sonucunda 1080 yılında Danişmendliler'in eline geçmiş olan Gürün ve havalisi ile bu tarihlerde Anadolu Selçuklu Devleti'nin eline geçmiş olan Elbistan ve Maraş bölgeleri Bizans'ın eline geçmiş oldu ve bu bölgelerde daha önceden hüküm sürmekte olan Ermeni prensleri daha rahat ederek yine prensliklerini kurmaya çalıştılarsa da bunu tamamıyla gerçekleştiremediler. Çünkü Haçlı ordularına karşı birlikte mücadele eden Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan ile Danişmend Gazi birlikte hareket ederek Haçlı ordularına karşı çok çetin mücadeleler verdiler. Malatya bölgesinde Ermeni Gabriel hüküm sürerken, Maraş ve Elbistan bölgelerinde Flarates'in varisleri hüküm sürmekteydiler. Danişmend Gazi ile I. Kılıç Arslan Haçlılarla mücadele ederken Ermeniler bundan faydalanarak serbestçe hareket etme imkanını bularak bu bölgeleri tekrar ele geçirmeye çalışmışlardı.Her iki Türk hükümdarı hem birlikte Haçlılar'a karşı mücadele ediyorlar ve hem de öteden beri aralarında devam etmekte olan rekabeti sürdürüyorlardı. Her ikisi de Ermeniler'in elinde bulunan Kayseri ile Malatya ve Maraş arasındaki bölgeleri ele geçirmek istiyorlardı. Bu nedenle de Danişmendliler ile Anadolu Selçukluları arasında rekabet vardı. Bu rekabet iki güç arasında ileride daha da artacaktır.

Haçlı seferleri esnasında işbirliği oluşturulmuş ise de bu geçici süreli olmuştur. Bu iki güç arasındaki rekabet Haçlılar çekilip gittikten sonra da artarak devam etmiştir. Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan batıda vermiş olduğu kayıplardan dolayı biraz zayıflamıştır. Oysa bu dönemde Danişmend Gazi'ye pek zarar dokunmamıştı. Bu nedenle de Danişmend Gazi öteden beri Malatya'dan Maraş'a ve Kayseri'ye kadar olan bölgeyi tamamıyla ele geçirmek maksadıyla KılıçArslan'ın ne düşündüğüne önem vermeden bu bölgenin kontrolünü elinde tutmak maksadıyla bu bölgeleri ele geçirmek için harekete geçerek Malatya'yı ele geçirmek üzere yola çıktı. Malatya'ya yardım etmesi için Gabriel tarafından çağrılan Antakya Prinkepsi Bohemond'u esir aldı. Bohemond'u kurtarmaya gelen Kapadokya'daki sonra haçlı gurubunu da tamamen bozguna uğrattı. Malatya'nın Danişmend Gazi tarafından ele geçirilmesiyle bu iki güç arasındaki rekabet tamamıyla ortaya çıktı ve Maraş dolaylarında da patlak verdi.

Danişmend Gazi 1098 yılında Sivas'tan Malatya'ya yürüdü. Üç yıl kadar süren kuşatma ve çarpışmalardan sonra ele geçirdi. 1101/1102 yılında. Malatya'nın Danişmend Gazi'nin eline geçmesi ve Danişmend Gazi'nin Elbistan ve Maraş bölgelerini de ele geçirmek istemesi dolayısıyla bu bölgede Danişmend Gazi'nin ağırlığının artmasından endişelenen Anadolu Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan ile Danişmend Gazi'nin aralarının iyice açılmasına neden oldu. Çünkü Danişmend Gazi Malatya'yı ele geçirdikten sonra, Abulistan (Elbistan) üzerine sefer yapmak istediğini öğrenmiş olan Kılıç Arslan, bu bölgede yaşayan Ermeniler'in Haçlılardan işkence gördüklerini bu yüzden kendisinden yardım isteyen Ermeniler'in bu isteğini de fırsat bilerek Haçlılar'ı izlemek maksadıyla çık-

mış olduğu bu seferiyle Elbistan ve Maraş bölgelerini ele geçirdi. Elbistan ve Maraş bölgesini ele geçirdikten sonra Antakya'ya gitmekte iken, Danişmend Gazi'nin 100.000 dinar karşılığında Bohemond'u serbest bıraktığını, öğrenince geri dönerek 1103 tarihinde Maraş yakınlarında Danişmend Gazi'yi yenerek perişan etti. Bir rivayete göre de Malatya yakınlarında yenmiştir. Bu olaylar üzerine Danişmendliler'in durumu iyice zayıflamıştır. Bu tarihlerde Darende yakınlarında Rumlar ile yapmış olduğu savaşta yenilmiş olan Danişmend Gazi, Şebinkarahisar yakınlarındaki ordusuna yardım için dönerken 1105 yılında Alex'in ordusuna yenilerek esir düştü. Aynı yıl içerisinde de öldü. Danişmend Gazi'nin ölümünden sonra 12 oğlundan biri olan Emir Gazi devletin başına geçti. Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan O'nun ölümüyle birlikte ülkesinin bir kısmını ve Malatya'yı egemenliği altına aldı. 2 Eylül 1105 tarihinden itibaren gittikçe zayıflamaya başlayan Danişmendli Devleti(5) ile Anadolu Selçuklu Devleti arasındaki rekabet ve Malatya, Maraş ve Kayseri arasındaki bölgelerdeki mücadele ve bu bölgelere hakim olma siyaseti daha sonraki yıllarda da devam etti. Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan ve Danişmendli hükümdarı Yağı Basan arasında da sürdü. Anadolu Selçuklu Devleti'ne karşı Bizanslılar ile ittifak yapan Danişmendli hükümdarı Yağı Basan ölünce, Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan, Danişmendliler'in elinde bulunan Elbistan ve havalisi ile Tohma suyu kaynakları (Gürün ve havalisi) Darende, Kayseri ve Zamantı bölgelerini Danişmendli Zünnun'un elinden alarak Danişmendli Devletine de son verdi. Böylece 1080 yılından itibaren ilçemiz Gürün ve havalisinde hüküm sürmekte olan Danişmendli beyliğinin bu bölgelerdeki hakimiyeti 1165 tarihinden itibaren sona ererek Anadolu Selçuklu Devleti'nin egemenliğine girmiş oldu.(6)

Kaynaklar:

1- Anadolu Selçukluları zamanında Türkiye-Osman Turan (iki ayrı kitap)
Malazgirt zaferi ve Anadolu'nun Türkleşmesi, Kemal Doğan
Malatya Tarihi-Mevlüt Oğun
Ortaçağda Anadolu Tarihi
Anadolu'da Türkler-Claude Chane.
2- Maraş Tarihi ve Coğrafyası. Besim Atalay. Sayfa: 47-97.
Malatya Tarihi-Mevlüt Oğuz.
Türk Beylikleri Tarihi-Prof. Ali Sevim-Yaşar Yücel.
3- A.g.e.
4- A.g.e.
5- A.g.e.
6- A.g.e.

ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ (M.S. 1165-1318)

Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan, Danişmendli Devleti'ne ait güney bölgesini ilçemiz Gürün'ün de içinde bulunduğu Tohma suyunun kaynaklarını Zamantı bölgesini ve Elbistan havalisini 1165 yılında ele geçirerek bu devlete ağır bir darbe indirmişti. 25 Ekim 1178 tarihinde de Danişmendliler'in Malatya şubesine son vererek bu bölgeyi de ele geçirip, Danişmendliler devletine son vermiştir. Böylece Anadolu Selçuklu Devleti'nin sınırları 1178 tarihinde doğuda Malatya ve Erzincan'a, kuzeyde Sinop'a, batıda İznik ve Kütahya'ya, güneyde ise Niğde ve Maraş'a kadar genişlemiş bulunmaktaydı. (Harita 30'a bakınız).

Anadolu Selçuklu Devleti'nin sınırları II. Kılıç Arslan'ın 1192 de öldüğü zaman da hemen hemen aynı durumda bulunmaktaydı. Fakat Anadolu Selçuklu Sultanı'nın ölümüyle birlikte kardeşler arasında başlayan taht kavgaları ayrı ayrı hükümetler halinde birbirleri aleyhinde genişlemek gayesiyle varlıklarını sürdürmeye başlamışlardır. Bu paylaşıma göre de II. Kılıç Arslan'ın oğullarından;

1- Kutbeddin Melikşah, **Sivas** ve **Aksaray'a**
2- Rükneddin Süleyman Şah, **Tokat ve havalisine**
3- Nureddin Sultan, Şah, **Kayseri bölgesine**
4- Muğseddin Tuğrul Şah, **Elbistan ve havalisine**
5- Muizeddin Kayser Şah, **Malatya ve havalisine**
6- Muhiddin Mes'ud, **Ankara, Çankırı, Kastamonu ve Eskişehir bölgelerine**
7- Gıyaseddin Keyhüsrev, **Uluborlu, Kütahya ve havalisine**
8- Nasreddin Berk Yaruk Şah, **Niksar ve Koyulhisar havalisine**
9- Nizameddin Argun Şah, **Amasya ve havalisine**
10- Arslan Şah, **Niğde ve havalisine**
11- Sancar Şah, **Ereğli ve güney bölgelerinde melik olarak hüküm sürmekteydiler.**

Tokat ve havalisinde hüküm sürmekte olan **Rükneddin Süleyman Şah** (M.S. 1196-1204) Anadolu Selçuklu Devleti'nin tahtına 1196 tarihinde geçerek diğer kardeşlerini teker teker egemenliği altına alarak 1204 yılına kadar Anadolu'da sarsılmış olan Türk birliğini yeniden sağlayarak, Bizans hükümdarı ile de barış imzalayarak ülkesinin güney bölgelerine akınlar düzenlemekte olan Kilikya Ermeni prensi II. Leon'un üzerine yürüyüp O'nun Toroslar'ın güneyine çekilmeye mecbur etti. Daha sonra da Malatya üzerinden Erzincan bölgesindeki Mengücükoğulları hükümdarlığına, Erzurum'da hüküm süren Saltukoğulları hükümdarlığına son vererek kuzeyde Gürcülerle komşu oldu.(1)

1205 yılında ikinci Gürcü seferine çıkarken Konya ile Malatya arasında Süleyman Şah'ın ölmesi üzerine, kardeşi I. Gıyaseddin Keyhüsrev Selçuklu

Harita 30

Devleti'nin tahtına çıktı. 1220 yılında tahta çıkan I. Alaaddin Keykubad zamanında Anadolu Selçuklu Devleti en parlak zamanını yaşadı. 1219-1236/37 yılları arasında hüküm süren I. Alaaddin Keykubad 1222 yılında Sivas şehrinin surlarını yeniden inşa ettirerek şehri imar etti. Divrik'i de başkent seçti.

Bu tarihlerde Anadolu'ya Orta Asya'dan devam etmekte olan büyük bir Oğuz Türkmenlerinin yeni bir göç dalgası başlamış Anadolu Selçuklu Devleti'nin doğu ve güney sınırlarını tehdit eder bir duruma gelmişlerdi. Oğuz Türkmen akınlarda bulunarak bu bölgelere yerleşmek istiyorlardı. Selçuklu Sultanı bu Türkmen boylarına karşı bir sefer düzenleyen I. Alaaddin Keykubad, Türkmen göçü sorununu büyük ölçüde çözümlerken Doğu Anadolu'ya yapmış olduğu seferiyle de 1233 yılında Artukoğulları hükümdarlığına son verdi. Ülkesinin doğu ve güney sınırlarını tehdit etmekte olan Türkmen oymaklarının büyük bir kısmını da ülkesinin uç bölgelerine, Bizans ve diğer devletlere yakın olan yerlere yerleştirerek onlara timar vererek bu bölgelerde çeşitli fetihlerde bulunarak yerleştikleri alanların artırılmasına çalışmalarını teşvik ederek Anadolu'da başı boş ve karmaşa meydana gelmesine neden olan bu göçü bu şekilde halletme yoluna gitmiştir. Oğuzlar'ın kayı boyuna mensup Ertuğrul Gazi ve emrindeki 400 Türkmen Çadırını Ankara'nın batısındaki "Karacadağ" taraflarına yerleştirdi.

I. Alaaddin Keykubad'dan sonra Anadolu'da Moğollar'ın baskılarına dayanamayarak isyan eden Oğuz boylarından mühim bir kısmı da bölgeye giderek Ertuğrul Gazi'nin mahiyetine girmişlerdir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin önemini yitirmesiyle birlikte devletin sınır boylarına yerleştirilmiş olan Oğuz aşiret beylerine tabu olan küçük Oğuz kitleleri taavvuza başlayacaklar, böylece uzun zamandan beridir durmuş olan Batı Anadolu'nun fethi hareketini hızlandıracaklardır. Osmanoğulları (Hicri: 699/Miladi: 1299), Karamanoğulları, Eşrefoğul-

ları, Hamitoğulları, Germiyanoğulları, İsfendiyaroğulları, Dulkadiroğulları bu beyliklerden birkaçıdırlar.(2)

I. Alaaddin Keykubad zamanı Anadolu Selçuklu zamanının en parlak dönemi olmuştur. Çünkü ülkesinin sınırlarını zorlamkat olan Oğuz boylarını güzel bir şekilde uç bölgelere yerleştirmiş olduğu gibi yapmış olduğu seferlerle de doğuda, Hazar Denizi bölgesinde hüküm sürmekte olan Harzemşahlarla ve kuzeyde Gürcülerle komşu olmuş böylece ülkesinin sınırlarını genişletmeyi başarmıştır. I. Alaaddin Keykubad 1236/37 tarihinde öldüğü zaman devletinin sınırları; kuzeyde Sinop ve Karadeniz'e, güneyde Akdeniz'e kadar uzanırken, batıda Bizans ile sınır bulunurken doğudaki sınırları ise Antakya'dan Van gölünün doğusunda hüküm sürmekte olan Harzemşahlar Devleti'ne kadar uzanıyordu. Bu tarihlerde de ilçemiz Gürün Anadolu Selçuklu Devleti'nin egemenliği altında bulunuyordu.

I. Alaaddin Keykubad ölünce yerine geçen oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanının, ilk yılları iyi geçti. Fakat tarihler 1240 yılını gösterdiğinde Orta Asya'dan devam eden Türkmen göçünün bir yenisi daha meydana gelmiş ve bu göçlerle birlikte de doğuda beliren ve Anadolu Selçuklu Devleti için büyük tehlike oluşturan Moğollar'da ülkenin doğu sınırlarını tehdit etmeye başlamışlardı. Anadolu Selçuklu hükümdarı, ülkenin doğu ve güney sınırlarını ihlal eden Oğuz boylarına karşı bir sefer düzenleyerek Türkmenlere karşı mücadeleye girişti.

Malatya ve Maraş bölgelerine yerleşmiş olan Ağaç-Eri Türkmenleri ve Malatya ve Tohma vadileri boyunca akınlar düzenlemekte olan diğer Türkmenler, Selçuklu hükümdarının kendilerini takip etmeye başlaması üzerine, Kilikya ve Ermeni topraklarına girdiler. Bu Türkmen harekatının Selçuklu hükümdarı tarafından yapılmış olduğunu sanan Ermeniler de bu defa ülkenin güney bölgelerine, Elbistan, Gürün ve Darende havalilerine saldırmaya başladılar. Doğudaki Moğol istilasından kaçan ve Selçuklu Devleti ile Moğollar'ın arasında sıkışıp kalmış olan Türkmenler Baba İshak önderliğinden ayaklandılar. 1240 yılında meydana gelen bu isyanla Türkmenler her tarafı yakıp yıkarak ülkenin güney bölgesinden girerek Sivas'a kadar ilerlediler. Sivas şehrini de yakıp yıktıktan sonra Kapadokya'ya yöneldiler. Türkmen guruplarının bu isyanı ancak Kırşehir'in Malya ovasında bastırılabildi. İsyanı zorla bastırabilen Anadolu Selçuklu Devlet oldukça sarsılmıştır. Doğudan büyük bir hızla batıya doğru her tarafı yakıp yıkarak istila eden Moğollar da ittifak halinde oldukları Ermeniler'in akıncılığı ve öncülüğünde Anadolu Selçuklu Devleti'nin topraklarına saldırmaya başladılar. Anadolu Selçuklu Devleti'nin hükümdarı II. Gıyaseddin Keyhüsrev, büyük bir Moğol ordusunu Zara ilçesi yakınlarındaki Kösedağ mevkiinde karşıladı. Burada yapılan savaşta Selçuk Hükümdarı yenilince (1243 de) Moğollar komutanları Bayçu Noyan'ın önderliğinde Selçuklu ordusunu izleyerek üç gün süreyle Sivas şehrini yaktı ve talan ettiler. Selçuklu ordusuna ait askeri araç ve

gereçleri de imha eden Moğollar bu tarihten itibaren Anadolu Selçuklu Devletini kıskacı altına alarak baskı yapmaya başlamıştır. Çünkü 1243 yılından itibaren Anadolu Selçuklu Devleti, Moğollara vergi vermek zorunda kalmıştır. Bu tarihlerde Selçuklu tahtına II. İzzeddin Keykavus geçince kardeşi IV. Kılıç Arslan da Selçuklu tahtında hakkı olduğunu ileri sürerek kardeşine karşı mücadeleye girişti. Kardeşler arasındaki mücadeleyi Moğollar da körüklüyorlardı. Daha sonra Anadolu Selçuklu Devleti toprakları Kızılırmak sınır kabul edilmek suretiyle ikiye ayrılarak iki kardeş arasında paylaşıldı.(3) Anadolu Selçuklu Devleti'nin iki kardeş arasında paylaşılmadan sonra bundan faydalanan Kilikya Ermeniler'i sınırda bulunan Türkler'e ait topraklara saldırdılar. Ermeni prens Hetum, Maraş'ı işgal etti. Zaten Ermeniler, yukarıda da değinildiği gibi Anadolu'da Moğollar'a kılavuzluk ediyorlardı. Moğollar'ın Anadolu Selçuklu Devleti'ne ait olan ve Moğollar'ın eline geçen Rasas, Merziban, Derbisak, Besni vb. gibi bölgeler Ermeniler'e sefere katılmaları karşılığında verildi.(4) Moğollar 1250 yılında Anadolu Selçuklu Devleti üzerindeki baskılarını artırdılar ve devlet yöneticilerini dahi kendileri seçebilecek kadar bu ülke üzerinde etkili idiler. Bu tarih Anadolu Selçuklu Devleti'ni Moğollar'ın bir eyaleti halinde getirdiler. Moğol komutanı Noyan Baycu'nun 1257 yılında Hulagu'nun Bağdat seferine katılmak üzere Anadolu'dan ayrılmasıyla birlikte Selçuklu Devleti hükümdarı II. İzzeddin Keykavus, Malatya'den Maraş'a kadar olan bölgelere bir sefer düzenleyerek Anadolu Selçuklu Devleti'nin sınırlarını genişletti(5) ise de ülkeyi Moğollar'ın egemenliğinde kurtaramadı. Anadolu Selçuklu Devleti yöneticileri II. Gıyaseddin Mes'ud zamanında XIV. yüzyılın başlarında ise bir vali kadar nüfuzlu bile kalmamıştı. 1308 tarihinde bu hükümdarın ölmesiyle birlikte Selçuklu hanedanının işi sona ermiştir. İlhanlılar (Moğollar)ın idare etmekte olduğu vilayetler (Anadolu Selçuklu Devleti) Olcayto Han'ın ölümü (1316 da) ve yerine Ebu Said Banadır Han'ın geçmesiyle birlikte (1317-1335) Anadolu Umum Valiliği adı altında Emir Çoban'ın oğlu Timurtaş'a verilerek 1318 tarihinde Anadolu Selçuklu Devleti'nin egemenliğine son verildi. Böylece 1165 yılından itibaren Anadolu Selçuklu Devleti'nin egemenliği altına giren ilçemiz Gürün ve havalisi 153 yıl bu devletin egemenliğinde kaldıkton sonra 1318 tarihinde Anadolu Selçuklu Devleti'nin elinden çıkarak İlhanlılar'ın egemenliği altına girdi.

Bu tarihlerde ise bu kargaşa ortamında ve Moğollar'ın Anadolu'yu istilalarının hemen akabinde Oğuzlar'ın Bozok koluna mensup Türkmenler yerleşmiş oldukları Halep-Antep arasındaki bölgelerden harekete geçerek ve Moğol saldırılarından da kaçarak Malatya ve Maraş bölgelerine ilerleyerek bu bölgeleri yurt tutmaya çalışmışlar, Mısır'daki Eyyubiler Devleti'ni yıkarak Ortadoğu'da süper güç olarak ortaya çıkmış olan (1250 de) Memlüklüler Devleti'nin teşvik ve desteğiyle de bu devletin uç bölgelerine Anadolu Selçuklu Devleti'nin güney sınırlarına doğru ve Ermeniler'in yaşamış oldukları yerlerin hudutlarına yerleştirilmişlerdir. Oğuzlar'ın Bozok koluna mensup bu Türkmenler gurupları

çoğu kez de Memlüklü kuvvetlerinin kuzeye doğru yapmış olduğu akınlarda bazen Memlüklü komutanlarının emrinde bazen de kendi istekleri ile Çukurova'daki Ermeniler'in yaşamış oldukları bölgelere ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin güney sınırlarında Elbistan, Afşin, Pınarbaşı, Gürün ve Darende gibi bölgelere akınlar yapmaktaydılar.

Bu Türkmenlerin çoğu Antakya'dan başlayarak kuzeydoğu yönünden Maraş'a kadar uzanan Amanoslar'ın doğu vadisinde kışlıyor. Yazları ise kuzeyinde Binboğalar, Berit-Nurhak, Akçadağ ve TOHMA HAVZALARI ile çevrili yaylalara çıkıyorlardı.(6)

Kaynaklar :

1- Selçuklular zamanında Türkiye-Osman Turan. Sayf: 217. 241. 420.
Malazgirt Zaferi ve Anadolu'nun Türkleşmesi-Kemal Doğan.
Malatya Tarihi-Mevlüt Oğuz.
Ortaçağda Anadolu Tarihi.
Anadolu'da Türkler-Claude Chane.
Türkiye Tarihi Beylikleri-Prof. Yaşar Yücel-Ali Sevim.
Anadolu Uygarlıkları Tarihi. C.3. Sayfa: 241. 581.
Tohma Havzası-Mehmet Ali Cengiz.
Yurt Ansiklopedisi-Sayfa: 56.
2- Dulkadir Beyliği, Sayfa: 8-Refet İnanç.
Osmanlı Tarihi-İsmail Hakkı .....-C.I. Sayfa: 3.4.5.
Türk Devletleri Tarihi-Yaşar Yücel-Ali Sevim.
3- Selçuklular zamanında Türkiye-Sayfa: 237-Osman Turan.
An.Uy.Tar. C.III. Sayfa: 241
4- Dulkadir Beyliği-Refet İnanç.
Osmanlı Tarihi-İsmal Hakkı Uzun. C.I. Sayfa: 3-5.
Türk Devletleri Tarihi-Prof. Yaşar Yücel-Ali Sevim.
5- A.g.e.
6- Dulkadir Beyliği-Refet İnanç-Sayfa: 11.

İLHANLILAR ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ (MOĞOLLAR DÖNEMİ) (M.S. 1318-1328)

M.S. 1240 yılında Anadolu Selçuklu Devleti topraklarına saldıran Moğollar'ın 1243 yılında Selçuklu hükmüdarı II. Gıyaseddin Keyhüsrev'i Kösedağ Savaşıyla yendikten sonra bu devleti haraca bağlayıp 1250 yılında özerk bir eyalet konumuna düşen bu devleti 1318 tarihinde de "Anadolu Umum Valiliği" olarak kendisine bağlayarak Selçuklu Devleti'nin egemenliğine son verince, bu tarihlere kadar Anadolu Selçuklu Devleti'ne bağlı bulunan ilçemiz Gürün ve havalisi de bağlı bulunduğu bu devlet ile birlikte Moğollar'ın egemenliğine girmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi Moğollar, Anadoluyu egemenlikleri altına aldıktan sonra buraya göndemiş oldukları valiler ile yönetmeye başlamışlardı. İlhanlılar'ın ilk valisi de Sali Bey idi. 1318-1322 yılları arasında Anadolu Umum Valiliği yapmış olan Sali Bey'in vefatı üzerine 1322 de Moğol hükümdarı Ebu Said Bahadır Han, Anadolu'ya vali olarak ordu komutanı Emir Çoban'ın oğlu Timurtaş Paşa'yı gönderdi.

Anadolu Umum Valiliği'ne atanmış olan Timurtaş Paşa, Anadolu'ya gelir gelmez ilk iş olarak kargaşa ortamını bertaraf ederek düzeni sağlamaya çalıştı. (31 numaralı haritaya bakınız)

Doğuda Darende üzerinden Dulkadiriye memleketleri olarak bilinen Besni, Malatya ve Maraş gibi şehirleri ele geçirerek burada sükuneti sağladı. Her ne kadar İlhanlılar'a bağlı bulunsa da Anadolu da kendisi tek başına hareket ederek bağımsız bir hükümdar gibi davranıyordu. Anadolu'daki kargaşa ortamını düzelterek hakimiyeti sağlayınca bağımsızlığını ilan etmenin hazırlıkları içindeydi. Ankara taraflarında da fetihlerine devam ederek çevresinde bulunan ve daha önceden kurulmuş olan Türkmen Beylikleriyle mücadele ederek bu beylikleri kendisine bağlamaya çalıştı. Bu arada da ülkesinin (beyliğinin) sınırlarını batıda Bizans doğuda da Timurtaş ülkesinin aleyhine genişletmekte, olan Osmanlı Beylerine de kendi egemenliğine girmesi için ikaz etti.(1)

Bilindiği gibi bu tarihlerde yani Osmanlı Beyliği'nin yeni hükümdarı olan Bursayı yeni fethetmiş olan Sultan Orhan 1326 yılında bu savaşa katılan Türkmenlerden 47 haneyi (oymağı ve çadırı) göndererek bunların yedi hanesinin GÜRÜN ve havalisine, kırk hanesinin de Darende ve havalisine yeyrleşmelerini sağlamıştır.(2)

Anadolu Umum Valisi Timurtaş Paşa 1327 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlığını ilan ettiği bu tarihlerde Timurtaş ülkesinin sınırları kuzeyde Ankara'nın daha kuzeyinden Osmanlı Beyliği'ne kadar dayanırken, Germiyanoğulları, Karamanoğulları, İsfendiyaroğulları ve Trabzon Rum İmparatorluğu ile sınır bulunmaktaydı. Timurtaş Paşa'nın güneydeki sınır ise Karamanoğulları Beyliği, Kilikya Prensliği ve Mısır, Memlüklü Devleti ve bu devlete tabi

Harita 31

bulunan Oğuzlar'ın Bozok koluna mensup Türkmenler (Dulkadirliler) bulunmaktaydılar.

Timurtaş'ın Anadolu'da bağımsızlığını ilan etmesiyle birlikte Moğollar'ın ordu komutanı olan babası Emir Çobanı zoru zor durumda bıraktı. Moğol hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın emriyle Anadolu'ya oğlu Timurtaş'ın üzerine yürüyen Emir Çoban, araya din adamlarının gimesiyle baba-oğul arasındaki çatışma önlenerek Timurtaş Paşa, babasıyla birlikte giderek Moğol hükümdarından özür dilemeye razı oldu. Ebu Said Bahadır Han'a bağlılığı sürmüş olan Timurtaş Paşa tekrar Anadolu'ya geldi ve ertesi yıl yani 1328 yılında tekrar bağımsızlığını ilan etti. Bu olay üzerine Moğol hükümdarı, Timurtaş'ın babası Emir Çobanı öldürttü. Timurtaş'ın üzerine sefer düzenleyerek O'nu ele ve Anadolu'yu ele geçirmesi için Celayirli Şeyh Büyük Hasan'ı gönderdi. Moğol Ordusu'nun üzerine geldiğini ve babasının da öldürülmüş olduğunu duyan Timurtaş Paşa, Anadolu'da kalmasının tehlikeli olacağını düşünerek güneydeki komşusu Memlüklü Devleti'ne, Sultan Berkuk'a sığındı. 1328 yılında Sivas'tan ayrılırken de yerine yönetici olarak kayın biraderi ERATNA BEY'i bıraktı.

İlhanlılar'ın Anadolu genel valisi Timurtaş Paşa, Memlükler'e sığındığı ve Moğol hükümdarı tarafından yerine Celayirli Şeyh Büyük Hasan gönderildiği tarihlerde Kayseri, Malatya ve Maraş bölgeleri ile bu şehirlere ait olan topraklar bugünkü Darende, Gürün, Pınarbaşı, Afşin, Elbistan, Göksun v.b. gibi birçok beldeler ile Tohma Vadisinin dahil olduğu tüm bölgeler bu devletin elinde ve hakimiyeti altında bulunuyordu.

Timurtaş'ın yerine bırakmış olduğu kayın biraderi Eratna Bey, Şeyh Büyük Hasan ile iyi ilişkilerde bulunarak mevkiini korumaya çalıştı.(3) Şeyh Bü-

yük Hasan'dan gelebilecek tehlikelere karşı da Mısır Memlüklü Devleti'nin himayesine girmeyi ihmal etmedi. Bu devlete bağlı olduğunu taahhüt ederek Memlüklü Sultanı adına hutbe okutup sikkeler kestirerek, bu devletin yörüngesinde hareket etti. Bu tarihlerde ise Memlüklü Devleti'nin başındaMelik Nasır bulunuyordu. Emir Eratna Bey, Melik Nasır ölünceye kadar O'nunla iyi ilişkilerde bulundu.(4) Böylece 1328 yılında ele geçirmiş olduğu Anadolu'nun büyük bir kısmını, İlhanlılar'ın işgalindeki toprakları bir yönde tek başına olarak yönetti. İbn-i Batuta'ya göre de; Eratna Bey, bu atamadan sonra Moğol hükümdarının yanına giderek O'na bağlı olduğunu dile getirdi.(5) Böylece bir anlamda Anadolu'yu tek başına yönetti. 1335 yılında Ebu Said Bahadır Han'ın arkasından varis bırakmadan ölümü üzerine, İlhanlılar arasında çıkan taht mücadelesinden de faydalanarak Şeyh Hasan'ı saf dışı bırakarak yönetimi tamamıyla ele geçirdi ve 1340 yılında da bağımsızlığını ilan etti.(6) Böylece ilçemiz Gürün ve havalisi de 1328 yılından itibaren Emir Eratna Bey'in kurmuş olduğu bu devletin hakimiyeti altına girmiş oldu.

Kaynaklar:

1- Osmanlı Tarihi-İs. Hakkı Umum Şark. C. I. Sayfa: 3, 4, 5.
2- Maraş Tarihi ve Coğrafyası. Besim Atalay, Sayfa: 47 Yurt Ansiklopedisi. Sayfa: 6856
3- Sultan Alaaddin Eratna-Kemal Göde. Sayfa: 29
4- Eratna Devleti. Yaşar Yücel. Sayfa: 6
5- Yurt Ansiklopedisi. Sayfa: 6856 Dulkadir Beyliği. Sayfa: 8 Refet Yinanç.
6- Çukurova Tarihine Dair. Faruk Sümer. Sayfa: 15, 34. Dulkadir Beyliği. Refet Yinanç. Sayfa: 10 Sultan Alaaddin Ertana. Sayfa: 29 Kemal Göde. Türkiye Tarihi. Yaşar Yücel-Ali Sevim. Sayfa: 34.

ERATNA DEVLETİ ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ (M.S. 1328-1360)

İlhanlılar'ın "Anadolu Genel Valisi" bulunan Timurtaş Paşa'nın 1328 yılında Moğol baskısı yüzünden yerine kayın biraderi Emir Eratna'yı bırakarak Memlükler'e sığınmasıyla birlikte Emir Eratna Bey üstün zekası ve gütmüş olduğu siyasetiyle yönetime gelmiş olduğu 1328 yılından itibaren ele geçirmiş olduğu topraklarda otoriteyi kısa zamanda sağlayarak Anadolu Selçuklu Devleti'nin hüküm sürmüş olduğu topraklarda 1380 yılına kadar sürecek kuvvetli bir devlet kurmuştur. İbn-i Batuta'ya göre Eratna Devleti'nin sınırları, Sivas, Kayseri, Amasya, Tokat, Çorum, Develi, Karahisar, Ürgüp, Niğde, Aksaray, Zamantı (bugünkü Pınarbaşı ilçesi) Gürün ve Darende, Divriği gibi bölgeleri kapsamaktaydı. İbn-i Haldun'a göre de; bütün bu bölgelerin yanı sıra Ermeni vilayetleri olarak bilinen bölgeler de Eratna Devleti topraklarına katılmıştı. Bütün bu şehirlerin yanı sıra Gümüşhane, Samsun, Niksar, Sinop, Erzurum, Konya, Nevşehir, Yozgat, Tunceli, Malatya ve Giresun illeri de Eratna Devleti'nin sınırları içinde bulunmaktaydı.(1) Eratna Devleti'nin topraklarının yüzölçümü 214.000 km. kareydi. (Harita 32'ye bakınız.)

Emir Eratna'nın İlhanlılar'ın egemenliği altındaki toprakları ele geçirmiş olduğu tarihlerde (1328) Oğuzlar'ın Bozok koluna mensup olan Türkmenler yerleşmiş oldukları Halep-Antep arasındaki bölgelerden harekete geçerek Moğol baskısının da azalmasıyla birlikte kuzeye doğru ilerleyerek Malatya ve Maraş bölgelerine gelerek yerleşmeye başlamışlar ve Tohma Havzasındaki yerleşim birimlerine çeşitli akınlar düzenleyerek bu bölgelerde yurt tutarak kendi beyliklerini kurmaya çalışırlardı. Emir Eratna Bey ise 1328 yılında yönetimi ele geçirdikten sonra ancak 1340 yılında tamamıyla bağımsız hareket eder hale gelebilmiş bu tarihte bağımsızlığını ilan etmiş bulunmaktaydı. İşte bu tarihlerde Oğuzlar'ın Bozok koluna mensup olan Türkmenler de bu zaman içerisinde Elbistan bölgesine yerleşerek kendilerine ait beyliklerini (Dulkadirli Beyliği) kurmuşlardı. Kurmuş oldukları bu beyliğin sınırlarını genişletmek maksadıyla da Emir Eratna'nın hüküm sürmüş olduğu devletin güney bölgelerine Gürün ve Darende'ye, Pınarbaşı ve Zamantı bölgelerine çeşitli saldırılar düzenlemekteydiler. Yeni kurulmuş olan bu Türkmen Beyliği dönemin en güçlü devletlerinden birisi olan Mısır Memlüklü Devleti'ne bağlı bulunmaktaydılar. Çünkü bu Türkmenler, bu devletin destek ve teşvikiyle bu bölgelere gelerek yurt tutmaya başlamışlardı. Aynı zamanda kuzeyde hüküm sürmekte olan Emir Eratna Bey de bu devlete bağlı bir konumda bulunmaktaydı. Bu nedenledir ki Emir Eratna ülkesinin güney sınırları bu devletin siyasi nüfusunun altında bulunuyordu. Sivas, Kayseri, Malatya vb. gibi bölgeleri de elinde tutmakta olan Emir Eratna Devleti de Dulkadirli Beyliği gibi Mısır Memlüklü Devleti'ne vergi vermekteydi.

Mısır Memlüklü Devleti zaman zaman her birini bir diğerinin aleyhine kış-

Harita 32

kırtıyor, bilhassa da Dulkadirliler'i, Emir Eratna Bey'in aleyhine kullanıyor, Eratna ülkesinin güney bölgelerini (Pınarbaşı, Gürün ve Darende bölgelerini) ele geçirmeleri yönünden teşvik ediyordu. Bu nedenledir ki Dulkadirli Karaca Bey'in, daha beyliğini kurar kurmaz Eratna ülkesinin topraklarına saldırılar düzenlemesinin nedeni budur. 1335/1336. Bu saldırılar karşısında Emir Eratna Bey, bağlı bulunduğu Memlüklü Sultanı Melikün-Nasır'a Dulkadirbeyi Karaca'yı şikayet etti. Memlüklü Sultanının ikazı üzerine Karaca Bey, Emir Eratna topraklarına saldırmaktan bir süre vazgeçmiş oldu. Fakat bu defa da Emir Eratna ülkesinin doğu ve güney bölgelerine Mısır Devleti'ne bağlı bulunan Besni Valisi İzzeddin Ömer saldırmaya başladı. Emir Eratna yine bağlı bulunduğu Memlüklü Sultanına şikayet ederek ülkesinin güney sınırlarını korumaya çalışarak kendisi de Celayirli Şeyh Büyük Hasan ile olan mücadelesine devam etmiştir. Eratna ülkesinin güney sınırları çok geçmeden 1338 tarihinde yine Dulkadirliler'in saldırılarına maruz kalmaya başlamıştır. Emir Eratna'ya bağlı bulunan Darende Valisi Mercan Hadım Paşa önemli bir konunun görüşülmesi için Sivas'a çağrıldığı sırada Dulkadirli Beyi Karaca tarafından Darende ve havalisi de bir baskınla ele geçirilmiştir.(2)

Emir Eratna Bey, ülkesinin güney sınırlarına saldırılarda bulunan Dulkadirli Türkmenlerinin bu saldırılarını bağlı bulundukları Memlükler'e şikayet ederek yardım talebinde bulunmuş ve böylece ülkesinin güneyini korumuştur. 1338 yılında bunu başarmış olan Eratna Bey'in ilişkileri diğer Türkmen Beyliklerinden Karamanlılar, Osmanlılar, Taceddinoğulları, Amasya Beyleri, Dulkadirli Beyliği ve Memlüklü Devleti ile bazen dostça ve bazen de düşmanca hareketlerle devam ettirilmiştir.

Eratna-Memlüklü Sultanlığı arasındaki ilişkiler zaman zaman kesintiye uğramıştır. Bunun nedeni ise; Memlükler'e bağlı bulunan Türkmenler'in (Dulkadirliler) Eratna topraklarına, Tohma Vadisi boyunca bulunan yörelere, Darende ve Gürün ile Pınarbaşı bölgesine saldırmaları ve aynı zamanda da Emir Eratna'nın Memlüklü Devletine olan bağlılığını gevşetmiş olmasından kaynaklanmaktadır. İşte bu sebeplerden dolayı Memlüklü Sultanı, Emir Eratnaya karşı emri altında bulunan Türkmenleri yani Dulkadirliler'i kullanmıştır. Devletine olan bağlılığın gevşetilmesine karşılıksız bırakmamış Dulkadirliler'i, Eratna'nın kontrolü altındaki Pınarbaşı, Gürün ve Darende gibi bölgelere yani Emir Eratna'nın güney sınırlarına hücum ederek bu bölgelerin yağmalamalarına teşvik etmiştir. Bunun yanı sıra da Dulkadirliler'in yeni bir beylik kurmaları nedeniyledir ki bu beyliklerinin sınırlarını genişletmek amacı gütmüş olmalarından da kaynaklanmaktaydı.

1341 yılında Dulkadirli Beyi Karaca ile, Halep valisi Tengiz'in kendi aralarında bir ittifak yaparak kendisine isyan edeceği haberini almış olan Memlüklü sultanı Melikün Nasır, Halep valisi Tengiz'i Kahire'ye çağırarak onu önce hapsetti. Daha sonra da idam etti. Bu gelişen olaylar üzerine hem dostunu ve hem de koruyucusunu kaybetmiş olan Dulkadirli Karacabey, Memlüklüler ile tüm ilişkilerini kesti. Aynı tarihlerde de Melik Nasır'ın ölümüyle birlikte de kendi bağımsızlığını ilan etti. Ve bunu güvenceye almak üzere de Eratna Bey ile irtibat kurmaya çalıştı. Böylece Halepte meydana gelen olaylar nedeniyle Emir Eratna Bey ile Dulkadirli Karaca Bey'i birbirine yaklaştırmış oluyordu.

Melik Nasır'ın ölümüyle birlikte (1341 de) emir Eratna Bey de serbest hareket etme imkanını bulmuştur. Mısır ve Suriye'deki karışıklıklardan faydalanarak kendisini Memlüklerin himayesinden ayırarak kendi bağımsızlığını ilan etmiş ve kendi adına sikke bastırmaya başlamıştır. 1341 de 1339 yılında Sivas ve bölgesini tamamen hakimiyeti altına amış olan Emir Eratna Bey, daha önceden elinden çıkmış olan ülkesinin güney sınırlarını ve Darende bölgesini de ele geçirerek hakimiyeti altına aldı. Böylece üç yıl sonra Darende ve bölgesi tekrar Eratna Devletinin egemenliği altına girmiş oldu. Bu arada Memlüklü Sultanı Melik Nasır'ın ölümü üzerine Mısır tahtına çocuk yaşta biri getirilmiş olduğundan Memlüklü Valileri bu durumdan memnun değillerdi. Halep Valiliğine getirilmiş bulunan Taştemur, Kahire'ye göndermiş olduğu bir haberde Emir Eratna ile Dulkadirli Beyi Karaca'nın ittifak yaparak Halep'i ele geçirmeyi planladıklarını bildirdi. Tarihler 1345 yılını gösterirken bu haber üzerine Kahire yönetimi her zaman olduğu gibi Emir Eratna'nın bu tutumuna karşılık kendisine bağlı bulunan Dulkadirli Beyliğini, Emir Eratna'ya karşı kullanmak istedi. 1345 yılında Emir Eratna, Moğollardan sonra teşekkül etmiş olan Süleyman Han ve Şeyh Büyük Hasan ile savaş halinde idi. İşte Emir Eratna'nın bu durumundan da faydalanmak isteyen Memlüklüler, Dulkadir Beyi Karaca'yı Emir Eratna'ya karşı kışkırtmaya başladılar. Zaten topraklarını devamlı genişletmek amacında

olan Dulkadir Beyi Karaca bu teşvik ve kışkırtmalar neticesinde Eratna Bey'in Şeyh Hasan ile yapmış olduğu savaştan da faydalanarak Eratna'nın güney topraklarına 1344/1345 tarihlerinde saldırmaya başladı. Zaten çok zamandan beri ihtilaf ve mücadele sahası olmuş olan Tohma Vadisi boyunca uzanan bölgeler ile Darende ve havalisini ele geçirerek kendi ülkesi sınırlarına kattı. (Dulkadirliler bölümüne bakınız)

Emir Eratna Bey, kendisine 1343 yılında saldırmış olan İlhanlılardan sonra teşekkül etmiş olan Süleyman Han ve Şeyh Büyük Hasan adındaki beyleri ve ordularını Karanbük Ovasında yenmiştir. Emir Eratna'nın bu başarısı Türk Beylikler açısından bir dönüm noktasıdır.

Karanbük zaferinde çok büyük ganimetler elde etmiş olan Eratna Bey, Memlüklüler ile ilişkilerini düzeltmek maksadıyla bu ganimetlerin bir kısmını Kahire'ye göndermiştir. Ancak bunu götüren kervan Dulkadirli ülkesinden geçerken soyuldu. Bu soygun nedeniyle de Karaca Bey ile Memlüklülerin arası açıldı. Memlüklüler'in Halep Valisi Yelboğa soyulan bu kervanın mallarını almak için Dulkadir Beyi Karaca'nın üzerine yürüdü yapılan savaşta yenildi ise de ikinci bir saldırıda daha büyük bir bozguna uğrayan Halep Valisi Yelboğa geri çekilmek zorunda kaldı. Yapılan bu savaşlarda çok büyük başarılar elde etmiş olan Karacabey'in ününe ün kattı ve çevredeki Türkmen guruplarından bir çoğu da Karacabey'in emrine girdiler. Memlüklü Sultanına bu savaştan dolayı özür dileyerek savaşın suçunu Halep Valisi Yelboğanın üzerine attı. Kendisiyle baş edemeyeceğini anlamış olan Memlüklü Sultanı başka gailenin açılmaması için istemeyerek de olsa Karaca Bey'in özürünü kabul etti. Bunu fırsat bilen Karaca Bey, 1345 yılından itibaren Ermeniler arasındaki karışıklıklardan da faydalanarak Çukurova bölgelerini de ele geçirdi. 1347 yılına kadar bu bölgelerin birçoğunu kendi hakimiyeti altına almış olan Karaca Bey, 1351 yılında Memlüklüler arasında çıkan karışıklıklardan da faydalanarak Şam ve havalisini yağmalamaya başladı. Bu sırada Memlüklü Devletinin başında Melik Salih bulunuyordu. Sultan Melik Salih'in üzerine yürüdüğünü haber alınca da geri döndü.

Memlükler ile Dulkadirliler arasında meydana gelen bu tarihlerdeki mücadeleden gerektiği gibi faydalanan Emir Eratna Bey, bu tarihler arasında Anadolu'daki fetih hareketlerine devam etti. Daha sonra da Memlüklüler ile Dulkadirliler arasındaki çekişmelerden de çok iyi faydalanan Emir Eratna Bey, bu dönemde iktidarını rahatça sürdürebilmiş ve gerek Memlüklü ve gerekse Dulkadirli kontrolüne geçmiş olan toprakları başta Darende olmak üzere ülkesinin güney sınırlarını tekrar egemenliği altına almayı başarmıştır. Böylece Tohma Vadisi boyunca olan topraklar yeniden 1350 yılından Emir Eratna'nın hakimiyeti altına girmiştir.

Eratna Devletinin güney sınırları ise; Zamantı (bugünkü Pınarbaşı) Gürün, Darende, Divriği vb. gibi bölgeler yani Tohma Havzasının bulunduğu bölgelerdi. İbni Batuta'ya göre Eratna Devletinin sınırları, Sivas, Kayseri, Amasya, To-

kat, Çorum, Develi, Karahisar, Ürgüp, Niğde ve Aksaray bölgeleri idi. İbni Haldun'a göre Bilad-ı Ermeni (Ermeni vilayetleri) denilen bölgeler de Eratna topraklarına katılmıştı. Bütün bu şehirlerin yanı sıra Gümüşhane, Çorum, Develi, Karahisar, Canik (Samsun) Zile, Ürgüp, Doğukarahisar, Harput, Merzifon, Niksar, Sinop, Erzurum, Konya, Divriği, Darende ve Gürün vb. gibi bölgeler idi. Bunların yanı sıra Konya, Nevşehir, Yozgat, Tunceli, Giresun ve Malatya şehirleri de Eratna Devletinin sınırları içinde idi. Bütün bu toprakların yüzölçümü 214.000 km kareydi.

Emir Eratna Bey 1352 yılında Kayseri'de öldüğünde Kayseri'ye defhedildi. Eratna Bey öldüğü zaman ülkesinin sınırları Konya'dan Anakara'ya, Erzurum'a kadar uzanan tüm bölgeler yani Sivas, Kayseri, Niğde, Amasya ve Çorum, Develi, Karahisar, Aksaray, Erzincan, Pınarbaşı, Gürün ve Darende'den Malatya'ya kadar olan tüm bölgeleri içine alıyordu.(3)

Emir Eratna Bey'in ölümüyle (1352) birlikte Eratna ülkesinde kardeşler arasındaki taht mücadelesi devlet otoritesinin zayıflamasına neden olmuş başta güney komşuları olan Dulkadirliler olmak üzere Eratna ülkesine bir çok saldırılar başlamış ve ülke toprakları elden çıkmaya başlamıştır. Bu saldırılar ve toprakların elden çıkmaya başlaması 1360 yılında başlamıştır. 1360 yılında bir Türkmen reisi olan Ömer Bey, Eratnalılar'ın elinde bulunan Malatya'yı ele geçirirken Dulkadir Beyi Halil de ülkesinin sınırlarını Eratna ülkesinin aleyhine Zamantıya (Pınarbaşı) kadar genişletmişti. Dulkadirli Beyliğinin kurucusu olan Karacabey Memlüklerden kaçarak Eratna Beyi Mehmet'in yanına sığınmıştı. Önceleri direnen ve Karaca Beyi vermek istemeyen Mehmet Bey, Memlüklü sultanının baskısına dayanamayarak Karaca Bey'i Kahire'ye iade etmiş ve Karaca Bey de 1353 yılında burada idam edilmişti. İşte bu olaydan dolayı Karaca Beyin oğlu Halil Eratna, Devletini reisini de sorumlu tutuyordu. Bu olaydan dolayı Eratna reisi ile Dulkadirli reisinin arası gergin bulunmaktaydı. Bu nedenledir ki Dulkadirli Bey Halil, Eratna Devletinin iç karışıklığından faydalanarak babasının intikamını almak maksadıyla emri altındaki Türkmenlere Elbistan yakınlarındaki ve Eratna ülkesinin güney topraklarını, şehir ve köyleri yağmalattırarak çeşitli akınlar düzenlettiriyordu. Nihayat 1360 yılında Eratna Devletinin güney sınırlarındaki tüm şehirleri, Zamantı, Gürün, Darende, Divriği vb. gibi şehirler Dulkadirlilerin egemenliği altına girdi. (Dulkadirliler bölümüne bakınız.) Bu tarihlerde Eratna Devleti içinde karışıklıklar mevcut olduğundan bu devlet çok kötü durumda idi. Devlet birçok küçük beyliğe bölünmüştü. Bu tarihlerde Dulkadirli Beyliği isyan eden beylere destek verdiği gibi Eratna ülkesinin güney sınırlarına devamlı surette akınlar düzenliyor şehir ve köyleri yağmalattırıyordu. 1365 yılında bütün bunlar olurken Eratna Devleti ile savaşmakta olan Erzincan emiri Mutahharten Dulkadirli Beyi Halil'den yardım istedi. Bunun üzerine Halil Bey, oğlu İbrahim'i Mutahharten'e yardım için emrindeki kuvvetlerle gönderdi. Eratna Devletinin komutanı olan Kadı Burhaneddin'in

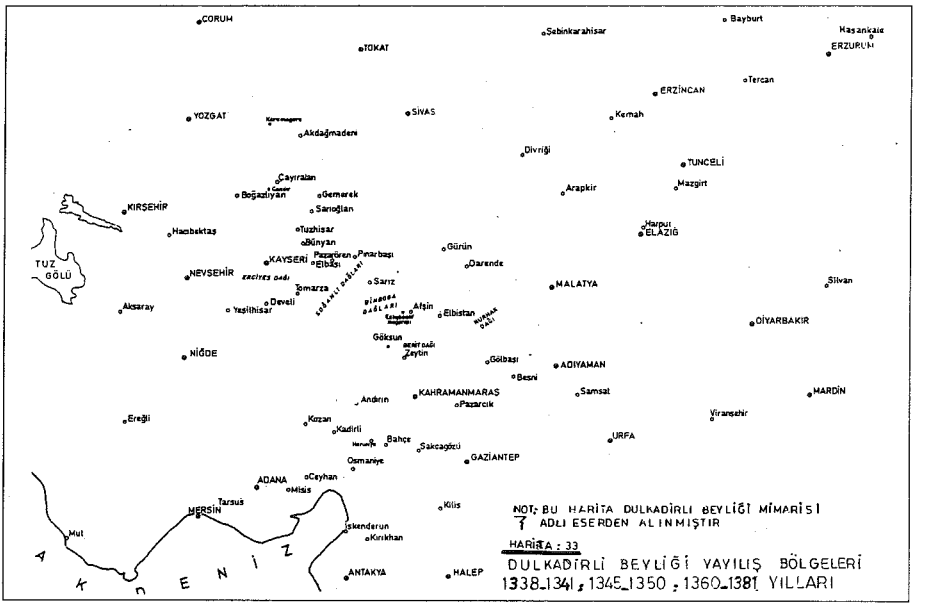

Harita 33

saldırısını Erzincan emiri Mutahharten ancak Dulkadirli Beyin bu yardımıyla bertaraf edebilmiştir.

1375 yılında Eratna ülkesine saldırılar her taraftan devam etmekteydi. Bu yıl içerisinde Kayseri'yi Karamanoğulları ele geçirdi. Eratna Devletinin çöküşü 1378 yılına kadar, Kadı Burhaneddin'in devlet yönetiminde söz sahibi olmasına kadar devam etti. 1378 yılından itibaren Kadı Burhaneddin bu devletin yönetiminde çok büyük söz sahibi oldu ve birçok savaşlarda da büyük başarılar elde etti. Aynı zamanda da bozulan devlet ekonomisini de düzelten Kadı Burhaneddin devlet yöneticilerini de bertaraf ettikten sonra 1381 yılında kendi hükümdarlığını ilan ederek bağımsız bir devlet kurdu. Böylece Eratna Devleti de tarihe karışmış oldu.(4)

Kaynaklar

1- Osmanlı Tarihi. İsmail Hakkı Uzun Çarşılı. C. I. Sayfa: 3, 4, 5. Maraş Tarihi ve Coğrafyası. Besim Atalay. Sayfa: 47. Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar. Prof. Yaşar Yücel-Ali Sevim. Sayfa: 3, 9, 14, 15, 49, 53. Yurt Ansiklopedisi Sayfa: 6856. Sultan Alaaddin Ertena-Kemal Göde. Sayfa: 29

2- Çukurova Tarihi ve Dair. Faruk Sümer Sayfa: 15, 34. Dulkadir Beyliği Refet Yinanç. Sayfa: 10, 11. Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar. Prof. Ali Sevim, Yaşar Yücel. Sayfa: 10, 11. Sultan Eratna, Kemal Göde. Sayfa: 29, 53. Kayseri Şehri, H. Edhem. Sayfa: 115. Kars Tarihi. Sayfa: 460.

3- A.g.e.

4- Dulkadir Beyliği, Refet Yinanç. Sayfa: 20, 21, 22, 23, 24. Yurt Ansiklopedisi S.6856.

DULKADİRLİ BEYLİĞİ ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ (1)
(1338-1341) (1345-1350)-(1360-1381)

XII. Yüzyılın sonlarında Halep ile Antep arasındaki bölgelerde yerleşmiş olan Bozok Türkmenleri Moğollar'ın Anadolu'daki baskılarının azalmasıyla birlikte kontrolsüz kalmış tam bir kargaşa yaşayan Anadolu'nun içlerine doğru göç ederek yerleşmeye çalışmışlar, kendi aralarında birleşerek bir beylik oluşturmaya başlamışlardır. XIII. Yüzyılın başlarında Anadolu'da daha önceden kurulmuş Türkmen Beylikleri arasında birtakım mücadelelerin başladığı gibi aynı zamanda da yeni birtakım beyliklerin kurulmaya çalışıldığı dönem olmuştur.

Bu kargaşa ortamından faydalanmak isteyen Oğuzlar'ın Bozok koluna mensup Türkmenler yerleşmiş oldukları Halep-Antep arasındaki bölgelerden harekete geçerek ve Memlüklü Sultanı Melik Nasır'ın da teşvik ve yardımıyla Malatya ve Maraş bölgelerine kadar ilerleyerek kendi beyliklerini kurma faaliyetine girişmişlerdir. Yani bu Türkmen gurupları da aynı Osmanlı Devletini kuran Oğuzlar'ın kayı boyunun Karacadağ bölgesine Selçuklu Sultanı I.Alaaddin Keykubat'ın yerleştirmiş olduğu gibi. Bozok Türkmenleri de aynı şekilde Memlüklü Sultanının teşvik ve yardımıyla Moğollar'ın hakimiyeti altında bulunmakta olan Anadolu'nun içlerine ve hudut bölgelerine (kendi sınırlarına) bir uç beyi (beyliği) olarak yerleştirilmek istenmiştir. Oğuzlar'ın Bozok koluna mensup olan bu Türkmen gurupları çoğu kez de Memlüklü kuvvetlerinin kuzeye doğru başlattıkları akınlarda bazen Memlüklü kumandanların emrinde bazen de kendi istekleri ile Çukurova'daki Ermeniler'in yaşamış oldukları bölgelere ve Anadolu'nun içlerine doğru akınlar yapıyorlardı.

Bu Türkmenlerin çoğu Antakya'dan başlayıp kuzeydoğu yönünden Maraş'a kadar uzanan Amanoslar'ın doğu vadisinde kışlıyor yazları ise kuzeyinde Binboğalar Berit Nurhak-Akçadağ ve TOHMA HAVZALARI İLE ÇEVRİLİ YAYLALARA ÇIKIYORLARDI.(1)

İşte bu tarihlerde yani Timurtaş'ın Moğol hükümdarı Ebu Said Bahadır'ın korkusuyla Memlüklüler'e sığınmış olduğu 1328 yılı ile 1340 yılları arasında Eratna Bey'in kurmuş olduğu daha doğrusu bağımsızlığını ilan etmiş olduğu devletin güneyinde, Memlüklü Devleti ile Eratna Devletnin sınırında bir takım olaylar meydana gelmiş ve Eratna Devletininin güney sınırları ve buraya yakın bölgelerde, İlhanlılar arasında çıkan karışıklıklardan da faydalanarak Mısır Memlüklü Sultanı Berkük'ün yardım ve teşvikiyle Halep'ten başlayarak Amanoslar'ın doğusundan Elbistan'a kadar uzanan bölgeye, Malatya, Maraş gibi yerlere gelerek yerleşmişlerdi. Hatta Tohma Havzasının kapladığı sahanın tümünü de bilhassa yaz aylarında tamamen yayla olarak kullanmaya

daha sonraki yıllarda da bölgeye tamamen yerleşmeye başlamışlar. Çoğu kez bu bölgedeki devletlerin sınırlarına da çeşitli saldırılar düzenlemeye, yer yer bu bölgelerdeki yerleşim birimlerini yağmalamaya başlamışlardı.

1328 yılından 1340 yılına kadar bu bölgelere akınlar düzenlemekte olan Oğuzlar'ın Bozok koluna mensup olan bu Türkmen gurupları ilerde Dulkadiroğulları Beyliğini kuracaklardır. Bu Türkmen guruplarının çoğu Bayat, Avşar Beğdili vb. gibi diğer Türkmen guruplarından da oluşmaktaydılar.(2)

Bu Türkmen gurupları, Bozok Türkmenlerinin reisi Taraklı Halil veya diğer adıyla Halil Et-Tarafi adındaki Türkmen beyinin etrafında toplanmışlardı. Halil Et-Tarafi emrindeki Türkmenlerle birlikte Moğol hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın ölümü üzerine İlhanlılar'dan ortaya çıkan karışıklıklardan faydalanarak Celayirli Şeyh Hasan'ın Anadolu'da vekil bırakmış olduğu Emir Eratna'nın elinde bulunan Elbistan bölgesini ele geçirdi. 1337. Başka bir Bozok Türkmen beyi olan Halil Karaca Bey de 1335 yılından itibaren Kilikya bölgesine girerek bu bölgelerde yurt tutmaya başlamıştır.

1337 yılında Eratna Devletinin güney sınır bölgelerini (Elbistan ve havalisi ile Gürün ilçesinin büyük bir bölümünü) ele geçirerek bu bölgeleri yurt tutmuş olan Taraklı Halil Bey, siyasi yönden bağlı bulunduğu Memlüklü sultanı Melikün-Nasır'a 100 at hediye göndererek onun vasıtasıyla bu bölgenin beylik mensurunu (beratini) aldı.

Bu bölgedeki tüm Türkmen guruplarını kendi hakimiyeti altında toplayarak büyük bir beylik kurmak isteyen diğer bir Bozok Türkmen gurupları reisi olan Zeyneddin Karaca Bey, Taraklı Halil'in bu başarısından endişelenerek oğlu Halil'i Elbistan üzerine yani Taraklı Halil'in üzerine büyük bir kuvvet ile gönderdi. Kanlı bir savaştan sonra Karaca Bey'in oğlu Halil, Taraklı Halil'i yenerek 738/1337 yılında Elbistan'ı ele geçirdi. Böylece bu başarıdan sonra Dulkadirli Beyliğinin kurulması yönünden ileri bir adım daha atılmış oluyordu. Görüldüğü üzere Karaca Bey, Elbistan ve havalisini Emir Eratna'dan değil Taraklı Halil'in elinden almıştır. Bu mücadelede Memlüklüler'in Halep Valisi Altunboğa Halil Et Tarafi'yi desteklerken diğer bir Memlüklü Valisi olan Şam Valisi Tengiz/Deniz de Karaca Bey'i desteklemiştir. Karaca Bey bu başarısının hemen ardından Kahire'ye giderek Memlüklü Sultanı Melik Nasır Mehmet'e bağlılığını sunarak kendisi berat alarak Elbistan ve havalisinin beyi olarak geri döndü. Böylece Dulkadirli Beyliği kurulmuş oldu. 1337 yılında.

Karaca Bey, beyliğini kurar kurmaz kuzey komşusu olan emir Eratna'nın ülkesi topraklarına (güney sınırlarına Gürün ve havalisine) saldırarak birçok akınlar düzenlemeye başladı. Fakat Emir Eratna'nın başvurusuyla Memlüklü Sultanının ihtarı üzerine bu akınlarına bir süre ara vermek zorunda kaldı. Böylece 1337 yılında Dulkadirli Beyliği kurulmuş oldu. 1337 yılında kurulan ve 1522 yılında iki asıra yakın hüküm süren ve Osmanlı Devleti tarafından ortadan kaldırılan Anadolu Beyliklerinin en sonuncusu olan Dulkadirlioğulları

Beyliği önce Osmanlı-Akkoyunlu ve daha sonra da Safevi Devletleri arasındaki rekabeti dengeleyerek XVI. Yüzyılın başlarına gelindiğinde bu beyliğin sınırları doğuda Adıyaman, Kahta, Besni, Malatya, Akçadağ ve Harput (Elazığ)a kadar uzanırken, Erzincan'dan Bozok yaylasına (Yozgat) Sivas'ın Gemerek ilçesi ve güneydeki ilçesi olan Gürün'den Darende, Antakya'dan Hassa'ya kadar uzanan bu bölgeleri de uzun bir süre elinde tutmuştur. Ayrıca Maraş başta olmak üzere Elbistan, Göksun, Kayseri, Kırşehir, Kadirli bölgeleri hakimiyeti altında kalmıştır. Özellikle de Kayseri-Malatya-Maraş üçgeni arasındaki bölgeler hep bu beyliğin kesin olarak egemenliği altında kalmıştır. İki asıra yakın bir süre bu bölgelerde hüküm sürmüş olan Dulkadirli Beyliği, Kayseri'nin idaresi yüzünden Karamanoğulları ile uzun çekişmelere girmiş olduğu gibi DARENDE VE GÜRÜN BÖLGELERİNİN KENDİ HAKİMİYETLERİ ALTINDA KALMASI İÇİN DE SİVAS'TA HÜKÜM SÜRMEKTE OLAN ERATNA DEVLETİ VE KADI BURHANEDDİN DEVLETİ İLE SAVAŞMIŞLAR, Elbistan, Maraş, Antakya vb. gibi bölgelerin de ellerinde kalmaları içinde yer yer Memlüklü Devleti ile savaşmışlardır.(3)

Bu nedenledir ki bilhassa da Tohma Vadisi boyunca uzanan içinde ilçemiz Gürün'ün de bulunduğu bu bölgeler iki asıra yakın bir zaman içerisinde bu dönemin en güçlü devletleri olan Mısır Memlüklü Devleti ile Osmanlı Devleti arasında uzun bir zaman içerisinde tampon bir bölge konumunda bulunan Dulkadirlioğulları Beyliğinin egemenliği altında kalmış olduğu gibi yine bu devletlerin teşvikleri zaman zaman da birbirleri aleyhine kışkırtılmaları sebebiyledir ki Eratna Devleti ile Dulkadirli Beyliği ve daha sonra da Kadı Burhaneddin Devleti ile Dulkadirli Beyliği arasındaki çeşitli çatışmaların ve mücadelelerin meydana geldiği bölge olmuştur. Birçok zamanda bu bölge Memlüklü Devletinin hakimiyeti altına girmiştir. Zaten Mısır Memlüklü Devletinin siyasi nüfusu ve baskısı altında bulunan bölgedeki bu devletler (Eratna Devleti, Kadı Burhaneddin Devleti ve Dulkadirliler yine bağlı bulundukları bu devletin etkisiyle birbirleriyle mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Bu nedenden dolayı bu bölgeler) Tohma Havzası bu devletler arasında sık sık el değiştirmiştir.

Bu bölgeler (33 nolu haritaya bakınız) XIII. ve XIV. Yüzyıllarda 1483 yılı DULKADİRLİ BEYLİĞİ KAYNAKLARINA VE KAYITLARINA GÖRE GÜRÜN İLÇESİ BU DÖNEMLERDE BİR KÖY KONUMUNDA İDİ. GÜRÜN KÖYÜNÜN BİR KISMI SOMUNCU BABA (DARENDE) VAKFİYESİNE AİT OLDUĞU GİBİ. BİR KISMI DA DULKADİR BEYİ ALAÜD-DEVLE BOZKURT TARAFINDAN ELBİSTANDA YAPTIRILMIŞ OLAN HATUNİYE CAMİİSİ VE VAKIF ARAZİLERİ ARASINDA SAYILMAKTA İDİ.(4)

Bu dönemlerde Gürün İlçesi'nin idari yönden Darende'ye bağlı olması nedeniyledir ki tarihi kaynaklarda Darende'den bahsedilirken Gürün'den de bahsedilmiş olduğu kabul edilmelidir. Bir başka deyimle Gürün İlçesi'nin tari-

hi her dönemde olduğu gibi bu dönemde de devamlı surette Darende ilçesiyle aynı şekilde cereyan etmiştir. Darende hangi devlet veya beyliğin sınırları içerisinde kabul edilmiş ise Gürün de o devletin sınırları içinde sayılmıştır. Çünkü Darende ile Gürün birbirine 35 km'lik bir mesafede olduğu gibi coğrafik yönden de aynı konumda bulunmaktadır. Çünkü her iki belde de Tohma Havzası'nın içinde ve aynı tarihi yol güzergahında bulunmaktadır. Zaten kaynaklar ve kayıtlar da bunu doğrulamaktadır.(5)

1338 yılında Dulkadirli Beyi Karaca, emrindeki Türkmen Beylerini göndererek Emir Eratna'nın elinde bulunan Darende ve havalisini (Gürün) ele geçirdi. Fakat Emir Eratna bu durumu suskunlukla karşılamayarak aynı yıl içerisinde bu bölgeleri ele geçirmek için Dulkadirliler'e saldırdı. Gürün'ün güney bölgesinde yapılan savaşta Eratna Bey yenildi. Dulkadirli Bey'i Karaca, emir Eratna'nın oğlunu bu savaşta esir aldı. Memlüklüler'in Şam Valisi Tengiz'e haber yollayarak gelip şehri almasını bildirdi. Bunu haber alan Memlüklü Sultanı Melik Nasır da Karaca Bey'e hil'at göndererek memnuniyetini bildirdi ve O'nu Dulkadirliler'in reisi olarak resmen kabul etti. Memlüklü Sultanı araya girerek Eratna Bey ile Karaca arasında barış imzalattı. 1339 da yapılan bu barış uzun sürmedi. Memlüklü Sultanı kanalıyla yapılan bu barış yine Memlüklü Sultanı'nın Emir Eratna'nın kendisine bağlılığını gevşettiği nedeniyle yine Dulkadirliler kullanılarak bu barış bozuldu. Memlüklü Sultanı, Dulkadirliler'e Emir Eratna'ya ait bulunan ülkenin güney bölgelerini Gürün ve Darende havalisini ele geçirmelerini emir verdi. Bunun üzerine de Dulkadirliler Gürün ve Darende bölgelerine saldırarak ele geçirdiler. 1340 yılında.(6) Zaten beyliğinin sınırlarını genişletmek amacında olan Dulkadirliler Eratna Bey'in İlhanlılar'ın valisi Şeyh Hasan ile yapmış olduğu savaş durumundan da faydalanarak 1344/1345 tarihlerinde de yine saldırarak Eratna Devleti'nin güney bölgelerini tamamıyla ele geçirdi. Zaten çok zamandan beri ihtilaf ve mücadele sahası olan Tohma Havzası'nda bulunan beldeler 1350 yılına kadar Dulkadirliler'in elinde kaldı. Emir Eratna Bey, İlhanlılar'ın son kalıntılarını bertaraf ettikten sonra 1350 yılında bu bölgelere sefer düzenleyerek tekrar ele geçirdi. Fakat Emir Eratna Bey'in 1352 yılında ölmesiyle birlikte ülkesinde meydana gelen karışıklıklar nedeniyle bu durumdan faydalanan Dulkadirliler 10 yıl sonra Eratna Devleti'nin güney topraklarına tekrar saldırarak 1360 yılında ele geçirdiler. Böylece 1360 tarihinden itibaren Zamantı (Pınarbaşı), Gürün, Darende, Divriği v.b. gibi bölgeler Dulkadirliler'in egemenliği altına girdi. Dulkadirliler'in bu bölgedeki egemenlikleri Kadı Burhaneddin'in, Emir Eratna ülkesindeki karışıklıkları bertaraf ederek bağımsızlığını ilan etmesine (1381) yılına kadar devam etmiştir. Çünkü Kadı Burhaneddin 1381 yılında Emir Eratna Devleti'nin yıkarak bağımsızlığını ilan etmiş ve hemen bunun ardından da daha önceden elden çıkan toprakları ele geçirmek için çeşitli seferler düzenlemiştir. Bu seferlerin ilki de ülkenin güney bölgelerine, Dulkadirli Beyliğinin eli-

ne geçmiş olan Tohma Havzası ve bu bölgelerdeki yerleşim birimlerine olmuştur. Böylece bu bölgeler 1381 yılında Kadı Burhaneddin Devleti'nin egemenliği altına girmiştir.

Kaynaklar

1- Osmanlı Tarihi. İsmail Hakkı. Uzun Çarşılı. C. I. Sayfa: 3, 4, 5. Dulkadirli Beyliği Prof. Refet Yinanç. Sayfa: 8, 9, 10, 11.
2- Osmanlı Tarihi, İslam Hakkı. Uz. Sayfa: 3, 4, 5 C. I. Dulkadirli Mimarisi, Hamra Gündoğdu, Dulkadirli Beyliği, Refet Yinanç Sayfa: 129.
3- A.g.e.
4- Dulkadirli Beyliği Hakkında Araştırmalar. Refet Yinanç. Sayfa: 129. Vakıflar Arşiv Defteri. Sayfa: 590 Maraş Takrir Defteri. Sayfa: 477, 511, 538, 543. Malatya Takrir Defteri, Başbakanlık Arşivi Numara: 408 Sayfa: 737.
5- Türk Devletleri Tarihi. Prof. Ali Sevim, Yaşar Yücel. Sayfa: 18, 19, 20, 29, 55, 110. Tohma Havalisi M.Ali Cengiz.
6- Türk Devletleri Tarihi. Prof. Ali Sevim, Yaşar Yücel. Sayfa: 12, 15, 28, 29, 55, 65, 110. Cenup Doğu, Kadir Perk. Osmanlı Tarihi. İsmail Hakkı Uzunçarşılı.

KADI BURHANEDDİN DEVLETİ ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ (1381-1398 YILLARI ARASINDA)

Merkezi Sivasta bulunan 1328 yılından Emir Eratna tarafından kurulan, doğuda Malatya'dan Harput ve Erzincan'a kuzeyde Sinop ve Karadeniz'e, batıda Çorumdan Anakara'nın batısından Tuz gölü'ne kadar olan saha güneyde ise Aksaray'dan Elbistan'dan Maraş'a kadar uzanan sahadaki toprakları kaplayan Eratna Devleti'nin, devletin kurucusu Eratna Bey'nin ölümünden sonra (1352) gittikçe zayıflaması ve hakimiyeti altındaki toprakların da büyük bir kısmını kaybetmesinden sonra 1378 yılında yönetimde söz sahibi olduktan sonra yıkılmaya yüz tutmuş bir devletten yeni bir devlet oluşturma çabasına girmiş bulunan Kadı Burhaneddin, bu tarihten 1381 yılına kadar yapmış olduğu çeşitli savaşlardaki başarıları kadar ekonomideki başarısı nedeniyledir ki 1381 yılında bağımsızlığını ilan ederek tarih sahnesine çıkmış oldu. Saltanatının ilk yıllarında döneminin en güçlü devletlerinden biri olan Memlüklü Devletiyle iyi ilişkilerde bulunmaya özen göstererek hükümdarlığını sürdürmeye çalıştı. Eline geçirmiş olduğu Eratna Devleti'nin daha önceden elinden çıkmış olan topraklarını ele geçirmek için bir takım seferler düzenleyen Kadı Burhaneddin, ilk önce Kayseri'den başlayarak Zamantı (Pınarbaşı), Gürün, Darende vb. gibi bölgelere seferler düzenleyerek bu bölgeleri ele geçirmeye çalıştı. Kadı Burhaneddin, Erzincan Emiri Mutahharten ile savaşırken ülkesinin güneyinde otorite boşluğundan faydalanan Gazzeden Diyerbakır'a kadar olan sahada yaşamakta olan Şam, Halep, Hama ve Humus Türkmenleri'nin akrabaları olan Dulkadirliler ile birlikte ülkenin güneyindeki birçok belde ve köyleri yağmalayarak Tohma Havzasını ele geçiren bu Türkmenlere karşı sefer düzenleyerek hudutlardan bunların temizlenmesini sağladı. Dulkadirli Beyliği ile Memlüklü Devleti arasındaki anlaşmazlıklardan da faydalanarak ülkenin güney bölgelerini böylece tekrar ele geçirmiştir. İlçemiz Gürün'ün de bulunduğu bölgeler tüm Tohma Havzası Kadı Burhaneddin 1381 deki bu seferiyle eline geçirilmiştir ve böylece Dulkadirliler'in dolayısıyla da bağlı bulunmuş oldukları Memlüklüler'in bu bölgelerdeki 20 yıllık egemenlikleri geçici bir sürede olsa kalkmış oluyor ve bu tarihten itibaren bu bölgeler Kadı Burhaneddin Devleti'nin egemenliğine girmiş bulunuyordu. Bu dönemlerde Dulkadirli Beyliği Kadı Burhaneddin Devleti ve Mısır Memlüklü Devleti arasındaki topraklarda Elbistan, Zamantı, Gürün ve Darende bölgelerinde sıkışıp kalmıştı. Kadı Burhaneddin'in 1381 yılındaki güney seferiyle birlikte de Dulkadirliler'in elinde belli başlı şehir olarak sadece Elbistan kalmıştır. Sivas-Malatya güzergahı ve bu bölgelerdeki yolların hakimiyeti Kadı Burhaneddin'in eline geçmişti. Kadı Burhaneddin eline geçmiş olan bu fırsatı çok iyi kullanıyor vee Memlüklüler'e karşı bu yolun önemi dolayısıyla da bu ülkeye birtakım imtiyazlar vermiş gibi görünerek ülkesinin gü-

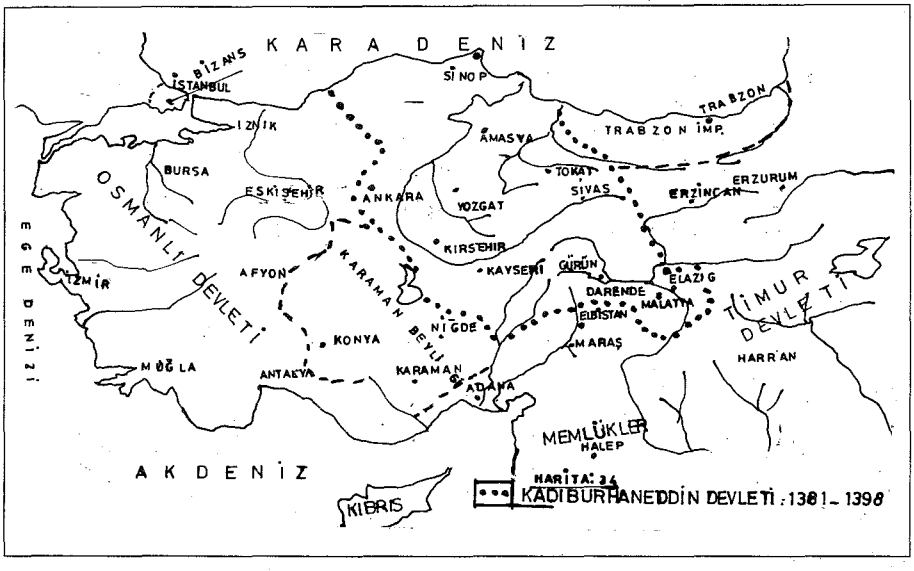

Harita 34

ney bölgelerindeki sükuneti de sağladıktan sonra diğer yerdeki fetihlerine devam etmiştir. 1387 yılında Kayseri'de isyan eden Ömeroğlu Cüneyd'i tekrar egemenliği altına almış, 1388 de de av bahanesiyle doğudaki komşusu Erzincan emiri Mutahharten'in üzerine yürümüş ve O'na istediğini kabul ettirerek barış imzalatmıştır. Yine aynı yıl içerisinde de Mutahharten'in, Kadı Burhaneddin'in Timur ile olan ilişkilerinin olduğunu ve bu iki hükümdarın da Memlüklüler'e karşı ittifak halinde bulunduğunu göstermek maksadıyla Timur'dan Kadı Burhaneddin'e gelen bir mektubu yakalayarak Mısır hükümetine göndermesi sonucunda da Memlüklüler ile Kadı Burhaneddin arasındaki ilişkiler kopma noktasına gelmiş oldu. Her iki hükümdarda ülkelerinde bulunan tüccarları rehin tuttular. (Kadı Burhaneddin Sivas'ta, Sultan Berkük de Kahirede tutmuştu) daha sonra da her iki devletin orduları Divrik yakınlarında savaşa tutuştular. Kırk gün süren savaşta her iki tarafta hiçbir başarı elde edemedi. Memlüklü Sultanının ordu komutanı Yelboğa, Halep'e geri dönmek zorunda kaldı.

Kadı Burhaneddin'in üst üste almış olduğu başarılar ve kazandığı zaferler ününe ün katmış ve Kayseri de Ömeroğlu Cüneyd, Erzincan da Mutahharten Amasya'da Emir Ahmed almış oldukları yerleri Kadı Burhaneddin'den özür dileyerek geri vermişlerdir. Kadı Burhaneddin'in 1381-1389 yılları arasındaki seferleriyle Erzincan-Amasya-Malatya-Samsun hattı üzerindeki toprak ilhaklarıyla devletinin en geniş hudutlarını meydana getirmiştir. (Bakınız harita 34)

Ancak Kadı Burhaneddin'in Danişmedliler'in ve Eratnalılar'ın ülkesini, Orta Anadolu'ya tamamen sahip olmak, Anadolu Selçuklu Devleti'nin tabii hudutlarına erişmek politikası, bir yandan Orta Anadolu yaylasını elinde tutan Kara-

manoğlu'nun öte yandan da Osmanlı ekonomisinin şah damarı olan Tebriz-Tokat-Bursa yolunu kontrol edecek mühim merkezleri ele geçirerek Ankara'yı tehdit altında bulundurmaya başladığı andan itibaren Osmanlılar Kadı Burhaneddin'in karşısına ciddi bir rakip olarak çıkmışlardır. Kadı Burhaneddin aynı zamanda da Malatya'dan Kayseri'ye kadar olan bölgeleri de ele geçirmek suretiyle Suriye ile Orta ve Batı Anadoluyu birleştiren yolların kavşak noktalarını elinde bulundurması ve Suriye'ye genişleme arzusu nedeniyle de neredeyse Divrik'e kadar sokulacak kadar geniş bir alanda siyasi etki ve nüfusu bulunan Memlüklülerle de karşı karşıya getirmiştir. Kadı Burhaneddin Devletiyle Karamanoğulları, Osmanoğulları, Mısır Memlüklülerinin savaşmalarının nedeni budur. Anadolu'da bu devletler arasında geçen güç savaşı sürerken 1394 yılında bu güç dengelerini etkileyerek büyük ölçüde bozacak olan Timur'un büyük bir orduyla Anadolu'ya yürümüş olduğu haberi bu devlet hükümdarlarında şok etkisi yaptı. Çünkü Timur'un öteden beri Anadolu istilaya hazırlandığını hepsi de bilmekteydiler. Timur 1394 yılı başında Dicle Nehrini aşıp Anadolu'ya girdiği vakit ilk safta düşman olarak Malatya'ya kadar sokulmuş olan Mısır Memlüklüler Devleti ile Tohma Havzasınından itibaren Orta Anadolu'da kuvvetli bir devletin başında Kadı Burhaneddin'i buldu. Başta Kadı Burhaneddin olmak üzere, Erzincan emiri Mutahharten'e, Karamanoğlu Alaaddin'e, Dulkadiroğlu Sulei Bey'e elçiler göndererek kendisine itaat etmelerini istedi.(1)

Timur'un kendisine "İtaat et" emrini reddeden Kadı burhaneddin Timur'a karşı savaşmak için karar aldı ve Osmanlı Devleti'nin imparatoru olan I. Bayezıt'a, Memlüklü Sultanı Berkük'a, aralarında ittifak yapmaları gerektiği konusunda teklifler götürdü. Yıldırım Bayezıt ise Timur tehlikesine karşı Altunordu Devleti hükümdarı Toktamış'a ittifak teklifi yapmıştı. 1394 yılının Ağustosun'da Timur'un Sivas'a doğru hareket ettiğini ve başta Malatya, Darende, Divriği vb. gibi bölgelerin vali ve yöneticilerinin telaşa kapılarak kaçtıklarını bu bölgelerde bulunan göçebe Türkmen ve Moğollar'ın da daha güvenli yerlere göç etmeye başladıklarını öğrenen Kadı Burhaneddin savaş hazırlıklarına başladı. Timur'un Sivas üzerine yürümüş olduğunu haber alan ve Kadı Burhaneddin'e bağlı bulunan Karamanoğlu sözde yardım etmek için Kırşehir'den başlayarak Kayseri Develi'ye kadar her yeri yağmalamaya başladı. Bu arada ani bir kararla Anadolu'dan ayrılarak Altunordu Devleti üzerine yürüyen Timur'un tehlikesi geçici bir süreyle de olsa kalkması üzerine Kadı Burhaneddin kendisine ihanet eden Karamanoğlu ve Muhatahharten'in üzerine yürüdü. Yine bu durumdan faydalanarak çoktandır Memlüklü Sultanı ile arası iyi olmayan Dulkadirli Beyi Sevli'nin emrindeki Türkmenlerin ülkenin güney bölgelerine saldırmaları dolayısıyla bu bölgelere çeşitli kaleler inşa ettirerek bu bölgelere fırsat buldukça saldırmakta olan Kara Tatarlar'ın da tedip edilmeleri için bu bölgelerde kuvvetleri yerleştirdi.(2)

1398 yılında da yine bu bölgelerde geçmekte olan Sivas'lı tüccarların Dul-

kadirli Türkmenlerince soyulmaları nedeniyle tehdit ederek üzerine yürüyeceğini bildiren Kadı Burhaneddin aynı yıl içerisinde Akkoyunlu Devleti hükümdarı Karayülük Osman Bey ile araları açılıp savaşmaları sonucunda pusuya düşürelerek ele geçirilip Sivas'ta öldürüldü. (1398 de)

Aynı tarihte Dulkadirli Beyi Sevli de Memlüklü Sultanı Berkuk'un talimatıyla gece çadırında hançerlettirilerek (Oğlu Sadaka'nın maiyetindeki birisine) öldürülmüştür.

Sivas şehrini teslim etmek istemeyen Kadı Burhaneddin'in Sivas halkının huzurunda öldürülmesi üzerine halk isyan ederek şehri Akkoyunlu Beyi Karayülük Osman'a vermek istemediler. Karatatarlar olarak tarihi kayıtlarda zikredilen oymaklardan istemiş oldukları yardımlarla şehri savunan Sivaslılar, Kadı Burhaneddin'in 13 yaşındaki oğlu Alaaddin Ali Çelebi'yi hükümdar ilan ettiler. Fakat Karatatarlar'ın geri dönüp gitmelerinden sonra tekrar Sivas, şehrini kuşatmış olan Karayülük Osman Bey'e şehri ve kenti teslim etmeyen Sivaslılar, şehirlerinin Akkoyunlu Türkmenlerce talan edilmesini önlemek ve yaklaşmakta olan Timur tehlikesinden de korunmak maksadıyla, bu tarihlerde Amasya ve havalisini almış olan Osmanlı hükümdarı I. Bayezıt'a haber göndererek şehri gelip teslim almasını ve kendilerini de koruması için haber gönderdiler. Bu haber üzerine Amasya da bulunan Osmanlı hükümdarı I. Bayezıt, oğlu Süleyman Çelebi'yi büyük bir kuvvetle Sivas üzerine gönderdi. Süleyman Çelebi, Akkoyunlu hükümdarı Karayülük Osman'ı yenerek mağlup etti. Sivas şehri böylece Süleyman Çelebi'ye teslim edildi. Bu tarihten itibaren (1398 de) Kadı Burhaneddin'in ülkesinin büyük bir kısmını teşkil eden Tokat, Niksar, Sivas ve Kayseri'den Malatya'ya kadar olan tüm bölgeler Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altına girdi.

Süleyman Çelebi'ye yenilen Akkoyunlu hükümdarı Karayülük Osman Bey, Erzincan emiri Mutahharten'e sığınırken, Kadı Burhaneddin'in küçük yaştaki oğlu Alaaddin Ali Çelebi de, Sivas'ın Osmanlılar'a teslim edilmesinden sonra eniştesi olan Dulkadirli Beyi Nasuriddin Mehmet Bey'in yanına gitti. Daha sonra da Osmanlı Devleti hükümdarınının hizmetine girmiştir.(3)

Kaynaklar

1- Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar. Prof. Ali Sevim, Yaşar Yücel. Sayfa: 128, 139, 172, 175, 161, 201, 202, 191, 170. Dulkadirli Beyliği. Refet Yinanç. Sayfa: 32, 33. Oruç Beğ Tarihi. Sayfa: 57 An. Uy. Tarihi. C. 4. Sayfa: 649 Osmanlı Tarihi. İs. Hak. Uzun. C. I. Sayfa· 158.

2- Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar. Sayfa: 170, 191

3- A.g.e. Sayfa: 205, 206, 202. Dulkadirliği Beyliği. Refet Yinanç. Oruç Beğ Tarihi.

OSMANLI DEVLETİ ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ(1) (1398-1402)

Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alaaddin Keykubad tarafından M.S. 1233 tarihinde Ankara'nın batı kesimlerinde Karacadağ mevkiine 400 çadır halinde yerleştirilen Ertuğrul Gazinin oğlu Osman Bey tarafından hicri 699 / Miladi 1299 yılında kurulmuş bullunan Omanlı Devleti'nin sınırları 1397 yılına geldiğinde oldukça sınırlarını genişletmiş bulunuyordu. Osmanlı hükümdarı I. Bayezid (Yıldırım) 1397 yılının sonbaharında Karamanoğulları üzerine yapmış olduğu seferi sonucunda kendisine bağlamıştı. Bu durumu gören Kadı Burhaneddin öteden beri de Osmanlılar için çok önemli olan Tebriz-Tokat-Bursa yolunu elinde tutmuş olması nedeniyle bu devletin ciddi bir rakip ve düşmanı haline gelmişti. Karamanoğulları üzerine yapılan sefer, Kadı Burhaneddin'i telaşa düşürmüştü. Yıldırım Beyazıt, 1398 yılı ilkbaharında Kadı Burhaneddin'in üzerine sefer düzenlemesinin nedeni budur. Yıldırım Han, bu seferiyle birlikte Taceddinoğulları (Ordu ili bölgesinde) ve Giresun emirleri Osmanlı egemenliğini kabul ettirmişti. Daha sonra da Kadı Burhaneddin'in ülkesi üzerinde seferini devam ettirmek niyetinde olan Yıldırım Bayezıt, Amasya bölgesinde iken Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin ile Akkoyunlu hükümdarı Karayülük Osman Bey'in arası açılmış ve Kadı Burhaneddin pusuya düşürülerek Sivas'ta öldürülünce. Sivas halkı Kadı Burhaneddin'in katili Karayülük Osman Bey'e şehri teslim etmeyerek uzun bir süre direndiler. Karatatarlar'dan da yardım isteyerek Akkoyunlu hükümdarı ile savaştılar. Fakat Akkoyunlu hükümdarı Karayülük Osman Bey'i yenmeyi başaramadılar. Bunun üzerine de Osmanlı Hükümdarı I. Beyazıt'a haber göndererek gelip Sivas şehrini teslim almasını ve doğudan beliren Timur tehlikesinden de kendilerini koruyarak Akkoyunlu hükümdarını cezalandırması için elçi gönderdiler. Yıldırım da bu mektup üzerine büyük bir orduyla oğlu Süleyman Çelebi'yi Sivas şehrini teslim almassı için gönderdi.

Süleyman Çelebi emrindeki kuvvetlerle Akkoyunlu hükümdarı Karayülük Osman Beyi Sivas yakınlarında yenerek perişan etti. Karayülük Osman Bey, Erzincan Emiri Mutahharten'in yanına sığınırken, Sivaslılar'ın yeni hükümdar seçmiş oldukları Kadı Burhaneddin'in tek oğlu Alaaddin Ali Çelebi de eniştesi Dulkadirli Beyi Nasuriddin Mehmet Bey'in yanına gitti. Daha sonraki yıllarda da Osmanlı Hükümdarlarının hizmetine girerek Osmanlı Devleti hizmetinde çalıştı.(1)

Süleyman Çelebi Sivas'a gelerek şehri tesslim aldı. Bu tarihten itibaren de Kadı Burhaneddin'i ülkesinin büyük bir bölümü Sivas, Amasya, Kayseri şehirleri ve Malatya'ya kadar olan tüm sahalar Osmanlı Devleti'nin egemenliği altına girdi. Çünkü 1399 yılında Yıldırım Bayezıt Han, yaz aylarını bu bölgelerde geçirmek üzere Kadı Burhaneddin ülkesinin güney bölgelerine geldi. Bu tarih-

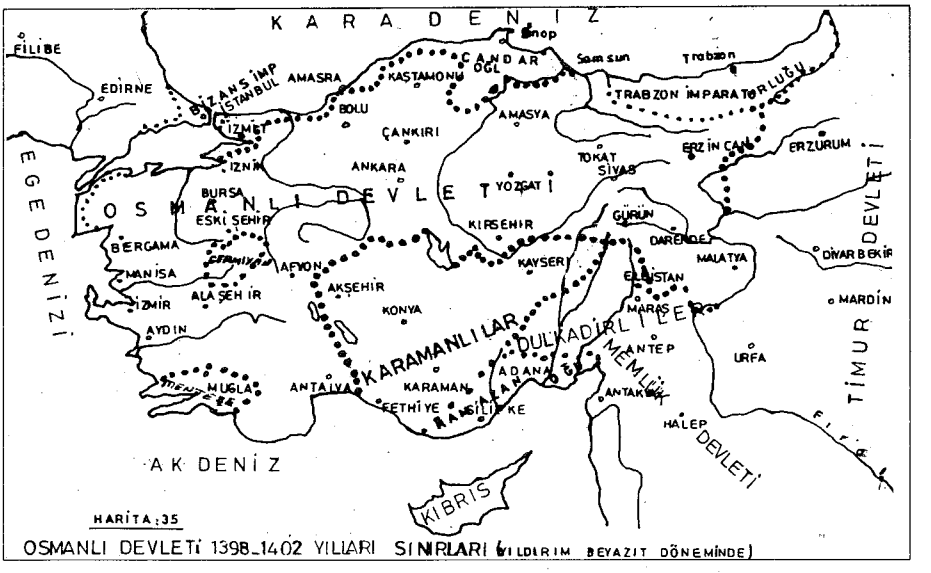

Harita 35

lerde Mısır Memlüklü Devleti'nde yönetim değişikliği meydana gelmişti. Yıldırım Han bu durumdan faydalanarak bu devletin nüfuzu altındaki bölgelerde kendi ağırlığını hissettirmek ve ele geçirmiş olduğu kadı Burhaneddin Devleti'nin bu bölgelerini (güneyini) de tamamıyla hakimiyeti altına almak istiyordu. Yıldırım 1399 yılındaki bu seferiyle aynı zamanda Dulkadiriye adı verilen beldelere de bir sefer düzenlemiştir. Bu seferiyle Elbistan, Pınarbaşı, Gürün, Darende, Divriği, Malatya ve behisni v.b. gibi bölgeleri ele geçirdi.(2) Bu tarihlerde ise Fırat'ın batı yakasındaki Tohma Suyu Dulkadirliler (Memlüklüler) ile Kadı Burhaneddin Devleti arasındaki hudutları belirliyordu. 1399 tarihinde Malatya'dan (Fırat) Tuna nehri (Macaristan) ne kadar uzanan büyük bir beylik kurmuşlar ve büyük bir devlet olarak Anadolu'daki tüm beylikleri de egemenlikleri altına almak istiyorlardı. Kadı Burhaneddin'in ölümünden sonra 1398/1399 yılından Memlüklüler'in kendilerine ait olduğunu ileri sürmüş oldukları Malatya'ya kadar olan sahayı ele geçiren Osmanlılar, böylece Kadı Burhaneddin ülkesinin de hakimi olarak Timur'un ilk hedefini teşkil edecek bir devlet durumuna (konumuna) gelmiş bulunuyorlardı. (35 numaralı haritaya bakınız).

Aynı zamanda Osmanlı hükümdarının Kadı Burhaneddin'in ülkesini kendi hakimiyeti altına almasıyla birlikte Erzincan Emiri Mutahharten ile de komşu olmuştu. Yıldırım Han'ın Orta Anadolu'dan Karadeniz'e, Fırat'tan Tuna'ya kadar olan bölgelerde egemenlik kurması Erzincan Emiri Mutahharten'i endişelendirdi. Yıldırım'ın Anadolu'daki birliğini sağlamaya yönelik harekâtının bir gün kendisine de geleceğini bildiği için bu sıralarda Hindistan'ın fethiyle meşgul olan Timur'un 1400 yılında Azerbaycan'a gelmesiyle birlikte O'nunla görü-

şerek kendisine bağlılığını bildirdi ve kendisinde toprak bütünlüğünün korunacağına dair teminat aldıktan sonra Anadolu'daki gelişmeleri anlatarak Timur'u Anadolu'yu istila etmeleri ve Yıldırım Han'ın üzerine yürümesi için teşvik etmiştir. Bu teşvike aynı zamanda Akkoyunlu Hükümdarı Karayülük Osman da Mutahhartan ile birlikte Timur'u teşvik edenler arasındaydı. Bütün bu ilişkileri bilen Yıldırım Han, Emir Mutahharten'e "Kendisine itaat etmesini Erzincan ve Erzurum'un haracını göndermesini" istedi. Mutahharten Yıldırım'a vergi vereceğini bildirirken aynı zamanda da Yıldırım'ın kendisine saldırdığını kendisini koruması için Timur'a elçi gönderdi. Timur bunun üzerine büyük bir orduyla önce Erzurum, sonra da Erzincan'a geldi. Timur'u sınırda karşılayan Mutahharten ile Karatatarlar Timur ordusuna kılavuzluk ediyorlardı. Timur ile Yıldırım arasındaki büyük savaşa neden olan Karayülük Osman Bey ile Mutahharten'in her ikisi de Timur'un ordusunun Sivas'ı muhasarasına katılmışlardı. Timur'un Sivas'ı işgalinden sonra Mutahharten, Timur'u terkederek Erzincan'a dönerken Akkoyunlu Karayülük Osman Bey ise, Timur ile birlikte Timur'un güney seferine birlikte katılllarak Elbistan ve Malatya bölgelerinin alınmasında hazır bulunmuştur.(2)

Sivas'ı işgal eden Timur kuvvetlerinin çokluğu nedeniyle Sivas'ın Osmanlılar Valisi bulunan Süleyman Çelebi burasını koruması için Malkoçoğlu'nu burada bırakarak geri çekilmiş, şehirdeki kuvvetler de bu saldırıya ancak 18 gün dayanabilmişlerdir. sivas kale muhafızı Malkoçoğlu Bey'e hiç kimsenin hayatına dokunulmayacağına dair söz verilmesi üzerine şehri teslim etmek zorunda kalan Malkoçoğlu'na verilen bu söz tutulmayıp kale muhafızları diri diri toprağa gömülerek öldürüldüler. Sivas şehri yakıldı, yıkıldı. Halkın büyük bir kısmı kılıçtan geçirildiği gibi bir kısmından da fidye alınarak serbest bırakıldı. Sivas şehrine Gökmedrese'nin ve Çifte Minarenin yaldızlı çinileri dolayısıyla giremeyen atların kolaylıkla girebilmesi için bu çiniler saman dökülerek yakıldılar. Böylece 1400 yılında Sivas şehri Bizans İmparatoru Ramanos Diyogene zamanındaki gibi büyük bir katliama sahne oldu.

Sivas şehrini yakıp yıktıktan sonra daha ileri gitmeyen Timur bu defa ülkenin güney bölgelerine yönelerek Sivas'ın güneyindeki tüm bölgeleri Zamantı bölgesini, Elbistan, Darende ve Malatya bölgelerini ele geçirerek 1401 yılında Suriye'yi işgal etti. Timur'un bu harekatında da Karayülük Osman Bey kılavuzluk ediyordu. Timur bu seferlere katılması dollayısıyla başşehri Diyarbakır olmak üzere Diyarbakır ve havalisini Karayülük Osman Bey'e vermiş, o da az bir zamanda bu bölgede kendi devletini kurmuştur.

Sivas şehrinin ele geçirilerek halkının kılıçtan geçirilmesi ve kentin yakılıp yıkılmasına çok üzülen Yıldırım Han bunlara neden olanları Mutahharten ve Karayülük Osman Bey'i cezalandırmak ve topraklarını da ele geçirerek bu işe on vermek maksadıyla önce Erzincan Emirinin üzerine yürüdü. Mutahharten'i yenerek kendisine bağladı. Fakat Emir Mutahharten bu kez yine Timur'u

Yıldırım aleyhine kışkırtarak Anadolu'ya sefer düzenlemesine neden oldu. Bu arada Karakoyunlu ülkesinin Timur tarafından ele geçirilmesinin ardından hükümdarı bulunan Kara Yusuf, Yıldırım han'a sığınmıştı. Bu hadiseden sonra Timur ile Yıldırım arasındaki gerginlik daha da artmıştır. Emir Mutahharten'in teşvik ve şikayetiyle Yıldırım Han'dan, Karakoyunlu Hükümdarı Kara Yusuf'un geri verilmesi ya da Osmanlı Topraklarından çıkarılmasını istedi. Bunu şiddetle reddeden Yıldırım ile Timur aramdaki Ankara Savaşı da böylece kaçınılmaz oluyordu. Yapılan savaşta Osmanlı hükümdarı yenilerek Timur'a esir olurken Anadolu bir kez daha Timur ordusunca istila ediliyordu.

1402 yılında yapılan Ankara Savaşıyla Yıldırım Han'ın yenilerek esir düşmesinin ardından Anadolu beylikleri tekrar kuruldu. Osmanlı Devleti fetret devrine girdi. Yıldırım Han'ın üç oğlu Süleyman Çelebi Edirne'de, İsa Çelebi Bursa'da, Mehmed Çelebi Amasya'da kendi beyliklerini kurarak bağımsızlıklarını ilan ettiler.

Diğer taraftan Dulkadirliler'in elinden çıkmış olan Zamantı, Elbistan, Gürün, Darende, Malatya, Besni, vb. gibi bölgeler Yıldırım Bayezit'in Timur'a yenilmesinden (1402) sonra bu bölgeler tekrar Dulkadirliler'in eline geçmiştir. Çünkü Yıldırım Han, bu bölgeleri 1398 tarihinde ele geçirdiği zaman bu bölgelerin beğleri Memlüklüler'in yanına kaçmışlardı. Hep burada oturuyorlardı. Ne zamanki Yıldırım Han, Timur'a yenildi. İşte bu tarihten itibaren Mısır Memlüklü Sultanı Melik Eşref'in teşvik ve desteğiyle bu beğler geri yerlerine gönderildiler. Bu tarihten sonra Memlüklüler (Dulkadirliler eliyle) hükmetmeye başladılar.(3) Oruç Beğ tarihinin 57. sayfasında alınmış olan bu cümleler ilçemiz Gürün ve havalisinin de 1402'den itibaren Dulkadirliler'in egemenliği altına girmiş olduğunu belirtmektedir.

Kaynaklar:

1 - Osmanlı Tarihi, İsmail hakkı Uzunçarşılı, C. 1, sayfa: 3, 4, 5, 158-160
Türk Devletleri Tarihi, Prof. Yaşar Yücel, Ali Sevim.
Dulkadirli Beğliği, Refet Yinanç, sayfa: 205-206.
Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar, Ali Sevim, sayfa: 288. Çol.
2 - Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar sayfa: 288, 295, 296, 297. Çol.
Osmanlı Tarihi, İsmail hakkı Uzunçarşılı, C. 1, sayfa: 158-160, 171.
Oruç Beğ Tarihi, sayfa: 57.
Dulkadir Beğliği, 34-36.
Tohma Havzası, Mehmet Ali Cengiz.
3 - A.g.e.

DULKADİRLİLER ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ(2)
(M.S. 1402,1516) yılları arasında)

Timur'un 1400 yılında Anadolu'yu istila ederek Sivas şehrini yakıp yıkmış olduğu tarihlerde Dulkadirli ülkesinde Nasreddin Mehmed hüküm sürmekte, Sevli Beğ'in tam aksine Bayezit'in taraftarı olarak Timur'a düşmanca tavırlar sergiliyorlardı. Timur 1400 yılında Sivas şehrini kuşattığı zaman Dulkadirli Türkmenleri de O'nun Elbistan'ın kuzeyindeki yaylalarda otlayan atlarını çalarak onu yıpratmağa çalışıyorlardı. Türkmenlerin bu hareketlerinden dolayı Dulkadir ülkesi de Timur ordusunun saldırılarına maruz kaldı. Sivas'ı düşüren Timur, Dulkadirliler'i cezalandırmak için kuvvetlerini Elbistan üzerine doğru sevketti. Oğlu Şahruh yanında karayülük Osman Bey de olduğu halde, öncü kuvvetleri ile şehre yaklaşınca Türkmenler dağlara çekildiler. Şahruh'un bölgeden çekilmesiyle de Timur kevvetlerine aldırmaya devam ettiler. Timur, Elbistan'dan Malatya'ya kadar olan bölgeleri ve Besni şehirlerini de ele geçirerek Suriye üzerinden Anadolu'yu terkettikten sonra yine aynı yıl içerisinde yapmış olduğu Suriye seferinde de Dulkadirliler üzerine kuvvetler göndererek Tedmür yakınlarında göçebe bir halde yaşayan Türkmenleri dağıtarak mallarına el koyduttu. 1402 yılında da Timur Yıldırım'ı Ankara Savaşında yenerek esir almasından sonra Anadolu'yu terketmesinin ardından Anadolu'da meydana gelen otorite boşluğundan ve Mısır Memlüklülerinin taht mücadelelerinden de faydalanan Dulkadirliler Sivas'ın güney bölgelerini Zamantı (Pınarbaşı) dahil olmak üzere Tohma Havzasının bulunduğu bölgeleri Malatya'ya kadar olan tüm sahayı 1402 yılından 1405 yılına kadar ele geçirdiler.(1) diğer tarihi kaynaklara göre de(2) bu bölgelerde daha önceden hüküm sürmekte olan ve Memlüklüler'e bağlı bulunan beğler Memlüklü Sultanı'nın destek ve teşvikiyle Timur'un Anadolu'dan ayrılmasından sonra bu bölgelere tekrar gönderilerek yerleştirildiler. Tarihi kaynaklardan anlaşıldığına göre bu Türkmen beğleri de Dulkadirliler'e mensup bulunmaktaydılar. Zaten Dulkadirli Beyi Nasreddin Mehmed'in Darende ve havalisini 1405 yılında kesinlikle ele geçirmiş olduğu belirtilmektedir. Çünkü bu bölgelere daha sonraki yıllarda egemen olacak olan Osmanlılar bu tarihlerde Fetret Dönemini yaşamakta ve sonraki yıllarda da ancak Memlüklüleri'nin nüfuzu altında kalmış olan Dulkadirli Beyliğinin egemen olduğu bölgeler haline gelmiş, bu egemenlik de Yavuz Sultan Selim'in Dulkadirli ülkesine yapmış olduğu 1516 yılına kadar tam 114 yıl sürmüştür.

Bu bölgeler 1402 yılından Dulkadirliler'in egemenliği altına girmesinden sonra devamlı olarak Dulkadirliler ile (harita 33'e bak) bu beyliğin bağlı bulunduğu Memlüklü Devleti'nin mücadele sahası olmuş ve birçok kez de Dulkadirliler ile Memlükler arasında el değiştirmiştir.(3) Fakat yine de Dulkadirli Beyliği'nin egemenliği bu bölgelerde uzun sürece devam etmiştir. Her ne kadar Os-

manlı Devleti bu bölgeleri ele geçirmek için birkaç kez teşebbüss etmişse de bunu gerçekleştirememişler. 1484 yılındaki teşebbüsleri de başarısızlıkla sonuçlanmış, yapılan Osmanlı-Dulkadirli Savaşını Dulkadirli Beyi Alaüddevle kazanmıştır. Dulkadirli Beyi Alaüddevle, annesi anısına Elbistan'ın Kızılcabaş mahallesinde adına Hatuniye veya Sa'diye (Cenderiyye Medreesi olarak da bilinir) medresesi denilen bir medrese ve yanına da bir camii yaptırmıştır. 1483 yılında yaptırılan bu caminin vakıfları arasında ilçemiz Gürün de bulunmaktadır. Bu tarihi kayıtta şöyle açıklanmaktadır: **"Oba mahallesinde Derb Köprüsünde bir değirmen, Pınarbaşında yenice mezrası köyünde Şeyhcuğaz mezrasının yarısı, Ağca alan yanında Zillihan mezrası Ozan köyü hububatının yarısı, Sarsab köyünden iki değirmen ve Gürün Köyü malikanesi'nin yarısı Hatuniye Camii ve Medresesinin vakıflarıdır"** denilmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğündeki Vakıflar Arşivinde bulunan bu kayıt da gösteriyor ki Gürün bu tarihlerde köy konumunda ve Elbistan Hatuniye Camiisinin de vakıfları arasında bulunmakta idi. Bu belgede ilçemiz Gürün'ün bu tarihlerde Dulkadirliler'in egemenliği altında bulunduğunu göstermektedir. Maraş Tahrir Defteri 511, 477, 538, 543. sayfalarında Gürün'ün Darende'ye bağlı 168 nüfuslu bir köydür. Aynı bilgiler Malatya Tahrir Defterlerinde de mevcuttur.(4) Dolayasıyla ilçemiz Gürün 1402 yılından 1516 yılına kadar Dulkadirliler'in egemenliğinde kalmıştır.

Kaynaklar:

1 - Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar, ssayfa: 295-296.
Osmanlı Tarihi, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, C. 1, sayfa: 158, 159, 160.
Oruç Beğ Tarihi, sayfa: 57.
Dulkadirli Beyliği, Prof. Refet Yinanç, sayfa: 43, 44, 45, 47, 48, 51, 52, 53, 69, 70, 81.
2 - Oruç Beğ Tarihi, sayfa: 57.
3 - Dulkadirli Beyliği, Refet Yinanç, sayfa: 43, 81.
4 - Vakıflar Arşivi Defteri, sayfa: 590.
Maraş Tahrir Defteri, sayfalar: 511, 538, 543, 477.
Malatya Tahrir Defteri, sayfalar: B.A. Nr. 408, s. 737.
Başbakanlık Arşivi.
Dulkadirli Beyliği, Refet Yinanç.
Dulkadirli Beyliği, Mimarisi, Yrd. Doç. Dr. Hamza Gündoğdu.

OSMANLI İMPARATORLUĞU ZAMANINDA GÜRÜN İLÇESİ(2)
(1516-1923 yılları arasında)

Tarihler XV. yüzyılı gösterirken dünyada iki tane büyük Türk devleti bulunmaktaydı. Bunlardan birisi Mısır'da hüküm süren ve kendisine "ED-DEVLETİT-TÜRKİYE" (Türkiye Devleti) adının verilmiş olduğu Mısır Memlüklü Türk Devleti ile Anadolu'dan Avrupa'ya uzanan topraklarda gittikçe sınırlarını daha da hem doğuya ve hem de batıya olmak üzere genişletmekte olan Osmanlı İmparatorluğu idi. Toroslar ve Fırat, bu iki büyük Türk devletini birbirinden ayırıyordu. Çukurova'daki Ramazan Oğulları Beyliği kesin olarak Memlüklüler'e bağlı bulunurken, Maraş ve havalisinde hüküm sürmekte olan Dulkadirli Beyliği ise kurulduğundan beri Mısır Memlüklülerine tabi bir konumda bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti ile de II. Murat zamanından itibaren ilişkilerini geliştirmeye başlamıştı. Her iki Türk devleti arasında tampon bir ülke ya da ikinci bir devlet konumunda bulunan Dulkadirli Beyliği zaman zaman Memlüklüler tarafında, zaman zaman da Omanlılar tarafında görünüyordu. Fatih ultan Mehmed Han zamanında, Fatih'ten korkan Dulkadirliler tekrar Memlüklüler'e yaklaşma siyasetini gütmeye başlamışlardı. Fakat siyaset Osmanlılardan korktukları için görünür bir şekilde değil de suyun altından cereyan eder nitelikteydi.

Fatih'in gözü batıda ve denizlerde olduğu için, Toroslar'ı ve Fırat'ı geçip Memlüklüler'e çarpışmayı düşünmüyordu. O'nun için bir tampon devlet olarak Dulkadirliler'i muhafaza, Osmanlı menfaatlerine uygundu.(1) Fakat daha sonraki tarihlerde ise Fırat'ın ve Toroslar'ın bu tarafında böyle bir dahili bir muhtariyetin varlığını sürdürmesi, Osmanlılar'ın menfaatlleri ve geleceği için büyük tehlike arzediyordu. Anadolu'nun ve Türkiye Devleti'nin birliğine engeldi. Osmanlılar'ın bu çok geniş arazide ve mühim kilit noktaları oluşturan bu bölge, askerce, insanca ve zenginlikçe faydalanmalarına engel teşkil ediyordu. Çünkü bu tarihlerde Dulkadirli Beyliği üç Müslüman devlet (İran, İstanbul, Kahire hükümetlerini arasındaki ne tarafa meyledere diğerleri hakkında dengeyi büsbütün bozabilecek bir konumda bulunuyordu. Nitekim Yavuz Sultan Selim Han zamanında böyle olmuştur. Dulkadirliler'in Osmanlılarca ele geçirilmesi, İran (Şah İsmail) ve Mısır (Kansu Giray) aleyhine olmuş, her iki devletin de tarihten silinmesine neden olmuştur.

Öteden beri Memlüklüler ile Osmanlılar arasında rekabet vardı. Her iki devlet arasındaki rekabeti de Dulkadirli Beyliği oluşturuyordu. Daha çok önceleri Sultan Berkük, Yıldırım Beyazıt Han'ın Mısır'ı almasından Memlüklüler'in ortadan kaldırılmasından korktuğunu açıkça söylemişti. Fatih ise Yıldırım'ın durumundan daha çok güçlü bulunuyordu. Ayrıca İstanbul'u fetheden bir hükümdar olduğu için İslam aleminde de oldukça prestij sahibi olmuştu. Her iki imparatorluğu Fırat ve Toroslar birbirinden ayırıyordu. Bir zamanlar Orta Ana-

dolu'ya kadar iyice girmiş olan Memlüklüler Toroslar'ın arka yüzüne kadar gerilemiş durumda olsalar da Tohma Havzası bölgesinde etki ve nüfuzları bulunmakta ve bu da her konuda kendini gösteriyordu. Fatih döneminde Dulkadirliler üzerindeki Osmanlı etki ve nüfuzunu Memlüklüler çekemiyordu. Bu nedenledir ki Dulkadirli Beğliği, bu iki dev Türk İmparatorluğu'nun mücadele ve rekabet sahası olmuştur. Kahire kuvvetleriyle bugün Maraş tahtına bir Dulkadiroğlu oturtuluyor, bir müddet sonra İstanbul kuvvetleriyle gelen bu beyin kardeşi onun yerine getiriliyordu. 1479 yılında Fatih daha cesur bir adım atarak, Hicaz'da hacıların susuzluktan ıztırap çektiğini söyleyerek Hicaz su yollarını tamir ettirmek itediğini Sultan Kayıtbay'a bildirdi. Fakat Memlüklü Sultanı bu durumu kabul etmeyerek reddetti. Her iki devlet de İslam aleminde liderliğe oynuyordu. Her iki devletin de birbirlerine üstünlük sağlayabilmeleri için iki devlet arasında jeopolitik öneme sahip Dulkadirli beyliği'ni ele geçirmeleri gerekiyordu. Bundan dolayıdır ki Osmanlı Devleti yöneticileri Dulkadiriye memleketleri olarak bilinen yerleri ele geçirerek bu meseleye kesin çözüm getirmek istiyordu.

İşte ilk Osmanlı-Memlüklü Harbi 1485'de patlak vermişti ve 6 yıl sürdü. 1485 yılından itibaren altı yıl sürecek olan Osmanlı Memlüklü Savaşının çıkış nedeninin, patlamasına neden olan olaylar ise, Türk hacılarına taarruz eden Bedevilerin bertaraf edilmesi ve 2 Mart 1482'de Güney Hindisstan Türk İmparatorluğu tahtına babasının yerine çıkan Mahmud Şah Behemeni, Sultan II. Bayezıt'a çok değerli mücevherler ve çeşitli hediyeler göndermişti. Fakat Mısır Gümrük İdaresi, diplomatik nezakete aykırı olarak bunları İstanbul'a yollamakla birlikte uzun bir süre alıkoymuştu. Fakat hediyeler İstanbul yolundayken Osmanlı Devleti, Mısır Memlüklü Devletine savaş açmış bulunuyordu.(2) 1485 yılı mayıs ayında başlayan savaş Fatih'in ölümünden 4 yıl sonra vuku bulmuştu.

Memlüklüler önce Osmanlı Devletine tabi bulunan Dulkadir topraklarına girdiler. Alaüddevle Bozkurt Bey, Osmanlı hükümdarı II. Beyazıt'tan yardım istedi. II. Bayezit Alaüddevle'nin damadı idi. Kayseri Sancak Beyi Yakub Bey Osmanlı kuvvetleri ile Dulkadirli iline geldi. Memlük ordusunu yendi ve Memlüklüleri Dulkadirli ülkesinden çıkardı. Mısır'a ait olan Malatya önlerine kadar geldi. Memlük Başkumandanı Özbek Bey, Yakup beyi pusuya düşürdü ve Osmanlı kuvvetlerini imha etti. Bunun üzerine Özbek Bey Çukurova'ya girdi. Adana Sancak Beyi Musa Bey ile Tarsus Sancak Beyi, Damat Ferhad Bey şehit oluncaya kadar kaleyi savundular. Fakat Özbek Bey, Osmanlılar'ı Çukurova'dan çıkarıp Toros'ların ötesine attı. 1485 yılı hadiselerle geçti. 1486'da (Ocak ayında) Anadolu beylerbeyi Hersek-Zade Ahmed paşa, Çukurova'yı geri almak üzere tekrar Gülekboğazı'nı geçti. Fakat Özbek Beye esir düştü. Sultan Kayıtbay bu anlamsız savaşa son vermek için sulh teklif ettiyse de Osmanlı Devlet adamları sulha yanaşmadılar. doğuda Akkoyunlu Devleti ile Şah İsmail Devleti (Safeviler) her iki devlet için tehlike arzetmeye başlamış olduğundan aradaki rekabetin yi-

ne sürdürülerek bu durumun savaşa dönüştürülmemesine özen gösterildi. İki taraf da riayet ettiler. Her iki devlet arasındaki bu rekabet Yavuz Sultan Selim Han'ın Osmanlı tahtına geçtiği yıllara kadar devam etmiştir. Dulkadirliler bu dönemde de her iki devlet arasında tampon olma konumunu sürdürmekteydi. Yavuz Sultan Selim ise doğu meselesinin ve Dulkadirliler'in üzerine yürüyerek bu sorunun tamamıyla çözümlenmesinin artık zamanı gelmiş olduğuna inanıyordu. Bunun için de doğuya kapsamlı bir sefer yapmak için gerekli hazırlıklar yapmaya başlamıştı bile. Osmanlılardan uzaklaşan Dulkadirli Beyi Alaüddevle, Bozkurt, Yavuz Sultan Selim Han'ın tahta çıkışını dahi tebrik etmemiş, O'nun bu davranışı ise Yavuz Sultan Selim Han'ın gözünden kaçmamıştı.

Buna rağmen Yavuz Selim Çaldıran'a giderken Kayseri'den üç konak ötede Çubuk ovassına varınca, Alaüddevle Bey'i Osmanlılar ile Dulkadirliler'in aynı mezhebden olduklarını hatırlatarak sefere davet etti. Dulkadir Beyi ie kendisinin yaşlı olduğunu ve sefere katılamayacağını bildirerek reddetmesi, aslında Alaüddevle Bey'in, Şah İsmail ile ittifak halinde bulunuyor, Yavuz Selim'in, yeğeni Şehsuvar Oğlu Ali bey'in himaye etmesine içerliyordu. Diyarbakır seferine girişmeden önce Alaüddevle Beyin oğlu Şahruh'u veliaht tayin etmesine kızan Ali Bey, Osmanlı Padişahı II. Beyazıt'a sığınmış ve Yavuz'un tahta geçmesinin hemen ardından da Trakya'da Çirmen Sancak beyliğine atanmıştı. bu yüzden Dulkadir beyi Osmanlı-Safevi çatışmasında tarafsız kalmak bir tarafa, Osmanlı levazımcılara ülkesinde yiyecek ve hayvan yemi satışını bile yasaklamış olduğu gibi oğullarının vasıtasıyla da onların iaşe ve teçhizatlarını yağmalattırdı. Bu sebepledir ki Osmanlı Padişahı Yavuz ihtiyatlı davranarak İran Şahı ile karşılaşmak üzere yoluna devam ederken ordusunun gerisini emniyete almak ve Alaüddevle'nin saldırılarına engel olmak amacı ile Sivas-Kayseri arasında 40.000 kişilik bir ihtiyat kuvveti bırakmıştı.(3)

Çaldıran Zaferini müteakip Amasya'ya dönen Yavuz Sultan Selim (Kasım 1514) de Osmanlı ordusunu arkadan vuran Alaüddevle Beyin hakkından gelmeye karar verdi. Seferde büyük hizmet vermiş olan Şehsuvaroğlu Ali bey'i hemen Kayseri Sancak Beyliğine tayin ederek Dulkadirli topraklarını işgal ettiği takdirde kendisine verileceğini vaad etti. Kayseri Sancağı ise Dulkadirli sınırında bulunuyordu. Yavuz Sultan selim Ali Bey'e Alaüddevle'nin idaresindeki Bozok Sancağını da (Yozgat) işgal etmesini emretmişti. Ali Bey hemen Bozok Sancağını teslim aldı. Burada emir bulunan Alaüddevle'nin oğlu Süleyman'ı öldürerek Yavuz'a kesik başını gönderdi. Yavuz da Bozok Sancağını da Ali Bey'in idaresine verdi. Bunun üzerine Alaüddevle Memlüklülerden yardım istedi ve aracılık yapmasını istediyse de Yavuz bu istek ve dileklerin hiç birisini kabul etmedi. Memlüklülerin isteğinin aksine Dulkadir Beyliğine Alaüddevle'nin azledilerek Ali bey'in getirildiğini açıkladı. Bunun üzerine Memlüklü Sultanı bu bölgelerin kendisine ait olduğunu ve hutbelerde kendisinin adının anılmasını istedi. Buna sinirlenen Yavuz gelen elçiye "Sultanınız eğer gücü yetiyor-

sa hükümranlık haklarını kendi ülkesinde korusun" diye cevap verdi. Osmanlı padişahı ile Memlüklüler arasında elçiler böyle gidip gelirken Alaüddevle Bey Osmanlı ordusunun iaşe kollarını vurdu. Bu hal ise Osmanlıların sayısız hayvan ölümüne sebep olurken ordunun zayıflamasına sebebiyet verdi. Bunun yanı sıra da Yavuz'un sabrını taşırmıştı. Kışı Amasya'da geçirmekte olan Yavuz 1515 yılında Kemah'ı alarak Osmanlı ülkesine kattı. Bunun hemen ardından da Dulkadirli Beyliği üzerine yürüdü. Bu arada da Sivas'a gelmişti. Hadım Sinan Paşayı 40.000 kişilik bir kuvvetle Dulkadir ülkesinin fethine gönderdi. (5 Haziran 1515'de)

40.000 kişilik bir orduyla Sivas'tan Elbistan'a yürüyen Hadım Sinan Paşa (Rumeli Beylerbeyi)'ya Dulkadir Beyi Şehsuvar'ın oğlu Ali Bey (Kayseri ve Bozok Sancakları Beyi) de orduya kılavuzluk ediyordu. Yavuz ise bu harekât esnasında Kayseri'nin İncesu'ya gelmiş harekâtı buradan yönetiyordu. Olası bir Memlüklü saldırısının önüne geçmek için de Osmanlı donanması, Akdeniz'e açılmıştı. Alaüddevle Bey ilk olarak haremini ve hazinesini Turna Dağına göndererek Maraş yolu üzerindeki geçitleri tutmaya başladı. Tehlikeyi sezen emirlerin Yavuz ile uzlaşma yoluna git uyarılarını da dinlemeyerek emrindeki 30.000 kişilik ordusuyla Osmanlı ordusunu Göksun ve Andırın arasındaki Ördekli mevkiinde Sinan Paşa kuvvetlerini karşıladı. 12-13 Haziran 1515 tarihinde iki ordu karşı karşıya gelince Ali Bey, ileriye atılarak Türkmen beylerine ve Türkmenlere seslenerek babası Şehsuvar Bey'in yiğitliklerinden bahsederek Alaüddevle'nin emrindekilerin kendi saflarına geçmesini isteyerek onları tahrik etti. Bunun üzerine birçok Türkmen reisi ve emri altındakiler Ali Bey'in safına geçtiler. Bu arada da savaş başlamıştı. Osmanlı ordusundaki bir seyis tarafından başı kesilmiş olan Dulkadir Beyi Alaüddevle'nin kesik başı önce ordu komutanı Sinan Paşa'nın yanına götürüldü. Bu olay üzerine Dulkadirli Türkmenleri dağıldılar. Bu sırada Yavuz Sultan Selim Han Göksun'da bulunuyordu. Alaüddevle'nin kesik başı Yavuz Sultan Selim'in huzuruna getirildi. 13 Haziran 1515 tarihinde Yavuz Sultan Selim, Şehsuvar Oğlu Ali bey'i Dulkadirli Beyliğine getirirken Alaüddevle'nin ve oğullarından birisiyle vezirinin kesik başlarını da Memlük Sultanına gönderdi. Böylece Dulkadirli Beyliğine son verilmiş oldu ve bu memleketler doğrudan Osmanlı Devletine bağlandı. Aynı zamanda bu bölgedeki Memlüklü nüfuz ve etkisine de son verilmiş bulunuyordu.(4)

Osmanlı Devletinin Dulkadir Beyliğini ele geçirmesi üzerine Memlüklüler Sultanı Kansu Gavri, Yavuz'a elçi göndererek hiç olmazsa bazı yerlerin kendisine bağlı bulunan Alaüddevle'nin oğullarına verilmesini istedi. Bu teklif üzerine Yavuz Sultan Selim han "Kılıçla aldığım yerleri, ancak kılıçla veririm" diyerek bu teklifi kesinlikle reddetti.

Dulkadir Beyliğini Osmanlılar'ın hakimiyetleri altına almalarını kesinlikle hoş karşılamamış olan Memlüklüler ile Osmanlılar arasındaki gerginlik had safhaya ulaşmıştı. bunun üzerine çoktandır bu ülkeyi hakimiyeti altına almak dü-

şüncesinde olan Yavuz Sultan Selim bu ülkeye sefer için hazırlıklara başladı.

Sultan Selim Han, hazırlıklarını tamamladıktan sonra da 5 Haziran 1516'da 2. Sefer-i Hümayununa çıkmak üzere Topkapı Sarayından Üsküdar'daki ordugahına geçti. Sefer, Mısır-Suriye'ye karşı ilk ve son seferiydi. Yavuz Sultan Selim Han'ın Vezir-i Azamı Sinan Paşa Yavuz'dan 38 gün önce İstanbul'dan çıkmıştı. İstanbul'dan Kayseri'ye gelerek 40.000 kişilik ordusunun başına geçti. Yavuz Sultan Selim ise sefere çıkmadan bir gün önce 4 Haziran 1516'da Memlüklüler'e elçi göndererek seferinin Safeviler üzerine olduğunu bildirerek Memlüklüler'i aldatmak istemiştir. Fakat bu durumdan şüphelenmiş olan Memlüklü Sultanı Kayıtbay da 18 Mayıs'ta Kahire'den hareketle Suriye'ye gelmiştir. Memlüklüler, Osmanlılar ile savaş çıkarmamaya azami özen göstererek Osmanlı orduunu dikkatle izliyorlardı. Fakat herhangi bir saldırıda da topraklarını korumakta kararlıydılar. Bu sıralarda Mısır Memlüklü Türk Devleti Osmanlılar ve İran'dan sonra üçüncü büyük Türk devleti idiler. Eğer Yavuz, İran'a yönelirse Sultan Kansu Gavri Kahire'ye geri dönecekti. Aksi halde ise, Osmanlılar'ı Suriye'ye sokmayacaklardı. Memlüklüler, eskiden beri ülkelerini İlhanlılar'a ve Timur'a karşı başarıyla savunmuşlardı.

23 Temmuzda Maraş ile Malatya arasında Elbistan'da, Yavuz'un kuvvetleri ile Sinan Paşa'nın kuvvetleri (40.000 kilişik) ile birleşmiştir. Burası öyle bir yerdi ki, buradan itibaren atılacak birkaç adım seferinin Mısır'a mı, yoksa İran'a mı olduğunu dünyaya gösterecekti. Ya doğrudan İran üzerine yahut da Mısır üzerine gidilecekti. Temmuz'un son haftası, Kahire'de büyük heyecana sebep olduğu gibi aynı durum Tebriz'de de mevcut idi.

27 Temmuzda Yavuz, Osmanlı-Memlüklü sınırını geçmiş, 28 Temmuzda Malatya yakınlarına gelmiştir. Artık tarihi günde, seferin Memlüklüler üzerine olduğu belli olmuştur. 30 Temmuzda Tohma Suyu'nun güney kıyısını takib ederek Malatya'nın az kuzeyinde Yavuz, harp divanını toplamıştır. 3 Ağustosta Diyarbekir Beylerbeyii Bıyıklı Mehmet Paşa'nın kuvvetleri de Orduy-u Hümayun'a katılmıştır. Mehmet Paşa'nın istihbaratına göre Sultan Gavri, Şah İsmail ile beraberce Osmanlılar'a karşı avaş yapmak teklifinde bulunmuş ise de Şah İsmail Çaldıran Savaşındaki yenilgiyi düşünerek buna yanaşmamıştır. 18 Ağutosta Osmanlılar Behisni yakınlarına gelmişler ve Behisni Yavuz'a teslim olmuştur. Memlüklüler'in umumu valisi Antep'te oturan Yunus Bey de 18 Ağustos günü Osmanlı ordugahına gelerek Yavuz'un huzuruna çıkmış, Antep'in anahtarlarını Yavuz'a teslim etmiştir. Çukurova'daki Ramazanoğulları beyliği de Memlüklüler'e tabi iken 27 Temmuzda kesin olarak Osmanlılar'ın hakimiyetine girmiştir.(5)

Yavuz Sultan Selim, Halep'te 28 Ağustoss 1516 tarihinde Halep'in fethi ile o zamana kadar Memlüklü Sultanlarının hakimiyetinde kalmış olan Malatya, Divriği, Darende, Behisni, Antep, Kalatür-Rum (Rum ve Antep) ve buna benzer irili ufaklı şehirler de Osmanlı hakimiyetine girmişlerdi.(6).

24 Ocak 1517 tarihinde yapılan Ridaniye Savaşıyla da Mısır Memlüklü Devleti, Osmanlı Devleti tarafından ortadan kaldırılarak tarih sahnesinden silinmiştir.

Bu savaşta Dulkadir Beyliğine atanmış olan Ali bey, babası Şehsuvar'ın idam edildiği Züveyla Kapısında Tomanbay'ı asarak intikamını almış oldu. Kurulduğundan (1337 de) bu yana sınırlarını Mısır'a (Memlüklüler Devleti'ne) kadar uzanmış olan imparatorluğun ortasında yarı bağımsız bir devlet gibi hareket eden bir beyliğin kalması mümkün değildi. Nitekim Dulkadirli Beyliğine getirilmiş olan Ali Bey'in öldürülmesinden sonra Dulkadir ülkesi Maraş merkez olmak üzere bir eyalet haline getirilirken, Bozok (Yozgat) bölgesi de müstakil bir sancak olarak Osmanlı topraklarına katıldı.(7)

Osmanlı topraklarının 1516 yılında daha da genişlemesiyle birlikte yeni bir toprak düzenlemesine gidildi. 1516 yılında yapılan toprak düzenlemesinde Maraş merkez olmak üzere bir eyalet haline getirilirken Bozok (Yozgat) ayrı bir sancak olarak Eyalet-i Rum (Sivas)a bağlandı.(8)

Dulkadirliler Beyliği'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğine girmesiyle birlikte 1402 yılından beri bu beyliğe bağlı bulunmakta olan ilçemiz Gürün ve havalisi de bağlı bulunmuş olduğu Darende ilçesiyle birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyeti altına girmiştir. İlçemiz Gürün hakkında yapmış olduğumuz araştırmalarda, Başbakanlık Arşivi, Vakıflar Arşivi vb. gibi arşivler ve Malatya ve Maraş tahrir Defterlerinde gerekli bilgiler ve kayıtları bulunmaktadır. Bu tarihi kayıtlar ve kaynaklara göre de:

Dulkadirliler döneminde Darende'ye bağlı 168 vergi nüfuslu bir köydü ve Dülkadirli Beyliği'nin en önemli merkezlerinden birisi olan Elbistan'da Alaüddevle Bozkurt Bey tarafından hatuniye (Sa'diye) medresesinin vakıfları arasında bulunmaktaydı. Gürün bu tarihlerde idari bakımdan Darende'ye bağlı bulunurken siyasi yönden de Dulkadirli Beyliği'ne bağlı bulunmaktaydı. Malatya ve Maraş tahrir defterlerinde belirtildiğine göre de Gürün bu dönemlerde köy konumunda idi. Gürün köyünün yarısı Elbistan'daki Camiin vakıfları arasında bulunurken Gürün'ün diğer yarısının da Darende'de medfun bulunan Somuncu Baba (Şeyh Hâmid-i) nin vakıfları arasında olduğu resmi kayıtlarda ifade edilmektedir. Hatta bu durumun Memlüklü sultanları tarafından da bu şekilde alınan kararlarla bağlanmış olduğu belirtilmektedir. 1844-1845 yılında Osmanlı Padişahı'nın (Sultan Abdülmecid) Sivas Valisi'ne göndermiş olduğu Fermanında da bu durumun bu tarihlerde de devam etmiş olduğunu götermektedir.(9)

Hicri 18 Cemaziyel evvel 1262 (Miladi: 1844-45) tarihli Padişah'ın Sivas Valisi'ne göndermiş olduğu ve darende'de medfun bulunan Şeyh Hamidi Veli'nin ahfadından Şeyh El-Hac Mustafa'nın Gürün'de Nahiye Müdürlüğü yapan Abdül Fettah Efendi'nin Gürün'ün doğusundaki bölgelerin Somuncu Baba Vakfiyesine ait olduğu halde vergilerinin toplanılarak el konulması üzerine padişaha yapılan şikayet üzerine bu durumun düzeltilmesi için gerekli işlemin ya-

pılmasının sağlanması için Sivas Valiliğine göndermiş olduğu fermandan bu durumun kesinlikle düzeltilmesini ve Gürün'ün bu bölgelerinin Darende'deki Somuncu Baba Vakfiyesine ait olduğunu bildirmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu XVI. yüzyıl ortalarına doğru istikrarlı bir şekil almış ve İmparatorluğun sınırları bu yıllarda en geniş sınırlarına ulaşmıştı. Bu nedenle de devlet idari bölünme ve şekillenme yönünden de birtakım değişikliklere ve düzenlemelere ihtiyaç göstermekteydi. Bu sebeple de Osmanlı İmparatorluğunda ilk büyük ve en geniş toprak düzenlenmesine 1516 yılında gidilerek ülke toprakları bir takım eyaletlere, eyaletler de çeşitli sancaklara ve mutasarrıflıklara ayrıldı.

Osmanlı İmparatorluğunda çeşitli tarihlerde ve çeşitli nedenlerden dolayı toprak düzenlemesine gidilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu yükselme devrindeki toprak genişlemesinin hemen ardından bir toprak düzenlemesi yaptığı gibi aynı zamanda Devletin gerilemeye başlaması ve toprak kaybetmessiyle birlikte bir takım toprak düzenlenmesi yoluna gidilmiştir. Bu nedenledir ki Osmanlı İmparatorluğu 1516, 1521, 1609, 1631-32, 1730, 1774, 1831, 1847, 1854, 1867, 1869, 1877-78, 1903, 1918 yıllarında çeşitli nedenlerden dolayı çeşitli toprak düzenlemeleri yapılmıştır. Osmanlı devlet yönetimi her alanda olduğu gibi kendini batı yöntemlerine uyarlamadan önce, geleneksel bir Osmanlı devlet örgütüne sahip bulunmaktaydı. Bu örgütlenmelerde taşrada Eyalet hakim olmakla birlikte bazı sancaklar ayrılmış gibidir. Osmanlı Devletinin son zamanlarında birtakım mutasarrıflıklardan kurulmuştur.(10) (Harita 36'ya bakınız.)

Eyaletler ise; Osmanlılar'da Salyaneli eyaletler ve salyanesiz eyaletler olmak üzere yani yıllıklı ve yıllıksız olarak iki kısma ayrılıyordu. Bunların en çoğu yıllıksız olanı idi. Rumeli, Budin, Anadolu, Karaman, Dulkadir eyaleti, Eyalet-i Rum (Sivas), Erzurum, Diyar-ı Bekir, Halep, Şam, Trablusgarb, salyanesiz (yıllıksız) eyaletlerdendiler. Bunların mahsulleri has, zeamet, timar olmak üzere ayrılmış ve hazineden ve defterhaneden idare edilmekteydi.

Salyaneli eyaletler ise; Mısır, Habeşistan, Bağdat, Basra, Yemen, Kaptanpaşa eyaletindeki bazı sancaklar ile Trablosgarb (Libya), Tunus, Cezayir, eyaletleri idi. Bu eyaletlerin yani eyaletlerin mahsulleri ise, has, zeamet ve timar diye bölümlere ayrılmayarak doğrudan doğruya hazine tarafından yıllık beylerbeyi, sancak beyi, asker maaşları ayrıldıktan sonra toplanırdı. Eyaletleri idare eden devlet adamlarına Beylerbeyi veya buna mukabil olan Mir-i Miran (Beylerbeyi) bunlar eyaletlerinin bilhassa askeri idaresinden mes'ul idiler. Beylerbeyinin idaresi altında birtakım sancaklar vardı. Bu bölgelerin idareleri ise, Sancak Beyi'ne ait bulunuyordu. Sancaklara bağlı bulunan kazaların inzibat ve askeri tımar şubaşı'larına ait olup adliye işleri ise kadı'lara bırakılmıştı. Kazaların iaşesi, belediye ve adliye işleri hükümet tarafından üstlenilen şeylerin temini ve tedariki kadılara ait bulunmaktaydı. Beylerbeyinin bu cihetlerde müdahalesi olmayıp sadece nezaret (gözetim) hakkı bulunmaktaydı.

Osmanlı İmparatorluğunda 1516 yılında yapılan ilk büyük ve en geniş toprak düzenlemesi esnasında Dulkadirli ülkesi olarak bilinen Maraş ve havalisindeki irili ufaklı şehirler Maraş merkez olmak üzere bağlanarak Eyalet-i Maraş (Dulkadiriye) meydana getirilirken, bu düzenlemede Eyalet-i Rum (Sivas) olarak da Sivas merkez olmak olmak üzere bir eyalet daha meydana getirilmiştir.

Eyalet-i Rum olarak adlandırılan Sivas eyaletine bağlı bulunan (1516 da) 7 tane sancak vardır. Bunlar ise sırasıyla şunlardır: Sivas Merkez, 1 - Amasya, 2 - Yozgat (Bozok), 3 - Kayseri, 4 - Tokat, 5 - Çorum, 6 - Arapkir, 7 - Divriği.

1516 yılında yapılan düzenlemeyle bu tarihlere kadar Dulkadirliler'e bağlı bulunan Pınarbaşı (Zamantı) bölgesi Yavuz zamanında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Kanuni döneminde Pınarbaşı ilçesinin üç nahiyesi bulunmaktaydı ve Elbistan'a (sancak) bağlı bulunuyordu. Elbistan ise aynı tarihlerde (1516 yılında) Maraş eyaletine bağlanmış önce müsellemlikle sonra da müdürlükle ve daha sonra da kaymakamlıkla yönetilmiştir. 1609 yılındaki düzenlemede de aynı konumunu sürdürmüş olan Elbistan, 1777-1787 yılları arasında, Başbakanlık Arşivi Maliyeden müdevver 9550 nolu deftere göre Maraş'a bağlı sancaklar arasında Elbistan Zamantı (Bugünkü Pınarbaşı ilçesi) ve Bilas kentleri de sayılmaktaydı.

1516 yılına kadar Dulkadirliler'e bağlı bulunan Darende (ilçesi) bu tarihte Osmanlı İmparatorluğu'nun eline geçmesiyle yapılan yeni düzenlemeyle meydana getirilmiş olan Eyaleti Rum (Sivas)a bağlanmıştır. Darende ilçesi bu tarihten itibaren Sivas'a bağlı bulunan Divriği Sancağı'na bağlı bir kaza konumundadır. 1516 tarihine kadar Dulkadirliler (Elbistan/Maraş) a bağlı bulunan ve arazilerinin bir kısmı Elbistan Hatuniye Camisinin vakıfları arasında bulunurken diğer arazisinin bir kısmı da (Suçatı, Ayvalı, Yuva vb. gibi yerler) Darende ilçesi, Somuncu Baba Vakfiyesi'ne ait olan bir köy konumunda bulunan Gürün İlçesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun eline geçmesiyle birlikte köy olarak Eyalet-i Rum'a (Sivas) bağlı bulunan Darende kazası'na (ilçesi) bağlanmıştır. 1777-1787 yılları arasında Arapkir ve Divriği Sivas eyaletine bağlı sancaklar arasındadır. Darende ise Divriği sancağına bağlı olan kaza konmundadır. Gürün ise Darende'ye bağlı köy konumundadır. Bu durum 1830 tarihindeki düzenlemede de aynıdır. 1831 yılındaki düzenlemeyle "eyaletlerin teşekkülünde" bir takım yeni köylerin kurulması ve bir takım köylerin de nahiye konumuna getirilmesiyle birlikte GÜRÜN nahiye konumuna getirilmiştir. II. Mahmut zamanında (1808-1839) meydana getirilmiş olan ve kâr anlamına gelen "Temettü" defterlerindeki kayıtlarda Gürün nahiye olarak gösterilmektedir.

Bu tarihlerde Sivas eyaletine bağlı olan Divriği Sancağı'na (Livasına) bağlı Darende kazasına bağlı bir nahiye konumunda bulunan GÜRÜN (ilçesi) Başbakanlık Arşivi Tapu Tahrir Defteri no: 25, sayfa: 189 da geçmekte olan **"NAHİYE-İ GÜRÜN DER LİVA-I DİVRİĞİ"** ibaresiyle açıklanmaktadır.

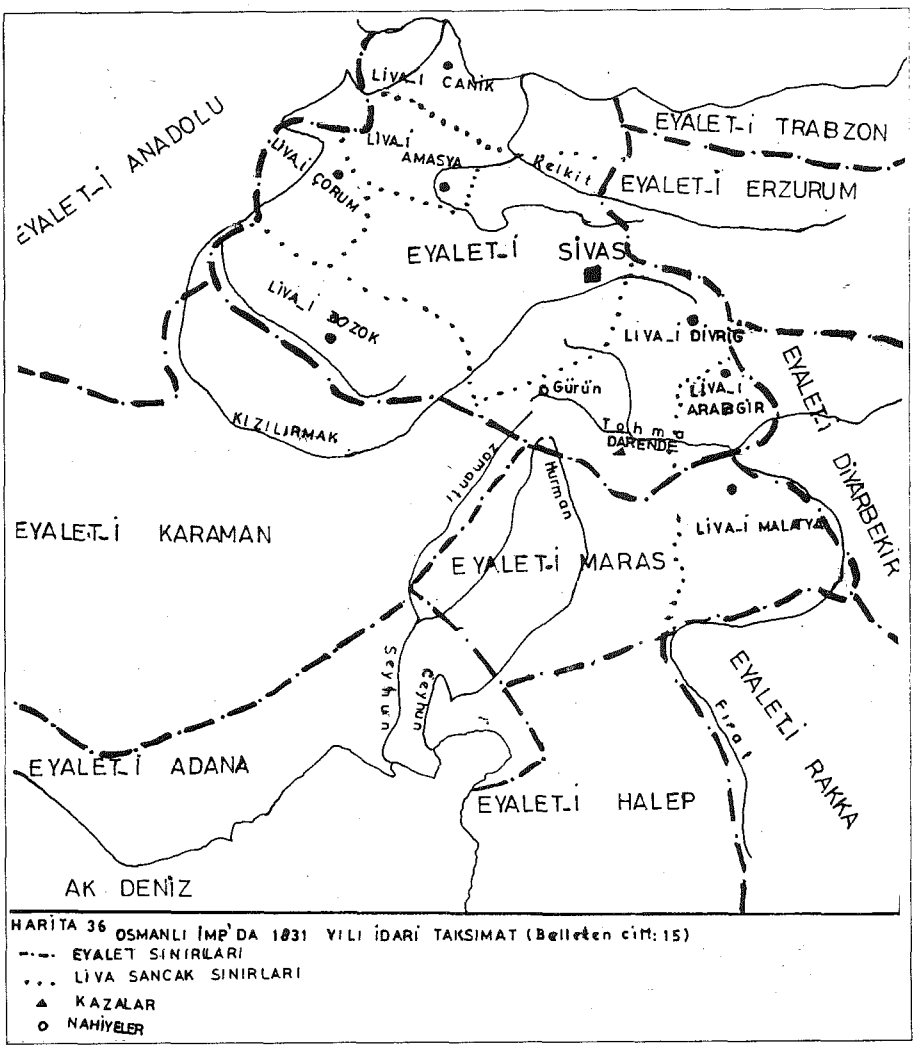

Harita 36

Şemsettin Sami'nin XVI. yüzyıldaki Osmanlı düzenlemesi esnasında Divriği, Sivas merkeze bağlı bir sancaktır. Darende ise, Divriği sancağına bağlı bir kaza konumundadır. Yine Şemsettin Sami'ye göre 1830/1831 deki vilayetlerin teşekkülünde bir kaza merkezi olup; Gürün, Hekimhan, Elbistan (ilçeleri) Darende'ye bağlı birer nahiye olduğu belirtilmektedir. Bu şehirlerin birer nahiye olarak Darende'ye bağlı olduğu Osmanlı taksimatında da gösterilmektedir. (Bakınız harita: 36)

1830/1831 yıllarındaki düzenlemeyle birlikte köy konumundan çıkarılarak nahiye konumuna getirilen ve bu tarihe kadar da Darende kazasına bağlı

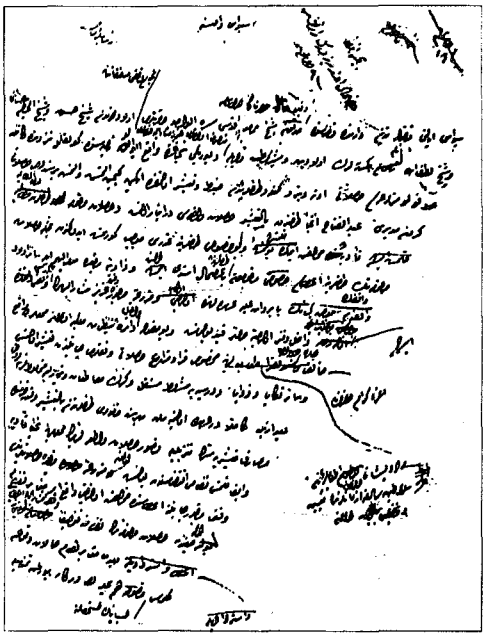

Resim 24

bulunan Gürün İlçesi Yozgat'a bağlı bulunan AZİZİYE (bugünkü Pınarbaşı ilçesi) kazasına bağlanmıştır. Bozok eyaleti ise bu tarihlerde Sivas'a bağlı bulunmaktaydı.

1845 yılına ait olan Temettü Defterlerindeki kayıtlara göre 1831 yılında nahiye konumuna getirilerek 1845 yılına kadar subaşılıkla yönetilmiş olan Gürün'de II. Mahmut zamanında ihdas edilmiş olan Mahalle Muhtarlığı sistemine göre beş müslüman mahallesi ve beş tane de gayri müslimlere ait olan mahalle bulunmaktadır. (Nüfus bölümüne bakınız)

1845 yılına kadar subaşılıkla idare edilmiş olan Gürün (ilçesi) bu tarihten sonra da (1845 tarihinden itibaren) 1867/1869 yılına kadar da müdürlükle idare edilmiştir.

1854 tarihinde yeni bir düzenleme yapılmış ve Sivas eyaleti bu düzenlemeyle birlikte Sivas vilayeti haline getirildi. 1867 yılındaki bu yeni düzenlemeyle birlikte Gürün (İlçesi) resmen kaza (ilçe) haline getirilerek direkt olarak Sivas vilayetine bağlanmıştır. Bu tarihten itibaren ilçe konumuna getirilmiş olan Gürün ilçesi bu tarihten sonraki 1877 ve 1903 yılındaki düzenlemelerde de aynı konumunu sürdürmüş olan Gürün İlçesi, bu konumunu günümüze (1997 yılına) kadar sürdürmektedir.

II. Mahmut döneminde (1808-1839) yapılan ve Osmanlılar'da yapılan ilk nüfus sayımına göre ve yine bu dönemde meydana getirilmiş bulunan muhtarlık (köy ve mahalle) sistemine göre Gürün'de 5 adet müslüman ve 5 adet de gayri müslim mahallesi bulunmaktadır... Bu tarihlerde Gürün, Darende kazasına bağlı bulunduğu ve 1258/1843 tarihli cizye defterindeki kayıtlara göre 1444 adet cizye mükellefi gösterilirken 1261/1846 tarihli cizye defterinde ise 545 adet gösterilmektedir. Bu rakam o tarihte devlete vergi veren gayri müslimin adetidir. 1870'li yıllardaki yapılan nüfus sayımına göre Gürün merkez nüfusunun müslim ve gayri müslimin toplam 3000-3500 arasında olduğu görülmektedir.

1870'li yıllara göre beş müslüman ve beş de gayri müslim mahallesi bulunmaktaydı. Resmi kaynaklarda belirtilen bu mahallelerin isimleri ise şunlardır:

1 - Mahalle-i Mirimsar
2 - Mahalle-i Mahtum
3 - Mahalle-i Cesmi Cesim
4 - Mahalle-i Tezcan
5 - Mahalle-i Katolik

Müslüman mahalleleri:

1 - Abdülfettahağa Mahallesi
2 - Emin Bey Mahallesi
3 - Sadık Ağa Mahallesi
4 - Mahalle-i Ulya
5 - Sümüklü Mahallesi

Aynı yılın resmi rakamlarına göre Gürün ilçesinde 5409 müslüman nüfus yaşarken buna karşın 2932 kişi Hristiyan yaşamaktadır. Yani 1870 yılına göre Gürün ilçesi merkez nüfusunun toplamı: 8341 kişidir. Bu rakamlara göre Gürün İlçesinin merkez nüfusundaki tablo şöyledir: O tarihlerde müslüman halka göre Ermeni ve Rum nüfusu müslüman nüfustan daha az durumda, yani azınlıktadır.

1888 yılı resmi rakamlarına göre ise; Gürün İlçesi merkezde müslüman nüfusun toplam sayısı 4977 iken, buna karşı gayr-ı müslim nüfus sayısı 3757 kişidir. Yani 1870-1888 yılları arasında yani 18 yıl içerisinde Hristiyan nüfustan tam 825 kişi artarken, bu sayı Müslümanlardan Hristiyanların sayısının aksine azalmış bulunmaktadır. Yani müslümanlarda ise 532 kişi azalmıştır. Bunun sebebi ise elbetteki Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde girmiş olduğu savaşlardır. Bilhassa da 1877-1878 yılları arasındaki Osmanlı-Rus savaşı ve Balkan Savaşları nedeniyle Müslüman nüfustan seferberlik ilan edilmesiyle ve askere alınmalar nedeniyle Müslüman nüfustan azalma olmuştur.

1890 yılı resmi rakamlarına göre de Gürün'deki Müslüman nüfus erkek ve kadın nüfusu toplamı (köyler dahil ki o zaman 22 köyü vardır) 20.925 kişidir. Gayri müslim nüfus ise: 5797 kişidir.

1892 yılı kayıtlarına göre GÜRÜN İLÇESİ'nin 5 nahiyesi ve 38 tane de köyü bulunmaktadır.

1903 yılında ise 6929 erkek ve 6653 kadın olmak üzere toplam 13.582 kişi Müslüman nüfus bulunmaktadır. Bu rakama köyler de dahildir. Buna karşılık Gayr-i Müslim nüfus (köylerde pek az olmakla birlikte) 3 Rum erkek, 3330 erkek Ermeni ve 3579 Ermeni kadın yani toplam 6909 kişi Ermeni nüfus ile, 201 kişisi erkek ve 199 adedi Katolik olmak üzere 400 kişilikçeşitli Hristiyan mezhebine bağlı Ermeni ve Rum ile, 249 erkek ve 293 de kadın Protestan bulunuyordu. Bütün bu nüfusun (gayri müslimlerin) toplamı 7754 kişi gayri müslim olarak bulunmakta ve bu gayri müslim nüfusun da % 98'i Gürün İlçesi merkezinde yaşamaktaydılar. Gayri müslim nüfusun müslüman nüfusa göre oranı ise: 1870 yılında 1/2 iken, 1890 yılında 1/4 oranında ve 1903 yılında ise 1/2'ye

Resim 15

yakın bulunmaktadır. (Daha geniş bilgi için nüfus bölümüne bakınız).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşına girmesiyle birlikte tüm Anadolu'da olduğu gibi Sivas ile ve Gürün İlçesi'nde de Ulusal Kurtuluş Savaşına (Milli Mücadele) canla başla katılarak destek verilmiş. Gürün İlçesi'nde yaşamakta olan müslüman nüfusu, başta Yemen, Galiçya, Kafkasya, Irak, Trablusgarp, Osmanlı-Rus savaşına, Türk-Yunan Savaşına, Maraş Müdafaasına katılmışlardır. Gürün İlçesi'ne bağlı bulunan Beypınar Köyünde 86 kişinin katılarak cepheye giden ve bu seksenaltı kişiden sadece altısının geri dönebilmesi, ikisinin kör ve ikisinin de topal kalması, ilçemiz Gürün ve köylerinin milli mücadelede nasıl bir katkıda bulunmuş olduğunu göstermesi bakımından ve okuyucuların bir fikir edinebilmesi için örnek olarak verilmiştir. Sadece Beypınar Köyünde değil bütün köylerde müslüman nüfusun eli silah tutan herkes cepheye gitmiştir. Gürün İlçesi'ne bağlı köylerden Osmanlı'nın son dönemindeki ve Milli Mücadeledeki tüm savaşlara katılanların sayısı her köyde en azından 10-15 kişidir. Bu nüfusu az olan köylerdeki rakamdır. Ama diğer birçok köylerde 100'den fazla kişi katılmıştır. Bunların çoğu ise geri dönememiştir. Ayrıca Gürün halkı Maraş müdafaasına da hem parasal yönden ve hem de 500'den fazla bir kuvvet olarak gönüllü milis kuvvetini kurarak göndermiştir. Milli Mücadele'ye katkısını Gürün İlçesi delege olarak eski Pınarbaşı Kaymakamı olan Beypınar'lı Mehmet Moğolkoç'u (Beğ) da Gürün temsilcisi olarak göndermiş ve alınan tüm kararları da desteklemiştir. Yandaki resimde Atatürk'ün hemen arkasında ayakta duran ve sakallı kişi Gürün delegesi Mehmet Moğolkoç Beğ'dir. Böylece Gürün İlçesi Milli Mücadeledeki katkısını resimlerle de tevsik etmiştir. (Bakınız resim: 15)

GÜRÜN İLÇESİ'NE AŞİRETLERİN (OYMAKLARIN) YERLEŞMESİ:
(Osmanlılarda aşiretleri iskan teşebbüsleri)

Ne zaman ki Osmanlı Devleti Anadolu'da tamamıyla hakimiyetini kurmuş ve beylikleri kendine bağlayarak, komşu devletlere karşı büyük bir güç olduğunu kanıtlamaya başlamıştı. İşte o zaman Anadolu'da yeni bir dönem başlamıştır. İslamiyet de bu dönemde birçok din ve dildeki çeşitli etnik kökendeki insanlar arasında hızla yayılmaya başlamış, bu dönemde tarikatlerin İslamın hızla yayılmasında çok büyük etkisi olmuştur. Anadolu'daki Türk birliğinin sağlanmasında ve Türkmenlerin iskanında tarikatların; tekke ve zaviyelerin yüklenmiş olduğu fonksiyonları unutmamak gerekir. Ahilik, Mevlevilik, Yesevilik, Bektaşilik, Nakşibendilik, Halvetilik, v.b. gibi tarikatler yoluyla Hristiyan yüksek tabaka müslüman olmuş, kırsal kesimde ise göçebe Türkmenler, Türkmen gazileri ve Orta Asya Şaman geleneğini de sürdüren dervişler etkili olmuşlardır. Bu dönemde Anadolu doğudan batıya doğru tümüyle İslamlaşmış ve tüm Anadolu yerleşim birimlerinin eski isimleri unutularak yerlerini Türkçe isimler almıştır. Anadolu'da herşey Türkleşir. Böylece Anadolu'da İslamlaşma ve Türkleşme 400 yıl kadar sürer.(13)

Osmanlı devletinin ilk devirlerinde batıya doğru olan yerleşme de birçok köylere isimlerini veren, boş ve ıssız yerlere yerleşen oraları imar ve iskan eden dervişler ve onların faaliyet merkezi olan tekke ve zaviyelerin bu iç iskan siyasetinde de çok büyük görev üstlenmiş olduğunu düşünürsek tekke ve zaviyelerin ve bunları kurmuş olan dervişlerin Türk kolonizasyon ve iskan hareketini temsil ettiği açıkça görülür. Bunun içindir ki tekke ve zaviye ve camiilerin Osmanlı döneminin iç iskanı olayında çok büyük görev üstlenmiş olduğunu hatırdan çıkarmamak gerekmektedir.(14) Çünkü Osmanlı döneminin ilk yıllarında birçok köy ve kasabalara isimlerini vermiş olan ve bu bölgelere yerleşmiş olan derviş veya şeyhlere intisab edenler hemen dervişin bulunduğu bölgelere giderek yerleşiyor, hemen bunun ardından bu şeyhe mensub kimseler de bu şeyhin bulunduğu yöreye gelerek iskan ediyorlardı veyahutta devlet erkanının emirleriyle buralara gönderilerek yerleştiriliyorlardı. Hem böyle ve bu yörelerde İslamın yayılışı gerçekleşiyor ve hem de Türkmen grupları yurt ediniyorlardı. İşte bu tür iskanlaşmanın ardından 16. yüzyılın sonlarına kadar olan zamanda da meydana gelen birçok sosyal çalkantılar sebebiyle daha önceki yurt edinmiş olduğu yerlerden ayrılarak başka yerlere gitmiş, ya da gitmek zorunda kalmışolanların ve çeşitli aşiretler ya da beylikler arasındaki mücadeleler sonucunda ıssız ve harabe haline gelmiş bu yerler 1691 yılında kapsamlı bir aşiret iskan teşebbüsüyle Türkmen grupları Anadolu'nun birçok yerlerine iskan edildiler. İşte bu iskanın ardından, ancak Anadolu'da tamamıyla bir yerleşik düzene geçiş sağlanmış oldu. İlçemizin de bulunduğu bu bölgeler, yani

Tohma Havzasındaki iskanların büyük çoğunluğu da bu iskanlar esnasında yapılmıştır. Çünkü daha önceleri konar-göçer halde hayat tarzı süren birçok Türkmen oymakları da mecburen ya bulundukları bir yere veyahutta devletin göstermiş olduğu yörelere iskan etmek zorunda kaldılar.

Anadolu'da birkaç yüzyıllık dönem içinde, pek çok Türk boyu yerleşerek Türkmenlikten (göçebelikten) çıkmış, tarım köyleri kurmuştur. Pek çok Türkmen boyu da, kışlaklarını köy edinerek tarıma başlamış, fakat yazın yaylaya çıkarak göçebe yaşamını bir ölçüde sürdürmüş ve böylece yarı Türkmen, ya da başka bir deyimle yarı göçebe olmuştur. Yerleşmeler nedeniyle göçebenin yerleşik düzene geçenlere göre oranının daha az olduğu açıkça görülmektedir. XVI. yüzyılda belli başlı tam göçebe toplulukları olarak kışları Halep çevresinde, yazları Uzunyayla ve Sivas'ın güney bölgelerinde ve Gürün'de geçiren Halep Türkmenleri, Mardin'in güneyinden gelip Erzurum ve Erzincan'da yaylaya çıkan Boz Ulus ve Amik Ovası ile Çukurova arasında konaklayan Dulkadirliler'in bir bölümü görülür.

Prof. Ömer Lütfi Barkan, vergi kayıtlarına dayanarak 1520-1535 ve 1570-1580 dönemlerindeki vergi ödeyen yerleşik İslam ve göçebe hanelerinin sayısını hesaplar, göçebe ve yerleşik oranı hakkında bir fikir verir. 1520-1535 döneminde Anadolu'da 388.397 hane yerleşik İslam ve 77.268 aile vardır. Yerleşik düzene geçenlerin göçebe durumda olanlara oranı % 16,29'dur. 1570-1580 döneminde yerleşik İslam hane sayısı 535.495 iken göçebe hane sayısı ise, 116.219'dur. Oran ise % 17,28'dir. Rumeli'de ise, XVI. yüzyıl başlarında 156.565 yerleşik İslam hanesine karşı 37.435 göçebe hane vardır. Oran % 19.3 tür. 832.707 hane Hristiyan ve yerleşik düzende olan nüfusu da hesaba katılırsa, Rumeli'de yerleşik göçebe oranı % 3,6 gibi önemsiz bir orana düşer. Anadolu'daki yer adlarının Türkmen boy adlarının birçoğunu taşıması Anadolu'ya Türkmen yerleşmesinin en önemli kanıtlarından biridir...

"Osmanlı Cemiyetini teşkil eden unsurlardan birisi de ilk bakışta Osmanlıyı meydana getiren insanların aşiretler, yahut konar göçer halde yaşamakta olan halk kesimidir. Yaşadıkları hayat tarzına göre mevsimden yaylak ve kışlak bölgelere birbirinden bazen çok uzakta bulunmaktaydılar. Çünkü iktisadi hüviyetleri itibariyle hayvancılıkla meşgul olan aşiretler biraz da sürülerine otlak bulmak amacıyla zamanlarının mühim bir kısmını değişik yerlerde geçirmek zorunda kalıyorlardı. Bunda da sahip oldukları at, koyun, keçi, katır ve deveden ibaret sürülerini otlak ve su bulmak kadar, onlara bağlı hayatlarını idame ettirmek endişesi de elbetteki saklıdır. Bilindiği gibi Osmanlılar'ın menşeinin Oğuzlar'ın Kayı boyu olduğu malumdur. Bundan başka aşiretlerin bir kısmı topraklarına kattığı Anadolu Beyliklerinden Karamanoğulları, Dulkadirliler, İsfendiyaroğulları, Candaroğulları, Eratnalılar v.b. gibi beyliklerin oymak ve mensubu oldukları aşiretlere mensupturlar.

Bunların bir kısmı da Akkoyunlu Devleti'nden tevarüs eden Osmanlılar

bunlardan türlü yollardan istifade ediyorlardı. Osmanlılar, yerleşik halk ile konar-göçer halk arasında bir bütünlük meydana getirmeye çalışmışlardır. Osmanlı kanunlarında konar-göçerlik "Türkmen" tabiri ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Fırat nehrine karışan Belih (Tohma Suyu) nehri kenarına ve Sivas bölgesinden Rakka'ya kadar olan bölgelere Türkmen oymaklarından Üsküdar'daki Valide Sultan Evkafı hassına tabii Beydili ve diğer oymaklardan güneyden Arap aşiretlerinin istilalarını önlemek maksadıyla 1693 yılında iskan kanunlarına göre Sivas, Erzurum ve Kemah bölgelerine 80.000 çadır halk yerleştirilmiştir. Bunlar arasında Darende'ye tabi tımar reayasında sofular ve eski Darende sakinlerinden Şeyhoğulları malikanesi olan Dedeşlü Türkmenleri yerleştirilmiştir. Bunlar yazın Tohma Havzasında yaylamakta kış aylarında da Halep taraflarına inmekteydiler. Türkiye'deki bu iskan siyaseti bir bakıma genişleme siyasetinin aksine içi dönük yerleştirme siyasetidir.(16)

IV. Murat zamanından itibaren de Osmanlılarda zorunlu yerleştirme ve iskan politikalarına başlanılmıştır. Osmanlıların bu iskan politikasının da iki ana nedeni vardır:

1 - Yıldız yerleştirme sistemi uygulaması

2 - Arap yayılmacılığına karşı önlem alınması gayesiyle.

Yıldız sistemine göre iskanlaştırma: Bu sisteme göre, herhangi bir köy eğer Türkmen köyü ise ona akraba olanlar değil, bilakis akraba olmayan bir başka Türkmen boyu o köye yerleştirilerek böylece Türkmen boyları Anadolu'nun çeşitli bölgelerine serpiştirilmek suretiyle yerleştirilmişlerdir. Böylece köyler arasındaki aşiret bağlarının çözümlenerek devletin aşiretten devlete ulaşmasını (Devlet olma aşamasına) geçme politikasını sürdürmüştür. Böylece Türkmen halkın homojenleştirilerek millet olma ve aşiretten devlete ulaşmasının sağlanması hedeflenmiştir. Bunun da iki amacı vardır:

1- Böylece Osmanlı'ya kimse başkaldıramayacaktır ve iç isyanlar böylece önlenmiş olacaktır.

2. Halkın homojen bir yapıya kavuşturularak aşiretten millet ve devlet haline gelme çabasıdır.

1876 yılında da Fırka-i Islahiye (zorunlu göç olayı) vardı. Türkmen aşiretlerinin birçoğu yazları Orta Anadolu'da kış aylarında da Suriye çöllerinden, Antakya ovasından, Lazkiye Limanına kadar olan havalide yaşıyorlardı. İşte bu havalide konar-göçer bir vaziyette ve başıboş olarak bazı zaman da devlete isyan bile eden Türkmen boylarının Anadolu'nun çeşitli yerlerine iskan edilerek bir sorunun çözülmesinin sağlanması hedeflenmiştir.

Osmanlılar'da bir diğer iskan etme sistemi (yerleşme planı)de derbent ve geçitler vasıtası ile tatbik edilmekte olanıdır. Askeri ve ticari yolların korunması ve yolların muhafazası ile beraber halkın emniyetini sağlamak için köprücü, derbendçi vb. gibi geri hizmet sınıfları mevcuttu. Derbendçi tayin edilmiş olanlar, gördükleri hizmetler karşılığında Avarız-ı divani ve Örf-i tekaliften mu-

af tutulmuşlardı. Derbendçiler ve köprücüler genelde toprağını kaybetmiş köylülerden ve konar-göçer oymak mensuplarından seçiliyor ve derbentlere yerleştirilmek suretiyle iskan meselesi de çözülmüş oluyordu. Böylece her derbent mahallinde az zaman sonra birer iskan yeri doğarak köy haline geliyordu. Osmanlı İmparatorluğu 1691 yılı baharından itibaren konar-göçer oymaklar harab yerlere yerleştirildiler. Örneğin Sivas eyaletinde Alacahan ve Ulaş isimli yerlerdeki bölgelerde hiç kimse bulunmadığından buralara tamamen sahipsiz ve boş arazilerdi. 28 Temmuz 1723 de verilen bir kararla bu bölgelere de konar-göçer (Türkmen) halk yerleştirilmek suretiyle buraları yerleşim alanları haline getirilmiş oldu.

Vergi kayıtlarına göre, XVI. yüzyıl başında vergi ödeyen hanelerin % 92'si Müslüman, ancak % 7.9'u Hristiyandır. Öte yandan göçebe olarak Türkmenler giderek yerleşik düzene geçmeye başlamıştır. 1520-1535 yılları arasında Anadolu'daki Müslüman nüfusun ancak % 16.29'u göçebe halindedir. 1691 yılındaki kapsamlı bir göçebe yerleştirme siyaseti izlenmiştir. Bunun sonucu olarak da göçebe nüfus daha azalır duruma gelmiştir.(17)

Bu dönemlerde de Osmanlı kanunlarında konar-göçerlik "Türkmenlik" tabiri ile eşanlamlı kullanılmış olduğu gibi Anadolu'daki Yörükler için "Aşiret" tabiri kullanılmaktadır. İktisadi faaliyetleri yaylak kışlak hareketlerine tabi konar-göçer hayat tarzında yaşıyanların ve tedrici de olsa kışlak ve yaylaklarındaki otlaklarında iptidai çiftçilik yapanlara bu ad verilmekteydi. Esasen Osmanlı döneminde Anadolu Türk Aşiretlerinin o zamanki durumlarını kısaca tahlil ettiğimizde YÖRÜK ve TÜRKMEN adlarıyla başlıca iki guruba ayrıldıklarını ve genellikle Orta Anadolu'da bulunanlara ve Batı Anadolu'da bulunan aşiretlerin YÖRÜK, DOĞU VE GÜNEY ANADOLU BÖLGELERİNDE yaşayan boy ve oymakların ise; TÜRKMEN adıyla anılmış olduğunu görürüz. Yörüklerin diğer Türkmen guruplarına göre ziraate daha çabuk uymak kabiliyetince olup diğerlerine göre daha süratle yerleşik hayata geçebiliyorlar.

Anadolu'da konar-göçer aileler bir diğer deyimle Aşiretler (oymaklar) her ihtiyaçlarını kendileri üretiyorlardı. Gömleğinden çuvalına kadar her şeyini kendi dokur; umumiyetle kendi kendine yeten aşiret içinde kapalı bir iktisadi hayat sürerlerdi. Sahip oldukları hayvanlarda çeşitli şekilde istifade ettikleri gibi çobanlık ve diğer muhtelif mesleklerle de uğraşmaktaydılar. Osmanlı İmparatorluğunda 1520-1535 ve 1570-1580 dönemleri de dahil olmak üzere daha sonra yapılan 1691 ve 1694 yıllarındaki iskan siyasetinden sonra eyaletlerin yeniden teşekkülü ve yeni bir yerleşim siyasetinin uygulamaları sebebiyledir ki Osmanlı İmparatorluğunun teşkili tarihi göçebe Türk Oymaklarının boş toprak bularak yayılma ihtiyacını doğurduğu bir askeri istila olup bu kalabalık nüfusun yer ve yurt değiştirmesi ve yeni ülkelerde yurt edinme tarihi olarak kabul edilmektedir.(18)

Oğuz boylarından bir çoğu bu dönemde Sivas ve havalisine yerleştirilmiş-

ti. Örneğin XVI. Yüzyıl kayıtlarına göre Sivas sancağında bir çok yerin adı Bayındır'dır. Bayındır ise Oğuz boyunun sadece birisinin adıdır. Bayındır boyunun vilayetlere göre dağılışı çok önemlidir. Çünkü bu dağılış Doğu Anadolu'dan başlayarak Batı Anadolu'ya kadar devam etmiştir. Keza Samsun, Ankara, Konya, Antalya, Bolu, Burdur, Çankırı, Çorum, Aydın, Kastamonu, Elaziz, Diyarbakır, Amasya, Malatya, Maraş, Sivas, Erzurum, Bursa, Denizli, Seyhan vb. gibi vilayetler bu kabiledendir.

Kınık boyu Sivas vilayetinde Aralık Evi adlı bir yerde yaşadıkları görülüyor. XVI. yüzyıl kayıtlarına göre Sivas sancağında 8 tane yerin adı da Kınık geçmektedir. Kınık boyunun vilayetlere dağılımı da çok önemlidir. Çünkü Anadolu'da 81 yerin ismi Kınık geçmektedir. Kütahya, Malatya, Sivas, Antalya, Ankara vb. gibi bölgelere yerleşmişlerdir.

XVII. Yüzyıl kayıtlarına göre Sivas sancağında sekiz ve Sultanönü sancağında iki yerin adı Kayı'dır. Yine Oğuz boylarından Eymür Oymağına mensup aşirler Kayseri, Malatya, Sivas, Kütahya, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Yozgat, Samsun, Ordu, Sinop, Tokat vb. gibi illerde de bu boylar yerleşmişlerdi. XVI. yüzyıl kayıtlarında Sivas sancağında yedi, Malatya sancağında da bir yerin adı Eymür'dür. Oğuzların bir başka boyu olan Çavundurlar ise; Manisa, Muğla, Antalya, Kütahya, Çankırı, Isparta, Amasya, Kastamonu, Konya, Sivas ve Ankara vb. gibi illere yerleşmişlerdir. XVI. Yüzyıl kayıtlarına göre üç yerin adı Sivasta Çavundur idi. Oğuzlar'ın Kızık Boyu, Malatya, Maraş, Sivas, Kayseri, Balıkesir vb. gibi yerlere yerleşmişlerdi. XVI. Yüzyıl kayıtlarında Malatya sancağında bir Sivas sancağında ise iki yerin adı Kızık idi. Oğuzlar'ın Iğdirler ve Dodurga Türkmenleri de Sivas bölgesine yerleşen Oğuz boylarındandırlar. Beydili Hafik de, Salur ve Bayat Yıldızeli'nde, Yüreğir Malatya, Maraş ve Sivas ta, Çephiler Gemerek de Karluklar Hafik de yerleşmişlerdi.(19)

XVI. Yüzyıl sonlarında meydana gelen ictimai buhranlar Anadolu, Rumeli ve Suriye'de binlerce köyün boşalmasına ve harap olmasına neden olmuştu. Bunun içinde harap köylerin bir an evvel iskan edilmesi için zaman zaman devletin otoritesine uymadıkları gibi yerleşik düzene geçmiş olan halk ile de anlaşmayan ve çoğu kez zarar veren konar göçer ailelerin büyük çoğunluğu devlet tarafından re'sen böyle boş yerelere iskan edildiler.

Örneğin Güney Anadolu ve Suriye bölgesindeki yerleştirme, oymak oymak yapılır. Boy ve oymaklar beylerine en verimli yerlerden geniş arazi verilir. Özellikle de Urfa'nın güneyindeki Rakka, en belalı boy ve oymakların sürüldüğü bir cezalandırılma bölgesi olur. Yerleşikliği bırakıp kaçan ve soygun yapan oymaklar Rakka'ya sürülür. Beğdili boyu burada erir. Ama birçok boy ve oymak kaçmayı başarır. Örneğin bir kısım Çephi oymakları Rakka'dan iki kez kaçmayı başarırlar, sonunda Ege bölgesinde yerleşik düzene geçerler.

Zamantı Çayı kenarında (Bugünkü Hurman Çayının üst kısımlarından Pınarbaşına kadar olan yerlere ve buraya yakın yerlere) rahat durmadıkları ve

kovgun yaparak yani komşu oymak ve köylülerin hayvanlarını süren ve bazen de kervanları soyan Halep Türkmenlerinden olan Avşarlar, 1703'de Rakka'ya sürülürler. Kaçarlar, yakalanıp tekrar sürülürler (1712), fakat burada yine kaçarlar. 1730'da yine buraya sürülürler. Fakat yine dönmeyi başarırlar. Soyguculuk ve yağmalarını sürdürürler. 1742'de Avşar ileri gelenlerinin çoğunun idamı kararlaştırılır, ama sonuç değişmez. XVIII. Yüzyılın ikinci yarısında devlet iyice zayıfladığından Avşarlar Kayseri-Malatya-Elbistan yolunun denetimini ele geçirirler, postaları ve kervanları soyarlar.

XVI. Yüzyılın sonlarında meydana gelen ictimai buhranlar (Celali isyanları ve "Saruca Sekban" teşkilatının yapmış olduğu talanlar vb. gibi rahatsızlıklar) Anadolu'da ve Suriye'de hatta Rumeli'de bile birçok köyün boşalmasına ve harap olmasına yol açmış ve birçok yerleşik düzene geçmiş olanların tekrar konar-göçer hayat tarzına geçmelerine sebep olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunun temelini teşkil eden çiftçi halkın ve topraklarının bu şekilde harap olması iktisadi buhranlar serisinin sonucu olarak kabul edilebilir. Bu şekilde birçok köylerini bırakmak zorunda kalmış çiftçiler, topraklarını bırakarak bir diğer köy veya şehire yerleşmek zorunda kalmışlar veyahutta bazı oymak ve boyların yaptığı gibi Saruca Sekban guruplarına katılarak kendilerinin uğramış oldukları muamelelere başkalarını maruz bırakmışlardır. Osmanlı İmparatorluğunun böyle bir olumsuz duruma mutlaka son vermek mecburiyeti vardı. Çünkü devletin temeli tarım ekonomisine dayanıyordu. Ekonominin düzelmesi ise temelli ve kalıcı bir iç iskan siyasetinin gerçekleştirilmesiyle mümkün olabilirdi. İşte 1691 yılındaki iskan siyaseti ve daha sonraki iskanların temelinde hep bu sorunlar yatmaktaydı.

"İl veya Ulus ismi altında guruplandırılan konar-göçer halk sırasıyla Boy (Aşiret), Oymak (Cemaat), Oba (Mahalle) bölümlerine ayrılmıştır. Boy ve oymakların başında bir bey (Araplarda şeyh) bulunuyordu. Boy veya aşireti teşkil eden grupların başında bulunan Kethüda veya ihtiyarların bir şahsı boy beyi kabul edecekleri hakkında görüşüp anlaşmaları üzerine, hükümet tarafından da o şahsın tayin edildiğine dair hükümet tarafından "Tayin Beraatı" verilirdi. Kethüdaları da boy beyleri tarafından tayin edilmekteydi.

Bunların idari tarzları ve uygulanan hukuku nizam ise; konar-göçer halk üzerinde bulundukları toprakların ayrıldığı şekle göre, Tımar, Zeamet ve Has Reayası diye bölümlendirilmekteydiler.

Yörükler, umumiyetle timar ve has reayası, Türkmenler ise, has reayası idiler. Yine II. Türkmenler'i Üsküdardaki Valide Sultan Evkafının (Vakıflarının) reayası sayılmaktaydılar. Bu sebepten kayıtlarda bazen "Üsküdar Türkmeni veya Üsküdarevi" şeklinde geçmektedir. Sivas'ın güneyinde bugünkü Kangal kazasında da bulunduğu bölgeleri kaplıyordu. Yellüce, Mancınık, Alacahan vb. gibi yerler Yeni-İl'in bulunduğu bölgelerdi.(20)

Halep'ten gelen Türkmenleri de aynı evkafın mukataasına (Vakıfların ait

olduğu bölgesine) da idiler. Sivas taraflarına yaylaya çıkmakta ve orada Dulkadirli teşekküllleri ile beraber Yeni-İl meydana getirmektedirler. Halep Türkmenleri ve Yeni-İl Hasları tabi bulunan oymaklar yazın Arakır, Canik (Samsun), Divriği (Darende divriğine, Gürün'de Darende'ye bağlıydı.) Çorum, Amasya ve Sivas sancaklarında yaylayıp, kışın Şam taraflarında konup göçerek kışlık yaparlardı.

Dulkadirli Ulusu geniş bir sahaya yayılmıştı. Maraş ve Elbistan bölgelerinde (Bugünkü Gürün ilçesine bağlı bulunan Yolgeçen, Beypınar, Akdere vb. gibi köyler o tarihlerde Elbistan'a bağlı bulunmaktaydı.) başka Kars-ı Dulkadiriye (Kadirli Kozan) bölgelerinde ve kuzeyde Bozok ve Sivas bölgelerinde yurt tutmuşlardı. Dulkadiriye'den sayılan bu yerler (bu gurup) 1695 yılı kayıtlarına göre Sultan'a has tayin olmuştu.(21)

1143/1730 tarihli bir tezkirenin beyanında da anlaşıldığı gibi Sivas o zaman mutasarrıflık (Mütesellimlik) ve Darende de Sivas'a bağlı bulunan Divriği sancağının bir kazası Gürün (ilçesi) bu tarihlerde Darende'ye bağlı bulunan bir köy konumundadır.

1236/1821 tarihli Arıza ve fermanlarda anlaşıldığı gibi Sivas Valisi vezir Asgar Paşa ve Darende kazası müdürü ise Osman Bey isminde bir zattır. 1262/1846 tarihinde (I. Abdülmecid zamanında) Sivas Valisine gönderdiği bir hüküm suretinde belirtildiği gibi Gürün, Darende kazasına bağlı bir nahiye konumunda ve buranın müdürü de Abdülfettah Ağa isminde bir zattır. Bu tarihi belgeye göre Darende'de medfun bulunan Somuncu Baba'nın evlatlarının elinde bulunduğu vakıflara ait bulunan Suçatı, Yuva, Bağlıçay, Ayvalı v.b. gibi yerlerin gelirlerini Gürün Nahiye müdürü Abdülfettah Ağa'nın 1260/1261 (1844/1845 yıllarına ait gelirlerine el koyarak vermemesi ve kendisinin toplaması üzerine padişaha dilekçe ile başvuran Somunca Baba'nın evlatları ve dönemin Darende Müftüsü (Kadı) dilekçe vermiş olduklarından bahsetmekte ve bu şikayet üzerinede padişah bu durumun düzeltilmesi için Sivas Valisi'ne bu konuyla ilgili bir ferman göndermiştir. Bu fermanda da açıkça anlaşıldığı gibi bu tarihlerde Gürün Nahiye konumunda ve Darende kazasına bağlı bulunmaktadır. İşte bu dönemlerde yani Osmanlı Devleti'nin İmparatorluk olmaya başladığı dönemde göçebe Türkmenlerin de yerleşik düzene geçtiği ya da devlet tarafından zorunlu iskana tabi tutulduğu dönem olmuştur. Bu tarihlerde kışın güney bölgelerine yazın da Tohma Havzasına gelerek koyunlarını otlatmakta olan Türkmenlerin sayısı oldukça fazladır.

Aslında Gürün ve havalisine ilk yerleşme obalar halinde değilde sayıları mahdut ölçüde kalmış olan aileler yerleştirilmişlerdi. Daha Osmanlı Devletinin kurucusu Osman Bey'in babası olan Orhan Bey, torununun (yyani Osman'ın en küçük oğlunu) Cimri hadisesinden sonra Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev'in hizmetine vermişti. (1264-1283) Keyhüsrev de bu çocuğa Kahta tarafında Yığnık mıntıkasını tımar olarak vermişti. İşte bu zatın çocuklarolan Halil,

Bayat ve Ahmed Beyler bu bölgelerde ve Malatya havalisinde aşiret beyleri olarak bulunuyor ve hüküm sürüyorlardı. Hicri 798'de yani Miladi 16 Ekim 1395-4 Ekim 1396 arasında Memlüklü Sultanı Berkük ölünce Yıldırım Han Malatya bölgelerine hücum ederek bu bölgeleri tümden ele geçirdi. Darendeyi ve buraya bağlı yerleri ve Besni'yi de aldı. Sonra geri Bursa'ya döndü. İşte bu sıralarda da akrabaları olan insanlarla bu bölgelerde karşılaşmıştı.(22)

Daha önceden de Hicri 730 tarihinde (Miladi: 1326 yılında) Orhan Gazi Bursa'yı fethettiği zamanlarda bu savaşa katılan Darende, Niğde ve Kayseri ahalisinden, Darende ahalisinin bir kısmını Bursa'ya yerleştirmiş olduğu gibi 46 hanelik Türkmen gurubunun da 6 hanesinini GÜRÜN'e ve 40 hanesini de Darende kalesine yerleştirmiş ve 700 haneye ulaşan Darende kalesini de yeniden tamir ettirmişti.(23)

Rivayetlere göre Battal Gazi Rumlardan iki önemli askeri yakalayarak Malatya'ya götürürken bugünkü Bahçeiçi köyünde (Tıhmın) bunları bir ağaca bağlar kendisi de ikindi namazını kılmaya durur. Bu arada bu iki Rum bağlarını çözerek kaçarlar. Ve namazını bitiren Battal Gazi bunları aramaya başlar ve yolda bu bölgede yaşayan Müslümanlardan bir rivayete göre de burada yaşayan Rumlardan bu iki kişinin ne tarafa gittiğini sorar adamlar ise "Tahminen" şu tarafa gitti diyerek Gürün tarafını gösterirler. İşte bu tarihten sonra Tıhmın köyünün adı "Tahminen" sözünün değişikliğe uğrayarak "Tıhmın"a dönüşmesinden meydana gelmiştir. Yine rivayetlerde Battal Gazi şimdi halkın bir takım çabut vb. gibi şeyleri bağlayarak ziyaret vb. gibi saydığı bir çınar (aslında bu ağaç meşe ağacıdır) ağacı bulunmaktadır. Güya bu ağacı Battal Gazi kuru bir dal iken veyahutta elinde bulunan asasını dikmiş ve hemen bu ağaç oracıkta yeşermiştir ve bu da Battal Gazi'nin esir ettiği bu iki rumu ararken dikmiş olduğu söylemektedir. Halk arasında her ne kadar böyle bir rivayet bulunmakta ve halk bu ağacın Battal Gazi tarafından dikilmiş olduğuna inanmakta ise de bugün bu ağacın çok eskilerden bu bölgelerin çok büyük çam ardıç ve meşe ağaçlarının bulunduğu ormanlık alanlar olduğunu hala eski yani yakın tarihini bilen yaşlı insanlar söylemektedirler. Hal böyle olunca bu ağacın işte ormanlık dönemde kalmış bir ardıç ağacı olduğu kesinlik kazanmış olur. Çünkü 1830'lu yıllarda bile Gürün'ün ve yöresinin köyleri de dahil olmak üzere büyük bir ormanlık bölge olduğunu yaşlı insanlar anlatmaktadırlar ve Güründeki evlerin ve köylerdeki meskenlerin hep bu ağaçların kesilerek damlara atılmış olduğu da bir gerçektir. Adından da anlaşılacağı üzere Hezanlı dağı mevkiinde bol miktarda ardıç ağaçlar bulunduğunu keza yine yaşlılar anlatmaktadırlar. Güründen köylerine (örneğin Karadoruk köyüne) veyahutta Telin'den Böğrüdelik köyüne geceleyin gitmek çok zor olurdu.(1) Yabani hayvanların (kurt, arslan ve çakal, ayı gibi) saldırısından korkulmakta olduğunu yaşlı insanlar bizzat anlatmışlardır. Hal böyle olunca bu çınar ağacının tarihini Battal Gazi zamanına kadar götürmek imkansızdır. Battal Gazi ile ilgili bir rivayet ise bugünkü Gübün (Çay-

boyu) köyündeki mağaraların birinden girerek Burçevi Mahallesinde bulunan eski tarihi Burçevi(2) mevkiine giderek bu bölgelerde Rumları kıtal ettiği rivayetidir. Bugün halk arasında dolaşan bu rivayetin doğru olması ihtimaldir çünkü çarşı başındaki mağaralardan bir girişten 40-50 metre kadar içeri girildiğinden burada geniş bir saha (mağara) bulunmakta ve buradan da mağaralar üç kısma ayrılmaktadır. Eskiden buradan burç evine kadar gidilmekte olduğunu bizzat yaşlılar anlatmaktadır ve bizzat girenler de bulunmaktadır. Battal Gazi'nin burada Rumlar ile mücadele etmiş olduğu doğrudur fakat efsane biçiminde anlatılanların birçoğu halkın ağzında dolaşan rivayetten öte birşey değlidir. Halkın dilinde dolaşan burada Gürün başta olmak üzere Telin'in bir kısmında ve Gübün'de ve Gürün'ün köylerinde Bizanslılar'ın asıl yurtlarından sürerek bu bölgelere sürmüş oldukları Ermeniler'in yaşamış olduğu doğrudur ve Ermeniler ile birlikte Rumlar'ın da bulunduğu tarihi bir gerçektir. Telinde Gübünde Karahisar Köyünde ve Gürün'ün birçok yerinde Ortodoks ve Katolik kiliseleri bulunmaktaydı. Gürün ve havalisindeki Ermeni veya Rumların ibadet yerleri olan kiliselerin merkezi Ortodokslarınki bugün varlığını hala koruyan kilise idi. Katoliklere ait bir kilise ise bugünkü Çarşıbaşı Mahallesinde bulunmakta idi. (ki burası Maşatlık diye bilinmektedir)(3)

Gürün'de bulunan tarihi eserlerden Şuguldaki kitabeler Geç Hitit dönemine aittir. Mağaralar ise Asurlular döneminden kalmadır. Romalılar'a ait bir Kürkçüoğlu Konağı adı verilen ve kapı kemerlerindeki taşlarda bu döneme (geç Roma dönemine ait) bir takım sifenkler ve resimler bulunmaktadır. Tepecik Köyünde de eski bir evde Geç Roma dönemine ait bir kilisenin Mozaiki bulunmuştur. Bu dönemlere ait olarak Gürün ve köylerinde sadece bir kaç kilise kalıntısından başka hiçbir şey bulunmamaktadır. Çünkü bu bölgede en çok Bizanslıların sürgün ettikleri ve kendilerini zorla Hristiyanlaştırmaya çalıştıkları Ermeniler kalmışlardır. Bunların da geçim kaynaklarının şalcılık, tarımcılık ve birtakım el sanatları olduğunu tarihi kayıtlar göstermektedir.(4)

Gürün'de Mecidi Nişanı'na sahip Ermeni piskoposluğu rahipliği mevcuttur.(5) Ermeniler'de çok büyük zenginler vardı. Aramyan, Marahyan v.b. gibi zenginler başta ABD olmak üzere İngiltere v.b. gibi Avrupa ülkelerinde şirketlere sahip bulunmaktaydılar. Gürün'de dokunmakta olan meşhur Gürün Şalı'nın ipek ipliklerini bunlar finanse etmekteydiler. Gürün'de dokunan şallar önce Halep ve Şam'a gider buradan da deniz yoluyla İngiltere ve diğer ülkelere gönderilirdi. Gürün'e gelip giden kervanların birisi Antep ve Halep'e giderken ikincisi Diyarbakır tarafına üçüncüsü de Kayseri tarafına gider, dördüncü kervan da Sivas üzerinden Samsun ve Trabzon'a giderdi. Ermeniler zamanında pazar yerinin bugünkü Huykesen mevkiinde kurulurdu. Müslüman nüfus ise gayri müslim nüfusa göre daha fazla bulunmaktadır. Gürün merkezdeki nüfus ise zamanla Müslümanların savaşa gitmeleri sebebiyle azalma olmuştur ve Gürün merkezdeki Ermeni nüfusta bu azalma olmasına ve Osmanlı Dev-

letinin de iç isyanlarla zor durumda kaldığı sırada onu içten vurmaya çalışmışlardır. Yüzyıllardır ekmeğini yedikleri ve hakimiyetleri altında bulundukları Osmanlının zor durumlarında onu arkadan vurarak kendilerine her türlü özgürlüğü ve emniyeti sağlayan bu adil devlete başkaldırmak onun evlatlarını sırtından hançerlemek cür'etini maalesef göstermiş olduklarından Güründeki gayri müslim nüfus da aynı şekilde davranmaya başlamışlardı. Oysaki 1800'lü yılların sonuna ve 1900'lü yılların başına kadar çok önemli bir ticaret merkezi ve kervanların uğrak yeri olan ve Ermenilerce de bu özelliği dolayısıyla "Küçük Mısır" adı verilen Güründe her türlü el sanatlarını ellerinde bulunduruyorlar ve Gürün'deki en verimli arazileri de ellerinde bulunduruyorlardı. Bilhassa da Şal dokumacılığında çok ileri seviyeye ulaşmışlar ve dünya devletlerine bile ihraç ediyorlar. Şal, Cakar ve Şayak dokumasıyla meşhur olan Gürün'e İngiltere'deki Ermenilerce parası iplik ve ipek dokumacılıkla ilgili tüm materyaller gönderilmekte ve buradaki Ermenilerce (3000 adet zamanında burada tezgah bulunduğunu rivayet edilmektedir.) İngiltere'nin Manchester'den gönderilen bu ipek iplikler şal, şayak ve caka şekline getirilir buradan Şam ve Halep'e gönderilir ve buradan da deniz yolu ile ABD ve İngiltere'ye gönderiyorlardı. İşte ne zamanki Osmanlı'nın hakimiyeti altındaki azınlıklar onun zor durumundan faydalanarak onu arkadan vurmaya başlamasıyla birlikte Ermenilerde ön sırayı aldılar. Bunun sonucunda da çatışmalar ve suikastler meydana geldiğinden bu nedenlede ekonomik düzey de zayıflamıştı. Bir süre İngilteredeki Ermenilerce Manchester'den şal dokumacılığı için iplikler gönderilmiş ise de Ermeniler'in buradan daha sonraları tehcir edilmeleri sebebiyle bunu da göndermemişlerdir. Bir ara Güründe Esnaflar Derneğinin önderliğinde yapılmaya çalışılmış ise de bu başarılamamıştır. Kara talat Bey, Asım Bey (uzun) ve Fuat (Orhanoğlu) Bey tarafından bir takım girişimler olmuş ise de ipliklerin de bulunamaması yüzünden şal dokumacılığı kaybolmaya yüz tutmuştur.

Tanzimatla birlikte azınlıkların daha da fazla imtiyazlı hale gelmeleri sebebiyledir ki bundan ve İngiltere başta olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerinin de desteklemeleriyle birlikte hakimiyetleri altında bulundukları Osmanlıyı iç isyanlarla çökertmeyi amaçlamışlardır. Daha Gürün bölgesinde de iç sıkıntılar ve huzursuzluklar ve Ermeniler tarafından çoğu zamanlar bilhassa da Müslüman nüfusun askere gitmesi savaşlarda çoğunun şehit olarak dönmemesinden de güç alan Güründeki el sanatlarını ve iktisadi hayatı da ellerinde bulunduran Ermeniler'in huzursuzluk çıkarmaları daha Yunanistan'ın kendi bağımsızlığın isteyerek Osmanlı'dan ayrılmak istemesiyle başladı. Bu dönemde başlayan huzursuzluklar (1849) günden güne artarak devam etti. Ve Balkan Savaşları esnasında ve İblhassada. Birinci Dünya Savaşı esnasında daha da fazlalaşmaya başladı. Savaşlarda Müslümanların çoğunu şehit olup gelememeleri ve gelenlerin de çoluk çocuğunun sefil olmaları ve çoğunun işini gücünü bile kaybetmiş olmaları ve gerekli mali gücü ve desteği de bulumayan Müslüman nüfusa karşı

Ermeniler kin tutmaya ve Müslümanları imha etme planlarını yapmaya ve çevre illerdeki ve ilçelerdeki Ermenilerle sıkı bir ilişkiye girmeye başladılar. Kendi aralarında da bir komite oluşturmuşlardı. Bu komitede alınan kararları da Gürün'e yakın bölgelerdeki diğer Ermeniler'e de gönderdikleri elçiler vasıtasıyla bildiriyorlardı. Örneğin Maraş'a bağlı Zeytinli ve Sivas'taki Ermenilerle çok sıkı bir ilişki içinde oldukları ve yapılan her toplantıda alınan kararları birbirlerine aynı tarihlerde bildiriyorlardı.

Yurdun çeşitli yörelerinde olduğu gibi Gürün'deki Ermenileri sevk ve idare edenlerden bir kısmı yurt dışına gitmişlerdi ve bunlardan bazıları da (ABD, İngiltere vb. gibi ülkelerde) bu devletlerde yardım dernekleri kurmuşlar bu dernekler adı altında yurdun her yerindeki Ermeniler olduğu gibi Gürün ilçesinde bulunan Ermeniler'e de yardımlar gönderiyorlardı. Bu gönderilen yardımların arasında silahlar ve bombalar da bulunmaktaydı.(6) Bunların Avrupadaki cemiyetleriyle de irtibatları bulunmaktaydı. Bu irtibatlar çok evvelki yıllara kadar savaştan önceki dönemde de devam etmekteydi. Örneğin Gürün'e Ermenilere gelen ipekli şal iplikleri vb. gibi malzemelere Gündeki Ermeniler para vermezler Manchester'deki Ermeniler tarafından kurulmuş veyahutta desteklenmiş olan bir fabrika tarafından Şam ve Halep'e gönderiliyor. Buradaki Ermeniler de Şal, Cakar ve Şayak dokuyarak bunları katır eşek vb. gibi hayvanlarla bu bölgelere gönderiyor ve burada mübadele yapıldıktan sonra tekrar Gürün'e geliniyordu. Bu böyle devam ediyordu. Bu alış veriş ve ticari kervanlar Gündeki Ermeniler'e müreffeh bir hayat yaşatıyordu. Ayrıca Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi el sanatlarını da kendi ellerinde bulundurdukları için çok rahat bir yaşam tarzı sürüyorlardı. Bütün bunlara rağmen ne askere alınıyorlar ve ne de devletin korunması hususunda değil bir çaba göstermek aksine devlete ihanet etme çabasına girişiyorlar ve kendilerini kandırmış olan dış ülkelerin emriyle çalışıyorlardı. Gündeki Müslüman nüfus da diğer yörelerde olduğu gibi seferberlik nedeniyle askere ve cepheye gidenlerin yakınları evsiz barksız ve işsiz güçsüz ve iş düzenleri dağılmış bir halde yoksulluk sınırının çok altında yaşıyorlardı. Askere gidenlerden Galiçya'ya, Çanakkale, Irak ve Kafkasya cephelerine gidenlerden kahramanca savaştıktan sonra, birçokları şehit düşmüşler, bir kısmı da yuvasına dönmüşlerdi. Dönenler ailelerinin her türlü yoksulluk içinde ve sefalet içerisinde görmüşler vatana ve millete hizmet edenlerin bu hale gelmiş olmalarına içten içe düşünmeye ve üzülmeye başlamışlardı. Müslüman nüfusun bütün bunlarla karşı karşıya kaldığı ve yoksullukla mı savaşlarla mı ve içteki hainlerle mi baş etmesi gerektiğini düşüne dursunlar. Gündeki Ermeniler de bu zayıf durumlardan faydalanarak iç huzursuzluk ve karışıklık çıkarmaya Gündeki Müslüman nüfusu imha etmenin planlarını yapmaya başlamışlardır. Genelde Gündeki Ermeniler'in toplantı yerleri bugünkü Çakşur Mahallesindeki camiin eski yerinde muhteşem bir kiliseleri vardı. İşte burada toplantı yapmakta ve önemli kararları da Zeytinli'ye (Maraş (a) ve Si-

vas'a gönderdikleri gizli elçilerle birbirleriyle haberleşmekteydiler. İşte bu toplantıların birinde Güründekileri imha etme düşüncesini ve nasıl yapılacağını Sivas'a giden bir Ermeni ajanının üzerindeki mektup ortaya çıkarmıştı. Rivayete göre de bu toplantıyı ne zaman yaptıkları ve ne şekilde düşündükleri sonradan Müslüman olan bir Rum veya Ermeni tarafından gelinerek Askerlik Şubesi Başkanına açıklanmıştı. Ele geçirilen bu mektuba göre de "Müslümanların Cuma namazında oldukları bir sırada camiilere saldırı düzenleyerek tüm erkeklerin imha edilmesi planlanmıştı." ( ) Bu durumu haber alan Askerlik Şubesi Kumandanı Gürün'de yeterli asker bulunmadığından ve Müslüman nüfusunda askere gitmiş olmaları sebebiyle çevre bölgelerden yardım istemiş (Akçadağ, Setrek, Darende vb. gibi yerlerden) ve bunun üzerine de gönüllü askerler ve halktan bir gurup da gelmeye başlamışlardı. Bu arada da yöremizde meşhur olan ve kendisi kadın olarak düşmana karşı vatanı korumak amacıyla Setrek'te kendisi gibi kadınlardan bir çete oluşturmuş olan DAL EMİNE adındaki kadın da bunu duymuş Gürün'e gelmişti. Bu arada da Ermeniler'in, Müslümanlara saldıracakları günün kararlaştırılması için yapılan toplantı esnasında Çakşur Kilisesinde toplantı yapmışlardı. Fakat toplantıdan sonra durumun Müslümanlarca öğrenilmiş olduğun anlayınca bu defa Müslümanlara saldırmaya başlamışlardı. Ermeniler (in elinde mavzerler ve diğer o zamanın gelişmiş silahlar bulunurken Müslümanların elinde çakmaklı ve martini adı verilen çoğu da savaşlarda kullanılmış bozuk silahlar vardı. Ermenilere silah gücüyle baş edilemeyeceğini anlayan Dal Emine yanındaki iki oğluyla canı hiç pahasına Ağ Gölünün suyunu tenekeden borular yaparak Çakşur Kilisesinin içine suyu bağlayarak burada Müslümanlara suikast için toplanmış bulunan Ermeniler'in silahlarıyla birlikte ele geçirilmesini sağlamıştır. Bunun üzerine de hükümet tarafından başka yerlere sürülmüşlerdir. Yaşlıların anlattıklarına göre Eskişehirde gelen bir Ermeni Papazın bastonunun içinde saklayarak getirmiş olduğu gizli belgeleri ve emirleri getirdiği sırada, önce Ermeni iken sonradan Müslümanlığı kabul etmiş bir Hristiyan tarafından (kadın) bu suikast olayının ihbarının yapılmasıyla bu papaz ele geçiriliyor ve o zamanın kaymakamı tarafından yakalatılıyor. Bu tarihten sonra da bu bölgeden Ermeni Tehcir olayı başlamıştır. Ermeniler'den boşaltılan yerelere de 1900'lü yılların başından beri bu bölgeye bilhassada doğudan, Kars, Ardahan, Erzurum ve v.b. gibi bölgelerden gelen muhacirlere yerleştirilmişlerdir.

1929 yılı Sivas il yıllığında da verilen bilgilere de belirtildiği gibi Sivas vilayeti topraklarında çıkan nüfusun yerine genel savaş sonrasında Şark ve Garbdan birçok muhacir ve mülteci nüfus gelerek yerleşmiştir. Bu nüfusun en çoğunu ise şarktan gelenler oluşturuyordu. Bu göçler ve mübadele çerçevesinde 1929 yılı itibariyle Gürün ilçesinde yerleştirilen muhacir ve mültecilere verilen toprak miktarı ve mübadil nüfusun miktarı ise şöyledir: 2641 dekarlık toprak verilmiş olup, 191 hane yerleştirilmiştir. Ve bunlardan 434 tanesi şark muhaci-

ri ve mülteci nüfusudur ve mübadil olarak da 58 kişi Gürün ilçesinde yerleştirilmiştir. 1929 yılı itibarıyla Gürün ilçesinin gene sahası 2400 km karedir. Nüfusu ise, 21.776 kişidir. İlçe merkez kamunundan başka iki nahiyesi mevcut olup, merkez kamunun 8 ve Karatoruk Nahiyesinin 15 ve Göbekören Nahiyesinin de 30 tane köyü vardır.

1929 yılı resmi rakamlarına göre kentte 817 hanede 2301 tanesi kadın ve 2299'u da erkek olmak üzere merkezde 4600 nüfus vardır. Bu nüfusun da 150 tanesi san'atkardır. 68 tanesi tüccar ve diğerleri de çiftçidir. Kentte 21 tane manifatura, 16 tuhafiye, 31 tane bakkaliye ve 100 adet de muhtelif dükkan mevcuttur. Kentte 10 tane temiz içme suyu bulunmaktadır ve aynı zamanda da kentte bir otel ve 7 adet de han mevcuttur. 1929 yılında Gürün ilçe Bayı Nurettin Özelçi'dir. Ve Belediye Başkanı(Şarbay) Şakir Uma'dır.

Birinci Dünya Savaşı esnasında Türkiye'nin her yerinde olduğu gibi ilçemiz Güründe de nüfus konusunda çok büyük değişiklikler olmuştur. Bir kısım nüfus bu bölgeden ayrılırken bir kısım nüfus da bu bölgeye devlet tarafından iskan edilmiştir. Gerek Gürün merkezde ve gerekse köylerde yaşayan Ermeni veya Rum nüfustan büyük bir çoğunluğu İran, Suriye, Ermenistan, İstanbul vb. gibi bölgelere göçerken, Rum azınlıklar da genelde İzmir ve İsttanbul gibi şehirlere gitmişlerdir. Bunların yanısıra da buradaki etnik azınlıklar devletler arası mübadeleye tabi tutulmuşlar gerek Birinci Dünya Savaşından (1914-1920) önce ve sonra da karşılıklı mübadele edilmişlerdir. Bu nüfusların yerine de Kafkaslardan, Kars, Ardahan, eleşkirt vb. gibi doğu bölgelerinden gelen muhacir nüfus yerleştirilmişlerdir. Gürün iilçesinin genelde merkezinde Ermeniler'den boşalan yerlere 1924 yılında yapılan Yunanistan ile yapılan mübadele sonucunda gelen soydaşlarımız ile 1951-1956 yıllarında Bulgaristandan zorunlu göçe tabi tutulmuş olan soydaşlarımızdan büyük bir bölümü Gürün merkezine yerleştirilmişlerdir. Örneğin, 1924 yılında Yunanistan'ın Selanik şehrinin Gramatik Köyünden (Kayalar ilçesine bağlıdır) gelen sülalelerden, 70-80 hanesi yerleştirilmişlerdir. Yunus Uzmay, Tahir Vardar, Akif Bortlakkaya, İsmail Sülçe, Raif Bölükbaşı, Şaban Arinç, Mehmet Uçarcı vb. gibi aileler bu mübadele sonucundan Gürüne gelerek yerleşen ailelerden sadece birkaçıdır. Bunlar önce İstanbul'a, sonra Samsun'a ve daha sonra da Tokat'a getirilmişler bir kısmı burada kalırken bir kısmı da Gürün ilçesine getirilerek yerleştirilmişlerdir.

Bununla birlikte Hristiyan ve Ermeni iken sonradan Müslüman olarak bu bölgeden ayrılmayarak hayatının son anına kadar burada yaşamış ve buradan vefat etmiş olan insanlar da bulunmaktaydılar. Yaşlıların anlattıklarına göre örneği, semercilikle uğraşan Ovanis Osman, kahvecilik yapan Şakir, terzi Şükrü, kemancı Osep vb. gibi insanlar aslında Ermeni ve Rum kökenli idiler. Fakat buradan ayrılmadılar...

Yaşlıların anlattıklarına göre Tohma Çayı bundan yıllar öncesinde bugünkü mağaraların tam dibinde akarmış ve her taraf yemyeşil bir saha imiş. Fakat

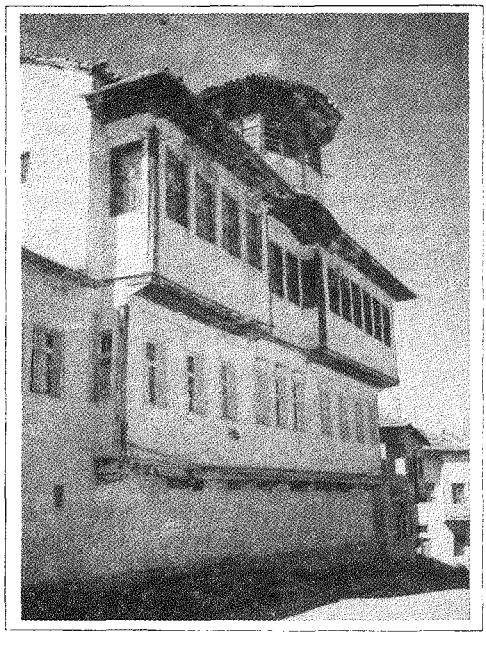

Resim 17
Fuad Efendi Konağı (Fettahağa yokuşu)

aradan geçen zaman sürecinde bu ağaçlar israf edilip kesilince ve her taraf çıplaklaşınca Tohma Suyunun yatağı bu çıplak yerlerden yağmur sularının getirmiş olduğu çakıl vb. gibi topraklarla kaplanmış ve bugünkü akmış olduğu yere kadar yatağını kaydırmıştır. Burada yaşayan Ermeniler ve Rumlar rivayete göre ırmağın kuzey kısmını kışlık güney kısmını da yazlık olarak kullanırlarmış. Telin'in ismi ise burada yaşamakta olan DALİN isminde bir Ermeni'den almış olduğu söylenmektedir ki Dalin ismi Hititçe'de(7) "Tepe Önü" anlamına gelmektedir. Günümüzde ise gerek Güründe ve gerekse havalisinde eski devirlere ait yer isimlerinin hemen hemen tamamı unutulmuş durumdadır. Halk arasındaki rivayetlere göre Gürün'e Ermeni ve Rumlar'ın değişik isimler vermiş olduğu belirtilmektedir. Rumlar Gürün bölgesine batı dillerindeki GREENN (Yeşil) demektelermiş. Ermeniler ise Kürin-Karin isminde çok zengin birisi var imiş(8) isminin bundan gelmiş olduğunu söyleyenler bulunmaktadır. Tarihi kaynaklarda ise Hititler dönemindeki ismi Tegarama-Tilgarimmu vb. gibi isimlerle anılırken, Ermeni vekayinamecisi Şark Teksiya Gürün'ün isminin "Arabisos" olduğunu yazmaktadır. Halk arasındaki rivayetlerin birisi ise şöyledir; Müslüman Araplardan veyahutta Türklerden buraya ilk gelen insanlar tepeden buradaki yeşilliği görünce birbirlerine bağırarak "Gelin Görün, Görün!" diye söylemelerinden dolayı bu ismi almış olduğu belirtilmektedir. Bir başkka rivayet ise buraya Müslüman olarak sadece üç kişi gelmişler buradaki mağarada saklanırlar imiş, buraya herhangi bir yabancı geleceği sırada korktukları için ikisi saklanır üçüncüyü de gözcü koyarlar imiş, o gözcü olan kişi ne zammanki o yabancıdan bir tehlikeli durum olmayacağını anlayınca arkadaşlarına "Görünün, görünün!" diye bağırırmış. İşte bu yüzden buranın ismi günümüze kadar değişerek "Gürün" olarak gelmiştir denmektedir.(9) Nasıl ki Gürün'ün ismi hakkında ve diğer konularda birtakım halk rivayetleri bulunmakta ve çeşitli ise Gürün ve yöresinin İslamlaşması konusunda burada ilk tebliği yapanlar hakkında da çok çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlerin başında buraya Müslümanlığın ilk olarak Battal Gazi ile birlikte gelen ve derviş gazilerden olan kimselerce getirilmiş

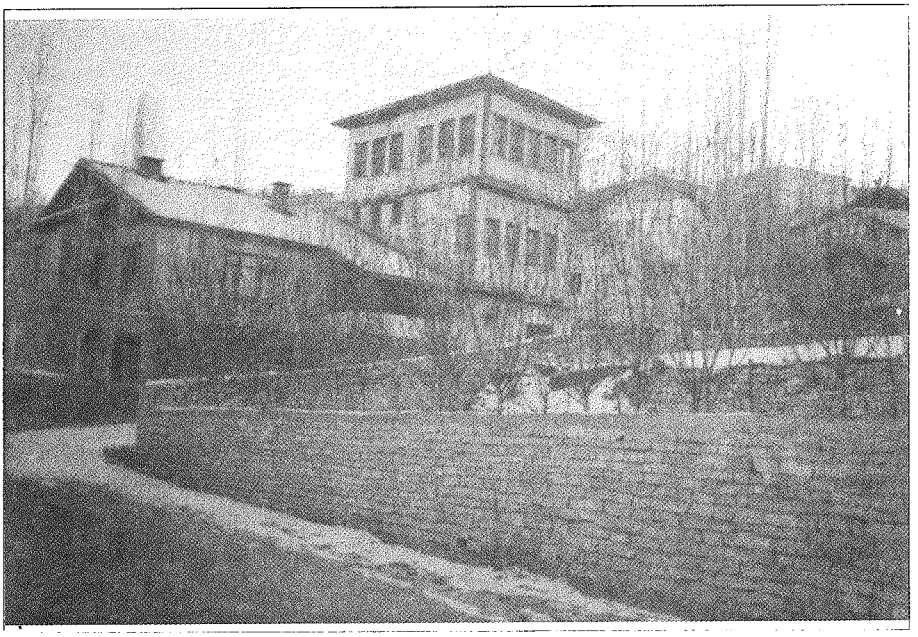

Resim 18
Sele Başı İbrahim Efendi'nin Konağı
(Prof. Dr. Nurettin Sözen'in dedesinin evidir. Aynı zamanda Nurettin Sözen'in de doğmuş olduğu evdir.)

olduğu anlatılmaktadır. Nasıl ki, Hz. Ömer devrinde, Halid Bin Velid'in komutasındaki orduyla ve gerekse Ubeyde Bin Cerrah'ın başkomutanı olduğu seferde hicretin 20. Yılında, Maraş, Elbistan ve çevrelerinin fethedildiği (Miladi: 720'de) Elbistan ve bu beldelere yakın tüm bölgeleri ele geçirerek Tranada (Darende) kalesi ve şehri fethedilmiş ve bu esnada Darendedeki Sengbar (Zengibar) kalesinde üç mücahid şehid düşmüşlerdir. Bu kişiler bugünkü Hu Dede adı verilen yerde gömülüdürler. Bu mücahidlerden Abdurrahman Gazi'nin türbesi (Medişeyh) yani Medine'li Şeyh'in türbesi Karşıyaka Köyündedir. Kendisi Medine'li olup tabiindendir. Türbesi bu köyün 300 metre kadar kuzeyindedir ve Kayseri Malatya yoluyla Tohma Irmağının arasındadır. Tohma Irmağı türbenin hemen yanındadır geçmektedir. Tohma Irmağının hemen hemen her yıl taşmasına rağmen yine de bu türbeye hiçbir zarar vermez. Bu konuda da birtakım kerametlerinin bulunduğunu halk arasındaki rivayetlerden öğrenmekteyiz. Böylelikle Ebu Ubeyde Bin Cerrah'ın daha Hz. Ömer zamanında buraları fethetmiş olduğu ve Tohma boyunca birtakım karakolları kurduğu ve bu bölgelere de valiler ve memurlar tayin etmiş olduğunu tarihi kaynaklardan öğrenmekteyiz.(10) İşte aynı Darende'deki gibi aslen Medineli olup da buraya gerek savaş ve gerekse ticaret kervanlarıyla gelerek burada şehit düşmüş olan insanların bulunabileceği hiç de ihtimal dışı değildir. Ancak Gürün ve havalisinin

Darende kadar İslamiyet ve Müslümanlarla daha fazla iç içe bulunmayışından ve Ermeniler'in ve Rumların uzun süre bu bölgelerde yaşamış olmaları sebebiyledir ki bu savaşlarda şehit düşmüş olanların mezarlarının nerede olduğunun bilinmemesine ve böylece unutulmuş olmaları ihtimalinin bulunduğu kadar Gürün ve havalisinde ziyaret olarak kabul edilen birçok yerlerin veya mezarların da bunlardan bazılarının olabileceği de ihtimal dahilindedir.

Örneğin Tıhmın (Bahçeici) Köyünün içme suyunun çıkmış olduğu yere Yusuf Dede isminde bir gazi eren gelerek yerleştikten sonra buradaki suyun kaynamağa başladığı rivayeti bulunmaktadır. Buraya bu bölgenin insanı yağmur duasına çıktıkları gibi çocuğu olmayan kadınlar ve birtakım adakta veya dilekte bulunmak isteyenler de burasını ziyaret etmektedirler.(11) Gürün'ün en meşhur yeri olan ziyaret mevkiinde de savaş esnasında şehit düşmüş olanların mezarlarının bulunduğu rivayeti bulunduğu gibi Güneş Kındıralık (Börklü Köyü) arasında da aynı şekilde bir ziyaret yeri bulunduğu gibi yine Börklü-Beypınarı arasında da böyle bir ziyaret yeri bulunmaktadır.(12) Böyle birçok yerlerde savaşta şehit düşenlere ait olduğu söylenen mezarlar bulunmaktadır. İşte yukarıda misal olarak verilen yerler böyle buraya ilk olarak gelen ve savaşta şehit olanların mezarları bulunabileceği gibi bunun böyle olmayabileceği de ihtimal dahilindedir. Bütün bunların yanı sıra halk arasında çok sık olarak ve hemen hemen herkes tarafından da kabul edilen bir rivayet vardır ki Gürün ve havalisine Müslümanlığın ilk yayılmasını sağlayan ve Medine'den gelerek bu bölgelerde İslamı yayan Şeyh Yahya ve Şeyh Kasım isimlerinde iki zat anlatılmaktadır. Ve yine Şeyh Mustafa adında bir kimseden de bahsedilmektedir. Bunların daha Emeviler ve Abbasiler döneminde gelmiş oldukları söylenmektedir.(13) Fakat bu konuda rivayetlerden başka resmi olarak hiçbir kayıta rastlayamadık. Ancak bu isimlerle anılan fakat tarih olarak 1224-1226 (Miladi: 1810-1808) yıllarında Gürün'e gelerek burada kalmış ve bugünkü Ulu Camiiyi ve Meydan Camiilerin yaptıran zatlardan bahsedilmektedir ve camiilerdeki taş kitabelerde de aynı kayıtların bulunduğu gözönünde tutulursa İslamın yayılması konusunda bu isimlerdeki zatların çabalarının olduğu açıklık kazanmış olmaktadır. Rivayetlere dayanan görüşlere göre bu bölgelere gelerek yerleşen nüfus bu insanlardır ve bunlarla gelen diğer İslam Mücahidleridir. Bugün gerek Gürün ilçe merkezinde ve gerekse Suçatı Kasabasında yaşayan (soyadı Uzun olanların) lardan daha Abbasiler zamanındaki Malatya Valisi Ömer'in (ki mezarı bugün eski Malatya diye bilinen mevkiindedir) soyundan gelmiş olduklarının rivayeti doğru olarak kabul edilirse daha o zamanlara kadar Gürün ve yöresinin Müslümanlarca iskan edilmeye başlanmış olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Bir başka iskan edilmeye başlamış olduğu devir ise Evliya Çelebinin "Seyahatnamesinde bahsettiği gibi Osmanlı Devletinin kurucusu Osman Bey'in babası Orhan Bey'in Bursa'nın fethine katılan Türkmenlerden ALTI HANESİNİ Gürün'e ve 40 hanesini de Darende'ye yerleştirdi" diye bahsetmiş ol-

duğu iskan edilme hadisesiyle başlamış olmaktadır. Bu iki iskan etme olayından başka bir de Osmanlı İmparatorluğunun 1691 yılında teşebbüs ettiği ve bunda da % 100'e yakın bir başarı sağladığı "Aşiretleri iskan teşebbüsü" ile meydana gelen yerleşme durumudur ki, Gürün ilçesinde ve havalisinde yaşayan insanlar ve bunlardan daha öncekiler (yaklaşık üç yüz senedir) de bu en son iskan teşebbüsüyle Anadolu'nun çeşitli yerlerinden ve bilhassa da Doğu ve Güneydoğu bölgeleri ile Suriye bölgelerinden gelerek veya bizzat devlet tarafından getirilerek iskan edilmişlerdir. Yani bu bölgelerde yaşamakta olan insanlar Osmanlı'nın en son uyguladığı iskan teşebbüsüyle bu bölgelere yerleştirilen Türkmen gurupları veya oymaklarına mensupturlar.

Şu halde ilçemiz Gürün ve havalisindeki iskan edilme olayını üç grup halinde sınıflandırmak mümkündür: 1- Müslüman Araplar zamanında veya ilk Türkmen akınlarının yapıldığı dönemde iskan edilenler ki, bunların sayıları oldukça azdır ve resmi olarak kayıtlarını bulmak imkanı zordur ve tamamıyla rivayetlere dayanmaktadır. 2- Osman Bey'in babası Orhan Bey'in zamanında bizzat Orhan Bey tarafından Gürün'e yerleştirilen sayıları belli haneler ki bunlarında sayıları çok azdır. 3- XVI. yüzyılın ortalarında ve sonlarında konar-göçer bir hayat tarzında yaşarlarken devlet tarafından veyahutta kendi istekleriyle devletin göstermiş olduğu bir yere vayaahutta kendilerinin daha önceden hayvanlarını otlatmaya gitmiş oldukları yerlerde yerleşik düzene geçmiş olan ve Anadolu'nun değişik yerlerinde ve değişik zamanlarda gelerek bu bölgelere yerleşen Türkmen Oymaklarına mensup insanlar. Bugün yöremizde yaşayanların büyük bir çoğunluğu bu son gurupta olanlar oluşturmaktadırlar.

Anadolu'daki yer adlarının Türkmen boylarının adlarını taşıması, Türk yerleşmesinin kanıtı sayıldığı gibi aynı zamanda günümüzde bile eski Türk toplumu arasında konuşulmakta olan ve Türkmen guruplarının özelliklerini günümüz Türk insanına kadar taşıyan kelime, söz veya deyimlerin de aynı şekilde kullanılmış olması ve aynı anlamları taşıması da Türkmen boy ve oymaklarının günümüz Türk insanıyla olan bağlantılarının bir delilini teşkil eder. Örneğin günümüzde kullanılan pek çok yerleşim alanının veya mevki ile kışlık ya da yazlık yaylak isimlerinin aynı şekilde kullanılmış olması bu aradaki bağlantıyı daha da kuvvetlendirmektedir. Keza atasözleri veyahutta kelime veya deyimler bilhassa da örf ve adetler, gelenekler de ayrı birer delilleri teşkil etmektedirler.

Yöremizde kullanılan "Koru" veya "Koruk" sözcükleri ile "Koyak" sözcüğü Tohma havzasında oldukça sık ve fazla kullanılan kelimelerden birisidir. "Ber" veya "Berci" ya da "Sürü" veyahutta "Yılkı" ve yine "Sürek" vb. gibi hayvancılıkla ilgili kelime veya isimler XVI. ve XVII. yüzyılda hatta daha evvelki Türkmen oymaklarının ortaklaşa kullanmış olduğu sözcüklerdir. Keza, "Şuğul, Suçatı, Çayboyu, Çat, Bük vb. gibi en fazla kullanılan ortak isimler de eski Türkmen kelimelerinin günümüze kadar ulaşmış olanıdır. Yine yöremizde

"Düz ve otlak yerlere eskiden beri "Yayla veya yaylaka" veyahutta "Yazı adı verildiği gibi çeşitli atlı oyunların yapıldığı geniş yerlere de "Yarış yeri" adı verilmektedir. "Ağıl" kelimesi ise; yaylalardan hayvanların barınaklarına verilen isim olduğu gibi "Hayma" ismi de hayvanlara kışın yedirilmek üzere yığılan kurumuş ota verilen isimdir. Ot ve Saman konulan çuvallara günümüzde "Harar" denildiği gibi bugün Adana ve Hatay'daki Karakeçililerde de aynı isimler verilmekte ve kullanılmaktadır. Bu yöremiz insanıyla o bölgede yaşayan insanların aynı Türkmen guruplarının birer devamı olduklarının da bir delilidir. Karakeçililer, oturmuş bir şekilde duran ve hiçbirşey yapmayan kimselere LÖK derlermiş.(36) Günümüzde bile Gürün'de ve yörelerinde böyle oturanlara "Lök gibi oturuyor" denmektedir. Lök ise günümüzdeki Güney Türkmenlerinin deveye verdikleri isim olduğu gibi yöremizde de aynı anlamda kullanılmaktadır. Ve bu bölgelerde yerleşik düzene geçmiş olan insanların bu Türkmen oymaklarıyla aynı boy veya oymaklardan gelmiş olduklarına da kanıttır. Günümüzde hala mevcut bulunan ve evlenecek kızın babasına oğlan tarafından verilen paraya aynı Karakeçililerden denildiği gibi "GALIN" denmesi bu birlikteliği ve benzerliği isbat etmektedir. Bütün bu ve buna benzer kelimelerin yanısıra birr de birbirine yakın olan ilçe merkezlerinde veya vilayetlerdeki yerleşim birimlerinin hemen hemen aynı isimlerle kullanılmış olması da çok dikkat çekicidir. Örneğin sonu "Hüyük"le biten yerle şim alanlarının bulunması ya da, Beypınar, Akpınar, Belpınar, Yarışyeri,... düzlüğü vb. gibi isimlerin bulunması da ayrı bir özelliktir. Örneğin, Tersahat (Tersakan): Bu adın da Oğuz boyundan Dirsehan'a ait olduğu çok açıktır. Günümüzde Darende ilçesine bağlı Konaktepe köyünün eski ismi de Tersahan'dır. Keza Başören köyü de Darende'nin Konaktepe köyüne 5 km. uzaklıktadır. Gürün ilçesinin Başören köyü bulunduğu gibi bu köyümüze yakınlıktadır. Gürün ilçesinin Başören köyü bulunduğu gibi bu köyümüze yakın olan Tersahan adında da bir köyü bulunmaktadır. Bütün bunlar ve yer kaplamaması için örnek olarak veremediğimiz böyle birçok misaller Güneydeki Türkmen guruplarıyla günümüzdeki yöre insanlarımızın birbirleriyle olan yakınlığını isbat etmeye kafi gelmektedir. Tabiki bunun yanısıra da örf ve adetleri ve gelenekleri de katarsak bu birliktelik ve aynılık gün ışığı gibi ortaya çıkmaktadır. Tarihi belgeler başta olmak üzere halk arasında nesilden nesile aktarılarak mensub olunan boy veya oymağın nerede ve nasıl gelmiş olduğu rivayet olarak da günümüze kadar bir gelenek olarak sürdürülmüş hangi oymağın nerede ve nasıl gelmiş olduğu dededen toruna silsile yoluyla aktarılmış bulunmaktadır. Biz de gerek tarihi belgelerde bulabildiğimiz ve gerekse halk arasındaki rivayetlerden doğru olanları da bir yanlışlık olmasın diye tarihi belgelerle de kıyaslayarak Gürün ve yöresinde yaşayan insanların nereden nasıl gelmiş olduklarını yazmaya çalıştık.

Eskiden üçgen şeklindeki tarlalara kulak adı verilirmiş. Günümüzde de Gürün havalisindeki tüm yerleşim birimlerinde böyle yerlere aynı isim veril-

mektedir. Ayrıca sürülmeyen ve eskimiş tarlalara veyahutta yeni sürülmüş bu çeşit tarlalara da BOR adı verilmektedir.

Güneydeki Karakeçililer/Yörükler mutfak eşyalarına sofraaltı, selesini, sahan, çomça, aşgana vb gibi şeyler demektedirler. Oysaki günümüzde bile yöremiz insanının bu eşyalara vermiş oldukları isimler de aynıdır. Gürün ve havalisinde dilsiz olanlara lal veya lallik denmesinin nedeni bu deyimin Karakeçililer tarafından da aynı şekilde kullanılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Ve yine ölen kimse için öldüğü günün ilk gününde mezarının başında ateş yakmak veya ölen kişinin hemen ardından yemek vermek de Karakeçililer'in adetlerindendir. Bugün "Kazma takırtısı" adı altında Suçatı kasabasında böyle adetin bulunması da Karakeçililer ile yöremiz insanı arasındaki bir bağlantının bulunmuş olduğuna bir delilidir. Yine yöremizde oldukça bol kullanılan "Oğlunla ordu ol, kızınla komşu ol vb. gibi deyimler" hala yörükler arasında sıkça kullanılan deyimler arasında bulunmaktadır. Ve yine bir kısım Türkmen boy veya oymaklarının başlarına BORK veya Külah giymiş olduklarını tarihi kaynaklar belirtmektedirler. Bugün Gürün ilçesinin Börklü (Kındıralık köyü) ve külahlı köyünün bulunması ve buralarda yaşayan insanların da eskiden börk ve külah denen şapkayı giyinmiş olduklarının söylenmiş olması bu yörükler ve Karakeçililer ve diğer Türkmen oymakları ile bir bağlantıları olduğunun bir delilidir. Çünkü günümüzdeki çocuk oyunlarımızda bile "Ya şunda ya bunda, kéçe külah başında" vb. gibi tekerlemelerin hala dilimizde geçerliliğini korumuş olması da bunu doğrulamaktadır...

Bilindiği gibi Külah-Börk-Taç eski şamanist Türklerin Kam ve şamanlarının özel dini giysilerinin olmadığı yerde külah ve börk onun yerini tutmakta olduğuna inanılmaktaydı. Şamanist Türklerin Yurak ve Samoyed inançlarına göre bunlar güçlerinin büyük bir bölümünün bu külahların içinde gizli olduğuna inanılmaktaydı. Bugün Türkiye kızılbaşlığında baş giyiminin manası ve yeri çok önemlidir. Buna külah denilir ve kızıl börk veya taç dendiği de oluyor. "Mürşidin başında taç yok ise erkan yapılmaz" sözü bundan dolayıdır. Yine kesilen bir kurbanın kanının toprağa (yere) damlatılmamasına çalışmak ve bir çukur kazarak ona hürmet etmek, (Yesevilik de mevcuttur) bir insanın ölmesi üzerine onun ardından "Ölü aşı" veya "Can aşı" veyahutta "Can etmek" vb. gibi isimlerle anılan ölünün ruhu için düzenlenen yemekleri vermek, bunun için kurban kesmek (Bamsı Beyrek karısına "Üç ayda varmaz isem öldüğümü bilgil aygır atım bogazlayup ölü ayum vergil") demektedir kabristanda yemek vererek kalanının da "Kurda kuşa yem olsun" mezarın üstüne dökmek ve ölen insanın ardından onun iyiliklerini sayarak ağıtçılar tutarak bir nevi yuğ yapma adetleri, ölünün ardından kırkıncı, elliikinci gecelerinde yine böyle şölenler düzenlemek, ölünün yasını tutmak için onun atının kuyruğunu kesmek, kara elbiseler giymek vb. gibi adet ve geleneklerin hala yöremiz insanının örf ve adetlerinden bir kısmını oluşturması Gürün insanının Türkmen boylarıyla

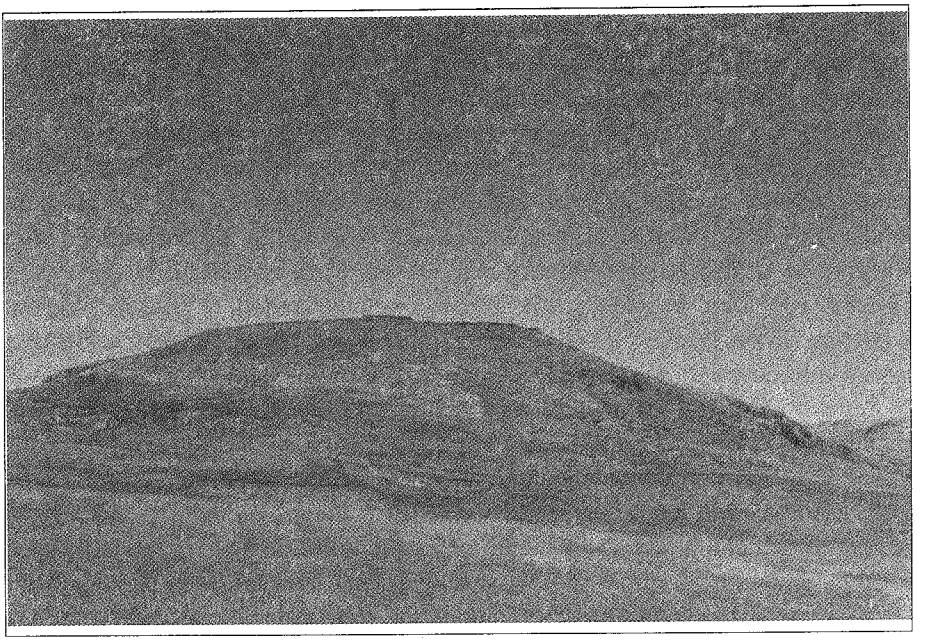

Resim 20

nasıl bir şekilde bağlı olduklarının bir delilidir. Keza Bugün Gürün ilçesinin hemen hemen her yöresinde gerek şölenlerde ve gerekse yas günlerinde bilhassa da eski dönemlerde mezar başına götürerek orada yenilen Kömbe yemeğinin hala da yapılmış olması eski Karakeçili gerek alevi ve gerekse sünni Yörükleriyle günümüz Gürün insanının arasındaki bağlantıyı sağlayan bir olgudur. Keza çoğu kez ninelerimizin ağzında dua veya hayırlı dua yerine "Alkış almak yani hayırlı dua almak ile eski Türkmenlerdeki (Kazak Kırgız) Baksa'larının dualarına benzemiş olması, "Kıpçak" kelimesinin anlamının "Ağaç kovuğu" anlamına gelmiş olması, yöremizde "Bekleyi bekleyi kabaağaç oldum" veya "Ben ağaç kovuğundan mı çıktım?" vb. gibi deyimler ile Türklerin "Ağaç kovuğundan türeme Destanı"nın varlığı ve aynı manas destanı ve diğer destanlarda da olduğu gibi Türk insanının binlerce yıldır benliğinin derinliklerinde nesilden nesile taşıyarak getirmiş olduğu öz kültürünün günümüz insanının kültürüne nasıl taşınmış olduğunun ve hala yöremiz Gürün'de de yaşıyor olduğunun bir delilidir ve isbatıdır. Çünkü Gürün ilçesinin Tersahan köyünde ve Tıhmın Bahçeiçi) ve Konakpınar köylerinde bulunan ve yaşları tahminen 500 senelik Ardıç ve diğer ağaçların bulunması ve bunların ziyaret yeri olarak kabul edilmesi bunu göstermektedir. (Bakınız Resim 20).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Gürün ilçesi ve köylerine iskan edilen ve bugün nesilleri devam etmekte olan insanlar (oymaklar)ın sayıları sınırlı ölçüdedir. Bu oymakların gelmiş oldukları bölgeler de bellidir.

Gürün ilçesi ve köylerine gelerek yerleşen oymaklar; Ankara (Haymana), Adana, Malatya (Akçadağ, Hekimhan, Darende, Kürecik, Arapkir, Yamadığı, Zaviye, Dirican), Sivas (Zara, Hafik, Kangal, Ulaş, Sarkışla), Maraş (Elbistan, Afşin, Larşin, Tanır, Pazarcık,) Tunceli (Munzur), Antakya (Kırıkhan), Erzurum (Bala), Çorum (Sungurlu), Kars, Erzincan (Kemah), Rize, Adana (Islahiye), Tokat (Zile), Ağrı (Eleşkirt), Konya, Kırşehir, Yozgat (Boğazlayan, Yerköy), Gaziantep (Gani), Suriye (Hama, Humus), Kayseri (Sarız, Pınarbaşı, Sarıoğlan), Edirne, Mısır, Halep, Diyarbakır, Azerbaycan ve Kafkasya, Çeçenistan bölgelerinden gelerek bu bölgelere yerleşmişlerdir. Yunanistan ve Bulgaristan'dan gelerek yerleşenler de vardır.

Gürün ilçesi ve köylerine gelerek yerleşen oymakların (aşiretlerin) gelerek yerleşmiş oldukları köyler ve yerleşmiş oldukları yer ise kısaca şöyledir;

Adana ve Kozan bölgesinden gelenler (Akdere, Yukarısazcağız, Dürmepınar, Yolgeçen, Güllübucak, Karadoruk) köylerine yerleşmişlerdir.

Adana ve Islahiye bölgesinden gelenler (Eskibektaşlı, Gürün merkez, Dayakpınar, Dürmepınar) köylerine yerleşmişlerdir.

Antakya (Hatay), Kırıkhan bölgesinden gelenler Sarıca, Kaynarca, Göbekören köylerine yerleşmişlerdir.

Malatya (Darende, Aşudu, İrisuluk, Şeref, Ayvalı) bölgesinden gelenler; Bahçeiçi, Kızılören, Suçatı Kasabası, Dayakpınar, Başkaragöz, Ayranca, Çatkara, Yazyurdu, Davulhüyük, Kavak, Eskihamal, Yeşildere, Koyunlukoca, Dırışlar, Köy ve mezralarına yerleşmişlerdir.

Malatya (Dırıcan) bölgesinden gelenler; Diricanlı (Şakşakpınar-Kayalar) ve Eskihamal köylerine yerleşmişlerdir.

Malatya (Darende-Zaviye)den gelenler Eskihamal ve mezralarına yerleşmiştir.

Malatya ili Yama Dağı bölgesinden gelenler: Eskihamal ve diğer tüm mezralarına yerleşmişlerdir.

Malatya (Arapkir)den gelenler; Karaören ve Güldede köylerine yerleştiler.

Malatya (Hekimhan)dan gelenler; Başören, Kızılören ve Suçatı bölgelerine yerleşmişlerdir.

Malatya (Akçadağ)dan gelenler; Akdere, Göbekören, Kavakköyü Gelloş (Koyunlu), Sularbaşı, Konakpınar ve Suçatı kasabasına yerleşmişlerdir.

Malatya (Setret/Ulupınar)dan gelenler; Yukarı Sazcağız, Beypınar köylerine yerleşmişlerdir.

Sivas (Zara)dan gelenler; Güldede Karaören köyü ve Gürün Merkeze yerleşmişlerdir.

Sivas (Ulaş-Karasar)dan gelenler; Gelloş, Diricanlı köylerine yerleşmişlerdir.

Sivas (Şarkışla)dan gelenler; Beypınar, Kervanmağara,

Sivas (Kangal)dan gelenler; Böğrüdelik, Kervanmağara, Suçatı bölgelerine yerleşmişlerdir. Yılanhüyük köyüne yerleşmişlerdir.

Tokat (Zile)dan gelenler; Güldede ve Suçatı bölgelerine yerleşmişlerdir.

Maraş (Elbistan)tan gelenler; Suçatı, Deveçayırı, Karapınar, Karakuyu, Kavak, Yolgeçen, Yelken, Beypınar, Külahlı, Yazyurdu, Göbekören, Kaynarca ve Yaylacık köylerine yerleşmiştir.

Maraş (Tanır)dan gelenler; Beypınar, Göbekören, Kaynarca, Yelken, İncesu, Karakuyu, Kavak ve Yuva köylerine yerleşmişlerdir.

Maraş (Lorşın)

Maraş (Afşin)dan gelenler Yazyurdu,

Maraş (Pazarcık)dan gelenler; Camiliyurt, Kaynarca, Karakuyu, Kavak, Yelken, Külahlı, Ağaçlı, mahken köylerine yerleşmişlerdir.

Erzincan (Kemah)dan gelenler; Gürün Merkez ve Davulhöyük köyüne yerleşmiştir.

Erzurum (Bala)dan gelenler; Kaynarca ve Davulhöyük köyüne yerleşmişlerdir.

Kars ( ) Davul höyük,

Çorum (Sungurlu)dan gelenler; Davulhöyük,

Tunceli (Munzur) bölgesinden gelenler; Camiliyurt ve Gürün'e yerleşmişlerdir.

Ankara (Haymana)dan gelenler; Akdere, İncesu, Beypınar, Suçatı ve Eskihamal, Kızılpınar, Kızılburun köylerine yerleşmişlerdir.

Diyarbakır'dan gelenler Fatma Derviş ve Gürün'e yerleşmişlerdir.

Gaziantep'ten gelenler Fatma Derviş ve Yukarısazcağız köylerine yerleşmişlerdir.

Ağrı (Eleşkirt)dan gelenler; Gürün, Beypınar, Karahisar köylerine ve Gürün Merkeze yerleşmişlerdir.

Erzurum'dan gelenler; Karahisar, Yolgeçen ve Suçatı'ya yerleşmişlerdir.

Konya'dan gelenler; Gelloş / Koyunlu köyüne yerleşmişlerdir.

Kırşehir'den gelenler; Kızılören, Gelloş köylerine yerleşmişlerdir.

Yozgat (Yerköy)den gelenler; Gelloş, Yazyurdu köylerine yerleşmişlerdir.

Kayseri (Sarız)dan gelenleri Yazyurdu bölgesine yerleşmişlerdir.

Kayseri (Pınarbaşı)dan gelenler; Çevirme, Beypınar köylerine yerleştiler.

Yozgat (Boğazlayan)dan gelenler; Yazyurdu bölgesine yerleştiler.

Edirne'den gelenler; Yolgeçen ve Karapınar köylerine yerleşmişlerdir.

Çeçenistan'dan gelenler (Maraşlı / Erdoğan) köyüne yerleşmişlerdir.

Kafkasya / Azerbaycan'dan gelenler; Osman Dede, Hüyüklüyurt, Kürkçüyenibektaşlı köylerine yerleşmişlerdir.

Suriye (Hama)den gelenler; Yukarısazcağız köyüne yerleşmişlerdir.

Rize ve Samsun'dan gelenler; Suçatı kasabasına yerleşmişlerdir. Mısır, Suriye, Halep, Bağdat ve Mekke bölgesinden gelenler Gürün Merkez'e yerleşmişlerdir.

Yunanistan ve Bulgaristan'tan gelenler; Gürün ilçesi merkez ve köylerine yerleşmişlerdir.

Kaynaklar:

1- Türkiye Tarihi - İ. Hakkı Uzunçarşaflı. Sayfalar: 18, 19, 37, 125, 129, 517, 907.
2- A.g.e. 129.
3- Dulkadir Beyliği - Prof. Refet Yinanç. Sayfalar: 90-95.
4- A.g.e. 95-10.
5- Türkiye Tarihi - İ. Hakkı Uzunçarşaflı.
6- Omanlı İmp. Tarihi - Cilt V. Sayfa: 220. Zuhuri Danışman
Solakzade Tarihi Cilt II. Sayfa: 56. Dr. Vahit Çabuk.
7- Dulkadir Beyliği - Prof. Refet Yinanç Sayfa: 95-104.
Osmanlı Tarihi - İ. Hakkı Uzunçarşaflı Cilt II. Sayfa: 573
Anadolu Uygarlıkları Tarihi (Görsel) - Cilt IV. Sayfa: 714.
Yurt Ansiklopedisi Sayfa: 5418.
8- A.g.e.
9- Malatya Tahrir Defteri - Başbakanlık Arşivi. No: 408 Sayfa: 737.
Maraş Tahrir Defteri - Vakıflar Genel Müd. Arşiv Defteri Sayfalar: 477. 511. 538. 543.
Dulkadir Beyliği - Prof. Refet Yinanç. Sayfa: 129.
Belgeler Işığında Somuncu Baba - Sayfa: 69.70. Dr. Ahmed Akgündüz.
10- Anadolu Uygarlıkları - Sayfa: 714. Cilt IV.
Osmanlı Tarihi - İsmail H. Uzunçarşaflı. Cilt II. Sayfa: 573.
11- A.g.e. Eserler.
12- A. Uygarlıkları Tarihi - Sayfa: 714.
Osmanlı Tarihi - İ. H. Uzunçarşaflı. Cilt 2. Sayfa: 573.
Yurt Ansiklopedisi - Malatya, Maraş, Sivas Maddeleri. Sayfalar: 5413. 6854. 6856.
Yabanlu Pazarı - Faruk Sümer. Sayfa: 39-41.
Malatya, Maraş Tahrir Defterleri.
Tapu Kadastro Gen. Müd. Arşiv Defterleri.
Başbakanlık Arşivi Tapu Defterleri -1258 ve 1261/1846 Tarihli No: 252. SAyfa: 189.
Tohma Havzası - M. Ali Cengiz. Sayfa: 180.
Anadolu Tarihi Coğrafyasına Giriş - 1. Anadolu'nun İdari Taksimatı Sayı 193.
Kanunname-i Ali Osmani (Defteri Haka-i Emiri Ayni Ali Efendi. Sene 1018/1602)
Osmanlı Devleti Arazi Kanunları - Hadiye Tuncer. Sayfa: 20. 100. 101.
Osmanlı İmp. Derbend Teşkilatı - Doç. Dr. Cengiz Orhonlu. (İ.Ü. Ed. Fak. Yayınlar) 1209.
Belleten, Ctvie göre.
13- Doğan Avcıoğlu - Türklerin Tarihi - C. I. Sayfa: 88.
14- Türklerin Tarihi - C. I. Sayfa: 204. 205. Belleten. C. 13. Sayfa: 47.
Osmanlılarda İskan Teşebbüsü - Sayfa: 14. 16. 75. 105. 107.
Cenupda Türkmen oymakları.
15- Türklerin Tarihi - C. I. Sayfalar: 202. 205.
Osmanlılarda Derbent Teşkilatı - Sayfa: 14. 75. 105. 107.
Osmanlılarda Derbent Teşkilatı - Sayfa: 8. 9. 10.
16- A.g.e.
17- A.g.e.
18- A.g.e.
19- Osmanlılarda İskan Teşebbüsü - Sayfa: 16. Doç. Dr. Cengiz Orhonlu.
Osmanlılarda Derbent Teşkilatı - Sayfa: 107. Dr. Cengiz Orhonlu. Anadolu'da Oğuz Boyları - Hilmi Göktürk. Sayfa: 46. 52.
Oğuz Boyları Ait Teşeküller - Faruk Sümer. Sayfa: 371. 43. 478. 479. 325. 52. 55. 98.

20- Cenupda Türkmen Oymakları - Sayfa: 31.
Türk Ansiklopedisi. 5418.
Hanefi Hoca Tarihi.
21- Yurt Ansiklopedisi - Sayfa: 5418.
Seyahatname. C. I. Sayfa: 346-Evliya Çelebi.
Doğan Avcıoğlu. Türklerin Tarihi - C.I. Sayfa: 88.
Başbakanlık Arşivleri. 9550 Nolu Defter.
Başbakanlık Arşivleri. Tapu Tahrir Defterleri. No: 252. Sayfa: 189.
Başbakanlık Arşivi Evkaf Defteri. No: 18635.
Osmanlılarda Aşiretleri İskan Teşekkülü. Osmanlı İmp. Derbend Teşkilatı. Sayfa: 14. 75.
Somuncu Baba. Ahmet Akgündüz. Sayfa: 83. 97. 98.
22- A.g.e.
23- Oruç Beğ Tarihi - Sayfa: 57. Selçukname. Yazıcıoğlu. An.Uy.Tar.C.I. Sayfa: 64.
Osmanlı Tarihi. İs. Hak. Uzunçarşaflı. Anadolu Beylikleri. Ali Sevim. Yaşar Yüce.
Tohma Havzası. M. Ali Cengiz. Sayfa: 164.
24- Tohma Havzası - M. Ali Cengiz - Malatya Tarihi. Sayfa: 51. Mevlüt Oğuz.
25- Malatya Tarihi - Sayfa: 51. Mevlüt Oğuz - An. Uy. Tar. C. IV.
26- A.g.e.
27- Tohma Havzası - M. Ali Cengiz.

Kaynak Kişiler

(Aşiretlerin İskanı Bölümünden)

1- Hamit Uzun - Emekli Öğretmen - Suçatı Kasabası.
2- Resim.
3- Resim - Romalılar dönemine bakınız.
4- Tapu Kadastro Gen. Müd. Arşiv Defteri. 1258 ve 126/1846 tarihli No: 252 Sayfa: 189 Anadolu Tarihi Coğrafyasına Giriş I. Anadolu'nun İdari Taksimatı. Sayfa 193. 1845 yılına ait Temettu defterleri. Başbakanlık arşivi.
5- Büyük Türkiye Tarihi C. X. Sayfa: 230. Yılmaz Öztuna.
6- Millî Mücadelede Kayseri Şehri.
7- Belleten C. XV. Sayfa: 398.
8- H. Mahmut Avunduk, Pınarönü Mahallesi, Behzat Serçe - Çakşur Mahallesinde oturur. Kasım Yılmaz - Çayboyu Mah. Mikdat Kasıp. Çayboyu Mahallesinde oturur.
9- Faik Bilgiç.
10- Tohma Havzası - M. Ali Cengiz.
11- Hamit Uzun - Emekli Öğretmen.
12- Bayram ÖZ.
13- Camiiler Bölümüne bakınız.
14- H. Mehmet Avunduk - Fihri Avunduk - Pınarönü Mahallesi.
15- Mehmet Özdamar - Lokantacı
16- Üzgü Solak - Esnaf Kefalet Kooperatifi Başkanı.
17- Zeynel Kutlu.
18- İlyas Güneş.
19- Emekli Öğretmen Ahmet Moğolkoç.
20- H. Mehmet Büyüktanır.
21- İsa Deveci - Burçevi Mahallesi.
22- Selami Yiğittürk - Gürün Belediye Başkanı.
23- Hamit Uzun - Emekli Öğretmen.

24- Hamit Uzun - Emekli Öğretmen.
25- Mehmet Kara - Çayboyu Mahallesi.
26- Kasım Yılmaz - Çayboyu Mahallesi.
27- Bayram Öz - Beypınar Köyü.
28- Hacı Nail Kayapınar - Kızılören Köyü.
29- Nurettin Küçük - Yk.sazcağız Köyü.
30- Abbas Güneş.
31- Hanifi Özpınar.
32- Mehmet Tecir.
33- Hacı Mehmet Avunduk.
34- İbrahim Tipi.
35- Hamit Uzun - Emekli Öğretmen.
36- Abbas Güneş.
37- Hüseyin Güngör.
38- Abdullah Kızılpınar.
39- Haydar Alparslan.
40- Halil İbrahim Alıçlıyurt Yuva Köyü.
41- Burhan Bayram - Öğretmen.
42- Halil İbrahim - Alışlıdağ.
43- Taceddin Yılmaz - Güneş Köyü.
44- Hakkı Üçpınar
45- Mustafa Karataş - Emekli İmam.
46- Haluk Alpay - Çevirme Köyü.
47- Hamit Uzun - Emekli Öğretmen.
48- 49 - Mehmet Şahin - Başörenköyü Muhtarı.
50- İsmail Turna (Şahin) - Yılanhöyük Köyü.
51- İsmet Özpınar - Sularbaşı Köyünde oturur.

GÜRÜN İLÇESİNDE ESKİ TİCARET VE KERVAN YOLLARI

İnsanlık medeniyetinin ilk beşiği sayılan Anadolu ile Mezapotamya arasındaki irtibatı sağlayan en önemli kilit nokta, Kayseri'den Adıyaman'a kadar olan bölgeler yani Orta Anadolu ile Güney Anadolu'yu birbirine bağlayan bölgeler olmuştur. Bir başka ifadeyle Uzunyayla'dan başlayan ve Fırat'a kadar uzayan Tohma Irmağının kaynaklarının bulunduğu Tohma Havzası olmuştur. Anadolu'yu batıdan doğuya, kuzeyden güneye bağlayan bu bölgelerde tarihin eski devirlerinden beri günümüze kadar ka ulaşmış olan iki anayol bulunmaktadır.

Orta Anadolu ile Güney Anadolu'yu birleştiren iki anayolun varlığı öteden beri bilinmektedir. Bunlardan birisi Kayseri (eski ismi Kaneş ve Mazaka) Saimbeyli, Feke, Kozan yolu üzerinde Adana'ya doğru inen yoldur. Diğeri ise, çok önemli bir yerde bulunan, adına da "Kilikya kapıları" denen ve doğu Kilikya ile Kapadokya arasındaki ulaşımı sağlayan yolun geçtiği bölgedir.

Anadolu'nun en önemli stratejik bir konuma sahip olan bu bölgesi coğrafya koşulları altında doğal ve tarihsel anayollar doğu batı yönünden uzanmaktadır. Bu yolların arasında kuzey Fırat'tan Aras'tan ve Kızılırmak'ın yukarı kısımlarından geçerek, Pontus dağları boyunca uzanan ve boğazlara ulaşan bir yol ile güneydeki Van gölü dolaylarından başlayarak Toros Dağlarının kuzey yamaçlarını dolaşarak Orta Anadolu'ya ulaşan bu yol büyük önem taşımaktadır. Güneyden gelen bu yol Orta Anadolu'ya geldiğinde bölgesel coğrafya nedeniyle değil de boğazlar ile Suriye arasında bir bağlantı kurmak gerektiğinde yön değiştirir. Ve Anadolu yaylasının kuzeybatıdan güneydoğuya doğru keserek bir bölümü yayladaki bozkırlardan geçerek, bir bölümü de Toroslar'ı aşarak Kilikya'ya kadar uzanarak oradan da Amanos dağlarını aşarak Suriye'ye ulaşır. Bazı dönemlerde bu yolları kesip geçen ve kıyıdaki limanlarla içerideki bölgeleri birbirine bağlayan tali yollarda yapılmıştır.

Konya ve Anadolu yaylasını Antalya'ya Erzurum'u da Trabzon'a, Sivas ile Sinop'u ya da Samsun'u Karadeniz ile Akdeniz'i birbirine bağlayan bu yolların kavşağı "Kilikya kapıları" denilen bu bölgedir.

Anadolu ile Mezapotamya arasındaki irtibatı sağlayan ve tarihin her devrinde olduğu gibi Hititler öncesinden de bu yol en işlek ticari ve kervan yolu olması sebebiyle çok önemli bir konuma sahip bulunmaktaydı. Çünkü eski ticaret ve kervan yolu olarak bilinen ve daha sonra da "Kral Yolu" olarak meşhur olan bu yol üzerinde ilçemiz Gürün de bulunmaktaydı... Anadolu ile Mezapotamya'yı birbirine bağlayan en işlek yolların üzerinde bulunması nedeniyledir ki ilçemiz Gürün Hititler döneminden de ve daha önceki dönemlerde de çok önemli bir konuma sahip bulunmaktaydı.

Akadlı Sargon (M.Ö. 3000) döneminden beri kullanılmakta, Asur ticaret kolonileri çağında (M.Ö. 1950-1800) önemini daha da artırmıştır. Çünkü bu

yollardan Babil'in kumaşları, ketenleri, yakut, lacivert renkli süslü taşları gelir, karşılığında da Anadolu'dan bakır, Altın, Gümüş, simli kurşun ile hayvan ürünlerinden keçi kılı, yapağı vb. gibi hammaddeler ile kuruyemişler Mezapotamya'ya götürürlerdi.(1)

Asur ticaret kolonileri çağında kullanılan bu yollar Hititler döneminde de çok önemli ticaret ve kervan yollarından birisiydi. Hititler'in başkenti Hattutaş (Bugünkü Boğazköy-Çorum)dan başlayan bu ticaret ve kervan yolu Kaneş Kültepe (Bugünkü Kayseri)den, Tilgarimmu (Bugünkü Gürün ilçesi)ya ulaşır buradan da Taronidite (Bugünkü Darende)ye varır, buradan da Meliddu (Bugünkü Malatya)ya, Samsat üzerinden de Osreon (Bugünkü Urfa)'a ulaşıyordu. Buradan da batıdan Kargamış (Bugünkü Cerablus) ve Halpa (Halep)ya, doğuda da Nusaybin üzerinden Asur ve Babil olmak üzere ikiye ayrılıyordu.(2)

Hattiler/Hititler, Kapadokya yaylasına hakim olduktan sonra, bir taraftan Hinterland mahsülleriyle mübadele ettikleri Ege mallarını Suriye ve Mezapotamya'ya götürür satar, bunlardan aldıkları malları da batıya naklederlerdi. Mezapotamya'dan yapılan araştırmalarda bulunan Ege eşyalarıyla, Batı Anadolu'da (Ege) ele geçen Mezopotamya eserlerinin, Hatti tüccarları tarafından götürülmüş olduklarından şüphe yoktur.

Ticaretin genişlemesiyle birlikte birbirine bağlanan yolların artması da doğla olarak meydana gelmiş ve istikamete büyük kervan yollarının açılmasına neden olmuştur. Hititler döneminde muntazam yolların açılmasında, ticaretin gelişmesinden başka kralların dini ayinler için çeşitli şehirlerdeki tapınaklara gitmek mecburiyeti ile askeri sebeplerin de çok büyük etkisi olmuştur.

Bu yollardan yer yer kurulan konak yerlerinde, nakil vasıtaları, iaşe maddeleri gibi lüzumlu her şey bulunduruluyordu. Bu sayede kral seyahatlerinde kısa bir zamanda oldukça uzun mesafeler aldığı gibi, kuryeler de her türlü ihtiyaçlarını tedarik ederek güneş doğmadan yollarına devam ediyorlardı. Hititler, kuzey Suriye'ye doğru yayılmaya başladıktan sonra ticaret merkezleri de yavaş yavaş Kapadokya yaylasından Fırat boylarına geçmiş, Hattuşaş'ın yerini Kargamış tutmuştur. Hatti kanunlarında ticareti ve tüccarların korunmasına dair önemli maddeler de bulunmaktadır.(3)

M.Ö. XVIII. Ve Yüzyıllarda Anadolu-Mezapotmya ihracat ve ithalat yolu da bu bölgeden geçmekteydi. Bu ticaret yolu Asur mıntıkasından, merkez Kale el Esergat'dan başlayarak batıya doğru Urşu (Urfa) üzerinden Meliddu (Bugünkü Malatya)dan Timelkia (Bugünkü Darende)dan ve oradan da Tilgarimmu (Gürün ilçesi)ya uğrayarak buradan da Aziziye (Bugünkü Pınarbaşı ilçesi)yi takip ederek Kaneş'e (Bugünkü Kayseri) ulaşmaktaydı.

Anadolu-Mezapotamya arasındaki diğer bir yol da Gülük boğazından ve Amanos geçitlerinden geçerdi. Buradan da Elbistan'a kavuşur ve her iki yol da güvenlik bakımından Tohma havzasından geçmiş olurdu.(4)

İşte bu tarihi ticaret ve kervan yolunun geçmiş olduğu bölgelerden birisi

de tarihi kaynaklarda Gürün ilçesinin de sınırları içinde bulunduğu Kizzuwatna ülkesinin yerleşim merkezlerinden birisi olan Karatepe (Karahöyük) mevkiidir ki bu bölgenin ismi Hititçe'de Haditu'dur. Arslantaşlar bölgesi de denilen bu bölgeler, bazı tarihi kaynaklarda da Meliddu ülkesi sınırları içinde gösterilen Karatepe (Karahöyük) Elbistan, Malatya ve Gürün'e giden yolların 10 km. kuzeyinde yani Gürün ilçesinin güneyinde kalmaktadır ki Gürün'e daha yakın bulunmaktadır. Geç Roma döneminden tarih öncesi devirlerden Palolitik devirlere kadar uzanan zamanlara ait kitabeler, kaya kabartmaları vb. gibi tarihi kalıntılar bulunmaktadır. İlçemiz Gürün tarihin her devrinde de bulunduğu coğrafik konumu itibariyle ilişkilerini hep Timelkia (Darende) Abılistan (Elbistan), Markasi (Maraş), Meliddu (Malatya) ve Kaneş (Kayseri) ile birlikte, bu üçgen dahilinde sürdürmüştür. Gürün ve Pınarbaşı ve Darende ilçelerinin toprakları Tohma Havzasının içinde kalmaktadır. Darende'nin batısına düşen ve batıya doğru dağı yararak çıkan Aşudu (Günpınarı-Darende) deresinin başı, Elbistan toprağına dayanır. İşte bu topraklarda büyük bir uygarlığın yaşadığını gösteren tarihi kalıntılar bugün bile mevcuttur. Bunlardan belli başlı olanlarından birisi de Palanga (Başdirek köyü) ile Yeniköy arasında kalan Hititçe de adı Haditu olan Arslantaşlar mevkii ve kuruderedir. Arslantaşlar'ın kuzeyine düşen (3 km. kadar uzaklıktadır) bir sırtın üzerinde ve dere içerisinde tarihi kalıntılar mevcuttur. Kurudere veya kurubel adı verilen bu bölge Gürün-Darende sınırını teşkil etmektedir. 1902 yılında yapılan bir kazı çalışmasında (Bossert, Anatolian resim: 786, sayfa: 1888) Libas'ın oğlu Muvan isminde bir prense ait olan yazılı 131. cm boyunda ve kireç taşında bir heykel bulunmuştur. Bu iyon giyimli heykel İstanbul Arkeoloji ümzesinde 7764 numarada kayıtlıdır. Kazıda daha birçok tarihi eserin bulunmuş olduğundan da şüphe yoktur. Yukarıda sözü edilen yer ile Gürün ilçesi merkezi arasında (Kavak köyü ve Hezanlı dağ mevkiilerinde) sayıları 100'e yaklaşan ve Hititler zamanından yapılmış ve kalmış olan bir kısmı kapatılmış olan kuyular bulunmaktadır. Bilindiği gibi Hititçe'de "Bol kuyu" ve bol su bulunan yerlere "Wattaruşna" adı verilmekte idi. Ayrıca "Boşaltma kabı" anlamına gelen Lawazantiya ki (Kizzuwatma ismiyle de eşitlenebilmektedir) şehrinin veya bölgesinin de tarihi kaynaklarca da bu bölgelerde aranması gerektiği belirtilmiş olduğu da göz önüne alınacak olursa bu bölgenin gerek ProtoHititler ve gerekse Hititler döneminde en önemli yerleşim merkezlerinden biri olduğu kadar eski ticaret ve kervan yolunun da buradan geçmiş olduğu da kesinlikle ortaya çıkmış olmaktadır. İşte yukarıda sözü edilen ve eski ticaret yollarının da üzerinde geçmiş olduğu bu bölgeler ile adına Kilikya kapıları adı verilen bu bölgeler Anadolu ile Mezapotamya arasındaki irtibatı sağlayan en önemli güzergahları oluşturmaktaydı. Önemli ticaret yollarının geçmiş olduğu bu bölgeler Karahüyük yazıtının onuncu satırında **Lawazantiya'**dan sonra görülen ve sayılan **üç şehirden** birisi **(URU-MENA-İ)** veya **"LEKA-RAMA-URU"** olarak okunan ve boğazköy metinlerinde de **TAGARAMA** veya **TE-**

GARAMA olarak okunan (Forrer, Göthze, Garstang ve diğer bilim adamlarına göre) ve Asur kaynaklarında da **Tilgarimmu** olarak zikredilen şimdiki Gürün ilçesi ihtimalki kendisine ait bir **"T/L"** sadası ile başlamakta ihtimalki bu yer **"TLEGARAMA"** ismini taşımaktaydı.(5) Tevratta ise aynı yer yani Gürün ilçesi **TOGARMA** biçiminde bize intikal etmektedir.(6)

Kısacası Gürün ilçesi eski ticaret yolu olarak bilinen ve sonradan da "Kral yolu" olarak meşhur olan bu yolun en önemli geçit merkezlerinden birisini oluşturuyordu. Bu yol batıdan doğuya doğru Anadolu'yu baştan başa geçen bu yolun orta kısmında Kapadokya bölgesi bulunmaktaydı. Anadolu medeniyetlerinin merkezi olan Kapadokya'nın başkentini de Hattuşaş oluşturuyordu. Eski ticaret yolu başkent Hattuşaş'tan başlayarak Kuşşar'a ulaşıyor (Alacahüyük'ün yerinde kurulmuş eski bir Hitit şehri) buradan Kaneş (Kayseri)e geliyor, Şamuha ve Hurama şehirlerine uğrayarak Tilimra (Tilgarimmu)ya yani Gürün ilçesine ulaşıyor ve bu bölgeden de Meliddu, Sümeysat, Osreon, Kargamış, Halpa ve Nusaybin adındaki şehirlerden geçerek Asur ve Babil ülkelerine ulaşıyordu. Asur ticaret yolunun bir kolu da Asur kaynaklarına göre Mazaka (Kayseri)dan uzayan bu yolun Tilgarummu'dan geçerek güney istikametinden doğru ayrılarak Kokusüs (Bugünkü Göksun ilçesi) yoluyla Markasi (Bugünkü Maraş ili)ye ulaşıyordu. Akad kralı Sargon (M.Ö. 3000-2645) Anadolu'ya yapmış olduğu seferlerinde ve Asur tüccarları (Wabartumları)nın da bu yolu kullanmış olduklarını Asur kaynakları belirtmektedirler. Daha sonra bu yollar Romalılar, Persler, Lidyalılar, Bizanslılar ve Araplar tarafından kullanılmış olduğu gibi bu yollar Müslüman Türkler tarafından da kullanılmıştı: Anadolu'nun hakimi durumuna gelmiş olan Selçuklu Türkleri Anadolu'yu ve bu yolların tekrar inşa edilmesi konusunda çok dikkat etmişler, bilhassa da eski ticaret ve kervan yolunun iki ana koluna çok dikkat etmişlerdir. Bu iki anayoldan birisi **Batı-Doğu yolu,** diğeri ise, **Kuzey-Güney yoludur.**

Batı-Doğu Yolu: Bu yol Antalya'dan başlayarak Burdur, Isparta, Konya, Aksaray, Kayseri gibi mühim konakları geçtikten sonra Sivas'a kuzey-güney yolu ile birleşiyor; oradan da Erzurum'a gidiyor ve Erzurum'dan Tebriz (İran'a) ulaşıyordu. Bu yol üzerinde yalnız Kayseri ile Sivas arasında 24 kervansaray bulunduğunu tarihi kaynaklar belirtmektedirler. Kayseri'den pek mühim bir yol da Göksun-Maraş üzerinden Halep'e gidiyor. Bu yol üzerinden de kervansaraylar inşa edilmişti. Kayseri-Elbistan-Malatya ile Kayseri-Sarız-Hurman-Elbistan-Akçaderbent-Göynük-Delük-Halep yolları da ehemmiyetli yolların başında geliyordu. Bilhassa bu yol (ikinci) en işlek yol olup gerek askeri ve gerekse ticari bakımlardan çokça kullanılıyordu.

Kuzey-Güney Yolu: Bu yol Sinop limanından başlayarak Tokat'dan geçip Sivas'ta batı-doğu yolu ile (Kayseri yönünden gelen yol ile) birleştikten sonra Malatya üzerinden devrin büyük şehri Halep'e ulaşıyordu. Böylece bütün yollar da Amid (Diyarbakır), Musul ve Bağdat gibi şehirlere de gidiyordu. Kuzey ülkele-

rinden gelen tacirler yolun her bakımda uygun olması dolayısıyla Sivas'tan Kayseri'ye, **Yabanlu Pazarı'**na ve hatta Konya'ya kolayca ulaşabiliyorlardı.

Selçuklular bu dönemde Sivas'ı milletler arası bir ticaret merkezi haline getirmek başarısını göstermişlerdi. Öyleki Cenevizliler gibi, İran'daki mahalli hükümdarlar bile XII. ve XIII. yüzyıllarda orada ticaret mümessilleri bulunduruyorlardı. Suriye, Mısır, Irak, İran ve Türkistan ülkelerinden gelen tüccarlar, Sivas'ta Venedik, Ceneviz, Napoli, Piza gibi İtalyan cumhuriyetlerin mensup kalabalık sayıda tüccar ile, Bizans, Rus ve Kıpçak ülkelerine mensup tüccar ile buluşuyor ve geniş çapta mal alışverişi yapılıyordu.(7)

İşte yukarıda anlatılan ve Selçuklular zamanında en gelişmiş bir yol durumuna getirilen ve Anadolu'yu baştan başa birbirine bağlayan XII. XIII. yüzyıllardaki en önemli ticaret ve kervan yollarının Batı-Doğu yolu ile Kuzey-Güney yolu Gürün ilçesinde geçmekteydi. Bir başka deyimle Gürün ilçesi bu iki büyük kervan yolunun kavşak noktaları üzerinde bulunmaktaydı. Aynı zamanda de Selçuklular zamanında kurularak meşhur olan Yabanlu Pazarına çok yakın bulunmaktaydı. Ve bu pazara giden tali yollar ile de bu pazara bu bölgeden ulaşılmaktaydı.

Tarihi kaynakların belirttiklerine göre Yabanlu pazarının Pınarbaşı, Sarız, Elbistan, Göksun ve Malatya ile sınırlı bölgelerde kurulmuş olduğunu çok büyük ihtimalle de Kayseri-Elbistan-Sivas-Elbistan arasında olduğu belirtilmektedir. Sözü edilen yerde (bölgede) ise bilindiği gibi ilçemiz Gürün ve havalisi bulunmaktadır. Çünkü Yabanlu pazarının Zamantı **(Tzamandos)** kalesi yakınlarında Zamantının kolların bulunduğu mıntıkada kurulmuş olduğunu tarihi kaynaklar belirtmektedirler. Zamantı kollarının büyük bir kısmı Tahtalı dağları, Salyurt Yaylası ve Göğdeli Yaylası mevkiilerinden çıkmaktadır ki bu bölgeler de Gürün ilçesinin sınırları içinde kalmaktadır aynı zamanda. Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin kollarının bir kısmı örneğin Hurman çayının kollarının büyük bir kısmı da Gürün topraklarında Akdere, Başören, Güllübucak köylerinin bulunduğu bölgelerde çıkmaktadır ki bu bölgeler de Gürün ilçesinin sınırları içinde kalmaktadır. Zaten Fırat'ın bir kolu olan Tohma suyunun kaynağı da yine Tahtalı dağlarından çıkmaktadır ki bu bölgeler de Gürün ilçesinin sınırları içindedir. Dolayısıyla Zamantı kalesi ve bölgesinde meydana gelmiş tüm olayların Gürün ile de mutlaka ilgisi bulunmaktadır. Zamantı kalesi ve bölgesi ise Arap-Bizans mücadelesinde çok önemli bir konumu bulunmaktaydı. Çünkü bu bölgeler hep Arap-Bizans mücadele sahası olmuştur.(8) Zamantı kalesi etrafında kurulmuş olan Zamantı şehri de İlhanlılar zamanında bu devlete vergi vermek zorunda bırakılan şehirler arasında bulunmaktaydı.(9) Zamantı bölgesi XIV. yüzyılın ortalarında da Dulkadirli Beyliği hakimiyeti altında kalmış ve Elbistan sancağına bağlı bulunmakta idi. Osmanlılar zamanında da Elbistan sancağına bağlı bulunmakta idi. Keza ilçemiz Gürün de bu dönemlerde bu bölgenin nüfusu altındaydı. Dulkadirli Beyliği üzerine giderken Osmanlı ordusu Zaman-

tı kalesinin karşısındaki bir yerde konaklamıştı.(10) Birçok tarihi kaynağa göre Zamantı şehri bugünkü ismi Pınarbaşı olan eski Aziziye ilçesidir.(11)

Anadolu'daki yolların güvenliğinin sağlanması için gerek Selçuklular gerekse İlhanlılar ve gerekse Osmanlılar zamanında birtakım adına Rahdarlık veya Derbent adı verilen teşkilatlar kurularak bu yolların **güvenlikleri sağlanmaktaydı.** XVIII. Yüzyılda Anadolu'da bulunan Derbentler yeni bir düzen verilerek yolcu ve tüccarlardan bu teşkilatları korumakla görevli kişilere vergi almak hakkı tanınmıştı. Sivas eyaletindeki Alacahan ağasına sofular, Çobanköy, Kuluncak vb. gibi isimli köyler ocaklık olarak verilmişti. Alacahan derbendindeki teşkilat aynı zamanda Gürün ve havalisinde geçen kervan yollarını da korumakla görevlendirilmişti. Ayrıca bu ticaret ve kervan yollarının korunmasının sağlanması için önemli noktalara veya tehlikeli mevkiilere kışla adı verilen askeri garnizonlar da kurulmuştu.(12)

Anadolu ile Mezapotamya arasındaki itibatı sağlayan en önemli ve en işlek yollardan birisi olan Doğudan-Batıya doğru tüm Anadolu'yu birbirine bağlamakta olan Malatya'dan geçen bu yol, Balaban'ın 2 km kadar batısında, Balaban çayının öte yakasından Cade adında bir köy vardır. Bu köy aynı zamanda Yenice köyüne ve aşağı Setrek (Ulupınar)deki Asar denilen yerlere de yakındır. Tam bu saydığımız yerlerin ortasında kalır. Sanki köyün 1960'dan sonraki değişen adı ise Çaybaşı'dır. Köyün şimdiki yerleşim alanının bir kilometre kadar batısındaki bir tepecik vardır. Köylüler buraya halen "Şar Tepesi" demektedirler. Şar Tepesinden geçen geniş toprak yola da bugün bile "Deve Yolu" veya "Kervan Yolu" demektedirler. Bu yol Tohma Havzasının en eski ve en işlek yollarındandır. Zira Halep, Gaziantep, K.Maraş ve Elbistan'dan geçerek eski devrin en büyük güneydoğu Anadolu yolu buradan geçmektedir. Elbistan'dan ayrılan bu yol **Tapgır, Karakaya ve Tarhana kayası**ndan geçerek bu köye gelir. Buradan da Uluviran ve Senkbar yerleşim yerlerine uğradıktan sonra ağılyazı, **Ayvalı Şeref düzlüğünden geçerek, Gürün ve Kangal üzerinden Sivas, Amasya, Samsun'a yani Karadeniz'e kavuşurdu ki, eski devirlerde ulaşım deve kervanlarıyla ve katırcılarla sağlanmaktaydı. Bu kervancılara ise nakkare adı verilirdi.**

Darende'yi Gürün ve Sivas'a bağlayan yol üzerinde, Darende'nin batı kuzeyinde 15 km kadar ötede (yani Gürün tarafında ve Gürün toprakları içinde) ve Tohma suyu üzerinde, tek kemerli bir köprü vardır ki bu köprünün adı Avgun Köpsüdür. Bu köprünün bulunduğu yer Darende-Gürün hududunu teşkil etmektedir. İşte bu köprüler, geçit yerleri ve buralarda bulunan eserler, Tohma Havzasının doğu ve batı arasındaki bağlantıyı sağladığının canlı bir şahididir. Avgun köprüsünü biraz geçince de adına "Han Yeri" denilen kışla deresinin bulunduğu yerde Suçatı kasabasının Hacılar mahallesinde eskiden beri bulunan ve halen yaşlılarca da ifade edilen burada büyük bir konaklama merkezi bulunmaktaydı. Yine Gürün ile Suçatı arasında (büyük virajın bulunduğu yerde)da bir konaklama yeri bulunmaktaydı. Bu mevkiide yolun birisi kuzeye doğru ayrılır bir diğeri de

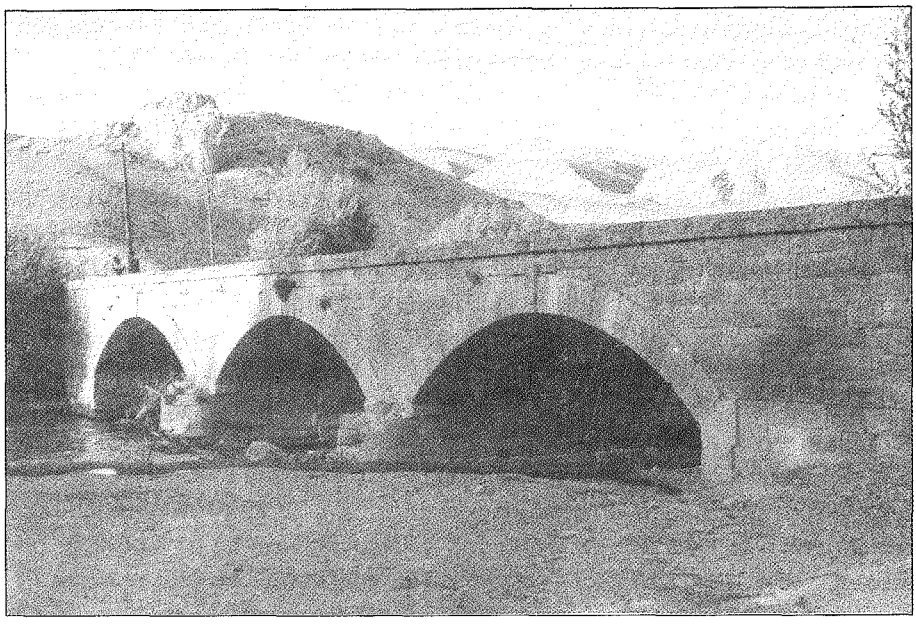

Resim 22

şimdiki Malatya yolunu takip ederek Gürün'e bağırsak deresi mevkiine gelirdi. Buradan ikiye ayrılan yolun birisi kuzey yönüne ayrılarak Sivas'a bağırsak deresinden geçerek Sivas'a giderdi. Bir diğeri de Tohma suyunun kenarını takip ederek Şuğul mevkisinden geçerek İncesu düzlüğüne ulaşır buradan da Azizi-ye (Pınarbaşı)ye kadar giderdi. Bir diğer yol ise Gürün-Gökpınar'dan ve Kavak köyünden öylece Elbistan'dan gelen bu yolda Gürün de bu yollarla birleşmekteydi. Bu birleşen yol aynı zamanda Elbistan ile Gürün'ü Elbistan ve Darende'yi birbirlerine bağlamaktaydı.

Malatya yönünden Darende istikametine doğru gelen bu yol Darende'den Gürün topraklarına üç **koldan veya yoldan girmekteydi. Bunlardan birincisi** Darende'den ikiye ayrılan bu yolun her iki kolu da birbirine paralel istikamette Kuzey-Batı istikametinde uzayarak gider ve birisinin güzergahı Darende'den gelerek Sofular'a ulaşan ve Sofulardan da ikiye ayrılarak Karlık köyü, Alacahan, Sekiliyurt, Sarıpınar, Karagücük köyü yoluyla Kangal'a buradan da Sivas'a ulaşan yol, diğeri ise yine Sofular köyünde kuzeybatı istikametinden geçerek Kılıçdoğan (Eski ismi Körmustolar) köyünün hemen biraz güneyinde kale denilen mevkiide (Bugün bu mevkiide eski bir kale kalıntısı ve gözetleme kulesi bulunmaktadır) geçerek (adına bu yolun karlık yolu ismi verilmektedir) Sarıca, Tökler, Çapak yoluyla balıklı Tohma suyuna paralel bir istikametle Hatunun köprüsüne ulaşır burada da Karaören köyünün güney kesimindeki (Güneydoğusundadır) Bazlambaz mevkiindeki Han yerine ve eski yerleşim birimi-

nin kalıntısının halen mevcut olduğu bu mevkiiden geçerek tarihi Halep köprüsüne ulaşır ve buradan da Sivas'a ulaşıyordu.

Darende'den geçerek Gürün ilçesi topraklarına giren ikinci tarihi yol ise; Ayvalı-Şerefe düzlüğünden yine Ayvalı Şeref deresine paralel bir istikamette Alacamezar (Bağlıçay) köyü, Külahlı köyünden geçerek Karadoruk köyüne gelir güneydeki kırmızı dağ ve kuzeybatıdaki Karadağ arasından geçerek Karadoruk köyünün kuzey yönündeki Tandırlı mevkiinden geçerek Dürmepınar köyünün sınırları içinde bulunan Bezirgan pınarına uğrayarak buradan da Hatun'un köprüsü mevkiinde Malatya (Darende)dan gelen yol ile kavuşuyordu. Bu yol Karadoruk köyünden ikiye ayrıldığından yukarıda sözü edilen yolun bir kolu olan bu yol da Karadoruk köyünden kuzeybatıya doğru giderek Düğünyurdu mıntıkasından geçerek Otlukilise (Gökçeyazı) Konakpınar ve Karadoruk üçgeni içinde yer alan ve Büyükpınar adı verilen mevkiide (varlığını bugün bile koruyan ipekyolunun dört köşesi yontulmuş taşlar vb. gibi diğer kalıntılarıyla çok güzel doğal mağaralar bulunmaktadır) ve bu mağaranın içinde göl bulunmaktadır) geçerek Konakpınar köyünün kuzeyinde bugünkü Sivas yolunun eski yerinde geçen tarihi kervan yoluna bağlanırdı. Bu yol da Hatunun köprüsünden geçerek gelen diğer yol ile Halep köprüsünden birleşir. Buradan da Sivas'a ulaşıyordu.

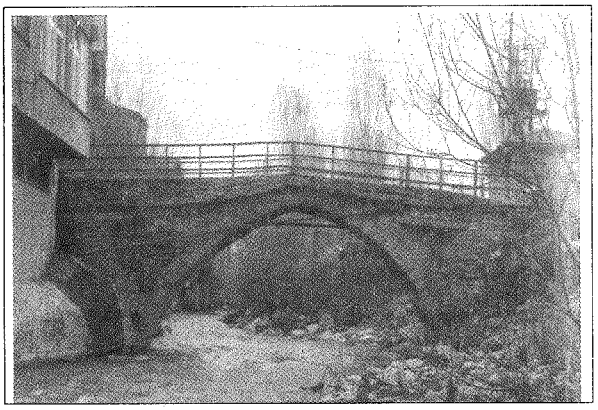

Resim 21

Tarihi Hatuniye Köprüsü

Malatya (Darende)dan gelen üçüncü tarihi kervan yolu ise; hemen hemen şimdiki karayolu ile eşitlenebilen yoldan geçerek Darende'yi geçtikten sonra Maraş-Göksun-Afşin,Elbistan güzergahını takip ederek Günpınarı şelalesini (Arslantaşlar/Haditu) Yukarı palanga köyleri istikametiyle gelen bu yol ile de birleştikten sonra Yazıköyün batısında doğru uzayarak Avgun köprüsünde Gürün topraklarına ulaşırdı. Bu mevkii Darende ile Gürün ilçesinin sınırını teşkil ettiği gibi aynı zamanda da orta noktasını oluşturmaktadır. İşte bu noktada (Avgun köprüsünde) Elbistan'dan gelen bir eski kervanyolunun tali kolu da Tepecik köyü ile Fatma Derviş, Karahisar, (Başpınar) mevkiindeki Mattonun örenin-den geçerek Tıhmın (Bahçeiçi) köyü kalesinin önünden Suçatı kasabasının Kalaycık mevkiinden geçerek Alıçönü istikametiyle Avgun köprüsünün hemen ileri ucundaki Hanyeri mıntıkasında bu tarihi yol ile birleşmekteydi.

Bu mevkiide ise ana yol üç kola ayrılarak devam ederdi. Birincisi bugünkü kışla deresi denilen yerde (eskiden burada askeri bir kışla vardı) kuzeydoğu istikametinde devam ederek Gazören mevkiine ulaşır, Sazcağızsuyu, Sarıkaya, Şuğul, Fısmağara, Arslanlı mağara mevkiilerinden geçerek aşağı Sularbaşı köyünde bulunan ve IV. Murat tarafından yapılmış olan Han'a uğrar buradan da yukarı Sazcağız köyünden, Kılıziniş mevkiinden geçerek Karadoruk köyüne kadar gelen Darende güzergahıyla bu mevkiiden (Ayvalı Şeref düzlüğünden gelen yol ile) birleşmekteydi.

Avgun köprüsünden geçerek Suçatı (Telin)na ulaşan bu yolun ikinci kısmı ise; eskiden beri Hanyeri olarak bilinen mevkiinden (Bugünkü büyük virajda) yukarı Suçatı'da ikiye ayrılarak birisi Gürün'e Kalaycık mevkiinden gelen yol ile birleşerek kavuşurdu.

Diğeri ise bu mevkiiden yani Han yerinden Say dağı eteğine doğru giderek Çörten deresi, Telin çukuru, Day deresi, Çabutlu çalı ve kırmızı dere yoluyla bir kolu Mudafar'dan geçen yola kavuşurken bir kolu da Yukarısazcağız köyünden geçerek Kızıliniş (yokuş) yoluyla Karadoruk köyünden geçen kervan yoluna kavuşuyordu.

Avgun köprüsünden geçerek gelen Darende-Malatya yolunun üçüncü kolu ise, Han yeri mevkiinden itibaren hemen hemen bugünkü yol ile eşitlenebilen mevkiilerden geçerek barsak deresi mıntıkasına ulaşırdı. Burada ise Elbistan-Maraş-Göksun tarihi yolu ile de birleşmekteydi. Çünkü Elbistan'dan gelen bu yol Elbistan'ın Keçemağara, Horhor ve çevirme köyleri güzergahıyla Arslantaşlar'ın kuzey kesimlerinden geçerek Hezanlı dağı mevkiinden Beynamaz dağı mıntıkasından geçerek buradan ikiye ayrılırdı.

Elbistan'ın çevirmeden gelen bu tarihi kervan yolu hep mağaranın önünden geçerek çağıllı dereye gelir. Bu derede yol ikiye ayrılır. Birincisi Fatma Derviş ve Yelken köyü istikametine ayrılır.

Çağıllı dereden ayrılan ikinci yol ise; kuyu denilen mevkiiye gelir, buradan da Kızılcayaşar mevkiine gelir. Buradan yokuşun yüzünden geçerek tabana (dereye) iner, buradan da Ağ deresi, Kaynarca, Keçiyokuşu mıntıkalarından geçerek barsak deresi önünde son bulan yol ile birleşerek buradan yani barsak deresinden de yılan gibi kıvrım bükülerek süllümbaşı mevkiinden (tepesinden) geçerek (bugün bile hamen varlığını koruyan döşeme taşları eski tarihi yolun kalıntısıdır) Sivas'a giden diğer yollarla birleşmekteydi.

Yine bu yolun Gürün içindeki Tohma suyunun kıyısında boyunca devam ederek gitmesi ve Tohma suyunun Gürün'e giriş yeri olan Şuğul boyunca (Dereboyu) bu yol uzayıp giderdi. Bu yolun tali bir kolu da Şuğul mevkiindeki Atuçuran mıntıkasından geçerek Kızılören köyünden Kuvvettaşı mevkiinde ve Tötö kaya yoluyla Davulhüyük köyüne ulaşır, buradan da eski tarihi yola kavuşurdu.

Şuğulda Tohma suyu kıyısınca ince bir şerit halinde devam ederek İnce-

su düzlüğüne ulaşan bu yol Kötüköy (Osman Dede)deki kışla deresine (burada II. Abdülhamit zamanında askeri bir kışla bulunmaktaydı) ulaşarak buraya Elbistan istikametinen gelen yol ile birleşirdi. Bu birleşen yolda kuzeye doğru ilerleyerek ziyaret tepesi yoluyla Uzunyayla bölgesin yani Aziziye (Pınarbaşı) yoluna kavuşarak Kayseri'ye giden yol ile birleşirdi.

Darende (Malatya)den gelen yol Gürün topraklarına üç koldan girdiği gibi, Elbistan istikametinden gelen tarihi yol da Gürün topraklarına dört koldan (mevkiiden) girmiş olurdu. Bu mevkiiler ise şunlardır:

1- Göksun-Elbistan yoluyla gelerek Yukarı Palanga köyü güzergahıyla Günpınarı şelalesi istikametinden gelerek Darende yolu ile birleşerek Avgun köpsünün istikametinde giren tarihi yol.

2- Elbistan ilçesinin Horhor ve çevirme köyler güzergahıyla Hezanlı dağı mıntıkasından girerek Fatma Derviş ve Gökpınar güzergahıyla Gürün'e ulaşan kervan yolu.

3- Yine Çevime ve Horhor köyleri istikametiyle Hezanlı dağı mıntıkasından Gürün topraklarına Çağıllı dere mevkiinden geçerek Ergeç mıntıkasına ulaşıp buradan da ikiye ayrılarak birisi Kavak köyü ve hep mağara Karapınar köyünden geçerek Gürün Ağ deresinden geçerek barsak deresine inen yol, diğeri ise, yine Ergeç mevkiinden topçunun öreni mıntıkasından, Kaynarca ve Keçiyokuşu mevkiileri (dereleri)nden aşağı doğru inerek Tozluyurt mevkiinden barsak deresinden geçen Sivas'a giden yol ile birleşmekte olan yoldur.

4- Elbistan-Afşin yoluyla Hurman çayını takip ederek kuzeye doğru istikamet eden tarihi ticaret ve kervan yoludur. Bu yol kuzey yönünden ilerleyerek Rumman **(Hurman)**-Yazıbelen kalesi ve Hunu (Arıtaşa) bölgelerinden Maravuz ve Söğütdere ve Oğlakkaya köylerinden geçerek Kokusüs (Göksun) ve Arabisos (Efsus-Yarpuz-Afşin)dan geçerek Tanır'a ulaşan bu yol Gürün topraklarına Hatçepınarı köyü (Afşin)nden geçerek girer. Buradan da Gürün ilçesi sınırları içinde bulunan Tomolar üzerinden Başören köyüne gelir. Buradan da adından da anlaşılacağı üzere bu bölgelerde oldukça çok sayıda ören yerleri bulunmaktadır. Örenler ise bilindiği gibi eski toplumların bu bölgelerde önceden yaşamış oldukları yerleşim birimlerinin günümüze kadar ulaşmış olan kalıntılarıdırlar. Anadolu'nun bilhassa da orta kesiminin doğu taraflarında hemen hemen kesilmeksizin asırlarca devam eden Arap akınları dolayısıyla bu ülkenin en gazla tahribe uğrayan bölgeleri olmuştur. Bilindiği gibi bu bölgelere Avasım ve Süğür adı verilmekteydi. İlçemiz Gürün de bu bölgelerde kalmakta idi. İşte yöremizde oldukça çok sayıda ören yeri yani harabe olmuş birçok yerleşim yerinin olmasının nedeni budur. Bu bölgelerde "Ören" veya "Viran" adını taşıyan yer adlarının mühim bir kısmı Türklerden önceki devirlere ait olan tarihi kalıntılardır.(13)

İlçemiz Gürün'de oldukça çok sayıda sonu "Ören" ile biten onbeşten fazla köyü bulunmaktadır. Ayrıca da Gürün ilçesinin köylerinin hemen hepsinden

en azından bir veya birkaç tane yanıbaşında eski yerleşim birimlerinin kalıntıları olan virane yerler yani örenler bulunmaktadır. Hatta bazı köylerin yerinde veyahutta yakınlarında ondan fazla yerleşim yeri kalıntısı veyahutta ören yeri bulunmaktadır. İşte bu ören denilen eski yerleşim birimleri Gürün toprakları veya sınırları içinde oldukça çoktur. Hemen hemen her yerleşim biriminin yerinde veya etrafından en az üç dört tane ören yani eski yerleşim birimleri vardır. Afşin-Elbistan yoluyla Gürün topraklarına giren tarihi ticaret ve kervan yolunun geçmiş olduğu mevkilerde de ören yerleri oldukça çoktur. **Hurman çayı boyunca kuzeye doğru gelen tarihi kervan ve ticaret yolu Başören köyünden ikiye ayrılır. Bu ikiye ayrılan yolun bir kolu batıya yönelerek Akdere köyü, Bozhüyük ve Tersakan** (Ters-han) bölgelerinden geçerek Akderenin kuzeyine düşen ve adına **Hurman kalesi** denilen kalenin önünden geçerek 1950 yılına kadar Gürün'e bağlı olan fakat bu tarihten sonra da Sarız ilçesine bağlanan Akoluk Çürük köyünden geçerek, Büyükörtülü, Söbeçimen yoluyla Sarız'a bağlanırdı. Buradan da ikiye ayrılan bu yolun bir kolu Akoluk Çürük yoluyla Damızlık, Karapınar, kırk geçit yoluyla Pınarbaşına (Aziziye) ulaşırdı.

Başören köyünden ayrılan ve yukarıda sözü edilen batıya doğru giden bu yolun tersi istikametine de bir başka uzanmakta idi. Bu yol da Güldede köyüne kadar varır, buradan da birisi Tekrahma (Yolgeçen köyü)dan geçerek Çerkesin düşeği mevkiinden giderken bir diğeri ise Güldede, Karapınar köyü, Yaylacık köyleri, kışla deresi mevkiinden geçerek günümüzdeki Osman Dede köyünün önünde (burada II. Abdülhamit zamanında bir askeri kışla bulunmakta idi) günümüzdeki Malatya-Kayseri yoluyla eşitlenebilen eski Malatya yoluna kavuşurdu. Yine bu yol İncesu köyünün düzlüğünden Davulhüyük ve Kızılören köylerinden geçerek Sivas'a giden yola ulaşırdı.

Güldede'den ayrılarak Tehrahma (Yolgeçen) köyünden geçerek Çerkesin düşeği Sarıçiçek düzlüğü ve Ömerağanın yurdu mevkiinden geçerek Beypınarköyünün önündeki Çerkes yolundan geçerek Karaboğaz mevkiine gelirdi. Burada ise ikiye ayrılan bu yolun birisi Karataş mevkii ve deve kemiği mıntıkasından Çelikanlı yurduna inerek burada Kayseri Malatya yoluna kavuşurdu. Karaboğaz mevkiinde Kuzeybatı kesimine doğru giden yol ise Aksaktaşından (Beypınar köyü) Börklünün göl ve Sivritepeden geçerek Börklü (Kındıralık) ve Güneş köylerinin içinden geçerek Dörtağıllar mıntıkasından Kayaltı ve Böhrek köylerine doğru yani Uzunyayla mıntıkasına girer ve buradaki yola da Aziziye'ye ulaşırdı.

Yine bir başka yol ise Beypınar köyünün Avşar deresinden yapraklı ve Çukuryurt mevkiinden Salyurt Yaylasından geçer ve burada Çerkesin düşeğinden Beypınar köyünün dağlayan mevkiinden yokuşlarda çıkarak Salyurt Yaylasına ulaşan diğer bir tali yol ile bu yayladan birleşerek bu mevkiiden çıkan Zamantı Çayının akıntısı istikametinde giderek Çalolar mevkiinden Karagözden geçerek Damızlık yoluyla gelen ve Başören köyünden Akoluk Çürükten geçerek Damızlık ve Karapınardan

geçerek buraya kadar gelen yol ile birleşir ve kırk geçit mevkiinden de geçerek Aziziye'ye yani bugünkü Pınarbaşı ilçesine dolayısıyla Kayseri yoluna ulaşırdı.

Gürün topraklarından geçen tarihi ticaret ve kervan yolları sanki bir ağ gibi Gürün sınırları içinden geçmekteydi. Gürün'ün batı kısmındaki toprakları içinde geçen yollar Selçuklular zamanında meşhur olan ve kurulan **Yabanlu Pazarına** ulaşan yollar Gürün topraklarından geçmekteydi. Gürün'ün doğu kısmındaki toprakları içinde geçen kervan yolları da bilindiği gibi Orta Anadolu'yu Halep'e bağlayan yolların geçmiş olduğu tarihi ticaret ve kervan yollarının üzerinde bulunuyordu.

"Selçuklu ve Osmanlılar döneminde Halep-İstanbul kervan yolu üzerinde olan Gürün ticaret ve endüstri yönünden kalkınmış bir durumdaydı. Bu dönemde Gürün merkezinde 4 büyük iş hanı 6000 aile ve 15000'i aşkın nüfusu bulunmaktaydı. 1890 yılında Gürün'de şal dokumacılığı en zengin ve gelişmiş durumda idi. (Resimli Türkiye Ansiklopedisi Cilt: 2)

"Halep orda ise arşın burada"

"Halep yolunda eşek izi arıyor"

"Ustası Şam'dan gelmedi ya?"

"Şam ipeği değil ya! Ne yapalım?"

"Lök gibi dinelmek"

"Hecin gibi"

vb. gibi deyimler veya atasözleri hep bu ticari ve kervan yolu üzerinde bulunan Gürün ilçesinin daha o zamanlardan beri kalan ve o dönemlerin izlerini taşımaktadırlar.

Faydalanılan Kaynaklar

1- Tohma Havzası - Mehmet Ali Cengiz. Sayfa: 110.
2- Yurt Ansiklopedisi - Malatya Maddesi. Sayfa: 5412.
3- Yakın Şark - Şemsettin Günaltay. Cilt: 2. Sayfa: 167.
4- Tohma Havzası - M. Ali Cengiz. Sayfa: 110.
5- Belleten - Cilt: 10. Sayı: 39. Sayfa: 526. 527. Belleten - Cilt: 15. Sayfa: 69. 329. 330.
6- Tevrat - Tekvin Bölümü, Ayetler. 1. 2. 3. 4.
7- Yabanlu Pazarı - Prof. Faruk Sümer Sayfa: 4.
8- A.g.e. Sayfa: 35.
9- A.g.e. Sayfa: 36.
10- A.g.e. Sayfa: 39.
11- A.g.e. Sayfa: 41.
12- Osmanlılarda Derbent Teşkilatı - Doç. Dr. Cengiz Orkunlu. Sayfa: 14. 15. 47. 121.
13- Yabanlu Pazarı.

GÜRÜN İLÇESİ'NDE CAMİİLER VE MANEVİ HAYAT HAKKINDA BİLGİLER

Osmanlı Devleti kuruluşundan yükseliş devrine kadar hatta ondan sonra da Medrese, camii ve tekke üçlüsünden almış olduğu yardım ile büyümüş ve 600 sene varlığını sürdürebilmiştir. Bu üçlüsü, liyakatli yöneticiler ve ilmiyle amel eden bilginler ve tarikat sahibi şeyhlerin ve tarikat aracılığıyla, İslam aleminin içinde kutsal bir bağ olan "Din Kardeşliği" prensibinin kuvvetlenerek gelişmesinde en önemli etken olmuşlardır. İslam aleminin dayanak noktası olan ve Anadolu topraklarının bütün Hristiyan alemi karşısında muhafaza ettiren gücü, Anadolu'nun hemen hemen her yerinde, en küçük yerleşim biriminde bile binlerce yıldır fışkıran tevhid nurlarının kaynağını ve iman ehlinin dayanak noktasını teşkil eden camiiler ve bunların hemen yanıbaşındaki kurulmuş olan çeşitli medreseler, tekkeler ve zaviyelerdir.

Osmanlı'nın kuruluş yıllarından itibaren hocasından almış olduğu irşad vazifesini yerine getirmek için Anadolu'ya gelerek önce Darende, Kayseri, Aksaray, Bursa gibi beldelerde kaldıktan sonra yine tekrar Darende'ye gelerek buraya yerleşen ve burada da medfun bulunan, Somuncu Baba namıyla maruf Şeyh Hamid-i Veli Anadou'nun İslamlaşmasında çok önemli rol üstlenmiş olduğu gibi İslamın Gürün, Darende vb. gibi bölgelerde kurumlaşmasına yardımcı olan cami, tekke ve zaviyelerin inşa edilmesinde de üzerine düşen görevi yerine getirmiştir.

İlçemiz Gürün ve havalisi şeyh Hamidi Veli'nin faaliyet merkezi olan Darende'nin manevi etkisi altında kalmıştır. (Bakınız resim 23).

İlçemiz Gürün'de daha 1940'lı yıllara kadar Kadiri tekkesi diye anılan bir tekkenin bulunması ve hemen tekkenin yanında da aynı isimle (Tekkecami) bir camiinin bulunması aynı zamanda da bu caminin medrese olarak kullanılmış olması Gürün ilçesinin bu tarikatın ve bu tarikate mensub şeyh ve dervişlerin etkisinde kalmış olduğunu göstermektedir. Bugün adına Yassıcatepe mahallesinde bir camii yaptırılmış olan ve yine bu mevkiide medfun bulunan Nakşibendiyye tarikatine bağlı olan Hayrani Baba (-) ve yine Kadiri tarikatına bağlı olan Gürün'lü Sabunizade Hüseyin Kemali Baba (-) ile Halveti şeyhliğine kadar yükselmiş olan Sükuti Baba (-) Somuncu Babadan sonra gelen neslinden ehli tarikatın ve birtakım marifet ehlinin sırlarını bunlardan almış olan Gürün'lü mutasavvuflardan sadece bilinenlerden bazılarıdırlar. Zaten Osmanlı'nın son dönemlerinde de Güründe manevi hayatın olgunlaşması konusunda bu tarikatın ve diğer kollarının etkisi olduğu kesindir. Gürün'de Osmanlının son dönemlerinde kurulmuş olan Fevziyye Medresesi'nin de Darende'deki Şeyh Hasan Efendi'nin önderliğinde gerçekleştirilmiş olduğu bilinmektedir.

Kabri Pınarönü Mahallesinde bulunan ve kendisine Erzurumlu Muhacirinden Müftüzade Tevfik Efendi (Ölümü: 1224/1808)nin de Darende'ye manevi yönden bağlı olduğu bilinmektedir. Ve yine Gürün'ün yetiştirmiş olduğu Osmanlı'nın son dönemi alimlerinden olan Hacı İsmail Efendi (Ölümü: 1264/1848)nin de yine Somuncu Baba sâliklerinden olduğu ve ehli tasavvuf ve ehli tarikat mensubu olduğu gibi aynı zamanda keramet sahibi olduğu da bilinmektedir.

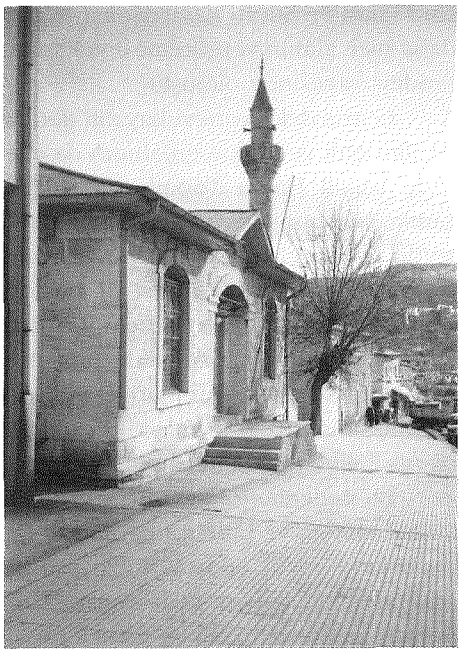

Resim 23

XVIII. Yüzyılın ortalarında ve XIX. yüzyılın başlarında Gürün'lü olan ve Müftülük, vaizlik ve müderrislik vb. gibi daha birçok ilim mertebelerine yükselmiş olan insanların çoğu da Somuncu Baba'nın dergahında yetişmişlerdir. Somuncu Baba dergahı derviş ve müderrislerinden olan son dönemin alimlerinden fazıl, ilim ve irfan sahibi bir kimse olarak tanınan, kendisine "Büyük Hafız" lakabı verilmiş olan Sofizade Mahmut Efendi Gürün'de giderek kendisinden ilim öğrenmek isteyen birçok kimseye ders vererek bunların yetişmelerini sağlamıştır. Bu zat aynı zamanda Darende'de mütfülük de yapmıştır. Kendisi daha önce Çorum'da ilim tahsil ederek müderrislik makamına erişmiş burada birçok ilim adamını yetiştirdikten sonra da kendi memleketi Darende'ye gelerek bu beldede bu görevi sürdürmüştür.

Sofizade Hacı Mahmut Darendevi (1240/1824-1312/1896) Nakşibendi tarikatının halifelerinden Çorumlu meşhur Hacı Mustafa Efendi'nin halifesiydi ve ehli keramet sahibi bir kimseydi. Darende de 20 yıl kadar Şeyh Hamidi Veli camiinin yanındaki medresede yüzlerce talebeye ilim öğretmiştir. Aynı zamanda Somuncu Baba'nın ahfadından olan Seyyid ve Halid Efendilerin de hocası idi. 26 Cemaziyelula 1308/1890 tarihinde de 65 yaşında iken Darende müftüsü olarak tayin edilmiştir ve vefatına kadar da bu görevini sürdürmüştür. İşte bu zat Gürünlü birçok kimseye ilim öğreterek onların yetişmesini sağlamıştır. Örneğin; Gürünlü Müftü adıyla bilinen, Müftü Mehmet Nazi Efendi (- 26 Mayıs 1946) ve yine eski Gürün müftüsü Mehmet Tayyib (1844 - 1961) Zeki Söze Gürün eski vaizi ve aynı zamanda çok iyi bir hatip olan Deli Bekiroğlu Ali Ra-

sih Efendi ve Suçatı kasabasında "Kamalı Hoca" adıyla maruf eski müderris ve daha nice alimin yetiştirilmesi yukarıda sözü edilen Sofizade Hacı Mahmut Darendevi sayesinde olmuştur.

Gürün'deki manevi hayatın ilerlemesi konusunda Sivas ve diğer bölgelerde ilim ehli ve tarikat erbabının da etkisi olmuştu. Bilhassa da Sivaslı İhramcızade İsmail Hakkı Toprak Hazretlerinin de manevi nüfuzu bulunmaktadır. Çünkü bu zatın Gürün'de ve köylerinde sayısız derecede müntesibi bulunmaktaydı. En azından ayda bir bu zat Gürün'e veya köylerine gelerek çeşitli dini sohbetler yapardı. Köylerde de bu toplantılar yapılmaktaydı. Gürün'deki dini sohbetlere çevre vilayetlerdeki ilim erbabından ve ehli tarikate mensup derviş ve şeyhler de gelmekteydiler. Bu sohbetler ise genelde Tekke camiisi adı verilen yer (Bugünkü Cumhuriyet ilkokulunun arsasının yeri ile bugünkü Belediye binasının kuzey kısmındaki caddenin bulunduğu yerdeki Kadiriyye tekkesi olarak bilinen yerdeki camii ve medresede yapılmaktaydı.)

Bu nedenledir ki Gürüdeki dini yaşantının gelişmesinde ve ilerlemesi de tarikat ehlinin ve bilhassa da Kadiri, Halveti ve Nakşibendiyye koluna mensub dervişlerin büyük etkisi ve katkısı vardır. Bu katkı sadece dini sohbetler ve ilim öğrenmekle kalmıyor aynı zamanda da İslam iman ve ilminin dayanak noktası olan medrese, camii ve tekkelerin yapılmasında da önayak oluyorlardı. Bugün Gürün'de bulunan tarihi ve eski eser niteliğindeki camiilerin tümü de ehli tarikat mensubu kimseler tarafından veyahutta bu kimselerin önderliğinde yapılmışlardır. Bugün Gürün ilçesindeki birçok camiinin isimlerinin Şeyh Yakup Camii, Şeyh Latif Camii, Şeyh Kasım Camii vb. gibi isimlerle anılmış olmalarının nedeni bu camiilerin kitabelerinde de belirtildiği gibi tarikat mensubu bu kimseler tarafından yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır.

Gürün ilçesindeki camiiler Osmanlı Döneminde yapılmıştır. Selçuklular zamanından kalma hiçbir eser yoktur. Var ise de yıkılmış durumdadır. Çünkü gerek Gürün merkezinde ve gerekse köylerinde bulunan birçok harabe ve yıktılar hakkında herhangi bir araştırma ve inceleme yapılmadığı gibi bunların çoğu da eski ticaret ve kervan yolu üzerinde bulunan han, hamam, kervansaray niteliğindeki imaretler vb. gibi eski kalıntılardan ibarettir. Gürün ilçesi ve köylerinde eski kavimlere ait bulunan birtakım kilise, manastır vb. gibi mabedlerin kalıntıları ve harabeleri de bulunmaktadır. Gürün ilçesinin kuzeybatı kesiminde bulunan "Burç Evi" ise rivayetlerde anlatıldığı gibi Ermeniler ve Bizanslılar zamanından kalma değil bilakis Battal Gazi tarafından yani bu bölgeye ilk olarak gelerek yerleşmiş olan müslümanlar tarafından ileri bir karakol görevi ve gözetleme kulesi olarak kullanılmış bulunan tarihi birer kalıntıdırlar.

Gürün ilçe merkezinde 1940'lı yıllara kadar varlığını koruyan fakat bu yıllarda (1943/44 yıllarında sökülen iki mescidin haricindeki diğer camiiler varlığını sürdürmektedirler. 1943 yılında yıkılan mescidin birisi, Ağagilin mescidi adıyla bilinmekte idi. Ahşab bir bina olan ve 18. yüzyıl Gürün ağaç oymacılığının

en güzel örneklerinin bulunduğu bu bina bir ara sağlık ocağı ve dispanser olarak kullanıldı. 1943/44 yılında da Cumhuriyet ilkokulunun bahçesi haline getirilmiştir. Bir başka yıkılan mescit ise bugünkü Belediye binasının yerinde idi ve adına da Tekke Camii adı verilmekteydi. Burası hem Kadirilerin tekkesi ve hem de Kadirilerin çilehanesi idi. Ayrıca bu camii medrese olarak da kullanılmaktaydı. Bugünkü kütüphane binası yapılırken bu camii de yıkılmıştır.

Resim 25

CAMİ-İ KEBÎR (GÜRÜN ULU CAMİİ)

Halk arasında değişik şekillerde de olsa anlatılan ve kabul görmüş olan rivayete göre Gürün Ulu Camii, aslen Medineli olan ve kervanlarla ilk olarak Malatya'ya daha sonra da Gürün'e gelerek yerleşmiş olan Şeyh Kasım adında birisi tarafından yaptırılmıştır. Yine rivayete göre Gürün'de ilk İslamiyet de bu zat tarafından yayılmaya başlamıştır.

Bugün Ulu Camiinin altında medfun bulunan bu zatın aslında Medineli olduğu ve kervanlarla önce Malatya'ya geldiği daha sonra da ticari kervan ile İstanbul'a kadar giderken de amcazadesi meczub ve hafız Şeyh Mustafa'yı Gürün'de bırakarak kendisinin de İstanbul'dan dönerek burada yani Gürün'de kaldığı, burada yaşayan Rumlar ve Ermeniler'den oluşan büyük bir nüfusun olduğu, müslümanların da az olması sebebiyle İslamiyetin yayılması için buraya yerleştiği söylenmektedir.

Rivayetlere göre Şeyh Kasım, bugünkü Ulu Camiinin yerinde bulunan iki dükkan yerini satın alarak buraya küçük bir mescit inşa ettiriyor. Daha sonra da bu mescidin küçük olması nedeniyle Gürün'ün yerlilerinden olan Tahiroğullarından Tahir Haydar'ın kardeşi İsmail Ağa'dan bir dükkan yerini hibe etmesini ve mescidi genişletmek istediğini söylüyor. İsmail Ağa da bu teklife olur deyince bu mescit tekrar genişletilerek yapılıyor. Halk arasında söylenen bu rivayeti 1992 yılında Ulu Caminin yeniden inşaası esnasında bulunan bu caminin taş kitabesinde yazılanlar doğrulamaktadır. Gürün Ulu Camiinin taş kitabesinde şiir şeklinde şu dörtlükler yer almaktadır: (Bakınız Resim 26)

Dehr-i Fâni bilüb anladı yoktur yari
Hayır niyet kıluben sarf ider efkari
Pek harab olmuştu Camii Ekber ve minberi
Damm-ı eyvan'la dikkatli edüb imarı
Hacı İsmail Ağa eyledi bezl-ü emvali
Ömrü efzun oluben görmeye şiddet-i nari
Sadakasın dahi ihda et gör tarihini
Şeyh Kasım himmeti, tarihi ola RIZA-İ BARİ.

Bugünkü Türkçe ile şöyle denmektedir: "Dünya hayatının (zamanın) fani olduğunu ve onun dost olmadığını anlayan kimse hayırlı işler yapmaya niyet ederek hayır yapmayı düşünür. Camii kebirin (Ulucamiinin) minberi de dahil olmak üzere pek harap olmuştu. Caminin üst kısmıyla birlikte dış kısmı ilave edilerek minberi de dikkatlice tamir edildi. Bu esnada Hacı İsmail Ağa malını bu hususta sarf ederek hiçbir şeyden çekinmeyip harcadı. Bunun içindir ki onun ömrü uzun olsun ve cehennem ateşinden de korunmuş olsun. Bu sadakayı cariyeyi sen de yaşat. Gör tarihini ki bu camiinin yapımında Şeyh Kasım himmet eyledi ve bu camii de 1224 tarihinde tamir edildi" denilmektedir. Baş kitabedeki dörtlüklerde geçen "Tarihi ola rızayı Bari" cümlesindeki ifadede ebced hesabıyla tarihleme yazılmıştır. Bunun toplamı ise 1224'tür. Bu tarih Osmanlılarda kullanılan Rumi takvim ile 1224/1808 etmektedir. Yani Gürün Ulucamii 1224/1808 tarihinde ilk olarak inşaasının hemen ardından da ilk tamiratı yapılmıştır. Yani Osmanlı İmparatorluğunun başında II. Mahmut bulunmaktaydı. Arapça "kâr etmek" anlamında olan "Temettu defterleri" de bu padişah tarafından ihdas edilmiştir. Sultan ikinci Mahmut (1808-1824) tarafından düzenlenen vergi çeşididir. İşte bu defterlerden Gürün'e ait olan Temettu defterlerinden müslümanlara ait olan mal varlıkları belirtilirken "Cizye defterleriyle" de gayri müslimlere ait olan mal varlıkları belirtilmektedir. 1241/1826 yılına ve daha sonraki yıllara ait temettu defterlerinde (13574, 13577, 13578, 13579, 13585, 12589 nolu defterlerde) Gürün camiilerinde bilgiler verilmektedir. Gürün Ulucamii hakkında da bilgi verilmektedir. Bu defterlerde verilen bilgilere göre Gürün Ulu camiinin 1845 yılında da bir tamirat geçirmiş olduğu belirtilmektedir. Bu tarih ise Gürün ilçesinin subaşılık haline getirilmiş olduğu yıllara rastlamaktadır.

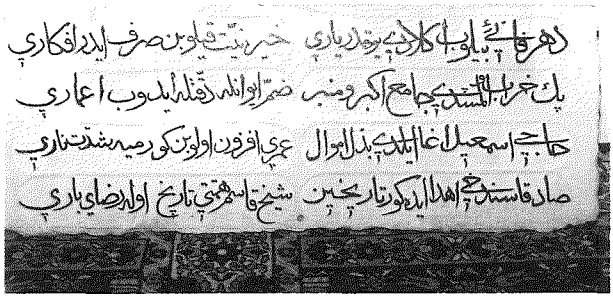

Resim 26

Şu halde Gürün Ulu camii, 1224/1808 yılında ilk tamiratı yapılmıştır. 1845 yılında ise ikinci tamiratı yapılmıştır. Üçüncü tamiratı ise yine bu camiinin ön kapısında bulunan taş kitabede belirtilmekte ve şöyle denilmektedir: "(Bugünkü Türkçe ile)" Camiinin tekrar tamir edilirken yarım kaldığını ve aslında küçük ve kısa olan minarenin de yeniden inşa edildiğini ve bu inşaatın da kaymakam Nazif Bey önderliğinde vukuu bulduğunu belirtmektedir.

Halk arasında söylenenlere ve yaşlıların anlattığına göre ve camiinin ön

Resim 27

kapısındaki taş kitabedeki verilen tarihte yani Rumi 1340/1924 yılında Gürün Ulucamiisi tekrar inşa edilmiştir. (Bakınız Resim 27)

Balkan harbinin başladığı yıllarda 1912 yılında Gürün Ulu camiisi temele kadar inilerek sökülmüş ve temelde sel kalıntılarına rastlanılmış olduğundan kalın ardıç ağaçları atılarak at ve keçi kılı ile kireç dövülerek harç olarak kullanılmış ve böylece temelin daha sağlam olarak yapılması sağlanmıştır. Bu esnadan caminin yapımında devlet tarafından bu bölgeye yerleştirilmiş olan Rum ustalar ve Rum işçiler ücret ile çalıştırılmışlardır. Ulucamiinin taşlarının bir kısmı Çayboyu mahallesinde Gökpınar yolunun üzerinde bulunan eski bir kilisenin taşları getirilerek yapılmıştır. Bu taşlara Süngüt taşı adı verilmektedir. Bu taşlar hem sıcağa ve hem de soğuğa çok dayanıklıdırlar. Ulucamiinin taş ihtiyacının bir kısmı da Yılanhüyük köyünden getirilerek yapılmıştır. Ulucamii bu tarihlerde ancak Pencere hizasına kadar yapılabilmiştir. Balkan savaşının çıkmasıyla camiinin yapımı durdurulmuştur. Ancak bu inşaat 1924 yılında tekrar başlatılmış ve kaymakam Nazif Beyin önderliğinde de minber minare ve dış kısım da ilave edilerek tekrar yeniden inşa edilmiştir. Taş kitabede bunlar ifade edilmektedir. İşte bu inşaat esnasında bu camiyi ilk olarak yaptırmış olan kişiler Şeyh Kasım ve amcazadesi olan Şeyh Mustafa ve onlardan birisinin küçük çocukları olduğu sanılan bu mezarlar da hem caminin ilk banisi olmaları ve hem de caminin genişletilmesinin ancak bu mezarların camiinin içine alınmasıyla yapılabilmiştir. Bunun içindir ki bu zatların mezarları bugün Ulucaminin içinde (altında), medfun bulunmaktadırlar.

Ulu camiinin 1924 yılındaki bu inşaasında gövdesi dört büyük sütun üzerine inşa edilmiştir. Kubbesi ise yanlardan çapraz tonozlarla örtülmüştür. Minber ve mihrabı ise çok güzel barok üslubuyla süslemeli (Akasya dekoruyla ve mermerden yapılmıştır). (Bakınız Resim 28).

Gürün Ulucamiisi en son olarak da 1992 yılında tekrar bir tamirat yapılarak iç tezyinatı Kayserili ustalar tarafından süslenmiştir. Dış kısmı ise yeterli gelmediğinden tekrar camiinin iç kısmına dahil edilmiştir ve kadınlara ait yer de yapılmıştır. Bu tamirat esnasında taşları Gökpınar ve Kayserinin ağırnastan özel

Resim 28/B

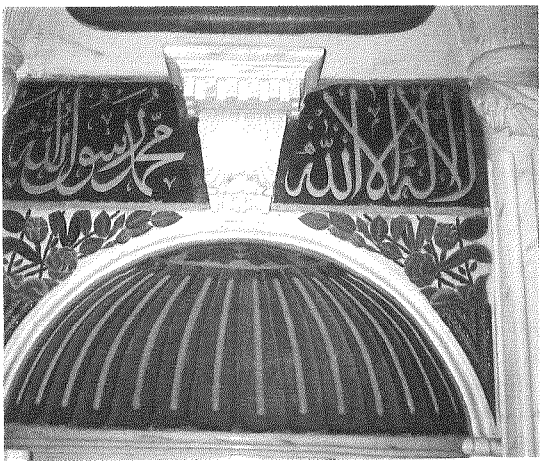

Resim 28/A

olarak getirilmiştir. Böylece Gürün Ulucamiinin 1992 yılında beşinci tamiratı yapılmıştır.

Bütün bu bilgilerin ışığında Gürün Ulucamisi yaklaşık olarak her 70 yılda bir tamirat gördüğüne göre ve ilk tamiratı da bizzat bu camiinin banisi olan Şeyh Kasım tarafından yapılmış olduğu düşünülecek olursa Gürün Ulucamiinin yaklaşık tarih olarak 1700'lü yılların ortasında yapılmış olduğu ortaya çıkmaktadır. Ki bu tarihler ise Sultan dördüncü Murat'ın Bağdat seferine çıkmış olduğu yıllara rastlamaktadır. Bilindiği gibi Sultan dördüncü Murat her gittiği yere han, hamam, camii vb. gibi eserleri yaptırmıştır. Halk arasında söylenen rivayete göre de Sultan Murat Gürün'e bir hamam, Sazcağız köyüne bir han, Hasan Barduk'a da bir camii yaptırmıştır. Bağdat seferinden dönerken de bu bölgelere uğramış ve bu yaptırmış olduğu binaların harabe haline geldiğini görünce "Gürün neyler hamama, Sazcağız neyler hanı, Hasan Barduk neyler camiiyi" diyerek bu bölgelerin halkına sitem etmiştir. Bizim tahminlerimize göre Gürün Ulucamii Sultan dördüncü Murat'ın Bağdat seferinde 1638-1640 yıllarında yapılmıştır. 1224/1808 yılında ilk tamiratı, 1845'de ikinci tamiratı, 1912 yılında üçüncü, 1924 yılında dördüncü, 1992 yılında da beşinci tamiratı yapılmıştır. Gürün Ulucamisinin banisi ise taş kitabede de belirtildiği gibi Şeyh Kasım is-

mindeki bugün Ulucamiinin altında medfun bulunan zattır. Gürün Ulucamii Osmanlı döneminden günümüze kadar gelmiş olan ve tarihi değeri bulunan ve ilçemiz Gürün'ü süsleyen tarihi eserlerden birisidir.

MEYDAN CAMİİ (BÜYÜK ŞEHİTLİK CAMİİ)

Halk arasında "Kuburluk (mezarlık) camii" veya "Yanan camii" olarak bilinen bu camii resmi kayıtlarda (Gürün'e ait temettu defterlerinde 13577 nolu deferde ve diğerlerinde 1241/1826)de "Meydan camii" olarak belirtilmektedir. Yine resmi kayıtlarda bu camii Emin Bey mahallesinde (Bugün Kirazlık mahallesi) bulunduğu belirtilmektedir. Resmi kayıtlarda belirtildiğine göre bu yıllarda Meydan camiinde görev yapan Mehmet Emin ve Mustafa Efendi adında iki zat imamlık yapmaktadırlar.

Meydan camiinin yanında bugün bile mevcut olan birtakım mezarlar bulunmaktadır ki halk arasında söylenen rivayetlere göre burada yapılan bir savaş esnasında burada şehit düşmüş olanların mezarları bulunmaktadır. Bunun içindir ki bu camiiye Kuburluk yani mezarlık camii denildiği gibi halk arasında "Şehitlik camii" adı da verilmektedir. Meydan caminin yapıldığı tarihe gelince; bu camiinin içinde bulunan taş kitabede ebced hesabıyla 1226/1810 tarihi gösterilmektedir. Bu hesaba göre Meydan camii, Gürün Ulucamiinden iki yıl sonra (Ulucamii 1224 yılında yapıldığına göre) yapılmıştır. Meydan camiinin taş kitabesinde şunlar yazılıdır: (Bakınız Resim 29).

Hamdüllillahi oldu tevfiyk cenabı kibriya
Barekellahü düşdi Meydan camii gülden ziya
Böyle zengin oldu raina sanki cennet bağıdır
Virdi Revnake dilimümine badı sabah
Dü cihanda hürrem et yarabbi bu hayrat sahibin
Fahr-i Alem hürmeti içün cümle ruhu enbiya
Bani-i hacı Ağa'dır şimdi Ma'bedi hanenin
Ruz-i mahşerde şefiy eyle Yarabbi Mustafa
Şeyh latif eyler yarabbi müstekıym et tarihi
Ulu Rasülün hakkı içün Hakkı şehidiy kerbela 1226/1810

denmektedir.

Bugünkü Türkçe ile "Allah'a hamdolsun bu camii ki cenabı Allah'ın yardımıyla tamamlanmış oldu. Bu duruma müminler çok sevindiler. Her iki cihanda da yarabbi bu hayratı yapanlara cehennemi haram et. Her iki cihanın övüncü Hz. Muhammed s.a.v.'in hürmeti için. Bu caminin banisi Hacı Ağa isminde ki bir zattır. Yarabbi mahşer gününde Mustafa s.a.v. şefaatçi olsun. Şeyh Latif isminde ki zat da himmet eyledi ve lütfetti. Yarabbi bizi doğru yolda eyle. Ulu peygamberin hakkı için ve büyük şehitlerin hürmeti için (burada yatan) diye-

Resim 29
Meydan Camii'nin minberi.

rek şu camiinin banisinin Hacı ağa ismindeki bir zat olduğunu ve önderlik eden kişinin de şeyh Latif ismindeki bir zatın olduğunu ve 1226/1810 yılında yapılmış olduğunu belirtmektedir.

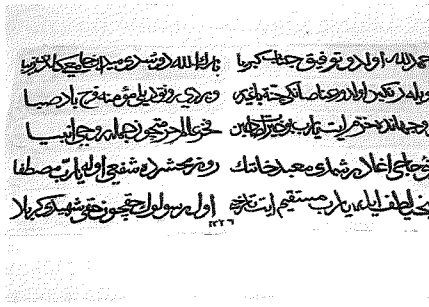

Resim 30
Meydan Camii'nin taş kitabesi

Meydan camii 1950 yılına kadar ahşap bir bina idi. Müftü Hüseyin Turan (1960/63) zamanında temelden sökülerek yine ahşap bina olarak inşa edildi. Daha sonra da etrafında bugün de olduğu gibi marangoz dükkanları bulunduğu için bir yangın sonucunda tamamen yanmış olup müftü Şehmuz Alkaç zamanında (1972/75) Muharrem Sözen'in büyük yardımıyla camii betonarma olarak yeniden inşa ettirilmiştir.

Bu camiide görev yapan kişiler sırasıyla şunlardır.

1- Mehmet Emin Efendi
2- Mustafa Efendi
3- Şeyh Ali Aktaş
4- Sırrı Efendi
5- Mehmet Semiz (aşçı hoca)
6- Mustafa Karataş-Mevlüt Korkmaz (müezzin), Hacı Osman Takçı (müezzin)

ŞEYH YAKUP CAMİİ (AKSU MAHALLESİ CAMİİ)

Bu camiinin şimdiki ismi "Aksu mahallesi camii"dir. Fakat ne zaman yapılmış olduğu belli değildir. Ancak halk arasında söylenen rivayetlere göre burası önceleri ev iken bu mahallenin sakinleri bu evi mahalle mescidi olarak kullanmaya başlamışlardır. Yine rivayetlere göre bu camiinin banisi de ismini almış olduğu Şeyh Yakup tarafından satın alınarak mescid olarak kullanılmaya başlamıştır. Resmi kayıtlara ise bu camiinin adı "Kaşif Ağa camiisi" olarak belirtilmektedir.

Kaşif Ağa camiisinin, Abdülfettah Ağa Mahallesi temettuat defterinin 13585 nolu Abdülfettahağa mahallesi temettuat defterinin 175 nolu hanesindeki "Molla velizade Kaşif Ağazade Camii şerifi hatibi Veli efendi" şeklinde geçen kayıtta da anlaşıldığına göre bu camiyi, 1865 yılında Gürün'de ilk defa ilk özel kütüphaneyi kurmuş olan Kaşif Ağa'nın dedelerinden birisi tarafından yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Çünkü kayıttan da anlaşılacağı gibi söz konusu Kâşif Efendi aynı zamanda Şeyh Çoban Yakup Camiinin de imamıdır. Bu mahallenin Abdülfettahağa mahallesinin) bir diğer adı da "Mahla-i ulya" yani üst mahalle'dir.

1241/1826 yılı temettuat defterlerinde verilen bilgilere göre, Şeyh Yakup Camiinde bir müezzin, bir tane kürsü şeyhi ve bir de Hatip bulunmaktadır. Ayrıca bu kayıtlarda bu camiide imamlık yapan Ahmet Efendi'nin akarı (geliri) verilen bilgiye göre bu camiide bu tarihlerde beş tane görevli bulunmaktadır ki bu da bu camiinin çok eski zamandan beri ibadete açık bulunduğunu göstermektedir.

Aksu mahallesi camii 1952 yılında Gürün müftüsü Hüseyin Turan zamanında (1960) biraz daha genişletilerek tamir edilmiş halen ahşab bina olarak ibadete açık tutulmaktadır.

1990-2000 yılına kadar Ruhi Öztürk İmamlık görevini yapmıştır. Daha önceleri ise, Yahya Polat (Yeşilyurt-Malatya Müftüsü) ve Abdullatif Şener (RP Milletvekili) ve Mehmet Bilge ismindeki kimseler imam-hatiplik yapmışlardır.

PINARÖNÜ MAHALLESİ CAMİİ

Bu camiinin kitabesinde verilen bilgilere göre, bu camiiyi 1248/1832 yılında Pınarönü Mahallesi sakinlerinden Abu Ağa (Hacı Mehmet Avunduk'un dedesi tarafından yapılmıştır. Hacı Mehmet Avunduk'tan alınan bilgiye göre maddi durumu iyi olan ve dindar bir kişi olan Ebu Bekir Ağa (Avunduk) oğlu Mahmut'un dini tedrisatını tamamlayarak icazet almasından sonra babasına buraya bir cami yap ben de buranın imamlığını yapayım demesi üzerine inşa ettirmiştir. Pınarönü mahallesindeki bu cami müftü Şeyhmus Alkaç zamanında (1972-75) Abu Yonguç adındaki zata ihale usulüyle verilerek betonarme bina olarak yeniden inşaa ettirilmiştir. Minaresi ise 1984 yılında Hacı Mehmet Avunduk tarafından yaptırılmıştır.

Pınarönü camiinde sırasıyla; Hacı Mustafa Avunduk, Ahmet Başer, Tahsin

Başpınar, Yusuf Semiz, Ekrem Küçük (1993-1996) İmam-Hatip olarak görev yapmışlardır. Mevlüt Korkmaz, İsmail Çetinkaya isimli şahıslar da Müezzinlik (1993-1995) yapmışlardır.

ÇAKŞUR CAMİİ

Bilindiği gibi "Çakşur" Gürün'de eski yıllarda aynı şal gibi dokunan ve ayağa kadar uzanan şalvara (ipekli şalvara) verilen bir isimdir. Eskiden bu mahallede Ermeniler yaşamaktaydılar. Bu camiinin yerinde de Ermenilere ait bir kilise kalıntısı bulunmakta idi. Bu kilisenin yeri bu mahallenin sakinleri tarafından satın alınarak ve "Hayrat-ı Koruma Derneği"nin de çok büyük katkısıyla eski Gürün müftüsü Hüseyin Turan zamanında inşaatı başlatıldı. (1960-1963) ancak bu camiinin inşaatı Müftü Şeyhmus Alkaç zamanında (1972-75) yılında bitirilerek ibadete açıldı.

Bu camiide ilk görevli Ahmet Dolmuş adındaki imam-hatiptir. Daha sonra ise Abdullah Özdemir ve Metin Özcan bu görevi yapmışlardır (1994-1997)

TORAMAN CAMİİ (SAKAL-I ŞERİF CAMİİ)

Bu cami bu mahallede oturmakta olan Toramanlar adındaki sülalenin dedeleri tarafından yılında yapılmıştır. Bu camiinin bir diğer adı da "Sakal-ı Şerif Camiidir" 1940 yılında Diyarbakırda görevli iken bir Jandarma Karakol Komutanının Diyarbakırda görevli bulunduğu yerdeki camiinin yıkılması esnasında bu camide bulunan Sakal-ı Şerif'in Gürün'e tayini çıkmasıyla birlikte beraberinde getirmiş olduğu ve Hz. Peygamberimize ait olduğu söylenen sakalın tanışmış olduğu Hüsnü Efendiye hediye etmesi ve O'nun da bu camiiye getirerek hediye etmesiyle birlikte her yıl Ramazan ayının son haftasında halkın ziyaretine açılarak bu Sakal-ı Şerif ziyaret edilmiş olduğundan bu camiye "Sakal-ı Şerif Camii" adı verilmektedir.

Resim 31

Bu camiide ise sırasıyla, Salih Başer, Ahmet Başer, Şerafettin Takçı, Mehmet Şahiner, Kerim Özkan ve Ömer Gül İmam Hatiplik yapmışlardır.

KETENÇAYIRI MESCİDİ

Bu mescidin 1927 yılında Odabaşılardan Odabaşı Abu Ağa tarafından yaptırılmış olduğunu yaşlılar anlatmaktadırlar. Bu mescide "Odabaşıların Mescidi" demesinin nedeni budur. 1900'lü yılların Gürün ağaç işlerinin, el işlemelerinin örneklerinin bulunduğu bu mescid ahşap bir binadır. Bu mescide sıra-

sıyla; Salih Başer, Hüseyin Yüksel, Mustafa Karataş, Ahmet Başer, Ali Soğukbulak, Ahmet Demirsoy, Süleyman akpınar, Şerafettin Takçı, Ömer Gül gibi zatlar imamlık yapmışlardır.

SÜMÜKLÜ CAMİİ (ŞUĞUL CAMİİ)

Eskiden beri bu mahalleye "Sümüklü Mahallesi" denildiği için 1935 yılında bu mahalle sakinleri tarafından yaptırılmış halen de ahşap bir bina olarak ibadete açık bulunan bu camiiye "Sümüklü Camii" denmesinin nedeni budur. Hüseyin Turan zamanında bir tamirat geçirmiş olan Sümüklü Mahallesi Camiinde Şevket Hoca, Ömer Semiz, Mehmet Başer, Süleyman Akpınar, Mehmet Arslan, Ahmet Arslan imam-hatiplik yapmışlardır.

ŞÜKRÜ GÜRÜN CAMİİ (DERE CAMİİ)

Şükrü Gürün (Dere Camii) 1971 yılında Ziya Acavut adındaki zatın büyük yardımlarıyla yaptırılmıştır. Bu cami daha sonra da Şükrü Gürün adındaki zat tarafından tekrar tamiratı yapılarak ibadete açılmıştır. Bu camiide 1984 yılından 1996 yılına kadar Ali Soğukbulak imam-hatip olarak görev yapmıştır.

OSMAN PAŞA CAMİİ (GÜBÜN/ÇAYBOYU CAMİİ)

Bu camiinin ne zaman yapılmış olduğu bilinmemekle birlikte 1993 yılında bu camiinin tamiratı ve minaresinin yapılışı esnasında eski minarede bir tahta parçasına Arabi rakamlarla bu camiinin yapılış tarihi olarak 1217/1801 olarak belirtilmiştir. Halk arasında ise söylenen rivayetlere göre Osmanlı Devleti zamanında "Osman Paşa" ismindeki bir Osmanlı kumandanı bu yerleşim biriminde geçerken burada namaz kılmak istemiş ve halkın mescid olarak kullanmış olduğu küçük bir mescidin yerine yeniden bir mescidin yerine yeniden bir mescid inşa edilmesi içinde yardım etmiştir. Bu nedenle de bu camiinin defalarca tamir edilmesine rağmen ismi bu hatıraya binaen hiç değiştirilmemiştir. Camiinin önünde şu anda saklanılmakta olan ve tamiri esnasında duvarında bulunan bir taş kitabede ise "Kelime-i Tevhid"den sonra bir "Osman" ismi geçmektedir ve kalan kısmı ise silinmiş olduğundan okunamamaktadır. Ancak bu taşta yazılan Osman ismiyle halk arasında söylenen rivayetler birleştiğinde az çok bu camiinin hakkında bilgi edinilmektedir.

Osman Paşa Camiinin 1922 yılında bir tamiri yapılmıştır. 1993 yılında da tekrar tamiratı yapıldığı gibi halk tarafından da aynı yıl içinde minaresi yaptırılmıştır. Ayrıca bu camiide daha önceleri imam-hatip olarak görev yaptığından dolayı "Hacı Ahmet Efendi"nin Camii"de adı verilmektedir. Bu camiinin vakıf tarlası bulunmakta idi ve bu camiide görevli bulunan imam bu tarlayı ekip biçerdi. Bu tarla bugün Gökpınarlı Mustafa Sarı'nın elinde, evinin altındaki tarla idi.

Bu camiide ise sırasıyla, Hacı Ahmet Efendi, Ahmet Başer, Hasan Köse, Mehmet Başer, Hicabi Epik, İbrahim Karakuzu imamlık yapmışlardır.

KÖŞKER CAMİİ (MÜFTÜ EFENDİ CAMİİ)

Çayboyu Mahallesinde bulunan bu camiiyi 1920'li yıllarda Gürün eski müftülerinden olan ve Gübünlü (Çayboyu) halkından olan Müftü Mehmet Naci tarafından yaptırılmış olduğu için bu camiiye Müftü Efendi Camii adı verildiği gibi camiinin yerinin daha önceleri bir köşkere ait olduğu için bu camiiye "Köşker Camii" de adı verilmektedir. Köşker Camii 1957 yılından halk tarafından ahşap binası yıkılarak yerine betonarma bina olarak inşa ettirilmiştir. 1993 yılında da ayrıca bir tamirat daha yapılmıştır. Bu camiide ise sırasıyla, Müftü Mehmet Naci, Ebubekir Çirli, Ömer Semiz, Enver Şahinarslan, Necip Koyuncu ve Mehmet Ali Öz (1987-1996) yılında imam-hatiplik yapmışlardır.

GÜBÜN AFETEVLERİ CAMİİ

1992 yılında arsası Çayboyu Mahallesi sakinlerinden Hacı Ahmet Turan tarafından hibe edilerek camiide halk tarafından aynı yıl içerisinde yaptırılmıştır. Bu camiinin minaresinin temeli ise 1995 yılı Ekim ayında atılmış ve 1996 yılında da minaresinin inşası bitirilmiştir.

YENİ MAHALLE SERHAD CAMİİ

1986 yılında halk tarafından yaptırılan (betonarme olarak) bu camiide sırasıyla Hasan Bozkurt, Sabri Küçük, Hacı Osman Takçı imam-hatip olarak görev yapmışlardır.

KARAYAR MAHALLESİ CAMİİ

1992 yılında halk tarafından betonarme bina olarak inşa ettirilmiş olan bu camiinin minaresini de Bahçeiçi Köyünden Halil Dakın (Velioğlu) yaptırmıştır. Bu camiide ise Süleyman Ocakçı imam-hatip olarak görev yapmaktadır.

KAYA DİBİ (ŞUĞUL) CAMİİ

1992 yılında Şuğul Mahallesinde Mustafa (Körmusto) nun önderliğinde mahalle halkı tarafından yaptırılmıştır. Ahşap bir bina olarak ibadete açı bulunan bu camiide sırasıyla, Zekeriyya Duman, Zekeriyya Şahin imam-hatiplik yapmışlardır.

YASSICATEPE (HAYRANİ BABA) CAMİİ

1995 yılında Gürün Müftüsü Hüseyin Yıldız'ın önderliğinde arsasının da Belediye tarafından hibe edilmesiyle halk tarafından betonarme olarak 1800'lü yıllarda yaşamış olan ve Yassıcatepe Mahallesi mezarlığında medfun bulunan mutasavvıf ve ehli tarikat olan Hayrani Baba'nın anısına yapılmış olan bu camiiye Hayrani Babaya ait olduğu söylenen cübbe ve sarık da hediye edilmiştir.

YUKARI SUÇATI (Telin) CAMİİ

Bu camiide bulunan ve camiinin yapılışını anlatan eski bir levha bulunmaktadır. Bu levhada bu camiinin 1296/1880 yılında yapılmış olduğu ebced ile belirtilmektedir.

BEYPINAR KÖYÜ CAMİİ

1922 yılında Sivas Kongresine katılmış bulunan ve bu köyde yaşamakta olan Mehmet Bey (Malkoç) tarafından halkın da büyük yardımlarıyla yapılmıştır. 1983 yılında tekrar inşa edilen camii betonarme olarak halk tarafından yapılmıştır.

GELLOŞ (KOYUNLU) KÖYÜ CAMİİ

Bu camiinin önünde bulunan taş kitabedeki yazıta göre bu camii 1231/1815 yılında yapılmıştır.

GÜRÜN'DE MANEVİ ŞAHSİYETLER

1- Hayrani Baba: (Nakşibendi Şeyhi) dir. Yassıcatepe Kabristanında Medfundur. ayın zamanda tasavvufa ait şiirleri bulunmaktadır.

2- Sukuti Baba: Halvetiyye Şeyhidir.

3- H. Kemali Baba: Kadiriye Şeyhidir.

4- Şeyh Kasım: Ulucamii altında medfundur.

5- İsmail Zihni Efendi: (Meracel Bahreyn Adlı Eserin Sahibi Ölümü 1264/1848)

6- Tekirahma'lı İsmail Efendi (Moğolkoç)

7- M. Naci Efendi: Ölümü 1946

8- Hüsnü Akyol (Efendi)

9- Güldede

10- Çoşkun Baba

Kaynaklar

1- Asr-ı Saadet Tarihi, Ömer Rıza Doğrul, C. 4. Sayfa: 117.
2- Türkiye Ansiklopedisi, C. 5. Sayfa: 6854.
3- Asr-ı Saadet Tarihi, C. 4. Sayfa: 117.
4- A.g.e.
5- Fütuhül Büldan, Belazuri, sayfa: 263, 264. Tohma Havzası, sayfa: 92, 93.
6- 7 Fütuhül Büldan, sayfa: 241, 266. Malatya Tarihi, Mevlüt Oğuz, sayfa: 516, 51. Türklerin Tarihi, Doğan Avcıoğlu, C. I. sayfa: 127. Anadoluda Türkler, Claude chane, sayfa: 128. Türkiye Tarihi Beylikleri, Kemal Doğan, sayfa: 12. Selçuklular Zamanında Türkiye, Osman Turan, sayfa: 127, 129.
8- A.g.e.
9- A.g.e.
10- Türklerin Tarihi, C. I. Sayfa: 88
11- Türklerin Tarihi. C. I. Sayfa: 202, 205.

12- Oruç Beğ Tarihi, Sayfa: 57. An. Uy. Tar. C. 4. sayfa: 649. Tohma Havzası, sayfa: 164. Osmanlı Tarihi, İs. Hakkı Uzunçarşılı, sayfa: 158.
13- Somuncu Baba, Ahmet Akgündüz, sayfa: 27, 30, 55, 65. Türklerin Tarihi. C. I. sayfa: 149, 151, 167, 168.
14- Somuncu Baba, sayfa: 6, 2, 16, 7, 12, 22.
15- A.g.e.
16-

Kaynak kişiler:

Murat Tanyıldız, Çayboyu Mah. Kasım Yılmaz, Çayboyu Mah. Mustafa Karataş, Çarşıbaşı Mah. 1941 doğumlu, Meydan Camii İmam-Hatibi. Hacı Mustafa Küçük, Sularbaşı Köyü, 1330/1914 doğumlu. Hacı Mehmet Avunduk, Pınarönü Mah. Hacı Arap Küçük, Çayboyu Mah.

GÜRÜN'DE KÜLTÜR HAYATI

Gürün ve havalisinde de aynı Anadolu'nun diğer küçük beldelerinde olduğu gibi eski dönemlerde eğitim ve öğretim işleri Mahalle Mescidinin hemen yanında bulunan ve adına medrese denilen yerlerde yapılmaktaydı. Bu eğitim ve öğretim ise ancak okuma yazma ve ilmi-hal konularıyla sınırlı kalmaktaydı. Çünkü Gürün 1830 yılına kadar köy konumunu sürdürmüş 1830-1845 yılları arasında **Nahiye** olarak yönetilmiş ve 1845 yılında **subaşılık olmuş** ve müdürlükle yönetildikten sonra **1869 yılında da** eyaletlerin yeniden teşekkülü esnasında da resmen kaza olarak ilan edilince Gürün kazasına da ilk resmi medrese açılmıştır. Gürün kazasında (ilçesinde) açılan ilk resmi okul (medrese) un adı **Fevziye Medresesi'**dir. Fevziye Medresesinin binası ise, şimdiki Cumhuriyet İlkokulunun eski yerinde idi. Ahşap bir bina olan Fevziye Medresesinin ilk müderrisi (profösör) ise Müderris Şeyh Hacı İsmail Efendi'dir. Alim ve fazıl bir kişi olan Hacı İsmail Efendi (Ölümü: 1264/1846) nin birçok eserleri bulunduğu bilertilmekte ise de Gürün Kütüphanesinde bulunan **"Merecal Bahrayn"** (İki Denizin birleştiği yer) adlı bir kitabı bulunmaktadır. (El yazması olan bu kitap Eski Kültür Bakanı Fikri Sağlar'ın ilçemizi ziyareti sırasında Ankara'daki Milli Kütüphane'ye götürülmüştür.) Fevziye Medresesinin resmen açılmasından önce bu medrese bulunmaktaydı. Ve rivayetlere göre de bu medreseyi ilk kuran kişi bizzat Hacı İsmail Efendidir. Ölümüne kadar bu medrese de hem müderrislik ve hem de ilçede müftülük yapmıştır. Hacı İsmail Efendi'den de bu görevi yine Gürün Müftülüğü yapmış ve Fevziye Medresinin ilk resmi müderrisi olan Hacı İsmail Zihni Efendi almıştır. 1900'lü yılların ilk çeyreğine kadar bu medresenin binası tam kapasite ile eğitim ve öğretime hizmet etmiş ve daha sonrada Numune Mektebi ve Merkez Mektebi (1928) olarak da bu ahşap bina hizmet görmüştür. Daha sonra da bu bina yıkılarak şimdiki Cumhuriyet İlkokulunun yapılmasıyla binanın yıkılması sağlanmıştır.

MEDRESE DÖNEMİ

Gürün'de kurulmuş olan Fevziye Medresesinde eğitim ve öğretim Arap dili grameri olan Sarf ve Nahiv dersleriyle başlar, Fıkıh, Feraiz, Mantık, Kelam, ve Meani dersleri v.b. gibi birtakım manevi ve pozitif ilimlerin verildiği ilim ve irfan yuvalarından biriydi. Medreseler zaten Anadolu'da ilk defa Selçuklular zamanında kurulmaya başlanmış ve her Mahalleye de bu medreseler en azından birer tane olmak üzere kurulmuş ve bu tutum Osmanlılar döneminde de devam ettirilmiştir. Fakat çok önemli olan ve Tıp, Askeri eğitim, v.b. gibi konuların eğitim ise büyük şehirlerde **Daruş-Şifa"** adı verilen büyük medreselerde verilmekteydiler.

Medreseden mezun olanlara, mezun olduklarını belirtir bir belge verilir ve bunlara ise, **İcazet** adı verilirdi. Fevziye Medresesinden icazet alan ve zamanın

alimleri sayılan zevattan bazıları ise, Ali Rasih, Mehmet Naci, Tayyib Zeki Sözen, Osman Canbay, Hacı Ahmet Öz, Hacı İsmail Zihni Efendi vb. gibi şahıslardı. Bunlardan bazıları Darende'deki medreselerden icazet almış oldukları gibi isimlerini tespit edemediğimiz birçok kimselerde Gürün'deki Fevziye Medresesinden icazet almışlardı. Gürün ilçesi 19. yüzyılın ortalarında idari bakımdan Darende'ye bağlı bulunduğu içindir ki, eğitim ve öğretim yönünden de oraya bağlı bulunmaktaydı. Bundan Somuncu Baba'nın burada medfun bulunuşu ve burada tasavvuf ve tarikat mensuplarının da bulunmasının bunda çok etkisi olduğu da bir gerçektir. Çünkü Darende de bulunan ve Şeyh Hamidi Veli'nin Medresesinde 20 yıl kadar müderrislik yapan ve 1308/1890 tarihinde de Darende Müftüsü tayin edilen ve 1312/1896 yılında da vefat etmiş olan Sofizade Mahmut Darendevi'den icazet alanların buradan 10-15 yıllık bir tahsilden sonra Gürün'e gelerek hizmet vermiş oldukları da gözönünde bulundurulursa Darende'deki bu medresenin ve buradaki meşayıhların ve müderrislerin de Güründeki eğitim ve öğretim tesir etmiş oldukları açıkça görülmüş olur.

Çünkü Darende ilçesi Gürün'e göre resmi kaynaklarında belirtmiş oldukları gibi eğitim ve öğretim konusunda da daha ileride bulunmaktaydı. Bunda Somuncu Baba'nın burada medfun bulunmuş olması ve devlet erkanının buraya imtiyazlı davranmalarına neden olmaktaydı. Bu yüzdendir ki Darende ilçesi Gürün'e göre daha fazla imkana sahip bulunmuştur. Darende de "Kevaibler" adı verilenin meşhur ulemaların ahfadından olan ve eski Darende Müftüsü Hacı Enver Efendinin babası olan ve Güründe de "Büyük Hafiz" adıyla bilinen sofizade Mahmut Darendevi'nin Gürünlü birçok alim ve müderrisin yetişmesinde çok büyük emekleri olmuştur. Darende de Kevakiler olarak bilinen bu ulemanın sadece Darende de ve Güründe değil Sivas hatta Ankara, Nallıhan, Mudurnuda bile o zamanlar Nakşibendiyye tarikatına mensup oldukları için birçok müridi ve ihvanı bulunmaktaydı. Ve yine meşhur Darende'li Hamza Efendi adındaki ulemadan icazet almış olan Beşir Paşa'nın da son ahfadından olan Fevzi Efendinin **Fevziyye"** adında bir divanı bulunmaktadır. Güründeki medresenin kurulmasında çok büyük katkıları olduğuda bilinmektedir. Güründe ilk medrese (Fevziye Medresesi) bu dönemde Fahri olarak açılmıştır. Gürün'den Darende'ye tahsil için gitmiş olanlara da ayrı bir önem verilmiş olduğunu da bizzat yaşlılar anlatmaktadırlar. Darende ilçesine ve dolayısıyla Gürün'e de ilim ve irfanın yayılmasında birçok ilim adamı seviyesindeki müderrislerin ve diğer zevatın yetişmesinde osmanlı padişahı III. Mustafa'nın damadı olan ve kendisinin de İstanbul'da doğmuş olmasına rağmen (aslen Arapkir doğumludur) Sadrazam Koca Rağıp Paşa (Doğumu: 1698-) Dışişleri Bakanı (reisülküttap) olmuş, Halep, Mısır, Şam v.b. gibi yerlerde valiliklerde bulunmuş daha sonra da 1756 yılında da Sadrazam (Başbakan) olmuştur. **"Sefiynetül Metalib"** adında Arapça yazılmış bir hiciv eseri bulunmaktadır. Kendisi nüktedan ve hazır cevaplılığıyla tanınan bir kişi olduğu kadar okumaya ve kitaba meraklı bir kim-

seydi. Bunun içindir ki başta İstanbul olmak üzere birçok şehirlere ve kasabalara kütüphaneler açtırmıştır. Bu kütüphanelerin kurulduğu şehir ve kasabalar arasında Arapkir, Darende ve Gürün'de bulunmaktadır. İşte Gürün ve Darende vb. gibi kasabalarda bu dönemlerde okuma yazma oranı ve ilim tahsil edenlerin sayısı oldukça fazlaydı. Koca Rağıp Paşa'nın devamlı yükselmesinden hoşlanmayanlar "Taşradan geldi, Devlete erdi" vb. gibi sözler etmeye başlamışlar, bunu duyan Rağıp Paşa hiç aldırış etmemiş birçok şehir ve kasabaya kütüphanelerin kurulmasını sağlamış ve Osmanlı imparatorluğunda da ilk defa medrese, medresede okuyan öğrenci sayısı, cami sayısı ve kütüphane sayımlarını yine Koca Rağıp Paşa yaptırmıştır. Sayım sonuçlarının divanda görüşülmesi esnasında **Divriği, Darende, Arapkir, Eğin ve Gürün'ün** diğer emsali yörelere göre nispeten medresesi, ve okuyan öğrenci sayısının ve camilerin sayısının ve kütüphane sayısının fazla olduğu dikkati çekmiş ve bu yerlerin neden bu kadar ileri seviyede olduğu konuşulmaya başlayınca kendisine daha önceden laf atanlara nükteden bir kimse olduğu için şöyle demiştir:

Divriği'den, Eğin'den, Arapkir'den, Darende'den, Gürün'den, Olamazsınız bu beş beldenin birinden..." diyerek kendisini çekemeyenleri susturmuştur.

Kısacası Osmanlı İmparatorluğunun zamanında yayınlanmış olan Salnameler (il yıllıkları) de de görüldüğü gibi bilhassa da Osmanlının her dönemlerinde olduğu gibi bu dönemde de Sivas ve havalisindeki beldelerde de ilim ve irfan yuvaları olan çeşitli medreseler ve diğer eğitim ve öğretim kurumları bulunmaktaydı. Gürün ilçesinde de belli başlı birtakım Mahalle Mekteplerini gözönüne almazsak Güründe ilk açılan medrese Fevziyye Medresesidir bunlardan birisidir. İşte Sivas Salnamelerinde de belirtildiği gibi 1261/1845 yılında Gürün Temuttu defterlerinde adı zikredilen müderris 1264/1848 yılında vefat etmiş olan ve aynı zamanda da Gürün'ün ilk müftüsü olan ve yine 1845 yılına ait bulunan Gürün Temuttu defterinde "Müfti-i Belde" yani Gürün'ün müftüsü olduğu belirtilen kişi Hacı İsmail Efendi'dir. Güründe işte bu dönemde Hacı İsmail Efendi gibi alim insanlar bulunduğu gibi bu zatın yetiştirdiği diğer birçok alim insanlar da bulunmaktaydılar ve Gürün'de eğitim ve öğretimin gelişmesi yönünde çaba sarfetmekteydiler.

Örneğin 19. yüzyılın sonlarına doğru iki medresenin varlığından söz edilmektedir. Temuttu defterlerinde **"Muallim-i Sıbyan"** olarak vazife yapan ve ayn zamanda da Emin Bey Mahallesinde ikamet etmekte olan belirtilen Hocaoğlu Ahmed Efendi ise Temuttu defterinde bahsedilmiş olan alimlerden birisidir. Şurası bir gerçektir ki 19. asrın sonlarına doğru Gürün'de okul ayısı gittikçe artmıştır. 1302/1886 tarihli Sivas Salnamesindeki kayılara göre Güründe köyleri dahil olmak üzere **32 adet mektep (okul) bulunmaktaydı. Öğrenci sayısı ise, 1880 yılında:** Kız öğrenci adedi 102 olup, erkek öğrenci sayısı ise **672 kişidir.** Yine bu resmi kayıtlara göre Gayri Müslim çocukları için de üç okul açılmış ve bu üç okulda da **17'si KIZ** olmak üzere **70 adet** erkek öğrencisi bulunmaktaydı.

Bu yıllarda öğrenci sayısının artmış olmasının bir nedeni de bu yıllarda devletin **"Rüştiye"** adındaki okulları açmış olmasından kaynaklanmaktadır. İşte bu yıllarda yine Salnamelerde de belirtildiği gibi gerek ilçe kaymakamlıklarına ve gerekse nahiye müdürlüklerine gönderilen tamimlerde öğrencilerini okula göndermeyen veliler hakkında birtakım müeyyidelerin uygulanması için bu velilerin ilçe kaymakamlıklarına bildirilmesi yönünden ikaz ve ihtarda bulunulduğunun belirtilmesi de bunu doğrulamaktadır. (1302 tarihli Sivas Eyaleti Salnamesi Sayfa: 322)

Osmanlı döneminde her beldenin mahallesinde eğitim vermekte olan mahalle mektepleri bulunmaktaydı. Ancak Tanzimattan sonra bu Mahalle Mektepleri kaldırılarak yerine Rüştiye adı verilen okullar açılmıştır. Güründe de Rüştiye okulu açılmıştır. İlçe merkezinde bulunan Rüştiye Mektebinde mezun olanlar yol ve ulaşım geçim güçlüğü nedeniyle yüksek tahsillerine çoğunlukla da devam edememişlerdir. Ancak Darende, Sivas vb. gibi bölgelere giderek okumayı sürdürmüşlerdir. Bu yüzdendir ki yukarıdaki nedenlerden dolayı da birçoğuda daha icazetini bile tamamlamadan köyüne geri dönmek zorunda kalmışlardır. İlçe merkezinde bir ara adına ÜNAS Mektebi adı verilen okullar da açılmıştır. Erkek çocukların gönderilmiş olduğu okullara ise Numune Mektebi adı verilmekteydi. İlçemiz Güründe eski Fevziye Medresesinin yerine Numune Mektebi açılarak (1330/1925) eğitim ve öğretime devam edilmiş, 1928 yılında da bu okulun adı **Gürün Merkez Mektebi** olarak adı değiştirilmiştir. (1928 de) İşte bu yıllarda da erkek ve kız çocuklarının birlikte okumalarına başlanmıştır. Buradaki okula öğrencilerin sığmamaları nedeniyle eski okul binası (Ahşap olan Fevziye Medresesinin Binası) sökülerek yerine betonarme bina inşa edilmiştir ve adı da sonraki yıllarda Cumhuriyet ilkokulu olarak değiştirilmiştir. Yassıcatepe Mahallesine ve Kurultay Mahallelerine de ayrıca birer ilkokul yaptırılmıştır. İşte Gürün ilçesinde 1929 yılına gelindiğinde de bu tarihli Sivas yıllığında da belirtildiği gibi üç tane okul bulunmakta idi. Bunlar ise; Gürün merkez Cumhuriyet İlkokulunda 5 sınıflı bir ilkokul vardır ve öğretmen sayısı ise beştir. Kurultay Mahallesinde ise bir ilkokul bulunmakta ve bu ilkokulun da 3 sınıfı bulunmaktaydı. Yine bu okulda üç öğretmen görevlidir. ihsaniye Mahallesinde (bugünkü Yassıcatepe) ise üç sınıflı bir ilkokul bulunmakta ve burada da bir öğretmen görevli bulunmaktaydı. Gübün Köyü (Çayboyu) nde ise üç sınıflı bir ilkokul vardır ve bir öğretmeni vardır. Telin Köyünde ise, 3 sınıflı bir ilkokul bulunmakta ve bir öğretmeni vardır. Yava (Yuva) Köyünde 3 sınıflı bir ilkokul ve bir öğretmen vardır. Celikanyurdu (Yaz yurdu) Köyünde üç sınıflı bir ilkokul ve bir öğretmen vardır. Göbeköreń'de Köyünde de üç sınıflı bir ilkokul ve bir de öğretmeni vardır. Yekün olarak da 1934-35 yıllarında Gürün'de İlkokullarda ders veren öğretmen sayısı 15 olup talebe sayısı ise: Gürün ilçe merkezinde kız öğrenci sayısı 49 ve erkek öğrenci sayısı 265'dir. Toplamı ise: 314 öğrencidir. Köylerde ise 1934-35 öğretim yı-

lına toplam 306 ilkokul öğrencisi olup, bunların 207'si erkek öğrenci 99 adeti de kız öğrencidir.

CUMHURİYET DÖNEMİ

Gürün ilçesinde bulunan Medrese eğitim 1910 yılına kadar sürdürülmüştür. Bu eğitim ve öğretim şimdiki Cumhuriyet İlkokulunun eski yerindeki ahşap binadan yapılmaktaydı. Fevziye Medresesi 1910 yılına kadar hizmetini sürdürmüştür. 1910 yılından da bu medresenin adı **Mekteb-i İbtidaiye** olarak değiştirilmiş ve bu ad ile 1914 yılına kadar devam edilmiş ve bu isimle eğitim ve öğretim sürdürülmüştür. 1914 yılından da Mekteb-i İbtidaiye'nin adı **Numune Mektebi** olarak değiştirilerek, bu devre içinde de Mektebi İbtidaiyye'deki "Sıbyan Sınıfı" kaldırılmış ve altı yıllık eğitim hizmetini vermiştir. Bu dönemde az da olsa Fransızca yabancı dil dersi verildi. 1928 yılında da Gürün Merkez Mektebi adı altında çalışmış 1828-29 da Cumhuriyet İlkokulu adını aldı. Bu dönemde de Arap harfleriyle eğitim ve öğretimin kaldırılması yani Harf İnkılabıyla birlikte Cumhuriyet İlkokulunda Latin Harfleriyle eğitim ve öğretime devam edildi. Bu dönemde bu okula öğrencilerin sığmaması nedeniyle Cumhuriyet İlkokulu binasının kapsamı genişletilerek yeni binası inşa edildi. Ve daha sonra da Kemal Özalper (Yassıcatepe) İlkokulu ve Kurultay İlkokulu inşa ettirilerek Gürün merkezindeki ilkokul sayısı artırıldı. Bu yıllarda Gübün Köyünde (Şimdiki Çayboyu Mahallesi) de de bir ilkokul bulunmaktaydı. Daha önce Çörten Mahallesinde ahşap bir binada eğitim veren okul daha sonra şimdiki Atatürk İlkokulunun eski binasına taşınarak 1960 yılına kadar bu binada eğitim yapıldı. 1960 yılında da şimidiki binanın yapılmasıyla birlikte sınıf adedi de artırıldı.

Yine bu yıllarda Suçatı (Telin Köyünde) kasabasında Karadoruk Köyünde ve Göbeköreh ve Beypınar Köylerinde birer ilkokul bulunmaktaydı. Yani Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Gürün ilçesi merkez ve köylerindeki okul ve öğretmen, öğrenci adedini gösterir tablo aşağıdadır:

Resmi rakamlara göre 1929 yılında Gürün ilçe nüfusu toplam: 21.776 dır. İlçe merkez nahiyesinden başka iki nahiyesi (Karadoruk ve Göbeköreh) mevcut olup, merkez bucağına bağlı sekiz köy bulunurken, Karadoruk Nahiyesine bağlı 15 köy mevcuttur. Göbeköreh Nahiyesine ise 30 köy bağlı bulunmaktadır. Bu ilçede toplam (köyler dahil) **8 adet ilkokul bulunmaktadır ve bunun tanesi 5 sınıflı Cumhuriyet İlkokulu bulunmaktadır.**

1934 yılı itibariyle ise bu durum şöyledir:

Yerleşim biriminin adı	**okul adedi**		**Sınıf Adedi**
Öğ.A.Öğr.			
Gürün ilçe merkezi (Cum. İlk)	1	5	5
Gürün Merkezi-Kurultay İlk.	1	3	3
Gürün Merkezi İhsaniye İlk.	1	3	1

Gürün Merkezde toplam ilkokul sayısı: 3 İlkokul, öğrenci sayısı toplamı: 314 kişidir. Bu rakamın 49 tanesi kız öğrencidir. 265 tanesi de erkek öğrencidir. Öğretmen sayısı ise: 9 tanedir.

Gübün Köyünde 3 sınıflı bir ilkokul ve bir öğretmeni vardır.

Telin köyünde 3 sınıflı bir ilkokul ve bir öğretmeni vardır.

Yava (Yuva) köyünde 3 sınıflı bir ilkokul ve bir öğretmeni vardır.

Göbekören köyünde 3 sınıflı bir ilkokul ve bir öğretmeni vardır.

Celikanyurdu köyünde 3 sınıflı bir ilkokul ve bir öğretmeni vardır.

Gürün ilçesine bağlı nahiye ve köylerdeki toplam ilkokul sayısı ise: 5 adettir. Yine bu köy ilkokullarında eğitim veren öğretmen sayısı da 5 kişidir. Bu köylerdeki ilkokullarda eğitim gören öğrenci sayısının toplamı ise: 306 kişi olup, bunların 99 tanesi kız öğrenci, 207 tanesi de erkek öğrencidir.

Gürün ilçesi ve bağlı köylerine 1950-1960 yılları arasında bilhassa da hemen hemen tüm köylerine birer ilkokul yapılmış ve eğitim ve öğretimin sürdürülmesi sağlanmıştır. 1995 yılı itibariyle Gürün ilçe merkezinde 6 ilkokul bulunurken bazı mezralarda da olmak üzere diğer tüm köylerde birer ilkokul bulunmaktadır. Gürün ilçesi ortaokulu 1951-52 yılında eğitim ve öğretime açılmış, Gürün Lisesi de 1967 yılında eğitim ve öğretime başlamıştı. 1984-1985 öğretim yılında da Gürün Sanat Okulu (Endüstri Meslek Lisesi) yapılan yeni binasıyla eğitim ve öğretime başlamıştır.

Gürün ilçesi Ortaokulu 1951-52 öğretim yılında ilk defa ortaokul olarak şimdiki Halk Kütüphanesi binasında (Eski Halkevi) açılmıştır. Bu binada iki yıl eğitim ve öğretime devam edilmiş daha sonra, 1953-54 eğitim öğretim yılında da **"Gürün ilk ve ortaokul inşaa cemiyeti"** tarafından yapılan tek katlı binaya taşınarak bugüne kadar eğitim ve öğretimine aralıksız devam etti. 1966 yılında da ihtiyaca cevap vermediği için yine yukarıda adı geçen dernek tarafından bir sınıf daha ilave edilmiştir. 1967 yılında da Milli Eğitim Bakanlığınca 3 katlı ve 12 derslikli ek bina yapımının inşa edilerek bu yıl içerisinde bitirilmesiyle de (şimdiki ortaokul binasında) bu binada eğitim ve öğretime devam edildi. 1967 yılında da şimdiki lise binası yapılana kadar Gürün Lisesi de açılarak bu binada eğitim ve öğretimini sürdürmüş (1967 Eylül ayında) 1969 yılında okulları yaptırma derneğinin bütçesinin yeterli olmayışı sebebiyle devletin desteği neticesinde 1970 yılında Eylül ayında şimidiki lise binası eğitim ve öğretime başlamıştır. Ve ilk mezunlarını da Gürün Lisesi, 1971-1972 yılında vermiştir.

1982-83 yılında orta ve lise kısmı birbirinden ayrılmıştır. Ortaokul kısmı ise Cumhuriyet İlkokulu ile beraber temel eğitim uygulamasına geçmiştir.

Gürün İlçe Ortaokulu Müdürlüğü görevini 1986 yılına kadar Lise Müdürleri görmüşlerdir. 1986 yılından itibaren de Ortaokul Müdürlüğüne atama yapılmıştır. 1986-1996 yılları arasında Cengiz Aydın yürütmektedir. Gürün İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü de 1985 yılına kadar vekaleten Lise Müdürleri yürütmüşler-

dir. 1985 yılından itibaren yapılan kadro ihdasıyla birlikte 1985 yılından itibaren Hulusi Kaynar Pınar yürütmektedir.

Gürün İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü hizmet vermektedir. Kurulduğu günden itibaren Halk Eğitimi İlçe Müdürlüğünü Ali Tartar, Vahit Tecir, Ali Çoban, Vahap Şahiner, Bahri Er, Deniz Solak (1986-1996) ve Fevzi Baysal, yürütmüşlerdir.

Gürün Lisesi Müdürleri; İzzet Coşkun, Üzeyir Karamollaoğlu, Remzi Başak, Emin Karaseminoğlu, Ahmet Baştürk, Deniz Solak, Abdullah Kayapınar, H.İbrahim Şimşek, Tarık Serenlioğlu, Mustafa Akgün, R. Nuri Koşmaz, İsmet Kekeç.

1993-1994 eğitim ve öğretim yılına göre Gürün ilçesi ve bağlı olan köylerde ve beldelerdeki okul, öğretmen ve öğrenci sayısı aşağıdadır:

Gürün Lisesinde Toplam Öğrenci Sayısı : 474
Endüstri Meslek Lisesine Öğrenci Sayısı : 296
Ortaokullarda (Bağlı birimler dahil) : 1126
Orta dereceli okullarda toplam öğrenci sayısı: 1896 kişidir.

İlkokullarda toplam öğrenci sayıları ise şöyledir:

Gürün İlçe Merkezinede	1247
Suçatı Kasabasında	184
Köylerdeki öğrencilerin toplamı	2881

İlkokul öğrencileri sayısı toplam olarak 4312 kişidir.

GÜRÜN İLÇESİNDE 1994 yılı itibariyle okul sayısı aşağıdadır:

İlçe Merkezinde

Lise	1 tane
Endüstri Meslek Lisesi	1 tane (Metal, tesviye, elektrik bölümleri bulunuyor)
Halk Eğitim Merkezi	1 tane
Pratik Kız Sanat Okulu	6 tane
İlkokul Sayısı	

Suçatı Kasabasında:

Ortaokul	1 tane
İlkokul	5 tane

Köylerde okul sayısı:

Ortaokul	4 tane (Suçatı, Sarıca, Yolgeçen, Yazyurdu)
İlköğretim Okulu	1 tane
İlkokul	67 tanedir.

1994 yılı itibariyle Gürün ilçesinde ve bağlı birimlerinde okul sayısı:

Bir adet Lise, bir adet Endüstri Meslek Lisesi, beş Ortaokul, bir İlköğretim Okulu, 77 tane İlkokul, bir Halk Eğitim Merkezi, bir tane de Kız Pratik Okulu bulunmaktadır.

1969 yılında Suçatı Kasabasında, 1979 da Sarıca Köyünde, 1987 de Yolgeçen Köyünde, 1989 da Eskihamal Köyünde ortaokul açılmıştır.

1984 yılında Tepecik Köyünde, 1996 yılında Yolgeçen Köyünde İlköğretim Okulu hizmete açılmıştır.

10 Ekim 1995 Salı günüde Cumhuriyet Üniversite'sine bağlı olarak Gürün Su Ürünleri Yüksek Okulu açılmıştır.

1997 yılında da Gürün Öğretmen evi hizmete açılmış olup Gürün Milli Eğitim Müdürlüğü ve Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü de bu binada hizmet vermeye başlamıştır.

Öğrenci yetersizliği yüzünden de Çevirme, Reşadiye, Yaylacık, Eski Bektaşlı, Yeni Bektaşlı, Kızılburnu, Kızılpınar, Mağara, Karaören, Osman Dede, Yelken vb. gibi köylerin ilkokulları kapanmıştır.

1995/96 öğretim yılında öğrenci toplam sayısı: 3547 dir. Öğretmen sayısı ise 141 dir. Personel sayısı 30 kişidir. 1996 yılı itibariyle de ilkokullarda mezun olan öğrenci sayısı 760 kişidir. Gürün ilçe ve köylerde okuma yazma oranı % 90'ı geçmiş durumdadır.

İlçemizde Görev Yapan Kaymakamlar:

1- Fahri KOÇ
2- Celal DEĞER
3- Cemil CALIM
4- Kadri ÖZKAZANÇ
5- Cemal ŞAŞIOĞLU
6- Şefik EROL
7- Necip SOYDAN
8- Sadık ŞAVLIĞ
9- Hilmi BİSİMOĞLU
10- Muzaffer ONAT
11- Edip KARTAL
12- Hilmi TÜLÜN
13- Faik YÜCEL
14- Fethi AYTAÇ Vali Gn. Md.
15- Yıldırım KUZUN
16- T. Fikret SOYOĞLU
17- İlhami BALLI
18- E. Ayhan ÇAĞLAR
19- Galip DEMİREL Vali Müsteşar M.vekili
20- Akın GÖNEN Kaymakam Vekili M.vekili B.
21- Adil YAZAR Kaymakam v. Vali
22- A. Zeki TUĞ
23- Erdal ALSU Kaymakam V Vali

24- Faik KALE
25- Şerif AŞKAR
26- İbrahim TURANLI
27- Bekir AKSOY Vali Müsteşat Bakan
28- Kerem AL
29- T. Cumhur ERSOY
30- Uğur ALADAĞ
31- Cevdet CAN
32- Saadettin YÜCEL
33- Musa IŞIN (1997-)

GÜRÜN İLÇESİNDE BASIN VE YAYIN

Anadolu'nun diğer beldelerine göre basın ve yayın konusunda Gürün ilçesi çok geride bulunmaktadır. Gürün'de ikamet edenlerce bu konuda hiçbir çaba gösterilmemektedir denilse yeridir. Ancak bu konuda daha evvelki yıllarda çeşitli gazete ve dergilerin çıkarılması konusunda emekli öğretmen Bahri Er'den başka hiçbir çalışmada bulunan yoktur. Zaten Güründe çıkarılmış olan mahalli gazetelerin çoğunu da hep dışarıdaki Gürünlüler çıkarmışlardır. Örneğin 1960'lı yıllarda birçok zorluklarla çıkarılmaya çalışılan gazetelerden bazıları şunlardır:

1- Gökpınar Gazetesi : 18 Haziran 1965 yılında on beş günlük bir gazete olarak önlü arkalı olmak üzere tek nüsha halinde çıkarılmaktaydı. Cuma günleri çıkan Gökpınar Gazetesinin fiyatı başlangıçta 25 kuruş olarak belirlenmişti. Yıllık abone fiyatı 6 TL olarak belirlenen bu gazetenin sahibi ise **Gürün Turizm ve Tanıtma ve Kalkındırma Derneği** adına Hacı Mehmet Avunduk sorumlu Yazı İşleri Müdürü ise, Türköz Köseoğlu idi. Darende ilçesindeki Kayagil matbaasında basılan bu gazetede santimetresi 10 TL olan reklamlarda yayınlanmakta idi. Gökpınar Gazetesi 1968 yılına kadar aralıksız yayınlandı. 48 sayısından sonra yayınlanmasına bir süre ara verildi ve 1970 de de tekrar yayınlanmaya başlandı ise de bundan kısa bir müddet sonra yayın hayatı sona erdi.

2- Gürün Postası : Sahibi Tevfik Kaya Bilgegil ve Yazı İşleri Müdürü İsmail Aktepe idi. Yazı İşleri koordinatörü ise Hüseyin Serçe idi. Yine Kayagil Matbaasında, Darende de basılıyordu. Haftalık olarak arkalı ve önlü olmak üzere bir sayfa olarak çıkarılıyordu. **2 Temmuz 1974'de yayımlanmaya başlandı** ve fiyatı 50 kuruş idi. Senelik aboneliği ise 25 TL'sı idi. Bir süre yayın hayatını sürdüren gazete yine Gürünlüler'in ilgisizliği yüzünden kapanmak zorunda kaldı.

3- Yeşil Gürün Gazetesi : Gürün Kültür ve Yardımlaşma Derneğininin yayın organı olarak sahibi de Nazım Moğolkoç adına çıkarılmakta idi. Ve yine bu gazetede 15 günlük olarak çıkarılmıştır. Sekiz sayfa olarak çıkarılan bu gazetenin fiyatı 100 kuruş olarak belirlenerek birinci sayısı 5 Mart 1973 de ve ikinci sayısı da 20 Mart 1973 de çıkarılmaya başlanmıştır. Bu gazete Ankarada

basım hazırlanmakta ve yayınlanmaktaydı.

4- Yeşil Gürün Haber Bülteni : Ankara'da kurulmuş olan **"Gürünlüler Dayanışma ve Kültür Derneği"**nin yayın organı olarak 1995 yılı Ocak ayında birinci sayısıyla yayın hayatına başlamış ve hala da ayda bir çıkar prensibiyle yayınını sürdürmektedir. Sahibi ise dernek adına Doğan Yalçınkaya'dır. Ücretsiz olarak dağıtılmaktadır.

5- Aşgana Dergisi : İstanbulda bulunan Gürünlüler'in kurmuş oldukları Gürün Yardımlaşma Derneğinin yayın organı olarak Ağustos ayı 1995 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Sahibi ise **GÜ-YAD** yani Gürünlüler Yardımlaşma Derneğidir. Bu Derneğin Başkanı Fatih Korkmaz'dır. İstanbulda yayınlanmaktadır.

6- Nehir Yazılar : 1988-1990 yılları arasında Gürün Lisesi Felsefe Öğretmeni Soner Kuzu ve Lise öğrencileri tarafından çıkarıldı. İki yıllık yayın hayatından sonra kapatıldı.

GÜRÜN İLÇESİNDE KÜTÜPHANE

Gürün ilçesinde her ne kadar okuma yazma bilenler ve birçok alimler bulunmakta ve medrese eğitimi veren okullar bulunmakta ise de Gürün ilçesinde halkın yararlanacağı genel bir kütüphane yoktu. Ancak özel kitaplığı bulunan şahıslar çoktu.

Özel kitaplığı bulunan şahıslardan birisi de **Kaşif Ağa** idi. Bu zat 1865 yılında büyük çabalarla birçok değerli kitap ve eseri bir araya getirerek kendi özel kütüphanesini kurmuş ve hakın hizmetine sunmuştur. Fakat bir müddet sonra götürülen kitapların birçoğu gelmeyince bu kitaplıktaki kitaplar azalmaya başlamıştı. Kaşif Ağa'nın ölümünden sonra da bu kitaplığın büyük bir bölümü de kaybolmuştu. Kaşif Ağa'nın ölümünden sonra da bu özel teşebbüse devam edenler bulunmaktaydı. Bu konuda Gürün emekli eski vaizi Osman Canbay'ı zikretmekte fayda vardır. Bu zat Gürün'de bir Halk Kütüphanesinin kurulması için birçok kimseden kitaplarını isteyerek Halk Kütüphanesine bağışlamasını isteyerek bir kampanya başladı. Ve kendisine ait birçok değerli kitabı da bağışlamıştır. Bu nedenle de 1927 yılında Gürün Türk Ocağı Kitaplığı kuruldu. 1932 yılında da Gürün Halk Kütüphanesi adını aldı. 1946 yılında da şimdiki Halk Kütüphanesinin hizmet verdiği binaya taşındı. Bu binanın eski yerinde Halvetiyye Tarikatının Kadiriyye kolunun bir Çilehanesi (Kadiri Tekkesi) olan ahşap bir bina bulunmaktaydı. Ve aynı zamanda da bu Çilehanede birçok ehli tasavvuf toplanarak bir araya gelir ve aralarında sohbet ederlerdi. Ayrıca mescit olarak da kullanılmaktaydı. 1923 yılında Gürün Ulu Camiinin Kaymakam Nazif Bey tarafından tamiri esnasında bu camii yapılırken bu binayı da caminin yapıldığı taşlarla yapılması sağlanmıştır. Bu konuda da Belediye Başkanı olan Şakir Uma, bu taşlarla eski tekke binası olan ahşap binayı yıktırarak yerine Halk Partisi" binası diye bu binayı yaptırıp burada bir ortaokulun

açılmasının iyi olacağının düşündüğünden bu fikrini gerçekleştirmeye çalıştı. Nitekim bu binayı Ermeni usta Seto'nun çocukları olan, Seto Osman, Seto Ali ve Seto Bayram'a yaptırmıştır. Bu bina iki yıl kadar Gürün ortaokulu olarak hizmet gördükten sonra bir süre de "Halk Evi" olarak hizmet verdi. Buraya halk toplanarak burada bulunan radyoyu dinleyerek çay içer sohbet ederlerdi. 1946 yılında da bu binanın Halk Kütüphanesi olarak kullanılmasına karar verildi. O günden bugüne kadar da aynı hizmeti vermektedir. Bu arada da Kaşif Ağa'nın kitapları da buraya taşındı. Osman Canbay adındaki eski Gürün vaizi (1890/1980) şuraya buraya dağılmış olan kitapları örneğin, Feyruz Abadi'nin Kamus-u, Cenanizade'nin (Asım) tercemesi olan "Okyanus ciltlerini, Mısır taş basması Muhammediye ve el yazması marifetname'yi v.b. tüm kitapların bu binada toplanmasını sağlayarak halkın hizmetine verilmesini sağladı.

Gürün Halk Kütüphanesinde 1957 adet basma eser, 6392 Türkçe eser, 712 Türkçe eser, 14 adet Arapça ve Farsça eser ve 90 adet de diğer dillerden olmak üzere daha birçok kitap bulunmaktadır. Gürün Halk Kütüphanesinin kitap adedi 10.000'in üzerinde bulunmaktadır. Yazma eserlerden 5 tanesi Türkçe, 9 tanesi Arapça ve 6 tanesi de Farsçadır. 1993 yılında eski kültür Bakanı Fikri Sağlar tarafından burada bulunan eski eserler ve el yazması kitapların hepside Ankara Milli Kütüphane'ye götürülmüştür. Götürülen kitaplar arasında Gürün Fevziye Medresesinin ilk müderrisi ve Gürün'ün ilk Müftüsü Hacı İsmail Efendi'nin **"Meracel Bahreyn"** adındaki el yazması eser ile, Gübünlü Osman'ın yazmış olduğu **"El yazması"** Kur'an-ı Kerimde götürülmüştür. Bu nedenledir ki Gürün Kütüphanesinin el yazması ve eski eser bakımından bütün değerli kitapları götürülmüştür. Ve kütüphane bu yönüyle zayıf duruma gelmiştir. Bugün üç görevlisi bulunan Gürün Halk Kütüphanesinde bir de hizmetli görev yapmaktadır. Fakat ilçe nüfusuna göre yeterli hizmeti verememekte ve binanın dar olması sebebiyle gerek halk ve gerek öğrenciler yeterince faydalanamamaktadırlar...

GÜRÜN İLÇESİNDE KURULAN (SOSYAL AMAÇLI) DERNEKLER

1- Gürün Orta Dereceli Okullar ve Pansiyon Yaptırma ve Yaşatma Derneği: 1950 yılında kurulmuş olan bu dernek halen faaliyetlerini sürdürmektedir.

2- Gürün Lise Yaptırma ve Yaşatma Derneği: 1966 yılında kurulmuş olan bu dernek faaliyetlerini günümüzde sürdürmemektedir.

3- Gürün Akşam San'at Okulu ve Kız Enstitüsü Yaptırma ve Yaşatma Derneği: 1964 yılında kurulmuş olan bu dernek kapanmıştır.

4- Gürün Merkez Okulları, Okul ve Öğrencileri Koruma Derneği: 1966 yılında kurulmuş olan bu dernek kapanmıştır.

5- Gürün Turizm, Tanıtma ve Kalkındırma Derneği: 1954 yılında kurularak GÖKPINAR adındaki yerel gazeteyi de bir süre yayınlamış olan bu dernek de günümüzde faaliyet göstermemektedir.

6- Gürün Yolculara Yardım Derneği: 1966 yılında kurulmuş olan bu dernek günümüzde kapalı durumdadır.

7- Kızılburun ve Kavak Köylerini Kalkındırma Kooperatifi: 1965 yılında kurulan bu dernek kapanmıştır.

8- Gürün Öğretmenler Derneği: 1956 da kurulan bu dernek kapatılmıştır.

9- Gürün Öğretmenler ve Memurlar Kooperatifi: 1966 yılında kurulan bu dernek kapanmıştır.

10- Gürün Avcılık ve Atıcılık Kulübü: 1964 yılında kurulmuş olan bu dernek kapanmıştır.

11- Gürün Köylü Kulübü: 1966 da kurulan bu dernek kapanmıştır.

12- Gürün Şoförler Derneği: 1965 yılında kurulmuş olan bu dernek halen faaliyetini sürdürmektedir. Şu andaki başkanı Ahmet Gültekin'dir.

13- Gürün Şehir Kulübü: 1955 yılında kurulmuş olan bu kulübün faaliyetleri devam etmektedir.

14- Gürün İşçi Kulübü: 1965 yılında kurulmuş olan bu dernek kapanmıştır.

15- Gürün Esnaf ve San'atkar Derneği: 1962 yılında kurulmuş olan bu dernek halen faaliyetlerini sürdürmektedir. Şu andaki başkanı da Cahit Turhandır. 1996 yılında yapılan seçimle başkanlığa Cuma Aktaş getirilmiştir. Faaliyeti devam etmektedir.

16- Gürün Esnaf ve Kefalet Kooperatifi: 1964 yılında kurulmuş olan bu kooperatifin günümüzde de faaliyetleri sürdürülmektedir. Şu andaki başkanı Üzgü Solak'tır.

17- Gürün Gençlik Kulübü: 21.04.1959 tarihinde kurulan ve renkleri ise; **SARI-SİYAH** olan bu kulübün kurucuları: Yaşar Sevmen, Yılmaz Büyükyeşil, Azmi Besicioğlu, İbrahim Aydoğan, Zeki Gökalp, İbrahim Dalbudak'tır. Bu kulüp 1930 sayılı dernekler kanununa göre (ile) kapatılmıştır.

18- Gürün Kültür Vakfı: 1964 yılında İstanbul'da yaşamakta olan Gürünlüler tarafından kurulmuş olan bu vakıf halen varlığını faaliyetlerini sürdürmektedir. İstanbulda faaliyet gösteren GÜYAD adında (Gürünlüler Yardımlaşma Derneği'de bulunmaktadır. Başkanı Fatih Korkmaz'dır.

19- Gürünlüler Kültür ve Dayanışma Derneği: 1983 yılında Ankara'da yaşamakta olan Gürünlüler tarafından kurulmuş olan bu dernek halen faaliyetlerini sürdürmektedir. Şu andaki başkanı Doğan Yalçınkaya'dır. **"Gürün Haber"** adında ayda bir çıkan bültenleri tek yayın organlardır. Bu derneğin 1994 yılında Güründe Şubesi açılmıştır ve ilk başkanı Gönül Taş, ikinci başkanı ise Mehmet Ali Öz'dür. 1995 yılı Eylül ayında faaliyetlerine son vermiş ve dernek yöneticilerinin kendi kararlarıyla feshedilmiştir.

20- Gürün Çevre Ağaçlandırma Derneği: 1994 yılında Bahri Er, Mehmet Ali Öz, Mehmet Büyüktanır, Mustafa Tuncay, Ziya Çoruk, Üzeyir Yükselce ve Hanifi Özpınar tarafından kurulmuş, faaliyeti devam etmektedir.

21- Gürün Hastanesi Yaptırma Derneği 1996 yılında kuruldu.

22- Esnaf Kefalet Kooperatifi, Başkanı Üzgü Solak
23- S.S. Motorlu Taşıtlar Kooperatifi
24- Arıcılık Kooperatifi
25- Gürün Çevre Köyleri Kalkındırma Kooperatifi.
26- Gürün Küçük Sanayii Sitesi Yapı Kooperatifi.
27- Davulhüyük Tarım Kredi Kooperatifi.
28- Eskihamal Tarım Kredi Kooperatifi.
29- Konakpınar Tarım Kredi Kooperatifi.
30- Gürün Merkez Tarım Kredi Kooperatifi.

GÜRÜN'DE EFSANELER

AYGIR GÖLÜ EFSANESİ

Yazyurdu (Celikanlıyurt) Bucağının kuzeybatısındaki köye bir kilometre uzaklıkta bulunan bir göl bulunmaktadır. Bu göle eskiden beri **Aygır Gölü** adı verilir. Beyppınar Köyü Yazyurdu ve Kındıralık Köyleri arasında bulunan ve yüzölçümü: 5 Km2 dir. Derinliği ise henüz tamamen ölçülememiştir ve söylenenlere göre çok derin olup, en alt kısmında büyük bir su akıntısının ve su kaynağının bulunduğu ve gölün alt kısmından akıp gitmekte olduğu ve bu akan suyun Hurman Çayının ve Seyhan Nehrinin kolu olduğu belirtilmektedir. Bir başka rivayete göre de bu gölün içine atılmış olan Samanların Akdere Irmağından çıkmış olduğu söylenmektedir. Bu göle Aygır Gölü denmesinin nedeni ise, bu gölde **Su Aygırı** adı verilen bir hayvanın bulunduğu ve birçok kez de yazyurdu köylüleri tarafından eski tarihlerde görülmüş olduğu belirtilmektedir. Bu gölde birçok kez insanların boğulması da vukuu bulunmuş ve çok acıklı olayların meydana gelmesine de neden olan bu gölün çok eski tarihlerden beri söylene gelen bir efsanesi vardır ki bu efsaneye de **Aygır Gölü Efsanesi** adı verilmektedir. Bu efsaneyi hemen hemen bu havalide yaşayan yaşlı insanlar anlatmaktadırlar ve bu efsane nesilden nesile anlatılarak da günümüze değin gelmiştir.

Aygır Gölü Tahtalı Dağlarının (Göğdeli yaylası ve Salyurt) hemen eteğinde bulunmakta adeta Japonlar'ın Fuji Yama Yanardağının efsanesinde anlatıldığı gibi **Hakone Gölü**'nün, Fuji Yama Dağı'nın gözyaşının burada toplandığı gibi sanki Tahtalı Dağları ve Göğdeli Yaylalarının ya da buraya eskiden gelerek koyunlarını otlatmakta olan Türkmenlerin gözyaşlarının toplandığı bir yer gibi yüzyıllardır aynı konumunu ve özelliğini her birkaç senede burada boğulan insanların acılarıyla da birçok acı ve gözyaşlarına sahne olan bir göldür. Aynı zamanda günümüz insanının Orta Asya Türklüğün izlerini benliğinde binlerce yıldır sürdüğü bir efsanedir.

Çok eski devirlerde Tahtalı Dağları ve Göğdeli Yaylaları yemyeşil ardıç ormanlarıyla kaplı iken Güneydoğu ve Doğu Anadolu'daki Türkmenler (Yörükler) koyun sürülerini yazları otlatmak için buraya yaylaya gelirlermiş.

Kış ayları ise çok sert geçmiş olduğu için bu mevsimde de tekrar güneye inerler ve ertesi yıl karların erimesiyle tekrar bu bölgeye yaylaya gelirlerdi. Bu durum Osmanlı İmparatorluğunun 16. yüzyılların sonuna kadar sürdürmüş olduğu konar-göçer Türkmen oymaklarını çeşitli yerlere iskan etmesiyle sona erdirildiği tarihe kadar sürmüştür. İşte Göğdeli Yaylaları ve Tahtalı Dağları koyun sürülerinin otlatılması için çok elverişli olduğu nedeniyle yaz aylarında çeşitli Türkmen oymakları bu bölgeye gelerek yaylaya çıkarlardı. Kısacası Türkmen boylarından bilhassa da yörüklerden çok eskiden beri Halep, Antep, Maraş vb. gibi bölgelerden ve Adana'dan ve Suriye bölgesinden buralara gelerek yaylaya çıkanlar arasından **Uzun Abalı Yörük Oymağı** da bunlardan birisiydi. Eskiden beridir Türkmenlerde bir söz vardır: **"Atın iyisi, avradın iyisi er kişide bulunur."** Yani yiğitte bulunmalıdır diye düşünülürdü. Bunun da en iyisinin tatbiki Türkmen boyunun reisinin (beyinin) oğlunda bulunması gerektiğine inanılırdı. Türkmenler arasında böyle inanılır ve böyle kabul edilirdi. Türkmen oymaklarından Uzunabalı aşireti de bu bölgeye gelerek yaylaya çıkmışlardı. Bu aşiretin reisinin de yiğit mi yiğit bir oğlu vardır. Ve beyin oğlunun da saf kan bir kısrak atı vardır. Bilindiği gibi Türkmenlerde atın iyi cinsine Aygır adı verilmekteydi. Yaylaya çıkmış olan Uzunabalı aşiret oymağının reisinin oğlu atına binerek çevreyi dolaşmaya veya av peşinde koşmaya gider. Yolu Aygır Gölüne düşer ve yorgunluğunu gidermek için oymak beyinin oğlu bu gölün kenarındaki çayırlıkta atını çimenlerin üzerine salar ve kendisi de dinlenmek için abasının üzerine abanarak yatar ve bir süre sonrada uyuya kalır. Kısa bir süre sonra aşiret reisinin oğulu, korkunç bir at kişnemesiyle uyanır. Baktığında görür ki bu gölden öyle bir at (Aygır) çıkar ki büyük mü büyük, yelesi ise aynı arslan yelesi gibi, iri yapılı bir aygırdır. Hemen suyun içinden çıkar ve oymak beyinin oğlunun al atının yanına gelerek kişner ve derken onun atıyla çiftleşir. Ardından da aynı kişnemeyle bu aygır tekrar göle girerek gözden kaybolur. Bu olayın heyecanını üzerinden atamayan oymak reisinin oğlu atına binerek hemen aşiretin yanına gider ve olayı anlatır. Oba halkı ise bu olayı kutsal bir olay kabul eder. Bunun için de oba reisinin oğluna ve atına oba halkınca daha iyi bir gözle bakmaya ve sevilmeye başlar. Oba halkı güz ayı olup tekrar güneye inecekleri zaman da Aygır Gölünün çevresinde toplanır burada güzel bir şölen düzenlenir ve bunun her yıl tekrarlanması için de karar alırlar. Derken güz ayının sonunda Türkmen boyu güneye iner. Kışı Halep yöresinden geçirdikten sonra tekrar karların erimesiyle birlikte Tahtalı Dağlarına Göğdeli Yaylasına koyun sürüleriyle gelirler ve bu arada da oymak reisinin oğlunun atı öyle bir tay doğurur ki bakanların gözü onda kalır. Zaten aygırlardır oba halkının beklediği olay olmuş ve kısrak çok güzel bir tay doğurmuştur. Oba beyinin oğlunun anlattığı gibi tay da Aygır Gölünden çıkan ata benzemekteydi. Oba halkına göre bu uğurlu sayılmıştı ve oba halkının da sevincine diye-

cek yoktu. Altı ay aradan geçen birkaç ay içerisinde normalin üstünde gelişerek büyümüş ve kocaman at olmuştu.

Beyin oğlu atına binerek birgün yine ava gider ve dönüşte de yine Aygır Gölüne uğrayarak burada biraz dinlenmeye karar verir. Atını çayırlığa salar ve kendisi de uyumak için abasının üzerine uzanır. Bu arada yine gölden aygır kükreyerek ve kişneyerek gölden çıktı. Bunun üzerine oba beyinin oğlu heyecanla ve merakla bu olayı seyretmek için yattığı yerden doğrulur. Bu arada da aygır gölden çıkıp al atın yanına geldi ve tayını da yanına alarak geri gölün içerisine doğru hızla girmeye başladı. Bu olayın dehşetinden oba beyinin oğlu da atı da şaşırmış ve ne yapacağını bilemez hale gelmişti. At sağa sola kişneyerek üzüntüsünü belirtirken oba beyinin oğlu da tayı kurtarmak için ve aygırın elinden almak için göle doğru hücum etti. Bunun üzerine gölün içinde oba beyinin oğlu ve atının tayı da aygır ile birlikte gölün içinde kaybolmuşlardı. Aşiret reisinin oğlunun atı kısrak ise gölün kenarında ne yapacağını şaşırmış vaziyette kişniyor yerleri eşiyordu. Akşam karanlığı çökünceye kadar al kısrak bu gölün çevresinde döndü durdu nafile yerleri eşerek kişnemeye çalıştı. Bu arada da oba halkı beyin oğlunun gelmediğini görünce aramaya başlamışlardı. Al kısrak ümidini yitirmiş oba halkının bulunduğu yere kişneyerek dört nala giderek adeta beyin oğlunun suda kaybolduğunu kişnemesiyle ve yerleri eşmesiyle anlatmak istiyordu. Oba halkı arkada al kısrak önde Aygır Gölünün bulunduğu yere kadar geldiler. Al kısrak hem acı acı kişniyor ve hem de birtakım hareketle olayı anlatmaya çalışıyordu. Adeta oba halkına dile gelmiş tayın da beyin oğlunun da suda kayboldukların ima ediyordu. Atın bu durumdan oba halkı acı olayı anlamışlar ve oba beyinin oğluyla birlikte aygır tarafından bu gölün içerisi çekilmiş olduğunu istemeyerek de kabul etmişlerdi. Oba halkı binbir türlü acıyla gerisin geriye çadırlarının bulunduğu yere gittiler. Bu arada da oba beyinin oğlunun atı al kısrak sahibinden ayrı kalmanın ve tayından mahrum bırakılmanın acısıyla oba halkından ayrılarak uzaklara gitmiş ve gözden kaybolmuştu. İşte bu tarihten ve olaydan sonra ne oba beyinin oğlundan ve ne de onun al kısrağından ve ne de onun tayından oba halkı hiçbir haber alamamışlardı. İster istemez oba halkı yine güz ayı gelince çadırlarını söküp koyun sürülerini alarak tekrar güneye Halep bölgesine indiler. İnerken de herkesin ağzından söylenen ve benliklerinde acı izler bırakan oba beyinin oğlu için söylenen bu efsaneyi hatırlar ve beyin oğlu için söylenen ağıtlarla her yıl buraya geldiklerinde yine bu acı tazeleniyordu. Yörükler yıllar sonra da bu olayın etkisinden kurtulamamışlardı. Yörükler ne zaman bu bölgeye her defasında geldilerse oba beyinin oğlunun al kısrağının acı acı kişnemesini Tahtalı Dağlarının doruk noktalarında duyarlar ve bazen de yaşlı kocalar tarafından bu al kısrak görülür ve bu atın kişnemesiyle irkilirlerdi. Oba halkı her sene bu al kısrağı aramalarına rağmen yine de bulamazlar fakat kişnemesine de herkes duyarmış.

Hala bugün bile bilhassa da yayla zamanında Göğdeli Yaylasında ve Tahtalı Dağının eteklerinde bu atın kişnemesinin duyulduğu söylentileri mevcuttur. Bu olay nesilden anlatıldığı gibi o acı olayın olduğu zaman oba beyin oğlunun ardından söylenen ağıtlar da dilden dile söylenerek bugüne kadar bulunmaktadır. Bu ağıtın sözleri ise aşağıdadır:

Dumanlıdır Tahtalı'nın tepesi
Nereden geliyor "Al Tay"ın sesi
Kurbanım komşular bu neyin nesi?
Aygır gölü yaktı bizi kül etti
Soralım bu göle oğlumu netti?

Olmaz olsun böyle yayla
Göle giti oğul tayla
Koca genci tüm obayla
Aygır gölü yaktı bizi kül etti
Soralım bu göle oğlumu netti?

Yüce dağlar dumanlıdır kış olur
Oba gider her tarafı boş olur
O derin sularda yavrum taş olur
Aygır gölü yaktı bizi kül etti
Soralım bu göle oğlumu netti?

Eşinir dağlarda al at
Başımıza geldi afat
Gelin hasta baba sakat
Aygır gölü yaktı bizi kül etti
Soralım bu göle oğulu netti?

Yıkıldı obamız çadır bozuldu
Gencecik gelinim saçını yoldu
Bir taneydi yavrum gölde boğuldu
Aygır gölü yaktı bizi kül etti
Soralım bu göle oğulu netti?

Al at yücelerden kişner
Oba enginlerde kışlar
Konu komşu, arkadaşlar
Aygır gölü yaktı bizi kül etti
Soralım bu göle oğulu netti?

GÜRÜN URAYI (BELEDİYESİ)

Gürün ilçesi 1516 yılında osmanlılar'ın eline geçmiştir. 1516 yılında yapılan Osmanlı toprak düzenlemesiyle Eyalet-i Rum **(Sivas)'a** bağlı bulunmaktaydı. Bu toprak düzenlemesiyle de O tarihlerde Sivas Eyaletine bağlı bulunan Divriği Sancağına bağlı **Darende kazası**'na bağlı bulunan bir köy konumundaydı. Daha sonra da Nahiye konumuna getirilerek yine Darende'ye bağlanmıştır. (1845 yılında). Bir ara ise Osmanlı Devletinde yapılmış olan eyaletlerin tekrar düzenlenmesi esnasında, 1830 yılında yine Sivas Eyaletine bağlı bulunan Bozok (Yozgat) Sancağına bağlı bulunan **Aziziye** (Pınarbaşı) ilçesine bağlanmıştır. Böylece 1830-1845 yılları arasında idari bakımdan Sivas Eyaletine bağlı bulunan Bozok Sancağının Aziziye kazasına bağlanmıştır. Bu tarihler arasında da Gürün ilçesi o zamanlar **Nahiye konumunda idi. XIX.Yüzyıla** kadar bu konumunu biraz daha büyüyerek korumuş olan GÜRÜN İLÇESİ **1845 yılında ise Subaşılık olmuş** ve bu tarihten 1867 yılına kadar **subaşılıkla** idare edilmiştir. **1867 yılından 1869 yılına kadar da Gürün ilçesi müdürlükle idare edilmiştir. 1869 yılında ise resmen kaza** İLÇE haline getirilmiştir. Ayrıca bu yıl içerisinde de Gürün ilçesinde **Zabıta teşkilatı kurulmuştur.** Bu teşkilatın (Zabıta) başına da **Çeçen İsmail Ağa kumanda etmiştir.** Sırasıyla da bugünkü Suçatı kasabasından **Müdür Hafız** Karadoruk'tan **Mustafa Efendi,** Göbekören köyünden (o zaman nahiye idi) **Karamollaoğlu Mustafa Ağa** Fahri olarak müdürlük görevini üstlenmişlerdir.

1869 yılında Gürün ilçesi resmen kaza haline getirilince, Belediye Teşkilatı da kurulmuş önceleri iki daireli bir binada çalışarak, şimdiki Belediye binasından önceki binası olan ahşap binada çalışmalarını sürdürmüştür. Bu tarihlerdeki hizmet binasını ise, **İbrahim Ağazade Raşit Efendi yaptırmıştır.** Resmi kayıtlara ve tarihlere göre Gürün Belediyesi Başkanlıklarını 1901 yılından **Binbaşı Ahmet Bey'in oğlu Şükrü Efendi ilk Belediye Reisi olmuştur.** Bundan sonra da sırasıyla **Kara Mevlüt, Büyük Ahmet Bey, Mevlüt Ağa, İsmail Efendi, Hoca Ali Efendi** yapmışlardır.

1939 yılı Sivas Bülteninde verilen resim bilgilere ve kayıtlara göre bu tarihlerde Gürün ilçesi hakkında verilen bilgiler şunlardır; **"Gürün ilçesinin 1930 yılındaki** Satıh Sahası (yüzölçümü) 250 hektardır. Rakım ise 1288'dir. Kentin içi ise, bağ ve bahçelerle dolmuştur. Kent ise genel görünüm olarak mamur bir haldedir. Suhunet derecesi yazın zait 16-28 derece, kışın ise nakıs en yüksek 31 derecedir. Kentte 817 hanede **2301**'i kadın ve **2299'u** kadın olmak üzere toplam 4600 nüfusu bulunmaktadır. Bu nüfusun 150 adeti san'atkardır. 68'i tüccar ve diğerleri ise çiftçidir. Kentte 21 manifatura, 16 tuhafiye, 31 bakkaliye, ve 100 muhtelif dükkanı bulunmaktadır. Ayrıca ilçede (ilçebaylık) **1 adet otel, 7 adet de han vardır.** Kentte içmeye salih (elverişli) **10** temiz su bulunmaktadır. Kentte posta telgraf ve telefon direktörü Nazif tarafından 1338 **(1923)** yılında yaptırılmış güzel bir camii vardır. (Bugünkü Ulu Camii)

Kentte bir hamam varsa da sel tahrip ettiğinden yenisi yaptırılmaktadır. Gürün'de **400 metre taş kaldırım varsa** da lağım tesisatı yoktur. **Elektrik;** ilçebayı **(Kaymakam)** Nurettin Özelçi ve **ŞARBAY** (Belediye Başkanı) **Şakir Uma'**nın çalışmalarıyla tribünle bir elektrik kuvveti istihsal edilerek kent tenvir edilmiştir. Elektriğin üretildiği dinamo ilçe merkezine 1680 metre uzakta ve 25 metre yüksekliğinde bulunan bir şelalenin altında bulunmaktadır. Dinamo 230 wolt kuvvetinde ve Siemenies markadır. Halen 115 wolt kuvvetle çalışmaktadır. Su 200 beygir kuvvetindedir. Bu elektrik kentin **5 Cadde ve Sokağını aydınlatmaktadır.**

Gürün urayı **(Belediyesi) 1284 yılında** (1869) kurulmuştur. Belediye Başkanı **Şarbay Şakir UMA'**dır. Üyeleri ise; Cercis Gökalp, Hasan Töngür, Asım Uzun, Baki Engin, Fuat Orhan, Talat Kiriş, Mustafa Tanyel, Emin Doğan, Faruk Ata, Fahri Coşkun, Mustafa Avunduk, Muharrem Moğolkoç, Mehmet Sur, **Gürün Urayının 1933 yılı varidatı ve masraf bütçesi** 6914 lira 62 **kuruştur.**

Gürün ilçesi Belediye Başkanlıklarına ise sırasıyla, 1914 yılından seçimle göreve gelen Şakir Uma bu görevini 1934 yılına kadar sürdürdü. Şakir Uma'dan sonra Fuad Orhanoğlu, Hakkı Moğolkoç, Hüsrev Moğolkoç, Lütfi Edebali, Şevket Karpuz, Zeki Gökalp yapmışlardır. **1960 yılı ihtilalinden ve sonrasından da sırasıyla,** Belediye Başkanlığına Kaymakam Vekili, Ali Alkan, Kaymakam Ece Ayhan Çağlar, İlhami Ballı, Galip Demirel vekalet etmişlerdir.

1963 yılı seçimleri sonunda da Bedri Bostancı Belediye Başkanlığına getirilmiştir. 1968 yılında bu zatın istifa etmesiyle boşalan Belediye Başkanlığına Nuri Solak getirilmiştir. Daha sonraki yıllarda ise Kazım Moroğlu, Coşkun Solak, İsmail Tök, Sadi Solak ve 1994 yılı seçimlerinden de Belediye Başkanlığına Selami Yiğittürk getirilmiştir. 1914 yılından günümüze kadar sırasıyla Belediye Başkanlıklarını üstlenen zevatın görev yaptıkları tarihleri aşağıdaki gibidir.

1- Şakir Uma	(1914-1935.)
2- Fuad Orhanoğlu	(1935-1942)
3- Hüsrev Moğolkoç	(1942-1948)
4- Hakkı Moğolkoç	(1948-1950)
5- Şevket Karpuz	(1950-1951)
6- Lütfi Edebali	(1952-1954)
7- Zeki Gökalp	(1954-1960)
8- İlhami Ballı	(1960-1963)
9- Bedrettin Bostancı	(1963-1969)
10- Nuri Solak	(1969-1973)
11- Kazım Moroğlu	(1974-1980)
12- İsmail Tök	(1981-1984)
13- Coşkun Solak	(1984-1989)
14- Şadi Solak	(1989-1994)
15- Selami Yiğittürk	(1994-1999)

1994 yılı 27 Mart seçimleri esnasında Gürün ilçesi Belediye Başkanlığına beş kişi adaylık koymuş bu adaylardan Selami Yiğittürk belediye Başkanlığını kazanmıştır. **DYP**'den adaylık koymuş olan Selami Yiğittürk'ün karşısında ise **Şadi Solak** (SHP) den, Hamit Akdere MHP'den, Metin Bozkuş RP'den adaylıklarını koymuşlardır. BBP'den de Abdullah Turgut koymuştur. Selami Yiğittürk'ün Belediye Başkanlığı yaptığı dönemdeki Belediye meclis üyeleri ise sırasıyla şunlardır:

1- Muhsin Kuşçu

2-

3-

4-

Gürün Belediyesi'nin 1996 yılında toplam 46 personeli vardır.

Gürün ilçesi Belediye Başkanlığının bütçesi ise 1914 yılından 1994 yılına kadar olan yıllarda gösterdiği tablo aşağıdaki gibidir:

BÜTÇESİ YILLARI	GELİRİ	GİDERİ (T.L.)
1934	6914 TL. 62 Kuruştur.	-
1960	337000 TL.	-
1965	294924 TL.	
1966	372071 TL.	
1967	533790 TL	
1968	553430 TL.	
1969	1035650 TL.	
1970	1035650 TL.	
1971	765665 TL.	
1972	821564 TL.	

1996 yılına ait Gürün Belediyesinin bütçesi toplam 46.069.000.000 TL'dir. Bunun 13.012.000.000 TL'sı cari harcamalar, 22.897.000.000 TL'sı yatırım harcamalarıdır. 10.160.000.000; TL'si de sermaye ve transfer harcamalarına ayrılmıştır. Gürün Belediyesi'nin 1996 yılına ait tansilatı ise; 5.239.058.000. TL'dir.

1997 yılı itibariyle Gürün ilçemerkezinde 16 camii, 3 otel, 2 içkili lokanta, 6 adet kasap dükkanı, 13 lokanta, 20 berber (kuaför), 33 çayocağı ve kahvehane, 3 fırın, 2 pastane, 93 bakkal ve manav, 3 umumi hela, 2091 adette mesken yeri bulunmaktatır. İçme kullanma şebeke suyu sayısı 3'dür. 7 kaynak, 1 kuyu, 1 nehir ve 1 de göl bulunmaktadır. (Kaynak: G.M.S.O. 1997 yılı verileridir)

GÜRÜN BELEDİYESİ TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN HİZMETLER

Gürün ilçesine ilk elektrik santralı küçük de olsa 1936 yılında Belediye Başkanı Şakir Uma'nın döneminde kurulmuş ve sokakların aydınlatılmasında kullanılmak üzere hidroelektrik santralı kurulmuştur. İkinci elektrik santralı ise öncekinin iptal edilmesiyle 1.7.1962 tarihinde AĞ gözesine kurulmuştur ve bugüne kadar çalışmaktadır. Bu meskenden ticarethaneler ve meskenler faydalanmaktadırlar. 1981 yılından da ulusal elektrik şebekesine bağlanmıştır.

İçme Suyu: İlçenin içme suyu ilk olarak kapsamlı bir şekilde 1953 yılında gerçekleştirilmiş ve 1972 yılında da ilçenin ihtiyacını karşılayacak bir biçimde kapalı şebeke usulüne yapılmıştır. 1994 yılında ise İller Bankası kanalıyla başlayan ve tüm ilçenin içme suyunun kapalı şebekesinin tümüyle değiştirilmesine başlanmış ve hala da devam etmektedir. Bu şebekenin ise 1996 yılında bitirileceği belirtilmektedir.

İmar İşleri: Kasabamızın imar planı oldukça eskidir. Şehir imar planı yeniden gözden geçirilerek ele alınmış ve halende yeni yapılanmalara devam edilmektedir. İlçemizde imar planının uygulanmasına 1960 yılından itibaren kapsamlı olarak başlamış **sebze pazarı, hayvan pazarı, çarşı içerisindeki mevkiilerin asfaltlanması, kısmen vatandaşların** kısmen de Belediyenin istimlaki ile yeni yolların yapılması, dar olan yerlerin genişletilmesi, kanalizasyon teşkilatının kurulması, mahalle aralarındaki su arklarının ıslahı, Malatya Kayseri asfaltı üzerinde otopark yapımı muhtelif yerlere Belediye kendi imkanları ile mahalleleri birbirine bağlayan köprülerin yapımı örneğin Hastane Köprüsü, Hapishanenin altındaki köprü, Aksu Mahallesinin Köprüsü (1983) ve Askerlik Şubesinin karşısındaki köprü (1995) gibi köprüler yapılmıştır. Bunun yanısıra da ilçede bir takım ağaçlandırma çalışmaları yapılarak eski kalenin üstü ve su deposunun bulunduğu yerler ağaçlandırılmaya başlamıştır. İlçe merkezinde bulunan bütün mezarlıkların etrafı çevrilmiştir. (1984) Bütün bunların yanısıra mahallelerdeki birçok yerlerdeki istinad duvarlarının yapımı da gerçekleştirilmiştir.

1989-1994 yılları arasında da Gürün Belediyesi tarafından eski ve de yetersiz olan Mezbaha Hanenin yapımını gerçekleştirdi. Gürün Belediyesinin araçları taşıma araçları arazöz vb. gibi araçların artırılmasını sağladı. Bu arada da İstanbul Belediye Başkanının Gürünlü olması sebebiyle (Nurettin Sözen) İstanbul Belediye ile koordineli bir çalışmaya girdi. Şehir içi kanalizasyonun yapımını gerçekleştirdi. Şehir içindeki yolların genişletilmesi sağlandı. 1994 yılında da İller Bankası ve diğer ilgili kuruluşlarla gerekli irtibatları sağlayarak Gündeki tüm içme suyu şebekesinin değiştirilmesi ve bununla ilgili tüm araç gereçlerin alımını sağladı. Bu büyük program hala sürdürülmektedir.

İlçe merkezinde içme suyu ihtiyacı 1954 yılında Bağırsak Deresinde, 1967 yılında Ağılözü ve 1986 yılında da Memurcübaşı mevkiinde yapılan 1000 tonluk su deposu ile karşılanmaktadır. İlçe merkezinin içme suyu şebekesinin yeniden yapılarak değiştirilmesi işine 1993 yılında başlanmış 1996 yılında da

bitirilmiştir. Suçatı Kasabası Belediyesi ise kapalı su şebekesine 1993 yılında kavuşmuştur. İlçeye bağlı bulunan köylerin bazılarının içme suyu şebekesi kapalı hale getirilirken birçok köyünde de içme suyu yetersizdir ve kapalı su şebekesine kavuşturulmayı beklemektedirler. Gürün ilçesinde yerleşim alanlarının dağınıklığı sebebiyledir ki yeterli kanalizasyon sorunu çözülememiştir. Köylerde ise hiç kanalizasyon yoktur. Gürün ilçesinde elektrik hizmetleri 1978 yılında ulusal elektrik şebekesine bağlanmış ve bütün köylerinde elektrik vardır. Eletrik sorunu yok. İlçe merkezinde 2880 kapasiteye sahip 2505 abonelik PTT teşkilatı vardır. PTT hizmetleri merkezde 1 ve Suçatı Kasabasında 1 Şube ve köylerde de 91 acente mevcuttur. Çok sayıdaki köyümüzde telefon otomatik iken birçok köyde ise acentelik bulunmaktadır.

Gürün ilçesinde Polis Teşkilatı bulunmakta 1 komiser, 24 polis memuru görev yapmaktadır. Emniyet Teşkilatının bir merkez bina ve trafik kontrol olmak üzere bir de lojmanı bulunmaktadır. Emniyette görevli 6 adet bekçi vardır.

İlçede Jandarma Bölük Komutanlığı bulunmakta 1 subay, 2 astsubay, 16 uzmançavuş, 5 çavuş, 18 onbaşı ve 84 er olmak üzere toplam 135 personeli vardır. İlçemizde hizmet veren iki Banka Şubesi vardır. Bankalardan birisi TC. Ziraat Bankası diğeri ise Halkbank'tır.

Gürün ilçesi Doğu Anadolu'yu Batı Anadoluya bağlayan karayolların en önemlilerinden birisi olan E-23 Karayolunun üzerinde bulunması nedeniyledir ki şehirler arası ulaşım sorunu yoktur. Kayseri Malatya yolunun üzerinde bulunmaktadır. Sivas ilinde 141 kilometre uzaklıkta bulunmaktadaır. Kayseri'ye 200 Malatya'ya ise 150 km. uzaklıktadır.

İlçe merkezinde mahalle aralarındaki yolların asfaltlanması eksik olduğundan bu hizmetler sürdürülmektedir.

İlçeye bağlı bulunan köylerdeki yol sorunu büyüktür. Daha önceki yıllarda Sivas Köy Hizmetleri İl Müdürlüğünce yapılmış olmasına rağmen stabilize olmadığı için kış aylarının da yoğunluğu sebebiyle hemen hemen tüm köylerin yolları uzun süre kapalı kalmaktadır. Köy yollarının stabilize hale getirilmesiyle yol sorununun büyük ölçüde çözüme kavuşacaktır. Özellikle de Gürün ilçesinin güneybatısında olan Yaylacık Köyünden başlayarak Bozhüyük ve Arpaçukur Köylerine, Güllübucak ve Beypınarı Köyünden Göbekören Köyüne kadar olan tüm gurup köylerin ulaşım sorunu büyük ölçüde stabilize yol yapımı ile çözülmüş olacaktır. Yine ilçeye bağlı bulunan gurup köylerden Eski Bektaşlı Köyünden Sarıca ve Kılıçdoğan Köyüne buradan da Eskihamal Yuva ve Suçatı Kasabası arasındaki köylerin yollarının da acilen stabilize hale getirilmesi şarttır.

Gürün ilçe merkezinde geçmekte olan E-23 Karayolu üzerine şehir merkezi kesiminde yaya geçitlerinin yapılması ve trafik işaret lambalarının faaliyete geçirilmesiyle birlikte ilçe merkezinde meydana gelen çok sayıdaki trafik kazası da önelnnemiş olacaktır. Yine bu yol üzerinde bulunan Mazıkıran mev-

kiindeki büyük rampanın mutlaka bir düzenlemeye tabi tutularak kış aylarındaki buzlanma ve don olaylarında meydana gelen trafik kazalarının önüne geçilecektir. Yine bu yol üzerinde Sivas-Malatya, Sivas-Kayseri ve Kayseri-Malatya yol kavşağı durumunda bulunan bağırsak deresi mevkiindeki büyük kavşakta da kavşağı durumunda bulunan Bağırsak Deresi mevkiindeki büyük kavşakta da gerekli önlemlerin alınmasıyla burada meydana gelen trafik kazalarının önüne geçilmiş olunabilecektir.

MART 1994 TARİHİNDEN BU YANA GÜRÜN BELEDİYESİ TARAFINDAN YAPILAN YATIRIM FAALİYET LİSTESİ

A) KÖPRÜLER:

a) Yıkılan ve yapılması için beklenilen Merkez Taşköprü yeniden beton olarak inşaa edilmiş ve ulaşıma açılmıştır.

b) Aksu deresi üzerine iki yerden iki adet beton köprü inşaa edilerek Aksu ve Işıtan mahallelerine merkeze bağlanması yönünden büyük ölçüde ulaşım sağlanmıştır.

c) Çarşı merkezi içerisinden geçen 250 mt uzunluğunda Çarşıbaşı deresi üzeri beton köprü şeklinde kapatılmış, ilçe merkezine refüjlü işlek bir cadde açılmıştır.

d) Şuğul mahallesi Huykesen mevkiine yeni beton körü inşaatına başlanmış, inşaat son hızıyla devam etmektedir. Bittiğinde şuğul kayalıklarına önemli bir ulaşım hattı sağlanmış olacaktır.

B) YOLLAR:

a) 29,5 km uzunluğunda mahalle ve merkez yolları asfaltlama yapılmış iki km uzunluğunda beton asfalt Çarşıbaşına yukarıda yeni yollar açılmıştır.

C) BİNA YAPIMI:

a) İlçe merkezine tam teşkilatlı iki yerde umumi hela (tuvalet) yapılmış hizmete açılmış, üçüncü yerdeki inşaat devam etmektedir.

b) Çarşı merkezine 5 adet işyeri inşaa edilmiş, 36 tanesinin inşaatı devam etmektedir.

D) SOSYAL TESİSLER:

a) Şuğul mahallesine semt sahası inşaatına başlatılmış çok yakın bir zamanda bitirilecek, merkezden uzak bu yerleşim biriminin çocuklarına önemli bir hizmet verilmiş olacaktır.

b) Kapatılan Çarşıbaşı deresi üzerinde ana yol kavşağına havuzlu park inşaa edilmiş ve halkın hizmetine sunulmuştur.

c) Merkezden uzanan Sivas yolu çıkışına modern bir hayvan pazarı inşaa edilmiş ve halkımız hayvan pazarlayacılarının hizmetine sunulmuştur.

E) İÇME SUYU

a) İçme suyu 145 km şehir şebeke hattı yenilenmiş altı depoyla beslenip halkın hizmetine sunulmuştur.

F) KANALİZASYON:

a) İlçemizde yaklaşık 15 km uzunluğunda kanalizasyon şebeke hattı inşaa edilmiş, hizmete açılmıştır. İlçenin kanalizasyon sorunun kökten bitirimi Tohma çayının iki yakasına inşaa edilmesi gereken ana kanal ve ilçe merkezi dışında arıtmayla deşarj ettirilecek proje üzerinde çalışmalarımız devam etmektedir. Maddi imkanlar sağlandığında tasarlanan proje hemen uygulamaya konulacaktır.

G) PERSONEL HİZMETLERİ:

a) Belediyemizde çalışan işçi ve memurların Sosyal Sigorta ve Emekli Sandığına daha önceki dönemlerde ödenmeye yaklaşık onbeş milyarlık prim borçları ödenmiştir.

b) Belediyemiz idaresinde çalışan toplu taşıma otobüslerinin dört tanesi restore ettirilmiş, kaportasıyla tamamı yenilenmiş, diğer araçlar çalışır vaziyette revizyon yaptırılarak personele teslim edilmiştir.

SUÇATI KASABASI BELEDİYESİ

01.06.1969 tarihinde kurulmuş olan Suçatı Kasabası Belediye Teşkilatı'nın ilk parasal finansmanı 58.800 TL'lık fondur. Bu parayla Belediye Binası yapıldı. Bakanlıktan temin edilen 89.774 TL ile de otel binası yapıldı. Daha sonra da İller Bankasınca 1.000.000 TL.'lık istikrarsız finans sağlanmıştır. Suçatı Belediyesi'nin 1970 yılındaki geliri 105.000 TL 1971 deki geliri 120.000, 1972 deki geliri ise; 150.780 TL.'dır.

Suçatı Belediyesi kendi olanakları ile birtakım hizmetler yapmak çabasını sürdürmektedir. İçme Suyunu kapalı şebeke haline 1993 yılında getirdi. Boğaziçi, Çörten, Gökpınar, Hacılar, Karşıyaka ve Yeşilyurt olmak üzere 6 tane mahallesi bulunan Suçatı Belediyesi'nin 1995 Ağustos ayı sonu itibariyle yapmış olduğu tahsilatı (289.058.000 TL dır. Belediyenin 1996 yılına ait bütçesi ise; 8.701.200.000 TL dır. 1996 yılı tansilatı ise 10.710.000.000. TL sıdır. Biri Belediye Başkanı olmak üzere toplam 13 adet personeli bulunmaktadır. Kurulduğu yıllardan itibaren sırasıyla Faik Bilgiç (1969-1980) İbrahim Aydoğan, Ahmet Talas, Abdullah Turgut ve Tayyib Şimşek (1994-1999) adlı kişiler Belediye Başkanlığı yapmışlardır.

GÜRÜN İLÇESİNİN BEŞERİ COĞRAFYASI

Dulkadir Beyliğinin 1516 yılında Osmanlı Devletinin egemenliği altına girmesiyle birlikte Gürün ilçesi de Osmanlı Devletinin hakimiyeti altına girmiştir. 1516 yılında yapılan Osmanlı toprak düzenlemesiyle Eyalet-i Rum (Sivas)'a bağlı bulunmaktaydı. Bu toprak düzenlemesiyle Gürün ilçesi o tarihlerde Sivas Eyaletine bağlı Divriği Sancağına bağlı Darende kazasına bağlı bulunan bir köy konumunda idi.

Gürün ilçesi, Dulkadirliler zamanında da Osmanlılar zamanında da Darende kazasına bağlı bir köy durumunda daha sonra da nahiye konumuna getirilmiş ve yine Darende'ye bağlı bulunuyordu. Dulkadir Beyi olan Alaüddevle tarafından (M.S. 1483 yılında) Elbistan'da yaptırılan Hatuniye Camiisinin Vakıfları arasında ve 168 nolu vergiye tabi bir köy konumunda bulunmaktaydı. Osmanlılar döneminde ise 1867 yılında nahiye konumuna getirilmiştir.(1)

XIX. yüzyıla kadar bu konumunu biraz daha büyüyerek korumuş olan Gürün ilçesi daha sonra da nüfusunun artmasıyla da 1830 yılında yapılan vilayetlerin teşekkülünde de nahiye olarak yine Darende ilçesine bağlı bulunmaktaydı.

1830-1845 yılları arasında da bir ara Gürün (ilçesi) Subaşılık haline getirilerek Eyalet-i Bozok (Yozgat)'a bağlandı. Ve bu eyalete bağlı bulunan Aziziye (Pınarbaşı) ilçesine bağlandı. Böylece bir müddet idari bakımdan Yozgat'a bağlandı. Bu tarihlerde de Yozgat ise sancak olarak Sivas Eyaletine bağlı bulunmaktaydı.

1845 yılında Subaşılıkla idare edilmiş olan Gürün ilçesi 1845'den sonra 1869 yılına kadar ise müdürlükle idare edilmiştir. 1869 yılından itibaren de kaza konumuna getirilmiş ve aynı yıl içinde de Gürün ilçesinde Zabıta Teşkilatı kurularak başına da Çeçen İsmail Çavuş (Ağa) getirilmiştir. Yine bu yıl içinde Gürün ilçesinde Belediye kurulmuş, yani Belediyelik olmuştur.

Gürün ilçesi de her Osmanlı beldesinde olduğu gibi yüzyıllardan beri her kavimden etnik yapıdaki insanlar birbirleriyle beraberce ve eşit bir şekilde huzur ve güven içerisinde yaşamışlardır. Gürün'de bu tarihlerde Osmanlı Devletinin himayesinde bulunan Ermeni ve Rum kavminden insanlar bulunmaktaydılar. Tarihi kaynakların ve resmi kayıtların belirttiklerine göre II. Mahmut zamanında (1808-1839) Osmanlı Devletinde yapılmış olan ilk nüfus sayımına göre ve yine II. Mahmut zamanında teşkil edilen Mahalle Muhtarlığı sistemine göre Gürün'de 5 (beş) adet Müslüman ve 5 (beş) adet de Gayri Müslim Mahallesi bulunmaktaydı... Bu tarihlerde Gürün ilçesinin Darende kazasına, Darende'nin de Divriği sancağına bağlı bulunduğunu 252 nolu tahrir defterinde ve 1258 tarihli cizye defterinde öğrenmekteyiz. Gayri Müslim nüfus için 1258 tarihli (M. 1843) cizye defterinde 1444 adet cizye mükellefi gösterilmektedir.

Buna karşın 1261 tarihli (M. 1846 yılı) cizye defterinde ise bu rakam 545 adet gösterilmektedir. Bu rakamlar devlete vergi veren nüfusu kapsamış olduğundan Gayri Müslim nüfusun 1870'li yıllardaki nüfusu da gözönünde bulundurulursa o zamanki Gürün ilçesi merkezinin nüfusunun 3000-3500 arasında olduğu kolaylıkla tahmin edilebilir...

1870'li yıllara göre beş Müslüman ve beş de Gayri Müslim Mahallesi bulunmaktaydı. Resmi kaynaklarda belirtilen bu mahallelerin isimleri ise şöyledir:

Gayri Müslim Mahalleleri:

1- Mahalle-i Mirimsar:

2- Mahalle-i Mahtum:

3- Mahalle-i Cesmi Cesim:

4- Mahalle-i Katolik: Bugünkü Sanat Okulunun bulunduğu yerde idi.

5- Mahalle-i Tercan:

Müslüman Mahalleleri:

1- Abdül Fettah Mahallesi: Bugünkü Fettah Ağa yokuşu ve havalisidir.

2- Emin Bey Mahallesi: Yassıcatepe ve Kirazlı Mahallesi

3- Sadık Ağa Mahallesi: Bugünkü Pınar Önü Mahallesidir.

4- Ulya Mahallesi: Endüstri Meslek Lisesinin yanı, Ören denilen yer.

5- Sümüklü Mahallesi: Bugünkü Suğul ve Sümüklü Mahalleleridir.

Yukarıda ismi zikredilen Müslüman Mahallelerinin hane sayıları şöyle:

Bu bilgiler Başkanlık Arşivi Tapu Tahrir defterlerindeki kayıtlar ve Sivas ili vilayet salnameleri (1302 tarihli) Miladi: 1886 ile bu konuda yazılmış olan diğer eserlerden faydalanılarak hazırlanmıştır. Müslüman nüfusun kat sayısı olarak her ne kadar (X5) verilmiş ise de Türk aile yapısı gözönünde bulundurulur ve o zamarki konumuda düşünülecek olursa ve Türk aile sisteminde o dönemlerde dededen toruna uzanan çizgide olan insanların yani usul ve füru çizgisinin bir arada yaşamış olduğu da gözönüne getirilirse biz bu katsayıyı en düşük olarak almış olduğumuz da ortaya çıkmış olur. Aslında Gürün'deki nüfus yani Müslüman nüfusun 19. yüzyılın ortalarında bile Gayri Müslim nüfusa göre (oranla) daha fazla olduğu görülür.

Gürün ilçesinin 1892 yılında 5 nahiyesi ve 38 köyü bulunmaktadır. 1870 yılı resmi rakamlarına göre Gürün ilçesinde 5409 Müslüman nüfus yaşarken buna karşın 2932 kişi Hristiyan Halk yaşamaktaydı. 1870 yılına göre Gürün ilçesinin merkez nüfusu toplamı 8341 kişidir. Bu rakamlarda bize gösteriyor ki o zamanlarda Müslüman halka göre Ermeni ve Rum nüfus daha az durumda yani azınlık durumundaydı. 1888 yılı resmi rakamlarına göre ise Gürün ilçesi merkezde Müslüman nüfus toplam sayısı 4977 iken buna karşın Gayri Müslim sayısı toplamı: 3757 kişidir. Yani 1870-1888 yılları arasında yani 18 yıl içerisinde Hristiyan nüfustan tam 825 kişi artarken bu sayı Müslümanlardan Hristiyan-

ların sayısının aksine azalma olmuştur. Müslümanlardan 532 kişi azalmıştır. Bunun sebebi ise elbetteki savaşlardır. Bilhassa da 1877-1878 yılı Osmanlı-Rus Savaşı ve diğer savaşlara Müslüman halkın iştirak etmeleri sebebiyledir ki Müslüman nüfustan önemli ölçüde azalma olmuştur. Bu oran ve sayı gittikçe de azalma yönünden Türk nüfusunun çeşitli cephelere, savaşlara gitmeleri sebebiyle daha artmıştır. Buna rağmen Hristiyan ve etnik yapıdaki azınlıklar ise nüfusta önemli ölçüde artmıştır. Hatta ülkenin her yerinde olduğu gibi Gürün ilçesinde de her türlü san'at ve ticari faaliyetlerin hakimiyetini ellerine Hristiyan nüfus yani etnik azınlıklar geçirmişlerdir. Fakat Osmanlılar ile Ruslar arasında doğu bölgelerinde meydana gelen savaşlarda Osmanlı içerisinde yaşayan Ermeni ve Rum halkı düşmanlar tarafını tutmuş olduğundan Rumlar İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlere göç ederlerken, Ermeniler de savaşlara katılmak için gerek Rus ordusuna ve gerekse Ermeni komitacılarının kurmuş oldukları çetelere katılmak için gitmiş olduklarından resmi rakamların ifade etmiş olduğu gibi Ermeni nüfusundan da önemli ölçüde bir azalma meydana gelmiştir. Elbetteki bu nüfus azalmasında Ruslar'ın Ermenilere vaad ettikleri Doğu Anadolu'nun Van Bölgesi ve diğer havalilere göç etmişlerdir.

1903 yılı resmi rakamlarına göre Gürün ilçesinde 13582 Müslüman yaşarken bu sayı Rumlarda 3'e düşmüş, ve Ermenilerde ise, bu sayı 7851 kişidir. Bu sayı ise 1914-1918 yılları arasındaki Ermeni nüfusu tehciri veya nüfus mübadelesi (değiştirilmesi) esnasında Suriye, İran, Irak ve Ermenistan bölgelerine göç etmişlerdir. Bu göçler ise tamamen devletin kontrolü altında yapılmış ve hiçbir spekülasyona sebebiyet verecek olumsuz bir duruma sebebiyet verilmeden Kaymakamlığın ve Güründe oluşturulan bir komisyon tarafından bu etnik azınlıklar sevk edilmişlerdir. Gürün ilçesi merkezde Ermeni ve Rum nüfuslar yaşamış olduğu gibi Gürün'e bağlı bulunan köylerde de belli oranlarda Ermeni ve Rum nüfusu yaşamaktaydı. Burada yaşayan azınlıklar da bu nüfus mübadelesi ve tehciri sebebiyle bu bölgeden ayrılmışlardır. Bu durumda da yine bu tehcir veya nüfus mübadelesi durumu devletin kontrolü altında yapılmıştır...

Resmi rakamlara ve yine resmi kayıtlara göre 1927 yılında Gürün'de beşeri coğrafya durumu şöyledir; (Köyler dahildir)

1927 Yılı resmi kayıtlara göre Gürün ilçesi nüfusunun yaşlara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

1927 yılı resmi kayıtlara göre Maluliyetli kör-sağır-topal-çolak vs. gibi çeşitli sebeplerden dolayı vücudunda özür bulunanların adedini gösterir tablodur:

1927 yılı resmi kaytılarına göre Gürün ilçesinin nüfus dağılımı şöyle:

Genel nüfus toplamı (erkek): 8712 kişidir.

Genel nüfus toplamı (kadın): 10016 kişidir. GENEL TOPLAMI:18728 kişidir.

Gürün ilçe merkezi toplam nüfusu: 4105 kişidir.
Gürün ilçe yüzölçümü (1927 yılına göre): 1715 kilometre karedir.
Kilometre kare başına: 10.9 kişi düşmektedir...

1927 yılı resmi kaynaklara göre Dinler Dağılımı ise şöyledir:

1927 yılı resmi kaytılara göre konuşulan dillerin dağılımı şöyledir

1927 yılı resmi rakamlarına göre nüfusun mahalli tevellüd (Doğumyeri) itibariyle inkısamı (kısımlandırmasını) gösterir tablo şöyledir:

1927 yılı resmi rakamlarına göre DİVRİĞİ ve DARENDE ilçelerinin Etnik yapısı itibariyle şöyledir:

Darende ilçesi genel toplamı: 22980 dir.
Divriği ilçesi genel toplamı : 24285 dir.

1927 yılı resmi kayıtlarına göre Gürün ilçesinin toplam nüfusuna göre okuma yazma bilen sayısının toplam nüfusa göre oran % 7 dir. (0.07) 1927 yılı nüfusuna göre okuma yazma bilmeyenlerin toplam nüfusa göre oranı ise % 93 dür. 1927 yılına göre okuma yazma bilmeyen nüfus, okuma yazma bilenlerin tam 13.3 katıdır.(2)

1929 yılında Sivas ili (ilbaylık) 10 merkez kamuna ayrılmış olup Gürün İlçebaylığı (ilçesi) nda ise Karatoruk, Tekkerahma, Çiçekyurdu kamunları (köy) teşekkül ettirilmiştir. Bu tarihlerde Sivas iline bağlı bulunan köylerden 974'ünde Köy Kanunu tatbik edilmekte olup Sivas ilinin toplam köy sayısı 1348 dir. Bu köylerin tümü de dahil olmak üzere 70443 hane bulunmaktadır. Gürün ilçesine bağlı bulunan köylerden sadece 27'sinde Köy Kanunu tatbil edilmekteydi.

1929 yılı Sivas Bültenine göre: Sivas ili içinde nüfusun 370749'u Türk olup gerisi Kürt, Çerkez, Çeçen ve bir miktarda Ermeni ve Lezgiler bulunmaktadır.

Kürtler, vilayetin Zara, Divrik, Kangal, Hafik, Gürün kazalarında geniş ve toplu ve diğer kazalarında ise mahdut (sınırlı) köylerde oturmaktadır.

Vilayetteki Kürtler'in mühim bir kısmını Zazalar teşkil etmektedir. Yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda Zazaların dil ve lehçeleri adetleri itibariyle Türk ve Menşeileri itibariyle de "Tibet Yaylasınını kuzey (Şimal) olduklarını göstermektedir. Büyük göçmenlerin buradaki Türklerin bir kısmı İran yoluyla Mezappotamya'ya buradan bir müddet kalıp Araplaştıktan sonra Şimale (kuzeye) yürüyerek Hakkari, Erzincan, Muş, Harput, Dersim havalilerine yerleşmişlerdir. Bu iki göçmen bu Türklerin Arap ve Kürtlerle daha ziyade münasebetlere girişmeleri onların adet ve geleneklerini almaları ve birbirleriyle karışmalarına sebebiyet vermiştir. Bunun neticesi olarak da kendi ana dilleri olan Türkçeyi bozmuş ve birtakım değişikliklere lehçe olarak sebebiyet vermişlerdir. Zazaların konuşmuş oldukları dilin lügati 3000'i geçmemektedir. Şimdiki adetleri karışmaları sebebiyledir ki Kürtlerinkine benzemektedir.

Çerkezler ise, merkezde (Sivas), Gürün, Hafik, Kangal, Yıldızeli, Zara kazalarında, Çeçenler de Şarkışla yerleşmişlerdir. Ermeniler ise, Sivas merkezde Divrik, Gürün, Hafik, Kangal, Suşehri, Şarkışla ve Yıldızeli ile Zara ilçelerinde oturmaktadırlar. Kürtler oturdukları kazalarda birtakım aşiretlere ayrılmış olduklarından bunlar kendi aşiret isimleriyle anılmaktadır. Gürün ilçesindeki Kürtler'in ise büyük çoğunluğu Sinemili aşiretine mensupturlar.

1929 yılı itibariyle Güründe dahil olmak üzere Sivas vilayetinde çıkan nüfusun yerine genel savaştan sonra Şark (doğu) ve Garb (batı) dan birçok muhacir ve mülteci nüfus gelerek yerleşmiştir. Bu nüfusun en çoğunu ise Şarktan gelenler oluşturmaktadır. Bu göçler esnasında ve nüfus mübadele (değişimi) neticesiyle 1929 yılı itibariyle Gürün ilçesine yerleştirilen muhacir ve mültecilere verilen toprak miktarı ve mübadil nüfusun miktarı ise şöyledir; 2641 dekarlık toprak verilmiş olup, 191 han yerleştirilmiştir ve bunların 434 tanesi Şark Muhaciri ve Mülteci nüfusudur ve mübadil olarak da 58 kişi Gürün ilçesine yerleştirilmiştir.

1929 yılı itibariyle de Gürün ilçesinin genel sahası (alanı) 2400 km2 dir. Nüfusu ise: 21776'dır. İlçe merkez kamunundan başka iki nahiyesi vardır. Bu nahiyeleri ise, Karatoruk ve Göbekören Nahiyeleridir. Gürün merkez Nahiyesinin 8 köyü vardır. Karatoruk Nahiyesine bağlı köy sayısı 15'dir. Göbekören Nahiyesinin ise 30 köyü mevcuttur.

Gürün ilçesinin1929 yılı itibariyle satıh sahası 250 hektar olup rakım: 1288'dir. Havası iyi ise de iki dağ arasında bulunduğundan devamlı soğuk hava cereyanına maruz bir haldedir. Kentin içi bağ ve bahçelerle dolmuştur. Kent mamur görünümlüdür ve güzeldir. Suhunet derecesi yazın zait 16-29, kış nakıs en yüksek 31 derecedir. Kentte 817 hanede 2301'i kadın ve 2299'u erkek olmak üzere 4600 kişi nüfusu vardır. Bu nüfusun 150'si san'atkardır. 68'i tüccar ve diğerleri ise çiftçidir. Kentte 21 manifatura, 16 tuhafiye, 31 bakkaliye ve 100 muhtelif dükkan vardır. Ayrıca 1 otel ve 7 tane de han mevcuttur.

Gürün ilçesinin içinde 10 tane salih ve temiz içme suyu vardır. Kentte posta telgraf ve telefon direktörü Nazif tarafından 1338 (M. 1923) yılında yaptırılmış güzel bir camii (Bugünkü Ulu Camii) vardır.

Kentte bir hamam varsa da sel tahrip etmiş olduğundan yenisi yaptırılmaktadır. (1929 yılında) Güründe 470 metre uzunluğunda taş kaldırım varsa da lağım tesisatı yoktur. Elektrik ise, İlçebay Nurettin Özelçi ve Şarbay Şakiruma'nın çalışmaları ile türbinle bir eletrik kuvveti istihsal edilerek kent aydınlatılmaya çalışılmaktadır. Dinamo kentte 1680 metre uzaklıkta ve 23 metre yükseklikteki bir şelalenin altında bulunmaktadır. Su 200 beygir kuvvetindedir. Bu elektrikle Gürün ilçesinin 5 caddesi ve sokağı aydınlatılmaktadır.

Gürün Urayı (Belediyesi) 1284 (M.1869) de kurulmuştur. Belediye Başkanı Şakir Umaüyeler ise, Cerciz Gökalp, Hasan Töngür, Asım Uzun, Baki Engin, Fuat Orhan, Talat Kırış, Mustafa Tanyel, Emin Doğan, Faruk Ata, Bahri Coşkun, Mustafa Avunduk, Muharrem Moğolkoç, Mehmet Sur, Gürün Uray'ının 1933 yılı varidatı ve masraf bütçesi 6914 lira 62 kuruştur.(3)

Yukarıda Sivas Bülteninin 1929 yılı bilgilerine göre Gürün ilçesi hakkında bilgiler verilmiş bulunmaktadır. Birinci Dünya Savaşı esnasında Türkiyenin her yerinde olduğu gibi ilçemiz Güründe de nüfus konusunda oldukça değişiklikler olmuştur. Bir kısım nüfus bu bölgelerden ayrılırken bir kısım nüfus da bu bölgeye devlet tarafından yerleştirilmiştir. Gürün bölgesinde gerek merkezde ve gerekse köylerinde yaşayan Ermeni ve Rum nüfustan büyük bir çoğunluğu kendi isteğiyle İran, Irak, Ermenistan ve Suriye gibi bölgelere göçerken Rum azınlıklar ise İzmir, İstanbul gibi büyük şehirlere göç etmişlerdir. Bunların yanısırada buradaki etnik azınlıklar gerek 1914 yılında gerekse bu tarihlerden önce ve sonra da devletler arası anlaşmalarla mübadele edilmişlerdir. Bir kısmı da devletin politikası sebebiyledir ki tehcir edilmişlerdir. Bu nüfusların yerine de gerek Şarktan ve gerekse Garbtan gelenlerce yerleri doldurulmuştur. Şarktan gelenlerin örneğin, Kars vb. gibi bölgelerden ve Kafkaslardan gelenler genelde köylere yerleştirilmişlerdir. Gürün ilçesinin merkezine ise bilhassa da genelde Ermenilerden boşalan yerlere 1924 yılında yapılan Yunanistan da gelen muhacir soydaşlarımız ile 1951-1956 yılları arasında Bulgaristandan zorunlu göçe tabi tutulan soydaşlarımızdan büyük bir kısmı Gürün ilçesinin merkezine yerleştirilmişlerdir. Örneğin, 1924 yılında Yunanistan'ın Selanik şehrinin Kayalar Kazasının Gramatik Köyünden gelen sülaleler yerleştirilmişlerdir. Bu soydaşlarımızın hane sayısı yaklaşık 70-80 haneyi bulmaktadır. Yunus Uzmay ve Abdurrahman Uzmaylar, Tahir Vardar, Akif Portlakaya, İsmail Sülçe, ali Gümüşbaş, Raif Bölükbaşı, Şaban Arinç, Mehmet Uçarcı vb. bunlar gibi daha birçok sülaleler Yunanistandan getirilerek Gürün'e yerleştirilmişlerdir. Bunlar önce İstanbul'a daha sonra Samsun'a gelmişler. Burada bir ay kaldıktan sonrada devlet tarafından at arabası yolculuğuyla Gürün'e gönderilmişlerdir. Bunların 12 hanesi Sivas merkezde kalmışlar 10 hanesi Tokat ilinin Niksar'da kalmışlar Gürün ilçesine gelenlerin hane sayısı ise 70-80 dir ve sayıları ise 450-600 arasında olduğunu bizzat bu göçlerle gelmiş olan yaşlılarımız anlatmaktadırlar.

1924 yılına ait bilgileri sormuş olduğumuz yaşlılar semercilikle uğraşan Ovanis Soman, kahvecilik yapan Şakir, terzi Şükrü Kemancı Osep gibi aslen Ermeni veya Rum olup fakat sonradan Müslüman oldukları için Güründe kalarak burada yaşamayı tercih eden etnik kökenliler de vardı. Gündeki en büyük kilise şimdiki kilise olarak adlandırılan binadır. 1930-1950 yıllarında bir ara hapishane olarak kullanılan bu kilise bir zamanlar Ekümenikisliği ünvanına sahip bulunuyordu. Çarşı başında büyük bir kuyu ve yanında da bir çeşmenin olduğu ve bu suyunda şimdiki hastaneye kadar ulaştığını fakat Ermeniler'in giderken bu içme sularının üzerine civa dökerek kaybettirmiş olduklarını da yaşlılar anlatmaktadırlar. Kürkçüoğlu Konağı diye adlandırılan Konak da Ermenilerden kalmış bir eski yapıdır ve sekizgen bir şekilde yapılmıştır. 1950 yıllarına kadar Ulu Camiinin etrafı ve şimdiki Belediye Binasının yerinde mezarlık bulunmaktaydı. Şimdiki Maşatlık mevkiinde ise, Ermenilere ait mezarlık vardı.

Bilindiği gibi yöremizde Gayri Müslim mezarlıklarına Maşatlık adı verilmektedir. Gürün ilçesinde Ermeniler zamanında Tohma Suyunun güneyinde bulunan evler yaz aylarında, kuzeyinde bulunan evler ise kış aylarında oturmak için kullanılmaktaydılar. Bunun içindir ki bugünkü Fettahağa mevkiine yazlık, dağ tarafına (Süllümbaşma) ise kışlık adı verilmekteydi. 1924 yılı itibariyle Pınar önünde (eski ismi Sadıkağa) evler çok azdı. Şuğulda 50 hane kadar Ermeni vardı. Çakşur mevkiinde de Ermenilere ait 50 hane ev bulunmaktaydı.

Gürün ilçesinde hane sayısı 1870 yılında 2260 iken bu rakam 1907 de 4012 olmuştur. 1950 yılında ise hane sayısı 4395'dir. Eldeki verilere göz göre göre ilçemiz Gürün'de şehirleşme oran % 7'dir. Bu oran ise Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar olan zamanı içermektedir. 1965 yılına göre

Gürün ilçesinde okuma yazma oranı:

Okuma yazma bilen sayısı (erkek): 5256

Okuma yazma bilen sayısı (kadın): 3983'dür.

Okuma yazma bilmeyen erkek sayısı: 4426'dır.

Okuma yazma bilmeyen kadın sayısı: 9559'dur.

1870-1903 YILLARI ARASINDA GÜRÜN İLÇESİ NÜFUSU VE DİNSEL YAPISINI GÖSTERİR TABLODÜR

YIL	MÜSLÜMAN NÜFUS		GAYRİ MÜSLİM NÜFUS			KÖY SAYISI	HANE SAYISI	TOPLAM
	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ETNİKİ			
1870	5409	?	2932	?		22 (Köy)	2260	8341
1888	4977	?	3757	?		?	?	8734
1890	(Kadın-Erkek) 20925		(Kadın-Erkek) 5797			?	?	26722
1892	?	?	?	?		5 (nahiye) 30 (Köy)	?	?
1903	6929	6653	3	?	Rum			
			3330	3579	Ermeni			
			201	199	Katolik	?	?	21436
			249	293	Protestan			
1907	?	?	?	?		46 (Köy)	4012	?

1927-1990 YILLARI ARASINDA GÜRÜN İLÇESİ VE KÖYLERİ NÜFUS TABLOSUDUR

GÜRÜN İLÇE MERKEZİ				KÖYLERİ			GENEL TOPLAMI			YÜZÖLÇÜMÜ	
YIL	ERKEK	KADIN	TOPLAM	ERKEK	KADIN	TOPLAM	ERKEK	KADIN	TOPLAM	K.M.Kare	Yğn.
1927	?	?	4105	?	?	14753	8712	10016	18728	1715	10.90
1935	2033	2381	4469	8197	8823	17020	10285	11204	21389	1715	13.00
1940	2115	2434	4549	9115	9684	18799	11230	12118	23348	1715	11.60
1945	2070	2486	4556	9807	10309	20116	11877	12795	24672	2550	11.00
1950	?	?	1663	?	?	22140	?	?	26803	2550	10.50
1955	2528	2546	5074	12059	12485	24544	14587	15031	29618	2814	10.00
1960	2798	2893	5691	13318	13794	27112	16116	16687	32803	2797	12.00
1965	3138	3236	6374	13502	14150	27652	16610	17386	34026	2797	12.15
1970	4610	4008	8618	11967	13416	25383	16607	17424	34031	2797	12.10
1975	4851	4287	9138	12553	12946	25499	17404	17233	34637	2797	12.30
1980	4833	4659	9492	12510	13522	26032	17343	18181	35524	2797	12.25
1985	5073	5000	10073	12272	13140	25412	17345	18140	35485	2797	12.20
1990	5032	4854	9886	9962	11190	21152	14994	16044	31038	2797	11.90

FOLKLOR (HALK EDEBİYATI) HAKKINDA

Folklor **(İngilizce: Folklore)** kelimesinden gelmektedir. Bu kelime de **Folk** (Halk), **LORE** (Bilgi) kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelmekte olan bu kelime (terim) Türk dilinde ve düşünce hayatında oldukça yeni (60-70 senelik bir mazisi vardır) olan ve "Divan Edebiyatı" dışında kalan saz ve tekke şiiri nevinden ferdi mahsüller malzemesi dile dayanan, atalar sözü, destanlar, masallar, hikayeler, fıkralar, bilmeceler, maniler türküler, ağıtlar, ninniler, vb. gibi ilk söyleyicilerinin genelde tespit edilemediği anonim bir yapıyı ve özelliği taşıyan halka mal olmuş halkın ürünü olarak da tarihi bir geçmişi olan değerler bütününe verilen bir isim olan **Halk Edebiyatı** yerine kullanılmaktadır. (Halk Edebiyatı araştırmaları Cilt: I. Sayfa: 1,2,3 Şükrü Elçin) **"Folklor: Halk hayatının veya kültürünün ilmidir. Medeni bir millet içinde okumuş insanların kültürüne zıt olarak yaşayan büyük kalabalıkla onun gelenek yolunda tecrübe ile elde ettiği maddi ve manevi bilgiler folklorun konusunu meydana getirir."**

Folklor ve gelenek birbiriyle ilişkilidir. Çünkü gelenekler tarihi süreç içerisinde zaman ve mekan içinde nesillerden nesillere geçmesiyle folkloru meydana getirmektedir. Bu yüzdendir ki folklor halka mal olmuş ve halkın ürünü olan tüm değerlerin tümüne verilen isimdir. Onun içinde folklora, halk hayatının ve kültürünün bilim dalıdır denebilir. **"Folklor hakkında bilgi veren birçok eserde birçok değişik tarifleri yapılan folklorun yirmiye yakın tarifi yapılmaktadır. Bütün bu tariflerin ortak özelliği olabilecek şekilde folklorun tarifini şöyle yapabiliriz:"**

FOLKLOR: Milli kültür denilen pek çok unsurdan oluşan birikiminin tarihi gelişim içinde bir milletin çeşitli grupları tarafından farklı ölçülerden yaşanılan verilerinin varyantlarına ve bu verileri inceleyen ilme verilen isimdir. (Türk kültür araştırmaları 1987 Kültür Turizm Milli Folklor araştırmaları dairesi yayınları: 83. Sayfa: 29. Dr. Umay Günay)

Günümüzde Folklor yabancı kökenli bir kelime olmasına karşın oldukça çok kullanılan bir kelime olmuştur ve çoğu kez de halka mal olmuş olan ürünlerin tümüne verilen bir isim olarak kullanılan **HALK EDEBİYATI**'nın yerine kullanılmaktadır. Halk Edebiyatıyla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Bunun nedeni de Avrupada folklor ilminin doğmasına sebep olan nitelikler ile toplumumuzda (ülkemizdeki) Halk Edebiyatının doğmasına neden olan sebeplerin hemen hemen aynı olmasıdır. Bir başka deyimle batıda Halk Edebiyatını inceleyen bilim dalına folklor ismi verilmiş olduğu sebebiyledir ki ülkemizde de folklor ile Halk Edebiyatı terimleri birbirinin yerine kullanılır olmuştur.

Avrupada "Halk Edebiyatının maddi ve manevi cephelerinin tetkiki Folklor" denilen ilmin doğmasına sebep oldu. Avrupalılar, folklor çerçevesinde mütaala ettikleri, malzemesi dile dayanan; destan, masal, atasözü, bilmece, türkü, ninni, cinsinden anonim ve kollektif karakter taşıyan eserleri **"La litterature orale"-La litterature populaire"** isimleri altında topladılar. Türkiyede ise Halk Ede-

biyatı Osmanlı döneminde oluşmuş olan ve Avamın Kültürünü yansıtan veya onlara hitap eden DİVAN EDEBİYATI'nın zıddına olarak, Türk Halkının maddi ve manevi hayatını aramak, bulmak düşüncesi ve Divan Edebiyatının yanında bir Halk Edebiyatı tasavvurunun ürün olarak doğmuştur. Meydana getirilmiştir...

Esasında HALK kelimesi de literatürümüze sonradan girmiştir. Türkçede bazen **kavim,** bazen "Devletin Tebaası", bazen de **millet** ve **ümmet** manalarında kullanılmış olan **HALK kelimesi ve mevhumu,** dini, siyasi ve ictimai hadiselerle işbölümünün meydana getirdiği birtakım sınıfların ve zümrelerin doğması ile ortaya çıkmıştır. Devleti yönetenler ve devletin ricalinin haricinde olan ve kendine ait olanları yine kendine has bir gelenekle sürdüre gelen ve büyük çoğunluğu oluşturan ezici bir güc bulunan geniş kesimlere verilen isimdir halk kelimesi. İşte bu kesimin meydana getirmiş olduğu tüm maddi ve manevi kültüre de halk kültürü ve folkloru veyahutta eşanlamlı olarak Halk Edebiyatı adı verilmektedir.

Folklor, yazılmadan kuşaktan kuşağa aktarılan töreler, masallar, boş inanışlar ve gelenekleri içerir. Folklor sözcüğünü ilk kez İngiliz Araştırmacı William Thoms halk kültürü anlamında kullanmıştı. (Temel Britannica, Cilt 6, Sayfa: 325)

Türkler İslamiyeti kabul ettikten sonra göçebe veya yerleşik halkların iktisadi hayatlarında sürekli değişiklikler olmadığı için yaşama şekillerinde bilhassa da **an'aneler ve gelenekler ve görenekler birtakım törenler ve eğlenceler devam etti.** Fakat aradan yüzyıllar geçtikten sonraİslam toplumlarında (dolayısıyla da Türk Toplumunda da) manevi havanın birliği bozuldu. Din anlayışı ve din kardeşliği prensipleri gevşedi ve İslamın **"Ya Eyyühannasü"** (Ey İnsanlar!) mesajı hitabıyla birlikte de **"Ya Eyyülleziyne Amenü" (Ey iman edenler) hitabının" İnnemel Mü'minune İhvetün" (Şüphesiz ki inananlar (dinde) kardeş gibidirler)** hitabı ve bunun gayesi unutulur gibi oldu ve İslamın evrensel mesajı birtakım daha küçük bağlılıklar gurubunun egoizmasının hümanizmasına dönüştürülmeye başladı. Bütün insanlığı içine alan ve "Yaratılanı hoş gör yaratandan ötürü" toleransının aksine halk telakkisi "Hayrünnasi Enfeahüm Linnas" (insanın hayırlısı insanlara faydalı olandır) şuuru ölü bir mevhum haline geldi. İslamın bu ulvi evrensel bilincinin yerini üstünlük duygusuna kapılan birtakım ilim erbabınca ve yöneticilerle halk arasında kopukluklar meydana getirilen atmosfer meydana geldi. Halk ile aydın kesimi arasında kopukluklar oluştu. Devleti yönetenler ile devleti yani milleti meydana getiren fertler topluluğu olan halk kesimi arasında da büyük uçurumlar meydana gelerek ikilikler ortaya çıktı. Anlayışta, yaşayışta farklılıklar doğdu. Havas ve Avam adıyla oluşmuş bu iki anlayış zümrenin anlayışları ve yaşayışları farklı boyutlara ulaşarak farklı kulvarlarda varlıklarını sürdürdü. Kimi zaman birbirine mücadele eder bir hale geldi. Böylece yüzyıllar boyu süren bu ikili anlayış ve yaşayış farklılıkları iki farklı

kültürü doğurdu. Avam kısmının meydana getirmiş olduğu maddi ve manevi her türlü ürünlere Halk Edebiyatı adı verilirken, çoğu zaman Arap, Fars ve diğer toplulukların (mesela son dönemlerde Fransızların, günümüzde de İngiliz vb. gibi kültürlerin etkisinde kalmıştır) etkisinde kalmış olan Havas Zümresinin zevk ve düşüncelerini anlatan bir anonim kültür doğdu bunun adına da "Divan Edebiyatı" adı verildi. İşte Divan Edebiyatının haricinde meydana getirilen (Avam tarafından) ve nesilden nesile de aktarılan kültürel mirasın adına Halk Edebiyatı denildi. Halk Edebiyatı günümüzde Halk Folkloru veya sadece Folklor olarak da isimlendirilmekte literatürümüzde bu şekilde kullanılmaktadır.

Başlangıçta bir kişi tarafından söylenmiş veya yazıya geçirilmiş ve aradan da yüzyılların geçmesiyle birlikte cemiyetin ortak duygusu ve düşüncesi haline gelmiş ferdin damgasını taşımayan, fakat Türk Halkının edebi zevk, düşünce, terbiye ve tefekküründe yeri olan her türlü maddi ve manevi ürünlerin örneğin, atasözü, destan, masal, hikaye, mani, ninni, türkü, ağıt, halaylar, ve her türlü adeü gelenekler ve göreneklerin tümüne, halkımızın mazide kalmış hayatıyla bugünü, bugününü de yarına bağlayacak olan ve varlığıyla bütün sosyal bağlarını kuvvetlendiren kültürel varlıklarımıza, mirasımıza batı diliyle folklor kendi literatürümüzle de Halk Edebiyatı adını vermekteyiz...

Bu sebepledir ki Halk Edebiyatı dendiğinde yukarıda da belirtildiği gibi bir toplumun maddi ve manevi sütün ürünlerinin tümü de kendilerince meydana getirilen toplumların (halkların) kendi felsefelerini, düşünce yapısını ve zevklerini, adet, gelenek ve göreneklerini yansıtmış olduğundan halk tarafından meydana getirilmiş her türlü ürün ve yapıtlar Halk Edebiyatının konusunu (Halk Edebiyatını) meydana getirir ve oluşturur. Bunları da maddeleyerek sıralayacak olursak şöyle tasnif edebiliriz:

A) Halk Hikayeleri
B) Halk Masalları
C) Destanlar
D) Fıkralar
E) Bilmeceler
F) Maniler
G) Türküler
Ğ) Ağıtlar
H) Ninniler
I) Halk Oyunları
İ) Çocuk Oyunları
J) Gelenekler ve Görenekler
K) Halk İnanışları
L) Halk İlaçları
M) Yemek Kültürü (Mutfağı)

N) Halk Şairleri
O) Her Türlü El San'atları
a) Kilim ve Halıcılık
b) Şal, çorap ve başlıklar vb...

HALK OYUNLARIMIZ HAKKINDA BİLGİLER

Bilindiği gibi folklorumuzu meydana getiren birçok halk kültürü bulunmaktadır. Bu maddi ve manevi halk ürünlerinden birisi de oyunlarımızdır. Oyun denince akla gelen sadece halkımızın düğün, eğlence vb. gibi şenliklerinde oynamış oldukları halk dansları (halayları) akla gelmemelidir. Zira halk ürünlerimizin bir parçası olan halk danslarımızın haricinde yine halk tarafından meydana getirilmiş ve mazideki hayatla bugünü yarına bağlayan ve sosyal bağları kuvvetlendirecek oyunlarımızın, ilmi zihniyetten uzak müdahalelerle zamanımıza kadar gelmiş olanlarından birisi çocukların oynamış oldukları geleneksel ve yöresel "Çocuk Oyunlarıdır." Bu oyunların yanı sırada bir de yine bizzat halkın kendisi tarafından meydana getirilmiş ve tarihi kökeni bulunan ve yüzlerce yıldan beridir nesilden nesile aktarılan kültürel miraslarımızdan olan kaynağını da yine tarihimizden alan Tura Oyunu, Sinsin Oyunu, Deve (Cüce) Oyunu, İlksaban İzi Bayramı, Hızır Bayramı, Kış Yarısı Eğlencesi, Çiğdem Eğlencesi vb. gibi halk arasında yapılan ve geleneksel varlığını da hala sürdürmekte olan kültür mirasımızın bir parçası olan milli ve tarihi değerlerimiz olan milli oyunlarımız bulunmaktadır. Bütün bunların yanı sıra da köylerimizde oynanan Köy Orta Oyunları ve Tiyatro gibi veyahutta bunların konusunu oluşturan oyunlarımız da vardır. Anadolu Köy Orta Oyunlarının Orta asya Kökenli olanları olduğu gibi tarihi daha da eski olanları da vardır. Bütün bu oyunları kendi aralarında iki türlü bir sınıflandırmaya tabi tutabiliriz:

A) Ritüel Oyunlar
B) Profan Oyunlar

Gerek köylerimizde oynanan oyunlar ve gerekse diğer oyunların tümüde halkın malı olmuş ve halk tarafından meydana getirilmiş her birisi de yılların değil yüzyılların binlerce yılın ardından süzülerek gelen ve nesilden nesile aktarılan geçmiş ile geleceği birbirine bağlayan kültürel bağlarımızdır. Bu nedenledir ki oyunlarımızı yine halk ürünlerimiz olan yani folklorumuzu meydana getiren destan, masal, hikaye, türkü, ağıt, mani, atasözü vb. gibi mahsüllerimizden ayrı tutamayız ve bunları da farklı göremeyiz.

Nesilden nesile aktarılan kültürel mirasımız olan bu oyunların kimileri zaman içinde unutulmuş olanları olduğu gibi, eskiden beri var olan bu oyunlara birtakım yeni oyunlar da eklenmiş bulunmaktadır. Bunların büyük bir kısmı Eski Çağ Anadolusunda yaşayan kavimlere ait olanları bulunduğu gibi kimileri de eski Şamanist dinden beri Orta Asya'dan beri sürdürülegelen adetlerin devamı niteliğindedir. Bu oyunların bir kısmı eski devire ayin veya dini merasim-

lerden kalanlar olduğu gibi bir kısmı da eski devirlere ait birtakım savaş, hastalık, açlık vb. gibi sosyal durumlarla ilgili konulardan kalmakta veya onları simgesel olarak anlatan ve bu olayların izlerini ritmik şekillerle anlatmaktadırlar. Bunun içindir ki bugün halk arasında oynanan ve yaşatılan geçmişten günümüze nesilden nesile aktarılmış bu kültür varlıklarımıza sadece bir eğlence vasıtası yani bir oyun havası veya eğlence aracı olarak görmek yanlış olur. Çünkü **"İlk insan, duygu ve düşüncelerini ifade için tabiat ve hayvan sesleri ile jest ve mimiklerden faydalanarak "Taklid"i meydana getirdi. Taklid zaman içerisinde "Temsil'i doğurdu. Sözden önce başlayan bu "Taklid-Temsil" sonraları hayatı hareket halinde göstermeye çalışan "Dram" sanatının nüvesini teşkil etti. İptidai insanlar olarak nitelenen klanlar döneminde Toteme bağlı oldukları yani mukaddes saydıkları için Toteme bağlı insanlar, törenli oyun (dans) larla Totemin hareket ve hususiyetlerini temsil veya taklid ederler. Bu hareket tarzı elbetteki bir düşünceden kaynaklanmaktaydı. Bu düşünce, insanın kendi ruhunu, hayata, eşyaya ve tabiata akbettirmesinden başka bir söyleyişle subjeyi objede görmesinden ibarettir. Bu devrede aynı ictimai ve ruhi kanunlara bağlı insan cemiyetleri, inançları ve bu inançlara bağlı merasimleri sistemleştirip şekilleştirdiler. Zaman içinde ayinlerin büyük bir kısmı "OYUN" mahiyetini aldı. İnançları doğuran faaliyet sanat eserlerini meydana getirdi. (Anadolu Köy Oyunları. Şükrü Elçin. Sayfa: 31,32)**

Folklor konusunda ve halk oyunları (halk dansları) konusunda yapılan araştırmalar, Anadolu'daki halk danslarının büyük bir kısmının dizi ya da sıra dansı olduğunu göstermektedir.

İlk insanların topluluklar halinde yaşamaya ve kendilerini yöneten bir kısım bilinmeyen büyük ve sihirli güçlere tapmaya başlamaları ilk dans (oyun) ların doğmasına neden oldu. Kuşkusuz daha çok taklide dayanan ve ritüel ve majik karakter taşıyan bu ilk tapınma hareketleri genelde daha sonra sanatsal faaliyetleri de içine alan günümüzdeki oyunların nüvesini oluşturdu. Bu demektir ki, din, sanat ve uygarlık birlikte doğmakta ve birlikte yürütülmektedir. Bu nedenledir ki folklorik özellik taşıyan her türlü faaliyetler (buna halk dansları ve diğer oyunlarda dahildir) bir topluma ait dini, felsefi ve psikolojik her türlü düşüncenin birer ürünü ve birer parçasıdırlar. İşte halk oyunları da folklor içinde çok önemli bir yere sahip bulunmaktadır.

İlk insanlara ait olaylar bu insanlara ait ilk kültür olayları olan av, savaş, evlenmek, doğurmak, ateş yakmak ve bu gibi faaliyetlen taklid edilmesiyle başlamıştır. Belkide ilk insanın taklid ettiği şey ateşin hareketiyle ve ateş etrafında ilk defa dans ederek eşyayı taklid etmeye başlamıştı.

Üzerinde yaşamış olduğumuz Anadolu toprakları belki de dünyanın ilk medeniyetler merkeziydi. Bugünkü araştırmalar nitekim bunu doğrular niteliktedir. Nitekim Çatalhöyük'te yapılan Neolotik kazılardaki duvar resimleri bu görüşün doğruluğunu çok açık bir biçimde ortaya koymaktadır. M.Ö. 5500-6500 yıllarına ait yapı kalıntılarının duvarlarında bulunan iki metre boyundaki

resimlerin konularını toplu danslar oluşturmaktadır. Hem de bu dansın davul eşliğinde meydanlarda oynanan bir oyun olduğunu kantılamaktadır. Çünkü konular arasında av törenleri de vardır. Davulların halk oyunlarında büyük önemi bulunmaktadır. Bu eski çağ Anadolu toplumlarında böyle olduğu gibi Eski Türklerde de durum aynıydı. Davul ve diğer çalgı aletlerinin bir çoğu da halk kültür ürünlerinin hemen hepsinin de içinde yer almakta ve bunların içinde çok önemli bir yeri bulunmaktaydı. Bu durum günümüzde de aynı değil midir? Bu yüzdendir ki başta mehter olmak üzere, davul, zurna, saz vb. gibi araçları sadece bir eğlence ve şenlik aracı olarak görmek yanlış olur. Çünkü davul ve zurna halk arasında ve halk kültüründe yapılan Türk Kültür Tarihi Araştırmalarına göre birer meydan sazı durumunda idiler. Bu yüzdendir ki Türk Tarihi içinde ve Türk Folkloru ve Türk Kültürü içinde de aynı eski çağ insanlarında olduğu gibi davul ve zurna toplumun dinamızmını koruyan, geleceğe hazırlayan, devlete ve düzene bağlayan aynı zamanda da toplumun iç dünyasıyla ilgili olduğu gibi bilhassa da Türk Toplumundaki yeri çok önemlidir. Sadece davul ve zurna değil saz ile kopuz da Tanrı ile kul arasında onunla söyleşilir idi.

Davul (Kövrüg) sözü Türkçemizde ve Türk Tarihinde çok eski zamanlarda girmiş bir unsurdur. XI. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut "Tovıl, Davul (tabl) demektir" diye yazmaktadır. Bugün bile davul kelimesinin ve davul, zurnanın Türk Folklorunda önemli bir yere sahip bulunması ve halk kültüründe de davul gibi şişti, "Davlumbaz" (Ocak bacasına verilen isim) vb. gibi kelimelerin bulunması bunu doğrulamaktadır. Bu kelimeler diğer Türk topluluklarında, Kırgızlarda, Kalmuklarda, ve diğerlerinde de bulunmaktadır.

Eski çağ Türk dini olan Şamanizmde de davulun pek büyük ve önemli bir yeri vardı. Anadoludaki büyük derviş defleri, belki de bu geleneğin bir devamı niteliğindeydi. **"Mazhar"** adı verilen bu derviş defleri, bildiğimiz bugünkü deflerden de çok büyüktürler. İçlerindeki zincir veya demir halkalar zil sesi verirlerdi. Bu büyük defler, oldukça geniş bir topluluğu, heyecan ve hareket verirdi. (Türk kültür tarihine giriş-sayfa: 2,3,4 Bahaeddin Ögel. Cilt: 8)

Yine davul ile ilgili bir kelime olan ve davula vurularak ses çıkartılan tokmak, eski Türkçede, darbe ile vurmak anlamına gelmektedir. Bugünkü tokmak sözü de buradan gelmektedir. **Kövrüg** (Dayal) veya **kös** (büyük davul) ise, hakanlık sembolüydü. (a.g.e. sayfa: 197)

Türkçede davul olarak adlandırılan ve meydan sazlarından olan folklorumuzun önemli aletlerinden birisi olan bu unsur Arapçadan **Tabl** olarak adlandırılmakta ve Arap kültüründe de büyük bir öneme de sahip bulunmaktadır. İslamın ilk çağlarında Araplar, sahura dümbelek ile çağrılmaktaydı. Hz. Ayşe r.a. hın rivayet ettiği bir hadisi şerifte şöyle belirtmekte ve Hz. Peygamberimiz S.A.V.'in bizzat: **Ya Aişe! Hani sizin def çalan ve şiir söyleyen muganniyeniz yok mu? Ensar'ın böyle oyun hoşuna gider"** Buyurdu (Hz. Ayşe ensardan kendi eli

altında büyüttüğü kızı birisine vermişti ve onun düğününü yapmaktaydı, kayıtı vardır) (Sahihi Buhari: Cilt. II. Sayfa: 302) Bu kayıtta da görüldüğü gibi Arap literatüründe de davul (Tabl) ın yeri ve önemi bulunmaktaydı.

Davul'un Türk Tarihinde çok önemli bir yeri vardır. Çünkü davul da aynı bayrak veya sancak gibi kabilelerin bağımsızlığını tanıma işareti kabul edilmekte ve sayılmaktaydı. (Türk Kültür Tarihine giriş. Cilt. 8, sayfa: 7) Selçuklu Hakanı, Osman Gazi'ye bayrak ve davul (Tabl-u alem) veriyor ve **bağımsızlığını tanıyordu.** Bu bir yetki belgesi idi. Ancak bu, bir İslam geleneği değil, İslamiyetten önceki çağlarda uygulanan, çok eski bir Türk geleneği idi. Bu yetki belgesi, büyük beyler için verildiği kadar, büyük **kabilelerin bağımsızlığını tanıma işareti olarak görülüyordu.** (Türk Kültür Tarihine giriş C. 8. sayfa: 7)

Türklerde özellikle de Hunlarda dansa ve davul ile oynanan oyunlara oldukça sık rastlanmaktaydı. Bir Hun beyine gelin olarak gelmiş olan bir çinli kadın, memleketine gönderdiği mektubunda;

Davulu her gece durmaz döverler, ta güneşler doğana kadar döverler, diye yazmaktadır. (Türk halk dansları ve Anadolu Uygarlıkları. Sayfa: 49, 50 Cilt+3. Şerif Baykurt)

Türk folkloru, Türk Milletinin özünden fışkıran ve birlik ve beraberliğinin bütünlüğünün bir ifadesi olduğundan Türk folklorunun bütün materyalleri de (davul, zurna, def, saz, kopuz vb. gibi aletler de) bu özelliğin korunmasında ve sağlanmasında elbetteki büyük görevleri icra etmektedirler. Türk kültür ve gelenekleri Türk Kavminin kendi felsefesinin ve psikolojisinin birer ürünü olduğu içindir ki bu kültür ve gelenekleri içinde yer alan her türlü unsur da bu kültürün birer vazgeçilmez parçalarıdırlar. Türk folklorunu oluşturan tüm oyunlarda hemen hemen davul ve zurna, kopuz ve saz bulunmaktadır. Bütün bunların yanı sıra Türk folklorunun ayrılmaz diğer parçalarından bazıları ise, atlar, yarışlar, güreşler, ve diğer halk ürünü folklorik özellik taşıyan her şey bu kültürün birer parçalarıdırlar. Eski Türklerde dua ve ibadetler bile saz ve söz ile yapılmaktaydı... "Sevgi **ve saygı, Tanrı'ya yakarış ululardan medet umma, hep bu sazlar ile anlatılır ve yapılırdı. Kahramanlık destanlar, Dede Korkut'un diliyle "Gazi Erenlerin" başından geçenler", bu sazların eşliğinde söylenirdi. Saz ile söz, söyleyenlerin de; dinleyenlerin de ruhlarını kaynaştırırdı. Ulu atalar için koşulup düzülen bu destanlarla tarihin derinlikleriyle bezeşilirdi. Toplumla ilgili duygular tazelenir ve güçlendirilirdi. Sazı ve sözü dinleyip duygulananlar arasında, bir duygu birliği ve yakınlaşma doğardı. Birlik ve bütünlük içinde bir millet olma yolunda, telli sazlar bir aracı olurlardı.** (Türk Kültür Tarihine Giriş. Cilt. 9. Sayfa: 13. Bahaeddin Ögel)

İbn-i Haldun'un da dediği gibi, İslamiyete uzun ömür ve dinamizm veren Türk devlet anlayışı idi. İslam dünyasında atlı sporlar da Türklerin gelişi ve Türk ordu geleneği ile başlamıştır. Atlı oyunlar, birer savaş eğitimi idiler. Atlı oyunlar da mehtersiz olmazdı. Düğünlerde, Türk tarihinde atlıdır. Daha yakın

zamanımıza kadar da yöremizde de böyleydi. Düğün evinde çalınan çalgılar, önemli değildir. Önemli olan, gelin bindirme ve indirme Anadolu'nun en uzak yörelerinde, hala Cezayir Marşı vurularak gelin götürülmektedir. Bu durum yöremizde de aynıdır. İç Asya'daki Türk Kavimlerinde, atlı oyunlar ve hareketler için geniş bir Musiki Repertuarı vardır. Anadolu'daki cirit oyunlarında, davul zurna ile Köroğlu vurulmaktadır. Bu durum yöremizde de aynıdır.

"Atlı oyunlar ve yarışlar, Türkler de davulsuz, zurnasız olamazdı. Aslında, zurnasız şenlik olmazdı. At yarışları ile cirit oyunları da eskiden kössüz; sonradan da davulsuz ve zurnasız olmamıştır. Anadolu'daki cirit oyunlarında Köroğlu adı verilen hızlı tempolu bir hava, davul zurna ile vurulmaktaydı. Kırgız Türk kültür çevrelerinde ise atlar için ayrı Mehter Marşları bestelenmiştir. Kör ozan da bunlardan birisidir. Anadoluda bugün güreş oynanırken veya diğer yarışmalarla ilgili bu tarihi oyunlarda Köroğlu havasanını vurulmuş olması bir rastlantı olmasa gerektir. (Türk Kültür Tarihine Giriş. Cilt. 9. Sayfa. 150-151. Bahaeddin Ögel)

Mesela dodurga pehlivan havası Anadolu'da Çorum'da çalınmaktadır. Kınık boyunun bir kolu olan Kızıklara ait bir hava (Kızık havası) da hala Yozgat ve Sivas yörelerinde (Güründe de) çalınmakta ve oynanmaktadır. Ayrıca Türk Kültür Tarihinde ve folklorunda aynı davul ve zurna gibi önemli bir yeri olan çalgılardan birisi de Çengi (Çeng-Çang) adı verilen (çan, zil vb. gibi aletlere verilen isimdir.) bir çalgı da bulunmaktadır. Hatta yöremizdeki türkülere değil ağıtlara bile davul, zurna vb. gibi aletler girmiş olduğu gibi çengi unsuru da girmiştir. Mesela yöremize ait bir ağıtta şöyle denir: "Ben gardaşa düğün tuttum çalgısız oynadı kızlar" bir başka mısrasında da bu davulsuz oynadı" deniyor.

Aslında at ve atlarla ilgili oyunlar ve savaşa hazırlık niteliğinde bulunan her türlü oyunlar İslam Dininin de bizzat Hz. Peygamberimizin de teşvik ettiği bir husustur. O dönemin en iyi savaş aracı olan at, Kurân-ı Kerim'in birçok Sure ve Ayetinde yer almakta hatta "Adiyat" Suresinde ise övülmektedir.

Harp oyunlarının bizzat Hz. Peygamberimizin S.A.V. in mescidinde bile oynandığı İslami kaynaklarda belirtilmektedir. Örneğin Sahihi Buharinin ikinci cilt sayfa: 398 de ve 284 nolu hadisi şerifte: Ve yine bu eserin üçüncü cildinin 204. sayfasında ve 524 nolu hadisi şerifte bu konuda bilgi verilmektedir...

Türk folklorunun birer parçası olan oyunlarımız (halk oyunları, geleneksel oyunlar ve çocuk oyunları ve diğerleri) ın da kökü tarihi devirlere, Eski Çağ Anadolusuna kadar uzandığı gibi Eski Çağ Türk Dini Şamanizme kadar da gitmekte veya uzanmaktadır. Çünkü bu oyunlar ve oyunlardaki ritmik hareketler ve ritüeller incelendiğinde Eski Çağ dönemine ait birçok tarihi olayı anlatmakta ve hareketleriyle de bunu sembolize etmektedirler. Çünkü halk oyunlarımızın bir çoğu sıra dizi ve meydanlardaki halk oyunlarıdırlar. Bunlar ise Anadoluda yaşamış olan Hristiyanlık ve İslamiyet vb. gibi ilahi kaynaklı dinlerin bir çoğu da bugüne kadar ulaşmış olan ve Eski Çağ Anadolusunun dini merasim

ve ayin törenlerini anlatan oyunları ya tamamen yasaklamış veya birçok sınırlama getirmiş durumdaydı. Bunun içindir ki bütün sıra dizi ve meydan oyunları (halk dansları) tek tanrılı dinlerden önceki zamanlara aittirler. Çünkü bu oyunların bir çoğu Hititler dönemine ait dini merasim veya ayinlerde yapılanlara benzediği gibi bu devrin savaş ve diğer sosyal olaylarını anlatan ritmik hareketlerle doludur. Ve yine halk oyunlarımızın birçoğunda Anadoluya yerleşen Türk ırkının, burada girişmiş olduğu büyük tarihi mecerasını, oyunlarına sembolik bir şekilde yansıtmış bulunmaktadır. Bunların yanısıra da Orta Asya Türk Şamanizminin etkilerinin yanısra Diyonizos ayinleri, Lidya ve Friyg, Sümer Efsaneleri de karışmış durumdadır. Ayrıca bu dönemlere ait olduklarını gösteren öğelerden birisi de halk oyunlarımıza birçok hayvan öğesinin de karışmış olmasından (Sivasta oynanan, çekirge halayı, kartal ve koç, turnalar oyunları gibi) da açıkça belli olmaktadır. Çünkü halk oyunlarımızın birçoğunda hayvanlara ait hareketlerin (el çırpma, çökme, vurma, yere oturma) bulunmasından da anlaşılmaktadır. Anadoludda oynanan halk oyunlarının % 60'ı erkekler tarafından oynandığı gibi % 30'u da kadınlar tarafından oynanmaktadır. % 10 luk bölümü de kadınlı erkekli beraber oynanmakta olan oyunlardır. Ve yine halk oyunlarımızın % 10 unu bar, % 30 unu halay, % 15 ini zeybek ve seğmen oyunları, % 8 i horon ve sallama, % 7 si hora ve karşılama % 17 si de kaşıklı ve zilli, çeşitli oyunlardır. % 9 u taklididir. Köy seyirlik oyunları ve iş hayatıyla ilgili olanları, % 4 oranındadır. Davullu, çomaklı, silhalı ve ateşli ve diğer araçlarla oynanan oyunlarıdır. Bunların arasına sportif oyunları da katabiliriz...

HALK OYUN (DANS) LARI HALAYLARIMIZ

Folklorumuzu meydana getiren ve vazgeçilmez unsurlarından birisi olan halk oyunlarımızı geçmişten günümüze kadar ulaşmış olan ve tarihin derinliklerinden süzülüp gelen ve birçok tarihi olayı veya izleri de benliğinde taşımaktadırlar. Halaylarımızdan bir kısmı Eski Çağ Anadolusunda yaşamış olan kavimlerin (Hititler, Lidyalılar, Frygler vb. gibi) izlerini taşıyanları bulunduğu gibi büyük bir kısmı da Türk ırkının Anadoluda girişmiş olduğu destansı yaşayışının ve tarihi macerasının tüm özelliklerini ve izlerini taşımaktadırlar. Halk oyunlarının toplumumuzda dün olduğu gibi bugün de sosyal hayatında çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi de Türk toplumumun gelenekçi bir yapıda ve özellikte olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun içindir ki, Orta Asyadan günümüze kadar o devre ait birçok geleneklerini ve yaşayış şekillerini aynı özelliğiyle ve güzelliğiyle birlikte getirerek taşımışlardır. Bunda da en büyük etken Halk arasında yine halka ait ve halk tarafından meydana getirilmiş olan maddi ve manevi bütün ürünlerin yine halk tarafından muhafaza edilmesiyle korunması sayesinde olmuştur. Önceleri Türkler İslamiyeti kabul ettikten sonra göçebe veya yerleşik düzene geçmiş olsalar bile kendi yaşam şekillerinde çok büyük değişiklikler yapmamışlar Anadoluda da aynı Orta Asyada

olduğu gibi yaşamaya devam ettirmişler ve Türkmen oymaklarının Müslüman olmaları da bu konuda İslami prensiplerin birtakım sınırlar getirmesine rağmen yine de bu geleneklerini devam ettirmişlerdir. Çünkü Halk oyunlarının büyük bir çoğunuluğu halkın yaşayışını ve tarihi alışkanlıklarını ve hayatında çok önemli olan birtakım tarihi, milli ve manevi olayları simgelemektedir ve bu oyunlarda bulunan hareketlerle de bunlar anlatılmaktadır. Bu oyunlarımız dikkatli bir şekilde incelendiğinde çok net bir şekilde de görülmektedir. Bunun içindir ki halk oyunlarımızda milli ve manevi değerlerimizin korunmasında ve milli birliğimizin sağlanmasında çok önemli bir görevi insanlar arasındaki dayanışmayı ve birlikteliği kuvvetlendirmekte ve sağlamaktadır.

Halk oyunları folklorun ayrılmaz bir parçası olduğundan dolayıdır ki Türk toplumunun zevklerini, düşüncesini, felsefesini, tarihini milli ve manevi değerlerini birtakım imgelerle anlatmaktadır. Her şeyden önce insanımızın dayanışmasını, ağırbaşlılığını ve ciddiyetini, bölgesel özelliklerini kendine has diliyle anlatmaktadır. Halaylarımızda genelde başlarken ağır bir tempo ile başlanması çoğu oyunlarımızın kol kola veya el ele tutularak oynanması veya parmaklarla veya kollarla kenetli bir şekilde tapılması Türk toplumunu meydana getiren fertlerin birbirine olan güvenini ve birbirine olan yardımını anlatmaktadır. Önce ağır başlayan oyun sonra aniden hızlanır. Sanki önceki ağır başlayış sonraki hızlanmanın bir başlangıcıdır. Sonra da sanki hücuma geçer gibi hızlı ve ani hareketler başlar. Adeta bir savaşta bir yandan saldıran bir taraftan da savunan kişilerin pozisyonunu anlatır gibidir. Bütün bunların yanısıra Anadolunun iç bölgesiyle doğu bölgesi arasında Tohma Havzasında bulunması sebebiyle buranın iklimsel ve tarımsal faaliyetlerini özetli bir şekilde anlatmaktadır. Kısacası Güründe oynanan halk oyunları Sivas bölgesi oyunlarının tüm özelliklerini yansıttığı gibi Doğu Anadolu'nun oyunlarının da karakteristik özelliklerini taşımaktadır.

İlçemizde ve köylerinde oynanan halk oyunları hemen hemen aynıdır. Bu oyunlar da genelde erkekelre ile kadınlar ayrı ayrı oynanmaktadır. Bazı köylerimizde ise erkekli kadınlı birlikte oynanan oyunlar da vardır. Yöremizde oynanan halk dansları erkekler tarafından oynananlar ile kadınlar tarafından oynananları ayrı ayrı oyunlardır. Bunları sıralayacak olursak şöyledir:

1- Erkeklerin oynadıkları oyunlar

2- Kadınların oynadıkları oyunlar

Erkekler tarafından oynanan halk oyunları (Halaylar)

1- Sivas Halayı (Ağırlama)

2- Abdurrahman Halayı

3- Delilo

4- Hırpalve

5- Tanzara

6- Keçiko
7- Narey
8- Kırıkhan
9- Habuduyar
10- Cane cane
11- Halaylımyar
12- Temirağa
13- Üç ayak
14- Sinsin
15- Tura
16- Sarhoş (Çingen)
17- Hoşbilezik

Kadınlar tarafından oynanan halk oyunları (Halaylar)

1- Madımak
2- Çifte Telli
3- Kasap
4- Adanalı
5- Halaylı yar
6- Delilo
7- Develi
8- Konyalım
9- Biribirilerine
10- Küstüm
11- İlvanlım
12- Tombulum

Yöremizde gerek erkekler ve gerekse kadınlar tarafından oynanan bu oyunların haricinde birtakım hava (oyun) lar da vardır. Bunlar ise sırasıyla şöyledir:

1- Gelin İndirme Havası
2- Gelin Bindirme Havası
3- Seğmeni Yürütme Havası
4- Oturak Havası
5- Seğmen Toplama Havası
6- Ömeroğlan

HALK OYUNLARIMIZIN ÇIKIŞ TARİHİ, ZAMANI VE TAHLİLİ:

Halaylarımız bilindiği gibi toplum vicdanında derin izler bırakmış olan büyük olayların tarihi izlerini taşımaktadır. Bu izler ise zamanımıza kadar oyun figürleri olarak gelmiş böyle yansımıştır. Bu oyunlar bunun içindir ki geçmişte yaşanmış birtakım olayların hikayesi durumundadır. Mesela Sivas bölgesinin ve

dolayısıyla da yöremizin en belli başlı oyunlarından birisi olan ve halay çekenlerin ilk önce oynadıkları bu oyunun adı **Sivas Düz Halayı** (Sivas Ağırlaması) dır. Bu oyunun gifürlerini tahlil ederek yöremiz oyunları ve bu oyunlardaki figürler hakkında ve anlatmakta oldukları geçmişin izlerini ve hikayeleri hakkında da bir nebze de olsa bir fikir elde edebiliriz. Genelde yöremizde oynanan oyunlar genellikle üç bölümden oluşmaktadır. Sivas arlaması (Ağırlama) düz halayı adı verilen bu halayımız da üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler ise; (Aslında bu halayımız altı bölümden ibarettir. Esas Sivas halayı budur.)

1- Başlangıç (ağırlama) bölümü.
2- Yanlama (sıktırma) bölümü.
3- Hoplatma bölümü.
4- Köroğlu havasıyla oyuncuları döndürme bölümü.
5- Ayak vurma bölümü.
6- Tekrar hoplatma bölümü.

Yöremizde genellikle oynanan oyunların başında **Baş çeken** adı verilen ve oldukça da iyi oynayan birisi halay çekmek için eline bir mendil alarak ortaya çıkar ardından da halaya girmek isteyen bilhassa da gençler ortaya çıkarlar ve birbirlerinin elinden tutarak davul ve zurnanı çalmasıyla birlikte de oynamaya başlarlar. Bu halayın ilk başlangıcı ağır bir şekilde başlamaktadır. Bu yüzdendir ki bu oyunun adına ağırlama adı verilmiştir. Bu oyunun ilk figürünü dikkatli bir şekilde incelediğimiz ve tahlil ettiğimiz takdirde oyunun kendine has anlatım biçimini ve hikayesini çok rahatlıkla anlayabiliriz... Oyunun ilk bölümü baş çekenin oyuna başlamasıyla ve önce elleriyle işaret edip yukarı kaldırır ve ilk işareti verir önce sağ ayağını hareketiyle başlatır. Oyunun baş tarafı sadece davulun ritmine uymaktan başka bir şeye benziyor diye düşünülecek kadar ağır ve hafiftir. Çünkü bu oyunun baş tarafındaki ilk figürde oyuncular arka arkaya dizilmişler, başlar öne eğilmiş, melül ve mahzun bir şekilde ağır ağır yürümektedir. Davulun ritmine ve çalan zurnanın havasına uymaktan başka oyuna benzer tarafı olmayan bu sessiz yürüyüşüne elbetteki bir manası ve anlamı olmalıdır ki vardır. Bu sessiz yürüyüşün anlamı Sivas yöresi insanının üzüntülü ve mahzun oldukları ve düşünceli oldukları zamandaki hallerini anlatmaktadır. Bir sıkıntıya uğramış veya başına herhangi bir olumsuz durum gelen insanın almış olduğu pozisyona benzeyen bu figürün neyi ifade etmiş olduğu oyunun bu ilk aşamasında pek belli olmamaktadır. Fakat oyun biraz ilerledikten ve oyuncular da oyun sahasından birkaç kez döndükten sonra bir sağa bir sola dönerek elleri göğüs üzerine çapraz bağlayan oyun dizisinin GÖK TANRI'ya yöneldiğinin tasvir edildiği net bir şekilde bu pozisyonlarla anlatılmaya çalışılmaktadır.

Oyunun ikinci bölümüne gelindiğinde ise eller göğüs hizasında iken alınır ve yukarı kaldırılarak çepük çalmaya (el çırpması) başlanılır. El çırpmalar ise bir neşenin veyahutta bir üzüntü halinde sevinçli bir hale gelmenin işareti-

dir. (Belki de bu eski cahiliyye Araplarının İslam dini henüz yeni yayılmaya başladığı dönemdeki Kabe'de yapılan ve putlara karşı tapınıldığının ifadesi olarak el çırpmalarına benzemektedir. Çünkü oyunun ilk başlangıcı ağır ve yavaş seyrederken hafif bir şekilde de sağa ve sola sallanarak sanki aç bir insanın halini yansıtır ve anlatır gibi pozisyonda bulunurken oyunun ikinci aşamasında yavaş yavaş oyun hareketlenmekte ve bu durum vücut hareketlrinin tamamında da görüldüğü gibi eller de çırpılmaya başlamaktadır. Bu el çırpmalarla oyuncuların bir şeye sevindikleri ve bunu da bu ritmik hareketlerle de anlattıkları açıkça bellidir.)

Oyunun üçüncü bölümünde ise, eller göğüslerden alınır ve yukarı kaldırarak yine bir evvelkinde olduğu gibi el çırpmaya devam edilirken oyun dizisinin (oyuncuların) yavaş yavaş çömeldiği görülür. Bu figür ise daha önceki figürlerin ne manaya geldiklerini ve neyi anlatmak istediklerini belirtmekte ve net bir şekilde de ortaya çıkarmaktadır. Hemen yere çömelmiş oyuncuların bu defa büyük bir neşe içinde un eleme taklidi yapmaktadırlar. Un eleme figürünün ardından da hemen unu hamur haline getirme (hamur yoğurma) ve yumak yapmalar ve bu yumakları da ateşe atmalar başlar.

Oyunun buraya kadar olan kısmını bir daha gözden geçirir isek, ilk figürdeki üzüntülü yürüyüşün açlığı ifade ettiğini ve ikinci figürde görülen hareketler Tanrıya yalvarışı ve Gök-Tanrı'dan RIZIK isteyişi ve üçüncü figürde de ekmek hamurunu hazırlama ve bunu pişirmeyi yani yapılan duaların Tanrı tarafından kabul edildiği (yağmurun yağdığı mahsulün de bol olduğu ve harmanın kaldırılmasıyla birlikte de aç olan insanların doyduğunu ifade eden hareketler) anlaşılmaktadır. (Türk halk dansları. Şerif Baykurt. Sayfa: 52, 53) (Türk halk dansları ve Anadolu Uygarlıkları Cilt. 3. Sayfa: 54) **Oyun bu kadarla da bitmiyor, halay dizisinde bulunan oyuncular tekrar ayağa kalkıyorlar ve tekrar oyunun başına dönüyorlar ve aynı şekilde oyunun baştan sona kadar aynısını tekrarlıyorlar ve aynı ritmik hareketleri büyük bir özenle yerine getiriyorlar. Ardından da un eleme, hamur yoğurma, ekmek pişirme figürlerinin ardından bu defa da yün tarama ve çıkrık eğirme figürlerini yapıyorlar.** Bu demektir ki karınları doyduktan sonra da giyinme istekleri baş gösteriyor ve bu defa bunun gerçekleştirilmesi için yine Tanrı ya dua ederek yakarışları bulunuyorlar. Bunda gerçekleşmiş olduğunu bu figürlerden sonraki el çırpma hareketleri ve yere çömelerek yapmış oldukları hareketlerden anlaşılmaktadır. **Oyun bu hareketlerle de bitmiyor, oyuncular tekrar oyunun ilk bölümüne yani başlangıç bölümündeki yalvarış pozisyonuna dönüyorlar. Bunu yaptıktan sonra tekrar çömelme figürüne geçiyor bu defa da başka figürleri yapıyorlar. Bu figürler ise oyuncuların birbirlerine sırt dönmeleri ve elleriyle birbirlerini yıkar gibi hareketlerle (yöremizdeki ifadesiyle** birbirlerinin sırtını ovalıyorlar) **birlikte saçlarını tarıyor, aynaya bakıyor işareti yapıyorlar. Böylece halkın karnı tok ve sırtı pek oluncaya kadar Tanrıya yalvarmalarına devam ediyorlar.** Bu zaten Türk toplumunda daha Bilge Kağandan beri Türk devlet idarecilerinin ve Türk toplumunun en belir-

gin gaye ve amaçlarından birisidir. Çünkü Orhun Abidelerinde bile böyle ifade edilmekte değil midir? Sivas **halayının son bölümü sıçratma (hoplatma) kısmıdır. Karnı tok ve sırtı pek haline gelmiş üzüntüden sevince dönüşmüş hali anlatan bu bölüm birtakım sıçrama ve hoplamalarla yani sevinci karakterize eden ve sembolleştiren bu figür ile bitmektedir.** Görüldüğü gibi Sivas Halayının figürleri incelendiğinde ve tahlil edildiğinden kesinlikle bu halay bir yokluktan varlığı geçişi, hüzünlü bir durumdan sevinçli bir yaşama kavuşmanın halini sembolize etmektedir. Ancak bu sembolize edilerek çeşitli figürlerle anlatılan olayın ne zaman ve hangi toplumlar döneminde ve tarihin hangi döneminde meydana gelmiş olduğu hakkında ise kesin bir tarih vermek veya kayıt bulmak imkanı ve olanağı yoktur. Ancak bu bölgede yaşamış olan halkların vijdanında ve belleğinde çok büyük bir tesir etmiş olayın yine bu bölgede vukuu bulmuş olduğu da muhakkattır. Ancak halaydaki oyuncu dizimiyle, Hitit kabartmaları arasında çok büyük benzerlikler bulunmaktadır. Aynı zamanda bu bölgede Hititler döneminde çok büyük kıtlıkların ve buna bağlı olarak da toplu ölümlerin meydana geldiği tarihi kaynaklarca da belirtilmektedir. Örneğin Hititler de 4. Tuthaliya zamanında (M.Ö. 1300'lü yıl) Hitit ülkesindeki büyük kıtlıktan bahsedilmekte ve Asurlulardan tahıl ithal edildiği açıklanmaktadır. (An.Uy. Tar. Cilt. I. Sayfa: 50, 51) keza bu bölgede açlık ve kıtlık sadece Hititler döneminde değil bilakis Bizanslılar zamanında da hatta Osmanlılar döneminde de çok büyük kıtlıklar vukuu bulmuştur. İşte bu oyun da bu kıtlık yıllarının birisinden kalan izleri taşımaktadır. Sadece bu oyun değil diğer oyunlarımızın da toplum vicdanında tesir izler bırakmış olan olayların sonucunda ortaya çıkmış oldukları kesin ve mutlaktır. Bunun içindir ki topluma mal olmuş ve halkın vazgeçilmez kültür mirası şeklinde halen sürdürülmektedir. Sırf halay olarak çekilen oyunlarımız değil aynı zamanda düğünlerde ve diğer şenliklerde oynanan köy ortaoyunu türünden ve diğer oyunların da yöremize göre birtakım ortaya çıkış tarihleri ve çıkış nedenleri hemen hemen belli olan oyunlarımız vardır. Bunlardan birisi ters eşeğe bindirme oyunudur...

TERS EŞEĞE BİNDİRME OYUNU:

Yöremizde genelde düğünlerde oynanan bu oyun bir nevi düğün sahibi veya düğün sahibinin yakını olanlara verilen bir ceza türünden bir oyun türüdür. Düğünde bayrak kaldırıldıktan sonra hemen hemen her zamanda geçerli olan ters eşeğe bindirme oyunu genelde de sabahın erken saatlerinde herkes uykuda yeni kalkarken yapılmaktadır. Düğünün bir ve ikinci günlerinde yorgun düşen düğün sahipleri veya akrabaları gece geç vakitlerinde yatarlar. Düğün kahkasıyla birlikte yine düğün sahibinin akrabalarından muzip birisi gider bir evden eşek alır getirir. Damadın akrabalarının da hangi evde yatmış olduklarını veya kimde misafir olduklarını öğrenir. (Bu oyun dışarıdan gelen seğmenler içinde uygulanabilmektedir) eğer damadın yakınlarından birisi düğün

esnasında kendi üzerine düşeni yapmadığı takdirde de bu ceza niteliğinde uygulanmaktadır. Bir evden eşek alınır ve davul, zurna ters eşeğe bindirilecek kişinin yattığı eve kadar çaldırılmaz. O evin önüne varır varmaz davul ve zurna çalmaya başlar. Bu sırada evde yatanlar neye uğradıklarını anlayamazlar. Ve kimisi kapıyı açmaya çalışır kimileri de kapıyı açtırmamaya uğraşır. Derken içeride yatan ve ters eşeğe bindirilecek kişi yakalandığı haliyle eşeğe bindirilir. Çoğu kez elbisesini bile giymeye fırsat verilmez ve pijamasıyla eşeğe bindirirler ve bu eşeğin kuyruğu da bindirilenin bir eline verilir. Üzerine de yolda ne bulursa çamur, çaput kötü ve pis ne bulunursa boynuna dolatılır veyahutta önceden hazırlanmış olanlar sürülür. Çoğu kezde ağır bir cezaya kadar ulaşabilen bu cezayı çeken kişi eğer üzerinde silahı var ise onu kendisini götürenlerin şerefine ateşler ve çoğu kez birkaç kez bir iki şarjör birden boşaltır. Burada da yine birkaç eve daha uğrayarak aynı şekilde bunlarda ters eşeğe bindirilerek getirilir. Bu sabahın erken saatlerinde düğün evine getirilenler davulculara da bahşiş verirler. Davulcu bir halay havası vurmaya başlar bir miktar halay çektikten sonra da düğün evinde hazırlanan yemekle kahvaltı yaparlar ve normal güne ve düğünün devam ettirilmesine başlanır. Bu oyun hemen hemen her köyümüzde ve ilçe merkezimizde de uygulanmaktadır. Bu oyunun çıkış zamanı ve nedeni ise şöyledir:

1900'lü yıllara doğru ilçemiz Gürün'ün tek Belediyelik olan kasabası Suçatı'ndan (eski ismi Telin Köyü idi) bir kısım insan köylerinin kış olması sebebiyle Amik Ovasına para kazanmak için giderler. Ve orada da bir müddet kaldıktan sonra da tekrar Suçatına dönmek üzere yola çıkarlar. Eskiden yolculuklar çoğu kez at veya eşekle veyahutta yaya olarak sürdürülmekteydi. Bunlar da yaya olarak gitmiş ve dönüşü de yaya olarak yapmaya karar vermişler ve yolları da her zaman olduğu gibi Maraş vilayetine düşer. Maraş ilinde arkadaşları olan İBİŞ'i ekmek almak için fırına gönderirler. İbiş "Kav Çakmağı" almak için fırına giderken çakmakçı dükkanına da uğrar İbiş çakmakçıdan kav alırken bir çakmak da çalar. (Yani hırsızlar) durumu farkeden çakmakçı İbiş'i Maraş ilinin kadısına şikayet eder. Kadı buna alıp almadığını sorar ve almadığına dair yemin etmesini ister. Fakat almadım diye de yemin eder. Bunun üzerine kadı, İbiş'e yemin parası olarak bir kuruş (40 para) vermesini söyler. Bunun üzerine İbiş cebinde çalmış olduğu çakmağı çıkarır ve kadıya **"Ben yirmi paraya çakmağı almadım da şimdi boş yere kırk para mı vereceğim"** diyerek kadıya verir. Bunun üzerine de Maraş kadısı bizim Gürünlü (Suçatı'lı) İbiş (e) **TERS EŞEĞE BİNDİRME VE ELİNE YÜZÜNE KARA (SİYAH) ÇALINMASINI VE MARAŞ'IN İÇİNDE DE DOLAŞTIRILMASINA KARAR VERİR.** Bu arada da İbiş'in arkadaşları, İbiş gelmedi, belkide kaybolmuştur diyerek aramaya çıkarlar. Derken Maraş Çarşısında ters eşeğe bindirilmiş ve eline yüzüne de kara çalınmış bir vaziyette zaptiyelerin arasında bulurlar. Bunun üzerine arkadaşları İbiş'e **İbiş bırak şu oyun oynamayı oyun oynamanın zamanı mı** derler. Bunun üzerine İbiş, arkadaşlarına **"Bu oyunu ben de-**

ğil gözü demirli (gözlüklü) kadı çıkarıyor" diye cevap verir. Bunun üzerine arkadaşlarının ricası üzerine serbest bırakılan İbiş arkadaşlarıyla birlikte Suçatı'na döner. Ve buraya geldikten sonra da cezalı oyun düğünlerde bir eğlence şekline dönüşür ve o günden bugüne kadar da hala sürdürülmektedir.

ABDURRAHMAN HALAYI

Sivasın hemen hemen bütün yörelerinde oynanmakta olan ve Abdurrahman Çelebi ismindeki bir kahramanın bir savaşta yapmış olduğu kahramanlıklarını sembolize ederek anlatmaktadır.

Abdurrahman Çelebi yiğit bir beydir ve katılmış olduğu bir savaşta tek başına kalır ve düşman tarafından da etrafı çepe çevre sarılır. Abdurrahman Çelebi ise etrafını saran bu düşmanın çemberini kırarak kurtulmaya çalışır. İşte oyun bu kahramanlık olayını ritmik hareketler ve figürlerle anlatmaktadır. Üç kısımdan oluşan bu halay Gürün ve yöresinde de oldukça çokca oynanır ve beğeniyle de izlenmektedir.

Oyuncular bir hilal biçiminde dizilirler. Birinci bölümde sağ sol tarafa düzenli bir şekilde gidip gelinir. Ve dönerek de aynı hareketler tekrarlanmaktadır. Daha sonra da oyunun ikinci bölümüne geçilir. İkinci kısımdaki hareketler gittikçe sertleşir ve müzik ritmiyle birlikte hareketler sertleşir ve keskinleşir. Eller omuz hizasına kaldırılır. Sonra da kaldırılan kollar sertçe indirilir ve eller sallanır. Sonra da bu sertlilik ve keskin ritmik hareketler ayaklara geçer ve ayaklar da şiddetli bir şekilde yere vurulur. Sonra da oyun çömelerek yapılır.

SİNSİN OYUNU

Bu oyun bilhassa da düğünlerde vazgeçilmez halk oyunlarımızın bir çeşididir. Milli bir oyundur. Anadolu'nun bazı yörelerinde meydanın ortasında büyükçe bir ateş yakılır. Bu ateşin etrafında da genişçe bir daire meydana getirerek oynanırsa da(1) yöremizde bu şekilde oynanmaz. Sadece düğünlerde halay çekmekte yorulan gençler bu defa da davulcu ve zurnacıya "SİNSİN" havası vur diye işaret ederler. Bunun üzerine de sinsin havası vurulur böylece sinsin oyunu başlar. Sinsin oyununa önce düğün sahiplerinden birisi girer ve ortada dolanır. Düğünde bulunanlar da bir daire yapar ve sinsin oynayanları da seyrederler. Bu arada içinden gelen birisi ortada dolanana birtakım hareketlerle el ve kollarını sallayarak ve el çırparak etrafında birkaç defa döner. Bunun ardından da omuza yakın yerine veya bacağının kaba yerine bir yumruk atar. Bu defa o oyuncu çıkarken bu defa da ilk oyuna çıkan ortada dolanmaya ve kendisine vurmak için gelecek olan oyuncuyu ortada döne döne bekler. Genelde de sinsin oyununun havası KIZIK havasıdır. Kızık havası ise Kızıklar'ın (Kınık boyunun bir koludur) Kızık halayının kırık bir havasıdır.(2) Genelde sinsin oyununun bu havası Sivas yöresinin hemen hemen her yerinden ça-

lınmakta ve oynanmaktadır. Bu hava Yozgatta da çalınmaktadır. Ayrıca bazı yörelerde ise Dodurga pehlivan havası da çalınmakta ve hem sinsin oyunu olmakta ve hem de güreş tutulmaktadır.

TURA OYUNU:

Bilindiği gibi bu oyunda eski Türklerce bilinen ve severek oynanan tarihi (milli) oyunlardan birisidir. Yöremizde de eskisi kadar oynanmasa da bazı yörelerimizde hala oynanmaktadır. Mesela Beypınar, Yılanhüyük, Yolgeçen Köylerinde oynanmaktadır.

Tura oyunu Davul-Zurna eşliğinde oynanan ve Kızık havası (ki bu hava kınıkların bir koludurlar) çalınarak oynanmaktadır. Bu oyunun oynanışı şöyledir:

Ortaya iki oyuncu çıkar. Her ikisinde elinde kıldan örme urgan yani ip bulunur. Bu urganların boyu ise yaklaşık bir metre kadardır. Birisi solda gelir. Diğeri de sağdan gerilerek sırayla birbirlerine vururlar. Bu oyunda aynı sinsin gibi bir meydanda oynanmaktadır. Ve genellikle düğünlerde ve tarihi günlerden oynanmaktadır. Seyirciler ise bir daire halini alarak bunlara temaşa ederler. Bu oyunda maksat oyuncuların birbirlerine ellerindeki TURA'larla vurarak usandırmaları esastır. Hangisi hangisini usandırırsa usanan oyuncu çıkar ve yerine bir başka oyuncu girerek diğer oyuncuyu yıldırmaya çalışır.

GÜRÜN İLÇESİNDE OYNANAN OYUNLAR
(TARİHİ GEÇMİŞİ OLANLAR)

1- AT YARIŞI: Bilindiği gibi atın ve at yarışlarının Türk tarihi içinde çok büyük yeri ve önemi vardır. At savaşlarda kullanılan ve gerektiğinde de etinden hatta sütünden bile faydalanılan bir hayvandı. Bu yüzdendir ki at ile Türk insanının yaşamında elbetteki çok büyük yer tutmaktadır denilebilir. Çünkü atı yeryüzünde ilk olarak ehlileştirerek onu kullanan millet Türk milleti olmuştur.(1)

At, gerektiğinde Türkün başına gelebilecek herhangi bir tehlikeyi bile sezerek ona haber veren ve yardım eden sadık bir dost, ve vefalı bir arkadaştır. Mesela Köroğlu Destanında (Azeri Rivayetinde)

"Atdır yiğidin yoldaşı. Bir dev at yiğidin gücü kuvveti" diyerek; "Atın, yiğidin yoldaşı ve onun gücü ve kuvvetidir." denilmektedir. At, kahramanını savaşta bile yalnız bırakmaz, sahibi ölse bile onu gelerek kendi eline haber bile verir.

Abakan Türklerinin Destanı (Karta ga mergen) nında atın sahibini bile bile diriltme teşebbüslerine bile girişir.(1)

At kuyruğu, Eski Türk inanış ve geleneklerinde büyük bir yer tutmaktaydı. At, yiğitlerin ikinci nikahlı karısı gibi sayılırdı. Bunun içinde savaşa giden yiğitler, atlarının kuyruklarını keser ve mızraklarının uçlarına da asarlardı.

Çünkü kuyruğu kesilmiş at, dul avrat, sayılırdı. Böylece savaşa giden askerin şehit olmağa hazırlanmış oluyordu. Alparslan dahi Malazgirt Meydan Mu-

harebesine çıkmadan önce kendi eliyle atının kuyruğunu düğümlemiş bağlamıştı.(2) Bugün bizim yöremizde de yola çıkan bir kimse önce atını tımar eder ve sonrada bir güzel bakımını yaptıktan sonra da atının kuyruğunu bağlar ve daha sonra da atının eğerini vurarak ev halkına Allahısmarladık diyerek yola çıkardı. Gerçi şimdi at ve at yolculuğu kalmamış olsa da yine de bu gelenek hala köylerimizde sürdürülmektedir. Şimdi ise düğünlerde yapılan at yarışında da her yarışçı kendi atının kuyruğunu bağlar ve yarış sahasına çıkar ve diğer yarışçılara katılırdı.

Hala yöremizde at veya kısrak (aygır) a ait destanlar söylenmektedir. Mesela ilçemize bağlı Yazyurdu Nahiyesinde bulunan "Aygır Gölü" Efsanesi vardır ki bu tamamıyla eski Türklerin masal ve destanlarınkiyle hemen hemen aynıdır. Bundan yaklaşık yüz veya yüz elli yıl önce Göğdeli Yaylalarına gelen Türkmen Beyinin bir oğlu Aygır Gölünün yanına gelince bu gölden çıkan bir al kısrakı (Aygır) Türkmen Beyinin oğlunun atıyla çiftleşir. Ertesi sene de yine aynı beyin oğlu bu gölün kenarına gelip dinlenmeye başladığı zaman beyin oğlunun atıyla beraber yanındaki tayını da alır ve gölün suları içinde kaybolur ve atını kurtarmaya çalışan beyin oğlu da bu gölün içinde kalarak can verir. Bu olayın üzerinden yıllar geçmesine rağmen ilçemiz Güründe bir masal gibi söylenir durur ve nesilden nesile böylece aktarılır.

Bu masalımsı olarak anlatılan olayla elbetteki Türk destenlarında geçen su menşeili atlarla ilgisi vardır ve burada yaşayan halkın Orta Asya Türklüğüyle kesin kez bir bağlantısı olduğunu açıklamaktadır.

Çünkü "Su menşeili atlarda Eski Türk destanlarına özgü bir unsur olan "Sudan çıkan at motifi" bugün motif Anadolunun birçok yöresinde yaşatıldığı gibi ilçemiz yöresinde de yaşatılmaktadır.

Türklerde efsanelerdeki kahramanlarımızın atlarının soyu genelde bu soydandır. Mesela; Dede Korkuttaki "Bamsı Beyrek'in" atı bir deniz tayıdır. Yani BOZ AYGIR'dır. Yine Köroğlunun destanındaki atı da sudan çıkan bir kır attır (taydır) kanatlanıp uçma yeteneği vardır.(3)

Kısacası at ve atlarla ilgili inanışlar ve unutulmaya yüz tutmuş da olsa yine birtakım at ile ilgili yarışlar yapılmaktadır. Bu yarışmaların en önemlisi de AT YARIŞIDIR. Mesela, Beypınar Köyü ile Akpınar Yolgeçen Köyü, Göbekören Köyü arasındaki düzlük'ün adı Yarış yeridir. Bu düz yerde birçok köyler gelerek kendi aralarında at yarışları yapılırdı. Yarışlarda birinci ve ikinci, üçüncü olanlara da çeşitli hediyeler verilirdi. Bu köylerde yine hediyeli at yarışları yapılmaktadır.

Dipnotlar:

(1) Türk Kültür Tarihi. Bahaeddin Ögel. Sayfa: 31
(2) Halk Edebiyatı Araştırmaları Cilt. II. Sayfa: 432, 433, Şükrü Elçin.
(3) Türk Kültür Tarihine Giriş. Cilt. 9. Sayfa: 24 Bahaeddin Ögel.
(4) Türk Devletleri Tarihi. Sayfa: A. Müderrisoğlu. Şükrü Kaya, Sayfa: 164.

CİRİT OYUNU:

Gürün ilçesinde ve yörelerinde oynanan ve kökeni tarihi olan milli oyunlarımızdan birisi de cirit oyunudur. Cirit oyunu eskiden başta düğünler olmak üzere ve diğer eğlencelerde ve toplantı zamanlarında, bayramlarda en çok oynanan oyunlardan birisiydi. Günümüzde ise bu milli oyunumuz hemen hemen unutulmuş durumdadır. Eskiden köyler arasında cirit oyunuyla birlikte güreş başta olmak üzere diğer milli oyunlarımız oynanır ve bunlar için özel yarışmalar düzenlenirdi. Bunun içindir ki birçok köyümüzün en geniş ve düzgün yerleri olan mevkiilerinin isimleri o günlerin izlerini taşımakta ve hala bugün de **YARIŞ YERİ** olarak isimlerini hala muhafaza etmektedirler. Cirit oyununun nasıl oynanmış olduğunu ise yaşlılarımız çok güzel anlatmakta ve o günleri yaşar gibi heyecanla da anılarını anlatmaktadırlar. Bunun içindir ki milli oyunlarımızdan birisi olan ve bilhassa da eskiden yöremizde oldukça çok oynanan Cirit oyunu hakkında bilgi vermek yararlı olacaktır.

CİRİT: Yöremizde Cirit oyununa "Değnek Oyunu" da verilmektedir. At üstünde oynanmaktadır. At üstünde koşturan iki takım arasında oynanmaktadır. Rakip olan bu iki takımın birbirine cirit (değnek) atmaları şeklinde ve birbirlerini kovalamaları biçiminde sürdürülen bir oyunumuzdur. Mızraktan daha kısa yaklaşık olarak 70 cm. veya 100 cm. uzunluğunda olan Cirit genelde yaralama ve herhangi bir kazaya sebebiyet vermesi için genelde kavak ağacından yapılmaktadır. Çapı ise yaklaşık 3 cm. kadardır. Ucu ise ne sivridir ve ne de kalındır normal bir şekilde yapılmaktadır. Eskiden genelde asker uğurlamaları, düğünler, bayramlarda da ve vesair toplantıların ve şenliklerin yapıldığı zamanlarda severek yapılan ve çoğu zamanda adına müsabakalar bile düzenlenen bir oyun şeklidir.

Cirit oyununun oynanış biçimi: Aynı sayıda olan atlar ve bu atlara binen kişilerden oluşmaktadır. Genelde bu oyun 15 yaşı ile 40 yaşları arasında oynanmaktadır. Bu oyun için hem oyuncular ve hem de bu oyunda binilen atlar bu oyun için özel olarak da hazırlanmakta veya eğitilmekteydiler. Genelde en az beşer atlı olmak üzere her iki atıl gurubu birbirlerine 100-200 metre mesafe olmak üzere sıra sıra dizilirler. Bu arada da oyunun başlatılması için de Çavuş adı verilen bir kimse seçilir ve bu kişinin işaretiyle oyun başlatılırdı. Ayrıca da bu oyunda usta olanlardan birkaç kişi oyunu rahat ve net bir şekilde görebilecekleri yere gelerek cirit oyununda hakemlik görevini de üstlenirler. Oyun Çavuş'un başla işaretiyle başlar ve herhangi bir rakibin bir oyuncusu karşı tarafın adamlarına yaklaşarak hedef seçtiği bir oyuncunun üzerine doğru elindeki ciriti fırlatır. Bunun hemen ardından da adını mahmuzlayarak kendi arkadaşlarına doğru tırıslatarak atıyla birlikte kaçmaya başlar. Bu arada da kendisine cirit fırlatılan oyuncu da kendisine ciriti atan kişiyi atıyla birlikte onu kovalamaya başlar. Ve uygun bir mesafede de elindeki ciriti kendisine fırlatan oyuncuya doğru fırlatır ve onu ciritle vurmaya çalışır ve ardından da kendi ta-

rafına doğru atıyla birlikte kaçmaya başlar. Bu defa rakip taraftan bir oyuncu yine eline aldığı cirit ile bu oyuncuyu kovalamaya başlar. Bu oyun böylece karşılıklı birbirlerini kovalama ile sürüp gider. Bu oyunda maharet karşı tarafın oyuncusuna cirit değneğini isabet ettirmektir ve karşı taraftan kendisini kovalayanların ciritine de hedef olmamasıdır. Hangi taraf daha çok ciriti rakip oyunculara isabet ettirmiş ise bu oyunu o gurup kazanır. Bu oyun oynanırken herkes heyecanından oyun sahasına yani yarış yerinin ortasına doğru bile gider ve farkından olmazdı. Bunun önlenmesi için adına değnekçi denilen bir kişi seyircilerin oyun sahası içine girmelerini önlemek için elindeki bir değnekle bu görevi üstlenmeye çalışır. Cirit oyununun oynandığı yerler genelde düz ve yarış yeri denilen yerlerde yapılmaktaydı. Çünkü bu oyunda oldukça tehlikeli sahneler meydana gelmekte düşmeler atın altında kalmalar ve atların birbirleriyle çarpışmaları bile vuku bulmaktadır. Hatta oyunda ölenlerin bile olduğunu yaşlılarımız anlatmaktadırlar. Yöremizde oynanan cirit oyunu elbetteki Orta Asya bozkırlarından yöremize ve günümüze kadar kuşaktan kuşağa aktarılmış olan milli oyunlarımızdan birisidir.

TARİHİ KÖKENLİ YÖRESEL GELENEKLER:

Anadolu'nun hemen hemen her yerinde olduğu gibi yöremizde de yapılan her işin ve uğraşın kendine has ve yöresel özellikler taşıyan ve her mevsime göre de değişen şenlikleri, eğlence ziyafetleri vardır. Bütün bunlar dünü bugüne, bugünü de yarına bağlayan folklorik özellikler ve geçmiştin günümüze kadar sürüp gelen ritüellerdir. Şüphesiz ki bu ritüeller de mevsimden mevsime değişiklikler arz ettiği gibi yöremizin temel geçim kaynağı olan hayvancılık ve tarımcılık ile ilgili olan ve kökeni geçmişe dayanan tarihi merasimler bulunmaktadır. Yöremizde kışın uzun sürmesi ve iklimsel takvimlerin de halk arasında yaygın bir şekilde kullanılmasından dolayı halk kendi inanışlarını ve geçmişine ait kültür izlerini kendine has meydana getirmiş olduğu törenlerle geleceğe taşımak için yine kendi özünde bunları merasimleştirmiştir. Kışın uzun gecelerinde halk birbirleriyle bir araya gelir ve köy odalarında toplanır zamanını böyle geçirir. Bu toplantılara da halk arasında **FERFANA** adını verir. Kış bastırıp yollar da kapanınca Zemheri (Arapça bir kelimedir) ayları girdi demektir. Erkekler bir araya gelip kendilerine göre bir eğlence düzenlerlerken kadınlarda ağıl sekilerinde veya ahır sekilerinde "Sallangaç" kurup eğlenirler bir arada halay çeker, mani söyler ve kışın boş günlerini geçirmeye çalışırlar. Zemherinin onbeşi olunca da **Kış yarısı şenliği** yaparlar. Zemheriden sonra giren gücük ayında da yine aynı şekil devam ettirilir ve bu ayın ortalarında da koç katımının yüzüncü gününü kutlama şenliğini yaparlar. Ardından koca karı fırtınası gelir. Kabayel derken bahar aylarına gelinir. Derken cemreler beklenir. Önce cemre havaya çıkar, sonra suya düşer daha sonra da toprağa. Böylece toprakta hareketlenme başlar. Mart dokuzu beklenir büyük bir özlemle. Hızır Bayramı kutlanır (Nevruz Günü)

bu arada Mart kapıdan baktırır, kazma kürek ne varsa yaktırır. Bu zamanlar köylünün en zor ve perişan günleridir. Daha sonra da "April Beşi" gelir. Sıra "Döl dökümüne" gelir. Ardından da kuzuların meleş meleri koyun melemelerine karışır. Mayıs ayında "Çift çıkarma" başlar ve "İlksaban İzi" Bayramı kutlanır. Yaz biberleri ekilir. Ardından da çok sürmez herk zamanı gelir. Ve aradan çok geçmeden koyunların ber'e çıkma zamanı gelir ve bunu "Kırkım ayı" takip eder. Koyunlar kırkılır. Kuzular yunur (yıkanır) ardından çayır biçimi ve otları höbek etme ve kes vurma işlerini görme derken ekin derme ve harman kaldırma zamanı takip eder. Harmanın kaldırılmasıyla birlikte kış erzakının (Devlük) hazırlanması işi başlar. Bulgurlar kaynatılır, unluklar kurtulur, patatesler sökülür, gün dönümünden sonra çıkılan yaylada da gerekli süt, peynir kışlık yağ ve yoğurtlar vs. ler alınmıştır. Sıra gün ışığının azalmasıyla birlikte sonbahar mevsimi (güz ayı) girer. Bu arada kırk gün fakirin yazı gelir. Güz ayında koç katımı yapılır ve bununla birlikte koç katımı şenliği yapılır. Ardından da çok geçmez yine zemheri girer ve yine kış gelir. İşte yöremizin bir yılını dolduran bu yorucu işlerin zorluğu ancak birtakım şenlikler ve merasimler ile bir nebze de olsa yorgunluğu ve bitkinliği atılmaya çalışır. Bütün bu ziyafet ve şenlikler sadece bugün değil dün de vardı. Elbetteki yarın da var olacaktır. Günümüzde yaşananlar geçmişin bir devamı niteliğindedir. Çünkü Anadoluda yaşamış tüm toplumların tümünün de ortak özellikleri Anadoluda yaşanan bu folklorik yapının bu yapıyı oluşturan ritüellerin hemen hemen birbirinin bir devamı niteliğinde olması ve birbirine benzemesidir. Çünkü günümüzdeki halk yaşayışı ve halkın benliğinde yaşatılan tüm folklorik özellikler ve kültürel güzellikler Eski Çağ Anadolusunda da aynı şekilde sürdürülmekteydi. Örneğin Hattiler Devri Anadolu'sunda tarlalar Tanrının sayılmaktaydı. Yörenin Eski Çağda da en temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olduğundan bu yüzden ekmek ve şarap, arpa ve buğday kutsaldı. Çünkü onu doyuruyordu. Varlığını idame ettiriyordu. Bu yüzden Anadolunun Eski Çağ insanı da bunları kutsuyor ve Tanrılarına kurban olarak sunmaya çalışıyordu. Yöremiz Hititler döneminde de buğday, arpa ekilmesine, bir kısmı bağ ve bahçe yapımına ayrılmıştı. Hububat olarak da arpa ve zimmer adı verilen (bugün zerin) adı verilen buğday ekiliyor, bunlarda un, ekmek ve bira yapılıyordu. Bu yüzden halkın başlıca gıdasını teşkil eden ekmek ile biranın, dini ayinlerde çok önemli bir yeri bulunmaktaydı. (Yakın Şark. Cilt. II. Sayfa: 164)

Hattuşa kentinde bulunan çivi yazılı metinlerde belki de binlerce tablet Hititlere ait her türlü dinsel kökenli ve diğer bayramları adım adım anlatmaktadırlar. Hititlerde bayram törenleri genellikle birbirine benzer işlemlerin belirli bir sıra içinde yapılmasından meydana gelmekteydi. Bayramların çoğu kral veya kral ailesinden birisinin de katılmasıyla kutlanmaktaydı. Ancak bazı törenlere veya her yerdeki törene kralın katılamayacağı açıktır. Bu yüzdendir ki birçok yerdeki bayramları veya ayinleri tapınak görevlilerince icra edilmekteydi. Bazı kentlerin II tane bayramı olduğu gibi bunların onunun bir yıl içinde biri-

sinin de her iki yılda bir yapılmış olduğunu Hititlere ait olan tabletlerden anlamaktayız. Hititlerde rastlanan bu bayramların bazılarının mevsimlerle ilgili olduğunu yine bu kaynaklar belirtmektedirler. Yağmurla ilgili gök gürültüsüyle ilgili, bayramları olduğu gibi **Orak Bayramı, Bağ Bozumu Bayramı,** (Üzüm koparma Bayramı) **Harman Bayramı** (Ekin yığını Bayramı), Yıkama Bayramı (koyun veya kuzu), Dağa Götürme Bayramı (Yaylaya Çıkma) vb. gibi bayramların yanı sıra **Yaşlıların Bayramı, Tanrı Anaların Bayramı, Uzak Yerlerdeki İnsanların Bayramı vb. gibi** bayramları da bulunmaktaydı. Bu bayramlarda birtakım oyun ve eğlenceler yapılırdı. Bayramlarda kral veya rahip (Tapınak görevlisi) Fırtına Tanrısı ile savaşır gibi yaparlar, Tanrı onları yener, sonra bir rahip krala dönerek: **"Korkma! Sen hep muzaffer olacaksın, Fırtına Tanrısı düşmanları senin ayaklarının altına koyacak, sen de onları boş kaplar gibi kıracaksın."** anlamında bir nutuk söyler bunun ardından da dua ve ilahiler okunur... Bu ve bunun gibi daha birçok savaş oyunları ile kralın düşman güçlerini yenmesi temsil edildiğinden, buna ilişkin hareketler törenlerin sevilen bir parçasıdır. Bir başka bayramda kentin adamları bir pınarın başında dururlar, törenlerde eğlendirici işler yapan görevliler onlara saldırırlar, vururlar; kral saray muhafızlarına gözüyle işaret eder, muhafızlar, saldırganları kentten kovarlar. Sembolik savaşlardan biri ise şöyle anlatılır;

"Gençler iki guruba ayrılırlar ve ayrı adlar alırlar. Bir guruba HATTİ ADAMLARI ötekine de Maşa adamları **derler; Hatti adamları bakır silahlar, maşa adamları ise, kamıştan silahlar taşımaktadırlar. Onlar birbirleriyle savaşırlar. Hatti adamları galip gelir; birini esir alır ve Tanrıya sunarlar.** Genellikle bu oyun, TARİHTE GERÇEKTEN OLMUŞ BİR SAVAŞIN CANLANDIRILMASINDAN BAŞKA BİR ŞEY DEĞİLDİR. **(An. Uy. Tar. Cilt: I. Sayfa: 87, 88)** Yöremizdeki oynanan çocuk oyunlarından tutunuz da folklor oyunlarına (halaylara halk danslarına) kadar olan her şeyin eskiyle mutlak surette bir bağlantısı bulunmaktadır. Kimileri hemen hemen aynı kimilerinin de isimleri değişik kimilerininki de daha sonraki devirde yaşamış olan toplumlara göre adapte edilmiş bir şekildedirler. İşte bunlardan bazıları da yöremizde yüzyıllardır yapılagelen tarımsal faaliyetlerde bilhassada kırsal kesimde sürdürülegelen ve tarihi nitelikler taşıyan geleneksel halk kültürlerimizdir. Bunlar ise; yöremizde ekin biçmeye (dermeye) başlarken yapılan şenlikler, ekin biçilirken yapılan şenlikler ve ekini bitirirken yapılagelen şenlikler ile harman zamanında yapılan geleneksel halk yaşayışının ürün olan ritüellerdir. Bunlar, ekine başlama, ekin biçerken yardımcı gitme, keşik etme, pırnat tutma, (pırnat kaldırma), ekin görmeye (tarla görmeye) gitme, ekin salavatlama (kurtarmanalık) gibi hemen hemen hala sürdürülmekte olan geleneksel adet gelenek, görenek ve halk eğlenceleridir. Bütün bu geleneksel adet ve eğlenceler yukarıda da değinildiği gibi kökü eski devirlere kadar uzanan folklorik özellikler taşıyan milli kültürümüzün bize kadar ulaşmış hala da sürdürülmekte olan tarihi izleridirler. **Yöremizde hala yaşamakta olan tarihi kökenli**

yöresel geleneklerin hepsi de aynı şekilde ve aynı özelliktedirler. Bütün bu tarihi kökenli gelenekler geçmişten günümüze değin uzanan tarihi ve milli kültürel miraslarımızdır. Bunlardan bazıları ise: Koç katımı şenliği, kış yarısı eğlencesi, çiğdem eğlencesi, İlksaban izi Bayramı, Hızır Bayramı, Nevruz (Bahar) Bayramı, Tüge (Deve) Oyunu, Tura Oyunu, Sinsin Oyunu, Cirit Oyunu, Güreşler vb... gibi... bütün bu halk ürünleri, halkımızın inanışlarıyla yaşayışlarının özünü oluştururlar...

Ekin biçmeye başlama: Gürün ilçesinin bilhassa da köylerinde (kırsal kesiminde) ekine başlarken de ekini bitirirken de birtakım şenlikler ve eğlenceler düzenlenir ki bütün bu geleneksel halk kültürünün temeli Eski Çağ Anadolusuna hatta Orta Asyaya kadar uzunmaktadır.

Köylüler daha ekin biçmeye (dermeye) başlamadan önce (her köy) kendince ziyaret olarak kabul ettikleri ve kutsal saydıkları mekana giderek topluca namaz kılar dua ederler. Kurban keserler ve kendi aralarında birtakım şenlikler yaparlar ve ekinin hayırlı olması temennilerinde bulunarak birbirlerine "Hayırlı olsun" derler. Ertesi günde ekin dermeye başlanır. Yöremizde ekin derme zamanı ot biçiminden on onbeş gün sonradır. Yani Haziran ayının ortalarından başlayarak Ağustos ayına kadar sürer.

Yöremizde ilk önce mercimekler yetişir. Mercimekler genelde el ile yolunmaktadır. Daha sonra da arpalar yetişir (olgunlaşır). Arpaları biçmeye başlayan köylüler ardından da buğday dermeye başlarlar. Arpalar derilirken buğdaylar firik olmuş demektir. Firik olmuş buğdaydan da arpa ve mercimek derenler tarafından toplanarak bir küçük yığın ot ile birlikte bunu üterler. Buna **Firik ütmek** denir. Bu firik de ırgatlar tarafından bir yere toplanır. Sonrada avuç ile veya bir bez parçasının içine konularak ovularak içindeki kavurgaya benzemiş bir halde kavrulan buğday tanelerini avuç avuç yerler. Hatta bunun pilavı (aşı) yapılmaktadır. Buğday biçmeye başlanıldığı zaman da herkes evindeki nüfusuna göre ırgatı olur. (**IRGAT:** Ekin biçen kişi demektir) ya bu ırgatlar yalnızca kendi tarlalarındaki ekini biçerler veyahutta **KEŞİK** adı verilen bir imece usulü ile birbirine yardım ederler. Hangi evin hangi tarlası yetmiş ise giderek hep beraberce o yetkin ekini biçerler. Ve ardından da diğer tarlaları böylece biçerler, buna **Keşik etme usulü** adı verilir.

Yöremizde hala Orak (Galıç) ile ve tırpan ile biçilmektedir. Traktör sayısının artmasıyla da traktörlü ekin makineleriyle ekin biçme işi de artmış durumdadır. Ekin biçmeye genellikle sabahın erken saatlerinden gidilir. Birçoğu öğle sırası ve kuşul vaktinde yiyecekleri yemeklerini kendileri götürürken büyük çoğunluk da evinde küçük çocuğu olanlar bir eşek (merkeble) kuşluk vaktinde su testileri (Boduş) ile birlikte tarlaya gönderilir ki buna **AZIK (Götürme)** adı verilir. Azıkların vazgeçilmez yiyeceklerinden birisi ağartı (yoğurttur) dır. Bilindiği gibi yoğurt sıcak güneş ışınlarının zararlarına karşı vücudun direncini artırmaktadır. Ve güneş çarpmalarını da önlemektedir.

Sabahleyin erkenden tarlaya giden ırgatlar "besmele" çekerek tarladaki ekini dermeye başlarlar. Bu ekin dermeye **Çıkın tutma** adı verilir. **Çıkın tarladaki ırgat sayısına göre küçük veya büyük olabilmektedir.** Ekini biçenler (ırgatlar) den çıkının (çıkımın) ekin tarafından bulunan kısmına **HON** adı verildiği gibi. Bu kısımda duran kimseye de **HONCU (Huncu) adı verilir ki** "Yöremizdeki anlamı **Önde giden, öncü** anlamlarına gelir. Tarlanın başında tutulan **çıkımın** en son kısmında duran kimseye **Pöçükçü** denildiği gibi, **bu kısma da** Pöçük **adı verilmektedir.** Ekin biçen kişinin yani ekinci'nin avucunun içi doluncaya kadar biçmiş olduğu ekin tutamına **TUTAM veya PIRNAT** adı verilir. Eskiden olduğu gibi günümüzde de **Ellik** adı verilen ağaçtan yapılmış ve parmaklara takılarak avuç içine alınan ekinin daha fazla alınması için kullanılan bir araçtır.

Ekin biçilmeye başladığının ikinci veya üçüncü günü evin reisi veya evin kadını (hatun) tarlayı görmeye gelir. Bu geleneğe yöremizde **ekin görme adeti** veya **tarla görme adeti** adı verilmektedir. Ekin görmeye gelen ev reisine veya hatununa tarlada ekin biçenler tarafından onu görünce ellerindeki ekinleri kaldırarak gösterirler. Yani pırnat kaldırırlar. Bu adete yöremizde **Pırnat kaldırma** adı verilir. Ekin görmeye giden kimse eli boş gitmez birçok yiyecek işler götürülür. Akşamleyin de mutlaka yemekte ziyafet için mutlaka yöremizin (kırsal kesimin) en baş yemeği sayılan ve kökeni Orta Asyaya kadar dayanan **Kömbe yemeği** bulunur. Ayrıca da evin reisi tarafından ekinin biçiminden sonra birtakım giyinilecek eşyalardan hediye alınacağı vaad edilir. (Beypınar Köyü)

Irgatlar tarafından biçilen ekinler ve tutulan pırnatlar bir arpa getirilerek **Deste** adı verilen yığınlar yapılır. Ve daha sonra da akşama doğru bu desteler toplanarak **Yığın** yapılır. Başakların bulunduğu taraf yığının içine gelecek şekilde yığılmaktadır.

EKİN SALAVATLAMA: Yöremizde "ekin bitirme" olarak yani ekinin sonunu biçmek anlamına gelen bu adet de yöremiz halk geleneklerinden sadece birisidir. Yöremizde herhangi bir işin sonunu getirmek anlamında **"Salavatlama"** veya **"Sünnetleme"** adı verilmiş olduğundan ekini bitirme işine de **yöremizde ekin salavatlama** olarak denilmekte ve böylece sürdürülmektedir. Irgatlar tarafından derilmeye başlanmış ekinin artık son çıkımına gelindiğinde ve çok az bir kısım kaldığında bu ekin çoğu kez **"kurdun kuşun hakkıdır"** diyerek bırakılmaktadır. İşte bu sonlara doğru ekin biçiminin ve tarlanın bitirildiği zaman ırgatlar arasında en yaşlı olan veyahutta Honcu tarafından birtakım maniye benzer dörtlükler söylenir ki buna **EKİN SALAVATLAMA** adı verilmektedir. Bu dörtlüklerden bazıları şöyledir:

Adem ekti kökünü
Cebrail söktü kökünü

Peygambere salavat denildiğinde herkes çokça Hz. Muhammed S.A.V.'e salatü selam getirirler. Ardından Honcu mani söylemeye devam ederek;

Habil eker kabil biçer
Çütçü dayı çütün koşar
Verelim Muhammed'e salavat...

Ekenler eker, biçenler biçer
Cennetin kapısını cömertler açar
Verelim Peygamberimize salavat...

Pirimize rahmet
Rençbere kuvvet
Tarlaya bereket
Peygambere salavat... Diyen Honcunun ardından bütün ırgatlar da hep bir ağızdan **Allah! Allah!** nidalarıyla bağırırlar. Böylece ekin biçiminin de sonuna gelinmiş olur. Bu arada da bütün ırgatlar ellerindeki galıçları (orakları) getirerek Honcunun önüne atarlar. Ve **"Düşmanıyın ömrü de bu kadar olsun"** derler. Honcu ise buna karşılık olarak: **Ellerinize sağlık** diye cevap verir ve **"Bahşişiniz başım üstüne" diyerek kalıçları** eline alır gider çıkımın başına yakın bir yere otururlar. Eğer Honcu evin reisi ise ne ala, değilse önüne atılmış olan ve karşılığında bahşiş istenilen orakları getirerek o akşam aile reisinin önüne atar ve bahşiş ister. Evin reisi de onlara bahşişlerini verir.

Ekinin kurtulanağı zaten bir gün önceden haber verilir. Ve "Ekin yarın kuruluyor hazırlığını ona göre yap" denir. Evin hatunu da ona göre hazırlık yapar bir kuzu veya koyun kestiği gibi horoz veya tavuk da kesebilir. Ayrıca o mevsimin sebzelerinden ve meyvelerinden de ikram edilir. Tatlılar da yenir. Halk geleneklerinden birisi olan bu şenliğe de yöremizde **Ekin Kurtulmacası** adı verilmektedir.

İLK SABAN İZİ BAYRAMI

Bu bayram genelde Türk dünyasının her yöresinde görülür. Kırım Türkleri buna "SABAN-TOY" adı verirken, Karsta da bizim buralarda olduğu gibi "ÇİFT-ÇIKARMA" adı verilmektedir.

ÇİFT ÇIKARMA BAYRAMI genel bir bayram niteliğinde olmasına rağmen yöresel birtakım özellikler ve yöresel değişiklikler göstermektedir.

Orta Asya Türklerinde de hala devam eden bu geleneksel bayram yöremizde de yapılmaktadır. Köyün en yaşlı ya da en sevilen kişisi bir çift öküzü alarak saban ile birlikte köyün en yakınındaki ve köye görünen bir tarlaya götürür ve sabana koştuğu öküzlerle bu tarlayı sürmeye başlar böylece o yılın da ilk çiftinin başlamış olduğunu yani çiftin çıkmış olduğunu o yöre halkına bildirmiş olur. Böylece İLK SABAN İZİ ortaya çıkmış olur. Bu hem de bu törenin başlatılması demektir. Bunu gören köylülerden de öküzünü alan giderek ilk sabanı koşan kişinin yanında öküzleri koşarlar. Köyün kadınları da kendi arala-

rında herkes evinde un, yağ, vb. gibi yemek malzemelerinden getirir ve bir evde genelde de ilk sabanı koşan kişinin evinde toplanarak her türlü yemekleri yapmaya başlarlar. Bilhassa da baş yemek olarak undan yapılmış olan KOMBE yapılır. Bu köyün hemen hemen her evinden toplanan undan yapılan bu çörek cinsinden olan yemek iki saç arasında ve altına ve üstüne ateş konarak (KÖZ) pişirilir. Kalınlığı ise yaklaşık 2-3 cm. kalınlığındadır. Bu Kömbe yemeği aynı şekilde kış yarısında ve Mayıs ayında Hıdırellez gününde de yapılmaktadır ki bu yemeğin ve geleneklerin de menşeileri Orta Asyadır. Bu yapılan yemekler ilk tarla veya çift azığı olarak ilk sabanın koşulduğu tarlaya köylü kadınlarca götürülür. Hemen hemen köyün hepsi de erkekli kadınlı toplanarak bu yemekleri yerler. Yine kadınlarca götürülmüş olan yumurtalar da öküzlerin karınlarının altına konarak kırılırlar ve götürülmüş olan Kömbe yemeğinden de bu öküzlere de verilerek yedirilir ve herkes birbirine HAYIRLI OLSUN dileklerinde bulunurlar. Böylece artık bir ay boyunca çift süren saban veya pulluk çekecek olan öküzlerin hamları (ilk yorgunlukları) alınmış olur ve hem de bu şenlik düzenlenmiş olur.

Günümüzde sabanın yerini pulluk, pulluğun yerini de traktör alması dolayısıyla da artık bu adetlerde yavaş yavaş unutulmya yüz tutmuş ve yapılamaz olmuştur. Artık tekniğin ilerlediği günümüzde teknik ve ilerlemenin örf ve adetlerimizde ve geleneklerimizde bir erozyon ve yozlaşmaya sebep olmamasının şart olduğunu da genç nesillere anlatmamız zamanı gelmiş ve hatta geçmiş diyebiliriz.

İlk saban izinden sonra da bir ay boyunca köylüler yaz bideri ekmeye başlarlar. Bunun ardından da herk zamanı gelir ve daha sonra da çayır ve ot biçim zamanı gelir ve daha sonra da Arpalar yeter ve buğdaylar firik olur. Buğdayların yetmeye yüz tuttuğunu belirlemek amacıyla da bu yarı yetmiş yarı yetmemiş buğdaylardan firik denilen bir kavurga türü yiyecek şenlikleri yapılır ve bundan biri hatta veya on gün sonra da buğdayların derilmesine başlanır. Daha sonra da harman zamanı gelir ki bu da toplanan buğday, arpa vb. gibi Zirai Ürünlerin harmanlanıp deneleriyle samanlarının ayrıştırılması işine başlanır. Dana sonra da unluklar yıkanır, bulgurluklar yıkanır ve hedikler kaynatılarak kış yiyeceklerinin hazırlanmasına başlanır bütün bu işler yapılırken de birtakım şenliklerin yapılması da vardır. Yöremizde her bir mevsimin işlerinin ve bu işlerin yapıldığı zamana ait birtakım da şenlikler vardır. İşte yukarıda anlatılan İLKSABAN-İZİ Bayram veya şenliği de bu şenliklerden birisidir ve Orta Asya Türklüğünün Anadoluda da sürdürülmesinin (geleneklerinin) birer nişanesinden başka bir şey değildir...

HIZIR BAYRAMI

Her ne kadar eskisi kadar önemli ölçüde kutlanmasa da hala bizim yörelerde sürdürülmektedir. Aslında buğday kavurması olan (Kavurga) kavurga ve

kavut yapma geleneğinin bulunduğu her bölgede ve yörede bu kutlama şöleni vardır ve yapılmaktadır. Aslında gerek kavurga ve gerekse kavut adındaki yiyecekler bu kutlanma gününden (Eskiden) kalma yiyecek (tarihi) çeşitleridirler.(1) Kavurga buğday bitkisinin bir sac üzerinden ateşin üstünden kavrularak pirişilmesiyle elde edilen ve yöremizin vazgeçilmez yiyeceklerinden birisidir. KAVUT ise, bu yiyeceğin yani kavurganın dövülerek veya öğütülerek pekmez veyahutta şekere veya şerbete karıştırılarak yenecek hale getirilmesi halidir.

Anadolu'nun birçok yerinde Hıdır/Hızır Nebi (Hızır-Elyas) günü zemherinin (kış aylarının) 27'si ile Şubat (Gücük ayı) nın 3'üne kadar olan günlerde yapılmaktadır. Oysaki bizim yöremizde bu zamanlarda KIŞ YARISI ŞENLİKLERİ yapılmaktadır.

Hızır Bayramı ise Mart dokuzu (22 Mart gününde) nda yapılan Nevruz Bayramından daha sonra yapılmaktadır. Bunun tarihi ise 6 MAYIS Günüdür. Halk arasında bilinen sayılı günlerden Berdül Aceze (Kocakarı Fırtınası) den sonra yapılmaktadır. Yani 6 Mayıs günü yapılır. Bu gün ise, HIZIRELLEZ (Hızır elyas) günüdür. Hızır ATEŞ'i temsil ederken Ellez'de (İlyas) suyu temsil etmektedir. Hızırellez günü halkımız arasında şöyle algılanmakta veya inanmaktadırlar: Hızır peygamber ile Elyas peygamberin buluştuğu gündür. Bugünde KAVUT adı verilen bir yiyecek yapılır. Bu günde konu komşu birbirlerini evlerine davet ederler yapmış oldukları kavut ve kavurgalardan ikram ederler. Bu günde yapılan kavurgadan da biberlik (tohumluk) buğdayların (çuvallarının) içine bereketlendirsin ümidiyle konulmaktadır. Ayrıca yine buğdaydan yapılmış bir yiyecek olan (UN) dan da KÖMBE denilen bir yiyecek yapılır. Bu yemek Gürün'ün birçok köyünde baş yemek olarak yapılmaktadır. (Beypınar, Yılanhüyük, Karadoruk, Yolgeçen vb. gibi köylerde) bunun sebebi de Kömbe (Kömme) yemeğinin Hızırellez günü yapılan yemek olmasından ve kutsal sayılmasından ileri gelmektedir. Çünkü Hızırellez günü, Hızırellezin gelerek o eve uğraması dileğiyle evlik denilen un, bulgur vb. gibi yiyeceklerin konduğu odanın bir köşesine bir miktar un elenir ve açıkta bırakılır. Bu unun üzerine gelerek Hızır Aleyhisselamın atının ayağının basacağına inanılır. Eğer bu unun üzerinde bir at nalı resmi görülür ise bu eve o gün Hızır Aleyhisselamın uğramış olduğuna inanılır ve bu undan da evdeki bütün yiyeceklerin üzerine serpiştirilir ve bereketli olacağına da inanılırdı. İşte bazı yörelerimizdeki Kömbe yemeğinin baş yemek olması ve ağır misafir olarak adlandırılanlara da bu yemeğin yapılmasının sebebi budur. İşte 6 Mayıs günü yapılan şenliklere ve bu günde bütün komşuların bir araya gelerek kavurga, kavut, kömbe vb. gibi yiyecekleri de yaparak hep bir arada yemeleri ve birtakım şenliklerde bulunmalarına Hızır Bayramı veyahutta Hızırellez (Hızır Elyas) günü adı verilmektedir. Bu şenlik geleneğinin de Eski Türklerden günümüze kadar ulaşmış Eski bir Türk geleneği olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Fakat hemen hemen her gelenekte olduğu gibi bu gelenek de artık hemen hemen unutulmaya ve yapılmaya başlamıştır...

ÇİĞDEM EĞLENCESİ:

İlçe merkezine göre köylerimizde eski geleneklere ve törenlere daha sıkı sıkıya bağlılık mevcuttur. Bu her konuda da böyledir denilebilir. Bunun içindir ki yöremizde baharın iki müjdecisi olarak kabul edilen iki çiçek türü vardır. Bunlardan birisi ÇİĞDEM, diğeri de NEVRUZ dur. Nevruz'un kelime anlamı Farsça'da YENİGÜN anlamına gelmektedir. Nevruz ilkbahar ayının da müjdecisidir. Çünkü karlar erimeye başlayıp otlar yeşermeye başladığı zaman ilk çıkan çiçeklerden olan nevruz yöremizde bilhassa da çocuklar tarafından kırlara toplanmaya giderler. Ve herkes bu çiçekleri sevdiklerine getirerek hediye ederler. Nevruz çiçeği yöremizde toplandığı zaman aynı yemlik veya madımak gibi yenildiği de olur. "Divriği yöresinde ise yumurta ile bunun mıhlası yapılmaktadır.(1) Aynı yumurtalı ıspanak gibi...

Çiğdem ise, karlar erimeye başladığı zaman yamaçlarda bu çiçek açmaya başlar. İlkbaharda ilk meyvesini veren çiçek Çiğdemdir. Köylü çocuklar ellerine aldıkları ve adına da KÖSKÜÇ veya DEPLENGİ (Beypınar köyü, Yolgeçen) kazıma aleti olan değneklerle, ucu sivri aletlerle dağlara giderek bu çiğdemleri köküyle beraber çıkarır toplar ve bir araya getirirler. Çiğdem toplamaya giden çocuklar birer gurup olarak giderler. İçlerinden bir kısmı çiğdemleri topraktan çıkarırlarken bir kısmı da aynı köylü kadınlarının saç örgülerine benzeyen melikler şeklinde süslü bir şekilde örerler ve boyunlarına takılacak birer bukle haline getirirler. Her çocuğun boynundan en az üçer dörder tane böyle Çiğdem örgüsü melikleri bulunur ve bunları getiren çocuklar köyün içine dalarlar. Ellerinde köküçleri ve boyunlarında da bu Çiğdem melikleri bulunduğu halde hep bir ağızdan ÇİĞDEM TÜRKÜSÜ'nü söyleyerek köyün içinde dolaşırlar. Çiğdem türküsü şöyledir:

"Çiğdem çiğdem çiçecik
Ebemoğlu köçecik
Çiğdem geldi kapıya,
Yağ çıkarın kapıya
Yağ olmazsa bal olsun
Oğlun uşağın bol olsun
Oğlun uşağın sağ olsun
Verenin oğlu olsun
Vermeyenin kızı olsun
Kız çatlasın da ölsün
Oğlan yanımıza gelsin
Gelsin de bize yoldaş olsun"

daha buna benzer sözlerle köyü aşağıdan yukarıya doğru dolanırlar. Bu sesi duyan köylü kadınlar da kapıya çıkarlar ve kızlar da bunları seyran ederler. Köylü kadınlar bu çocuklara yağ, şeker, un, vb. gibi yiyecek şeylerden he-

diye ettikleri gibi Çiğdem getiren çocuklar da bu kadınlara getirmiş oldukları Çiğdemlerden hediye ederler. Çocuklardan alınmış olan bu Çiğdemleri öylece yedikleri gibi köylü kadınları bundan Çiğdem aşı, Çiğdem pilavı ve Çiğdem sütlacı pişirerek ev hanesiyle birlikte yerler. Çocuklarda toplamış oldukları yiyeceklerle bir evde toplanarak çeşitli yiyecekler pişirirler ve onları bir bayram veya düğün havasıyla yer ve şenliklerde devam ederler. Bir kısmını da bakkal veya birisine satarak daha değişik şeyler alarak bunu da o eğlence esnasında yerler. Bunun yanı sırada köyden gerçekten ihtiyacı olanlara da götürerek hediye ederler ve onun dualarını almaya çalışırlar. O gün akşama kadar süren şenlik de böylece bitmiş olur. Artık her gelenek gibi bu eğlence geleneğimiz de yavaş yavaş unutulmaya yüz tutmuş gibidir...

NEVRUZ (BAHAR) BAYRAMI

Halk arasındaki takvim ile resmi takvim arasında bir takım farklılıklar mevcuttur. Halk arasında 30 Ocak ile 22 Mart arasındaki günlere HAM SİN (Elli gün) denmektedir ki, bu kelime Arapçadır. Mesela halkın kullandığı ve BABADEDE HESABI adını verdiği bu takvim' resmi takvime göre 13 günlük bir fark vardır. Halkın takvimi resmi takvimin her zaman 13 gün gerisinde takip eder. Bir misal vermek gerekirse diyelim ki resmi (miladi) takvimde takvim yaprağı 13 MART'ı gösteriyorsa o gün halkın takvimine göre MART 1 dir. Yani Mart ayının ilk günüdür. Yöremizde önemli sayılan bir gün vardır ki bugün de Mart dokuzu'dur. Çünkü babadede hesabına göre hem Mart dozunda belirli bir fırtına olur. Hemde yeni yılın başlangıcıdır. Eski hesaba göre Mart dokuzu iken resmi takvimlerde: 13.9.22 MART gününe tesadüf etmektedir. Bu tarih ise Eski Türklerle bugünkü İranlılarda yeni yıl başlangıcıdır. Yani NEVRUZ GÜNÜ dür. Bu kelime anlam olarak YENİGÜN manasına gelmektedir. Fakat yılbaşı anlamında kullanılır olmuşutr. Aynı zamanda bugün KOÇ Burcuna Güneş'in girdiği tarihtir.

Rumi takvimde de bu tarihe yer verilen ve eskiden Araplar da İranlılardan geçmiş olan bu takvimi Eski Türkler de kullanmaktaydılar. Babadede hesabına rastgelen bugün aynı zamanda TÜRKLERİN ERGENEKONDAN ÇIKIŞ GÜNLERİDİR. Bu yüzdendir ki Orta Asya kökenli bir tarihi geçmişi bulunması itibariyle de Anadolu'nun birçok yöresinde bugün bir bayram veya şenlik günü olarak kutlandığı gibi bizim yörede de bir şenlik günü olarak kullanılmaktadır. Tabiiki bu şenliklerde yöreye göre birtakım değişiklikler veya farklılıklar göstermektedir. Yöremize bugünde birtakım yiyecekler yapılır ve ev ziyaretleri olur. Başta Kömbe yemeği olmak üzere yine kavurga, kavut vb. gibi yiyecekler yapıldığı gibi yine buğdaydan yapılan ve çimlendirilmiş buğdaydan elde edilerek yapılan ve adına da UĞUT denilen özel bir yemek yapılmaktadır. Bu ve diğer yapılan yiyecekler misafirlere ikram edilir ve birtakım ziyafetler ve şenliklerin ardından da herkes evine dağılarak bu törende böylece yapılmış

olur. Ne yazık ki bu tören de yıllar geçtikçe bilhassa da yeni nesil tarafından unutulmaya yüz tutmuş durumdadır...

DEVE OYUNU (TÜGE OYUNU)

Bu oyunda bir devenin yürümesi, boynunda asılı çan ve diğer süs eşyalarının çıkardığı sesleri, bu oyunu oynayan oyuncular veya kişilerbüyük bir ustalıkla bu hareketleri ritmik olarak çalarlar.

Deve yapmak için uzun boylu iki kişi arka arkaya dururlar. Öndeki oyuncunun omuzuna bir küçük çocuk bindirilir. Çocuğun başına da devenin kafasını andıran bir "başlık" giydirilir. Üstüne de deri veya kumaştan deve şetlini alan bir örtü (çul) örterler. Bu iki kişi dört ayak oluşturduğu için ayaklarına da deve ayağını (tabanını) andıran şeyler giyerler veya keçi derisi ve koyun postu bağlarlar. Bu deveyi de, eşek şekline bürünmüş iki kişiden oluşan eşeğe binmiş bir çocuk çeken bu çocuk genelde de kel veya çelimsiz bir yapıda olur. Zaman zaman deveyi çekerken yellenmesi seyreden halkı güldürdüğü gibi aynı zamanda da yaptığı komik hareketlerine de büyük bir güldürü ve beğeni toplar. Bu oyun esnasında def çalınır, çan çalınır ve çeşitli küçük ziller de çalınmaktadır. Deve de bu çalınan müziğin ritmine uygun olarak birtakım hareketler yapar ki bu da yine halkın yani seyredenlerin güldürülmesine yönelik olmaktadır. Ayrıca da çocuk deveyi yağlamak ve kaşağılamak gibi hareketleri de simgesel olarak yapar bu hareketlerde orada temasa edenlerin beğenisini ve güldürüsünü bol bol da alkışını toplar.

Bu oyun genelde kış yarısında oynanmaktadır. Hala Beyınar Köyünde Yolgeçen Köyünde ve Yılanhüyük vb. gibi köylerinde oynanmaktadır. Bu oyun bugün Anadolunun çeşitli yörelerinde oynandığı gibi bugün Doğu Türkistan da Uygur Türkleri tarafından da oynanmaktadır. Bu oyundaki anlatılan ve verilmekte olan imaj veya mesaj güçlü olan devenin bir küçük ve çelimsiz çocuğun egemenliği altına girmesi dramatize edilerek anlatılmaktadır.

Bu oyunun hala yöremizde ve Anadoluda oynanması Türkiye Türkleri ile Orta Asya Türkleri arasındaki kültürel ve etnik bağlantıyı bir kez daha bizlere apaçık bir şekilde anlatmaktadır.

Bu oyunun oynandığı zaman oyunculr ev ev kapı kapı dolanarak ev ziyaretleri de yapmaktadırlar. Hem ev ziyaretlerini yaparlar ve hem de bazı maniler söylerler. Mesela Beypınar Köyünde deve oyunu oynarken söylenen manilerden birisi şöyledir:

"Deve geldi kapınıza
Hediye verin kabımıza
Dua ederiz hepinize
Siz de gelin eğlencemize."

Bilhassa da kış yarısı eğlencelerinde oynana bu oyunda oyuncular her eve uğradıklarında bu maniyi söyleyerek o ev halkından un, yağ, şeker vb. gibi yiyecek malzemeleri isterler ve o ev sahibi de bunlara istediklerini verirler. Bu toplanan malzemeler de bir evde toplanarak çeşitli yiyecekler yapılır ve hep bir arada neşe ve eğlence ile yenilerek gece geç saatlere kadar bu durum sürdürülür. Daha sonra da herkes evine dağılır ve böylece hem şenlik ve hem de deve oyunu sona erdirilir...

KIŞ YARISI EĞLENCESİ: Kış aylarının tam ortasında köy halkının çeşitli etkinliklerle kutladığı, orta oyunları oynadığı tarihsel şenliğin adıdır...

GÜRÜNDE AĞITLAR VE AĞIT SÖYLEYENLER

AĞIT: Ağlamak ve ağlayarak ölen bir kimsenin arkasından onun vasıflarını anlatmak anlamına gelmektedir. Ağıtlar insanoğlunun ölüm karşısında veya canlı cansız bir varlığını kaybetme korkusu telaş ve heyecan anındaki üzüntülerini, feryatlarını, talihsizliklerini düzenli düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden Türkülerdir. En az Hun Türklerinden itibaren ölü gömme ve YUĞ törenlerine bağlı olarak ananesi zamanımıza kadar gelen ağıtlar, bir bakıma ölen için söylenmiş methiye demektir.(1)

Ağıtlar Anadoluda hala halk kültürünün en önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Ağıtların tarihi de en az Türklerin tarihi kadar eskidir. Bu yüzden ağıtlar günümüzde birtakım değişiklikler gösterse de eskiden günümüze kadar sürdürülegelen bir halk kültürü geleneğidir.

Eskiden ağıt yerine SAGU denmekteydi. Ağıt söyleyenlere de SAGUCU adı verilirdi. Sagucu: "Ağlayıcı, ağıtçı, ölünün iyiliklerini anlatıp ağlayanlara deniliyordu. Yine bu konuyla ilgili Eski Türklerde "SAGU KILMAK": Ölü için yüksek sesle ağlamak" deyimi de kullanılmaktaydı.

16. yüzyıl Osmanlı kaynakları, ozanlarla sagu sagıcıları yan yana anmakta idiler. Aslında ozanlar para ile tutulmuş ağlayıcılardı. Farsça "HUNYAGER" karşılığı olarak şu yorumlar yapılıyordu:

1- Sagu sagıcı: Mutrip; Türk dünyasında ozan derler.

2- Mutrip ve guyende ve sağı sağıcı ozan. "Hunya" sagu sağmak ve YIR ve SÜRUD manasına kullanılmaktaydı.

Bu açıklamalarda da anlaşılıyor ki Sagucular yani ağıtçılar da ağıt şeklinde şarkı (türkü) ler söylüyorlardı. Türk halk musikisinde, ağıt türünün ayrı bir önemi ve geniş bir yeri bulunmaktadır.(2)

Ağıtlar, Anadoluda ve bütün Türk topplumlarında eski karakterini kaybetmeyen bir müzik türüdür. Radlof, dört ağıt örneği yayınlamıştır. Anlaşılan bunları yazanlar belirli bir ağıt formuna bağlı kalıyorlardı. Ancak müziği ve ezgisi san'atkarın deyiş ve duyuşuna bağlı idi. Anadoludaki iniltili bir sese katılan nakaratlarla oluşuyordu.(3)

Eski Türkçede sagu adı verilen ve ölü için söylenen melodili ağıt ve mersiye, Arapça, navha, menaha ve Farsça, müye ve hunya karşılığı olarak kullanılmıştır. Nevha ise Arapça da Nevh ile matem, feryad ile ezgi ile ağlamak, sagu sağmak demektir. Sagucu ise ağıt söyleyen kimsedir(4) Feryad ile figan ederek ağlamak manasınadır ki, Türk dünyasında sagu sağmak tabir olunur.(5)

Sagucuların birçoğu ise kadınlar idi. Ücretli sagucular sagu sağarlar ve ücret alırlar bunun küllü (hepsi) de haramdır.

Avrat, kadınlar"... Bizim ulumuz, vay bizim azizimiz" diye ağlayarak sagu sağarlar böylece ırlarlardı.(6)

İşte yukarıda birçok tarihi kaynaklardan alınmış ve ağıt ile ilgili açıklamalar (ki bunların çoğu Osmanlı döneminin 14, 15, 16, yüzyıllarına ait olan eserlerdir) da ağıtların ve ağıt söyleyenlerin varlığı tüm Türk tarihinde vardır ve bunun da Türk kültür tarihi içerisinde önemli ve geniş yer tuttuğu da yine bu tarihi kaynaklarda açıkça belirtilmektedir. Burhan-ı Katı Tercemesinde (XVIII-XIX) ve Kamus, XVIII. XIX.3.820) de Müsger veya ER-RESSAYE (Arapça): Meyyit yani ölü üzerine nevha edici karıya (kadın) denir ki ağıtçı tabir olunur Arabistan töresindendir.(7) denilerek ağıt ve ağıtçıların ağıt söyleme kültürünün Araplarda da bulunduğu bu konuyu açıklayan eserelerde belirtilmektedir. Bütün bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi bugün günümüzde söylenilen ve halk kültürünün de en önemli birimlerinden birisini teşkil eden ağıtların eskiden beri sürdürülegelen eski ve köklü geleneklerimizden birisidir. Bu gelenek hala Anadoluda eski önemliliğini sürdürerek devam etmektedir. Yine bu geleneksel halk kültürümüz kendi yöremiz olan Güründe ve köylerinde de aynı şekilde varlığını sürdürmektedir. Yöremizde söylenilen ağıtların birçoğu genelde kadınlar tarafından söylenilmiştir ve nala da söylenilmektedir. Fakat erkekler tarafından da ağıtların söylendiği olmuştur ve bunun da örnekleri mevcuttur. Kısacası ölünün ve yasın olduğu her yerde ağıt ve ağıtçı bulunmaktadır. Bu dün vardı. Bugün de var, yarında var olacağı aşikardır...

Ağıtlar hakkında bilgi veren kaynaklarda da belirtildiği gibi ağıt (SAGU) söyleyenlerin ozan olduğu belirtilmektedir. Yani şiir söyleme ve herhangi bir konuda heyecanlanma ve duygulanma sonucunda da bu duygularını dile aktarma sanatı yoluyla bir ölünün ardında onun iyiliklerini veya vasıflarını şiir şeklinde ve belirli bir kurala ve ezgilerle süsleyerek söylenmekteydi ki bu da elbetteki bir beceri isteyen ve belirli bir yeteneği olan kişilerce şiir söyleme kabiliyeti olanlarca söylenilmekteydi. Bu eskiden böyleydi. Günümüzde de bu durum aynıdır.

Yöremizde de Anadolunun diğer yörelerinde olduğu gibi herhangi bir ölüm olayı üzerine veyahutta herhangi bir kazadan sonra, tabii afet neticesinde uğranılan can ve mal kaybı üzerine duyulan endişe, telaş ve hüznü belirten şiirler yazılmaktadır. Yöremizin iklimsel koşullarının zorluğu ve insanlarımızın da bu zorluklarla karşılaşmaları sonucunda kıyıda kalarak donarak ölmüş biri-

sine veya toplumumuzda hala anlamsız bir şekilde devam eden ve kötü olan kan davası yüzünden vurularak öldürülenlerin veyahutta günümüz tabiriyle trafik canavarının yüzünden hayatına kaybetmiş herhangi bir kişi için de bi yakını veyahutta bir başkası bu gördüğü duyguyu üzücü olayı şiir şekilnde aktarmaktadır.

Yöremizde eskiden eski eserler de belirtildiği gibi birtakım köyden köye götürülerek parayla veya parasız şekilde bir ölünün ardındann onun vasıflarını sayıp döken ve oldukça da revaçta olan bu gelenek bütün canlılığıyla sürdürülmekteydi. Bugün de hala ağıt söyleyenler ve her meydana gelen acı olayın hemene hemen hepsine de söylenmiş ağıtlar bulunmaktadır. Fakat eskiden olduğu gibi parasıyla ağıt söyleyenler günümüzde yöremizde yoktur...

Fakat Gürün ve köylerinde güzel ağıtlar söyleyen ve bazı zamanlarda da hatta köyden köye atın üzerinden ölü sahibi tarafından özel olarak götürülen ağıtçı kadınlar bulunmaktaydı. Günümüzde ise bu durum olmamasına rağmen Gürün kültürünün halk müziğinin önemli bir bölümünü bu ağıtçı kadınlar tarafından söylenilen ağıtlar oluşturmaktadır. Yaklaşık 50-60 yıldan beri veya biraz daha eskilerden günümüze kadar yöremizden ağıt söyleyerek bilinen ve meşhur olan bazı isimleri araştırarak yazmaya ve açıklamaya çalıştık. Bu isimler ise şöyledir.

1- Ayşe Fatma Dalgıç	(- Beypınar Köyü)
2- Raziye Arslan	(1922 - Beypınar Köyü)
3- Didar Öz	(1928-1994/7 Ekim) Beypınar Köyü)
4- Nuri Arslan	(1944 - Beypınar Köyü)
5- Arif Koç	(1943- Beypınar Köyü)
6- İmmi Tunç	(Yılanhüyük Köyü)
7- Hacı Ali Şahin	(Yılanhüyük Köyü)
8- Zeliha Şahin	(Yılanhüyük Köyü)
9- Neriman Gölpınar	(Taşlıhüyük Köyü)
10- İbrahim Hasan Alıçlıdağ	(Yuva Köyü)
11- Hüseyin Koç	(Reşadiye Köyü)

AKDERE'Lİ CEMAL'İN AĞITI

Hikayesi: Gürün ilçesinin Akdere Köyüne gelerek yıllar önce yerleşmiş olan Siniklioğullarından Cemal diye yiğit ve yakışıklı bir genç vardır. Bu genç ise yine aynı köyden dul bir kadının kızı ile nişanlıdır. Cemal'in nişanlısı olan kız Koç Ovasından gelerek buralarda (Başören) Yayla yaylamakta olan çobanlardan birisi ile kaçar. Ve bu arada da kız bu çoban tarafından da kirletilmiştir. Cemal bunu sonradan duyar. Köylüler bu çobanın elinden kızı alırlar ama Cemal bunu kabul etmez. Bu arada da Börklülü (Kındıralık) Şeyhamit Ağa da Akdere Köyünde bulunan değirmenini ziyarete gelir. Cemal'in babası Şeyhamit Ağaya kirletilmiş durumdaki bu kızı yani Cemal'in nişanlısını alarak kendi kö-

yüne götürerek orda bir çoban veya hizmetkarıyla evlendirmesini söyler. Bunun üzerine Şeyhamit Ağa bu kızı alarak kendi köyü olan Kındıralık Köyüne getirir. Aslında iyi niyetinden faydalanan ve Şeyhamit Ağayı baştan çıkarmaya çalışan kız, nihayet bunu başarır ve Börklülü Şeyhamit Ağanın metresi olur. Şeyhamit Ağa da nefsine uyarak böyle bir yola başvurur ve kızın cilvesine dayanamaz. Aradan birkaç ay geçer ve durum çevrede de duyulur. Cemal bu defa ikinci kez ihanete uğramıştır. Şeyhamit Ağa ise Cemal'in dayısıdır. Sağda solda Şeyhamit Ağayı çekemeyenler ve köyde de Cemal'in saf yiğitliğini kullanmak isteyenler Şeyhamit Ağayı Cemal'e vurdurmak isterler. Nihayet bunu da başarırlar. Birgün yine Şeyhamit Ağa Akdere köyündeki değirmeninin durumunu incelemeye geldiğinde köyün yakınlarında Cemal tarafından vurulur. Daha sonra da bu yarası yüzünden ölür.

Aradan epey bir zaman geçmiştir. Cemal Şeyhamit Ağayı vurmaktan arandığı için askere de gitmez. Çünkü yakalanırım korkusu vardır. Bu arada da Kızkısraklı Dılız Hasan vb. gibileri de Göğdeli dağlarında eşkiya olarak gezmektedirler. Cemal de bunlara karışır. Şeyhamit Ağanın oğlu olan Ömer Ağa da zengin olduğu için kiralık katil tutarak Cemal'i öldürtmeyi planlar. Bu iş içinde Yeni Bektaşlı Köyünden olan Goddik Hasan diye birisini istediği paraya karşılık kiralık katil olarak tutar. Goddik Hasan bu işi bitirmek için önce Cemal ve arkadaşları Dılız Hasan vb. gibi dağda gezmekte olanların güvenini kazanır. Birgün Cemal ile yalnız kaldıklarında nöbetleşe uyku uyumakta oldukları bir zamanda Cemal sırtını kayaya dayarak uyumakta iken tüfeğini çekerek Cemal'e üç el ateş eder ve Cemal'i vurarak öldürür. Ömer Ağa ile anlaştıkları gibi Cemal'in tüfeğini ve özel eşyasını "Düşmanın ömrü bu kadar olsun" diyerek Kındıralık Köyüne getirir ve Ömer Ağanın önüne koyar. Ömer Ağa da rivayete göre söylenilen parayı vermez sadece bir altın sarı lira (mecidiye) verir. Yine söylenildiğine göre Goddik Hasan son zamanlarında çok feci bir şekilde ve yalnız bir halde terki dünya etmiştir.

Kındıralık Köyünden evli olan Cemal'in bacısı Iraz bu olayı duyar duymaz eline bir ip alarak kendisinin canına kıyar. Cemil'in annesi ise olayı Akdere Köyünden duyar ve ağlayarak bir öküz kağnısına binerek Göğdeli dağlarına Tahtalı dağındaki, Cemal'in öldürülerek atılmış olduğu kuyunun başına gider. Ve burada Cemal'i kuyudan çıkarırlar. Yine öküz kağnısının üzerinde Cemal'in cesedini Akdere Köyüne getirirler. Cemal'in annesi olan Sultan kadın hem söyler ve hem de ağlayarak bir ağıt yakar bu ağıt ise çeşitli kişilerde değişik şekillerde söylenmektedir. Bu ağıtın sözleri aşağıdadır:

Göğdeli'nin bucağında
Kahve kaynar ocağında
Dolandım kuyuya gittim
Emmisinin kucağında

Ninni ağ Cemali'im ninni
Ninni babayiğidim ninni
Ninni ağ Cemalim ninni
Ninni ergenoğlum ninni

Nettiler oğlum nettiler
Gözün kara kin tuttular
Varmıyaydın göğdeliye
Kanını yalıyor itler

Göğdeli de bucak bucak
Ot biçerler kucak kucak
Cemalimi solgun gördüm
Kuyu dibi çok mu sıcak

Nettiler oğlum nettiler
Gözün kara hun tuttular
Öldürmeye öldürdünüz
Niye taştan sürüttünüz

Göğdelide sarıkaya
Cemal benzer doğanaya
Ağ Cemal'i vurdurmuşlar
Sarı lira saya saya

Nettiler oğlum nettiler
Yozun parasın tuttular
Elin kolun bağlı mıydı
Niye taştan sürüttüler

Sırtını dayamış kayaya
Uykusu gelmiş uyuya
Öldürmeye öldürdünüz
Niye attınız kuyuya

Sırtını dayamış kayaya
Uykusu gelmiş uyuya
Öldürmüş kuyuya atmış
Mamo kolların kuruya

Çıktım göğdeli salına
Martini takmış koluna
Ağ Cemal'im vurgun gitmiş
Bir usul boylu geline

Keklik kekliğe takılar
Ezan veriyor fakılar
Varın bakın göğdeliye
Gardaş gardaşı kokular

Çıktım göğdeli başına
Çağırdım dudu kuşuna
Kuzgun gibi birikmişler
Ağ Cemalin başına

Yatakta atı yorgun
Soyun babamoğlu soyun
Varmıyaydın Göğdeliye
Kan ile akıyor beynin

Beypınar'dan süslü geçtim
Rüştü Bey'den kahve içtim
Deliymiş benim oğlum
Canını düşmana sattı

Hurman akar durgun durgun
Cemal niye benzin solgun
Kuyularda biter yılgın
Yapış da çık Cemal oğlum

Kapımızın önü bahçe
Dalında ötüyor sahça
Ben Cemal'in anasıyım
İki elimde kanlı iki bohça

NOT: Bu ağıtın ikinci dörtlüğü her kıtanın sonunda nakarat olarak söyleniyor.

Derlenen kişiler: Didar Öz, Didar Moğolkoç, Asım Özdemir, Arif Koç.
Derleme yılı: 1994
Derleyen: Mehmet Ali Öz.

Eriye gönül eriye
Boz koyun çavmış sürüye
Öldürmeye öldürdünüz
Niye attınız kuyuya

CELİKANYURDU (YAZYURDU) NDAN ÖMER'İN AĞITI:

Hikayesi: Ömer Yazyurdundan Ömer kişilerden yiğit bir delikanlıdır. Bu genç Elbistan ilçesinin bir köyünden de nişanlıdır. Kader bu ya! Bu gencin nişanlısı Elbistanlı olan bir genç tarafından kaçırılır. Ömer de nişanlısını kaçıran kişiyi askere giderken bir sevkiyat esnasında yolunu keserek vurur. Ömer bu olay üzerine dağa çıkar askerliği geldiği halde askere de gitmez çünkü yakalanırım korkusu vardır. Bu arada da kendi yakın akrabaları ve çevresi de Ömer'i çekemediklerinden bir an evvel yakalanması veya vurdurulması için Ankaraya kadar dilekçe verir. Ömer artık devlet tarafından aranan kaçak veya eşkiyadır. Birgün bunu hergün gelerek köyün önündeki kendi ağıllarının önünden bekleyerek pusu kurarlar. Ömer hergünkü gibi ağılın önüne gelir ve ağılın önündeki çeşmede elini yıkarken askerin birisi tarafından vurulur. Bunu duyan Ömerin Kındıralıktaki bacısı Yeter aşağıdaki ağıtı yakar. Yine bu ağıtta değişik kimselerde değişik şekillerde söylenmektedir. Cemal'in ağıdında olduğu gibi biz bu ağıtı da değişik kimselerden aldık. Ağıtın sözleri aşağıdaki gibidir.

Yoncalığın boz dumanı
Hükümet vermez amanı
Ben gardaşa düğün tuttum
Ot biçimi yaz zamanı

Öle gardaş bacın öle
Ölmeye de ne gün göre
Öle gardaşın bacısı
Çıkmaz yürekten acısı

Göğdeli'den yayılan yozlar
Gölde ötüşüyor kazlar
Ben gardaşa düğün kurdum
Davulsuz oynadı kızlar

Göğdeli'nin kırcısıyım
Mor koyunun bercisiyim
Zehirlenip ölmeliydim
(Bana kara yakışır mı)
Ben Ömer'in bacısıyım

Mum yandı da yoncalığı ışıttı
Yel değdi de yaralıyı üşüttü
Gözünden gözüne inanmazdı
Cephaneyi kadınlara taşıttı

Yol üstüne kaymak serdim
Gelip geçen yesin diye
Ben gardaşa çadır kurdum
Misafiri insin diye

Yatakta yatıyor koyun
Soyun babamoğlu soyun
Ben bilirim düşmanımı
Emmimgilden oldu oyun

.....
Odasına iner vali
Ankara'ya tel veriyor
Emmimoğlu kaynım veli

Hota deli gardaş hota
Ne süslü binerdin ata
Deli dudu da duyduysa
Gardaşa çalıyor hota

Koyun gelir dura dura
Ayağını vura vura
Şimdi Ömer ağam gelir
Bıyığını bura bura

Ergen babamoğlu ergen
Olmuş yoncalığa sergen
Hiç mi bunun kimsesi yok
Üstüne örtmemişler yorgan

Gürün'e gittim de yayan
Dayan ey dizlerim dayan
Ananı jandarma dövdü
Uyan deli gardaş uyan

Yoncalığın cılga yolu
Gide gide kavuşuyor
Seni vuran Kayseri'li
İlvan ile savuşuyor

Bacısının adı Eşe
Yamçıyı saklamış taşa
Gavur imiş gavur Hakkı
Nasıl kıydın altın dişe?

İndim geldim çoktan çaldan
Gardaş gücük bilmez haldan
Omar gardaş vurulunca
Bülbül figan etti daldan

Tarlalarda biter yemiş
Gamasının ucu gümüş
Ankara'da Kemal Paşa
Şu Omar'ı vurun demiş

Yoncalığın dar dumanı
Hükümet bilmez amanı
Gardaş göçünü yükletmiş
Ot biçimi orak zamanı

Yoncalığa vardım yayan
Dayan ey dizlerim dayan
Anamı dövmüş cenderme
Uyan deli gardaş uyan

Cendermeler öğünüyor
Bibilerin döğünüyor
Ses versene deli gardaş
Düşmanların seviniyor (soyunuyor)

Havluya da doldurdum gazı
Samsun'a yolladım yozu
Gınamayın eller bizi
Dil bilmiyor kürdün kızı

İndim geldim çaldan çaldan
Gardaş güccük bilmez haldan
Omar gardaş vurulunca
Bülbül figan etti daldan

Tarlalarda biter yemiş
Gamasının ucu gümüş
Ankara'dan Kemal Paşa
Şu Omar'ı vurun demiş

Çadırımı aldım başıma
Canımı aldım dişime
Kimselere görünmezdim
Cenderme çıktı garşıma

Sizin ergen bizim ergen
Yoncalığa olmuş sergen
Bunun hiç kimsesi yok mu
Üstüne örtmemişler yorgan

Bacısının adı yeter
Ölüm olur bundan beter
.....
.....

Yoncalığa vardım yayan
Dayan dizlerim dayan
Anamı jandarma dövmüş
Uyan deli gardaş uyan

Havluya doldurdum gazı
Samsun'a yolladım yozu
Gınamayın eller bizi
Dil bilmiyor Kürdün kızı.

Derlenen kişi: Arif Koç.
Derleme yılı: 1994
Derleyen: Mehmet Ali Öz

SENEM KIZIN AĞIDI:

Hikayesi: 1930'lu yıllarda veya daha evvelki zamanlarda Türkmen Beyi gelerek Gürün ilçesinin Çayboyu Mahallesi (eski ismi GÜBÜN) ne yerleşir. Bunlardan bir kısmı Kütahya ya göçerler. Bir kısmı da burada kalırlar. Bugün hala yaşamakta olan Yesir İsmail (Kara) giller ve diğerleri bunların soyundandırlar. Aynı zamanda emekli büyük elçi İlter Türkmen ve onun babası olan Halil Paşa ile de akrabalıkları vardır.

Diğer bir kısmı da giderek Maraş ilinin bugünkü ilçesi olan TANIR'a yerleşirler. Veyahutta Kavak Köyüne yerleşmiş olan Hurşit Ağalardan bir genç bu bölgeye yani Tanır'a yerleşmiş olan Türkmen Beyinin kızı olan Senemi görünce aşık olur.

Tanır da ise buraya daha evvelce gelerek yerleşmiş olan ve adına da Tanırlı Osman Yazıcıoğlu denilen yiğit veyahutta Hurşit Ağalardan Ahmet Al adındaki genç birgün çadırın önünden geçerken Türkmen Beyinin kızı SENEM kızı görür ve aşık olur. Senem kıza evlenme teklifi eder. Fakat kız SENEM eğer babam verirse evlenirim" deyince birkaç kez dünür gönderir. Fakat kızın babası yani Türkmen Beyi kızını vermek istemez. Bu defa aşık olan genç Senem kızı kaçırmak ister. Bunu duyan Türkmen Beyi hemen o gece apar topar obayı toplar ve Adana taraflarına Kozan'a giderek yerleşir. Aşık olan genç de çok aramasına rağmen ne kızı ne de obayı bulamaz ve çaresiz geri Gürün'e döner veya Tanır'a gelir. Aradan çok uzun zaman geçmiş ve seneler seneleri kovalamıştır.

Nihayet seneler sonra Güründen bir Ermeni Çerçi Kozan'a varır. Senem kız Ermeni Çerçinin nereli olduğunu sorar ve Gürünlü olduğunu öğrenince Osman Yazıcıoğlunu (veya Hurşit Ağalardan Ahmet adındaki genci) sorar. Çerçi onu tanıdığını söyler. Senem ona selam gönderir. Ermeni Çerçi de Gürün'e gelip Senem'in selamını söyleyince bunun üzerine aşağıdaki türküyü söyler:

Senem ermiş yetmiş-seksen yaşına
Benimki de yüze yaklaştı
Bozuk değirmenin bozuk çark evi
Su geldi de çağlamaya başladı

Senemin giydiği sarıdır sarı
Şeker mi çiğniyon Ermeni dili
Akmaz idi Körpınarın ayağı
Suyu geldi çağlamaya başladı

Bir selam geldi de nazlı Senemden
Deli gönül şad olmaya başladı
Akmaz idi Körpınarın ayağı
Suyu geldi çağlamaya başladı

İhtiyar oldum da görmüyor gözüm
Kabilem içinde geçmiyor sözüm
Senem için daima yanıyor özüm
Bunu deyip söylemeye başladı.

Derlenen kişi: Mikdat Kasap
Derleme yılı: 1994
Derleyen: Mehmet Ali Öz

AŞAĞIDAN GELİR DEVE:

Hikayesi: Göbekören Köyünden çocuk doğururken ölen EŞO adındaki bir kadın için ölen kadının annesi tarafından söylenen ağıttır.

AŞAĞIDAN GELİR DEVE

Aşağıdan gelir deve
Gevişini seve seve
Zahar bu yetimler büyür
Emmi dayı döve döve

Şu Gürün'ün yollarına
Kuş konuyor dağlarına
Beri dön kızım beri dön
Bak anayın hallerine

Kapımızdan yol geçiyor
Bacın cihan'a göçüyor
Hayırsız emmiyinoğlu
Güründe şerbet içiyor

Derlenen kişi: Didar Öz.
Derleme yılı: 1993
Derleyen: Mehmet Ali Öz

GÖĞDELİNİN ETEĞİNDE:

Hikayesi: Beypınar Köyünde Hasan Arslan'ın oğlu Abdullah evlidir ve bir oğlu vardır. Halasının kızı ile evlidir. Fakat Abdullah Karabükte çalışırken trafik kazasında öldü. Bunun üzerine cenazesi köye getirildi. Üç gün içinde de halası kendi kızını yani Abdullah'ın karısını alarak eve getirdi. Bunun üzerine Didar Öz bir ağıt yakar. Bu ağıtın adını Göğdelinin eteğinde "ismini" verdim.

.....
.....
.....
.....

Kapısı mezara bakar
Ilgıt ılgıt kanlar akar
Vicdansızlık etme ismi han
Üç günde gelin mi çıkar

Göğdelinin eteğinde
Koyun yatar yatağında
Saba gelini çıkarsa
Bebek tutar eteğinde

GELİN YAYLANIN ÇİÇEĞİ:

Hikayesi: Beypınar Köyünden Ebem Ayşe Fatma Dalğıç'ın kendi amcasının kızı olan Döndü adlı kadının vefatı üzerine söylemiş olduğu ağıttır.

GELİN YAYLANIN ÇİÇEĞİ

Gelin yaylanın çiçeği
Belinde kıyma bıçağı
Emmimoğlu düğün tutmuş
Davulsuz oynar köçeği

Eli ivil ivil işler
Gözü domur domur yaşlar
Gelin yayladan geliyor
Güzel ördek yürüyüşle

Dayan dayımoğlu dayan
Uyan sürmeli bacım uyan
Setrek'e haber salsam
Gelir mola atlı yayan

Derlenen kişi: Didar Öz, Yaşı: 61-Tahsili yoktur. (Ayşe Fatma Dalgıç'ın kızı)
Derleme yılı: 1981
Derleyen kişi: Mehmet Ali Öz.

YALANMIŞ DÜNYA YALAN

Beypınar Köyünden Didar Öz'ün kendi annesi için söylediği ağıt hikayesi: Ayşe Fatma, kocasının genç yaşta Sivas'ın Ulaş yakınlarında kendi hizmetkarı tarafından öldürülerek bütün paralarının alınması ve diğer arazilerinin de sahipsizlik yüzünden kendi akrabaları tarafından işgal edilmesi ve bir anda zenginlikten fakirliğe düşmesi ve kendi akrabalarının da aslında güzel ve dul bir kadın olan Ayşe Fatmayı almak için adeta birbiriyle yarışa giden akrabalarının asılsız bir dedikodu çıkararak kadının zorla bir başkasına kocaya varmasına sebep olmalarına üzülen kızı Didar Öz'ün annesinin doktora götürülmesi üzerine bu ağıtı söylemiştir.

Mezarları düzüm düzüm
Ne etsin de iki kızın
Birgün yanında yatmadım
Kör olaydı benim gözüm.

Anam sokakta duruyor
Kızlar başında dönüyor
Emekte yokmuş fayda
Ağa odasına koymuyor

Yalanmış dünya yalan
Malıyla malamat olan
Nasıl da canına kıydın
Yüreğine cilet çalan

Anamın kapısı dayalı
Pencereleri boyalı
Aklımda başımdan yoktur
Damını satlık duyalı

Anam doktora gidiyor
Yüreğini tuta tuta
Malıyla malamat etti
İlahi ocağın bata.

Anahtar gezer elinde
Hiç koymuyor ya dilinde
Dünyanın ahvali tatlı
Adam gider mi evinde

Derleme yılı: 1981
Derlenen kişi: Didar Öz.
Derleyen kişi: Mehmet Ali Öz.

OLUR MU DÜŞENİN DOSTU:

Hikayesi: Beypınar Köyünden Hallöce Mustafa adındaki zat önceden varlıklı iken ve cömertliği yüzünden de bütün malını yitirdikten sonra fakir düşer. Çocukları da hayırsız olduğundan bakmazlar. Bir gün hastalanıp da hastaneye gidince oradan yeğenine haber gönderir ki "bana biraz yoğurt gönderin" bunun üzerine yeğeni olan Raziye Arslan aşağıdaki ağıtı söyler:

OLUR MU DÜŞENİN DOSTU:

Olmaz olasıca ciğer
Yine sızım sızılıyor
Hastanenin köşesinde
Dayım yoğurt arzuluyor

Ne imiş feleğin kastı
Kardı gönlümün desti
Bilmiyonmu ahmak dayım
Olur mu düşenin dostu?

Kapısına zelbe taktı
İbrahim hacamat etti
Deli misin ahmak dayım
Eli ile evini yıktı

Dayımın bindiği atlar
Hendekten hendeğe atlar
Eskisini düşünürsen
Adam çat diye çatlar

Sarı kavak sallanır dalından
Yolcu olan eğlenir mi yolundan
Halil Hoca'nın torunusun
Ne geziyon Osmaniye elinden

Derlenen kişi: Raziye Arslan-Beypınar Köyü.
Derleme yılı: 1983
Derleyen: Mehmet Ali Öz.

ADIGÜZEL ADIGÜZEL:

Hikayesi: Beypınar Köyünde Adıgüzel isminde evli ve yedi sekiz çocuk babası birisi genç yaşta ölür ve karısı dul, çocukları da yetim kalır. Aslında fakir olan aile ne yapacağını şaşırır. Çocukları da küçük oldukları için ne çift ile uğraşabilirler ve ne de ekim dikim işleriyle bu aile ancak köylünün yardımıyla işlerini görmeye çalışırlar. Bu duruma üzülen Adıgüzel tapanın eşi Meryem karı kocası için aşağıdaki ağıtı söyler:

ADIGÜZEL ADIGÜZEL

.....

Atlı oğlumun babası
Oğlan da kapıyı kitler
Altı kuzumun babası
Adıgüzel adı güzel

Adıgüzel Adıgüzel
Çiftçi avaremi gezer
İş vakti bider zamanı
Adam evini mi bozar

Olmaz olsun böyle kader
Nere gitsem ora gider
Benim de kaderim kuruya
Babasızlık gelin eder

Dışarda çocuk çelik oynar
İçeride yüreğim kaynar
Babası yok emmisi yok
Ana kızı gelin eyler

Bir su akar büngül büngül
Döndüm süzeğini doldur
Burda senin neyin kaldı
Kızım gelinliğin kaldı
Döndüm gelinliğin kaldı

Derlenen kişi: Didar Öz, Raziye Arslan
Derleme yılı: 1983
Derleyen: Mehmet Ali Öz.

KIZIMIN ADI DİDAR:

Hikayesi: Aslında birbirleriyle akraba olan ve Beypınar Köyünde oturan Meksel Kabasakal ile Güccük Mehmet Dalgıç, yine akrabalarından olan iki birbiriyle nişanlı olan gençlerin kaçmaları (evlenmeleri) üzerine aralarında kavga çıkar. Bunun üzerine Meksel Güccük Mehmet'e önce balta ile vurarak yaralar sonrada uzaktan atmış olduğu bir taş ile öldürür. Bunun üzerine de Güccük Mehmet'in kızı ağıtçı Ayşe Fatma Dalgıç tarafından aşağıdaki ağıt söylenir:

KIZIMIN ADI DİDAR

Kızımın da adı Didar
Mevta Gürün'e mi gedir
Emmimoğlu dayım Ali
Babama kasaplık eder

Ne ağlıyon bre ana
Ecel yetti kan çevirdi
Zalim olasıca Ahmet
Tuttu da geri koyverdi

İleri gelsene Şefre (Şerife)
Sen diyordun korkma
Sizin yolunuza öldü
Gelinine altın takma

Odasında iki baca
Aha karı, hani koca
Bu ev bir oğlan istiyor
Kulakları küplice

Derlenen kişi: Didar Öz.
Derleme yılı: 1978
Derleyen: Mehmet Ali Öz

CAN CANA KURBAN OLSA

Hikayesi: Beypınar Köyünden Osmanlar sülalesinden olan Ali ile Haliller sülalesinden halife'nin her ikisi de çobandırlar. Bunların köpeklerinin boğuşmaları üzerine aralarında kavga çıkar ve daha önceden beri de birbirleriyle geçinemeyen bu iki kabilenin aralarında vuku bulan kavagada da Halillerin halife, Osmanların Ali'yi öldürür. Bunun üzerine bu iki büyük kabile birbirleriyle

kan düşmanı olurlar ve daha sonra da bunlar misilleme olarak Halillerden Hamzayı vururlar. İşte halifenin Ali'yi vurarak öldürmesi üzerine Ali'nin bacısı Döndü (Anne annemin Ayşa fatma Dalğıç'ın amcasının kızıdır) kardeşi Ali için aşağıdaki ağıtı söyler:

CAN CANA KURBAN OLSA

Düşman Karataş'a tezdi
Durdukça yarası azdı
İyi kardeşi olsaydı
Kuş kanadın kıpratmazdı

Yağmur yağar sekin sekin
Uşaklar biçiyor ekin
Ne yatıyon yoncalıktan
Yekin babamoğlu yekin

Ergen babamoğlu ergen
Üstünde örtülü yorgan
Can cana kurban olsa
Niyazim dayısına kurban

Göğdeli'den öter.....
Sürü gelir önü seyib
Kardeşi çaman ettirdik
Ömer'den Hamit'den ayıp

Derlenen kişi: Didar Öz
Derleme yılı: 1978
Derleyen: Mehmet Ali Öz.

ÖTE GEÇE BERİ GEÇE:

Gürün ilçesi'nin İncesu Köyünde ve Kızılören Köyünde yaşamakta olan ve Gürün ilçesine daha o zamanlar yani Osmanlı Devletinin kurulmuş olduğu yılların ardından Orhan Bey'in Bursa'yı fethettiği yıllarda Gürün ve havalisine yerleştirmiş olduğu oymaklardan birisi olan Fadimeler oymağında (Bu oymak çok büyük olup Soyadı Kanunundan sonra çok çeşitli isimler almışlardır.) bir genç koyun sürülerini otlatırken aniden rahatsızlanarak ölmesi üzerine bu ağıtı annesi (Cafer Ali'nin Fadime) oğlunun başucunda söyler:

Altın yüzük parmağında
Siyah pantol tırnağında
Gene bir yiğit kayboldu
FADİMELER OYMAĞINDA.

Öte geçe beri geçe
Bir düş gördüm açık seçe
Ben bir yiğit kaybettim
Arka buzluk omuz keçe

Derleyen: Mehmet Ali Öz.
Derleme Yılı: 1986
Derleyen kişi: Nazmiye Kayapınar, Kızılören Köyü.

VİLİ ASKER OĞLUM VİLİ

Hikayesi: Beypınar Köyünden Ayşe Fatma Dalğıç'ın askere giden oğlu Mehmet'den bir mektup gelir. Fakat bu mektubu dayımın kayın pederi olan Kavun Mehmet hasedinden (Ayşe fatma Dalğıç'a) vermez. Mektubu yırtar. Bunu duyan ve üzülen Ayşe Fatma Dalğıç bu olay üzerine bir ağıt söyler:

VİLİ ASKER OĞLUM VİLİ

Şu görünen el değil mi
Bayrakları al değil mi
Bu yıl askere gidenler
Yeni açılmış gül değil mi?

En küçüğü Hakkı oğlum
O da bana yan bakıyor
İğdenin yaprağı gibi
Mehmet burnuma kokuyor.

Anan öle anan öle
Çift bacılar sana köle
Eğlen oğlum baban gele
Mehmet harçlıksız gidiyor

Vili asker oğlum vili
Oğlan anasının gülü
Kağıdı ateşe atmış
Ne iyi etmiş bunun eli

Düşün deli gönül düşün
Çalı başında bir kuşum
Kuşlar yuvasını yapar
Ben yuvamı bozan kuşum.

Derlenen kişi: Didar Öz
Derleme yılı: 1978
Derleyen: Mehmet Ali Öz.

BEYPINAR KÖYÜNDEN DİKKOLAR'A AİT AĞIT:

Hikayesi: Beypınar Köyünden hala yaşamakta olan ve Maraş ili'nin Elbistan ilçesinden gelerek buraya yerleşmiş olan Dikkolar sülalesi (Bugün soy isimleri ÖZ dür. Elbistanda oturanların ki ise Beypınarı olarak geçmektedir.) Beypınar Köyüne gelerek yerleşirler arada epeyce bir zaman geçtikten sonra bu sülaleye ait olan gençlerden birisi (Mehmet) yine aynı sülalenin kızı (teyzesinin kızı) ile nişanlanır. Fakat arada söylenen asılsız bir dedikodu yüzünden nişanlısını oğlan suya giderken kızı bıçaklar. Bu olay üzerine kız yaralı bir halde can çekişirken aşağıdaki ağıtı söyler. Bu ağıt söylenenlere göre 150 kıtadan ibaret imiş. Fakat ben ancak beş kıtasını bulabildim. Derlediğim kişi Bayram Öz'dür. Yaşı 60'dır. Bu ağıtın adını "KARA KAZAN KAYNAMASIN" olarak koydum.

KARA KAZAN KAYNAMASIN

Karakazan kaynamasın
Atlı cirit oynamasın
Selam söylen DİKKOLAR'a
Bu yıl düğün eylemesin

Sabah ile erken kälkar
Sitili koluna takar
Kör olası nişanlısı
Su yolunda kama sokar

Çekmecemi açamadım
Yalık yazma seçemedim
Kama parlayıp gelince
Arsındım da kaçamadım

Günler değer ışıl ışıl
Turnamın kanadı yeşil
Toplan bacım as ayağın

Al kanlarım bulaşır
Çağırın Fatma teyzem gelsin
Gelsin de halimi görsün
Fatma teyzem sebep oldu
Ahirette sualini versin.

Derleyen kişi: Mehmet Ali Öz-1983
Derlenen kişi: Bayram Öz.
Yaşı: 1934 doğumlu İlkokul mezunu
NOT: İçinde geçen kelimelerden:
Sitil: Su kabı
Yağlık: Eşarp, başörtüsü.
Kama: Bir çeşit bıçak türü.

DUMAN ÇÖKMÜŞ GÖZÜME BAK

Hikayesi: Pınarbaşı ilçesinin Kayaaltı Köyünde yaşamış ve 1969 yılında da kendi kızını kaçıranlar tarafından vurularak öldürülen Halil İbrahim Yörük'ün kendisi için kaleme aldığı şiirdir. Yani vurulmadan önce kendisinin bir gün mutlaka vurulacağını bilen ve kendi akrabası olan Ali Poyraz'a bunu ben öldükten sonra söyle diyerek vasiyet ettiği ağıtıdır.

Aradım da bulamıyom
Halin nedir soramıyom
Yavrum seni göremiyom
Duman çökmüş gözüme bak

Düşmüşüm kurtulmaz derde
Heves etme böyle yurda
Bozulmuş çalınmaz perde
Düzen tutmaz sazıma bak

İntizar eylemiş atam
Derdimi kimlere satam
Nedir bu çektiğim sitem
Felek benim yüzüme bak

Ne idi kızım inadın
Yuvama kuşlar dünedin
Kırıldı kalkmaz kanadım
Felek benim yazıma bak

Kurtulamadım belandan
Serdar gezmedim alemden
Çalınmış levhi kalemden
Alnımdaki yazıma bak

Odama döşerdim halı
Evime inerdi vali
Neyleyim sahipsiz malı
Meleşiyor kuzuma bak

Kötü kader bunun yapı
Bozuldu uşağın topu
Sürünesin kapı kapı
Düşmandaki kızıma bak

Halil İbrahim yolda şaşma
Aşkınla kaynayıp coşma
Yavrum dostlar oldu düşman
İşte geldin sözüme bak

Derlenen Kişi: Ali Poyraz, 1930 doğumlu, Kayaaltı Köyü.
Derleme yılı: 1994
Derleyen: Mehmet Ali Öz.

YİNE DUMANLANDI DAĞLAR:

Hikayesi: 1993 yılında Kındıralık (Börklü) Köyünden eskiden beri birbiriyle kavgalı olan Kürtler Sülalesi ile Ağalar Sülalesi arasında meydana gelen ve Gürün'ün içinden vuku bulan olay üzerine Kürtlerden olan Lütfi Duman'ın ve Kürt Mustafa'nın karıştığı olayda ağalardan Efendi ile onun oğlu olan Selçuk'un vurularak öldürülmeleri üzerine Kayaaltı (Pınarbaşı) Köyünden akrabaları Ali Poyraz'ın bu olay üzerine söylediği ağıttır:

Aman beni ağlatmayın
Dertli dertli söyletmeyin
Pek sevgili güccük gelin
O'na kara bağlatmayın

Almaz deli gönül almaz
Yüksel memur halden bilmez
Gayri Günleri uzuyor
Yarılar geri gelmez

Ben nasıl cevap vereyim
Yüksel telefon ederse
Buna canlar dayanır mı
Çifte gelinler çıkarsa

Ana ağlar baba ağlar
Yine dumanlandı dağlar
Bütün Gürün sallanıyar
Cenazene gelmiş beyler
Yüksel telefon ediyor
Ben nasıl cevap vereyim
Çifte gelinler kapıda
Ölün dayıları ölün

Jandarmalar düzüm düzüm
İçerde kalmadı özüm
Hayfını alırım oğlum
Vallahi görmüyor gözüm

Gitme dedim Şu Gürün'e
Evdin oğlum evdin
Çifte gelinler kapıda
Ölün emmileri ölün

Bunu söyler poyraz Ali
Kırıldı ağaların beli
Bu hayiflar yerde kalmaz
Ayaklandı Avşar eli.

Derlenen Kişi: Ali Poyraz, Kayaaltı, 1930 doğumlu
Derleme yılı: 1994
Derleyen: Mehmet Ali Öz.

AMAN HAMZA AMAN HAMZA

Hikayesi: Beypınar Köyünde Hamza Yılmaz adında gayet babayiğit bir kişi eskiden beri düşman oldukları Osmanlar tarafından (Hacı Ali ile Osman Hamit) tarafından Börklünün dere denilen yerde pusuya düşürülerek öldürülmesi üzerine Beypınar köyünden ağıtçı Ayşe Fatma Dalgıç tarafından bu olay dile getirilerek söylenmiştir. Bu ağıtı vurulan Hamza'nın eşi olan Fato (Fatma)

karının da söylemiş olduğu rivayeti vardır. Bu olayı dile getiren ağıtı ben kendi annem Didar Özden dinleyerek yazdım. Aynı zamanda babamdan da diğer kısımlarını yazarak Beypınar köyünden ağıtı söyleyen ve bazen de ağıt yakan Raziye Arslan'a söyleterek kasete aldım. Derleme yılı 1973'tür.

AMAN HAMZA AMAN HAMZA

Sarı çiçeğin çiftçisi
Beş kardeşin öğütçüsü
Ne yatıyorsun dereden
Göbekli harman bekçisi
Karaboğaz büyük çayır
Gel oğlan odana buyur
Değnek alır döverlerse
Gelin kuzuları kayır

Hamit gardaşı görmedi
Mamo mevtayı vermedi
Çok ceza vermeyin
Hamza Ali'yi vurmadı

Bacısının adı Döndü
Yarasına sinek kondu
O pehlivan kötü müydü
Duyan kaza buna yandı

Dar dereye oturmuşlar
Vadesini (ecelini) yetirmişler
Şaduman olmuş düşmanlar
(Düşmana eyvallah mı olur)
Şapkasını götürmüşler

Kaşı kara gözü kara
Gövde olmuş kara kara
Nere giden babayiğit
Düşman oturmuş sipere

Kapısının önü dikme
Düşman kolumu sökme
Gözün kör ola Hacı Ali
Mercan dişim yere dökme

Kurban olayım Jancarma
İzin ver de götüreyim
Toza toprağa belenmiş
Yatağına yatırayım

Sarı çiçeğin döleği
Karaboğaz su yolağı
Hamza'yı öldürmüşler
Kana belenmiş yeleği
Aman Hamza aman Hamza
Aman Hamza aman Hamza
Evrakı gitti temyize
Ak gelin ifade verir
Düşman ile omuz omuza

Bir kurşun değdi böğrüm sancıdı
Vurma düşman yaşım gencidi
Dereyi aşağı kaçtım
Potin sıktı ayaklarım incidi

Derlenen Kişi: Didar Öz, Raziye Arslan
Derleme Yılı: 1978
Derleyen: Mehmet Ali Öz.

KÜSMÜŞ DE EVİNE GELMEZ:

Hikayesi: Beypınar Köyünden Ömer Koç hastalanarak kardeşi Arif Koç tarafından acilen Kayseri Devlet Hastahanesine götürülür. Fakat ameliyattan çıkamayarak vefat eder. Bunun üzerine kardeşi Arif Koç, kardeşi Ömer için bu ağıtı söyler:

KÜSMÜŞ DE EVİNE GELMEZ

Çöktü Erciyes'in dumanı
Doktor da bilmiyor amanı
Ben gardaşı yolcu eyledim
Güz ayı devlik zamanı

Yeter felek ettiğin yeter
Senin derdin ölümden beter
Küsmüş de evine gelmez
Kuru yerlerde yatar

Zor imiş gardaş acısı
Çıkmaz içimde sızısı
Senin kimsen yok muydu
Kör olsun bunun bacısı

Göğdeliden öten durma
Kanatları burma burma
Ben gardaşa düğün tuttum
Allı bayrak çifte zurna
Uzun Kayseri'nin yolu uzun
Süzün garip gardaş süzün
Şimdi seni sormuyorlar
Ararlar seni yine yazın

Yeter gardaş bunca acı yeter
Dumanım başımdan tüter
Ne yatıyon garip gardaş
Çil cücükler yolunu bekler

Göğdeli'den yayılan yozlar
Yandı yüreğim ciğerim sızlar
Ben gardaşa düğün tuttum
Çalgısız oynadı kızlar

Evi gediğin başında
Felek dönermiş peşinde
Sana ölüm layık mıydı
Daha gencecik yaşında

Haydi gardaş güle güle
Dert yanarım bülbüle
Ben anamı göremedim
Git onlara selam söyle

Derlenen Kişi: Arif Koç, 1943 doğumlu
Derleme Yılı: 1994
Derleyen: Mehmet Ali Öz

ELA GÖZE DÜŞMÜŞ PERDE:

Hikayesi: Halil Ağa adında birisi vurulur. Bunun üzerine de Halil İbrahim Yörük buna bir ağıt yakar. Bu sözleri Ali Poyraz'a söylettirerek kasete çektim.

Ela göze düşmüş perde
Ne zaman tutuldun derde
Tabutunu yüksek yapın
Ağam yatmasın yerde

Bir vefa yokmuş malda
İsmini söyledim dilde
Can verirken gurbet elde
Senin aşiretin nerde

Bacıların saçın yolar
Kızların kuzu gibi meler
Dost ağlar, düşman güler
Ne var bu hikmette sırda

Mevladan dile dileği
Gayreylemez feleğe
Bin atına tak silahı
Uşakları koyma darda

Hep seyire çıktı çarşı
Vuruldu İstiklâl Marşı
Niğmetlerin gelir karşı
Çekinme vardığın yerde

Ali Beyi kayırdın mı
Gül dikenden ayırdın mı
Lebbeyk die çağırdın mı
İbramı giydiğin turda

Giderkene gelmem demiş
Gayri sizi görmem demiş
Kara çadır kurman demiş
Canımın sebebi yurda

Tahtalıda yayılır yozun
Tarihte söylenir sözün

Neden yumulmamış gözün
Musa Bey yok mu burda

Halil İbrahim söyler sözün
Dergahına tutsam yüzüm
Bozuldu çalınmaz sazım
Gayri tutmaz perde

Derlenen Kişi: Ali Poyraz
Derleme Yılı: 1994
Derleyen: Mehmet Ali Öz.

BEYPINAR KÖYÜNDEN ACER HASAN'IN AĞITI:

Hikayesi: Beypınar Köyünden zengin birisi olan Hasan Dalgıç köyden isim olarak "Acer Hasan" olarak tanınır ve çevre köylerde de böylece bilinir. Bir sürü koyun ile yüze yakın koçunu satmak için Sivas iline gider ve orada bunları satıp geri dönerken Ulaş yakınlarında bir yerde hastalanır. Yanında bulunan hizmetkarı (uşağı) Çiftçibaşı adındaki birisi tarafından hastalandığı için öldürülür ve paraları da alınır. Adam kaçarak kaybolur. Ne kadar uğraşsa da katil olan Acer Hasan'ın atını yakalayamaz. Atı ise en iyi Arap cinsinden olduğu için Ulaş'tan taa Beypınar'a kadar Acer Hasan'ın kılıcı ve diğer eşyalarıyla birlikte gelir. Köyden Acer Hasan'ın başından bir bela olduğunu anlarlar. Fakat ancak cenazesi bir ay sonra bulunur. Cenazesini de ancak alltın dişinden tanırlar ve hemen buldukları yere defnederler. Hala mezarı Ulaş yakınlarında bulunmakta ve "Acer Hasan" mezarı olarak bilinmektedir. Bu acı olay üzerine zaten kendi köyünde ve çevre köylerce de ağıtçı kadın olarak bilinen Ayşe Fatma (ebem) Dalgıç aşağıdaki ağıtı söyler. Ben bu ağıdı kendi annem olan Didar Öz'den Ayşe Fatma Dalgıç'ın kızıdır. Ondan dinleyerek yazdım. Adını da ağıtta çokça tekrarlanan "Arap atlım" cümlesini koydum.

ARAP ATLIM

Çıktım çalın eteğine
Oy oy eller oy
Soyka yonca görünüyor
Arap Atlım
Ne geziyon Ulaş elinde
Oy oy eller oy
Hakkım ele yeriniyor
Arap atlım.

Salın elinde dolandı
Oy oy eller oy
Emmi Dayı bulunmadı
Oğlansız anam oy
Yazık oldu arslanıma
Oy oy eller oy
Cenazesi kılınmadı
Oy oy eller oy
Arap atlım

Çalın tepesine çıktım oy
Oy oy eller oy
Soyka yonca görünüyor
Arap atlım
Nerde bir yamçılı görse
Oy oy eller oy
Hakkım ona (ele) yeriniyor
Arap atlım

Mehmet'e düğün tutarım
Oy oy eller oy
Çalar davul, çifte hota
Arap atlım
Hasan'a ölmüş diyorlar
Oy oy eller oy
Güneşte yata yata
Arap atlım

Biner atın iyisine
Oy oy eller oy
İneryolun kıyısına
Arap atlım
Haber saldım gelir mola
Oy oy eller oy
Emmisine dayısına
Arap atlım

Bindiği atın iyisi
Oy oy eller oy
Sürdüğü yolun kıyısı
Arap atlım

Kınamayın beni komşular
Oy oy eller oy
Yoktur yetimler dayısı
Arap atlım

Çıktım çalın başına
Oy oy eller oy
Soyka yonça görünüyor
Arap atlım
En küçüğü Hakkı oğlum
Oy oy eller oy
O da ellere yeriniyor
Arap atlım
Çocuklar camiye varın
Oy oy eller oy
Babanız yok mu içinde
arap atlım
Düğüncü bir ölü bulmuş
Oy oy eller oy
Kara şalvarı gıçında
Arap atlım

Olmaz olasıca Ulaş
Oy oy eller oy
Malın gitti beleş beleş
Arap atlım
Bugün ulu bayram günü
Oy oy eller oy
Çocuklar istiyor traş
Arap atlım

Sivas'ın çölünde kalmış
Oy oy eller oy
Su verip de kaldırmamış
Arap atlım
Zalim olasıca Meksel
Oy oy eller oy
Yudurup da gömdürmemiş
Arap atlım

Kurban olam Fato Bacı
Oy oy eller oy
Külün toprağın atarım
Arap atlım
Çocuklar arada kaldı
Oy oy eller oy
Sen buyur ben tutarım
Arap atlım
Sana derim Eşik Bacı
Oy oy eller oy
Oğlun bize düşman imiş
Arap atlım
Sivas'ın çölünde kalmış
Oy oy eller oy
Öldürdüğüne pişman imiş
Oy oy eller oy
Arap atlım.

Derlenen Kişi: Didar Öz.
Yaş: 1928 doğumlu.
Derleyen Kişi: Mehmet Ali Öz
Derleme Yılı: 1978.

MEDİK KIZIN AĞIDI:

Hikayesi: Göbeköreh Köyünden Elbistan'ın Tanır'a gelin olarak giden Medik (Medine) adlı kız burada çocuk doğururken vefat eder. Bunu duyan annesi de hemen Tanır'a gitmek için yola çıkar hem gider ve hem de aşağıdaki ağıtı söyler:

Aynan masada dayalı
Sandığın kara boyalı
İyi bakın Tanırlılar
Benim kızım ne payalı

Yüce dağlar karlı molur
Çıktım düzleyi düzleyi
Elinoğlu oğlan molur
Öldüm gözleyi gözleyi

Medik ne bakıyon gözüme
Ateşi bastım özüme
Üç gün Tanır da kaldım
Bacım bakmadı yüzüme

Kaşı kipriğinden katlı
Medik'im oğlandan tatlı
Çok ağladım kızım sana
Hiç mi yoktur Medik adlı

Medik'imin adı tatlı
Kipriğinin ucu katlı
Ben de sana çok yandım
Hiç mi yoktur Medik adlı

Aşağıdan gelen sağdıç
Kozanlar'a savuşacak
Yol ver karlı dağlar yol ver
Anne kıza kavuşacak

Çıktım Tanır'ın yoluna
Gittim ağlayı ağlayı
Kızım kolun mu yoruldu
Beşik sallayı sallayı

Elli atlı ile gelin ettim
Hakkım sana helal olsun
Ben gamlıyım uyanamam
Çağır bebek uyansın

Esiyor poyraz sazağı
Veli kurdu mu tuzağı
Yosma mı tahtada yurlar
Saçı Kayseri tozağı

Göbekören'in taşı kara
Yüreğimin başı yara
Kuzum kardeşin yoktur ki
Gidip de alıp gele

Ninni çaldım uyuttum
Oğlan yerine büyüttüm
Kalbur ile altın verdim
Onu da ele dağıttım

Kapımızın önü kala
Medik gezer dala dala
Kim beddua etti idi
Elbisen bohçada kala

Kapımızın önü bahçe
Bahçe dolu söğüdünen
Ben ellere yanar iken
Günüm geçti ağıdınan

Kapımızın önü üzüm
Medik benim iki gözüm
Bahşılısı Medik idi
Geride var iki kızım

Atilla kapıya geldi
Sarardı da rengi soldu
Gidin söylen annesine
Tanırlı'da bir kız öldü

Havada ötüşür kazlar
Bahçede oynaşır kızlar
Soysuz imiş benim kızım
Çocuk anasını gözler

Derlenen Kişi: Didar Öz
Derleme Yılı: 1991
Derleyen: Mehmet Ali Öz

YOL VERİN ÇAVUŞ GELE:

Hikayesi: Beypınar Köyünde Göğgaziler'in Mustafa diye yiğit bir delikanlı askere gider. Fakat köye izine gelirken mevsim de kış olduğu için Pınarbaşı ilçesinden yaya olarak gelirken köye yakın bir yer olan Çammağara mevkiinde kışa tutularak donarak ölür. Fakat arkadaşları bu arazinin yabancısı oldukları halde kurtulurlar. Mustafa ise evlidir ve eşi de ilk çocuğuna hamiledir. Bunun üzerine akrabası olan Beypınar Köyündeki Raziye Arslan bir ağıt yakar.

YOL VERİN ÇAVUŞ GELE

Nider deli gönül nider
Yolu kor da dağa gider
Hele varın Ankara'ya
Zırhlıyınan talim eder

Çarmağara yol değil mi
Arkadaşı el değil mi?
Mustafa'ya öldü demen
Mustafa bir gül değil mi?

Ben ağlarım gündüz gece
Mustafa bir yeşil gonca
Evini görmeye gelmiş
Kıyma Kadir Mevlam gence

Ana oğlanın külcüsü
Zor olur ciğer acısı
Saba gurbetçiler gider
Duyar kavunlar bacısı

Nola karlı dağlar nola
Yol verin ki çavuş gele
Dayın sana pek yanıyor
Diyorkine kızın öle

Oturun mu oturun mu
Şelek ağır götürün mü
Doğru söyle kız Hatice
Oğlun olsa oturun mu?

Derlenen Kişi: Raziye Arslan - 1926 doğumlu
Derleme Yılı: 1993.

YOLLAR PERİŞAN:

Seyrederim yaylamızın yolunu
Göç ile gittiğim yollar perişan
Dağlar hayal oldu gözüme
Bülbülün konduğu dallar perişan

Haraplarda kara yonca biterdi
Tarlalarda sarı buğday yeterdi
Seher vakti kekliklerin öterdi
Ötmüyor bülbülün diller perişan

Sahipsiz yayla neye yararmış
Bilemedim çile ömre zararmış
Otların kurumuş yoncan sararmış
Dökülmüş yaprağı dallar perişan

Çağıllı pınarın suyu akmamış
Yosun tutmuş arıkları çıkmamış
Harap etmiş zalim kösnü oynamış
Özün içi, sarı çayır perişan
Habeş der söyletmen yüreğim yara
Tabipler toplansa bulamaz çare
Sıvası dökülmüş oynamış fare
Konup da göçtüğüm evler perişan

Derlenen Kişi: Şakir Kurt (Bu türkü adı geçen kişiye aittir) - 1932 doğumlu
Derleme Yılı: 1994
Derleyen Kişi: Mehmet Ali Öz.

SALBAYRAK:

Hikayesi: Beypınar Köyüne ait Salyurdu Yaylasına 1945 yılında kızkısraklı aşiret reisi Mustafa Salbayrak isminde birisi gelerek buraya yerleşmek ister fakat Beypınar köylüleri ve çevre köyler buraya yerleşmesini istemez. Devlete iş intikal edince Mustafa Albayrak kendi oymağının silahlı adamlarına güvenerek isyan eder. Bunun üzerine de silahlı çatışma sonucunda Salbayrak buradan sürülür. Bunun üzerine de Beypınar Köyünden bir türkü gibi söylenir:

Adın Mustafa da soyadın Bayrak
Salyurdu kazanmak sana pek ırak
Hulusiyle Polat'ı çıkardın çırak
Onlara da sebep oldun Kürdoğlu

İnip Salyurda da yayla yayladın
İnip aşkın deryasını boyladın
Soğuksularından gönül eyledin
Eşekten düşmüşe döndün Kürdoğlu
Adil Çavuş derler de müfreze başı
Gürün müfrezesi de pek gördü işi
Bundan küç gün önce gördün teftişi
Aşiret döğüşü mü sandın Kürdoğlu

Derlenen Kişi: Arif Koç, 1943 doğumlu, Beypınar Köyü
Derleme Yılı: 1994
Derleyen: Mehmet Ali Öz.

SALLANI SALLANI GELİR DEREDEN:

Hikayesi: Beypınar Köyünden Hallöce Mustafa diyerek bilinen bir kişi yine aynı köyden Apo döndü diye bilinen bir kadına vurgundur. Bunlar her ne kadar birbirlerini severlerse de bir türlü evlenmek nasip olmaz. Her birisi bir başkasıyla evlenir. Ama sadece bu aşktan Hallöce Mustafa tarafından söylenen bu türkü kalır.

SALLANI SALLANI GELİR DEREDEN:

Sallanı sallanı gelir dereden
Utanma perdeyi kaldır aradan
Seni bana verse mevlam yaradan
İster mola deli gönül ölümü

Yığma dostum yığma yükün yüceye
İşimiz de kaldı artık geceye
Muskalar yazdırsam derin hocaya
Seni bana yaz(n)dırmaz mı sevdiğim

Güzelsin yavrum gayet güzelsin
Boyun ince gül dalına benzersin
Seni seven de sevmesini bilmemiş
Tımarı verilmiş aytaya benzersin

Gerdanlar takayım göğsün olsun
Çevre yanından mor sümbüllü bağ sana
Eğer yavrum bana gönlün yoksa
Benim işim artık mihnetinen zorda

Kanatlı kapının da zerzesi sarı
Yaz gecesinin de olur farı
Sabah günü gibi de yar yaktın beni
Kendin gelin de sallanışın kız gibi

Derlenen Kişi: Arif Koç
Derleme Yılı:1994
Derleyen: Mehmet Ali Öz.

SEN OLDUN: (Halil İbrahim Yörük'e aittir)

Sureyi Kaf kaşlarında görülmüş
Yüzün hürmetine dünya kurulmuş
Dört kitaptan Kur'an sana verilmiş
Ümmetlere fahri alem sen oldun

Gelmemiş cihana böyle biçimde
Misk-i amber kokar saçında
Okşamış yeşil kundak içinde
İki cihanın güneşi sen oldun
Hak Teala sana vermiş selamlar
Yarılmıştır ismini yazan kalemler
Bütün hadis konuştuğun kelamlar
Hamdolsun şefaatçimiz sen oldun

Halil İbrahim aklı olur mu delinin
Kıymetin bilir mi İslam yolunun
Ebubekir Ömer, Osman, Ali'nin
Çağrı yari dezranı sen oldun

Derlenen Kişi: Mikdat Kasap
Derleme Yılı: 1994
Derleyen: Mehmet Ali Öz.

YERLER OY: (Halil İbrahim Yörük'e aittir)

Düşme felek düşme benim peşime
Ağu katma ekmeğime aşıma
Tarihini yazın mezar taşıma
Yağar yağmur üstümüze karlar oy

Ulu Mevlam nazar ile bakarsa
Hak yolundan gözyaşların akarsa
Son nefesin iman ile çıkarsa
Eksik olmaz cemalinden nurlar oy

Devir derler bir sütunu açarlar
Savm, salat, borçlarını seçerler
Ağlayarak kefenimi biçerler
Döndürerek teneşirde yurlar oy

Methini söylesem Hind de Yemen de
Yine deli gönül kalır kumanda
Huzuru mahşerde ulu divanda
Çektirme kullarına Yarab zorlar oy

Azrail alacak tatlı canımı
Şu dünyada kaybeder namımı
Yılan çayan sarar nazik tenimi
Çürütecek cesedimi yerler oy

Derlenen Kişi: Mikdat Kasap, 1914 doğumlu, Çayboyu Mahallesi.
Derleme Yılı: 1994
Derleyen: Mehmet Ali Öz.

HABERİN VAR MI? (Halil İbrahim Yörük'e aittir)

Şu dünyaya geldin giden
Halinden haberin var mı?
Ecel senin ile gezer
Ölümden haberin var mı?

Yalan dünya benim diye
Nefsiyin peşinde giden

Söylerken küfürler eden
Dilinden haberin var mı?

Kötülükten geri kalman
Beş vakit namazı kılman
Bismillah demeyi bilmen
İlimden haberin var mı?
Kendince adam aran
Namaz kılanları karan
Komşuyun malını çalan
Elinden haberin var mı?

Hocalara azgın bakan
Günahı boynuna takan
Herkesin kalbini yıkan
Zulümden haberin var mı?

Halil İbrahim halin nolur
Bu bir gün başına gelir
Mevtan musallaya konur
Yolundan haberin var mı?

Derlenen Kişi: Ali Poyraz
Derleme Yılı: 1994
Derleyen: Mehmet Ali Öz.

AMİK OVASINDA BİR GÜZEL:

Hikayesi: Halil İbrahim Yörük, Amik Ovasına çalışmaya gittiğinde orada kendisine aşık ve güzel olan bir ağa kızıyla atışırlar. Bu atışmayı Ali Poyraz'dan alarak kasete çektim. Sözleri ise aşağıdaki gibidir:

Amik Ovasında gördüm bir güzel
Elleri boğum boğum kınalı
Ela gözler kudretinden sürmeli
Zülüflerin tel tel olmuş güzel

KIZ: Oğlan övmeyinen edemen elden
Aşık olmayan bülbül öter mi daldan
Sen yürekten söyle benim ki dilden
Kudretten sürme düşmüş gözüne

H.İ.:
Sen mi çektin kaşlarına karayı
Yine tazeledin benim yarayı
Kız gerdana beşi birlik parayı
Daha yeni dizdirmişsin döşüne
KIZ: Kızılırmak gibi kaynar coşarsın
Doğru git yoluna belki şaşarsın
Çok söyleme gardaş tahttan düşersin
Hiçbir aşık dayanamaz nazıma

H.İ.:
Söyle Nazlı söyle bildiğin söyle
Aslımı sorarsan şol Uzunyayla
Bizleri halkeden ol yüce Mevla
Seversen ismini küsme sözüme

KIZ: Hind-i kumaş olan satar mı
Vakti gelmeyince bülbül öter mi?
Babayınan banan gücün yeter mi
Bakmaz mısın döşümdeki gezime?

H.İ.:
Biz aşığız güzel övmek karımız
Hakkı seven gücenmesin sözüme
Sana veren Allah bana vermez mi
Bakmaz mısın alnımdaki yazıma?
KIZ:
Adım Nazlı aşıkların piriyim
El değmemiş mor sümbüllü koruyum
Annem melek ben de Huri'yim
Hiçbir aşık yetişemez tozuma

H.İ.:
Nerde idin şu karşıma oturdun
Gördün cemalini aklım yitirdim
Yüksekten uçarsın yola getirdim
Düzen ver de dokunayım sazıma

KIZ:
Bu sözünü tarihlere yazayım
Gölgelikte büyümüş görpe kuzuyum
Dikkat eyle ben bir beyin kızıyım
Oğlan belki dayanaman nazıma

H.İ.:
Halil İbrahim söyler sözün
Severler güzelin göğsün ağını
Senin gibi nazlıların çoğunu
Nen eylemiş uyutmuşum dizime

Derlenen Kişi: Ali Poyraz
Derleme Yılı: 1994
Derleyen: Mehmet Ali Öz.

GÜRÜN DİLİ (ŞİVESİ) HAKKINDA BİLGİLER (ÖZELLİKLERİ):

Bir dildeki kelimelerin hepsi uzun hayatları boyunca ses bakımından aynı şekilde kalmazlar. Bazı kelimelerde zamanla birtakım ses değişmeleri yani ses değişikliği ve ses gelişmesi olarak meydana çıkarlar.

Ses Değişikliği: Bir kelimede bir sesin, yerini genellikle kendisine yakın bir sese bırakması hadisesidir. Örneğin Eski Anadolu Türkçesinde E'li olan bazı kelimelerin Osmanlıca'nın sonlarında ve Türkiye Türkçesinde İ'ye dönüşmesi veyahutta bunun tam tersi şeklinde yani İ'li bir sesin E'ye dönüşmesi şeklinde tezahür eter. Örneğin: Eşitmek<İşitmek, Eyü<İyi, Geymek< Giymek misallerinde olduğu gibi.

Dildeki bütün değişiklikler gibi ses değişiklikleri de daha çok konuşma dilinde görülür. Çeşitli ağızlarda her zaman sayılamayacak kadar ços ses değişmeleri ile karşılaşmaktayız. Esasen ağızları ağız yapan da, onları birbirlerinden ayıran şey de, bu ses değişmeleridir.

Bu ses değişmeleri (ses hadiseleri) Türkçede daha çok konuşma dilinde daha gelip kendini gösterdiğinden yazı diline fazla aksetmezler. Bu nedendir ki, yazı dilinde, konuşma dilindeki kadar fazla ses değişikliğine rastlanılmaz. Ama yine de bunlardan bazıları yazı dilinde de rastlanılmış olsa bunların büyük çoğunluğu konuşma dilinde görülmekte ve yazı diline ise geçememektedirler.

Ses gelişmesi: Bir kelimede bir sesin yerini gelişme yoluyla kendinden türemiş başka bir sese bırakması hadisesidir. Örneğin: Eski Anadolu Türkçesinde kelime başındaki T'ler sonradan Batı Türkçesinde yerlerini D'ye bırakmışlar. Tağ-Dağ, Til-Dil misalinde olduğu gibi. Bu bir ses değişikliğidir. Öte yandan Eski Türkçenin ilk devrelerinde mevcut olan ve N ile Y'nin (N ileY seslerinin) birleşmesi gibi bir ses veren çift sesli N, Y konsonantı sonraları yerini bazan N'ye bazan da Y'ye bırakmıştır. Örneğin: Kanyu, Kayu, Kanı (Hanı-Hani) misalinde olduğu gibi...

Bu nedenledir ki Türkçedeki ses değişmeleri ve ses gelişmeleri tabii seyri ve tarihi süreci içinde devam etmiştir. Esasen Türkçe kelimelerde kendiliğinden uzun vokal olmamasına rağmen bu konuda Batı Türkçesinin de kolu olan Azeri Türkçesi ve kaplamış olduğu saha bu konuda çok ileri gitmiştir. Ve I vokali ile başlayan bütün vokalleri bugün İ yapmıştır. Örneği Işıh (Işık), Ildız (Yıldız), Ilan (Yılan), misallerinde olduğu gibi. "I" vokal kelime başında tek hece olmaktan kurtarmak için de bazen Türkçede "Y" protezine başvurulur: İnanç-Yınanç gibi...

O-Ö vokalleri Türkçe kelimelerde yalnız ilk hecelerde bulunur. Birinci heceden sonraki hecelerde bulunmazlar. Onun içindir ki özel bir gayret sarfedildiği takdirde konuşma dilinde "HOROZ" ve "Doktor" vb. gibi yabancı kelimelerin ikinci hecelerindeki O-Ö vokali söylenmez ve "Doktur, Horuz" şeklinde söylenirler. Bunun nedeni ise O-Ö vokalinin birinci hece dışında bulunmaması eskiden beri Türkçenin her devrinde görülen bir kaide olmasından kay-

naklanmaktadır.

Gürün halkının konuşma dili olan ve tarihi bilgiler ve yöremiz ağzının bölgesel özellikleri ve konuşma dilimizdeki birçok kural ve kaidelerin de Gürün ağzında bulunması nedeniyledir ki Gürün ağzı genelde Batı Türkçesinin doğu sahasında yer almış olan Azeri dil sahasının içinde yer almış sayılmaktadır. Çünkü yöremiz ağzındaki tüm kural ve kaideler ve birçok kelimeler hep bu sahanın özelliklerini taşımakta ve yansıtmaktadır. Türkçede meydana gelen ses değişiklikleri ve ses gelişmelerinin büyük bir çoğunluğunun Batı Türkçesinin doğu kesiminde yer alan Azeri sahasında meydana gelmiş olması ve ilçemiz Gürün ağzının da Azeri sahasında yer alması nedeniyledir ki Türkçedeki birçok ses değişiklikleri ve ses gelişmeleri yöremiz ağzında da meydana gelmektedir. Örneğin Eski Anadolu Türkçesindeki E'li olan bazı kelimelerin Osmanlıca'nın sonlarında ve Türkiye Türkçesindeki E'li olan bazı kelimelerin Osmanlıca'nın sonlarında ve Türkiye Türkçesinde İ'ye dönüşmesi veyahutta bunun tam tersi şeklinde İ'nin E'ye dönüşmesi şeklindeki ses değişikliğinin aynısı Gürün ağzında da aynı şekilde meydana gelmektedir. Eşitmek<İşitmek, Eyü<İyi, Geymek<Giymek, misallerinde olan değişiklik Gürün ağzında da meydana gelmektedir. Yani Yöremiz ağzında "Giymek" fiili kullanıldığı gibi "Geymek" şeklinde de kullanılmaktadır. Yine "İYİ" kelimesi "Eyü" şeklinde (Gürün merkezde kullanılmaktadır. Bu durumda Gürün ağzının Eski Türkçe ile çok yakın ilişkiler içinde olduğu ve eski Türkçenin izlerini taşıdığını göstermektedir).

İki vokalin yanyana gelmesi demek olan Hiatus olayı da Gürün ağzında vuku bulmaktadır. Türkçede çok nadir olan bu durum yani iki vokalin yanyana gelmesi hadisesi (hiatus) gürün ağzında oldukça geniş bir şekilde ve yaygın bir haldedir. İki vokalin arasındaki konsonantın erimesiyle meydana gelir. Örneğin: Soğuk gramerindeki Ğ konsonantı eriyerek "Soğuk" kelimesinin SOUK şekline dönüşmesi halidir. Boğum-Boum, misalinde olduğu gibi. Gürün ağzında hiatus olayı sadece Ğ konsonantının erimesiyle oluşmaz. Diğer konsonantların erimesiyle de meydana gelmektedir. Soğan kelimesindeki Ğ konsonantı Gürün ağzında V konsonantına dönüştüğü gibi Soğan-Sovan (Suvan), aynı zamanda yine Gürün ağzında V konsonantı da asimilasyona uğrayarak diftong adı verilen ses hadisesinin meydana gelmesiyle birlikte Sovan-Soan (Suan) şekline dönüşmüş haliyle telafuz edilir.

Yine bu özellik yani Ğ-V değişikliği vokal yuvarlaklaşmasının ortaya çıkarmış olduğu bir hadisedir. Batı Türkçesinden önceki dönemde yani Eski Türkçede de görülür. Batı Türkçesinde öteden beri mevcut olup bugün İstanbul Türkçesinde fazlalaşmıştır: Koğ Kov, Oğmak Ovmak misallerinde olduğu gibi. İşte bu özellik Gürün ağzında daha da bir değişiklik arzederek aradaki V konsonantında kalarak iki vokalin bir araya gelmesi şeklinde zuhur eder. Örneğin: Koğmak Kovmak Komak, Oğmak Ovmak Oomak, misalinde olduğu gibi...

Batı Türkçesinde O, Ö., U, Ü vokallerindeki değişiklik de diğer değişiklikler gibi az olmuş, genellikle O-Ö'ler korunmuştur. Fakat Batı Türkçesindeki

bu darlaşma Rumeli ağzında çok görülür. Rumeli ağızları hemen hemen kuzey şiveleri kadar U-Ü tarafındadır. Börek-Bürek, Söyle-Süyle, Koy-Kuy, Boğaz-Buğaz misallerinde olduğu gibi. Bunda hiç şüphesizki kuzey Türkçesinin tesiri vardır. Kuzey Türkçesinin tesiri Azeri sahasında da biraz görülür. Gürün ağzı da bu bölge içindedir. Bu nedenledir ki O-U vokallerindeki darlaşma yöremiz ağzında görülmektedir: Boğa-Buğa (Buva), Boynuz-Buynuz, Boğaz-Buğaz (Buvaz) misallerinde olduğu gibi.

Yine Osmanlı sahasında U-Ü'ye dönüşmüş bazı kelimelerin Azeri sahasında O-Ö tarafından oldukları görülür: Güzel-Gözel, Büyük-Böyük, Güvercin-Göğercin misallerinde olduğu gibi. Bu karışık durum özellik Gürün ağzında da aynen mevcuttur.

Türkçe B-P değişikliği kelime başında görülür. Türkçede aslında B ile başlayan bazı kelimeler sonundan P'ye dönmüşlerdir. Batı Türkçesinde de bunun misalleri ile karşılaşmaktayız. Kelime başındaki B-P bakımından Eski Anadolu Türkçesi genellikle B tarafındadır. Bu B'lerin P olması ise aynı devre sonlarında başlamıştır. Daha sonraki devrelerde bu iş ilerlemş ve Eski Anadolu Türkçesinde B ile başlayan bazı kelimeler B yerine onun sedasızı olan P'yi geçirmişlerdir: Büre-Pire, Bek Pek, Barmak Parmak, Bastırma Pastırma misallerinde olduğu gibi.

Baştaki bazı B'lerin P olması ağızlarda, Azeri ve Osmanlı sahalarında birbirlerinden farklı bir durum almıştır. Birinde P'ye dönmüş bulunan bir kelime ötekinde henüz B'li muhafaza etmektedir. Örneğin Azeri Türkçesinde Barmak P'li şekle geçmemiş, fakat Osmanlı Türkçesinde B'yi muhafaza eden Bıçak ve Bit kelimeleri P gurubuna sokulmuştur. Bu nedenledirki Batı Türkçesinin bu iki sahasındaki çeşitli ağızlarda bu bakımdan birbirinden farklıdırlar.

Eski Türkçenin sonlarında ve Batı Türkçesinin ilk devrelerinde meydana gelen B'lerin P olması ve P'lerin ve B olması ile başlayan kelimeler yöremiz ağzında da bulunmaktadır. Kelimelerin başındaki P sesi veyahutta iki ünlü arasında kalan P'ler B harfine dönüştürülerek söylenmekte olduğu gibi bunun tersi de telaffuz edilmektedir. Parmak-Barmak (h), Pazar Bazar şeklinde ifade edilmektedir. Bu özellik Başkurt Türkçesinde ve Tatarcada da vardır. Zira kelime başlarındaki P'ler Başkurt ve Tatar Türkçesinde de aynı Gürün ağzındaki gibi B şeklinde söylenmektedir. Bu durum ise Gürün ağzının hem Eski Anadolu Türkçesi ve Azeri sahasının içinde kalan Batı Türkçesinin ve ve diğer Türk lehçeleri ile olan yakın ilişkilerini açıkça göstermesi bakımından çok önemlidir. Eski Türkçesinin sonlarında ve Batı Türkçesinin ilk devresinde meydana gelen B'lerin P olması ve P'lerin de B olması döneminde ayrılmış olan Kızgızcadan dilimize geçmiş olan ABA kelimesi (Büyük kız kardeş çoban elbisesi)nin Kızgızcada APA şeklindeki telaffuzu da B-P ve P-B değişikliğinin en bariz örneklerinden birisidir. Bu durum Gürün ağzı ile diğer Türk şiveleri arasındaki alışverişin ne denli derin ve tarihi itler taşıdığının bir delilidir.

Türkçede meydana gelen ses hadiselerinden birisi olan yer değiştirme (metatez) kuralı da Gürün ağzında bir kural olarak geçerlidir ve uygulanmak-

tadır. Bilindiği gibi yer değiştirme; bir gramer birliğinde yanyana gelen iki sesin bazan yer değiştirmesi hadisesidir. Ki buna göçüşme adı da verilmektedir. Örneğin: Köprü kelimesindeki P sesi ile R sesinin birbiriyle yer değiştirerek KÖPRÜ-Körpü şeklinde söylenmesi gibi. Yine "Çömlek" kelimesindeki M sesi ile L sesinin birbirleriyle yer değiştirerek Çömlek-Çölmek olması gibi. Yöremiz ağzında da Türkçesinin bu kuralı geçerliliğini korumaktadır. Örneğin: Çıplak-Çılbah, Yaprak-Yarpak, Kibrit-Kirpit, Ekşi-Eşki, İbrik-İrbik, Arvad(Kerkükçe)-Avrad misalinde olduğu gibi. Yine Türkçede nadir de olsa R-L değişikliği de görülür: Güreş-Güleş, Servi-Selvi, Merhem-Melhem misalindeki gibi. Gürün ağzında Türkçe kelimelerde esas itibariyle "F" sesi yoktur. F sesi Türkçede ancak tabiat taklidi bazı kelimelerle aslında V'li olan birkaç kelimede görülür. Örneğin: Fısıltı, Fosur, Öfke, Yufka vb. gibi kelimelerdeki F sesinin V'ye dönüşmesi gibi. Örneğin: Öfke-Övke, Yufka-Yuka-Yuha'ya dönüşmesi gibi. İşte bu özellik de Gürün ağzında bulunmaktadır. Hatta bu durum daha da ileriye gitmiş bir vaziyettedir. Öfke kelimesindeki F sesi önce V'ye dönüştükten sonra da Gürün ağzında V sesi de Ğ'ye dönüşerek ÖĞKE şeklini almaktadır. Bu durum öyle bir durum arzederki iki vokalin yanyana gelmesiyle (bir hecede) meydana gelmiş olan diftong hadisesi denecek kadar bir dereceye inebilmiş durumdadır. Öfke-Övke-Öğke-Ööke şeklini almaktadır.

Çünkü Türkçede kelime hece sonunda b, c, d, g, ğ, sesleri bulunmaz. Bunlardan G sesi Eski Türkçede diğer Türk şivelerinin bazılarında, Batı Türkçesinin ilk devrelerinde ve bugünkü bazı ağızların kelime ve hece sonlarında görülür. Bir kısım ağızlarda ve İstanbul Türkçesinde ise bu G'ler ya sedasızlaşarak K'ya çevrilmiş Öksüz kelimesindeki ÖĞ-ÖK misalinde olduğu gibi. Bazan da Ğ (yumuşak G, yani Y sesine yakın) V sesine dönüşmüştür. Öğmek-Övmek, Döğmek-Dövmek gibi. İşte bu özellik Gürün ağzında biraz daha değişiklik göstererek V sesi (konsonantı) asimilasyona uğrayarak Döğmek-Dövmek-Dö(ö)mek, Öğmek-Övmek-Ö(ö)mek, Eğmek-Evmek-e(e)mek misallerinde olduğu gibi...

Türkçede bir hecede veya bir kelimede iki vokal yanyana gelmez. İki vokalin bir hecede yanyana gelmesi hadisesine DİFTONG denir. Bu durum genelde AĞA kelimesi Aa şeklinde, Bana kelimesi Baa şeklinde olarak konuşma dilinde telaffuz edilmektedir. Kağıt-kaat, Mağara-maara, Yarın-yaarın misallerinde olduğu gibi. İşte bu kural Gürün ağzının belirgin özelliklerinden birisidir.

Türkçede L sesi kelime başında bulunmadığı için L sesi ile başlayan yabancı kelimelerin konuşma dilinde başına bir vokal getirilerek telaffuz edilir. Gürün ağzında da bu durum aynıdır. Örneğin: Limon-İlimon, Lazım-İlazım misalinde olduğu gibi...

Gürün ağzında da Türkçede ve diğer konuşma dillerinde (ağızlarda) olduğu gibi J sesi (yabancıdır) olmadığı için halk dilinde C sesi şeklinde ifade edilmektedir. Örneğin: Jandarma-Candarma-Cenderme, Jale-Cale, gibi.

Türkçe kelimelerin başında R sesinin bulunmadığı için R ile başlayan bir yabancı kelimenin başına da bir vokal getirilerek söylenir. Örneğin: RAST gel-

mek cümlesindeki Rast kelimesi Farsçadır. Gürün ağzında başına bir I vokali getirilerek Rast-Irast şeklinde ifade edilir. Ramazan (Arapça)-Iramazan, Recep-İrecep, Rasim-İrabim, Resim-İresim, Raziye-İraziye, vb. gibi... R sesi günümüzde eğer hecenin sonunda olursa düşme göstermektedir. Yani Haploloji hadisesi nedeniyle R sesi kaybolmakta veya çok zayıf bir şekilde söylenmektedir. Örneğin: Geliyor (Gel-i-yor)-Gel-i-yo şeklinde telaffuz edilmektedir. Bu söyleyiş tarzı köylerde olurken Gürün merkezde ise bunu Geliyor-(Gel-i-Yor)-Gel-i-Yi şeklinde ifade etmektedirler. Gürün ağzındaki bu özellik Türkçenin genel kaidesinde (konuşma dilinde) de bulunmaktadır ki bu özelliğe Haploloji adı verilmektedir...

Batı Türkçesinde geniş ölçüde yer alan bir değişiklik olan T-D değişikliğinde T sesi D sesine yumuşayarak dönüşmektedir. Eski Türkçede kelime başında D sesi yoktur. Batı Türkçesinde kelime başında görülen D'ler Eski Türkçede hep T şeklinde idi. Eski Türkçede kelime başındaki bazı T'ler sonradan Batı Tükçesinde D olmuştur. Til-Dil, Taş-Daş, Turmak-Durmak, Tüz-Düz, Tak-Dak misallerinde olduğu gibi.

Bu özellik Gürün ağzında da meydana gelmektedir: Taş-Daş, Tilki-Dilki, Tuz-Duz misallerinde olduğu gibi. Tükçede adına benzeşme denilen ses değişikliği de Gürün ağzında vukubulmaktadır. Bu durum ise genelde Türkçeye girmiş olan yabancı kelimelerde meydana gelir ki bu tür benzeşme teşekkül bakımından bir benzeşmedir. Bu tür değişme genelde N-M değişikliği şeklinde meydana gelir. N sesi Batı Türkçesinde M'ye çevrilir. Örneğin: Donuz-Domuz, Konşu-Komşu, Anbar-Ambar, Penbe-Pembe, Çarşanba-Çarşamba misallerinde olduğu gibi.

Gürün ağzında meydana gelen bir başka değişiklik ise N-Ğ değişikliğidir. N sesi bazı kelimelerde Ğ'ye dönüşmüştür. Örneğin: Anlamak-Ağnamak, Yanlış-Yağnış, Dinlemek-Diğnemek, Dinlenmek-Diğnenmek misallerinde olduğu gibi...

Türkçenin genel kaidesi içinde çok az görülen bir değişiklik olmasına rağmen Gürün ağzında oldukça sık görülen bir değişiklik de Y-V değişikliğidir ki Örneğin: Öğün-Övün-Öön.

Eski Türkçede kelime başında G sesi yoktur. Batı Türkçesinde kelime başında görülen G'ler Eski Türkçede K şeklinde idi. Eski Türkçede K ile başlayan bazı kelimeler, Batı Türkçesine geçerken başlardaki K'yı G'ye çevirmiştir. Körmek-Görmek, Kelmek-Gelmek, Könül-Gönül, Kün-Gün misallerinde olduğu gibi. Diğer Türk şivelerinde bu değişiklik olmamıştır.

Baştaki bazı K'ların Batı Türkçesinde G olması Batı Türkçesinin bütün sahalarında hep aynı olmamış, doğu ve batı Oğuzcaları arasında olduğu gibi İstanbul Türkçesi ile ağızlar arasında da bazı farklar meydana gelmiştir. Genellikle ağızlar bunların konusunda İstanbul Türkçesinden daha ileriye gitmişler edebi dilde K ile başlayan bir kısım kelimeleri de G tarafına çevirmişlerdir. Küçük-Gücük, Kişi-Gişi, Keçi-Geçi misallerinde olduğu gibi.

Gürün yöresi şivesinde de durum aynıdır. Yani K-G değişikliğinde İstan-

bul Türkçesinden daha da ileriye gitmiş durumdadır. Gürün ağzı Batı Türkçesinin doğu kesiminde yani Azeri sahasında sayılmakta ise de Osmanlıcanın egemen olduğu sahanın da etkisi altında kalmış olduğu da bir gerçektir. Ve yine Azeri sahasındaki K'lar tamamıyla G olmamıştır. Oysaki Gürün ağzında hemen hemen bütün K'lar G şeklinde söylenmektedir. Kısacası Gürün ağzının Azeri sahasıyla Osmanlıcanın kapsamış olduğu sahanın arasında kalmış olduğunu Gürün ağzındaki bu K-G değişikliği en belirgin şekilde açıklamaktadır.

K-G değişikliği aynı zamanda Türkçe (Batı) içerisinde en şumüllü bir ses değişikliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bu tür bir değişiklik bugün Anadolu ağızlarında görülen bir değişikliktir. Bu değişiklik Anadolu ve Azeri ağızlarında bugün hemen hemen umumileşmiş olup Batı Türkçesinde zamanımızda en büyük ve en şumüllü ses değişikliği manzarası arzetmektedir: Bugün yöremizde görülen Kaç-Gaç, Karşı-Garşı, Kuzu-Guzu, Kız-Gız misallerinde olduğu gibi diğer ağızlarda da bu durum aynıyet arzetmektedir. Bu durum da Gürün ağzının diğer ağızlarla olan yakın ilişkilerini açıklamaktadır... Yöremiz K-G değişikliğine örnek olarak verebildiğimiz kelimelerden bazıları: Ak (Beyaz)-Ag, Ağ-Aaa şeklinde söylenmektedir. Gürün ağzında kelime başındaki bütün K sesleri, Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi G harfine dönüşmektedir.

1- K harfi başta ise G harfine dönüşür:

Kara-Gara, Karga-Garga, Kardaş-Gardaş, Kız-Gız, Keçi-Geçi, Kına, Gına, Kazan-Gazan.

2- Bu özellik bazı kelimelerde ters olarak da vukubulmaktadır: Yani G'ler K olmaktadır: Gölge-Kölge, Günde-Künde, Gömlek-Köynek, misallerinde olduğu gibi. Bu özellik ise Azerbaycan Türkçesinin bir özelliğidir. Çünkü Osmanlı sahasında (Türkçesinde) G ile başlayan Geç, Göç, Gömlek gibi kelimelerin Azeri Türkçesinde Geç-Keç, Göç-Köç, Gün-Kün, Gömlek-Köynek, Gibi-Kimi gibi. Bu durum da Gürün ağzının kesinlikle Azeri sahasında yer almış olduğunu gösterir.

3- Bazan kelime sonundaki K sesi G sesine dönüştüğü gibi daha sonra da Ğ sesine de dönüşerek kelimede bir anlam farklılığı meydana getirir. Ak (Beyaz Türkiye Türkçesinde)-Ağ (Beyaz Gürün Türkçesinde) Ağırtı: Ağırmak, Beyazlak, Olgunlaşmak anlamında, Ağ: Zehir, uzak anlamında kullanılır.

4- K sesi (harfi) kelime ortasında ise H sesine dönüşür. Bazan da G harfine dönüşmektedir: Aşkana-Aşgana-Aşhana (Aşhane), Arkadaş-Arhadaş-Aktarmak-Ahtarmah, Akıntı-Ahıntı, Aksamak-Ahsamak (h) kelimelerindeki K sesi Türkmencedeki Ağsamak kelimesi şeklinde olduğu gibi "Ahsamah" şeklinde de görülür. Aşık-Aşıh (Ozan anlamında), Aşık-Aşıh (hayvan kemiği, bir çeşit oyun adı) Arakçın-Arahçın (kadın başlığı) Azerbaycan Türkçesinde ve Güründe Arağçın ve Arahçın şeklinde telaffuz edilir.

5- K sesi kelime sonunda H sesine dönüşmektedir: Ahmak-Ak (h) mah, Arık-Arıh (cılız anlamında), Bulaşık-Bulaşıh misallerinde olduğu gibi. Bu durum da aynı Azeri Türkçesindeki gibi bir değişikliktir. Çünkü Azerbaycan Türk-

çesinde de birden fazla heceli kelimelerin sonundaki bütün K sesleri de aynı Gürün ağzındaki gibi H sesine dönüşmektedir. Bu özellik ve benzerliği Azeri Türkçesinin Gürün ve yöresinde etkili olduğunu göstermektedir. Alacak-Alacah, Toprak-Toprah, Uzak-Uzah misallerinde olduğu gibi.

Türkçede Nazal benzeşme şeklinde meydana gelen B-M değişikliği de Gürün ağzında aynı Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi meydana gelmektedir. B harfi eğer ortada ise M'ye dönüşmektedir: Gibi-Gimi misalindeki gibi. Yöremiz ağzında Türkçede Konsonant ikileşmesi adı verilen bir gramer benzerliğinden bir konsonantın iki defa söylenmesi şeklinde meydana gelen bir değişiklik de nadir de olsa görülür. Türkçedeki Yedi-Yeddi, Sekiz-Sekkiz konsonant ikileşmesine benzeyen yöremiz ağzındaki bu konsonant ikilemesi Patates-Pattes, Eşek-Eşşek misallerinde olduğu gibi.

Ardarda gelen Aİ, İA, İO vb. gibi ünlüler her zaman Y'li söylenmektedir. Bu özellik Batı Türkçesinde özellikle yabancı kelimelerde vukubulduğu gibi bu durum aynı Azerbaycan Türkçesindeki gibi yöremiz ağzında da vukubulmaktadır. Radio-Radiyo, Maşite-Mayişet, Naile-Nayla, Aişe-Ayşe misallerindeki gibi.

Arapça ve Farsçadan geçmiş olan bazı kelimelerdeki İ'ler aynı Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi E şeklinde (kapalı E) ile telaffuz edilmektedir. Hiç-Heç, Tiz-Tez misallerinde olduğu gibi.

Gürün ağzında meydana gelen bir başka ses değişikliği de A-E değişikliğidir. Bu değişiklik bazan tersi şeklinde de yani E-A şeklinde de tezahür etmektedir: Alev-Alav, Ateş-Ataş, Avare-Avara, Elma-Alma, Eyvan-Ayvan, Hacet-Hacat misallerinde olduğu gibi.

İnce ünlülerin yanında kullanılan Ğ harfi Gürün ağzında aynı Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi Y olarak kullanılmaktadır. Örneğin:

Çiğnemek-Çiynemek (Ağızda sakız çiğnemek, vb. gibi anlamında)

Çığnamak-Çıynamak (Tepelemek, ezmek anlamında)

Yine Gürün ağzında (konuşma dilinde) kullanılan Türkçedeki ekler aynı zamanda Azerbaycan Türkçesindeki ekler gibi T ile değil D ile başladığından De-, Den-, hallerinin T'li şekilleri yoktur. Sadece D'li şekilleri vardır: Sabah+tan- Sabah+dan, Baş+tan-Baş+dan misalinde olduğu gibi.

Yine Türkiye Türkçesindeki zarf fiil ekleri Gürün ağzında da aynı Azeri Türkçesindeki gibi kullanılmaktadır. Örneğin: İp yerine İb, Üp yerine Üb şeklinde tezahür etmektedir: Sürüyüp-Sürüyüb misallerindeki gibi...

Nesneler ve hareketler tamamıyla birbirinden farklı şeyler olduğu için onları karşılayan isim ve fiil kökleri de tamamen birbirinden ayrı ve birbirine benzemeyen dil birlikleridir. Bu sebeple de dildeki bütün kelime kökleri isim kökleri ve fiil kökleri olmak üzere birbirinden farklı iki kısma ayrılır. Bir kök hem isim kökü hem fiil kökü olamaz.

Bugün Türkçede hem isim ve hem de fiil kökü olan bazı kökleri bulmak mümkündür. Fakat bunlar hem az ve hem de sonradan ortaya çıkmış şeylerdir. Örneğin bugün TAT ve BOYA isim kökleri aynı zamanda TAT ve BOYA şeklinde fiil kökleri olarak görünmektedirler. Fakat aslında bunlar yalnız fiil

kökleri idiler. Bu fiil köklerinden TATLIĞ ve BOYAĞ şeklinde isim gövdeleri yapılmış, sonradan ikinci hece sonundaki G'ler düşerek bu isim ve fiil kökleri aynı imiş gibi bir durum hasıl olmuştur.

İşte bugün aynı olan isim ve fiil köklerinin çoğu bu şekilde sonradan meydana gelmiştir. Eski Türkçe devresine çıkıldığı zaman bunların isim ve fiil kökü olarak ayrı şekillerde bulunduğu görülür. Hatta bu ayrılığın örneklerini Batı Türkçesinin ağızlarında bugün BOYAH (BOYAK) olarak BOYA-fiil kökünden ayrı bir şekle sahiptir. Kısacası esas itibariyle bir kök hem isim ve hem de fiil kökü olmamasına rağmen bugün yöresel ağızlarda bu kaideye uyulmamakta ve Eski Türkçe devresinin özelliği halen günümüzde de yaşatılmaktadır. Örneğin BOYAH (Boyak) olarak BOYA fiil kökünden ayrı bir şekle sahip olan ve Batı Türkçesinin ağızlarında bugün de yer almış olan ku kelime yani Eski Türkçe devrinde hem isim ve hem fiil kökü olarak görülen kelime (kök)ler bugün hem Batı Türkçesinin doğu kesiminde ve hem de Doğu Türkçesi (Azeri)nin batı kesiminde yer alan GÜRÜN AĞZI'nda da bulunmakta ve halk dilinde (Konuşma dili) kullanılmaktadır. Bu da ilçemiz Gürün'de kullanılan (konuşulan) dilin eski Türkçenin özelliklerini taşımakta olduğunu ve bu özellikleri hala kullanmış olduğunu göstermektedir...

Türkçedeki Lı, Li, Lu, Lü eklerinin bugünkü şekli Türkçenin son zamanlarına aittir. Türkçenin uzun tarihi içinde bu ekte de birtakım değişiklikleri olmuştur. Eski Türkçede ek "LIG-LİG-LUG-LÜG" şeklinde idi. Yani daha o devirde vokal uyumuna bağlı olarak ekin hem düz hem yuvarlak vokalli şekilleri vardı. Sonunda ise G ve Ğ sesi bulunuyordu.

Batı Türkçesine geçerken ekin bu hali şekilleri değişmiş, Eski Türkçede iki ve daha çok heceli kelimelerin sonunda bulunan G ve Ğ'ler Batı Türkçesinde düştüğü için bu ekteki G ve Ğ'ler de düşmüştür. Bu düşüş ekin vokaline de tesir etmiş ve düz vokalli şekilleri yuvarlaklaştırarak eki yalnız yuvarlak vokalli şekiller halinde bırakmıştır. Bu yüzden Eski Anadolu Türkçesinde yalnız yuvarlak olarak "LU-LÜ" şeklinde görmekteyiz: YAŞ-LU, DİKEN-LÜ, KAYGU-LU misallerinde olduğu gibi.

Ekin düz vokalli şekilleri daha sonra Osmanlıca içinde ortaya çıkmış böylece Batı Türkçesinin yeni devirlerinde hakim olan düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlı olarak düz ve yuvarlak vokalli şekiller yanyana kullanılagelmiştir. Bugün bu ek de tam birçok şekillilik içindedir. Ekin Batı Türkçesinin ilk devirlerindeki şekillerinin izleri düz vokalli bazı kelimelerde klişeleşmiş olarak bugüne kadar gelmiştir: Devlet-lü-, İzzet-lü, Haşmet-lü gibi... işte bu Eski Türkçe (Batı Türkçesinin)nin ilk devirlerine ait olan bu düz vokalli kelimelerde meydana gelen "lü-lu" şekilleri de bugün Gürün ağzında halen kullanılmaktadır? Örneğin lezzetlü, tatlu. Bu özelliği Eski Türkçenin halen günümüzde yaşayan izleri olarak görmek mümkün olduğu gibi aynı zamanda da yöremiz ağzında I ve İ vokallerinin U ve Ü şeklinde kullanılmasından da ileri gelmekte olduğunu da söyleyebiliriz. Bunun nedeni de yöremiz ağzında da Türkçedeki dört yardımcı vokalin (I, İ, U, Ü) kullanılmış olmasından ileri gelmektedir. Çünkü

Türkçede vokal olarak dört tane yardımcı ses vardır. Vokallerden A, E yardımcı ses olarak kullanılmazlar. O, Ö ise Türkçede ancak ilk hecede bulundukları için yardımcı ses olamazlar. Yardımcı sesin dışında kalan I,İ, U, Ü sesleridir. Birleşikken aralarına yardımcı ses alarak vokal isteyen ikinci unsur arasına vokal uyumlarına göre bu dört vokalden birisi getirilir. Bu dört vokal da Türkçede çok eskiden beri kullanılagelmiştir. İşte yöremiz ağzında halen eski Türkçedeki "lü-lu" eklerinin aynı zamanda "li-lı" ekleriyle birlikte kullanılmış olmasının nedeni budur...

Bugün yazı dilinde ve Türkiye Türkçesinde işlekliğini kaybetmiş yerini de "cağız-ceğiz" ekine bırakmış olan ve aslında Türkçede bir küçültme eki olan "cığaz-ceğiz-cuğaz-cüğez" ekleri bugün dahi birçok ağızda bu işlekliğini (örneğin Rumeli ağzında kullanılmaktadır) muhafaza ettiği gibi ilçemiz Gürün ağzında da bu ekler hala işlekliğini muhafaza etmektedir. Bu ekler aslında eski Türkçede "cuğaz-cüğez" şeklinde idi: Kız-cuğaz, göz-cüğez gibi. Bugünkü kullanıldığı c'li şekiller ise Eski Anadolu Türkçesinden sonra ortaya çıkmıştır.

Bir yer ismi olarak Saz-cağız veya Saz-cığaz diye telaffuz edilmiş olduğu gibi Z konsonantı ile c (ç) konsonantı arasında bir benzeşme veya asimilasyonu yoluyla da Saccağız-Saççağız-Saccığaz-Saççığaz gibi konuşulmaktadır. Yine kız-cağız kelimesi de kıc-cağız veya Kıc-cığaz şeklinde söyleniyor.

Yöremizde bu tür söyleyiş biçiminin Eski Batı Türkçesinin özelliğinin Gürün ağzında hamen kullanılmış olduğunu ve yöremiz ağzının Batı Türkçesinin izlerini taşımış olduğunu göstermesi bakımından önemlidir...

Eski Anadolu Türkçesinde sebepli sebepsiz geniş bir yuvarlaklaşma temayülü bulunmaktaydı. Eski Türkçede genellikle "ut, üt" şeklindedir. Eski Anadolu Türkçesindeki yuvarlak misallere de buradan geçtiği anlaşılmaktadır. Türkçede eskiden beri görülen, eskiden misalleri daha çok olan, bugün ise ancak birkaç kelmede bulunan ve fazla işlek olmayan "-t" eki ve "ut, üt" ekleri yöremiz (Gürün) ağzında da halen kullanılmaktadır. Eskiden bu ekin bazı misallerindeki "geç-üt" (geçilecek yer) ve aş-ut (aşılacak yer) vb. gibi kelimelerin aynı şekilde telaffuz edilmeleri de Gürün ağzının eski Batı Türkçesinin izlerini taşımakta olduğunu açıkta ortaya koymaktadır. Bu söyleyiş tarzı Gürün merkez, Çayboyu, Suçatı kasabasında geç-üt, aş-ut şeklinde telaffuz edilirken kırsal kesimlerde ise "ıt, it" ekleriyle söylenmektedir...

Eski Anadolu Türkçesindeki diğer misallerde anlaşıldığına göre bu U ve Ü sesleri de artık yardımcı ses sayılmağa başlamış, eski Anadolu Türkçesindeki yuvarlaklaşma temayülleri sona erince de vokal uyumuna bağlanmıştır. Buna benzer bir durum bugün "-K, -k" olarak karşımıza çıkan fiilden isim yapma ekinden de gördüğümüz aç-ı-k, del-i-k gibi birçok kelime Eski Anadolu Türkçesinde aç-uk-del-ük gibi -uk, -ük ile yapılmış görünmektedir. Demekki Eski Türkçede yardımcı sesler vokal uyumuna bağlandığı için bu ekler -ut, -üt ve -uk, -ük şeklinde idi. Batı Türkçesinde ise önlerindeki vokal yardımcı ses sayılarak ekler -t ve -K, -k şekline geçmiş günümüzde de bu şekliyle kullanılmaya başlanılmıştır. Yöremiz ağzında bu yardımcı vokallerin her iki şekli de kullanıl-

maktadır. Gürün ağzında Eski Anadolu Türkçesinde kullanılmış olan aç-uk, delük vb. gibi "-uk, -ük"lü eklerle kullanılmakta olan kelimeler mevcut bulunmaktadır.

Eski Türkçede -garu, -gerü şeklinde olan fakat Batı Türkçesine geçerken G'nin düşmesi ile de -aru, -erü şekline geçmiş olan bugün de Türkiye Türkçesinde -arı, -eri şeklinde kullanılan bu ekler Eski Anadolu Türkçesinde ek yuvarlak vokalli olarak kullanılmış olan -aru, -erü şeklindeki söyleyiş biçimi de halen Gürün ağzında kullanılmaktadır. Örneğin: "Yukaru" kelimesindeki "yukaru", "ilerü" kelimesindeki il-erü, içerü kelimesindeki iç-erü vb. gibi kelimeler de hala eski Türkçedeki biçimiyle kullanılmaktadır. Bu aynı zamanda Türkçedeki o-ö-u-ü vokallerinin darlaşma hadisesine uğramış olduğundan ve değişime uğradığından da kaynaklanmaktadır. Eski Türkçedeki bu -aru, -erü ekleri genelde Gürün ağzında Gürün merkez ve Şuçatı kasabasında oldukça sık kullanılmaktadır. Gürüne bağlı (yakın) köylerde de kullanılmaktadır. Köylerin bir kısmında da -arı, -eri ekleri kullanılır.

Şahıs Zamirleri

Teklik I. Şahıs Zamiri Türkçede başlangıçta da bugünkü gibi BEN idi. Fakat daha Eski Türkçenin başlarında iken uzak benzeşme ile bu zamirin MEN şekli de ortaya çıkmıştır. Bu arada MİN şekli de görülür. Böylece Eski Türkçe birinci şahıs zamiri ben, men, min şekillerinde karşımıza çıkar. Batı Türkçesine gelince MİN şekli ortadan kalkmış ve ben Men şekilleri kalmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde hem ben ve hem MEN şekillerinin kullanılmış olduğunu görüyoruz. Bazı eserlerde kelimenin bu iki şekli yanyana kullanılmıştır. Fakat Eski Anadolu Türkçesinin bu karışık kullanışta daha çok BEN tarafında olduğu da bir gerçektir. MEN daha az kullanılmış olup bilhassa Azeri sahasındaki kullanılışı gittikçe genişlemiş Eski Anadolu Türkçesinden sonra bu sahada tamamıyla MEN şekli hakim olmuştur. Buna karşılık Osmanlı sahasında Eski Anadolu Türkçesinden sonra MEN şekli unutulmuş yalnız BEN şekli kullanılagelmiştir.

Şahıs zamirlerinin genitifi bugün BENİM-SENİN-ONUN-BİZİM-SİZİN-ONLARIN şeklindedir. Eski Türkçede "benin(menin, minin) senin, anın, bizin (biznin) sizin (siznin), olarnın" şeklinde idi. Yani aslında önce zamirlerin sonuna normal olarak -n, in genitif eki getirilirdi, sonra bazılarında onun yerine -nın, -nin genitif eki getirilmiştir. Bu ilk devirde genitif ekinin vokali uyuma bağlı idi. Batı Türkçesine gelince bu çekimde teklik ve çokluk birinci şahıslarda büyük bir değişiklik olduğunu görüyoruz.

Birinci şahıs iyelik ekinin tesiri ile olduğu anlaşılan bu değişiklikte genitif ekinin N'si M'ye çevrilmiştir.

Bundan başka Batı Türkçesinin ilk devresinde genitif vokali bütün şahıslarda yuvarlaklaşmış ve uyum dışına çıkmıştır. Bu sebeplerle Eski Anadolu Türkçesinde şahıs zamirlerinin genitif çekimini şu şekilde görüyoruz: "Benüm (Binüm, menüm), senün (sinün), anun, bizüm, sizün, olarun (onlarun).

Ve yine "iyelik ekleri" yani I.II.III. Tekil (Şahıs) ekleri Eski Türkçede:

I. Tekil Şahıs -Ü-M şeklinde

II. Tekil Şahıs -Ü-N (veya n) şeklinde

III. Tekil Şahıs -Ü şeklinde kullanılmakta idi.

Çokluk birinci şahıs iyelik eki de aslında, Eski Türkçede bugünkü gibi, vokal uyumuna bağlı olarak -mız, -miz, -müz şeklinde idi.

Batı Türkçesine geçince Eski Anadolu Türkçesinde ekin yalnız yuvarlak şekilleri kalmış, düz isimlerde de yalnız yuvarlak şekilleri kullanılmıştır. "Baş-u-muz, El-ü-müz misallerinde olduğu gibi. Bu yuvarlaklaşma tabii ki, M tesiri ile olmuştur. Eski Anadolu Türkçesinden sonra Osmanlıca içinde ek vokal uyuma bağlanarak bugünkü çok şekilliğe kavuşmuştur. Kısacası Batı Türkçesinin ilk devresinde genitif vokali bütün şahıslarda yuvarlaklaşmış ve uyum dışına çıkılmak suretiyle "benüm, senün, anun" vb. gibi şekilde telafuz edilmekteydi. İşte bu şekildeki bir kullanılış biçimi yöremiz ağzında (Gürün'de) aynı şekilde halen kullanılmaktadır. Bilhassa Gürün merkez, Suçatı kasabası ve yakın köylerdeki konuşma dilinde de "benüm, senün" gibi şeklinde kullanılmaktadır. Ve yine kendim kelimesi KENDÜM şekline, KENDİ kelimesi de KENDÜ tarzında ifade edilmektedir ki bütün bunlar Gürün ağzının Eski Anadolu Türkçesinin izlerini taşımakta olduğunu göstermektedir.

Bugünkü Türkçede iki çeşit geniş zaman eki vardır: -r ile -ar, -er ekleridir. Bunlardan -r bugün genellikle geniş zaman eki durumundadır. Birden çok heceli bütün fiil kök ve gövdelerine, vokalle biten bütün fiil kök ve gövdeleri "açıl-ı-r, unut-u-r, ye-r, başla-r, den-i-r, gel-i-r" misallerinde olduğu gibi -ar, -er ise tek heceli fiil kök ve gövdelerine, fakat bunların büyük bir kısmına getirilen geniş zaman ekidir. Tek heceli fiillerin geniş zamanı vokal veya konsonantla biten az sayıdaki bir kısım fiillerde -r ile yapılır. Bunların dışında kalan ve konsonantla biten bütün tek heceli fiillere -ar, -er eki getirilir: Yap-ar, Kes-er, düş-er, öt-er, yaz-ar misallerinde olduğu gibi.

Bugün geniş zamanı -r ile yapılan bazı fiillere eskiden -ar, -er; bugün geniş zamanı -ar, -er ile yapılan bazı fiillere eskiden -r getirildiğini görmek mümkündür: Bugünkü gör-ü-r, kıl-ar şekiller ile Eski Anadolu Türkçesindeki gör-er, kıl-ur şekillerinde olduğu gibi. Fakat bu değişiklikleri gösteren fiiller çok az olup Batı Türkçesinin Osmanlı sahasında -r veya -ar, -er olan fiiller eskiden beri bugünkü gibi ayrılagelmiştir.

Eski Türkçede üç türlü geniş zaman eki vardır: Bunlardan birincisi: -ur, -ür (bil-ür, başla-y-ur, tile-y-ür (diler) ti-y-ür (der) şeklinde idi.

İkincisi ise; -ar, -er (tut-ar, kes-er) şeklinde idi.

Üçüncüsü de; -r (ti-r) "der", başla-r, bil-i-r şeklinde idi. Eski Türkçenin bu üç geniş zaman ekinden -ar, -er ekinin daha sonra ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. -r ise Osmanlıcanın sonlarına doğru ortaya çıkmıştır.

İlçemiz Gürün konuşma dilinde (Gürün ağzında)ki geniş zaman ekinden en çok kullanılanlardan birisi de Eski Türkçenin bu üç türlü geniş zamanekinin birincisi olan -ur, -ür (bil-ü-r, başla-y-ur, tile-y-ür) vb. gibi şeklindedir. Ör-

neğin "başlayım" fiilinin Gürün ağzındaki (merkeze göre) telaffuz edilişi: "Başla-y-ur-um" şeklinde olmaktadır. Aynı zamanda "Başla-y-ır-ım" şeklinde de ifade edildiği olmaktadır. Gürün'e yakın köylerde de bu şekilde söylenmektedir. Uzak köylerde ise bu durum biraz daha değişiktir. Ve "başlıyom" şeklinde söylenmektedir. Bunun nedeni ise Gürün merkezde ve Suçatı kasabasında ve yakın köylerinde "başla-y-ur-um" veya "başla-y-ır-ım" şeklindeki telaffuz şekli aynı Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan üç geniş zamanını ekinden birincisi olan (-ar, -er) ekin kullanılmış olmasından dolayıdır. Yani Gürün ağzı Eski Anadolu Türkçesindeki geniş zaman ekini hala kullanmaktadır. Gürün'e uzak olan Beypınar, Yolgeçen, Gerdekmağara, Göbekören vb. gibi köylerde kullanılan "başlı-y-om" şeklindeki telaffuz ise; Türkçedeki adına "Haploloji" adı verilen ses hadisesinden ileri gelmektedir. Yani sondaki hecenin düşmesi şeklinde olmaktadır. Burada sondaki "R" konsonantı düşmektedir. Örneğin: Durur kelimesindeki -ur ekinin düşerek: Durur-Dur olması gibi. Veyahutta Yorır kelimesindeki -Ir ekinin düşerek "YOR" olması gibi. Burada ise YOR ekindeki -R konsonantı düşerek Yor-Yo olmakta ve böylece Başlıyorum fiilinin çekimi "Başlıyom" şekline dönüşmektedir.

Aslında "BAŞLARIM" fiilinde (Gürün ağzında Başla-y-ır-ım, Başla-Y-ur-um) Türkçenin genel kaideleri içinde SES TÜREMESİ OLUŞMAKTADIR. Türkçede genel bir kaide olan ve ses hadiselerinden birisini teşkil eden bu durum Gürün ağzında yöresel bir özellik olarak ortaya çıkmakta ve genel bir kaide olan ses türemesinin haricinde de Y konsonantı ile I vokali de ayrıca türeyerek ayrıca bir ses türemesi daha meydana getirmektedir.

Bilindiği gibi ses türemesi: Sesler gramer birliklerinde yanyana düşerken bazan birbirleri ile doğrudan doğruya birleşmez ve aralarında bağlamayı sağlayacak (geniş zaman eki olan R sesinin haricinde) ilave bir ses alırlar. Bu hadiseye "ses türemesi" adı verilir. Örneğin; AT ve I gibi iki gramer birliği iki kelime yanyana gelince ATI olur, fakat sıra ve I gramer biraraya gelince aralarında bir Y sesi alarak SIRAYI şekline geçerler. İşte bu Y sesi ilave bir ses yani türemiş bir sestir. İşte Gürün ağzındaki söyleyiş biçiminde de BAŞLA-YI-R-IM söyleyişinde de ayrıca bir ses türemesi olmaktadır. İşte Gürün ağzındaki bu özellik hem Türkçenin bu genel kaidesinden dolayı olduğu gibi aynı zamanda da Eski Anadolu Türkçesinin geniş zaman eklerinden birisi olan -ur, -ür eklerinin de kullanılmış olmasından kaynaklanmaktadır.

BAŞLARIM Geniş Fiilinin karşılaştırmalı çekimi şöyledir:

TÜRKİYE	GÜRÜN	ÇAYBOYU	SUÇATI	YAKIN KÖYLER	UZAK KÖYLER
Türkçesi	Merkez	Mahalle	Kasabası	Kızılören-Sazcağ.	Beypınar-Yolgeçen
Başlarım	Başlayrum	Başlaym	Başlayrım	Başlayrım	Başlarım
Başlarsın	Başlaysun	Başlaysın	Başlayırsın	Başlayırsın	Başlan(ğ)
Başlar	Başlayur	Başlayı	Başlayır	Başlayr	Başlar
Başlarız	Başlayuruk(h)	Başlayıh	Başlayırık(h)	Başlayruk(h)	Başlarık(h)

Başlarsınız	Başlayursunuz	Başlayın(ğ)z	Başlayırsıı(ğ)ız	Başlarsın(ğ)ız	
Başlarlar	Başlayurlar	Başlaylar	Başlayırlar	Başlayırlar	Başlallar

Yukarıda da görüldüğü gibi Gürün ağzında Eski Türkçe (Batı Türkçesindeki) iç geniş zaman ekinden birincisi olan: -Ur, -Ür, Başla-Y-ur, Tile-Y-ür) şeklindeki telaffuzu halen kullanılmaktadır.

Yine Gürün ağzında Türkçedeki Ses türemesi olayı meydana gelmektedir. Ancak bu durum biraz değişik olmakta ve konsonant değişimi veya vokal değişimi şeklinde tezahür etmektedir. Örneğin BAŞLARIM (Türkiye Türkçesi) geniş zaman fiilindeki R konsonantının önüne yardımcı bir ses olarak Y sesi geldiği gibi yine aynı kelime içinde Gürün ağzında I vokali U şeklinde söylenmektedir. Bu Gürün merkezdeki konuşma dilinde böyledir. Fakat Çayboyu ise R konsonantı düştüğü gibi aynı zamanda I vokali de düşmektedir. Türkiye Türkçesindeki Başlarım fiili Gürün ağzında yani Çayboyu mahallesindeki konuşma dilinde BAŞLAYM şeklinde olmaktadır. Gürün ve mahallelerindeki konuşma dili arasında da birtakım farklılıklar mevcuttur. Örneğin Gürün merkezdeki konuşma dilindeki U vokali Çayboyu mahallesinde tamamen kalkmaktadır. Suçatı kasabasında ise I vokali düşmemektedir. Yerine göre U sesi I sesine dönüştüğü gibi bazan da bunun tersi olmaktadır. Yani I sesi de U sesine dönüşmektedir.

Gürün konuşma dilinde mahalleler arasında farklılıklar olduğu gibi aynı zamanda Gürün'e yakın olan köyler ile uzak köyler arasındaki konuşma dilinde de birtakım değişiklikler ve farklılıklar mevcuttur. Gürün'e yakın köylerde konuşulanlar ile yakın köylerdeki konuşma şekli az bir farklılıkla hemen hemen aynıdır. Fakat uzak köyler daha değişiklik arzetmektedir. Gürün ağzında genel bir özellik olarak N sesi zaman zaman Ğ sesine dönüştüğü gibi. Örneğin Başlayısın(Ğ)ız ve Başlan(Ğ) kelimelerinde olduğu gibi... Uzak köylerdeki konuşma dilinde de R konsonantı L sesine yerini bırakmaktadır: Başla-R-lar kelimesi örneğin Beypınar ve Yolge en köyünde Başla-L-lar şeklinde söylenmekte ve R konsonantı yerini L sesine bırakmaktadır.

Gürün ağzındaki farklılıklara bir başka örnek de Gürün'e Tıhmın/Bahçeiçi köyü Suçatı kasabasından daha uzak olmasına rağmen Bahçeiçi köyünün konuşma dili Gürün merkezdeki konuşma diline tamamen uymaktadır. Halbuki Suçatı kasabası ise Tıhmın köyünden Gürün'e daha yakın olmasına rağmen daha değişik bir özelliği bulunmaktadır. Bu farklılığın bir tek nedeni vardır. Bu da Gürün ve Suçatı kasabasına yerleşmiş olan halkın değişik boylara ve oymaklara mensup olmasından kaynaklanmaktadır.

Geliyoruz fiili Gürün merkezde Geliyrük şeklinde konuşulurken Çayboyunda Geliyrik diye söylenmekte Suçatı kasabasında ise Geliyk şeklinde ifade edilmektedir. Yani Geliyoruz kelimesindeki ORU sesleri tamamen düştüğü gibi Z sesi de K sesine dönüşmektedir. Türkiye Türkçesindeki DEDİ kelimesi Gürün'de ve Çayboyu mahallesinde DEYİ şeklinde ifade edilirken Suçatı kasa-

basında R sesi de ilave edilerek DEYİR şeklinde ifade edilir. Yine DİYOR kelimesi de aynı şeklide Çayboyu mahallesinde ve Gürün merkezde DEYİ şeklinde ifade edilirken Suçatı kasabasında Deyir şeklinde söylenir. Bunun nedeni de Gürün ağzında zamanlar birbirine çok yakın bir şekilde ifade edilmiş olmasından ileri gelmektedir...

Bugün Türkçede şimdiki zaman eki -Yor'dur. Bu ek Türkçede sonradan ortaya çıkmış yeni bir ektir. Batı Türkçesi dışında eskiden beri şimdiki zaman eki olarak -A, -e görülür. Eski Anadolu Türkçesinde de şimdiki zaman ile geniş zaman bazan -a, -e ile karşılandığını görüyoruz.

Batı Türkçesi -yor'un teşekkülünden önce şimdiki zaman bu şekilde geniş ölçüde geniş zaman ekleri ile karşılanmıştır. Eski Anadolu Türkçesine "niye ağlarsın (niye ağlıyorsun)" Kanda gidersin (Nereye gidiyorsun) gibi misallere sık sık rastlamaktayız.

-YOR şimdiki zaman eki, YORI (yürümek) fiilinin YORI-R geniş zaman şeklinden çıkmıştır. Batı Türkçesinin başında YORI fiilini, geniş zaman ile bağlandığı asıl fiilin şimdiki zamanını ifade eden bir yardımcı fiil olarak görüyoruz:

Gelüyorır, geliyorır "Geliyor,, Gideyorır, Gidiyor" misallerinde olduğu gibi... İşte Eski Anadolu Türkçesinde hep birleşik fiil çerçevesi içinde kullanılan bu YORIR Osmanlıca'da HAPLOLOJİ (Hece düşmesi hadisesi) yolu ile ekleşmiş ve böylece -YOR eki ortaya çıkmıştır.

-YOR ekinin bugün vokal uyumu dışında kalmasının ve ek olduğu halde O vokalini taşımasının sebebi de bir kelime kökünden kalmış bulunmasıdır. Azeri sahasındaki ağızlarda ekin darlaştırıldığı ve vokal uyumuna bağlandığı görülür.

Misallerde görüldüğü gibi "YORIR" Eski Anadolu Türkçesinde asıl fiil köklerine -u, -ü, -ı, -a, -e şeklinde çeşitli gerindium vokalleri ile bağlanırdı. Ekleşme olup hüviyetlerini kaybetmiş ve yardımcı ses durumuna düşmüşlerdir. Yardımcı ses durumuna düşünce de -a, -e değişmiş, sonra geriye kalanları da vokal uyumuna bağlanmıştır. Tabii bu yardımcı sesler yalnız konsonantla biten fiillerde kullanılmakta, vokalle biten fiillere -YOR eki doğrudan doğruya eklenmektedir. Al-ı-yor, Ver-i-yor, Gör-ü-yor, Bulun-u-yor, Gel-i-yor, Uyu-yor misallerinde olduğu gibi.

-YOR eki bugün eklendiği fiilin açık orta hece durumunda kalan a,e vokalini Y tesiriyle çok belirli bir şekilde darlaştırmaktadır: BAşlıyor (<Başla-yor), Titriyor (<Titre-yor), Uğruyor (<uğra-yor) misallerinde olduğu gibi. Bu darlaştırma olayı Gürün ağzında daha da belirgin bir hal almakta ve daha da darlaştırarak adeta ince bir hale ya da düz bir vokal uyumuna doğru götürmektedir. Çünkü BAŞLA-YOR kelimesinin telaffuzu yöremiz ağzında: BAŞLA-YI-R veyahutta BAŞLA-YU-R şeklinde tezahür etmektedir. Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi -Yor eki Gürün ağzında -Yur veya -Yır şeklinde ifade edilmekte, söylenmektedir. Yani O vokali Y sesinin yardımıyla Gürün ağzında iyice darlaşıyor ve O sesi I veyahutta U sesine dönüşmektedir.

GELİYORUM Şimdiki zaman fiilinin çekimi şöyledir:

Türkiye	Gürün	Çayboyu	Suçatı	Yakınköyler	Uzak köyler
Geliyorum	Geliyrüm	Geliyrim	Geliyirim	Geliyrüm	Geliyom
Geliyorsun	Geliyürsün	Geliysin	Geliyirsin	Geliyorsün	Geliyon
Geliyor	Geliyür	Geliyr	Geliyir	Geliyrük	Geliyok(H)
Geliyorsunuz	Geliyürsünüz	Geliyiniz	Geliyirsiniz	Geliyürsünüz	Geliyolar
Geliyorlar	Geliyürler	Geliyler	Geliyirler	Geliyürler	Geliyolar

KERKÜK TÜRKMENCESİ'NDEN GÜRÜN AĞZINA KELİMELER

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	KERKÜK TÜRKÇESİ	GÜRÜN AĞZI
Akşam	Ahşam	Ahşam
Elma	Alma	Alma
Eş (kadın)	Arvad	Avrad(t)
Amca	Emce	Emmi/Amca
Bununla birlikte	Bunnan	Bunnan/Bunuynan
Bahane	Mahana	Mahana
Gönder	Sal	Sal
Gölge	Kölge	Kölge
Göğüs	Bağır	Bağır/Baar
Git	Get	Get
Kokladı	Kohladı	Kohladı
Komşu	Gomşu	Gomşu/Gonşu
Kalktı	Kahtı	Kahtı
Kırk	Kırh	Kırh (Sayı-Yün biçmek)
Keşke	Keşki	Keşkem
Sıktı	Sıhtı	Sıhtı
Tandır	Tandur	Tandur
Teşt	Teşt	Teşt
Eş (zevce)	Helal	Helal
Topaç	Deleme	Deleme
Yoktur	Yok(h)tur	Yok(h)tur

TÜRKİYE TÜRKÇESİ

ORHUN ABİDELERİNDEN GÜRÜN AĞZINA KELİMELER

	ORHUN ABİDELERİNDE (Göktürkçe)	GÜRÜN AĞZINDA
Aç		
Ağır	Aç	Aç (Tok olmayan)
Başlık	Ağar	Ağar (değerli, önemli)
Ağıt	Ağarlıg	Ağarlık (başlık) kadınlarda
Ağrı	Ağıt (yükseklere çıkmak)	Ağıt (ölüye söylenen)
Ak	Ağrı	Ağrı (sızı)
Altı	Ak	Ağ (beyaz)
Ancak	Altı	Altı
Artık	Anca	Anca
Aş	Artuk	Artuh (fazlalık)
Aşır	Aş	Aş (yemek)
Azman	Aşur	Aşur/Aşır (kovalamak)
At sürüsü	Azman	Azman (iri yapılı)
Başlık	Yılhı	Yılhı
Bilgili	Kalıng	Kalın (kadın için para)
Buyruk	Uz	Uz
Beri	Buyruk	Buyruk (emir)
Davet	Berü	Berü
Ev	Okuntu	Ok(h) untu (düğünlerde)
Eğirmek	Bark	Bark
Eşek	Eğirmek	Eğirmek
Elbise	Gölük	Gölük
Kaçmak	Don	Don
(T) Üremek	Tezmek	Tezmek
Öksüz	Törümek	Töremek
Ova	Öğsüz (Öğ:Ana demektir)	Öğsüz (Anasız, yetim)
Koşmak	Yazı	Yazı (düzlük yer)
	Yelmek	Yelli/Yelmek/Yelme

TÜRKİYE TÜRKÇESİ

DİVAN-I LÜGATÜT TÜRK'TEN GÜRÜN AĞZINA KELİMELER

Acışmak	DİVAN-I LÜGATÜT TÜRK	GÜRÜN AĞZINDA
Ağız (süt)	Acışmak	Acışmak / Acımak
Arınmak	Ağuz	Ağuz / Avuz
Batman	Arınma	Arınma (temizlenmek)
Belemek	Batman	Batman (8 kg)
Başörtüsü	Belemek	Belemek
Bulgur taşı	Bürük	Bürük
Acımsı	Soku	Sok(h)u
Doğurmak (hayvan)	Kekre	Kekre
Divan	Kunnamak	Gunnamak
Denemek	Sekü	Sekü / Seki / Makad
Dana	Sınamak	Sınamak(h)
Geçen sene	Töğe	Döğe / Döve / Dana
Gizli	Bıldır	Bıldır
Hani	Oğrun	Oğrun / Uğrun
Hizmet	Kanı	Hanı / Hani
İt (köpek)	Yumuş	Yumuş
Kendi evi sanma	İt/Enük	İt / Enük
Kokmak	Evsinme	Evsinme
Koşmak	Sasımak	Sasımak
Makas	Yelmek	Yelmek
Sis	Sındı	Sındı
Susmak	Pus	Pus / Sis
Sırt	Süsmek	Süsmek
Odun parçası	Yağır	Yağır
Ova	Kösegü	Köseği
Uslu olmak	Yazı	Yazı (düzlük arazi)
Rüya yorumlamak	Tek durmak	Dek durmak(h)
Üzerlik otu	Yormak	Yormak(h)
Yıkamak	Üzerlik	Üzerlik
Oturup kalmak	Yumak	Yumak(h)
Ne zaman	Mayışmak	Mayışmak
Kök (Ağaç)	Kaçan	Kaçan
Sert	Cil	Cil / Pic
	Berk	Berk

SADECE BİR TÜRK LEHÇESİNDE (ŞİVE) YER ALAN VE AYNI ŞEKİLDE (FONETİK ÖZ.) YÖREMİZ (GÜRÜN) AĞZINDA DA TELAFFUZ EDİLEN KELİMELERDEN BAZILARI:

GÜRÜN AĞZI	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	DİĞER TÜRK LEHÇELERİNDE
Avara	Avare / Başıboş	Avara (Azerbaycan Türkçesi)
Avlu / Hayat	Salon	Avlu (Azeri)
Ani	Birden	Ani (Türkmenistan Türkçesi)
Camız / Kömüş	Manda	Camız / Kömüş (Azeri)
Çıynamak	Çiğnemek	Çıynamak (Türkmenistan)
Çığnamak	Çiynemek	Çığnamak (Türkmenistan)
Depik / Depük	Tekme	
Döş	Gerdan	Döş (Türkmenistan)
Dost	Dost	Dost (Kazak Türkçesi)
Duturuk	Çıra	Duturuk (Uygurca)
Dutuşturuk	Çıra	Dutuşturuk (Uygurca)
Dahlaşmak	Çekişmek	Dahlaşmak (Uygurca)
Dülger	Marangoz	Düylger (Kırım Türkçesi)
Emmi	Amca	Emmi (Azeri)
Ece / Eğce	Anne	Ece (Türkmenistan)
Hatlamak(h)	Atlamak	Hatlamah (Azeri)
Hortlak	Umacı	Hortlak (Azeri)
İri	Büyük	İri (Kazakça)
İşger / İşgil	Becerikli	İşger / İşgilli (Kırgızca)
İlkin	İlköneci	İlkin (Azeri)
Keşik	Yardımcı	Keşik (Azeri)
Kün	Gün	Kün (Orhun abidesi-Göktürkçe)
Künde	Hergün	Künde (Göktürkçe)
Mekir	Yaramaz	Mekir (Türkmence)
Şığın	Zarar / Ziyan	Şığın (Kazakça)
Şivan	Bela	Şivan (Kazakça)
Umaç / Uğmaç	Ekmek yemeği	Umaç (Azeri)
Uylamak	Israr etmek	Uylamak (Kazan Türkçesi)
Pendir	Peynir	Pendir (Azeri)
Yeter	Bundan sonra	Yeter (Başkurtça)

İKİ TÜRK LEHÇESİ (ŞİVESİ)NDE BULUNAN VE GÜRÜN AĞZINDA DA FONETİK ÖZELLİĞİ KORUNARAK SÖYLENMEKTE OLAN KELİMELERDEN BAZILARI ŞUNLARDIR:

GÜRÜN AĞZINDA	TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE	TÜRK LEHÇELERİNDE
Cızıh	Çizgi	Cızıh (Özbekçe-Türkmence)
Gınamak(h)	Ayıplamak	Gınamak (Kazak-Türkmence)
Goşam	İki (çift)el	Goşam (Azeri-Türkmen)
Dam	Çatı	Dam (Azeri-Özbek)
Ters	Aksi	Ters (Kırgız-Türkmen)
Yumuş	İş	Yumuş (Azeri-Türkmen)
Dutmaç	Erişte (yemek)	Dutmaç (Azeri-Tatar)

İKİDEN FAZLA TÜRK LEHÇESİNDE YER ALAN VE AYNI FONETİK ÖZELLİĞİNİN KORUNARAK AYNI ŞEKİLDE GÜRÜN AĞZINDA DA SÖYLENEN KELİMELER

GÜRÜN AĞZINDA	TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE	DİĞER TÜRK LEHÇELERİNDE
Ana	Anne	Ana
Ataş	Ateş	Ataş
Aşgarlık	Açıktan	Aşgarlık
Arıh	Cılız	Arıh
Bağ/Bahça	Bahçe	Bahça
Bala/Çağa/Uşak	Çocuk	Bala/Uşak/Çağa
Bağlam	Deste	Bağlam
Çaynik	Çaydanlık	Çaynik
Çavdar/Harız	Çavdar	Çavdar/Harız
Çul	Kilim vb.	Çul
Çomça	Kepçe	Çomça
Çıbıh	Çubuk	Çıbıh
Çerçi	Seyyarsatıcı	Çerçi
Çüt/Çift	Saban	Çüt
Dem/Demin	Biraz önce	Demin
Düş	Rüya	Düş
Dane	Tane	Dane
Enik	Küçük (hayvan)	Enik
Göğ	Mavi/Yeşerti	Göğ
Gayış/Kuşak	Kemer	Gayış
Güz	Sonbahar	Güz
Garamal	Büyükbaşhayvan	Garamal
Kertik	Çukur/İz	Kertik
Kazan	Tencere	Kazan
Köten	Pulluk	Köten
Mıh	Çivi	Mıh
Tez	Acele/Çabuk	Tez
Ok(h)şamak	Benzemek	Ohşamak
Polat	Çelik	Polat
Galın	Başlık parası	Galın
Ocak(h)	Tandır	Ocak
Tezek	Tezek	Tezek
Silkmek	Çırpmak	Silkmek
Pisik	Kedi	Pisik
Yadigar	Hatıra	Yadigar
Yıl	Sene	Yıl/Cıl
Yılkı	At sürüsü	Yılkı
Yel	Rüzgar	Yel

GÜRÜN İLÇESİNDE (GÜRÜN KONUŞMA DİLİNDE) GÜRÜN'E HAS OLARAK KULLANILAN YÖRESEL KELİMELERDEN BAZILARI ŞUNLARDIR:

GÜRÜN AĞZINDA	ANLAMI VEYA HANGİ DİLDEN TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE GEÇMİŞ OLDUĞU
Aşgana	Kış yiyeceğinin konduğu yer
Em	İlaç
Eşe	Ayşe Aişetün (Arapça bir isim)
Fehem/Fehim	Anlayış Fehm (Arapça)
Fetil	Yufka ekmek
Galak(h)	Yığıntı
Galet	Yanlış Galet (Arapça)
Gayda	Tekrarlamak/Oyun havası
Gıdal	Şekil, renk
Guşgana	Tencere
Guz	Güney kısım
Goyak(h)	Dağ çukuru
Göğlük	Yeşillik
Hıngel	Yemek çeşidi (yöremizde Papaklarca yapılan hamur yemeğinin bir adıdır).
Höbek	Ot yığını
Hotoz	Kadın (Türkmen) başlığı eskiden kullanılırdı.
Köseğa	Yanmış odun parçası
Guççа/Güççağa	Küçük ağa/Küçük kardeş anlamında kullanılır.
Tuman/Don	İç çamaşırı
Tuğranda	Turfanda (Mevsim dışındaki meyvelere verilen genel bir isimdir. Doğu Türkistan'da kavun, karpuz gibi meyvelerin yetiştiği bir yer adıdır).
Depük	Tekme (Orta Asya Türklerinin oğlak derisinin doldurularak bugünkü futbola benzeyen oyunlarının adıdır. Orta Asya'dan günümüze kadar gelmiş ve Gürün ağzında yaşatılan bir kelimedir).
Maşatlık	Gayri müslim mezarlığına verilen bir isimdir.
Bük	Ağaçlık yer (Eski Türklerde kutsal sayılan kayın ağacının bulunduğu yerin adıdır. Yöremizde sulu ve ağaçlık yer anlamında kullanılmaktadır).
Berdi	Kamış anlamında kullanılmaktadır. Orhun Abidesinde bu kelimeye de rastlanmaktadır.
Avgun	Suyun bol bulunduğu yer anlamındadır. (AV=Su demektir (Kırmanç dilinde) GUN=ise bol, çok anlamındadır.

Peşkır/Havlu	El, yüz silinen havluya verilen yöresel isimdir.
Sadaka	Hayır/Hasenat/Allah rızası için verilen bir yardım.
Sadakacı	Dilenci
Döşürücü	Dilenci
Salaca	Cenaze/Tabut
Sayru	Hastalık/Sızı
Sazak	Küçük esinti/Rüzgar
Seki	Ağaçtan veya taştan yapılan oturma yeri
Yelpik	Romatizmal ağrılara verilen isimdir.
Zöhre	Zehra (Arapça bir isim).
Yelmek	Koşmak (yelli yelli gitmek=hızlı hızlı gitmek).

ÇOCUK OYUNLARI:

Oyunlar, çocuğun dikkatini, ruhi gelişimini, çevreyle olan ilişkilerini biçimlendirmesi, geleceğe yönelmesi bakımından çok etkilidir. Oyunlar aynı zamanda çocukların kas ve beden gelişmesine de yardımcı olmaktadır.

Oyunlar bir çocuğun hem bedenen ve hem de ruh ve zeka bakımından gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Birtakım kuralları olması sebebiyle çocukların kurallara uyması kabiliyetlerini artırır. Hareketli olan oyunlar sayesinde de atik olmayı ve çevikliği sağlar. Ani kararlar verme yeteneğini kazandırır. Tek başına kararlar almayı öğretir. Oyunlar çocuğun iradesinin güçlenmesine yardımcı olur.

Çocuklar, kendilerine deneyim kazandıran öğrenimini belirleyen hayvanlar, evler, sokaklar, taşıtlar, oyuncaklar, kitaplar vb. gibi fiziksel çevrenin etkisinde kaldıkları gibi, aynı zamanda içinde bulunduğu çevrenin (toplumun) eğitsel, dinsel veya eğlendirme amaçlı örgütlenmelerin de etkisinde kalır.

Çocukluk dönemi insan hayatının ilk ve en belli başlı dönemlerinden birisidir. Bu nedenledir ki, çocukluk dönemine ait olan herşey en başta oyunlar olmak üzere ileriki yaşlarda etkisi olmaktadır. Bu nedenledir ki, çocukluk dönemine ait oyun veya oyuncaklar çok önemlidir. Çocuklar eğlenmek için oynarlar, oynarken de öğrenirler. Koşarken, tırmanırken, kovalarken, birtakım beceriler kazanarak bu becerilerini başka alanlarda kullanmaya çalışırlar. Bu oyunların belirli kuralları olduğundan özellikle de takım halindeki oyunlar dayanışma ve yardımlaşmayı, sosyal yaşamda gerekli olan davranış biçimlerini öğretirler.

Sokak ortasında, evler arasında oynanan "aragitti" oyunundan "misket oyunu"na, futbola kadar her oyunda mutlaka birtakım kurallar bulunur. Bu kurallar çocukların kurallarla yaşamaya alışmasını kazandırırlar. Boyalar çocukların resim yapmasına yönelmesini sağlarken, müzik aletlei, onun müziğe ilgi duymasına neden olur. Sözcük oyunları ise onun dil konusundaki becerisinin artmasını sağları. Canlandırma oyunları ise onun öğrenmesi konusundaki yete-

neğini artırır. Oyunlardan bazıları dar çevrede oynanırken bazıları geniş alanlarda oynanır. Oyunlardan bazıları karmaşık iken, bazı oyunlar basittir. Bütün bunlar çocukların bedensel olduğu kadar zihinsel yönden de gelişmesine yardımcı olur.

Çocuk oyunlarının bir kısmı açık havada oynanabildiği gibi kimileri de ev içinde oynanabilmektedir. Fakat bütün oyunların temel gayesi ise genelde yenme veya yenilme, kazanmak veya kaybetmektir.

Yöremizde oynanan oyunların birçoğu tarihi çağlardan beri oynanan oyunlardır. Genelde yöremizdeki oyunların büyük bir çoğunluğu çocukların savaşa daha küçük yaşta hazırlıklı olmalarına yöneliktir. Bazı oyunlarda takımın birisi saldırırken diğerinin karşı koymaya çalışması, savunmaya geçmesi bunu göstermektedir.

Yöremiz çocuk oyunlarında (genelde oyun başlarında) söylenen birtakım tekerlemelerde geçmekte olan kelimelerin birçoğu Anadolu'da yaşamış eski uluslara ait olan deyimlerden oluşmaktadır. Bu yönüyle de yöremiz çocuk oyunları benliklerinde kendine has otantikliği içerisinde tarihi izler taşımaktadır. Konunun iyi anlaşılabilmesi için bu oyunların tekerlemelerinden bazılarını örnek olarak vermeye çalışırsak;

ÇOCUK OYUNLARINDA EŞ VEYA EBE SEÇİMİNDE SÖYLENİLEN TEKERLEMELER:

1- İki oyuncu veya iki gurup oyuncu arasında hangi oyuncunun veya oyuncu gurubunun ilk defa oyuna başlayacağını belirlemek amacıyla oyunda tarafsız davranabileceğine inanılan bir çocuk eline bir taş parçası (sal) alarak bu sal taşının bir tarafına tükürür veya ıslatır. Veyahutta bir çimene veya bir ot parçasına sürterek bir tarafını yeşil renge boyar. Bunu yaptıktan sonra elindeki sal parçasını iki metre kadar yukarıya atar ve taşın yere düşmesini ve hareketsiz bir yerde durmasını bekler. Bu arada da her iki oyuncuya veya oyuncu gurubunun sözcüsüne "Yaş mı, kuru mu" veyahutta "Yeşil mi, değil mi" diye sorar. Taşın bir yüzünü bir oyuncu tahmin ederek söylerken diğer kısmını söylemek ise diğer tarafa düşer. Hangi tarafın tahmini doğru çıkar ise oyunun ilk başlanma sırası o tarafa geçmiş olur ve böylece oyuna başlanır...

2- Ayak sayma kuralı (veya el sayma kuralı) oyuna hangi tarafın başlayacağını belirlemek amacıyla oyunu kaç kişi oynayacak ise bütün oyuncuların kendileri veya elleri veya ayakları aşağıda yazıldığı gibi bir tekerleme söylenilerek ve sayılarak oyuncular üzerinden sırasıyla kelimeler söylenilir. Son kelime kimde kalırsa o en geriye veya arkaya kalma sırasından kurtulmuş olur. Yani ön elemeden geçmiş olur. Söylenilen tekerleme şudur:

- "Bir alma (elma)yı alladım pulladım. Cehenneme yolladım. Cehennemin katırı, Albıstan (Elbistan)ın çadırı, nal, mıh (çivi), al, çıh(k). "Eğer bu son kelime yani "ÇIK" kelimesi kimde kalmış ise o oyunun ilk elemesinden geçmiş olur.

3- Yine oyunda hangi tarafın oyuna ilk olarak başlama hakkını elde etmiş olduğunu belirlemek amacıyla aşağıdaki tekerleme söylenir. Yine bu tekerlemenin en son kelimesi kimde kalırsa o oyuncu en arkaya kalma, kalede durma veya oyunun ağır bölümünü üstlenmek zorunda kalır. Tekerleme şöyledir: "Elim elim epelek, elden çıkan topalak, topalağın yarısı, bit bire (pire)nin karısı, aldım Arap kızını, çıktım Halep yoluna, Halep yolu çarşı bazzar (şar bazar) içinden maymun (meymin) gezer. Meymin beni korkuttu. Sağ kulağın sarkıttı, iğne getir, iplik getir, çek şunu, çıkar bunu..." Bu tekerlemenin en son cümlesi olan "Çıkar bunu" cümlesi kimde kalırsa o oyuncu ebe olur veyahutta kalede durma veya bir başka görevi yapmak zorunda kalır... Veya ilk elemeden sıyrılmış olur...

4- Yine ebe veya oyunca seçiminde söylenilen ilginç tekerlemelerden birisi de aşağıdaki gibidir:

"Bir, iki, üçler, yaşasın TÜRKLER. Dört, beş, altı. Polonya battı. Yedi sekiz dokuz, Alman domuz, on onbir, oniki, İtalya Tilki. Onüç, ondört, onbeş, Amerikan kalleş. Onaltı, onyedi, onsekiz, topu dikti Portekiz..." Böylece en son kelime kimde kalırsa o oyuncu ebe veya elemeden seçilmiş olur...

5- Yine eş veya ebe seçiminde söylenilen tekerlemelerden birisi de aşağıdaki gibidir:

"İngili, mingili, mitçitti, arista, pipa, pipari, damlı, ala, vera, attırı, boh." En son kelime kimde kalırsa o ebe veya ilk elemeden seçilmiş olmaktadır.

ÜŞÜDÜM OYUNU:

Bu oyun üç veya dört çocuk oyuncu ile oynandığı gibi yedi veya sekiz hatta daha çok sayıdaki oyuncuyla da oynanabilmektedir. Kaç tanesi bu oyunu oynayacak ise birbirlerinin koluna girerek bir gurup oluştururlar. Bu gurubun karşısında da (yaklaşık bir veya iki metre uzağa bir çocuk durur. Daha sonra da bu guruba yavaş yavaş yürüyerek gelir. Gelirken de şunları söyler:

- Üşüdüm, üşüdüm. A benim canım üşüdüm!

Karşı taraf, yani çocuklar gurubu cevap verir;

- Kürkünü giy, kürkünü giy, A benim canım kürkünü giy.
- Kürküm yok, kürküm yok, a benim canım kürküm yok.
- Alsana alsana! A benim canım alsana!
- Param yok, param yok, a beim canım param yok!
- Çalsana çalsana, a benim canım çalsana!
- Nereden çalayım a benim canım nereden?
- Saraydan, saraydan, a benim canım saraydan!
- Saraydan ekerler, biçerler, a benim canım ekerler.
- En güzel kızı seçerler, seçerler a benim canım seçerler. İşte bu söz üzerine de oyuncu guruba doğru yürüyerek "a benim canım üşüdüm" sözünü söyleyen tek olmasına rağmen bu gurubun içinden bir tanesini genelde de ilk baş-

takini seçer yanına alır. Bu oyun tekrar başlar ve böylece aynı figürler ve aynı sözlerle taki o guruptan en son kişi, bir tek oyuncu kalana kadar devam eder. En son kalan ve seçilemeyen oyuncuya "SEN ÇÜRÜK OLDUN" denir ve böylece o oyuncu oyunu kaybetmiş sayılır.

Bu oyunda dikkati çeken şey saray ve sarayda yapılanları oyuncuların eleştirmesidir. Ve ayrıca da bir tek kişinin çoğunluk olan oyuncu gurubunun içinden seçip bir tanesini alması durumudur ve oyunun içinden "sarayda kürk giyinildiği ama buna karşılık da halktan üşüyenler olduğu vurgulanmaktadır ve saraydan da ekilip biçildiği ve en güzel kızların da seçilmiş olduğu" vurgulanarak bu durumlar da eleştirilmektedir. Sanki bu durum küçük oyuncuların bir isyancı yeniçeri alayını temsil eder gibi sarayın hal ve hareketlerini "İSTEMEZÜK" diye temsili bir şekilde anlatıyor gibidir...

YER BONCUK-GÖKBONCUK OYUNU:

Bu oyun genelde iki kişi arasında oynanır. İki kişi de sırt sırta dönerler ve birbirlerini nöbetleşe birbirlerinin sırtına alırlar. Bir oyuncu diğerini sırtına alarak kaldırır ve kendisi de yere doğru eğilir. Bu anda bir oyuncunun yüü yere doğru bakarken diğerinin de yüzü havadadır ve gökyüzüne bakmaktadır. Yere bakan sırtına aldığı oyuncuya sorarki:

- Gökte ne var?

Sırttaki oyuncu yere eğilene cevap verir:

- Gök boncuk! (*)

Bunun ardından yere eğilmiş olan:

- Anayın adı ne?

- Ayşecik (Ayşe ise böyle der veyahutta kendi anasının ismi ne ise onu söyler+ Bunun üzerine yerdeki bu defa sırtına aldığına şöyle der:

- Kaldırır beni hobbacık. Der demez bu defa da diğeri aynı şekilde arkadaşını sırtına alır. Böylece oyun devam eder. Şimdi oyuncular yer değiştirmişlerdir. Göğe bakan, yere doğru bakmaktadır ve yere bakan da göğe doğru bakmaktadır. Bu defa göğe bakan yere bakana şöyle sorar:

- Yerde ne var?

- Yer boncuk.

- Gökte ne var?

- Gök boncuk.

- Anneyin adı ne?

- Fatmacık.

- Kaldır beni hobbacık der böylece oyun biter. Eğer oyunu devam ettirirse bu sorular devam eder ki o da şöyledir:

Göğe bakan yere bakana sorar:

- Anan ne pişirdi?

- Tarhana.

- Kaldır beni ark(h)ana diye bağrınca bu defa da yine oyuncuların yerleri değişir ve böylece oyun sürüp gider. Burada dikkat çeken oyundaki tekerlemelerin birbirine kafiye olarak uyuşmalarıdır ve Gök renginin mav olması ve BONCUK kelimesinin de genelde TURKUAZ MAVİyi simgelemesi bakımından da bu oyunun Ortaasya Türklüğünün günümüze kadar gelmiş olan bir inancını veyahutta eski Türklerin GÖK GİRSİN-KIZIL ÇIKSIN diye ettikleri yemin (kılıç üzerine)i hatırlatmaktadır. Diğer dikkati çeken durumu ise iki kişinin birbirlerinin yardımlarına koşmaları ve birbirlerinin göremedikleri tarafları ve yönleri birbirlerine taraf etmeleridir. Bir başka husus ise savaşlarda iki askerin birbirlerini korumalarını andırır bir şekilde bu oyunun oynanmasıdır...

(*) Yöremizde genel olarak nazarlık boncuklar gerek çocuklara ve gerekse at vb. gibi hayvanlar ile gözde eşyalara göz değmesin, nazar omasın düşüncesiyle takılmaktadır. Bütün bunlara da nazarlık veya nazar boncuğu adı verilmektedir. Nazar boncuklarının rengi ise tümüyle gök renginden yani Turkuaz maviden yapılır. Bu renk ise eski Türklere ait bir inanış olan Şamanizmden günümüze kadar gelmiş olan ve bu nazarlıklardan medet umulan bir hak inanışıdır. İslamda yeri olmasa da bu tür Fetişt düşünceler halkımız arasında oldukça yaygın bir haldedir. Çünkü Şamanizm de GÖK rengi (mavi) Gök Tengri inanışından gelmektedir.

GÜRÜN İLÇESİNDE DÜĞÜNLER VE ADETLERİ HAKKINDA:

Gürün ilçesine bağlı altmış iki (1995 yılına göre) köyü bulunmaktadır. Bu köyleri ise etnik yapı olarak değişik unsurlar meydana getirmektedir. Bilindiği gibi Türk milletini meydana getiren çeşitli kabileler ve boylar bulunmaktadır. Bugün Türkiye'de yaşayan Türk, Kürt, Çerkes, Avşar vb. gibi herbiri Türk kavminin birer değerli evladı ve ayrılmaz bir parçasıdır. Türk birçok alt guruplardan oluşmuş etnik yapısı tarihinin derinliği ve kültür bahçesinin de zenginliğiyle çok çeşnili olan büyük bir ırkın ve kavmin adıdır. İşte bunun içindir ki dünya üzerinde yaşayan Türk ırkının bir kolu veya parçası olan fakat bağlı bulundukları oymak veya kabilerinin adıyla adlandırılan aslında Türk olan fakat mensub olduğu kabilenin ismiyle anılan oymaklar ve kabileler vardır. Bugün bu durum Türkiye'de de böyledir. Bu durum Sivas vilayetinde de böyledir ve ilçemiz Gürün'de de böyledir. Bu nedenledir ki Gürün ilçesi de Türk kavminin birçok etnik kolunun yaşamış olduğu bir yöremizdir. Gürün ilçesinde Türkmenler, **(Yörük, Avşar, Karakalpak, Karapapak, vb. gibi)** Kürtler ve Çerkesler yaşamaktadırlar. Bunların da kendi boylarına göre kuşaktan kuşağa aktarmış oldukları ve Türk kültür hayatının ve Türk kültürünün birer alt guruplarını oluşturan örf ve adetleri gelenekleri ve görenekleri bulunmaktadır. İşte bu örf ve adetlerden gelenek ve göreneklerden birisi de düğünler ve bu düğünlerde ye-

rine getirilmekte olan adetler ve geleneklerdir. Bunun içindir ki Gürün ilçesinde yapılan düğünleri üç bölümde inceleyebiliriz. Veya bir başka deyimle Gürün ilçesi düğünlerini

A- Aşiret düğünleri

B- Çerkes düğünleri

C- Türkmen düğünleri

olmak üzere başlıklandırabiliriz. Bu düğünlerin birbirine göre farklı olmaları doğaldır. Bu farklılıklar çalgılarda olduğu gibi erkekli kadınlı birlikte oturma veya oynama konularında olduğu gibi birtakım adetlerde de birtakım farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkları ise kısaca anlatmakta elbetteki ilçemizin tanınması veya tanıtılması konusunda daha da iyi olacağından şüphe yoktur:

A- Aşiret düğünleri: Yöremizde **Aşiret** kelimesi belirli bir sülaleye denildiği gibi, kökeni Kürt asıllı olanlara da bu isim yöresel olarak verilmektedir. Ayrıca da Gürün iilçesinde yaşamakta olan insanlarımızın bir kısmı mezheb olarak sünni iken diğer bir kısmı da aleviliği benimsemişlerdir. Aleviliği benimsemiş olanların bir kısmı da aleviliği benimsemişlerdir. Yani Gürün ilçesinde yaşamakta olan Alevi kardeşlerimizden gerek Kürt kökenli olanlar ve gerekse Türkmen kökenli olanların birçok adet ve gelenekleri sünni olan Türkmenler gibidir. Fakat düğünlerindeki adetlerin bir kısmı değişiklik göstermektedir. Bunlardan bazıları ise şunlardır. Mesela düğünlerde kadınlı erkekli karışık oyunlar oynarlar ve genelde de Türkmen düğünlerine göre biraz daha fazla içki bulundururlar. Genelde evlenecek erkek ve kızı kendi aşiretlerinden olanlarla evlenmelerini başta olmak üzere diğer gelenekleri ve göreneklerinin birçoğu Türkmenlerinkine göre daha çok Ortaasya Türklüğünün izlerini daha çok taşımakta ve bilhassa da Eskiçağ Türk dini olan Şamanizmin etkisinin daha fazla etkisi altında kalmış olduğu yani bu döneme ait olan kültürel yaşayışın izlerinin diğer etnik guruplara göre izlerinin pekaz aşınarak günümüze kadar getirmiş oldukları görülmektedir. Bu durum cenaze konusundan tutunuz da düğün merasimlerine kadar olan tüm konularda da bu şekildedir diyebiliriz...

B- Çerkes düğünleri: Gürün ilçesinin tek bir tane Çerkes köyü vardır. Bu köyümüz ise eski ismi Maraşlı olan şimdiki adı Erdoğan olan köyümüzdür. Erdoğan köyünde yaşayan Çerkesler 1873 ve 1877 yılında yapılan Osmanlı Rus savaşının sonunda yapılan mübadele sonucundan gelerek bu bölgeye yerleşmişlerdir. Bunlar ilk önce Maraş ilinin Göksun ilçesine Gücük köyüne gelerek yerleşmişler daha sonra da her yaz mevsiminde bu bölgeyi yayla olarak kullandıkları için gelerek buraya yerleşmiş ve bu köyü mesken tutmuşlardır. Burada yaşayan Çerkesler **Kafkasya'nın Kabardin bölgesinin (Balkar cumhuriyetinindir) Nalçık bölgesinden gelmişlerdir.** Çerkes düğünleri yöremizdeki Türkmen düğünlerinden farklıdır. Örneğin Çerkesler'de düğünlerde **kına yakma adeti** yoktur. Düğün önceleri bunlarda bir hafta sürerken günümüzde ise ancak üç gün sürmektedir. Düğünün yapıldığı zaman kız evine veya dünürlüğe hiçbir

zaman oğlanın babası gitmez. Dünürlüğe oğlanın ya dayısı, amcası veyahutta dostlarından birisi gidereke dünürlük eder. Veyahutta oğlanın büyük kardeşi dünürlük eder. Kızın babasından **EVET** cevabını alınca hemen orada **Nikah günü** kararlaştırılır. Çerkeslerde şerbet içme, nişan bağlama vb. gibi adetler yoktur. Sadece **nikah günü vardır.** Nikah gününde gelinlik kıza takılacak olan ziynet eşyası ve diğer hediyeler götürülür. Nikah günü kız evine giden topluluğa **GUP** adı verilmektedir. Bu kelime Çerkescede "Topluluk" demektir.

GUP GİTME: (Nikaha Gitme) Nikaha gidecek olanlara bir gün öncesinden haber verilir. Ve Türkmen düğünlerindeki düğün kahyasına benzeyen sözü geçerli bir kişi "Gup başı" olarak seçilir. Herkes oğlan evinin önüne toplanırlar. Ata ve arabaya binmeden önce oğlan evinden hazırlanmış olan özel şerbet orta büyüklükte bir tasın içerisinden getirilerek **GUP başı**nın eline verilir. Gup başı içinde şerbet bulunan bu tası iki eliyle tutarak kıbleye döner (bir eliyle tutması ayıplanır) ve düğün alayının yani GUP'un kazasız belasız giderek geri gelmesi için dua eder ve oradakiler de dua ederler. Bu törenden sonra da yola çıkarlar. Kız evine veya köyüne yaklaşınca köye yakın bir yerde dururlar. Burada mola veren düğün alayı içlerinden iki kişiyi köye kız evine **Bize izin var mı?** diye sormaya gönderirler. Kız evinden de iki kişi düğün alayını davet için gelirler. Nikahçılar böylece kız evine giderek misafir edilirler. Sadece bu nikaha erkekler gittiği için o gece yatsı namazından sonra kız ile oğlanın nikahı kıyılır. Misafirlere yemekler verilir. Yemekten sonra da düğün günü kararlaştırılarak o gece mutlaka oğlan evine geri dönülür. Nikaha gidenler orada yatıya kalmazlar. Bazen de düğün gününün kararlaştırılması için özel olarak da gidilmektedir.

Düğün gününde gup alayına göre insan kalabalığı daha fazla olur ve bu sefer kadınlar da giderler. Yalnız düğün alayına giden kadınların nikah altında olmamaları lazımdır. Düğünlerde evli olan kadınlar düğün alayıyla kız evine gitmezler. Bunun içindir ki sadece düğüne kızlar gitmektedirler. Düğüne gidenler bir gece orada kalırlar ve ertesi gün gelini alarak getirirler. Ertesi gün oğlan evine gelince esas düğün buradan başlar. Kızın gelin getirildiği günün akşamı **Gerdek gecesi olur.** Düğünde oğlanın da kızın da ayrı ayrı sağdıçları bulunur. Kız ile oğlan gerdeğe girdiklerinin iki üç saatinden hemen sonra oğlan kızın yanından ayrılır ve sağdıçının evine giderek orada yıkanır ve orada kalır. Gelin oğlan evine girerken şeker ve para üzerine atılmaktadır. Gelinin sağdıçı da geline rehberlik eder. Üç gün düğün devam eder. Ertesi gün yani gerdek gecesinin ikinci günü çarşaf görme adeti yerine getirilir. Damata Çerkesler **ŞAVA** demektedirler.

Şava evlendikten sonra annesinden ve babasından bir ay saklanır ve görünmemeye çalışır. Diğer büyüklerine de görünmemeye çalışır. Bunun içindir ki düğünün hemen ardından hemen köyden ayrılır ve bir hafta bulunduğu yerin harincinde bir yerde akrabalarının yanında vb. gibi yerlere giderek kalır. Daha sonra da köye geri dönerek evine gelir. Ancak bundan sonra büyükleri-

ne görünebilir. Çerkeslerde kadınların erkeklere görünmeme müddeti ise bir kızın nikahının kıyılıp da bir çocuğu olana kadar geçen süredir. Bu müddet içerisinde erkeklere görünmez. Bundan sonra erkeklere görünmeye başlar. Çerkeslerde yakın akraba evliliğinin yapılması uygun görülmemektedir. Keza kirvelik olayı da yoktur. Eğer kirve tutulacaksa kirveliğe en yakın kimse de kişinin evlendiği zaman kendisine sağdıçlık yapan kişi olarak görülmektedir.

Çerkes düğünlerinde davul ve zurna çalınmamaktadır. Çerkeslerdeki düğün çalgı aletleri **mızıka ve Akardion** aletleridir. Düğündeki oyunlar ise erkekli kadınlı karışık olarak oynanmaktadır. Bu oyunların bir kısmı karşılıklı oyunlar bir kısmı da sıra halinde oynanan oyunlardır. Düğünlerde oynanan oyunlardan bazıları ise şunlardır:

1- Kafe: Karşılıklı olarak ve erkekli kadınlı olarak oynanmaktadır.

2- Vuk: Kadınlı ve erkekli olarak eller tokalı bir vaziyette karık olarak oynanmaktadır.

3- Şeşen: Bu oyun da yine erkekli ve kadınlı olarak karşılıklı oynanır ve döne döne oynanan bir oyun türüdür.

4- Kazaska Oyunu: Bu oyun türü oldukça hareketlidir ve hareketli olduğu kadar da hem hareketli bir şekilde oynanır ve hem de dönülür.

5- Vukkerey Oyunu: Bu oyun türü ise düğünlerde oyunların en sonuncusu olarak oynanmaktadır. Çerkes oyunlarının hepsi de Kafkasya oyunlarıyla tamamen aynı benzerliktedir.

C- TÜRKMEN DÜĞÜNLERİ: Türkmen kelimesi yöremizde kökenleri oğuzlara dayanan ve oğuzların boylarından olan ve boyların soylarından oldukları bilinen Türk kökenli aşiretlere kabile veya sülalelere verilen bir ad olduğu kadar. Yöremizde aleviliği benimsemiş Türklere de bu isim verilmektedir. Bunun yanısıra da Kafkasya'dan ve ahıskadan ve Erzurum veya Kars bölgelerinden gelen Türk boylarına mensup sülalelere de bu isim verilmektedir. Türkmen düğünleri Çerkes düğünlerine ve aşiret düğünlerine benzemekle birlikte bu düğünlerden farklı olan tarafları adet ve gelenekleri bulunmaktadır. Türkmen düğünlerinin vazgeçilmez unsuru çalgı olarak davul ve zurnadır. Düğünlerde oynanan oyunlar ise oldukça çok ve değişik türdedirler. Türkmen düğünlerinde oynanan oyunlarda ve adetlerinde Türk kavminin eski çağdan beri kültürel yaşayışının ve her türlü tarihi ve mitolojik bütün izlerini yansıtan izlerini ve bugüne kadar Ortaasya'dan günümüze kadar sürdürülegelmiş olan adetlerini ve de geleneklerini görmek mümkündür.

Yöremizdeki düğünler bundan daha on onbeş yıl öncesine kadar en az bir hafta sürmekte ve davul zurnalar da bir hafta müddetince çalmakta idi. Aradan zaman geçtikçe de bu zamanlar kısaldı ve günümüzde bu zaman üç güne hatta daha da az bir zamana sığdırılmaktadır. Yöremizde genelde düğün Cuma günü kurulur. Yani bayrak kaldırılır. Cumartesi günü kına yakılır. Pazar günü de gelin indirilir ve böylece düğün de sona erdirilmiş olur.

Yöremizde daha düğün kurulmadan önce birtakım ön çalışmalar yapılmış olmaktadır. Bu çalışmalar ise dünürlük etme, kız beğenme, görücü gitme, yağlık bağlama, nişan takma, gelin görmeye gitme, bayramlık gitme, küçük şerbet, büyük şerbet içme vb. gibi her birisi ayrı ayrı bölümlerde anlatılacak kadar geniş olan bu çalışmalardan sonra ancak düğün yapılabilmektedir.

Bunun içindir ki yöremiz düğünlerinin nasıl yapıldığının anlaşılması için kız ile oğlanın nişanlanmasından düğünleri yapılan zamana kadar ne gibi aşamalardan geçmiş olduklarını kısa kısa bölümler halinde anlatmakla bu konuda gereken bilgiler verilmeye çalışılmaktadır.

GÖRÜCÜ GİTMEK (Dünürlük Etmek):

Yöremizde yetişkin oğlu olan anne ve baba bilhassa da eğer çocuğu askere de gidip gelmişse onun artık evlenecek çağı gelmiş olduğunu düşünerek yetişkin olan oğlanın anne babası çocukları için münasib bir kız aramaya başlarlar. Bunun yanısıra da yakın akrabalarına da durumu haber vererek onların da münasib bir kız aramalarını söylerler. Böylece aranılan ve kendi ailelerine adet ve geleneklerine bağlanabilecek ve kendileriyle uyum içinde bulunacaklarına inandıkları bir kıza önce onu görmek amacıyla görücü gidilir. Tabiiki evlenecek oğlana da haber verilir. Eğer oğlan kızı görmüş ve beğenmiş ise o zaman annesine veya ablasına veyahutta yengesine kızı beğendiğini söyleyerek dünürcü gidebileceklerini söyler. Bunun üzerine oğlanın annesi kendi yakın akrabasından veya çok iyi konuştuğu bir kadınla veya yanında götürdüğü kızıyla veya geliniyle kız evine giderek orada kızın tutumunu ve annesinin durumunu ve ailesinin durumunu öğrenir ve kendine göre bir araştırmayı yapmış olur. Kızın ailesinin ve kızın durumunu öğrenince durumu ima yoluyla kızın annesine açmaya çalışır. Burada muhatap kızın annesiyle oğlanın annesidir.

Oturulup konuşulmaya başlanır. Hoşbeşe edildikten sonra ilk sözü açacak kadın ev sahibine yani kızın annesine yönelerek **"Bize niye geldiniz diye sormayacak mısın?** der. Bunun üzerine de ev sahibi (kızın annesin) **O ne demek? Misafire niye geldiniz denilir mi?** Diye cevap verir. Bu arada da zaten kızın annesi kendi kızına dünür gelmiş olduklarını anlamış olur. Ya böyle olur. Veyahutta kızın annesine **biz kızını görmeye** veyahutta **size oturmaya geleceğiz, müsait misiniz?** Diye sorarak başka bir zaman geleceklerini bildirerek oradan kalkarlar. Ev sahibi eğer **evet** cevabını verirse oğlanın annesi yine yanında kadınlar olduğu halde kızın evine giderler. Önce gelen misafirlere hoş geldiniz diyen kızın annesi gelen misafirlerle oturur. Bu arada da kız gelerek misafirlere hoşgeldin eder ve hemen dışarı geri çıkar. Bu arada da oğlanın annesi veya yanındaki bir kadın durumu açmak için kızın annesine yönelir ve **"Allah'ın emri ile kızın filana oğlumuz filan için dünür geldik** der. Kız evine gelenleri tanıtır. Yani kızın annesiyle dünür gelen oğlanın annesini ve yine oğlanın kız kardeşlerini tanıtır. "Şu anası, işte şu da bacısı" vb. gibi sözlerle oğlan evi tarafını

kız anasına tanıtır. Bunların adıyla birlikte "oğlumuzun adı da şudur" diyerek sözünü bağlar.

Bu arada oğlanın ne iş yaptığını askerlik yapıp yapmadığını vb. gibi durumlarını da anlatır. Herkesin bu köprüden geçmiş olduğunu, bunun bir Allah emri olduğu ve ibadet olduğunu vurgulayan konuşmalarla sözünü bitirir. Bunun üzerine eğer kızın annesi kendi kızının gönlünün kesin olarak olmadığını biliyorsa veyahutta kendisinin rızasının olmadığı sözkonusu ise o zaman birtakım gerekçeler gösterir ve bunu da uygun bir dil ile yapmaya çalışır. Örneğin "Benim kızım daha küçük veya evlenmeye daha niyeti yok vb. gibi reddedici sözlerle teklifi kabul eder. Veyahutta tabiiki her kıza dünür veya görücü gelebileceğini bunun normal olduğunu, bu durumu önce kızıyla konuşması gerektiğini babasının ne diyebileceği ve kardeşlerinin ne diyebileceği konusu ileri sürülerek bu şekilde misafirlere bir cevap verir. Onlar da ne zaman evet veya hayır cevabını öğrenebileceklerini sorarlar. Kadın da belirli bir bir gün verir.

Gelen oğlan tarafının kalkmasıyla birlikte bu bölüm böyle kapanmış olur. Bu ilk dünür veya görücü gitmede kesinlikle ne çay ne de kahve ikram edilmez sadece bir hoşgeldiniz denilir. Sadece misafir şekeri ve kolonya tutulur. Bu safhada zaten kızın da annesinin de gönlü olsa gelin kızımızı verelim gibi bir pozisyona girmez ve kendisini biraz ağırdan satar. Çünkü bizim bölgede bir gitmeyle hemen kızını verdi ilk gelene, sanki evde kalmıştı, vb. gibi sözlerle ayıplanmaktan korkulduğu içindir ki ilk gelen dünürcü veya görücüye ne çay ne de kahve ikram edilmez.

Oğlan tarafı yani görücüler gittikten sonra kızın annesi kıza sorar veya bunu evde bulunan diğer bir kadına, ablasına veya yengesine sordurur. Bu arada kızın babasına haber edilir ve ailede sözü geçen kişilerin de haberi olur. Eğer kızın da gönlü olur da ve aile de vermeye taraftar olursa aynı oğlan tarafının kızı araştırdığı giibi oğlanın kimin nesi ve nasıl birisi olduğunu içki ve kumarının ya da bir başka alışkanlığının olup olmadığını ve ailesini geçindirip geçindiremeyeceği ve ailesinin kıymetini bilip bilmeyeceği karakterde olup olmadığının araştırılması yapılır. Eğer uygun görülürse oğlan tarafına evet olacak bir haber gönderilir.

SÖZ KESME (Nişan) YAĞLIK BAĞLAMA:

Oğlan tarafı kız tarafından evet cevabını aldıktan sonra her iki taraf için de müsait bir zaman da oğlan tarafı kız tarafına dünür olmak için gelirler. Kız tarafı kendi yakınlarıyla birlikte erkekli kadınlı doğruca kız evine gelirler. Burada hoş beşten sonra esas mevzuu olan dünürlüğe gelinir. Dünürlük işini ya köyün imamı veyahutta bu iş içni görevlendirilen oğlan tarafını temsil eden bir kimse tarafından açılır. **"Allahü Tealanın emri ve hz. Peygamberin de kavli ile kızınız filanı oğlumuz filan için istiyoruz** denir. Bunun üzerine kız tarafının vekili olan kimse veyahutta en yaşlısı **"Allah hayırlı uğurlu eylesin. Allah başa kadar**

sürdürsün. Mademki Allah'ın ismiyle istiyorsunuz biz de verdik gitti" diye cevap verince hemen orada bulunan bir kişi köyün veya mahallenin imamı veyahutta dini konularda az çok bilgisi olan bir kişi dua eder ve oradakiler de "Amin" derler. Herkes birbirine **"Hayırlı uğurlu olsun"** temennisinde bulunurlar. Bunun ardından da oğlan tarafından getirilmiş bulunan tatlılar yenmeye başlanır. Bunun ardından da kız tarafı çay pasta vb. gibi yiyecek içecek şeyleri ikram ederler.

Eğer nişan yapılacaksa nişan yüzüğü takılır ve öylece durulur. Sonra şerbet içilir. Bu durumda da kıza bir cumhuriyet altını takarlar ve parmağına da yüzük takarlar. Bunun yanısıra da gelinlik kıza tepeden tırnağa olacak şekilde elbiseler vb. gibi hediyeler alınır. Bunun adına **Yağlık Bağlama** adı verildiği gibi **nişan** da denmektedir. Yöremizde nişan demek; herhangi bir şeyin herhangi birisine ait olduğunu belirlemek için herhangi bir şeye veya herhangi bir yerine iz, işaret vb. gibi bir şeylerin konması demektir. Eğer ileride büyük bir masrafla nişan işi yapılacaksa ki buna şerbet içme de denmektedir. Bu ilk olarak yapılan nişana küçük şerbet adı verilir. Veya buna yağlık bağlama adı verilir. Yok eğer şerbet ile nişan bir arada yapılacak ise oğlan tarafı önceden gelirken daha hazırlıklı gelir ve yine yakınları da hazırlıklı gelirler. İki nişan bir arada yapılır. Yok eğer bu ilk dünürlük işiyle sadece yağlık bağlanıyorsa kız evinden ikram edilenler yenilip içildikten sonra büyük şerbet veya nişan için gün kesilir yani hangi gün yapılacağı kararlaştırılarak kız evinden ayrılarak oğlan evine gelinir. Böylece ilk nişan vaya yağlık bağlama olayı bitmiş olur.

Büyük Nişan (Büyük Şerbet): Kız ve oğlan tarafının kararlaştırmış oldukları günün akşamında her iki tarafca da birtakım hazırlıklar yapılır. Ve her iki taraf da kendi yakınlarını ve komşularını bir gün önceden **yarın şerbet içeceğiz buyurun** diyerek haber verirler. Şerbetin içileceği gün oğlan tarafının yakınlaı oğlan evinde kız tarafının tarafı da kız evinde toplanırlar. Oğlan tarafı akşam namazından sonra kalkar kız evine gider. Burada yine hoşbeşten sonra yine dualar okunur ve tatlılar yenir. Kız evinin yemek verdiği de olur. Bu arada da kadınlarca gelinlik kız için götürülen hediyeler takılmaya başlanır. Erkekler de kendilerine göe uzatılan tepsiye para olarak hediye verirler. Zaten bu şerbete oğlan tarafından yakınları hazırlıklı gelmişlerdir. Kimisi altın olarak hediye getirirken kimisi de elbiselik ve diğer hediyelerden götürürler. Oğlanın babası da gelinlik kızın hemen hemen herşeyini yine tepeden tırnağa denecek şekilde görür ve bu arada da durumuna göre beş on onbeş veya daha fazla cumhuriyet altını veyahutta bilezik alarak gelinliğinin koluna takarlar.

Oğlan tarafı bu hediyelerin yanında bir torba da çay şekeri alarak kız evine getirmiştir. Bu şeker ile kız evinde şerbet yapılır ve bu toplantıya katılanlara ikram edilir. Bu şerbetten iki sürahi doldurularak bir kenara bırakılır ve oğlan tarafı giderken bu iki sürahiyi oğlana götürürler. Şerbetler içildikten sonra kadınlar tarafından gelinlik kıza hediyeleri takılır. Buna **takıntı** adı verilmekte-

dir. Bu takılar takılırken bu işi becerebilen genç bir kadın eline bir tepsi alır ve bu verilen hediyeleri alır. Kim ne verdi ise bunu da yüksek sesle söyler. Bu hediyeler içinde tepsiye atılanlar arasında para da olur. Bunlar yapıldıktan sonra da birtakım eğlenceler düzenlenir. Kadınlar kendi aralarında erkekler de kendi aralarında birtakım sohbetler yaparlar. Kız tarafından verilmiş olan yemekten veya çay ile pastadan sonra herkes birbirine **hayırlı uğurlu olsun** temennisiyle kız evinden ayrılırlar. Oğlan tarafı kız evinden ayrılırken kız tarafının oğlan tarafına almış olduğu hediyeleri de birlikte götürürler. Nasıl ki oğlan tarafı kız tarafının tüm yakınlarına küçük büyük ne ise maddi durumuna göre hediyeler almış ise kız tarafı da oğlan tarafı için almıştır. İşte bu hediyeleri götürürler. Bu hediyelerin içinde damatın kravatı, picaması ve diğer giyim eşyaları da bulunmaktadır. Oğlan tarafı giderken oğlanın kızkardeşinin eline iki sürahi şerbet verilir ve damata gönderilir. Bu iki sürahiden birisine **mavi tülbent bağlanır. Diğerine de pembe bir krep (dülbent) bağlanır.** Bu sürahileri oğlanın bacısı küçük bir çocuğun eline verir ve oğlan yani damat veya damatın babası da bu çocuğu ödüllendirir. Bu ödül genelde de para olabildiği gibi koyun, kuzu vb. gibi şeyler de olabilmektedir. Bu geleneklerin Ortaasya'dan beri süregelen adetlerden olduğunu bu şerbet konulmuş sürahilerden ve bu sürahilere bağlanmış olan renklerden anlamak da mümkündür. Çünkü düğünlerde ve şerbetlerde yapılan adet ve törelerde kullanılan renklerin ve çeşitli yiyeceklerin belirli anlamları bulunmaktadır. Bu anlamlar da Eski Türk Mitolojisi ile ilgili bulunmaktadır. Örneğin pembe tül bağlanmış olan sürahi mutluluğu simgelerken mavi tül bağlanmış olan da kutsallığı yani evlilik bağının kutsal olduğu betimlenmiş olmaktadır. Şeker ise ağız tadını ve refahı simgelemektedir. Bu renklerden bazılarının Ortaasya kökenli olanları ve anlamları şöyledir:

Pembe (Tül): Mutluluk getirdiğine inanılmaktadır.

Mavi (Tül): Bu maviye turkuaz mavisi de denmektedir. Rengini Gök Tengriden almış olduğuna inanılmaktadır. Bu yüzden mavi renk kustallığı simgeler.

Tatlılar: Yaşama sevincini simgelemektedir.

Şeker: Refah ve mutluluğu simgelemektedir.

Süt: Süt temizliğin işareti sayılmaktadır. İslami kökenlidir. Bilindiği gibi Hz. Peygamberimiz İsra ve Mirac hadisesinde Cebrail kendisine getirerek üç içilecek şey ikram etmiştir. (Su, süt ve şarap) Hz. Peygamber efendimiz de sütü içmeyi tercih etmiştir.

Mum: Aydınlığın işareti olarak sayılmaktadır.

Tarak: Kadın güzelliğinin sembolüdür.

Ayna: Yine kadınlarda güzelliğin simgesidir.

İğ: Kadınlığın simgesi sayılmaktadır. (Hititler'de iğ (kirman) ve ayna kadınlar için güzellik simgesidir. Nitekim Hititler'de **iştiştaya** ve **papaya** adlı tanrıçaların hem yeraltı tanrısının yardımcıları ve hem de güzellik tanrıçaları olduğunu tarihi kaynaklar belirtmektedir. Bu iki tanrıça da ellerinde kadınlık sim-

gesi olan ayna ve iğ (kirman) taşıyor haldedirler.) (Anadolu Uygarlıkları Tarihi - Cilt: I. Sayfa: 77).

Büyük şerbetin içilmesinden (yani büyük nişandan) sonra kız tarafı oğlan tarafını oğlan tarafı da kız tarafını belirli bir günde evlerine çağırarak yemek ziyafeti verirler. Bu yemek bazı yörelerimizde gündüz vakti verilerek bazı yörelerimizde de akşam üzeri verilmektedir.

BAYRAM GÖRMEYE GİTMEK: Oğlan tarafı gerek Ramazan bayramında ve gerek kurban bayramında **gelinlik görmeye giderler.** Oğlan tarafı kıza ve yine yakın akrabalarına birtakım hediyeler alır ve götürürler. Gelinlik kıza altınlar, bilezikler vb. gibi hediyeler ve kına, şeker ve kolonya da alınmaktadır. Bu arada oğlan tarafı kendi yakın akrabalarına da gelin görmeye gideceklerini haber vererek onların da gelmeleri için davet ederler. Bu akrabalar da aldıkları hediyelerle oğlan eviyle birlikte kız evine gedirler ve bu hediyelerini gelinlik kıza takdim ederler. Bayramlık görmeye gitme ya bayramdan bir gün önce (Arefe günü) veya bayramın ikinci veya üçüncü günü olur. Oğlan tarafı kurban bayramında bir koyun veya koç alarak gelinlik kıza hediye götürürler...

GÜN KESME (DÜĞÜN GÜNÜNÜ KARARLAŞTIRMA) DÜĞÜN BAŞLATMA (BAYRAK KALDIRMA):

Oğlan tarafı düğün yapmak için birtakım hazırlıklarını yapar. Ve bu arada da kız tarafından da yine aynı şekilde hazırlıklar yapılmaktadır. Oğlan tarafı yine yakın akrabalarıyla bir gün toplanarak kız evine gider düğün gününün ne zaman yapılacağını belirlerler. Bunun için de kız evine haber gönderilir. Bu haberden sonra gelecek cevaba ve verilen güne göre oğlan tarafı birtakım hediyelerle kız evine bir akşam üstü kendi yakın akrabalarıyla birlikte giderler. Kız evinde hoşbeşten sonra konu açılır **müsadeniz olursa artık gelinimizi alacağız** derler. Kızın babası da evet cevabını verir ve her iki aile için en uygun zaman belirlenerek o gün düğünün kurulmasına karar verirler. Kız evinde yenilen yemekten sonra da kalkar evlerine gelirler. Düğün için her iki taraf da daha yoğun bir şekilde hazırlık yapmaya çalışırlar. Eskiden bilhassa da köylerde başlık adı verilen bir para kız tarafınca oğlan tarafından alınır ve bu para ile de kızın masraflarına harcanırdı.

Aslında hiçbir İslami dayanağı da olmayan bu adet aynı Hititlerdeki **KUSATA (ağırlık)** adetiyle tıpa tıp benzerlik göstermektedir. Bilindiği gibi Hititlerde evlenen bir kişi evlendiği kızın babasına kusata adı verilen bir parayı veya maddi karşılığı vermeyince o kızla asla evlenmiş sayılmazdı. Kızın babası da ivaru adı verilen bir çehizi kızına verirdi. Bu çehiz de bu kusata ile kılınırdı. (Hititlerde "eğer bir madam" adlı kanunda madde 28 ve madde 29 bakanız - Yakın Şark II Anadolu-Prof. Şemsettin Günaltay. Sayfa: 155-156) Keza beşik kertmesi adeti de Hitit kökenlidir. (A.g.e. Sayfa: 156) Yöremizdeki on ve on-

beş yıl öncesine kadar varlığını koruyan ve günümüzde de artık yavaş yavaş önemini yitirmiş olan başlık parası konusunun İslamdaki **MEHİR ile de hiçbir alakası yoktur. Çünkü mehir kadına verilen ve onun sosyal garantisi durumunda olan bir maddi karşılıktır ve bu maddi unsuru ancak kendi tasarrufu ile kullanabilmektedir ve kızın babasının bunda hiçbir hakkı ve tasarruf yetkisi bulunmamaktadır.** Günümüzde ise artık evlenen erkek ile kızın çehizleri ve ev eşyaları hemen hemen ortaklaşa alınmaktadır.

Oğlan tarafı düğünde yapılacakların masrafların bir listesini yaparak neler alınacağını kararlaştırır. Düğünde verilecek yemek için gerekli olan masrafı ve davulcuya ve zurnacıya arabalara verilecek paraları ve diğer yapılacak masrafların bir listesini çıkarır ve neyi nasıl bir şekilde yapımaları gerektiğini ev halkıyla birlikte kararlaştırırlar. Kız tarafı da kendisine göre hazırlıklarını yapar. Kız kendi eliyle hazırladığı dantela ve oyaları ve diğer el emeği ve göz nuruyla yaptıklarını ütüler ve hazır bir hale getiri. Kız tarafı gelinlik kızın yatak ve yorganının ve diğer çehiz eşyalarını yaparlar. Bu arada da **ÇATI** adı verilen ve köylerde de **Töre** olarak adlandırılan oğlan tarafına gönderilecek hediyeleri de hazırlarlar. Bu hediyeler ise genelde kaynanaya ve kayınbabaya bir seccade (namazlağı), bir elbiselik, bir karyola takımı ve bir elbiselik ve gömlek hediye olarak hazırlanır. Oğlanın yakınlarına da, kaç tane bacısı var ise bunların adedine göre hediyelik töre hazırlanır ve ayrıca da gelin görmeye gelen oğlan tarafının yakınlarına ve şerbette de ağır hediye getirmiş olanlara da kız tarafının yakınlarına hazırlanır ve ayrıca da gelin görmeye gelen oğlan tarafının yakınlarına ve şerbette de ağır hediye getirmiş olanlara da kız tarafınca birer törelik hazırlanır. Genelde bu töre veya çatı olarak adlandırılan hediyeler el emeği ve göz nuru olan işlerden gönderilmektedir ki değeri olsun diye.

Bütün işler ve hazırlıklar bittikten sonra da kararlaştırılan günde düğün kurulur ve bayrak kaldırma işine başlanır. Eskiden köylerde ve Gürün ilçesi merkezinde her eve birer kibrit veya bardak veyahutta havlu (peşkir) hediye olarak (buna okuntu denir) gönderilir ve böylece düğüne davet edilirdi. Düğüne davet edene ise okuntucu adı verilmektedir. Düğün kurulmadan birkaç gün önce bütün akrabalara **şu gün düğünümüz başlıyor** diye haber gönderilir. Davulcular ile anlaşılır ve Cuma günü de bayrak kaldırılır. Bayrak kaldırılırken dua yapılır ve dikilen bayrağın ağacına elmalar dikilir ve bunlara da nişan alınarak silah sıkılır. Eskiden bu elmayı vurabilenlere hediyeler verilirdi. Düğünde düzeni sağlamak için **düğün kahyası** tutulur ve bir de kahveci seçilir. Köyden köye düğüne davet etmek için de **salıkçı** adı verilen bir davetçi gönderilmekteydi. Eskiden yapılmakta olan adetlerin büyük bir kısmı bugün unutulmuş durumdadır. Bu diğer konularda olduğu gibi düğünler konusunda da böyledir.

Mesela köyden köye düğüne davet eden kimse gönderilir. Ve buna salıkçı adı verilirdi ki bu salıkçı bir köyden diğer köye varınca bu kişiye yapmadık eziyet verilmedik ceza kalmazdı. Yaşlılarımızın anlattıklarına göre köyün en

yüksek bir yerine kağnının iki tekerinin takılı olduğu mazıyla birlikte bu adam da çıkarılır ve mazıya bağlanan salıkçı kişi bu tepeden bu tekerlekler ile yuvarlanarak aşağıya kadar yuvarlandılırdı. Bu her iki tekeri birbirine bağlayan mazının üzerine sarılmış olan salıkçı adam aşağıya kadar birçok tehlikelerle karşılaşarak aşağıya kadar inerdi. Çoğu kez ağır yaralanmalar bile vukuu bulmaktaydı. Günümüzde ise artık bu adet kaldırılmış durumdadır. Bunun yerine hemen hemen köylerde de artık düğünlere davet etme adeti **özel olarak bastırılmış düğün kartlarıyla yapılmaktadır.** Eskiden yöremizdeki düğünlerde davul bir hafta çalınırdı ve Pazartesi günü başlayan düğün ertesi Pazartesine kadar devam ederdi. Fakat günümüzde ise düğünler üç gün sürmektedir. Cuma günü bayrak kaldırılır ve Pazar günü de gelin getirilerek düğün işi bitirilmektedir.

Bayrak kaldırıldıktan sonra yöremizde düğünler genelde davul ve zurna ile yapılmaktadır. Sadece Maraşlı (Erdoğan) köyümüzde yaşayanlar Çerkes oldukları için bunların düğünlerinde akardion veya mızıka çalınmaktadır. Çerkeslerin oyunları da değişik olarak oynanmaktadır. Diğer yörelerimizdeki ve oynanan oyunların hemen hemen hepsi de aynıdır. İlçemiz yöresinde oynanan oyunlar ve çalınan oyun havaları ise şunlardır:

A- ERKEKLERİN OYNADIKLARI (ÇEKMİŞ OLDUKLARI) HALAYLAR:

1- Sivas halayı (ağırlama)
2- Abdurrahman Halayı
3- Hırpali
4- Tanzara
5- Keçiko
6- Kırıkhan
7- Habuduyar
8- Narey
9- Cane cane
10- Halaylım yar
11- Çiftetelli
12- Sinsin (Kızık havası)
13- Güreş (Kızık havası)
14- Delilo

B- KADINLARIN OYNADIKLARI (ÇEKMİŞ OLDUKLARI) HALAYLAR:

1- Madımak
2- Sivas halayı
3- Küstüm
4- İlvanlım
5- Tombulum
6- Misket

7- Konyalım
8- Adanalı
9- Çiftetelli
10- Biribirilerine

C- DÜĞÜNLERDE ÇALINAN DİĞER (OYUN) HAVALARI DA ŞUNLARDIR:

1- Seğmen yürütme havası
2- Gelin indirme havası
3- Gelin bindirme havası
4- Oturak havası
5- Ömeroğlan

Düğün evinde akşam olunca evine dağılanlar tekrar toplanırlar. Bir ara gençler tekrar davul zurna eşliğinde halaylar çektikten sonra işi Sinsin oynamaya ve tura oynamaya dökerler. Bundan da usandıktan sonra güreşmek isteyenler aranır. Eğer istekli olanlar olursa bunlar için de Kızık Pehlivan Havası (veya Köroğlu havası) çalınır. Daha sonra da davul zurna kadınlar için çalmaya başlar. Erkekler ise bilhassa da düğünlerde ayrı bir şenlik olan yüzük oynama faslına geçilir. Yüzük oynama ise kısaca şöyledir: Yüzük oyununu oynayacak olanlar iki guruba ayrılırlar bu iki gurup da birbirlerinden gizlice kahve fincanlarının içine bir yüzük saklarlar. Hangi gurubun adamı yüzüğü bulursa yüzük saklama işi o tarafa geçer. Bu defa bunlar saklar diğer taraf aramaya başlar. Eğer bulamazlarsa yüzüğü saklayan taraf yüzüğü bulamayan tarafın adamlarının alınlarına islendirilmiş fincanın arkasıyla mühür vururlar. İkinci seferinde de bu karalanmış yeri bir arkadaşına ceza olarak yalattırırlar. Bu arada da yöremizin mani, tekerleme, ninni veb. gibi halk kültürünün ayrılmaz bir parçası olan ve adına da TORAMAN dediğimiz bir nevi hiciv veya tekerleme olan dörtlükler yenilen tarafa hakaret vb gibi olsun diye söylenir. Bu işi özel olarak her düğünde söyleyen kişiler bulunmaktadır ve yüzük oyunlarının da aranılan kişileridirler. Bu toramanlardaki özellik yenilen tarafı hicvetmek veya abes şeylerle bile hicvetmektir. Toraman söylemeye ise yüzüğü ilk kez bulan taraf söylemeye başlar. Yüzüğü ilk bulmaya ise GÜLDESTE adı verilmektedir. Toramanlara misal olması bakımından aşağıya iki adet toraman yazmayı uygun bulduk:

"Aldım aldım alamadım
Bir destegül çalamadım
Oboy leyli lice canım
Va hay leyli lice canım"

Yüzüğü buldu eşimiz
Hayra döndü işimiz
Oboy leyli lice canım
Va hay leyli lica canım."

Yüzük oyununun sonunda da oynayanlara düğün sahibi tarafından bir yemek hazırlanmışsa yemek verilir veyahutta alınmış olan çerezden dağıtılır. Gece geç saatlere kadar süren bu oyun da bittikten sonra herkes evine dağılır. Düğün sahipleri de az da olsa uykusuz kalmamak için onlar da yatarlar.

Sabahleyin erkenden kalkan (Sabah namazından önce) düğün kahyası ile düğünün kahvecisi (düğün kahyası düğünün yönetiminden sorumludur. Kahvecisi ise gelene gidene kahve yapmak ve şeker kolanya tutmakla görevli) düğün sahibinin yakınlarını giderek evlerinden habersizce yakalayarak çoğu kez elbiselerini giyinmelerine bile fırsat vermeden o şekilde yakalayarak götürmüş oldukları bir eşek üzerine ters bindirerek getirirler ve düğün evine getirirken de yolda buldukları çamur vb gibi pis şeyleri de üstüne başına sürerler. Bu haliyle getirirler ve böylece diğer bindirecekleri kişileri de topladıktan sonra bunları düğün evine getirirler ve davul, zurna oyun havası vurur bunlar da halayın başına durur böylece bir şenlik meydana getirirler. Ters eşeğe bindirilenler davulcu ve zurnacıya bahşiş verirler. Düğüne gelenler de içtikleri kahveden sonra (köylerde) kahveciye bahşiş vermeleri de adettendir.

Düğün evinde gün erkenden başlar. Kuşluk vaktine doğru düğün evi şenlenir. Öğleye doğru da kadınları davul ve zurna eşliğinde yengeler (Düğünü olan damatın yakını olan genç kadınlar) ev ev dolanarak seğmen toplarlar. Bu dolanma da davul ve zurna eşliğinde yapılır. Öğlen sırasında da kız evine kına yakmaya gidilmek üzere yola çıkılır. Eğer kız evi uzak yerde ise giden ona göre hazırlanır. Yok eğer köyün içinde ise hemen hemen herkes giderler.

Bu arada dışarıdan yani uzaktan gelen düğüncüleri (seğmen) düğün kahyası davul ve zurna eşliğinde karşılar ve onları düğün evine davet eder. Bu iş için davul ve zurna "Seğmen karşılama havasını çalmaktadır. Eskiden düğüne davet eden kadına okuyucu veya okuntucu adı verilirdi. Ve düğüne davet eden erkeğe ise MUMCU adı verilirdi. Kadın çağırıcı peşkir, kibrit, bizaz, bardak vs. gibi eşyalar dolaştığı evlere verirken şimdi bu adet de kaldırılmış durumdadır. Eskiden düğüne gidenler tarafından heybe içinde birtakım hediyeler götürülürdü. Şimdi ise bu adet kalkmış durumdadır. Yani eskide adet olan "Heybe götürme" adetinin yerini günümüzde OKUNTU VERME geleneği almıştır. Okuntu verme işi ise; düğüne çağrılanlarca düğün sahibine verilen yakınlığına göre oranı değişmekte olan para miktarıdır. Okuntu verme işini erkekler yaptıkları gibi kadınlar da yapmaktadırlar. Ve bu iş de genelde gelin gelip düğün yemeği yendikten sonra olmaktadır.

Düğün kahyası düğüne bilhassa da köyün dışından gelen misafirlerin rahat ettirilmesi hususunda çok dikkatli ve titiz davranmak zorundadır. Her misafirin kaldığı eve giderek onun rahat ettirilip ettirilmediğini sormak zorundadır. Aksi takdirde akşamleyin düğün evinde toplanıldıktan sonra kurulan geleneksel mahkemelerde gelen misafirin şikayeti üzerine yargılanarak para verme veya orada bulunanlara bir miktar kuruyemiş vb. gibi (çerez cinsinden) yiye-

cekleri almak cezasına çarptırılır ve bunu da onun yapmak zorunluluğu vardır.

Sırası gelmişken bu ceza verme ve mahkeme kurma geleneğinden söz etmek yararlı olacaktır. Ceza vermedeki amaç düğün sahiplerini veya damadın yakınlarını (ağabeyini, amcasını, dayısını, kayınbiraderini veya diğer yakınlarını vb. gibileri) herhangi bir suç isnat ederek onları cezalandırmaktır. Bazı zamanlarda da birtakım kurallara uymadığı veya üzerine düşen vazifeyi yapmadığı kanaati hasıl olunca bu mahkeme kurulur ve gerekli ceza verilir. Kurulan mahkemenin iki jandarması, savucusu ve hakimi olur. Şahitler bulunur ve bir de şikayetçi bulunur. Bu şikayet üzerine mahkeme tutuklama emrini verince jandarmalar suçluyu alır getirirler. Buradan mahkeme edildikten sonra (geleneksel halk mahkemesi) cezalar verilir. Verilen cezalar ise; suya basma üzerinden su dökme, para cezası, çerez alma, falakaya yatırma, herhangi bir hayvanın taklidini yapma, veya türkü çağırma vb. gibi cezalardır. Bu ceza verme geleneği kınanın yandığı gün olduğu gibi bir de gelin indikten sonra ve damadın yanında toplanıldığı vakit yapılmaktadır ki bu da genelde aynı şekilde olur. Ayrıca damat ile sağdıçın oturmuş oldukları sandalyeye kim otururşa o kişi de mutlaka cezalandırılır. Ayrıca da damadın çalınması (hırsızlanması) veya herhenagi bir eşyasının kaybolması durumunda da sağdıç cezalandırılır. Bu ceza da genelde para cezası olur ve toplanan paralar da damada hediye olarak verilmektedir.

Eğer kına yakmaya gidilen yer yani gelinlik kız köyün dışındaki bir yerde (köyde veya şehirde ise) düğüncü gitmişken gelinin çehiz senedini de tanzim ederler. Çehiz yazma geleneği de bilhassa da köylerde başlı başına bir gelenektir. Kız tarafının da oğlan tarafının da almış oldukları tüm eşyalar kızın çehizi olarak yazılır. Kız tarafı çeyizin fiyatlarını oldukça kabarık fiyatlarla yazdırmaya çalışırlarken oğlan tarafında oldukça düşük fiyatla yazdırmaya çalışırlar. Orada bulunanlardan bir kız tarafının adamı bir de oğlan tarafının adamı fiyatları söylerler. Çehizi genelde ya köyün imamı veyahutta köyün öğretmeni yazar ve bu tutulan listenin başına "Filan köyde filanın kızı filanın çehiz senededir" diye başlık atar. Sırasıyla eşyalar yazıldıktan sonra da en sonuna kızın ziynet takıları yazılır. Ziynet takısının tam fiyatı yazılır. Çehiz senedinini yazılması her iki tarafın bu senedi imzalaması ve herhangi bir köyün (kızın köyünün veya damadın köyünün muhtarının) mühürlemesiyle de yazma işlemi sona erdirilir. Çehiz sanadini yazan kişiye çorap vb. gibi bir eşyanın hediye edilmesi de adettendir. Ayrıca davulcu ve zurnacıya da birer havlu vb. gibi şeyler de hediye edilir. Bu arada da en sona doğru çehiz senedi yazılırken sıra sandığa gelince sandığın üzerine bir küçük çocuk oturtularak düğün sahiplerinden bahşiş istenir. Bu bahşiş alındıktan sonra veya bağışlandıktan sonra da sandık yazılır. Eğer gelin başka köyden götürülmekte ise bu çehiz işi yazılırken bu arada da kadınlar kına yakar kına yakma işi ise yöremizde başlı başına bir ayrı gelenek ve adet işidir.

KINA YAKMA GELENEĞİ:

Yöremizdeki düğünlerde kına yakma geleneği genelde Cumartesi günü yakılarak yapılır. Kına yakma adeti bir gündüz kınası olarak yanar ikincisi ise aynı günün gecesinde yine kız evinde yakılır ki buna akşam kınası" adı verilmektedir. Düğün alayı Cumartesi günü öğlen sırasında çıkarak kız evine giderler. Bu gidiş her zaman olduğu gibi yine davul zurna eşliğinde seğmen yürütme havasının çalınmasıyla birlikte gidilir. Köylerde bilhassa kız evinin önüne gelen düğün alayını dışarıda erkekler karşılarlar. Kız evinin düğün kahyası gelen misafirleri içeriye davet eder. Kadınlar da kadınların bulunduğu ve toplandıkları eve giderler. Kız evindeki kadınlar kına yakmaya gelen oğlan tarafına kapıyı kilitleyerek "KAPI KİTİ" adı verilen bir bahşişi almadan kapıyı açmazlar. Bu bahşiş genelde damadın annesi veya yengesinden alınır. Bu arada misafir gelen erkekler eğer başka köyden gelmişler ise o köy tarafından her eve misafir dağıtırlar. Kadınlar da keza öyle dağıtılırlar. Fakat genelde kadınlar dağıtılmayıp kız tarafınca yemek ziyafeti verilmektedir. Çünkü kadınların kına yakmalarının işi uzun sürdüğünden böyle yapılmaktadır. Bu arada erkekler tekrar düğün evine geldiklerinde eğer çehiz yazılacaksa yazarlar. Yoksa oturur kadınların kına yakmalarını bitirinceye kadar sohbet ederler.

Kapı kitini aldıktan sonra kapıyı açan kadınlar tarafından yeni gelenlere hoşgeldiniz derler. Çünkü kız evi oğlan evi gelmeden daha önceden hazırlanmışlardır.

Kız evinden oğlan tarafının geldiğini görünce hemen ortaya bir yastık konur. Kıble tarafına kız oturtulur. Oğlan tarafından getirilen bir pembe tül gelinlik kızın yüzüne örtülür. Damadın bacısı bir de yakını teyzesi kızı vb. gibi birisi gelinin yanına otururlar. Kızın ayağının altına bir ŞEKER KUTUSU konur. BAŞINA DA BİR EKMEK KONUR. **Pembe tül mutluluğu simgelerken şeker ve refahı simgelemektedir. Ekmek de bolluk ve bereketi temsil etmektedir.** Gelinin başına konan ekmeğin üstüne de mum konmaktadır. Bu mumlar **3, 5 veya 7 gibi genelde tek rakamlı olmaktadır.**

Bu hazırlıklar yapıldığı sırada oğlan tarafı tam kız evinin kapısında bulunmaktadır. Bu arada dışarıda çalınan davul zurna kesilir. Kadınlar kendi aralarında bir MANİ söylemeye başlarlar:

"Kız ben seni almaya geldim
Alıp da geri dönmeye
Kız evinden götürürler odunu
Bilemedim gelin kızın adını
Yiyen bilir leblebinin tadını
Bilemedim gelin kızın adını"

Buna benzer birtakım maniler söylendikten sonra oğlan evinden götürülen 12 veya 24 adet mum, mum adedince kız tarafından bu mumlar yakılır. Gelinin başının üstüne konan ekmeğin üzerine tutarlar. Bu arada da kız tarafın-

dan genç bir gelin eline almış olduğu tepsinin içinde oğlan tarafından getirilen kınayı ezmeye ve suyla çamur haline getirmeye başlar. Bu arada da orada bulunan kadınların birçoğunun katılımıyla koro halinde birtakım ilahiler ve maniler söylerler. Bu manilerden bir örnek şöyledir:

"Altın tas içinde kınam ezildi.
Gümüş tarak ile zülfüm çözüldü
Gelin olan kızın benzi bozuldu
Kimsenin evladı bir tane olmasın öksüz kalmasın
Allahümme salli ala seyyidina Muhammed
Yeşil alemine gelir Muhammed."

Demir ibrik gibi kaynadım coştum
Gendi yağımınan gavruldum biştim
Daha güccük idim gurbete düştüm
Kimsenin evladı bir tane olmasın yetim kalmasın
Allahümme salli ala seyyidina Muhammed
Yeşil aleminen gelir Muhammed
Kına yakılırken okunan ilahilerden bir örnek ise;
"Üç minaresi var birisi kısa
Onda namaz kılan Hz. Musa
Kırk ayak çık basa basa
Onda namaz kılan Hz. Musa
Allahümme salli ala seyyidina Muhammed
Yeşil aleminen gelir Muhammed

Elinde feneri, ortada döner
Onda namaz kılan Allah, Hz. Ömer
Allahümme salli ala seyyidina Muhammed
Yeşil aleminen gelir Muhammed!

Bunlar söylendikten sonra kına yakılır. Kına konuk kadınlara ve diğer kadınlara dağıtılır. Önceden yanmış olan mumlar da söndürülür. Gelinin başındaki ekmek ile ayağının altındaki şeker kutusu alınarak (damadın bacısı veya bir yakını alır) onu götürürler ve kınadan döner dönmez götürür damada bunları satarlar. Söndürülen mumlar ortaya saçılır ve orada bulunanlar tarafından da kapışılırlar. İkram edilen sigaralar da böylece saklanır veya çalınırlar ki bunları alanların da başlarına darısı (aynısı) geleceğine inanılmaktadır.

Kına yakma işlemi bitirildikten sonra başka yerden oturan erkeklere haber verilir ve hep beraber kız evinden tekrar oğlan evine düğün alayı davul zurna eşliğinden çıkar gelirler. Eğer kız evi başka bir köyde ise akşam kınası yakmak için birkaç tane kadın ile yine birkaç tane erkek kalırlar ve diğerleri giderler. Bunlar o akşam kız evinde kalarak kınayı yakarlar.

AKŞAM KINASI: Akşam kınasında düğünün hemen hemen en kalabalık olduğu zamanıdır. Kına akşamında genelde köy yerlerine evlerde veya bahçede erkekler otururken ilçe merkezinde de aynıdır. Kadınlar da kapalı bir yerde toplanırlar. Kına yanıncaya kadar erkekler bir arada halay çekerler. Daha sonra da kına yakma faslına geçerler. Erkekler bahçede veya içeride sohbet ederlerken veya herhangi bir şenlik icre ederlerken kadınlar da kına (akşam kınasını) yakarlar.

Gelinlik kız yine gündüzün kınasında olduğu gibi odanın ortasına oturtulur. Bir genç KIZ ELİNE BİR TARAK ALIR. GELİNİN SAÇINI TARAMAYA BAŞLAR. SAÇ TARANIRKEN yine kadınlar da koro halinde birtakım maniler söylerler. Bu manilerde kızın annesini babasını bacısını ve erkek kardeşini de katarak mani söylerler. (Önce babadan başlarlar)

"Bu kıza gerek bir baba
Ağalayalım kaba kaba
Aman baba canım baba
İşte goydum gediyirim
Sılamı ben terkedirim
Ana'ya: (Kız söylemiş oluyor)
"Bu kıza gerek bir ana
Ağlıyalım yana yana
İşte goydum gediyirim
Sılamı terk ediyirim
Erkek kardeşine:
"Bu gıza gerek bir gardaş
Ağlıyalım yoldaş yoldaş
Aman gardaş canım gardaş
İşte goydum gediyirim
Sılamı terk ediyirim
Kız kardeşine:
Bu kıza gerek bir bacı
Ağlıyalım acı acı
İşte goydum gediyirim
Sılamı terk ediyirim

Bunları söyleyen kız (kadınlar kız adına söylemektedirler.) Aynı zamanda kendi mahallesindekilere de söylemektedir:

"Sekinizde biberim
Mahlenizde bir benim
Aziz dutun komşular
Yarın bir gün giderim

Gidiyom elinizden
Gurtulam dilinizden
Yeşil başlı ördek olsam
Su içmem gölünüzden

Atladı geçti eşiği
Sofrada galdı gaşığı
Büyük evin yakışığı
İşte goydum gediyirim
Sılamı terk ediyirim"

Bütün bu maniler vb. gibi şeyler söylenip kına yakıldıktan sonra sıra kadınların halay çekmesine gelir. Erkeklerin oynamış oldukları davul-zurna istenerek kadınların yakınında çalınması istenir, genç kızlar ve gelinler kadınlara mahsusu oyunları oynarlar. Gece geç vaktilerde de kına yakma işi bittikten sonra oğlan evi (düğün alayı) kız evinden ayrılır.

Bu arada da oğlan evinde de damadın kınası yakılır. Gençler bir araya gelirler ve damadı da ortalarına alırlar. Sağdıç olan kişi ortaya çıkarak (veya kahya) orda bulunanlardan damadın kınasını yakalım mı? diye izin ister. Oradakiler de "hayırlı olsun" diye cevap verdikten sonra kına yakmaya başlanır. Erkekler de kendi aralarında koro haline bir mani söylerler:

Kınayı getir ana
Parmağımı batır ana
Bu gece son gecem
Yanında yatır anam

Kınaya galdı üç günü
Oldum yarin düşkünü
Yalın ayak başı açık
Yola düştüm kış günü

Bu şekilde maniler de söylenildikten sonra damadın kınasının yakılmasına geçilir. Bir tepsinin içinde hazırlanmış olan kına önce damadın eline sürülür daha sonra da orda abulunanlara ikram edilir. Böylece kına yakma işi de bitmiş olur. Daha sonra erkekler halay çekmeye başlarlar. Eğlence gece yarılarına kadar hatta sabaha kadar da sürdüğü olur. Yine bu gece de erkekler yüzük oynarlar ve birtakım eğlenceler de düzenlerler. Düğün evinde eğlenceler böyle sürüp giderken düğün sahibi de yarın için yapılacak olanların hazırlığını yapmaya başlar. Gelinin indiği gün yemek verileceği için yemekte mutlaka bir kurban kesmek gereklidir. Bu düğüncünün çokluğuna göre bir koyun olabildiği gibi bir tosun hatta iki tane de olabilmektedir. Bu kesilen hayvan ertesi gün yapılan sulu yemekte kullanılacaktır veyahutta düğün yemeği olarak ve-

rilecek olan "etli ekmek (lahmacun) için kullanılacaktır. Düğün yemekleri ise genelde şunlardır: Yayla Çorbası, Ayran, Etli Ekmek, Yahni, Bulgur Pilavı, Pirinç Pilavı, Hoşaf, Kızartma, Haşlama, Döner, Kebap, Helva, Tatlı vb. gibi yiyeceklerdir... Düğün yemeğini özel olarak tutulan ve bu işten anlayan kişilerce yapılır.

GELİN ALMAYA GİTME VE DÜĞÜN YEMEĞİ

Pazar günü sabahın erken saatlerinde başlayan geline gitme hazırlığı gelin almaya gidecek vasıtaların ayarlanmasıyla ve kimlerin gidip gitmeyeceğinin kararlaştırılmasıyla başlar. Eğer gelin köyün içinde ise pek fazla zorluk çıkmaz. Genelde köyün vasıtalarınca bindirilen gelin köyün biraz uzağına kadar götürülerek gezdirilir ve geri getirilir. Bu arada da köyün çocukları bu arabaların önüne geçerek engel koyarlar ve düğün sahibinden bahşiş koparırlar. Eğer düğün alayı köyün dışına giderek gelin getirecek ise önceden tutulmuş olan arabalara binerek giderler. Düğün alayı gelin evine gidince yine aynı samimi havayla karşılanırlar. Oğlan evi sevinçli bir halde iken kız evinde ise oldukça hüzünlü dakikalar yaşanmaktadır. Bu arada da kız (şehir merkezinde kuaföre götürülür. Köylerde yakınları gelinin saçını yaparlar ve giydirirler.) Gelinliğini giyer ve hazırlanır. Gelinin gelinliği giydirildikten sonra kızın kardeşi (erkek kardeşi) çağrılarak kızın kuşağı bağlatılır. Buna KARDEŞ KUŞAĞI adı verilmektedir. Bu kuşak da genelde AL (kırmızı) renkte olmaktadır. Daha sonra da dışarıda bekleyen düğün alayına teslim ederler. Kızı genelde kardeşi çıkarır. Ve damadın akrabası veya damadın kendisi gelinin elinden tutarak arabaya bindirir. Bu arada bazı yerlerde gelin arabaya binerken dua yapılmaktadır. Bu duadan sonra da tekrar davul zurna çalınır ve kız evinden ayrılır. Ve oğlan evine gelinir.

Bu arada unutlmaya yüz tutmuş ve yer yer de bazı köylerimizden hala devam etmekte olan düğün de bayraktarlık geleneğinden de söz etmek gerekmektedir. Yöremizde bir köyden bir köye düğüncünün (kınacının) geleceğini haber göndermek için birkaç kişi oğlan tarafından kız tarafına SAĞLIKÇI adı altında gönderilir. İşte sağlıkçıdan haberi almış olan kız tarafı toplanarak hep birlikte düğün alayını köye yakın bir yerde karşılarlar. Bilindiği gibi Türk töresinde bayrak kutsaldır. Ve düğünde de kullanılmaktadır. Divan-ı Lügatit Türk de BADRAK biçiminde yazılan BAYRAK sözcüğü "savaşlarda kullanılan ve ucuna bir ipek parçası takılan mızrak" olarak açıklanmaktadır. Yine aynı eserde XI. yüzyılda Oğuz Türklerinin de değişik de olsa bayrak sözcüğünü kullandıklarını belirtmektedir. Evlenen kişinin de düğünü ilk olarak bayrak dikmeyle başlamaktadır. İşte düğünde dikilmiş olan bu bayrak seğmenlerden birisi tarafından alınarak düğün alayıyla beraber kız evine gidilir. Ve aynı şekilde kız evinin de bayraktarı bulunur. Bu iki düğün alayı da birbiriyle karşılaştıkları zaman her iki düğün alayının bayraktarı da birbirlerini selamlamak üzere ellerin-

deki bayrakları birbirine paralel bir şekilde uzatırlar. İlk önce kız tarafının bayraktarı söze başlayarak şöyle seslenir:

Bayraktar bayrağı kaldır
Yönünü kıbleye döndür
Pirine bir selam gönder
Verelim Muhammed'e salavat

Sallu Ala Rasulüna Muhammed" der. Bunun üzerine de oğlan tarafının bayraktarı şöyle cevap verir:

"Bayraktar bayrağı kaldırdı
Yönünü kıbleye döndürdü
Pirine selam gönderdi
Verelim Muhammed'e salavat

Sallu Ala Muhammed" denilerek topluca salavatlar verildikten sonra her iki tarafın bayraktarı da birbirlerine sorular sorarlar. Bu sorular ise Bayrağı kim icad etti? Bayrak mı büyük sancak mı? Bayrağın bezini kim dokudu? Bayraktaki yıldız neyi temsil eder? Hilali neyi temsil eder gibi sorular sorar. Oğlan tarafının bayraktarı da bunlara cevap verir. Daha sonrada hep birlikte kız evinin yolunu tutarlar. Eğer oğlan tarafının bayraktarı verilen sorulara cevap veremez ise düğün alayı cezalandırılır veya köye sokulmazlar. Veyahutta herhangi bir bahşişi aldıktan sonra yine işi tatlıya bağlayarak düğün alayına yol verirler. Bu gittikçe unutulmaya yüz tutmuş olan geleneğimiz hala birçok köyümüzde devam etttirilmektedir... Yöremizde bir kişiye beddua olarak: "Bayrağın diki kala" vb. gibi beddualar etmektedirler ki bu düğünün yarıda kala demektir. Eskiden düğünlerde at yarışları da yapılmaktaydı. Fakat bu yarışmalar ne yazık ki artık yapılmamaktadır.

Düğün alayı kız evinden gelini alarak tekrar oğlan evine döner. Oğlan evinin önünde duran arabalardan düğüncüler inerler. En önce getirilmiş olan gelin arabası en sona kalır ve gelini indermez. Önceden at ile gelin getirilmekte idi. (Şimdi araba ile getiriliyor) gelin bahşiş istiyor diye gelinin kayınvalidesi (oğlanın annesi) veya babası çağırılır. Bu arada kız ile birlikte beraber gelen kızın bir akrabası da bulunmaktadır. Damadın anne veya babası "gelinime bir inek veriyorum veya bir koyun veriyorum" diye taahhütte bulununca gelin arabadan indirilir. Gelinin evin eşiğinin önüne gelince ayağının altına bir tahta kaşık (kambur tarafı göğe bakacak şekilde) konur ve gelin ayağıyla basarak onu kırar. (Şimdi bardak konmaktadır) bu arada da damadın bir yakını olan kadın damın üstünden topluluğun üzerine üzüm şeker para vb. gibi şeyler atar. (Bunun anlamı ise herkesin ağzının tatlanması ve bu mutlu olayın herkese bulaşması temennisinde bulunmaktadır.) Sonra da gelin eve girer. Bazı köylerimizde ise eşiğin önüne bardak veya kaşık konmuyor bunun yerine (ağız kısmı dışarıya arka kısmı da ev tarafına gelecek şekilde) balta konmaktadır. Gelin bunu görüp almak zorundadır. Böyle olursa dikkatli olacağına ve dışarıya karşı

keskin ev halkına karşı da tam aksi davranacağı manası verilmektedir. Bütün bu adetlerin geleneksel anlamı gelinin ayağının uğurlu olması temennisi yatmaktadır. İçeri giren gelinin kucağına hemen orada bulunan bir erkek çocuğu verilir ki ilk çocuğu erkek olsun temennisinde bulunmaktır. Eve giren gelini odanın ortasına koyarlar. Kadınlar da hep bir ağızdan koro halinde mani söylemeye başlarlar:

"Gelinim allar gelinim allar
Sende bir hal var sende bir hal var
Giydiğin allar giydiğin allar
Allah'a yalvar Allah'a yalvar
Gelinim sefa geldin
Sen sefa geldin
Kadem getirdin
Kadem kutlu olsun
Muhabetli olsun
Ağzın tatlı olsun
Gelinim sefa geldin

Giydiğin atlas
İğneler batmaz
Ağamsız yatmaz
Gelinim sefa geldin
Sen sefa geldin
Kadem getirdin
Kadem kutlu olsun
Muhabbetli olsun
Ağzın tatlı olsun
Gelinim sefa geldin

Giyer alaca, çıkar yamaca
Ağam bilecen, sen sefa geldin
Giydiğin çizme, ökçesin ezme
Sen sefa geldin
Keramet getirdin
Kadem kutlu olsun
Muhabbetli olsun
Ağzın tatlı olsun
Gelinim sefa geldin."

Bu maniler söylendikten sonra yine orda bulunan genç kızlar tarafından toplu ve koro halinde birtakım maniler söylenir: Geline bu arada kız evinden gönderilmiş ve birisinde yeşil diğerinde de Al krep ile bağlanmış olarak gön-

derilen iki sürahi şerbetten bir miktar içirilir. Yeşil renk muradı, al renk ise kız vermeden doğan üzüntüyü temsil ederek simgelemektedir."

"Kale başı bıtırak
Gelin kızlar oturak
Oturak da ne yapak
Satılak da gurtulak

Öyledir canım öyledir
Şimdi zaman böyledir
Böyledir canım böyledir
Şimdi zaman böyledir

Bu maniler vb. gibiler de söylendikten sonra orada bulunan kadınlar bu defa gelinin elinden tutarak onu da halaya alırlar. Bu arada da gelinin koluna 10 tane delikli ekmek takarlar. Bunun anlamı da bolluk ve bereket olsun dileğinden ibarettir.

Gelinin sağ eline de bir ayna verilir ki, bunun anlamı da AYDINLIK olsun diye... Gelin ile beraber halay çekilirken de şu mani söylenir ve en az üç kere dönülerek oyun bırakılır.

"Ağ üzüm kara üzüm
Heyma (Şeyma) donlu
Salkımı düzüm düzüm
Heyma donlu
Şükür olsun Allah'a
Bugünü gördü gözüm. (Üç kere tekrarlanmaktadır)

Sarı çiçek sarısı
Heyma donlu
Yere düştü yarısı
Heyma donlu
Biz ...'i everdik
Heyma donlu
Cümlesine darısı
Heyma donlu (Bu da üç kere tekrarlanmaktadır)

Bu maniler söylenerek halay çekimi de bittikten sonra yine gelin sandalyesine oturtulur ve gelinin de aynı damat gibi her içeri giren için ayağa kalkması şartı vardır. Aynı damadın sandalyesine oturmak cezalı düşmeyi gerektiriyorsa gelinin sandalyesine oturan kadın da ceza verilir. Sandalyenin üstüne oturtulan gelinin koluna takılan 10 adet ekmek alınarak orada bulunan kadınların hepsine de dağıtılır ve kadınlar bu ekmekten yerler. Daha sonra da kadınların düğün yemeğini yemeleri ve ardından da OKUNTU adının verildiği

düğün sahibine verilecek hediyenin verilmesi ve "HAYIRLI OLSUN" dilekleriyle düğün işi tamamlanmış olur.

Bu aradada dışarıdaki erkekler düğün yemeğini eğer geline gidilmeden önce yenilmemiş ise düğün yemeğinin yenilmesi ve ardından da okuntunun verilmesiyle ve "hayırlı olsun" temennileriyle düğün merasimi bitirilir. Bu arada da damadın sağdıç olan kişinin evinde toplanması olayına sıra gelir. Damat burada yıkanır. Kız evinden gelen iç çamışırlar dahil diğer giyecekler giydirilir. İç çamaşırları önceden giydirilen damadın elbiseleri çoğu kez orada toplananların huzurunda mahalle veya köyün imamı tarafından dualanarak veya salavatlanarak giydirilir... Daha sonra da damadın cezalandırılmasına veya damadın sandalyesine bilmeyerek oturanların cezalandırılmasına geçilir. Verilen cezalarda toplanan paralar damada hediye olarak verilir. Daha sonrada genellikle yatsı namazından sonra damat kendi evine götürülerek annesine ve yakınlarına satılır. Bu satma olayında damadın akrabalarınca toplanmış olan yiyecek hediyeler bir torbanın içinden damadı satmaya gelenlere verilir. Bunlarda bu hediyeyi kendi aralarında paylaşırlar ve damadı da içeri verdikten sonra 'Allah hayırlı etsin yumruk vurulması adettir. Yine damadın herhangi bir eşyasını çalarak sadıçına ceza verdirmekte adettendir. Böylece damadın satılmasıyla da düğün bitirilmiş olur. Damadın bağlanmış olmaması için ise dini nikah yapılırken bazı yörelerimizde birtakım işlemler yapılmaktadır. Ertesi gün damadın akrabaları DUVAK AÇMA adeti için gelin görmeye giderler. Duvak açma adetinde akraba olan kadınlar gelinin duvağının üstüne ve gerdek gecesindeki çarşafın üstüne para atarlar. Fakat gerdek gecesi çarşafını görme adeti de hemen hemen kalkmıştır.

YÜZ GÖRÜMÜ (DUVAK AÇMA) GELENEĞİ:

Gelin ile damadın düğünlerinin yapıldığı (sona erdiği) günün ertesinde yani gerdek gecesinden sonraki gün gelin ve damadın akrabalarına **Yüz açmaya gelin** diye haber gönderilir. Bu haberi almış olan ve önceden de zaten hazırlıklı olan gelin ile damadın akrabaları bu çağrıya uyarak düğün yapılmış olan eve gelinin **yüzünü açmaya** giderler.

Yüz açmaya gidenler hediye götürmezler (köylerde götürmektedirler). Hediye götürenler bisküvi kutusu, şeker kutusu vb. gibi hediyelik olan yiyeceklerden götürmektedirler. Ayrıca da para da götürülmektedir. Düğün evi bu misafirlere çerez, çay pasta vb. gibi şeyleri ikram ederler. Bu arada yüzün açmaya veya yüzü görülmeye gelinen gelin gerdek gecesinin ertesi sabahında yine gelinliğini giyerek yüz görmeye gelen misafirlerin huzuruna bu elbise ile çıkar. (Gelinlik ile) Bu arada eve gelen misafirlerden uygun görülen bir kadın gelinin yanına gider. Elinde bulunan çerezin içindeki karıştırılmış üç arpa **veya beş buğday** danelerini gelinin kuşağının içinden geçirerek aşağıya döker. Bunun anlamı ve amacı **Gelinin doğacak çocuğunun kızlı oğlanlı yani her ikisinden**

de doğurması dileğinde bulunulur. Çünkü yöremizde Arpa kızı temsil ederken, buğday da oğlan çocuğunu temsil ederek simgelemektedir. Gelen misafirler ikram edilen yiyecekleri yedikten sonra **Hayırlı Olsun** dilekleri ve temennisiyle dağılırlar. Yalnız kırsal kesimimizde hala duvak açma (yüz görümü) geleneğinde bazı yerlerde gerdek gecesi çarşafı bu misafirlerin önüne lir kalburun içinden getirilir. Bu çarşafın üstüne de gelen misafirlerce yakınlıklarına ve durumlarına göre para atılmaktadır. Yine yukarıda anlatıldığı gibi çerez ve pastalarını yedikten sonra da kadınlar evden ayrılırlar. Böylece de yüz görümü geleneği de sona erdirilmiş olur.

EL ÖPME (YE GÖTÜRME) GELENEĞİ:

Yeni evlenmiş ve düğünü yapılmış olan gelin gerdek gecesinin ertesi sabahı erkenden kalkar yatağını düzelttikten sonra gider önce kayınvalidesinin daha sonra kayınpederinin elini öper. Ve daha sonra da ailede ne kadar insan var ise bunların da ellerini öper. Böylece bunlara karşı devamlı saygılı olacağını belirtirdi. Günümüzde artık bu gelenek sadece kırsal kesimlerde sürdürülmektedir. Yeni gelmiş olan gelin ailede bulunan her ferde başta damadın babasına olmak üzere **Gelinlik etme** adı altında çok sessizce bir şekilde konuşarak sesini net bir şekilde çıkarmadan konuşması bir töre ve gelenek idi. Damadın kardeşlerine **kayın adı verilmektedir. Büyük kayına Efendi Ağa derken küçüklere ise Güccük Ağa diye hitap etmekteydi.** Bu gelenek de artık yavaş yavaş köylerimizde bile kalkmaya başlamıştır. Gelinlik etme işi ailedeki her bireyin izin vermesine (konuşması için) kadar ve ayrıca da bir hediye almadan da gelin gelinliğini söylemezdi. Yöremizdeki bu el öpme adetinden başka bir adet daha vardır ki bu da el öpmeye götürme adetidir.

Yeni evlenmiş olan gelin evlendiğinin ilk haftasında da kocasıyla birlikte baba evine **el öpmeye** gönderilir. Baba evine giden gelin durumlarına göre bir hediye götürür. Babası da gelin geri evinden ayrılırken o geline (kızına) birtakım hediyeler vermektedir. Bu köylerde bir koyun veya tarla olduğu gibi Gürün merkezinde bir kutu çikolotadan bir bağ veya bahçeye, arsaya kadar olan çeşitli hediyeler verilmektedir. Baba evinden iki gün, üç gün veya on gün kadar misafir kalmış olan gelin babası evinden tekrar ayrılarak kocasının evine gider. Bu ziyaret esnasında kız ile annesi dertleşirler kızın gittiği ev ve ailesi hakkında kızının memnun olup olmadığını vb. gibi şeyleri sorar. Ayrıca da kızına gitmiş olduğu evde ne gerekiyorsa yapmasın saygılı ve hürmetli olması gerektiği konusunda öğütler verir. Kendi tecrübelerini anlatır. İyi temennilerle ve saadet dilemelerle vedalaşır ayrılırlar.

HALK İLAÇLARI HAKKINDA:

İnsanın yaşamış olduğu her yerde ve insan sağlığının söz konusu olduğu her zamanda ilaç vardır. Çünkü insan da bu doğanın bir parçasıdır. Doğa na-

sıl ki birtakım olumsuzluklardan dolayı dengesini kaybetmekte veya birtakım dengesizlikler doğanın bozulmasına sebep oluyorsa bu bozulmalar veya dengesizlikler de doğanın bir parçası olan insanı da etkilemektedir. Çünkü doğanın bozulmasıyla doğanın doğal bir parçası olan insanı da etkilemektedir. Doğanın düzensizliği hemen insanın bünyesinde veya ruhi yapısında olumsuz etkilerde bulunmaktadır.

"İnsan sağlığının bozulması yani hastalanması ve bu hastalıkların da gerek maddi ve gerekse manevi bozukulukları olsun yani ruhsal hastalıkları sinirsel bozukluklar, inmeler, delirmeler vb. gibi tüm bütün bu yönler ortaya çıkan düzensizliğin düzen bozukluğunun doğal sonucudur."(1)

Günümüzde gittikçe hastalıkların daha da artması hem de bütün bilim ve tekniğin bunca ilerlemesine hemen hemen her derde deva bulma gücüne kavuşmasına rağmen yine de hastalıklar artmaktadır. Bunun bir tek cevabı vardır o da; doğa dengesinin bozulması ve doğanın oldukça ve acımasızca birhava edilerek kirletilmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü günümüzde insanlar doğayı alabildiğince kirletmekte ve aslında kendilerine en büyük zararı bilmeden verebilmektedirler. Halbuki bu durum insanlığın elbetteki zararına olan bir şeydir.

Eski devirlerde insanlar günümüzdeki insana göre doğayı daha çok seviyor ve doğayı kirletmiyor, ve doğayla daha çok iç içe yaşıyordu. Başı ağrıyan, dili tutulan, doğumda güçlük çeken, bir yeri kırılan doğada bulunan (varolan) bir materyale (otlardan, sulardan, ağaçlardan, taşlardan, çiçeklerden) başvurarak ondan yardım istiyordu.

Eğer tuttuğu dal işine yarıyorsa, içtiği su, gölgesinde oturduğu ağaç ona bir tatlılık, bir iç açıklığı verirse ona başının üstünde yer veriyor, onu kutsal sayıyordu. Çünkü insanoğlu doğar doğmaz, yeme-içme, koruma ve barınma iç güdüsü yüzünden birtakım tabiat olaylarıyla karşılaştı. Doğadaki birtakım olumsuzluklara karşı kendisini korumaya çalıştı. Zamanın akışı içinde toprağı, suyu, havayı; soğuğu, sıcağı; hayvanı, bitkiyi; güneşi, ayı ve yıldızları tanıdı. Bu tanıma, onun ruhi ve zihni faaliyetini dışa çevirdi; tabiattan, canlılardan ve eşyadan aldığı intibalarla uzvi veya ruhi bir yaklaşma ve bir uzlaşma köprüsü kurdu; kendinden olanlarla veya olmayanlarla bu köprüden geçerek hayat yolundan ilk adımını attı. Bu adım ilk önce doğayı tanımak oldu. Doğayı tanımayı da birçok deneyleriyle ve tecrübe edinerek öğrenmekle işe başlamış oldu. Doğayı tanımayı da birçok deneyleriyle ve tecrübe edinerek öğrenmekle işe başlamış oldu. Deneyleriyle insanoğlunun da doğanın bir parçası olduğunu deneyleriyle öğrendi ve doğalya kendisi arasında bir cevher birliği içerisinde olduğuna inandı. Doğanın hem kendisine olumsuz yönde etki ettiğini ve hem de kendisine şifa kaynağı olduğunu deneyleriyle öğrendi. Kendisine şifa olanları kutsal saydığı gibi zarar verenleri de uğursuz saydı. Bazı zamanlarda kendisine şifa kaynağı olanlara kutsal diyerek tapındığı gibi (aynı bal da olduğu

gibi) kimilerine de kendisine zarar vermemesi için onunda zararından korunmak için onu kutsal sayıp, kutsadı. Bu kutsal saydığı materyaller de yine kendisi gibi doğanın bir parçası olan ağaçlar, bitkiler, hayvanlar vb. şeylerdi. Eski insanlar kendisine zarar veren çevresindeki şeylere yine çevresinde bulunan diğer materyalleri kullanarak cevap vermeye karşı koymaya çalıştı. İşte günümüzde halk ilaçları veya koca karı ilaçları olarak adlandırılan ilaçlar ve bu ilaçların yapımı böyle başladı. Eski hekimliğin ocağı ve beşiği sayılan Bergama'da çevre bitkilerinden ilaç yapılıyor, kullanılıyor ve uygulanıyordu. Halk ilaçları (koca karı ilaçları gibi adlarla) adıyla anılan bu ilaçlar başlangıçta da, o dönemin uzman sayılan kişileri tarafından yapılıyordu. Keza uygulanması da bu kişilerce yapılıyordu.

Bu uygulama dünyanın her yerinde böyle olduğu gibi keza Anadolu'da da böyleydi. Anadolu ilaçları, Anadolu'da yetişen bitkilerden, Anadolu halkının yaptığı, sağıltıcı, iyileştirici birleşimlerdir, buluşlardır. Bunlar eski çağlardan günümüze kadar sürdürülegelen ve nesilden nesile aktarılmış olan bir geleneğin ürünleridirler.

Anadolu'da yetişen bitkilerden yapılan ilaçların, bugünkü belgelere göre en eskileri, çoğu Hititler'den kalmadır. Hititlere göre ilaçların yaptığı bitkilerin özünde birtakım gizil güçler, tanrısal erkler var. Hititler de bitki bir tanrısal gücün ürünüydü (görüntüsüydü), bu yüzden de kutsaldı. Nitekim Anadolu'da yetişen bitkilerin, ağaçların çoğunun eski çağdan beri kutsal olduğunu, tarihi kaynaklardan ve belgelerden öğrenmekteyiz.

"Söz gelimi çınar, çam, kayın, meşe, defne, kiraz, kızılçık, ardıç, ceviz, söğüt vb. gibi ağaçlar; üzüm, incir, buğday, arpa, darı, elma vb. gibi yemişler de, ekinlerde kutsanmaktaydı. Hitit kral veya kraliçelerinin ellerinde başak bulunması veya sakallarının başak şeklinde veya üzüm salkımı halinde gösterilmesi de bunu doğrulamaktadır. Keza ekinler; yonca, nane, kekik, dereotu, vb. gibi otlar ile, gelincik, menekşe, nevruz vb. gibi çiçekler de kutsal sayılmaktaydı. Bunların yansıttıkları birer tanrı veya tanrıça vardı. Sözgelimi gelincik çiçeği Suriye havalisinde Anadolu'ya gelen Attis (Adonis) adlı tanrının; yonca, menekşe ise ana tanrıça Kupapa (Kubele) nın çiçeği olarak anılıyordu.(2)

"Mesela dilimize KETEN olarak geçmiş ve aslında Hititçe KATTANYA dedikleri bitkinin aynısıdır. Hititler bu bitkiden ilaç yapıyorlardı. Ayrıca diğer bitkilerden ve hayvanlardan da ilaçlar yapılıyordu. Bunları ise Sankunnis (rahip) denen din adamları yapmaktaydılar. Bunların da birtakım yetenekleri olduğuna ve gizli güçleri bulunduklarına inanılmaktaydı. Eski Anadolu ilaçlarının yapımı gibi türleri de günümüzde olduğu gibi değişikti. İlkönce ilaç insan bedenine girmiş olan kötü ruhu kovmak için girişilen bir eylem niteliğindeydi. Eskiden ilaçların yapımı günümüzde olduğu gibi tamamıyla bilimsel niteliklerde değildi. Sadece maddi yönden değil manevi yönden de tedavi etmiş olduğuna inanılmaktaydı. Çünkü ilaçlarda gizemlilik ve olağanüstülük

bulunduğuna bulunduğuna inanılır ve bunları yapanlara da olağanüstü bir insan gözüyle bakılır öyle bilinirdi. Çünkü eski insan kendisine şifa veren herhangi bir materyali kutsal olarak görmekteydi. Çünkü eski inasana göre doğa ve doğada bulunan tüm varlıklar (bitkiler, hayvanlar, vb.) tanrısal bir gücün ürünleri veya tanrının birbaşka boyuttaki görüntüleriydiler. İşte bu yüzden eskiden bitkiler ve ağaçlar kutsanmaktaydı. İşte bu kutsallaştırmayı ilk olarak Anadolu'da Hititler yaptılar:"(3)

Toprağın verimliliğini, üretkenliğini ve bolluğunu, doğurucu özelliğine bakarak bu doğal yapıyı tanrılaştıran ilk insanlar Hititler oldu. Mesela üzümün faydalı bir bitki olduğunu öğrenince üzüm salkımını evrene bolluk veren tanrının (Bereket tanrısı Muris) eline verdi. Bunu da tanrısının sakalını üzümleştirerek gösterdi. Üzüm şeklinde gösterdi. Sonra Melit dediği bal'ı keşfetti. Ve bal'ı da ayrı bir kutsallık verdi. Nitekim balın çok değerli ve şifalı bir ürün olduğu Kur'an-ı Kerimde de anlatılmaktadır. (Kur'an-ı Kerim Nahl suresi 45. Ayet)

Daha sonra mesela ateşin faydalarını gördü buna şükrane olarak ve onun zararlarını da görerek onun zararlarından emin olmak için onu da kutsallaştırdı. Ateş yakmış olduğu OCAK'ı da kutsal saydı. Bugün bile bizler ateş yaktığımız, yemeğimizi pişirdiğimiz, suyumuzu ısıttığımız ve ısındığımız OCAK'ımıza saygı göstermiyor muyuz? Bu durum Hititlerde de aynıydı. Hititlerde HASSAS adında ocak tanrıları vardı. Bu ocak kutsal sayılmaktaydı. Güneş de ay da hatta yıldırım ve şimşek bile kutsaldı. Kısacası ateş ile ilgili bütün varlıklar kutsal sayılıyordu. Bugün bile halk arasında söylenilen ve inanılan ocağın üstüne su atılmaz, "Ateşe su dökülmez, dökülürse cin çarpar, ateşin üzerinden atlanmaz, ateşe işenmez vb. gibi inanışlar hep bu devrin süregelen geleneksel inanışlarıdırlar."(4) M.Ö. VI. yüzyılda yaşamış olan (Anadolu'da) Heraklitos'da ateşi bütün varlıkların özü (Arkhei) saymaktaydı.

Yine Hititler'de PAHHUR adı verilen kutsanan bir tanrı vardır. Bu ateş, OCAK TANRISIDIR. Ateş veya ocakla ilgili bütün işler onun yönetimi altında olduğuna inanılırdı. Yine Sümerlerde de ateş ve ocak kutsaldır. Sümerlerde ocağa GUANNİ derlerdi.(5)

Anadolu mitolojisinde ilaç yapmada, büyücülükte ocağın önemi büyüktür. Ocakla, ateşle ilgili ilaçlar genellikle okuyup, üfleme, tütsüleme vb. gibi biçimde tezahür etmekteydi. Bugün de hala böyle değil midir?

Hasta ocağın başına getirilir, daha önceden ocağa atılan kemik kabuk tohum vb. gibi ne varsa, hastayı şifaya kavuşturacağı inanılan şeyler at ateşe atılırdı. Bunlardan çıkan kokular ve dumanlar da o hastayı şifaya kavuşturduğuna inanılmaktaydı. Günümüzde de herhangi bir hasta aynı şekilde şifaya kavuşturulmak üzere bu yöntemler kullanılmaktadır. Yılan ocağı, Al karısı ocağı, Kuduz ocağı vb. gibi ocaklar da aynı hizmeti bugün yöremizde olduğu gibi Anadolunun birçok yerinde yerine getirmekte değil midir?

Hititçe'de Mus (yılan) kutsal bir hayvandır. Sümerce'den Hititçe'ye geçtiği sanılan MUS sözünden anlaşıldığına göre Hititler bunu komşularından öğrenmişler yılanın, derisinden, dişinden, hatta zehirinden birtakım hastalıkların iyileştirilmesi konusunda ilaçlar yapmışlardır. Bugün bile yılandan ilaç yapılmaktadır. (Tıbbın en büyük sembolü de yine yılan değil midir) Goethe "Yeşil Yılan" adlı eserinde onun dünyaya şifa dağıtan varlık olduğu vurgulanmaktadır. Yılanın ilaç olduğu sadece tıbbi ilaç yapımında değil bilakis halk inanışlarında da birtakım gizemlilik taşıyan hususiyetlerinin olduğuna inanılmaktadır. Mesela yöremizdeki "Yılanın öldürülerek yakılması sonucunda yağmurun yağacağı inanışı, yılanın ayağını gören kişinin de cennete gireceği vb. gibi inanışlar da hep bu eski çağdan kalma inanışların günümüze kadar gelen birer kalıntıları değil midir?

Kısacası kutsallıkla halk ilaçları arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Bu yüzden eski çağın inançlarıyla günümüz halk ilaçlarının ortaya çıkışı ve bugün kullanılması bir adet bir gelenek halinden sürekli olarak aktarılması arasında köklü bir bağlantı vardır. Bunun içinde halk ilaçlarıyla halk inanışları birbiriyle doğrudan bağlantılı bulunmaktadır. Bunun nedeni de Eski Anadolu insanının bulmuş olduğu ilaçlara ve bu ilaçları yapmış olduğu materyallere kutsallık unsurunu veya vasfını vermesinden ileri gelmektedir.

"Eski çağda toplu hastalıktan ölmelerin de tanrıdan geldiğine inanılmaktaydı. Bunun önlenmesi için de tanrıya topluca yalvarmalarda bulunuyordu. Mesela Hitit kralı I. Murşil (M.Ö. 1346-1300)'e ait kitabelerde Hitit ülkesindeki toplu hastalanmaların ve ölümlerin kalkması için Tanrılarına kurbanlar sunduğu ve yalvardığı belirtilmektedir."(6)

Yine Hititler'de HEYUS adı verilen yağmur kutsaldı.(7) Günümüzde de yağmur duasına çıkmanın bununla ilgili olduğu açıktır. Bugün Anadolu'da yağmur suyu ile yıkanmak uğurlu ve yararlı sayılmaktadır. Yöremizde de (Gürün ilçesi ve köylerinde) "Yağmur suyuyla yıkanmak iyidir, yağmur suyu saçları uzatır, saç dökülmesini önler, ve bilhassa da Nisan ayında yağan yağmur suyundan da peynir mayası yapılır."Bütün bunların elbetteki bu inanışlarla direkt olmasa bile dolaylı bir şekilde bağlantıları vardır.

Bugün Anadoluda hemen hemen her yerleşim biriminin yanında "adına ziyaret" adı verilen kutsal veya yarı kutsal yerler vardır ki halk buralara giderek bilhassa da kurak geçen mevsimlerde "Yağmur duasına" çıkarlar ve hemen hemen de bu niyet veya dilek gerçekleşmektedir. Bugün yöremizde de hemen hemen her yerleşim biriminin yakınında bir ZİYARET YERİ ve yağmur duasına çıkılacak yerler vardır. Mesela Beypınarda Akşaktaşı mevkiindeki ziyaret denilen yer, Konakpınarda "Coşkunbaba" Güldede de "Ziyaret denilen yerde, Bahçeiçinde Battal Gazi'nin dikmiş olduğu elindeki çınar çubuğunun büyüyerek bugüne kadar gelmiş olduğu inanılan yer ve daha nice yerleşim birimleri bunlara birer örnektir. Tek Tanrı'lı dinlerde de (İSLAM'DA) yağmur'a RAHMET

denmektedir ve kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerimin birçok sure ve ayeti kerimesinde yağmur hakkında birtakım açıklamalarda bulunulmaktadır.(8)

Yine İslam dininin Anadolu'da yayılmasıyla birlikte zeytin ve ağacı, hurma ve ağacı, isvak ağacı, bal vb. gibi birtakım bitkiler de daha önem kazanarak halk ilaçları hatta inanışları içerisinde çok büyük ve önemli yerler etmiş durumdadırlar. Hatta bunların kullanılmasının hem sevap hem de sağlığa faydalı olduğu belirtilmiştir.(belirtilmektedir)

"Durum Eski Çağ Türk dünyasında da hemen hemen aynıydı. Yani halk ilaçları ile halk inanışları birbiriyle bağlantılı durumdaydı. Halk ilaçları da halk ilaçlarını yapanlar da birtakım olağanüstü güçleri olduklarına inanılan kişelrce yapılmaktaydı. Hastalıklar için gerekli bütün ilaçları din görevlileri, tapınak vazifeleri yaparlardı. Türkler EMÇİ (EM: İlaç demektir) OTACI dedikleri hekimler, gerçekten hekim değil birer din görevlisiydi. Bitkilerdeki gizli, iyileştirici ve tamir edici gücü onlar bilebilirlerdi ve kendilerinde bulunan gizli güçlerin de etkisiyle hastaları tedavi ederlerdi. Çünkü onlar Tanrıya yakın olan kişilerdi."(9)

"Çin kaynaklarına göre Göktürkler" kestikleri at ve koyun kurbanlıkların kafalarını sırıklara korlar. Bunu da kutsal sayarlardı.(10)

Bugün yöremizdeki bostan ve bahçelere göz değmemesi için veya nazar değmemesi için dikilen bu tür at veya koyun keçi vb. gibi hayvanların kafalarını dikmeleri de bu geleneklerin süregelen bir uzantısından başka bir şey değildirler.

"XI. yüzyıl kaynaklarında verilen bilgilere göre de; Kırgızlar, Hintliler gibi, ölülerini yakarlar ve "Ateş en temiz şeydir, ateşe düşen her şey temiz olur. Ölüyü de ateş kirlerinden ve günahlarından temizler" diye inanırlardı."(11)

"Altay Şamanistlerinin dua ve ilahilerinde geçen ÜLGEN (ülken) kelimesi büyük ve ulu anlamına gelmekteydi. UMAY kelimesi ise Kaşgarıl Mahmut'a göre "Umay-kadın doğurduktan sonra çıkan en son'dur (yöremizde bu şeye günümüzde EŞ adı verilmektedir) ki, Umay, Şamanist Türklerde DİŞİ TANRI'dır. Ayın zamanda Şamanist Türklerde IMI adı verilen ve adına da korunma silahı, veya tılsım ya da muska anlamına gelmekteydi."(12)

"Göktürk İmparatorluğu devrinde YER-SU ruhlarının mahiyetini ORHUN ABİDELERİ'nden anlamak mümkündür. Göktürklerin "IDUK YER-SUB" (mukaddes yer-su) ile ifade ettikleri mevhum koruyucu ruhlar hem vatan idi ve hem de mukaddes sayılmaktaydı."(13)

"Eski Türkler yüksek dağ tepelerine Tanrının makamı olarak inanırlardı. Mesela Altaylar böyle bir dağdır veya TANRI DAĞLARI da böyledir.(14) Şamanist Türklerin en çok saydıkları ve muhterem bildikleri ağaç da KAYIN ağacıdır (Betula Tournef). Doğu Türkistan'ın Müslüman oyunları (KAM) da hastayı efsun ile tedavi ederken çevrelerinde kayın ağacı bulundururdu. Çünkü kayın ağacı kutsal olduğundan bu ağacın uğruna kurbanlar sunulurdu. Bir Şaman duasında aynen şu dizeler vardır:

"Altın yapraklı mübarek kayın
Sekiz gölgeli mukaddes kayın
Dokuz köklü, altın yapraklı bay kayın
Ey mübarek kayın ağacı sana kara yanaklı
Ak kuzumu kurban ediyorum... ( )

Büyük İslam bilgini BİRUNİ "EL-ASARÜ-L BAKİYE) adlı eserinde Oğuzların çok bereketli bir pınarın yanındaki kayaya taptıklarını, secde ettiklerini yazmaktadır."(15)

Günümüzde Anadolu'nun birçok yöresinde olduğu gibi bizim yöremizde de birçok pınarlar ve bu pınarların yanında bulunan sarp kayalıkların ve birtakım yeşilliklerin bulunduğu yerlerin "Hızır A.S.'ın atının ayağının değdiği yer veya namaz kıldığı yer olarak adlandırılması ve bu gibi yerlerde yağmur duasına çıkılması veya adaklar dileklerde bulunulan yerler olarak görülmesi ve kutsal sayılması işte bu geleneksel Orta Asyalı Türk geleneğinin günümüze kadar süregelmiş birer örnekleridirler.

"X. yüzyıl tarihi kaynaklarında İrtiş Irmağı boylarında yaşamış olan Türk Kimek kabilesinin bu ırmağa (İRTİŞ IRMAĞINA) tapmış oldukları da belirtilmektedir. Hatta SU bu kabilenin tanrısıdır."(16)

Keza Hititlerce de kutsanan bir varlık olan Ateş ve Ocak kültü de Eski Türklerde aynı şekilde kutsanmaktaydı. "Eski Türk dininde tabii kudretlerden ateş kültü de çok önemli yer tutmaktaydı. Mesela ateşe bakarak kehanette bulunmak çok eski bir Türk geleneği idi. Büyük bir ateş yakılır bu ateşe kurbanlar sunulur ve çeşitli dualar okunur bu ateşin üzerinde büyük alevler yükselir. Bu alev yeşilimsi renk alırsa bereketli yağmur ve iyi mahsul alınacağına inanılırken, bu alevler kırmızı renkte yükselirse o yıl savaşın çıkacağına inanılırdı. Eğer alevler sarı renkte olursa hastalıkların ve birçok salgınların vukuu bulacağına inanılırdı."(17)

"Yakut Türkleri de ocaktaki külün kıpırdadığını görünce "OG KUTA OYNUYOR" (Çocuk ruhu oynuyor) derler, ateşin ailede bir çocuk doğacağına haber verdiğine inanırlardı."(18)

Aynı zamanda Şaman dualarında da adı geçen "Atamızın yaktığı ocak tabiri günümüzde" yöremizdeki söylenen şekliyle "Ocağın yana, ocağın yanmaya, ocağın bata vb. gibi dua ve beddualar ile "Ana ocağı, Ata ocağı vb. gibi deyimlerimiz de bu Atalar Kültünün günümüze kadar ulaşmış birer uzantısından başka bir şey değildirler.

Eski Türklerdeki ABAÇI (Umacı) bununla çocuklar korkutulurlardı. Bugün bile yöremizde çocuklar korkutullarken "Umacı geliyor" diye korkutulmaktadırlar.

Eski Türklerde ABAKI adı verilen göz değmemesi ve nazardan bağ ve bahçeleri korumak için sırıklara dikilmiş korkuluklara ve kafalara(19) halka yöremizde de bu uygulamalar sürdürülmektedir. Mesela Eski Türklerde MON-

ÇUK günümüzde ise yöremizde BONCUK adı verilen ve genelde de mavi renkte olan boncuklar at, eşek, koç, öküz araba vb. gibi bititlere de takılmakta ve Eski Türklerde olduğu gibi nazar değmemesi için kullanılmaktadır. Eski Türklerde UÇGUK adı verilen ve günümüzde yöremizde UÇUK adı verilen dudakta meydana gelen UÇUKLAMA ve bunun tedavi şekilleri de Eski Türklerdeki tedaviyle tıpkı benzeşmektedir. Yöremizde buna UÇUKLAMA adı verilir. Tedavi eden kadına da uçukçu adı verilmektedir. Mesela uçuğun tedavisini yapan kadın eski bir paçavrayı bir ocakta yakar ve hastanın başı üzerinden gezdirir (döndürür) sonra tekrar ocağa atar. Bu hastalığı tedavi etmek için ayrıca uçuklamış yere bir ekmek parçası sürülerek bir köpeğe verilerek yedirilir ve böylece uçuğun kaybolacağını inanılmaktadır. (Beypınar köyünde hala yapılmaktadır)

Eski Türklerde YEL, CİN demektir. "ER yelpindi" sözüyle bir kişinin cin tarafından çarpıldığı anlatılırdı. Bunun tedavisi için yapılan birtakım tedavi seansları da günümüzdekileri ile Eski Türklerdekiyle aynı benzerliği göstermektedir. Bütün bunların yanısıra birtakım türbelere ve yatırlara ziyaret denilen yereler gidilerek çabutlar bağlanması ve çeşitli dileklerde bulunulması da Eski Türklerden günümüze kadar ulaşmış olan Halk inanışları veya Halk ilaçlarının günümüze kadar gelmiş olanlarıdırlar. Demek ki bütün bu misaller de açıkça göstermektedir ki eski devirlerdeki halk ilaçlarının yapımı ve bu ilaçların tedavide kullanılmaları ile halk inanışları dediğimiz birtakım hastaların tedavi edilme hususiyetleri halk ilaçlarıyla ilgilidir ve birbiriyle de sıkı sıkıya bağlıdır. Günümüzde de Anadolunun birçok yöresinde olduğu gibi halk ilaçlarının yapımı ve kullanılması da ve yine halk ilaçlarıyla halk inanışları da birbiriyle direk bağlantılı olarak sürdürülmektedir. Her ne kadar modern tıbbın ilerlemesiyle ilaç yapımı ve ilaç kullanımında değişiklikler olmuş ise de Anadolu halkının eski devirlerden beri süregelen halk ilaçlarını yapma ve bunlarla gerek maddi ve gerekse manevi hastalıkları tedavi etme geleneği hala gözle görülür ve elle tutulur bir şekilde kullanılmaktadır. Bu durum yöremizde de aynı özellikte ve aynı çapta sürdürülmektedir... Yöremizde de yurdumuzda olduğu gibi halk ilaçları, halk arasında kullanılan ve ağızdan ağıza nakledilerek anlatılmış ve birtakım deneylerle de yapılmış, bitkilerle tedavi usülleri böylece yüzlerce hatta binlerce yıllık geçmişe sahip bir konumdadır. Bu yüzdendir ki halk ilaçları halk hekimliğini diye de bir mesleği meydana getirmiştir.

Halk hekimliğinin de amacı modern tıbbın gayesiyle birdir. Çünkü her ikisi de insan sağlığının korunması amacıyla meydana gelmiş meslek dallarıdırlar. Halk hekimliğine göre daha profesyonelce olan modern tıp bilimi ve hekimliklerinin temelini de aslında halk hekimliği oluşturmaktadır.

Halk hekimliğinin dolayısıyla da halk ilaçlarının temelini oluşturan tarihi ilk ilaç yapımı örneklerinin kaynağının bir kısmı Orta Asya kökenlidir. Bir kısmının temeli ise Anadolu Medeniyetleri, Hititler vb. gibi kavimler meydana

getirmişlerdir. Mesela Hititler kötülüklerden ve hastalıklardan korunmak amacıyla yıkama, su serpme, kapıdan geçirme renkil yünler ve iplikler bağlama, adaklar sunma vb. gibi çeşitli majik işlemlere başvurmaktaydılar. Hitit dönemi kil tabletlerinde çeşitli hastalıklar sarılık vb. gibi hastalıkları ve bunların da birtakım tedavi yöntemleri anlatılmaktadır. Keza Mezapotamya kültürlerinde, Mısırlılar da Çinliler de, Orta Asya ve Ortaçağ Avruasında da halk ilaçları yapılmakta ve kullanılmaktaydı. İslam peygamberinin de bizzat folklorik esaslı ve majik tedavi usullerinin de bir kısmını bizzat uygulaması sebebiyle de özellikle de Müslümanlar arasında da halk hekimliği sistemi gelişmiş ve halk ilaçlarının da adedi elbetteki bu teşvikin sayesiyle artmıştır. Adeta bu kurum Müslümanlar arasında ayrı ayrı bir endüstri kolu halini almıştır. Halk mevsimine göre nebatları (bitkileri) bizzat toplayarak, kurutarak, saklayarak, birçok bitkinin köklerini kaynatarak veya ezerek, döverek bu şekilde elde ettikleri maddeleri halk ilaçları olarak birtakım hastalıkların tedavisinde kullanmıştır. "İç Anadolu bölgesinde saptanan 926 halk ilacının

% 80.84 bitkisel

% 11.38 hayvansal

% 7.78 mineral kaynaklı olduğu ortaya çıkmıştır.(20)

Halk ilaçlarının bir kısmı maddi tedavi yöntemiyle yapılırken diğer bir kısmı da ruhi tedavi usüllerini kullanmaktadır. Maddi tedavi yöntemleri her türlü bitkisel ve hayvansal diğer tüm materyalleri kullanarak bunlardan birtakım ilaçların yapılması ve bunlarla da tedavi etme şekillerinin uygulanması şeklinde tezahür etmektedir. Ruhi tedavi ise gerek dua ve gerekse okuyup üfleme veyahutta halk arasında "OCAK" adı verilen ve şifa olunduğunda da inanılan yerlere gitmek ve birtakım evliya ve erişmiş insanların türbelerine giderek burada dua ederek şifa dilemek şeklinde tezahür etmektedir. Yöremizde ve halk arasında bu iki usülünde oldukça gelişmiş bir hale hatta Müslümanlar arasında bir ekol veya endüstri dalının bile oluşmasındaki sebep bizzat Hz. Peygamberimiz S.A.V. in "Allahü Teala her derde deva yaratmıştır, her derde deva verir" hadisi şerifi(21) ile "Hastalıkları tedavi ediniz" hadisi şeriflerinin etkisi olmuştur. Ve bununla birlikte de yine Hz. Peygamberimiz S.A.V. in birtakım yiyeceklerin vb. gibi şeylerin hastalıklara şifa olduğunu belirtmiş olmasıdır. Mesela balın bizzat her türlü derde deva olacak şekilde bir besin olduğunu vurgulamış olması buna delildir. Hatta çörek otunun dahi hastalıklara şifa kaynağı olduğu hadisi şerifte belirtilmiştir.(22) Bütün bunların yanı sırada bizzat majik tedavi usüllerinin Hz. Peygamberimiz S.A.V. tarafından da yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca da insan vücudunun bizzat Tanrı tarafından insanoğluna verilmiş bir emanet olduğuna ve bundan da sorumlu olduğuna inanılmasının da büyük etkisi vardır. Hastalıkların sebepleri maddi olduğu kadar manevidir de yani sağlıklı beden ve ruh arasında büyük bir ilgi ve ilişki olduğu için bilhassa da Müslümanlar arasında bu iki tedavi geleneği

yani hem maddi ve hem de manevi tedavi şekilleri birlikte yürütülmüştür. Böyle yapılması şekli sadece elbetteki Müslümanlarda değil bizzat Eski Çağda da böyle sürdürülmekteydi. Nitekim tarihi kaynaklar bunu ispat etmektedirler. Bunun içindir ki, yöremizde hayatında ölümünde bizzat sağlıklı olmanın da hastalanmanını da bizzat Allahü Teala tarafından yaratılmış ve bahsedilmiş olduğuna inanıldığından bunun içindir ki dertlerin ve çeşitli hastalıkların O'ndan geldiğine inanılmaktadır. Bu inanış sebebiyledir ki ve Hz. Peygamberimizin de "Allahü Teala her derde devasını verir" hadisi şerifine binaen söz halkımız arasında "DERDİ VEREN DERMANINI DA VERİR" atasözü haline getirilmiş ve bir düstur olarak da kabul edilmiştir. Bu söz halkımızın hem inancını ve hem de tevekkül anlayışını dile getirdiği gibi bu hadis bizzat halkımızın da hastalıklar konusunda teselli kaynağının temelini oluşturmaktadır. Tabiiki bu demek değildir ki halkın her türlü hastalıkların gelmesine ve dertlerin oluşmasına razı olmaktadır. Bu şekilde olmadığını halkımız arasında dolaşan ve meşhur olan "Allah dert verip de derman aratmasın" sözü gayet net bir şekilde anlatmaktadır. Hastalığın sebeplerinin maddi olduğu kadar da manevi de olduğunu ve bunun tedavisinin de aynı şekilde yani hem maddi ve hem de manevi yönden olduğunu veya olacağına inanan insanımız bunu da "Allah hekimsiz de koymasın hocasız da" sözleriyle kendisine ait olan inancını ve geleneksel yapısını net bir şekilde izah ederek açıklamaktadır.

Halk arasında hastalıkların bizzat Allah tarafından yaratılmış olduğuna inanıldığı gibi birtakm sebeplere de bağlı olduğu halk arasında söylenen sözlerden veya atasözlerinden veyahutta deyimlerden rahatlıkla anlaşılmaktadır mesela: "Güneş giren eve doktor girmez" bu söz ile güneşin veya ışığının hastalıklar konusunda çok önemli olduğu vurgulanmaktadır. "Allah doktorsuz koymasın, onsuz da etmesin" yöremizde oldukça bol söylenilen bu söz ile de hastalıkların doktorsuz tedavi edilemeyeceğini ve halkımızın doktora inandığını da belirtmektedir.

"Hekim hekim değil, başına gelen hekim" sözüyle insanın başına gelen hastalıklardan kurtulmak için neler yapmış olabileceğini ve nelere katlandığını anlatmaktadır. Ayrıca "Derdini anlatmayan dermanını bulamaz sözyüle de derde deva aramanın ve hastalıklara şifa bulamanın gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Yine halkın arasında oldukça çok söylenen "Yarım doktor candan, yarım hoca da dinden eder" sözü hastalıklara tedaviyi bulamayan ve gerektiği gibi dini inançları veya prensipleri anlatamayan doktor ve din adamlarına sitem ettiğini ve bunların elinden yüzyıllar boyun neler çekmiş olduğunu kendine has uslubüyle anlatmaktadır. "Kelin EM'i olsa başına sürer" atasözünde geçen EM kelimesi de Orta Asya kökenli ve Eski Çağ Türk dünyasının hastalıkları tedavi usülleri veya tedavi anlayışıyla günümüzü birleştirmektedir. Yani halkın arasında hala söylenilen Em veya Emci lafızları Ortaçağ ve Orta Asya Türklüğüyle günümüz Türklüğü arasında bir bağlantı olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Yöremizde hastalıklarla veya bununla ilgili deyim ve atasözlerinden bazıları ise şunlardır:

Sağ baş yastık istemez
Hastalık davul çalarak gelmez.
Hastaya nar sorulur mu?
Nereni beğenmiyon?
Dizinin dermanı yok
Elbise (esvab) kabası olmak
Hali olmamak
Mecali bulunmamak
Katı kanadı açılmamak... Bu ve bunun gibi daha nice deyim ve atasözleri yöremizdeki halk ilaçları veya halk hekimliğinin hakkında oldukça bilgiler vermekte ve halk ilaçlarıyla hallk inanışlarının da birbirleriyle nasıl bağlantılı bir şekilde yürütülmeye çalışıldığını anlatmaktadır.

GÜRÜN İLÇESİNDE KULLANILAN TIBBİ KELİMELER:

Akarca : İltihap
Al basması : Lohusa kadına uğradığı sanılan al karısından korkma hali.
Alazlık : Yüzde çıkan küçük sivilceler
Amel : İshal

Burhulmah (k) : İncinmek
Boz inmek : Göze perde inmesi hali

Çıngılamak : Çıbanın diğer yerlere sıçraması
Çor : Öksürük
Çorlu : Öksürüklü

Dabaz : Kaşıntı
Dabah : Hayvan hastalığı
Defar : Derman, çare
Dermağ : Yüzde çıkan bir hastalık türü

Ergencelik : Yüzde çıkan küçük sivilce

Gicimik : Kaşıntı
Gicişmek : Kaşınmak
Gumacık : Yaz aylarında koyun sürüsünün yanında duranlarda oluşan hastalıktır.

İnceağrı : Dizanteri

Garsama : Kış aylarında gözün ağrıması
Garıhmah : Kar yüzünden gözün ağrı hissetmesi
Gulunç : Romatizma

Mayasıl : Kaşıntılı bir hastalık

Sınıhçı : Kırık ve çıkıklara bakan halk hekimi
Sızı : Ağır, romatizma.

Uluh : Çürük, kötü hastalık
Umma : Emzikli kadında göğüs (meme) şişmesi
Uğunma : Havale geçirme, bayılma

Yel: Sızı, romatizma

GÜRÜN İLÇESİ'NDE HALK İLAÇLARI:

1- Böceğin soktuğu yere derhal bir hayvan nalı basılır. Sonra da bu yere yoğurt sürülür. Böylece şiş önlenmiş olur.

2- Burun kanamalarında örümcek ağı ovularak içindeki iri kısım atılır. Kalan toz kısım ise buruna hızlıca çekilir. Böylece akan kan durdurulur.

3- Parmak veya buna benzer küçük kesilmeler veya kesiklerde de akan kanın durdurulması için temiz bir bez parçası yakılarak külü basılır.

4- Ezik veya çürükler için siyah et bağlanır. Kuyruk kapağı (koyunun kuyruk kısmının derisi) bağlanarak sarılır.

5- Yanan yere hamur konur, üzerine yumurta sarısı dökülür. Kaynamış yumurtaların sarısı ayrılır. Hafif ateşli bakır bir kap içerisinde kavrulur.

6- Yumurta yağı çıkarılır. Bu yağ kelekle yanan bölgeye sürülür. Yanık iz bırakırsa salatalık ezilir suyu sürülerek iz kalmaması sağlanır. Zehirlenen bir kimseye yumurta akı çıkarılır. Hasta soğuk suya sokulur.

7- İshal için süzülmüş yavan yoğurt yedirilir. Koyu ve demli çay içirilir.

8- Yine ishal için sumak yenir veya suyu içirilir.

9- Kabızlık için sinemaki kaynatılarak suyu içirilir. Ve yine kabızlık için pekmez içilir. (Dut pekmezi)

10- Uykusuzluk için haşhaş tohumu polat şekeri ile dövülerek içilir.

11- Kansızlık için pekmez, ciğer dalak yenilir.

12- Ağrılı ve romatizmalı yerlere ısırgan otu sürülür.

13- Yine romatizma için ağrının olduğu yere Mayıs çiçeği bağlanır.

14- Göğüs ağrılarına kabak pişirilerek sarılır. Yine bu iş için maydonoz sütte pişirilir bağlanır. Ve yine bu iş için Mayıs (ahbun) bağlanır.

15- Kadınların adet görememeleri hali (tıb dilinde Amenore) için ebe gümeci kökü iyice dövülür temiz bir beze sarılarak ateşe gömülür. Ateşte pişen bu toz ılık iken kirli yün içinde rahimin içine konur.

16- Çocuk düşürmek için sarı saman ile eski duvar kerpici kaynatılır ve bunun buharına oturulur.

17- Ayak yorgunluğunun giderilmesi için suya tuz konulur ve bu suyun içine ayaklar konularak dinlendirilir.

18- Bel ağrısı için karasakız denilen madde bele yakın olarak vurulur.

19- Hıçkırık önlemesi için havuç buruna tutularak derin derin nefes alınır.

20- Diş temizliği için meşe külü kömürüne biraz tuz konularak dişler fırçalanır (ovulur).

21- Ağız kokusunu gidermek için nane yenilir.

22- Ağız kokusunu gidermek için maydanoz yenilir.

23- Ağız kokusunu gidermek için anason yenilir.

24- Mide ağrısını önlemek için nane kaynatılarak çay gibi içilir.

25- Hazımsızlık için soda veya sirke içilir.

26- Kulak ağrısını dindirmek için zeytinyağıyla soğan kabuğu kaynatılır bununla da kulağa damlatılır.

27- Şeker hastalığı için: Üç bağ maydanoz, dört limon bir çay bardağı konyak, bu malzemeler bir tencereye doldurularak üçte birisi kalıncaya kadar kaynatılır. Sonra da soğutularak süzüldükten sonra içilir.

28- Şeker hastalığı için bol bol kayısının acı olan çekirdeği yenir.

29- İncinme ve ezikler için zeytin çekirdeği ile dövülür ezik olan yere akşam bağlanırsa sabaha kadar kalırsa incinme ve ezik iyi olur.

30- Her türlü yanık için malzeme olarak; bir çay bardağı zeytinyağı bir fındık büyüklüğündde balmumu, iki üç tane aspirin hapı bunlar karıştırılarak yanık üzerine tavuk teleği ile sürülürse yanık için iyi bir merhemdir.

31- Yara, abse veya çıbanlar için kadınlarda umma adı verilen göğüs şişmesi halinde iki baş soğan pişirilerek rendelenir ve bir fındık büyüklüğünde balmumu ve bir bardak zeytinyağı ve bir sabun kalıbında da yetecek kadar kazınır yarım çay bardağı su bir kaşık kadar şeker ve bir miktar da un. Bütün bu malzemeler birbirine karıştırılarak pişirilir. (Sadece haşlanacak kadar) bunun katı olmaması için ununun az katılması da gereklidir. Bu karışım yaraya üç veya beş gün bağlanmalıdır.

32- Kılıç yarası için kılıç otu adı verilen ot (bu çiçek top to sarı çiçek şeklindedir) ovularak toz haline getirilir ve kılıç darbesiyle yaralanmış veya kesilmiş olan yere konulursa bu yarayı kurutur.

33- Mayasıl için mayasıl otu adı verilen ot kaynatılarak suyu içilir.

34- Solucan otu adı verilen ot yenilirse veya kaynatılarak suyu içirilirse solucanları döker.

35- Şeker hastalığı için karakuk kökü kaynatılarak içilir.

36- Böbrek taşını düşürmek için çiğil (kuşburnu) kaynatılarak içilirse (üç gün üst üste) böbrek taşları düşer.

37- Tansiyonu düşürmek için limon yenir, tuzlu ayran içilir. Yine tansiyonu düşürmek için sarımsak da yenmektedir.

38- Sulanmış yarayı veya çıbanı deşmek için ebegümeci ile süt ve un karıştırılarak bir merhem haline getirilerek bağlanmalıdır.

39- Çıbanı delmek için içine cam tozu konulmuş lokum bağlanır.

40- Romatizmalı yerin sızısını önlemek için ispirto ağrılı yere sürülür ve ardından da kirli yün bu bölgeye bağlanır üç veya yedi gün durdurulmalıdır.

41- Göz ağrısı için yumurtayı kaynatır soyar ve böylece bağlanırsa herhangi bir şeyin değmesiyle ağrımaya başlamış olan gözün ağrısı dindirilir.

42- Gözlerin karın yağmasıyla birlikte "Karıkma" olursa bir ateşin üzerine (kemre ateşinin üstüne) bir miktar kar konularak bu buharın üzerine de gözler tutulursa karıkma geçer.

43- Romatizmalı yere üzerlik otu tohumuyla birlikte pişirilerek kaynatılıp bağlanırsa iyi gelmektedir.

44- Yapışkan dikeni (Bağ yaprağı) adı verilen ot romatizmalı yere pişirilerek bağlanırsa (yedi gün) romatizmanın ağrısı geçer.

45- Sarılık hastalığının tedavisi için: Karamuk bitkisinin sarı renkli kökü kaynatılır, çok acı olan suyu sabahları aç karnına içilirse sarılık hastalığı iyi olur.

46- Yine sarılık hastalığı için sarı süpürge suda ıslatılarak güneşte bekletilir sonra bu hasta bu su ile banyo yaptırılırsa sarılık hastalığı iyi olur.

47- Sarılık hastalığının tedavisi için su dolu bir kaba canlı bir alabalık konur. Bu balığın gözüne de sarılık olan kimse baktırılır. Bu balık ölünce de hastanın iyi olacağına inanılır.

48- Altın çiçeği çay gibi kaynatılarak içilirse böbrek taşlarını düşürür.

49- Karın ağrılarını gidermek için nane kaynatılarak içilir. Kırk sinir otu kaynatılarak çay gibi suyu içilirse basur için iyi gelir.

50- Dağ karamuğunun kökü kaynatılarak içilirse basur için iyi gelir.

51- Dağ karamuğunun meyvesi (üzümü) kaynatılarak içilirse şeker hastalığına iyi gelir. Çünkü şekeri düşürme özelliği bulunmaktadır.

52- Yalangının sarı çiçeği sigara gibi sarılarak içilirse nefes darlığını giderir. Çünkü nefes darlığını söker.

53- Vücut hararetini önlemek için ciğil kaynatılarak içilirse harareti düşürür. Ayrıca bu bitkinin allerjik hastalıklara da suyunun kaynatılarak içilmesi şifa etmektedir.

54- Yorulan veya inme inen eşeğin şişen ayağına bir jilet atarak insan pisliği de bağlanırsa o şişi iner.

55- İneklerde meydana gelen ve celberek adı verilen çıban cinsindeki yarayı delmek için ince bir demir çubuk ısıtılarak iyice kızartılır o şiş yere sokularak burası dağlanırsa buradan bir daha şişlik meydana gelmez.

56- Atın şişen boğazını delmek için kabuklu çir çekirdeğiyle dövülerek pişirilerek bağlanırsa bu şiş yer iner.

57- Şeftali yaprağı lapa haline getirilerek karın üzerine konursa barsak kurtlarını düşürür.

58- Barsak kurtlarını dökmek için yarım kilo kadar nohutu bir gün kadar bir sirke içinde bırakıp sabahları aç karnına yenirse döker. Aynı zamanda bir kısmı da lapa haline getirilir ve üzerine oturulursa bu kurtları düşürür.

59- Böbrek iltihapları için susam ve susamlı yiyecekler yenir. Hergün de tahin helvası yenirse iltihaplar geçer.

60- Zeytinyağı bir tavanın içinde iyice eritilerek kaynatılır ve soğumaya bırakılır. Bu yağ iyice soğuduktan sonra ağrıyan bel üzerine sürülürse bel ağrısı geçer.

61- Papatya kaynatılıp içildiği takdirde (aynı çay gibi) böbrek iltihaplarını döker.

62- Kereviz kaynatılıp suyu içilirse böbrek ve mesane iltihaplarına iyi gelir.

63- Yarım kilo turp tohumu ile yarım kilo bal karıştırılır ve macun haline

getirdikten sonra sabah akşam bir ceviz büyüklüğünde yenilirse bel gevşekliğine iyi gelir.

64- Sarı sıbır otu çıbana sürülürse iyi gelir. Çıbanı iyi eder.

65- Çocuğu olmayan kadın ile erkek böğürtlenin kökünü kaynatır ve on beş gün üst üste içerlerse iyi gelir.

66- Fildişi toz haline getirilir ve at sütüyle de karıştırılarak fitil yapılır ve kadının avret mahaline (rahimine) konursa çocuğu olmayan kadın için iyi gelir.

67- Bir miktar nişadır ile bal karıştırılarak merhem şeklinde sivilceye sürülürse iyi gelir. Aynı zamanda lekeler için de iyi gelir.

68- Dil peltekliği için bal ile nane ve papatya karıştırılarak kaynatılır ve macun haline getirilir bu macun da dil altına bunlarla ovulur ve ayrıca ağızda gargara yapılırsa dil peltekliği gider.

69- Sara hastalığı olanlar için üzerlik tohumuyla pekmez kaynatılıp içirilirse hasta şifa bulur.

70- İncir ile kekik bol miktarda yenirse vücuda kan verir.

71- Böbrek ve safradaki taşları veya kumları dökmek için dört yaşındaki bir tekenin bardak dolusu kanı temiz bir bardak içine alınır ve bu kan kurutulur. Kurutulduktan sonra toz haline getirilmiş olan bu kan bir bardak limonata ile içilirse iyi gelir.

72- Hazım kolaylığı için sumak ile kimyon karıştırılıp sabahleyin elemekle yenmelidir.

73- Üzerlik tohumu ile pekmez kaynatılarak içilirse sar'a ve delilik hastalığı için iyi gelir.

74- Mide ülserini iyi etmek için bir miktar keten tohumu ile bal (süzme) karıştırılarak macun haline getirilir aç karnına 15 gün yenmeye devam edilirse iyi gelir.

75- Zayıflığı gidermek için inek sütü ile biraz pekmez katılarak içilir.

76- Nefes darlığı için bakla yenir ve bakla öksürüğü de önleyicidir.

77- Anoson kaynatılıp içilirse nefes darlığını ve öksürüğü giderir.

78- Anason ağızda çiğnenirse ağız kokusunu giderir. Kalp çarpıntısına iyi gelir.

79- Çörek otu kuru üzümle macun yapılarak yenirse (sabahları) balgamı söker, kulunç ve yel ağrılarına iyi gelir. Aynı zamanda idararı da söker.

80- Çelik bir demir kırk defa kızdırılır ve aynı suda kırk defa söndürülürse kalp çarpıntısını, mide zayıflığını giderir ve erkekliği de kuvvetlendirir.

81- Kereviz tohumuyla ısırgan tohumu bir miktar koyun sütüyle kaynatılarak içilirse ve buna en az 15 gün devam edilirse mide, göğüs ve kanser hastalıklarına, böbrek ve dalak hastalıklarına iyi gelir.

82- Menekşenin kökü veya bitkisi kaynatılarak içilirse kusmayı önler.

83- Menekşenin kökü veya bitkisi kaynatılarak içilirse mide ağrısına ve karaciğer rahatsızlığına iyi gelir.

84- Kuzu kulağı otu yenirse harareti önler.

85- Kuzu kulağı otu ekmeğe dürülerek yenirse safrayı önler ateşi düşürür.

86- Nar suyu ve narın zarıyla yenmesi mideyi kuvvetlendirir, temizler.

87- Ağız kokusunu ve balgamı gidermek için kuru üzüm yenir.

88- Tuzlu suyla ağız çalkalanır ve gargara yapılırsa diş ağrısını keser.

89- Vücut hararetini söndürmek için arpa ile papatya kaynatılarak içilir.

90- İt dirseği denilen göz hastalığı üzerine sarımsak sıkılırsa iyi olur.

91- Sarımsak tansiyon düşürür. Tansiyon ayarını düzeltir.

92- Sarımsak yenmesi nefes borularını açar.

93- Havuç suyu içilirse baş ağrısını giderir.

94- Böcek sokmasına karşı biraz nane ile biraz da kekik ağızda çiğnenerek böceğin soktuğu yere lapa şeklinde konursa ağrıyı keser.

95- Böceğin soktuğu yere kolanya sürüldüğü gibi, soğuk tuzlu su ve sirke ile yıkanırsa ağrıyı dindirir.

96- Kedi veya köpek ısırmasına karşı ısırılan yere lahana yaprağının sarılması iyi gelir.

97- Böceğin soktuğu yere sarımsak suyu sürülürse ağrıyı dindirir.

98- Kedi, köpek, fare ısırmasına karşı bir diş sarımsak ve zeytinyağı dövülerek macun yapılarak sürülür.

99- Burun kanamasını durdurmak için ısırgan otunun suyu buruna damlatılırsa burun kanamasını keser.

100- Küçük boylu yanmalar için bir miktar patates rendelenerek sürülür.

101- Yanıklar için patatesler kesilerek o yanık yere bağlanır.

102- Soğuk algınlığı için bir miktar nane ile ıhlamur ve ada çayı kaynatılarak içilirse iyi gelir.

103- Soğuk algınlığı için karamuk tohumu kaynatılarak içilirse iyi gelir.

104- Diş ağrısına yeşli ceviz kabuğu ağıza alınarak çiğnenirse geçirir.

105- Boğaz ağrısı için bir miktar papatya ile ıhlamurun kaynatılarak içilmesi çok iyi gelir.

106- Mide ağrısı için ve ülser başlangıcı için üzerlik tohumu kaynatılarak içilirse iyi gelir.

107- Vücutta gazların çoğalması için bolca turp yenilir.

108- İshalin önlenmesinde elma suyu ile çir suyu çok iyi gelir.

109- Barsaklardaki kurtları düşürmek için solucan otunun yenmesi iyidir.

110- Tansiyonu yükseltmek için tuzlu ayran içilir.

111- Tansiyonu düşürmek için bol bol limon yenir.

112- Nefes darlığını gidermek için limonlu çay içilir.

113- Nefes darlığı için nane ile maydonoz kaynatılarak içilir...

114- Böbrek iltihaplarını iyileştirmek için olgunlaşmamış vişneyi ve çekirdeğiyle ve iplikleriyle beraber kaynatarak içilmesi iyi gelir.

115- Ağız kokularını gidermek için ardıç tohumu ağızda çiğnenir.

116- Ardıç tohumunun kaynatılarak içilmesi soğuk algınlığına iyi gelir.

117- Çıbanın daha da olgunlaşarak delinmesi için bir baş soğan közün içinde pişirilerek çıban üzerine konması yeterli gelir.

118- Çıbanın olgunlaşıp delinmesi için lokum bağlanır.

119- Çıbanın delinmesi için bir miktar lokumun içine cam tozları konur ve çıbanın üzerine bağlanırsa çıban delinir.

120- Arpa kaynatılarak suyu idrar zorluğu çekenlere içirilir.

121- Yeşil ceviz yaprağı ve kabuğu saç boyanmasında kullanılır.

122- Boğaz ağrısı için bolca pekmez içilir.

123- Mide ağrısı için bolca pekmez yenir.

124- Ağız yarasının tedavisi için bol miktarda pekmez içilir.

125- Gözün kuvvetlenmesi için bol miktarda havuç yenir.

126- Cilt lekeleri ve sivilceler için salatalık (hıyar) suyu sürülür.

127- Cilt lekeleri için süzülmüş yoğurt sürülür.

128- Romatizma için ısırgan otu ağrıyan yerlere hafifçe vurulur.

129- Nezle için keten tohumu kaynatılarak içilir.

130- El ve ayaklardaki ekzamalar için kına sürülür veya kına yakılır.

131- Sulanan yaraların üzerine ebe gümecinin meyvesi güneşte kurutularak sürülürse (toz haline getirdikten sonra) yarayı iyi eder.

132- Fazla yemek yiyen çocuğun bu huyundan vazgeçirmek için yavşan otu kaynatılarak bu çocuk o su ile yıkanır.

133- Kas ezilmesine ve morarmaya karşı çiğ et bu yerlere sarılarak bağlanır.

134- Kas ezilmesine ve morarmaya karşı elma dilimi yapıştırılır.

135- Çıban için bir avuç kuru üzüm (siyah), bir miktar kuyruk yağı ile dövüldükten sonra çıbanın üzerine bağlanır.

136- Sigara tütünü kesilen yerin üzerine bastırılarak konur.

137- Temiz bir keten bezi yakılarak kesilen yara üzerine bir parça yağ ile merhem yapılarak sürülür.

138- Dolama için kül (köz) içinde pişirilmiş bir baş soğan bağlanır.

139- Dolama için kına yakılır.

140- Ekzama için kına yakılır.

141- Saçların parlaklığı için ısırgan otu kaynatılarak suyuyla yıkanır.

142- Yanık yerlere salça sürülür.

143- Yanık yerlere yoğurt sürülür.

144- Yanık yerlere patates dilimlenerek konulur.

145- İğde (yemişan) ağacının meyvesi çay gibi kaynatılarak içilir veya bolca yenirse böbrek taşlarını düşürür.

146- İt dirseği (Arpacık) gözün kirpik kısmının diplerindeki bezlerin iltihaplanmasıyla meydana gelen bu rahatsızlık tıb dilinde (Hordeloum) diye bilinmektedir. Divan-ı Lügütit Türk de ise Tirseng olarak geçmektedir. Tedavi

olarak da halk inanışına göre bu işin erbabı tarafından "üç ihlas, bir fatiha" okuyup üflenerek bir arpa göze üç defa sürülür, ocak başına gömülür, veya arpalar çiğnenerek arpacık olan yere (it dirseğine) sürülür.

147- Şişmiş veya beze olmuş memenin iyileşmesi için bir miktar suda haşlama usulüyle bir miktar bamya kaynatılır. Marmelat haline gelinceye kadar kaynatılır ve sonra da bu marmelat bir bez üzerine sürülerek su almış veya abse yapmış memenin üzerine bağlanırsa ve bunun ardından sonra da kırk sinil otu da bağlanırsa bu durum şifa bulur.

148- Verem için koyuna hiç çıkmamış bir koçun veya erkek kuzunun kuyruğunu macun gibi kıyıp bir kilo bal ile de karıştırıp bir ay içerse o veremli kişi şifa bulur.

149- Trahom hastalığı için (kızarıp sulanan hastalıklara) cevizin çağlasının fındık büyüklüğünü geçtiği sıralarda bunların içinde bulunan kurtçukların macun haline getirilerek göze sürülürse iyi olur.

150- Saçın siyah boya ile boyalanması ve bunun da hiç çıkmamasını sağlamak için ceviz ağacının kökü (piç köküne) ne bir şişe dolusu zeytinyağının içine kökün ucunu sokarsın. Hiç hava almayacak şekilde de bu zeytinyağı dolu olan ve ceviz ağacının köküne bağlamış olduğun şişenin ağzını da buladıktan sonra bu şişe bir yaz mevsimi boyunca cevizin bu köküne bağlı olarak kalır. Bu süre içinde ceviz ağacının kökü şişenin içinde bulunan zeytinyağını gövdesine doğru çeker. Bu işlem bahar mevsiminde yapılır ve güz ayı gelince de bu şişe açılır ve içinde simsiyah bir boya kısmı kalır ki güz ayında suların çekilmesiyle birlikte bu boyayı ceviz ağacının kökünden almak mümkündür.

151- Basur için, elinde ekzama olanlara (bu ciğerden gelmektedir) karasakız mezeki sakızı, künnük, çam sakızı, 250 gram leblebi ile dövülerek un haline getirilir. Bu un diğer sakızlara basılarak (biraz da sarı katran) hap haline getirilir. Bu haplar hastaya 3-5 gün yutturulursa basur diye bir şeyi kalmaz.

152- Sarımsak şekeri azaltır ve tansiyonu da düşürür. Fakat en büyük özelliği ise tansiyonu ayarlayıcı olmasıdır.

153- Kan aldırılması için sülük kullanılır.

154- Enjektör (iğne) yapılırken sinire dokunan ve yürüyemeyen veya buna benzer bir duruma düşmüş birisinin bundan kurtulması için bir kış kabağının içi temizlenir ve ince ince doğranır. Suyun içinde kaynatılır. Suyu süzülür. Kalan merhem (macun) haline getirir. Kalça kısmı ile diz kapağı arasına sarılır. Üç dört gün ısıtılır ve tekrar bağlanır. Birkaç gün içinde düzelir.

155- Diş doldurulması: Gümüş para bir miktar yenilenir bu tozlar ile bir miktar civa damlatılır civa bu gümüş tozlarını eritir. Bu eriyik çürük dişin içi temizlendikten sonra bu oyuğun içine bu eriyikten damlatılır aradan 10 dakika geçince dişin içi donmuş olur.

156- Böbrek taşlarını düşürmek ve kırmak için çiriş otu yenir ve yemeği yapılır.

157- Böbrek taşlarının kırılması için ayrık otu ile ulama otu kaynatılarak içilir.

158- Şeker hastalığında meydana gelen şekeri düşürmek için 4 adet salatalık (hıyar) kabuğunu soyarak 2 adet limonun suyuyla beraber ve iki yemek kaşığı kekik ile 2 litre suda kaynatılmak (1 litre kalıncaya kadar) aç karnına bir hafta süreyle içilirse şekeri düşürür.

159- Kalp damarları sertliği için bolca kuru soğan yenir.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR:

1- Anadolu Halk İlaçları İsmet Zeki Eyüboğlu. Sayfa: 5, 8
2- Anadolu Halk İlaçları İsmet Zeki Eyüboğlu. Sayfa: 6
3- Anadolu Halk İlaçları İsmet Zeki Eyüboğlu. Sayfa: 7
4- Anadolu Halk İlaçları İsmet Zeki Eyüboğlu. Sayfa: 8, Anadolu Uygarlıkları Tarihi, Cilt: Sayfa:
5- Yakın Şark. Şemsettin Günaltay.
6- Anadolu Uygarlıkları Tarihi Cilt: 1, Sayfa: 34, 35
7- Anadolu Halk İlaçları İsmet Zeki Eyüboğlu. Sayfa: 8
8- Kur'an-ı Kerim: Rum Suresi, Ayet: 46, 48, 49
9- Anadolu Halk İlaçları İsmet Zeki Eyüboğlu Sayfa: 8
10- Eski Türk Dini Sayfa: 6 Prof. Dr. Abdülkadir İnan
11- Eski Türk Dini Sayfa: 12 Prof. Dr. Abdülkadir İnan
12- A.g.e. Sayfa: 24
13- A.g.e. Sayfa: 26
14- A.g.e. Sayfa: 32
15- A.g.e. Sayfa: 38, 39
16- A.g.e. Sayfa: 40
17- A.g.e. Sayfa: 43
18- A.g.e. Sayfa: 43
19- A.g.e. Sayfa: 160, 162.
20- Anadolu'da sarılık hastalığı Ali Haydar Bayat. Sayfa: 59. III. Milletler Arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Cilt IV.
21- Sahih-i Buhari: Cilt: 12. Sayfa: 76
22- Sahih-i Buhari: Cilt: 12. Sayfa: 78, 79. Hadis no: 1923.

KAYNAK KİŞİLER:

1- Osman Şener: Baba adı: Şuayb, Anne adı: Habibe, 1928 doğumlu, ilkokul mezunu, 67 yaşında Çayboyu Mahallesi-Gürün
2- Hasan Aktaş (Mamili) 1934 doğumlu ilkokul mezunu. Karatepe Mahallesi-Gürün
3- Behice Kara, 1928 doğumlu. Baba adı: Ali Abaza, Anne adı: Havva. Çalboyu
4- Hacı Arap Küçük, 1936 doğumlu, Çayboyu Mahallesi, Ana adı: Havva, Baba adı: Niyazi.
5- Zehra Küçük, 1941 doğumlu. Anne adı: Gülhanım, Baba adı: Hüsnü Çayboyu.
6- Didar Öz. 1932 doğumlu Beypınar Köyü.

HALK İNANIŞLARI HAKKINDA:

İnanmak, iman etmek "Bir şeyi severek kabul etmek, kabullenmek" anlamına gelmektedir. Aslı Arapça "EMENE" kökünden gelen "Amene" (iman etti), "Amentü" (iman ettim), "Güvenmek", "İnanmak" manalarına gelmektedir. Bu iş şöyledir veya böyledir" diye hüküm vermek demektir. Bunlar bu kelimenin lügavi manalarıdır. Dindeki manası ise; "Allahü Tealanın, varlığını ve göndermiş olduğu peygamberler ile onların getirmiş olduğu; kitap veya diğer hükümlerin hepsine hem kalbiyle ve hem de diliyle iman etmesi, yani inanması demektir.

Allahü Tealanın bildirmiş olduğu, hükümlerin veya prensiplerin tümüne de "Din" adı verilmektedir. Bu İslami manadadır. Kelime anlamı ise, etrafında toplanılan, prensipler veya peşinden gidilen müntesiplerince kabul edilen veya hiçbir zorlama olmadan sunmuş olduğu prensipleri severek kabullenilen sisteme veya sistemlere de lügavi manada din denilmektedir.

Bilindiği gibi yeryüzünde dinler üç kısma ayrılmaktadır. Birincisi, Hakdinler (İslamiyet, Hristiyanlık, Musevilik, vb. gibi dinler) ikincisi ise asılları değiştirilerek bozulmuş olan (muharref) dinler (Hristiyanlık, Musevilik vb. gibi dinlerdir) üçüncüsü ise batıl dinler olarak bilinen akla ve mantığa uygun birtakım prensipler bile olsa da ortaya çıkış ve ortaya konuluş biçimleri ilahi vasıflardan uzak olan dinlerdir.

Fakat hangi din olursa olsun, ister beşeri dinler ve isterse ilahi dinler olsun; bütün dinler sosyal içeriklidir. Yani sosyal bir kurumdur. Din, insanları prensipler etrafından toplandığı, hükümlerini severek kabullendiği ve hemen hemen, tüm yaşantılarını da bu prensiplere göre düzenledikleri bir sosyal kurumdur. İnsanların fıtratında var olduğu nedeniyledir ki din duygusu; insanı var oluşuyla birlikte doğmuştur. Kısacası, dinler tarihi de insanlık tarihi kadar eskidir.

Üzerinde yaşamış olduğumuz, Anadolu yarımadasında yaşamış olan tüm kavimlerin de kendilerine göre birtakım dinleri ve bu dinlerin de kendine has birtakım prensipleri veya hükümleri vardı. Yine mensubu olduğumuz Türk milletinin de tarihinin birçok döneminde birtakım dinleri vardı. Üzerinde yaşadığımız topraklar yani Gürün ve yöresinin de tarihi gelişmesinde birçok kavimlerin veya milletlerin bu yörede birçok medeniyetler kurarak kendi kültürlerini geliştirmişlerdir. Yine bu kavim veya milletler arasında, birçok savaşlar ve el değiştirmeler sahne olmuş durumdadır. Bu yüzdendir ki yöremizde farklı din, inanç, mezhep ve kültürlere sahip insanlarla karşılaşmıştır. Hatta tarihin birçok döneminde de farklı din, inanç, mezhep ve kültürlere sahip insanların bir arada beraber yaşadığı dönemlerde olmuştur. Bu yüzdendir ki yöremizdeki inanışların da tarihi seyri içindeki çeşitliliği vardır. Sebebiyledir ki folklorumuz içinde önemli yeri olan dini folklor ve manevi

inanışlarımızda birçok değişiklikler arz etmektedir. Yöremizde yaşamış olan, çeşitli devirlerdeki toplumların dini yaşayışlarının etkilerini veya izlerini taşımaktadır. Bunun içindir ki, yurdumuzun birçok yöresinde olduğu gibi Gürün ve çevresinde de bazı hatta birçok halk inanışlarının çok eski ve zengin bir tarihi geçmişi vardır. Tarihin derinliklerinden yoğunlaşarak çeşitliliğinden de zenginleyerek ve şekil değiştirerek gelen fakat özünü korumuş olan bu inançların objektif bir şekilde tahlili yapıldığı zaman bu inançların bazılarının totemik inançları yansıttığını bazılarının da önceki kavimlerin inançlarının bir devamı olarak bugüne kadar sürdürülegeldiğini görmekteyiz. Ve bu halk inanışlarını da kendi aralarında bir sıralamaya veyahutta sınıflandırmaya tabi tuttuğumuzda bu halk inanışlarının aşagıdaki şekilde sıralanarak sınıflandırılmaktadır:

1- Fertlere ve topluma zararı olmayan inanışlar
2- Fertlere ve topluma ümit veren faydalı inanışlar
3- İslami temele aykırı olmayan inanışlar
4- İslami prensiplerle çatışan inanışlar
5- Anadolu'nun eski kavimlerinden gelen (bugüne kadar süren) inanışlar.
6- Orta Asya'dan beri süregelen (Orta Asya kökenli) inançlar
7- Hristiyanlık (Musevilik) ten (Hristiyanlardan) kalmış olan inançlar.
8- İslamiyetin kabulüyle (İslamiyette) gelmiş olan inanışlar.

Bunlardan başka yöremizdeki inanışları aralarındaki benzerlikleri veya ortak özellikleri de gözönünde bulundurularak aşağıdaki şekilde sınıflandırmaya tabi tutabiliriz.

1- Adak yerleri, ziyaret yerleri ve türbeler, ocaklarla ilgili olanlar.
2- Uğurlu veya uğursuz sayılan unsurlarla ilgili olan inanışlar.
3- Nazar ve büyü vb. gibi konularla ilgili inanışlar.
4- Doğum, ölüm, hastalık vb. gibi konularla ilgili olan inanışlar.
5- Kadınlarla ve çocuklarla ilgili olan inanışlar.
6- İbadet ve itikad ile ilgili olan inanışlar.
7- Düğün nişan sünnet vb. gibi konularla ilgili olanlar.
8- Diğer konularla ilgili olan dini inanışlar.

Yukarıda sınıflandırmaya çalıştığımız halk inanışlarını da kendi aralarında bölümlere ayırabiliriz. Çünkü yöremizdeki bulunan hemen hemen her şeyle ilgili konularda halk inanışları bulunmaktadır. Mesela

Adak yerleri ile ilgili olanların:
A- Ziyaret yerleri
B- Türbe veya yatırlar
C- Ocaklarla ilgili inanışlar olarak üç gurup altında toplanabilir. Yine bunları da kendi aralarında sınıflandırılmak mümkündür. Mesela;

Ziyaret yerleri ile ilgili olan inanışları da:
a- Yağmur duası yapılan yerler
b- Dilek için çaput bağlanan veya taş basılan yerler.
Ocaklarla ilgili olan halk inanışlarını da:
A- Al Ocağı
B- Kuduz Ocağı
C- Yılan Ocağı vb. gibi sınıflandırmaya tabi tutulabilirler.

Uğurlu veya uğursuz sayılan unsurlarla ilgili olan halk inanışlarını da kendi aralarında:

1- Günlerle ilgili olanlar
2- Eşyalarla veya yerlerle ilgili olan halk inanışları
3- Hayvanlarla ilgili olan halk inanışları
4- İnsan azaları ile ilgili olan halk inanışları.

Diye bölümlendirebiliriz. Bütün bu halk inanışlarının kendileri arasındaki en büyük benzerlik veyahutta ortak özellikleri bunların birçoğunun eski kavimlerden kalmış oldukları ve bu kavimlerin gerek dini hayatlarının gerekse kültürel faaliyetlerinin günümüze kadar ulaşagelmiş ve bugün de yaşayan izleridirler. Bu inanışların büyük bir kısmı insanlara ümit vererek onların elde edemedikleri birtakım konularını halledebilecekleri varsayımına dayanmaktadır. Diğer bir kısmı ise yine hastalık vb gibi konularda ümitsiz kaldıkları zamanda bile ümit vermektedirler. Belki de bunun için bu halk inanışları halk arasında büyük kabul görmekte veya inanılmaktadırlar.

Yöremizdeki halk inanışları incelendiğinde görülmektedir ki Türk toplumu Müslümanlığı kabul etmiş olduğu halde yine de Eski Çağ Türk dini hayatına ait birçok gelenek veya göreneklerini hiçbir zaman bırakmamış bunların birçoğunu da İslami bir kimliğe büründürerek devam ettirmeye çalışmıştır. Bu halk inanışlarının Anadolu'nun diğer yerlerinde olduğu gibi yöremizde de bilhassa kültür seviyesinin az olduğu yerlerde daha fazla yer tutmuş halkımızın zihnini ve hayatını işgal etmiş bulunmaktadır. Bu da bilhassa İslami konularda olmak üzere büyük yer tutmaktadır. Bunu da halkın veya bu konudaki İslami bilgilerin az veya eksik olmasından veyahutta İslami bilgilerin temeline dayanarak bir başka deyimle İslami konuların temel kaynaklarına inilerek öğrenilmemesi veya öğretilememesinden kaynaklanmış olduğu da aşikardır. Bu halk inanışlarının büyük bir çoğunluğunun da günümüzde artık yavaş yavaş terkedilmiş olduğu kimilerinin de terkedilme aşamasında olduğu da bir gerçektir. Bütün bunların yanısıra gerek İslami prensiplere uysun isterse uymasın veya ister halka güven veya ümit versin vermesin bütün halk inanışlarımız tarihin derinliklerinden gelmiş olan kültür varlıklarımızdır. Bunların araştırılarak incelenmesi ve öğrenilmesi en azından Milli benliğimize tanıma konusunda bizlere ışık tutacak geçmiş ile geleceğimiz arasında bir köprü vazifesi görecektir.

İSLAMİ PRENSİPLERLE ÇATIŞAN İNANIŞLAR (HURAFELER):

Bilindiği gibi İslamiyet Arabistan'da yayılmaya başladı. Burada yaşamakta olan Arap kavmi daha bir millet olma şuuruna bile erişememiş ve kabileler halinde Arabistan'ın muhtelif yerlerinde göçebe bir şekilde yaşamakta ve birbirleriyle de "Eşhuru-u Hurum" (Haram aylar adı verilen dört ay (Recep, Şaban Zilhicce ve Zilkade) hariç yılın diğer zamanlarında birbirleriyle devamlı savaşarak geçiriyorlardı. Arabistan da bunun içindir ki kan davası ve kan kokusu hiçbir zaman bitmek bilmiyordu. İnsanların hiçbir değeri yoktu. Kız çocukları bile diri diri gömülüyordu. Kuvvetliler zayıf olanları eziyor, hak ve adalet duyguları yok denecek kadar azalmış durumdaydı. Bir zamanlar sadece Allahü Tealaya ibadet için kurulmuş ve yapılmış olan Kabede bile yılın her gününe ait 365 tane put bulunmakta ve insanlar bunlara tapmaktaydılar. İslamiyet Arabistandan yayılmaya başlayınca ilkönce Arap kabileleri reddetliler bunun için savaşmaktan bile çekinmediler. Ancak sonraları İslama en azılı olanlar bile İslam dininin akla ve mantığa insanın sosyal huzura ve sosyal barışa yönelik prensiplerinin karşısında buna inanmaya mecbur oldular. Böylece İslam dini cahiliyye dönemi adı verilen Arapların birtakım yanlış ve insan fıtratına hak ve hakaniyet ölçülerine uymayan kısımlarını reddetti. Bir kısmını da bazı yönlerini değiştirerek (tamamen veya kısmen) bazı kısımlarını da İslami bir potada eriterek onları topluma zarar vermeyecek hale getirdi.

İslamiyet yayılmaya başladığı zamanlarda dünyanın her yanında da birtakım uluslar yaşamaktaydı ve bunların kimileri Yahudizmi, bir kısmı Hristiyanlığı, bir kısmı ateşperestliği, kimisi de ay ve güneş vb. gibi tabii varlıklara tapınmaktaydılar. Bütün bu dini pernsiplerin yandığı ve yaşatıldığı toplumların da kendisine göre birtakım dini inanışları veya uygulanışları mevcut bulunmaktaydı. Anadoluda o zamanlar Hristiyanlar (Rumlar) (Bizanslılar) yaşamaktaydılar. Bunlar ise viliğin bozulmuş ve değiştirilmiş incillerin doğmatik prensiplerini ilahi prensipler olarak kabul etmekte ve böyle yaşamaktaydılar. Bir kısmı da putperest veya diğer dinlerin prensiplerine intisap etmiş bulunuyorlardı. Türkler de Orta Asya kökenli birtakım mani dini, ateşperestlik vb. gibi diğer dinlere müntesib idiler.

"Çin kaynaklarının verdikleri haberlerden anlaşıldığına göre, eski Orta-Asya Şamanizminin esasları Gök-Tanrı, güneş, ay, yer, su, ata (atalar kültü) ateş (ocak) kültüleri idi." (Eski Türk dini sayfa: 2. A. Kadir İnan)

Çin kaynaklarının belirtiklerine göre "Hun Türkleri yılın beşinci ayında Lungçeng şehrinde toplanırlar, atalarına, Gök-Tanrı'ya, yer-su ruhlarına kurban sunarlardı. Hakan ise her sabah çadırından çıkarak güneşe ve geceleri aya tapardı (A.G.E. Sayfa: 3) Batıdaki Göktürklerin dini, inanma ve adetleri Doğu Göktürklerinin dini inanışlarından pek farkı yoktu. Türklerin çok büyük bölümü Şamanist idiler. (a.g.e. sayfa: 8) Bütün bunların yanısıra Türkler arasında Hristiyanlık, Budizm vb. gibi Orta Asya kökenli diğer dinlere mensup

olan Türk boyları da mevcut idi. (a.g.e. sayfa: 10, 11)

Eski Türkçe'de "Gök" (sema) ve "en büyük ruh" mevhumları tek bir kelime (Tengri) ile ifade edilmiş, "gök" (mavi) kelimesi ise bunun sıfatı olarak kullanılmaktaydı. İslamı kabul etmiş olan Türkler "Gök" kelimesini (sema) "Tengri" kelimesini de "Allah" mevhumune tahsis etmişlerdir.

Şamanist Türklerde en büyük ilah olarak tanınan "Ülgen" dir. Kırgız Kazak Lehçesinde bu kelime "Ülken" olarak geçmektedir. Ülgen yaratıcı halıktır. Ateşi yaratan, insanlara hayat bahseden bu tazridir. Ülgen aynı zamanda çoluk çocuk sahibidir de (a.g.e. sayfa: 21) bundan başka Umay adında bir tanrı daha vardır ki bu kutsal varlık dişi bir tanrıdır ve Gökten inmiştir. Aynı zamanda mukaddes olan kayın ağacı da bu mukaddes ana Umay (havva) ile beraber gökten inmiştir. (a.g.e. sayfa: 25)

Altay Türklerince bu Umaydan başka iki dişi ruh tanrı daha vardır. (a.g.e. sayfa: 27) bunların yanısıra da yer-su tanrısı vardır ki, Göktürkler buna "Iduk yer-sub" (mukaddes yer-su) diye ifade etmektedirler. Bu mevhumlar koruyucu ruhlar ve hem de vatan anlamında kullanılmaktaydı. (a.g.e. sayfa: 31) "Gök-Tanrı'ya kurbanlar yüksek dağ tepelerinde sunulmakta ve dağlar kutsal sayılmaktaydı. (a.g.e. sayfa: 32)

"Şamanist Türklere göre bütün dünya ruhlarla doludur. Dağlar, göller, ırmaklar (yer-su) hep canlı nesnelerdir. (a.g.e. sayfa: 34) Şamanist Türklerde Kam adında din adamı bulunmaktaydı. Ağaçlar ve orman da kutsaldı. (a.g.e. sayfa: 38, 39) "Ateşe bakarak kehanette bulunmak da Eski Türklerde çok eski bir görenektir" (a.g.e. sayfa: 42)

"Şamanistler'in inancına göre ateş herşeyi temizler, kötü ruhları kovar. VI. yüzyılda Batı Göktürk hakanına gelen Bizans elçilerini ateşler arasından geçirmişlerdi. Moğol saraylarında da bu adet vardı. Bu tören elçilerle gelmesi muhtemel olan kötü ruhları kovmak için yapılırdı. Bu inancın izlerine Müslüman Türklerde de görüyoruz. Başkurtlar ve Kazaklar bir yağlı paçavrayı tutuşturup hastanın çevresinde "alas, alas" diye dolaştırırlar. Buna da "alaşlama" derler. Anadoluda bugün bu kelime "Alazlama" şeklinde tezahür etmiş durumdadır. Ateşte temizleme anlamını ifade eder. (a.g.e. sayfa: 42, 43)

Müslüman Kazak ve Kırgızların düğün törenlerinde ateş ve ocak, tıpkı Şamanistlerde olduğu gibi en önemli unsurlardır. (a.g.e. sayfa: 45)

Yukarıda kısaca özetlemiş olduğumuz Eski Çağ Türk dini hayatını ve inanışlarının İslam dininin getirmiş olduğu ilahi prensipleriyle mutlak surette çelişkili ve tezatlık halindedir. Bu yüzdendir ki bu inanışları ve uygulamaları İslam dini Gayri İslami saymıştır ve bunlara hurafe gözüyle bakmıştır. Bu yüzdendir ki bugün Anadoluda ve yöremizde hala sürdürülegelmekte olan ve folklorik özellikleri bulunan bu tür inanışların birçoğu her ne kadar din dışı yani İslami inanışlara uymasa bile hala sürdürülmektedir ve uygulanmaktadır.

İslami prensiplere göre Gayri İslami olan bu inanışların bir kısmı Eski Çağ

Türk dünyasına ait olduğu gibi İslami prensiplere uymayan bir kısım Gayri İslami inanışlarda Anadoluda yaşamış olan tarih öncesi ve tarih sonrası kavimlere de ait olanları vardır. Mesela Hititlere ait inanışların birçoğuda hala Anadoluda yaşamış olduğu gibi yöremizde de Hititlere ait inanışlar varlığını sürdürmektedirler.

"Hitit kültürü gibi, Hitit dini de pek çok değişik kökenli öğenin birleşmesinden oluşmuş karışık bir yapı gösterir. Bu kalabalık tanrılar topluluğu Hatti ülkesinin bir tanrısı biçiminde özetlenebilir. Hititlerde Güneş Tanrısının Hattice adı TARU, güneş tanrıçasının adı da Wuruşemu'dur. Fırtına tanrısının oğlunun adı Telepinu'dur. Bu tanrı tarımla uğraşan, su getiren ve tahılların büyümesini sağlayan bir bereketlilik tanrısıdır (simgesidir). Onun karısının adı da Hatepinu olarak metinlerde zikredilmektedir. Bunların yanısıra yeraltı tanrıları olarak bilinen Lelwani, İşduştaya, Papaya kültü vardır. İşduştaya ve Papaya kadınlık simgeleri olarak ellerinde ayna ve iğ (kirman) taşımaktadırlar. Savaş ve salgın hastalık tanrıları Şulinkatte ve Mezapotamyadaki Nergal tanrılarıdır. Sihir ve büyü ile ilgili tanrıça Katahzipuri adını taşımaktadır. Hitit ülkesinin her şehrinde bir tanrı veya tanrıça vardır ve her eşya veya herhangi bir mevhum için ayrı bir tanrı inancı bulunmaktadır. Bunun içindir ki Hitit ülkesinin en az bin tanrısı bulunmaktaydı. Zaten bunun anlatmak için tarih kitapları Hitit ülkesinin bin tanrısı diye yazmaktadırlar. (Anadolu Uy. Tar. Cilt. I. Sayfa: 65, 90)

Yukarıda kısaca açıklanmaya çalışılan Hititlerdeki çok tanrılı inançların da elbetteki İslamın tek tanrılı inancı olan Tevhidi anlayışa ters düşmüş olduğu açıktır. Bunun içindir ki halk arasında Hititlerden kalma ve hâlâ da sürdürülmekte olan halk inanışlarının da İslamı inanışlara veya prensiplere aykırı düşeceği açıktır. Bunun içindir ki Anadoluda Hititlerden kalma inanışları da İslama göre Gayri İslamidir ve hurafe sayılmaktadır.

Hititlerde ay ve güneş tanrıları olduğu gibi bunlarda kutsal sayılmaktaydı. Yıldırım ve şimşek kutsal sayıldığı gibi ateş de kutsal sayılmaktaydı. Hititlerde "Hassas" adında ocak tanrıları vardı. Bu ocak kutsal sayılmaktaydı. Kısacası ateşle ilgili herşey kutsanmaktaydı. M.Ö. VI. yüzyılda yaşamış olan Herakliatos da ateş bütün varlıkların özü sayılmaktaydı. Yine Hititlerde PAHHUR adı verilen kutsanan bir tanrı vardır. Bu ateş, OCAK Tanrısıdır. Ateş ve onunla ilgili tüm işleri bu tanrının yönettiğine inanılırdı. Yine Sümerler de ateş ve ocak kutsaldır. Sümerler de ocağa GUANNİ adını vermekteydiler. (An. Uy. Tarihi. Cilt: I. sayfa: 65)

Anadolu mitolojisinde ilaç yapımında, büyücülükte, ocağın önemi büyüktü. Ocakla ateşle ilgili ilaçlar veya tedavi şekilleri genellikle okuyup üfleme, tütsüleme biçiminde tezahür etmekteydi. Bugünde hala Anadoluda durum aynı durumdadır. Hasta ocağın başına getirilir, daha önceden ocağa atılan, kemik, kabuk, tohum vs. gibi şeyler ne varsa, hastayı şifaya kavuşturacağına inanılan

şeyler ateşe atılır ve hasta da bununla tütsülenirdi. Böylece hastanın şifaya kavuşacağına inanılırdı. Günümüzde de bu ocak tedavisi hala sürdürülmektedir. Yılan Ocağı, Kuduz Ocağı, Al Ocağı, vb. gibi ocaklar da günümüzde aynı amaca hizmet etmektedirler. Bugün bile yöremizde uygulanan ve halk arasında söylenilerek inanılan ocağın üstüne su atılmaz, "ateşe su dökülmez", dökülürse cin çarpar, ateşin üzerinden atlanmaz, ateşe işenmez, vb. gibi inanışlar hep bu dönemin günümüze kadar sürdürülegelen geleneksel halk inanışlarıdırlar.

XI. yüzyıl tarihi kaynaklarına göre Kırgızlar da, Hintliler gibi ölülerini yakarlar ve ateş temiz şeydir, ateşe düşen herşey temiz olur. Ölüyü ateş kirlerinden ve günahlarından temizlemektedir" düşüncesi hakimdi. "Altay Şamanistlerinde Ülgen ve dişi tanrı Umay en büyük tanrılar arasındaydı. Umay kelimesi Kaşgarlı Mahmut'a göre doğuran kadının çocuğun doğumundan sonra en son çıkan şeydir. (yöremizde eş olarak adlandırılmaktadır) Umay Şamanist Türklerde dişi tanrıdır ve koruyucu özelliktedir. Aynı zamanda IMI adı verilen koruma silahı veya tılsım, muska anlamlarına gelen inanışlar da mevcut idi. (Eski Türk Dini, Sayfa: 24, 25, 26)

"Yakut Türkleri de ocaktaki külün kıpırdadığını görünce "Og kuta oynuyor" (çocuk ruhu oynuyor) derler, ateşin ailede bir çocuk doğacağını haber verdiğine inanırlardı. Ateşin ıslık çalması halinde de yapılması istenen bir işin olmayacağını haber verdiğine inanılırdı. (a.g.e. sayfa: 43)

"Göktürk İmparatorluğu devrinde yer-su ruhlarının mahiyetini Orhun Abidelerinden anlamak mümkündür. Göktürklerin "Iduk yer-sub" (mukaddes yer su) ile ifade ettikleri mevhum koruyucu ruhlar hem vatan idi ve hem de mukaddes sayılmakta idi. (a.g.e. sayfa: 26)

"Eski Türkler yüksek dağlar ve tepeler tanrının makamı olarak inanırlardı. Mesela Altaylar böyle bir dağ olduğu gibi Tanrı Dağları da böyle bir dağdır. Şamanist Türklerce birtakım ağaçlar bilhassa da kayın ağacı kutsal sayılmaktaydı ve cennetten gelmiş olduğuna inanılırdı. Büyük İslam bilgini Biruni "El asarül bakiye" adlı eserinde Oğuzların çok bereketli bir pınarın başındaki kayaya taptıklarını, secde ettiklerini yazmaktadır." (a.g.e. sayfa: 32, 38, 39)

Günümüzde Anadolunun birçok yöresinde olduğu gibi bugün yöremizde de Al Ocağı denilen yerlere gidilmesi, yine Kuduz Ocağı, Yılan Ocağı vb. gibi ocak olarak bilinen ve halk arasında da kutsal olduğuna inanılan yerler hep bu kültürlerin bugüne kadar gelmiş izleridirler. Mesela Gürün ilçesindeki Avundukların evi Al Ocağı olarak bilinmekte Beypınar Köyünde Kuduz Ocağı olarak Traşların evi bilinmektedir. Bahçeiçi Köyünün içme suyunun çıkmış olduğu yer ve bu kayalıkların ziyaret yeri olarak kabul edilmesi, Konakpınar Nahiyesindeki Coşkun Baba adıyla bilinen ziyaret yeri ve ilçemizde bulunan diğer ocak olarak varlığını sürdüren yerler bu inanışların günümüze kadar ulaşagelmiş ve birer değişik görüntüleridir. Bu gelenekler veya inanışlar biraz İslami kimliğe bürünerek bugün karşımıza çıkmış durumdadır.

Hititçe de MUS (yılan) kutsal bir hayvandır. Sümerceden Hititçeye geçmiş olduğu sanılmaktadır. Keza Yahudilerce de yılan kutsal sayılmaktadır. Yahudi asıllı olan Goethe "Yeşil yılan" adıl eserinde onu dünyaya şifa dağıtan bir varlık olarak gösterir. Bunun içindir ki modern tıpta yılan simge olarak kullanılmaktadır. Bunun da kaynağı Tevrat kökenlidir. Kur-an-ı Kerimde de bu yılan (ejderha) hakkında bilgi verilmektedir. Hz. Musa A. S. hayatı anlatılırken (Taha Suresi, Kasas Suresi) elindeki asa (değnek) yı atar atmaz büyük bir yılan (ejderha) olduğu onu eline alınca da eski haline döndüğü ve sihirbazların bütün sihirli şeylerini yutmuş olduğunu açıklamaktadır. Fakat yılanın kutsal olduğunu kesinlikle açıklamamaktadır. Çünkü İslama göre değil bir nayvan insanın en faziletlisi olan Hz. Muhammed bile nihayet bir insandır ve O'na bile kutsallık affedilmez. Kutsallık ancak Allahü Tealaya aittir. Bunun içindir ki bugün yöremizde söylenen ve halk arasında da böyle olduğuna inanılan yılanla ilgili olan halk inanışlarının hepsi de İslami değildir ve Tevrat kaynaklıdır. Müslümanlar arasına sonradan girmiştir. Yöremizde yılanla ilgili inanışlardan bazıları şunlardır:

Denize düşen yılana sarılır" (atasözü olarak kullanılıyor)

"Yılanın ayağını gören cennetlik olur."

"Cennette şeytanı yılan ağzından sokmuştur."

"Yılanın öldürülerek yakılmasıyla yağmur yağar." Bütün bunlar ve diğer yılanlarla ilgili inanışların çoğu da Gayri İslamidir ve İslami prensiplere aykırıdır. Yağmurun ancak Allahü Tealanın dilemesiyle ve istediği yere de yağmuru yağdırmanın ancak Allahü Tealanın iradesinde olduğunun inanılması Müslümanlarca itikad ve iman edilmesi gerekirken yılan gibi bir hayvanın yakılarak yağmurun yağmasına bağlanılması çok yanlış bir inanıştır. Yağmur yağması bilindiği gibi gökler aleminin en önemli olaylarından birisidir. Bu muhteşem olayın bir yılanın derisinin yakılmasıyla meydana gelmesi saçmalıktan ibarettir. Fakat bu inanışlar Müslümanlar arasına yine Müslümanlar tarafından ve İslami eserlerle geçmiştir. Kimileri bilerek veya bilmeyerek bunun böyle olmasına yardımcı olmuşlardır. İslami literatür bu gibi durumlara israiliyyat adı verilmektedir. Yani Hristiyanlık ve Yahudilikten geçmiş olanlar diye adlandırılmaktadır. Demek ki bugün Müslümanlar arasında dolaşan halk inanışlarının İslami prensiplere aykırı düşenlere sadece eski kavim veya milletlerden kalan ve sürdürülegelen halk inanışları değil bunların yanısıra da İslami eserlerle Müslümanlar arasına sokulmuş birtakım halk inanışları mevcuttur. Bu da Kur'an-ı Kerimin açıklayıcısı durumunda bulunan Hz. Muhammed S.A.V. in sünneti (hadisleri) sebebiyle olmuştur. Sahih hadisler (Hz. Peygamserimizin sözleri) özellikle din düşmanları ve İslama hizmet ettiğini zanneden saf Müslümanların yaptıkları ilavelerle veya tahriflerle (değiştirmelerle) karıştırılarak yapılmıştır. Hz. Peygambere atfedilen ve O'nun hadisi diye yutturulan çoğu gayri İslami prensipler veya inanışlar her şeyin sün-

net olduğuna aşırı itimat ederek, rivayet edilenlerin gerçekliğine fazla dikkat etmemeleri sonucu tefsir, menkıbe, vaaz ve iryad türü eserlerde maalesef bunlar yer almış, halkımızın arasında da bu uydurma ve zayıf düşünüşler insanımızı İslamın özünden uzaklaştırmaya varmaya kadar götürmüş ve bu gibi durumlar veya inanışlar da kültürümüzü ne yazık ki şekillendirmiştir. Kültürümüzü etkilemiş olan, fakat kaynağı Allah Resulü olmayan uydurma sünnet malzemesini kültürümüzden ayıklama işi ne yazık ki asırlardır bir türlü yapılamamıştır. Bu gecikmelerle de İslami literatürde HURAFE olarak adlandırılan gayri İslami halk inanışlarının kol gezmesine sebep olmuştur. Bu konuda en ilginç ve enteresan olan yönü İslamdan olmadığı halde halk arasında İslami bir görüntüyle bilinip böylece inanılması durumudur...

İslamiyeti kabul ettikleri ilk günden beri Türklerin örf ve adetlerinde, inanış ve düşünüşlerinde dinin etkisi çok büyük olmuştur. İslam sonrası Türk kültürünü yoğurup şekillendiren unsarların en önemlisi, Kur'an ve sünnettir. Yukarıda belirtilen gerek iç ve gerekse dış düşmanların hadis uydurma hareketinden ve uydurulmuş hadislerin zararından kuşkusuz, İslam dini zarar görmüş olduğu gibi Türk kültürü de zarar görmüş ve etkilenmiştir. Bunun sebebi de Türk milletine mahsus O büyük peygambere bütün benliğince ve ihlas ve samimiyetiyle inanmış olmasından yani saf inancından kaynaklanmıştır. Çünkü bu saygı ve sevgiden dolayı peygamber adına söylenen her sözü onun sevgisinden dolayı hiçbir eleştiriye veya ön elemeye tabi tutmadan kabul etmiş ve hemen onu hayatında tatbik etmeye başlamış ve onun yaşatılması içinde elinden gelen herşeyi yapmaya çaba göstermiştir. Bu aşırı bağlılık ve saf imanları sebebiyledir ki Anadolu'ya geldiklerinde burada yaşamakta olan Bizanslıların Hristiyan olmaları sebebiyledir ki bunların birtakım İslama uymayan inanışları da İslami motiflere bürünmüş vaziyette Müslüman Türklerin dini hayatına ve inanışların arasına girmiştir. Bunların yanısıra da diğer dinlere ait olanlarda hemen hemen aynı şekilde girmiştir. Bununla birlikte de Eski Türk dini yani "Atalar Kültü" adı verilen ve "Gök Tengri İnancı" olan Eski Çağ Türk dininin prensiplerinin birçoğu İslamiyeti kabullerinden sonra terkedilirken bir kısmı da yine devam ettirilmiştir. İslamiyetin yayılmasından ve Müslümanlığı kabul etmelerinden sonra anayurtları olan Maveraünnehir, Harezm, Horasan vb. gibi bölgelerden Anadolu'ya göçleri sırasında, bunların büyük çoğunluğu Müslümanlığı kabul etmiş olmalarına karşın, içlerinden birtakım boy veya kabilelerden İslamı kabul etmemiş olanlar da mevcut bulunmaktaydı. İşte Türklerin İslamiyeti kabul etmiş oldukları bu ilk yıllarda (yüzyılda) eski dinleri olan "Atalar Kültü"nü de yeni inanmış oldukları İslam kültürüyle birlikte yaşatmışlardır. Böylece Eski Türk inanışlarının doğu menşeili olan birtakım inanışları da Anadoluya kadar bizzat getirilmiştir. Bu kalıntılar hala sürdürülmektedir.

"İslamiyetin kabulü ve özellikle Anadolu Selçuklu Devletinin kurulu şunu

müteakip Anadolu Türk toplulukları arasında sünni ve alevi vs... gibi birden fazla mezhep veya diğer farklılıklara bölünmesi (ayrılması) sebebiyledir ki Eski Türk dini inanışlarının Türklerin İslamiyeti kabul etmelerinden sonra da devam ettirilmesine imkan vermiştir. Böylece İslamiyeti kabul eden Türklerin bazıları, eski din ve kültürlerini Müslüman olduktan sonra da sürdürürlerken bir kısmı da bu eski dini inanışlarını gelenek ve göreneklerini İslami bir potanın içinden geçirerek bunlara İslami bir motif kimliği kazandırmışlardır.

Türk toplumu dünya milletleri arasında en gelenekçi bir yapıda olan topluluklar arasındadır. Yani kendine has olan birtakım gelenek ve görenekleri belki de en geç terk edebilen toplumlardan birisi olduğu içindir ki Eski Türk dinine ait geleneklerini de tamamıyla değiştirmeden İslami bir kimliğe büründürerek devam ettirmeye çalışmıştır. Türk toplumunun kendine ait gelenek ve göreneklerinden oldukça zor ayrılabilen bir toplumdur. Çünkü İslamiyeti kabul etmesinden sonra da Eski Türk dini inanışının büyük bir çoğunluğunu şu veya bu şekilde bugün bile hala devam ettirmektedir. Bu durum bunu ispat etmektedir. Bir diğer durum ise Türkiyede 1924 yılında türbelerin kanunla yasak edilmesine rağmen yine de gizli de olsa tekke ve zaviyelere ve diğer ziyaret yerlerine giderek kendine ait olan inançlarını ve geleneklerini devam ettirmeye çalışmıştır. Aradan geçen bunca zamana rağmen bu durumunu hala sürdürmektedir. İşte toplumumuzda bugün devam ettirilmekte olan halk inanışlarının birçoğu İslamın özüne uymayan adet ve geleneklerdir. Bunlar ise ibadetle ilgili olanlar, itikadla ilgili olanlar ve ictimai (sosyal) alanla ilgili olanlar diye üçlü bir ayırıma tabi tutabiliriz. İbadatle ilgili olanlar abdest, namaz, kurban, dini sohbetlerde cenaze vb. gibi konularda olanlar diye bir sınıflandırmaya da koyabiliriz. İtikad ile ilgili olanlar da çok çeşitlilik arz etmektedir.

İBADETLE İLGİLİ OLANLAR:

KURBAN: Kurban kelime anlamı olarak "yakın olmak" manasına gelmektedir. İstilahı olarak ise: Bir kimsenin yaratıcısına daha yakın olması için herhangi bir varlığını kurban yani adak olarak sunması ona yakın olduğunu belirtmek için fedakarlıkta bulunabileceğini kanıtlamaktır. Bu ibadet türü insanoğlunun tarihi kadar eskidir. Bizzat Kur'an-ı Kerimde Hz. Adem A.S. ın iki oğlu (rivayete göre Habil ile Kabil) her ikisi de birer kurban sunuyorlar. Allahü Teala ise birisinin (Habil'in) kurbanını kabul ediyor. Yeryüzünde sunulan bu ilk kurbanın bir hayvan olduğu Kuran-ı Kerimin ayetlerinden sarahaten anlaşılmaktadır. (Maide suresi ayet: 27) Fakat bu ilk kurbanın ardından da kurbanı kabul edilen insanın kurbanı kabul edilmeyen tarafından öldürülmüş olduğu beyan edilmektedir. İşte bu tarihten sonra da insanlar arasında ve çeşitli toplumlarca kurban sunma veya adama geleneği yerleşiyor kimi zaman insanlar bile tanrıya veya tanrılara kurban olarak sunuluyor. Kısacası

günümüze kadar ulaşmış olan birtakım kültür kalıntıları mesela kurban gibi gelenekler bugüne kadar taşınmış, geniş halk kitleleri tarafından bağlı oldukları dinlerinin gereği gibi benimsenmiş ve kabul edilmişlerdir. Kurban inanışı tarihteki bütün toplumlarda vardır. Ve hemen hemen birbiriyle de tipik bir benzerlik göstermektedir. Yani kurban İslamda var olduğu gibi İslam öncesi topluluklarda mevcut idi. Mesela Hititlerde tanrılar için sunulan kurbanlar listesi verilmektedir. (An. Uy. Tarihi Cilt: I. sayfa: 84)

Eski Türkler; Gök Tanrı'ya minnet ve şükran duymak iyi ruh diyebilinen yaratıcı Ülgen (ülken)'i anmak için, karanlık alemi yaratıcısı diye bilinen Erlik Han'ın vereceği kötülüklerden kurtulmak, ölmüş büyüklere ve atalara saygı olara yer-su (İduk yer-sub) diye adlandırılan dağ, yer, orman, göl ve pınar gibi kutsal olarak bilinen varlıklardan Ruh-Tanrı sıfatıyla medet ummak gayesiyle kurban kesmekteydiler.

Kurban kesmek Kur'an'a ve İslama göre hali vakti yerinde olan bir Müslüman için vaciptir. Bu vacip kurbandan başka hac mevsiminde de kurban kesmek vardır. Ayrıca adak kurbanı (nezir) olduğu gibi yeni doğan çocuklar için kesilmekte olan akika adında kurban çeşidi bulunmaktadır. Bunun içindir ki İslami toplumlarda kurban kesme geleneği çok yaygın durumundadır. Hicretin ikinci yılında (M.S. 624) meşru olan ve kitap, sünnet ve icma ile sabit bulunan kurban geleneği Türklerdeki kurban geleneğine benzemese de çok yakın durumdadır. Fakat İslam dininde kurban sadece Allah rızası için kesilir. Ve Allaha yakınlaşma vesilesidir. Bu yüzden Cenabı Allah K.Kerimde şöyle buyuruyor: "Biz her ümmet için kurban kesmeyi meşru kıldık. Allah'ın rızık olarak verdiği dört ayaklı davar üzerine (yalnız) Alllah'ın adını ansınlar diye. O halde hepiniz O'na teslim olun. Habbim öyleyse sen itaatkar olanlara ve gönülden boyun eğenlere müjdele (Hac suresi ayet: 34) Şu halde İslam dinindeki kurban ve kurbanın manası sırf Allah rızası için ve O'na yakın olmak gayesiyle kesilebilmektedir. Kesilen kurbanlardaki maksat da bu olmalıdır. Aynı zamanda da Hz. İbrahim S.A.V. in oğlu İsmali A.S.'ı kurban olarak sunma hadisesini dolaylı olarak anma ve insanın kendi evladını kurban olarak sunma vazifesinden böylece uzak tutulma lütfuna bir şükürdür. (Bakınız Saffat Suresi 100, 101, 102 Ayetleri)

İslami prensiplere göre bunun haricinde yani Allah rızasının haricinde kesilen kurbanların hiçbir değeri yoktur ve reddedilmiştir. Bu konuda K. Kerim Maide Suresi üçüncü ayeti kerimede mealen: "Allah C.C dan başkası adına (putlar, ölüler ve diriler namına) boğazlanan şey üzerinize haram edilmiştir. Bunun içindir ki herhangi bir Müslüman eka birden (Devlet reise, parti lideri, şeyh yani tarikat lideri vb. kimselerin gelmesi şerefine) birisi için bir kurban kesse ve onu keserken Allah adını anmış olsa dahi onun eti yenmez ve o kurban haramdır. Ve yine yanı şekilde Müslümanların kabirlerinden bir kabrin üzerinde onda yani kabirde (bu herhangi bir şeyhin veya evliyanın kabir de

olabilir) defnolunmuş kimseyi ta'zim için veya ondan medet ummak için kesmiş olsa bu kurbanın eti de yenmez ve haramdır. Çünkü bu müşrik yani Allah'a şirk koşanların adetidir. (Mülteka tercemesi cilt: 4 sayfa: 103) Halbuki bugün durum hiç de öyle değildir. Müslümanlar arasında kurban kesme hadisesi oldukça çok geniş yer tutmaktadır ve İslamın prensiplerine aykırı olan şekillerde de kurbanlar kesilmektedir. Halbuki durum yukarıda da belirtildiği gibi İslamiyet yasaklamış ve haram olarak kabul etmiştir. Halkımız bugün İslamda yasaklanan şekillerde de kurban kesmektedir ki bu halk inanışlarımızın İslama aykırı olan ve İslamın da bunları hurafe addederek reddettiği işlerdir. Mesela yatır veya türbelere gidilerek oralarda kurbanlar kesilmekte ve adaklar da sunulmaktadır oysaki bunların İslamda yeri yoktur.

Bilindiği gibi İslamiyetin ilk dönemlerinde, puta tapmaya alışkın olan bir toplum içinde Müslümanların bazı aşırılıklarda bulunabileceği düşüncesiyle Hz. Peygamberimiz S.A.V. kabir ziyaretlerini bile yasaklamıştı. Daha sonra ise kabir ziyaretlerini serbest bırakmıştır. Hz. Peygamberimiz bir hadisi şeriflerinde "Sizi ziyaret etmekten men etmiştim. Artık kabirleri ziyaret edebilirsiniz. (İbni Mace, Sünen. Cilt: I. Hadis no: 1571)

Halbuki İslamiyeti kabul etmeden önceki Türklerde de aynı cahili Araplarda olduğu gibi kabirleri ziyaret bulunmaktaydı. Eski Türk dini hayatında ağaç, taş, kaya, pınar, kuyu vb. gibi yerler ile türbelere kutsal gözüyle bakılmakta ve bunlara gidilerek çeşitli adaklarda ve dileklerde bulunmaktaydılar ve bunun için de birtakım kurbanlar sunmaktaydılar. İşte bugün bile hala yöremizde ve Anadoluda sürdürülen bu vb. gibi halk inanışları hep o devrin kalıntılarıdır. Yani Türkler İslamiyeti kabul ettikten sonra da eski inanışlarının büyük bir bölümünü hala bırakmamışlar ve sürdürmektedirler. İşte bu sürdürülen inanışların arasında kurban adeti de bulunmaktadır. Yani birtakım türbe ve ziyaret adı verilen yerlere gidilerek orada dileklerde bulunma ve adakta bulunarak bunun yardımı için de birtakım kurbanlar kesilmesi olayıdır. İşte İslam dinince bu vb. gibi durumları yasaklamıştır. Haram sayılır. Bununla birlikte bir de gerek kurban bayramında ve gerekse diğer zamanlarda kesilen kurbanlarda kurban keserken veya kurbanı kestikten sonra yapılan adetler vardır ki İslamdan olmadığı halde İslami bir kimlikle Müslümanlar tarafından yapılan ve kabul görmüş olan halk inanışları vardır ki bunlar da İslami prensiplerin genelde özüne aykırı olan durumlardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

a- Türbelere götürülerek kurban kesilmesi

b- Namına kurban kesilen evliyadan medet umulması

c- Kesilen kurbanın kanından çocukların alnına sürülmesi (Araplarda cahiliyye adetiydi.)

d- Kurban kimin adına kesiliyorsa onun alnına bu kandan sürülmesi

e- Kurban kestikten sonra elinin kanıyla iki rekat namaz kılınması

(Yaş haldeki kan necis sayıldığından bu namaz caiz bile değildir. Çünkü namazın şartlarından birisi de namaz kılınan yerin veya bedenin necis sayılan şeylerden temiz olması gerekmektedir. Böyle olduğu zaman namazın farzlarından birisi yerine getirilmemiş oluyor. Bu durum yöremizde maalesef yaygın durumdadır.)

Yatır İnancı veya Türbeler ve Her Türlü Ziyaret Yerleri:

Ziyaret yeri istilahta: Kutsal olarak bilinen veya tanınan herhangi bir şahsın (evliyanın) mezarına (ki buna yatır denmektedir) gidilerek onun ziyaret edilmesi, herhangi bir dileğinin veya adağının yerine getirilmesi için imdat istenmesi orda dualar edilmesi ve birtakım ibadetlerin yapılması işlemidir. Bu işlem tek başına yapıldığı gibi toplu olarak da gerçekleştirilmektedir.

Bugün yöremizde de oldukça geniş yer tutan ziyaret yerlerini gezme ve dileklerde bulunma ve adaklarda bulunma adeti Türk tarihi içinde Eski Türk dini inanışının günümüzdeki uzantısı bir devamıdır. Yalnız bir tek farkla ki o da şudur: İslamiyetin kabulüyle birlikte bu Atalar Kültü tasavvuf vb. gibi birtakım unsurların da etkisiyle İslami bir kalıba büründürülerek devam ettirilmiştir. Bilindiği gibi Türk tarihi içinde Atalar Kültünün Eski bir Türk topluluğu olan Hunlardan beri var olduğu ve Eski Çağ Türk dininde en az yılda bir kere (çoğu zaman da yılın beşinci ayında) olmak üzere özel merasimler düzenlenerek ataların ruhları kutsanmak için kurbanlar kesilirdi. (Eski Türk dini sayfa: 3 Abdülkadir İnan) İşte bu gelenek veya inanış İslamiyetin kabulünden sonra ve tasavvuf akımının da yaygınlaşmasıyla birlikte hiç de İslamiyetin temel yapısına ve özüne uymadığı halde Müslüman Türk topluluklarınca yaygın bir şekilde yürütülmüş eski Atalar Kültünün bugüne kadar sürdürülen kalıntılarıdır. Hatta bu durum bununla da kalmayıp İslami literatürde EVLİYA veya VELİ (Veli: Dost, anlamında) olarak yaygın olan ve tasavvufta da FENAFİLLAH mertebesine ulaşmış olan "ulu kişi" anlamına gelen kendi benliğini yok edip Allah'a ulaşmış birtakım fevkaladelikler ve olağanüstülükler (kerametler) gösteren kişiler de bu işin içine katılarak bu kurum ile Eski Atalar Kültü olan ağaç taş pınar ve kayalıklara kutsama ve buraları ziyaret etme inanışıyla birleştirilmiştir. Böylece kutsal sayılan bu yerler ve bu yerlerde yatan kişilerin de göstermiş oldukları birtakım kerametler sebebiyle insanların elde etmek istedikleri fakat elde edemedikleri şeylerin gerçekleşmesi için bu ihtiyaçlarını gidermeleri için bunlardan yardım isteme halleri sanki İslamdaymış gibi bir anlayışı ve inanışı meydana getirmiştir. Bunun içindir ki halk bu inanışına göre kendilerine yardımı veya faydası dokunacak ümidiyle kimi yerlerde yatır ve kimi yerlerde de türbe veya ziyaret adı verilen bu kutsal saydığı mekanlara gitmekte ve buralardan medet ummaktadırlar. Buraya giden lak kurban keser ve dileklerde bulunur çoğu kez burada bulunan bir ağaca veya

çalıya çabut veya iplik bağlar ya da taş basar. Böyle yapıldığı takdirde dileğinin meydana geleceğine ve zorluklarının da bu şekilde aşılacağına inanılır. Bunun da daha kolay olması için kurbanlar kesilmektedir. Yöremizde ziyaret yerleri ve yatırlar olarak bilinen yerlere gidildiğinde yapılan işlemler ve gayelerini şu şekilde özetleyebiliriz:

a- Sadece ziyaret ederek duada bulunmak ve burada yatan kişiye fatiha okumak.

b- Herhangi bir dileğin veya muradın husule gelmesi için

c- Çocuğu olması için eğer doğup ölüyorsa durması için.

d- Bahtı açık olmayan kızların bahtlarının açılması için

e- Hastalıklardan kurtulmak için

f- Muhabbet ve sevgi elde etmek için

g- Herhangi bir endişenin veya üzüntünün izalesi için

Bugün yöremizdeki başlıca ziyaret yerleri ve yatırlardan bazıları ise; Darendedeki Şeyh Hamid-i Veli'nin türbesi ve oradaki balıklar buraya kurban götürürler, dilekte bulunurlar dua ederler, burada bulunan havuza ppara atarlar, bazı ağaçlara çaput bağlarlar vb... gibi.

Suçatı kasabasında İrfan Hocanın yanına da bu tür dilekler ve muska yazdırmak için gitmektedirler. Konakpınardaki Coşkunbaba denilen yere de aynı gayelerle gitmektedirler. Bunun yanısıra Gürün ve çevresinde hemen hemen ziyaret adı verilen bir takık böyle kutsal sayılan yerler vardır ki genelde de buralara yağmur duası için gidilmektedir...

YAĞMUR DUASI İNANIŞI: Toplumumuzda öyle halk inanışları ve gelenekleri vardır ki bu inanışlar veya gelenekler bizlerden yüzlerce hatta binlerce yıl öncesinden yaşamış olan insanlarınkiyle hemen hemen aynı ya da tipik benzerlikler göstermektedir. Bu tipik benzerlikler gösteren ve yüzyıllarca yaşatılan ve hala da günümüzde varlığını sürdüren ve geniş halk kitleleri tarafından da kabul görmüş geleneklerimizden veya halk inanışlarımızdan birisi de topluca yağmur olmadığı zamanlarda yağmur duasına çıkmaktır. Mesela Hititlerde HEYUS adı verilen yağmur kutsal sayılmaktaydı. (An. Uy. Tarihi. Cilt: I.) bugün günümüzde de yağmur kutsal sayılmaktadır. Çünkü toplumumuz Müslüman olduğu için İslami prensiplerin tümüne de olduğunca inanılmakta ve elden geldiğince yerine getirilmeye çalışılmaktadır. İslam öncesi toplumlarda nasıl ki yağmur kutsal idiyse tek tanrılı dinlerde de yağmur kutsal sayılmaktadır. İslam dininde de yağmur kutsaldır. Çünkü kutsal kitabımız K. Kerimin birçok suresinde ve ayetinde yağmur için RAHMET olarak bahsedilmekte ve adlandırılmaktadır. (Nuh Suresi Ayet: 11, Neb'e Suresi Ayet: 14)

Çünkü Cenabı Hak Kur'an da belirttiği gibi "HER CANLI ŞEYİ SUDA YARATTIK (Enbiya Suresi Ayet: 30) buyurmaktadır. Ve yine Mülk Suresinde de (30. Ayette) "Sizin içmiş olduğunuz suyu çıkarmasa veya yerin dibine

batırsa veya yağdırmasa size suyu kim verir?" diye buyurarak suyun ancak kendi kudreti elinde olduğunu belirtmektedir. Bazı zamanlarda da gökten inen bu rahmet günahkar kavimlere (Nuh kavmi gibi) azab olarak inmektedir. Hemen hemen her toplumda olan bu yağmur duasına çıkma işi veya geleneğini İslam dini daha da merasimleştirmiştir. Bugün halk arasında yapılagelen yağmur duası tamamıyla dini bir merasim olarak tezahür etmektedir. Bunun nedeni de bizzat Hz. Peygamberimizin yağmur duasını yapmış olmalarından ileri gelmektedir. Çünkü birgün Hz. Peygamberimiz Mescid-i Nebevide namaz kıldırırken (Hutbe okurken) ashabdan birisi ayağa kalkarak "Ya Resulellah mallarımız ve ekinlerimiz helak oldu yağmur yağmıyor dua et de bu kıtlık üzerimizden kalksın" diye rica etti. Bunun üzerine Hz. Peygamberimiz daha hutbeden inmeden bir dua etti ve hemen oracıkta bulunanlar yağmurla ıslandılar. (Sahih-i Buhari Cilt: 3 Sayfa: 96. Hadis no: 505) bunun üzerine ashab dediler ki ya resulellah araziye de yağsın. Bunun üzerine Allah Resulünün dualarıyla çok büyük ve devamlı olmak üzere yağmur yağdı. (a.g.e.) Hz. Peygamberimizin S.A.V. in sadece şehir içinde değil araziye de çıkarak yağmur duasında bulunduğu hatta elbiseni de ters çevirerek yağmur duasını etmiş olduğunu hadis kitapları belirtmektedirler. (Sahihi Buhari Cilt: 2 Sayfa: 263, 264, 265. Hadis no: 533)

Bunun anlamı ise: Ya rabbi! Bizim hal ve hareketlerimiz şimdi nasıl değiştiyse içinde bulunduğumuz darlık ve kıtlığı da öylece değiştir." demektir. İşte temeli ve dayanağını İslami kaynaklardan alan yöremizdeki yağmur duasına çıkış adeti şöyle yapılmaktadır:

Eğer o yıl yörede yağmur az yağmış veya hiç yağmamış ise halk belli birgün yağmur duasına çıkmak için kararlaştırırlar. Köyde hiçbir kimse kalmaz. Evcil hayvanların tamamı da götürüldüğü gibi yaşlılarda götürülürler. Genelde de halk tarafından kutsal sayılan veya ziyaret denilen yerlere gidilerek bu dua yapılmaktadır. (Oysaki Hz. Peygamberimiz ya şehrin namaz kılınan bir yerinde veyahutta herhangi bir yerde bu duayı yapmış ve böyle kutsal sayılan yere gitmemiştir.) Halkın hepsi de bu ziyaret denilen yere varırlar. Önce bir müddüt evcil hayvanların mesela koyunların kuzuları ile çocuklar bir müddüt analarından uzaklaştırırlar. Bu arada yaşlılara ve küçük çocuklara dua ettirirler. Önce köyden birbiriyle küs olanlar barıştırırlar. Sonrada herkes birlikte iki rekat namaz kılarlar. Namazın sonunda aynı Cuma namazında olduğu gibi bir hutbe okunur. Herkes tevbe ve istiğfarda bulunur daha sonra da bu iş için götürülmüş ve ayrılmış olan kurbanlar kesilir. Kadınlar yemek pişirmekle uğraşırlarken dargın olanlar barıştırılırlar. Daha sonrada herkes toplanır ve yemek yerler. Daha sonrada topluca köye dönülür. Eğer birinci gün bir netice alınmazsa ikinci gün yine tekrarlanır. Bunda da bir netice alınmazsa üçüncü gün yine tekrarlanır.

CENAZE İLE İLGİLİ İNANIŞLAR:

Bilindiği gibi hemen hemen her toplumun kendisine göre ve inanmış olduğu dinin kaidelerine göre bir cenaze töreni veya merasimi vardır. Halkımızın cenazeyle ilgili inanışlarının temelini de İslami prensipler oluşturmaktadır. Fakat bu konuda da İslamiyetten olmadığı ve İslami herhangi bir mesnedi olmadığı halde cenaze konusunda da İslami olarak kabul edilerek yapılan ve yerine getirilen birtakım inanışlar bulunmaktadır ki bunları sıralayacak olursak şöyledir;

Ölümle ilgili olanlar: Ölen kişinin "Lailahe illallah Muhammedün Rasülüllah" diyerek ruhunu teslim etmesi halinde cennete gideceğine inanılır. Yine ölen kişinin bağırıp çağırarak homurtular çıkararak ölmesi onun zor ruhunu teslim ettiğine inanılır. Fakat hafif bir tebessümle ve hafif bir terleme ile ölen kimsenin de ruhunu kolay verdiğine inanılır.

2- Trafik kazaları, suda boğulmalar vb. gibi ölüm halleri düşünülerek yatağında ölen kimseler için "Ne güzel yatağında öldü" denir.

3- Ansızın ölmek iyi sayılmaz.

4- Uzun süre hastalık çekerek ölen kimsenin günahını bu dünyada çekmiş olduğuna inanılır.

5- Uzun süre yatarak sonunda ölen kimseye "ettiğini çekiyor" derler.

6- Gözü açık olarak ölen kimsenin bir yakınına hasret gittiğine inanıldığı gibi elinin birisi açık gidenin de dünyaya doymadan gitmiş olduğuna inanılır.

7- Ölünün (cenazenin) bekletilmesini iyi sayılmaz.

8- Ölen kimsenin karnının üzerine bir demir parçası konur (şişmesini önlemek maksadıyla yapılıyor)

9- Ölen kimsenin çenesi bir yağlık ile bağlanır.

10- Ölecek hastanın başında Kur'an okunur ve genelde de Yasin Suresi okunmaktadır. Ölecek kimseye hakkı helal ettirilir. O da "Sağlığınıza helal olsun" der. Ölecek kimseye vasiyet ettirilir. Çoğu kez sağlığında kefenini almak gelenektir.

11- Ölünün evinde yas tutmak gelenekseldir. Evinde ölüsü olan traş olmaz, radyo, TV açmaz, şenlik yapılmaz. Keza komşuları da bunları yapmaz. Düğün kurulmaz. Eğer başlamış ise ölü evinden izin alınır ve davul çalınmaz. Ölü evinde yemek pişirilmez. Bu Hz. Peygamberimizin sünneti üzere ölü sahibinin komşuları tarafından en az üç gün olmak üzere ölü evine yemek götürülmesi sevap olarak kabul edilir ki buna yöremizde "Sofralı gitmek" adı verilir. Yöremizde bazı köylerde bilhassa da işlemiyle uğraşırken bir kısmı da ölünün sahibinin evinden bir veya iki koyun keserek hemen yemek yapmaya koyulurlar. Aslında bu halk inanışı İslami prensiplere ve psikolojik duruma da aykırıdır. Çünkü ölünün zaten yeterince yası bulunmaktadır bu arada da bu işin yapılması uygun değildir. Halbuki bu işi komşularının üstlenmesi en uygun olanıdır. Zaten sünnet ve İslami olanı da budur. Suçatı kasabasında da "Kazma

Takırtısı" adı altında mezar kazânlara ölü evinde bir yemek verilmektedir ki bu da aynıdır.

12- Mezar kazanlara belli bir miktar para verilir. Kimisi bunu alır kimisi de almaz hakkım helal olsun filan fakire verin der.

13- Ölünün evinden alınarak cenaze namazı kılınmaya götürülürken ölen kimsenin kızlarının arkası sıra bağırıp çağırarak ağlamaları adettendir. Böyle olursa azabının azalacağına inanılır. Halbuki bu gelenekte İslami prensiplere uymayan bir durumdur. Hz. Peygamberimiz bizzat ölünün arkasından böyle ağlayıp sızlamaları ve bağırıp çağırmaları yasaklamıştır.

14- Herhangi bir dini dayanağı olmamasına rağmen (Sahihi Buhari Cilt: 4 Sayfa: 361) kadınların cenazeye katılmaları uygun sayılmaz.

15- Ölünün saçları ve tırnakları kesilmez.

16- Erkek ölü açık yerden kadın ölü ise kapalı yerden yıkanır.

17- Kadınlar cenaze namazına katılmazlar.

Cenaze ile ilgili olanlar:

1- Cenazenin (ölen kimsenin ölümünü) varlığını haber vermek için SALA adı verilen "Salatü selam" camilerde (minarelerde) okunarak sonunda da ölen kimsenin kimliği söylenir. Aslında Anadolunun birçok yöresinde sadece ilan edilmektedir veya böyle yapılmadığı da olmaktadır. Yöremizde uygulanan bu durumun İslami bir dayanağı yoktur fakat geleneksel bir adet haline almış olan Sala verme adeti hala sürdürülmektedir. Cahiliyye dönemi Araplarda Na'y (Ölüm ilanı) yapılmaktaydı. Cahiliyye döneminde eşraftan birisi öldüğünde kabileleere birer süvari çıkarılır ve "Filan öldü, onunla birlikte Arap kavmi de öldü" diyerek ölünün vasıfları övülerek anlatılır ve çeşitli ağlamalarla ve saç baş yolmalarla ilan edilirdi. Büyük İslam alimi Nevevi" ye göre İslam bu gibi NA'yı yasaklamıştır. Yine bu alime göre cenazenin ilanını akrabalarından birinin veya dostlarından birisi tarafından ilan edilmesi müstehabdır" demektedir. (Sahihi Buhari Cilt: 4 Sayfa: 305)

Yöremizde yukarıda anlatılan ve cahili Araplardaki NA'ye benzeyen ölünün ardından birtakım ağlamalar bağırıp çağırmalar ve ağıtlar düzenlemeler yapılmaktadır. Bunların İslamiyetçe kabul edilmediği birçok hadis kitaplarında ve bu konuda yazılmış diğer eserlerde belirtilmektedir. Ancak bu gibi gelenekler Anadolu'nun birçok yöresinde olduğu gibi yöremizde de gelenekselleşmiş bir durumda ve halk inanışı olarak tezahür etmektedir. Bu halk inanışı da mutlak surette Eski Türk Çağındaki dini inanışlarının günümüze kadar sürdürülegelmiş birer kalıntısı veya izidirler. Çünkü "Göktürkler devrinde ölüyü anma töreni (YUĞ) için mezar üzerine yapılan ölünün heykeli ve tapınak (Töz) kültürünün olgunlaşmış şeklinde ibaretti. 12. yüzyılda, Şamanist ve Hristiyan Kıpçaklarda ölüler için YUĞ töreni (ölüyü anma) nin yapıldığı tarihi kaynaklarda belirtilmektedir. Yuğ töreni bir aş

(yemek yeme ve ziyafet) töreniydi. (Eski Türk dini. Sayfa: 61. Abdülkadir İnan)

"Yoğ (yuğ): Ölü gömüldükten sonra üç güne kadar verilen yemektir. Dede Korkut Hikayelerinden Kazan Beyin oğlu Uruz'un tutsak bulunduğu zaman kendi boyuna gönderdiği haberde "Açayda varmazsam öldüğümü bilin, aygır atım boğazlayıp aşımı verin" diyor. Yağbasan: Ölümden sonra yedi gün içinde verilen yemeğin adıdır. Eski Türkler ölüye aş vermeyi çok önemli saymışlardır. İlkçağlarda aş doğrudan doğruya ölüye ölünün mezarına konarken (yakın yıllara kadar Gürün aşiret köylerinde ölünün eşyaları ve çeşitli yiyecekler de ölüyle beraber mezarının içine konurdu. Bu gelenek de bilindiği gibi Hunlardan kalmış ve günümüze kadar sürdürülegelmiş Eski Türk dininin kalıntılarıdır.) Türkler İslamiyeti kabul ettikten sonra İslami motiflerle süslenerek "Ölünün ruhu için, fakir kimselere dağıtma" şekline dönüşmüştür. (a.g.e. sayfa: 152)

Bugün, yöremizde ölü için öldüğünün bir haftasında bir yemek ziyafeti verilir ki buna "Aş yemek" adı verildiği gibi, "Ölünün ağzını açmak ölünün canını etmek" vb. gibi adlarla anılmaktadır. Yöremizde ölünün ölümünün ilk günü helva dağıtılır buna "Ölünün ağzını açmak" adı verilir. Haftası içinde de bir yemek verilir ki buna da "Ölünün canını yapmak" adı verilmektedir. Bu yemekler yendikten sonra da "Geçmişlerinin canına değsin" denmektedir. Kısacası bütün bu gelenekler Eski Türk dinin günümüze kadar ulaşmış izleridirler. Fakat bunların bir kısmı İslami kimliğe bürünerek devam ettirilmektedir.

Eski Türklerde sagu olarak adlandırılan ve günümüzde de AĞIT şeklinde varlığını sürdüren gelenekler de Eski Türk dininin günümüze kadar ulaşmış kalıntılarıdır. Ağıtlar (Sagu) hakkında bilgi veren kaynaklarda belirtildiği gibi ağıt (sagu) söyleyenlerin ozan olduğu ve bu konuda duymuş oldukları heyecan ve üzüntüyü kendine ait kurallarla belirli kaidelere bağlı kalarak bazen de düzenli düzensiz ezgilerle ifade eden türküler olarak belirtilmektedir ki bu durum yukarıda belirtildiği gibi Eski Arap cahiliyyesindeki NA'ye benzemektedir. Her ne kadar İslami prensiplere aykırı olsa da günümüzde bu geleneksel kültür hala bütün canlılığıyla varlığını sürdürmektedir. Eskiden olduğu gibi bu işi özel yapanlar yok ise de herhangi bir üzüntülü ve ölüm hallerinde ağıt söyleyenler bulunmaktadır ve sayıları da oldukça kabarıktır.

2- Su Salası: Ölen bir kişinin cenazesi yıkandıktan sonra hazır edilir yani kefenlenir ve bu arada gassal (ölüyü yıkayan) tarafından "Su salası" adı altında bir sala verilir. (okunur) Çayboyu Mahallesinde uygulanmakta olan bu gelenek aslında hiçbir dini mesnedi yoktur. Aynı halk inanışı Suçatı kasabasında da devam ettirilmektedir. Su salası ya ölünün sahibi tarafından okutulur veyahutta ölünün vasiyeti üzerine okutturulmaktadır.

3- Cenazeyi götürürken genelde cenazenin sağından veya solundan

gidilir. Fakat en çok da arkasından gidilmektedir. Cenazenin önünden geçmenin günah olduğu söylenirse de bunun dayanağı yoktur. Sadece ölünün önünden gitmenin arkasından ve sağından, solundan gitmesine göre az sevabı olduğu yolunda Hz. Ali'yi dayanan bir söz bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili hadisi şerif ise şöyledir: (Hz. ENES r.a rivayet ediyor) EY! İman edenler siz ölüyü teşyi ediyorsunuz onun önünden, arkasından, sağından solundan yürüyünüz." (Sahihi Buhari Cilt: 4 Sayfa: 453) hadisi gereğince halk cenazenin sağından, solundan veya arkasından gitmektedirler.

4- Cenazenin geçtiği yerde eğer oturanlar var ise hemen ayağa kalkarlar ve cenaze geçinceye kadar da oturmazlar. Bunun dayanağı da yine Hz. Peygamberimizin "Siz bir cenaze gördüğünüzde cenazesini geride bırakıncaya kadar veyahut cenaze yere konuluncaya kadar ayakta durunuz (kıyam ediniz) (Sahihi Buhari Cilt: 4 Sayfa: 437. 649 nolu hadis)

5- Cenazeyi defnederken mezarın üzerine toprak atanların kürekleri ellerinden önce yere koymaları sonrada bir başkasının bunu alarak toprak atmaya devam etmesi de belirgin halk inanışlarımızdandır. Böyle yapılırsa o kişiye de ölüm isabet edeceğine inanılmaktadır.

6- Ölen kimsenin mezarı başında telkin verilmesi de İslami bir mesnedi olmayan halk inanışlarımızdandır. İslami dayanağı olan telkin sadece mezarın başında Kur'an-ı Kerim okunmasıdır.

7- Ölen kişinin mezarı başında bir ateş yakılır. Bu gelenek de Şamanist Türklerdeki ateş inancı ve ateşin insan ruhunu temizlemiş olduğu ve koruyucu ruh yani kutsal olduğu içindir ki ölünün mezarı başından yakılarak güya ölü veya ölünün ruhu da böylece korunmuş oluyor veya bu adet Eski Çağ Türk dini yaşantısında bir ibadet kabul ediliyordu. Belki de bu halk inanışının günümüzde devam eden bir geleneksel Atalar Kültünün kalıntısıdır.

8- Ölen kimse için iskat ve devir yapılması. İslami bir mesnedi olmaya bu halk inanışının da Hristiyanlardan bulunan günah çıkarma seanslarına benzemiş olduğu da muhakkaktır.

9- Ölen kimsenin öldüğü gün kırk yasin okutulması. Yine ölen kimsenin kırkıncı gününü yapmak ve 52. gecesini yapmak da İslami literatüre geçmiş dini bir mesnedi olmayan halk inanışlarımızdan birisidir.

10- Mezar veya kabristanlığa mescid yapılması veyahutta evliya sanılan kimselerin kabirleri üzerine mescid inşa edilmesi ve burada da namaz kılınması da Hz. Peygamberimiz S.A.V. ce yasaklanan fakat hâlâ günümüzde geçerli bulunan ve sürdürülen halk inanışlarımızdandır. Hz. Peygamberimiz "önceleri kabir ziyaretini kabirlerin tapınılan bir yer haline getirileceği endişesiyle yasaklamış İslam itikadı da iyice yerleştikten sonra da kabir ziyaretini serbest bırakmıştı. Fakat kabir üzerine oturulmasını ve kabir üzerine bina yapılmasını nehyetmişti. Bunun sebebi de Hz. Peygamberimiz şöyle açıklamaktadır. "Allah Yahudi ve Nasarayı (Hristiyanlara) rahmetinden uzak kılsın. Bunlar peygam-

berlerinin kabirlerini birer mescid edindiler." Habeşliler öyle kimselerdir ki, bunlardan bir aziz kişi öldüğü zaman onun kabri üzerine bir mescid yaparlar ve o azizin resmini de o mescide korlar. Bunlar Allah'ın en şerli insanlarıdır. "Ashabım kabrimi tapınılan bir put haline getirmeyiniz, evlerinizi de kabir haline koymayınız. Nerede bulunursanız orada bana salavat getiriniz! O bana erişir." buyurmuşlardır. Hal böyle iken ve Hz. Peygamberimizin de emirleri açık ve net iken hala günümüzde yaşatılan bu yatırlardaki ve türbelerdeki kabirler üzerine yapılan mescitler ve burada yapılan dualar ve dilekler halk inanışlarının İslama aykırı olan ve Eski Türklerin Atalar Kültü izlerinden başka bir şey değildir. (Sahihi Buhari Cilt: 4 Sayfa: 479, 480 Hadis no: 655)

Mevlid Okutma ve Mevlid ile İlgili İnanışlar:

Bilindiği gibi İslam aleminde bilhassa da Türk topluluklarında Hz. Peygamberimiz S.A.V in övülmesi hususunda birçok şiirler ve Na't'lar kasideler vb. gibi edebi eserler meydana getirilmiştir. Fakat bu konuda halkımız tarafından tutulan sevilerek ve beğenilerek okunan Hz. Peygamberimizi öven şiirlerden Süleyman Çelebi'nin yazmış olduğu Vesiletün-Necat (Kurtuluş Vesilesi) adlı eseridir. Halk arasında MEVLİD olarak meşhur olmuştur. Aslında "doğum günü" veya "doğum" anlamına gelen mevlid genelde yöremizde Süleyman Çelebi'nin yazmış olduğu bu eserin adı olmuştur ve ayrıca da Hz. Peygamberimizin doğum gününün yıldönümü olan günün adı da mevlid olarak halk arasında bilinmektedir.

Aslında herhangi bir İslamı dayanağı (kitap, sünnet, icmai, ümmet kıyası fukaha gibi) olmayan mevlid geleneği de toplumumuz içinde yerleşerek kökleşmiş bir halk inanışımızdır. Bunun nedeni de Eski Türk dini hayatına benzemesi olmalıdır. Zira bilindiği gibi Eski Türklerde de herhangi bir ölü merasiminde (yuğ töreni) veyahutta dini bir merasim esnasında saz ile veya kopuzla böyle dizeler ve nazım şekilde edebi eserler okunmakta idi. Türk tarihini inceleyen birçok eser ve kaynaklarda bu konuda oldukça ve genişçe yer verilmektedir. İşte bu geleneklere uygun olduğundan olmalıdır ki yöremizde de halk arasında mevlid geleneği kökleşmiş durumdadır.

Yöremizde bilhassa da ölenlerin ardından veya daha evvelden ölenlerin ruhu için mevlid okutmanın "Farz olduğu" gibi veya "mutlaka okunmasının gerektiği" gibi bir yaygın inanışı vardır. Bunun yanısıra yine dini gün veya gecelerde ve mevlid okutmak sevap olarak bilinmekte ve böyle inanılmaktadır. Mevlid okutan kişi bu işle uğraşan kişiyi (genelde de köyün veya mahallenin imamı olur) çağırarak komşularına da haber gönderir eğer mevlid yemekli olacaksa mevlidi okutan kişi bir kurban keserek aynı zamanda yemek de verir. Yok eğer mevlid yemeksiz olacaksa mevlid şekeri vb. gibi şeyler gelen misafirlere dağıtılır. Mevlid okunurken okunan yerin havası güzel koksun diye karanfil, gül suyu, vb. güzel kokulardan tütsüsü yapılmaktadır. Mevlid okuyan

kişinin önüne de mevlidi okutan kişi tarafından bir küçük tabak içinde tuz, yine bir küçük tabak içinde buğday, bakla vs. gibi şeyler ve yine bir küçük tabak içinde çörek otu konulur. Bunların manalarına gelince:

a- Tuz konur: Bu tuz ile yemeklere atılır. İnek vb. gibi hayvanlara yedirilir. Ve aynı zamanda da bir köz (ateş parçası) üzerine konularak tütsüsü verilir. Eğer nazar var ise iyi geldiğine inanılır.

b- Buğday vb. gibi tahıllar konur: Bunun anlamı da okunmuş bu buğdayın ambardaki tahıllar içine atılmasıyla bu tahılların bereketleneceğine inanılmaktadır.

c- Çörek otu konulması: Çörek otu'nun her derde deva olduğunu belirten hadisi şeriften (Sahihi Buhari. C. 12. Sayfa: 78, 79) kaynaklandığı için kutsal bir bitki olarak görülmesinden dolayıdır. (Hz. Ayşe r.a ın rivayet ettiği bu hadis de çörek otunun her derde deva olduğu belirtilmektedir. 1923 nolu hadis 12. Cilt. Sayfa: 78, 79)

Uğurlu ve Uğursuz Sayılan Unsurlarla İlgili Halk İnanışları:

1- İnsanın sağ gözünün seğirmesi uğurlu, sol gözünün seğirmesi uğursuz sayılmaktadır. Kulak çınlamasıyla birisinin andığına inanılır.

2- İnsanın avucunun içinin kaşınması eline bir şey geçecek diye inanılır.

3- İnsanın sabahleyin kalkarken sol taraftan kalkmış olması o kimsenin akşama kadar işlerinin ters gideceğine inanıldığı gibi, sağ taraftan kalkan kimsenin de işlerinin o gün akşama kadar yolunda gideceğine inanılmaktadır.

4- İnsanın sabahleyin kalkarken elbisesini sağdan veya soldan giymesi de uğurlu veya uğursuz sayılmaktadır. Sağdan başlayarak giyenin işleri yolunda gideceğine, solundan giyinmeye başlayanın da işlerinin yolunda gitmeyeceğine inanılmaktadır. Sağ ve sol yöneltici hareketleriyle ilgili inanışlar ve uğurlu veya uğursuz sayılması hakkındaki bu inanışların temeli dinseldir. Çünkü Hz. Peygamberimizin bizzat "Yemek yerken sağ el ile yenmesini, tuvalete giderken sol ayakla girilmesini ve sağ ayakla çıkılmasını, ibadet yerlerine giderken sağ ayakla girilip sol ayakla çıkılmasını öğütlemesi keza elbise giyinirken önce sağ yandan başlaması vb. gibi öğütleri" vermiş olmasından kaynaklanmaktadır.

5- İnsanın ayakları kaşınırsa yolculuğa çıkacağına inanılır.

6- Gözün seğirmesiyle bir kısmet ulaşacağına inanılır.

7- Boğazın gıcıklanmasıyla da bir nasib geleceğine inanılır.

8- Kolların seğirmesiyle bir yakınına kavuşacağına ve ona sarılınacağını haber veriyor diye inanılır.

9- Sabah erken kalkmanın rızkı artıracağına inanılır.

10- Güneşin ilk ışıklarının insan üzerine yatakta düşmesinin uygun olmayacağına inanılır.

11- Gece aynaya bakmak uğursuzluk getirir. Gece ıslık çalmak şeytanları ve cinleri başına toplar. Gece sakız çiğneyen ölü eti çiğnemiş olur. (Bütün bu

inanışların temeli de dinsel kaynaklıdır. Zira ölü eti çiğnemek tanımlaması bizzat Kur'an-ı Kerim ile ilgilidir ve Hucurat Suresinin 12. Ayeti kerimesinden geçmektedir. Yine ıslık çalmanın uğursuz sayılması da eski Arapların cahiliyye devrinde Kabede putları kutsamakta iken el çırpmaları ile birlikte de ıslık çalmaktaydılar ve bu onların ibadet şekilleriydi. Bunun içindir ki Müslümanlar arasında alkış tutmak ve ıslık çalmak bu yüzden iyi karşılanmaz ve hoş görülmez.

12- Salı günü uğursuz bir gün olarak kabul edilmektedir. Bu inanışın da Hristiyanlardan geçmiş olduğu kesindir. Çünkü 29 Mayıs 1453 SALI GÜNÜ İstanbul'un fethediliş tarihidir ki bu günü Hristiyanlık alemi uğursuz saymışlardır. Halbuki İslam alemince bu gün elbetteki uğurlu sayılmalıdır. Eğer uğurlu veya uğursuzluk sayılacak gerçekten böyle bir durum var ise ama bu konuda yani uğurlu veya uğursuzluk konusunda bizzat Hz. Peygamberimizin S.A.V. in Abdullah Bin Ömer r.a ın rivayet ettiği bir hadisde "Uğursuzluk eğer olsa idi o da kadında, atta ve meskende yani oturulan evde olurdu." Buyurmuşlardır. Bu hadisin birinci kısmında "eğer uğursuzluk olsaydı" şart cümlesi bu üç şeyde de uğursuzluk olmadığını bildirmek için söylenmiştir. Bilindiği gibi cahiliyye devrinde birçok şeyde uğursuzluk aranmaktaydı. Buna ŞU'M adı verilmekteydi. Hz. Peygamberimiz bütün bunları yanlış ve hurafe olduğunu buyurmuşlar eşi Hz. Ayşe ise bunlarla devamlı şekilde de mücadele etmişlerdir. (Sahihi Buhari Cilt: 8 Sayfa: 312, 313 ve 1211 nolu hadis ile bu hadisin izahı bölümlerine bakınız) İşte yukarıda açıklananlar ile diğer bu konudaki uğursuz sayılan şeylerle İslamiyetin hiçbir alakası bulunmamaktadır. İslam bunları tamamen yasaklamıştır. Fakat bunlar eski cahiliyye Arapların inanışları günümüze kadar ulaşmış bir haldedir ve bugün de hâlâ varlıklarını sürdürmektedirler. Mesela yöremizde Baykuş ötmesi uğursuz sayılır ve baykuşun öttüğü yerde mutlaka bir ölünün çıkacağına veya kara bir haberin ulaşacağına inanılır. Bu da cahiliyye Arapların inanışlarının günümüze kadar ulaşan uzantılarıdır. Halbuki Hz. Peygamberimiz hadisi şerifte: İslamiyette Teşeum (bir şeyi uğurlu veya uğursuz saymak) yoktur.

Üveyk veya baykuş ötmesinin de hiçbir tesiri yoktur. Bunlar cahiliyye devrinin hurafeleridir." buyurmaktadırlar. (Sahihi Buhari Cilt: 12. Sayfa: 84. Hadis no: 1927) Kısacası uğurlu veya uğursuz sayılan her şeyin İslami ne bir dayanağı ve ne de bir kaynağı vardır. Sadece bunların eski cahiliyye Araplarının hurafe yani boş olan inanışlarından olduğuna dair kayıtlar bulunmaktadır. Bu inanışlar Anadolu'nun eski kavimlerinden birisi olan Hititlerde de mevcut idi. Örneğin tanrıların savaş sırasında bazı doğal olaylarının ve hayvanları mesela II. Murşilin yıllıklarında, ordusunun yürüyüşü sırasında, önlerine çıkan bir kuşun uçuşunu tanrının kendilerine hazırlanan tuzağa düşmekten kurtarmış olduğu uyarısını ve işaretini almış olduğu kayıtlıdır. (An. Uy. Tarihi. Cilt: I. Sayfa: 65)

Yöremizde bazı yerleşim birimlerinde güvercin kuşu uğursuzluk alameti olarak kabul edilirken ve evde beslemenin bile günah olduğuna inanılırken (Beypınar Köyü) diğer bazı yerleşim birimlerinde uğurlu sayılır.

Yöremizde sadece kuşlar değil diğer hayvanlardan da uğurlu veya uğursuz sayılanlar vardır. Mesela yöremizde herhangi bir yolcunun veya çiftçinin önünden eğer bir tavşan geçer ise uğursuzluk alameti sayılırken tilkinin geçmesi uğurlu sayılmaktadır. Mesela horozların namaz vakitlerinde ve belirli zamanlarda ötmeleri normal sayılırken bunun dışındaki ötüşleri uğursuzluk alameti sayılır ve "Vakitsiz öten horozun başı kesilir" atasözü olarak dilimize yerleşmiştir. Bu atasözü bu halk inanışını simgeleştirmiştir. Keza köpeğin uluması da uğursuz sayılmaktadır. Eğer böyle bir durum olursa "Başını yiyesin, uğursuzluğun başına gele" diye köpeğe beddua edilmektedir. Yine köpeğin evde zaruret harici bulundurulması da iyi görülmez. Bunun dayanağı da Hz. Peygamberin bir hadisi şerifi bulunmasından ileri gelmektedir. Yöremizde hem uğurlu ve hem de uğursuzluk alameti sayılan hayvanlarda varır. Mesela yılanın ayağını görenin cennete gireceğine inanılırken ve öldürülerek yakılmasıyla yağmurun yağacağına inanılırken eğer bir yolcunun yolu üstüne çıkarsa o zaman uğursuzluk alameti sayılmaktadır. Yine yılandan bahseden bir kimseyi o anda o kimsenin düşmanı tarafından anılarak isminin zikredilmiş olduğuna inanılır. Yılanın düşman olarak bilinmesinin veya böyle algılanmasının dayanağını da sahih olmayan dini tevatürlerden almaktadır. Tevrat kaynaklı birçok hikayelerin İslami eserlere geçmesi sebebiyledir ki durum böyle olmuştur. Mesela bu gibi kaynaklara göre: Güya şeytan, Hz. Adem ve Havva'yı kandırmak için cennete girmek istemiş şeytanı cennete gizlice sokacak isteyen hiçbir hayvan bulunmamış ancak bunu yılan kabul etmiş, şeytan, yılanın dişleri arasında cennete girerek Havva'yı kandırmış o da eşini (Adem'i) kandırmıştır. Şeytan ile Adem ve Havva da K. Kerimdeki ayetlerin bildirdiğine göre (Bakara Suresinin 30 ve 37 Ayetleri) bunlar birbirine düşman olarak yeryüzüne indirilmiştir.

Yöremizde sadece günler veyahutta hayvanlar ile ve insan uzuvlarından hariç diğer konularda da uğurlu veya uğursuz sayılan varlıklar vardır. Örneğin birtakım eşyalar veya yerler de uğursuz veya uğurlu sayılmaktadırlar. Bunlardan bazılarını belirtmek gerekirse;

Bir yeni bina yapılırsa o evin temeline mutlaka bir kurban kesilmelidir. Aksi takdirde o evde uğursuzluk hasıl olur. İki eşik arasına oturmak iyi görülmez ve cinin çarpacağına inanılır. Evlerde veya tarlalarda ya da bahçelerde yuva yapmış kuşların veya karıncaların yuvalarını bozmak iyi değildir uğursuzluk getirir. Mezarın parmakla gösterilmesi uygun görülmez uğursuzluk getirir. Boş beşiğin sallanması o çocuğun başının ağrımasına sebep olacağına inanılır. Bir insanın elbisesindeki sökükler üzerinde iken dikilmezse uğursuzluk getirir. Yine bir kimsenin boyu iple ölçülmez ölçülürse o kişinin ertesi gün kefeninin aynı şekilde ölçülebileceğine

inanılır. Bu yüzden bu durumda uğursuz sayılır. Bir çocuğa süpürge ile vurulursa o çocuğun kısa kalacağına inanıldığı gibi bir büyüğe vurulursa onun da ömrünün kısalacağına inanılır. Bütün bu inanışların hemen hemen büyük çoğunluğu da eski kavimlerin dini inanışlarından veya kadim örf ve adetlerinden kalma ve günümüze kadar ulaşmışlardır. Ve yine bu inanışların büyük bir çoğunluğu da dinsel kaynaklıdır ve bu da dini kimliğe bürünmüş şekilde olup İslam ile gerçekten ilgisi olmayanlardır.

KADINLARLA İLGİLİ İNANIŞLAR:

Genelde yöremizde kadın kelimesi yerine "KARI", "AVRAT", EKSİK ETEK" gibi kelimelerle kullanılmaktadır. Ve bunlarda yöresel şivelerle karı yerine "GARI", AVRAT yerine de URAT" denir. Ve eksik etek de "Eksik etek" diye söylenmektedir. Bir de bu isimlerin (kelimelerin) yerine bir sıfat olarak kullanılan ve "KADIN" kelimesiyle eşanlamlı kelimeler kullanılır ki bunlar da şöyledir;

Hanım, Hatın (hatun) Köroğlu, saçı uzun aklı kısa vb. gibi sıfatlarla da KADIN kelimesiyle eşanlamlı olarak oldukça sık kullanılmaktadır.

Gürün ve yöresinde de aynı Anadolunun birçok yerinde olduğu gibi kadının sırası her zaman için erkekten sonra gelir. Gerek evde ve gerekse toplumsal yaşantıda da devamlı surette ikinci sırada yer alır. Kadınlar hâlâ bilhassa da köy yerlerinde küçük yaşlardaki erkeklerin bile önünden ne kadar yaşlı olurlarsa olsunlar yine de geçmez ve o erkek gelip geçtikten sonra ancak geçebilirler. Şüphesiz ki bu gelenek ve görenek ise Türk toplumunun vazgeçilmez bir unsuru ve Türk ailesinin de temel taşı olan kadının elbetteki erkeğine karşı duymuş olduğu saygının ve hürmetin binlerce yıllık gelenekselleşmiş bir göstergesi ve kanıtıdır.

Kadınlar genelde köylerde uzun entari giyerler ve başlarını da geleneksel bir şekilde örterler. Başlarına bağlamış oldukları yağlık veya yazma adı verilen baş örtüsü veyahutta tülbent adı verilen ve genelde de beyaz renkte olan ince hasa bezinden olan ve çevresi de MİCCAN boncuğunun örülmesiyle meydana getirilmiş el sanatlarının en inceliklerinden birisi olan bir sanatla süslenmiş baş örtülerini kullanırlar ve saçlarını da melik ederek (köylerde) boyundan aşağıya bele doğru bırakırlar. Genelde de saçlarının melik denen kısımları devamlı açık kalır ve örtmezler. Baş örtülerinin de ön kısmı alnın üzerinde genelede açık tutulmaktadır. Köylerde genelde soğuk su lastiği denilen veya naylon adı verilen ve terlik adı verilen geleneksel ayakkabılar giyilmektedir. Köylü kadınlar kundura vb. gibi ayakkabıları ancak düğün bayram vb. gibi durumlarda bir de şehirlere gittikleri vakit giyinmektedirler.

Kadınlar genelde mevlid, hatim vb. gibi dini toplantılarda kendi aralarında toplanırlar ve icra ederler. Camilere ve mescitlere ise ancak Mevlid veya Ramazan aylarında Teravih namazlarını kılmak için giderler. Burada da

kendilerine ait olan yerlerde ibadetlerini yerine getirirler. Herhangi bir yolculuğa çıkacakları zaman da bilhassa köylerde kadın hiçbir surette yalnız olarak bir yere gönderilmez mutlaka yanında bir erkekle gönderilir.

Keza kız çocuklarının da yöremiz toplumundaki yeri her zaman için erkek çocuklarının arkasından gelmektedir. Mesela evin içindeki bir işin görülmesi bilhassa da ev işleri mutlaka o evin kızı tarafından yapılır ve erkek çocuk odanın bir köşesinde otururken kız çocuğu gider su getirir veya gelen misafirlere erkek çocuklar değil de kız çocukları hizmet ederler. Okula gönderme miras hakkında da her zaman için kız evladı geri sıradadır. Eskiden kız çocukları bilhassa da kırsal kesimde "nişanlısına mektup yazabilir" endişesiyle ilkokula bile gönderilmezlerdi. Kız çocuğu herhangi bir yaramazlık yapsa o anda "sen kızsın, oğlan değilsin, ayıptır" gibi sözlerle hemen kınanmaktadır. Erkek çocuk gibi gezen veya dışarıda dolaşan kız çocuklarının adına lakab olarak DAL EMİNE adı verilir. "DAL EMİNE" ise, Osmanlının son dönemlerinde yöremizdeki Ermenilerin azarak Gürün ilçesinde taşkınlık yapmaları ve Müslümanları katletmeye başlamaları üzerine Setrek (Ulupınar-Malatya) li olan ve adına da DAL EMİNE denilen bir kadın çetenin 50 kadın arkadaşıyla gelerek bu Ermenileri tedib etmesi üzerine Gürünlü kızların ona imrenmeleri ve onu bir kahraman gibi görmelerinden dolayı biraz şımarık ve kendi başına hareket eden kız çocuklarına bir yöresel deyim olarak "Dal Emine gibi" derler.

Kadınların kocalarına mutlak surette itaat etmelerinin şart olduğu inancı yaygındır. Bir kadının çocuk doğururken eğer ölürse bunun şehit olarak öleceğine inanılır (ki bu konuda Hz. Muhammed S.A.V. in bir hadisi şerifi vardır) bunun temeli de dinsel inançlardır.

Yine bir annenin veya babanın üç kızı olur da bunları ar ve namusuyla (herhangi bir belaya maruz bırakmadan) gelin ederse o anne ile babanın da cennetlik olduğuna inanılmaktadır. (ki bu inanışın temeli de) ki bunun dayanağı da İslami prensiplerdir.

Yöremizde gebe (hamile) olan kadınlara ağır işler gördürülmez ve kadınlara ait bu dönemde özel bir uygulama yapılmaktadır ve hamile kadınlar hakkında yöremizde oldukça kültürel ve folklorik özellikler taşıyan uygulamalar ve inanışlar vardır. Mesela bunlardan bazılarını anlatacak olursak;

Hamile kadının hamile olup olmadığı veya gebe olup olmadığı hakkında birtakım halk inanışı ve görüşü bulunur; eğer kadının tükürüğü ağzında fazlalaşmaya başlamış ve aynı zamanda da midesi bulanmaya ve baş dönmesi sık sık vuku buluyorsa o kadının hamile olduğuna inanılmaktadır. Hamile kalınmasına adet görmemek de en büyük işaretlerden birisi sayılmaktadır. Gebe kadının gözlerinin önünde halkalar oluştuğuna ve kadının yüzüne de birtakım lekeler meydana geldiğine inanılır. Gebe kadının kalçaları evvelkine nazaran genişler bol bol uyku uyumak ister ve aşerme denilen yemek yemek isteği kadında meydana gelir. Böyle inanılır. Ayrıca yöremizde gebelikle ilgili

bilinen veya söylenen söylentilere göre; gebe kadın çocuğa kaldıktan sonra neye bakarsa doğacak çocuğun ona bezeyeceğine inanılır. Eğer gebe kadın hamile iken kavurga yerse çocuğunun hiçbir yerde durmayacağına inanılır. Gebenin yanında turfanda yiyecekler yenilmez eğer görürse ve o turfanda şeyden verilmezse kadının içi de geçmiş ise doğan çocuğunun noksan doğabileceğine inanılır. Ayrıca da gebe kadın doğum yapana kadar saçını asla kesmez. Keserse çocuğunun ve kendisinin ömrünün de kısalacağına inanılır. Gebe kadın su çekmez ve değirmen de çekmez bulgur çekemez, sofu dövemez ve tokaç vuramaz (çamaşır yıkamaz).

Eğer gebe kadının karnı öne doğru sivri ise oğlan, yayvan şekilde ise kız doğuracağına inanılır. Eğer hamile kadının kalçası genişlemiş ise kız küçükse oğlan doğuracağına inanılır. Eğer hamile kadının karnındaki çocuk sağ taraftan oynarsa oğlan, sol taraftan oynarsa kız olarak doğacağına inanılır. Evlilik dışı ilişkilerden doğan çocuklar genelde kız doğacağına inanılır. Gebe kadının doğuracağı çocuğun kız veya oğlan mı olacağını anlamak için gebe kadının haberi olmadan iki minder odaya konur. Bu minderin birisinin altına makas diğerinikine ise bıçak konur. Eğer kadın (gebe) altında bıçak bulunan minderin üstüne otururşa oğlan, makas bulunan mindere otururşa kız doğuracağına inanılır. Eğer hamile kadının doğum sancısı kısa ve şiddetli olursa oğlan, uzun ve şiddetli olmazsa kız doğuracağına inanılır. Eğer gebe kadının doğum sancısı uzarsa kadın evin içinden dolandırılır veya konu ile ilgili bir muska yazdırılarak kadının boynuna asılır. Veya doğum kolay olsun diye Kur'an-ı Kerimde bazı sure ve ayetler bir su üzerine okunarak hamile kadına içirilir.

Eğer gebelik istenmiyorsa halk arasında ve kadınların kendi aralarında gebeliği önleyici birtakım tedbirleri veya ilaçları bulunmaktadır. Bunları uygulayarak gebeliğin önlenmesine çalışılmaktadır. Bu uygulanan yöntemlerin birçoğu da maalesef gebeliğin önlenmesine çalışan kadınların gebeliği önleyeyim derken sağlıklarından veya canlarından olduğu da çok görülmektedir. Bunun sebebi de bilhassa da kırsal kesimdeki kadınlarımızın kültürel yönden ve bilgi yönünden eğitimsiz olmalarından kaynaklanmaktadır. Bir diğer sebep ise kırsal kesime sağlık ocağı veya ebe evi gibi birtakım sosyal hizmet birimlerinin götürülemeyişidir. Eğer bunun gibi sosyal birimler hizmet olarak götürülür ve kadınlarımızın eğitim düzeyleri artırılırsa bu gibi olumsuz durumlar elbetteki büyük ölçüde azaltılmış olacaktır.

AL KARISI (ALBASTI-ALBASMASI-ALBASTI) İNANIŞI:

Anadolu'nun birçok yöresinde olduğu gibi ilçemiz ve köylerinde de ALBASMASI veya AL KARISI olarak adlandırılan ve lohusa kadınlara (Daha yeni doğum yapmış veya doğum yatağında olan kadınlara) musallat olan ve halkın inancına göre İslamdaki cin inancına benzeyen bir halk inanışıdır. Yöremizde böyle bir varlığın olduğuna inanılır ve bilhassa da lohusa kadınlara

veya kırkı çıkmamış olan çocuklara zarar verebileceğine inanılan bir varlıktır. Bu inanışın yöremizdeki algılanışı şöyledir; Al karısı kesinlikle ya çocuğa veyahutta annesine görünür. Genelde AL (kırmızı) renkte göründüğü söylendiğinden bu ismin verildiği halk arasında belirtilen rivayetlerden açıklanmaktadır. Genelde de erkek veya kadın kılığından lohusa kadının yanına gelerek lohusayı boğar veya ciğerini çekip içerisinden çıkarır veyahutta bunu başaramazsa lohusa kadının yanındaki çocuğunu alıp kaçırarak yüksek bir yerden aşağılara atmak veya boğmak suretiyle öldürür.

Al karısı inancı her ne kadar İslami inanıştaki cinlere benzemekte ise de daha çok Orta Asya Türklüğünün mitolojik yaşantılarındaki "AL RUHU" veya "SU ANASI" gibi bunların inanışlarındaki cin varlıklarına benzemekte veya onlardan günümüze kadar ulaşmış bu inanışın kalıntılarıdır. Fakat İslamdaki cin inancına da benzemektedir. Çünkü cinlerin varlığı Kutsal Kitabımız Kur'an-ı Kerimin birçok süresinde ve ayeti kerimesinde varlığından bahsetmektedir. Mesela Ahkaf Suresi 29, 30, 31, 32, ayeti kerimelerinde kısaca mealen şöyle bildirilmektedir. "Ya Muhammed! O vakti hatırlaki: Cinlerden bir kısmını Kur'an-ı dinlesinler diye sana sevk etmiştir. Onlar Kur'an-ı dinledikleri zaman yani duydukları zaman birbirlerine "SUSUNUZ" demişler. Ve Kur'anı dinledikten sonra kendi kavimlerine de giderek Peygamberlerin en sonuncusunun getirmiş olduğu ilahi kitabı dinledik. Biz onu dinledik ve ona itaat ettik. Ey kavmimiz sizde dinleyin ve itaat edin..." Diye bu varlıkların olduğunu ayeti kerimeler haber vermektedir. Ayrıca En'am Suresi, Cin Suresi, Saffat Suresi, gibi surelerdeki birçok ayetlerde de cinlerin varlığından bahsedilmektedir. Hatta onların da Allah'a karşı birtakım sorumlulukları ve kullukta bulunmaları için yükümlü olduklarını bizzat ayeti kerimelerden açıkça belirtilmektedir. Mesela Rahman Suresinin 31. Ayeti kerimesinde mealen: Ey insan ve cin toplulukları! Sizin de hesabınızı ele alacağız." diye belirtilmekte ve onların da kendi yükümlülüklerinden bizzat sorumlu olduğu vurgulanmaktadır. Zariyat Suresinin 56. Ayetinde ise mealen: "Cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım" buyurularak bu emir açıkça belirtilmektedir. Dolayısıyla cinlerin varlığı bizzat Kur'an bize haber vermektedir. Yine cinlerin ateşten (ateşin yalımından) yaratılmış olduğu Kur'an-ı Kerimde Rahman Suresinde 15. Ayetinde" belirtilmektedir. Cinlerin kendine has birtakım özelliklerde yaratılmış olduğu ayetlerde açıkça belirtilmektedir. Örneğin cinlerin ana maddelerinin ateş olduğu vurgulanmaktadır. En azından ısıya dayanıklı ve istedikleri birtakım şekillere dönüşebildikleri ve süratli yol katettikleri birçok hadisi şeriflerde de belirtilmektedir. Keza birçok dini kitaplarda da bunlardan bahsedilmektedir. Hatta Süleyman Peygamberin bizzat bunlara denizin altından birçok işleri yaptırmış olduğunun Kur'an-ı Kerim bildirmektedir. Hadisi Şeriflerde cinlerin birtakım şekillere ve hatta hayvan suretlerine de girmiş olabilecekleri de belirtilmektedir. (Bakınız Sahihi Buhari Cilt: 2 Sayfa:

402 ve yine aynı eser cilt: 9, sayfa 61 de ve yine aynı eserin 10. cildi 48, 50 sayfalarından uzun uzadıya bilgiler verilmektedir. Aynı zamanda da inanmayan (kafir) olanlarının da insanlara zarar verebildikleri de yine hadislerde açıklanmaktadır. Hatta İFRİT denen bir cin'in Hz. Peygambere namazını bozdurmak için saldırmış olduğunu ve peygamberimizin de bunu bizzat boğmuş olduğunu Sahihi Buhari Cilt: 2 Sayfa: 403, 404 ve 288 nolu hadiste anlatılmaktadır." Bütün bunlarda gösteriyor ki cinlerin insanlara birtakım zararlar verebileceği konusu İslam inanışında da vardır. Öyleyse halk arasındaki bu inanışın temel kaynağı ya Orta Asya Türklüğündeki "AL RUHU" inanışına dayanmakta veyahutta İslami inanışa göre cinlerin varlığından ve bunların birtakım zararlar verebileceği inanışından kaynaklanmaktadır...

İşte yöremizdeki Al karısı veya "Al bastı" inancı: Lohusa kadından çocuğunu almak isteyen veya bu lohusa kadına bir zakar vermek isteyen türüdür. Bundan başka bir de hayvanlara musallat olan al karısı türü vardır ki mesela kısraklara (atlara) binerler ve atlara da zarar verirler. Mesela atın üzerine biner ve onu kovdurur. Yani dört nala sürerek koşturur. At da üzerinde sanki bir insan varmış zannedermiş. Ayrıca lohusa kadının yanına kedi, köpek vb. gibi hayvanlar da yaklaştırılmaz. Çünkü al karısı bazen bu hayvanların şekline bürünerek de gelebilir inancı bulunmaktadır. Bu yüzdendir ki lohusa kadın ve çocuğunun aradan en az kırk gün geçinceye kadar yattığı odadan ve çocuğundan ayrılmaması gerekir. Ve çocuğu da yalnız bırakmaması lazımdır. Eğer ayrı bırakırsa çocuğun hemen Al karası tarafından çalınarak götürülüp yüksek bir yerden atılacağına veya boğulacağına inanılmaktadır. Al karısının tasallutundan korunmak için de birtakım kaideler vardır. Bunlardan bazıları ise şunlardır:

1- Lohusa kadının veya çocuğunu başucuna Kur'an-ı Kerim koymak.

2- Bu konuyla ilgili olarak yapılmış veya yaptırılmış muskalar dikmek.

3- Lohusa kadının yanında mutlaka bir erkek (çocuk da) olsa kalmalıdır. Çünkü erkeğin olduğu yere al karısı zor girermiş.

4- Lohusa kadının yanına çelikten yapılma dahra (nacak) balta vb. gibi eşyalar konulur. Sındı (makas) konulur.

5- Al ocağı denilen yerlerde alınan ekmekten lohusa kadına yedirilir. Ve yine al ocağından getirilen ekmekler muska yapılarak lohusanın üzerine dikilir. Bu konudaki tedbirlerin en önemlisi ve belkide en başlıcası "AL OCAĞI" denilen yerlere gitmektir. AL OCAĞI adı verilen ve genelde de halk arasında kabul görmüş bu ocaklar (evler) a gidenler de her nedense bilinmez belki itikadlarının doğruluğundan veya inanç bütünlüğünden veya bu gidilen evlerdeki manevi havadan mıdır bilinmez. Bu konuda rahatsızlanan kadınlar şifa bulurlar...

Mesela ilçemiz Güründe "AL OCAĞI" olarak bilinen ve senelerdir de gidilen bir ev vardır ki bu sülaleye AVUNDUKLAR denmektedir. Bu sülaleden

Fahri Avunduk ve Hacı Mehmed Avunduklar'a al karısı basmış veya lohusa bir kadın giderse şifa bulduğuna inanılmaktadır ve hâlâ da bu inanış ve bu eve gidip gelmeler vuku bulmaktadır. Gürün ilçesinde Pınarönü Mahallesinde bulunan bu evlere gidilip de ekmek alınarak yenilir veya yedirilirse al karısı korkusunun geçtiğine inanılmaktadır. Bu hanelerin al ocağı olmasının veya denmesinin sebebi ve hikayesi ise şöyledir. Bu konuda bilgisine başvurmuş olduğumuz Fahri Avunduk ve H. Mehmet Avundukların bize vermiş oldukları ve anlattıkları şunlardır: Osman Dede (Avundukların büyük dedeleri oluyor) şimdiki afet evlerinin oraya giden AĞ SUYU nun harığı (kanalı) nın bulunduğu yerden sabah namazında su sulamaya (bahçeyi su varmak) giderken bir al karısı bir gelinin ciğerini tutmuş parçalamış yiyormuş. Bunu gören Osman Dede (ki bu zat çok alim ve evliya gibi bir adammış) bu al karısının elinden tutarak yakalıyor ve al karısını da bir güzel dövüyor. Sonrada kendi evlerine getiriyor ve evlerinin en büyük odalarındaki büyük direğe de bağlıyor. Burada üç dört gün böylece kaldıktan sonra Al karısı tövbe ederek diyor ki: "Senin ocağının bulunduğu yere ve sülaleyinde her gittiği yerde de katiyetle hiçbir şey yapmayacağım diye yemin." Bunun üzerine de Osman Dede bu yemin eden Al karısını çözerek serbest bırakıyor işte bu tarihten itibaren de çocuğu doğup da durmayan yani ölen kadınlar, al basan kadınlar, bu ocağa yani eve gelerek bu evden bir parça ekmek, bir parça çaput ve kül olmak üzere alarak götürürler ve bir muska şeklinde yastıklarının altına koyarlar ekmekten de yerler. Eğer hasta bayağı ağır ve tahlikeli ise bu eve gelerek bu gelini bir yazma (yağlık) ile bu evin direğine bağlarlar. Bu direkten üç-beş saat veya birgün bağlı kaldıktan sonra bu gelini (kadını) alır götürürler. Gerçekten de çocuğu doğduktan sonra durmayan yani ölen kadının bu seferki doğan çocuğu yaşar ve ölmez. Al basmasından korkan kadın bu eve gelerek kalırsa veya bu ocağın (evin) ekmeğini yer ise bu korkudan kurtulur. İlçemizde ve köylerinden hala bu geleneği sürdürenler bulunmaktadır...

6- Yine lohusa kadının al basmasından veya korkusundan kurtulması için gerek lohusa kadının ve gerekse çocuğun bulunduğu odanın ışığı 40 gün devamlı olarak geceleri yanık tutulur. Yani devamlı ışıklandırılır. Lohusa kadının üzerine devamlı AL (Kırmızı) renkli yorgan örtülür.

7- Lohusa kadın ve çocuk kırk gün hiçbir zaman yalnız bırakılmaz.

8- Lohusa kadının ve çocuğun başını koyduğu yastığın üzerine iğde çekirdeği dikilerek konulur.

9- Al basmasından kurtulmak için çocuğun ve kadının kırkını çıkarırlar. Bu adete KIRKLAMA adı verilir...

Kırklama olayı iki aşamadan gerçekleştirilir:

A) Yarım kırıklama (ilk kırk çıkarma)

B) Son kırk (Kırk çıkarma)

A- Yarım kırklama (İlk kırk çıkarma): Çocuk yirmi günlük olunca ilk kırk

çıkarılır. Buna "yarım kırk çıkarma" adı verilir. Bu işi de her kadın yapamaz veyahutta yaptırılmaz. Genelde köylerde çocukların doğumunda ebelik yapmış ve gölk arasında da "görmüş geçirmiş" kadın olarak nitelenen ve aklı başında ve tecrübeli hatta dindar olan birisine yaptırılmaktadır. Kırk çıkarıcı kadın çocuğun ve lohusanın evine gelerek gereken malzemelerin bulunmasını ve tedarik edilmesini ve ne gerekiyorsa onların alınmasını söyledikten ve bunlarda yani istenenler de getirildikten sonra kırk çıkarıcı kadın, ilkönce bir kazanın (tencere) içerisinde kaşık ile sayılmak suretiyle tam 20 (yirmi) kaşık su sayılarak dökülür. Veyahutta daha önceden ısıtılmış olan suyun içerisinde damlatılır. Yeni doğan çocukta bir leğenin içine konulur. Bu çocuğun başının üzerine de bir sarat veya kalbur deneleme araçlarından birisi tutulur. Bu iş için kevgir denen mutfak aleti de kullanılabilmektedir. Hazırlanmış normal ılık su, "yılan kırkı, eşek kırkı, çayan kırkı, it kırkı, insan kırkı, vs. gibi kırk sayılarak su, eleğin üzerinden çocuğun başına dökülür. Çocuğun üzerine bu suyu kırk çıkarıcı kadın koyarken çocuğun annesi veyahutta babaannesi veya anneannesi de çocuğu iki eliyle tutmaktadır. Kırk sayılarak bu işlem bittikten sonra da kalbur veya eleğe de üç kere vurulur. (cincilerin cin çıkarma seanslarına benzediğine dikkat ediniz)

Daha sonra çocuğun başı üzerinden bir tas su daha dökülerek "Ağrın acın hep bu sulara aksın" diyerek hem suyun kudsiyetini getirmekte hem de suyun derdi acıyı paklığıyla dile getirmekte, böylece alıp götürdüğü inancı vurgulanmaktadır. Kırk çıkarılırken kırk çıkarıcı kadının kullandığı su normal bir suda değildir en azından 7 çeşmeden alınmış su olmalıdır ki bu da kırklamanın adet ve kurallarından sadece birisidir.

B) SON KIRK ÇIKARMA: Çocuğun doğduğunun kırkıncı günü yapılan kırklama geleneğidir. Bu kırklamada da ilk kırklamada yapılan işlemlerin hemen hemen aynısı yapılmaktadır. Sadece bu kırklama işinde yirmi kaşık su yerine kırk kaşık su sayılarak çocuğun başı üzerinden dökülür. Çocuğun yıkanma işi bittikten sonra annesinin de yıkanması gerekir. Bu yıkanmaya çocuk ile annesinin yatmış oldukları yatakları ve çamaşırları da dahildir. Böylece çocuğun ve lohusa kadının kırkı çıkarılmış ve al basmasının korkusundan da böylece kurtulmuş olunur. Artık bu günden sonra da çocuk ve annesi dışarıya çıkarılabilir komşu ve akraba ziyaretlerine gidebilir. Çünkü lohusa kadınların kırk gün içerisinden evinin dışına çıkmaları bu inanışa göre uygun değildir. Hatta iki lohusa kadının birbirleriyle buluşmaları bile inanışa göre uygun değildir. Öyle olursa her ikisinin de çocuğunun çelimsiz ve zayıf bir yapıda kalacağına inanılır. Bu yüzden de her iki kırkı çıkmamış çocuk ile kırkı çıkmamış lohusa kadınların birbirlerinin yanına gelmeleri uygun görülmemektedir. Bütün bunların yanısırada lohusa kadının kırkı çıkmadan yapamayacağı birtakım işler de bulunmaktadır...

Kırkı çıkmamış (lohusa) kadının yapamayacağı işler ise şunlardır: Lohusa

kadının al basması korkusu inanışı ve bu konudaki halk inanışının Orta Asya'-dan beri gelen köklü bir eski dayanağı olduğu kesin olduğu gibi aynı zamanda bu inanışların halkın İslam (müslüman) olması sebebiyle de İslami prensiplerden de kaynaklandığı aşikardır. Mesela daha kırkı çıkmamış kadının birtakım işleri yapamayacağı kuralları ya da birbaşka deyimle al basması korkusunun neden otuz gün değil de kırk gün olması veyahutta on gün değil veya iki ay değil de kırk gün olmasının mutlaka bir sebebi olmalıdır ki, bizim kanımıza göre de bu inanışta illa da kırk gün olmasının nedeni ameli mezheplerden ve bu mezheplerin görüşlerinden de kaynaklanmakta olduğu da bir gerçektir. Çünkü lohusa kadının birtakım işleri yapmasının dinen uygun olmadığı hatta haram olduğu kesin olarak belirtilmiştir ve bunun miktarını da yani had sınırını da bu ameli mezhepler tayin etmişlerdir. Mesela Lohusa kadın Şafii mezhebine göre 60 gün, Maliki Mezhebine göre 70 gün ve HANEFİ MEZHEBİNDE GÖRE DE 40 GÜN müddet içerisinde lohusa sayılmaktadır ve böyle bir kadının da kırk gün içerisinde namaz kılması, oruç tutması, cami vb. gibi kutsal sayılan yerlere girip çıkması, Kur-an-ı Kerime el sürmesi yasaktır. Ancak bu vb. ibadetlerini ancak bu kırk gün bittikten ve temizlendikten sonra yapabilmektedir. Hatta böyle bir kadının cinsel ilişkiye girmesi de bu kırk gün içerisende helal değildir. Ve kadının bu halinin hastalık hali olduğu ve eza olduğu belirtilmektedir. (Bakara Suresi - 222. Ayeti) Bu ayeti kerimeye delillerini dayandırmış olan ameli mezheplerinden Hanefi Mezhebinin görüşü lohusa bir kadının bu yasaklı veya bir başka deyimle hastalık hali kırk gün devam etmektedir ki, bu inanışın kırk gün sürmesinin genelde temel kaynağının da bu prensipler olduğu aşikardır.

10- Lohusa kadının ve çocuğunun salim olması için, çocuğun doğumundan sonra düşen ve yöremizde adına EŞ denen varlık, köpeğin yemeyeceği bir yere gömülür ve genelde de bu işlem gizlice yapılır. Eğer köpek vs. gibi hayvanların yemesi durumunda hamile kadının sütünün hemen kesileceğine ve çocuğunun da kuduracağına inanılır. Bu yüzden de bu EŞ denen şey bir yere gizlice gömülür. "Bilindiği gibi eski Türklerde de buna UMAY adı verilmekte ve Şamanist Türklerde de Dişi TANRI olarak kutsanmakta idi. (Eski Türk Dini, Sayfa: 24 Prof. Dr. A. Kadir İnan)

Belki de bu gelenek Eski Türklerin bu dönemlerinden beri süregelen bir geleneğin uzantısıdır. Çünkü yöremizde çocuğun yaşaması için lohusa kadın bir köpek yavrusunu emzirir ve böyle yapılırsa çocuğun yaşayacağına inanılmaktadır. Bu bilhassa da ilk çocuğu ölen kadınlar tarafından yapılmaktadır. Bu gelenek de Eski Türklerde bulunan ve Türk folklorunda yer yer önemi var olan "Köpek (İT) ve BARAK kelimeleriyle de ilgili bulunmaktadır. Zira yöremizde çocuklara küçük köpek yavrusu anlamına gelen ENİK diye hitap edilmesi ve çocukla ilgili birçok konuda it (köpek) kelimesinin bir arada bulunması dolaylı olarak Türk tarihinde birtakım devlet adamlarının adının bile

köpek lakabını almış olmasıyla da ilgili bulunmaktadır. Mesela ünlü Selçuklu devlet adamının birisinin adı Saadettin Köpektir. ( )

Bilindiği gibi Ala Altay bölgesinde yaşayan Türk kabileleri bile köppeklere KÜÇİK, KÜÇİK diye çağırmaktadırlar. Yöremizde de köpek yavrularına (Eniklere) "KÜÇÜ, KÜÇÜ" diye hitab edilmektedir. Bilindiği gibi KÜÇÜK kelimesi herhangi bir şeyin ufağı anlamında kullanılmaktadır. Dolyasıyla KÜÇÜ, KÜÇÜ, hitabıyla da köpek yavruları yani küçük köpek anlamında kullanılmış olduğu aşikardır.

11- Lohusa kadının yanında yatan çocuğa göz değmiş ise veya ona cin, peri vb. gibi gözle görülmeyen bir varlık isabet ettiğine inanılırsa, az çok okuma ve üfleme bilen bir kadın bu çocuğu afsunlar. Ya eline aldığı bir avuç tuza birtakım duaları (Ayatel Kürsi vb. gibi duaları) okur ve o tuz ile çocuğu afsunlar. Tuzu ateşe atarak çocuğu da onun üzerine tutar ve hemen geri çeker. Veyahutta üzerlik tohumu vb. gibi şeylerle efsunlar ki buna Isrık adı verilir.

ÇOCUKLARLA İLGİLİ HALK İNANIŞLARI:

Yöremizde de yine Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi çocukların günahsız ve tertemiz doğduklarına inanılmaktadır. Bunu anlatmak için de "günahsız sabi" vb. gibi kelimeler kullanılar. Çocukları ifade için, "çaa (çağa), göbel, bebe, enik, döl vb. gibi ifadeler veya terimlerle ifade edilmektedirler. Çocukların günahsız ve tertemiz doğduklarına inanma geleneğinin temeli şüphesiz ki Hz. Peygamberimizin şüphesiz ki doğan her çocuk İslam fıtratı üzerine doğar" hadisi şerifidir ve dinsel kaynaklıdır.

Çocuklar güneş battıktan sonra dışarıda gezdirilmezler ve iyi karşılanmaz. Çünkü güneş battıktan sonra veya gece, su almak için bu çocuklar dereye veya çeşmeye su almak için gönderilmezler. Çünkü bu vakitlerde Eski Türklerde günümüze kadar süregelmiş inanışa göre SARPI adındaki kötü ruhlar veya cinniler gece su içmeye gelirler ve bu arada suya giden çocuklara rastladıkları zaman onlara zarar verdiklerine veya vereceklerine inanılmaktadır. SARPI adı verilen bu varlık eski Şamanist Türklerde de vardı ve gece derelerin kenarında bulunduklarına inanılmaktaydı. Bunlar cin türü varlıklar olarak kabul edilmekteydiler.

Çocuklar ilk doğduklarında annesinin ve kendisinin kırkı çıkana kadar yani kırk günlük olana kadar dışarıya çıkarılmazlar. Çünkü AL KARISI adındaki kötü cinlerin zararına uğrayacaklarına inanılmaktadır. Bazı yörelerde de temelini dinsel inanışların oluşturduğu Nesike adı verilen çocuğun doğumundan duyulan sevinci belirtmek amacıyla şükür kurbanı kesilir. Ve bir aylık olduğu zaman da başındaki saçı kesilerek ağırlığınaca bir fakire altın sadaka olarak verilir.

Çocuğun ilk doğumu esnasında geçici bir isim verilir ve bu isime de EBE ADI denmektedir veya bazı yörelerimizde olduğu gibi GÖBEK ADI denmek-

tedir. Daha sonra da yapılan küçük bir şenlik ile de çocuğun adı konur. Yöremizde çocukların adları genelde doğduğunun ilk haftası için ve en geç de kırk gün içinde konulmasının şart ve daha iyi olduğuna inanılır. (Medeni Kanunumuza göre de 39. maddeye göre çocuğun ismi doğduğundan bir ay içinde isim konması mecburidir)

Çocuğun sağ kulağına ezan okunarak ve sol kulağına da Kamet okunarak adı konur. Çocuğun adının konması esnasında kulağına da ezanı ya mahalle veya köyün imamı veya köyün en yaşlısı, çocuğun dedesi veyahutta babası koyar.

Çocuğun adının koyma şekli ise ya ad koyma esnasında çağrılarak ziyafet verilen misafirler arasında Kur'a çekmek suretiyle konur. Veyahutta dedesinin, ebesinin ismi konulur. Veyahutta sevilen bir insanın adı konur. Doğduğu ay veya gün eğer tarihi veyahutta dini bir güne rastlıyorsa o ayın veya günün ismi konur. Mesela Ramazan ayında doğmuş olan çocuğun adını genelde RAMAZAN Kadir gecesinde doğmuş olan çocuğun adını da genelde KADİR olarak konulmaktadır. Yöremizde eskiden büyüklerin anlattıklarına göre bir kişi Kur'an-ı Kerimi eline alır ve sayfaları birer birer çevirir ve ilk rastlayan insan ismi ne ise o isim çocuğa ad olarak konulurdu.

Eğer bir anne veya babanın doğan çocuklarından ölen olmuş ise doğan erkek çocuk ise onun yaşaması dileğinde bulunarak ona isim olarak: "Dursun, Durdu, Yaşar, Baki, Durmuş vb." gibi isimler konulur. Eğer kız çocuğu ise Yeter, Döne, Döndü vb. gibi isimler konulmaktadır. Bu konuda bir de şöyle bir inanış vardır: Eğer bir ailenin üst üste kızı olmuş ise en son doğan kız çocuğundan sonra doğanın erkek olması için kız çocuklarının adını Yeter, Döne veya Döndü koymaktadırlar... Yeni doğan bir çocuğun bulunduğu odaya bir köpek girerse o çocuğun geç dilleneceğine inanılmaktadır. Eğer kırkı çıkmadan bir çocuk yatağından kaldırılır ve gezmeye götürülürse o çocuğun büyüyünce hiçbir yerde durmayacağına ve devamlı yer değiştireceğine inanılmaktadır.

Yeni diş çıkarmaya başlayan çocuk için diş hediği kaynatılarak komşulara dağıtılır. Buğdaydan yapılan bulgur cinsinden bir yiyecektir. Yeni doğan bir çocuk hiçbir yere kırk günlük oluncaya kadar götürülmediği gibi herkese de gösterilmez. Çünkü nazar değebileceğine veya cin, peri vb. gibi varlıkların çocuğa uğrayarak herhangi bir zarar verebileceğine inanılır. Bunu önlemek için de ççocuğun alnına bir kara sürülür. (çalınır) Bunun da çabucak çıkmaması için tava dibi vb. gibi şeylerle sürülür.

Yine yeni doğmuş çocuğa nazar değmemesi için nazarlık takılır. Bunlar da genelde iğde çekirdeği, hurma çekirdeği ve zeytin çekirdeği olduğu gibi (çünkü bunların isimleri Kur'an-ı Kerimde geçiyor diye bir nevi kutsal bitkiler sayılırlar. Bakınız Kur'an-ı Kerim TİN Suresi ve Nahl Sureleri ve Rahman Suresi) mavi renkte özel olarak yapılmış nazar boncukları da takılmaktadır. Bu

genelde bir köpek yavrusunun (enik) olduğu gibi salyangoz kabuğu veya istiridye veya midye kabuğu da olabilmektedir.

Ayrıca yeni doğmuş bir çocuğa göz değmemesi ve cin peri uğramaması için de KURŞUN DÖKÜLÜR. Kurşun dökme adeti ise başlı başına ayrı bir işlemden ibarettir.

Kurşun dökme işini her kadın yapamaz aynı kırk çıkarma da olduğu gibi bu işin ehli olan kadınlarca ve okumasını bilen kadınlarca da yapılmaktadır. Genelde de kırklama işini yapan kadın tarafından da bu işlem yerine getirilmektedir. Kurşun dökme işlemi çocukta nazar yani göz değmesi olduğu veya şüphelenildiği zaman geç yürümekte veya geç dillenmeye başladığı zamanlarda yapılmaktadır. Ve yine çocukta bir zayıflama veya iyi olmama durumundan dolayı kurşun döktürülmektedir. Kurşun dökülmesi için gerekli malzemeler şunlardır:

Bir halbur, bir tas ve içinde de su dolu olacak, bir dikiş iğnesi, bir ayna, üzerlik tohumu, çörek otu, ekmek, soğan kabuğu ve tuz, bir miktar kurşun bir miktar tereyağı ve tereyağının eritileceği tava gerekir. Önce kurşun döken kadın tarafından bir tavanın içinde bir miktar tereyağı konularak eritilir. Ve bu arada da bir halburun içine bir ekmek, bir miktar çörek otu, biraz tuz, biraz soğan kabuğu ve biraz da üzerlik tohumu konularak hazırlanır. Kurşun eriten kadın erimiş olan kurşunu tavanın içinden erimiş vaziyette çocuğun başı üzerine getirir ve bu arada da önceden hazırlanmış ve yukarıda anlatılan materyallerin de içinde bulunduğu halburda çocuğun başı üzerine konulur ayrıca bu halburun içinde su bulunan tas da olur. İşte içinde su bulunan tasın içine kovadaki erimiş kurşun dökülür. Dökülürken de genelde İhlas, Muavezetyn, Ayatel Kürsi ve Nazar Ayetleri okunmaktadır. İçinde su bulunan tasın içine dökülmüş olan kurşun birtakım şekillere dönüşerek katılaşır. Kurşunu döken kadın bu şekillere bakarak bir anlam çıkarır. "Göz değmiş, cin uğramış, kem gözler uğramış, sarpı olmuş vb. gibi şeyler söyler. Bunun ardından da tekrar bu kurşunlar alınarak yine tavadan eritilerek bu seferde çocuk sırt üstü çevrilerek göbeği hizasında aynı şekilde yine kurşun dökülür ve meydana gelen şekiller incelenerek birtakım yorumlarda bulunulur. Üçüncü defa da kurşun dökme işlemi yapılır bu defa evin dış kapısının eşiğinin üzerinde bu işlem yapılır ve bunda da birtakım yorumlar yapılır ve bu kurşun parçalarından alınan bir parça çocuğun sağ omuzuna dikilir diğerleri de en işlek yollardan birinin yol ortasına gömülür. Kurşun dökülen suda üç gün çocuğa içirilir bir kısmıyla da üç gün çocuk yıkanır. Kurşun dökme işlemi esnasında içi su dolu taşın içine dikiş iğnesinin konması enterasandır. Bunun anlamı eğer çocuğa göz değmiş ise bu nazar eden kem göze batması içindir. Yok eğer göz değmemiş ise ikinci kurşun dökme esnasında suyun içinde bulunan iğne çocuğun belinde GEYREK adı verilen organı (bel kemiği) nin çocuğa batmaması içindir. Üçüncü seanstaki su içindeki iğnede o eve gelecek olanlardan

kem gözlerin kimliğine karşı olması veya koyması için konmuş olmaktadır. Diğerleri ise yanı ekmek, çörek otu, üzerlik tohumu vb. gibi şeyler bilindiği gibi kökü ta Hititlere ve Orta Asya'ya uzanan tarihi majik tedavi usulleriyle ilgili bulunmaktadır...

Mesela üzerlik tohumu Orta Asya kökenlidir ve kutsal bir bitki olarak bilinmektedir. Çörek otu da İslami kökenlidir. Hz. Aişe r.a. rivayet ettiği bir hadiste çörek otunun her derde derman olduğu belirtilmektedir. (Sahihi Buhari Cilt: 12 Sayfa: 78, 79. Hadis no: 1923) Çocuklara nazar değmemesi için kurşun döktürüldüğü gibi ayrıca da çocukların omuzlarına birtakım materyaller takılarak bunların çocuğu nazardan koruyacağına inanılır. Bu materyaller ise şunlardır:

Göğ (mavi) boncuk
Şeb
Üzerlik tohumu
İğde çekirdeği
Hurma çekirdeği

Kurbangözü (Kurban Bayramında kesilen kurbanın gözü çocuğun omuzuna dikildiği gibi bu göz (kurutulmuş haldedir) suyun içine konulur ıslatılır ve bu su da çocuğa içirilir.) Böylece nazar değmiş olan çocuğun bu halinden kurtulacağına inanılmaktadır. Bütün bunların yanısıra çocuğa göz değmemesi için Kur'an-ı Kerimdeki birçok ayeti kerimeler veya dualar şifa olsun diye yazılarak omuzuna asılmaktadır.

Bütün bu folklorik özellikler taşıyan kültürler Eski Çağ Türk dünyasındaki uygulamalarla hemen hemen aynıdır yalnızca biraz değişerek Türk folkloruna biraz da İslami motiflerle süslenerek daha da zenginleşmiş bir hale gelmiş durumdadır. Orta Asya Türklerinde Emçi adı verilen kadınlar (hala yöremizde de böyle denilmektedir) ve Otacı adı verilen halk hekimleri veya din adamları tarafından hastalar şifaya kavuşturulmaya çalışırlardı.(1) "Çin kaynaklarına göre Göktürkler kestikleri at ve koyun kurbanlıkların kafalarını sırıklara korlar bunu da kutsal sayarlardı.(2) Eski Türklerde Abakı adı verilen göz değmemesi ve nazardan bağ ve bahçeleri korumak için sırıklara dikilmiş korkuluklara ve kafalara ayrıca da Monçuk adı verilen günümüzde ise yöremizde BONCUK (mavi boncuk) adı verilen nazarlıklar göz değmemesi için at vb. gibi binitlere (günümüzde arabalara bile) takıldığı gibi aynı şekilde çocuklara da takılmaktaydı.(3) Bütün bu uygulamalar eski çağdan günümüze kadar ulaşmış kültürel faaliyetlerdir.

Çocuklara nazar değmemesi için ayrıca halk arasında ocak diye adlandırılan ve majik tedavi şekilleriyle hastaların tedavi edilmiş olduğu yerlere de götürülmektedir. Mesela yöremizde geç dillenen veya geç yürümeye başlayan çocuklar da bu ocaklara götürülmektedir. Çayboyu Mahallesinde Kara Haticegil adı verilen ve şimdiki Sabri Tunç'un evinin bulunduğu yerdeki evin

bacasına üç hafta üst üste her Cuma günü sala verilmeden önce bu evin bacası içine üç kez belinde bağlanan bir iple geç dillenen veya geç yürüyen çocuklar sallandırılır ve bu işlem de üç hafta aynı saatlerde tekrar edilir ve çocuklar da bu majik yönlü tedaviyle de şifa bulurlardı. Yöremizde Darende de bulunan Şeyhamidi Veli'nin medfun bulunduğu mekana, Suçatı kasabasındaki İrfan Hocagilin evine ve yöremizde bulunan diğer ziyaretlere çocukların götürülmesi konularının hepsi de Orta Asya kökenli veya Eski Çağ Türk dünyasına ait olan kültürel kalıntıların birer bugüne kadar ulaşmış olan izleridir.

Çünkü halk ilaçları ile halk inanışları yani kutsallıkla doğrudan bir bağlantı içinde bulunmaktadır. Bu yüzdendir ki eski çağın inanışlarıyla günümüz halk ilaçları veya tedavi şekilleri ve hala sürdürülmesi şekli Anadolu Mitolojisinin günümüze kadar süregelen gelenekleri ve kutsallığı ile ilgilidir. Çünkü Anadolu Mitolojisinde ilaç yapmada ocağın (yani kutsal sayılan yerlerin) önemi büyüktü. Çünkü ocakla, ateşle ilgili ilaçlar genellikle okuyup üflenmekle veya tütsüleme ile yapılmaktaydı. Bugün de hala aynı şekilde sürdürülmektedir. Hasta ocağın başına getirilir, daha önceden ocağa atılan çeşitli materyaller, çabit parçası, kabuk, tohum vb. gibi malzemelerin kokuları etrafa yayılır ve hasta bu tütsülerin üzerine tutulur veya bu ocaklarda alınan ekmek veya diğer şeyleri yerdi. Bugün yöremizde bulunan "Al Ocağı", Kuduz Ocağı, Yılan Ocağı, Sarılık Ocağı vb. gibi yerlerde tedavi olma geleneği aynı şekilde sürdürülmektedir. Bu durum Anadoluda yaşamış olan Hititlerde de aynıydı. Hititlerde "Hassas" adında Ocak Tanrıları mevcuttu ve kutsal sayılmaktaydı.(4) Yine Hititlerde PAHHUR adı verilen kutsanan bir tanrı vardır. Bu ateş, Ocak Tanrısıdır. Ateş ve ocak ile ilgili bütün işleri bu tanrının yönettiğine inanılırdı. Yine Sümerlerde de ateş ve ocak Tanrı kutsal sayılmaktaydı ve Sümerler bu ocağa GUANNİ adını verirlerdi.(5)

Kısacası günümüzde çocuklarla ilgili gerek tedavi usülleri ve gerekse inanışlarla ilgili hemen hemen bütün inanışlar veya folklorik veya kültürel özellik taşıyan faaliyetler Eski çağlardan günümüze kadar süre gelen Anadolu tarihi ve medeniyetlerini kurmuş olan milletlerin her türlü adet gelenek veya mitolojisinin bütün tesir ve etkilerini de izlerini taşımaktadırlar.

Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi bizim yöremizde de çocuğun da daha doğumunda başlayan hatta anne karnında ilk meydana gelişinden büyüyene kadar olan zamanı içerisindeki hayatıyla ilgili konulardaki gerek inanışlar ve gerekse hastalıklarını tedavi usül veya gelenekleri eski çağların izlerini taşımaktadırlar. Günümüzdeki folklorik bu özellikler tabiiki İslami motiflerle de süslenerek günümüzde devam ettirilmektedir. Bu devam edişin birçoğuda hemen hemen aynı şekilde sürdürülmektedir. Bilhassa da halk ilaçlarıyla ilgili birtakım tedavi usülleri ve diğer majik tedavi şekilleri birtakım değişiklikleri arz etse de Orta Asya gelenekleriyle çok büyük özellikler ve benzerlikler taşımaktadır. Örneğin Başkurtlar, dudaklarda peyda olan **Uçuk** (Vücut-

taki ısıdan dudaklardan beliren fiskeler, kabarcıklar) un ağzı şeytanın yalaması neticesinde meydana geldiğine inanırlardı. Bugün bile yöremizde bu hastalığın adı **UÇUKLAMA** dır. Bu hastalığın tedavi şekli de adı gibi Türklerin bu eski tedavi usüllerine tıpa tıp benzerlik göstermektedir. İşte bu folklorik bütünlük Anadolu Türklüğünün Orta Asya Türklüğünün bir devamı olduğunu kanıtladığı gibi eskiyle yeni arasında bir köprü vazifesini görmekte ve hemde halk inanışlarının nasıl halk ilaçlarıyla bir bağlantı içinde olduğunu göstermektedir. Bugün de yöremizde (Beypınar Köyü ve Yolgeçen) tedavi şekli aynı olan uçuklamanın tedavisi Eski Türklerde şöyleydi: Emçi kadın, bir paçavrayı tutuşturur hastanın baş üzerinden dolaştırıp tekrar ocağa atar. Sonra ekmek parçalarını uçuk (Bazen buna yalama da denmektedir. Başkurt Türklerinde ise **Usuk** adı verilmektedir) üzerine dokundurup köpeğe yedirir. Bu ameliyyeye **Uçuklama** adı verilir. **UÇUK** ise Altay Şamanlığında bir kötü ruhun adıdır.

Keza çocuklarda kurşun dökme adeti (seansı) Eski Türklerde de bulunmakta idi. Başkurtlar buna **Kut kuyuv** adını vermektedirler. Onların inançlarına göre insan korkar, ya da başka sebeplerle hastalanırsa ona **Kut kuymak** (Kut: Ruh, can demektir) yani **"Can dökmek** gerekirdi. (Bu adet yöremizde de aynı inanışla ve aynı şekilde sürdürülmektedir) Kurşun ateşte eritildikten sonra hastanın başı üzerine konulan kabın içinde bulunan suya dökülür. Hastaya bu sudan bir yudum içirilir. Emçi kadın da kurşunu dökerken birtakım efsunlar söylerdi. günümüzde ise İslami birtakım dualar ve ayetler okunmaktadır. Yukarıda da anlatıldığı gibi Eski Türklerde de bu adet aynı şekilde yapılmaktaydı. Bu da gösteriyor ki Anadoluda bile hala sürdürülen bu gelenekle birlikte Eski Türklere ait ne bu gelenek unutulmuş ve ne de Şamanist dine ait ruh unutulmamış sadece İslemi bir kimlik verilerek sürdürülmüştür. (Eski Türk dini Tarihi sayfa: 162, 163)

Kaynaklar:

1- Anadolu Halk İlaçları İsmet Zeki Eyüboğlu. Sayfa: 8
2- Eski Türk Dini. Sayfa: 6. Prof. Dr. Abdülkadir İnan
3- A.g.e. sayfa: 160
4- Anadolu Halk İlçaları. İsmet Zeki Eyüboğlu. Sayfa: 8
5- Anadolu Uygarlıkları Tarihi. Cİlt: I. Sayfa: 34, 35.

İLÇEMİZDE İNANIŞLAR:

1- Avuç içi kaşınırsa ele para geçeceğine işaret sayılır.

2- Kirpinin derisi nazara iyi gelir.

3- Kurbağa ile oynayanın elinden siğil çıkar.

4- Baykuş hangi eve konup öterse o ev viraneye döner.

5- Evlerde güvercin beslenmesi uğursuzluğa sebeptir.

6- Birbirlerinin elinden bıçak veya sabun alanlar birbirleriyle kavga eder.

7- Bir kimse nezle olduğunu başkasına söyler de karşısındaki: "Ben değirmenden geliyorum elim yüzüm unlu, git kaynana söyle" demez ise nezle ona da geçeceğine inanılır.

8- Siğil yumrularının geçmesi için bunlar adedince tuz ve arpa bir kavak ağacının dibine gömülür.

9- Yağmur yağarken ateş karşısına oturulmaz. Aksi takdirde yıldırım düşer.

10- Yanan ateşin üzerine su serpilmez. Yoksa cin çarpar.

11- Terazinin üstünden atlanılmaz. Günah sayılır.

12- Gökkuşağının altından geçen cinsiyet değiştirir.

13- Diz çökerek oturmak yoksulluğu celbeder.

14- Küçük çocuklara yumurta yedirilmez. Çünkü yedirilirse geç dillenirer.

15- Sofra tahtasına oturanın makatından çıban çıkar.

16- gece sakız çiğnenmez. Çiğneyen ölü eti yemiş olur.

17- Soğan ve sarımsak kabuğu ateşte yakılmaz. Yoksulluğu celbeder.

18- Sofrada yemek yiyen iki kişi birbirinin kopradığı parçadan yemezler. Aksi takdirde birbirleriyle kavga ederler.

19- Beş taş oynanması kıtlığa sebep olur.

20- Hamur yoğurulurken parçası leğenin dışına düşerse misafir gelecek sayılır.

21- Sigaranın yandan tutuşması yolculuğa çıkılacağına işaret sayılır.

22- Hamile kadının kız mı yoksa oğlan mı doğuracağını anlamak için, hamile kadın dışarı çağırılır. Bir minderin altına bıçak diğer minderin de altına makas konur. Kadın makas konan minderin üstüne otururşa kız, bıçak olan mindere otururşa erkek çocuk doğuracağına inanılır.

23- Kolu seğiren kimsenin sevdiği bir insana kavuşacağına veya sarılacağına inanılır.

24- Ayak üstü Def-i Hacet fakirliğe yol açar.

25- Yılan kabuğu nazara iyi gelir.

26- Yılanın ayağını gören cennetlik olur.

27- Yılanın ateşte yakılması yağmur yağmasına sebep olur.

28- Boş beşik sallanması çocuğa zarar geleceğine inanılır ve günahtır.

29- Gece aynaya bakılmaz, günah sayılır.

30- Elbisenin söküğü insan üstünde dikilmez.

31- Eşikte oturmak günah sayılır.

32- Görülmüş bir rüya bir sonraki gün anlatılmaz.

33- Gece vakti köpek ulumasının çoğalması o bölgede cenaze vuku bulacağına işaret sayılır.

34- Çay içerken bardağın içindeki çöp sert ise erkek misafire yumuşak ise kadın misafire işaret sayılır.

35- Ölünün kırkının çıkarılması, kırkıncı gecenin okunması ve okutulması.

36- Doğan çocuğun kırkının çıkarılması ve kurşun dökülmesi.

37- Ölü için iskat ve devir yapılması.

38- Hamile kadının yalnız bırakılması veya akşamleyin yalnız kalması halinde Al karısı veya Al basması tarafından bir zarar verileceğine inanılır.

39- Yaramazlık ve huysuzluk yapan çocukları CAZI KARISI nın alıp götüreceği inancı çocukların huysuzluktan vazgeçirilmesi için olsa gerektir.

40- Gece ıslık çalınırsa insanın başına cinler ve şeytanlar toplanır. Bu yüzden ıslık çalmak günah sayılır.

41- Makasın ağzı V şeklinde açık bırakılırsa düşmanın devamlı gözetiminde kalınacağına inanılır.

42- Leylekler baharda erken gelirlerse o yıl bereketli olur ve kış az olur.

43- Çocukların başına süpürge ile vurulursa boyları kısalır.

44- Eli açık olarak doğan çocuk cömert olur diye inanılır.

45- İlk doğan çocuğa ilk süt ezan vaktinden önce verilirse o çocuğun geleceğinin iyi olmayacağına inanılır.

46- Koyunun sayısı sürü sahibine sorulduğunnda, bundan alınacak cevap sonucu, sürüye uğursuzluk gelir diye inanılır.

47- Yürümekte olan çocuk eğer yerde sürünürse misafir geleceğine inanılır.

48- Yemek yerken elde kaşık düşerse yakın birisinin aç olduğuna inanılır.

49- Yemek yerken eğer lokma boğazdan kalırsa yakın birinin aç kaldığına inanılır.

50- Yoğurt ve suya üflenmez. Su çorba kaşığı ile içilmez.

51- Ekmeğin kara (siyah) kısmını yiyenin para bulacağına inanılır.

52- Yemek veya kazanın dibini yiyenin nişanlısı güzel olur.

53- Kazan dibini çok yiyenin düğününde kış olur.

54- İlk pişen ekmeği veya çöreği yiyenin karısı erken ölür.

55- Gökkuşağının altından geçen cennetlik olur diye inanılır. Altın bulacağına da inanılır.

56- Karga kuşunun ötmesi haberci olarak kabul edilir.

57- Göz seğirmesi ağlamak anlamına gelir.

58- Kendi gözündeki kirpiği gözünün içine düşer de karşısındaki de bu

kişiyle kirpiğinin hangi gözüne düştüğünü sorar ve bir dilek tutar. O kişi eğer kirpiğinin hangi gözüne düştüğünü bilirse dileğinin kabul edileceğine inanılır.

59- Aynı adı taşıyan iki kişinin arasına oturanın dileğinin kabul edileceğine inanılır.

60- Gece tırnak kesilmez.

61- Cuma günü hiçbir iş görülmez.

62- Çok ağlayan çocuğun gözleri kara olur.

63- Gece tırnak kesilirse ömrün kısalacağına inanılır.

64- Tırnak kesilerek yere atılırsa, o kimsenin bir iftiraya uğrayacağına inanılır.

65- Bir insanın kesilen saçı eğer yere atılır veya yakılırsa o kimsenin başının ağrıyacağına inanılır.

66- Yıldız kaymasının iyiye alamet olmadığına inanılır. Her bir yıldız kayışında bir kişinin öldüğüne inanılır. Kayan yıldıza bakmanın iyi olmadığına inanılır.

67- Ay tutulursa iyi sayılmaz ve davul çalınır, ateş yakılır, teneke çalınır ve silah atılır.

68- Kuluçkaya yatan tavuğun altına konan yumurtaların üzerine siyah bir boya çalınır ki çıkan civcivler tavuk olsun. Böyle düşünülür.

69- Aşeriyen kadına haberi olmaksızın bir köpek artığı yedirilir ve sonra buna haber verilerek o kadının aş ermeyi bırakacağına inanılır.

70- Aş eren kadına görmüş olduğu yemekten mutlaka tattırılır. Aksi takdirde doğacak çocuğunun noksan doğabileceğine inanılır.

71- Herhangi bir kişi bir yiyeceği gördü de verilmedi veya istedi de verilmedi ise o gece o insanın nefsinin azgın bir köpek olup vermeyene saldıracağına inanılır.

72- Eve yeni getirilen gelinin ayağına kurban kesilir.

73- Eve yeni getirilen gelinine kayınpederi ve kayınvalidesi bir inek koyu vb. gibi şeyleri verir. Ondan sonra attan veya arabadan indirirler.

74- Eve yeni getirilen gelinin eve girerken eşiğin önüne bir kaşık konur ve geline bastırılarak kırdırılır.

75- Gelinin kucağına bir oğlan çocuğu verilir ki ilk oğlu oğlan olsun diye.

76- Yolda yürüyen bir kimsenin eğer önünden kara kedi geçerse ona uğursuzluk getireceğine inanılır.

77- Eğer yolda yürüyen birisinin önüne yılan çıkarsa o kişiye uğursuzluk getireceğine inanılır.

78- Güvercin kuşunun evin üzerinden uçması veya karganın evin damının üzerinde ötmesi o evin sahibine bir yakınından herhangi bir haber geleceğine veya mektup geleceğine inanılır.

Mesela bu inanışla ilgli yani havada uçan kuşların birtakım işaretlerde (iyi veya kötü olarak) insanlara birtakım mesajlar vereceği inancı Hititlerde de

bulunmaktaydı. "Hititlerde kral doğrudan doğruya Tanrıların yardımlarını sağladığına inandığı gibi, Tanrıların savaş sırasında bazı doğa olayları aracılığıyla kendisine yol gösterdiğine de inanırdı. Örneğin II. Murşilin yıllıkları da, ordusunun yürüyüşü arasında, önlerine çıkan bir kuşun uçuşunu, Tanrının kendilerini tuzağa düşürmekten koruyan bir uyarı işareti olarak yorumladığını görüyoruz." Yine aynı kralın Arzawa seferlerinin 3. yılında Fırtına Tanrısı yine savaşa müdahale ederek, gücünü gösterdiğine ve düşman kralın üzerine yıldırım göndererek onun hastalanmasına sebep olduğu bahsedilmektedir. Görülüyor ki kuşlar da ve yıldırım veya şimşeklerin hareketlerinden birtakım manalar çıkarmak ve yorumlarda bulunmak Hititlerde de bulunmaktaydı. Belki de yöremizde bu gibi inanışlar bu zamandan kalma olan inanışların süregelen bir devamı niteliğindendir(X) veyahutta Nuh. A.S. zamanında da Nuh'un gemisinde kurtulanların karaya gönderilen bir güvercinden haber beklediklerini veya karaya yakın olup olmadıklarını da yine güvercinin sayesinde öğrenmiş olduklarını Nuh tufanıyla ilgili eserlerden öğrenmekteyiz. Belkide bu inanışlardan kalma bir niteliği bulunmaktadır.

79- Ateş su ile söndürülmez. Cin çarpacağına inanılır.

80- Ateş üzerine işenmez. Cin çarpacağına inanılır.

81- Süpürge ile çocuğun başına vurulmaz. aksi takdirde çocuğun boyunun kısa kalacağına inanılır.

82- Boş olan çocuk beşiğinin sallanması iyi değildir. Sallanırsa başı ağrır.

83- Sabah erken kalkanın rızkı bol olacağına inanılır.

84- Gece aynaya bakmak uğursuzluk getirir diye inanılır.

85- Pazartesi günü çamaşır yıkamak iyi değildir diye düşünülür.

86- Cuma ve Cumartesi günü çamaşır yıkanılmaz uğursuzluk sayılır.

87- İki eşik arasında oturanı cin çarpacağına inanılır.

88- Böcek ve kuş yuvasını bozmak iyi bir şey değildir diye inanılır.

89- Kedinin kendi yüzünü yalaması bir misafirin geleceğine inanılır.

90- Mezarların parmakla gösterilmesi uygun görülmez. Bunun temeli de din kaynaklıdır. Zira Hz. Peygamberimizin döneminde eski cahili Arapların hangi taraf hangi taraftan daha fazla insan öldürdüğünü öğrenmek için giderek mezarlarda öldürülen insanları parmakla sayarlarmış. Bu durumu ve insanların çokluklarıyla övünmelerini İslam dini yasaklamış olduğu sebebiyledir ki mezarların parmakla da olsa gösterilmesi Müslümanlar arasında uygun görülmemektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerimin Tekasür Suresi birinci ayeti kerimesinde bu olaya işaret etmektedir.

91- Çocuk ateşle oynarsa altına işeyeceğine inanılır.

92- Altına işeyen çocuklar ateş ile korkutulurlar.

93- Yeni doğan bir çocuğun fazla öpülmesi uygun sayılmaz.

94- Hamile kadın hamileliği esnasında kime dikkatlice bakarsa doğacak çocuğunun ona benzeyeceğine inanılır.

95- Hamile kadının kavurga yemesi doğacak çocuğunun gezgin birisi olacağına inanılır.

96- Evlilik dışı doğan çocukların çoğunun kız olacağına inanılır.

97- Hamile kadının hamile iken saçını kestiği takdirde ömrünün kısalacağına inanılır.

(x) Anadolu Uygarlıkları Tarihi Cilt: I. Sayfa: 65, Görsel Yayınları)

98- Yün taragı verilmez. (koyun kuzusunu bırakır diye)

99- Döl ayında koyunlara tuz verilmez kuzusunu bırakırlar diye.

100- Doğum yapan her iki lohusa kadın da birbirinin evine varmazlar. Çünkü böyle olursa her iki kadını da kırk basar diye düşünülür. (Beypınar)

101- Saçı kesilen çocukların ön kısımlarında bir tutam kadar saç bırakılması.

102- İki bayram arasında nikah yapılmasının uygun olmadığına inanılır.

103- Cuma akşamları (Perşembe gününün yatsı namazından sonra) toplu-ca nikah tazelemek için camiye gidilmesi.

104- Cuma gününde hiçbir iş yapmanın doğru olmadığına inanılır.

105- Ayak üstü Def-i Hacet yapmanın günah olduğuna inanılır.

106- Yıldız kayması uygun sayılmaz. Ve her yıldız kayışında bir kişinin ölmüş olduğuna inanılmaktadır. Ve yine yıldız kayarken kayan yıldıza bakmanın iyi olmadığına gözlerin bozulacağına inanılır.

107- Doğan çocuk nazar değer diye herkese gösterilmez.

108- Nazar değmemesi için çocuğun yüzüne veya alnına kara çalınır.

109- Nazar değmemesi için çocukların boynuna kurt boncuğu takılır.

110- Nazar değen çocuğa kurşun döktürülür.

111- Kesilen saçları kesilerek ateş de yakılırsa o kimsenin başının ağrayacağına inanılır.

112- Gece tırnak kesenin ömrünün kısalacağına inanılır.

113- Damadın nikahı kıyılırken çekemeyenlerin damadı bağlayabileceğine inanılır.

114- Gelin eve ilk geldiğinde ayağının altına bardak veya tahta kaşık konur.

115- Salı günü yola çıkılmaz, çamaşır yıkanmaz.

116- Ateşin üzerinden atlanılmaz. Günah sayılır.

117- Güvercin avlanmaz. Baykuş ve leylek avlanmaz, günah sayılır.

118- Cenazenin önünden geçilmesi uygun sayılmaz.

119- Cuma geceleri her evin ölen akrabalarının ruhlarının gelerek o evin etrafında dolaştıkları ve onlar için verilen sadakalardan sonra geri gittiklerine inanılmaktadır.

120- Göz seğirmesi halk arasında iyi ve kötü olarak tanımlanmaktadır. Eğer sol göz seğirirse uğursuz, sağ göz seğirirse uğurlu sayılmaktadır.

121- Yeni yapılan bir evin temeline bir kurban kesilerek kan akıtılırsa o

evin uğurlu olacağına inanılır.

122- Mezarların parmakla gösterilmesi günah sayılır. Uğursuzluk getirir.

123- Damlara veya tarla, bağ bahçe gibi yerlere kurulmuş hayvan yuvalarını veya barınaklarını bozmak insana uğursuzluk getirir.

124- Beşiğin boş olarak sallanması uygun sayılmaz.

125- Bir insanın üzerinde iken sökük dikilmez.

126- Bir insanın boyu iplik veya iple ölçülmez. Uğursuzluk getirir.

127- Küçük çocukların başına süpürge ile vurulmaz. Boyu kısalır denir.

128- Kulak çınlamasıyla birisinin kendisini andığına inanılır. Yine birisinden bahsedilirken "kulakları çınlasın" denir.

129- Baykuş ötüşü, köpek uluması uğursuz sayılır.

130- Yolcunun önünden geçen tavşan uğursuzluk getirir diye inanılırken, yolcunun önünden geçen tilki uğurlu sayılır. Yine yolcunun önünden geçen yılanın uğursuzluk getirdiğine inanılır.

131- Kedinin kendi yüzünü yalaması o eve misafir geleceğine inanılır.

132- Nazar değmesin diye evin kapısı önüne at nalı çakılır. Geyik boynuzu çakılır. Yine nazar değmesin diye üzerlik tohumu konduğu gibi bundan örülmüş bir süs eşyası konmaktadır.

133- Nazar değmesin diye bir sürüde bulunan en iyi ve en iri koyunun boynuna "mavi boncuk" takıldığı gibi muska vb. gibi şeyler de asılır.

134- Kendisinin nazarı dokunduğuna inanılan kimseyle karşılaştığı zaman "Gıç" insanın arka kısmı kaşınır. Eğer bu kimsenin gözü değmiş ise onun abdest suyundan alınarak nazar değen kimse yıkatılır.

135- Nazar gelmiş kimseler veya hayvanlar için, nazarlıkla takılır, muska yazdırılır. Kurban gözüyle çimdirilir (yıkanır) tuz okunarak çatlatılır, çocuklara kurşun dökülür. Bu ve buna benzer efsunlar uygulanır.

136- Kadir gecesinde suyun içindeki bir taşı dışarı çıkarmak sevaptır diye düşünülür. Çünkü o gece her varlık Allah'a secde ettiği halde taşlar secde edemezlermiş de onun için.

137- Cuma günleri veya Cuma geceleri minareden sala okunurken çeşmeden (akan çeşmeden) su almanın iyi olduğuna inanılmaktadır. (Beypınar)

138- Lohusa kadın kırkı çıkana kadar yıkanmaz. Yıkanması iyi görülmez.

139- Lohusa kadına soğuk su verilmez.

140- Dişi sökülen çocuğun dişi ahırda bulunan bir ineğin altına atılır daha iyisi çıksın diye düşünülür.

141- Deve ile koyun mübarek hayvanlar olarak kabul edilir.

142- At ile koyun bereketli olduğuna inanılır.

143- Bazı yörelerimizde tavşan beslemek uğursuz kabul edilir.

144- Bazı yörelerimizde tavşan eti yenmez.

145- Her evde bir him yılanının bulunduğuna inanılır.

146- Avsunlu (efsunlu) kimselere zararlı hayvanların zarar veremeyeceğine nazar isabet etmeyeceğine, kurşun değmeyeceğine inanılır.

147- Ceviz ağacının gölgesinde yatmak oturmak iyi sayılmaz.

148- Mezarlıklarda bulunan yaş ve kuru ağaçlar alınmaz. İyi sayılmaz. Böyle olduğu takdirde o ağaçla o kimsenin cenazesinin suyu ısıtılacağına inanılmaktadır.

149- Besmele çekilmeden yemeğe başlayanın karnının doymayacağına inanılmaktadır.

150- Çocuk doğumu esnasında ölen kadının şehit olduğuna inanılır.

151- Küçük yaşta ölen çocukların cennetlik olduğuna inanılır. (Beypınar)

152- Çocuğun ateşle oynadığı takdirde altına işeyeceğine inanılır. (")

153- Gülen çocuklar için "Onu melekler güldürüyor" diye inanılır.(")

154- Eline vurulan çocuğun kısmetinin bağlanacağına inanılır. (Beypınar)

GÜRÜN İLÇESİNDE ZİYARET YERLERİ VE TÜRBELER:

1- ŞEYH KASIM CAMİİ: (Bugünkü Ulu Camii) nin altında yatan ve bu camii ilk olarak yaptıran ve bu camiinin altında medfun bulunan ve kendisinin de Medine'den önce Malatya'ya daha sonrada Gürün'e gelerek yerleşerek iki dükkan açarak yanında getirdiği amcazadesi ve aynı zamanda da meczub olan Mustafa adındaki şahsı da getirerek burada İslam Tebliği için çalıştığı halk arasında anlatılan rivayetler arasındadır. Şeyh Kasım ve amcazadesi Meczub Mustafa bunlar daha önce Malatyadan ticaretle uğraşırlarken bir kervan ile Gürün'e geliyorlar. Önce Mustafa Güründe kalıyor. Daha sonrada Şeyh Kasım İstanbul tarafına götürdüğü kervan ile tekrar geri dönerek o da buradan kalıyor. Bu iki şahıs Güründe İslami anlatmaya ve yaymaya çalışıyorlar. Ve Gürün'e de ilk camiiyi bunlar yapıyorlar. Bu insanlar ölünce de bu camiinin altına defnediliyorlar. Burada iki tane de çocuk mezarı vardır. Bunlar ise o şahısların çocukları olduğu tahmin edilmektedir. Buraya ilk camii bu şahısların mezarlarının bulunduğu yere anlatılanlara göre 1845'li yıllarda yapılmıştır. Daha sonra da 1922 yılında bu camiiyi tekrar yapmışlardır. Bu camiide medfun bulunan şahısların türbeleri her Cuma günü açılır ve çeşitli ziyaretçiler tarafından ziyaret edilir.

2- TORAMAN CAMİİNDE ise (Bu camiiyi Toramanlar Sülalesi yaptırmışlardır.) "Sakal'ı Şerif" bulunmaktadır. Yani Hz. Peygamber efendimiz S.A.V. in mübarek sakalından bir teli bir cam muhafaza içinde bu camiiden saklanılmaktadır ve her yıl Ramazan Ayının son haftasında özellikle de Cuma günleri ziyaretçilerin ziyaretlerine açık tutulmaktadır.

Bu sakalın 1940 yılında Diyarbakır'ın bir ilçesinde karakol komutanı iken Gürün Yazyurdu Nahiyesisi karakol komutanlığına atanan bir Başçavuş'un daha önce görevli olduğu yerdeki camiinin yıkımı esnasında bu camiiden alarak yanında getirmiş ve Güründe Hüsnü Efendi adıyla bilinen Kirazlık

Mahallesinde yaşamış ve 1974 yılında vefat etmiş olan Hüsnü Akyol ile tanışmasıyla bu zata hediye etmiş bu zat da hediye olarak Toraman Camiisinde vermiş ve o günden bu güne her yıl Ramazan ayı son haftasında halkın ziyaretine açılmaktadır. Fakat bu sakalın gerçekten Hz. Peygaberimiz S.A.V. in Sakalı Şerifi olduğu konusunda tam bir kesinlik yoktur ve hiçbir kesin bilgi ve malumat da bulamadık. Ancak her yıl Gürün halkı tarafından büyük bir muhabbet ve hürmetle bu sakal ziyaret edilmektedir.

3- AVUNDUKLARIN EVİ (AL OCAĞI): Gürün ilçesinin eşrafından olan ve AVUNDUKLAR adıyla bilinen sülalenin evlerinde AL karısı veya AL BASMASI adı verilen halk inanışının iyi olması için bu evlere gidilerek bu evden ekmek veya bir çabut parçası veya kül alınmaktadır. Buraya al basmasına tutulmuş kadınlar (lohusalar) getirildiği gibi aynı zamanda da çocuğu durmayan yani ölen kadınlarda getirilmektedir. Bu ocak (evler) ise Pınarönü Mahallesinde bulunmaktadır. Bu evlerin (hanelerin) ocak sayılmasının hikayesini veya sebebini ise bilgisine başvurduğumuz Sayın Hacı Mehmet Avunduk ve Fahri Avunduklar şöyle anlatmaktadırlar:"

"Avunduklar'ın büyük dedeleri olan Osman Dede zamanının en büyük alimlerinden birisidir birgün şimdiki afet evlerinin yerinde bulunan tarlasına (bahçesine) burayı sulamak için giderken sabah namazı vaktinde bir de bakıyor ki bir Al karısı, bir gelinin ciğerini eline almış parçalayarak yiyor. Bunu gören Osman Dede hemen bu Al karısını tutuyor ve bir güzel dövüyor sonrada getirerek evinin bir direğine bu Al karısın bağlıyor. Böylece evlerinin büyük direğine getirerek bağlamış olduğu Al karasını üç dört gün çözmüyor ve nihayet Al karısı Osman Dedeye yalvararak bir daha yapmayacağına dair söz veriyor ve Osman Dede'ye diyor ki "Senin nesliyin bulunduğu yere ve ocağa hiçbir şey yapmayacağım" diyor. Bunun üzerine de Al karısını serbest bırakıyor. İşte o tarihten günümüze kadar bu ocağa her gelen lohusa kadın ve Al basmasından korkmuş olanlar getirilerek bu evde misafir edilirler hatta çocuğu olup da ölenler dahi bu ocağa gelerek buradan ekmek yerler ve misafir kalırlar gerçekten de böyle yapıldığında da böyle hastalıklar şifa bulmaktadırlar.

Çocuğu durmayan kadınlar veya Al basmış olan lohusalar bu eve gelir bu evden bir parça ekmek götürürler bir parça çabut keserek götürürler ve ayrıca da bir parça ocak külü götürürler. Bunları da bir muska şeklinde yastıklarının altına koyarlar. Eğer hasta daha ağır bir durumda ise bu eve getirilerek bu evin direğine yani Osman Dedenin Al karısını bağladığı direğe bir yağlık ile bu kadını bağlarlar bu direkten üç veya beş saat veyahutta birgün bağlı kalan lohusa kadın daha sonra da bağlı olduğu yerden çözülerek alır götürülür. Böylece Al basmasından korkan veya bu korkuya uğramış kadın böylece kurtulmuş olur. İlçemiz Güründe ve köylerinde hâlâ bu ocağı bu hususlar için ziyaret edenler bulunmaktadır.

4- ÇAYBOYU MAHALLESİ: Çayboyu Mahallesinde şimdi Sabri Tunç'un evinin bulunduğu yerde evde bulunan Çiğil İsmail (Sezer) in eviydi ve "Kara Hatice"gilin evinin bacasından geç dillenen veya geç yürüyen çocuklar üç hafta üst üste bu evin bacasından Cuma Salası verilmeden evvel beline bir iple bağlanan çocuk bu evin bacasından sallandırılır ve bu işlemde üst üste üç hafta tekrarlanmaktaydı. Sonuçta da bu durumda olan çocuklar iyi oluyorlardı. Günümüzde ise burada böyle bir faaliyet yapılmamaktadır. Ayrıca bu mahallede medfun bulunan ve Müftü Efendi veya Müftü Baba olarak bilinen eski Gürün Müftüsü Mehmet Nazi Efendinin mezarından da toprak alınarak kösnü dürten çayır ve yoncalara, bağ ve bahçelere serpilmektedir. Ve nazar değdiğine inanılan hayvanlara da bu toprak tuz ile karıştırılarak yalattırılmaktadır.

5- HUYKESEN OCAĞI: Gürün İlçesi'inin Şuğul mevkiinde bulunan ve yine bu adla anılan yerde (Huykesende) birtakım kötü huyları olan insanların buraya götürülmeleriyle bu huylarından vazgeçeceklerine inanılan bir yerdir. Burada bulunan bir çalıya çabutlar bağlanır ve buraya giderken götürülmüş olan helva vb. gibi tatlı cinsinden yiyecekler götürülerek orada hep beraberce yenilirdi. Ve bu arada da burada bulunan küçük havuza huyu kesilecek kimse aniden yani haberi olmadan bu suyun içine itilir. Böylece senin huyunu kestim denilirdi ve çoğu kimselerin anlatmış olduklarına göre çoğu kez de iyi sonuç alınmış olduğu yaşlılar tarafından anlatılmaktadır. Yöremizde kötü huyunun buraya gittikten sonra yani huyunu kestikten sonra bu durumunun ortadan kalkmış olanlar bulunmaktadırlar.

6- BEYPINAR KÖYÜNDE AKŞAKTAŞI DENİLEN YERDE BULUNAN ZİYARET YERİ: Bu mevkiide hemen hemen her yerinde mezarların bulunduğu bir Sivri Tepe bulunmaktadır. Hemen yanında da alanı beş altı dönümlük bir yer tutan göl bulunmaktadır. Halk arasında dolaşan rivayetlere veya inanışlara göre burası çok büyük ve çetin bir savaş yeriymiş. Daha önceleri burada Gayri Müslimlerle Müslümanlar arasında çok büyük bir ölüm kalım savaşı denilen bir savaş yapılmış ve burada bulunanlar yani mezarlarda bu savaşta şehit olanların mezarları imiş. Bu savaşı idare edenler ise aslında Tokatlı olan ve çerkez olan üç kardeşler imiş. Savaş önce bugün Kayseri Malatya yolu üzerinde bulunan ve Güneş Köyü yakınlarındaki ziyaret mevkiinde başlamış ve burada bu üç kardeşin birincisi burada şehit olmuştur. İşte buraya bunun içindir ki ziyaret adı verilmektedir. Bu üç kardeşin ikincisi ise Beypınar Köyü Akşaktaşı mevkiindeki ziyaret denilen yerdeki teppeden şehit düşmüştü diğer üçüncü kardeş ise Beypınar Köyü ile Yolgeçen Köyü (Tekrahma) arasında bulunan ve adına "Çerkezin Düşeği" denilen yerde şehit düşmüştür. İşte bu üç kumandanın şehit düşmüş olduğu yerler bugün halkımız tarafından ziyaret yeri olarak kabul edilmekte veya kabul görmektedir. Çocuğu olmayan veya çocuğu doğup da ölen veya herhangi bir dileği olan buraya giderek dilek diler ve kurbanlar

keserek ve oraya gidenlere de bir ziyafet çeker böylece dileğinin kabul edilmesi konusunda da dualarda bulunur. Daha öncleri buralarda bulunan ağaç vb. gibi şeylere birtakm çabutlar veya al yeşil çeşitli iplikler veya buna benzer şeyler bağlanmakta idi. Fakat günümüzde bu gelenek hemen hemen kalkmış durumdadır. Yalnız halk bilhassa da yağmur yağmadığı ve suyun kıt olduğu zamanlarda Akşaktaşındaki bu ziyaret yerine giderek birkaç tane de kurban götürerek keserler. Burada yemekler hazırlanır bir çeşit ziyafeti andıran şölenler düzenlenir topluca namazlar kılınır ve hep birlikte ceketler ters giyilerek yağmur duası yapılır daha sonra da hep birlikte köye dönerlerdi. Ve bu arada da birbirleriyle dargın olanların yüzünden yağmur yağmadığına da inanarak burada dargın olanlar da hemen barıştırırlardı. Köylülerin anlattıklarına göre ne zaman bu ziyarete yağmur duası için gidilmiş ise daha köylüler köye gelmeden hepsi de ıslanmışlar ve istedikleri miktarda yağmur yağmış olduğunu hemen hemen köyün yüzde doksanı bunu anlatmaktadırlar. Sadece yağmur duası veya konusu değil aynı zamanda da çocuğu olmayanlar veya durmayanlar da buraya gelerek birtakım adaklar da ve dilekler de bulunmaktadırlar. Yine bahtı açılmayan kızların da bu ziyaret yerini gezerek birtakım dileklerde bulunduklarını da köylüler tarafından anlatılmaktadır.

Bu ziyaret yeri sadece Beypınar Köyünde bulunanlar değil çevre köylerden gelenler tarafından da bu maksatlarla ziyaret edilmektedir. Fakat ziyaret yeri birtakım define avcıları tarafından birçok yerleri deşilmiş ve birtakım mezarlarda kazılmış ve bozulmuş bir hale getirilmiş durumdadır.

7- BEYPINAR KÖYÜNDEN KUDUZ OCAĞI: Beypınar Köyüne ilk olarak gelip yerleşerek bu köyün temelini ilk kuranlar olarak bilinen TIRAŞLAR Sülalesinin evi (ocağı) da bu yörece "Kuduz Ocağı" olarak bilinmekte ve böyle inanılmaktadır. Gerek köyden veya gerekse çevre köylerde kuduz hastalığına yakalanmış birisi getirilerek bu evde misafir edilir ve bu evin ekmeğinden de yedirildiği takdirde geçeceğine inanılmaktadır. Bu evin senelerdir icazetli olduğu belirtilmektedir.

Ayrıca bu köyde yıllar önce yaşamış ve Mehmet Ali Hoca olarak bilinen alim ve fazıl kişi olarak bilinen bu zatın mezarında alınan toprak nazar değmesine karşılık olarak tuz ile birlikte hayvanlara yalattırılmaktadır ve kuzusunu almayan koyun veya ineklere aynı şekilde yalattırılmaktadır. Çayır ve yoncalarda toprak çıkararak zarar veren zararlı hayvanların bu zararından korunmak amacıyla bu mezarda toprak alınarak bu yerlere serpilmektedir.

8- AKPINAR KÖYÜNDE YILAN OCAĞI: Akpınar Köyünde "Dedeler Kabilesi'nde olan İsmaillerin evi bu köy halkı ve çevre köyler tarafından "Yılan Ocağı" olarak kabul edilmektedir.

Halk arasında kabul görmüş olan inanca göre bu evden alınan bir parça kül hangi evde veya yerde yılan var ise ve onun da zarar verebileceği düşünülüyorsa Akpınar Köyüne giderek Dedeler Sülalesinin İsmailden alınan

ocak külü bu yılanın olduğu yere serpilirse o yılan o yerde beş dakika bile durmadan hemen çekip gider.

9- İNCESU KÖYÜNDE: Çiçekyurt Köyüne giden yolun Kızılpınar Köyü tarafındaki kısmı, yolun hemen üst bölümünde bir savaş yeri bulunduğu ve burada da şehitler bulunduğuna inanılmaktadır. Herhangi bir adak veya dileği olan veyahutta yağmur yağmadığı zaman bu mevkiiye gidilerek kurban kesilir ve yemekler yenildikten sonra da yağmur duasına çıklıdığında yağmurun yağacağına ve yağdığına inanılmaktadır.

Ayrıca da köyün şimdiki mezarlığı ile bu mezarlığın bir kısmı bugünkü Kayseri Malatya yolunun altında kalmıştır. Bugün burada çok trafik kazası bulunmaktadır. Köylüler tarafından buradan çok trafik kazasının olmasına dikkat çekiyorlar ve burada şehit yatakların mezarları üzerinden ve kemikleri çiğnendiği için bu kazaların çok olduğu söylenilmekte ve buna inanılmaktadır. Ayrıca da bugünkü Gürün Sivas yoluyla Malatya-Kayseri yolunun kavşak noktası olarak bilinen ve üst kısmında mezarlık bulunan ve bu mevkiide de çok kazalar olmaktadır. İşte burada da mezarların olduğu ve çiğnendiği sebebiyledir ki birçok kazanın meydana gelmiş olduğu da ileri sürülerek İncesu Köyündeki kazalar ile buradaki kazalar arasında bir ilgi ve irtibat kurulmaktadır.

10- Yazyurdu Nahiyesinin Kevenli Dere mevkiindeki Mıstıkağılı denilen yerde bulunan çalı ağacı ziyaret yeri olarak kabul edilmekteydi ve buraya giderek adaklar adanır ve dileklerin husule gelmesi için de bu çalıya çabutlar veya iplikler bağlanırdı. Yine buraya yağmur duasına çıkılır ve yağmur yağması için dualar edilirdi. Burası eski zamanlarda olduğu gibi artık ziyaret edilmemektedir.

11- OSMAN DEDE KÖYÜ (KÖTÜKÖY): Osman Dede Köyünün kuzeybatı cephesinde ve köyün karşısında Malatya-Kayseri yolunun sol yanı üst kısmında bulunan ve kale denilen mevkiide bulunan yer ziyaret yeri kabul edilmekte ve burada yağmur duasına çıkılmaktadır.

12- GÜLDEDE KÖYÜNDE: Bu köy ile Karapınar Köyü arasında üç tane hüyük bulunduğu gibi ayrıca mezarlar da bulunmaktadır. Halk buraya yağmur duasına çıkmak için ve herhangi bir dileğinin meydana gelmesi için dua etmeye veya dilekte bulunmak için gitmekte ve ziyaret etmektedir. Halk arasındaki yaygın rivayete göre burada bir evliya yatmaktadır. Diğer bir rivayete göre de burada herhangi bir savaşta şehit düşmüş olan kimselerin mezarları bulunmaktadır.

13- COŞKUN BABA ZİYARET YERİ: Konakpınar Nahiyesi toprağında bulunan ve yanında da tahminen 400 senelik bir elma ağacı bulunan yerdeki ziyaret yeri COŞKUN BABA olarak bilinmekte ve hemen hemen her yörede akın akın gelerek burası ziyaret edilmektedir.

Burada bilhassa da bahar aylarında çıkan bir su yeri bulunmaktadır. Her-

hangi bir dileğinin olupp olmayacağını öğrenmek amacıyla eline az bir miktar su alır ve bu bataklık gibi olan yerde az bir çukur açar ve suyu oraya döker. Eğer su kaynar ise dileğinin husule geleceğine, eğer su kaynamazsa dileğinin yerine gelmeyeceğine inanmaktadır.

Burada bulunan elma ağacı kutsal sayıldığı için hiçbir kimse tarafından ne bir dalı ve ne de bir yaprağı koparılmaz. Koparılırsa başına herhangi bir bela geleceğine inanılmaktadır.

14- KARAPINAR KÖYÜNDE: Güldede Köyüne yakın bir yerde ziyaret yeri olarak kabul edilen bu mevkiide birtakım hüyükler bulunmaktadır. Bu hüyüklerin en büyüğünün tam ortasında da bir mezar bulunmaktadır. Bu mezarın ulu kimselerden birisine ait olduğunu söyleyen köylüler bu yörede halkın yağmur duasına çıktığını ve diğer dilekler için de burayı ziyaret ettiğini belirtmektedirler.

15- KAYNARCA KÖYÜ: Kaynarca Köyünün Yazyurdu yönünde ve Kayseri-Malatya yolunun da sağ yanında Kaynarca Köyüne 500 metre uzaklıktaki kayalık ve çalılık mevkiide ziyaret yeri kabul edilmektedir. Buradaki ağaç veya çalıların kesilmesinin zararlı olduğu ve kesen kimselere de birtakım bela ve musibetler geldiğine inanılmaktadır. Ayrıca bu mevkiide yağmur duasına çıkılmış olduğunu bizzat köylüler tarafından anlatılmaktadır.

16- TIHMIN (BAHÇEİÇİ) KÖYÜ'nde: Battal Gazi'nin elindeki çubuğu yeşersin diye diktiği ve bu çubuğun da dikildiği yerde hemen yeşermiş olduğuna inanılmakta olunan bir ağaç Bahçeiçi Köyünden Tepecik Köyüne giden ve eski kervan yolunun tali yollarından birisi olan bu yolun üzerinde bulunmaktadır. Halk buraya yani ağaca dileklerin kabulü için birtakım iplikler ve çabutlar bağlamakta idi. Burası hâlâ da kutsal kabul edilmektedir.

17- Tıhmın (Bahçeiçi) Köyünün içme suyunun çıkmış olduğu kaynarpınarın ve burada bulunan dik ve sarp kayalıklar da ziyaret yeri olarak kabul edilmekte ve halk buraya yağmur duası için çıkmakta ve kurban kesmektedirler.

18- SUÇATI KASABASI: Hocagiller Sülalesi olarak bilinen ve soyadları da "BAŞPINAR" olan İrfan Başpınar ve oğlu Kamil Başpınar'ın evi de OCAK olarak bilinmekte ve icazetli olduğu belirtilmektedir. İrfan Hoca'nın büyük dedeleri olan ve adının da "MİKDAT AĞA" olarak belirtildiği bu şahsın evine bugün Darende de medfun bulunan Şeyhamidi Veli (Somuncu Baba adıyla biliniyor) Darendeye yerleşmeden önce bir süre Suçatı Kasabasında ikamet ediyor. İşte Şeyhamid-i Veli'nin ikamet ettiği ev bu evdir. Bu büyük veli bu eve geldiği vakit çevrede köyümüze "Hoca" gelmiş diye ziyarete geliyorlar ve birçok hastalar getiriyorlar. Ve bunlara okunması isteniyor. Bunun üzerine de Şeyhamid-i Veli ev sahibi olan Mikdat Ağa'ya diyor ki: "Ben okuyayım sen de AMİN de ki, bundan sonra senin bu evine gelenler he zaman için ve ne için gelirlerse şifa bulsunlar" diyor. Ve bunun delili olsun diye de Mikdat Ağaya bir hüccet

(icazet) veriyor. Bu hüccet hâlâ saklanmaktadır ve duruyor. Bugün bu hüccet İrfan Hoca'nın vefatından sonra oğlu Kamil Başpınar'a geçmiş bulunuyor.

İşte bu eve (ocağa) her türlü hastalık için gelerek tedavi olan ve şifa arayan insanlar bulunmaktadır. Çocuğu olmayan kadından, karı koca arasındaki anlaşmazlıklara, sarılık veya yele yani romatizmaya tutulmuş hastalar ile geç yürüyen veya geç dillenen çocuklara kadar buraya gelerek bu evden ekmek vb. gibi şeyler aldıkları gibi birtakım muskalar da almaktadırlar. Çoğu hastaların da buradan gittikten sonra şifaya kavuştukları belirtilmektedir.

19- KARAKUYU KÖYÜN'nde: Bucak mevkiinde Kızılburun Köyü ile Karakuyu Köyü arasında bir mağara bulunmaktadır. Bu mağarada parmak izleri ve çeşitli resimler bulunmaktadır. İşte bu mevkiiye halk giderek yağmur duası yapar ve çeşitli adaklarda veyahutta dileklerde bulunurlar. Yani burası da halk tarafından ziyaret yeri olarak kabul edilmektedir.

20- SULARBAŞI (AŞ. SAZCAĞIZ) KÖYÜ'nün: Doğusunda yaklaşık 1 km'lik mesafede Deppo Baba denilen eski göç yolunun üzerinde Deppo baba denilen yerde ziyaret yerleri bulunmaktadır. Bu ziyaret yerlerine halk belirli günlerde gidip kurban keser ve yağmur duasında bulunurlardı...

Deppo Baba mevki Sazcağız Suyunun güneyinde yer alırken, buranın hemen karşısında akarsuyun kuzeyinde de suyun menbaında Dede Kaya'sı mevkiinde bulunan kayalara (dilek taşlarına) taş yapıştırılarak, eğer taş yapışırsa dileğin gerçekleşeceğine inanılırdı. Yine burada bulunan mağaraya "Öksürük Deliği" adı verilir ve bu mağaranın bir ucundan girip öbür ucundan çıkacak olan kimseleri de bulunan öksürük illetinden kurtulacağına inanılır.

EL SANATLARI HAKKINDA:

Tarihi kaynakların ve kutsal kitapların da belirttiği gibi insanoğlunun yeryüzündeki macerası insanlığın ilk atası sayılan Adem (A.S) ile eşi Havva'nın cennetten şeytana uymaları sebebiyle çıkarılmaları ve yeryüzüne indirilmeleriyle başlamıştır. Bu inişleri yeryüzüne çıplak olmuştur. Hatta bu çıplaklıkları cennete iken başlamış ve yasaklanan ağaçtan yemiş oldukları için üzerlerindeki cennet elbisesi de alındığından ancak buradaki bitkilerin birtakım yapraklarıyla örtünmeye çalışmışlardır.(1) (Araf Suresi 122, ve Taha Suresi 117. Ayetlerinde bu konu detaylı bir şekide anlatılmaktadır.) İşte bu ilk başlangıca ait olaylara dayanan ve halk arasında dolaşan rivayetlere göre dokumacılığın biri Şit A.S. olarak bilinmektedir. Bu rivayetlere göre insanlar ilk zamanlarında üzerlerini ve ayıp yyerlerini ağaç yapraklarıyle örtünmekteydiler. İlk olarak dikişsiz gömleği Şit Peygamber giyinmiştir. Önce kendi bedenini örttü. Sonrada çevresindekilerin Şit zamanına kadar insanlar ağaç yapraklarıyla örtünüyorlardı. Çünkü insanın bedeninin örtülmesi sosyal ve ahlaki sebeplerden olduğu gibi iklimsel sebeplerden dolayı da şarttır. Çünkü insanın bedeninde diğerlerinin görmemesi gereken yerlerinin bulunması ve soğuk ve sıcağa karşı da korunması gerektiğinden dolayıdır ki insan bedeninin örtülmesi ve buna lazım olan eşyalar bu ihtiyaçtan doğmuştur. Bunu karşılamak için de insanoğlu çevresinde bulunan eşyalardan önce ağaç yapraklarından olmak üzere ve daha sonra da hayvanlardan faydalanarak üzerini örteceği ve ihtiyacını karşılayacağı giyinme vasıtalarını geliştirmiştir. Bunun içindir ki dokuma sanatı da hiç şüphe yok ki insanların bu ihtiyacından doğmuştur. Bu ihtiyacın karşılanması için gerekli malzemeler ve bu malzemelerin meydana getiriliş biçimi tarihi süreç içerisinde gelişip zamanla değişerek bir endüstri kolu haline gelmiştir. Bu endüstri de insanlık tarihinin tarihi süreci içinden ilkel bir yapıdan en gelişmiş teknolojik seviyeye ulaşmasına kadar birçok devreler ve aşamalar geçirmiştir. İnsanoğlu bu ihtiyaçlarını karşılamak için önce basit yapıda giysiler üretirken (hayvan postu vb. gibilerini) daha sonra da birtakım teknikler geliştirerek bunu bir san'at ve endüstri dalı haline getirmiştir.

El san'atlarının tümü de el emeği ve göz nuru olduğu ve ayrıca da insanların duygu ve düşüncelerini, özlemlerini ve hasretlerini yansıttıkları için diğer endüstri mamüllerinden elbetteki farklı konumda ve boyuttadır. El sanatlarındaki özelliklere ve güzelliklerin insan ruhuna daha etkileyici bir yapıda olması onların el emeği ve göz nurunun yanısıra duygu ve düşüncelerin de karıştırılarak maddeyle içiçe örülmesi iplik iplik dokunup yumak yumak bükülmesidir.

El san'atlarının desen, şekil, motif, im ve yanış vb. gibi tümünün de yapıldığı mekanın ve zamanın aynı zamanda yappan kişinin ve bu kişinin mensubu olduğu toplumun bütün karakteristik özelliklerini duygu ve düşüncelerini yansıtır. Beklediklerini anlatır. Bu sebepledir ki el san'atlarına bir toplumun

etnografik özelliklerinin toplanmış olduğu bir katologlar dizinidir diyebiliriz. Yine el sanatlarının tümü de dokunmuş olduğu kişiler veya toplumların özelliklerini de yansıtmış olduklarından dolayıdır ki Antroppolojik özellikleri de taşımaktadır.

Her konuda olduğu gibi her türlü el sanatları ve dokuma veya örme cinsinden bütün ürünlerin dokunmasında ve meydana getirilmesi konusunda da Anadolu dünyanın diğer yörelerine göre en gelişmiş bir halde idi. Çünkü Anadolu giysilerinin tarihsel geçmişi tarihi kaynaklara göre M.Ö. 7000 yıllarına kadar uzanmaktadır.(2) Bu kültür ürünleri daha sonra gelen uygarlıklardan, Hattiler (Hititler), Frigya, Lidya, Likya, Urartu, Yunan, Roma, Bizans, Selçuk ve Osmanlı kültürlerinden de etkilenerek yeni bir gelişim göstermiş ve daha değişik bir hal alarak bütün kütürlerin izini taşıyan sentezi bir kültürel miras haline gelmiştir. Çünkü Orta Asyadan gelerek Anadolu'nun çeşitli yerlerine yerleşerek mesken tutan binlerce topluluklar burada daha önceden gelerek yerleşmiş olan toplumlarla gerek etnik ve gerekse kültürel yönden kaynaşmış ve birbirleriyle kültürel etkileşim arasına girmişlerdir.

DOKUMA VE GİYİM

Her sanat dalında olduğu gibi, el dokumacılığı malzeme, işlev, teknik, şekil ve ifade bakımından çok yönlü bir düşüncenin ve geleneksel birikimleri, tarihsel emek üretimidir. El sanatları tarihsel gelişimi içinde, yöreye ait (özgü) o dönem insanının geleneksel yaşantısı ve sosyal ilişkileri hakkında bilgiler veren bir sanat kültürüdür. Dokumacılık sanatı Anadolu'ya yerleşmiş her kültürden olan ulusların (insanların) ortak bir uğraşım alanı ve kültürel mirasıdır. Geleneksel sanat örneklerimizin değerlendirilmesinde ve korunmasında çok hassas davranmak zorundayız. Anadolu insanının kendi gereksinimleri için ürettiği, el sanatlarımız dokumalar günümüzde "eski" kavramından kurtularak "antik" değere ulaşmış, el sanatımız içerisinde çok önemli bir yeri olan dukamalar, tarihsel süreç içerisinde geleneksel devamlılığını, çeşitli kültür etkileri ile olgunlaşıp, bütünleşerek evrensel düzeye ulaşmıştır. böylece çağdaş sanat değerleri taşımış olduğunu kanıtlamıştır.

Halı, cicim, sumak, zili, kilim, çarpana, atkı ve çözgü işlemeli, çok mekikli, yüzeyi değişmeli, desenli ve özel yapılı dokuma teknikleri, kutnu bezi, müslin, şam dokuma, şavak gibi dokuma çeşitleri Ortaçağ boyunca Anadolu'da kullanılmış. Daha sonra da Türkler tarafından dünyanın çeşitli bölgelerine götürülmüştür. Anadolu halkı Ortaçağ boyunca bir yöreden, başka bir yöreye çeşitli nedenlerden dolayı göç etmiş, bunun sonucunda da, hiçbir coğrafyada örneği görülmeyecek derecede kültür mozayiği oluşarak Anadolu uygarlığını zenginleştirmiştir. Kentlere yerleşen Türkler, bölgelere göre değişen nitelikte, Rum, Ermeni, Bulgar, Sırp, Arap, vb. gibi çeşitli uluslara mensup komşuları ile bu dönemin ahilik ve lonca gibi sanat ve sosyal kuruluşları ile yerleşmiş olduk-

ları yörelerde; öte yandan sürülerinin peşi sıra göçebiliği (konar-göçer) devam ettirenler ise, günümüze kadar çeşitli isimlerle kendilerine özgü geleneksel yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Göçebe Türk toplumlarında günlük işler dışında, dokumacılık, toplumun özelliğini belirleyen, bir temel kültür uğraşısı olduğu kadar, sanat eğitimi görevi de yapmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Anadolu'da dokumacılık geleneği devam etmiştir. Farklı toplum grupları ile üç kıtaya yayılmış ülkede çok önem verilen devlet düzeninin sağlanması için dokuma ürünlerinin kullanımı da önemli idi. Toplum düzeninin sağlanması bakımından Osmanlı yönetiminde dokuma ürünleri de kullanılmıştır. Günümüzde bile durum aynı değil midir? Generaller, yargıçlar, öğretim üyeleri, din görevlilerinin elbiseleri resmi ve farklı oluşu toplumsal gelişme arttıkça bireylerin toplumdaki yerlerinin giysileri uygulamış oldukları bu eylemi gösterdiklerini Nasreddin Hoca'nın "ye kürküm ye" öyküsüyle özetlenmiştir. Osmanlı yönetiminde saraylı ve Müslüman uyrukların, Gayri Müslim (azınlık ve yabancıların), sosyal düzeylerini, yörelerini, inanç ve mesleklerini belirtecek şekilde, çok farklı giyim alışkanlıkları vardı. Anadolu'da bütünleşmiş olan farklı sosyal gruplar (Ahiler vb. gibi örgütlü halk birimleri) farklı giyim alışkanlıkları Cumhuriyet dönemine kadar sürdürmüşlerdir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan hemen sonra Orhan Beğ, ülke sınırlarını genişletirken kardeşi Alaaddin de iç düzeni sağlamak için kılık ve kıyafetle ilgili yasalar çıkarıyordu. Külah, börk, kavuk, sarık, serpuş, entari, cepken, cübbe vb. gibi giysilerin malzemesi, şekli, dokuması ve rengi bile belirli düzenlemeye tabi tutulmuştu. Örneğin; türkmenler renkli tülbentlerle süslü, şaman başlığı renginde kırmızı külah giyerlerdi. Yöremizde oynanmakta olan çocuk oyunlarındaki tekerlemelerde geçmekte olan "ya şundadır ya şunda, keçe külah başında" tümleci bu dönemin izlerini taşımaktadır. Sadece çocuk oyunlarımız değil Gürün ilçesinin Külahlı, Börklü vb. gibi köylerinin isimleri bu döneme ait başlıkların adlarını taşımış olması tesadüfi değil bilakis, yöremiz halkının o dönemlerden günümüze kadar olan alışkanlıklarını sürdürmüş olduklarının göstergesidir. Beyler, sefer zamanı beyaz keçeden külah giyer, törenlerde bunun etrafına müslin sararlardı. Bilginler ile yöneticiler ise yeşil astarlı, kürksüz beyaz sof veya sırmalı ipek elbise giyer, omuzlarında, bellerinde şal taşırlardı. İçlik elbiseleri beyaz olurdu. Rumlar'ın külahı sırma işlemeliydi.

Anadolu Medeniyetleri ve uygarlıkları sadece kervansaray, köprü, yol, cami, han ve hamama, bedestan vb. gibi her türlü Arkeolojik eserlerle kalmamış aynı zamanda Anadolu'da yaşayan kadınlar da kendi el becerilerini ve iç dünyalarını yansıtan ve nakşeden hünerli elleriyle de birtakım sanatları geliştirmişler ve Anadolu Medeniyetleri ve uygarlıklarının devamı yönünden çok büyük katkılarda bulunmuşlardır.

Halı, kilim, seccade, bohça, her türlü oya ve dantela işlemeciliği, şal do-

kumacılığı ve diğer el sanatlarının tümünden de bu konuda gerçekten her biri tarihsel ve sanatsal değerleri çok büyük olan ürünleri meydana getirmişlerdir.

Anadolu insanının inançlarıyla yoğrulan el emeği ve göz nuruyla dokunan bu ürünler, dokuyan kişi veya kişilerin ruhsal durumlarını, sosyal konumlarını, sevinç, elem ve özlemleriyle her türlü duygu ve düşüncelerini iplik iplik dokunan her halıya ve her kilime ve de her türlü sanat ürünlerini dokumakta olduğu tezgahlarda motiflendirerek şekil vermiş ve asırlarca da bunun gelişmesini ve devamını sağlamıştır. Bu yüzdendir ki Anadoluda dokunmuş ve dokunmakta olan her türlü halı, kilim, şal vb. gibi diğer el becerileriyle meydana getirilen bu ürünler sebebiyledir ki, bu uğraşının asırlar boyunca devamlılığını ve sürekliliği sağlanmıştır. Bunun içindir ki her halı ve kilim ya da şal asırdan asıra uygarlıktan uygarlığa uzanan bir çizgide her biri birer tarihsel mesaj niteliğinde ve mesaj taşımaktadır.

Dünyada en eski dokumacılık örneği yine Anadolu'da (Truva'da) bulunmuştur. Bunun tarihi de M.Ö. 2300 tarihini taşımaktadır. Dokumacılıkla ilgili olan doğal boyalardan da M.Ö. 3000 tarihine ait Çin kaynağında belirtilmekte ve yine Mısır da Orta Krallık döneminde de bu doğal boyalardan bahsedilmektedir.(3) (Türk halılarında doğal renkler ve boyalar. Gürbüz Uğur Sayfa: 9)

Türklerde ise bu sanat Orta Asya'ya kadar uzandığını tarihi kaynaklar belirtmektedirler. Ayrıca da Batı Hunları tarafından da Avruaya taşınmış olduğunu yine tarihi kaynaklar belirtmektedirler. Örneğin Bizans elçilerinden Morh Priskos, Atilla'nın karısı olan kraliçe Reka'nın huzuruna girdiği zaman onun etrafındaki kadınların elbiselerini süslemekte kullanılan nakışlar işlemekle meşgul oldukları halde bulmuştu.(4) (El Sanatları, Sayfa: 10 Kenan Özbel, Chp Halk Evleri Bürosu Kılavuz Kitapları)

Türkler'in eski zamanlardan beri dokuma sanayiinde bilgi ve büyük beceri sahibi oldukları ve 1071 Malazgirt Zaferini müteakip, Anadolu'da bu sanayii yaydıkları anlaşılmaktadır. Mesela Malatya'da kumaş dokuyan 12000 tezgah vardır. Türk ipeklileri Avrupa ülkelerinde **"Seta Turchia"** adıyla tanınıyordu. Venedik'in Sultan Keykubat'la yaptığı anlaşmadan öğrendiğimize göre Türkiye, Venedik'e ipekli kumaş ve ipekli tül ihraç ediyordu. Sivas'tan Fransa'ya satılan bir halı, ipek üzerinde altın telle işlenmişti.(5)

Toplumların kendine has karakteristik özelliklerini yansıtan biyolojik eserler olarak günümüze kadar ulaşan ve üzerinde yaşadığımız topraklar üzerinde uygarlıklar kurmuş milletlerin kendileri ve yaşamları hakkında da önemli bilgiler veren bu kültür mirasımız olan el sanatlarını kendi aralarında dokunuş şekillerine, kullanılış biçimlerine ve adlandırılışlarına göre aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

A) Kilimler
B) Halılar
C) Sallar

D) Başlıklar
E) Seccadeler
F) Çeşitli Giysiler
G) Diğer Eşyalar
H) Çoraplar
I) Dantela ve Oyalar

Bir toplumun kültürel zenginliklerinin bir bölümünü oluşturan ve geçmişten geleceğe doğru da geleneklerin devamını sağlayan el sanatlarını da dokundukları veya yapıldıkları şekillere göre birtakım özelliklere sahipp bulunmaktadır. Bu özellikleri de şöylece sıralayabiliriz:

1- Toplumsal gelenekleri yansıtan ve buna dayanan bir karaktere sahiptir.

2- Toplumların milli zevkini ve yaşayış tarzını yansıttığından dolayıdır ki toplumsal bir kültürün özelliğini taşımaktadırlar.

3- Yaratıcılık fikrini geliştirmekte ve bunu sağlamaktadırlar.

4- Aile içindeki fertlerin bilgi beceri ve yeteneklerini artırmaktadır.

5- Toplumsal düşüncenin ve toplumsal zevkleri yansıtmaktadırlar.

6- Aile içindeki maddi katkılarda bulunmaktadırlar.

7- Toplumsal hayatın bir aynası, toplumların da psikolojik yapısını anlatır.

8- Dokuyan kimselerin ve bu kimselerin mensubu oldukları oba veya boyların özelliklerini birtakım imge veya damgalarla anlatmaktadırlar.

9- Yapılmış olduğu (ait olduğu) toplumların sanat anlayışları ve bu toplumlara ait her türlü kültürel özelliklerini, inançlarını yansıtırlar. (nazar, bereket, ölüm, hayat, aşk, dedikodu, sevinç, endişe vb. gibi)

10- Stilize edilmiş her türlü insan, hayvan vb. gibi canlı veya cansız figürleri ve bu figürlerin zamana ve zemine göre motivasyonunun sağlanmasını ve bu sanatın gelişmesine yardımcı olur.

Anadolu'da dokuma tezgahının adı ISTAR'dır. ISTAR ise Anadolu'nun yaratıcı Tanrısıdır. Bunun anlamı ise açıktır. Anadolu el sanatlarının, üzerinde yaşayan toplumların din ve uygarlıklarıyla yakın ilişkidedir. Bir nevi bu toplumların din ve uygarlıklarını yansıtan birtakım biyolojik kalıntılarda bunu doğrular niteliktedir. Anadoluda dokunmuş olan herhangi bir el sanatı kilim veya halı veyahutta bir başka el sanatının üzerindeki motifler veya desenler incelendiğinden rahatlıkla görülecektir ki, Eski çağ insanının mistik hayatı Anadolu kilim ve halısına ve diğer el sanatlarına yansımış durumdadır. Anadolu insanının motif anlayışı ve sanat zevki hiçbir zaman tekelci olmamıştır. Halimizin, kilimimizin bordüründeki herhangi bir motifi M.Ö. 1000 yılındaki İvriz kabartmalarında (kaya anıtında) görmek mümkündür.(6) Tyanalı Urpalla'nın bu kabartmadaki giysisi.

Bunun içindir ki Anadolu'nun her neresinden olursa olsun dokunan tüm halı, kilim, vb. gibi tüm el sanatlarının üzerlerinde desen veya süslemeler olarak kullanılmış birçok "İM" ve birçok "yanış" bulunmaktadır. Bu imler halı, ki-

lim, seccade, yastık, yaygı vs. gibi el sanatlarının üzerinde bol miktarda bulunmaktadır. "İm"ler ve "yanış"lar yüzlerce, binlerce yıllar öncesinden günümüze kadar ulaşmışlardır. Bir toplumun kültürel yönünü ve yaşamsal konulardaki karakteristik özellikleri hakkında bilgiler vermektedirler. Bu yüzden bir toplumda "İm" ve "yanış"ların büyük değerleri ve anlamları vardır. Bunun içindir ki el sanatlarının üzerinde bulunan "İm" ve "yanış'lar geleneklerin devamlılığını sağlayan onun bir millete ait olduğunu ispat eden işaret ve sembolleridir. Toplumların karakteristik özelliklerini tarihi olaylar kadar kültürel değerleri (maddi ve manevi kültürel mirası) de belirtmektedir. Bir topluma ait olan el sanatları da bir milletin karakterini yansıtan ona ait kültürel özelliklerini geçmişten geleceğe taşıyan kültürel değerlerdir. Bu sebepledir ki el sanatları bir toplumun yaşama tarzı hakkında çok önemli ip uçları vermektedir. Her türlü el sanatları da kültürel zenginlikler içerisinde yer aldığına göre toplumumuza ait olan her türlü el sanatları atalardan devr almış olduğumuz biyolojik kalıntılar da toplumumuzun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerin toplamının içinde yer almaktadır.

Türk el sanatları incelendiğinde çok açık ve net bir şekilde Anadolu kilim, halı, seccade, yolluk vb. el sanatlarında Orta Asya'dan günümüze kadar tüm Türk tarihine aynı paralellikte Türk Milletinin yaşamı ve karakteri hakkında çok önemli bilgiler vermektedir. Çünkü el sanatlarındaki desen, im, motif, yanış vs. gibi motiflerde Türk dini hayatı ve mitolojisinin izleri görülmektedir. Türk kültür hayatında nasıl ki Şamanist dinin etkisi ve izleri görülmekte ise aynı şekilde de el sanatlarında bu izler çok açık bir şekilde görülmektedir. Hâlâ bu döneme ait im ve yanlışlar günümüzde de sürdürülmektedir. Keza diğer Anadolu Medeniyetlerine ait birçok mitolojik hayata ait olan im ve yanlışlar da bugün aynı şekilde hâlâ varlığını sürdürmektedir.

Sami Tanrılarından Hatti belgelerinde en çok adı geçen İştar'dır. Sümer Mitolojisi yeryüzündeki bütün ürünler İştarin balıkçı Dumuzi ile olan aşk macerasına isnat edilir. İştar, Asur ilinde mutlak hakimdir. İştar'a Hatti ülkesinde Şamuha Tanrıçası diye de tapınılıyordu. (Yakın Şark. C. 2. Sayfa: 226)(7)

Anadolu el sanatlarında görülen im'ler ve yanış'lar ile diğer tüm motif veya desenler bazen bir aile veya aşiret ya da boyu veyahutta bir Türk ırkının herhangi bir kolunun simgesi olarak kullanılmaktadır. Hatta Eski Çağ Türk dinine ait birtakım hukuksal sayılan hayvan veya ağaç gibi unsurlarda desen veya motif olarak kullanıldığı gibi birçok halı ve kilimde Eski Türk alfabesi (Orhun Abidelerindeki) harfleri de bu halı ve kilimlere (aynı Gürün yöresinde olduğu gibi) yansıtılmış durumdadır. Örneğin hâlâ Kazak Türklerinde atlara vurulan damgalar ve çeşitleri de Gürün yöresinde dokunmuş olan kilim ve halılarda mevcut bulunmaktadır...

Öyle ki bu imler ve yanışlarda da aynı dil gibi, örf ve adetler gibi bu konularda da bir birliktelik ve birbirine benzerlik göze çarpmaktadır. Bu birlikte-

lik Türk dünyasıyla Türkiye insanının geçmişinin geçmişiyle, geleceğinin de geleceğiyle birlik içinde olmakta olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bunun sağlanmasında Anadolu kadının bilhassa da cefakar ve vefakar aynı zamanda da çilekeş Türk kadınının çok büyük etkisi, el emeği ve göz nuru vardır. Bunu Türk kadını dokuduğu her halıda ve her kilim de iplik iplik dokumuş ve yumak yumak vurgulamış, çeşitli desenlerle ve imgelerle gerçekleştirmiştir. Anadolu el sanatlarının tümünde de halıda, kilimde, seccadede, şalda ve şalvarda hepsinde de ünlü İtalyan ressam Picasso'nun da dediği gibi bunu binlerce yıl öncesinden kilim ve halılarıda soyut resimler yaparak başarmıştır. Bu imgeler ve inanışlarla, Türk kadını yaratısını, becerisini, beğenisini, geleneğini ve göreneğini, töre ve törenlerini, hasret ve özlemlerini dile getirmiştir.

Türk insanı sosyal yaşantısını geleneğini taşıdığı boyun tüm özelliklerini dokumuş olduğu halı, kilim, şal vs. gibi eserlerle sembolleştirmiştir. Türkün savaş hayatından, yayla hayatına veya göçebe hayatına kadar olan tüm yaşam şekillerini imgelerle anlatmaktadır.

Türk el sanatları kilim, halı, şal vb. gibi tüm el emeği ve göz nuru olan işler Türkistan, Kafkasya, Orta Asya, Anadolu dokumaları veya el sanatları gibi üst gurupların yanında bir de yöresel özellikleri ve güzellikleri yansıtan alt guruplardan da oluşmaktadır. Örneğin Türk toplumun birer kolu olan Türkmen boyları Türkmen, yörük vb. gibi aşiretlerin kendilerine has özelliklerini yansıttığı gibi aynı zamanda da yöresel Sivas halısı, Gürün şalı, Başören kilimi vb. gibi yöresel farklılıklara ve alt guruplara da ayrılmaktadır. Bütün bunların yanısıra da Türk el sanatları yapılış şekillerine göre ve kullanılış biçimlerine göre de birtakım guruplara ve bu guruplarda kendi yapısı içinde birtakım çeşitlere ayrılmaktadır. Örneğin Türk el sanatları kilim, halı, şal vb. gibi çeşitlere ayrılırken bunlarda yani kilim ve halılar ile diğer el sanatları da kendi arasında birtakım çeşitlere ayrılmaktadır. Örneğin kilimleri de kendi arasında şöylece çeşitlerine ayırmaktayız:

1- Duvar kilimi, yer kilimi (sergi kilimi) Tek kanatlı veya çift kanatlı olarak dokunmaktadır.

2- Kilim seccade

3- Yastık

4- Heybe ve at çulu

5- Yer yaygısı

6- Çadır, çul, çuval

7- Yolluk

Bu kilimler de kendi aralarında dokunmuş olduğu boy ve obaya göre veyahutta üzerindeki desen veya motiflere göre birtakım çeşitlere ayrılmaktadır. Örneğin:

Avşar kilimleri: Bu kilim çeşidi de kendisi arasında sandıklı, kuşlu vb. gibi çeşitlere ayrılmaktadır.

Drişan kilimleri: Bu kilim de kendi arasında alt guruplara ayrılır. (Yedidağ çiçeği vb. gibi)

Çubuklu kilim
Yollu
Çul
Bindallı
Çulfa
Çul
Çuha vb. gibi değişik isimlerle adlandırılmaktadır.

Türk el sanatlarının önemli bir bölümünü oluşturan halıları da üç kısma ayırabiliriz. (Dokunuş amaçlarına göre) Bunlar ise sırasıyla şunlardır:

1- Tüccar Halısı: Bu halı çeşidi dokunurken ticari düşünce ön planda tutulmuş olduğu için renk ve desenleri de buna uygun olarak düşnülür.

2- Perakende Halı: Bu halı çeşidi dokunurken genelde dokuyanlarca geleneksel bir dokunuş biçimi izlenmektedir.

3- Çehizlik Halı: Bu çeşit halılar dokunurken ticari amaç ve gaye güdülmediğinden dolayıdır ki çok özel dokunmaktadır. Hatta bu halıyı dokuyan kişi bizzat kendisine ait özel giysilerden bir parça dikebildiği gibi kendi saçından da bir melik koyabilmektedir. Hatta kendisine ait bir özelim de koyabilmektedir.

Amaçlarına göre dokunan halıların haricinde olarak dokundukları yörelere göre de adlandırılmaktadırlar. Isparta halısı, Konya halısı, Sivas halısı vb. gibi. Bunlardan başka da dokunmakta olan halılar ayrıca her yörenin belirli yerlerine göre de ayrılmaktadır. Örneğin yöremizde (Güründe dokunan halılardan veya halı çeşitlerinden bazıları şunlardır:

1- Oda halısı (yer halısı)
2- Sedir halısı (Yöremizdeki odalarda bulunan yüksek oturma yeridir.)
3- Ayak halısı
4- Yastık halısı
5- Merdiven halısı
6- Ara halısı
7- Duvar halısı
8- Seccadeler

İlçemizde eskiden dokunmuş olan ve hala da bazıların dokundukları diğer el sanatları ise sırasıyla şunlardır:

1- Bohça:
2- Mendil:
3- Cepken:
4- Fermani:
5- Cübbe:
6- Çevre:

7- Makreme:
8- Duvak:
9- Entari:
10- Şalvar:
11- Hırka:
12- Kuşak:
13- Yaşmak:
14- Önlük:
15- Kese ve kin:
16- Sofralık:
17- Yağlık:

Yukarıdaki el sanatlarının yanısıra ilçemizde kendi arasında birtakım çeşitlere ayrılan dandelalar örülmüş olduğu gibi aynı şekilde çeşitli desenlerde ve renklerde ve değişik boyutta ve çeşitli çoraplar da örülmektedir. Çorapların da ana maddesini kilim ve halılarda olduğu gibi yün ve yünden yapılmış olan ipler oluşturmaktadır.

Dipnotlar:

(1) K. Kerim Araf Suresi 122. Ayet ve Aha Suresi 117. Ayeti
(2) Yakın Şark Cilt. I.
(3) Türk halılarında doğal renkler ve boyalar, Gürbüz Uğur. Sayfa: 9
(4) El Sanatları Kenan Özel Sayfa: 10
(5) Osmanlı Sosyo Ekonomik Düzeni Necdet Sevinç Sayfa: 35, 36, 37
(6) Anadolu Uygarlıkları Tarihi Cilt: 2. Sayfa: 243

İLÇEMİZDE DOKUNAN KİLİM-HALI VE DİĞER EL SANATLARINDA KULLANILAN MOTİFLER VE DESENLER HAKKINDA BİLGİLER:

Dokuma sanatımızdaki motif ve desenler Türk kadınının iç dünyasını yansıtmakta geçmişten geleceğe ışık tutan ve bu konuda da birçok ip uçları vermiş olduğu gibi bu sanat eserlerinde Eski Çağdan günümüze kadar ulaşan evrensel boyuttaki mesajları veren kültürel mirasımızdır.

El sanatları el emeği ve göz nuru ile iplik iplik dokunup yumak yumak bükülmüş olduğu içindir ki insanların duygu ve düşüncelerini, özlem ve beklentilerini yansıtmaktadırlar. El sanatlarındaki her türlü desen, motif, im ve yanışlar, yapıldıkları zamanın ve mekanın ve aynı zamanda da dokuyan kişinin ruhsal durumunu etnik yapısını ve her çeşit karakteristik özelliklerini yansıtmış olduklarından dolayıdır ki çok önemlidir. Bu yüzdendir ki bu desenler veya motifler geçmişten geleceğe ışık tutan birer kültürel miras etnografik ve antropolojik katalogtur diyebiliriz.

Anadolu insanının inançlarıyla yoğrulan el emeği ve göz nuruyla dokunan bu ürünler, dokuyan kişinin ruhsal durumunu düşüncelerini, özlem ve beklentilerini iplik iplik dokunan her halı ve kilime dokumakta olduğu tezgah-

larda motiflendirerek şekil vermiş ve asırlarca da bunun devamını sağlamıştır. Bu yüzdendir ki Anadolu'da dokunmuş ve dokunmakta olan her halı ve kilim diğer el sanatlarında eskiyi yeniye bağlayan ve tarihten tarihe ulaşan bir çizgide tarihsel bir mesaj niteliğine sahip bulunmaktadır. Anadoluda dokunmuş olan her türlü el sanatında ve bu sanatlarda bulunan desen motif ve şekillerle Anadolu üzerinde yaşayan toplumların din ve uygarlıklarıyla yakın ilişkidedir. Çünkü Anadoluda dokuma tezgahlarının isminin Istar olması ve Hititlerde ise Istar'ın Tanrı olarak kutsanmasıyla yakından ilişkisi bulunmaktadır. Bunun içindir ki Anadolunun her neresinde olursa olsun dokunan her halı ve kilimde bunların üzerinde bulunan desen ve imler bulunmaktadır. Bu imler ve desenler yüzlerce, binlerce yıllar öncesinden günümüze kadar ulaşmışlardır. Bir toplumun kültürel yönünü ve yaşamsal konulardaki karakteristik özellikleri hakkında bilgiler vermektedirler. Bu nedenledir ki Türk el sanatları incelendiği takdirde çok açık ve net bir şekilde Anadolu kilim ve halı, seccade, yolluk vb. gibi eserlerin Orta Asyadan günümüze kadar tüm Türk tarihine aynı paralellikte Türk Milletinin yaşamı ve karakteri hakkında çok önemli bilgileri ve ip uçlarını vermektedir. Çünkü bu el sanatlarındaki desen im ve motiflerde Türk dini hayatı, mitolojisinin izleri görülmektedir. Aynı şekilde bu desen ve motiflerde Eski Çağ Anadolu Medeniyetlerini oluşturan kavimler hakkında da bilgileri bize vermektedir. Dokuma sanatında kullanılan bu motifler ve desenler, çeşitli şekillerde bir araya gelerek desenleri oluşturmuşlardır. Desen ve motifler çeşitli nedenlerle ortaya çıkmışlar ve gelenekselleşmişlerdir. Anadolu halı ve kilim dokumacılığında kullanılan her desen ve motifin kendine göre bir anlamı vermiş olduğu bir mesajı vardır. Sadece desen ve imler mi hayır! Halı ve kilimlerde kullanılan renklerin de belirli anlamları bulunmaktadır. Örneğin; Haç Motifi sağlık ve mutluluğu iyi talihi simgelerken, daire sonsuzluğun simgesi kabul edilmektedir. Nilüfer çiçeği de mutluluk simgesiydi...

Yeşil renk: Muradı ve sevgide karışıklığı simgeler.

Beyaz renk: Her zaman saflık ve kutsallığın simgesidir.

Siyah renk: Hata ve yanlışlıkların simgesidir.

Kırmızı renk: Hareketliliğin ve din sevgisinin sembolüdür.

Sarı renk: Kötülük ve üzüntünün simgesidir. Sararıp solmayı simgeler.

Mavi renk: Güç ve doğruluğu, umudun simge olarak kabul edilmiştir.

El sanatlarında kullanılan motiflerden bir kısmı nesnel varlıkları sembolize ederken bir kısmı da soyut kavramları sembolize etmek için kullanılmışlardır. Örneğin, dikey sivri uçlu şekilde, bir türlü dikdörtgenlerden meydana gelen mihrablar Allah'a ulaşılan yol, kıbleyi gösteren işaret olarak kabul edilmektedir. Soyut sembole bir başka örnek ise ölümsüzlüğü ifade eden hayat ağacı desenidir.

İLÇEMİZDE DOKUNAN EL SANATLARINDA KULLANILAN ÇEŞİTLİ DESEN, İM, MOTİF, YANIŞLAR'IN İSİMLERİ:

1- Gül Saçtı
2- Selvi
3- Boncuk
4- Çıbık (yol)
5- Gurbağacık
6- Pençik
7- Çiçek
8- Böcek
9- Kol
10- Zincir
11- Akrep
12- Baklava dilimi
13- Eli belinde
14- Devekuşu
15- Hayat ağacı
16- Kuş
17- Arslan
18- Kurt izi
19- Kurt ağzı
20- Muska
21- Kaz ayağı
22- Parmak
23- Sabun kalıbı
24- Sığır sidiği
25- Kağnı izi
26- Haç
27- Kamalı haç
28- Saç bağı
29- Bukağı
30- Yıldız
31- Ay
32- Güneş
33- Bıtırak
34- Tarak
35- Göz
36- İğ
37- Kirman
38- Çengel
39- Kız
40- Gebe kadın
41- Yaba
42- Köz
43- Şamdan
44- Evli kadın
45- Karnıyarık (Gebe)
46- Yar yara karşı
47- Yar yara küstü
48- Ejder başı
49- Kuş izi
50- Yaprak
51- Bereket
52- Bereket çaprazı
53- Kılıç
54- Zıpkın
55- Göz
56- Üçgen
57- Çanak
58- Çatallı sırık
59- Erkek
60- Delikanlı
61- Koç başı
62- Koç boynuzu
63- Bakraç (sitil)
64- Sinek
65- Yürüyen kaz
66- Yıldızlı yaprak
67- Köpek
68- Yürüyen ördek
69- Kaz ayağı
70- At sineği
71- Daire
72- Dikey ve sivri uçlu dikdörtgen
73- Döller Avşar damgası
74- Toplu yanış
75- Toplu koç başı
76- Akrep ayağı
77- Tekli tarak ve çiftli tarak motifi
78- Sarı keçeli yörük imi
79- Dikmeli susma (gelin susması)
80- Parmak motifi
81- Manavlı Türkmen imi
82- Hayta Türkmen imi
83- Kandil
84- Evli ve çok çocuklu kadın motifi
85- Sarı keçeli yörük imi
86- Beş kor
87- Deve boynu
88- Yaba
89- Tarak
90- Boz Avşar imi
91- Yörük obası imi
92- İp sarması
93- Aşk motifi
94- Köpek
95- Gözlü başak
96- Ayrık bacak
97- El ele yürüyen eşler.
98- Oğuz boyu imi
99- Selvi

GÜRÜN İLÇESİ EL SANATLARINDA GÖRÜLEN ÇEŞİTLİ DESEN-İM VE YANIŞLARIN ANLAMLARI VE NEYİ TEMSİL ETTİKLERİ HAKKINDA BİLGİLER:

1- Eli belinde : Analık ve doğurganlık simgesidir.

2- Koç boynuzu : Bereket, kahramanlık, güç ve erkeklik sembolü.

3- Bereket : Kadın erkek ilişkisini ve üremeyi temsil eder.

4- Saç bağı : Evlenme isteğini simgeler.

5- Bukağı : Aile birliğinin devamını simgeler.

6- Yıldız : Mutluluk sembolüdür.

7- Bıtırak : Kötü gözden koruduğuna inanılır. Bu yüzden nazar için konur.

8- Tarak : Kadın ve evliliklerini simgeler. Hitit kökenlidir.

9- Ayna : Kadınlığın simgesidir. Hititler (An. Uy. Tar. C. I. Sayfa: 77)

10- İğ (Kirman) : Kadınlık simgesidir. (Hititler)

11- Tarak : Doğum ve evliliklerini simgeler (kadının kaç evlilik yaptığını veya kaç doğum yaptığını belirtir.)

12- Çengel : Nazardan korunmak için nakşedilmektedir.

13- Haç : Nazara karşı korunmak için konulmaktadır. Haç işaretinde bulunan yatay ve dikey çizgilerin kesişmesiyle kötü gözü dört parçaya böleceğine inanılır.

14- Hayat ağacı : Ölümsüzlüğü simgelemektedir. M.Ö. 3500'lü yıllara aittir. Asurlularda ve Hititlerde bulunmaktaydı.

15- Kuş : Mutluluk işaretidir.

16- Kuş : Haber ve sevinç işaretidir.

17- Kuş : Özlem ve hasreti betimlemektedir.

18- Hayat ağacı : Prehistorik çağdaki kutsal ağaç inancının bir kalıntısıdır. Türk inanç sisteminde Eski Türk dininde de kutsal ağaç motifi vardır. Türk mitolojisinde **"Ağaçtan Türeme"** Efsanesi vardır. VIII. yüzyıl Uygur Türklerinin Efsanesidir. Ve bu ağaç da **"Kayın Ağacı"**dır. Bu motifin yerini Türklerin İslamiyeti seçmelerinden sonra selvi, zeytin ağacı ve hurma vb. gibi ağaç motifleri almıştır. Mevlana Mesnevi'sinden **Selvi ağacı'nın** kutsallığından bahsetmektedir.

19- Selvi : Ölümsüzlüğü, kutsal ağacı temsil eder.

20- Güneş : Budizmde Güneş, Ay ve Yıldız Cevher olarak kabul edildiğinden, saf ve bozulmamış duyguları, saf inancı, mutluluğu saadeti temsil eder.

21- Kuş : Kuş insan ruhunu temsil ederken Uçmak da cenneti temsil eder. Kuş motifleri Başkurtlarda da kutsal sayılır.

22- Arslan : Gücü temsil eder, kuvvetliliği gösterir.

23- Daire : Sonsuzluğu temsil etmektedir.

24- Sivri uçlu dikdörtgen : Allah'a ulaşılan yolu, kıbleyi gösterir.

İLÇEMİZDE KİLİM DOKUMACILIĞI:

Kilimin Tarihçesi: Kilimin tarihi ilk dokumaların tarihi kadar eskidir. M.Ö. 13. yüzyılda Orta Asya'dan göç edip Hindistan'a yerleşmiş olan kavimlerin **Darı kilim, Gilim, Gileem,** adı altında kilim dokudukları Brandfo Eyaletinin Dmerli Bölümünün, güney iline bağlı çevrelerde av manzaralarında işlenmiş olduğu görülmüştür.(1) Kilim göçebe kavimlerin kullandığı dokumalardan en önemlilerinden biri olarak çok eski dönemlerden beri üretile gelmiştir. Kilimi halıdan ayıran en önemli özellik deseninin ve yüzeyinin halıda olduğu gibi çözgülerinin üstüne atılan tek tek ilmeklerle oluşmayışıdır. Kilimde desen, renkli ipliklerin çözgülerin arasında sürekli olarak geçirilmesiyle yapılır.(2)

Almanca, **kilim, Writteppich** olarak teleffuz edilen kilim, İngilizcede **Woven Matting** olarak adlandırılır. Fransızcada ise **Tapis ras** olarak adlandırılmaktadır. Dilimizde ise kilim, Eski Osmanlı evlerinde ve yörük çadırlarında çok kullanılan sedir, divan veya yerlere serilen renkli ve nakışlı yün dokumaya verilen isim olarak bilinmektedir.(3)

Kilim Eski Çağlardan beri bilinen Orta Asya, İran, Anadolu ve Kafkasya'da hayvancılıkla uğraşan ve geçinen göçebelerin yapıp, kullandıkları bir eşyadır.

Kilimin Dokunuşu: Kilim genelde **ISTAR** denilen tezgahlarda umumiyetle de kadınlar tarafından dokunmaktadır. Bu tezgahlar dik veya eğik olarak yerleştirilir. Irış veya argaç adı verilen, dik veya yatay iplik atkılarının meydana getirdiği kasnak üzerinden motiften motife geçilerek dokunur. Kilimler genelde kirkit ile dokunmaktadır. Kirkit ile dokunan kilimlere **Kirkitli dokuma tezgahları** adı verilir. Yöremizde başta kilim olmak üzere halı ve diğer düz dokumalar (cicim vb. gibi) da bu tezgahlarda dokunur.

1- Yatay Tezgah **(Yer tezgahı, konra göçer tezgahı)**

2- Dikey Tezgah **(Istar, İpağacı, Mazman)**

3- Gelişmiş dikey Tezgah **(Kilim ve halı tezgahı)** olmak üzere üç çeşit dokuma tezgahı bulunmaktadır. Sivas yöresinde olduğu gibi yöremizde de kilim ve halı tezgahına **ISTAR** adı verilmektedir. Bazı yörelerimizde de **İpağacı,** veya **Mazman** adı da verilmektedir.

Kilim dokuma tezgahı (ıstar) nın iskeleti, iki yaz ağacı (yan ağacı), üst ve alt mazı (levent) ları silindirik tahtaların dönebilme özellikleri vardır. Dokunan kilimin dokunmuş olduğu bölüm yükseldikçe leventler (alt ve üst mazılar) döndürülerek kilim alttan yukarıya doğru yükselir. Dokunan bölüm üst leventlere sarılabileceği gibi, alt levente tezgahın yüksekliğinden daha fazla uzunlukta çözgü sarılabilir. Böylece tezgahtan daha uzun yaygıların dokunmuş olması sağlanmış olur. Gücü (küçü) sopası da tezgahın ön yüzündeki değişik yüksekliketeki çentiklere yerleştirilerek dokuma ilerledikçe yükseğe alınabilir. Önce dokunacak kilim veya halının eriş iplikleri (pamuk ipliği) en az üç dört kadın tarafından yerlere çakılmış kazıklar üzerine yerleştirilir. Ve dokunacak kilimin

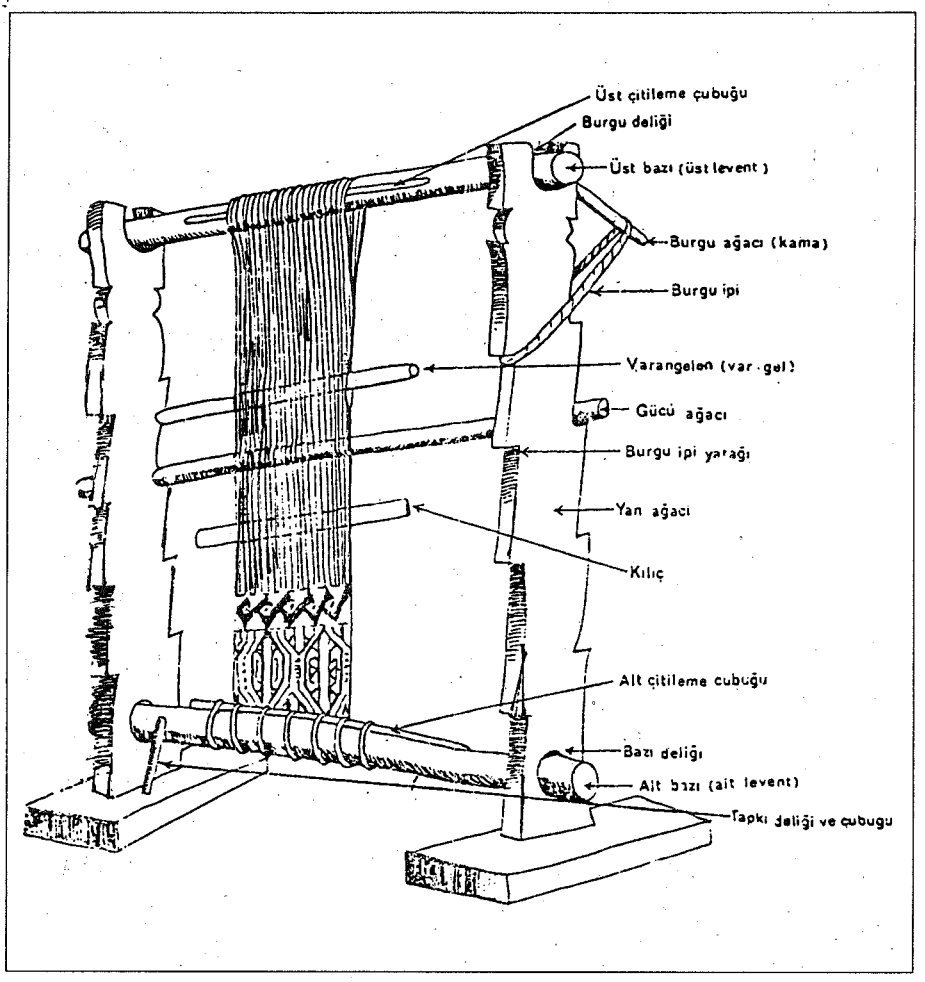

Resim 1

de uzunluğu ne kadar olacaksa **(Kaç çileden oluşacaksa, çile ise 20 çift ipliğe bir çile adı verilmektedir)** ona göre iplik bu yatay tezgaha iplikler çok büyük bir itinayla hazırlanır ki buna yöremizde **DIĞDILAMA** adı verilir. Eriş iplikleri dizildikten sonra arka taraflarına ilmek atılır. İki kadının biri bir taraftan diğeride öbür taraftan eriş ipini alırken bir diğer kadında eriş ipinin gerdirilmesini sağlar. (iğme adı verilir) Bu işlem tamamlandıktan sonra kaç çilelik yapılacaksa ona göre ayarlanır ve dokuma işinin de çabuk bitirilmesi içni yörede eli çabuk diye bilinen bir kadının bu iş yapılırken bu işin üstüne getirilmesi sağlanır. Daha sonra da dokuma tezgahı (ıstar, ipağacı) nın üzerine geçirilir (dizilir) böylece tezgah hazırlandıktan sonra dokumaya başlanır. Dokumanın sökülmesi için bir sıra zincir örgüsü veya çok sıkı atkı atılarak dokumanın başı sıkıştırılır. Bundan

sonrada istenen teknikle kilim dokunmaya başlanır. Yöremizde kilim dokuma tekniği çok çeşitlidir. Bunlardan bazıları ise şunlardır:

1- Bezayağı Dokuma (Düz el dokumacılığı)
2- İlikli Kilim Dokuma
3- Şarma Kontürlü Kilim Dokuma
4- Zili Dokuma
5- Sumak Dokuma
6- Cicim Türünde Dokuma

İlçemizde dokunmakta olan kilim ve halı tezgahına İpağacı ve Istar denildiği gibi bu tezgahı meydana getiren araç gereçlerin de yöremizde birtakım isimleri bulunmaktadır.

Küçü Ağacı: Dokunan kilimin eriş ipliklerinin çiftlerinin arasına yerleştirilmiş ve boylu boyunca da ilmek atılmış durumdaki istenildiği anda da dokunan bölümün yükselmesiyle de arada bir yeri değiştirilen ağacın adıdır.

Vargel Ağacı (Varangelen): Dokunan kilimin seyyar ağacıdır. Kilim dokunurken her ip geçirilişinde aşağıya yukarıya çekilen ağacın ismidir.

Eriş: Pamuk ipliğine verilen isimdir.

İpağacı (ıstar): Kilim dokuma tezgahına verilen isimdir.

Yüz ipi: Kilimin yüzeyini ve desenlerini oluşturan yün ipliğe verilen ad.

Mazı (levent): Tezgahın alt kısmındaki yuvarlak küçük yumağının ismidir.

Menik: Argacın içinden geçirilen yün ipliklerin küçük yumağının ismidir.

Kirkit: Kilim dokunurken ipliklerin iyi yerleşmesi için vurulmak üzere kullanılan bol taraklı demir aletin ismidir.

Dişkirt: Demir aletin üç dişli olan çeşidinin adıdır.

İlçemizde kilim dokumacılığı gittikçe önemini yitirmektedir. Çünkü bu konuda gerekli teşvikler ve bu endüstrinin gelişmesine yönelik yeterli ölçüde hiçbir çalışma yoktur. Ancak yöremizde geleneksel olarak ve ev halkının zamanının boş geçmemesi için ve ev ihtiyacının karşılanması için dokunmaktadır. Oysaki bundan daha on onbeş yıl öncesine kadar hemen hemen her köyümüzde gerek kilim ve halı yöremiz insanının temel geçim kaynaklarından birisi durumundaydı. İlçemize bağlı köylerden başta **Başören Köyü olmak üzere, Gerdek Mağara, Beypınar, Yolgeçen, Akpınar, Deveçayır, Akdere, Güldede, Kavak, Tepecik, Eskihamal, Yukarı Sazcağız, Yılanhüyük Köylerinde** hâlâ kilim dokumacılığı vardır. Gürün kilimleri içerisinde Başören Köyü ilk sırayı almaktadır. Ve bu köyün kilim ve halıları meşhurdur. Yöremizde dokunan kilim ve halıları **dokundukları ve kullanıldıkları amaca göre değişik şekilde imal edilmektedir. Ayrıca dokunan kilimleri üzerindeki motif veya desnelre göre de çeşitlerine ayırabiliriz.**

A- Dokundukları (Kullanıldıkları) amaca göre dokunan kilimler:

1- Duvar kilimi: Ek veya çift kanat olarak dokunur ve duvara asılmaktadır.
2- Kilim seccade

3- Yastık
4- At çulu ve heybe
5- Yer yaygısı
6- Çadır, çul, çuval
7- Yolluk
8- Savan

B- Üzerindeki Motiflere Göre Adlandırılan Kilimler:

1- Zemini tek renkli (kırmızı) ile süslenenlere AL KİLİM adı verilmektedir.
2- Parmak motifiyle bezenenlere PARMAKLI KİLİM adı verilmektedir.
3- Akrep motifiyle süslenenlere AKREPLİ KİLİM adı verilmektedir.
4- Zincir motifiyle süslenenlere ZİNCİRLİ KİLİM adı verilmektedir.

Dokunan kilimlerin kalın çizgilerine tahta adı verilirken ince çizgilerine de **çubuk** adı verilmektedir. Kilimlerin kısa kenarlarını kuşatangeniş bordüre **Dirsek suyu** adı verilirken, uzun kenarına ise **Kenar suyu** denir.

Yöremizdeki kilimlerin komşu il veya ilçelerde dokunanları ile çok büyük bir benzerlikleri bulunmaktadır. Çünkü gerek ticari sebeplerden ve gerekse göç sebeplerinden veya evlenmeden dolayı yöremiz kilimleri ile bu kilimlerde bulunan desen ve motiflerde birbirine benzerlik bulunmaktadır. Çevremizde dokunan kilimlerden de elbetteki yukarıdaki sebeplerden dolayı etkilenmiş bulunmaktadır.

İlçemiz ve yöresinde dokunan kilimlerin diğer bölgelere göre olan üstünlükleri de bulunmaktadır. Bunun sebebi de gerek boyama usullerinin ve tekniğinin değişik olması ve gerekse kilim dokunan yün ipliklerinin ana maddesi olan yün kalitesinin yöremizde çok iyi olmasından kaynaklanmaktadır. Tabiiki bunun yanısıra da usta dokuyucuların el becerilerini ve yeteneklerini de unutmamak gerekmektedir.

Gürün yöresinin kilimlerinin özelliklerini ve güzelliklerini yansıtan ve her birisi de büyük bir şah eser olan Gürün yöresinin kilimleri hemen hemen her evde duvarlarda veya sedirlerde bulunmakta ve nesilden nesile de böylece aktarılmış bulunmaktadır. Bunun yanısıra da Gürün yöresi kilimlerinin bulunduğu ve saklanmış olduğu yerler hiç şüphe yok ki camiiler ve mescitlerdir. Ancak bugün Gürün kilim ve halılarının çok büyük bir bölümü (500 adet) Kültür Bakanlığının ve Diyanet İşleri Başkanlığının bir yazısıyla Gürün Müftülüğü tarafından toplatılarak Sivas Müzesine gönderilmiştir. (1994'de)

Dipnotlar:

(1) Yılmaz Durul Anadolu Kilimleri
(2) Ayten Deveci Sivas Yöresi Kilimlerinin İncelenmesi
(3) Rehber Ansiklopedisi, Cilt: 10, Sayfa: 143

Eserin Adı : Duvar Kilimi
Ebadı : 150x300 cm.
Kullanıldığı Yer : Duvar Kilimi
Bulunduğu Yer : Gürün Merkez (Çayboyu Mahallesi)
Dokunduğu Yer : Kavak Köyü.
Yaşı : 67 yıllık

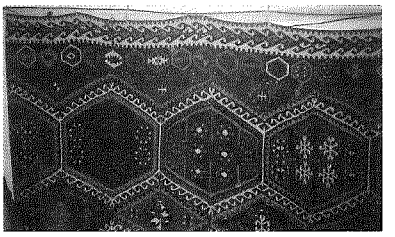

Resim 2

Kilimde genelde kırmızı, siyah ve beyaz renkler ile koyu kahverengi kullanılarak, kenar bordürlerinde ejder başı, hayat ağacı ve eli belinde motifleri beyaz zemin üzerine tarak motifiyle çevreli biçimde işlenmiştir.

Kenar bordürlerin iç kısmındaki ikinci sırada ise altıgenler içinde yaprak, parmak, yıldız, bıtırak, kurt izi ve kurt ağzı motifleri işlenmiştir. Orta göbek arası ile kenar bordürü arasında da kurt izi ve kurt ağzı motifleri ile toplu yanış imi ve içinde de haç işareti yerleştirilmiş aralarına da arasıra muska motifleri konmuştur. Bu desenler ise sıçan dişi veya testere dişleriyle de çevrelenmiştir.

Kilimin orta kısmındaki göbekler ise kurt ağzı ve kurt izi motifleri ve ortada gülsaçtı motifleri ile kurt ağzı ve kurt izi motifleri işlenmiştir. Daha orta kısımda ise baklava dilimi ve bu dilimin içinde de, kurt izi, yıldız ve bukağı konulmuştur. Yine bu kilimde Hayta Türkmen Obasının imi konulmuş olup ve kuş motifi de kilimde işlenmiştir.

Eserin Adı : Gecim Kilim (Yastık Kilim)
Ebadı : 90x150
Kullanıldığı Yer : Yastık Kilimi olarak kullanılır.
Bulunduğu Yer : Başören Köyü
Dokunduğu Yer : Başören Köyü
Eserin Yaşı : 35 yıllık

Resim 3

Yastık Kilim olarak kullanılan ve bu amaçla dokunan Geçim Kilimi cinsinden olan bu kilimde nakışlar ve motifler krem renk üzerine genelde siyah ve kırmızı renklerle motifler işlenmeye çalışılmıştır. Kilimdeki nakış (motif) lar sıra numarasına göre;

1- Evli ve çok çocuklu kadın motifi işlenmiştir.

2- Koç boynuzu ve keçi boynuzu motifi.

3- S motifi (Çengel, sarı keçeli yörük imi, beş kor) anlamlarında kullanılmaktadır.

4- Deve boynu motifi.

5- Koç boynuzu

6- Bıtırak ve içinde kuş motifi işlenmiştir.

7- Çift koç boynuzu ve akrep ayağı

8- Yaba ve tarak motifleri işlenmiştir.

Eserin Adı : Akrepli Kilim (Dolaplı Kilim)
Ebadı : 150x200 cm.
Kullanıldığı Yer : Duvar Kilimi
Bulunduğu Yer : Başören Köyü
Dokunduğu Yer : Başören Köyü
Eserin Yaşı : 15 yıllık

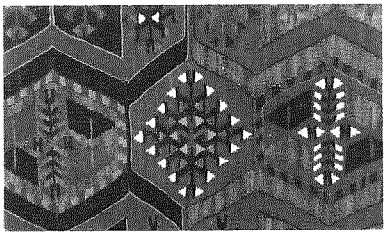

Resim 4

Kilim, kırmızı, açık kahverengi ve siyah ağırlıklı dolaplı olarak dokunmuştur. Dolapların içi ejder çift başlı ejderler ve ortasında eli belinde motifi ile tamalanmış, selvi motifi ve ortasında gözler, gözlerin için **H** harfleri birbirini tekrarlayan motifler simetrik düzenle devam ettirilmiştir.

Eserin Adı : Akrepli Kilim
Ebadı : 150x300 cm.
Kullanıldığı Yer : Duvar Kilimi
Bulunduğu Yer : Gürün Merkez (Pınarönü Mahallesi)
Dokunduğu Yer : Başören Köyü
Eserin Yaşı : 84 yıllık

Resim 5

Kilimin kenar bordürü krem üzerine yeşil kırmızı, siyah eli belinde motifleri ile doldurulmuştur. Yanından siyah bordür ve üzeri renkli çiçeği simgeleyen renkli motifler ve üzeri renkli çapraz veya haç işaretleri doldurulmuş kırmızı zemin üzerine dolaplar işlenilmiştir. Dolapları ise testere dişleri çerçeveler şeklinde işlenmiştir. Dolapların içi ve dışı da eli belinde motifleriyle doldurulmuştur.

Bu kilimin Kenar Suyu taraklı, beyaz (krem) zemin üzerinde bukağı gelin susması kurt ağzı ve kurt izi motifleriyle süslenmiştir. Göz (haç) işareti ile ikinci sırası süslenerek tarak biçiminde verilmiştir. Orta kısımlarda ise karşılıklı olarak evli ve çok çocuklu kadın motifi işlenmiştir. Yine bu kilimde dikmeli susma motifi, küpeli kadın motifi, akrep, kurt izi motiflerinin içine de çeşitli renklerde (sarı siyah ve beyaz) ip sarması imi konulmuştur. Yine bu kilimde bukağı ile kuş imi de işlenmiştir.

Kilimin sol üst köşesinde **Boz Avşar imi** ve onun altına da **Yörükbası imi** işlenmiştir. Yine **bu kilimin sağ üst köşesinde de evlilik işaretiyle birlikte (E) veya tarak imi ile Boz Avşar imi birlikte kullanılmıştır.**

Eserin Adı : Avşar Kilimi (Tahtalı Kilim)
Ebadı : 150x300 cm.
Kullanıldığı Yer : Yer Kilim olarak kullanılmaktadır.
Bulunduğu Yer : Gerdekmağara Köyü
Dokunduğu Yer : Gerdekmağara Köyü
Eserin Yaşı : 50 yıllık

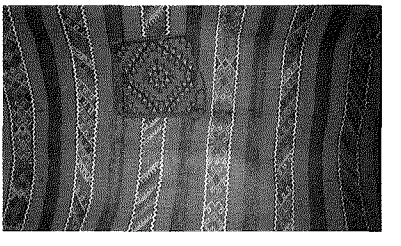

Resim 6

Gerdekmağara Köyünde dokunmuş olan kilime Avşar Kilim denildiği gibi Tahtalı Kilim adı da verilmektedir. Siyah ve kırmızı renkler ağırlıkta kullanılmıştır. Kilimdeki dördüncü tahta cisim tekniğiyle dokunmuş olup ortasına da özel olarak konmuş kurt izleri **Döller Avşar Damgası** yerleştirilmiştir. Yine bu tahtada sırasıyla eli belinde, çengel tırmık, motifleri konulmuş bu motifler metraj olarak devam ettirilmiştir.

Kilim, baklava şekilini alan ejder kafaları ve ortası ele belinde motifi iç içe aynı şekli alarak bütünlük kazandırılmaya çalışılmıştır.

Yine bu kilimde toplu yanış imi, toplu koç başı, yar yara karşı, içinde baklava dilimi işlenmiş ve bu motifler de sığır sidiği deseniyle çevrelenmiştir. Genelde kilimde kırmızı ve siyah renkler (çubuklar) kullanılmıştır. Ve yine sığır sidiği deseni içinde kalın çubuk (tahta) üzerinde tekli ve çiftli tarak motifleri yerleştirilmiştir.

Eserin Adı : Savan Kilim
Ebadı : 200x300 cm.
Kullanıldığı Yer : Duvar Örtüsü
Bulunduğu Yer : Beypınar Köyü
Dokunduğu Yer : Beypınar Köyü
Eserin Yaşı : 28 yıllık

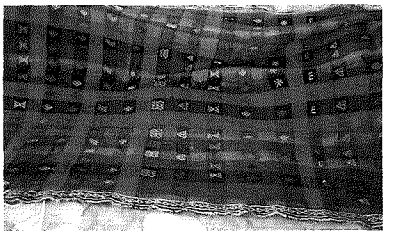

Resim 7

Bu kilim **Ekose kumaş** gibi bir alt bir üst olmak üzere **bezayağı dokumadır.** Kırmızı, yeşil, siyah, turuncu, gri renkleri kullanılarak dokunmuştur. Damaların içerisi, kurt izi, kıvrımlı koç boynuzu, bıtırak, kuş izi, G ve E harfleri motif olarak kullanılmıştır.

Kilim Cicim (gecim) tekniğiyle işlenmiş kilimde aynı zamanda baklava dilimi motifi işlenmiştir. Kenarsuyu ise koç boynuzu ve el ele eşler motifiyle süslenmiştir.

Kilimdeki **E** motifi bir ismin (dokuyan kimsenin veya sevdiğinin) baş harfi olabileceği gibi aynı zamanda bir **OĞUZ imidir.** Bayat imi de kullanılmıştır. Savanda aynı zamanda kartal **(kuş motifi)** motifi ve adam motifi de kullanıldığı gibi tek budak ve çift budak desenleri de kullanılmıştır.

Eserin Adı : Çift Kanatlı Duvar Kilimi (Şal desenli kilim)
Ebadı : 200x300 cm.
Kullanıldığı Yer : Duvar Kilimi
Bulunduğu Yer : Gürün Merkez (Çayboyu Mahallesi)
Dokunduğu Yer : Güldede Köyü
Eserin Yaşı : 65 yıllık

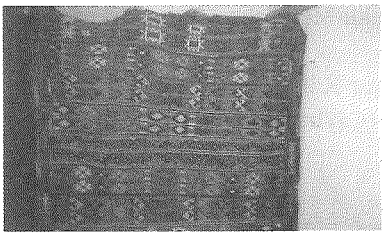

Resim 8

Bu kilimde motif olarak **eli belinde, koç boynuzu, çengel, sarı keçeli aşireti yörük imi (S), hayat ağacı** (Kenarsuyu motifi olarak) ve **yıldız motifleri** ve **S motifleri** işlenmiştir.

Bu kilimi dokuyan kimsenin o anki psikolojik durumunu tahlil ettiğimizde; kararsız, hırçın, sinirli bir anda dokunmuş sanki, motifleri yarım yarım ve ardarda kullanmıştır.

Eserin Adı : Zincirli (Göbekli-Çift Kanatlı) Kilim.
Ebadı : 300x500 cm.
Kullanıldığı Yer : Duvarören Köyü, yer kilimi olarak kullanılır.
Bulunduğu Yer : Gürün Merkez (Çayboyu Mahallesi)
Dokunduğu Yer : Başören Köyü
Eserin Yaşı : 70 yıllık

İsmine **Zincirli Duvar Kilimi** denen bu kilimde oldukça bol desen veya motif kullanılmıştır. Kilimde dikmeli susma (gelin susması) ile bukağı muska, haç işareti ve göz, kuş, bıtırak ve kız motifi işlenmiştir. Yine bu kilimde Gelin Bohçası iminin içinde Gelin Susması motifi konmuştur. Yine bu kilimde ikinci göbek kısmında dört adet yanlarda olmak üzere **Hayat ağacı motifi** işlenmiştir. Ayrıca kilimde bereket sembolü ve akrep ayağı, kurt ağzı ve kandil simgeleri de

konmuştur. Bütün bu imlerin yanısıra da Türkmen boylarından **Sarıkeçeli Yörük İmi ( )** **ve** Hayta Türkmen imi (H) ile **Manavlı Türkmen İmi ( )** kullanılmıştır.

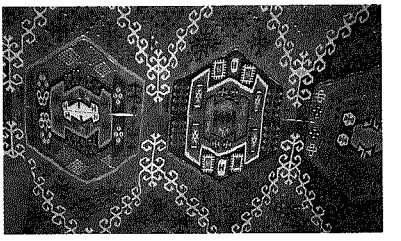

Resim 9

Yine bu kilimde eli belinde motiflerin birbiri ile kenetlenerek bir zinciri oluşturuyor olması ve zincirin de baklava dilimini tamamlıyor olması ve aynı zamanda da baklavanın da içerisi farklı motiflerle doldurulan dolap motifi tamamlar bir halde işlenmiştir.

Dolabın yanları ise çam ağaçları, kurt izi ve H harfi ile doldurulmuş, mavi kontürlü dolap yanları koç boynuzu nazara ve kem gözlere karşı bıtırak motifleri işlenilmiş, çatal motifleri ile de desteklenmiş ortası beyaz kenarlarında da H harfinin olması kilimi dokuyan kişinin kalbinde H harfli birisinin olduğunu yansıtmaktadır. Bu motifleri de nazardan vekem gözlerden korumak için nazar motifleri ile tamalanmıştır. Zincir baklava diliminin içinde de eli belinde motifleri doldurulmuştur. Sanki doğurganlığını, verimliliğini ve sevgisini ispatlarcasına özenle dokumuştur.

Eserin Adı	: Parmaklı (Sandıklı-Mihraplı) Kilim
Ebadı	: 200x300 cm.
Kullanıldığı Yer	: Yer Kilimi, Duvar Kilimi.
Bulunduğu Yer	: Gürün Merkez (Çayboyu Mahallesi)
Dokunduğu Yer	: Başören Köyü
Eserin Yaşı	: 12 yıllık

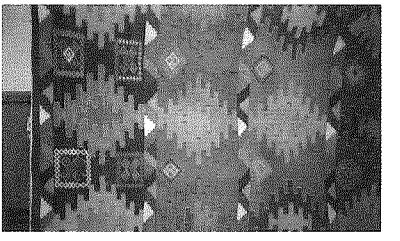

Resim 10

Bu kilim Sivas bölgesi kilimlerinden **Elbey Yöresi** kilimlerinden esinlenerek dokunmuştur.

Bu kilimde koç boynuzu, bıtırak ve içinde baklava, baklavanın içinde de göz işareti işlenmiştir. Zincirli motifin içine ise koç boynuzu işareti yerleştirilmiştir. Kilimde genelde parmak motifi kullanılmış olduğu için bu kilime genelde Parmaklı Kilim adı verilmektedir. Bu isim genelde Sivas bölgesinin Elbey Yöresinde söylenmektedir. Güründe ise Sandıklı Kilim adı verilmektedir. Mihraplı Kilim de denmektedir.

Bu kilim genelde sergi olarak kullanılmakta ve yer yaygısı olarak kullanılmaktadır. Kilim üç ana renkten oluşmaktadır. **(sarı, kırmızı, mavi Kırmızı zemin,** mavi, siyah mavi büyük parmak motifleri ortalarında sarı turuncu sarı küçük motifler kullanılmıştır.

Turuncu zemin üzerine rahatlığı simgelemek için mavi ve yeşil renkte motifler kullanılmıştır. Aralarına ise kurt izi ve damak motifler işlenilmiştir. Siyah zemin üzerine yine sarı, pembe ve sarı büyük parmaklı motifler. İç kısımlarına mavi, yeşil, mavi renklerle küçük parmaklı motifler işlenmiştir. Aradaki zincirle çevrilmiş kare içine çiçeği andıran **G harfi** konmuştur. Bu harf ise dokuyan kişinin isminin veyahutta sevdiği bir kimsenin isminin baş harfi olabilir.

Eserin Adı : İki Kanatlı Yer kilimi.
Ebadı : 300x200 cm.
Kullanıldığı Yer : Yer Kilimi, Oda Kilimi (sergi) olarak kullanılmaktadır.
Bulunduğu Yer : Beypınar Köyü
Dokunduğu Yer : Beypınar Köyü
Eserin Yaşı : 34 yıllık

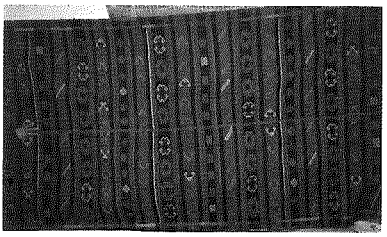

Resim 11

Bu kilimin tahtaları genelde kırmızı renklerle, çubukları ise siyah yeşil renklerle dokunmuştur.

Bu kilimde sığır sidiği, tek budak, (tarak) koç boynuzu, koç başı, bıtırak, Ayrık baçak, Çift budak, Baklava dilim ve eli belinde desenleri işlenmiştir.

Bu kilim kırmızı ve siyahlı zeminle aralıklı olarak tahtalı dokumadır. Tahtalara, kırmızı siyah, yeşil, beyaz mavi renkler ile zikzaklı kontür çekilerek, tahtaların içi yeşil, pembe, turuncu ve beyaz çiftbaşlı ejderler işlenilmiş, alt tahtaların yarım ejderleri simetrik olarak devam ettirilmiştir. Ve kurt izi motifleri, kuş izleri ile devam ettirilmiştir.

Bu kilim dokuma, ruhen, huzurlu, düzenli güvenilir bir karakter yansıtıyor. Kurt izlerindeki yeşil, pembe, beyaz ve mavi renkler ise huzur ve güveni, güvenliği simgelemektedir.

Eserin Adı : Yastık Kilim
Ebadı : 150x100 cm.
Kullanıldığı Yer : Yastık olarak kullanılmaktadır.
Bulunduğu Yer : Beypınar Köyü
Dokunduğu Yer : Beypınar Köyü
Eserin Yaşı : 80 yıllıktır.

Yastık kilimde bıtırak, toplu yanış imi **(içinde bıtırak motifi)** gözlü başak, akrep motifi ve içinde bıtırak motifleri işlenmiştir.

Yastık kilim, yastık olarak **cicim tekniğinde dokunulmuştur.** Kırmızı zemin üzerine dörtlü baklava motiflerine ayrılmıştır.

Kara ejderlerin ortasında, beyaz kurt izleri, gücün güce karşı mücadelesini simgelemektedir. Bu anlatımın devamında da, ortasında kırmızı zemin üzerine üçlü olarak, beyaz ejderler; çift başlı olarak dizilip ortalarında sarı renkte kurt izleri işlenerek tamamlanmıştır.

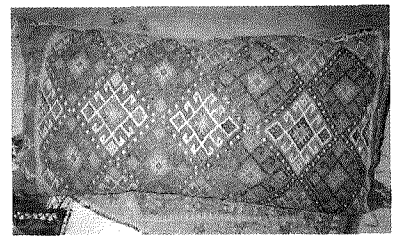

Resim 12

Eserin Adı : Dolaplı Kilim (Zılanı Kilim) (Seçme Kilim)
Ebadı : 150x200 cm.
Kullanıldığı yer : Duvar kilimi olarak kullanılmış, kullanılış şekline göre yolluk olarak da kullanılabilmektedir.
Kullanılan Malzeme : Yün ip kullanılmıştır.
Bulunduğu Yer : Beypınar Köyü.
Dokunduğu Yer : Beypınar Köyü
Eserin Yaşı : 72 yıllık

Bu kilimin Kenarsuyu parmak motifiyle yapılıp **(kırmızı)** içinde de beyaz zemin içinde kurt izi motifiyle işlenmiştir. Ve yine Kenarsuyu **taraklı** ve **kurt izi** motiflerle süslenmiş olup yine **akrep** ve **kurt** motifleri işlenmiştir.

Köpek motifi siyah zemin içinde beyaz ve kırmızı iki renkle meydana getirilmiş bir halde olup yine kilimin sol üst köşesinde de **Aşk motifi** yerleştirilmiştir.

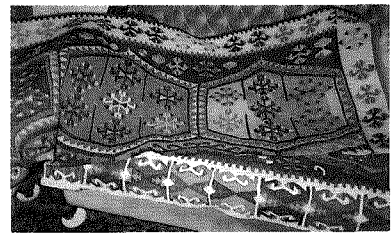

Resim 13

Kenar Bordürü: Eli belinde motifleriyle doldurulmuş, krem zemin üzerine bordürün iç ve dış kenarı siyah ve kırmızı renkte sığır sidiği ile devam ettirilerek kilimin orta kısmı dolaplarla doldurulmuş, her dolabın içi, iki, üç, ikili olarak **Ejder motifleriyle** işlenerek bu ejder motifler siyah çizgi su ile ayrışmıştır. Dolabın dışında ise tekli olarak ejder başları dokunulmuştur.

Sıkıca **eli belinde** motiflerini kullanarak kilim dokuyan kişinin duygusunu, düşüncesini anlatmak isteyip de anlatamadıklarını yansıtmıştır. Kilimde oldukça sık şekilde eli belinde motifinin kullanılması evlenmek isteyen veya doğurganlığını simgeleyen bereket dolu yuvasının bekasını istemiş olduğunu belirterek güç ve kudreti simgeleyen ejderlerle ispatlarcasına ilmek ilmek dokumuştur. Bu kilime "Seçme Kilim" adı da verilmektedir. Çünkü dokunurken ilmekler teker teker seçilerek dokunmaktadır.

İLÇEMİZDE HALI DOKUMACILIĞI:

Almanca **Teppich,** Fransızca **Tapis,** İngilizcede **Carpet** olarak adlandırılan ve dilimizde de **Halı** olarak adlandırılan eşya, renkli yün ipliklerinden tezgahtan dokunarak evlerde gerek sergi ve gerekse yaygı olarak kullanılan eşyanın adıdır.

DOKUNUŞU: El halıları tezgahlarda (ıstar) dokunmaktadır. Tezgah, alt kısmı yere oturtulan, üst kısmı oynayabilen ve çeşitli kısımları olan büyükçe bir kasnaktır. Birbirine geçme kalın sırıklardan yapılmıştır. Halı tezgahı yukarıdan aşağıya doğru yün iplikleri tarak dişleri gibi sık bir şekilde gerilmiş bulunur. Halı, bu ipliklerin üzerine dokunur. Bunlara **çözgü** adı verilir. Çözgü ipliklerinin bir kısmı önde, bir kısmı arkada, iki yüzey meydana getirecek şekilde gerilmektedir. Aralarına da **Varangelen** adı verilen bir değnek enlemesine konulmaktadır. Bu değnek, iplikler arasında aşağı yukarı; indirilerek çıkarılarak, bulunduğu yerdeki arka ve ön sıra ipliklerinin arasında bir boşluk bırakmaya yarar. Böylece halı dokumada düğümleme işi rahatlıkla yapılmış olur.

Halı tezgahındaki çözgü ipliklerinin arasından her telin birini önde diğerini arka kısımda bırakarak enlemesine geçirilen ipliğe **atkı** denir. Bu ipliğin geçişini sağlamak için ayrıca **gücü (kücü) düzeni** vardır. Küçü düzeni, çözgü tellerini tek veya çift sayılı sırayı arkada bırakacak şekilde, daha gerilme yapılırken ilmik arasından geçirilip indiren ayrı bir düzen vardır. Her düğüm arası tamam olup enlemesine atkı ipliği geçirileceği zaman küçü düzenine bastırılarak çift veya tek iplik sıraları geriye itilir. Düğüm sırası tamalanınca bunları aşağı çekerek sıkıştırmak için de **kirkit** denilen demir tarak kullanılır. Yukarıdan aşağıya indirilmek suretiyle vurulan kirkit iki atkı arasında kalmış olan düğüm sırasını aşağıya indirir. Böylece halı bir sıra dokunmuş olur.

Halı iki şekilde dokunur. Düz ve desenli olarak dokunmaktadır. Düz halının dokunması kolaydır. Fakat desenli halının dokunması ise çok zordur. Bir halı dokunurken ilmeklerin (düğümlerin) aynı sıklıkta atılmasına, kirkitle vurma halıda kullanılan ipin esnekliğine göre olmasına, her santimetrekareye aynı sayıda ilmek düşmesine, çok dikkat edilmelidir. Her sanat türünde olduğu gibi halı sanatında da doğunun mührü vardır.

Doğu halılarının iki ucunda genellikle yalnızca çözgü ve atkı ipliklerinden oluşan bordürler vardır. Çok değerli halılarda bir santimetrekareye yaklaşık yüz düğüm düşmektedir. Dokuma işlevi tamamlandıktan sonra halının sağlam ve sıkı olmasını sağlayan atkı iplikleri hiç görünmez. Önceden boyanarak hazırlanmış değişik renkte iplikleri düğüm atarken halıya belli bir desen işlenir. Desenler kuşaktan kuşağa aktarılan motiflerden oluşur. Halılarda iki türlü düğüm atma yöntemi vardır: **Türk ya da Gördes düğümü** ve **İran** ya da **Sine düğümüdür.** Doğu halıları yapıldıkları ülkeye göre adlandırılır. altı ana guruba ayrılmaktadır. 1- **Hint** 2- **Çin** 3- **Kafkas** 4- **Türkistan** 5- **Türk** 6- **İran halısıdır.**

Hint halılarında çoğunlukla ortada yuvarlak ya da oval biçimli ana motif ve dar bordürler bulunmaktadır.

ÇİN halılarında genellikle düz bir zemin üzerinde zengin renklerle işlenmiş çiçek ya da ejderha desenleri görülür.

Çok meşhur olan İran halılarında ise çiçek motifleriyle av sahneleri bulunmaktadır. Doğu halılarında genelde desenler her bakışta göze farklı görünür ve bütün simgeleri bir bakışta görmek olanaksızdır. Kareler, daireler, çiçekler, ağaçlar, sarmaşıklar, yıldızlar, ejderhalar ve haç biçiminde ve diğer şekillerde motifler ve desenler bulunmaktadır. Bütün bu desenlerin ve motiflerin belirli birtakım anlamları vardır.

Yeryüzünde ilk olarak halıyı dokuyan Türklerdir. Sekizinci yüzyılda ise İran yoluyla Avrupa'ya geçmiştir. Daha sonrada İngiltere ve İspanyada halıcılık gelişmiştir. Amerikaya ise halıcılığı göçmenler götürmüştür. İpekli halının yurdu Çin'dir. Yünlü halının anayurdu ise Orta Asya'dır. İlk Türk ve Çin halılarının karışımından da İran halısı doğmuştur.

Halı ve kilim Anadolu'nun en eski dokumacılık sanatı ürünlerindendir. Türkler daha Orta Asya'da iken halıyı ve kilim dokumaktaydılar. Türklerin M.Ö. 500 yüzyıldan bu yana düğümlü dokuma tekniğini bildiklerini gösteren buluntulara Altay Dağlarındaki Pazırık Höyüğünde rastlanmıştır.

Selçuklular II. yüzyıldan sonra halı sanatını Anadoluya yaydılar. Selçuklu halı dokumacılığı ticaret yolları üzerinde gelişti. Bu önemli ticaret yollarının bulunduğu birçok kentlerden bazıları ise şunlardı: **Konya, Kayseri, Sivas, Aksaray, Uşak, Kula, Demirci, Gördes vb. gibi** şehirler idi. Bu yörelerde halı dokumacılığını daha çok Türkmen oymakları sürdürüyorlardı. **Kınık, Teke, Yahut (yunt) Kaçar, Avşar, Karakeçili, Kayı vb. gibi** Türkmen Oymakları dokudukları halı ve kilimlere oymaklarının armalarını (damgalarını) da işlemekteydiler. Bazı yerlerde ise dokunan halı veya kilimin desenleri arasına boncuk veya dokuyan kişinin saçından bir parça konmaktaydı. Bunun ise uğur getireceğine inanılmaktaydı.

Osmanlı halı ve kilimlerinde ise Selçuklu halı ve kilim sanatını sürdürmelerine karşın bitki ve hayvan motiflerinin yerini geometrik desenlerin ve dinsel motiflerin yer aldığı görülmektedir.

Selçuklular'ın sanayi faaliyetleri de çok gelişmiş bir durumda idi. Bu devirde Musul, Bağdat, Tebriz, Malatya, Aksaray, Sivas, Erzincan, Mardin, Diyerbakır, Erzurum vb. gibi şehirler sinai faaliyetlerin merkezi olduğu gibi Malatya, Karaman, Kayseri, Ankara vb. gibi yörelerde yünlü dokumanın en önemli merkezlerinden birisiydi. Bu merkezlerde yünlü dokumacılık sanayii fevkalede gelişmişti. Türklerin eski zamanlardan beri dokuma sanayiinde bilgi sahibi oldukları ve 1071 zaferini müteatip, Anadolu'da bu sanayiiyi yaydıkları anlaşılmaktadır. Mesela Malatyada kumaş dokuyan 12000 tezgah bulunduğunu tarihi kaynaklar belirtmektedirler. Türk ipeklileri Avrupa ülkelerinde **"Seta Türchia"** adıyla tanınmaktaydı. Venedik'in Sultan Keykubad ile yaptığı anlaşmadan anlaşıl-

dığına göre Türkiye, Venedik'e ipekli kumaş ve ipekli tül ihrac ediyordu. İbnül Esir'e göre Selçuklu harp sanayiide Sivasta kurulmuştu.(4)

Sivas'ta halı ve kililmcilik dokumacılığının gelişimi de Selçuklular'a dayanmaktadır. Sivas halılarının başlıca özelliği **sık dokulu ve tümüyle yün olmasıdır. En az 12 rengin kullanıldığı bu halılar günümüzde de Selçuklu motifleriyle süslenmektedir. Daha çok siyah ve kırmızı renklerin egemen olduğu Sivas Kilimlerinde geometrik desenler kullanılır.** Eskiden özellikle Güründe gelişme göstermiş olan ve Selçuklu halı ve kilimlerinin özelliğini taşıyan Gürün kilim ve halıcılığı ve diğer el sanatları bunun yanısırada çorap örücülüğü de yaygınlığını ve önemini yitirmektedir.(5)

Halepten gelen ticari kervan yolu Elbistan-Gürün Kayseri yoluyla Sivas'a gelen ticaret kervanları, oradan da Samsun'a, Sinop'a ve Sinop limanı vasıtasıyla da deniz yoluyla Kırıma'a varıyorlardı. Buralara ise Türk sanayisinin mahsüllerini götürüyorlardı.(6) Sivas, birçok millete mensup tüccarların yerleştikleri ve oradan dünyanın her yerine (tarafın) kervanlar hazırladıkları bir odak haline gelmişti. İbn-El Athir'e göre Sivas, Suriye, Mezapotamya ve hatta kuzey Karadeniz ülkelerinden gelen Rus ve Kıpçak tüccarlarının buluşma merkeziydi.(7)

Dipnotlar:

(1) Rehber Ansiklopedisi, Cilt: 7, Sayfa: 40, 41
(2) Temel Britannica, Cilt: 7, Sayfa: 331
(3) A.g.e. Sayfa: 332, 333. Cilt: 7.
(4) Osmanlı Sosyo Ekonomik Düzeni, Sayfa: 35, 36, 37 Necdet Sevinç
(5) Temel Britannica, Cilt: 3, Sayfa: 317, 318
(6) Selçuklular ve İslamiyet Osman Turan Sayfa: 120
(7) Claude Chan Anadoluda Türkler

Eserin Adı	: Divan Halısı
Ebadı	: 100x200 cm.
Kullanıldığı Yer	: Divan Halısı olarak kullanılır.
Bulunduğu Yer	: Başören Köyü
Dokunduğu Yer	: Başören Köyü
Yaşı	: 12 yıllık

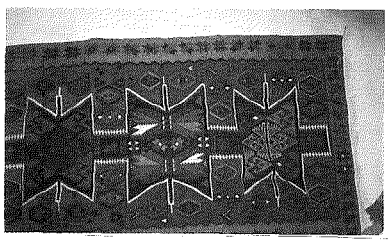

Resim 14

Bu halının Kenarsuyu sıçan tüyü (kül rengi) zemin üzerine yaprak veya yıldız motifleri işlenmiş ve bu desenler dirsek suyu boyunca da devam ettirilmiştir. Halıda kırmızı renk ağırlıkla kullanılmıştır. Halının içindeki büyük yıldız motifi içinde ise;

Karşılıklı eli belinde motifleri işlenmiştir. Yine ters şekilde birbirinin tersi şeklinde eli

belinde motifleri döşenmiştir. Yine yıldız motifi ve yaprak işlenmiş olduğu gibi, yapraklı yanış da işlenmiştir. Halının ortasındaki ikinci desen (üstteki) parmak veya tarak (zincir) ile bağlanmıştır. Yine bu büyük motifler içinde bukağı ve kurt ağzı motifleri, muska, küpeli gelin motifi, kuş imi ve baklava dilimi desenlerinin içinde de **Hayta** Türkmen boyunun (obasının) imi kullanılmıştır. Halının sol üst köşesine gelin susması motifi sağ köşesine de aşk imi işlenmiştir.

BOYAMA TEKNİĞİ-KÖK BOYALAR:

Halı ve kilim dokumacılığında canlı ve kalıcı renkler elde edebilmek amacıyla bitkilerden, köklerden, meyvelerden ve bazen de böceklerden boyalar elde edilmektedir. Çünkü bunlardan elde edilen tabii boyalarla boyanmış olan yün ippliklerinin renkleri daha net ve daha kalıcı bir özelliğe sahip bulunmaktadır. Bu yüzdendir ki günümüzde eskiden dokunmuş kilim ve halılara üstünlük sağlayan en belli başlı hususiyetlerden birisi de bu boyama sanatı ve bu boyaların özelliklerinden ileri gelmektedir. Nasıl ki halı ve kilim dokumacılığı sanatının temeli tarihin eski devirlerine uzanmakta ise boyama sanatının ve boyacılığın da tarihi çok eski devirlere kadar uzanmaktadır.

Eski Mısırlılar bitki köklerinden, ağaç kabuklarından, likenlerden, meyvelerden ve bazı yumuşakçalardan ve böceklerden elde ettikleri doğal boyar maddelerle ipek, yün, keten ve pamuklu kumaşları birbirinden güzel renklerle boyarlardı.

Çinliler M.Ö. 3000'li yıllarda iplik ve dokumaları boyamak için bitkilerden elde ettikleri boyar maddeleri kullanmaya başlamışlardı. Böylelikle boyar maddeler binlerce yıldan beridir kuşaktan kuşağa toplumdan topluma aktarılarak günümüze kadar ulaşagelmiştir.

Eskiçağlardan beri çok değer verilen ve en çok kullanılan renklerden birisi de bir böcekten elde edilmiş kırmızı renkteki bir boyaydı. **Kırmızı renk, savaş rengi sayıldığı** için, eski Mısırlılardan başlayarak askerler hep bu renkte üniformalar giymişlerdir.

Bitkilerden elde edilen boyar maddelerden belkide en değerlisi ve en çok kullanılanı koyu mavi renkli çivittir. Eskiden çivit otu ile çivit ağacından elde edilmekteydi. Günümüzde ise bu renk artık birleşim yoluyla elde edilmektedir. Çivit otu (Isatis tinctoria) Asyada ve Avrupada yetişen sarı çiçekli iki yıllık bir bitkidir. Çivit elde etmek için açık yeşil renkli taze yaprakları toplanır, kurutularak toz haline getirilir ve suya bastırılarak mayalandırılır. Baklagillerin indigofera cinsinden olan çivit ağaçları da en az 5000 yıl boyunca boyar madde olarak kullanılmaktadır. Günümüzde ise **Alizarin** adıyla fabrikalarda üretilen yapay bir boyar maddedir. Çivit bitkisinden mavi rengin bütün tonları elde edilmektedir. Önceden sarıya boyanmış bir ipliği mavi boyaya batırarak yeşilin tonu bulunurdu. İpliği önce çivitle boyayıp sonra kırmızıya batırmak suretiyle de koyu kahverengi elde edilmektedir. Sarı renk ise İran safranı ve sumak köklerinden üretilmekteydi.

Bitkiler dünyası çok zengin bir boyar madde kaynağıdır. Çivit ve kök boyalarından başka bir de kına vb. gibi diğer birçok boyar maddeler bulunmaktadır. Şu halde boyalar **iki şekilde elde edilmektedir.** Yani halı ve kilimlerde boyama işi tabii ve **suni** olmak üzere iki çeşit boya kullanılmaktadır.

Tabii boyalar bitki kökünden ve diğer doğal unsurlardan elde edilenler yapılmaktadır. Ayrıca da yün liflerinin emme kabiliyetini artırma özelliği bulunan **şab, soda, sodyum sülfat, sodyum karbonat vb. gibi** maddeler metal oksit maddeler **(Mordanlar)** de renklerin tonlarını ayarlaması ya da koyulandırması amacıyla kullanılmaktadır. Bunlara mordanlar adı verilmektedir. Kumaş boyalarının veya halı ya da kilimlerde kullanılan ipliklerin boyalarının zamanla rengini atmaması için mordan ya da boya sapttar denen maddeler kullanılmaktadır. Bunlar yani mordanlar, boyar maddenin kumaşın dokusuna işleyerek liflere sıkıca tutunmasına yardımcı olan mineral tuzlardır. Boyanın daha iyi tutması için iplik ya da kumaşlar önce mordan çözeltisine, sonra da boyaya batırılır. Böylece iplik veya kumaşın boyasının renginin zamanla atması önlenir ve hem de boyanın ton ayarı yapılmış olmaktadır.

Bazı bitkilerden elde edilen boyar maddeler mordan kullanmadan da çok iyi sonuçlar verir. Örneğin ağaç ve kayaların üzerinden yetişen Likenlerin boyar maddeleri bu guruptandır. Likenlerden başka yaban mersini meyveleri, soğan kabuğu, pancar kökü, cevizin yeşil kabuğu vb. gibi bitkisel kaynaklardan da mordansız boyar maddeler elde edilmektedir.

İlçemizde çok eskiden beri yapılan ve kuşaktan kuşağa da aktarılmış bulunan boyama tekniği ve boyar maddelerden en önemlilerinden birisi yöremizde bulunan bitkilerden ve bu bitkilerin köklerinden elde edilen boyalardan oluşmaktadır. Mordansız boyar maddeler kısmına giren kök boyalar, çeşitli bitkilerin kök, kabuk, yaprak veya çekirdeklerinden yararlanılarak elde edilmektedir. Bu bitkiler ise vermiş olduğu renge göre değişmektedir. Bazen bir bitki çeşidinden ancak bir renk elde edilebilirken bazende bir bitkiden bir rengin değişik tonları da elde edilmektedir. Kök boyama usulü Türklerce de çok eskiden beri bilindiği içindir ki bu konuda da oldukça büyük bir gelişme göstermiş teknikleri bulunmaktaydı. Bu yüzdendir ki 1462 yılına kadar Bizanslılar senede üç yüz bin dukalık boyayı Osmanlılardan almakta idiler.

1787 de yazılmış olan bir esere göre Türk kırmızısıyla boyanmış ipliklerden Tries'den Macaristan'a, Almanya'ya ve Buhemya'ya senede bir milyon kilo ihracat edilmekteydi. 1747 yılında ise Fransaya Osmanlı ülkesinden boyama tekniğini öğretmek üzere ustalar ve hocalar götürülmekteydi. 1765 yılında da Türk kırmızısının formülü ancak padişahın izniyle Fransa seferi tarafından Avrupaya gönderiliyordu. İşte Osmanlı döneminin gelişmiş boyama tekniğinin tüm Anadoluda olduğu gibi ilçemiz Güründe de kullanılmakta olduğu ve Eskiçağdan günümüze kadar kuşaktan kuşağa aktarılmış bulunan kök boyama usulünden ve köklerinden elde edilen bitkilerden bazıları aşağıdadır:

Karamuk Bitkisi: Kökünden sarı renk elde edilmektedir.
Mazı ve meşe palamudu: Haki renk elde edilmektedir.
Ceviz Kökü: Kahverengi elde edilir.
Ceviz yapprağı, ceviz kabuğu: Yeşil renk ve kahverengi elde edilir.
Sütleğen: Kahverengi elde edilir.
Soğan Kabuğu: Kahverengi elde edilir.
Yarpız (Narpız): Sıçan tüyü, deve tüyü rengi elde edilir.
Sütleğen: Çiçek ve dallarından sarı boya elde edilir.
Kuru kayısı yaprağı: Açık et rengi elde edilir.
Yavşan otu: Sarı renk elde edilir.
Eyni: Koyu kaynatılırsa siyah renk, kalan suya batırılarak da ayrı bir renk elde edilir.
Meşe yaprağı: Kızıla çalan bir renk elde edilir.
Gelincik çiçeği: Hafif pembe rengi elde edilir.
Karamuk çalısı: Kökünden leylak rengi elde edilir.
Anik (meyan kökü): Pembe kırmızı renk elde edilir.
Şergele: Üzüm vakti mavi bir çiçek açan bir bitkidir. Kahverengi elde edilir. Çiçekleri ufak olur. Uyuz olanlar bunu sürerlerse iyi olur. Çiçeği ve yaprakları tüylü ve boru şeklindedir. Yöremiz kilimlerinde genelde, mavi, turuncu, bordo, vişne çürüğü, siyah, sarı, yeşil, al kırmızı, kahverengi, deve tüyü ve sıçan tüyü adı verilen renkler kullanılmıştır.

İLÇEMİZ (GÜRÜN) DE EL SANATLARI (ÇORAPLAR):

Anadolu'nun yöresel farklılıkları çeşitli renklerle çeşitli ipliklerle örülmüş olan çoraplara da yansımıştır. Bu yüzden Anadolu çorapları renk ve desen, malzeme olarak da her bölgede kendine göre ayrı bir özellikler ve karakterler taşımaktadır. Örneğin; Kuzey Anadolu bölgelerinde pamuk, Orta Anadoluda tiftik ve yün, Doğu ve Güney Anadolu bölgelerinde yün, Batı Anadoluda ise pamuk ve keten ile örülmektedir.

Çorap örme işi genellikle köylerde ve şehirde ziraat veya tarımın bağ ve bahçe işlerinin yapılmadığı zamanlarda özellikle de kış aylarında örülmektedir. Fakat yine de yöremizde her boş kalınan zamanda kadınlar hiç boş durmazlar ya dantela, oya veya çorap örerler. Çorap örme işini genelde yaşlı kadınlar yaparken genç kadınlarımız ise genelde dantela ve oya veyahutta kaneppe örtüsü, yatak örtüsü, nazla, kirlet vb. gibi eşyaların örtülerini nakşetmekle uğraşırlar.

Anadolu'da örülmekte olan çorapların içinde Sivas çorapları ve Sivas içinde de Güründe dokunan çorapların apayrı bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Gürün çorappları renkli ve desenli iki türden yapılmakta olduğu gibi kısa (spor) ve uzun olmak üzere iki boydan da örülmektedir. Sivas çorapları Anadolu'nun en gözde çorapları olduğu gibi Güründe örülen çoraplar da oldukça meşhurdur. Çünkü çoraplar yöremizde yalnızca ayağa giyilen bir eşya değil ay-

nı zamanda motif ve renkleri ve desenleriyle giyenlerin cinsini yani erkek mi yoksa kadın mı olduğunu ya da bir başka deyişle kadın için mi yoksa erkek için mi dokunmuş olduğunu, ören ailenin veya kişinin ailesini ya da bağlı bulunduğu sülaleyi (oymağı) ören kişinin bekar veya evli olduğunu veyahutta giyen kişinin evli veya bekar olduğunu hattal dul ve yaşlı olduğunu belirten özelliklerde örülmekte ve bu çoraplar giyinilmektedir. Çoraplar kısacası ören kişinin ya da giyen kişinin sosyal durumunu da kolaylıkla belirtecek şekilde dokunmaktadır.

Gürün ilçesinde ve yöresinde dokunan Gürün'de dokunan çoraplarda genelede düz ve tek renkli örülmüş olan çoraplar erkekler için, renkli ve desenli olarak örülmüş olan çoraplar da genelde kadınlar için örülmektedir.

Gürün ilçesinde dokunmakta olan çoraplar örülürken bu çorapların üzerine aynı halı ve kilimde ve diğer el sanatlarında olduğu gibi birçok desen veya motifler işlenmektedirler. Ve bu desen veya motiflerde genelde Gürün ilçesinin iklimsel özelliklerini, coğrafik özelliklerini ve diğer özelliklerini karakterize edecek şekilde betimlenerek çoraplara şekil ve nakış olarak işlenmiştir. Elbetteki bu şekil veya motiflerin aynı halı ve kilimde olduğu gibi birtakım anlamları da bulunmaktadır. Güründe dokunan çoraplarda rastlanan motifleri sıralamak gerekirse şöylece sıralayabiliriz:

ÇORAPLARDA RASTLANILAN MOTİFLER:

1- Bitkiler: Genelde bitki motifleri yöremizdeki yetişen bitkilerden esinlenerek yapılmakta ve bu çiçekler veya ağaç şekilleri büyük bir titizlikle çoraplara nakşedilmektedir.

2- Canlılar: Canlılarda en başta kuşlar ve bunlarla ilgili figürler çoraplara nakşedilmektedir. Kuşlardan sonra da insan motifleri gelir.

3- Eşyalar: Gürün'de örülmüş olan çoraplarda en çok rastlanan motifler eşyalardan esinlenerek yapılan eşya şekil veya figürleridir.

4- Çeşitli tarihi değerleri olan sanat eserlerinden: de esinlenerek birtakım nakış veya motifler yapılmaktadır.

5- Höyük, halı, şal vb. gibi el sanatlarındaki motif ve desenler

6- Semboller ve yazılar: Çevrede rastlanılan veya kullanılan ya da herhangi bir yerden görülen sembol veya işaretler de çoraplara nakış olarak verilmekte ve bu örme sanatıyla çoraplara işlenmektedir.

Çoraplardaki çeşitli desen veya motiflerin de aynı kilim veya halı desenlerindeki gibi birçok anlamları ve birtakım kendine has dili olduğu içindir ki yöremizde örülmekte olan çoraplardaki şekil veya desenlerdeki işaretlerden bazıları şunlardır:

Çoraplardaki Desen veya Motiflerin İsimleri:

1- Gücecaa (Küçükağa): Bekarlar için

2- Efendaa (Efendi ağa): Evliler için dokunmaktadır. Bu iki çorap çeşidi yö-

remizde gelin gidecek kızlar çeyizlerini hazırlarken dokunmaktadır. Bunlar özel olarak damadın küçük ve büyük kardeşleri için hediye olarak dokunmaktadır. **Bunlara "Törelik Çorap"** da denmektedir. Bu çoraplara bazı köylerimizde **TÖRE** denirken bazı köylerimizde de **Okuntuluk** adı verilir.

3- Yandımda alamadım
4- Yarimi eller aldı
5- Muhabbet çengeli
6- Fespûbkülü
7- Su böreği
8- Baklava dilimi
9- Gönül kilidi
10- Ceviz kıynığı
11- Fincan göbeği
12- Ergen bıyığı
13- Bıçak burnu
14- Balık sırtı
15- Sıçan dişi

İLÇEMİZ (GÜRÜN) DE EL SANATLARI (OYALAR-DANTELALAR):

Anadolu'nun her yöresinden olduğu gibi yöremizde de dantelalar ve oyalar kadınlarımızın gerek elbise aksesjarlarını ve gerekse yaşamış oldukları mekanı daha da zerafetlendirmek ve süslendirmek amacıyla el işi göz nuruyla birtakım el sanatları yapmaktadırlar. Bu el sanatlarından birisi de dantelalar ve yapılan oyalardır.

Dantela ve oya yapımı en çok el emeği ve göz nuru isteyen el sanatlarından birisidir. Bu el sanatları türü de Türk kadının maharetini gösterdiği ve yaratıcılığını ve üstün becerisini tekniğiyle birleştirip aşk ve heyecanını, duygu ve düşüncelerini, özlem ve hasretlerini iplik iplik iğne iğne ve nakış nakış işlemiş olduğu endişe ve sevinçlerini yansıtan bir endüstri koludur.

Tarihi kaynakların belirttiklerine göre oya ve dantela örme tekniği de diğer el sanatlarında olduğu gibi Anadolu'dan önce Yunan'a daha sonra da diğer Avrupa ülkelerine kadar yayılmıştır. Bazı tarihi kaynaklarda Batı Avrupaya Doğu Asya'dan Türkler kanalıyla ve Kırım yoluyla götürülmüştür. Kısadan dantelacılık ve oyacılık işlemi Türk kadınının eseridir. Anadolu'nun her yöresinde olduğu gibi ilçemiz Güründe de dantela ve oyalar işlendikleri aletlere ve kullanılan malzemelere göre ve yine işleme tekniğine göre kendi arasında birtakım çeşitlere ayrılmaktadır. Bütün oya ve dantelalarda Anadolu'nun diğer yörelerinde yapılanlara benzeyenler olduğu gibi yöresel özellikleri taşıyan türleri de vardır.

Oya ve Dantela Çeşitleri:

1- İğne Oyaları

2- Tığ Oyaları

3- Mekik Oyacılığı

4- Filteke Oyaları

5- Boncuk Oyası

6- Dokuma Oyaları

Oyalar örülürken veya işlenirken oyayı ören veya dantelayı işleyen Türk kadınının dış alemden iç aleme düşüncelerini yansıtırken, iç aleme yanısyan bu düşüncelerinde tekrar birtakım şekiller halinde içteki duyguları, endişe ve sevinçleri desen desen iğne iğne iplik iplik dışarı yanıstır. Gürün kadınının el becerikliliği idealizmi ve ideal ruh inceliğini bu iplik iplik örülen nakış nakış işlenen oya ve dantelalarda kendisini açıkça belirtmektedir. Bütün bunları yaparken kadınlarımız kendi iç dünyalarını dış alemdeki canlı veya cansız eşyalar ve şekilleri de katarak ortaya çıkarır bilhassa da köylerde **kanevçe** adı verilen el sanat türüyle adeta tabiattaki bütün şekilleri resmeder. Bu şekilleri de resmederken onlara birer isim verir ve ne manaya geldiklerini ve neyi temsil ettiklerini de dile getirir. Bunlardan bazıları şunlardır:

1- Yandımada alamadım
2- Yaryara küstü
3- Yaryara karşı
4- Ben giderim sen arkamdan gel
5- Elti eltiye küstü
6- Kolkola kızlar
7- Halaylım
8- Selvi
9- Baklava dilimi
10- Kara gözlüm

DANTEL VE OYA

İpliklerin ağ gibi bir dolu oluşturacak biçimde iğne, mekik ya da tığla örüldüğü, genellikle motiflerle bezeli bir örgü türüdür.

Dantelin üretiminde bugün pek çok yapay elyafın da kullanılmasına karşılık en çok keten, pamuk ve ipek kullanılır.

Eski Mısır mezarlarında Çin, Hindistan, İran ve Orta Asya'dan Mısır devirlerinde yapılmakta olduğu buluntulardan anlaşılmaktadır.

Dantel yapmanın başlıca iyi yolu vardır: Bobinlere ya da makaralara sarılmış ipliklerle yapılana mekik danteli ya da kapanaki denir. İğneyle yapılana ise iğne danteli ya da oya denir. Bu iki yöntem birleştirilerek bir dantel yapılabilir.

Dantel ve oya Türk El Sanatlarının kadınlarca yürütülen önemli bir koludur.

Türkiyede dantel çeyiz içinde yer alır. Yatak, divan ve masa örtülerinde,

yastık kenarlarında, çevre ve mendili de süsü öğesi olarak kullanılır. Bütünüyle dantel olan perde ve örtülerde vardır.

Oya dantelden farklı olarak çiçek, meyve, yaprak gibi bitkisel motifler ile simgesel şekillerin örülmesiyle de elde edilir. Kimi oyalarda renk renk küçük boncukların kullanıldığı da görülmektedir. Dantelin motifleri çoğunlukla örülürken oluşturulur. Oysa oyalar bütünüyle simgelediği varlığın biçimine uygun olarak örülür; top top, salkım salkım, yaprak yaprak sıralanmış motiflerden oluşur.

Oyalar Anadolu genç kızlarının ve kadınlarının günlük yaşamlarında karşılaştıkları her olayı renkli iplikle ya da boncukla biçimlendirilip oluşturdukları bir kenar süsüdür.

Oyalar ya iğne, tığ, firkete ve mekik gibi yapıldıkları aracın ya da ilk çıktıkları kentin adıyla anılır. Ayrıca simgeledikleri ya da benzetildikleri varlığın adıyla anılan oyalar da vardır. İğne, tığ, firkete mekik, oyaları gibi.

Oya günümüzde Anadolu genç kız ve kadınlarının severek yaptıkları el sanatlarının başında gelmektedir. Her genç kız ya kendisi örerek ya da bu işlerle geçimini sağlayan oyacı kadınlara ördürerek oyaları çehizinde kullanmak için hazırlanmaktadır. Kadınların toplumsal durumları ile uygun oyalarla süslenmiş başörtüleri takmaları eskiden yaygın bir gelenektir. Evli, nişanlılık, nişanlısı askerde, hamile, dul, kız ve yaşlı kız ya da kadınların iç dünyalarını yansıtan oyalar vardı.

ŞAL NEDİR?

Şal, atkı ve çözgüsü yünden olan desenli bir kumaştır. Ayrıca ipek ve pamuk ile dokunmuş olanları da mevcuttur.

Şallar, kilim ve halılarda olduğu gibi dokundukları yörelerin adı ile bilinir ve meşhur olurlar. Bazı şallar tezgahtan çıkarıldıktan sonra geflere gerilerek desenlerinin renginde ve aynı ipliklerle işlenir. Bu nakışlar kadınlar tarafından büyük bir ustalıkla yapılarak salların kıymeti bir kat daha artırılmış olur. Şalların süslenmesi işi çok ince bir el sanatı işidir, çok maharet istemektedir. Bunun da ayrı bir özelliği ve usulü vardır. Bu özelliklere sahip olarak dokunmuş olanlarına ŞALI adı verilirdi.

Desensiz veya düz olarak yüzden dokunmuş olanlar da teknik özelliklerine göre Şalaki, Lahuraki, Buharaki vb. gibi adlarla anılır ve bu özelliğe sahip olan şallar genelde kadın giyimlerinde kullanılmaktaydı.

Şal genelde doğu ülkelerine ve doğulu milletlere ait olan bir dolama türüdür. Bilhassa Hindistan, İran, Türkistan, Trablus ve Anadoluda dokunmaktaydı. Bunun yanısıra da bilhassa da 17. yüzyıldan sonra Avrupada da bilhassa da İngiliz kraliyet mensuplarının doğuya ekonomik ajanlarını göndererek Osmanlı ülkesindeki el sanatlarının hammaddelerinin ve boyama tekniklerinin bu casusları sayesinde en ince detaylarına kadar öğrenmeleri sonucunda Avru-

pada da şal dokumacılığına geçilmiştir. İngiltere, Fransa, İtalya, vb. gibi ülkelerde de şalcılık san'atı gelişmeye başlamıştır.

Avrupada dokunan şalların çoğu da Türk şallarının taklitleriydiler. Türk şallarının büyük olan dal ve çiçekleri o zamanın zevk ve modasına daha uygun gelmekteydi. Renklerinin açıklığı ve desenlerinin sadeliği ile ayrı bir karakter taşımaktaydı. Avrupada şal giyinmesi bir moda ve lüks işiydi. Fakat bu Türk halkında normal ve devamlı olan bir giysi herkeste ve her evde en az beş altı tane ya da her kadına veya erkeğe ait bir giyim eşyasıydı. Ama Avrupada öyle değildi sadece zenginler ve asilzadeler giyinebilmekteydiler. Türk şalı Avrupalılar tarafından o kadar tutulmakta ve moda olarak taklit edilmekteydi ki Fransa da kral Napolyon Bonapart bile Türk şalının giyinilmesini yasaklamıştı. İşte Gürün şalı da bu tarihlerde meşhur olmuştur.

Dünyaca ünlü ve meşhur olan Gürün şalları dünyaca meşhur olan Lahur, Keşmir, Kirman, Horasan ve Trablus şallarının özelliklerini taşımaktadır. Çünkü Gürün şallarını bu meşhur şallar etkilemiştir. Bu meşhur şallar muhtelif renklere ve nev'ilere ayrılmaktadırlar. Mesela Lahur sallarından Valde, Müreccih, Amberser şalları en meşhur olanlarıdır. Büyük motiflerle işlenmiş olanlara genelde Poteli adı verilmektedir. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde mesela Bursa'da çok eskiden beri dokunmuş olduğu belirtilmektedir. Osmanlı döneminde Şam ve Halepte de dokunmaktaydı. Fakat Osmanlı İmparatorluğunun şal dokuma merkezi ise Orta Anadoluda küçük bir kasaba merkezi olan Gürün idi. Çünkü Gürün şal sanayiinin merkezi sayılırdı. Her ne kadar Osmanlı ülkesinde bazı bölgelerde şal dokumacılığı yapılmakta ise de Güründe ki kadar ileri durumda değildi.

Şallar el tezgahlarıyla dokunurdu. Bu tezgahlar Jakar tarafından ıslah edildikten sonra dokunmaları daha ziyade kolaylaşmıştır. Fakat ipliklerinin gayet ince olması yüzünden meydana gelen kopukluklar yüzünden bazı bölgelerde eski tezgahlar mahafaza edilmiştir. Gürün Jakar tezgahlarından son derece faydalanmaktaydı.

Gürün şallarından başlıca hakim renk, beyazdır. Desenleri gerek renk ve gerekse desen formları bakımından diğer bölgelerde dokunan şallara benzemez. Çünkü Gürün şalı her yönüyle diğer şallardan farklı dokunmaktaydılar. Çünkü diğer memleketlerde dokunan şallar her

Anadolu'da bele bağlanır, İstanbul'da boyuna dolanır, Arabistan da ise başa sararlar, halis yünden mamül kendine has özelliği olan ve kumaştan ayrılan bir sanat eseridir. Şalaki, Lahuraki, Buharaki denilen kadın elbisesi kumaşları da şala benzedikleri için bu adı almışlardır.

En iyi şal Güründe dokunurdu. Bu şallar dört arşın boyunda (2,52 m) boyunda iki endaze (1.20 m) eninde top olarak yapılır. Lahur şallar "Müreccah", Anberser", "Valide" adıyla üç cinse ayrılır. Bu topların iki beyaz, bir vişne renkli çizgileri içe-

risinde güzel çiçekler yapılanları makbuldür. Kalın çizgileri olanlarına VALİDE ŞALI adı verilir.

Çizgileri, düz ve her birisi ayrı renkte beş-altı yollusu da vardır. Düz ve badem gibi küçük çiçeklerle ve büyükçe badem sularla süslü olanlarından gecelik boy hırkası yapılır."Poteli" denilen büyük bademli olanlarından gecelik boy hırkası yapılır. Ortası göbekli ve köşebentli kenarları çizgili olanlardan masa örtüleri duvarlıklar yapılır. "CAR ŞALI" denilen düz ve ortası boş köşebentli şallar da vardır. Küçükleri yani "bohça şallar" bir zamanlar kadın başörtüsü ve yollular ortadan kesilerek dört köşe saçaklar yapılır ve kuşak kullanılırdı.

Ortası siyah şallardan, tabut örtüsü ve türbe puşidesi yapılır, ipekten ve sonradan dokunanlar elbise içindir. Üç dört asır evvel şallar, 300 Florin altınına satılırken zamanla fiyatı düştükçe düşmüş I. Dünya Harbi içinde ancak 600 lira kağıt paraya satılmaktaydı.

Şalların boyaları ise; kurt boya, nar kabuğu, gül, kırmızı, cefri ve safran gibi maddelerden edildiği için senelerce hatta yıllarca solmaz ve iyi bakılırsa da eskimez bir özelliktedir. Gürün şalları hemen hemen her aksesuar için dokunurdu. Yöremizde şalın kıymetini belirtmek için "Şalım olsun malım olsun."*

Ne kadar şal karakteri taşımaktaysalar da daha ziyade kumaş tezyinatı ile karışık bir üslup taşımaktadırlar. Gürün şalında da bütün bu özellikler bulunmaktadır. Hatta bunlardan daha ziyadesi bile vardır. Fakat bu özellik Gürün şalında daha özellikli bir haldedir. Bu uslüp Gürün şalında sadelik hakimdir. Fazla teferruttan oldukça kaçınılmıştır. Gürün şalı hem tezyinatı ve hem de kumaş kısmındaki deseni aynı özellikte ve aynı seviyede tutulmaya özen gösterilerek dokunulmaktadır. Halbuki diğer şallarda daha ziyade süs hakimdir ve ön plana çıkmaktadır. Yani Gürün şalının haricindeki şallarda tezyinat şalın esas yapısının üstüne ön plana çıkmış halde yapılmıştır. Fakat bu durum Gürün şalında mevcut değildir.

Hint ve Acem şallarında desen ve tezyinat geleneği devam ettirilmiş olduğu halde Gürün şallarında zamanın ihtiyacına ve kullanılacak maksada göre desen ve teknik araştırmaları vardır. Bugün Avrupada, bilhassa da Almanya ve Macaristan gibi baskı işlerinde ileri gitmiş ülkelerde halen dokunan ve adına da Türk şalları adı verilen omuz atkıları olarak kullanılan şallarda hâlâ Gürün şallarının bütün özellikleri göze çarpmaktadır.

Güründe şal ve şal dokumacılığı oldukça gelişmiş olduğu için giyimi de lüks değil günlük giyim eşyası olarak kullanılmaktaydı. Fakat bununla beraber zengin, fakir, şehirli, köylü herkeste bulunan ve herkesce giyilen ve herkeste bulunması gereken bir yöresel kıyafet biçimi şekilndeydi. Bununla beraber şallar özenle kullanılır evlattan evlada kalan bir emanet kadar da korunur ve titizlikle giyinilirdi,

* Eski Eserler Ansiklopedisi C. 2. Sayfa: Nurettin Rüştü Büngül

bunun içinde bir salın uzun bir müddet sağlam kalması sağlanırdı. Eskiyenin yerine hemen yenileri dokunarak konulurdu. Günlük, yedek ve mutlu günlerde de mutlaka giyilirdi. Çünkü bu adeta bir adabı muaşeret kuralı gibi bir şeydi. Kısacası Güründe Gürün şalı, diğer giyim eşyalarıyla beraber ev veya sandık eşyaları arasında bulundurulması tabii ve gerekli sayılırdı.

Şallar kadınların giyiminde ve kadın tuvaletinde baş tarağında yani baş kısmında kullanılmaktaydı. Çünkü kadınlar başlarına bağlayacakları Baş Şallarını doğrudan doğruya başta kullanılmak için dokunmuş olanlarıdır. Bu eski eserlerdeki minyatürlerde bilhassa da 16. yüzyıl sonlarına kadar bu tip tuvaletler kullanılmaktaydı. Kadın başına bağlanan şallar kare, dökdörtgen, dört köşe olabildiği gibi bu uzunda olabilmekteydi. Bu baş bağlama şeklinde başa diğer malzemelerle birlikte bağlanmaktaydı. Tabiiki bunun yanısıra fes, rakçin (beyaz başlık) vb. gibi başa geçirilen kıyafetlerin üzerine de sarılarak kullanılmaktaydı. Ayrıca kare şeklindeki şallar bazı bölgelerde üçgen şeklinde bükülerek uçları arkaya gelmek suretiyle ön tarafından bağlanır veya sarılır. Uçları ise bu sarılmış kısmın içine sokularak gizlenirdi. Bu bağlayış, biçimiyle de ense kısmı örtülmüş olurdu. Ve yine üç gün şeklinde bir başka şal bağlayışı da üçgen şekline getirilmiş şalın köşeleri öne getirilerek yapılır. Bu bağlayış biçimiyle de yüz kısmı örtülmüş olurdu. Yüzü örten bu kısım kaldırılarak yukarıdaki kısmın içine sokulur ve böylece başa şekil verilmiş olurdu. Bazı zaman da bu bağlantılar sağa veya sola yapılır ve başa verilmek istenen şekile göre sarkan kısımları yukarıya kaldırılarak bükülürdü. Osmanlı döneminde yani eskiden kadınlarımız evin içinde bile başları açık gezmediklerinden her mevsime ve havanın durumuna göre her çeşit başlıklar ve buna uygun gelen şalları kullanırlardı.

Başa dolanılan ya da sarılan şallardan başka bir de omuza atılan veya alınan sal çeşitleri de dokunmakta ve kullanılmaktaydı. İspanyol şalı diye sonradan bilinmekte olan bu şal biçimini genelde Kars yöresinden gelerek Gürün bölgesine yerleşenlerin kıyafetlerinden esinlenerek dokumakta ve giyilmekteydi. Bunun anlamı şudur. Kars yöresinin giyim şeklinin Gürün şalına yansıtılması biçimidir. Kars bölgesinin yöresel kıyafetleri şekilnde olduğu gibi Gürün şallarından diğer yörelerdeki yöresel kıyafetlerin şeklinde de dokunmuş olduğu muhtemeldir. Figür 1 ve 2 de görüldüğü gibi hem Gürün şalı bir bölgenin yöresel kıyafeti biçiminde dokunmuş olduğu gibi hem de bu kıyafetin üstüne kuşak şal da yarı bir tuvalet olarak sarılmış bulunmaktadır. Böyle kullanılmakta ve giyilmekteydi.

Şu halde Gürün şalından yapılan kadın elbiseleri takım halinde yani kadın takım elbisesi şeklinde veya tek giyinilen entari veyahutta bu entarilerin üzerine giyinilen hırkalar şeklinde dokunulduğu gibi (şekil 3 ve 4'te olduğu gibi) ayrıca bele bağlanmak için bel kuşağı şeklinde dokunan kuşak sallar da dokunmaktaydı. Güründe kuşak şallarının hem erkek kuşakları biçiminde ve hem de kadın kuşakları biçiminde de dokunmuş olduğu bilinmektedir. Bele bağlan-

mak için dokunmuş olan şallar hem erkek için ve hem de kadınlar için ayrı ayrı özelliklerde dokunmaktaydı. Gelin olacak kızın babası gelin gideceği sırada kızının beline bizzat kendisi bağlardı. Ve bu kuşaklarda geniş çubuklu olurlardı. Halen Güründeki düğünlerde gelin gidecek kızın beline bir kırmızı kuşak bağlanmakta ve bu da ya gelinin kız kardeşi veya erkek kardeşi veya babası tarafından bizzat bağlanmaktadır. Fakat bugün Gürün şalı bulunmadığından bunun yerine sadece ipekten hazır kuşaklar bağlanmaktadır.

Kadın kuşak şallarının bağlanış şekilleri de çeşitleri kadar değişik bulunmaktadır. Kare şekilnde olanlar bazı bölgelerde üçgen şeklini alacak şekilde bağlanmakta ve bağlantı öne gelecek şekilde bükülerek bele sarılırdı. Eğer şal büyük olursa yapılan düğümün dışında kalan kısımlar sağa ve sola güzel şekiller verilerek sarkıltılarak bağlanırdı.

Kuşak şalları erkek giyimlerinde de en önemli aksesuar ve tuvaletlerden başta gelenleriydi. Erkek şal kuşakları he türlü giyimin üzerine sarılarak bağlanmaktaydı. (Şekil 4 ve 5'te olduğu gibi)

Bütün bu şalların yanısıra Güründe dokunan Gürün şallarından bohça olarak kullanılmak için bohça şalları, yastık veya minder yüzünde kullanılmak için kullanılan şallar yaşmaklar biçiminde ve oda örtüsü ve yatak örtüleri şeklinde dokunan şallar olduğu gibi cenaze esnasında tabutun üzerine konulmak için dokunan şallar da bulunmaktaydı.

Bütün bunları kısaca özetleyecek ve Gürün şallarının çeşitlerini sıralayacak olursak:

1- Gerek erkek ve gerekse kadın başlarında feslere, rak çinlere vb. gibi başa giyilen eşyaların üzerine sarılan şallar.

2- Gerek erkek ve gerekse kadınların bellerine bağlamak için dokunmuş olan kuşak şalları. **(Figür: 5 ve 6)**

3- Kadınların atkı olarak üzerlerine almak için özel olarak dokunmuş olan şallar **(Figür 1 ve 2'de olduğu gibi)**

4- Kadınların giyiminde gerek entari ve gerekse hırka veya takım elbise halinde olarak dokunmuş olan şallar. **(Figür 3 ve 4'te olduğu gibi)**

5- Örtü, perde, minder yüzü, yatak örtüsü, bahça, kavuk, sandık örtüsü vb. gibi tüm örtü şekilleri şeklinde dokunmuş ve her çeşit renkteki Gürün şallarıdır. **(Resim: 9, 10 ve 11'de olduğu gibi)**

Bunun yanısara da Gürün şallarını tezyinat bakımından şu sıralamaya koyabiliriz:

1- Motifleri serpme olan şallar: Bu tip şallar badem veya pençe adı verilen motiflerle dokunmuştur. Diğer adlarla anılmış olan ve bu tür dokunmuş halılardan daha da üstün durumda dokunmuş bu tür Gürün şalları da emsalleriyle ölçülemeyecek kadar meşhurdur ve sanatsal değeri vardır. Bunlardan motif genelde küçük çiçek ve yaprakların bir araya getirilmesiyle meydana gelmiştir. Badem stili ve diğer şekillerde olanları.

2- Dallar ve çiçeklerinin desen olarak verildiği bu şekilde dokunan şallar.

3- Sarmaşık ve sarmaşıklı adı verilen ve sarmaşık bitkinin motif olarak kullanılarak dokunulduğu şallar.

4- Birbirine geçmiş, kavisli dallar şeklinde dokunmuş olanlar ile diğer her türlü şekillerden muhtelif desenlerden dokunmuş olan şallar.

19. yüzyıllar kadar Gürün'ün geçim kaynağının temelini oluşturan şal ve şalcılık ve bunun yanısıra da diğer dokumacılık sanatı Birinci Dünya Savaşına kadar çok ileri bir durumda olmasına rağmen iç ve dış ticarette ihraç malları ve ürünleri arasında çok önemli bir yer tutmasına rağmen Birinci Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında da tamamen yok olmuş denecek kadar gerilemiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra da bu el sanatı ve Gürün'ün meşhur şal dokumacılığı unutulmaya yüz tutmuştur. Bugün ise sadece şalcılığın yerini halıcılık ve kilimcilik almıştır. Hatta bu dokuma sanayii de gittikçe günümüzde yok olmaya yüz tutmuştur.

Bugün şal dokumacılığının en büyük merkezi olan Güründe bile şal bulmak çok zordur. Ancak Türkiyenin bir kaç yöresinde pek nadiren görülür veya bulunur olmuştur. Hatta denilebilir ki şal, şalcılığın merkezi olmasına rağmen Güründe de şal ve şalcılık Türkiye'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi ancak şarkılarda veya türkülerde bilinir ve bulunur olmuştur. İşte edebiyatımızda ve ilçemizde şarkı veya şiirlerimize, türkülerimize girmiş olan şal ile ilgili birkaç örnek...

Lahuri şal göbektedir, Lahuri şal göbektedir.
Bir yar sevdin gurbettedir, bir yar sevdim gurbettedir.
(Sivas halaylarından bir parça)

"Bir oda yaptırdım hurma dalından,
İçini döşettim Gürün şalından
O da benim değil ahbap malından.
(Bir Erzurum türküsünden)

"Elin eline alaydım yar,
Şalın belime saraydım yar,
Bir gece mihman olaydım yar.
(Sivasta söylenen Süpürgesi Yoncadan adlı türküsünden bir parça)

Gürün şallarından VALİDE ŞALI türünün düz ve badem gibi küçük çiçeklerle ve büyükçe badem sularla süslenmiş olanlarla (Desen 1, 2, 3, 4, 5) POTELİ adı verilen büyük bademli şal cinsine (Desen: 10) ortası göbekli ve köşebentli kenarları çizgili olan ve CAR ŞALI adı verilen şallar ile (Desen: 6, 7, 8, 9) yine bunlara benzer şekilde yapılan fakat ebatça küçük olan adına da BOHÇA ŞAL adı verilen şallara örnek olarak verilmiştir.

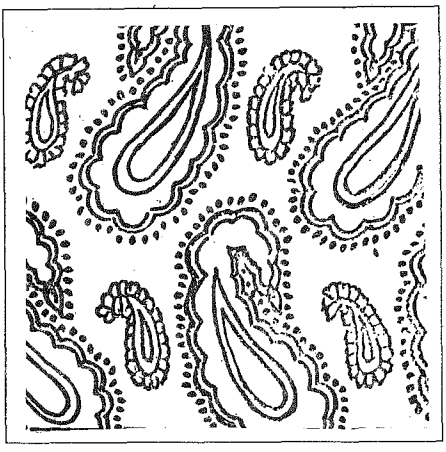

Desen 1

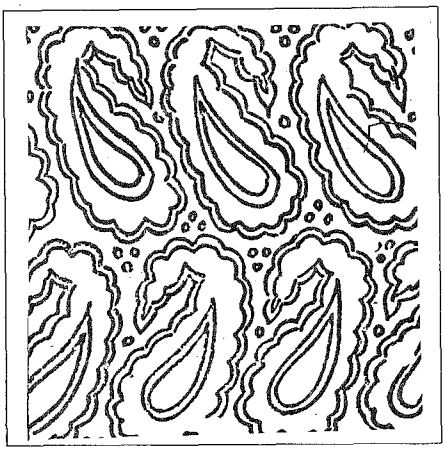

Desen 2

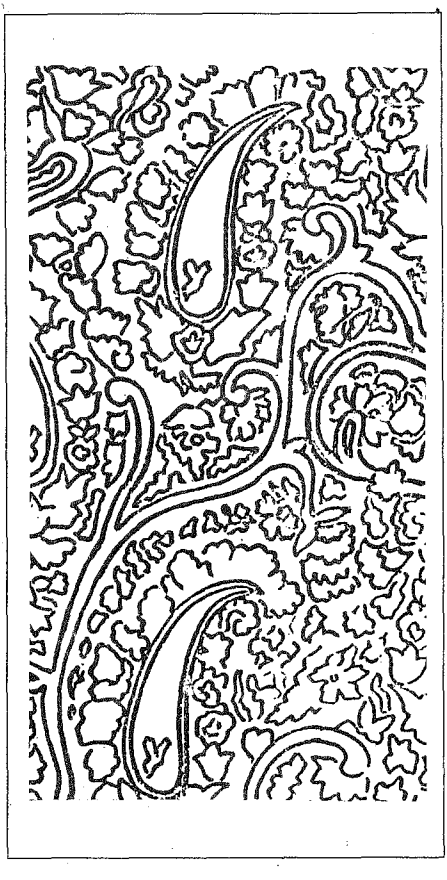

Desen 3

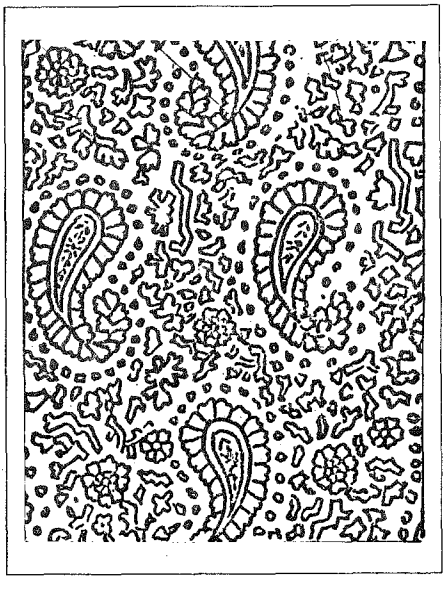

Desen 4

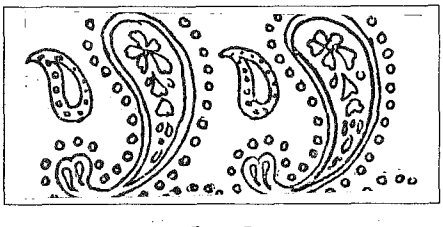

Desen 5

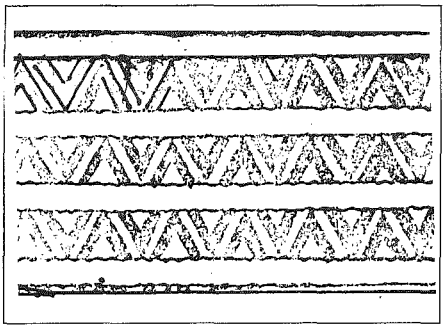

Desen 6

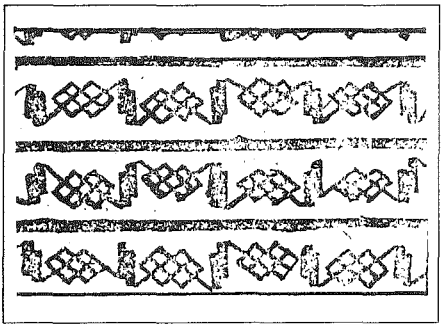

Desen 7

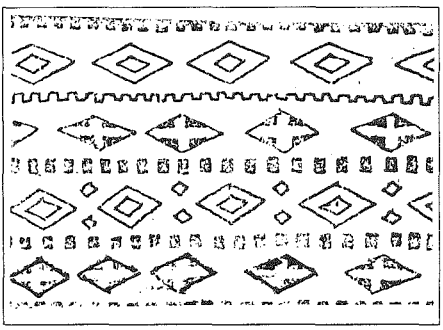

Desen 8

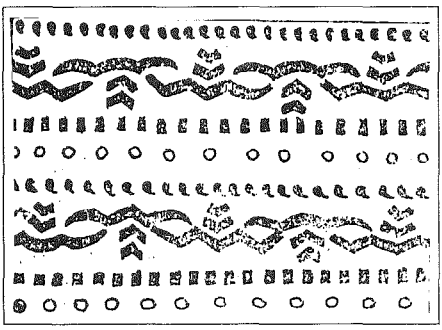

Desen 9

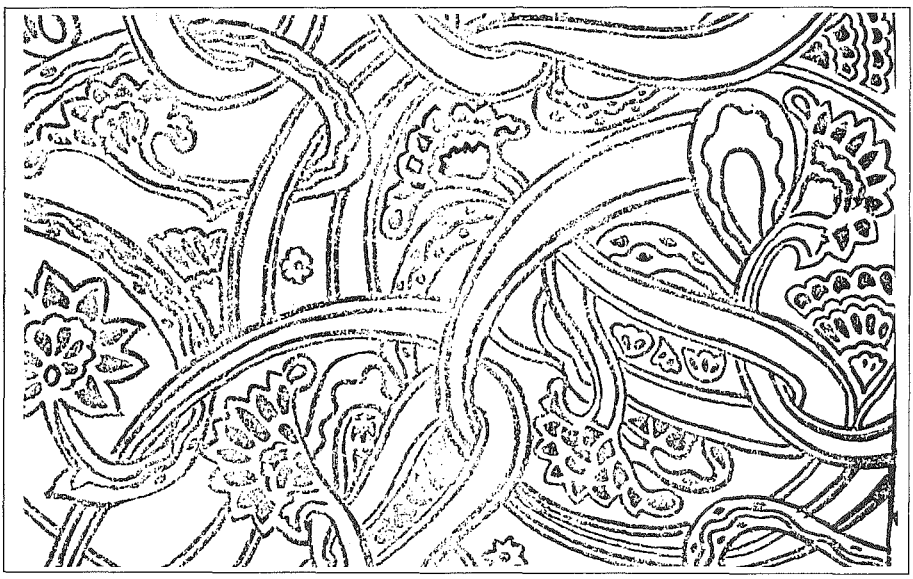

Desen 10

Figür: 1
GÜRÜN ŞALI'ından dokunmuş olan bir Gürün şalvarı ve Gürün'lü genç bir kız resimde görülüyor.

Figür: 2
GÜRÜN ŞALINDAN dokunmuş olan Kars Yöresine ait özel bir takım elbise Gürün'lü bir kız tarafından giyilmiş durumda.

Figür: 3-Figür: 4
Gürün şallarından kadınların elbiseleri üzerine bağladıkları "Kuşak Şallarından" iki örnektir.

Figür: 5-Figür: 6
Sivas ili yöresinde erkeklerin bellerine sardıkları GÜRÜN ŞALINDAN YAPILMIŞ "KUŞAK ŞALLARI"

Figür: 7
Çorum'da bulunmuş olan GÜRÜN ŞALI (Takım elbise)

Figür: 8
İzmir'de bulunmuş olan GÜRÜN ŞALI (Takım elbise)

pada da şal dokumacılığına geçilmiştir. İngiltere, Fransa, İtalya, vb. gibi ülkelerde de şalcılık san'atı gelişmeye başlamıştır.

Avrupada dokunan şalların çoğu da Türk şallarının taklitleriydiler. Türk şallarının büyük olan dal ve çiçekleri o zamanın zevk ve modasına daha uygun gelmekteydi. Renklerinin açıklığı ve desenlerinin sadeliği ile ayrı bir karakter taşımaktaydı. Avrupada şal giyinmesi bir moda ve lüks işiydi. Fakat bu Türk halkında normal ve devamlı olan bir giysi herkeste ve her evde en az beş altı tane ya da her kadına veya erkeğe ait bir giyim eşyasıydı. Ama Avrupada öyle değildi sadece zenginler ve asilzadeler giyinebilmekteydiler. Türk şalı Avrupalılar tarafından o kadar tutulmakta ve moda olarak taklit edilmekteydi ki Fransa da kral Napolyon Bonapart bile Türk şalının giyinilmesini yasaklamıştı. İşte Gürün şalı da bu tarihlerde meşhur olmuştur.

Dünyaca ünlü ve meşhur olan Gürün şalları dünyaca meşhur olan Lahur, Keşmir, Kirman, Horasan ve Trablus şallarının özelliklerini taşımaktadır. Çünkü Gürün şallarını bu meşhur şallar etkilemiştir. Bu meşhur şallar muhtelif renklere ve nev'ilere ayrılmaktadırlar. Mesela Lahur sallarından Valde, Müreccih, Amberser şalları en meşhur olanlarıdır. Büyük motiflerle işlenmiş olanlara genelde Poteli adı verilmektedir. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde mesela Bursa'da çok eskiden beri dokunmuş olduğu belirtilmektedir. Osmanlı döneminde Şam ve Halepte de dokunmaktaydı. Fakat Osmanlı İmparatorluğunun şal dokuma merkezi ise Orta Anadoluda küçük bir kasaba merkezi olan Gürün idi. Çünkü Gürün şal sanayiinin merkezi sayılırdı. Her ne kadar Osmanlı ülkesinde bazı bölgelerde şal dokumacılığı yapılmakta ise de Güründe ki kadar ileri durumda değildi.

Şallar el tezgahlarıyla dokunurdu. Bu tezgahlar Jakar tarafından ıslah edildikten sonra dokunmaları daha ziyade kolaylaşmıştır. Fakat ipliklerinin gayet ince olması yüzünden meydana gelen kopukluklar yüzünden bazı bölgelerde eski tezgahlar mahafaza edilmiştir. Gürün Jakar tezgahlarından son derece faydalanmaktaydı.

Gürün şallarından başlıca hakim renk, beyazdır. Desenleri gerek renk ve gerekse desen formları bakımından diğer bölgelerde dokunan şallara benzemez. Çünkü Gürün şalı her yönüyle diğer şallardan farklı dokunmaktaydılar. Çünkü diğer memleketlerde dokunan şallar her

Anadolu'da bele bağlanır, İstanbul'da boyuna dolanır, Arabistan da ise başa sararlar, halis yünden mamül kendine has özelliği olan ve kumaştan ayrılan bir sanat eseridir. Şalaki, Lahuraki, Buharaki denilen kadın elbisesi kumaşları da şala benzedikleri için bu adı almışlardır.

En iyi şal Güründe dokunurdu. Bu şallar dört arşın boyunda (2,52 m) boyunda iki endaze (1.20 m) eninde top olarak yapılır. Lahur şallar "Müreccah", Anberser", "Valide" adıyla üç cinse ayrılır. Bu topların iki beyaz, bir vişne renkli çizgileri içe-

risinde güzel çiçekler yapılanları makbuldür. Kalın çizgileri olanlarına VALİDE ŞALI adı verilir.

Çizgileri, düz ve her birisi ayrı renkte beş-altı yollusu da vardır. Düz ve badem gibi küçük çiçeklerle ve büyükçe badem sularla süslü olanlarından gecelik boy hırkası yapılır."Poteli" denilen büyük bademli olanlarından gecelik boy hırkası yapılır. Ortası göbekli ve köşebentli kenarları çizgili olanlardan masa örtüleri duvarlıklar yapılır. "CAR ŞALI" denilen düz ve ortası boş köşebentli şallar da vardır. Küçükleri yani "bohça şallar" bir zamanlar kadın başörtüsü ve yollular ortadan kesilerek dört köşe saçaklar yapılır ve kuşak kullanılırdı.

Ortası siyah şallardan, tabut örtüsü ve türbe puşidesi yapılır, ipekten ve sonradan dokunanlar elbise içindir. Üç dört asır evvel şallar, 300 Florin altınına satılırken zamanla fiyatı düştükçe düşmüş I. Dünya Harbi içinde ancak 600 lira kağıt paraya satılmaktaydı.

Şalların boyaları ise; kurt boya, nar kabuğu, gül, kırmızı, cefri ve safran gibi maddelerden edildiği için senelerce hatta yıllarca solmaz ve iyi bakılırsa da eskimez bir özelliktedir. Gürün şalları hemen hemen her aksesuar için dokunurdu. Yöremizde şalın kıymetini belirtmek için "Şalım olsun malım olsun."*

Ne kadar şal karakteri taşımaktaysalar da daha ziyade kumaş tezyinatı ile karışık bir üslup taşımaktadırlar. Gürün şalında da bütün bu özellikler bulunmaktadır. Hatta bunlardan daha ziyadesi bile vardır. Fakat bu özellik Gürün şalında daha özellikli bir haldedir. Bu uslüp Gürün şalında sadelik hakimdir. Fazla teferruttan oldukça kaçınılmıştır. Gürün şalı hem tezyinatı ve hem de kumaş kısmındaki deseni aynı özellikte ve aynı seviyede tutulmaya özen gösterilerek dokunulmaktadır. Halbuki diğer şallarda daha ziyade süs hakimdir ve ön plana çıkmaktadır. Yani Gürün şalının haricindeki şallarda tezyinat şalın esas yapısının üstüne ön plana çıkmış halde yapılmıştır. Fakat bu durum Gürün şalında mevcut değildir.

Hint ve Acem şallarında desen ve tezyinat geleneği devam ettirilmiş olduğu halde Gürün şallarında zamanın ihtiyacına ve kullanılacak maksada göre desen ve teknik araştırmaları vardır. Bugün Avrupada, bilhassa da Almanya ve Macaristan gibi baskı işlerinde ileri gitmiş ülkelerde halen dokunan ve adına da Türk şalları adı verilen omuz atkıları olarak kullanılan şallarda hâlâ Gürün şallarının bütün özellikleri göze çarpmaktadır.

Güründe şal ve şal dokumacılığı oldukça gelişmiş olduğu için giyimi de lüks değil günlük giyim eşyası olarak kullanılmaktaydı. Fakat bununla beraber zengin, fakir, şehirli, köylü herkeste bulunan ve herkesce giyilen ve herkeste bulunması gereken bir yöresel kıyafet biçimi şekilndeydi. Bununla beraber şallar özenle kullanılır evlattan evlada kalan bir emanet kadar da korunur ve titizlikle giyinilirdi,

* Eski Eserler Ansiklopedisi C. 2. Sayfa: Nurettin Rüştü Büngül

bunun içinde bir salın uzun bir müddet sağlam kalması sağlanırdı. Eskiyenin yerine hemen yenileri dokunarak konulurdu. Günlük, yedek ve mutlu günlerde de mutlaka giyilirdi. Çünkü bu adeta bir adabı muaşeret kuralı gibi bir şeydi. Kısacası Güründe Gürün şalı, diğer giyim eşyalarıyla beraber ev veya sandık eşyaları arasında bulundurulması tabii ve gerekli sayılırdı.

Şallar kadınların giyiminde ve kadın tuvaletinde baş tarağında yani baş kısmında kullanılmaktaydı. Çünkü kadınlar başlarına bağlayacakları Baş Şallarını doğrudan doğruya başta kullanılmak için dokunmuş olanlarıdır. Bu eski eserlerdeki minyatürlerde bilhassa da 16. yüzyıl sonlarına kadar bu tip tuvaletler kullanılmaktaydı. Kadın başına bağlanan şallar kare, dökdörtgen, dört köşe olabildiği gibi bu uzunda olabilmekteydi. Bu baş bağlama şeklinde başa diğer malzemelerle birlikte bağlanmaktaydı. Tabiiki bunun yanısıra fes, rakçin (beyaz başlık) vb. gibi başa geçirilen kıyafetlerin üzerine de sarılarak kullanılmaktaydı. Ayrıca kare şeklindeki şallar bazı bölgelerde üçgen şeklinde bükülerek uçları arkaya gelmek suretiyle ön tarafından bağlanır veya sarılır. Uçları ise bu sarılmış kısmın içine sokularak gizlenirdi. Bu bağlayış, biçimiyle de ense kısmı örtülmüş olurdu. Ve yine üç gün şeklinde bir başka şal bağlayışı da üçgen şekline getirilmiş şalın köşeleri öne getirilerek yapılır. Bu bağlayış biçimiyle de yüz kısmı örtülmüş olurdu. Yüzü örten bu kısım kaldırılarak yukarıdaki kısmın içine sokulur ve böylece başa şekil verilmiş olurdu. Bazı zaman da bu bağlantılar sağa veya sola yapılır ve başa verilmek istenen şekile göre sarkan kısımları yukarıya kaldırılarak bükülürdü. Osmanlı döneminde yani eskiden kadınlarımız evin içinde bile başları açık gezmediklerinden her mevsime ve havanın durumuna göre her çeşit başlıklar ve buna uygun gelen şalları kullanırlardı.

Başa dolanılan ya da sarılan şallardan başka bir de omuza atılan veya alınan sal çeşitleri de dokunmakta ve kullanılmaktaydı. İspanyol şalı diye sonradan bilinmekte olan bu şal biçimini genelde Kars yöresinden gelerek Gürün bölgesine yerleşenlerin kıyafetlerinden esinlenerek dokumakta ve giyilmekteydi. Bunun anlamı şudur. Kars yöresinin giyim şeklinin Gürün şalına yansıtılması biçimidir. Kars bölgesinin yöresel kıyafetleri şekilnde olduğu gibi Gürün şallarından diğer yörelerdeki yöresel kıyafetlerin şeklinde de dokunmuş olduğu muhtemeldir. Figür 1 ve 2 de görüldüğü gibi hem Gürün şalı bir bölgenin yöresel kıyafeti biçiminde dokunmuş olduğu gibi hem de bu kıyafetin üstüne kuşak şal da yarı bir tuvalet olarak sarılmış bulunmaktadır. Böyle kullanılmakta ve giyilmekteydi.

Şu halde Gürün şalından yapılan kadın elbiseleri takım halinde yani kadın takım elbisesi şeklinde veya tek giyinilen entari veyahutta bu entarilerin üzerine giyinilen hırkalar şeklinde dokunulduğu gibi (şekil 3 ve 4'te olduğu gibi) ayrıca bele bağlanmak için bel kuşağı şeklinde dokunan kuşak sallar da dokunmaktaydı. Güründe kuşak şallarının hem erkek kuşakları biçiminde ve hem de kadın kuşakları biçiminde de dokunmuş olduğu bilinmektedir. Bele bağlan-

mak için dokunmuş olan şallar hem erkek için ve hem de kadınlar için ayrı ayrı özelliklerde dokunmaktaydı. Gelin olacak kızın babası gelin gideceği sırada kızının beline bizzat kendisi bağlardı. Ve bu kuşaklarda geniş çubuklu olurlardı. Halen Güründeki düğünlerde gelin gidecek kızın beline bir kırmızı kuşak bağlanmakta ve bu da ya gelinin kız kardeşi veya erkek kardeşi veya babası tarafından bizzat bağlanmaktadır. Fakat bugün Gürün şalı bulunmadığından bunun yerine sadece ipekten hazır kuşaklar bağlanmaktadır.

Kadın kuşak şallarının bağlanış şekilleri de çeşitleri kadar değişik bulunmaktadır. Kare şekilnde olanlar bazı bölgelerde üçgen şeklini alacak şekilde bağlanmakta ve bağlantı öne gelecek şekilde bükülerek bele sarılırdı. Eğer şal büyük olursa yapılan düğümün dışında kalan kısımlar sağa ve sola güzel şekiller verilerek sarkıltılarak bağlanırdı.

Kuşak şalları erkek giyimlerinde de en önemli aksesuar ve tuvaletlerden başta gelenleriydi. Erkek şal kuşakları he türlü giyimin üzerine sarılarak bağlanmaktaydı. (Şekil 4 ve 5'te olduğu gibi)

Bütün bu şalların yanısıra Güründe dokunan Gürün şallarından bohça olarak kullanılmak için bohça şalları, yastık veya minder yüzünde kullanılmak için kullanılan şallar yaşmaklar biçiminde ve oda örtüsü ve yatak örtüleri şeklinde dokunan şallar olduğu gibi cenaze esnasında tabutun üzerine konulmak için dokunan şallar da bulunmaktaydı.

Bütün bunları kısaca özetleyecek ve Gürün şallarının çeşitlerini sıralayacak olursak:

1- Gerek erkek ve gerekse kadın başlarında feslere, rak çinlere vb. gibi başa giyilen eşyaların üzerine sarılan şallar.

2- Gerek erkek ve gerekse kadınların bellerine bağlamak için dokunmuş olan kuşak şalları. **(Figür: 5 ve 6)**

3- Kadınların atkı olarak üzerlerine almak için özel olarak dokunmuş olan şallar **(Figür 1 ve 2'de olduğu gibi)**

4- Kadınların giyiminde gerek entari ve gerekse hırka veya takım elbise halinde olarak dokunmuş olan şallar. **(Figür 3 ve 4'te olduğu gibi)**

5- Örtü, perde, minder yüzü, yatak örtüsü, bahça, kavuk, sandık örtüsü vb. gibi tüm örtü şekilleri şeklinde dokunmuş ve her çeşit renkteki Gürün şallarıdır. **(Resim: 9, 10 ve 11'de olduğu gibi)**

Bunun yanısara da Gürün şallarını tezyinat bakımından şu sıralamaya koyabiliriz:

1- Motifleri serpme olan şallar: Bu tip şallar badem veya pençe adı verilen motiflerle dokunmuştur. Diğer adlarla anılmış olan ve bu tür dokunmuş halılardan daha da üstün durumda dokunmuş bu tür Gürün şalları da emsalleriyle ölçülemeyecek kadar meşhurdur ve sanatsal değeri vardır. Bunlardan motif genelde küçük çiçek ve yaprakların bir araya getirilmesiyle meydana gelmiştir. Badem stili ve diğer şekillerde olanları.

2- Dallar ve çiçeklerinin desen olarak verildiği bu şekilde dokunan şallar.

3- Sarmaşık ve sarmaşıklı adı verilen ve sarmaşık bitkinin motif olarak kullanılarak dokunulduğu şallar.

4- Birbirine geçmiş, kavisli dallar şeklinde dokunmuş olanlar ile diğer her türlü şekillerden muhtelif desenlerden dokunmuş olan şallar.

19. yüzyıllar kadar Gürün'ün geçim kaynağının temelini oluşturan şal ve şalcılık ve bunun yanısıra da diğer dokumacılık sanatı Birinci Dünya Savaşına kadar çok ileri bir durumda olmasına rağmen iç ve dış ticarette ihraç malları ve ürünleri arasında çok önemli bir yer tutmasına rağmen Birinci Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında da tamamen yok olmuş denecek kadar gerilemiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra da bu el sanatı ve Gürün'ün meşhur şal dokumacılığı unutulmaya yüz tutmuştur. Bugün ise sadece şalcılığın yerini halıcılık ve kilimcilik almıştır. Hatta bu dokuma sanayii de gittikçe günümüzde yok olmaya yüz tutmuştur.

Bugün şal dokumacılığının en büyük merkezi olan Güründe bile şal bulmak çok zordur. Ancak Türkiyenin bir kaç yöresinde pek nadiren görülür veya bulunur olmuştur. Hatta denilebilir ki şal, şalcılığın merkezi olmasına rağmen Güründe de şal ve şalcılık Türkiye'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi ancak şarkılarda veya türkülerde bilinir ve bulunur olmuştur. İşte edebiyatımızda ve ilçemizde şarkı veya şiirlerimize, türkülerimize girmiş olan şal ile ilgili birkaç örnek...

Lahuri şal göbektedir, Lahuri şal göbektedir.
Bir yar sevdin gurbettedir, bir yar sevdim gurbettedir.
(Sivas halaylarından bir parça)

"Bir oda yaptırdım hurma dalından,
İçini döşettim Gürün şalından
O da benim değil ahbap malından.
(Bir Erzurum türküsünden)

"Elin eline alaydım yar,
Şalın belime saraydım yar,
Bir gece mihman olaydım yar.
(Sivasta söylenen Süpürgesi Yoncadan adlı türküsünden bir parça)

Gürün şallarından VALİDE ŞALI türünün düz ve badem gibi küçük çiçeklerle ve büyükçe badem sularla süslenmiş olanlarla (Desen 1, 2, 3, 4, 5) POTELİ adı verilen büyük bademli şal cinsine (Desen: 10) ortası göbekli ve köşebentli kenarları çizgili olan ve CAR ŞALI adı verilen şallar ile (Desen: 6, 7, 8, 9) yine bunlara benzer şekilde yapılan fakat ebatça küçük olan adına da BOHÇA ŞAL adı verilen şallara örnek olarak verilmiştir.

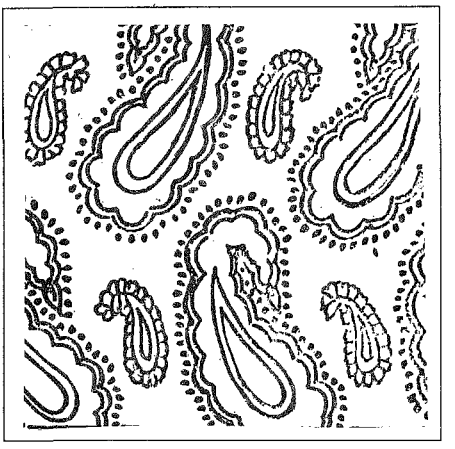

Desen 1

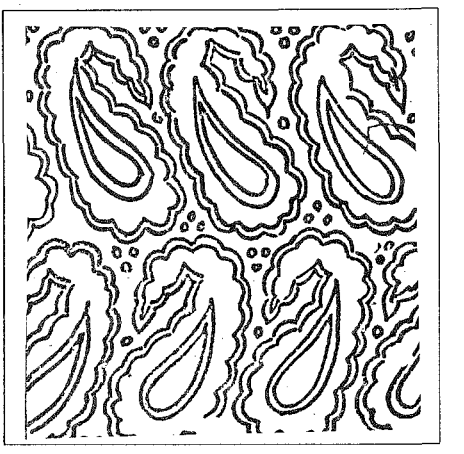

Desen 2

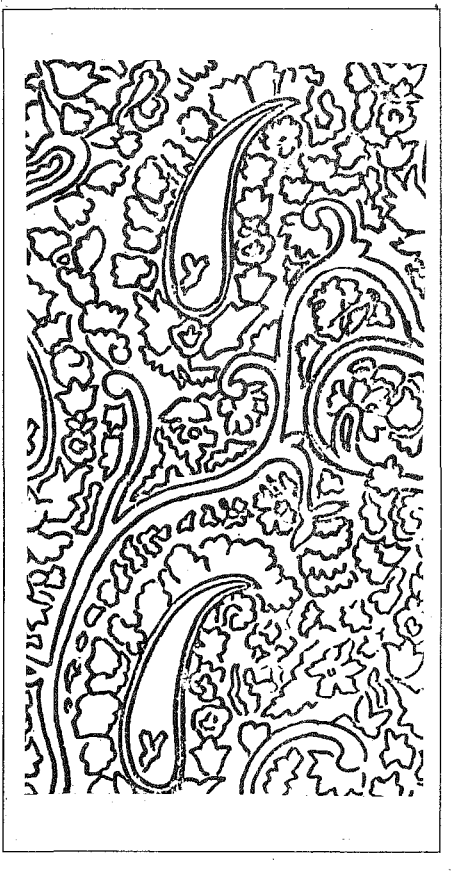

Desen 3

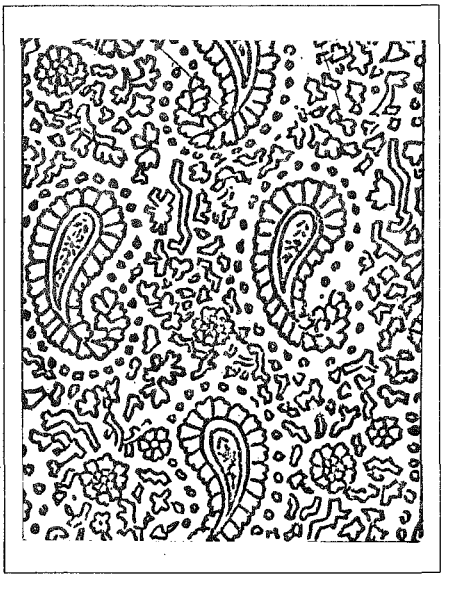

Desen 4

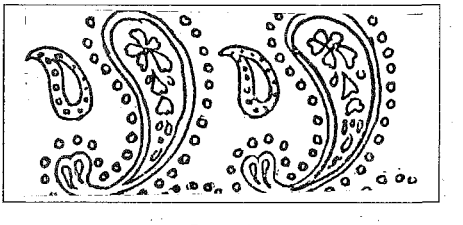

Desen 5

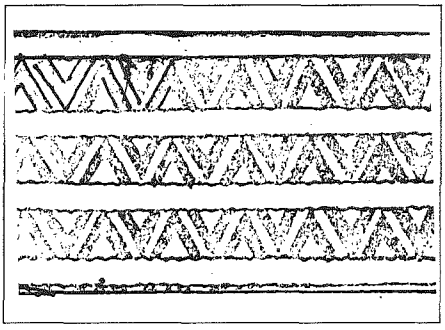

Desen 6

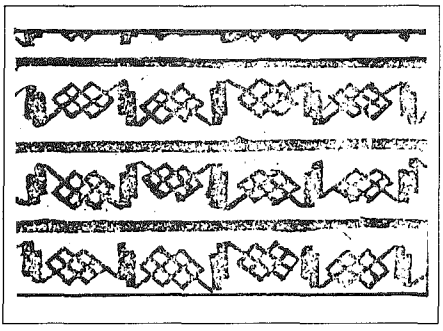

Desen 7

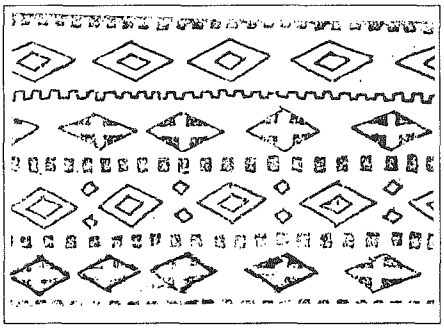

Desen 8

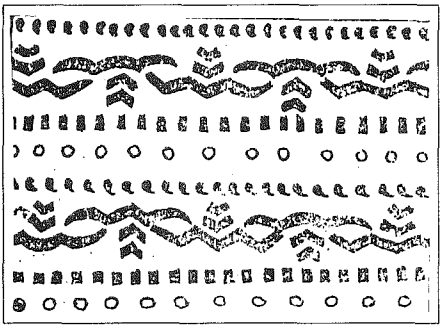

Desen 9

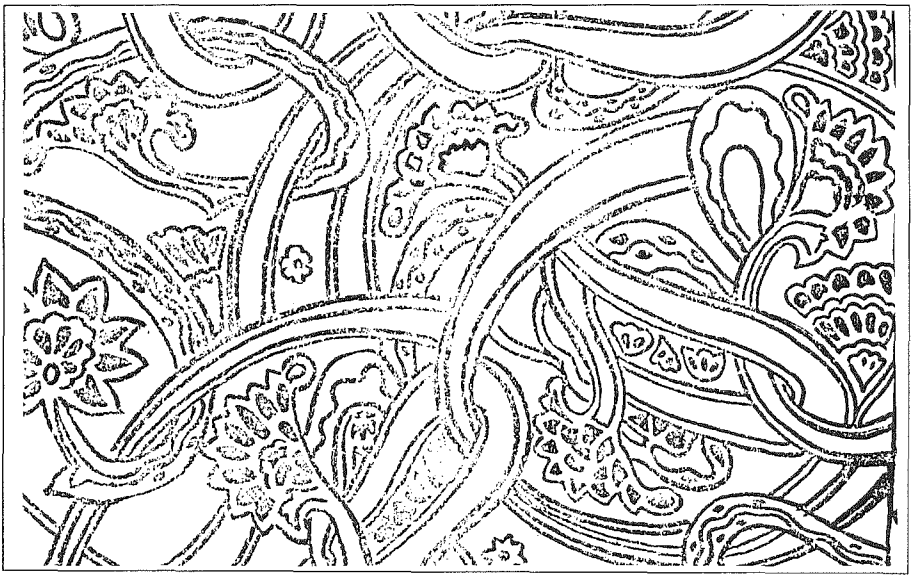

Desen 10

Figür: 1
GÜRÜN ŞALI'ından dokunmuş olan bir Gürün şalvarı ve Gürün'lü genç bir kız resimde görülüyor.

Figür: 2
GÜRÜN ŞALINDAN dokunmuş olan Kars Yöresine ait özel bir takım elbise Gürün'lü bir kız tarafından giyilmiş durumda.

Figür: 3-Figür: 4
Gürün şallarından kadınların elbiseleri üzerine bağladıkları "Kuşak Şallarından" iki örnektir.

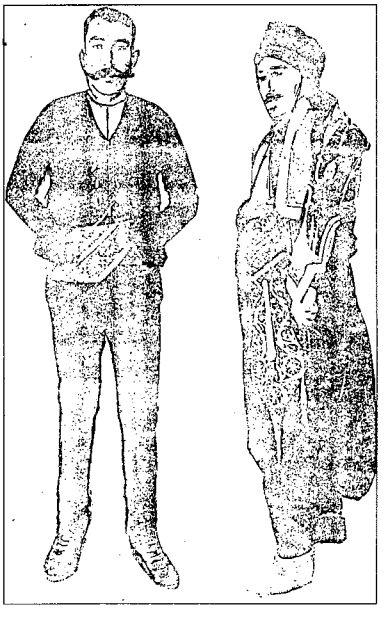

Figür: 5-Figür: 6
Sivas ili yöresinde erkeklerin bellerine sardıkları GÜRÜN ŞALINDAN YAPILMIŞ "KUŞAK ŞALLARI"

Figür: 7
Çorum'da bulunmuş olan GÜRÜN ŞALI (Takım elbise)

Figür: 8
İzmir'de bulunmuş olan GÜRÜN ŞALI (Takım elbise)

GÜRÜN İLÇESİNDE EL SANATLARI (KADIN GİYSİLERİ)

Bilindiği gibi renklerin de dili ve her birisinin bir anlamı vardır. Günümüzde renklerle hastalıklar dahi tedavi edilmeye başlanmıştır. (Kromoterapi) renklerin ne anlama gelmiş oldukları aşağıda gösterilmiştir:

MOR: Duygusal bozuklukları, sanatçı ve yazarların yapıcı ve bağımsızlık simgesidir. Halıda şüphe ve çelişkili ifade eder. Dinsel hayatta din duygusunun canlılığını ve hareketliliğini ifade eder.

KAHVERENGİ: İlk insanın evi olan tahtanın rengidir. Sevimsiz ve olumsuzlukların duyguyla anlatımı ancak bu renk ile yapılır. Halıda uyumsuzluğu simgeler.

MAVİ: Sosyal bir kişiliğin göstergesini ve ciddiyeti temsil eder. Halıda soyluluğu simgeler.

KIRMIZI: Hareketliliği ve hızı temsil eder. Coşku ve çabuk heyacanı belirtir. Halıda zenginlik mutluluk ve coşkuyu anlatır.

Ümit ve ilgiyi, iyimserliği, herkesle konuşmayı, bilgi alışverişini sevmeyi ifade eder.

YEŞİL: Toplumseverlik, duyarlılık, dikkat, başkalarını kontrol etme yeteneğine sahipliği ifade eder. Halıda ise cenneti temsil eder.

PENBE: Kadını, incelik ve zerafeti, ince duyguları simgeler.

TURUNCU: Duygusal bir dışa dönüklüğü, sıcak ve sakinliği simgeler. Kendini çevreye yansıtma, değer verme özelliğini gösterir. Ruhsal yöndeki mutluluğun bir ifadesidir turuncu renk. Kötülüklerden ve hastalıklardan korunmayı simgeler.

SİYAH: Kaygı ve çöküntüyü, hastalıkları ve işlerdeki bozukluğu temsil eder. Aynı zamanda korku ve endişeyi, aynı zamanda da ölümü çağrıştırır. Halıda ve kilimde yaşamdaki sıkıntıları anlatır.

Gürün ilçesinde kilim, halı, şal vb. gibi el sanatlarının yanısıra bir de gelinlik giysileri ve çeşitleri konusunda da eskiden beri gelişmiş bir ündüstri mevcut idi. Ne zamanki Osmanlı İmparatorluğunun savaşa girmesi ile birlikte diğer el sanatlarında olduğu gibi bu konuda da gerileme olduğu eskiden Gürün ilçesinde düğünlerde, nişan ve kına geleneklerinde özel elbiseler dikilerek gelinlik kızlara giydirilirdi. Bilindiği gibi bu elbiselerin renklerinin de belirli anlamları vardır.

Örneğin krem beyaz veya krem sarı renkler gelinlik olarak giyilirken ve bu renkteki elbiseler gelinlik olarak dikilirlerken, **PEMBE renkler ise,** nişan elbise olarak dikilmekte ve kullanılmakta idi. **MAVİ renk ise,** kına elbisesi olarak kullanılmaktaydı.

Gürün ilçesi düğünlerde kullanılan elbiselerdeki renklerin anlamları ise Orta Asya menşeili ve her birisinde ayrı ayrı anlamları bulunmaktadır:

PEMBE RENK: Refah ve mutluluğu simgeler. (Desen 1-A ve Desen 1-B)

MAVİ RENK: Mutluluğu ve soyluluğu simgeler. (Desen 2-A ve Desen 2-B)

Beyaz ve krem renkleri: (Beyaz ve sarı krem) Saf ve temizliği simgeler. (Desen 3-A ve 3-B) (Desen 4-A ve 4-B)

Yeşil renk: Yöremizde muradı simgelemektedir. (Desen 5-A ve 5-B)

Aşağıda örnek olarak verilmiş olan gelinlik elbiseler 1900'lü yıllara ait Gürün kadın kıyafetlerine aittir. 1926 yılından Ermeni bir terzi tarafından dikilmiş olan bu elbiseler Pınarönü Mahallesinde Fikriye Taşçı'ya aittir. Bu elbiselerin kumaşı Çin ipeğidir. Desen 4-A ve 4-B deki örnekler ise Perihan Çakıcıya aittir. Yassıcatepe Mahallesinde ikamet etmektedir.

Desen 1a

Desen 1b

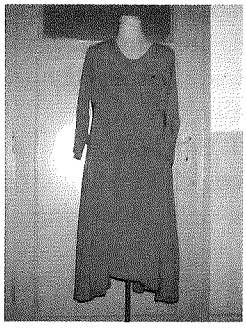

Desen 2a

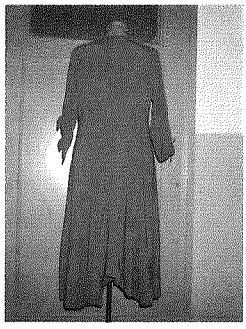

Desen 2b

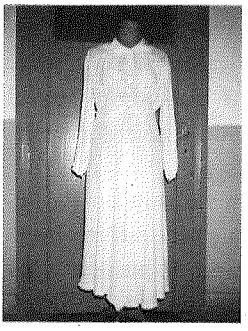

Desen 3a

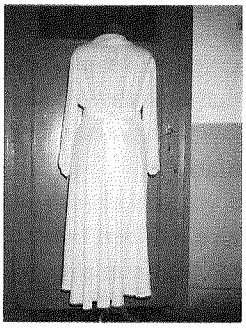

Desen 3b

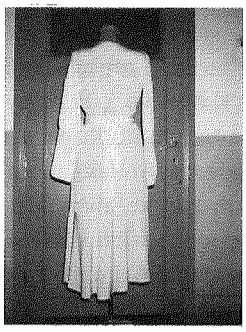

Desen 4a

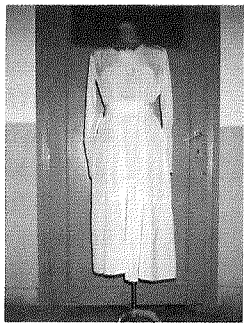

Desen 4b

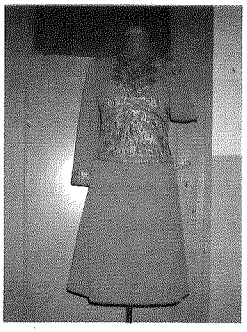

Desen 5a

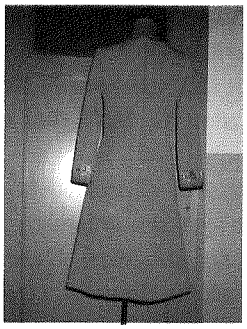

Desen 5b

Eserin Adı	: Gürün Şalı
Ebadı	: 120x252 cm.
Kullanıldığı Yer	: Yatak Örtüsü, Karyola Örtüsü. (valide şalı)
Kullanılan Malzeme	: Halis İpek
Bulunduğu Yer	: Gürün İlçesi (Keten Çayır Mahallesi)
Sahibi	: İhsan Fuadoğlu (Ayakkabıcı İhsan)
Eserin Yaşı	: 102 yıllık

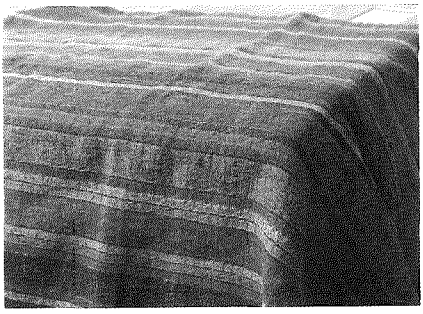

Resim 10

Gürün İlçesinde İhsan Fuadoğlunun babaannesi tarafından 1892 yılından halis Şam (Manchester) ippeğinden Şuğul Mahallesinde dokunmuştur. Bilindiği gibi Gürün ilçesinin Şuğul Mahallesinde 3000'e yakın şal tezgahı bulunmakta ve burada dokunan şallar dünyanın her tarafına ihraç edilirdi. Bilhassa da buradan kervanlarla Şam ve Halep'e götürülen Gürün şalları bu bölgelerden de denizaşırı ülkelere gönderilmekteydi. İngiltere'nin Mancheste kentindeki ipekler deniz yoluyla Şam ve Halep'e getirilir. Buraya götürülmüş olan Gürün şalları ile değiştirilmekteydi.

Aşağıda görülen eser yatak örtüsü olarak dokunmuş çubuklu şal çeşididir. Bilindiği gibi düz çizgilerin bol olarak kullanıldıkları el sanatlarındaki bu desen veya motiflere **"Yol"** veya **"Çubuk"** adı verilmektedir. Eserde kırmızı ve sarı renkler ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

Resim 9
"Valide Şalı" cinisinin düz ve her birisi ayrı renkte olan yollu şala bir örnek.

Bilindiği gibi gerek kilim ve halıda ve gerekse şalda gerekse diğer el sanatlarında renkler gelişigüzel değil bilakis özellikle seçilerek kullanılmaktadır. Bu eserde de dokuyan kişi al renkleri ve sarıyı bu iki rengin yeşil (açık) ile de karıştırarak ara çubuklarda kullanmıştır. Kırmızı renk muradı ve umudu, yeşil renk yine muradı, sarı renk de sararıp solmayı sembolize etmektedir. Aynı zamanda yeşil sevgideki karışıklığı simgelemektedir. Bu eserde de dokuyan kişinin kırmızı renkler ve sarı renk ile yeşilde kullanması duygusal karışıklığıyla birlikte sevgisinin de karışık bir biçimde olduğunu fakat yine de umudunun varolduğunu kırmızı renkleri çokça kullanarak belirtmek istemiştir.

Eserin Adı : Gürün Şalı
Ebadı : 120x252 m.
Kullanıldığı Yer : Elbise ve entari, şalvar, perde ve duvar perdesi CAR ŞALI diye de adlandırılır.
Kullanılan Malzeme : Halis yün ve ipek
Bulunduğu Yer : Keten Çayır Mahallesi. Sahibi. İhsan Fuadoğlu.
Sahibi : İhsan Fuadoğlu (Ayakkabıcı İhsan)
Eserin Yaşı : 101 yıllık

Aşağıdaki şal türüne ise **KÖRÜKLÜ** adı verilmektedir. Körüklü şal türü koyun yününden kök boya ile iki renk (Gri ve bordo) kumaş tezgahlarında mekik dokumayla üretilmekteydi. Başkatip Avni Karaca'nın bunları dokuyan tezgahları vardı. Aşağıdaki eser Ankara'da oturan Avni Karaca'nın torunu Yalçın Karaca'da bulunmaktadır. Yaşı ise 89 yıllıktır. (Resim: 11)

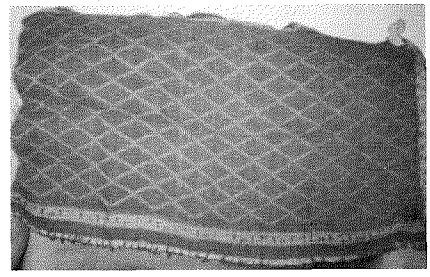

Resim 11

İLÇEMİZİN DOĞAL YAPISI HAKKINDA:

İlçemiz Gürün Doğu Anadolu'nun batı bölümünde yer aldığı gibi, İç Anadolu'nun doğu kısmında da yer almaktadır. Bu yüzden Uzun Yayla Havalisinde yer almaktadır. Uzun Yayla ise; İç Anadolu'nun doğu bölümünde, dağlar arasında uzanan geniş Tekne-Plato özelliğinde düzlüklere verilen addır. Denizden yüksekliği ise 1550-1630 metre olan, Zamantı Irmağının kolları ile derince yarılmış bulunan Uzun Yayla, batı ve güneyindeki dağlardan, yaklaşık olarak 700-900 m. doğu ve kuzeyindeki dağlardan 300-500 m. alçakta bir tekne (havza)dır. Uzunyayla güneyinde Torosların Tahtalı (2300-2700 metre) doğusunda Gürün çalı dağları ile Gürün ilçesi'nin daha doğrusu Gürün'ün coğrafyasının bir doğal parçasıdır. Morfolojik bakımdan da yatay duruşlu tortul tabakalardan (en üstte beyaz sert kalkerler, daha altta kil ve marn tabakaları, güney tarafında kalın konglomera tabakaları ve çakıl yığıntıları...) oluşmuş bir neojen çöküntü teknesidir. Güneyinde Torosların kıvrım dağları (Eosen, üst kratese), kuzeyinde yine kıvrımlı tabakalar (Alt eosen, Palcosenlite, Oligomiyosen, jipsli seri tabakaları, yer yer Mezozik ofiolitli seri vardır. Uzunyayla bu yapısı itibariyle de Gürün ilçesinin jeolojik yapısının bir parçası durumundadır. Çünkü Uzunyayla Gürün ilçesi'nden Malatya sınırlarına doğru alçalarak uzanan bir yüksek platonun büyük bir kısmını oluşturmaktadır.

Resim 1

İlçemiz toprakları Anti-Toroslar'ın geniş cephe üzerinde devamı olup Doğu Toroslar gurubuna girer. Uzunyayla'nın güneyinden itibaren birkaç kol halinde Doğu Toroslar'ın genel doğrultusunda kuzeydoğu doğrultusunda uzanır. Bunlar küçük ve kesik kesik sıradağlardır. Dağların çoğu yuvarlak şekilli, derin vadiler üstünde sivrilen hayli sert engebeli ve kayalık ise de; bu engebeler dağın haline göre değişir. Bazı yerlerde bu karakteristik şekiller koyaklar (küçük küçük çöküntüler), kısa kısa kör vadiler harabeyi andıran yığın kayalıklar adeta bir engebe karmaşıklığı gösterir. (Hezanlı dağı gibi)

Uzunyayladan başlayan bu dağlar ne kadar kesilmiş ve parçalanmış, bağlantıları kopmuş olsa da uzantıları Doğu Toroslar doğrultusunda olup güneybatıda kuzey doğuya doğru uzanırlar.

Uzunyayla'nın güneydoğusundan sokulan ve yan yana iki koldan oluşan Gürün çalı ve Behram çalı'dır. (Gövdeli-Naşat) dağının birbirine paralel kollarıyla havzaya doğru uzanan ve geniş bir cephe üzerinde yayılan bu dağ su bölümü hattında çok genişler. Sıralar düzlüğünü kaybederek sert ve dalgalı bir yükseklik meydana getirirler. Bundan sonra biraz ileride başlıca iki kabarık kendisini belirtir. Bunlar da kuzeydeki Gürünçalı ve güneydeki Behramçalı'dır.

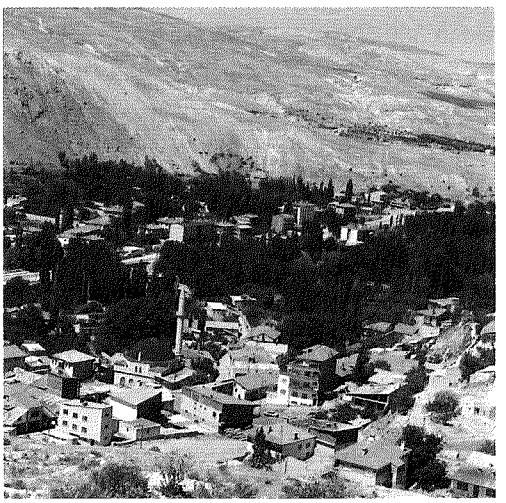

Resim 2

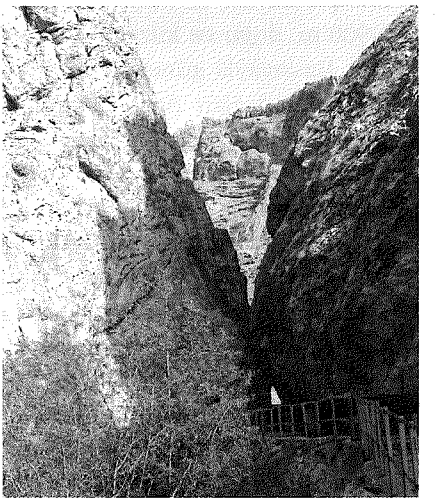

Resim 3

Tohma Havzasında bu Çalı deyimi sık sık geçer. ÇAL: Taşlık ve kayalıklardan oluşan yüksek yerler anlamındadır. Bu iki sağ da bu özellikleri sebebiyle Çal olarak adlandırılmışlardır. Gürünçalı'nın en yüksek yeri 2150 metredir ki bu noktaya (tepeye) Tırçokluk Tepesi adı verilmektedir. Behramçalı'nın en yüksek tepesinin ismi ise Kavurma Çukuru'nun en yüksek yeri olan kısmıdır ki 2313 metredir. Her iki sıradağ da kuzey-doğu yönünden uzanarak gittikçe daralmaktadırlar. Çamurlu dere mevkiinde ise yine yükselme gösterir ve çetin, engebeli bir kütle oluşturur ki burasına da Naldöken Dağı denilmektedir.

Yukarı ve aşağı Yaylacık Köylerinin doğusunda başlayarak Kaynarca Köyünden Göbekören Köyüne ve Yolgeçen düzlüğüne kadar uzanan yüksek yapıdaki platoya ise TAVŞANÇALI adı verilmektedir. Bu platonun yüksekliği ise 2058 metredir. Cönkyurdu sırtları ise 2033 metre yükseklikteki vaktiyle tamamen meşe ve çam ağaçlarıyla kaplı olup adından da anlaşılacağı gibi Hezanlı Dağı'nın yüksekliği ise 2256 metredir. Mazıkıran ise 1800 metre yükseklikte bulunmaktadır. Hezan bölge halkınca evlerin üstüne atılan ve çok kalın ardıç veya çam ağaçlarına verilen isimdir. Gürün ilçesinin en yüksek dağı olan TAHTALI DAĞI ise 2719 metre yüksekliktedir. Bu dağ aynı zamanda Salyurt Yaylasının da en yük-

sek yerini oluşturur. Yukarı Dırışlar'ı kuşatan Demirci Kır'ı diye adlandırılan çal kısmı ise yine bu mevkiide bulunan KızılBuca Dağının yüksekliği 1978 metredir. Karadoruk Köyünün batısındaki Karadağ ve ona yakın yerdeki kuzeyde Kızılyüce Dağı ve yine Yuva Köyü'nün batısındaki Tandırlı Dağı ve Yuva Köyünün kuzey kısmındaki Bozoğlan Dağı da önemli yükseklikte dirler...

Önemli düzlükleri ise: Yüksek Dağların eteklerinde bulunan Sarıçiçek ve

Resim 4

Salyurt, Çamurlu Yaylaları, Kurucaova ve Beypınar yazısı, Göbekören Düzlüğü, Karaseki ve Reşadiye düzlükleridir.

Gürün'ün batısında Yoncalık Düzü, Dapir Düzlüğü güneyde Büyükyazı Düzü, Karatepe eteğinde Maran Tarlaları Düzlüğü, doğuda Mezarlıkaltı Düzlüğü ve Gübün (Çayboyu) Altı Düzlüğüdür ki bu yerlerde genelde sebzecilik ve meyvecilik yapılmaktadır.

Gürün Havzası Mezozoyik formasyonları 2500-300 metre kalınlıkta olup çoğunlukta karbonatlardan oluşan sediment istifi durumundadır. Batıda Sarız doğuda Malatya kuzeyde Divriği arasında uzanan havzanın batı kesiminde mezozoyik seri Trivas'la başlamakta ve maastrihtiyen sonuna kadar başlamakta devam etmektedir.

Havzanın ortası ve doğu kısımları, Mezozoyit istif jura ile başlamakta ve kratose ile sonuçlanmaktadır. Batı kesiminde Triyas, Permiyen kireçtaşı üzerine uyumlu olarak gelmekte ve ± 435 metre kalınlıkta Şeyh-Killi kireçtaşı ve konglomeralardan oluşan bir sediment istifi meydana gelmektedir. Triyas seyl'leri üzerine açısız uyumsuzlukla başlayan ± 1500 m. kalınlıkta bir karbonat serisi yer almaktadır.

Jura-Altkratose yaşlı olan bu seri yer yer dolimatik veya dolitik türde kalın tabakalar ve gri renkli kireç taşlarından oluşur. Karbon serisi üste doğru yine kalın tabakalı Senomani Sanoniyen yaşlı kireç taşları ile devam eder. Bunları da uyumlu olarak maastrihtiyen yaşlı marn-kumtaşı-kireçtaşı tabakaları izler. Bu kesimde kratoseden paleosen'e geçişte uyumludur.

Malatya-Gürün havzasının merkez ve doğu kesimlerindeki Mezozoyik istif Jura tabakalarıyla (Liyas ve Doggerle) başlamakta ve kısmen tebeşirli ve daha çok dolimitik kireç taşlarının oluşturduğu sürekli bir karbonat serisi şeklinde gelişmiştir. Yaklaşık1500-2000 metre kalınlıkta olan bu seri Jura-Altkratose yaşlıdır. Bu kesimdeki üst krose özellikle maastrihyen oluşları ise, daha çok kıvrımlı tortullardan ve resifat kireç taşlarından meydana gelmiştir. Ayrıca maastrihyen tabakaları transgresif olarak lütesiyen konglomeralarıyla örtülür, ve doğu kesimde kretase kireç taşlarını ofiyolitler keser.

Gürün ilçe merkezi ise morfolojik yapı itibariyle kurulduğu arazi Pleistosen ve Eosen formasyonlarından oluşmuştur. Pleistosen arazi kısımlarına ilçemizin kuzeybatısında rastlanmaktadır. Aslında bu yapı ilçemiz Gürün'ün büyük bir kısmını kaplamış durumdadır. İlçenin doğu ve güneydoğusunda Eosen boyunca faaliyet göstermiş olan volkanikler bulunur. Sivri Tepe (2160 metre) ve Karatepe (1984 metre) ler aslında volkanik kökenlidirler.

İlçe merkezi Tohma Suyu boyunca ve Tohma Vadisinde doğu-batı yönünde kurulmuştur. Vadinin özellikle kuzey kısmı çok sarptır. Güney kısmı ise kuzey kısmına göre daha az meyillidir.

Tohma Suyu arazi yapısını birçok yerde parçalamıştır. Keza kolları da yine aynı şekildedir. Gökpınar Suyu, Sazcağız Su, Karanlık Deresi, Sarıpınar Deresi, Ortaköy Suyu, Davul Deresi ve Ağdere suları veya Hurman Çayları da arazi yapısını önemli ölçüde yarmış durumdadır.

Gürün ilçesinin genelde arazi ve toprak yapısı introzonal toprakların kalsimorfik gurubuna dahil olması sebebiyle karakteristik özelliği yüksek yüksek derecede kireç muhtevasına sahip ana madde üzerinde gelişmesinden ibarettir. Çok zayıf gelişmiş horizonlara da sahip bulunmaktadır. B horizonu çok zayıf olup profilde zorlukla ayırt edilebilmektedir. (F) (AP) (B) (BC) (C) horizonları bulunmaktadır. A horizonu kırıntı süktüründe, koyu renkli grimsi ve kahverengi ve sığdır. Humus miktarı % 1-5 arasındadır. PH ise 6 civarındadır. B horizonu nötraldır. Kahverenginde olup kalınlığı ise 20-40 cm'dir. Kil muhtevası ise C horizonunda daha fazladır. Tabii ve jetasyon step formasyonudur. Ana madde PH asit ve alkali olmasına rağmen kireççe zengin kiltaşları-mikaşist ve gnaslar'dır.

Gürün arazisinde genelde kalker özelliği hakim durumdadır. Arazi yapısında jipo durumu yoktur. Bazalt lavlar hakimdir. Kireçtaşının çok solduğu Gürün arazi yapısında ziraate uygunluk derecesi ve ölçüsü12'dir. Gürün ilçesi arazileri genelde engebeli ve dalgalı olduğundan meyil çoktur. Çünkü meyil ora-

nı % 40 dereceye yakın durumdadır. Bu nedenle de ormanların da yıllar içerisinde yok edilmesiyle birlikte erozyon fazladır.

GÜRÜN İLÇESİ'NİN ARAZİ YAPISI VE TOPRAK DAĞILIMI:

İlçemiz Gürün'ün arazisinin tarla bağ ve bahçe tarıma elverişli veya elverişsiz toprak dağılımı aşağıdaki şekildedir:

Tarlalar:.....	670 kilometrekare	% 23 oranındadır.
Bağ ve Bahçeler.....	140 kilometrekare	% 5 oranındadır.
Ormanla kaplı yerler:.....	9 kilometrekare	% 2 oranındadır.
Çayır otlak ve mer'alar:.....	1818 kilometrekare	% 65 oranındadır.
Tarıma elverişsiz olan alanlar:.....	160 kilometrekare	% 5 oranındadır.
TOPLAM ARAZİ:.....	2797 kilometrekare	% 100

NOT: Bu bilgiler başta Sivas ticaret ve Sanayi Odası 1984 ekonomik raporunda ve Gürün ilçe zirai donatım müdürlüğünün raporlarına ve verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

GÜRÜN İLÇESİ EKONOMİK COĞRAFYASI

Gürün ilçesi'nin coğrafik yapısı iklimsel şartları ve bitki örtüsü itibariyle tarım ve hayvancılığa elverişli bir konumdadır. Bu yüzdendir ki, Gürün ilçesi'nin ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanır. Bunun yanısırada Kayseri-Malatya karayolunun Gürün ilçesinde geçmesi sebebiyledir ki küçük çapta da olsa ilçe ekonomisi ticarete de dayanmaktadır. Bunun yanısıra bilhassa kırsal kesim insanlarımızın ülkenin çeşitli yerlere işçi olarak gitmeleri sebebiyle ilçe ekonomisinin bir kaynağını bu iş gücünün getirileri oluşturmaktadır.

Gürün ilçesi ekonomik coğrafyasının temelini oluşturan gelir kaynaklarını aşağıdaki şekilde sıralandırarak sınıflandırmaya tabi tutabiliriz:

1- TARIM

A- Tahıllar
B- Sebzecilik
C- Meyvecilik
D- Bağcılık
E- Diğerleri (Bozkır kültürü)

2- HAYVANCILIK

A- Küçükbaş hayvancılık
B- Büyükbaş hayvancılık
C- Kümes hayvanları
D- Arıcılık

E- Balıkçılık
F- Yük ve taşıma hayvancılığı
G- Av hayvanları

3- YERALTI ZENGİNLİKLERİ (MADENLER):

Gürün ilçesi'nde ağır sanayi ile ilgili hiçbir işletme ya da faaliyet yoktur. Küçük sanayii sitesi dahi yoktur.1996 yılı Devlet İstatistik Enstitüsü yayınlarında Gürün ilçesi kalkınmada 4884. sırada gösterilmektedir. Bu da ilçemizin çok gerilerde kalmış olduğunun bir delilidir. Fabrika yoktur. Birkaç adet değirmenden başka fabrika yoktur. İlçemiz merkezinde 10 adet işçi çalıştıran tarım atölyesi, 10 adet oto tamir atölyesi, 10 adet lokanta, 15 adet marangoz atölyesi, 15 adet ayakkabı tamir ve yapım atölyesi, 6 adet benzin istasyonu, 2 adet küçük çapta basımevi, üç adet fırın, 15 kahvehane, 150 adet dükkan, mağaza vb. gibi işyeri mevcuttur. İki adet Banka Şubesi (Halkbank ve Ziraat Bankası) bulunmaktadır. 10 adet demirci dükkanı, iki pastahane, bir postahane, bir hastahane ve sağlık ocağı bulunmaktadır.

El sanatları olarak da ağaç oymacılığı, ve mermer atölyesi bulunmaktadır. Başören, Beypınarı, Yolgeçen, Akdere, Güldede, Yuva, Külah, Sarıca, Alacamezar, Eskihamal ve Reşadiye gibi köylerde gerilemiş olsa da halı ve kilim dokumacılığı bulunmaktadır.

İlçemiz ve köylerinde ağaçlandırma çalışmalarına hız verilmelidir. Önceki yıllara göre kavak ve selvi yetiştirilmesi dahil olmak üzere meyve ağaçlarında özellikle de dut ve ceviz ağaçlarında çok büyük ölçüde azalma olmuştur. Alabalık üretimi teşvik edilerek desteklenmek zorundadır. Yine büyükbaş ve küçükbaş hayvan üretiminin artırılması için gerekli teşvikler yapılmalı ve destekler sağlanmak zorundadır. Arıcılık üretiminde de gerekli teşvikler yapıldığı takdirde ilçe ekonomisine çok büyük katkıları olacaktır. Yem Fabrikası ve Gübre Fabrikasının kesinlikle yapılması şarttır. Köylerde damızlık hayvan ihtiyacının kaşılanması dahi sorun olmaktadır. İlçe merkezinde ve köylerde bulunan mermer rezervlerinin gerekli tespiti yapılarak gerekli yatırımlarla ekonomiye girdisi sağlanmalıdır. Köylerimizin büyük çoğunluğunda bulunan kireç rezervlerinin de uzmanlarca rezerv tespiti yapılarak bir kireç fabrikasının da kurulması elzemdir. Küçük çaptaki işletmelerin ve el sanatlarının teşvik edilerek desteklenmesi zaruridir. Zira ekonomiyi ayakta tutan girdilerin başından gelmektedir. Çünkü Gürün ilçesi'nin ekonomisinin temeli tarım ve hayvancılık dahi neredeyse yok olacak duruma gelmiştir.

Şuğul Vadisi ilçenin en önemli tarihi ve turistik merkezidir. Bu vadinin iç ve dış turizme açılması için gerekli tedbirler alınarak peyzaj, ziraat, mimar, kültür, turizm ve çevre konularında uzmanlarca etüdleri yapılarak gerekli rekrasyon alanı projesi geliştirilmelidir.

Gökpınar tesislerinin daha geliştirilerek gerektiği şekilde iç ve dış turizme

cevap verebilecek şekilde düzenlenmesinin sağlanması ve gerekli reklamının da yapılması zorunludur. İlçenin tanıtılması ve ekonomiye katkısının sağlanması için bu şarttır. Gökpınar Suyu'nun paketlenerek kaynak suyu olarak satılmasının yapılması da ilçe ekonomisine büyük girdiler getirecektir.

Sularbaşı-Suçatı-Ağaçlı köyleri arasında yer alan 1980'li yıllarda büyük bir kısmı tamamlanan sulama kanallarının kullanıma geçirilmesi ve kayıtlarda mer'a olarak gözüken yaklaşık 50.000 dönümlük mer'a vasfını yitirmiş tarıma elverişsiz arazi de atıl halden çıkarılarak bir an evvel ilçe ekonomisine kazandırılmalıdır.

D.S.I. tarafından yaptırılmış ve halen yarım bir halde bulunan "Gökpınar suyu sulama projesi"nin bir an önce bitirilerek bunun gerçekleştirilmesiyle birlikte çok büyük bir arazinin sulanması sağlanmış olacaktır. Aygır Gölü Suyu'nun da gerekli bir düzenleme ile bu bölgede bulunan arazilerin sulama ihtiyacının yapılacağı imkanlar dahilindedir.

Beypınar Köyü mevkiindeki küçük akarsuların üzerine yapılacak göller ile de başta Beypınar Köyü olmak üzere, Göbekören, Yolgeçen, Başören, Güldede vb. gibi köylerin arazileri ve içme suyu temin edilecek kapasitede bulunmaktadır.

GÜRÜN İLÇESİNDE TARIM:

Gürün ilçesi'nin arazisi toplamı 186100 hektardır. Bunun 94500 hektarı yani % 50.7'si mer'a arazisidir. 36100 hektarı ziraat arazisi olup, bunun 30500 hektarı (% 16.3) kıraç arazi, 5600 hektarı (% 3) sulanan araziyi oluşturmaktadır.

Bu miktar gerekli yerlerdeki ve bölgelerdeki sulama kanalları yapıldığı takdirde bu oran daha da artacak kapasiteye ve alana sahiptir. Ürün getirmeyen arazinin oranı çünkü 55500 hektardır. (% 29.5), ormanlık arazi ise çok azdır. Bunun sebebi de her geçen gün ağaçların ve bulunan ormanların bilinçsizce ve gereksiz biçimde kesilmesi ve hoyratça kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

Tarım arazisinin yani kullanılan veya kullanılabilen arazinin genel görünümü ise şöyledir:

Toplam arazi miktarı 36100 hektar. Bu arazinin ise;

570 hektarlık bölümü yani	% 1.57'si sebzecilik yapılan arazidir.
130 hektarlık bölümü yani	% 0.36'sı bağcılık (üzüm bağlarıdır)
1800 hektarlık bölümü yani	% 4.98'i baklagil ekilen alandır.
1800 hektarlık bölümü yani	% 4.98'i çayır ve çayırlık arazidir.
16500 hektarlık bölümü yani	% 45.70'i her yıl nadasa bırakılan arazidir.
14000 hektarlık bölümü yani	% 38.78'i hububat ekimine ayrılan bölümüdür.
1300 hektarlık bölümü yani	% 4.54'lük bölümü de meyvelik arazidir.

Gürün ilçesinde hububat olarak da başta buğday olmak üzere, arpa, yulaf, çavdar, nohut ve mercimek bazı yörelerde de fiğ olmak üzere genelde bu tahıl ürünleri istihsal edilmektedir.

Gürün Elması

Gürün ilçesi ekonomisinin temeli tarıma dayanır. Fakat bu tarım bilinçli ve tarım organizeli bir şekilde yapılamamaktadır. Zaten arazinin engebeli oluşu ve yeterli toprak analizleri ve tahlilleri yapılamadığından zaten verimsiz olan topraklarda yeterli ve gerekli üretim ve verim alınamamaktadır. Her ne kadar ilçede "ilçe tarım müdürlüğü ve zirai donatım kurumu" var ise de gereken cevabı verememektedir. Çünkü kapasitesi yeterli gelmemektedir. Zaten Gürün ilçesi köylerindeki göçün temel sebebi de budur. Ekilen ve dikilen araziden istenildiği ve beklenildiği kadar ürün alınamaması ve yapılan masrafın bile karşılanamamasından dolayı olmaktadır.

Gürün ilçesinin tarım ekonomisini oluşturan ürün ve ürün çeşitlemelerini şöylece sıralayabiliriz:

a- Tahıllar
b- Sebzecilik
c- Meyvecilik
d- Bağcılık
e- Diğerleri (Bozkır Kültürü)

a- TAHILLAR: İlçemiz Gününde tahıllardan başta buğday olmak üzere, arpa, çavdar, yulaf, fiğ, mercimek ve nohut yetiştirilmektedir. Çünkü bölgemizde tarımla birlikte hayvancılık yapılmaktadır. Bu ürünlerin samanlarından da hayvanların yiyecekleri elde edilmektedir. Hem bu nedenle ve hem de yöremizin iklimsel şartlarına en uygun olan tahıllar da bunlardır. Buğday çeşitlerinden zerun (zerin) tercan (kırmızı buğday) en çok ekilen buğday çeşitleridir. Bunların yanısıra da kılçıksız buğday kırmızı topbaş buğday, çalı basan vb. gibi buğday çeşitleri üretilmektedir. İlçemizde buğday üretiminin artırılması çalışmaları için Meksika türü ve Penjama türü buğday ekimleri yapılmaya başlanmıştır. Arpalar ise yazın ve güzün olmak üzere iki çeşit ve iki cinsinden ekil-

mektedir. Mercimek ekimi eski yıllara göre etkinliğini yitirmiş durumdadır. Nohut ekimi ise yine eskiden olduğu kadar olmasa da yine oldukça büyük miktarlarda üretimi yapılmaktadır. 1990 yılındaki körfez krizi nedeniyledir ki yöremizde de nohut ihracatının durdurulması sebebiyledir ki nohutun ekiminden de oldukça azalma söz konusu olmuştur. Tahıl üretiminin artırılması konusunda gerekli teşvik programlarının ve gerekli kredilerin verilmesi çiftçilerimiz açısından ve Gürün ekonomisi açısından çok önemli bulunmaktadır. Tarıma dayalı ekonomi gerekli çalışmalar yapılmadığı takdirde gittikçe kaybolmaya yüz tutacaktır. Gürün ekonomisinin temeli olan tarım göçleri sebebiyle durma noktasına gelmiştir.

GÜRÜN İLÇESİNİN TARIM ARAZİSİNİN DAĞILIMINI GÖSTERİR TABLODUR:

Gürün ilçesi toplam arazi miktarı 308100 hektardır. Yani 3081 kilometrekaredir. Bu rakam ise 1994 yılının ortaları itibariyledir. 1994 yılının sonlarına doğru Gürün ilçesi Gerdekmağara Köyü Kayseri ili Sarız ilçesine bağlanmıştır ve yine Çipil Köyü de Kangal ilçesine bağlanmıştır. Bu iki köyün sahip olduğu arazi miktar da gözönüne alınırsa Gürün ilçesi satıh sahası (yüzölçümü) nın 3081 kilometrekareden çok daha az olduğu ortaya çıkmış olur ki biz genelde1990 yılındaki resmi rakamlardaki yüzölçümü alanı olan 2797 kilometrekare ölçüsünü almış bulunuyoruz.

Gürün ilçesinde 1934 yılı resmi rakamlarına göre ekim alanı ve buna karşın alınan ürün miktarı aşağıda çıkarılmıştır:

Ürünün cinsi	Ekilen miktar (hektar)	Alınan Ürün Miktarı (Ton)
Buğday	8930 Hektar	13350 Ton
Arpa	1800 Hektar	4600 Ton
Yulaf	2 Hektar	4 Ton
Mısır	2 Hektar	4 Ton
Bakla	2 Hektar	3 Ton
Nohut	2 Hektar	5 Ton
Fasulye	5 Hektar	7 Ton
Mercimek	7 Hektar	10 Ton
Burçak	20 Hektar	30 Ton
Patates	35 Hektar	900 Ton

Kaynaklar:

1- İlçe Tarım Müdürlüğü Verileri (1994 yılı Ocak ayı)
2- Sivas Bülteni (1929-1934) Sayfa: 114, 115.

1993 yılı sonu itibariyle Gürün ilçesinde ekim ve dikim alanları:

Ürünün Cinsi	Ekilen Miktar (Hektar)	Alınan Miktar (Ton)
Buğday	8000 Hektar	
Arpa	1100 Hektar	
Çavdar	850 Hektar	
Yulaf	50 Hektar	
Kırmızı Mercimek	3 Hektar	
Yeşil Mercimek	3 Hektar	
Dolma Biber	0.1 Hektar	
Sivri Biber	0.1 Hektar	
Domates	65 Hektar	
Fasulye	60 Hektar	
Hıyar	40 Hektar	
Ispanak	4 Hektar	
Soğan	5 Hektar	
Patates	35 Hektar	
Yeşil ot	60 Hektar	
Kuru ot	60 Hektar	
Nohut	750 Hektar	
Armut	8 Hektar	
Ayva	6 Hektar	
Elma	450 Hektar	
Kayısı	365 Hektar	
Zerdali	250 Hektar	

TOPLAM EKİM ALANI: 12.164.2 Hektardır. Bu rakam 1993 yılı resmi rakamıdır. Bu tarihten 59 yıl öncesi ekim alanı (1934 yılı) resmi rakamları ise: 10.805 hektardır. Bu iki yıla ait rakamların karşılaştırılmasıyla da Gürün ilçesi tarımınında önemli bir artışın olmadığı çok açık ve net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Sadece iki bin hektarlık bir bölümün ekim alanı olarak artmış olduğu görülmektedir. Halbuki 1934 yılı resmi rakamlarında Ispanak, Soğan, Armut, Elma, Biber, Domates vb. gibi diğer tarım ürünlerinin ne kadar ekilmiş olduğu belirtilmemektedir. Bu tarım ürünlerinin ekilmiş olduğu o yıllara ait rakamlar ilave edildiğinde de altmış yıla yakın bir zaman içerisinde Gürün tarımında hiçbir artışın olmadığı da rahatlıkla ortaya çıkmış olmaktadır.

İşte bu olumsuz durum neticesiyledir ki Gürün ilçesinin ekonomisinin temeli olan tarımcılığın gerilemesi sonucunda da Gürün ilçesi nüfusunda önemli ölçüde göçler sebebiyle azalma görülmektedir.

İlçe tarımcılığının gerekli teşvik programları ve desteklenme süreciyle bu olumsuz durumun düzeltilmemesi halinde de ilçedeki göç dalgası daha da artacak görünmektedir. Çünkü ilçede gerekli tam kapasitede ne toprak tahlilleri ve ne de gerekli bilinçli bir tarımcılık yapılmamaktadır.

1993 yılı itibariyle Gürün ilçesinde bulunan tarım araçları tablosudur. (Köyler dahildir)

Traktör Sayısı	346 Adet
Karasaban	20 Adet
Hayvan Pulluğu	700 Adet
Kulaklı traktör Pulluğu	60 Adet
Ark traktör Pulluğu	2 Adet
Diskli Pulluk	35 Adet
Anız Pulluğu	800 Adet
Diskli Anız Pulluğu	300 Adet
Kültivetör	230 Adet
Merdane	25 Adet
Diskli ve diğer tırmıklar	45 Adet
Dişli Tırmık	3 Adet
Ot Tırmığı	180 Adet
Tahıl Mibzeri	170 Adet
Kombine Tahıl Mibzeri	80 Adet
Kimyevi Gübre Dağıtıcısı	3 Adet
Orak Makinesi	20 Adet
Harman Makinesi	90 Adet
Döğen	25 Adet
Traktörle çekilen çayır biçme makinesi	10 Adet
Sellektör (Eskihamaldaki seyyardır-Yolgeçendeki sabittir.)	
Yolgeçendeki iki tanedir.	4 Adet
Yem Kırma Makinesi	5 Adet
Sırt Pulverizatörü	250 Adet
Sedyeli Motorlu Pulverizatör Tozlayıcı	5 Adet
Kuyrukmilinden hareketli Pulverizatör	50 Adet
Motorlu Pulverizatör	40 Adet
Toplam olarak:	3200 Adettir.

(Kaynak: Gürün İlçe Tarım Müdürlüğü Verileridir.)

1994 yılı itibariyle (İlçe Tarım Müdürlüğünün 12.7.1994 tarihine göre) Gürün ilçesi çiftçilerine dağıtılmış olan gübre miktarı şöyledir:

Gübrenin Cinsi	Miktarı (ton olarak)
Amonyum Nitrat (% 23'lük)	57 Ton
Amonyum Nitrat (% 26'lık)	314.450 Kilogram
Üre (% 46'lık)	69 Kilogram
DAP (% 18.46'lık)	1343.450 Kilogram
Toplam olarak:	1.783.900 Kilogramdır.

B-SEBZECİLİK: Gürün ilçesi ekonomisinin büyük dayanağından birisi de ilçe merkezinde ve köylerinde yapılan sebzeciliktir. Bilhassa da Tohma Suyunun çevresinde bulunan bütün bölgelerde sebzecilik yetişmiş durumdadır. Başta Gürün ilçesinin merkezi olmak üzere, Çayboyu Mahallesinde, Suçatı Kasabasında, Tepecik Köyünde, Sularbaşı ve Yukarı Sazcağız Köyleri ile Eskihamal ve Yeşildere Köylerinde sebzecilik oldukça gelişmiş durumdadır. Bu yerlerde meyvecilikte gelişmiş durumdadır. Gürün ilçesinde uğraşılan sebzecilikte üretilenler ise şunlardır: Patates hemen hemen her yerde yetiştirilmektedir. Lahana, Salatalık, Ispanak, Biber, Domates, Fasulye, Nohut ve Mercimek, Sumak, çeşitli baharatlar, Kabak, Şekerpancarı, Kocabaş, Ayçiçeği, Mısır ve Çilek, Havuç, Soğan ve Sarımsak vb. gibi bitkilerdir. Bilhassada Çayboyu Mahallesinde lahana kültürü gelişmiş durumdadır. Bol miktarda yetiştirilmektedir. Kalorisi ve besin miktarı yönünden de oldukça zengin olan lahananın ortalama ağırlığı ise 15-20 kilogramı bulmaktadır.

Gürün ilçesinde sebzeciliğin ilerlemesiyle birlikte bahçe kültürü de gelişmiş durumdadır. Bahçelerde büyük arklarla su bağlanan yerlere Bent adı verilir ve bazı yörelerimizde buna Buhat adı da verilmektedir. Her bentin veya buhatın başında tarla veya bahçelere ayrılan kısımlarına gever adı verilmektedir. Bahçelerin özel olarak ayrılarak kısımlandırılmış bölümlerine yöremizde maşara denmektedir. Maşaraları her birinden ayıran yerlere tump adı verilir ve maşaraların alanı ise eni 10 adım uzunluğu ise 100 adım olmaktadır. Bu bölümlere evlek adı verilmektedir. Tarla içinde maşaraların bulundukları yerlere Mastaba-Mastafa adı da verilmektedir. Tarlaların veya bahçelerin uç kısmına da pöçük adı verildiği gibi etek adı da verilmektedir. Tarla veya bahçenin sürülmemiş kısmına da BOR adı verilmektedir.

C) MEYVECİLİK: İlçemizde bol miktarda bulunan ve kalitesi de yüksek olan meyve sebze yetiştirilmektedir. İlçe ihtiyacından fazlasını da dışarıya ihraç etmektedir. Bu fazlalık genelde Sivas, Kangal ve diğer ilçelere satılmaktadır. Gürün Elması Türkiye çapında meşhurdur. Güründe meyvecilik ve sebzecilik denilince akla Elma ve Kayısı gelir. Kayısının yanısıra Ayva, Badem, Yemiş (İğde), Dut, Vişne, Kiraz, Ceviz gibi meyvelerde yetiştirilmektedir. Kayısı ve Elma ilçe merkezi başta olmak üzere Çayboyu Mahallesi, Suçatı Kasabasında, Bahçeiçi Köyünde, Tepecikte, Aşağı ağaçlı, Sarıca, Eski Hamal ve Yeşildere Köylerinde yetiştirilmektedir. Güründe Kayısıya Erik adı verilmektedir. Bu da Can Eriği, Kara Erik, Şekerpare, Kayısı, Malatya asılı, toprak asılı. Zerdali (Acı erik) gibi çeşitleri bulunmaktadır. Kayısı meyvesi genelde bölgede kükürtlü odalarda daha kaliteli olması ve çok dayanması için tütsülendikten sonra çekirdeği çıkarılıp mümkün olduğu kadar da kurtulup depolanır bu şekilde de ihraç edilir. Bu ürüne ilçemizde İSLİM adı verilmektedir. Bunun yanısıra da gün sıcağında kurutulan kayısılar böyle de satılmaktadır ki buna ÇİR adı verilir. Çir genelde kompostolarda kullanılır. Ayrıca Elmanın kesilerek kurutulması şeklin-

de de ayrı bir çir türü vardır buna da yöremizde GAK adı verilmektedir. Kayısının ezilmiş marmelat haline de PELVERDE adı verilmektedir. İlçemizde yetiştirilen elma çeşitlerinden GÜRÜN ELMASI diye meşhur olan HEYVANİYE elmasıdır. Bununla birlikte Hünkür Elması (Hönkır-Tatoğ), sarı sultan, misket ve kara yaprak elması da bol miktarda yetiştirilmektedir. Kara yaprak elma çeşidi genelde Sarıca Köyünde yetiştirilmektedir. Üzüm, Erik ve Elma kurularıyla yapılmış özel kompostalara Güründe HOŞAF adı verilmektedir. Ekşi elma cinslerine ve tadına da MAYAHOŞ adı verilir. İlçemizde yetiştirilen Armut çeşidine HOCAMUZ adı verilir.

İlçemizde yetiştirilen bir başka meyve çeşidi de DUT'tur. Dut ise bilhassa Suçatı Kasabasında ve Bahçeiçi Köyünde yetiştirilmektedir. Bu yüzden kaliteli konuşmalarda Suçatı Kasabası halkından olanlara DUTÇU diye bu sebeple denilmektedir. Dut genelde kurutularak kuruyemiş olarak ceviz kavurga vb. gibi kışlık yiyeceklerle beraber yenildiği gibi dut meyvesininin sıkılarak ve ezilerek meydana getirilmesiyle meydana getirilen ve özel olarak yapılmış olan ürüne ise PEKMEZ adı verilmektedir. Dut ağaçtan toplanıldıktan sonra ezilir ve sonra da süzülür. Süzme kısmından pekmez yapılırken kalan posa kısmına da ŞİĞ adı verilir. Pekmez bilhassada dut pekmezi birçok hastalıklara şifa olduğu gibi çok da vitaminli bir üründür. Bu yüzden aranılan ve kıymetli bir besin çeşidimizdir. Dutun posa kısmı hayvan yemlerine katılırken dutun sıvı kısmı olan pekmezi ise kavurga ve cevize katılarak yenilir buna da kavut adı verilmektedir. Güründe bilhassa da 19. yüzyılın başlarında çok miktarda dut ağacı bulunurken bu sayı günümüzde çok azalmış durumdadır.

1993 yılı sonu itibariyle Gürün ilçesi ve köylerinde meyve ağaçları sayısını gösterir tablodur: (Kaynak: İlçe Tarım Müdürlüğü verileri)

Ağacın Cinsi	Adedi
Armut	1700
Ayva	400
Elma	115000
Erik	3000
Kayısı	121000
Zerdali	70000
Kiraz	2000
Şeftali	1000
Vişne	1500
Ceviz	4800
Dut	2000
Kavak (Köyler)	500000
Gürün ve Suçatı	1500000
Toplam:	2.322.400 Adettir.

1993 yılında İlçe Tarım Müdürlüğünün meyve ağaçlandırma teşvik programı çerçevesinde ilçe merkezine ve köylerine toplam 4800 adet meyve ağacı dağıtılmıştır. Bu ağaçların ise;

Kayısı ağacı fidanı	3000 adet
Elma fidanı	1000 adet
Armut fidanı	500 adet
Şeftali fidanı	300 adet

Piyasada ise halk tarafından muhtelif meyve ağacı olarak 10000 adet çeşitli yerlerden getirilerek Gürün ve köylerine dikilmiştir.

NOT: Meyve ağaçları sayısı bakımından İlçe Tarım Müdürlüğünün tahmini rakamlarıdır. Sadece kesin rakam ceviz ağaçlarıdır.

D- BAĞCILIK: Gürün ilçesinde eskiye nazaran oldukça azalmış durumda ve sayılı alanlarda bulunan bağlıklarda üzüm yetiştirilmektedir. Gürün'de Darende'ye nazaran az miktarda üzüm yetiştirilmektedir. Bunun sebebi de Darende'ye göre Gürün 1000 metre daha yüksek olması sebebiyledir.

Gürün ilçesinde (merkezde), Çayboyu Mahallesinde, Suçatı Kasabasında, Bahçeçi (tıhmın) Köyünde ve Tepecik Köylerinde ve Sularbaşı Köyünde üzüm bağları bulunmaktadır ve buralarda üzüm yetiştirilmektedir. Gürün ilçesinde yetiştirilen üzüm çeşitleri ise; Alişar, Aşılı, Siyah Aşı, Balma, Mazi, Kabarık vb. gibi türleridir. Bahçeiçi Köyünde üzüm pestili de yapılmaktadır.

E- DİĞERLERİ (BOZKIR-KIRSAL KÜLTÜR BİTKİLERİ): İlçemizde yetişen meyve ve sebze türlerinin haricinde ve kırsal bölgelerde kendiliğinden yetişen kırsal bitki türleri de bulunmaktadır. Bu bitkiler Gürün ilçesinin hemen hemen her yöresinde bitmiş olduğu gibi bilhassa da Tohma Suyunun veya Tohma Vadisinin bilhassa da Suçatı Kasabası ve Çayboyu Mahallesi arasındaki güneş yamaçlarında yaban inciri yetişmektedir. Fütühul Büldan adlı eserde bu bölgelerde ve Darende bölgesine incir ve zeytin ağaçlarının yetişmiş olduğu belirtilmektedir. Bu yüzdendir ki ilçemizde kırsal kesimde yetişen kırsal bitkiler oldukça çok miktardadır. Bunlardan bazılarını yazmak gerekirse şöyledir:

Böğürtlen: Bilhassada sulak yerlerde ve dere kenarlarında yetişmektedir. Siyah taneli olup üzümler daha seyrek olup yemişleri de duta benzemektedir. Böğürtlen ağacının meyvesi boğaz ve diş ağrılarına iyi gelmektedir.

Sumak Bitkisi: Bu ağaçsı bitki bilhassa da Çayboyu Mahallesinde Suçatı Kasabasında ve Tohma Suyu boyunca yetişmektedir. Rengi ise, kırmızı-mor renkte olup tadı ise ekşidir ve C vitamini bakımından da oldukça zengin bir yapıdadır. Yöremizde bu bitki baharatlar gibi yemeklerde kullanılmaktadır.

Kenger: Bahar ayında Gürün ilçesinin hemen hemen her yöresinde bilhassa da dağlık bölgelerinde yetişen bir bitkidir. Kökleri yenildiği gibi aynı zamanda dalları da yenmektedir. Uzayan dallarına yani meyvesine halk arasında ışkın-eşkın adı verilmektedir. Meyvesi soyularak yenilmektedir. Kenger bitkisinin kökünden de kenger sakızı adı verilen bir ürün elde edilmektedir. Bu sa-

kız mide ağrılarına ve ağız, diş sağlığına çok iyi gelmektedir ve aynı zamanda bu dondurma yapımında ve dondurulması konusunda da kullanılmaktadır. Yayla sakızı da adı verilen kenger sakızı Gürün ilçesinde ayrı bir gelir kaynağı olarak gelişme durumundadır.

Çıtlık: Yaprakları yeşil olup kökünden çıkarılan sakız kahverengi olur ve kenger gibi sakızı çiğnenmektedir. Kurutulan bitkiyle de harman yerleri süpürülür.

Kuzukulağı: Yeşil renkli olup genelde çayırlık yerlerde yetiştiği gibi aynı zamanda dağlık yörelerde de yetişmektedir. Bu bitki ekmeğin arasına konarak ve biraz da tuz atılarak yenmektedir tadı ekşi olan kuzukulağının C vitamini yönünden zengin olduğu uzmanlarca da belirtilmektedir.

Çiğdem: Bahar aylarında genelde kırsal bölgelerde olur. Meyvesi (kökü) çiğ olarak yenildiği gibi süt ile de sütlaçı yapılarak yenilmektedir. Köylerde bu bitkinin bitmiş olmasıyla birlikte baharın gelmiş olduğuna inanılır ve köylerimizde çiğdem eğlencesi adı altında çeşitli eğlenceler de düzenlenmektedir. (Folklor bölümüne bakınız.)

Alıç: Kırsal bölgelerde yetişen bir meyvedir. Fındık büyüklüğünde olan meyveleri yenmektedir ve C vitamini yönünden de oldukça zengindir çeşitli hastalıklara da iyi gelmektedir.

Kuşburnu (İtburnu): Yöremizde ciğil diye de bilinen bu bitki oldukça bol miktarda yetişmektedir ve meyvesinden de şurup, marmelat vb. gibi yiyecek ve içecekler yapılmaktadır. C vitamini yönünden de oldukça zengin olan bu bitki çeşitli hastalıklara da iyi gelmektedir.

Ezeltere: Su kenarlarında ve derelerde yetişen bu yabani bitki aynı maydanoz veya tere gibi ekmeğin içine konularak yenmektedir.

Karamuk bitkisi: Dere kenarlarında ve dağlık bölgelerde yetişen bu bitki yöremizde bol miktarda bulunmaktadır rengi koyu kırmızıdır ve meyvesi kaynatılarak şurubu yapılmaktadır ve çeşitli hastalıklara gerek kökü ve gerekse bu meyvesi çok iyi gelmektedir. (Halklaçları bölümüne bakınız)

Yarpuz-Narpuz: Dağ nanesi olarak da adlandırılan bu bitkiye genelde suyun kenarlarında rastlanmaktadır bilhassa da ayranlı çorbalarda ve pestikan çorbasında kullanılmaktadır.

Dereotu: Derelerde ve bahçelerde de özel olarak yetiştirilen bu bitkiyi salata olarak veya garnitür olarak kullanılmaktadır.

Göbelek (Mantar): Bilhassa da bahar aylarında ve güz aylarında yetişen ve rengi beyaz olan bu bitkiyi halk özel olarak toplamaya gider ve bununla da yemeklere katarak yediği gibi sadece kendisini de ateşte kızartarak yemektedirler.

Ebelik: Yeşil renkli olan ve genelde tarla bağ ve bahçelerde yetişen bu bitkinin yapraklarından sarma vb. gibi yemekler yapılırken değişik şekilde kullanıldığı yerlerde bulunmaktadır.

Yemlik: Bahar aylarında yöremizin özel bitkilerinden olan yemlik bilhassa da özel olarak toplanmakta yemekleri yapıldığı gibi tuz ile birlikte yufka ekmeğe dürülerek de yenilmektedir.

Madımak: Sivas yöresinin özel bitkisi olan madımak Güründe ve köylerinde oldukça bol miktarda yetişmektedir. Bahar aylarında hemen hemen her türlü yemeği yapıldığı gibi ayrıca da çiğ olarak yufka ekmeğe dürülerek de yenmektedir.

Keven: Eskiye nazaran oldukça azalmış durumdaki keven bitkisi 1800'lü yılların sonu ve 1900'lü yılların başlangıcında yöremizin en önemli geçim kaynaklarından birisini oluşturmaktaydı. Çünkü keven bitkisinden kitre denilen bir madde çıkarılmakta ve bez sanayiinde ve dokuma sanayiinde de kullanılmaktadır. Fakat halk bilhassada köylerimizde yakacak olarak bu bitkiyi söktüğü ve bilinçsizce yok ettiği içindir ki bu durum günümüzde mevcut değildir. Ancak korumaya alınırsa eskiden olduğu gibi kitrecilik geliştirilebilir bir hale getirilebilir.

Yalangı: Genelde kırsal kesimde yetişen bitkiyi yakacak olarak kullanılmaktadır ve çiçeklerinden de çeşitli hastalıklara şifa olarak kullanılmaktadır.

Kızılca Pancarı: Kırsal kesimde yaprakları toplanarak çörek veya kömbe yapılarak yenilen yeşil bir bitkidir ve genelde tarlalarda yetişir.

Ağcapancarı: Yöremizdeki kırsal kesimde yetişen bitki çeşitlerinden biridir ve yeşil renklidir. Bu bitkinin yaprakları toplanır ve çeşitli yemekleri yapılmaktadır.

Sirken: Yaprakları tarlalarda toplanarak çörek veya diğer yemekleri yapılmaktadır.

Tah: Aynı ıspanak gibi yapraklarından çeşitli yemekler yapılmaktadır.

Isırgan Otu: Yapraklarından çeşitli ilaçlar yapıldığı gibi kavrularak da çeşitli yemekleri yapılmaktadır.

Ebegümeci: Çeşitli hastalıklara şifa için kullanıldığı gibi aynı zamanda çeşitli yemekleri de yapılmaktadır.

Suvanak: Genelde çayırlık kesimlerde yetişen bu bitkiyi bazı ilaçlara şifa için kullanıldığı gibi bazı yemekleri bilhassa da çörekleri veya börekleri yapılarak yenilmektedir.

GÜRÜN İLÇESİNDE HAYVANCILIK:

İlçemiz çoğrafik yapı ve bitki örtüsü itibariyle hayvancılığa elverişli bir konumdadır. Çünkü ilçemizde yüksek yaylalar ve platolar, bozkırların oluşturduğu uzun bir arazi yapısı ve mükemmel ot alanları mevcut bulunmaktadır. Yaylalarda bulunan ot türleri ise genelde kısa ve sert niteliklidir. Otlar kısa ve sert olduğundan biçimi de zor olmaktadır. Bu yüzdendir ki kır kesimlerinde biçim işi yapılmadığından çok zorlu yaylım arazilerini oluşturmaktadır. Gürün ilçesine bağlı köylerde arazi yapısı hayvan barınması ve yetiştirilmesi açısından

çok verimli bir durumdadır. Çayır ve kısa mer'aların yaygınlığı hayvancılığı Güründe temel uğraş haline getirmiştir. Kısacası yayla alanı çok olduğundan bilhassa da yüksek kesim yörelerinde her evde küçükbaş ve büyükbaş hayvancılıkla uğraş ve geçim kaynağının temelini oluşturmaktadır.

Fakat yöremizde hayvancılığı etkileyen en önemli unsur kışların oldukça uzun sürmüş olması hayvanların yaklaşık 3-4 ay kadar içeride beslenmek zorunda kalmasıdır. Kış ayları içerisinde ancak onbeş veya yirmi gün dışarıya dağa otlatmaya götürülmektedir. Bu durumda sadece küçükbaş hayvanlar için (Koyun ve keçiler için) geçerlidir. Büyükbaş hayvanlar dağa götürülememektedir. Gürün ilçesinin köylerinde Tahtalı Dağı eteklerinde bulunan Göğdeli Yaylaları ve Salyurt Yaylaları onbinlerce koyunu barındıracak ve besleyecek derecede büyük ve küçükbaş hayvancılığın en elverişli bir bölgesidir. Bunun yanında İncesu Köyü, Davulhüyük, Kızılören, Gelloş (Koyunlu), Eskihamal, Kavak Köyü, Sarıca ve Yazyurdu vb. gibi tüm bölgelere gerek küçükbaş ve gerekse büyükbaş hayvan barındırılması ve beslenmesi hususunda en elverişli bölgelerdir. Eskiden Osmanlı döneminde Salyurt Yaylalarında ve Hara çiftliğinde koyunculuk ve atlar beslenmekte olduğunu tarihi kaynaklar belirtmektedirler. (Hara çiftliği Süvari atlarının barındırıldığı ve üretildiği yerlerdir.) Yine Osmanlı Devleti döneminde hatta Kadı Burhaneddin Devleti zamanında gerek Şam ve gerekse Halep bölgelerinde gelen Türkmen boylarına bu bölgelere kira karşılığında koyun otlatılması için izin verilmekte ve bunlara kiraya verilmekteydi. Hatta yakın zamanlara kadar Suriye'den ve Gaziantep, Urfa vb. gibi Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde koyun ve sürü sahipleri bu bölgelere gelerek hayvanlarını ilkbahar ayından son bahar aylarına kadar otlatmakta güz ayında da tekrar kendi bölgelerine gitmekteydiler.

Gürün'de genelde gerek koyunculuk ve gerekse diğer büyükbaş hayvancılıkla uğraşmaya halk dilinde "Malcılık ve Davarcılık" adı verilmektedir.

Yaz aylarında küçükbaş hayvanlarda büyükbaş hayvanlarda dağa otlatmak için götürülmekte bunlar için özel görevliler (Çoban-Sığırtmaç) tutulmaktadırlar. Küçükbaş hayvanlar yaz aylarında sonbahar aylarına kadar geceleride otlatılmakta olduğu için evlere getirilmemektedirler. Ancak gündüzler kuşluk vaktinde sağılmaları için köylere veya köyün yakın yerine "Yatak" denilen mevkiilere getirilmekte ve sağım işi bittikten sonra da tekrar dağlara götürülmektedir. Koyunlar için ayrı çobanlar tutulduğu gibi yaz ayı ortalarında da kuzular için ayrıca çobanlar tutulmaktadır. Güzün de bu iki sürü birbirine katılarak (Kuzu sürüsüyle-koyun sürüsü) birlikte otlatmaya götürülmektedir. Koyunlar ile kuzuların ayrılma işine "BER" adı verilmektedir. Koyun ve kuzulara her hafta uzun ve düzgün olan kayalıklara tuz vermeye götürülmesine de "Tuzlama" adı verildiği gibi bu yere de "Duz (Tuz) Taşı" adı verilmektedir. Koyunların kuzulama dönemine "Kuzlak" adı verildiği gibi "doğuracak koyuna da "Yozlak Koyun" adı verilmektedir. Kuzulayacak koyun yerinde duramaz ve

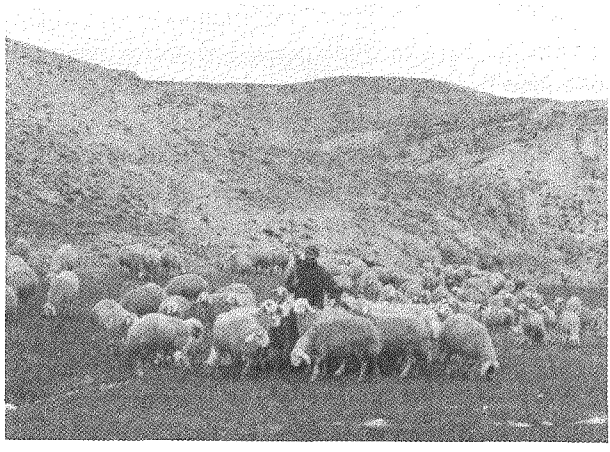

Resim 6

sancıdan dolayı dolaşır durur. Kararsız ve yerinden duramayan insanlara yöremizde buna benzetilerek "Ne yozlak koyun gibi dolaşıp duruyor yerinde duramıyorsun" denilir. Kuzuların ilk onbeş günlüğüne "Emlik veya Görpe" adı verilmektedir. Koyunları otlatmak için tutulan kişiye "Çoban" adı verildiği gibi. Koyun sahiplerine de her birine "Pernek" adı verilir. Çobana koyunbaşı bir ücret kesilir. Buna da "Koyun hahı (hakkı) adı verilir. Çobanın ücretinden hariç her pernek (koyun sahibi olan ev demektir) koyun sayısına ve kararlaştırılmasına göre çobana bir ay veya bir buçuk ay veya onbeş gün bakar. Yani onun her türlü yiyecek ve içecek, giyimini sağlar.

Güz ayına yakın bir zamanda koçlar koyun sürüsünden ayrılır ve bunun için ayrı bir koç çobanı tutulur. Koç ayında da koçlar sürünün içine bırakılır. Bu durumda her yörede birbirine benzeyen ve birtakım farklılıklar gösteren şenlikler ve ziyafetler düzenlenir bunun adına da "Koç katımı" denilmektedir. Her pernek kendi çobanına birtakım hediyeler götürür ve belirlenen bir evde toplanılarak her perneğin getirmiş olduğu yemeği yer sonunda dua ederler ve hayırlı uğurlu olsun dilekleriyle ayrılırlar. Güz ayının sonunda da her pernek kendi arasında görüşerek bir kış çobanı tutarlar. Kış çobanının aylığı genel olarak yaz çoban aylığının yarısı kadar bir ücret almaktadır.

Yöremizde her türlü hayvan yiyeceğine ALAF adı verilmektedir. Her türlü alaf otluk veya samanlık adı verilen yerlerde saklanmakta veya depo edilmektedir. Bu alafları genelde ise, yonca, goranga, fiy, ot, çayırotu, saman, kes (kurutulmuş ot), gazel (sararmış her türlü ağaç yaprağına verilen isimdir) yedirilmektedir. Son yıllarda da fenni yem verilmesi yaygınlaşmıştır.

İlçe merkezinde ise hayvancılık sadece inek besleme şeklinde ve az da olsa kümes hayvanları beslenmektedir. İlçemiz yöresinde genelde küçükbaş hayvanlarından ve büyükbaş hayvanları ve kümes hayvanları yetiştirilmektedir. Bunun yanısıra da yük ve taşıma hayvancılığıda gittikçe azalmasına rağmen yine de yetiştirilmektedir. Küçükbaş hayvanların barınaklarına AĞIL denirken, büyükbaş hayvan barınaklarına da AHIR adı verilmekte kümes hayvanlarının barınaklarına ise Kümes adı verilmektedir.

HAYVANCILIK İLE İLGİLİ KELİME VE DEYİMLER:

Davar: Koyun, keçi, teke (keçinin erkeğine verilen isimdir) vb. gibi hayvanlara verilen genel isimdir.

Şişek: Bir yaşındaki kuzuya verilen isimdir. (Dişi koyundur)

Toklu: Bir yaşındaki erkek kuzuya verilen isimdir.

Emlik: En son doğan küçük kuzuya verilen isimdir.

Kuzuluk: Kuzuların konduğu yerin adıdır.

Yatak: Koyunların dinlenmek için bırakıldıkları rüzgara açık yerin adıdır.

Çebiş: Dişi keçiye verilen isimdir.

Gidik: Keçinin kuzusuna verilen isimdir.

Teke: Erkek keçinin ismidir.

Dana: Bir yaşındaki buzağıya ve küçük inek yavrusuna verilen addır.

Düveğ: İki yaşındaki danaya (dişisine) verilen isimdir.

Camız: Dananın diğer adıdır.

Tay: At hayvanının yavrusuna verilen addır.

Sıpa: Eşek yavrusunun yöresel adıdır.

Kürük: Eşek yavrusunun yöresel adıdır.

Yöremizde küçükbaş hayvanların dışkılarına Kemre ve Gildik adı verildiği gibi büyükbaş hayvanların dışkılarının kurutulmuşuna da tezek adı verilmektedir. Yöremizde de yakacak olarak kullanılmaktadır. Her ikibaş hayvanların da dışkılarının yaşına Ahbun adı verilmektedir. Yöremizin en belli başlı bilhassa da kırsal kesimdeki yakacak kısmını tezek ve kemre oluşturmaktadır. Bu durum eskiden beri böyleydi. Yöremizde eskiden devlete ait bir kuruluşun kışlık yakacağının alınması için başkente müracaat edilir. Bu müracaatta başkente tezek alınıp alınmayacağı sorulur. Bunun üzerine de üst düzeydeki bürokratların tezeğin ne olduğunu bilmedikleri için yukarıdan gelen cevapta tezek nedir? Onu bildiriniz yazısı gelince buradaki yetkili de yukarıya şöyle bir yazı yazar:

"Tezek bir boktur
Kalorisi yoktur
Burdada çoktur
Alalım mı almayalım mı? Derken yukarıdan cevap gelir. O dediğiniz şeyden alınız ve kurumumuzun kışlık yakacak ihtiyacını karşılayınız.

GÜRÜN İLÇESİNDE YETİŞTİRİLEN HAYVAN TÜRLERİ VE GELİRLERİ HAKKINDA

1- Küçükbaş Hayvancılık: Küçükbaş hayvan ismi genelde, koyun, keçi, teke, koç vb. gibi hayvanlara verilen genel bir isimdir. Küçükbaş hayvan Gürün ilçesi merkezinden ziyade genelde köylerinden beslenmektedir. Gürün ilçesinde ve yörelerinde yetiştirilen koyun cinsi Akkerman cinsinden ve Kangal türündendir.

XIX. yüzyıl başlarında Gürün ilçe merkezinde sayı olarak resmi kayıtlara

göre 20776 adet koyun ve keçi, teke ve koç vb. gibi küçükbaş hayvanların bulunduğu belirtilmektedir. Bunların fiyatının da sağlam koyunun fiyatını 6 kuruş, koç ve kısır koyunun fiyatının da 2 kuruş olarak olduğu belirtilmektedir. Sağmal bir ineğin fiyatının 20 kuruş olduğu ve sağmal keçinin değerinin ise 4 kuruş olduğu belirtilmektedir.

Yöremizdeki koyunların % 90'ı ve keçilerin de % 95'i her sene döl vermektedirler. Kuzularda ise genel olarak zayiat % 0.0002 nespetindedir. Bir koyun günde 600 gram süt verebilmekte ve bir keçi ise 800 gram süt verebilmektedir. Koyun sütünün bir kilosundan 85 gram ve keçi sütünden de bir kilodan 40 gram yağ alınabilmektedir. Sütlern % 70'i yağ alınmasına % 20'side peynir alımına ve geri kalan % 10'luk bölümü de yoğurt veya süt olarak kullanılmaktadır. Bir koyun yılda bir defa kırkılarak yünü alınmaktadır. Ortalama olarak da bir koyundan 2,5 kilo yün elde edilmektedir. Şişeklerin yünü ise ortalama olarak bir buçuk kilo gelmektedir. Yöremizdeki koyunların üç yaşından ve daha yukarı olanları ortalama ağırlık olarak 25 kilo gelirken keçilerin ağırlıkları ise ortalama olarak 22 kilo gelmektedir. 1933 yılı resmi rakamlarına göre Gürün ilçesinde ve köylerinde bulunan küçükbaş hayvan sayısı aşağıdaki gibidir:

Küçükbaş Hayvanın Cinsi	Miktarı
Koyun	20825 Adet
Kıl Keçisi	7967 Adet
Tiftik keçi	207 Adet
Toplam olarak	28999 Adettir.

BELİRLİ YILLARA GÖRE GÜRÜN İLÇESİNDE KÜÇÜKBAŞ HAYVAN SAYISININ TABLOSU

YILLARI	CİNSİ (KOYUN)	CİNSİ (KEÇİ)	TOPLAMI
1972	139514 Adet	17932 Adet (kıl keçi)	157446 Adet
1973	189519 Adet	17932 Adet	207451 Adet
1984	137662 Adet	7030 Adet	144692 Adet
1989	164100 Adet	5493 Adet	169593 Adet
1992	118500 Adet	4150 Adet	122650 Adet Adet
1993	122650 Adet	(dahil) Adet	122650 Adet
1996	180000 Adet	(dahil) Adet	180000 Adet

B- BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK: Gürün ilçesinin ekonomisinin temelini oluşturan hayvancılığın birinci sırasını küçükbaş hayvan yetiştiriciliği alırken ikinci sırayı da büyükbaş hayvan üreticiliği alma Gürün ilçesi bugün olduğu gibi XIX. yüzyılın başlarında da büyükbaş hayvancılık ikinci sırayı almaktaydı. Bu yıllarda yetiştirilen hayvan sayısını 523 olarak göstermektedir ki bu sayıya sağmal büyükbaş hayvanların yanısıra öküz vs. de dahil edilmiştir. Bu sayı1933 yılı resmi rakamlarına göre manda sayısı 108, sığır sayısı ise toplam olarak 7249 adettir.

Büyükbaş hayvancılığı da küçükbaş hayvancılıkta olduğu gibi yine kırsal kesimde yaygın durumdadır. Eskiden Güründe de hemen hemen her mahallede en az 150-200 büyükbaş hayvan bulunurken ve köylerde de her evde en az üç-dört büyükbaş hayvan bulunurken bu sayı günümüzde azalmış durumdadır. Fakat ilçemizde son yıllarda büyükbaş hayvancılıkta üretiminde ve beslenmesi konusunda büyük bir ilerleme keydedilmeye başlanılmıştır. Yabancı ırkların CERSEY ve HOLŞTAYN tipleri sun'i tohumlama üretim şekliyle de artırılma yoluna gidilmiştir. Bölgemizde büyükbaş hayvancılığı da bilinçsizce ve yetersiz bir şekilde yapılmış olduğundan gereken ve yeterli bir üretim seviyesine ulaşılamamaktadır.

Belirli yıllara göre büyükbaş hayvan sayısını gösterir tablodur:

Yıllar	Sığır Adedi	Manda Sayısı	Toplam Miktarı
1900	523 Adet	?	523 Adet
1933	7249 Adet	108	7357 Adet
1972	18395 Adet	28	18423 Adet
1973	18395 Adet	28	18423 Adet
1984	9809 Adet	?	9809 Adet
1989	11435 Adet	?	11435 Adet
1992	11175 Adet	?	11175 Adet

(Bunların 6550 adedi yerli 4190 adedi melez ve 530 tanesi de saf kültür türündendir.)

1993	11273 Adet	?	11273 Adet
1996	20800 Adet	?	20800 Adet

(Bunların 10400 adedi büyükbaş hayvan 7800 adedi kültür melez ırkı, 2600 adedi yerli ırktan inektir.)

1996 yılı Ağustos ayı sonu itibariyle ilçemizde hayvancılıkla ilgili olarak "Hayvancılığı Geliştirme Projesi" adı altında 271 inek tabii, 510 inek seri olarak tohumlama çalışması yapılmıştır. Yine aynı proje kapsamında hayvan hastalıkları önleme faaliyeti olarak 10.400 sığır'a şapp ve 10400 sığıra da sığır vebası aşısı yapılmıştır. Ayrıca da enteze eftomomi, viprio, hepatit, şap, çiçek agalati gibi çeşitli hastalıklara karşı küçükbaş hayvan aşılanmıştır.

C- KÜMES HAYVANCILIĞI: Gürün ilçesinde hayvancılıkta en geri sırada gelen kümes hayvancılığı oldukça geri durumdadır ve halkın ihtiyacını bile karşılayamaz bir haldedir. Bu konuda da gerekli bir teşvik programının uygulanması şarttır. Her yıl ilçe Tarım Müdürlüğünce getirilmekte olan civcivler de ilçemizin gerekli kapasitesini ve açığını karşılayamamaktadır. 1933 yılı resmi rakamlarına göre Gürün ilçesinde 22955 adet tavuk bulunurken, 1339 adet horoz, 922 adet ördek, 429 adet hindi ve 81 adet de kaz bulunduğu belirtilmektedir.

1993 yılı Gürün ilçe Tarım Müdürlüğünün kümes hayvanlarını üretim için teşvik programı çerçevesinde ilçe merkezine ve köylerine toplam olarak 3500 adet et cinsinden tavuk civcivi, 2000 adet yumurta cinsinden tavuk civcivi ve

300 adet de hindi civcivi getirilerek dağıtılmıştır. Ve bu kurumun 1993 yılı sonu itibariyle Gürün ilçesinde ve köylerinde bulunan kanatlı (kümes) hayvan sayısı 54085 dir.

AV HAYVANLARI: Gürün ilçesinde ve köylerinde bulunan av hayvanlarından Keklik, Yabankazı, Yabanördeği, Yabantavuğu, Karatavuk, Sarıbülbül, Üveyik, Yabangüvercini, Abdurrahmanördeği, Mezmerdek, Güvercin, Arıkuşu, Sığırcık, Kallenguş, İbbük, Serçe, Kınalı, Angut, Yarasa, Cekceki, Toy, Vİttik, Yağlı İndizik, Çalıkuşu, Bıldırcın, Patan, Kelkarga, Alacakarga, Saksağan, vb. gibi kanatlı kuşlar (yabani) bulunmaktadırlar. Yabani hayvanlardan av hayvanı olarak bulunanlardan ise Tavşan, Tilki, Kurt, Çakal, Yılan, Kirpi, Sansar, Sincap vb. gibi hayvanlar bulunmaktadır. Av hayvanlarından Su kuşu, Cübbal, Kaya kuşu, Bejeka, Ağaçkakan, Mezar cikcikisi, Gözdelen, Tavşancıl, Kırmızı Bülbül, Güz Kuşu, Laklak, Mezmerdek vb. gibi kuşları sayabiliriz.

D- YÜK VE TAŞIMA HAYVANCILIĞI: Gürün iilçesinin arazi yapısı genelde engebeli olduğundan bilhassa da 1980'li yıllardan önce oldukça bol miktarda kullanılmaktaydı. Bilhassa da 1900'lü yılların başlarından yöremizdeki en büyük ve çok taşıma vasıtaları at, eşek ve katır idi. XIX. yüzyılın yarısında Gürün ilçesinde resmi kayıtlara göre adet olarak 555 adet at katır ve eşek, beygir bulunduğu belirtilmektedir. Bu konuda geniş bilgiler Gürün'e ait Temettu Defterlerinde mevcut bulunmaktadır. Yukarıda verilmiş olan resmi rakamlara köylerdekiler ve bu yvrelerde kullanılan yük ve taşıma hayvanları bu sayıya dahil edilmemiştir.

Tarım İlçe Müdürlüğünün1993 yılı sonu verilerine göre Gürün ve köylerinde at ve eşek yani tek tırnaklı hayvan olarak toplam adet 214'tür. Yine bu kurumun 1992 yılı resmi rakamlarına göre Güründe 214 adet at, 1910 adet eşek, bulunmaktadır. Belirli yıllara göre at ve eşek sayısı aşağıya çıkarılmış bulunmaktadır:

Yılları	At Sayısı	Eşek Sayısı	Katır Sayısı	Toplamı
1900	?	?	?	555 Adet
1972	726	5414	75	6215 Adet
1973	726	546	?	1272 Adet
1984	544	2618	?	3162 Adet
1992	214	1910	?	2124 Adet
1993	-	-	-	2124 Adet
1996	500	1000	10	1510 Adet

İLÇEMİZDE ARICILIK: İlçemizde her nasılsa arıcılık için elverişli bir arazi yapısına ve özelliğe sahip olmasına rağmen yine de arıcılık en geri sıralarda kalmıştır. Güründe arıcılık bilhassa da Ermeniler zamanında çok gelişmiş olduğunu yaşlılar bizzat anlatmaktadırlar. Bilhassa da Şuğul Mahallesinde ve Karahisar Köyünde yaşamakta olan Ermeniler'in arıcılıkta çok ileri bir durumda ol-

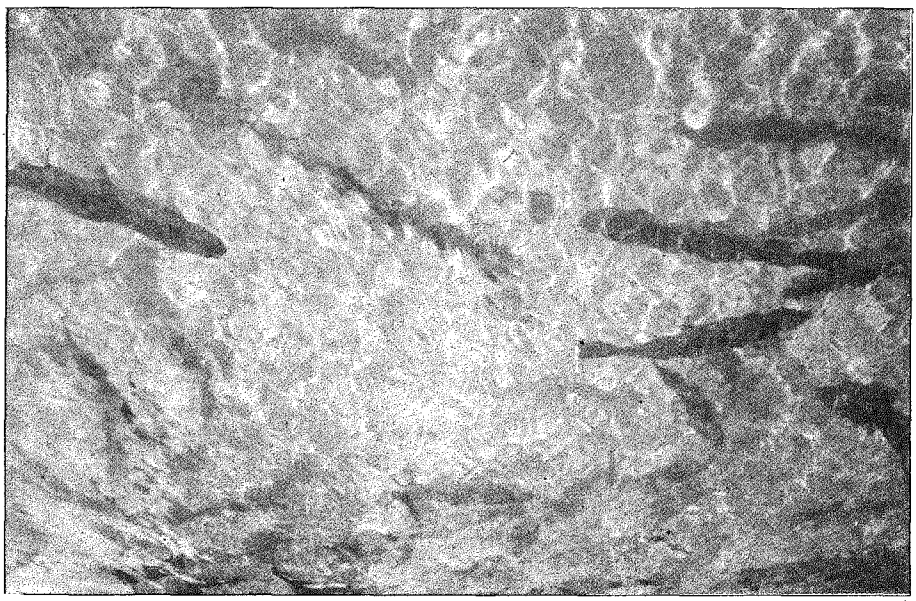

Resim 7

dukları anlatılmaktadır. Günümüzde ise Arıcılıkla uğraşan birkaç aile bulunmaktadır ve bu arıcılığı da amatör bir şekilde yapmaktadırlar. Bu yapılan arıcılık ise bir kısmı toprak Petek (karakovan) bir kısmı da fenni kovanla arıcılık yapmaktadırlar. Güründe 1993 yılı itibariyle 3700 arı kovanı vardır. 1995 yılında Kaymakamlık tarafından 700 kovanlık arıcılık teşviki yapılmıştır. Hâlâ çalışmalar sürdürülmektedir.

İLÇEMİZDE BALIKÇILIK: Tohma Suyunda tatlı su balıklarından Sazan, Alabalık ve Bıyık (Kefal) bulunmaktadır. Fakat Tohma Suyunun kirlenmesiyle balık oldukça azalmış durumdadır.

Gürün ilçesine bağlı bulunan Adere Köyünde ve Sazcağız sularında Alabalık bulunmaktadır. Yine bu sularda halk arasında bıyık olarak adlandırılan Kefal Balığı da bulunmaktadır.

Gökpınar Gölünde ise Gökkuşağı yerli türü alabalık bulunmaktadır. Gökpınar Gölünde 1970 yılından beri de alabalık kültür türünden balıkçılık yapılmaktadır. Yine alabalık üretimi Şuğul Mahallesinde ve Ağ Suyunda da üretilmektedir. Ayrıca Suçatı Kasabasında da alabalık üretim tesisi kurulmuştur. Güründe açılan Su Ürünleri Fakültesinin alabalık üretimini artıracağı düşünülmekte ve bu konuda da gerekli çalışmalar yapılmaya başlanılmıştır.

Gökpınar alabalık üretim merkezinde yılda 50 TON alabalık üretilmektedir. Alabalık üretim merkezinin kapasitesi ise (Havuz) 1300 metre küptür. 1 metre küp alanlık yerde 40 tane alabalık üretilebilmektedir.

GÜRÜN İLÇESİNDE YERALTI ZENGİNLİKLERİ (MADENLERİ):

Gürün ilçesi'nin hemen hemen her köyünde en az bir maden bulunmaktadır. Fakat gerekli çalışmalar ve araştırmalar yapılamadığından bu yeraltı zenginlikleri ne ilçe ekonomisini ve ne de ülke ekonomisine hiçbir katkı sağlamamaktadır. Sadece Otlukulise (Gökçeyazı) demir madenleri işletilmektedir. Güründeki mermer ocakları çalıştırılmaktadır.

Otlukilise (Gökçeyazı) Demir Madenleri: Konakpınar bucağına bağlı ve ilçemizin kuzeyindeki bu demir cevheri ilçemize kuş uçuşu takribi 15 km. uzaklıktadır. Gürün ilçesine bu köyümüz 28.5 kilometrelik bir yol ile bağlı bulunmaktadır. Cevherin taşındığı en yakın istasyon Kangal ilçesidir. Maden yatağı Demir Export Limited Şirketi tarafından ikinci sanayii hammaddesi olarak işletilmektedir.

Cevherin Özellikleri: % 53 FE tenör ve kalite de % 7.3 silisyumdioksit (SiO_2) % 1 MnO % 7.2 Al_2O_3

Rezervi: 12665067 Ton (Muhtemel-Görünen)

3404500 Ton (Muhtemel-Görünen)

Siyanitlere bağlı demir eriyiklerinin kireç taşlarını oynatması sonucu oluşan sideritlerin bozulmasıyla Hematit-Limonit, Masit cevherleri oluşmuştur.

A- Kötüyurt: Otlukilisenin 1 km. kuzeydoğusundaki (NW): 46.20 FE, IOM. Derinlikte 20.000 TON rezerve sahip bulunmaktadır.

B- Taşlıhüyük: Bugünkü Yılanhüyük Köyünün mezrası olan bu bölgede 1.5 km. kuzeyinde ortalama tenörü % 53.16 FE% 7.78 $Si0_2$ % 0.03 As% 0.04 P % 0.03 S% 0.083 Mn.dir. ve 26 metre 90 cm. derinliktedir.

TEPECİK KÖYÜ: Gürün ilçesinin güneydoğusundadır. Arazi tamamen Mezozoik yaşlı birimlerle kaplı olup onun üzerinde ince tabakalı kireç taşları gelmektedir. Cevher sedimenter olarak kireçtaşları içerisinde çökelmiştir. 189.000 TON görünen muhtemel rezerve sahiptir. % 45-50 FE'dir.

SARICA KÖYÜ: Sarıca Köyünde tenör kalitesi % 35 Cr_2O_3 TON görünen muhtemel rezerve sahiptir. Karakuyu Köyünde de bol miktarda mermer bulunmaktadır.

HAMALÇAYI KÖYÜ: Bu köyde ise, CROM TRİOKSİT (Cr_2O_3) cevherleşme serpandin içinde saçınım haldedir. Ve 2100 TON görünen muhtemel rezervededir.

Beypınar Köyünde bol miktarda kireçtaşı bulunmaktadır. Kömür ve Demir rezervleri de bulunmaktadır. Güneş Köyünde ise mermer yatakları bulunmaktadır.

KAYNAK:

1- TC. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı MTA. Genel Müdürlüğü I. Bölge Müd. Sivas İli Maden Varlığı-1992-Sayfa: 56, 57

2- MTA. Enstitüsü Yayınları Türkiye Demir Yatakları Kitap No: 136

3- Türkiye Maden Envanteri (illere göre) Kitap No: 179

GÜRÜN İLÇESİNİN İKLİMİ VE ÖZELLİKLERİ HAKKINDA:

Gürün ilçesinde iklim genelde karasaldır. Hem İç Anadolu'nun ve hem de Doğu Anadolu'nun karakteristik ikliminin özelliklerini taşımaktadır. Hem coğrafik yönden olduğu gibi iklimsel yönden de bu iki bölgenin her ikisinin de özelliğini taşımaktadır. Güründe meteorolojik yönde yapılan tahminlere ve bu tahminlerde elde edilmiş olan verilere göre15 yıllık süre içerisinde yapılan rasatlar ve tahminler sonucunda ortalama sıcaklık (1950-1987) 9.3°C en sıcak ay Temmuz ayıdır. Ortalaması ise 21.6°C dir. En soğuk ay ise Ocak ayıdır. Ortalaması 3.5°C dir.

Yıllık yağış ortalaması 319.5 mm. dir. Yağışlar bütün aylara ve mevsimlere dağılmakla birlikte en fazla yağış miktarı ilkbahar mevisiminde olur. Yıllık nisbi nem ortalaması ise % 55 dir. Donlu günler sayısı 102.5 gündür. Karlı günler sayısı ise 67 gündür. Kırağılı günler sayısı ise 40 gündür. Yaz günleri ortalama 78 gün olurken tropik yani çok sıcak günler sayısı ise 17 gündür. En sıcak günler genelde Temmuz ayına tekabül ederken en soğuk günler ise Ocak ve Şubat aylarında meydana gelmektedir.

Gürün ilçesi gerek Akdeniz ve gerekse, Karadeniz'e uzak ve kapalı olduğundan dolayı Karasal İklim hüküm sürmektedir. Bu yüzdendir ki iklimi yazları sıcak ve kurak kışları da oldukça soğuk ve karlı geçmektedir. Kış ayı uzun sürmektedir. Bilhassa da uzak ve dağ köylerinde karlar 4-5 ay boyunca kalır ve ilkbaharda güneyden Mart ayının sonlarına doğru esen Karayel (Kabayel) ile de karlar erimeye başlar. Bu mevsimde ilçenin tüm yörelerinde en çok yağış miktarı oluşmaktadır.

Gürün ilçesi merkezinde özellikle W sektöründe esen rüzgarlar etkili olmaktadır. Hakim rüzgar yönü NW dur. İkinci hakim rüzgar ise N ve SW istikametinde esmektedir. NW yönünde esen rüzgar ki buna POYRAZ adı verilir. Gürün ilçesinin köylerinde bilhassada yüksek yörelerde daha da çok kuvvetli esmektedir. Bilhassa ekinlerin oluşmasında ve harmanların savrulmasında fayda sağlamaktadır. SW yönünde esen rüzgara ise AŞAĞI YELİ adı verilir. Poyraz kışları karlarla kaplı yörelerde oldukça hayatı olumsuz yönden etkilemektedir ve fırtına yapmaktadır. Bu sebepledir ki yolların kapanmasına sebep olmaktadır. Bunun için Poyraz rüzgarına DELİ POYRAZ da denmektedir. Ayrıca bu iki yelin tersine esen bir rüzgar vardır ki bu da TERS YEL olarak bilinmektedir.

Mart ayı ise genelde Gürün ilçesinin dağlık köylerinde bir dert ayı olmaktadır. Çünkü Mart ayında her yer karla kaplı olmaktadır. Bu yüzdendir ki halk arasında bunu anlatmak için maniler veya türküler yakılmıştır. Mesela bunlardan birisi şöyledir: Mart ayı dert ayı, vb. gibi...

Korkma Martın kışından
Kork Abril'ın beşinden
Yolcuyu eder yolundan
Öküzü ayırır eşinden.

"Martta tezek kuruya, Abrilda seller yürüye" bu deyim de Mart ayının iyi geçmesi temennisini ifade etmektedir.

Mart ayıyla ilgili birtakım atasözleri veya deyimlerinden bazıları şunlardır:

"Gücük üzer, Mart gön yüzer." (GÜCÜK: Eski hesaba göre Şubat ayıdır. GÖN: Deri anlamına gelmektedir.

"Mart ayı dert ayı"(Kırımcada ise "Mart ayı, dert ayı" diye geçer)

"Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır." (Kırım Türkleri ise "Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır" diye telaffuz ederler.)

"Martın yazına, puştun sözüne güvenme"

"Mart kedisi gibi miyavlama"

"Mart havası gibi bir halde durmaz" (Sözünde durmayan ve kararsız olanlar için kullanılan bir deyimdir)

"Mart ile Nisan ağlarsa rençber (çiftçi) güler."

"Martın onbeşi yaz onbeşi kıştır."

"Mart dokuzundan sonra dağlar misafir alır." vb. gibi daha nice halk arasında dolaşan ve söylenen sözler bulunmaktadır ki bütün bu deyimler ise Mart ve diğer avların havaların, metorolojinin nasıl olacağını ve olduğunu belirtmektedir. 30 Ocak ile 22 Mart arasındaki günlere HAMSİN (Elli gün) denilmektedir. (Arapça kelimedir.)

Halk arasındaki takvim ile resmi takvimler arasında farklılıklar mevcuttur. Mesela halk arasında bilinen takvime göre her ayın başlangıcı ile resmi ayın rakamları arasında 13 günlük bir süre farkı vardır. Bunu misal olarak verirsek mesela Miladi Takvimde günler 13 MART'ı gösteriyorsa o gün halk arasında bilinen ve "baba dede hesabı da denen bu takvimde yeni başlamakta ve o gün Martın daha birinci günü sayılmaktadır. Halk arasında belirli ve sayılı kış günleri önemli sayılan fırtına günleri bulunmaktadır. Bunlardan birisi de "MART DOKUZDUR." Mart dokuzu her yıl resmi takvime göre 13 gün sonra olduğuna göre 13+9=22 Mart gününe tesadüf eder. Bu da Eski Türklerle İranlıların YIL-BAŞI olarak kabul ettikleri gün, Farsça bir kelime olan NEVRUZ terimiyle ifade olunmaktadır. Ancak kelime anlamı bakımından "YENİGÜN" anlamına gelmektedir. Bugün aynı zamanda Güneşin Koç Burcuna girdiği gündür. Bu da Miladi yıla ve takvime göre 22 Mart günüdür. Baba dede hesabına göre ise 9 MART günüdür. Bu da Nevruz Bayramı günüdür. Rumi Takvimde adı verilen ve takvim başı olarak kullanılan bu takvim Araplar'a İranlılar'dan geçmiştir. Türkler'de eski zamanlardan beri bu takvimi bilmekte ve kullanmaktaydılar. 9 Mart günü Türklerin Ergenokonda çıkış günleri olduğunu tarihi kaynaklarda belirtmektedirler. Mihrican günü olarak Türkler tarafından bilinen bu husus bugün İranlılar tarafından da bilinmektedir. Bu günde özel yemekler yapılır ve çimlendirilmiş buğdaylardan da özel yemek (Uğut) yapılmaktadır. Bu yemek bir çeşit buğdaydan yapılan tatlı türüdür. Mart dokuzundan sonra NEVRUZ-NAVRUZ ( ) adındaki bitki (Gül türü) ler de artık bitmeye ve yeşer-

meye başlamaktadır. Kısacası Mart dokuzu Türklerde önemli olduğu gibi Gürün ve yörelerinde de çok önemli bir gündür. Her ne kadar eskisi gibi halk arasında bu günlerde şenlik ve diğer hususların yapılması işi azalmış ve hemen hemen yok olmaya yüz tutmuşsa da MART DOKUZU hava durumu ve meterolojik açıdan önemini hâlâ korumaktadır. Yani halk arasında söylenmektedir. Halk arasında sadece Mart dokuzu veya Mart ayı değil diğer aylarda konuşulmaktadır. Mesela halk dilinde Ocak ayı "Zemperi-Zempari-Zemheri-Karakış" olarak adlandırılır ve söylenir ve böyle bilinir. ZEMHERİR kelimesi aslen Arapçadır. Kur'an-ı Kerimde de bu kelime geçmektedir. (Kur'an-ı Kerim İnsan Suresi 13.Ayeti Kerimesi) Kelime anlamı ise "Çok soğuk, dondurucu soğuk anlamına" gelmektedir.

Şubat ayı ise halk dilinde GÜCÜK denmektedir. Bazı yıllar 30 günden az çektiği veya geldiği için GÜCÜK-küçük, kısa, kısalmış" anlamlarına gelen bu kelime ad olarak verilmiş olduğu söylenmektedir. Kısa boylu insanlara veya nesnelere de GÜCÜK denmektedir.

Mart ayına ise Dert ayı, Yazbaşı, Kuzulama Avı vb. gibi isimler verilmektedir. Nisan ayına ise halk dilinde Abrıl denmektedir ki İngilizcede de böyle denilmektedir. Hititçede ise yeşil yer anlamına geldiğini tarihi kaynaklar belirtmektedirler.

Mayıs ayına ise çiçek ayı, çift çıkma ayı adları verilmektedir. Hazirana ise yaz ayı ilk Temmuz ayı denilmektedir. Halk dilinde TOMUS denir. Temmuz ayına ise orta yaz denildiği gibi TOMUS diye de söylenmektedir. Bu ayda nadas yapıldığı için KOTAN-KÖTEN (Pulluk) ayı adı da verilir. Ağustos ayına ise "Arpa ayı" denildiği gibi ot biçimi adı da verilir. Eylül ayına ise ilk güz ayı adı verilmekte ve GÜZ kelimesi ise Sonbahar anlamında kullanılmaktadır.

Ekim ayı ise genelde EKİM ayı olarak söylenmektedir. Kasım ayına ise KOÇ AYI denilmektedir. Çünkü bu ayda koçlar koyun sürüsünden ayrılmakta ve koç sürüye geri katılmaktadır. Koç katımı da denilen bu aya GAZEL AYI da denmektedir. Aralık ayına ise Karakış adı verilmektedir. 21 Aralık 30 Ocak arasındaki yerlere ERBAİN adı verilmektedir.

Halk arasında bilinen sayılı günlerden birisi de Abrıl beşidir. Abrıl beşi zamanında yağmur yağar ve halk arasındaki sayılı günlerdendir. GÜN DÖNÜMÜ ise bir başka sayılı gündür. Geyiğin karışmı, Ülker'in katışımı, gün dönümü diye söylenmektedir. Çünkü halk arasında geyikler ancak gün dönümünde ve gün dönümü gününde yeni ay başında ve ÜLKER yıldızının da batışı esnasında çiftleşmeye başlamaktadırlar.

Halk arasında bilinen sayılı günlerden birisi de Berdül Aceze: Koca karı fırtınasıdır. Bir diğer sayılı gün ise HIDIRELLEZ GÜNÜDÜR Kİ BU DA Miladi takvime göre 6 Mayıs günüdür. Hızır ateşi temsil etmekte ve ellez (ilyas) ise suyu temsil etmektedir. Halk arasında CEMRE diye bilinen üç cemre vardır ki cemre ateş, hareket canlılık anlamlarına gelmektedir ki tabiatın yeşermeye baş-

laması ve gökyüzünün gürlemeye başlamasının başladığı ilk üç haftalık süre ve bu ad verilmektedir. İlk cemre 20 Şubatta havaya düşer. Yani hava harekete geçer. İkinci cemrede 27 Şubatta suya, hareket ve canlılık gelir su buharlaşmaya başlar. Üçüncü cemrede ise 6 Marttadır toprak canlanmaya başlayarak harekete geçer. Halk arasında böyle bilinmektedir. Hıdrıellez günü halk arasında Hızır Aleyhisselam ile İlyas Aleyhisselamın buluştuğu gündür. Bugünde halk arasında eğlence yapılır ve kavut adı verilen bir yiyecek yapılır ki bu da buğdaydan kavrularak yapılan kavurgadan yapılmaktadır. Kavurga el değirmeninden öğütülerek pekmez veya şerbet ile yoğrularak misafirlere ikram edilerek yenilenir. O gün kavrulan kavurganın bir kısmından ayrılarak biberlik (tohumluk) buğdayların içine atılarak bereketli olması dileğinde bulunulur. Ayrıca yine buğdaydan yapılmış (un) bir yemek çeşidi olan KÖMBE-KÖMME yemeği de yapılır. Hatta bazı köylerde ise bu yemek baş öğün olarak gelen misafirlere ikram edilmektedir. Bunun sebebi ise Kömbe yemeğinin Hıdrellez günü yapılan Hızırellez günü Hızır A.S'ın gelip uğraması için evin uygun bir yerine konulmuş unun üzerinden eğer bi at nalı resmi bulunursa bu eve Hızır'ın uğradığına inanılır ve bu undan da bu kutsal yemek yapılarak bereketli olduğuna inanılan bu yemek misafirlere ikram edilir. Bugün Gürün ilçesinin bazı köylerinde KÖMBE yemeğinin baş yemek olarak yapılmasının ve gelen önemli misafirlere yapılmasının sebebi budur.

Baharın geldiğini müjdelemek için de bilhassa da çocuklar ellerine aldıkları ve adına da kazgıç-kösgüç adı verilen ve sapı ağaçtan olan ve ucu da demirden yapılan meceke benzer alet ile dağlara giderek ÇİĞDEM bitkisini toplar ve toplayabildikleri çiğdemleri de getirerek köyün içindeki evleri teker teker gezerek hediye ederler. Buna karşılık da evin kadını bunlara un, bulgur, yağ, şeker ve diğer yiyeceklerden hediye verirler. Çocuklar ile gençler topladıkları bu yiyeceklerin fazla kısmını satarlar ve birbirlerine hediye alırlar. Bir kısmını da uygun buldukları veya kararlaştırdıkları evde yemekler yaptırarak yerler ve eğlence düzenlerler. Buna çiğdem eğlencesi adı verilir.

Aynı buna benzer bir oyunda Zemheri 15'te Miladi Takvimde 29 Ocakta KIŞ yarısı adı verilen bir oyunu kış mevsiminin tam ortasında yani kış yarısında yaparlar. Gençlerle çocuklar aynı çiğdem eğlencesinde olduğu gibi yiyecekler ve hediyeleri ev ev dolanarak toplar bir araya gelerek paylaşırlar. Bu esnada da evleri dolaşırken deve oyunu, papaz, vb. gibi orta oyunu diye adlandırabileceğimiz oyunları oynarlar böylece eğlence yaparlar... Bu arada da tabiiki birtakım maniler ve türküler ezgiler söylemektedirler...

Kısacası halk arasında dolaşan ve iklimsel özellikleri içeren birtakım oyunlar oynanması ve birtakım özel günler ve eğlenceler tertip edilmesi Türk boylarınında Orta Asya'dan beri yapageldikleri ve Türklerin ikinci yurdu Anadolu'da da devam ettirdikleri örf, adet ve gelenekleri biçiminde ilçemiz Güründe de birtakım farklılıklar ve değişik adlarda da sürüp gitmekte ve hâlâ da de-

vam etmektedir. Bu özellikler ise Gürün ilçesinin ve halkının Türkün örf ve adetleriyle birlikte özdeşleşmiş ve bütünleşmiş olduğunu göstermesi bakımından çok önemlidir...

İLÇEMİZ GÜRÜN VE BİTKİ ÖRTÜSÜ:

İlçe merkezinde ve jetasyon ağaçlık formasyonu hakim halde bulunurken ilçenin genel coğrafik alanında ise step formasyonu hakim durumdadır.

İlçe merkezinde halen ağaçlandırma çalışması sürdürülmekte olan hali hazırda ilçe merkezinde meyve ağaçları (elma, armut, kiraz, vişne, kayısı, şeftali, vb. gibi ağaçları), selvi ve söğütlerden oluşmaktadır. Ağaçlandırma çalışmalarında çam ağacı ve fidanı dikilmektedir. Meyve ağaçlarından en fazla olarak ilk sırayı kayısı ağacı sonra da elma ağaçları takip eder ceviz ve dut ağaçları da oldukça fazla sayılabilir ise de eskiye oranla ceviz ve dut ağaçlarında çok sayıda azalma olmuştur. Bu konuda yeterli ve gerekli çalışmalar yapılmadığı takdirde Gürün ilçe merkezinde de meyve ağaçlarının sayı ve miktarca azalması daha da artabilecek miktarda azalmaktadır. Her ne kadar son yıllarda meyve ağaçlarında teşvik ve geliştirme konusunda bir miktar mesafe alınmış ise de bu gerekli seviyede bulunmadığından yetkililerin bu konuya titizlikle önem vererek üzerinde durmaları şarttır.

Gürün ilçe merkezinin haricindeki bölgelerde ise bilhassa meyve ağacı bakımından çok az seviyede bulunmaktadır. Step formasyonunun hakim bulunduğu bu yörelerde sınırlı sayıda kavak ve söğüt ağaçları bulunmaktadır. Zaten yarıdan fazlası soğuk bozkırlardan oluşan Gürün havzasının pek az bir kısmı da orta ve sıcak bozkırlardır. Bunların ise büyük bir bölümü otlaklar ve çayırlıklardır. Bilhassa çayırlar ve mer'alar yayla kısımlarında her ne kadar Doğu Anadoludaki yüksek boylu otlar seviyesinde olmasa bile ona yakın bir seviyede ve miktardadır. Bu durum ise ilçeye bağlı yayla köylerinin bilhassa da hayvancılıkla uğraşmaların büyük imkanlar sağlamaktadır.

Gürün ilçesinin 64 köyünden de az çok sebzecilik veya meyvecilik yapma işi başlamış bulunmaktadır. Bilhassa da Tepecik Köyü, Suçatı Kasabası, Yukarı Sazcağız ve Aşağı Sazcağız (sularbaşı) köylerinde, Eski hamal ve Sarıca Köyünde, Kılıçdoğan ve Yeşildere Köylerinde ikliminde elverişli olması sebebiyle her türlü meyve ve sebzecilik üretimi yapılmaktadır.

Diğer köylerde ise gerekli tedbirler veya teşvikler yapıldığı takdirde bilhassa sulu arazisi olan köylerimizde her türlü meyvecilik ve sebzecilik üretiminin yapılması imkanı vardır.

Gürün ilçesine bağlı Başören, Akdere, Camiliyurt köylerinde ardıç ve çam ağaçlarından oluşan küçük de olsa orman bulunmaktadır. Aslında Gürün ilçesi ve tüm köyleri ormanlıklarla kaplı iken günümüze kadar gerek yakılma veya kesilmek suretiyle yok edilmiş bugünkü durumuna getirilmiş bulunmaktadır. Salyurt Yaylasında da Ardıç alanından oluşan bir orman vardır. Çevre köy-

lerce her yıl tahrip edilerek kesilen bu ormanlık bölge koruma altına alınmıştır. Aslında tüm ormanlık alanlar koruma altındadır. Yuva köyünde ve külahlı köylerinde de az da olsa ardıç ve alıç ağaçlarından oluşan ağaçlık bir alan bulunmaktadır.

Kara ikliminin hüküm sürdüğü Gürün'de bozkır bitki topluluğu hakimdir. İlkbahar aylarında karların erimesiyle dağlar yemyeşil bir görünüm alırken İlkbaharı takiben de kurak yaz mevsiminin başlamasıyla da boz ve çıplak bir manzara halini alır. Çünkü maki topluluğuna benzer ya da başka bir ormanlık veya buna benzer bir bitki örtüsü bulunmaz. Ancak susuzluğa dayanabilen keven, sığır kuyruğu, çoban döşeği, kekik, yavşan, çalba, deve dikeni, eşek dikeni ve kangal adı verilen bitki örtüleri vb. gibi bitkiler bulunmakta ve bu tür bitki çeşitlerine rastlanmaktadır.

GÜRÜN İLÇESİNİN HİDROĞRAFİK YAPISI VE ÖZELLİKLERİ:

Gürün ilçesi'nin en önemli akarsuyu TOHMA ÇAYI'dır. Tohma Çayı iki kol halinde kaynağından doğduktan sonra Fırat Nehrine bu iki kol birleştikten sonra karışır. Tohmanın birinci kolu Gürün ilçesinin batı kısmındaki en büyük dağı olan Tahtalı Dağı (2719 m) nın eteklerinden Kındıralık Köyünün üst kısmından Beypınar Köyü ile Kındıralık arasındaki arazide (Börklü Deresi) çıkar. Aygır Gölü ayağı adı verilen küçük suyla birleşir ve Yeni Bektaşlı Köyü tarafındaki Ali Bey Yurdu Deresindeki suyla da birleşerek Kevenli Deresinden geçerek Kaynarca Köyünün önünden geçerek Osmandede Köyü'nün hemen altından Kışla Deresi doğrultusundan ve Kaşköy Deresiyle birleşerek Kaşköyün hemen altından ince bir kıvrım halinde uzayarak İncesu Köyünün içinden geçerek İncesu yazısını ortadan bölerek buradan da Davul Deresi suyuyla birleşip dar ve sarp bir mevkii olan Şuğul Dereleri boyunca Gürün merkezinin batısındaki Şuğul Mahallesine ulaşır. Burada deniz denilen derince birtakım göletler oluştuktan sonrada Gürün ilçe merkezinin ortasında Gürün'ü ikiye bölerek AKSU Mahallesindeki Aksu (Ağ suyu) yuyla birleşerek Çayboyu Mahallesinin de keza ikiye ayrıldıktan sonra Suçatı Kasabasına girişte Gökpınar ve Karahisar Suyuyla da birleştikten sonra Suçatı Kasabasının da ortasından Bahçeiçi Köyünden Avgun mevkiine ulaşır. Buradan da Darende ilçesine bağlı olan Yazıköy'ün de içinden geçerek buradan da Tepecik Köyünden çıkıp Ortaköyden geçerek Tohma Suyuna ulaşan bu dere suyunu da alan Tohma Çayı yine sarp ve dar bir mevkii olan Gürün'deki Şuğul Deresine benzer bir uzun derenin içinden geçtikten sonra Darende ilçesine ulaşır. Burada da Asudu (Günpınarı) Suyu ile birleşir. Daha sonra da Gedikağzı (Mengelis), Yenice ve Balaban Çaylarıyla beslenerek Mığıdı (Akçatoprak) Köyünde de Kangal Tohma'sı ile birleşerek kaynağından 200 kilometre uzaklıktaki Fırat Irmağına karışır. Bunun içindir ki Tohma Suyu Fırat Nehrinin batıdaki en önemli kolu sayılmaktadır. Bir harita üzerinden Tohma Suyuna bakılır ise, bu suyun Fırat'a karıştığı yerden iti-

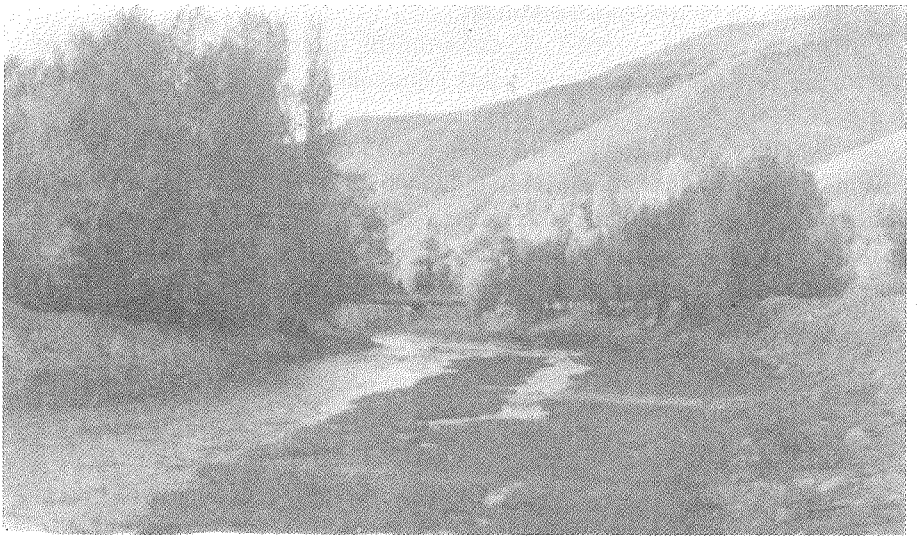

Resim 8

baren aldığı şekil büyükçe bir (Y) harfine benzemektedir. Tohma Vadisinden ise bu suyun vadi boyunca batıya doğru uzanan bölgelerinde kaynaklarına doğru gidildikçe bu (Y) harfleri çoğalarak küçülmeye başlar. Harfin birleştiği yere de halk dilinde SUÇATI adı verilmektedir. Mesela Telin Kasabasının bu ismi alması bundan dolayıdır. Gürün ilçesi Çayboyu Mahallesi (eski ismi GÜBÜN dür) nin ismi de Tohma Suyunun iki yakasında da yerleşme birimi olduğu ve bu suyun boyunca evler yapılmış ve yerleşilmiş olduğu için ÇAYBOYU ismi verilmiştir. ŞUĞUL ismi ise kelime anlamı itibariyle dar ve sarp yerlere ve içinde de şu geçen böyle mevkiilere verilen isimdir. Bu nedenle Gürün ilçesinde ve köylerinde böyle isimle anılan birçok yer ve isim vardır. Tohma Suyu Gürün ilçesi için hayati önem taşımaktadır. Gürün ilçesinin "YEŞİL GÜRÜN" olarak anılmasının ve meşhur olmasının sebebi de yine Tohma Suyundan dolayıdır. Tohma Suyunda Alabalık, Sazan, Bıyık vb. gibi tatlı su balıkları da yetişmektedir. Fakat günümüzde ise Tohma Suyuna ilçe merkezi konutlarının kanalizasyon şebekesinin boşaltılması ve mezbaha hanenin artıklarının ve diğer sanayii artıkları denebilecek artıkların da atılmasıyla beraber suyun kirlenmesi hatta sağlığı bile olumsuz yönde etkileyebilecek derecede bozulur bir hale gelmiştir. Hatta ilçe hıfzı sıhha kurulu bile Tohma Suyunda yıkanmanın sağlığa çok zararlı olduğu yönde karar çıkartmış bulunmaktadırlar. Halbuki Tohma Suyu başta Gürün ve Darende ilçeleri olmak üzere geçmiş olduğu her yöreye Mısırlılar'a Nil Nehrinin verdiği hayatı ve verimliliğini vermiş olduğu halde Nil gibi kendilerine hayat veren Tohma Suyunun kirletilerek el bile sokulamayacak hale getirilmesinin önlenmesi Tohmaya karşı bir vefa duygusu ve borcudur.

TOHMA SUYU HAKKINDA BİLGİLER:

Tohma: İsmi iki heceden oluşmaktadır. Bu ismin nereden ve nasıl kimler tarafından verilmiş olduğu kesin olarak bilinmektedir. Halk arasındaki rivayetlerde TOK-MA veya DOG-MA kelimelerinin zamanla değişerek TOHMA olduğu söylenmektedir. Zira DOĞMA kelimesi bir nehrin çıktığı kaynak çıkış yeri anlamına gelmektedir. MA eki ise bilindiği gibi eski dilde "SU" anlamlarına gelmektedir. Bu ek ile birlikte söylendiğine binaen "Su çıkan su" kaynağından çıkarak akıp giden su" anlamına gelmektedir. Ve yine TOG-MA: Çok su, bol su anlamlarına da gelmiş olduğu söylenmektedir. Her iki söyleniş şekliyle de MA: SU hecesinin veya ekinin kullanılmış olması bunu doğrular niteliktedir. Bazı rivayetlerde ise TOKMAK: DOĞMAK kelimesinin zaman içerisinde değişime uğramasıyla bu ismin yani TOHMA'nın verilmiş olabileceği de zikredilmektedir. Bu görüşün ise Orta-Asya'da, Tanrı Dağlarının kuzeyinde, Issığ Gölü, İlibalık, Uzkent, Taşkent arasında bir şehrin adının TOKMAK olması ve Türk boylarınca bu ismin çok kullanılmış olması durumu da bu görüşün doğru olabileceğini anlatmaktadır. Tohma Suyu yukarı bölgelerden (Gövdeli Yaylalarından) aşağılara doğru hızla ve çok hareketli bir şekilde akıp gitmekte adeta boşalmaktadır. Bu ise ilçemiz Gürün'ün eski devirlerdeki ismi olan TELGARİMMU kelimesinin de zamanla değişerek TOHMA'ya dönüşmüş olabileceği imajını da vermektedir. Çünkü TEL: Yüksek yer anlamına geldiği gibi, ĞAR ise Babilce'de "Mağara" anlamına gelmektedir. RİMMU ise Hititçe çivi yazısında "Su kabı, ibrik" anlamlarına gelmektedir. Yani "Yüksek Mağaraların Bulunduğu Su Veri" (bakınız Gürün ilçesinin adlarının nereden gelmiş olduğu bölümü) bu isimden dolayı da zamanla değişerek TOHMA ismini almış olması da olasıdır.

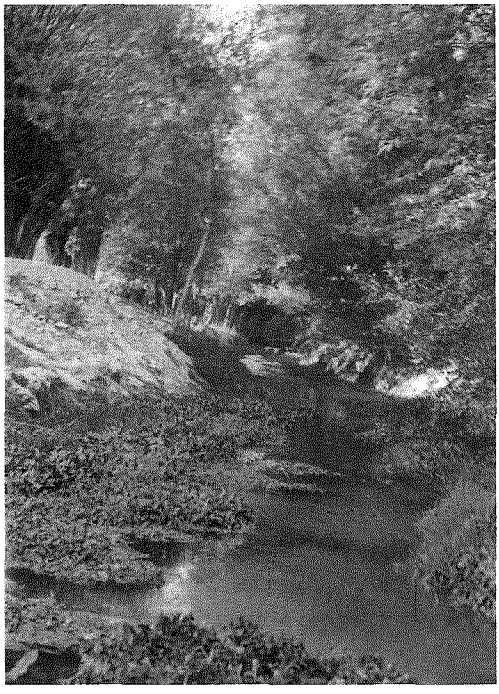

Resim 9
Gürün Tohma'sından Bir Görünüş
(Çayboyu Mahallesi Derebağ Mevkii)

Tevrat kitabının tekvin bölümü birinci ikinci ve üçüncü ayetlerinde ise Nuh A.S.'ın oğlu Yafes'in torunlarında ĞAMER ve onun oğullarından olan

TUĞURMA (TOĞARMA) ların da tarihin ilk aydınlanmaya başladığı zamanlarda gelerek bu bölgeye yerleştikleri ve bu bölgelerin de ismini bunlardan almış olduğunu yine tarihi kaynaklar belirtmektedirler. Bu nedenledir ki, TOHMA sözcüğü de bu isimlerin zaman içerisinde değişerek TOHMA şeklini almış olması da muhtemeldir. Ayrıca M.Ö. 715 yıllarında Kafkaslardan inerek Anadoluya gelerek bu bölgeleri istila eden SAKA-İSKİT kökenli THORLAR'ın da bu bölgeye kendi isimlerini vermiş olabileceklerini de yine tarihi kaynaklar belirtmektedirler. Ve yine Belazuri'nin Fütuhul Buldan adlı eserinde Tohma Suyunun isminin Araplarca KUBAKİB IRMAĞI olarak bilindiğini belirtmektedir. Çünkü Abbasi Halifesi El Mansur'un Hicri 139 tarihinde Malatya, şehrinin 30 mil uzakta Kubakip Irmağının boyunda birtakım karakollar bina ettirerek askerler yerleştirdiğini KUBAKİP Irmağının ise TOHMA Suyu olduğunu tarihi kaynaklar belirtmektedirler.

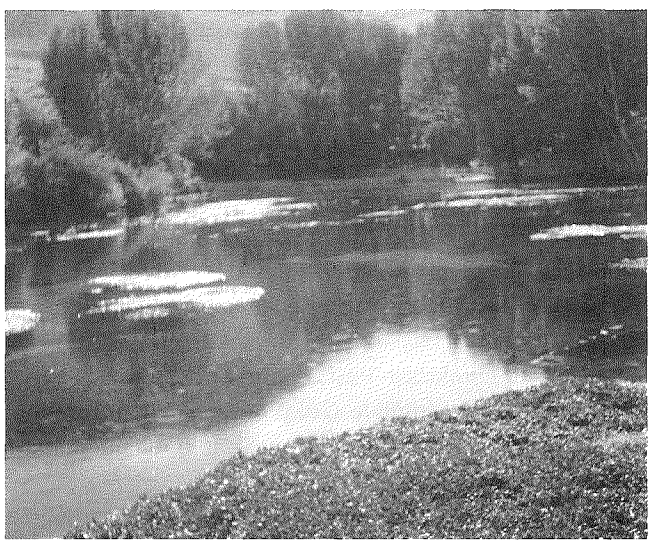

Resim 10

Bilindiği gibi Geç Hitit Beylikleri çağında (M.Ö. 1260-1232) merkezi Kayseri ve havalisinde olan TABAL Krallığı'na bağlı bulunan yirmiden fazla küçük krallıklar bulunmakta idi. Bu küçük krallıklardan birisi de "İştunda Krallığı" idi. Bu krallığın başında ise bu yıllarda tarihi kaynaklarda verilen bilgilere göre TUHAMME adındaki birisidir. İhtimak ki bu ırmak bu kralın isminden de kendi adını alarak Tuhamme ismi zamanla değişerek TOHMA olabileceği gibi aynı zamanda da Bizanslılar döneminde Anadolu'daki topraklarda adına "THEMA" denilen çeşitli eyaletlere ayırmışlardı. İşte bu isminde zaman içerisinde değişerek Tohma ismini alabileceği de çok muhtemel görünmektedir. (Bakınız Tabal Krallığı Bölümüne ve Bizanslılar Dönemine. Ayrıca Anadolu Uygarlıkları Tarihi. C. II Sayfa: 233 ve Yakın Şark. C. II Sayfalar: 281, 283, 313, 314 C. IV. Sayfalar: 22, 26, 291. Şemsettin Günaltay.)

GÜRÜN İLÇESİNİN DİĞER AKARSULARI VE DERELERİ HAKKINDA BİLGİLER:

GÖKPINAR SUYU: Gürün ilçesi Çayboyu Mahallesi Gökpınar mezrası içerisinde ilçe merkezine 10 km. uzaklıkta bulunan ve rakım olarak deniz seviyesinde 1350-1400 metre yükseklikte bulunan ve turizm açısından da önemli bir mevkiiye sahip olan gölün suyunun mavi (GÖK) renginden olması sebebiyle bu ad verilmiştir. Biri küçük ve diğeri büyük olmak üzere iki tane göl mevcuttur. Gölün etrafı 3000 metrekaredir. Alabalığı meşhurdur. Halen burada Alabalık üretim merkezi bulunmaktadır. Gökpınar'ın kuzeybatı yönleri kalkerli, güneyi ise granit kaya tabakası ile kaplıdır.

Gökpınar Gölünün bazı yerlerinin derinliği 30 metreyi bulmaktadır. 1971 yılında karayolları tarafından yapılan köprü ve 1987 yılında da 10 km.'lik tüm bölümünün de asfaltlanmasıyla buraya ulaşım daha da iyi hale getirilmiş bulunmaktadır. Elbistan-Gürün yolu üzerinde bulunması da Gökpınar Gölüne ayrı bir önem kazandırmaktadır. Gökpınar Gölünün suyu çok soğuk ve serraktır. Kireç oranı ise çok düşüktür. Gökpınar Gölü tabii bir akvaryum gibidir. Güneşin bütün ışıklarını yansıtmasıyla da ayrı bir özellik ve güzelliğe sahiptir. Etrafında ise kayısı ağaçları ve diğer ağaçlarla kaplı bulunmaktadır. Gölün kıyısında bir motel bulunmaktadır. Mesire yeri olarak bulunmaz bir güzelliktedir. Gökpınar Gölünde küçük bir kayık bulunmaktadır. Gökpınar Gölünün öneminin artması Güründe kaymakamlık yapmış olan Galip Demirelin ilgili çalışmalarıyla başlamıştır. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Su Ürünleri Kürsüsü Direktörü Prof. Zihni Erinci'nin ilgi ve alakasıyla Sivas Özel İdare Müdürlüğü İşbirliğiyle Gökpınarda Alabalık üretimine geçildi. Gökpınar Suyu ile Tohma Suyuna karıştığı mevkiinin arasında 160 metre seviye farkı vardır ki bu su kullanılmıştır.

AKDERE ÇAYI (Hurman Çayı): Akdere Köyünün arazilerinde çıkan bu suyun diğer adı da Hurma veya Hurman Çayıdır. Seyhan Nehrinin kaynaklarından ve kolundan birisini de oluşturmaktadır. Bol miktarda Alabalık bulunmaktadır. Bu suda gerek iç ve gerekse dış turizm açısından önemli bir konumda bulunmaktadır. Bu Çay Elbistan Ovasının sulanmasında da elbetteki çok büyük katkısı bulunmaktadır. Bozhüyük Deresinin Suyu da Hurman Çayının bir kolunu oluşturmaktadır.

AĞ SU (Aksu): Gürün ilçesinin içme suyunun büyük bir bölümünün karşılanmış olduğu bu suyun kaynağında büyük bir göl mevcuttur. Bu suyun bir kısmı içme suyu olarak kullanıldığı gibi diğer bir kısmı da bağ ve bahçelerin sulanmasında kullanılmaktadır.

Aksu Ağsu'yu Gürün merkezinde Tohma Suyuna karışmaktadır.

ELMABOĞAZI DERESİ: Kangal Tohması (Havuz Tohması) nın küçük bir kolu olan bu su Elma Boğazı Deresi Karadoruk, Konakpınar ve Dayakpınar Köylerinin arazilerinden çıkarak Havuz Tohmasına karışır.

SAKALTUTAN DERESİ: Sakaltutan Deresi ise yazın yaylalardan aşağılara

kadar bilhassa yaz aylarında ise suyu çok azalmakla birlikte bahar ve yaz aylarının ilk günlerinde Havuz Tohmasına ulaşarak karışmaktadır.

AYVALI DERESİ: Çöplü, Külahlı, Yuva Köylerinin arazilerinden doğan küçük derelerin birleşmesiyle meydana gelen ve Ayvalı (Şeref) Köyünde birleşerek AYVALI Deresi adıyla Tohma suyuna (Darende sınırında) birleşmektedir.

ORTAKÖY DERESİ: Tepecik Köyü değirmen altı mevkiinde ve Tepecik Köyünün içinde çıkmış olan bu su Yazıköy (Ortaköy) de Tohma Suyuna karışır.

ZAMANTI SUYU: Beypınar Köyünün son sınırlarını oluşturan (Pınarbaşıyla) Salyurt Yaylasından doğarak batıya doğru akan bu su Seyhan Nehrinin ayaklarını oluşturan ZAMANTI Suyunun bir koludur.

1926 YILI SAĞLIK BAKANLIĞI RAPORLARINA GÖRE GÜRÜN İLÇESİNİN İÇME SUYU SAĞLIK RAPORU VE TAHLİLİNİ GÖSTERİR TABLODUR

1- GÜRÜN TORAMAN CAMİİ SUYUNUN

Manzara	Berrak
Huşuneti Maa Derecesi	36
Kibritiyeler	Yok
Titritler	Yok
Mevaddı Uzviye Litrede	0.04 Gr.
Klorürler Litrede	0.001 Gr.
Hadit	Yok

NETİCE: Mevaddı uzviye ve mevaddı kilsiyesi fazla olduğundan hazmı güç ve mideye şişkinlik verdiği gibi uzviyesinin fazlalığı mecrasının açık ve her zaman televvüse maruz bulunduğundan şayanı tavsiye değildir.

2- SARAY DERE PINARI SUYUNUN

Manzara	Berrak
Huşuneti Maa Derecesi	36
Kibritiyetler	Yok
Nitritler	Yok
Mevladı Uzviye Litrede	0.004 Gr.
Klorürler	0.04 Gr.

NETİCESİ: Gerek mevaddı uzviyesi ve gerek diğer emlinası tabii miktarlar dahilinde olup mecrasının temiz ve televvüs etmemesi itibariyle sıhhate muzır (zararlı) değilse de yalnız mevaddı kilsiyesinin taam ve hazmı tes'ip edeceğinden kabili şürb kaba bir su numunesidir.

3- ÇAĞŞUR MAHALLESİ SUYUNUN

Manzara	Cüz'i bulanık
Huşuneti Maa Derecesi	25
Kibritiyeler	Eseri
Nitritler	Yok
Mevaddi Uzviye	0.22 Gr.

Klorür	0.001 Gr.
Hadit	Mevcuttur.

NETİCESİ: Mevaddı uzviyesinin fevkalade fazlalığı cihetiyle kilsiyesinin de tabii miktardan fazlalığı dolayısıyla sıhhate muzır (zararlı) bu su numunesidir.

4- HUYKESEN SUYUNUN ÖZELLİKLERİ:

Manzara	Bulanık
Huşuneti Maa Derecesi	28
Kibritiyeler	Yok
Nitritler	Yok
Mevaddi Uzviye Litrede	0.001 Gr.
Klorür Litrede	0.01 Gr.
Hadit	Cüz'i Miktarda Mevcuttur.

NETİCESİ: Gerek mevaddı uzviyesi ve gerek diğer emlihası tabii miktarlar dahlilinde olup mecrasının temiz ve telvvüs etmemesi itibariyle sıhhate muzır ise de mevaddı kilsiyesinin fazlalığı taamı ve hazmını tesvib edeceğinden kabili şürb kaba bir su numunesidir.

5- ASMAPINAR SUYUNUN

Manzara	Cüz'i bulanık
Huşuneti Maa Derecesi	32
Kibritiyeler	Fazla miktarda
Nitritler	Yok
Mevaddi Uzviye Litrede	0.015 Gr.
Klorür Litrede	0.03 Gr.
Hadit	Yok
Arsenik	Yok
Linom	Yok

NETİCE: Mevaddı kilsiyesinin fazlalığı ve mevaddı kipritiyesinin mevcudiyeti ve udiyeti taamı ve hazmi tes'ip edeceği gibi mevaddı uzviyesinin de fazlalığı televvüse maruz kalabileceğinden şayanı tavsiye değildir.

6- IRMAK (TOHMA) SUYUNUN

Manzara	Hafif bulanık
Huşuneti Maa Derecesi	21
Kibritiyeler	Yok
Nitritler	Yok
Mevaddi Uzviye Litrede	0.02 Gr.
Klorür Litrede	0.008 Gr.

NETİCESİ: Emlihası kilsiyesi mutavassıt miktarda mevaddı uzviyesi fazla olduğundan mecrasının açık ve televvüse maruz kalabileceğinden şayanı tavsiye değildir.

ANKARA 10 MAYIS 1926 DOKTOR ZEKİ RAĞIP

Kaynak: Sivas Bülteni Sayfa: 86, 87.

GÜRÜN İLÇESİNDE GÖLLER VE ÖZELLİKLERİ:

GÖKPINAR GÖLÜ: Gökpınar Gölünün alanı 3000 metrekaredir. Doğal bir akvaryum görünümündedir. Suyu çok tatlı olup ve soğuktur. Gölün rengi mavi-gök renginden olduğu için bu adı almıştır. Biri büyük ve küçük olmak üzere iki tane göl mevcuttur. Deniz seviyesinde ise 1350-1400 metre yüksekliktedir. Gökpınar Gölü iç ve dış turizme hizmet vermektedir. Gökpınar Gölü ilçe merkezine 10 kilometre uzaklıktadır. Yolu ise Çyaboyu Mahallesinde Kayseri-Malatya yolundan ayrılmakta ve Tohma Suyu üzerine yappılan 1973'deki bir köprüyle Elbistan-Gürün yolu üzerinde olması sebebiyle önemini bir kat daha artıran bu göle giden yol 1987 yılında asfaltlanmıştır.

Gökpınar Gölünün suyunun çok soğuk ve berrak olması sebebiyle çok iyi ve tatlı alabalık yetişmektedir. Ve devlet tarafından da yapılan suni alabalık üretim tesisleri kurulmuştur.

Gökpınar Gölünün suyu güneş ışıklarını günün çeşitli saatlerinde çok güzel bir şekilde yansıtmakta olduğu için tabii özelliğini ve güzelliğini daha da artırmaktadır. Gökpınar Gölü Sivas iline146 kilometre uzaklıkta bulunmaktadır. Gökpınar Gölünün içindeki kaynakta su kabarcıkları gözle görülecek şekilde bellidir. Gölün suyunun debisi 6.3 olduğu tahmin edilmiştir.

Aygır Gölü

Gökpınar Gölünün Suyu Tohma Suyuyla Suçatı Kasabasının hemen başlangıcında birleşmektedir. Tohma Suyu ile Gökpınar Suyu arasındaki yükseklik veya seviye farkı 160 metredir. Bu durumda Gökpınar Suyunun değerlendirilmesiyle bilhassa da Çayboyu Mahallesi başta olmak üzere Gürün arazisinin büyük bir bölümü sulanabilir hale getirilebilir. Ayrıca alabalık üretiminin daha da teşvik edilmesiyle bu üretim daha da artacaktır. Ayrıca iç ve dış turizmin artması için gerekli ilanatın ve reklamların yapılması da çok önemlidir. Burada bulunan motel daha da hizmet verilecek bir hale getirilebilir.

AYGIR GÖLÜ: Gürün ilçesine bağlı Yazyurdu Bucağı (Celikanyurdu) nın kuzey batısında, Yazyurdu-Beypınar Köyü, Yazyurdu-Kındıralık (Börklü) Köyü arasında bulunmaktadır.

BÖRKLÜ GÖLÜ: Kındıralık Köyü ile Beypınarı Köyü arasında ve yaklaşık 5-6 dönümlük bir alana sahiptir. Genelde de bahar aylarında kar sularının birik-

Uyuzpınarı Gölü: Karaören Köyündedir.

mesiyle meydana gelmektedir ve derinliği ise 5-6 metredir. Bu gölün suyu yaz aylarında azalmasına rağmen yine de çoğu zamanlar kurumaz fakat suyu büyük ölçüde azalmaktadır.

BERDİ GÖLÜ: Göbekören Köyünün kuzeyinde, Yazyurdu'nun da güneyinde bulunmaktadır. Beypınar, Kındıralık ve Yazyurdu Köylerine aynı uzaklıkta bulunmaktadır. Berdi kelimesi: Göktürk Kitabelerinde geçmekte ve Öztürkçe bir kelimedir. Kamış anlamına gelmektedir. Buraya Berdi Gölü denmesinin sebebi de zaten burada kamış otunun bitmesi ve bunların biçilerek ot yastıkların yapımında kullanmalarından ileri gelmektedir.

TARİHİ GÜRÜN EVLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Her tarihi kentin çevresi, fiziksel koşullar ne olursa olsun, bir tarihi dönemin görüntüsünü verir. Sosyal yapının ve kültürümüzün somut belirtilerinin en önemli görüntüsü yaşadığımız geleneksel evler ve onların biçimlendirdiği kent oluşumudur. Eski tarihi evlerimizdeki kent strüktürü Türkler'e ait belirli hayat anlayışını, sosyal davranış biçimlerini ortaya koymaktadır. Bu nedenle de tarihi kültürel mirasımız içinde eski Türk evlerinin çok büyük önemi vardır.

Tarihi-kültürel varlıklarımızın "yaşayan birer varlık" haline getirilmesi, korunması ve yeterince değerlendirilmesiyle bizden sonraki kuşakların faydalanabilmeleri süreci başlatılmış olacaktır. Bu sürecin başlatılması, tarihi varlıkların gereken anlam ve değeri kazanabilmeleri için de mutlaka korunması gerekmektedir. Eski eserlerin korunmasında ve yeni alanların planlanmasında iyi olmayan örnekler gün geçtikçe artmaktadır. Tarihin her dönemini yaşamış olan Anadolu topraklarındaki eski eserlere ve bu nitelikteki yapılara sahip çıkmakta geç kalınmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra birçok yönden değişime uğramış olan toplumumuz, eski eserlerin önemi, korunması ve kollanması konusunda yeni yeni bilinçlenmeye başlamıştır.

Tarihi evleri koruma çabalarının başarılı olması için ilk önce bu değerlerin korunması, elden çıkarılmaması gereklidir. Çünkü uygarlıkların beşiği olan Anadolu'da en çok zarar ve zaman içerisinde yok olan eserler görsel yapıtlar, yani sivil yapılardır. Geleneksel Türk şehirleri genelde, günümüz kent plancılığının önemli tasarım prensiplerine uygun bir haldedir. Mahalleler ve evler belirli bir plana göre yapılarak yerleşme düzeni uygulanmıştır. Geleneksel eski Türk şehirlerinde mahalle en önemli ölçektir. Mahallenin bir birimi olan evlerde dıştan içe doğru sokak, avlu, bahçe, taşlık, sofa ve oda sıralanmasına göre oluşturulmuştur. Kendi içine dönük bir plan tipine sahip bulunan geleneksel Türk evlerinin küçük ya da büyük kesinlikle bir bahçesi vardır. Bahçeden odaya kadar tüm birimlerdeki dekorları doğayla bütünleştirilerek Türk'ün dünya görüşü yansıtılmıştır. Türk, bir ön mekan saydığı için; önce bahçesini, sonra evini yapardı.

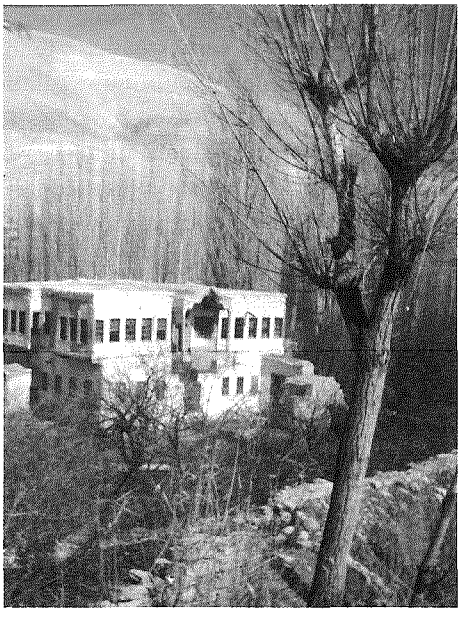

Karayar Mahallesi Hüsrev Bey Konağı

Geleneksel Türk evlerine ait bu mimari özelliği Fransız bir mimar olan Le Corbusier'nin (1887-1965) dikkatini çekmiş olduğu için: "Türk, evinden önce bahçesini yapar, ağaç diker, Fransız ise yapı için ağaçları keser!" demektedir. Bu nedenledir ki; Geleneksel Türk evinin yerleşim peyzaj değerleri, iç döşemesi, sosyal birikim dönemlerinin bir sonucudur. Bakımlı bahçe duvarları, taş ve tuğla döşeli avlularda çiçekler arasındaki Türk evini doğuran ona "evrensel boyutta özgün bir örnek" olma vasfını veren özellik kuşkusuz Türk toplumunun insana verdiği önem ve doğaya duymuş olduğu saygının bir sonucudur.

Eski Gürün Evlerinden Sadık Ağa Mahallesinden (Pınarönü) Sadık Ağa'nın Evi

Anadolu'da, bölgesel şartlar nedeniyle farklı yapım sistemleri, farklı malzemeler ve farklı yerleşme planları geliştirilmiştir. Örneğin: Güneydoğu Anadolu'da taş, Orta Anadolu'da taş ve kerpiç, Ege ve Akdeniz bölgelerinde taş mimari, Türklerin Anadolu'da geliştirmiş oldukları konut kültürünün özgün örnekleri: Batıda İç Ege'de zemin katı taş, üst kat ahşab ve kerpiç dolgulu, Doğukaradeniz'de ise ahşab stürüktürlü ev mimarileri oluşmuştur. Anadolu'da çağlar boyunca çok farklı kültürlerin yaşamış olması ve iklimsel değişikliklerin bulunması bu sonucu doğurmuştur.

Gürün ilçesi, genel görünümüyle tipik bir Orta Anadolu kasabasıdır. Tarihi çok eski olmasına rağmen, tarihi olmaktan ziyade bölgesel özellikleri taşıyan eski evler, tarihi yapıları bulunmaktadır. Eski Gürün evleri, klasik Türk (Osmanlı) evlerindeki özelliklerin tümünü yansıtmaktadır. İç ve dış ayrıntılarında kullanılan malzemeler sosyal yaşamın birer parçası durumundadır. Mahalle arasındaki cadde ve sokaklarda kullanılan taşlar bile özenle döşenilmiştir. Bugün çağdaş şehircilik ve mimarlık anlayışında eski ve tarihi evlerin korunması çok önemli bir yer tutmakta ve yenilenmesi yapılmaktadır. Bu nedenle de tarihi kültürel mirasımız içinde çok önemli bir yeri olan bu evlerimizin (Eski Gürün evlerinin) mutlaka koruma altına alınması gereklidir. Koruma çabalarının başarılı olması için ilk önce bu değerlerin korunması, elden çıkarılmaması gereklidir. Çünkü kaybolmaya başladıkları zaman, çevre koruması da zorlaşmaktadır. Tarihi-kültürel varlıklarımızın "yaşayan birer varlık" haline getirilmesi, ko-

Eski Gürün Evlerinden Birisi
Lise Caddesi

runması ve yeterince değerlendirilmesiyle bizden sonraki kuşakların faydalanabilmeleri süreci başlatılmış olacaktır. Bu sürecin başlatılması, tarihi varlıkların gereken anlam ve değeri kazanabilmeleri için de mutlaka korunması gerekmektedir. Eski eserlerin korunmasında ve yeni alanların planlanmasında iyi olmayan örnekler gün geçtikçe artmaktadır. Çünkü günümüzde, yaşam biçimlerinin değişmesinden dolayı, arsasından faydalanarak daha çok ev yapmak ve yol genişletmek için tarihi Gürün evleri hızla yok edilmektedir. Bundan kırk-elli yıl öncesinde eski Gürün evlerinin sayısı oldukça fazla, Gürün ilçesi'nin görünümü daha güzeldi. Fakat yetkililerin ilgisizliği ve halkın bilgisizliği nedeniyle sivil yapıların birçoğu yıkılmış, birçoklarının da yerine yeni binalar yapılmıştır. Böylece eskiyi hatırlatan yapıtların azalmasına neden olunmuştur. Gürün ilçesi'nin geçmişi hakkında bilgi veren sayıları mahdut eski Gürün evleri korunmadığı takdirde bu evlerin de ortadan kalkmasıyla Gürün ilçesi, sıradan bir şehir ve beton yığını haline gelecektir. Eski Gürün evlerinin bölgesel özellikleri kendilerine ait güzellikleri bulunmaktaydı. Fakat eski Gürün evlerine ait özellikler günümüzde kaybolmaya yüz tutmuştur. Eskiden kasabadaki evlerde dokuma tezgahlarında çok değerli kumaşlar dokunarak odalarda sergi olarak kullanılmaktaydı. Eski Gürün evleri bir, iki, bazıları da üç katlı, üzeri çamurla sıvalı, ahşap, karkas binalardır. Yapı taşı, kerpiç veya çeşitli malzemelerin kullanılmasıyla dolgu biçiminde yapılmıştır. Evler yapılırken aile mahremiyetine son derece özen gösterilmiştir. Evlerin dış kısımların da hemen hemen bir iki katlar ile avlular üç metre yüksekliğinde yapı veya moloz taşlarıyla ahşap hatıllı duvarlarla örülmüştür. Sokakta evin iç kısımlarının görünmesi mümkün değildir. Pencereler üst katlarda kafesli veya kapaklı olurdu. Evlerin ana (giriş) kapıları genellikle çift kanatlı olur, ceviz ağacından yapılır, dövme demir kuşaklar ve iribaşlı çivilerle bağlı bulunurdu. Kapı kulpları ve tokmakları da dövme demirden yapılırdı. Kapı kulpları aynı zamanda kapı tokmağı işlevini de görür, gelen bir kimsenin içeriye girmiş olduğunu haber vermiş olurdu. Tarım kültürünün bir neticesi olarak eski Gürün evlerinde at veya

öküz arabası da girebilsin diye geniş ve büyük yapılmış kapılar demirciler çarşısında el emeğiyle yapılmış menteşe, çivi ve kulplarıyla avludan bahçe veya taşlığa (sokağa) açılırdı. Dayanıklı malzemeler kullanılmasına özen gösterilerek eskiden bol miktarda bulunduğu için tavan döşemesi olarak ardıç ağacı kullanılmıştır. Odaların tavan kaplamaları ahşap işlemeli olurdu. Pencereleri çoğunlukla çift kanatlı olur. Günlük yaşam içerisinde bazen sofa ve iki oda arasında bulunan eyvanda oturulurdu.

Eski Gürün Evleri Lise Caddesi

Birçok eski Gürün evinde eyvanının yanında çıkmalarla birlikte devam eden korkulukları, ahşap bir balkonu bulunurdu. Yani eski Gürün evlerinin büyük bir kısmı cumbalıdır. Bu evlerin bir kısmının balkonları bir kısmının da odaları cumbalıdır. Yani balkonlarının ve odalarının bir kısmı sokağa doğru çıkarılmış biçimde, alt kısmında destekli bir şekilde yapılmış olan evlerdir. Eyvanlar yaz aylarında oturma yeri olarak kullanıldığı gibi kışlık yiyeceklerin kurutulduğu yer olarak da kullanılmaktaydı. Aile evin üst katında oturur. Mutfak ve banyo, oturma ve yatak odaları vb. gibi yerler evin üst katında bulunur. İşlevsel nedenlerden ötürü, depo, kiler, ahır ve ağıl, samanlık (alaflık) her zaman alt katta yer alır: Fırın, tandır, aşgana, oturma yeri, çeşme ve hela ile kümeslik evin bahçesinde bulunurdu. Evlerin dış dünyayla bağlantı kurduğu avlu kapılarının iç veya dış kısmında dut ağaçları (dutluklar) bulunurdu. Eskiden evden eve akan ark içindeki su hem günlük temizlik ihtiyacında ve hem de bahçe sulamalarında kullanılırdı. Çünkü evin ihtiyacına göre kapının önünde az çok sebze ve meyve yetiştirilirdi. Bu suyu komşuların da kullanacağı düşüncesiyle asla kirletilmezdi. Bu durum birlikte yaşama bilincinin saygı ve hoşgörünün eskiden günümüze oranla daha fazla olduğunu göstermesi bakımından çok önemlidir. Eskiden insanlar birbirlerine (komşularına) daha saygılıydılar. Bu saygıyı aynı zamanda doğaya da gösteriyorlardı. Çünkü çevre temizliğine önem veriyor, suları kirletmiyorlardı. Bugün yaşlılarımız değil çeşme sularının, hatta Tohma Suyunun dahi içilecek kadar temiz olduğunu anlatmaktadırlar. 1926 yılı Sivas ili bülteninde de Tohma suyunun bu yıllarda içme suyu olarak kullanılabilecek kadar temiz olduğunu bildirmekte ve içindeki madde oranlarını belirtmektedir. Eskiden Gürün ilçesinin sokaklarının büyük bir kısmı taşlarla (eski İstanbul sokakları gibi) dö-

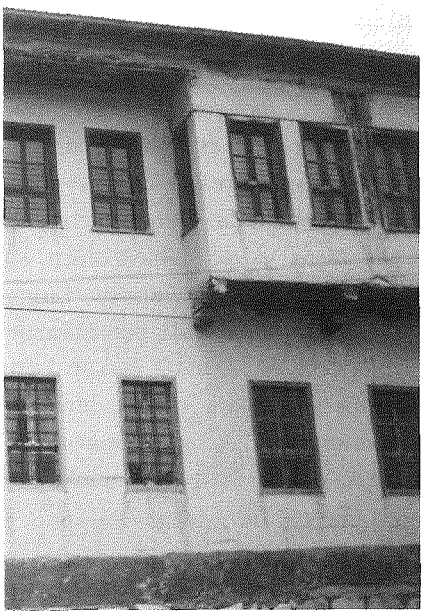

Uzun Ali Konağı
Keten Çayın Mahallesi

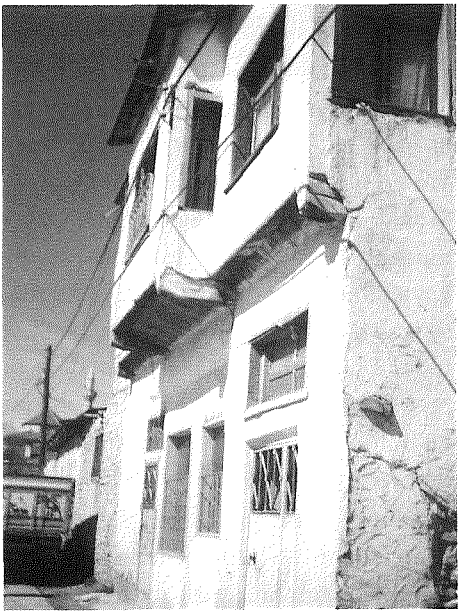

Saraç İsmail'in Evi Yapılış Tarihi: 1799
Karatepe Mahallesi

şeliydi. Mahalleler ve evler çok bakımlı ve temizdi. Her sokakta halkın yararlandığı bir çeşme vardı. Eskiden günümüzde olduğu gibi trafik sorunu yoktu ve çocuklar cadde ve sokaklarda alabildiğince Gürün yöresine ait (ara getti, hay masıra, cıscıs, deve, yağ satarım bal satarım, misket, kale, yeşiltaş, üşüdüm vb. gibi daha nice) çocuk oyunlarını serbestçe oynarlardı. Evlerin bahçesinde gündüz ve gece sefaları yapılır, eyvanlarda çeşit çeşit çiçekler ve güllerin açtığı avluda, üzümünde, yaprak ve koruğunda faydalanılan asmaların bulunduğu çardakların altında oturulurdu. Kadınlar Gürün Şalından dokunmuş elbiselerinin içinde sofalarda yöremize ait şal, halı, kilim, minder, yastık, kirlet vb. gibi oda sergisi ve el sanatlarını dokuyarak üretime katkıda bulunurlardı. Evin odalarında, üzeri dantelalı beyaz örtülerin bulunduğu dört yanı boydan boya dolanan, çeşitli kök boyalarında kilim ve halılarla örtülen pencere boyu sedirlerde oturulur. Halı, kilim, minder, yastık ve kirletler oda sergisi olarak kullanılırdı. Minder, yastık, kilimler ve benzeri el sanatlarından meydana getirilmiş iç mekan donanımı odalara renkli ve zengin bir rahatlık verir. Oda kapısının yan duvarında veya başka duvarda bulunan ve adına yüklük denilen dolaplara konulur, evin ihtiyacına göre döşek, yorgan, yastık, çarşaf ve şilteler istif edilirdi. Dolayısıyla Gürün ilçesi, geçmiş dönemin kültürünü bağrında taşıyarak bugüne değin getirmiş olan bir kültür beldesidir.

GÜRÜN İLÇESİNDE YERLEŞME BİRİMLERİ VE YERLEŞME DÜZENLERİ HAKKINDA BİLGİLER

Yerleşme birimlerini oluşturan mesken yerlerinin yerleşme düzenleri, toplu veya dağınık olmaları kuruldukları yerin coğrafik özelliklerine ve iklimsel şartlarına bağlı bulunmaktadır. Coğrafik özelliklerin ve iklimsel şartların olumlu veya olumsuzlukları yerleşme düzenlerini etkilemektedir. Yerleşme biriminin kurulmuş olduğu yerin düz veya engebeli, alçak ya da yüksek oluşu, su kaynaklarının az veya yeterli miktarda bulunuşu nedenleri de yerleşim birimlerinin küçük veya büyük oluşu, sık veya dağınık kurulmasında etkili olmaktadır. Doğu Anadolu ile İç Anadolu bölgesinin geçiş noktasında (rakım 1250 metre) bulunan Gürün ilçesi, Fırat Irmağı'nın önemli bir kolu olan Tohma Suyu'nun kenarında kurulmuş, karasal iklimin hüküm sürdüğü, coğrafik konumu engebeli, bir yerleşim merkezidir. Tarihi çok eski çağlara kadar uzanmaktadır.

E-23 karayolu Tohma Suyunun kenarında ve Gürün ilçesinin de içinden geçmektedir. Evler ilçe merkezinin can damarı olan Tohma Suyunun kuzey ve güney kenarlarına yapılarak dere boyunca yerleşme düzeni oluşturulmuştur. Eskiden olduğu gibi günümüzde de evler, genelde Tohma Suyunun kuzey kesiminde yapılmaktadır. Bunun nedeni ise uzun geçen kış aylarında güneş enerjisinden oldukça yararlanabilmektedir. İlçe merkezinde kavak, selvi, söğüt, elma, armut, ceviz, dut ve kayısı ağaçları bol miktarda bulunmaktadır. Bu nedenle de Gürün ilçesinin ismi "YEŞİL GÜRÜN" olarak da bilinir. İlçe merkezinin onüç tane mahallesi bulunmaktadır. Gürün'deki yerleşme düzeni ve konutlar da zaman içerisinde insan topluluklarının sosyo-ekonomik kültürel değişimlerine ayak uydurarak birtakım değişikliklere ve gelişmelere uğramıştır. Çünkü günümüzde de eskiden olduğu gibi konutların tiplerini ve yerleşme düzenlerini yapı malzemelerini inşaat şeklini iklim ve topografik özellikler etkilediği gibi halkın genel kültürü sosyal yapısı ve ekonomik durumları vb. gibi faktörler de etkilemektedir. Gürün ilçesinde konut yapımı ve şekilleri zaman içerisinde değişerek, sosyo-ekonomik boyutuyla birlikte Gürün ilçesinin de değişime uğramasını sağlamıştır. Gürün ilçesi yapılarında görülen bu etkiler ve değişiklikler en çok yapı malzemelerinde ve evlerin planlarında göstermektedir.

Yüz-yüzelli yıl öncesine kadar ormanlarla kaplı olduğu bilinen Gürün ilçesinin o zamandan kalma evlerde kullanılan ahşap malzemelerden anlaşılmaktadır. Bu malzemelerin artık köylerde bile kullanılmayışı, arıstak, hezan, mertek vb. gibi ahşap; malzemelerin yerini demir ve beton malzemelere bırakmış olması ilçemiz ve havalisinde bulunan orman alanlarının tüketilmiş olmasıyla da ilgilidir. Genelde günümüz evlerinde, kırsal kesimlerde kerpiç ve yapı taşı kullanılırken, özellikle de betonarme ilçe merkezinde yoğunlaşmaktadır.

Evlerin tavan kısmı köylerde dam (toprak) ilçe merkezinde ise kırma çatı, saç, kiremit veya beton kullanılmaktadır. Eskiden kullanılmakta olan ve "dolma ev" adı verilen iki katlı: Birinci katı taştan, ikinci katı ise ağaçların arası taşla doldurularak sıvanması şeklinde yapılan evler artık yapılmamaktadır. Son yıllarda ise gerek köylerde ve gerekse ilçe merkezinde yapılan binalarda büyük oranda demir ve çimento kullanılmaktadır. Evlerin planı ise yapılan binalarda büyük oranda demir ve çimento kullanılmaktadır. Evlerin planı ise eskiye göre değişmiş, genelde üç odalı bir salon, bir mutfak, tuvalet ve banyodan oluşmaktadır. Köy evleri "LO" adı verilen taştan yapılmış gereçle kış aylarında akmaması için damın üst kısmında dolaştırılır, böylece evin üstündeki toprak kısmın sertleşmesi sağlanmış olur. Evin üst kısmındaki bırakılan çıkıntıya "süğük" adı verilirken, yağmur sularının kolayca akmasını sağlayan boru şeklindeki ağaçtan veya borudan malzemelere de "oluk" adı verilmektedir. Bahçenin bir kenarına yerleştirilmiş olan evin etrafındaki bahçe duvarının çevrelediği yere kırsal kesimde "havşa" adı verilirken, ilçe merkezinde "taşlık veya bahça" denilmektedir. Evin hemen önündeki çiçek ve bunlar gibi şeylerin ekilmiş olduğu hafif yüksek yerlere "seki" adı verilirken, evlerin üst kısmında veya yanlarında özel olarak yığılmış hayvanların kış aylarında beslenmeleri için bırakılan ot yığınlarına da "hayma" adı verilmektedir. Evlerin oturma veya üst katta bulunan birimlerine "oda" adı verilirken, alt katta bulunan odalara da "göz veya mağ" adı verilmektedir. İki katlı binaların alt ve üst katları birbirine bağlayan bölüme "hapek" adı verilirken, kırsal kesimde evin üst kısmında bulunan pencereye "temek" adı verilmektedir.

ESKİ GÜRÜN EVLERİNDE AHŞAP MALZEMELER VE SÜSLEMELERİ

Tarihi kaynaklar, Mezopotamya'nın ahşap ihtiyacının tarih öncesi çağlarda Anadolu'dan karşılandığını, Kayseri'den Toroslar'a kadar tüm bölgelerin ormanlarla kaplı olduğunu belirtmektedirler. Ünlü Romalı gezgin Strabon da, miladdan sonraki ilk yıllarda gelmiş olduğu Kayseri'yi anlatırken Argalos'un (Erciyes) ve buraya yakın tüm bölgelerin ormanlarla kaplı olduğunu ve Kayseri ile buraya yakın tüm bölgelerin ahşap ihtiyacının Toroslar'dan karşılanmış olduğunu bildirmektedir. (Elam ve Mezopotamya, Şemsettin Günaltay).

Gürün ve havalisi de eskiden ormanlık alanlarla kaplıydı. Yaşlıların anlatmış olduklarına göre bundan yüz-yüzelli yıl öncesinde Gürün ve havalisinin ardıç ormanlarıyla kaplıydı. Yine bu kimseler daha önceki yaşlılardan da aynı sözleri duymuş olduklarını ifade etmektedirler. Beypınar Köyü'nün Salyurt Göğdeli Yaylalarından Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine kadar olan tüm sahanın ardıç alanlarına sahip bulunması yine Başören ve Bozhüyük köylerinden Toroslar'a kadar uzanan sahanın da ardıç ormanlarıyla kaplı olması yaşlıların anlatmış olduklarını doğrulamaktadır. Gürün ilçesi evlerinde kullanılan ahşap bu bölgelerden özellikle de Göğdeli-Salyurt Yaylası ormanlık bölgesinden getirilmiştir. Bu durumu Gürün ilçesindeki tüm yaşlılar anlatmaktadırlar. Anadolu konut mimarisinde yapı malzemesinin seçilişi ve kullanımı yerel özelliklere bağlı olarak farklılık göstermiştir. Ahşap malzemenin kolay elde edilebildiği ormanlık bölgelerde ahşap hem ana malzeme, hem de süsleme elemanı olarak kullanılmıştır. Buna karşın, bitki örtüsü açısından zayıf yörelerde, ana yapı malzemesi olarak taş, kerpiç ve diğer malzemeler tercih edilmiş olduğundan ahşabın kullanımı ikinci planda kalmıştır.

Döneminin Ahşap Süslemelerine en güzel örneklerden birisi de Fuat Efendi'nin Konağıdır. (Keten Çayın Mahallesi)

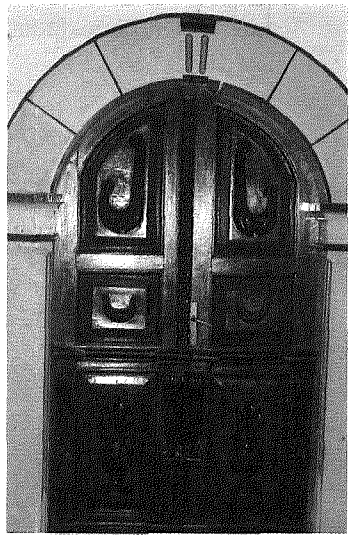

Gürün Ulu Camii'nin Dış Kapısı Gürün'lü ustalar tarafından Ceviz ağacından yapılmıştır.

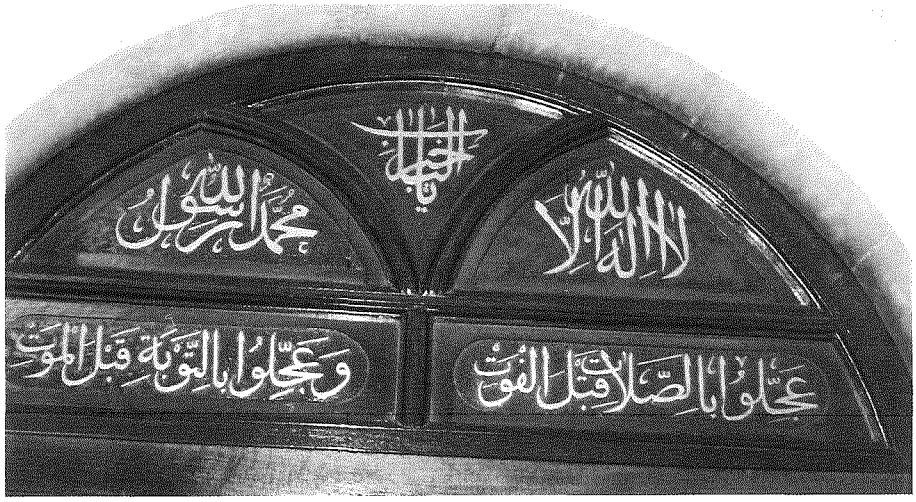

Gürün Meydan Camii'nin dış kapısı. Kapıdaki yazı bir Hadis-i Şeriftir. Anlamı İse : "Ölüm gelmeden önce tevbe etmek için acele ediniz. Namaz vakti geçmeden de namazı kılmaktan acele ediniz"

Anadolu'da Selçuklular ile gelişen bu dönemde en seçkin örneklerini veren ahşap sanatın; güzel işçiliği ve gelişmiş süsleme teknikleri ile ortaçağ Türk mimarisinde çok önemli bir yeri vardır. Ancak ahşabın yanıcılığı, kalıcılığının uzun olmasını önlemiştir. Bu nedenle de Selçuklular dönemine ait az miktarda ahşab eser kalabilmiştir. Küçük boyutlu eserler zaman içerisinde yok olurken, mihrab, sanduka, rahle, kürsü ve minber, sütun başlıkları, kapı ve pencere kanatları gibi eserler bugüne kadar varlığını korumuştur. Bugüne kadar ulaşan eserlerde; bitki motifleri geometrik şekiller, figüratif desenler ve yazılar konu olarak işlenmiştir. Selçuklu ustalarının en çok kullandıkları malzemeler ise; ceviz, elma, armut, sedir, gül ve abanoz ağaçlarıdır. XIX. Yüzyılın sonlarına kadar Gürün evlerinde oldukça sık kullanılmış olan ahşap malzemenin kullanımı günümüzde azalmış, eski yapıları-

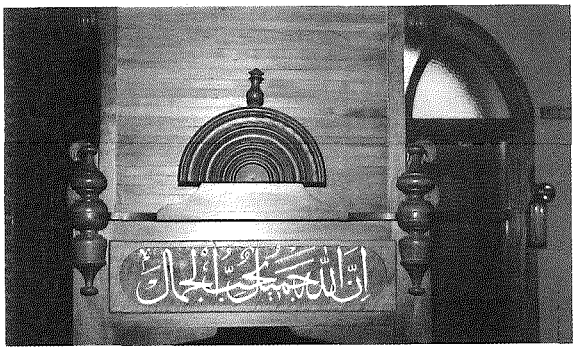

Meydan Camiinin Ahşaptan yapılan Mihrap kapısında bulunan "Allah Güzeldir. Güzeli Sever" hadisi şerifi görülmektedir.

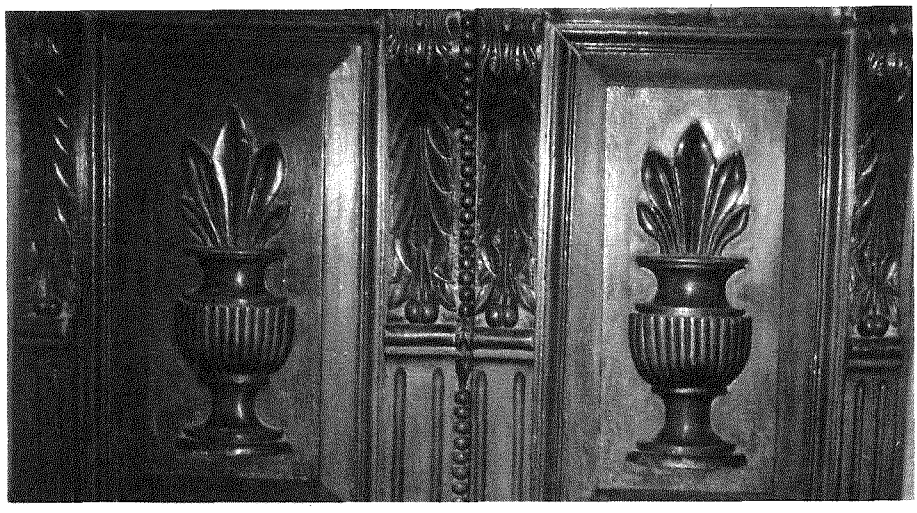

Ulu Camii'nin dış kapısı
Gürün ahşap süslemelerine bir örnektir.

mızdaki ahşap işçiliğinin estetik boyutu da kaybolmuştur. Çünkü yapıların oluşturulduğu malzemeler değişmiş durumdadır. Günümüzde tuğla, beton, prefabrike vb. gibi yapı malzemeleri kullanılmaktadır. Ormanların azalması nedeni ile ahşap çok pahalı bir hale gelmiş, bunun yanı sıra da teknoloji gelişmiştir. Kaliteli ahşap ancak kapı ve pencere doğramacılığında kullanılabilir hale gelmiştir. Eski evlerimizdeki dolap, raf, sedir, gibi mobilyaların yerini sunta, kontrap vb. gibi suni ahşaptan yapılan hareketli mobilyalara bırakmıştır. Eski dülgerlik sanatı el işçiliğine dayanmaktaydı. Dülgerler yanlarında en azından birkaç tane çırak bulundurur ve bunların en iyi bir şekilde dülger olarak yetişmelerini sağlarlardı. Günümüzde eski ustalar olmadığı gibi ahşap sanatı da günümüzde ölmüş durumdadır. O halde geriye yapılacak tek şey kalmaktadır. Güzel ve anlamlı olan şeyleri korumak...

Meydan Camii'nin giriş kapısı
Gürün ahşap süslemeciliğinin bir örneğidir.

SUBAŞI DURAK GÜRÜN ÇEŞMELERİ

Topraktan yaratılıp (1), sudan hayat bulan, (2) susuz ve sudan uzak yaşamayan insanlar, prehistorik çağlardan günümüze kadar yerleşme merkezlerini genellikle su kaynaklarına yakın yerlerde kurmuşlar. Ya da yapmış olduğu künk, kanal, bent, boru ve bunlar gibi çeşitli araçlarla bulundukları alana taşımışlardır. Tarihi kaynaklara göre çeşmelerden ilk yararlanan ulus, Hititlerdir. Çünkü çeşmelerin tarihi, Hitit tarihi yerleşim alanlarına kadar inmektedir.(3) Türk toplumunda; Türk İslam geleneklerini biçimlendirip kültürümüzü şekillendiren hadisi şeriflerin diliyle: "sadakayı cariye" yani topluma yönelik yapı yaptıran bir kişinin, yapmış olduğu bu hayırdan dolayı sevabının öldükten sonra da devam edeceğine inanılırdı.(4) Bu nedenle herkesin tedavisinin yapıldığı hastaneler, yoksul kişilerin doyurulduğu imaretler, gelip geçen yerli yabancı tüm yolcuların parasız kaldığı hanlar ve kervansaraylar, susayana suyu bedava veren çeşmeler, Müslüman Türk'ün dünya görüşüne göre oluşturulmuş, taştan yapılmış, tarihi ve sosyal yapıtlardır.

Mal sahibi, mülk sahibi!
Hani bunun ilk sahibi.
Mal da yalan mülk de yalan
Gel biraz da sen oyalan.(5)

Düşüncesiyle Türkler, tarihi ve sosyal yapılarını taştan inşa ederek, bu yapıların mümkün olduğu kadar uzun ömürlü olmasına özen göstermişlerdir. Gürün insanı da atalarımızın deyimiyle "su gibi aziz olmak için", "en iyi sadaka; su dağıtmaktır"(6) düşüncesiyle, çeşitli yerlere çeşmeler yapmışlardır...

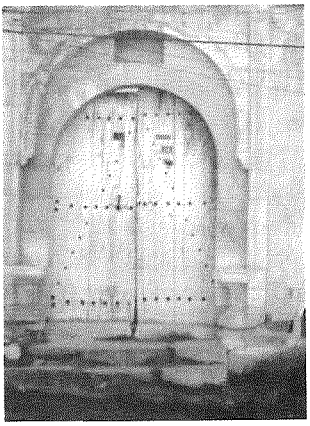

Fuat Efendi Konağının
Dış Kısmında Bulunan Tarihi Çeşmesi

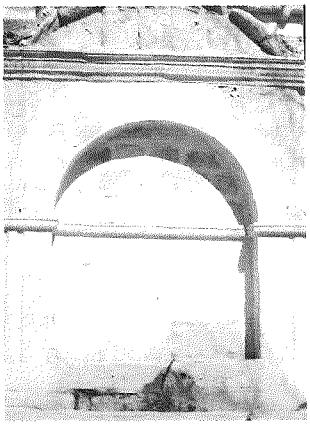

Tarihi Pınarönü Çeşmesi'nin
günümüzdeki görünümü

KAYNAKLAR:

1- Rahman Suresi Ayet: 11-12.
2- Enbiya Suresi Ayet: 33.
3- An. Uy. Tar. C:1.
4- Sahih-i Buhari C: 7. sayfa: 272.
5- Yunus Emre.
6- Sahih-i Buhari.

GÜRÜN MUTFAĞI HAKKINDA

Türk mutfağı ve bu mutfağı meydana getiren her türlü yemek çeşitleri şüphesiz ki Türk folklorunun apayrı bir bölümü ve en çeşitli olanları arasındadır. Çünkü mutfak işleri bir milletin ağız tadı ve yemek kültürüdür. Yemek kültürü de Türk folklorunun diğer kolları gibi çok geniş ve tarihi geleneklerle süslenmiş durumdadır.

Türk mutfağı da Türk tarihi kadar eski ve geniş bir kültür zenginliğine sahip bulunmaktadır. Çünkü Türk mutfağını zenginleştiren birçok yemek çeşiti Orta Asya'dan beri sürdürülegelen yemek çeşitleri oluşturmaktadır. Bunların yanısıra da Türk mutfağı da nasıl ki diğer kültür varlıkları gibi örf, adet ve gelenekler gibi yöresel farklılıklar göstermektedir. Bu yüzdendir ki ilçemiz Gürün'de yapılan yemekler de yurdumuzun diğer yörelerinde yapılan yemek çeşitlerinden kendi özel yapılış şekilleri ve lezzetiyle çok net bir şekilde ayrılmakta ve birtakım farklılıklar göstermektedir. Bunun yanısıra da birtakım sosyal sebeplerden dolayı da diğer yörelerde yapılan yemek çeşitleri de yöremizde yapılmaktadır. Bilhassa da Gürün'e komşu olan il ve ilçelerde yapılan ve bu yörelere ait olan birtakım yemekler Gürün mutfağının bir kısmını oluşturmaktadır.

Gürün mutfağını oluşturan yemek çeşitleri ve mutfak kültürü her yörede olduğu gibi yerleşim biriminin, tarımının, bahçeciliğin ve hayvancılığa dayanan ekonomiinin etkisinde kalmaktadır. Bunun içindir ki Gürün mutfağını oluşturan yemek çeşitlerini (kültürünü) yapılmış olduğu malzemeleri bakımından dayandığı konulara göre aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

1- Tarıma dayalı olan tahıldan yapılan yiyecekler

2- Sebzeye dayalı yiyecekler

3- Hayvansal yiyecekler

4- Ete dayalı yiyecekler

5- Meyve, sebzeye dayalı yiyecekler

6- Tatlılar

7- Bir ada göre yapılan yiyecek çeşitleri

Yöremizin iklimsel şartları ve coğrafik koşulları ve ekonomik konumu ve yapısının da şüphesiz ki yöremizde yapılan yemek çeşitlerine etki etmektedir. Kış aylarının oldukça uzun geçmesi sebebiyledir ki, halkımız genelde yaz sebzelerini kurutarak ve konserve yaparak kışın yemektedirler. Yöremize ait özelliklerde yapılan erişte, mantı, makarlama, turşu, peynir, çökelek, pestikan, tarhana, yoğurt, pekmez, reçel, vb. gibi birçok yiyecekler genelde yaz aylarında hazırlanır ve kış aylarında da tüketilmektedir.

Gürün ekonomisinin temelini tarım ve hayvancılık oluşturduğundan dolayıdır ki Gürün mutfağında hamur işleri ve buna bağlı yapılan yiyecekler büyük çoğunluktadır. Hamur işlerinden sonra ikinci sırayı buğdayda yapılan bulgur ve bunla yapılan yiyecekler yer alır.

Gürün merkezinde ve Tohma Suyu'nun geçmiş olduğu yörelerde sebzecilik bağ ve bahçe işleri büyük çoğunlukta olduğu içindir ki buralarda bilhassa da sebze yemekleri bol miktarda yapılmaktadır. Fakat kırsal kesimde ise bunun yerine ikame edilen yemlik, madımak, ısırgan otu, ağcapancar, kızılcapancar, çiriş, kuzukulağı, göbelek vb. gibi yabani otlarla bu ihtiyacını karşılamaktadır.

Yöremizde ailelerin büyük bir kesimi ekmeğini kendi evinde yapmaktadırlar. Bilhassa da köylerimizdeki ailelerin tamamına yakın bölümü ekmeğini evinde yapmaktadırlar. Bulgur yiyeceği ise % 70'i kendi evinde yapmaktadırlar. Köylerimizde bu oran ise % 100'dür. Kışlık yiyeceklerin % 50-60'lık bölümünü de kendi evlerinde yapmakta ve genellikle kurutarak veya konserve yaparak hazırlamaktadırlar.

GÜRÜN MUTFAĞINDA YEMEK ÇEŞİTLERİ VE BUNLARIN LİSTESİDİR (1)

ÇORBALAR	PİLAV(AŞ)LAR	KÖFTELER	HAMUR İŞLERİ
Aside (Haside)	Bulgur	İri (İçli) Köfte	Yufka
Ayranlı	Sümündür	Çiğ Köfte	Bazlama
Aşure	Gendime	Ekşili Köfte	Çörek
Bulgur	Pirinç	Gildik	Mantı (yoğurt)
Boranı	Otlu	Soğanlı	Su Böreği
Düğürcük	Pancar	Tava	Kete
Erişte (Dutmaç)	Ispanak		Sulama
Gendime	Mercimekli Bulgur		Katmer
Kelle paça	Etli		Kömbe
Karnıbahar	Kabak		Tandır ekmek
Keşkül	Çakır		Ekşili mantı
Kulaklı mantı	Domatesli		Erişte pilav
Pestükan	Kuskus		Erişte çorba
Pirinç	Patatesli		Kuşku
Tarhana	Patlıcanlı		Kulaklı makarna
Tirit	Pezikli		Kuymak
Pancar	Erişte		Pağaç
Un	Çirişli		Dürümeç
Mercimek	Kuzukulaklı		Dutmaç
Şehriye	Ekmekli		Ogmaç
Sütlü	Unaşı(Çullama-Günün)		Yağlama
Sulu mantı	Kuymak		Fetil
Yoğurtlu mantı	Herese (Keşkek)		Gılik
Yayla	Kısır		Hıngel
Sebze	Kabuska (Lahananın kavurması)		Gözleme
	Yahni (Patates)		Çarşaf Böreği
	Kuru fasulye		Sigara Böreği
	Nohut		Bişi Böreği
			Kayfona

EKŞİLİ (EŞKİLİ) KÖFTE
Gerekli Malzemeler:
1 kg. kuşbaşı et
Bir kase renkli bakla
Bir kase nohut
Dört baş iri soğan
Bir miktar margarin
İki kaşık salça
Yarım kg. yağsız kıyma
Bir tabak un
Tuz, karabiber, nane,
25 gram sumak

YAPILIŞI: Bir tencerenin içine kuşbaşı eti, iri kıyılmış soğan ve bir kaşık salça ile biraz da margarin tencerenin içine konularak iyice kavrulur. Bakla ile akşamdan ıslatılmış nohut da bu tencereye konularak tencerenin yarısına kadar suyla doldurularak orta derecedeki bir ateşin üzerine kaynamaya bırakılır. Daha sonra bir kabın içerisine bulgur ve kıyma ile ince kıyılmış soğanı salçayı, tuzu, biberi ve naneyi katarak hepsi iyice yoğrulur. Yoğurma işlemi yapılırken gerekli görülürse içine bir yumurta kırılır. Tam kıvamına gelince de iki elde nohut büyüklüğünde küçük küçük yuvarlaklar yapılarak bir kabın içine konur. Bu arada da ince bir süzgeçten geçirilmiş olan sumak tenceredeki pişmiş olan bakla ile nohutun üzerine konur. 15 dakika pişirdikten sonra gerekli soslar da hazırlanarak servise hazır hale getirilir.

İÇLİ (İRİ) KÖFTE
Gerekli Malzemeler:
Yarım kg. kıyma
İki iri soğan
Bir fincan çekilmiş ceviz
Biraz tuz, karabiber
Bir kaşık salça
Yarım margarin
Yarım kg. köftelik bulgur
İki tane yumurta
Bir tabak un

YAPILIŞI: Bir tencerenin içerisine kıymayı koyarak tencerenin ağzını kapatın, kendi suyunu çekinceye kadar kavurun. Suyunu çekince margarini, ince ince kıyılmış soğanı koyun. Bunu soğan pişinceye kadar haşlayın. Sonra tuzunu, salçasını, biberini, cevizini atıp iyice karıştırdıktan sonra altını söndürün. Bunun iyice soğumasını bekleyin. Öte yandan bir kabın içerisine bulgur konularak suyla ıslatılır. Bulgurun içine, ununu, yumurtasını, tuzunu atıp, iyice yoğurun. Özlü bir hale gelince de bundan yumurtadan küçük bölmelere ayırın. Avucunuzun içiyle yoğurulmuş olan malzemeyi iyice açarak ortasına hazırlanan içten bir kaşık koyup ağzını yavaşça kapatıp avuç içiyle yassıtılarak nor-

mal bir yumurta büyüklüğünde yapılarak hazırlanır. Sonra bir tencerede kaynamış suya biraz da tuz atıp suyun içerisine bırakılır. Normal bir ateşin üzerinde onbeş dakika kadar pişirinceye kadar kaynatılır. Sonra servis tabağına alarak üzerine terayağlı, salçalı sosu döküp sıcak sıcak servis yapılır.

GÜRÜN MUTFAĞINDAN YEMEK ÇEŞİTLERİ VE BUNLARIN LİSTESİDİR (2)

HOŞAFLAR	SÜT MAMÜLLERİ	DOLMALAR	REÇELLER
Kayısı	Gaymak	Biber	Kayısı
Ayva	Yoğurt	Lahana Sarması	Ayva
Üzüm	Yağ	Üzüm Yaprağı	Gül
Vişne	Ayran	Hıyar	Çilek
Kuşburnu	Süzme	Ebelik	Kabak
Elma (gak)	Çökelik	Soğan	Kuşburnu
Şeftali	Kesnik	Domates	Şeftali
Armut	Lor	Patlıcan	Çiçek
Pestil kavurması	Peynir	Mumbar	Börtlen
Çir kavurması	Sütlaş	Kabak	
Dut kavurması	Keş	Kuzu	
Erik	Pestikan		

İncos (Kara erik soyularak kaynatılır. Bundan Ada Çayı yapılır.) Tarhana

TATLILAR	KURU YEMİŞLER	BAHARATLAR
Kadayıf	Kayısı Çekirdeği	Biber Salçası
Şekerpare	Hedik	Domates Salçası
Pasta	Kavurga	Turşu (Pancar)
Kek	Kavut	Turşu (Lahana)
Helva	Kurutulmuş Kayısı	Turşu (Pezik)
Kurabiye		Kırmızı Biber
Burma	Ceviz	Karabiber
Baklava	Nohut	Sumak
Sütlaç	Kaysılaştırılmış acı çekirdek	Kişniş (Kimyon)
Yoğurt	Kabak	Çörekotu
Balkabağı	Ayçiçeği	Susam
	Dut	Karanfil
	İslim	Kekik
		Nane
		Tere
		Maydanoz
		Sarımsak
		Dağçayı
		Ihlamur
		Kenger Sakızı.

YÖREMİZDEKİ YEMEK İÇMEK ARAÇLARININ İSİMLERİ

Boduş: Ağaçtan yapılmış su testisi.

İlançe: Küçük leğen

Kevgir: Süzme aracı.

Külek: Ağaçtan yapılmış yağ koyma aracı.

Ohla (Oklava): Yufka ekmeği açmak için kullanılan oval çubuk.

Sahan: Bakır yemek kabı.

Sini: İnce kenarlı, üzerinde yemek yenen büyük tepsi.

Telis: Un çuvalı.

Barhaç: Bakırdan yapılmış su taşıma aracı.

Sitil: Bakırdan yapılmış su taşıma aracı.

Kazan: Bakırdan yapılmış tencere.

El leğeni: İçinde el ve yüz yıkanırken kullanılan büyük derin tepsi.

Kulaklı: Ortalama olarak iki teneke su alan tencere.

Kuşkağana: Bakırdan yapılmış ortalama iki teneke su alan tencere.

Saplı (Saplak): Bakırdan yapılmış su koyma aracı.

Tast: Su içmek için kullanılan bakır küçük bardak. Farsça bir isimdir.

Teşt: Farsça bir isimdir. Bakırdan yapılmış büyükçe derin bir araçtır.

Tava: İçinde yağ veya kızartma için kullanılan araç.

Nelbeki: Bakırdan yapılmış peynir tabağına verilen isimdir.

Ahtaracak (Evrağaç): Yufka ekmek çevirmek için ağaçtan yapılmış araç.

Dastar: Sofra bezine verilen isimdir.

Güğüm: Su ısıtmak için kullanılan su testisi genellikle bakırdan yapılmış.

Halbur (Kalbur): Buğday vb. gibi malzemeleri elemek için kullanılan araç.

Koşam: Avuç (bir ölçüm birimidir.)

Süzek: Genellikle süt vb. gibi malzemeleri süzmek için kullanılan bez.

İbrik: Bakırdan yapılmış ve el yıkamak için kullanılan su testisi.

Dibek: Sarımsak, kavurga vb. gibi şeyleri dövmek için kullanılan araçtır.

Sohu: Taştan oyularak yapılan ve içinde gendime veya bulgur dövmek için kullanılan ve köyün ortasında bulunan bir taştan oyma alettir.

Evlik: Kışlık yiyecek konulan bölüm, evin bir odası.

Haran: Kuzu kazan adı verilen bakır tenceredir.

Çomça: Kepçe

Tepsi: Sini.

Çirtikli: Kenarları çeşitli şekillerde olan tabak.

GÜRÜN'DE MUTFAKLA İLGİLİ ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

1- Acıkan doymam, susayan ganmam sanmış.
2- Azıcık aşım kaygısız başım.
3- Az duzuyla, duz da gararıyla.
4- Armut biş, garnıma düş.
5- Ahşama herle, sabaha herle, haftaya çerle (öl).
6- Bir gişinin azığı üç gişiyi aç gor.
7- Ayran içdik, ayrı düşdük.
8- Değirmenden gelenden paaç umallar.
9- Dünyanın dadı duz, o da alayından ucuz.
10- Ev ayranı yaban yordundan eyidir.
11- Elden gelen ögün olmaz, o da zamanından gelmez.
12- Elin adamı öğüt verir ama, öğün vermez.
13- Ekmeği ekmeçiye ver bir de üste ver.
14- Ekmamize kuru, yemamize duru demezsen buyur.
15- Gönülsüz aş ya garın ağrıdır ya da baş.
16- Kavurgayı ye su iç et bağla, ekmeği ye dert bağla.
17- Gursah gavurgasını ister.
18- Ekmeğe basarsan daş olursun.
19- Ekmek parasına çalışıyoh.
20- Bırah da yavan ekmamizi yiyek.
21- Ne doğradın aşına, o gelir gaşığına.
22- Peynir ekmek hazır yemek.
23- Su küçüğün sofra büyüğün.
24- Sabaha boranı akşama boranı netmeli evde duranı
25- Pilavdan dönen gaşığın sapı gırılsın.
26- Ye yağlıyı iç suyu dondururşa dondursun.
Ye datlıyı iç suyu yandırırsa yandırsın.
27- Ucuz etin yahnisi de ucuz olur.
28- Tarhana tartar, garnımı yırtar.
Çökelik ekmek gel beni gurtar.
29- Tekkeyi bekleyen çorbayı içer.
30- Tencerede bişirir tava da yer.
31- Yemeğe gar mı dayanır?
32- Yemek içmekle dost olan hergün düşman olur.

33- El gazanından aş gaynamaz.
34- Gazanına göre gaynat aşını, erine göre bağla başını.
35- Herkezin gazanı gapalı gaynar.
36- Gazanmayınca gazan gaynamaz.
37- Gazanı kaldırdı (isyan etti anlamında)
38- Boş çuval dik durmaz.
39- Dok olan acın halinden ne anlar.
40- Bir gişinin azığı beş gişiyi aç kor.

GÜRÜNDE KULLANILAN (YEMEK YAPILAN VEYA YENİLEN) YABANİ BİTKİLER

1- YEMEĞİ YAPILANLAR

Kuzu kulağı: Kuzu kulak ile beraber pilavı (aşı) pişirilir.
Çiriş: Bu bitkiyle beraber bulgurdan pilav pişirilir.
Yemlik: Pilavı pişirilir, çorbası pişirilir. Mıhlası yapılır. Kömbesi yapılır.
Ağca pancarı: Kömbesi yapılır, çörek pişirilir, aşı yapılır.
Kızılca pancarı: Kömbe, pilav, çorbası yapılır.
Ebelik: Sarma sarılır. Kavuralarak yenilir.
Isırgan otu: Kavrularak mıhlası yapılır, çöreği pişirilir.
İt dirseği: Çöreği yapılır.
Göbelek (mantar) pilavı pişirilir. Çorbası yapılır, kebabı yapılır.
Sirken: Çöreği yapılır. Kömbesi yapılır.
Madımak: Mıhlası yapılır, kömbesi pişirilir, çorbası yapılır.

2- PİŞİRİLMEDEN YENİLENLER:

Kuzukulağı: Yufka ekmeğe dürülür üstüne de biraz tuz ekilerek yenir.
Yemlik: Yufka ekmeğe dürülür üstüne de biraz tuz ekilerek yenir.
Madımak: Yufka ekmeğe dürülür üstüne de biraz tuz ekilerek yenir.
Pürpürüm (Semizotu): Yemeklerle birlikte yufkaya dökülür ve yenir.
Eşek turpu (Hardal): Ekmeğe dürülerek yenmektedir.
Alıç: Bu adla anılan ağacın meyvesi yenilir.
Işgın: Kengerin büyümesiyle meydana gelir. Oyularak içi yenilir.
Kangal: Bir nevi ışgın çeşididir aynı ışgın gibi yenir.
Karamuk: Bitkisi hastalıklarda kullanıldığı gibi meyvesi de yenilir.
Kenger: Yenildiği gibi sütüyle de sakız yapılır. Aşı yapılır.
Kekik: Çorbalara atılır, etli yemeklerde kullanılır.
Narpız: (Yarpız) yayla çorbalarına atılır.

Temli: Bahar aylarında kösnü yuvalarında toplanır, hedik ile pişirilerek yenilir.

Çiğdem: Bahar aylarında dağlarda toplanılır. Çorbası (sütlüsü) yapılır. Çiğ yenir.

Purçalık: Dağlarda kökü kazılarak çıkarılır soyulduktan sonra yenir.

Nevruz: Çiğ olarak yenildiği gibi yemeklerde de kullanılır.

Anık (dağ nanesi): Çiğ olarak yendiği gibi yemeklerde de kullanılır.

PEKMEZ (DUT PEKMEZİ) VE YAPILIŞI

Altın sarısı renkte, tadıyla ve kokusuyla nefislerin çektiği yöremizde ve yurdun çeşitli yerlerinde oldukça meşhur, birçok dertlere özellikle de mide ağrılarına, ülser vb. gibi hastalıklara şifa kaynağı olan pekmez yöremizin tatlı ihtiyacını gideren en önemli yöresel tatlılarımızdan birisidir.

Pekmez yiyeceği yöremizde üzümde de yapılmasına rağmen en çok yapılan çeşiti DUT PEKMEZİ'dir. Pekmez yapımını da diğer yöresel yemeklerin yapılışı gibi birtakım usulleri ve teknikleri vardır. Pekmez yapımının işlemi çok olduğu gibi meşakkatlidir de. Aynı zamanda yöresel özellik taşımakta ve folklorik bir kültürü de bulunmaktadır.

Dut pekmezi, dut meyvesinin suyu sıkılarak kaynatılıp koyulaştırılması suretiyle elde edilen koyu renkli, koyu kıvamdaki (siyah renkli olduğu gibi siyaha yakın mor renkte de olmaktadır) tadı oldukça güzel kokusu da çok mükemmeldir.

Dut pekmezi yöremizde katı ve sıvı (cıvık) olmak üzere ki çeşit yapılmaktadır. Sıvı olan pekmeze göre daha da katı renkte olan çiğ pekmez türü de yapılmaktadır. Pekmez yapılmak üzere dut ağacından dut ağacının altına serilen bir çul ile toplanan dutlar (ağaç sallanarak toplanır) toplandıktan sonra bir telis torbanın içine konularak sıkılır. Sıkıldıktan sonra da bir kazanın içine konulur. Eğer çiğ pekmez yapılacak ise dutlarda sıkılarak elde edilmiş olan şıra dama (Evin üzerine özel çulların üzerinde serilerek kurutulur veyahutta ayrı ayrı geniş tepsilerin içine konularak güneşlendirilmek için serilir. Serilen pekmezler (Dut şıraları) en az üç gün veya beş gün damda güneşlendirilir. Daha sonra da özel süzekler ile süzülerek bu tepsilerdeki pekmezler bir araya getirilir. Sonra da özel kaplara konulur.

Pişirilerek yapılan pekmez ise, kazanlarda kaynatılan dut şıralarının yine aynı şekilde çiğ pekmezde olduğu gibi damlara serilerek güneşlendirilmesiyle elde edilir. En az bu tür pekmezde de üç veya beş gün damda bekletilmesi ve güneşin karşısında durdurulması gerekmektedir. Bu müddet bittiğinde de yine süzeklerle süzülmüş olan ve pekmez haline gelen dut şıraları özel kaplarına konulur. Bu pekmeze sıvı pekmez denildiği gibi kara pekmez de denilir.

Pekmez pişirilirken birtakım ara maddeler (yardımcı maddeler) de katılmaktadır. Bunlar nişasta unu ve bir miktarda "pekmez toprağı" adı verilen özel

toprak katılmaktadır. Mesela bir teneke pekmeze yaklaşık olarak 250 gram kadar nişasta unu katılır. Bunun nedeni ise; yapılacak olan pekmezin kokusunun ve renginin güzel olmasını sağlamak içindir.

Dutların telis bir torbadan sıkılmasıyla elde edilmiş olan şıranın fazla olan suyu kaynatılmak suretiyle azaltılır ve kaynama esnasında bu su uçurulur. Şıranın ekşimesini önlemek amacıyla da "Pekmez Toprağı" adı verilen ve yaklaşık % 90'ı kalsiyum karbonat (CaC04) bulunan beyaz ve çok özel toprak kullanılır. Bu toprak hem şıranın ekşimesini önlemekte ve hem de şıranın renginin daha da berraklaşmasını sağlar. Ayrıca süzülmesi daha da kolay olur. Kaynatılan sıraya önce nişasta unu katılır, sonra da pekmez toprağı katılır. Bunun ardından da en az 15 dk. kaynatılır. Böylece kaynatılan şıranın ekşimesi önlendiği gibi içindeki toprak ile de pıhtılaşması önlenmiş olur. Bu sırada sıra kaynarken üzerinde oluşan (kazanın içindeki ve şıranın yüzündeki) oluşmuş olan köpükçe ile devamlı olarak karıştırılır. Bu arada şıranın içindeki şekerin yaklaşık % 10'una yakın bölümü de yanmış olduğundan rengi siyahlaşır. Bunun içindir ki pekmezler genelde esmer kırmızımsı bir renkte olur. Fakat aradan (pekmez yapıldıktan sonra) yaklaşık bir hafta sonra kristalleşmeye ve altın sarısı bir renge bürünerek berraklaşmaya başlar. Eğer yapılan pekmez daha da beyazlaşsın ve daha berraklaşsın diye düşünülüyorsa o zaman pekmez yapılırken, kaynatma işleminin sonuna doğru veyahutta ocaktan indirildikten sonra soğumaya bırakılırken yaklaşık bir teneke pekmeze üç adet yumurta kırılarak içine atılır ve biraz da nişasta eklenerek bir iki saat kadar eldeki araç ve gereçlerle pekmez dövülür (çırpılır) bu ne kadar çok yapılırsa pekmez de o kadar beyaz renk pekmez özel kaplarına konulur. Yöremizin belki de en uzun dayanan ve saklanabilen yöresel yiyecek çeşiti olan pekmez birçok hastalıklara şifa kaynağı olduğu gibi birçok yemeklerde de kullanılmaktadır. Tabiiki başlı başına da yenmektedir. Ayrıca pekmezden birçok ayrı tatlı yiyeceği de yapılmaktadır.

PEKMEZDEN YAPILAN YİYECEKLER (Ürünler)

PESTİL: Yöremizde "Bastık" da adı verilen bu yiyecek türü yöremizde kayısının ve dutun meyvelerinin sıkılması yani şıralarından yapılmaktadır.

Yapılışı: Hazırlanan şıra ya kaynatılır veyahutta doğrudan evlerin damına çıkarılarak güneşte serilir ve özel çulların üzerine serilen bu şıra kaynatıldıktan sonra da bu çulların üzerine serilerek kurutulur. Kurutulan şıra bu çulların üzerinden levha haline gelir. Pekmezin şırası kaynatılıp karıştırılırken bu şıranın yaklaşık % 20'si kadar pekmez (dut şırası) yani sıcak pestil, damların üzerine serilmiş olan bu çulun üzerine az miktarda nişasta serpilir ki şıra bu serildiği çullara yapışmasın. Yöremizde yapılan bir ekmek türü olan "Yufka" gibi çok ince bir şekilde yapılan pestil de aynı pekmez gibi yöremizin en aranılan tatlıları arasındadır.

Pekmezli Yoğurt: Bir tabak yoğurdun içine bir miktar pekmez ince bir şekilde daireler şeklinde akıtılır ve böylece sos haline getirilmiş pekmezli yoğurt yemeği adı altında yenilir.

Pekmezli Kuymak: Yöremizde un aşı da denen bu yemeğin tatlıcı yerine konularak pekmez yenir.

HERLE ÇORBASI

Malzemesi: Dört kişilik için yapılan bir herle çorbası için gerekli malzeme şunlardır:

a) 50 gram buğday unu

b) 1 yemek kaşığı tereyağı

c) 4 kaşık çay şekeri

Yapılışı: Bir tencereye yaklaşık bir litre kadar su konularak kaynatılır. Ardından da bu suyun içine un katılır. Unun da kaynatılmasıyla birlikte bir bardak suda eritilen şeker de içine atılır. Daha sonra da yağı çorbanın içine atılarak karıştırılır ve ocaktan indirilir. Soğuduktan sonra da servis yapılır.

Bu yemek genelde lohusa kadınlar için ve ihtiyarlar için yapılır.

KUYMAK (UN AŞI)

Malzemesi: (Dört kişilik için) yarım kilo un.

b) 50 gram tereyağı

Yapılışı: Bir tencerenin içine bir litre kadar su konulur. Bu su kaynadıktan sonra un atılarak iyice pişinceye kadar karıştırılır. Sonra da ateşin üzerinden indirilen pişmiş hamur bir kabın içine yerleştirilir. Ağaç bir kaşıkla içi oyularak tereyağının ve pekmezin veyahutta balın konulması için yuva yapılır. Daha sonra da yağ ile pekmez birlikte eritilerek içine konulur. Bu şekliyle servis yapılır. Yöremizde belli yerlerde kuymak adı verilen (Beypınar Köyü, Göbekören Köyünde, Yolgeçen Köyünde) bu yemek bazı yörelerimizde ise un aşı olarak bilinir (Suçatı Kasabası ve Gürün merkezi) Kuymak adı verilen bu yemek türü Türklerin Orta Asya'dan beri bildikleri ve günümüze kadar sürdüregeldikleri bir yemek kültürüdür.

UN KAVURMASI

Malzemesi:

a) 1 paket yağ

b) 50 gram un

c) Bir miktar tuz

Yapılışı: Önce bir tavada yağ eritilir. Daha sonra da un bu yağın içine konularak iyice pişene kadar karıştırılır. Ve bu arada da içine tuzu atılır. Yağda kavrulan bu unun iyice renginin kırmızıya yakın bir hal alıncaya kadar tavanın içindeki yağla kızartılır. Daha sonra da soğuduktan sonra servis yapılır.

OĞMAÇ

Malzemesi:

a) 3 adet yufka ekmek

b) 1 paket yağ (50 gram tereyağı)

c) 1 adet yumurta

Yapılışı: Önce bir tavada yağ eritilir. İçine de bir yumurta kırılır. Bunun içine de daha önceden hazırlanarak doğranmış veya oğalanmış yufka ekmekler atılarak iyice bu ekmeklerin yağını alıncaya kadar oğulur. Bu şekilde de yemeğe hazır olur.

Bilhassa da köylerimizde çobanların ve sığırcıların ve tarlaya giden insanlarımızın azıklarının % 50'sini bu yemek çeşiti oluşturur...

KAVURGA

Orta Asya'dan beri sürdürülegelen yemek kültürümüzün ayrılmaz ve tüm yörelerimizin de vazgeçilmez yemek çeşitlerinden birisidir. Bu yemek çeşiti kurutulmuş buğdaydan yapılmaktadır. Buğdayı ise yöremizde özel olarak güz aylarında hazırlanır. Hemen hemen her ekmek pişiminde de hemen hemen her evde yapılmaktadır. Kavurga yapmak için önce bir sac hazırlanır ve bu sacın altına da bir tandırda ateş yakılır. Tandırın üzerine konan sacın üzerine de buğday konur ve ağır ağır da kavurgayı yapan kişinin elindeki süpürge veya diğer bir karıştırıcı ile karıştırılır. Buğday danelerinin ateşin hararetinden fazla etkilenerek yanmamaları gerekir. Bu şekilde sacın içinde kızartılarak kavrulan buğdaylar sacın üzerinden alınarak özel kablara bırakılır.

Kavurga genelde kış mevsimlerinde yenen ve kış eğlencelerinin ve aile ziyaretlerinin de vazgeçilmez yiyeceğidir. Kavurga tek başına yenildiği gibi ayrıca değirmen (el değirmeni) den çekilerek ve içine de şeker, bal veya pekmez vb. gibi tatlı yiyecekler de katılarak yenilir. Kavrulmuş buğdaydan yani kavurgadan böyle dövülerek elde edilen ve pekmez ile veya şerbet ile yenilen çeşidine kavut adı verilmektedir.

FİRİK

Buğdayların daha tamamen yetmediği başaklarının canlı bir zamanında buğday başaklarının toplanarak ateşin içinde ütülerek (yakılması veya pişirilmesi ile) yapılmaktadır. Ateşte ütülen veya böylece pişirilmiş olan buğday başakları toplanarak bir araya getirilir ve bunlar da ufalanarak buğdayın yanmış veya kızartılmış olan taneleri bir bezin içinden bu başakların ovulmalarıyla çıkarılır. Yani ot ile başağının ayırılmasından sonra aynı kavurga şeklini almış olan FİRİK yemeği yapılmış olur.

KURU FASULYE

Malzemesi: 250 gram kuru fasulye, bir orta boy kıyılmış soğan, 1 diş sarımsak, 3 kahve fincanı zeytinyağı, 1 adet orta boy havuç, kereviz, patates, domates, 1/2 tatlı kaşığı tuz, 5 su bardağı su, 1 çay kaşığı toz şeker.

Hazırlanması: Fasulyeleri akşamdan temizleyip yıkayarak üzerini 4 parmak aşana kadar su doldurup ıslatınız. 2 defa yıkayıp süzdürünüz tekrar üzerine 3 parmağı aşana kadar su doldurunuz. Ateşe koyunuz orta ateşte ağır ağır 45 dakika haşlayarak süzdürünüz. Sebzeleri soyup küçük zar gibi ayrı ayrı doğrayınız ve yıkayıp süzdürünüz. Sarımsağı ince ince dilimleyiniz bir tencereye yağı kızdırınız. İçine soğan ve sarımsağını ilave ederek, 2 dakika karıştırarak kavurunuz ve fasulyeyi ilave ediniz. Üzerine domatesini tuzunu, suyunu ve toz şekerini koyarak ağır bir ateşte ağır ağır kaynatarak 1 saat pişirip ateşten alınız, soğuyunca da servis yapınız...

TAVA KÖFTESİ

Malzemesi: 1 kilogram yağsız kıyma, bir baş kuru soğan bir bağ maydanoz, bir miktar toz biber (kırmızı), bir miktar tuz ve bir yumurta, yeterince bayat ekmek içi, bir yemek kaşığı dolusu salçadır...

Yapılışı: Bunları bir güzel ovup yumurta büyüklüğünde yassıltıp kızgın yağda hafif ateşte kızartmalıyız. Kızarttıktan sonra servis yapabiliriz.

FIRINDA TAVUK

Malzemeleri: Bir kilogram tavuk, dört adet patates, üç adet domates, beş adet yeşil biber, yarım paket margarin, (Sos için malzemeleri: Su, bir yemek kaşığı salça, karabiber, kırmızıbiber, bir mitar tuz, yarım paket margarin)

Yapılışı: Tavuğu kuşbaşı biçiminde parçalara bölerek bir fırın tepsisine dizeriz. Patatesleri de kızartılacak şekilde dilinir. Bölünmüş tavuk parçalarını da aralarına dizeriz. Domtesi ve biberi dilerek üzerine dizilir. Aralarına da yarım paket margarini küçük parçacıklar halinde koyar sonra da bir miktar suyun içerisine bir yemek kaşığı kadar salça, bir miktar tuz ve bir miktar karabiber ile bir miktar da kırmızı biber konularak hafif ateşte kaynatılır ve böylece sosu da hazırlanmış olur. Hazırlanan sosu tepsideki hazırlanmış olan tavuğun üzerine dökülür. Orta dereceli bir ısıdaki fırına tavuk konulur. Takriben 45 dakika kadar pişirilirdikten sonra servise hazır hale gelmiştir.

KISIR

Malzemeleri: 2 kase bulgur, 2 adet domates, yarım bağ maydanoz, yeşil soğan, 1 baş kuru soğan, bir demet marul, kaynarsu, kızgın yağ, bir miktar tuz, bir miktar salça.

Yapılışı: Bulgur sıcak su ile ıslarız. Güzelce ovduktan sonra dilinmiş domatesleri, maydanozu, yeşil soğanı, kuru soğanı dökülür ve bir güzel ovduk-

tan sonra salça atılır. Marul döküldükten sonra yine ovulur. Kızgın yağı döküp ovduktan sonra yemeğimiz servise hazır durumdadır.

PATATES KAVURMASI

Malzemeleri: Patates, bir miktar salça, bir tane soğan, yeşil biber, bir domates, iki yemek kaşığı margarin yağ.

Yapılışı: Önce patatesler haşlanır. Soyulur bir tavada ezilir sonra tavaya margarini koyarak eritilir. Daha sonra salça konur. Biberler ve domates dilinir ve tavaya konur. Bir güzel pıştikten sonra kavurmamız servise hazır durumdadır.

PEYNİRLİ YUMURTA

Malzemeleri: 4 yumurta, 2 dilim peynir, bir yemek kaşığı margarin yağ.

Yapılışı: Önce margarin eritilir. Yumurta özeyip margarinin içine dökülür. Daha sonra peynirleri dilip içine koyduktan sonra güzelce pişirilir ve servise hazır duruma getirilir.

ACILI KÖFTE (KIYMA)

Malzemeler: 6 su bardağı bulgur, bir kuru soğan, bir bağ maydanoz, bir miktar tuz, bir miktar salça, bir yemek kaşığı karabiber, bir tatlı kaşığı toz biber, bir domates ve biraz da su ve yarım kilo yağsız kıyma.

Yapılışı: Bulguru ıslarız, on dakika durduktan sonra ovarız. Kuru soğanı maydanozu atarız. Tekrar ovduktan sonra küçük sıkmaç (avuç içiyle) yapılarak marul yapraklarının içine konarak yenilir veya bu şekilde servis yapılır.

LAHANA DOLMASI (SARMA)

Malzemesi: 15 adet lahana yaprağı, yarım kilo bulgur veya pirinç, 250 gr. kıyma, üç baş soğan, bir kaşık salça, 250 gr. tereyağı, bir tatlı kaşığı acı biber ve bir tatlı kaşığı tuz. Bu malzemeler birbiriyle karıştırılarak ovulur. Daha sonra da sıcak suda haşlanmış lahana yapraklarına sarılır ve tencere içinde pişirelerek yenilir.

Malzemeler: İki adet domates, 1,5 kahve fincanı zeytinyağı, bir çay kaşığı toz şeker az miktarda su.

Hazırlanması: Domateslerin içini çıkarıp, içinden çıkan parçaları bir kenara ayrılır. Domateslerin içini dolma içleri ile doldurup kapaklarını kapaklarını kapatırız. Küçük bir tepsiye yerleştirir, üzerine içinden çıkan parçaların yarısı ilave edilir. Yağı, toz şekeri, tuz ilave edilerek orta hararetli fırında 15 dakika pişirip soğuduktan sonra servis yapılır.

TARHANA ÇORBASI

Malzemeler: 150 gram köy tarhanası, bir su bardağı et suyu, 1/2 tatlı kaşığı tuz, bir çorba kaşığı tereyağı, 100 gram yağsız kıyma, bir adet domates, soyulmuş ince doğranmış.

Hazırlanması: Tarhanayı bir bardak et suyu ile iyice karıştırır 20 dakika ıslar sonra ince bir süzgeçten tamamen süzdürülüp bir tencereye 10 su bardağı et suyunu kaynatıp karıştırarak tuzu ve tarhanayı ilave ederek karıştırılır. Yemeğimiz servise hazırdır.

KARNI YARIK

Malzemeler: Yaarım kg. yağlı kıyma üç tane baş soğan, üç tane baş soğan, üç tane yeşil biber, bir domates, bir tatlı kaşığı toz biber, bir bağ maydanoz, bir miktar tuz, bir paket margarin, ve kişilere göre orta boy patlıcan, göz kararıyla da sos.

Hazırlanması: Bu malzemeler kavrulduktan sonra bir müddet beklenir. Orta boy patlıcanları üç çubuk soyduktan sonra yıkanmalıdır. Patlıcanların ortası bir bıçakla açıp içini temizleyip kızgın yağda hafif kızartmalıyız. Hazırladığımız malzemeyi ortasını açmış olduğumuz patlıcanların içine ikişer yemek kaşığı koyarız. Bir tepsiye dizip yaptığımız sosu patlıcanın içine doldurmayacak şekilde üzerlerine dökmeliyiz. Sonra da fırına süreriz. Bir saat piştikten sonra fırından çıkarabiliriz. Yemeğimiz servise hazır durumdadır.

AYRANLI KÖFTE

Yapılışı: Önce ayran konur karıştırılır. Pişmesini bekleriz. Pişirince köftesini hazırlar, ayranın üstüne konulur. Pişince ayranlı köftenin üzerini yağla salça atılır. Biraz karıştırılır. Böylece servise hazır duruma getirilir.

SÜTLAÇ

Malzemeler: Bir buçuk kahve fincanı sübye, 2 kahve fincanı pirinç, 2,5 kg süt bir su bardağı toz şeker.

Hazırlanması: Sübye hazırlanır. 2 kahve fincanı pirinci temizleyip yıkadıktan sonra üzerine ılık suyla kapatıp bir saat ıslatılır. Yıkayıp süzdükten sonra bir tencereye pirinç ve süt konulur. Zaman zaman karıştırıp kaynatılır, pişirilir. Toz şekeri ilave edilir. Sübyesi ile karıştırılır kaselere boşaltılıp, soğuyunca servis yapılır.

ÜZÜM SARMASI

Malzemesi: Üzüm yaprağı sarmasının malzemeleri yukarıdaki sarmanın malzemesi gibidir. Sadece üzüm yaprakları sıcak suda haşlanmak yerine pişirelerek sarılır.

BİBER DOLMASI

Malzemesi: Sarmalardaki iç malzemelerin aynısıdır. Sadece dolma ayrı bir malzeme olarak kullanılmaktadır.

Yapılışı: Aynı üzüm sarmasındaki gibi olan iç malzemeler içleri oyulan dolma biberlerin içine konularak hazırlanır ve tencere içine konan biber dolmaların üzerine yarım kilo kadar su konularak normal ateş üzerinde 40 dakika kadar bekletildikten sonra servise hazır hale getirilir.

PANCAR SARMASI

Malzemesi: Yetecek kadar pancar yaprağı ile diğer sarmalardaki iç malzemeleri kullanılır ve sarıldıktan sonra pişirilir.

EBELİK YAPRAĞI SARMASI

Malzemesi: Bu sarmanın iç kısmı diğer sarmalardaki iç kısım malzeme gibidir. Sadece sarılan yaprak ebelik bitkisinin yaprağıdır.

Yapılışı: Diğer sarmalarda yapılan işlemler bu sarma türünden de uygulanarak servis yapılacak hale getirilir.

ET KIZARTMASI

Yetecek kadar et küçük parçalara ayrılır kazan içinde veya tava içinde kızartılır. Sonra salçasını ve suyunu üzerine atarak bir miktar patatesi de ayrıca kızartır ve bu kızartılmış pateteslerin üzerine de kızartılmış eti dökerek servis yapar. Böylece bu yemek yapılmış olur. Bazı yörelerde bu yemeğe sac kavurması adı verilir.

BÖRTLEME (BÖREK) (KARAPINAR KÖYÜ)

Malzemeleri: Bir tepsi börtleme için 7 adet yumurta, 2 kg. un biraz tuz, peynir, maydanoz, tereyağı.

Yapılışı: Önce yumurta ve su ile tuzda karıştırılarak un ile hamur yapılır. Bu hamura biraz da yağ katılır. Sonra yufka ekmek gibi birer birer açılır ve bir kenara konur. Kaç kat yapılacak ise o kadar (adet yufka açılır ve açılan her yufka bir tepsinin içine döşenir. Bu yufka aynı baklava gibi kat kat üst üste konan yufkaların arasına da bu iç malzemelerinden konur. Daha sonra da üzerine bir miktar yumurta ve yoğurt sürülür üzeri nakışlandıktan sonra da pişirme işine geçilir. Evin dışında bir yere veya evin içindeki ocağa (tandır) bir büyük ateş yakılır. Bu ateş iyice kor olduktan sonra sininin veya tepsinin üstüne konur. Altıda ateşin üzerindedir. Her iki yanı da kızartıldıktan sonra bıçakla kesilerek servis yapılacak hale getirilir. Karapınar Köyü'ne ait bu yemeğe ise diğer köylerimizin çoğunda kömbe adı verilir. Kömbenin yapılışı ise aynıdır. Fakat malzemeleri yerine göre et (kıyma olduğu gibi haşlanmış patates de olur. Aynı zamanda ıspanak gibi bitkisel veya hayvansal ürünlerinden de kömbe yemeği yapılabilmektedir.

Börtleme: Haşlama anlamındadır.

SU BÖREĞİ (MANTI)

Malzemesi: 1 kg. un, bir miktar su ve tuz, iki yumurta, yarım kilo kıyma, 5-6 adet patates, bir miktar salça, bir miktar kırmızı biber, 250 gr. tereyağı.

Yapılışı: Önce un hamur hale getirilir ve yumurta bu yapılan hamurun un ile birlikte karıştırılarak içine katılmıştır. Normal kalınlıkta oklava ile bu hamur bir tahta üzerinden açılır. Açılan hamurda 4x4 cm. büyüklüğünde kesilir. Bu kesilen hamur parçalarının içine kıyma ile kavrulmuş patates haşlaması karışık halde iç kısmından bu kesilen parçaların içine sığacak kadar yerleştirilir. Bunların uçları da birbirinin ucuna getirilerek yapıştırılır (sıkıştırılır. Böylece her ağzı sıkıştırılan bu üçgen şeklindeki sıkılmış hamur parçaları bir tepsinin içinde biriktirilir. Sonra da normal ateşin altında 15 dakika kadar pişirildikten sonra indirilerek servis yapılır. Yağ ve salça vb. gibi üzerine dökülecek olan soslar tencere içinde iken döküldüğü gibi ayrıca da dökülebilmektedir.

PİŞMANİ

Malzemesi: 1 kg. un, 1 kg. şeker (toz), fındık kadar limon tuzu, bu malzemeler şekerin üzerine bir miktar su konularak tencerenin içinden ateşin üzerine konur ve bu şekerli suyun içine de bir miktar limon tuzu konur ve normal ateşte ve kıvam belirli bir yapıya (buna kıyam denir) gelinceye kadar kaynatılır. Sonra da bu kıvama gelmiş şeker (ağda) soğumaya bırakılır. Soğutma işi ya buzdolabında veya eğer mevsim kış ise bir miktar kar getirerek üzerine okunur ve kısa sürede bu ağda donar. Önceden hazırlanmış olan un da normal bir ateşten sacın üzerinden kavurur ve bu unu da büyükçe bir kabın içine konmuş olan donmuş kıvamın üzerine azar azar atılacaktır. Kıvamın konduğu tepsinin içindeki bu ağdayı kuvvetli iki veya dört kişi elleriyle evire çevire yoğurmaya başlarlar. Kıvam yoğruldukça uzar ve bu uzayan kıvamda yoğuranlar ikiye, dörde vb. gibi katlayarak evire çevire tekrardan doğururlar. İyice bir kadın saçının uzunluğuna ve inceliğine gelene kadar yoğurulur. Sonrada üzerine her bir kat incelmeye başladığı üzerine atılan un ile de birbirine karışması önlenir ve incelip kopuncaya kadar yoğrulan kıvam küçük küçük parçalar halinde bir tepsinin içine konur ve böylece servis yapılacak hale gelmiş olur. Pişmani yemeği genelde toplantılarda ve davetlilerde bilhassa da köylerimizde kışın eğlence olarak yapılmaktadır.

HINGEL (Hangel)- OSMAN DEDE VE HÜYÜKLÜYURT BAŞ YEMEĞİ

Bu iki köyümüzde papak karakalpak oldukları için bu köylerimize gelen her misafir bu yemekten mutlaka yemiştir.

Malzemesi: Bir miktar un, sarımsak, yoğurt, tereyağı ve diğer lazım olanlar.

Yapılışı: Kuruca bir hamur yoğrulduktan sonra oklava ile 2 mm'lik kalınlıkta ve 3x4 ebadında da kesilen hamur parçaları (kare kare kesilir) bu kesilen hamur parçaları da tuzlu ve sıcak suyun içinde kaynatılarak pişirilir. Sonra bu pişmiş hamurlar tencereden çıkarıldıktan sonra bunların üzerine sarımsaklı yoğurt dökülür ve karıştırılır. Bunun üstüne de tereyağı dökülür. Daha sonra da servis yapılır.

HAŞIR (HAŞIL)

Suyla bulgur kaynatılır. Bulgur suyu tam çekmez ve pilavdan biraz daha sulu bir biçimde kalır. Buna bir miktar un katılarak karıştırılır. Koyu bir hal alana kadar da karıştırılan bu hamur bir tepsiye veya tabağı içine çekilir ve ortası oyulur. Sonra bunun içine sarımsaklı yoğurt dökülür ve bunun üzerine de tereyağ dökülürek servis yapılır.

PATATES KÖFTESİ

Patates haşlama şeklinde pişirilir. Et kıyması da iç olarak hazırlanır. Haşlanan patates iyice yoğurulur. Patates iri köftede olduğu gibi oyulur içine de soğanla beraber kıyma konulur. Yağda kızartılır ve böylece servis yapılacak hale getirilmiş olur.

ET KIZARTMASI

Eti küçük küçük doğrayarak bir tava veya tencere içinde normal bir tava üzerinde kızartır ve sonra da salçasını ve suyunu da koyarak bir miktar daha ateşin üzerinde ağzı kapalı olarak pişirildikten sonra ayrı bir tavada biraz patates kızartılır ve bu patates de ayrı bir tabağa eti de başka bir tabağa koyarak servis yapılabildiği gibi ikisinin tepsi içinde birbirinin üzerine dökülerek serviş yapılması da olur.

TANDIR KUZU KEBABI

Ekmek tandırı iyice yakılır. Kırmızı bir hal alıncaya kadar. Bir kuzu kesildikten sonra iyice yüzülür ve içi de temizlenir. İki ayakları da bir asılı demir çengele geçirilip kuzunun içine de bir kilo tereyağı konulur. Toprak tencerelerin içine de (güveç gibi) pirinç konularak bu tandırın tabanına konulur. Bu pirinç bulunan tencerenin içine kuzunun içine konmuş olan tereyağı kuzunun kendi yağıyla beraber damlar. Bu dırında üzerine bir sac konur ve ağzı da çamur ile sıvanarak kapatılır. Tandırın içindeki pilavda kuzu da bir saat kadar kalır bu süre içinde tandırın içi ve ağız kısmı açılmaz. Bir saat sonra açılarak servis yapılır.

SAC KEBABI

Kuzunun eti küçük küçük parçalara ayrılır. Önce etin yağlı kısımları ve kuyruk adı verilen kısım ateş üzerine konulmuş sacın üzerinde kızartılmaya başlanır. Daha sonra da küçük küçük parçalara ayrılmış etler sac üzerinde kızartılmaya başlanır. İyice piştikten sonra da üzerine domates biber vb. gibi diğer malzemeler de hazırlanarak konulduktan sonra sac ile birlikte servis yapılır.

Gürün

Tarihi kaynaklardan anlaşıldığına göre, Gürün ve havalisi Abbasiler zamanından itibaren Müslümanlarca iskan edilmeye başlanmıştır. Zaten öteden beri Tohma Havzası'na Bizanslılarca Müslüman olmayan Türkler, Araplara karşı bu bölgeleri korumaları maksadıyla yerleştirilmişlerdi. 1071 Malazgirt Zaferiyle de Anadolu'nun tamamen Türkleşmesiyle birlikte Gürün ve havalisinde Müslüman Türkler'in iskanı başlamıştır.

Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde vermiş olduğu bilgiye göre de Osmanlı Devleti hükümdarı Orhan Bey zamanında (1326-1364) Bursa'nın fethine katılan Türkmenlerden 6 hanesini Gürün'e, 40 hanesini de Darende Bölgesi'ne yerleştirmiştir. Bu iki tür iskan olayının haricinde bir de Osmanlı İmparatorluğu'nun 1691 yılında teşebbüs ettiği ve bunda da % 100 başarılı olduğu "Aşiretleri iskan teşebbüsü" ile de ilçemiz Gürün ve havalisinde yerleşmeler olmuştur. Bu yerleştirme siyasetiyle Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ve özellikle de Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde Suriye havalisinden gelerek veya bizzat devlet tarafından getirilerek çeşitli oymaklar yerleştirilmişlerdir. Dolayısıyla ilçemiz Gürün ve havalisinde yaşayan insanlar özellikle de kırsal kesimdekiler Osmanlılar'ın en son uygulamış oldukları bu iskan teşebbüsüyle bu bölgelere getirilerek yerleştirilen insanlardan oluşmaktadırlar.

İlçemiz Gürün ve havalisinde yaşayan insanların iskan edilmelerini üç ana grup halinde sınıflandırmak mümkündür.

1- Müslüman Araplar zamanında veya ilk Türkmen gruplarıyla gelerek bu bölgelere yerleşmiş olanlar ki, bunların sayıları oldukça çok azdır. Ve resmi olarak da kayıtlarını bulmak mümkün değildir. Tamamıyla rivayetlere dayanmaktadır.

2- Osmanlı hükümdarı Orhan Bey zamanında Bursa'nın fethine katılmaları nedeniyle bu bölgeye yerleştirilmiş olanlardır ki, bunların da hangi oymaklar olduğu tamamıyla kesin ve resmi kayıtları belli değildir.

3- XVI. yüzyılın ortasında ve sonlarına doğru konar-göçer ailelerin devlet tarafından veyahutta bir kısmının kendi istekleriyle devletin göstermiş olduğu yerlere veyahutta kendilerinin daha önceden yaylaya sürüleriyle birlikte çıkmış oldukları yerlere, Anadolu'nun değişik yerlerinde ve değişik zamanlarda bu bölgelere yerleşen Türkmen gruplarının (oymaklarına) mensup insanlardır. Bugün yöremizde yaşayan insanların büyük bir çoğunluğu bu son gurubu temsil etmektedirler veya oluşturmaktadırlar.

IV. Murat zamanından itibaren de Osmanlılarda zorunlu yerleştirme ve

iskan politikalarına başlanılmıştır. Osmanlılar'ın bu iskan politikasının iki ana nedeni vardır:

1- Yıldız yerleştirme sisteminin uygulanması.

2- Arap yayılmacılığına karşı önlem alınmasıdır.

Yıldız sistemine göre iskanlaştırmada herhangi bir köy eğer Türkmen Köyü ise ona akraba olanlar değil, bilakis akraba olmayan bir başka Türkmen Boyu o köye yerleştirilerek böylece Türkmen Boyları Anadolu'nun çeşitli bölgelerine serpiştirilmek suretiyle yerleştirilmişlerdir. Böylece köyler arasındaki aşiret bağlarının çözümlenerek devletin aşiretten devlete ulaşmasını, devlet olma aşamasına gelme politikasını sürdürmüştür. Böylece Türkmen halkın homojenleştirilerek millet olma ve aşiretten devlete ulaşmasının sağlanması hedeflenmiştir. Bunun da iki amacı vardır;

1- Böylece Osmanlı'ya baş kaldıramayacaklar ve iç isyanlar böylece önlenmiş olacaktır.

2- Halkın homojen bir yapıya kavuşturularak millet haline ulaşmak böylece aşiretten devlete ulaşmayı sağlamaktır.

1876 yılındaki Fırka-i İslahiye (Zorunlu Göç Olayı) vardır. Türkmen Aşiretlerin birçoğu yazları Orta Anadolu'da kış aylarında da Suriye çöllerinde, Antakya Havalisinden, Lazkiye Limanına kadar olan sahada yaşamaktaydılar. İşte bu havalide konar-göçer tarzda yaşamakta olan başıboşluk içindeki oymakların devlete karşı isyanlarını önlemek ve denetim altına almak maksadıyla Türkmen Boylarının Anadolu'nun çeşitli yerlerinde iskan edilerek bu sorunun çözümlenmesi hedeflenmiştir.

Halen Gürün'de ikamet etmekte olan ailelerden başta Avunduklar olmak üzere tüm Gürün ilçesi'nin en eski sakinleri sayılan aileler; Avunduk, Sevindik, Şahbulduk, Pirli Uşağı vb. gibi isimlerle anılan oymaklardan oluşan gruplar daha Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş dönemlerinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde özellikle de Halep Bölgesinden Gürün ve havalisine gelmiş (yerleştirilmiş) oldukları rivayeti bulunmaktadır. Keza bunlarla aynı oymaktan oldukları söylenmekte olan Tahiroğulları (Özdamar) Malatya Akçadağ'dan, Elmacıoğulları (Elmacıoğlu) Yozgat'tan, Karaahmetler Malatya Arapkir Bölgesinden, Emin Beygiller (Malkoç-Moğolkoç) Edirne ve Samsun ve Sivas bölgesinden, Uzunaliler (Uzun) Adana/Kırıkhan havalisinden, Yazıcıoğulları (Büyüktanır) Maraş/Tanır Bölgesinden, Hecinciler/Kadılar (Yiğittürk) Şam ve havalisinden, Odabaşılar Mısır'dan, Mürseloğulları Konya'dan, Kırışlar (Kırışoğlu) Samsun ve havalisinden, Bostancılar (Bostancı) Samsun'dan, Kürthasanlar Ağrı Eleşkirt'ten, Recepoğulları (Kutlu) Ankara Haymana bölgesinden, Devecioğuları (Deveci+Kekeç) Malatya Hekimhan'dan, Partçılar (Solaklar) Adana/Kadirli Bölgesinden, gelerek Gürün ilçesi'ne yerleşmişlerdir.

Moroğlular (Moroğlu), Tunalar (Tuna), Acerhasanlar (Özkan), Tehlikegil (Töngür+Mutlu), Hapişler (Korkmazgil), Sırıhlıoğlu (Yalçın), Mullagil (Yüksel),

Demirsoylar, Acavutlar, Keçeligil, Baranlar, Haznedarlar (Ayten+Aksu), Canbaylar, Sarıoğlular, Tuluklar (Ulubaş), Akarsular, Fettahağalar (Korkmaz), Kocaboğlu (Kocabay), Hasançavuşgil (Kural), Ömergazigil (Coşkun), Kahvecigil (Seçilmiş), Nizamgil (Yılmaz), Mürseller (Özelçi), Yavangil (Yağlıoğlu), Hopbikler (Akkaynak), Saraçlar (Saraçoğlu), Çavuşbekirler (Sözen), Orhanoğlugil vb. gibi daha birçok Gürün ilçesi'nin en eski sakinleri olan aileler ve Gürün İlçesi köylerinde yaşayanların Gürün ve havalisine genel olarak Bursa, Ankara, Konya, Yozgat, Kırşehir, Çorum, Tokat, Samsun, Amasya, Rize, Erzincan, Erzurum, Tunceli, Diyerbakır, Van, Ağrı, Urfa, Adıyaman, Gaziantep, Malatya, Maraş, Adana, Antakya, Suriye, Halep, Bağdat, Musul, Mısır vb. gibi bölgelerden gelerek bu havaliye yerleşmişlerdir.

Gürün ilçesi merkezinde yaşamakta olan aileler köylerde yaşayanlara göre daha önceden gelerek bu bölgeye yerleşmişlerdir. Köydekiler ise genel olarak Osmanlı'nın en son "aşiretleri iskan teşebbüsüyle" birlikte gelerek veya devlet tarafından getirilerek yerleşen ailelerden oluşmaktadırlar.

Gürün ilçesi'nin en eski sakinleri diyebileceğimiz aileler bugün çoğu Gürün'den ayrılmış İstanbul, İzmir, Adana, Ankara, Bursa vb. gibi daha birçok büyük şehirlere giderek yerleşmişlerdir. Gürün'ün en eski sakinlerinden çok az miktarda kalmışlardır. Bugün Gürün merkezde bütün mahallelerde oturanların % 90'a yakın bölümü Gürün İlçesi'nin köylerinden gelerek buraya yerleşen ailelerden oluşmaktadır.

Gürün ilçesi'nin 1997 yılı itibariyle 13 mahallesi bulunmaktadır. Bu mahallelerdeki nüfus ise Gürün Merkez Sağlık Ocağı Ev Tespit fişlerine göre şöyledir:

Mahalle Adı	**Hane Sayısı**	**Kadın**	**Erkek**	**Toplam Nüfus**
Çayboyu Mahallesi	285	490	593	1083
Kirazlık Mahallesi	189	344	344	688
Karayar Mahallesi	174	389	358	747
Ketençayır Mahallesi	98	199	170	427
Işıtan Mahallesi	129	260	234	494
Aksu Mahallesi	79	161	143	304
Kurultay Mahallesi	134	244	262	506
Yassıcatepe Mahallesi	152	353	293	646
Şuğul Mahallesi	128	266	296	562
Burçevi Mahallesi	118	242	230	472
Karatepe Mahallesi	234	418	424	842
Pınarönü Mahallesi	265	519	544	1063
Yenimahalle Mahallesi	111	229	288	517
TOPLAM:	**2091**	**4217**	**4076**	**8293**

GÜBÜN KÖYÜ (ÇAYBOYU MAHALLESİ)

Gürün İlçesi'nin doğusunda 3 km'lik mesafede bulunan Gübün Köyü'nün ismi 1965 yılında mahalle olarak Gürün ilçesi'ne bağlandığı zaman içerisinde Tohma Irmağı'nın geçmesi nedeniyle Çayboyu ismini almıştır. Eski ismi Gübün olan Çayboyu Mahallesi'nde tarih öncesi çağlara ait bulunan ve Proto Hititler Asurlular zamanından beri varlığını sürdüregelen tarihi mağaralar bulunmaktadır. Bu nedenle de çok eski devirlerden beri yerleşim alanı olma özelliğini korumuştur. İlçe merkezine 10 km'lik mesafede ve Gürün'ün güneyinde bulunan GÖKPINAR da Çayboyu'na bağlı bulunmaktadır. Gökpınar Gölü iç ve dış turizme açılmış çok güzel mesire yeridir ve alabalık üretimi ile ve mavi gölüyle de meşhur olmuş bir yöremizdir. 500 m karelik bir alana sahiptir ve 18 metre derinlikte yaşlıların anlatmış olduklarına göre Tohma Irmağı eskiden Çayboyu Mahallesindeki mağaraların dibinde geçmiş olduğunu anlatmaktadırlar. Yaşlılar Çayboyu Mahallesindeki mağaralarla Gürün merkezdeki (Çarşıbaşındaki) mağaraların Burcevine kadar birbirleriyle bağlantılı olduklarını anlatmaktadırlar...

Çayboyu Mahallesine bağlı bulunan Gökpınar mezrasında 10 hane bulunmaktadır. Toplam 60 kişi yaşamaktadır. Köyün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Alabalık üretimi de yapılmaktadırlar. Gökpınar Suyu'nun değerlendirilmesiyle Çayboyu Mahallesi'nin de büyük bir kısmı sulanabilir hale getirilebilecektir. Gökpınar'ın daha önceleri Karahisar Köyünde yaşamakta olan Ermeniler'e ait olduğu yaşlılar tarafından anlatılmaktadır. Gökpınar Gölü'ne yakın bir yerde eski tarihlerden kalmış bir hamam ve yerleşim alanı bulunmaktadır. Gökpınarda camii yoktur. İlkokul öğrenci yetersizliğinden kapalı durumdadır ve buraya yakın olan Yelken Köyü İlkokuluna gitmektedirler. Yolu asfaltlıdır. İçme suyu Taşderesi mevkiinden gelmektedir. 1940'lı yıllarda burasını satın alarak yerleşmiş olan insanlar Malatya'nın Akçadağ Bölgesinden gelerek önce Çayboyu'na daha sonra da Gökpınar'a yerleşmişlerdir. Burada yaşamakta olanlar Sarı ve Alparslan soyadını taşımaktadırlar ki, her iki soy ismi taşıyanlar da birbirlerine yakındırlar...

Gökpınar'da suyun değerlendirilerek menba suyu olarak ihracı gerçekleştirilebilir. Elektrik santralı ve bir küçük baraj yapılabilir. Gürün'e daha kaliteli bir içme suyu verilebilir. Alabalık üretimi daha da artırılabilir. Mesire yerleri ve çevre ağaçlandırma daha da kapsamlandırılabilir...

Çayboyu Mahallesi'ne Türkmenistan bölgesinden ilk yerleşim dört oymak gelerek yerleşmişlerdir. Daha sonra ise buraya çeşitli bölgelerden ve Gürün ilçesi'nin köylerinden gelerek yerleşenler olmuştur. Çayboyu Mahallesine gelmeden önce Yuva Köyü yakınlarında bulunan Gübünören mevkiinde geçici bir süre kaldıktan sonra Çayboyu Mahallesine gelerek yerleşmişlerdir. Çayboyu Mahallesinde yaşayanlardan:

Muhsinler (Gültekin) Urfa-Adıyaman bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Küsüreoğulları (Taş) Ağrı Eleşkirt'ten gelmişlerdir.

Çolakoğulları (Çolak) Darende İrisuluk Köyü'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Delihasanlar (Yıllık+Uçarcı) Darende İrisuluk'tan Eskihamal Köyü'ne buradan da Çayboyu'na gelmişlerdir.

Söylemezler (Söylemez) Malatya Akçadağ Melik Köyünden sonra da, Çayboyu Mahallesine gelmişlerdir.

Hallolar (Taştan) Kangal'dan Yolgeçen Köyüne buradan da Çayboyu Mahallesine gelmişler.

Şaholar Apalanlar (Apalan) Ağrı Eleşkirtten gelmişlerdir.

Kürthasanlar (Halı + İnanç) Ağrı Eleşkirtten gelmişlerdir.

Hoplamazoğulları (Göksu) Ağrı Eleşkirtten gelmişlerdir.

Tırnaksizlar (Karaduman) Darende Ayvalı bölgesinden gelmişlerdir.

Kahveciler (Halep bölgesinden gelmişlerdir.)

Gücükler (Küçük) Antakya'dan Afşin Maravuz Köyüne buradan da Çayboyu Mahallesine gelmişlerdir.

Kameligil (Kama) Malatya Akçadağdan gelmişlerdir.

Tongurlar (Bilgiç + Kılıç)

Keskinler (Keskin) Sarıca Köyü'nden gelmişlerdir.

Aşçılar (Semiz + Turan) İzmirliler (Türko) İzmir'den gelmişlerdir.

Türkmenler (Köse) Türkmenistan'dan gelmişlerdir.

Tekeliler (Saray) Antalya Teke bölgesinden gelmişlerdir.

Karabayramuşağı/Gaffaruşağı (Sancılı+Kara) Şeref Ayvalı bölgesinden gelmişlerdir.

Sarıbeyuşağı (Sarı) Malatya Akçadağ bölgesinden gelmişlerdir.

Çöndüler (Alparslan) Malatya Akçadağ bölgesinden gelmişlerdir.

Kafaoğulları (Sakallı) Malatya Akçadağ bölgesinden gelmişlerdir.

Yurdakullar (Yurdakul) Adıyaman bölgesinden gelmişlerdir.

Çiftçiler (Çiftçi) Malatya Akçadağ bölgesinden gelmişlerdir.

Somuncular (Somuncu) Malatya Akçadağ bölgesinden gelmişlerdir.

Şeyhabbasoğulları (Tecir) Orta Anadolu bölgesinden gelmişlerdir.

Yakuphasanoğulları (Temel) Malatya Hekimhan bölgesinden gelmişlerdir.

Haydarlar (Saraç) Gaziantep bölgesinden gelmişlerdir.

Alolar (Er+Alparslan+Küçük+Gürsoy) Malatya Akçadağ bölgesinden gelmişlerdir. Çayboyu Mahallesinde de İstiklal Harbine faal katılanlar olmuş ve bu yöremizden gidenlerden bir kısmı şehit olurken bir kısmı da gazi olarak geri dönmüşlerdir. Bu bölgemizden Yemen, Kafkasya ve Yunan Harbine katılanlar çok olmuştur. Bunlardan bazılarının isimleri şöyledir:

Mehmet Ali Çolak, Abdurrahman Çevik Yemende şehit düşmüştür. Mail Ali, Çıplak Mehmet, Mehmet Mustafa, Aşur Mehmet, Sefil Abdurrahman, So-

muncu Ahmet, Tıfılhoca adındaki zatlar da Kafkasya'da şehit olmuşlardır. Süleyman Çavuş, Kertil Mustafa, Mevlüt Çavuş, Hafız Osman, Ebubekir Çavuş, Minecik Ahmet, Hallo Halil, Sarıbey Ahmet, Oturum Abdullah adındaki zatlar da Yunan Harbinde şehit olmuşlardır. Ömer Kasımoğlu, Ömer Hasan, Ali Sakallı, Hüseyin Saraç, Sancılık Hacı Mehmet, Şükrü Kahveci, Bekir Caymaz, isimli zatların bir kısmı Kafkas Cephesine bir kısmı da Yemen Harbine katılmışlardır.

Çayboyu Mahallesinde sırasıyla; Yemliha Sarıtaş, Mehmet Çiftçi, Hüseyin Turan, H. Mustafa Dağ, Şuayb Şener, Kadir Arslantaş, Hasan Somuncu, Ahmet Bıçak, Bekir Göksu, Mikdat Kasap, Mustafa Arslantaş, Osman Şener (1961-1963), Kemal Saraç (1963-1973), Hacı Arap Küçük (1973-1989), Kemal Saraç (1989-1994), Hacı Arap Küçük (1994-2000) köy ve mahalle muhtarlığı yapmışlardır.

Çayboyu Mahallesi'nin 1997 yılı itibariyle 593 erkek, 490 kadın toplam 1083 nüfusu vardır. Ve toplam 285 hane bulunmaktadır... (1997 yılı G.M.S.O. ETF sonuçlarına göre)

Çayboyu Mahallesi yıllara göre nüfus tablosu:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	769
1940	382	491	873
1945	439	510	949
1950	-	-	922
1955	615	530	1145
1960	441	585	1026
1965	448	580	1028
1970	Mahalle oldu		
1975	Mahalle oldu		
1980	---		
1985	---		
1990	---		
1997	570	632	1202

1-AĞAÇLI (MAHGEN) KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin doğu kesiminde, ilçe merkezine 15 km.'lik mesafede bulunan Ağaçlı Köyü'nün eski ismi Mahgen'dir. "Mah" kelimesi bilindiği gibi "GÜZEL" anlamına gelmektedir. Mahgen Köyü'nde gece vakti gökyüzündeki ay'ın, yani mehtabın çok güzel görünmesinden dolayı bu ismin almasına neden olmuştur. Ayrıca buradaki halkın büyük bir bölümünün Kahramanmaraş ili Pazarcık İlçesi'nin Mahgen Bölgesinden gelmiş olmaları nedeniyle köye bu ismin verilmiş olduğu da söylenmektedir.

Aşağı Mahgen ve Yukarı Mahgen olmak üzere iki köyden oluşmaktadır. Aşağı Mahgen mezra olup, Yukarı Mahgen Köyünde muhtarlık bulunmaktadır. Mahgen Köyü'nün Avgun, Çevirme, Konakgörmez gibi mezraları bulunmaktadır. Aşağı ve Yukarı Mahgen Köyünde arazinin dar olması nedeniyle tarım ya-

pılamamaktadır. Hayvancılıkla uğraşmaktadırlar. Bu köyümüzün mezrası olan Avgun'da sulu tarım yapılmaktadır. Tohma Irmağı'nın kenarında olması nedeniyle sebze ve meyvecilik yapılmaktadır. Son yıllarda bu köyümüzde olağanüstü bir göç yaşanmıştır. Avgun mezrasında elma, kayısı, dut, ceviz ve diğer meyve ağaçları yetiştirilerek ıspanak, patates, sarımsak, soğan, mısır, pancar, lahana, domates, üzüm vb. gibi ürünlerin yanısıra tahıl üretimi de yapılmaktadır.

Mahgen Köyü'nün 2 km.'lik stabilize yolunun asfaltlanması gereklidir. Hayvancılık konusunda gerekli teşvik ve desteğin sağlanması gereklidir. Tarım ve hayvancılığın azalması arazinin darlığı nedeniyle bu köy halkından büyük bir kısmı Bolu, Düzce, İstanbul, Karabük vb. gibi büyük şehirlere göç ederek ticaretle uğraşmaya başlamışlardır...

Mahgen Köyün'de camii ve lojmanı vardır. İlkokul ve lojmanı bulunmaktadır. Sağlık Ocağı yoktur. Elektrik 1976 yılında getirildi. Telefon ise 1987 yılında getirilmiştir. İçme suyu sorunu vardır.

Burada yaşamakta olan halkın büyük bir bölümü Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesi Mahgen Köyün'den gelmişlerdir. (Yıldırım, Davşan, Gürbüz, Top vb. gibi soyadı taşıyanlar ile

Çopolar (Mahgen) K. Maraş'ın Pazarcık İlçesi'nin Mahgen Köyü'nden gelmişlerdir.

Kololar (Karadağ) K. Maraş'ın Pazarcık İlçesi'nin Mahgen Köyü'nden gelmişlerdir.

Çöttükler (Bulut) K. Maraş'ın Pazarcık İlçesi'nin Mahgen Köyü'nden gelmişlerdir.

Mahgen (Ağaçlı) Köyü 1960 yılında 130 hane iken 1997 yılında 48 hane kalmıştır. Göç nedeniyle bu köyümüzün en az üçte ikisi dışarıya göç etmiştir.

1997 yılı itibariyle Aşağı Ağaçlı'da 35 hane bulunmakta 112 kadın, 93 erkek, toplam 205 kişi yaşarken, Yukarı Ağaçlı'da 13 hane ev bulunmakta, 37 kadın, 33 erkek olmak üzere toplam 70 kişi yaşamaktadır. Aşağı ve Yukarı Ağaçlı Köyleri'nin nüfus toplamı 149 kadın, 126 erkek toplam 275 kişidir. Ağaçlı Köyü'nün yıllara göre nüfusu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	301
1940	173	152	325
1945	188	184	372
1950	-	-	408
1955	225	204	429
1960	283	300	583
1965	261	310	571
1970	256	342	598
1975	247	302	549
1980	245	319	564
1985	281	219	500
1990	154	184	338
1997	126	149	275

2- AKDERE (AVŞAR) KÖYÜ

İlçe merkezinin güneybatı kesiminde, ilçe merkezine 55 km.'lik uzaklıkta bulunan Akdere Köyü'nün ismi, köyün içerisinde geçmekte Hurman Çayı'nın kaynağını oluşturan sudan almaktadır. Suyu çok berrak adeta beyaz (Ak) bir şekilde olması nedeniyle bu ismi almıştır. Akdere Köyü'nün Avşargeçe ve Karamuklu adında iki tane mezrası bulunmaktadır. Yazyurdu Nahiyesi'ne bağlı bulunmaktadır.

Akdere Köyü tarihi Hurman Kalesi'ne yakın olması nedeniyle bu bölgenin tarihi çok eski olduğu bilinmektedir. Akdere Köyü'nün Bozhüyük tarafından bir kale bulunmaktadır. Yine burada tarih öncesi çağlardan kalmış olan su sarnıcı bulunmaktadır ki buraya 42 tane taşlar oyularak basamak yapılmıştır. Yine kale ardı denilen mevkiide (Yazıda) eski bir yerleşim alanı bulunmaktadır. Yine burada birtakım hüyükler vardır.

Akdere Köyü'nün içme suyu sorunu vardır. Köyde çok miktarda su bulunmuş olmasına rağmen kapalı su şebekesi yapılarak evlere içme suyu verildiği takdirde bu sorun çözümlenmiş olacaktır. Akdere Köyü'nün en büyük sorunlarından birisi de yol sorunudur. İlçe merkezine 55 km.'lik mesafede bulunan Akdere Köyü'nün 25 km.'lik bölümü asfalt, geri kalan 30 km.'lik bölümü ise asfalt yapılmamıştır. Stabilize olduğu için kış aylarında tamamıyla kapanmakta ve ulaşım sorunu büyük ölçüde yaşanmaktadır. Bir an önce bu yolun asfaltlanması gereklidir. Elektrik 1983 yılında telefon 1986 yılında getirilmiştir. Köyde Sağlık Ocağı yoktur. İlkokul vardır ve lojmanlı olarak devlet tarafından yapılmıştır. Öğrenci yetersizliğinden kapanmış durumdadır. Köy camiisini köy halkı imece usulüyle yapmıştır. Camiinin lojmanı yoktur.

Köy halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Son yıllarda bu geçim kaynağı çok gerilemiş durumdadır. Köydeki tarım ve hayvancılığı tekrar canlandırmak için birtakım önlemlerin alınması şarttır. Ayrıca köyde çok güzel alabalık yetiştirilmiş olduğu için alabalık üretimi konusunda devlet tarafından yeterli teşviklerin yapılması da şarttır. Eskiden olduğu gibi el sanatlarının (Kilim ve halıcılık) yeniden canlandırılarak ev ekonomisine girdilerin sağlanması için köylüye bu konuda gerekli teşvikin yapılarak desteklenmesi şarttır. Aksi takdirde gittikçe boşalmakta olan köylerimizde birisine Akdere Köyümüz de katılacaktır. Köy halkından birçoğu Adana, Ankara, Sivas, Bursa, İstanbul, İzmir, Payas vb. gibi büyük şehirlere giderek yerleşmiş bulunmaktadırlar. 1960 yılında 110 hane iken 1997 yılı itibariyle 28 hane ev kalmıştı.

Akdere Köyü halkının bir kısmı atmalı aşiretine mensupturlar. Bir kısmı Avşar Oymağına mensup bulunurken bir kısmı atmalı aşiretine mensupturlar. Bir kısmı Avşar Oyması,

Osmanoğulları (Bölücek+Çoban) Ankara'nın Haymana Bölgesinden gelmişlerdir.

Siniklioğulları (Şahin) Malatya'nın Arapkir Şöttükler'de gelmişlerdir.

Savranlar (Yaman+Savran) Maraş ili Savran bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Avşarlar (Akdere) Adana bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Dumanlar (Duman+Akpınar) Malatya'nın Dumanlı bölgesinden gelmişlerdir.

Kunnalar (Koyun+Dal) Malatya'nın Akçadağ bölgesinden gelmişlerdir.

Keloğlanlar (Kör) Elbistan'ın Nurhak bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Akdere Köyü'nün yıllara göre nüfus tablosu şöyledir?

Cumagil (Uz) Sivas ili Şuğuk Köyü'nden gelmişlerdir.

Yıllara göre Akdere köyünün nüfusu şöyledir;

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	-
1940	-	-	-
1945	-	-	-
1950	-	-	325
1955	180	167	347
1960	198	202	400
1965	165	159	324
1970	193	176	369
1975	190	162	352
1980	169	165	334
1985	147	126	273
1990	87	121	208
1997	63	70	133

3- AKPINAR KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin kuzeybatı kesiminde yer alan ilçe merkezine 45 km.'lik mesafede bulunan Akpınar Köyü, ismini köyün üst yanında bulunan Akçeşme'den (Akpınardan) almaktadır. Buranın taşı ak (beyaz) ve suyunun da berrak olmasından dolayı bu isimle anılmaktadır. Daha önceki yıllarda Beypınar Köyü'nün mezrası iken, daha sonraları muhtarlık olmuştur. Akpınar Köyü, Sivas Kongresine Gürün Delegesi olarak katılmış olan Mehmet Bey'in kardeşi Dilaver Bey'in Çiftliği idi.

Burada yaşamakta olan halk bu köye daha sonradan gelerek yerleşmişlerdir. Akpınar Köyü ile Beypınar Köyü arasında bulunan Kuruova mevkiinde, üç adet tarihi hangi dönemle eşitlenmiş olduğu bilinemeyen Tümülüs (Hüyük) bulunmaktadır. Yine Beypınar Köyü ile Akpınar Köyü arasında bulunan ve adına yarış yeri denilen eski boy beyleri arasında yarışların yapılmış olduğu tarihi bir yer bulunmaktadır. Sarı çiçek mevkiinde de eski yerleşim alanları bulunmaktadır. Bu eski yerleşim yerlerinden de anlaşılmış olacağı gibi Akpınar Köyü'nün de tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Köyde Dedeler olarak bilinen hane "Yılanocağı" olarak ziyaret edilmektedir... Köy ilkokulu 1968 yılında lojmanlı olarak ya-

pılmıştır, elektrik 1981 yılında, telefon 1987 yılında getirilmiştir. YSE tarafından köy içerisine 3 adet çeşme yapılmış olup bu su köy halkının içme suyunu karşılayamamaktadır. Suyun kapalı su şebekesi yapılmasıyla köy içme suyu yeterli hale getirilebilecektir. Köyün en büyük sorunlarından birisi de 15 km.'lik stabilize yolun asfaltlanmasıdır.

Köy halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Son yıllarda tarım ve hayvanlıkla uğraşım azalmış, el sanatları ise tamamen ölmüş durumdadır. Bu nedenle de köy halkının büyük bir kısmı göç etmişlerdir. Göç edenler ise İstanbul, vb. gibi büyük şehirlere giderek buraya yerleşmişlerdir. Burada yaşamakta olan halkın bir kısmı Kangal İlçesi'nin Karagöl Bölgesinden, bir kısmı da Kangal İlçesi'nin Ağçaşar Köyün'den gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Akpınar köyünün yıllara göre nüfusu şöyledir;

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	54
1940	21	19	40
1945	32	23	55
1950	-	-	81
1955	66	85	151
1960	72	95	167
1965	117	106	223
1970	108	98	206
1975	140	129	269
1980	113	128	241
1985	126	112	234
1990	86	98	184
1997	76	63	139

4- AYVALI (ŞEREF) KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin güneydoğu kesiminde, 35 km. uzaklıkta bulunan Şeref (Ayvalı) Köyü, Aşağı Şeref ve Yukarı Şeref Köyü olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Yukarı Şeref Köyü muhtarlık olup, Aşağı Şeref mezrasıdır. Bu köyümüzün Şeref (Ayvalı) ismini burada yaşamakta olan halkın büyük bir kısmının Darende'den (Şeref/Ayvalı) gelmiş olmaları nedeniyle almış olmaktadır. Cemalinpınarı Yk. Şeref Köyü'nün mezrasıdır.

Aşağı ve Yukarı Şeref Köyleri'nin çevresinde tarihi eski çağlara kadar uzanan birtakım ören yerleri ve birtakım hüyük vb. gibi kalıntılar mevcuttur. Örneğin Aşağı Şeref Köyü'nün üst yanındaki Ören'in üstü adındaki mevkiide tarihi çok eskilere dayanan bir yerleşim yeri bulunmaktadır.

Yukarı Şeref Köyü'nün içinde eskiden adak kurbanı kesilen ve yağmur duasının yapılmış olduğu ve adına ziyaret denilen yer bulunmaktadır.

Aşağı Şeref Köyünde camii 1993 yılında yapılmıştır. İlkokul ise 1986/87'de yapılmıştır. İlkokul ve camiinin lojmanı yoktur. Yukarı Şeref Köyünde ise ca-

mii yok ilkokul vardır. Sağlık evi her iki köyde de yoktur. Aşağı Şeref Köyü'nün içme suyu kapalı su şebekesi olarak 1996 yılında yapılmıştır. Burada içme suyu sorunu yoktur.

Köyün en büyük sorunlarından birisi yoldur. İlçe merkezine 35 km.'lik mesafede bulunan Şeref Köyü'nün 21 km.'lik bölümü stabilizedir. Bu yol Yuva-Külahlı-Eskihamal Köyleri'nin yolu üzerinde bulunması ve Küme Köyleri olması nedeniyle de bir an evvel asfaltlanması gerekmektedir. Kış aylarında çoğu zaman kapalı olan bu yol bu bölge halkı için ulaşım zorluğunu had safhaya çıkarmaktadır.

Şeref Köyü halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Sulu tarım az da olsa yapılmakta, sebze ve meyve üreticiliği bulunmaktadır.

Şeref Köyü tarım ve hayvancılığa elverişli bir köyümüzdür. Arıcılık ve tavukçuluk vb. gibi besi çiftliklerinin kurulmasına da çok uygun bir yerdir. Köye elektrikle çalışan bir değirmenin kurulması da şarttır.

Aşağı Şeref Köyü halkından; Tarholar (Doğan) Malatya Akçadağ'dan gelmişlerdir.

Adıgüzeller (Altun) Darende İlçesinin Ayvalı bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Alikahyalar (Çiftçi) Darende İlçesinin Ayvalı bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Abidinler (Karataş) Darende İlçesinin Ayvalı bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Kamolar (Serin) Darende İlçesinin Ayvalı bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Hürüler (Zımba) Darende İlçesinin Ayvalı bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Temirler (Temur) Darende İlçesinin Ayvalı bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Yukarı Şeref Köyünden: Hacolar (Kılıç) Malatya Engüzek bölgesinden gelmişlerdir.

Velikahyalar (Kılıç) Malatya Yukarı Setrek (Ulupınar) Kasabasından gelmişlerdir. (Yıldırım)+(Demir)+(Seyfi)+(Ateşi)+(Polat) soyismini taşıyanlar Darende Ayvalı'dan gelmişlerdir. (Karga) soyadını taşıyanlar da Malatya'nın Akçadağ bölgesinden gelmişlerdir.

1997 yılı itibariyle Aşağı Şeref Köyünde 46 hane bulunmakta ve 181 kadın, 166 erkek, toplam 347 nüfusu vardır. Yukarı Şeref Köyünde ise 48 hane mevcut olup, 170 kadın, 180 erkek toplam 350 kişi vardır. Aşağı ve Yukarı Şeref Köyleri'nin toplam nüfusu ise 351 kadın, 346 erkek olmak üzere 697 kişi yaşamaktadır. Aşağı ve Yukarı Şeref Köylerinde de dışarıya göç edenler olmuştur. Göç olayı halen bu köyümüzde de mevcuttur.

Yirmiye yakın yazılmış eseri bulunan ve Türkiye'nin sayılı ozan (Şair)lerinden birisi olan GÜLHANİ adıyla meşhur olmuş Şair Mehmet KARGI bu köyden doğmuştur. Ozanımız halen Ankara'da yaşamaktadır.

Yıllara göre Şeref/Ayvalı Köyümüzün nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	221
1940	179	175	354
1945	191	194	385
1950	-	-	448
1955	250	246	496
1960	263	267	530
1965	241	274	515
1970	296	321	617
1975	317	337	654
1980	354	382	736
1985	384	331	715
1990	315	405	720
1997	346	351	697

5- BAĞLIÇAY (ALACAMEZAR) KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin kuzeydoğu kesiminde yer alan, 32 km.'lik uzaklıkta bulunan Bağlıçay'ın eski ismi Alacamezar iken değiştirilmiş, Bağlıçay konulmuştur. Bu köyün eski mezarlığında bulunan taşların siyah-beyaz ve diğer renklerdeki taşlardan oluşmuş olması nedeniyle "Alacamezar" adı verilmiştir. Fakat daha sonraki yıllarda ise bu köyümüzün ismi "Bağlıçay" olarak değiştirilmiştir. Köyün kuzey kesiminden geçen ve Külah Köyün'den itibaren aşağı doğru akmakta olan yaz aylarında da kurumaya yüz tutan çay (akarsu'dan) dan ismini almış olmaktadır. Çay bilindiği gibi yöremizde ve eski Türkçe'de küçük akarsulara verilen bir isimdir.

1970 yılından itibaren ismi Bağlıçay olarak değiştirilen bu köyümüzün halkı ise; Elbistan ilçesi'nin ALHAS Bölgesi'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Bu ailelere

Ziynikler (Çakan+Poyraz) ALHAS Bölgesi'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Abuzerler (Doğan) Elbistan'ın ALHAS Bölgesi'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

İbiller (Uzunpınar) Elbistan'ın ALHAS Bölgesi'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir. ALHAS Bölgesi'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

(Kaço+Altun+Ulutaş+Kara+Hüyükpınar) soyadını taşıyanlar da aynı yerden gelmişlerdir.

Bağlıçay Köyü'nün içerisinde YSE tarafından yaptırılan iki adet çeşme vardır. İçme suyu sorunu kapalı su şebekesi yapılarak 1997 yılında çözüme kavuşturulmuştur. 1960 yılında 80 hane iken 1997 yılı itibariyle 24 hane kalmıştır. Yaz aylarında dışarıda bulunan köylülerin de gelmesiyle nüfusu artan kış aylarında azalan Bağlıçay Köyü halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır.

Köy halkının tarım va hayvancılık konusunda desteklenmesi şarttır. İlçe merkezinde 32 km.'lik mesafede bulunan Bağlıçay Köyü'nün 14 km.'lik bölümü asfalt olan 8 km.'lik stabilize yolun asfaltlanması gereklidir. Çünkü kış aylarında oldukça zor olan ulaşım sorunu ancak bu yolun asfaltlanmasıyla çözüme kavuşturulmuş olacaktır.

Bağlıçay Köyü'nde de oldukça fazla göç olayı vardır. Genelde İstanbul, Ankara vb. gibi büyük illere göç ederek buraya yerleşmişlerdir. 1960 yılında 80 hane olan Bağlıçay Köyü, 1997 yılında 24 hane kalmıştır.

Bağlıçay (Alacamezar) Köyünün yıllara göre nüfus tablosu şöyledir;

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	265
1940	138	148	486
1945	198	216	414
1950	-	-	464
1955	224	270	494
1960	192	286	478
1965	204	285	489
1970	104	151	255
1975	151	171	322
1980	189	218	407
1985	184	175	369
1990	99	111	210
1997	62	57	119

6- BAHÇEİÇİ (TIHMIN) KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin doğusunda, 18 km.'lik mesafede bulunan Bahçeiçi Köyü'nün eski ismi Tıhmın'dır. Tıhmın ismi ise; halk arasındaki rivayetlere göre Battal Gazi bu bölgede Bizans askerlerini takip ederken bir ara bunları gözden kaçırır (veyahutta elindeki esirleri kaçırır) bunları ararken bu bölgede (burada) yaşamakta olanlara nereye gitmiş olduklarını sorar. Bunun üzerine cevap verenler "TAHMİNEN" şu tarafa gittiler diyerek Gürün tarafını gösterirler. Derken zamanla bu kelime değişerek TIHMIN olur. Tıhmın ismi BAHÇEİÇİ olarak değiştirilmiştir. Çünkü Tıhmın kelimesi; Hititçede "tepenin aşağı kısmı" anlamına da gelmektedir. Tıhmın ismi tarih öncesi çağlardan beri söylenegelen Gürün, Gübün, Telin, Tıhmın, Avgun, Mahgen vb. gibi isimler oldukça çok sıklıkla

kullanılmaktadır. Bu isimlerin çoğu da tarih öncesi çağlardan beri bu bölgere verilen isimlerdir. Rivayete göre Bahçeiçi Köyü'nün doğusunda yaklaşık bir km.'lik mesafede bulunan ardıç ağacının Battal Gazi zamanından beri bulunmuş olduğu ve bu ağacın bizzat Battal Gazi tarafından dikilmiş olduğu söylenmektedir. Bu ağacın çapı ise yaklaşık 6 metrelik bir ebattadır. Bahçeiçi Köyün'de bol miktarda sebze ve meyve üretilmektedir. 1993 yılından beri de "Geleneksel VELİOĞLU KARAKUCAK GÜREŞLERİ" düzenlenmektedir. Güreş Ağası VELİOĞLU (Halil DAKIN) dur.

Bahçeiçi Köyü'nün üst yanında köye içme suyu getirilen kaynağın çıkış noktası ziyaret yeri olarak eskiden beri kabul edilmektedir. Kışla deresi Bahçeiçi'ye bağlıdır. Bu zat (Yusuf Dede adındaki birisinin) buraya gelerek yerleşmesinin ardından bu su kaynamaya başlar. İşte o günden bugüne kadar bu bölgede yaşamakta olan insanlar burasını bir ziyaret yeri olarak kabul etmişler ve ne zaman yağmur yağmasa, ne zaman bir dilek dilemeyi murat etse buraya gelerek iki rekat namaz kılar ve adak kurbanını buradan keser duasını ve ziyaretini yaptıktan sonra giderdi. Bu durum son yıllara kadar böyleydi.

Bahçeiçi Köyü çok eskilerden günümüze kadar yerleşim yeri olmuş bir bölgedir. Bahçeiçi Köyü'nde hem sulu tarım ve hem de kuru tarım yapıldığı gibi aynı zamanda son yıllarda burada da göç olayı başlamıştır. Çünkü halk daha iyi ekonomik koşulların bulunabileceği şehirlere göç etmeye başlamıştır. Sebze ve meyvecilik yapılmaktadır. 1954 yılında 150 hane iken 1997 yılında aşağıdan 12, yukarıdan 18 hane, ve Kışla Deresi Mahallesinde de 26 hane olmak üzere toplam 56 hane kadar kalmıştır. Bolu, Düzce, Sivas, Adana, Mersin, İstanbul, Karadeniz Ereğlisi, vb. gibi büyük şehirlere göç edenler bu bölgelere yerleşmiş durumdadırlar.

Bahçeiçi Köyü'nün içme suyu şebekesi kapalı olarak yapılmış ve içme suyu sorun olmaktan çıkarılmıştır. Ancak ilçe merkezine 18 km.'lik mesafenin 15 km.'lik bölümü Malatya-Kayseri asfaltı olması nedeniyle geriye kalan 3 km.'lik bölüm stabilizedir. Bu yolun asfaltlanması gereklidir. Bunun yanısıra da sebze ve meyveciliğin daha da artırılması amacıyla köylünün desteklenmesi şarttır.

Bahçeiçi Köyünde üç camii, iki Kur'an Kursu, bir Sağlık Evi, iki tane de ilkokul vardır. Aşağı köydeki ilkokul eğitim ve öğretime açıktır. Her iki ilkokulun da lojmanı vardır. Bahçeiçi Köyünde yaşamakta olan halkın bir kısmı(Süleymanoğulları Mum+Çolak+Kara+Koyuncu+Uzun+Arslanbaba+ Kaplanbaba+Bulut+Kaynarpınar) Darende/Aşudu bölgesinden Hüseyinefendiler (Karakuzu) Darende Hacılar bölgesinden gelmişlerdir.

(Akkaş)+(Sarıbostan) soyadını taşıyanlar Darende Aşudu bölgesinden gelmişlerdir.

(Şahin)+(Recber)+(Yassıkaya) taşıyanlar Darende Aşudu bölgesinden gelmişlerdir.

Yıllara göre Bahçeiçi Köyü'nün nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	399
1940	187	254	441
1945	213	532	545
1950	-	-	651
1955	265	388	653
1960	281	373	654
1965	314	398	712
1970	275	383	658
1975	300	301	601
1980	309	419	728
1985	354	306	660
1990	238	330	568
1997	142	153	295

7- BAŞÖREN (BAŞVERAN) KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin güneybatı kesiminde, ilçe merkezine 44 km.'lik mesafede bulunan BAŞÖREN KÖYÜ, kuzeyde Yolgeçen, kuzeydoğuda Güldede, batıda Akdere, ve güneyde de Afşin ilçesi'nin Oğlakkaya ve Haticepınarı Köyleri ile sınır bulunmaktadır.

Bilindiği gibi Tohma Havzası'nın bulunduğu bölgeler ve Hurman Çayı'nın kaynakları tarih boyunca çeşitli kavimlerin birbirleriyle olan mücadelesinin en çok geçmiş olduğu bölgeler olmuştur bu itibarla da bilhassa da Müslüman Araplarca Avasım ve Süğür adı verilen uç bölgelerde savaşlar yüzyılar boyu sürdürülegelmiştir. Bu mücadeleler esnasında bu bölgelerdeki birçok eski yerleşim birimleri tarumar edilmiştir. İşte bu dönemlerden beri tahrip edilmiş olan birçok eski yerleşim birimlerinin bu bölgede bulunması eski Ören yerlerinin çokluğu özellikle de bu köyümüzde ve yakınlarında bulunmuş olması BAŞÖREN ismini almıştır. Başören Köyü'nde ve çevresinde bu dönemlere ait birçok Ören yeri ve savaş kalıntılarının bulunduğu alanlar bulunmaktadır.

Başören Köyü'nün kuzeydeki Bölücek Dağı, güneydoğusundaki Sansaklı Dağı, ve güneydeki Tomolar mezrası, batısındaki Kurudere ve Çoröz Deresi ile Belpınarı mevkiilerinde çeşitli tarihi dönemlere ait olan Ören yerleri tarihi kaleler vb. gibi yerler bulunmaktadır. Ayrıca Başören ile Güldede Köyü arasından itibaren Afşin topraklarına kadar uzayan Sümer dikili taşları da mevcut bulunmaktadır. Belpınarı mevkiinde bol miktarda mızrak kırıkları ok uçları vb. gibi savaş malzemeleri bulunmuştur. Başören Köyü'nün 500 metre uzağında ve batı kesiminde yer alan "Yığma Tepe" mıntıkasında hangi döneme ait olduğu kesin bilinmeyen bir hüyük bulunmaktadır. Durak Hasan adı verilen mıntıkada da eski bir büyük yerleşim alanı bulunmaktadır. Bütün bu eski yerleşim birimleri ve tarihi Hurman Kale'sine yakın olması nedeniyle Başören Köyü'nün çok eski bir yerleşim alanı olduğu kesindir.

Yaşlıların eski dönemlerden beri rivayet edilenleri anlatmış olduklarına

göre bu bölgeler Binboğa Dağlarına kadar uzayan tüm sahada büyük ardıç ağaçları yani ormanlık alan bulunmaktaydı. Sonraki gelenlerin bilinçsizce ağaçları kesmeleri nedeniyle günümüzdeki ardıç ormanlık alan çok azalmış bir durumdadır. Ardıç alan sadece Başören Köyü'nün bir kısmında Camiliyurt Köyünde ve Beypınar Köyü'nün batı kesimlerinde yer alan Salyurt Yaylalarından az bir miktarda kalmıştır. Buralardaki ardıçlık alanlar tarih öncesi çağlardaki Mezapotamya'nın ahşap ihtiyacının tamamını karşılayan Eski Anadolu'yu bize anımsatmaktadır. Bu küçük ormanlık alan belki de o günlerden kalan belkide en son hatıradan başka birşey değildir.

Başören Köyü'nün Tomolar (Gelincik) ve Akdere adında iki mezrası bulunmaktadır. Akdere mezrası daha sonraki yıllarda muhtarlık konumuna getirilek Başören Köyün'den ayrılmıştır. Başören Köyünde İkinci Dünya Savaşı sırasında kurulmuş olan (1942) ve 1960 yılında da kaldırılan bir askeri karakol bulunmaktaydı.

Gürün İlçesi'nin en eski köylerinden birisi olan Başören Köyü'ne ilk olarak gelip yerleşenler "Siniklioğulları" adıyla bilinen sülaledir. Siniklioğullarından İsmail Ağa buraya ilk olarak gelmiş yerleşmiştir. Siniklioğulları, Malatya'nın Arapkir ilçesi'nin Saltuklar Köyünden gelmişlerdir. Soyadı Kanunundan sonra ŞAHİN soy ismini almışlardır.

Bu köyden yaşmakta olan halktan Kürklüler (Kürklü) Malatya'nın Hekimhan ilçesi'nin Kalmuklar Köyünden gelmişlerdir.

Cumolar (Bölücek) Ankara'nın Aymana bölgesinden gelmişlerdir.

Doğanlar (Doğan) Malatya'nın Akbaba bölgesinden gelmişlerdir. Soyadı (Yılan+Çetin+Kara+ Yıldız) olanlar da bu bölgelerden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Başören Köyünde sırasıyla Kürklü Kürklü, Mehmet Kürklü, Emin Kürklü, Davut Doğan (1989-1994), Mehmet Şahin (1994) muhtarlık yapmışlardır.

Köyün en belli başlı sorunları; yol ve su sorunudur. Köy halkı içme suyunu köyün içinde bulunan bir kuyudan ilkel şartlarla elde etmektedir. Bu su sağlığa pek elverişli olmadığı gibi ihtiyacını da karşılayamamaktadır. Halbuki köyün 4000-5000 arasında sadece koyun miktarı bulunmaktadır. Köy halkı gerek kendi ve gerekse hayvanlarının ihtiyacı olan suyu temin edememektedirler. Suyun az olması nedeniyle günde ancak bir defa hayvanlarını sulayabilmektedirler. 1993 yılında köyün içme suyunun sağlığa zararlı olması nedeniyle 35 çocuk sarılık hastalığına yakalanmış ve maalesef birçoğu ölmüştür. Köyün su sorunun çözümlenmesi için hem de Başören Köyü'nün içme suyu sorunu tamamıyla çözüme kavuşturulabilir. Ayrıca Göğdeli Yaylalarında bulunan ve boşa akmakta olan suların Yolgeçen, Akpınar, Güldede, Başören vb. gibi köylere ulaştırılması da mümkündür. Akdere ve Çoröz Dereleri ile Hurman Çayından da bu konuda rahatlıkla faydalanılabilecek durum vardır. Hurman Çayı'nın ıslahı mümkün olduğu takdirde başta Başören Köyü dahil tüm çevre köylerin içme suyu ve tarım arazilerinin sulama suyu sorununu tümden çözüme kavuşturulması

sağlanacaktır. Yolun asfaltlanmasıyla yol sorunu çözülecektir.

Köydeki tarım ve hayvancılık mutlaka desteklenmelidir. Bu bölgede arıcılık üretimiyle ayrı bir ekonomik olanak sağlanacaktır. Eskiden beri sürdürülegelen kilim ve halıcılıkta teşvik edilerek desteklenmelidir. Burada dokunmakta olan kilim ve halılar yurt çapında ve dünya çapında üne kavuşabilecek niteliktedir.

Başören Köyünde Sağlık Ocağı yoktur. Köy ilkokulu 1988 yılında betonarme şeklinde yapılmıştır. Köy Camiisini köy halkı 1970 yılında ahşap olarak yapmıştır. Lojmanı yoktur.

Başören Köyü'nün Belpınarı mevkiinde krom (C) madeni, Çoröz Deresinde alçı taşı, Kuru Dere mevkiinde de mermer taşı bulunmaktadır.

1960 yılında 100 hane iken 1997 yılı itibariyle 45 haneye düşmüştür. Başören Köyü'nde de yoğun göç olayı yaşanmaya başlamıştır. Köyden göç edenler; İstanbul, Gaziantep, İzmir, Ankara vb. gibi büyük şehirlere giderek yerleşmişlerdir. Başören Köyü'nün nüfus tablosu şöyledir: 1997 yılı itibariyle Gelincik Mezrasında 5 kadın, 6 erkek, toplam 11 kişidir. Başören Köyü merkezde ise 130 kadın, 119 erkek toplam 249 kişi yaşamaktadır. 1997 yılına göre 44 hane kalmış olan Başören Köyü'nün yıllara göre nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	417
1940	228	223	451
1945	280	213	493
1950	-	-	305
1955	174	155	329
1960	205	218	423
1965	201	228	429
1970	206	261	467
1975	245	256	501
1980	287	285	572
1985	282	255	537
1990	153	206	359
1997	125	135	260

8- BEYPINAR KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin kuzeybatı kesiminde yer alan, ilçe merkezine 45 kilometre uzaklıkta bulunan Pınarbaşı ilçesi ile sınır bulunan Beypınar Köyü, ismini köyün hemen aşağı kısmında bulunan ve oymak beylerinin başında her toplanarak şenlik düzenledikleri pınar/çeşmeden almaktadır. Beypınar Köyü'nün arazisinin hemen hemen her yerinde oldukça pınar/kaynak bulunmakta ve çok

güzel ve tatlı suyu bulunmaktadır. Adını bu pınarlardan almış olduğu da söylenen rivayetler arasındadır.

Daha önceki dönemlerde Akpınar-Beypınar, Yolgeçen-Beypınar, Göbekören-Beypınar arasında bulunan ve adına "Yarış Yeri" mevkiide obalar arasında çeşitli yarışmalar düzenlenir ardın da şölenler yapılır, oba beyleri de köyün alt kısmındaki çeşmenin başında toplanırlarmış işte bu olayların anısına bu köyümüze BEYPINAR ismi verilmiştir. Beypınar Köyü Tohma Havzası'nın bulunduğu bölgenin en yüksek yerinde bulunmaktadır. Beypınar Köyü Tahtalı Dağları'nın eteğinde ve Göğdeli Yaylası'nın üzerinde bulunmakta oluşu, Seyhan ve Ceyhan Irmakları'nın kollarının/kaynaklarının aradan çıkmış olması ve geniş Salyurt Yaylalarına sahip bulunması itibariyle hayvancılık konusunda en elverişli köylerimizden birisidir. Beypınar Köyü'nün dolayısıyla Tahtalı Dağları'nın bulunduğu nokta Doğu Anadolu ile Orta Anadolu'yu birbirinden ayıran konumda bulunmaktadır.

Beypınar Köyü daha önceki yıllarda Pınarbaşı (Aziziye) ve Elbistan ilçelerine bağlı bulunmaktaydı. Daha sonraki yıllarda ise Göbekören Nahiyesi ile birlikte GÜRÜN ilçesi'ne bağlandı.

Beypınar Köyü, Hurman Kalesi'ne ve Selçuklular döneminde en önemli ticaret merkezlerinden birisi olan Yabanlu Pazarı'na yakın oluşu itibariyle en eski yerleşim yerlerinden birisidir. Köyün yakınlarında 13 adet eski yerleşim birimi bulunmakta ve hemen hemen herbirisinin de ayrı ayrı özellikleri taşyan tarihi kalıntıları bulunmaktadır. Beypınar Köyünde Hititler dönemine ait kaya kabartması (Kızoğlan Heykeli) bulunduğu gibi (günümüzde kırılmış bir haldedir. Kamışlı dere mevkiindedir) köyün üst kısmında bulunan ve kale adı verilen yerde de tarihin hemen hemen her dönemine ait birçok kalıntıları bulunan bir yerdir. Tarihi kaynaklarda belirtilen Hititler dönemindeki Comana/Komana kentinin de bu bölgeye yakın olması bu köyümüzün çok eski devirlerden beri süregelen bir yaşam yeri olduğunu göstermektedir.

Beypınar Köyü'nün üst kısmında bulunan kalede birtakım eski madeni paralar, çanak ve çömlekler bulunmuştur. Değirmenin önü denilen yerde eski yerleşim alanı ve mezarlar bulunmaktadır. Ermeniler zamanında kalan su değirmenleri varlığını hâlâ korumaktadır. Yazı mevkiinde eski yerleşim alanı bulunduğu gibi, Dağlağan mevkiinde, Aksaktaşı mevkiinde de tarihi yerler, savaş yerleri ve ziyaret yeri bulunmaktadır. Salyurt Yaylasında, Göğ Bayram'ın yurdu denilen yerde birçok yerleşim eski yerleri bulunmaktadır. Tahtalı Dağlarında bulunan bir mağarada ise çeşitli kaya kabartmaları ve çeşitli kuş resimlerinin bulunduğu mağaralar bulunmaktadır. Beypınar Köyü ile Akpınar Köyü arasında eski devirlere ait olan üç adet Tümülüs bulunmakta ve bunlar hakkında hiçbir araştırma ve kazı yapılamadığından hangi dönemlere ait olduğu kesin olarak bilin ve Gelin Mezarı ile Çam Mağara bölgelerinde de eski yerleşim yerleri ve tarihi kalıntılar bulunmaktadır. Daha XVIII. yüzyıl sonlarına kadar Türk-

menler bu bölgelere sürüleriyle koyunlarını otlatmaya gelmekteydiler. Zaten bilindiği gibi Salyurt Yaylası II. Abdülhamit zamanında padişaha ait "Hastımarı" idi. Burada askeri bir kışla bulunmaktaydı.

XIX. yüzyılın başlarında bu köyde sayıları mahdut ölçüde tahmini olarak 10 hane Ermeni ve Rum yaşamaktaydılar. Bunların mezarları hâlâ köydedir. Birçoğu da Müslümanlığı seçmiş olarak yaşamaktaydılar. Beypınar Köyü halkı İstiklal Harbine aktif olarak katılmışlardır. 4-11 Eylül 1919 tarihinde yapılan Sivas Kongresine bu köyden yaşamakta olan Mehmet Bey (Malkoç/Moğolkoç) katılmıştır. Resimlerde Atatürk'ün arkasında sakallı olan kişidir. (Bakınız Sivas Kongresi Heyeti'nin toplu resmine) Mehmet Bey, Atatürk'e Salyurt Yaylası'nın yapılacak Hara Çiftliği için en uygun yer olduğunu söyleyerek bu bölgeyi takdim etmiş bunun üzerine de Atatürk, Mehmet Bey'e bir saat ile bir tane de at hediye olarak vermiştir. Gürün Bölgesinde yapılan Ermeni sevkiyatını da devlet resmen Mehmet Bey'i görevlendirmiştir. Bu bölgedeki sevkiyatı Göbekören'den Godas, Börklü/Kındıralık'tan Şeyhamit Ağa ve Beypınar Köyün'den de Mehmet Bey idare etmişlerdir.

İstiklal Harbine Beypınar Köyün'den 84 kişi katılmıştır. Bunlardan sadece 4 kişi geri dönmüştür. Bunlar ise; Yusuf Öz (1882-1947), (Mehmet Ali ÖZ'ün dedesidir), Reco Mehmet, Cemle Mehmet, Traş Durdu adlı kişilerdir. Beypınar Köyünde İstiklal Harbine bir evden altı evladı gittiği halde geri dönmeyenler de vardır. Allöşler'den iki kişi (Mustafa ve Müslim) katılırken, Sofu Mehmet Ali'nin kardeşleri Acer Osman ve Sağır Ali geri dönmeyenler arasındadır. İstiklal Harbine katıldıktan sonra Ruslar'a esir düşen ve sonraki yıllarda geri dönen Dikko Yusuf ÖZ'ün anlatmış olduklarına göre; Ruslar, esir değişimi sırasında esir Türkler'i yıkanacaksınız diye bir hamama sokuyorlar ve bunlara yukarıya bakmalarını söylüyorlar. Hamamın yukarısından da zehirli su ve gözleri kör oldukları için Türkiye'ye bile yetişemeden ölüyorlar.

Beypınar Köyü halkı da Gürün ilçesi'nin diğer köyleri gibi yurdun çeşitli yerlerinden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Beypınar Köyü'ne gelerek ilk yerleşen kabilenin Traşlar/Baltacılar (Şahiner) olduğu ve Malatya'nın Setrek/Ulupınar bölgesinden geldikleri bilinmektedir. Beypınar Köyü'ne ikinci sıradan gelenler ise Elbistanlıoğulları/Dikkolar olarak bilinen sülale (Öz) gelerek yerleşmiştir. Daha önceki soyadları Beypınarı olan bu sülalenin aslı Elbistan'ın Arıstıl Köyü'dür.

Vitesoğulları (Demirkaya) Elbistan'ın Lorşin bölgesinden gelmişlerdir.

Setrekliler (Şahin-Şahiner) Malatya'nın Setrek/Ulupınar'dan gelmişlerdir.

Acerasanlar (Dalgıç ve Dalkılıç) Yukarı Setrek/Ulupınar'dan gelmişlerdir.

Memişler (Demirkaya) Ankara'nın Haymana'dan gelmişlerdir.

Hebipler, Yedibelalar, Mıstıklar (Koç) Ankara'nın Haymana bölgesinden gelmişlerdir.

Kavunlar ve Meryemler (Doğan ve Kavun) Malatya'dan gelmişlerdir. Tapkir Aşiretine mensupturlar. Akçadağ ve Kozluca bölgesinden gelmişlerdir. Cemleler (Kavun) de buradan gelmişlerdir.

Mevlütler (Dağlayan) Şarkışla'nın Ebesil Köyünden gelmişlerdir.

Behzatlar (Karataş) Afşin'in Kerevin bölgesinden gelmişlerdir.

Gekkolar (Aygün) Afşin'in Oğlakkaya bölgesinden gelmişlerdir.

Dervişler (Koca) Ağrı Eleşkirt bölgesinden gelmişlerdir.

Sorcular (Tanır) Elbistan'ın Tanır bölgesinden gelmişlerdir.

Halliler (Yılmaz) Albazoğulları olarak bilinir ve Kangal'dan gelmişlerdir.

Adıgüzeller (Tapan) Darende'nin Ayvalı'dan önce Yazyurdu/Celikan'a sonradan da Beypınar Köyü'ne gelerek yerleşmişlerdir.

Allöşler (Arslan) Yukarı Sazcağız Köyünden gelerek yerleşmişlerdir.

Vakkaslar (Akkuş) Ankara Haymana'dan gelerek yerleşmişlerdir.

Ehmolar (Küçük) Ankara Haymana'dan gelerek yerleşmişlerdir.

Beypınar Köyü'nün yaşamında önemli saymış olduğu birtakım olaylar vardır. Bunlar ise, İstiklal Harbi esnasında delege olarak Mehmet Beğ"i göndermeleri, 1945 yılında Türkmen Beğ'i Salbayrak adındaki kişinin Salyurt yaylasında devlete karşı isyan etmesi ve bu bölgede çatışma çıkması. 1952 yılında Beypınar Köyünde kızamık salgını dolayısıyla aniden 53 tane çocuğun vefat etmesi, Avrupa ve Türkiye birincilikleri olan Ahmet Pehlivan (Doğan)'ın bu köylü olması, bu ve buna benzer bir takım olaylar Beypınar köyünün halkı üzerinde anılarda yaşatmış olduğu bir takım rivayetleri var. Beypınar köyünde ünlü şahsiyetler olarak ahmet Pehlivan (Doğan) bulunmaktadır. Ahmet Pehlivan (1920-1994) çok güçlü ve kuvvetli bir pehlivandı. Sarma oyunu meşhurdur. Bu oyunuyla Tekrahma köyünden Pehlivan Hamdi'yi sıkarak öldürmüştür. Beypınar köyünden bir başka meşhur kişi ise nüktedanlığı ve hazır cevaplılığı ile meşhur olan Allöş Ramazan'dır. Ayşe Fatma Dalgıç ise eskilerin deyimiyle yörenin en meşhur SAGU'cusu idi. Çeşitli yerlere götürülerek Ayşe Fatma Dalgıç'a söyletmekteydiler. 50'ye yakın ağıtı bulunmaktadır. Ayşe Fatma Dalgıç'ın kızı olan Didar Öz de annesi gibi çok güzel ağıt yakar ve söylerdi. (1932-1994)

Beypınar Köyünde ağıt söyleyen ve yakan bir başka kişi ise Raziye Arslan'dır. Raziye Arslan'ın oğlu Nuri Arslan da çok güzel ağıt yakar ve söylemektedir. Bir başka ise yöremizin en güzel türkü söyleyen kişisi olarak da tarif edebileceğimiz kişi ise Arif Koç'tur. Arif Koç'a ait birçok türkü ve ağıt bulunmaktadır. Yöremiz türkülerini ve ağıtlarını çok güzel söylemektedir.

Beypınar köyünün ihtiyaçları eskiden beri "Salma Usulü" ile halledilmeye çalışılmaktadır. Köylüler arasında "imece" usulü bütün varlığını sürdürmektedir. İstiklal Harbi sırasında Beypınar köyünde muhtar Osman Vitesoğlu (Göççükosman) idi. Daha sonra da sırasıyla aşağıdaki kişiler muhtarlık yapmışlardır:

Hasan Dalgıç, Maşkalah Ali, Ehmo Küçük, Köle Mevlüt, Kavun Mehmet, Ömer Koç, Hacı Cuma Şahiner, Gındıl İsmail, Çam İbrahim (15 yıl), Mustafa

Akkuş (15 yıl), Mehmet Demirkaya (1989-1994), Nizamettin Demirkaya (1994-2000).

Beypınar köyünün arazisi özellikle de hayvan yetiştiriciliği için otlak merası bol olmasına karşın yeterli teşviki ve desteği alamadığından güçlü bir hayvancılık yapılamamaktadır. Tarım arazisi ise eskiden sulu tarım yapılabildiği halde günümüzde bu durum çok azalmıştır. Bu nedenledir ki tarım ürünlerinde gerekli üretim ve kapasiteye ulaşılamamaktadır.

Beypınar köyünde bol miktarda su bulunduğu için yaylalar ve otlakların bolluuuğu itibariyle hayvancılık için çok elverişli bir bölgedir. Köyün içinde 10 adet çeşme bulunmaktadır. Karaboğaz, Dağlayan ve Avşar deresi ve Salyurt yaylasından küçük ölçüde akarsuyu bulunmaktadır. Bu sularda az miktarda tatlı su balıkları mevcuttur. Yaylalarda ise hemen hemen her beşyüz metrede bir kaynak suyu bulunmaktadır. Salyurt Yaylası Derdederman Pınarı, Çam Mağara, Çukuryurt, vb. gibi birçok yerleri tam mesire yerleri ve özellikle de yaylacılık ve hayvancılık için en uygun yerlerdir. Börklünün Gölü, Berdi Gölü, Aynalı Göl, Yıldırım Gölü, Ziyaretin Göl gibi küçük ölçekli gölleri bulunmaktadır.

Beypınar Köyünün arazisi üzerinde bulunan küçük ölçekli akarsuların üzerine baraj veya göletler yapıldığı takdirde köyün arazisinin % 90'ına yakın kısmı sulanır arazi haline gelecek durumdadır. Her ne kadar az da olsa sulu tarım yapılmakta ise de köyün genel ihtiyacını karşılayamamaktadır. Köylü tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Beypınar Köyünde eskiden çok iyi kilim, halı, heybe vb. gibi el sanatları büyük ölçüde yapılmaktaydı. Günümüzde ise bu durum çok azalmış durumdadır. Kilim ve halıcılık teşvik edilerek bu konuda köy halkı için önemli bir gelir kaynağı elde edilir hale gelecektir. Beypınar Köyünde tarım ve hayvancılığın, küçük ve büyükbaş hayvan üreticiliğinin artırılması ve teşviki şarttır. Arıcılık üretiminin teşviki şarttır. Çünkü arazisi bunlara çok uygun bir haldedir ve büyük bir potansiyeli mevcuttur. Köyde Tarım Kredi Kooperatifinin kurulması, kalkınma ve üretim kooperatifinin kurulması şarttır. Beypınar Köyü'nün en başlıca sorunları yoldur. Yol sorunu stabilize yapılarak büyük ölçüde halledilmiş durumdadır. Fakat bu yol küme köylerin bulunması nedeniyle asfaltlanır hale gelirse en azından beş-altı köyün yol sorununun çözümü sağlanmış olacaktır. Çünkü çoğu zaman kış aylarında 4-5 ay yolları kapalı kalmaktadır. Su sulama kanallarının ve göletlerinin yapılması şarttır. İçme suyu 1997 yılında kapalı su şebekesi haline getirilmiştir. Köye elektrik 1986 yılında gelmiştir. YSE 1972'de 8 adet çeşme yapmıştır. Telefon 1986 yılından 1997 yılına kadar tek telefon (Acente) olarak devam etmiş 1997 yılında da evlere telefon verilmiş ve santral kurulmuştur. Köyün camisi 1920 yılından yapılmış olan ahşap bina halinde iken 1983 yılında köy halkı tarafından yeniden betonarme şeklinde yapılmıştır. İlkokulu ise 1960 yılında yapılan bina yıkılarak yerine betonarme şeklinde 1993 yılında yeniden inşa edilmiştir. Ancak köyün

ihtiyacına cevap verememektedir. Köyde beş öğretmen görev yapmaktadır. Sağlık evi ise Devlet tarafından 1992 yılında yapılmıştır. 1995 yılında caminin lojmanı köy halkı tarafından yapılmıştır.

Beypınar Köyünde maden rezervi olarak kalenin ardı mevkiinde kalorisi yüksek bir kömür yatağı bulunmaktadır. Kızılgüney/Çam Mağara'nın karşısında kok kömürü rezervi bulunmaktadır. Akşaktaşı ve Sivridağ mevkiinde ise alçıtaşı bol miktarda bulunuyor. Beypınar Köyünde de diğer köylerimizde olduğu gibi göç sorunu az da olsa yaşanmaktadır. İzmir, Ankara, İstanbul, Karabük/Zonguldak vb. gibi büyük şehirlere göç etmişlerdir. Son yıllarda ise göç olayı giderek artmaya başlamıştır. 1960 yılında 150 hane olan Beypınar Köyü 1977 yılında da aynı hane sayısını korumaktadır. Arada geçen zaman içerisinde en azından Beypınar Köyünden 70-80 hane başka yerlere göç etmiştir.

Yıllara göre Beypınar Köyü'nün nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	375
1940	221	238	459
1945	203	218	421
1950	-	-	430
1955	254	258	512
1960	282	311	593
1965	280	332	612
1970	348	312	660
1975	356	388	744
1980	351	453	804
1985	398	374	772
1990	353	436	789
1997	403	430	833

9- BOZHÜYÜK KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin güneybatısında, 77 km. uzaklıkta bulunan Bozhüyük Köyü, ismini köyün yakınında bulunan hüyükten almaktadır. Burada bulunan ve köyün yakınlarındaki eski yerleşim birimlerinde rastlanan eski devirlere ait alet kırıkları ve kalıntılardan çok eski devirlerde de yerleşim yeri olarak kullanılmış olduğunu göstermektedir.

Bozhüyük Köyü halkı Sinemili Aşireti'nin Komazan Oymağına mensupturlar ve büyük çoğunluğu da Elbistan'ın Balat ve Ağçaşar bölgelerinden gelmişlerdir. Soyadı Kanunundan sonra (Turna, Geneci, Polat, Keskin, Demir, Yıldız, Koç, Şahin, Uzun, Emin, Çoban vb. gibi) soyadını almışlardır.

Bozhüyük Köyü ilçe merkezine 77 km.'lik mesafededir. 30 km.'lik bölümlük yol asfaltlanmıştır. Geri kalan 47 km.'lik bölüm ise halen stabilizedir. Kış aylarında çoğu kez kapalı kalmaktadır. Bozhüyük Köyü'nün su, yol vb. gibi sorunlarının yanısıra telefon ve elektrik sorunları da bulunmaktadır. Kış aylarında mevsimin yoğun olduğu zamanlarda telefon da elektrik de kesilmektedir.

1935 yılında Gürün İlçesi'nin en kalabalık nüfuslu köylerinden birisi olan Bozhüyük Köyü'nün nüfusu yıllara göre çok azalmış ve nüfusunun büyük bir bölümünü başta İstanbul, İzmir, Ankara vb. gibi büyük şehirlere vermiştir.

Köy halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olduğu için bu sektörle uğraşanlara gerekli yardımın ve desteğin sağlanması şarttır. Ayrıca köyde mandıra, kooperatifçilik, arıcılık vb. gibi kurumların da faaliyete geçirilmesiyle bu köydeki göç olayı durdurulabilir. Köydeki eski kilim ve halı dokumacılığı da tekrar canlandırılmalıdır. Bunun için de bu işle uğraşmakta olanlara yeterli destekler sağlanmalıdır.

1997 yılında 33 hane kadar kalmış olan Bozhüyük Köyünde,

1960 yılında 100 haneye yakın hane bulunmaktaydı. En çok göç veren köylerimizden birisidir. Başta İstanbul ve İzmir, Ankara vb. gibi şehirler olmak üzere buralara göç ederek yerleşmişlerdir. Yıllara göre nüfus tablosu aşağıdadır:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	600
1940	360	360	720
1945	338	333	671
1950	-	-	599
1955	313	307	620
1960	478	437	915
1965	469	455	924
1970	397	461	858
1975	327	363	690
1980	257	281	538
1985	205	165	370
1990	79	71	150
1997	68	72	140

10- BÖĞRÜDELİK KÖYÜ

Gürün-Sivas karayolu üzerinde ve ilçe merkezine 37 km.'lik mesafede bulunan Böğrüdelik Köyü, Gürün İlçesi'nin kuzeyinde yer almaktadır. Köyün güneyinde yer almakta olan kayalığın tepesinde çapı bir metre kadar büyüklükte ve daire şeklinde boşluk bulunmaktadır. Bu kaya boşluğunun bulunması nedeniyle ve köyün yan tarafından (Böğründe) bulunması nedeniyle "Böğrüdelik Köyü" adı verilmiştir.

Böğür kelimesi yöremizde "Yan, cephe" anlamlarına gelmektedir. Böğründeki kayanın delik olması nedeniyle bu ismi almış olan Böğrüdelik Köyümüz Konakpınar Nahiyesi'ne bağlıdır. Sakaltutan adında bir mezrası bulunmaktadır.

Böğrüdelik Köyü'nün batısında, doğu ve kuzey yönlerinde "çal" adı verilen bu bölgelerde az da olsa eski dönemlerin hatırasının izlerini taşımakta olan ardıç ağaçları bulunmaktadır. Bu bölgelerin eski tarihlerde ardıç ormanıyla kaplı olduğunu bizzat yaşlılar ifade etmektedirler.

Böğrüdelik Köyü'nün civarında birçok eski yerleşim biriminin kalıntıları bulunmaktadır. Böğrüdelik Köyünde bulunan mağaralarda birçok küp kırıntı-

ları ve çeşitli devirlere ait olan madeni paralar vb. gibi eşyalar bulunmuştur. Böğrüdelik Köyünde Ali Toptaş adındaki vatandaşın elinde çeşitli devirlere ait paralar bulunmaktadır. Bu vatandaşımız çobanlık yaparken tesadüf eseri birkaç çeşit bakır ve madeni paraları bulmuş olduğunu bizzat bize göstermiştir. Bu paralar Ermeniler ve Bizanslılar dönemine ait olan madeni paralardır. Bu da gösteriyor ki Böğrüdelik Köyümüzün tarihi de çok eskidir. Yaşlıların anlatmış olduklarına göre bu köyde Ermeni ve Müslüman nüfus İstiklal Harbi sonrasına kadar bu köyde karışık bir halde yaşamışlardır.

Böğrüdelik Köyü'nün Karakuyu denilen mevkiinde güz aylarına kadar kalmakta olan "Kar kuyuları" bulunmaktadır. Burada yine tabii ve doğal mağaralar bulunmaktadır. Bu kayalarda ilginç şekiller vb. gibi şeyler vardır. Devlet hüyüğü adı verilen yerde de eski devirlere ait bulunan bir kurgan bulunmaktadır.

Böğrüdelik Köyü'nün dağlık kesiminin büyük bir kısmında mermer yatakları bulunmaktadır. Ayrıca bu köyümüzün arazisi içerisinde rezervi az fakat çok değerli olan Metalurjik (sarı) boya madeni de bulunmaktadır.

Böğrüdelik Köyü halkından;

Emiromarlar (Uzun) Malatya'dan gelmişlerdir. Toramanlar (Ayyıldız) Gürün'den gelmişlerdir.

Şeyhler (Keçili) Suçatı Kasabasından gelmişlerdir.

Muhiddinler (Arslan) Kangal-Argaç Köyünden gelmişlerdir.

Hacışeyhler (Şimşek) Gürün'den gelmişlerdir.

Celikanlar (Atmaca) Celikan/İslahiye'den gelmişlerdir.

Atmalılar (Korkmaz) Atmalı Bölgesinden gelmişlerdir.

İri Ağaçlılar (Toptaş) Malatya Akçadağdan gelmişlerdir. (İriağaç bölgesinden)

Toramanlar (Toraman) Gürün'den gelmişlerdir. Gürün'e Adana Kozan'dan gelmişlerdir.

Böğrüdelik Köyün'den de ekonomik nedenlerden dolayı oldukça yoğun göç olayı yaşanmaktadır. 1960 yılında 80 hane iken 1997 yılı itibariyle 23 hane kalmıştır. Yıllara göre Böğrüdelik Köyü'nün nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	170
1940	95	98	193
1945	118	108	226
1950	-	-	236
1955	91	98	189
1960	88	100	188
1965	103	119	222
1970	95	65	180
1975	105	92	197
1980	91	81	172
1985	88	90	178
1990	56	56	112
1997	67	55	122

Böğrüdelik Köyü'nde sırasıyla İsmail Uzun, Arif Uzun, Müslüm Uzun, Ahmet Uzun muhtarlık yapmışlardır.

Böğrüdelik Köyü'nün sorunlarından birisi içme suyu sorunudur. Çünkü 1974 yılında YSE tarafından yaptırılmış olan Çeşme Köy'ün içme suyu ihtiyacını karşılayamamaktadır. Zaten içme suyunu karşılayan çeşmenin boru hattı 15 Temmuz 1989 yılında meydana gelen sel yüzünden tahrip olmuştur. Köyün içindeki çeşmelerin yanısıra köyün 500 metre uzağındaki su kaynağının da içme suyuna eklenerek ve kapalı su şebekesi yaptırılarak köyün içme suyu sorunu tamamıyla çözümlenebilir. Ayrıca kırsal kesimdeki (Çal Mevkiindeki) yaylalardaki hayvanların sulak yerlerinin de mutlaka yapılması şarttır.

Böğrüdelik Köyü'nün ilkokulu 1942'de yapılmıştır. 1985 yılında elektrik, 1987 yılında da telefon getirilmiştir. Köyün camiisi ise, 1970 yılında lojmanlı olarak betonarme bina şeklinde yeniden inşa edilmiştir.

11- CAMİLİYURT (ÇAMLIYURT) KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin güneybatısında ilçeye 52 km. uzaklıkta bulunan Camiliyurt Köyü ismini, burada bulunan eski bir kilisenin bir süre camii olarak kullanılmış olması nedeniyle bu isimle anılmasına neden olmuştur.

Camiliyurt Köyü isminin rivayetleri:

(1 Halk arasında söylenilen bir rivayete göre Gürün ilçesi'nin en eski köylerinden birisidir ve en az 500 yıllık tarihi vardır. Halep, Şam, Çukurova vb. gibi yörelerdeki Türkmenler konar-göçer dönemlerinde bu bölgeye gelerek sürülerini otlatmakta olan bir aşiret reisinin altı tane eşi olup bunlardan da 30 tane kızı bulunuyordu. Bir hastalık sonucunda bu kızların hepsi de ölünce oymak reisi bulunduğu yöreden kalkıp bugünkü Camiliyurt Köyü'nün yerine gelerek yerleşir. (Bu kızların mezarlarının takıları ile birlikte Beypınar Köyü'ne yakın bir yerde bir mağarada gömülü oldukları söylenir.) İşte bu bölgede yerleşen Türkmenler ilk olarak bu bölgede yerleşik düzene geçerler ve topluca namazlarını kılmak için de Camiliyurt Köyü'ne bir camii inşa ederler. Böylece ilk camii Gürün yöresinde Camiliyurt Köyü'ne yapılır. Bu olaydan dolayı Camiliyurt Köyü'nün ismi Camiliyurt olarak kalmış olur.

(2) Bu köyün isminin ikinci rivayeti ise Türkmenler bu bölgeye geldiklerinde burada oldukça çok sık ormanlık alan ardıç ağaçları bulunmuş olduğu için Çamlıyurt adını vermişlerdir. Daha sonraki yıllarda da bu isim değişerek Camiliyurt olarak değişime uğramıştır.

Camiliyurt Köyü'nün eski yerinde bir kilise ve eski yerleşim yerleri bulunmaktaydı. Camiliyurt ta. Bugün bile bu kilisenin taşları köyün içinde varlığını sürdürmektedir. Camiliyurt Köyü'nün Keklikpınarı, Kuruçova vb. gibi yerlerde

de eski Ören yerleri bulunmaktadır. Yaşlıların anlatmış olduğuna göre bu bölgeden eskiden Ermeniler yaşanmakta idi. Daha sonraları ise Türkmenler gelerek bu bölgelerde yurt tutmuşlardır.

Camiliyurt Köyü'ne gelerek yerleşen halkın hemen hemen hepsi de Sinemili Aşireti'nin Şemsikanlı oğulları oymağına mensupturlar. Hemen hemen hepsi de Elbistan bölgesinden gelerek bu bölgeye yerleşmişlerdir. Burada yaşayan oymaklardan:

Şemsikanlıoğulları (Güneş) Elbistan'ın Köseyahya bölgesinden gelerek buraya yerleştiler.

Mollahasanuşağı (Sarıbaş) Elbistan'ın Zerdekeş bölgesinden gelmişlerdir.

Mıstahatçeler (Kalaycı) Elbistan'ın Malat (Günebakış) Köyünden gelmişlerdir.

Battallar (Yıldız) Elbistan'ın Ağçaşar bölgesinden gelmişlerdir.

Şemsikanlıoğulları (Polat) Elbistan ilçesi Köseyahya Köyünden gelmişlerdir.

Gamadanoğulları (Demir) Elbistan'ın Ağçaşar Köyünden gelmişlerdir.

Topaloğulları (Topal) Elbistan'ın Malat ve Köseyahya bölgesinden gelmişlerdir.

Camiliyurt Köyünde okuma yazma oranı erkeklerde % 80 kadınlarda ise % 30 oranındadır. Köyde okumuş insan çoktur. Devlet kademelerinin çeşitli yerlerinde memur veya bürokrat olarak çalışanları bulunmaktadır. Yurt dışına giderek buraya yerleşenler de olmuştur. Camiliyurt Köyü'ne elektrik 1983'te, telefon 1985'te getirilmiştir. Köyde ilkokul 1941 yılında açılmış olup 1963 yılında da lojmanlı olarak betonarme binası devlet tarafından inşa edilmiştir. Köy ilkokulu eğitim ve öğretime devam etmektedir. Köyde camii yoktur. Sağlık evi, kooperatif yoktur. İstanbul ve Ankara'da Bozhüyüklüler ve Camiliyurtlular Kalkınma Derneği'ni bir araya gelerek kurmuşlardır. Bu derneğin amacı ise başta Gürünlüler'e olmak üzere Camiliyurt ve Bozhüyüklülere yardımın ve desteğin sağlanmasına yardımcı olmaktır.

Camiliyurt Köyünde içme suyu sorunu yaşanmaktadır. Köye yakın yerde bulunan su getirilerek kapalı su şebekesi yapıldığı takdirde köyün içme suyu sorunu çözümlenmiş olacaktır. Camiliyurt Köyü'nün yol sorunu vardır. İlçe merkezine 48 km.'lik mesafede bulunan Camiliyurt Köyü'nün 18 km.'lik bölümü stabilizedir. Bu yolun asfaltlanmasıyla kış aylarındaki ulaşım zorluğu da önlenmiş olacaktır. Köyde tarım ve hayvancılık azalmış durumdadır. El sanatlarının yeniden canlandırılması gereklidir. 1960 yılında 60 hane iken 1997 yılı itibariyle ancak 23 hane kalmıştır. Yıllara göre bu köyümüzün nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	259
1940	143	136	279
1945	150	149	299
1950	-	-	319
1955	184	191	375
1960	224	198	422
1965	189	174	363
1970	132	150	282
1975	134	138	272
1980	109	129	235
1985	140	130	270
1990	52	70	122
1997	51	50	101

12- ÇEVİRME KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin kuzeyinde ve ilçe merkezine 38 km.'lik mesafede bulunan Çevirme Köyü, ismini köyün arazisi içinde bulunan ve Sümerler'e ait olduğu sanılan çevirme taşlar/dikili taşlardan almaktadır. Bu dikili taşlar Salyurt/Göğdeli Yaylasından başlayarak Çevirme Köyü'ne kadar uzanmakta ve buradan da Kangal İlçesi'ne doğru gitmektedir. Bu taşların eski dönemlerde devletler arasındaki sınırı çizmiş olduğu da söylenen rivayetler arasındadır. Behram, Çevirme Köyü'nün mezrasıdır. Çevirme Köyü ile Böğrüdelik Köyü ve Avşarören üçgeninde korunmaya alınmış ardıç ormanı bulunmaktadır

Çevirme Köyü, Gürün ilçesi'nin belli başlı dağlarından olan Behram Çalı Platosunda yer almaktadır. Çevirme Köyü'nün etrafında yer alan Sümer Dikilitaşları ve çeşitli hüyüklerin bulunması bu köyün çok eski yerleşim alanlarından birisi olduğunu göstermektedir. Burada bulunan hüyükler henüz bir inceleme ve araştırmaya konu olmadığı için hangi döneme ait olmuş oldukları hakkında kesin bir bilgi verememekteyiz. Bu hüyüklerin araştırılmasıyla hem bu köyümüzün tarihi ve hem de Gürün ilçesi'nin tarihi aydınlanarak daha da geniş bilgileri elde etmek mümkün olacaktır.

Çevirme Köyü halkı da tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadırlar. Daha önceki yıllarda tarım ve hayvancılık çok gelişmiş bir halde iken günümüzde bu durum çok azalmış ve adeta Behram Çalı ve Çevirme Yaylası bomboş eski günlerinin hayalini özlemiş bir haldedir.

Çevirme Köyü'nün ilçeye uzaklığı 38 km.'dir. 13 km.'lik mesafesi stabilize yoldur. Bu nedenledir ki kış aylarında bütünüyle kapalı kalmaktadır. Köyde iki adet çeşmeyi YSE 1975 yılında yapmıştır. Fakat bu su köyün ihtiyacını karşılayamamaktadır. Elektrik 1985 yılında telefon ise 1986 yılında gelmiştir.

Çevirme Köyünde sulu tarım olmadığı gibi kuru tarım da çok azdır. Hayvancılık ise gerekli teşvikler ve kredilerin alınamayışı nedeniyle ölmek üzeredir. Bu nedenle de köyün büyük bir kısmı göç etmiş ve büyük şehirlere giderek yerleşmişlerdir.

Ünlü şairimiz HAKKI CENGİZ ALPAY, Çevirme Köyünde doğmuştur. Şairimizin 20'ye yakın şiir kitapları ve çeşitli konularda yazmış olduğu eserleri bulunmaktadır. (-1980) Hakkı Cengiz Alpay'ın babası Sezai Alpay da kendisi gibi şairdi.

Çevirme Köyü'nün halkı da sonradan gelerek bu köye yerleşmiş ailelerden oluşmaktadır. Çevirme Köyü halkından;

Babaahmetler (Alpay) Sülalesi Pınarbaşı/Aziziye'den gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Hamitler (Koca) Malatya'nın Akçadağ'dan gelerek önce Karadoruk Köyü'ne daha sonra da buraya yerleşmişlerdir.

Kahvecioğulları (Kahveci) Malatya Arapkir'den gelmişlerdir.

Çalkamalar (Özkan) Malatya'nın Hekimhan'dan gelmişlerdir.

1950 yılında 12 hane iken 1997 yılında bu sayı 4 haneye düşmüştür. Bunun nedeni ise göçtür. Bu köyden göçenler İstanbul, İzmir, Bursa, Gürün vb. gibi yerlere göçmüşlerdir. Çevirme Köyü'nün yıllara göre nüfus tablosu ise şöyledir;

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	57
1940	39	24	63
1945	34	37	71
1950	-	-	57
1955	30	30	60
1960	29	22	51
1965	26	16	42
1970	20	12	32
1975	47	31	78
1980	36	31	67
1985	34	32	66
1990	11	8	19
1997	8	10	18

13- ÇİÇEKYURT KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin güneybatısında, 29 km. uzaklıkta bulunan Çiçekyurt Köyü'nün ismi, bu köye ilk olarak sürüleriyle gelip yerleşen Ali ve Abu Ağa, bu yaylaya geldiği vakit burasını çiçeklerle bezeli bir halde görünce; buraya "Çiçekli Yaylası, Çiçekliyurt" demiştir. O günden bugüne de Çiçekliyurt, Çiçekyurt gibi isimleriyle anılagelmiştir.

Çiçekyurt Köyü de tarih öncesi çağlardan beri yerleşim birimi olan köylerimizden birisidir. Çünkü Çiçekyurt Köyü'nün eski yerinde, Gelloş (Koyunlu) Köyü ile Çiçekyurt arasında köyün güneyindeki Örenyurt mevkiinde kuzeyindeki Göllüpınar, batısındaki Kaleyurt mevkiinde eski Ören yerleri ve hüyükler ile kale kalıntıları bulunmaktadır. Bunların çoğunda da tarih öncesi çağlara ait olan obsidyen maddesinden yapılmış çeşitli bilezikler ve diğer eşyaların bulunması bunu doğrulamaktadır...

Çiçekyurt Köyü halkı çeşitli yerlerden gelerek bu köye yerleşmişlerdir. Burada yaşayanlardan:

Zadeler (Şimşek) Gürün Pınarönü (Sadık Ağa) dan gelmişlerdir.

Zadeler (Ülger) Gürün Pınarönü (Sadık Ağa) dan gelmişlerdir.

Kondular (Çiftçi+Kondu) Suriye bölgesinden gelmişlerdir.

Kozanoğulları (Tuna) Adana'nın Kozan bölgesinden gelmişlerdir.

Türkmenler (Maden) Şarkışla bölgesinden gelmişlerdir.

Muhiddinler (Arabacı) Suçatı'dan gelmişlerdir.

Toptaşlar (Toptaş) Ankara Haymana bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Ciritçioğulları (Tok) Ankara Haymana bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Çiçekyurt Köyü halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Son yıllarda göç olayı çok fazla yaşanmaya başlamıştır. Köy halkının içme suyu sorunu vardır. Köyün üst yanındaki Taşönü mevkiindeki ve Büyük Konak mevkiindeki suların getirilmesiyle ve kapalı su şebekesinin yapılmasıyla içme suyu sorunu halledilmiş olacaktır. Bir başka sorunu ise yoldur. İlçe merkezine 29 km.'lik mesafede bulunan Çiçekyurt Köyü'nün 21 km.'lik bölümü asfalt, geri kalan 8 km.'lik mesafesi de stabilizedir. Kış aylarında çok yoğun olarak ulaşım sorunu yaşanmakta ve kış aylarında kapalı kalmaktadır. Bu nedenle de köy yolunun asfaltlanması gerekmektedir. Ayrıca köy halkının tarımsal kredileri ve hayvancılık konusunda gereken desteğin devlet tarafından sağlanması şarttır. Ancak bu şekilde ve arıcılık teşviki vb. gibi köy halkının ekonomisini artırıcı tedbirlerin alınmasıyla köyde yaşanmakta olan göç olayı önlenebilecektir... Köyde bir ilkokul vardır. Köyün camisi ise 1988 yılında halk tarafından yaptırılmıştır.

1960 yılında 45 hane olan Çiçekyurt Köyü 1997 yılı itibariyle 24 hane kalmıştır. Bu köyden göçenler başta İstanbul, İzmir, Bursa vb. gibi şehirlere göç ederek yerleşmişlerdir. Yıllara göre Çiçekyurt Köyü'nün nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	175
1940	92	108	200
1945	87	113	200
1950	-	-	219
1955	106	116	222
1960	122	127	249
1965	140	136	276
1970	99	129	228
1975	103	120	223
1980	102	125	227
1985	116	103	219
1990	82	101	183
1997	59	85	144

14- ÇİPİL KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin kuzey kesiminde yer alan ve ilçe merkezine 63 km.'lik mesafede bulunan Çipil Köyü, 1970 yılında muhtarlık olmuştur. 1994 yılında ise Kangal İlçesi'ne yakın olması nedeniyle Kangal'a bağlanmıştır.

İlçe merkezine 63 km.'lik uzaklıkta bulunan Çipil Köyü yolunun 39 km.'lik kısmı asfaltlı, 24 km.'lik bölümü ise stabilizedir. 1994 yılında Kangal İlçesi'ne bağlanmıştır. Gazeteci Metin GÖKTEPE bu köyde doğmuştur.

Genelde İstanbul, Ankara, İzmir vb. gibi büyük şehirlere göç ederek burlara yerleşmiş olan Çipil Köyü'nün yıllara göre nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	-
1940	-	-	-
1945	-	-	-
1950	-	-	-
1955	-	-	-
1960	-	-	-
1965	-	-	-
1970	143	152	295
1975	165	187	352
1980	160	164	324
1985	112	107	219
1990	77	69	146
1997	1994 yılında Kangala bağlandı.		

15- DAVULHÜYÜK KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin kuzeyinde yer alan ve ilçe merkezine 25 kilometre uzaklıkta bulunan Davulhüyük Köyü'nün ismi köyün hemen üst yanında bulunan ve şekli davula benzeyen tarih öncesi çağlardan günümüze kadar ulaşmış bulunan hüyükten almaktadır. Hüyükten çok kaleyi andıran bu tarihi kalıntının üzerine eski devirlerde yaşayanlar burada davul çalar ve çeşitli törenler düzenlerlermiş. İşte bu olayın hatırasına sadık kalmak için köye bu ismin verilmiş olduğunu köyün yaşlıları bizzat anlatmaktadırlar.

Davulhüyük Köyü eski ticaret ve kervan yolunun tali yolu üzerinde bulunduğu için hemen hemen tarihin her döneminde de bir yerleşim alanı olma özelliğini korumuştur. Bu yönüyle de Gürün İlçesi'nin en eski köylerinden birisidir.

Davulhüyük Köyünde akarsu ve göl yoktur. Ancak Davulderesi adı verilen ve Tohma Suyuna İncesu Deresinden birleşen küçük bir akarsuyu bulunmaktadır. Ancak bu suyun kenarlarında sulu tarım yapılabilmekte diğer arazisi ise su bulunmadığı için kuru tarım yapılmaktadır. Köyün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Son yıllarda tarım ve hayvancılık yerleşmiş durumdadır. Köyde Tarım Kredi Kooperatifi bulunmaktadır. Köy yolu tamamen asfaltlanmış durumdadır. İçme suyu da 1997 yılında kapalı su şebekesi haline getirilerek su sorunu da tamamıyla çözümlendirilmiştir. Köyde elektrikle çalışan bir un ve bulgur değirmeni bulunmaktadır.

Köy ilkokulu 1968 yılında devlet tarafından lojmanlı olarak yapılmıştır. Köy camisi ilk olarak 1947 yılında ahşap bina olarak daha sonra da 1984 yılında betonarme olarak lojmanıyla birlikte inşa edilmiştir. 1975 yılında da YSE tarafından köye bir adet çeşme yapılmıştır. Elektrik 1986'da, telefon da 1988 yılında getirilmiştir. Köyde Sağlık Evi veya Ocağı yoktur. Sorunlarının büyük bir bölümünü çözüme kavuşturmuş olan köylerimizden birisidir. Sırasıyla Hüsnü, Mehmet, Nazım Özdemir, Said Doğan, Ahmet Güzel, Kazım Soğukbulak, Kadir Üçpınar, İlhan Kılıç, Nurettin Kılıç, Esat Yılmaz köy muhtarlığını üstlenmişlerdir.

Davulhüyük Köyümüzde de göç olayı yaşanmaktadır. 1960 yılında 90 hane iken bu sayı 1978 yılında 80 haneye, 1997 yılında da 45 haneye düşmüş bulunmaktadır. Genelde İzmir, İstanbul, Ankara, Sivas, Adana vb. gibi büyük şehirlere göçerek buralara yerleşmişlerdir.

Davulhüyük Köyünde yaşayanlar da yurdun çeşitli yörelerinden gelerek buraya yerleşmiş olan ailelerden oluşmaktadırlar. Bunlar ise;

Fadimeler (Kayapınar) İncesu Köyünden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Kölükler (Özer) Çorum'un Sungurlu İlçesinden gelmişlerdir.

Sahveledler (Soğukbulak) Kars bölgesinden gelmişlerdir. Karakalpak Oymağına mensupturlar.

Seyfiler (Yılmaz) Kars bölgesinden gelmişlerdir.

Gevezeler (Güzel, Togay) Şeref (Ayvalı) Köyünden gelmişlerdir.

Abidinler (Doğan) Kızılpınar Köyünden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Kurtlar (Kurt) Erzincan'ın Kemah bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Kahyalar (Kırış) Gürün ilçesi'nden gitmişlerdir. Kırışlar'dan gelmişlerdir.

Bozolar (Kılıç+Özdemir+Sönmez) Ankara'nın Haymana bölgesinden gelmişlerdir.

Kenanaliler/Mustolar (Seven+Yıldız) Erzurum bölgesinden gelmişlerdir.

Üçpınar soyadını taşıyanlar ise Kızılören Köyünden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Sele soyadını taşımakta olanlar Gürün'den gelmişlerdir.

Davulhüyük Köyü'nün yıllara göre nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	283
1940	140	161	301
1945	144	156	300
1950	-	-	362
1955	178	177	355
1960	187	188	375
1965	183	189	372
1970	249	242	491
1975	217	236	453
1980	220	226	446
1985	220	214	434
1990	151	179	330
1997	145	152	297

16- DAYAKPINAR KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin kuzeyinde yer alan 48 km.'lik mesafede bulunan Dayakpınar Köyü ismini, köyün içerisinde bulunan Pınar (Çeşme) den almaktadır. Bu köyün eski yerleşim yerinin ticaret kervan yolunun üzerinde bulunması ve Türkmenler'in bu pınarın başında kağnılarını dayakladıkları (dinlendirmiş oldukları) nedeniyle bu ismin verilmiş olduğu pınardan almaktadır.

Daha önceden Eskihamal Köyü'nün mezrası iken sonradan muhtarlık olmuştur. Bu köyümüzün eski yerinde tarihi çok eskilere dayandığı sanılan yerleşim yerlerinin katıları bulunmakta idi. Fakat günümüzde hiçbir izi kalmamıştır. Fakat çok eski dönemlerden beridir yerleşim yeri olduğu da bilinmektedir.

Dayakpınar Köyüne elektrik 1986 telefon 1987 yılında getirilmiş olup, köyde ilkokul 1 ve camii bulunmaktadır. Okul ve camiinin lojmanları bulunmaktadır. Okul betonarme camii ise ahşap binadan ibarettir. Köyün yol sorunu bulunmaktadır. Stabilize yolun bir an evvel asfaltlanması gerekmektedir. İçme suyu sorunu da vardır. Köyün içerisinde bulunan her iki çeşme de yetersiz kalmaktadır. Köyün üst yanında sulak mevkiindeki suyun köye getirilerek kapalı su şebekesiyle dağıtılmasıyla birlikte köydeki içme suyu sorunu çözüme kavuşturulmuş olacaktır.

Köy halkının geçim kaynağı tarım hayvancılıktır. Son yıllarda tarım ve hayvancılıkla uğraşım azlığı nedeniyle bu köyde de göç olayı yaşanmaktadır. Göç olayının durdurulması için de tarım ve hayvancılığın teşviki ve desteklenmesi şarttır.

Dayakpınar Köyü halkının büyük bir çoğunluğu Malatya Akçadağ bölgesinden gelmişlerdir. Bu köyde yaşayanlardan;

Akoğulları (Ak) Malatya veya Divriği Sarıçiçek bölgesinden gelerek buraya yerleşmiştir.

Karaoğulları (Karataş) Elbistan bölgesinden gelmişlerdir.

Hacıkenanlar (Özel) Gürün'den Dayakpınar Köyüne gelerek yerleşmişlerdir.

Dişalonlar (Taş) Gürün'den Dayakpınar Köyüne gelerek yerleşmişlerdir.

Karaömerler (Kara) Malatya Akçadağ bölgesinden gelerek bu köye yerleşmişlerdir.

Akdeniz (Akdeniz) Malatya Akçadağ bölgesinden gelerek bu köye yerleşmişlerdir.

Çopurlar (Çopur) Malatya Akçadağ bölgesinden gelerek bu köye yerleşmişlerdir.

Dalkılıçlar (Dalkılıç) Malatya Akçadağ bölgesinden gelerek bu köye yerleşmişlerdir.

1960 yılında 65 hane olan Dayakpınar Köyünde göç nedeniyle 1997 yılı itibariyle ancak 18 hane kadar kalmıştır.

İstanbul, Ankara, İzmir vs. gibi büyük şehirlere giderek yerleşmişlerdir.

Yıllara göre Dayakpınar Köyü'nün nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	176
1940	89	93	182
1945	83	85	168
1950	-	-	190
1955	105	115	220
1960	123	97	220
1965	116	99	215
1970	72	72	144
1975	65	67	132
1980	79	72	151
1985	60	62	122
1990	51	62	113
1997	43	42	85

17- DEVEÇAYIRI KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin kuzeybatısında, 63 km. uzaklıkta bulunan Deveçayırı Köyü ismini kervandaki develerin bu bölgede otlatılmış olmalarından dolayı almıştır. Deveçayırı Köyü'nün güneyindeki Arapçalı mevkiinde bol miktarda deve dikeni bulunmaktadır. Kervanyolu üzerinde bulunan bu bölgede develer eskiden otlatılmakta idi.

Deveçayırı Köyü, eskiden Yolgeçen Köyü'nün mezrasıydı. Yolgeçen Köyü'nde bazı kişilerin çiftliği durumunda idi. 1940 yılında muhtarlık olmuştur. 19. yüzyıllarda Çukurova bölgesinde yaylaya gelenlerin develerinin otlak yeri olan Deveçayır Köyü halkının hemen hemen hepsi de Sinemili Aşiretinin Kalender Oymağına mensupturlar. Soyadı Kanunundan sonra değişik soyadını almışlardır. (Bozdağ, Kala, Gürgür, Kavak vb. gibi...) Deveçayırı Köyü halkının bir kısmı Karapınar Köyünden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Buraya daha önceden de Elbistan ilçesi'nin Gücük bölgesinden gelmişlerdir.

Mehmet, Bektaş, Gürgür, Gülali, İsmail Kala, İbrahim Bozdağ köyde muhtarlık yapmışlardır. Köy halkın geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Eski yıllarda kilim ve halıcılık tarım ve hayvancılıktan da ileri durumdaydı. Fakat son yıllarda bu sanatın ölmesiyle birlikte tarım ve hayvancılık tek geçim kaynağı haline gelmiştir.

Deveçayır Köyünde maden yoktur. Suyu çok azdır. İçme suyu sorunu vardır. Köy halkının ihtiyacına cevap verememektedir. Köyün içinde YSE tarafından 1975 yılında yaptırılmış olan iki adet çeşme bulunmaktadır. Kapalı su şebekesinin yapılması zorunludur. Köyde cami, sağlık evi, kooperatif vb. gibi kurumlar yoktur. İlkokul 1952 yılında açılmıştır. Köye elektrik 1985'de, telefon 1986 yılında getirilmiştir. 1960 yılında 100 hane iken 1997 yılı itibariyle ancak 13 hane kalmıştır. Bu köyden göç edenler başta İstanbul, İzmir, Ankara vb. gibi büyük şehirlere göç ederek yerleşmişlerdir.

Deveçayır Köyü Gürün ilçe merkezine 63 km. uzaklıktadır. Bu yolun 15 km.'lik bölümü stabilizedir ve küme köy yolu olması nedeniyle kış aylarında çok yoğun ulaşım sorunu yaşanmaktır. Bu yolun yakın zamanda asfaltlanması gereklidir. Köydeki göç olayının önlenmesi için tarım ve hayvancılığın artırılması ve geliştirilmesi için yeterli çalışmaların yapılması, eski el sanatlarının tekrar canlandırılması arıcılık vb. gibi faaliyetlerin başlatılması ve peynir yoğurt mandıralarının kurulması zorunludur.

Yıllara göre Deveçayırı Köyü'nün nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	128
1940	100	101	201
1945	89	93	182
1950	-	-	184
1955	120	119	239
1960	122	123	245
1965	157	160	317
1970	136	173	309
1975	154	157	311
1980	146	187	333
1985	162	117	279
1990	76	114	190
1997	45	47	92

18- DÜRMEPINAR KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin kuzeyinde yer alan, 40 km.'lik mesafede bulunan Dürmepınar Köyü'nün eski ismi Ziyve'dir. Sonradan Dürmepınar ismini almıştır. Bu köyün arazisinde özellikle de Dürmepınar mevkiindeki topraklarda erozyonun büyük ölçüde olmasından dolayı bu ismi almıştır.

Dürmepınar Köyünde yaşamakta olan halktan Kocasoy ismini taşıyanlar Malatya Akçadağ'dan Kangal Kızıliniş bölgesine buradan da Dürmepınar Köyü'ne gelmişlerdir. Gelamlar Kabilesi Kangal İlçesi'nin Avşarören Köyünden gelmişlerdir. Kadoralar Kabilesi Gelloş (Koyunlu) ve Karaören köylerinden gelmişlerdir. Çelik ve Almas soyadını taşıyanlar Konakpınar Nahiyesinden gelmişlerdir. Şahin soyadını taşımakta olanlar ise; Darende Çayköy (Kuluncak) bölgesinden gelerek buraya ilk defa yerleşmişlerdir. Dağ soyadını taşımakta olanlar ise Malatya Akçadağ bölgesinden gelmişlerdir. Gürün'lü şairlerden Aşık Hayali (Feridun Koca) bu köyümüz doğumludur. Aşık Garip Ali de bu köydendir. Dürmepınar köyü halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Son yıllarda tarımda verimlilik artma eğilimine girmiştir. Buna rağmen bu köyde büyük ölçüde göç olayı da yaşanmaktadır. Köyde içme suyu sorunu ve yol sorunu bulunmaktadır.

1960 yılında 50 hane iken 1997 yılı itibariyle bu sayı 7 haneye düşmüştür. Bu köyde de büyük oranda göç olayı yaşanmıştır. İstanbul, Ankara, İzmir

vb. gibi büyük şehirlere göç ederek buralara yerleşmişlerdir. Yıllara göre Dürmepınar Köyü'nün nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	120
1940	69	62	131
1945	67	70	137
1950	-	-	160
1955	93	116	209
1960	122	12	243
1965	146	145	291
1970	112	149	261
1975	146	153	299
1980	150	156	306
1985	128	120	248
1990	46	45	91
1997	21	20	41

19- ERDOĞAN (MARAŞLI) KÖYÜ

Maraşlı (Erdoğan) Köyü, Kayseri-Malatya yolu üzerinde, Gürün İlçesi'nin kuzeybatı kesiminde yer alan ve ilçe merkezine 57 km.'lik mesafede bulunan 30 hanelik (1997) bir köyümüzdür.

Bu köyde yaşayanların birçoğunun Maraş bölgesinden gelmesi dolayısıyla bu ismi almıştır. Maraşlı Köyü'nün ismi ise 1990 yılından itibaren değiştirilmiş ve Erdoğan olarak bilinmektedir.

Maraşlı Köyü'nün "Ağılın Suyu" denilen yerde eski bir yerleşim yeri vardır. Köyün kuzey kısmında da Ermeniler zamanından kalmış olan yel (rüzgar) değirmeni bulunmaktadır. Günümüzde ise kalıntısı mevcuttur. Sümerler'den kalmış olduğu bilinen ve Salyurt Yaylasından başlayarak Kangal ilçesi topraklarına kadar uzayan dikilitaşlar Maraşlı Köyü'nün hemen kuzeyinden geçmektedir. Maraşlı Köyünden de eski dönemlere ait birtakım eski yerleşim birimlerinin bulunması, bu köyümüzün de tarihinin çok eskilere dayanmış olduğunu göstermektedir.

Maraşlı (Erdoğan) Köyü'nün doğu kesiminde yer alan "Alimin Pınarı" mevkiinde Osmanlı Devleti zamanından beri işletilmekte olan "Devlet harası" bulunmaktaydı. Özellikle de bu harada at yetiştirilmekteydi. Fakat bu durum günümüzde tamamen kalkmış durumdadır. Günümüzde ise köyün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Maraşlı Köyü'nün de yol, su vb. gibi sorunlarının yanısıra tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi ve teşviki yönünden çalışmaların yapılması hususunda büyük sorunları bulunmaktadır. (Kanlı, Çelik, Şırayder, Ağurtlu, Batur, Arslandık, Duman vb. gibi soyadlarını taşıyan Maraşlı Köyü halkının büyük çoğunluğu Çerkez olup, Kuzey Kafkasya'nın NALÇIK Bölgesinden Osmanlı-Rus savaşından (1877/1878) daha önce gelerek bu bölgeye yerleşmişlerdir. Gürün İlçesi'nin tek Çerkez Köyüdür. Çerkezlere ait olan tüm örf ve

adetler bütün saflığıyla hâlâ yaşatılmaktadır. (Bakınız Gürün'de Düğün ve adetler bölüm Bütün Yönleriyle Gürün İlçesi Adlı kitap)

Maraşlı Köyünde sırasıyla Hacı Kanen, Ferhat Arslandok (1985-1989), Hayri Duman (1989-1994), muhtarlık yapmışlardır. Ferhat Arslandok ise 1994 yılı seçimlerinde DYP'den İl Encümeni seçilmiştir.

Maraşlı Köyünde köy ile, Kayseri-Malatya asfaltı arasındaki bölgede Bakır Madeni bulunmaktadır.

Köy ilkokulu 1960 yılında yapılmıştır. Eğitim ve öğretime devam etmektedir. Köyde 1991 yılında ahşap binanın yerine yıkılarak betonarme şeklinde inşa edilen bir camii bulunmaktadır. Caminin lojmanı yoktur. Köy ilkokulunun lojmanı vardı. Köyde içme suyu yetersiz kalmaktadır. Çünkü 1974 yılında YSE tarafından yaptırılan sadece bir tane çeşme bulunmaktadır. Maraşlı Köyü'nün güneydoğusunda yer alan kaynağın köye getirilmesiyle içme suyu sorunu halledilmiş olacaktır. Kayseri-Malatya asfaltına 4 km.'lik uzaklığı bulunan köy yolunun da asfaltlanarak karayollarına bağlanmasıyla birlikte yol sorunu da çözümlenmiş olacaktır.

Maraşlı Köyü'nün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Özellikle de tarım arazisi dar ve az olduğundan tarım üretimi yetersiz kalmaktadır. Hayvancılık için elverişli bir köyümüzdür. Fakat hayvancılık konusunda da zor geçen kış şartları ve ekonomik güçsüzlükler de hayvancılığın azalmasına neden olmuştur. Bu gibi sorunların çözümlenmesiyle Maraşlı Köyümüz eski verimliliğini kazanır bir duruma gelebilecek kapasitededir. Elektrik ve telefon 1986 yılında gelmiştir.

Erdoğan/Maraşlı Köyümüzde de ekonomik güçsüzlükler nedeniyle göç olayı oldukça çok yaşanmaktadır. 1960 yılında 60 hane iken 1997 yılı itibariyle ancak 30 hane kalmıştır. Yıllara göre Maraşlı/Erdoğan Köyü'nün nüfus tablosu aşağıdadır;

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	79	74	153
1935	-	-	226
1940	120	103	223
1945	108	122	233
1950	-	-	307
1955	146	157	303
1960	167	193	360
1965	141	165	306
1970	119	126	245
1975	129	122	251
1980	110	105	215
1985	107	108	215
1990	79	82	161
1997	74	79	153

20- ESKİ BEKTAŞLI KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin kuzeyinde yer alan ve ilçe merkezine 35 km.'lik mesafede bulunan Eskibektaşlı Köyü, daha önceden buradan yaşamış ve bura halkınca çok sevilen BEKTAŞ ismindeki yaşlı bir adamın isminden dolayı bu ismi almıştır.

Eskibektaşlı Köyü'nün Orta Çatkara adında bir mezrası bulunmaktadır. Orta Çatkara'da oturanların hepsi de aynı oymağa mensup kimselerdir. Gürün İlçesi'nde önce Konakpınar'a daha sonra Eskibektaşlı'ya daha sonra da Orta-Çatkara mezrasına gelerek yerleşmişler burayı mesken tutmuşlardır. 1997 yılı itibariyle de Orta Çatkara mezrasında 10 hane kalmaktadır. Elektrik 1990 yılında geldi. Telefon da aynı yılda getirilmiştir. 1991 yılında yolu stabilize olarak yapılmış olup içme suyu sorunu burada da bulunmaktadır. Köyün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır.

1997 yılı itibariyle Orta Çatkara mezrasında 30 kadın, 26 erkek toplam 56 kişi bulunuyorken Eskibektaşlı Köyünde 44 kadın, 24 erkek, toplam 68 kişi bulunmaktadır. Orta Çatkara mezrası dahil 1997 yılı itibariyle toplam 124 nüfusa sahip bulunan Eskibektaşlı Köyü'nün yıllara göre nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	154
1940	80	95	175
1945	99	100	199
1950	-	-	249
1955	153	130	283
1960	169	166	335
1965	150	174	324
1970	128	148	276
1975	117	137	254
1980	121	123	244
1985	136	118	254
1990	100	103	203
1997	50	74	124

21- ESKİHAMAL KÖYÜ (KEŞOĞLU)

Gürün İlçesi'nin kuzeydoğu kesiminde yer alan ve ilçe merkezine 40 km.'lik mesafede bulunan Eskihamal Köyü, merkez bucağına bağlıdır. Kozakmağara, Ayranca, Dırışlar, Çatkara gibi mezraları bulunmaktadır. Eski ismi Hamal Çayı olan Yeşildere Köyü de daha önceden 1990 yılına kadar Eskihamal Köyü'nün mezrası idi. Fakat 1990 yılında muhtarlık oldu. Yine Kılıçdoğan Köyü olarak bilinen aynı yıl içerisinde muhtarlık olan Körmustolar da Eskihamal Köyü'nün mezrası idi.

Gürün İlçesi'nin en eski köylerinden birisi olan Eskihamal Köyü'nün ismi konusunda değişik rivayetler bulunduğu gibi birden fazla da ismi bulunmaktadır.

ÜSTBOĞAZ KÖYÜ: Yeşildere ile Eskihamal arasında bulunan bir boğaz (dere) dan ismini almıştır.

ESKİHAMAL KÖYÜ: Bu isim Eski Kürt lisanında olduğu ve Kangal'a bağlı bulunan Kangal Yeni Hamal Köyünden daha eski olduğu için bu iki köyün birbirinden kolayca ayırt edilebilmesi için Eskihamal adı verilmiştir.

KEŞOĞLU: Eskihamal Köyü'nün en eski ismi "Keşoğlu"dur. "KEŞ" bilindiği gibi Türkmenlerce ayrandan yapılan bir tür çökelek'e benzeyen yiyecek çeşitidir. Burada çok evvelleri bir ihtiyar adam ve ailesi çok güzel KEŞ yaparak geçimlerini sağlarlarmış. Bundan dolayı da bu ismin verildiği söylenmektedir.

Eskihamal Köyü'nün ve bu köye bağlı bulunan mezraların bulunmuş olduğu mıntıkalar eski ticaret ve kervan yolunun geçmiş olduğu bölgeler olduğu için tarihi yönleri daha fazladır. Köyün doğusunda Erikli mıntıkasından Kangal Etyemez bölgesine doğru gitmekte olan karayolunun kalıntıları bugün bile varlığını korumaktadır.

Yeşildere Köyü'nün (Eskihamal Köyü'nün doğusunda), eski ismi Hamal Çayı'dır. Bu köyün içinde eski İpek Yolu'nun kalıntıları hâlâ mevcut bulunmaktadır. Horasandan örülmüş tarihi kalıntılar olan mozaiklere bugün bile rastlamak mümkündür. Yeşildere Köyü'nün güneyinde Armutluyurt adı verilen yerde ve buraya yakın olan Matço'nun yurdu mıntıkasında eski dönemlere ait birtakım yerleşim birimlerinin kalıntıları hâlâ varlığını sürdürmektedir.

Eskihamal Köyü'nün doğu kesiminde Malatya-Darende-Bicir-Sogular Köyü bilindiği gibi eski ticaret ve kervan yolunun geçtiği ve Eskihamal mıntıkasında da birleştiği bir yoldur. Yine Yeşildere ile Bicir (Darende) Köyü arasında Meşe mevkiinde "Kıllı Ziyaret" adı verilen bir tarihi en az 250-300 senelik olan bir çam ağacı bulunmaktadır ve bu çam ağacının bulunduğu yer Eskihamal Köyü ve çevre köylerde de ziyaret yeri olarak kabul görmektedir. Köylüler buraya her yıl adak kurbanlarını kesmeye ve herhangi bir dileği olan buraya dilek dilemeye gelirler. Aynı zamanda burası yağmur duasının da yapılmış olduğu bir yerdir.

Eskihamal Köyü en eski yerleşim birimidir. Bu köye bağlı olan mezralar ise daha sonraları kurulmuştur. Burada yaşayan insanlar daha sonraları çevreye dağılarak yerleşmişler ve Eskihamal Köyü'ne bağlı bulunan mezraları oluşturmuşlardır. Bu nedenle de Eskihamal Köyü'nün 8 tane mezrası oluşmuştur. Bu dokuz mezra ise sırasıyla şunlardır:

1- Hamal Çayı (Yeşildere) Eskihamal Köyü'ne ilk olarak gelip yerleşen ve "Keşoğlu" diye bilinen zatın üç oğlundan birisi olan OSMAN, bugünkü Hamal Çayı'na giderek yerleşmiş ve burada yaşayanlar o zatın ailesine mensupturlar. 1990 yılında Hamal Çayı ismi de değiştirilerek Yeşildere Köyü olarak muhtarlık haline getirilmiştir.

2- Keşoğlu (Eskihamal) Köyü: Keşoğlu olarak bilinen zatın üç oğlundan Osman Hamal Çayı'na (Yeşildere) Köyü'ne giderek yerleşince diğer iki oğulu

Halil ve Mehmet de Keşoğulanda kalıyorlar. Burada yaşayanların çoğunluğu da bu iki zatın ailesine mensupturlar. 1989 yılında da muhtarlık oluyor ve ismi de Eskihamal olarak değiştiriliyor.

3- Kılıçdoğan (Körmustolar) Köyü daha önceleri Keşoğlu Köyünden ayrılarak buraya yerleşen Körmusto adındaki zatın buraya yerleşmesi ve Soyadı Kanununa kadar da bu isimle anılmış olması dolayısıyla bu köyün ismi 1990 yılına kadar Körmustolar Köyü iken bu tarihten sonra KILIÇDOĞAN Köyü ismini almıştır. Aynı sülaleye mensup olmalarına rağmen Soyadı Kanunundan Doğan, Çokkoca, Balkaya soyadlarını almışlardır. 1990 yılında bu köy muhtarlık olmuştur.

4- Koyunlukoca: Keşoğlu Sülalesinden bir kısmı bu mezraya gelerek yerleşmişlerdir. Çirciler Malatya Hekimhan bölgesinden Poyrazoğlu ve Toprak soyadını taşıyanlar da Elbistan'ın AKTEL Bölgesinden buraya gelmişlerdir.

5- Dırışlar: 10 hanelik bir mezra olan Dırışlar'da Keşoğlundan ayrılmış olan aileler yaşamaktadırlar. Bunlar Soyadı Kanunundan sonra Menekşe, Kil, Yanık, Kilci, soyadını almışlardır.

6- Kozakmağara: 10 hanelik bir mezradır. Burada yaşayanların soyadları AKPINAR'dır. Buraya Karadoruk Köyü'nden gitmişlerdir.

7- Dayakpınar Köyü: Daha önceleri Eskihamal Köyü'nün mezrası iken 19.. yılında muhtarlık haline getirilmiştir.

8- Başkaragöz Mezrası: Yedi sekiz hanelik bir mezradır. Tatar soyadını taşımakta olan aile burada yaşamaktadırlar.

9- Ayranca Mezrası:

Leventler (Duran) Malatya Akçadağ'dan gelmişlerdir.

Çobanuşağı (Ayran) Malatya Akçadağ'dan gelmişlerdir.

Yukarıda da belirtildiği gibi Eskihamal Köyü Gürün İlçesi'nin en eski köylerinden birisi olduğu gibi eski ticaret ve kervan yolunun üzerinde bulunmuş olması nedeniyle de tarihi önemi arzetmektedir. Eskihamal Köyü'ne Keşoğlu adındaki kimseler ilkönce gelerek yerleşmişler daha sonra da yurdun çeşitli yerlerinden gelerek buraya yerleşenler olmuşlardır. Eskihamal Köyünden sülaleler ve geldikleri yerler şöyledir:

Keşoğlu Sülalesi: (Yılmaz+Çay) Bu köye gelerek ilk yerleşen sülaledir. Bu oymak buraya Malatya'nın YAMA bölgesinden ilkönce Darende'nin Ayvalı Köyü'ne daha sonra da Eskihamal Köyü'ne gelerek yerleşmişlerdir. Keşoğlu'nun üç oğlundan Osman Yeşildere (Körmustolar) ye, diğer ikisi de (Mehmet ve Halil) Keşoğlu Köyünde kalmışlardır.

Eskihamal Köyü halkı daha önceleri Sünni-Kürt lisanıyla konuşmaktaydılar.

Çorolar (Çitil): Dırıcan/Malatya bölgesinden gelmişlerdir.

Körmamolar (Dikilitaş): Malatya'nın Dırıcan bölgesinden gelmişlerdir.

Ömerağalar (Genç+Temel) Darende'nin Zaviye bölgesinden gelmişlerdir.

Kürtaliler (Koç) Ankara Haymana'dan gelmişlerdir.

Seyfolar (Şahin) Ankara Haymana'dan gelmişlerdir.
Alikirler (Kara) Malatya'nın Dırıcan bölgesinden gelmişlerdir.
Keşler (Yılmaz) Malatya'nın Dırıcan bölgesinden gelmişlerdir.
Oğun Soyadını taşıyanlar Malatya Hekimhan bölgesinden gelmişlerdir.
Haceliler (Yıldırım) Darende bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.
Soyadı GÜL olanlar İslahiye bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.
Boz Soyadını taşıyanlar ise Hamal Çayı mezrasında yaşamaktadırlar.

Eskihamal Köyü ve mezralarındaki halkın geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Az da olsa son yıllarda sebze ve meyvecilik üretimine başlanmıştır. Köy ve mezralardaki en büyük sorunları içme suyu sorunu ve yol sorunudur. Eskihamal Köyü'nün ve mezralarının yolu stabilizedir. Bu nedenledir ki kış aylarınca uzun bir müddet kapalı kalmış olduğundan halk zorluklar içinde kalmaktadırlar. Köyde elektrik ve telefon, okul, camii bulunmaktadır. Eskihamal Köyünde Sağlık Evi bulunmaktadır. Diğer sosyal hizmet birimleri yoktur.

Eskihamal Köyünde ve mezralarında da hızlı göç olayı yaşanmaktadır. 1997 yılı ETF sonuçlarına göre Eskihamal Köyü merkezde 96 hane mevcut olup 237 kadın nüfusu ve 216 erkek nüfusu vardır. Toplam nüfusu (merkezin) 453 kişidir. Ayranca mezrasının 1997 yılı itibariyle 14 hane mevcut olup, 43 kadın, 56 erkek, toplam: 99 nüfusa sahiptir. Dırışlar mezrasının 14 hanesi mevcut olup, 47 kadın, 45 erkek, toplam 92 nüfusa sahiptir. Koyunlukoca mezrasında 19 hane mevcut olup, 69 kadın, 64 erkek, toplam 133 nüfusu vardır. Kozakmağara mezrasında 36 kadın, 25 erkek, toplam 61 nüfusu bulunmaktadır. Eskihamal Köyü'nün yıllara göre nüfus tablosu ise aşağıdadır.

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	711
1940	418	391	809
1945	422	392	814
1950	-	-	864
1955	562	546	1108
1960	689	627	1316
1965	734	715	1449
1970	654	715	1369
1975	796	759	1555
1980	754	801	1555
1985	844	702	1546
1990	429	530	959
1997	406	432	838

Eskihamal Köyünde göç edenler başta İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa vb. gibi daha birçok büyük şehirlere göç ederek buralara yerleşmişlerdir. Ünlü tiyatro sanatçısı ve TV. spikeri Cem YILMAZ bu köylümüzdür.

22- GERDEKMAĞARA (AVŞAR) KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin güneybatı kesiminde yer alan 55 km.'lik uzaklıkta bulunan Gerdekmağara Köyü'nün bir ismi de Avşar'dır. Çünkü bu köy halkının Avşar Oymağına mensup olmaları nedeniyle bu ismi almasına neden olmuştur. Gerdekmağara isminin ise değişik rivayetleri vardır. Birisi köyün güney kesiminde bulunan mağaranın kapısının gerdekli bir halde yapılmış olması nedeniyle verilmiş olduğu söylenmektedir. Bir diğeri de burada birbirini seven iki gencin kaçtıktan sonra bu mağarada gerdeği girmiş olmalarından dolayı bu ismi almıştır. İlçe merkezine uzaklığı nedeniyle 1994 yılında Sarız İlçesi'ne bağlanmış olan Gerdekmağara Köyü halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Eskiden olduğu gibi günümüzde de evlerde Avşar kilim ve halıları dokunmakta ve rağbet görmektedir.

Gerdekmağara Köyü'nün güney kesiminde yer alan mağara da eski devirlere ait olduğu tahmin edilen kaya kabartmaları ve çeşitli şekiller bulunmaktadır...

Yıllara göre Gerdekmağara Köyü'nün nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927			
1935			259
1940	143	131	274
1945	159	142	301
1950			321
1955	153	149	302
1960	232	196	428
1965	140	155	295
1970	154	182	336
1975	191	160	351
1980	175	159	334
1985	109	134	243
1990	154	136	290
1997	1994'de Sarız'a bağlandı.		

23- GÖBEKÖREN KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin kuzeybatısında yer alan ve ilçe merkezine 38 km.'lik mesafede bulunan Göbekören Köyü'nün ismi köyün hemen üst kısmında bulunan ve göbek şeklinde Etiler zamanında kalmış olduğu bilinen kale kalıntısından almaktadır. İdari bakımdan Yazyurdu Nahiyesinde bağlı bulunan Göbekören Köyü daha önceki yıllarda bir ara nahiyelik konumunda bulunmaktaydı. Göbekören Köyünde daha önceki yıllarda taştan yontulmuş bir Hitit (aslan) Heykeli bulunmuştur. Bu heykel şimdi Ankara Etnografya Müzesindedir. Göbekören Köyü de Gürün İlçesi'nin en eski köylerinden birisidir ve tarihi Hititler dönemine kadar uzanmaktadır.

Göbeköreh Köyü halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Su çok az olduğundan kuru tarım yapılmaktadır. Köylü gereken tarımsal faaliyetleri arazinin darlığı ve taşlı olması nedeniyle tam manasıyla yapamadığı gibi son yıllarda da hayvancılık azalmış duruma gelmiştir. Köydeki içme suyu sorunu had safhadır. Köyün içme suyu Beypınar Köyü'nün Karaboğaz mevkiinde getirilmiştir. Fakat bu su yeterli değildir. Köyün içme suyu sorununun çözümlenebilmesi için kapalı su şebekesi yapılarak en azından Beypınar Köyünde alınmakta olan su kaynağının bir bölümü de daha eklenebilir. Ve böylece köyün içme suyu sorunu halledilebilir. Köyün çeşitli yerlerine birtakım göletler yapılarak bahar aylarındaki yağmur ve kar sularının toplanılmasıyla tarımın daha verimli hale getirilmesi sağlanabilir.

Köyde bir ilkokul ve bir de camii vardır. Diğer sosyal tesisler yoktur. Refah partisi milletvekili ve eski Sivas büyük şehir eski Belediye Başkanı Temel Karamollaoğlu bu köylüdür. Kasım Söylemez ve Osman Karakuş (1331 doğumlu) İstiklal Harbi Gazisidir ve yaşıyorlar.

Göbeköreh Köyü'nün en büyük sorunlarından birisi de yol sorunudur. 38 km.'lik yolun 8 km.'lik bölümü stabilizedir ve kış aylarına devamlı olarak kapalı kalmaktadır. Özellikle de bahar aylarında yukarıdan (Göğdeli Yaylasından) gelen sel suları nedeniyle bu yol çok kötü olmakta ve ulaşım yapılamamaktadır. Bu yol üzerinde Beypınar, Aknar, Deveçayırı, Camiliyurt, Gerdekmağara vb. gibi köyler bulunduğu için bu küme köyleri yolu olan bu yolun mutlaka asfaltlanması gerekmektedir.

Göbeköreh Köyünde de son yıllarda oldukça hızlı bir göç olayı yaşanmaya başlamıştır. Çünkü arazi yetersiz kalmakta ve tarım ve hayvancılık ise azalmış olduğu için köy halkı zorunlu olarak başka illere özellikle de İstanbul, Ankara, Karabük, Kayseri, İzmir, Maraş, Adana vs. gibi büyük şehirlere göç etmektedirler. 1960 yılında 150 hane iken 1997 yılında ancak 90 hane kalmıştır. Yıllara göre Göbeköreh Köyü'nün nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927			
1935			574
1940	267	318	585
1945	317	324	641
1950			731
1955	400	436	836
1960	457	417	874
1965	437	409	846
1970	401	390	791
1975	270	277	547
1980	266	307	573
1985	317	306	623
1990	305	271	576
1997	263	270	533

Göbekören Köyünde yaşamakta olan sülaler de yurdun çeşitli bölgelerinden gelerek bu köye yerleşmişlerdir. Bu sülalerden:

Karamollaoğulları (Karamollaoğlu) Maraş'tan gelmişlerdir.
Cabatlar (Özyurt) Tanır/Elbistan bölgesinden gelmişlerdir.
Kodazlar (Özdemir) Elbistan'ın İğde Köyünden gelmişlerdir.
Hamolar (Bozdağ) Kırıkhan'dan gelmişlerdir.
Kürdolar (Sığırcı) Malatya Akçadağ'dan gelmişlerdir.
Zeyneller (Şahin) Elbistan'ın Hunu bölgesinden gelmişlerdir.
Kürthüseyinler (Boy) Erzincan bölgesinden gelmişlerdir.
Sırmalılar (Kattı) Elbistan'ın Demirci bölgesinden gelmişlerdir.
Alolar (Yıldırım) Maraş'ın Kömürler bölgesinden gelmişlerdir.
Elbeyler (Elbey) Gümüşhane'den gelmişlerdir.
Alolar (Karakuş) Elbistan bölgesinden gelmişlerdir.
Muhacirler (Güze) Bulgaristan'dan gelmişlerdir.
Delimemetler (Yılankaya) Elbistan bölgesinden gelmişlerdir.
Salihler (Dal) Hatay bölgesinden gelmişlerdir.
(Söylemez) Elbistan/Kozanhüyük bölgesinden gelmişlerdir.
(Böcek) Elbistan bölgesinden gelmişlerdir.

24- GÖKÇEYAZI (OTLUKİLİSE) KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin kuzeyinde yer alan ve ilçe merkezine 30 km.'lik mesafede bulunan Otlukilise Köyü'nün yeni ismi Gökçeyazı Köyüdür. Otlukilise ismi ise daha önceleri köyün içinde bulunduğu söylenen ve etrafının da otlarla çevrilmiş olduğu bir kiliseden dolayı almıştır.

Gökçeyazı Köyü'nün çevresinde ve köyün içinde eskiden bulunan Ören yerlerinin olması burasının da çok eski dönemlerden beri bir yerleşim birimi olduğunu göstermektedir. Demir Export tarafından işletilen demir madeni bulunmaktadır.

Gökçeyazı Köyünde elektrik 1986 yılından beri 1987 yılından beri de telefon bulunmaktadır. Köyün ilkokulu, camiisi ve bunların lojmanları da bulunmaktadır. Gökçeyazı Köyünde tarım ve hayvancılık özellikle de hayvancılık gittikçe artmaktadır. 1997 yılı itibariyle 3000 koyun ve 200 adet kümse hayvanı ve 75 adet de inek bulunmaktadır. Köylünün tek geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılık mutlaka desteklenerek gerekli teşvikler de yapılmalıdır. Sivas-Gürün asfaltına 5 km.'lik mesafede bulunan Gökçeyazı Köyü'nün yol sorunu vardır. 5 km.'lik bölümün stabilize olması kış aylarında köy halkının oldukça zor günler geçirmesine neden olmaktadır. Çünkü kış aylarında bu yol da kapalı kalmaktadır. Son yıllarda Otlukilisede bulunan DEMİR madeni nedeniyle köydeki ulaşım daha da kolay bir hale gelmiş durumdadır. Köyün içme suyu sorunu bulunmaktadır. Çünkü köyün içinde YSE tarafından daha önceki yıllarda yaptırılmış olan çeşmeler köyün içme suyu ihtiyacını karşılayamamaktadır.

1960 yılında 70-80 hane iken 1997 yılı itibariyle 38 hane kalmıştır. Gökçeyazı Köyü'nün yıllara göre nüfus tablosu şudur:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	157
1940	75	110	185
1945	71	105	176
1950	-	-	220
1955	118	105	223
1960	129	137	266
1965	259	126	385
1970	143	154	297
1975	137	141	278
1980	131	117	248
1985	124	186	310
1990	116	121	237
1997	112	112	224

Gökçeyazı Köyünde kilerde yurdun çeşitli bölgelerinden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Gökçeyazı Köyünde yaşayanlardan:

Kılıçoğlular (Keklik) Maraş/Pazarcık bölgesinden gelmişlerdir.

Körahmetler (Kaplan) Gaziantep/Araban bölgesinden gelmişlerdir.

Bağdatlılar (Arslan) Irak/Bağdat'tan gelmişlerdir.

Sünnetçiler (Demir) Yukarısazcağız Köyünden gelmişlerdir.

(Polat)

(Pınar)

(Kaya)

25- GÜLDEDE KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin güneybatı kesiminde yer alan, 45 km. uzaklıkta bulunan Güldede Köyü ismini, köyün yakınındaki "Güldede" adı verilen ve yöre halkınca ziyaret yeri olarak kabul edilen tarih öncesi çağlardan günümüze kadar gelmiş olan Hüyük/Tümülüs'ten almaktadır.

Güldede Köyü'nün de eski devirlerden itibaren günümüze kadar yerleşim yeri olduğu burada bulunan tarihi kalıntılardan (Hüyük, Kale, Örenyeri vb. gibi yerler) anlaşılmaktadır.

Güldede Köyü halkının bir kısmı Malatya'nın Arapkir Bölgesinden bir kısmı da Sivas Zara İlçesi'nden, bir kısmı da Tokat (Zile) bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Arapkir'den gelenler Sinemili Aşiretine mensup olup, Zile ve Zara bölgesinden gelenler de Zaza Aşiretine mensupturlar. Güldede Köyü halkı her yıl eski Türk takvimine göre yılbaşı sayılan günlerde "Ser-i Sala" adındaki bir oyunu oynamakta ve diğer köylerde oynanan kış yarısı eğlencesine benzemektedir ki bu oyun Türkler'in Orta Asya'dan beri oynamış oldukları milli bir oyundur. Güldede Köyü halkından,

Birimuşakları (Birim)
Kürdükler (Erdal)
Kürşükler (Boynueğri)
Şüştüler (Kartal)
Çakolar (Tepe)
Karalar (Kara)

Güldede Köyü halkında geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Bir diğer seçim kaynağı da kilim ve halıcılıktır. Su çok az olduğu için sulu tarım yapılmamaktadır. Buğday, arpa, nohut vb. gibi tahılların üretimi yapılmaktadır. Son yıllarda ise tarım ve hayvancılık azalmış durumdadır. Köyün içme suyu sorunu bulunmaktadır. Yol sorunu ise 8 km.'lik yolun asfaltlanmasıyla çözüme kavuşturulmuş olacaktır. Güldede Köyü ile Başören Köyü arasındaki suyun değerlendirilerek kapalı su şebekesinin yapılmasıyla hem Güldede Köyü'nün ve hem de Başören Köyü'nün içme suyu çözüme kavuşturulmuş olacaktır. Köyde camii yoktur. Okul bulunmakta ve eğitim öğretime açıktır. Köydeki kilim ve halıcılık desteklenmelidir. Köydeki göç olayının önlenmesi için tarım ve hayvancılık konusunda gereken önemin ve desteğin de sağlanması şarttır... 1960 da 60 hane kadar olan Güldede Köyü'nün 1997 yılı itibariyle 21 haneye düşmüş olması köy halkının tarım ve hayvancılıkta yeterli artışı sağlayamamış olmasından ileri gelmektedir. Bu nedenle de başta İstanbul, Ankara vb. gibi büyük şehirler olmak üzere göç ederek yerleşmişlerdir.

Yıllara göre Güldede Köyü'nün nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927			
1935			151
1940	89	97	186
1945	93	100	193
1950			212
1955	112	135	247
1960	146	145	291
1965	167	172	339
1970	152	197	349
1975	170	166	336
1980	161	169	330
1985	167	144	311
1990	55	65	120
1997	64	60	124

26- GÜLLÜBUCAK KÖYÜ

Güllübucak Köyü Gürün İlçesi'ne 57 km.'lik mesafede ve ilçe merkezinin de güneybatı kesiminde yer almaktadır. Sarıören ve Aptalpınarı adında iki mezrası olan Güllübucak Köyü'nün 1997 yılı E.T.F sonuçlarına göre mezraları dahil toplam nüfusu 228 kişidir.

Köyün arazisi üzerinde gerek tarlalarda ve gerekse kırsal kesiminde gül bitkisi bol miktarda bulunması nedeniyle GÜLLÜBUCAK yani güllü yurt, güllü yer anlamına gelen Güllübucak Köyü ismi verilmiştir.

Güllübucak Köyü, Hurman Çayı'nın kenarında kurulmuştur. Bu nedenle de tarihi bir bölgede kurulması nedeniyle tarihsel geçmişi oldukça da uzun olan bir köyümüzdür. Dolayısıyla Güllübucak Köyü'nün tarihi de Hurman Kalesi'nin tarihi kadar eskidir. Bilindiği gibi Hurman Kalesi ve civarı M. Önceki yıllarda Hititler'in egemeenliğinde bulunan Kizwatna Krallığı'nın ve daha sonraki yıllarda da Geç Hitit Krallıkları'nın döneminde de Kumana Krallığı'nın sınırları içinde bulunmaktaydı. (Bakınız Bütün Yönleriyle Gürün İlçesi 1 adlı kitaba)

M.S. dönemlerde de Müslüman Araplar ile Bizans İmparatorluğu arasındaki mücadelenin en önemli sahalarından birisini oluşturmuştur. X. yüzyıldan sonra da Memlüklüler ile Dulkadirli Beyliği ve Osmanlılar arasındaki mücadele sahasını oluşturmuştur. Bu nedenledir ki bütün bu bölgelerde bulunan tarihi yerlere, kaleler ve eski yerleşim birimleri hep bu dönemin izlerini taşımaktadırlar.

Güllübucak Köyü'nün geçim kaynağı da tarım ve hayvancılıktır. Köyün bir başka geçim kaynağı ise ip halıcılığı yani kilim ve halıcılıkta gelişmiş bir durumdadır. Buradan üretilmekte olan kilim ve halılar gerek yurt içine ve gerekse yurt dışına pazarlanmaktadır.

Güllübucak Köyü'nün "Aptalpınarı" ve "Sarıören" olmak üzere iki tane mezrası bulunmaktadır. Güllübucak Köyü daha önceki yıllarda Kayseri'nin Sarız İlçesi'ne bağlıydı. Akdere Köyü ile mezrası Akoluk-Çürük Köyü de Güllübucak Köyü'ne bağlıydı. Fakat 1938 yılında Akoluk Çürük mezrası Sarız ilçesi'ne bağlandı. Akdere Köyü de daha sonraki yıllarda muhtarlık oldu. Böylece Akdere Köyü de Güllübucak Köyünden ayrılmış oldu.

Güllübucak Köyünde yaşayanların bir kısmı Malatya'nın Akçadağ ve Kürecik bölgelerinden gelmişlerdir. Ve bunlar Dadaloğlu-Avşar boyuna mensupturlar.

Güllübucak köyündeki sülalelerden;

Çalolar (Demir) Malatya Akçadağ Demirciler Kağandan gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Tophasanlar (Top) Malatya Akçadağ Topkin Kağandan gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Hüseyinler (Erdoğan) Malatya Akçadağ Demirciler Kağandan gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Güllübucak Köyü halkı da İstiklal Harbimize aktif katılmışlardır. Mehmet Demir Rusya'ya esir düştükten sonra (yedi yıl esir kalmıştır) geri dönmüştür. Mehmet Ali Söğüt ise İstiklal Harbinde şehit olmuştur. Bu köyümüzde daha birçok şehit düşmüş olanlar bulunmaktadır.

Güllübucak Köyümüzün en büyük sorunlarından birisi ilçeye en uzak köylerimizden birisi olması nedeniyle yoldur. 57 km.'lik yolun büyük bir kısmı stabilizedir ve kış aylarında tamamıyla kapalı kalmaktadır. Köyde ilkokul ve

lojmanı vardır. Camisi ve lojmanı bulunmaktadır. Elektrik ve telefon 1986 yılında gelmiştir. Elektrikleri sıklıkla kesilmekte ve telefonlar da kış aylarının yoğunluğu nedeniyle çoğu kez kapalı kalmaktadır. İçme suyunun kapalı şebeke haline getirilmesiyle içme suyu sorunu büyük ölçüde çözümlenmiş olacaktır.

Güllübucak Köyünde az da olsa sulu tarım yapılmaktadır. Fakat genelde tarım ve hayvancılık halen iptidai usullerde yapılmaktadır. Tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi ve arıcılık vb. gibi tarımsal faaliyetlerin teşviki ve desteklenmesi şarttır. Güllübucak Köyü'nde de oldukça sık göç olayı yaşanmıştır. 1977 yılında 20 hane kadar ev kalmıştır.

Güllübucak Köyümüzün yıllara göre nüfus tablosu şöyledir:

Güllübucak Köyü

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	177
1940	130	109	239
1945	141	113	254
1950	MUHTARLIK OLDU		191
1955	96	91	187
1960	112	124	236
1965	126	136	262
1970	92	126	218
1975	112	116	228
1980	104	109	213
1985	114	96	210
1990	75	73	148
1997	112	116	228

(Sarıören ve Aptalpınarı mezraları dahil)

Alkoluk-Çürük Mezrası

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	100
1940	57	61	118
1945	61	78	139
1950	-	-	150
1955	SARIZİLÇESİ'ne BAĞLANDI...		

27- GÜNEŞ KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin kuzeybatı kesiminde yer alan ve ilçe merkezine 55 km. uzaklıkta bulunan Güneş Köyü rakım olarak Gürün İlçesi'nin en yüksek konumda olan köylerinden birisidir ve Pınarbaşı/Kayseri ilçesi ile sınır bulunmaktadır.

Güneş Köyü'nün isminin neden GÜNEŞ olduğu konusunda iki tane rivayet vardır. Bunlardan birincisi buradan daha önceki yıllarda GÜNDEŞ adında bir Gayri Müslim (Ermeni/veya Rum) yaşamakta imiş. Bu isim zamanla değişerek Güneş adını almış ve bu isim de bu köyümüze isim olmuştur.

İkinci rivayet ise; Güneş Köyü'nün Tahtalı Dağları'nın üzerinde bulunması ve rakım olarak da yüksek olması nedeniyle Güneş'in ilk ışıkları Gürün ve

havalisinde ilk olarak bu köyümüz almaktadır. Bu nedenledir ki Güneş'in ışıklarının ilk vurduğu köy Güneşli/Güneş isimleri verilmiş ve böylece bu köyümüzün ismi de böylece kalmıştır.

Güneş Köyü Kayseri-Malatya yolu üzerinde bulunmakta ve bu yola mesafesi 4 km. kadar vardır. Bu mesafe ise stabilize yoldur. Bu yolun asfaltlanmasıyla birlikte köy yol sorununu tamamıyla çözmüş olacaktır. Güneş köyümüzün kuruluş tarihi iki yüz yıla yakındır.

Harabit Deresi adı verilen yerde eskiden Ermeniler'in yaşamış olduğunu köyün yaşlıları anlatmaktadırlar. Fakat bu bölgeler tarihi kaynaklarda da belirtildiği gibi Bizanslılar ile Müslüman Araplar ve daha sonra da Müslüman Türkler arasındaki mücadelenin olduğu yer olmuştur. Halk arasında anlatılan rivayetlere göre de Müslümanlar'ın, Bizans'a hücum ettikleri yıllarda burada Yemen'li bir komutan şehit düşmüştür. O yıllarda ve daha sonraki yıllarda halen günümüzde de önce Müslüman Araplarca daha sonra da bu bölge halkı tarafından bu kişinin şehit olduğu yere "Ziyaret Tepe" adı verilerek halk tarafından adak kurbanlarının kesildiği yağmur duasının yapıldığı bir yer olarak kalmıştır. Günümüzde ise kış aylarında kar ve fırtınanın yoğun olması, yolların kapalı olması ve trafik kazalarının da çok olmasıyla sesini duyurmuştur.

Güneş Köyü'nün asfalta 4 km.'lik mesafesi olan yolunun asfaltlanmasıyla yol sorunu kesinlikle çözüme kavuşturulmuş olacaktır. Ziyaret Tepesi mevkiindeki virajların yapılması yolun genişletilmesi ve gerekli levhaların yerleştirilmesiyle, yeterli kontrollerin yapılmasıyla da bu bölgedeki kazalar büyük ölçüde önlenmiş olacaktır.

Köyün en büyük sorunlarından birisi de su sorunudur. Köye 500 metre mesafede bulunan ve Ermeniler zamanında köye içme suyu olarak da getirilmiş olan suyun köye getirilmesi ve içme suyu şebekesinin de kapalı hale getirilmesiyle su sorunu da çözülmüş olacaktır. Oluklupınar adı verilen bu suyun köye getirilmesi şarttır.

Köyün ilkokulu 1965 yılında yayılmıştır. Köyde bir öğretmen eğitim ve öğretim yapıyor. Köyün camiisi ahşap bina halinde ve lojmanı vardır. Köy halkı tarafından yapılmıştır. Köyün ilkokulu ve camiisinin tekrar tamirata ihtiyacı bulunmaktadır.

Güneş Köyü'nün ZEKİK ve ANTEGACİ mevkiilerinde büyük ölçüde mermer yatakları bulunmaktadır. Karagüney mevkiinde ise; çeşitli boya madenleri bulunmaktadır.

Güneş Köyü'ndeki arazinin darlığı ve suların az olması nedeniyle gerekli tarım yapılamamaktadır. Aynı zamanda da hayvancılık da gittikçe azalmaktadır. Yaylalıkların ve otlaklıkların bol bulunması sebebiyle gerekli hayvansal teşviklerin yapılmasıyla bu köydeki hayvancılık üretimi Gürün için yeterli potansiyeli sağlayabilecek duruma gelebilecektir. Arıcılık için çok uygun köylerimizden birisidir.

Güneş Köyü'ne ilk olarak gelip yerleşen Telleler adı verilen ve "Bilaloğulları" diye bilinen sülaledir. Telleler Ankara'nın Haymana/At kafası Köyü'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Önce Şarkışla'nın Karacaören Köyü'ne yerleşen daha sonra da Islahıye/Adana'ya yerleşmişlerdir. Burada bu sülalenin dedesi olarak bilinen zat "Bilal" öldürülünce bu defa Gürün topraklarına Şakşakpınar Köyü'ne gelerek bir süre burada iskan ediyorlar daha sonradan da Güneş Köyü'nde eskiden beri yaşamakta olan Ermeniler'den bu köyü satın alarak Güneş Köyü'ne yerleşiyorlar. Telleler'den sonra bu köye yurdun diğer yerlerinden gelerek yerleşenler de olmuştur. Soyadı Kanunu'ndan sonra Teller'den bir kısmı "Telle" soyadını alırken bir kısmı da "Yılmaz" soyadını alıyorlar. Güneş Köyü'ne Telleler'den sonra gelenler ise "Karaoğlanoğulları" (Kara) Kangal/Sivas İlçesi'nin Ağçaşar Köyü'nden önce Karahalka bölgesine daha sonra da Güneş Köyü'ne gelerek yerleşmişlerdir. Köydeki diğer sülale "Delikadirler" (Demir) ise; Kangal ilçesi'nden gelmişlerdir.

Güneş Köyünde de Gürün İlçesi'nin diğer köyleri gibi göç olayı yıllardır yaşanmaktadır. Çünkü tarım ve hayvancılık eskisi kadar gelir getirmemekte ve köylünün ihtiyacına cevap verememektedir. Bu nedenledir ki 1960 yılında 50 hane iken 1997 yılına göre Güneş Köyü'nde 25 hane yaşamaktadır. Bu köyden göçenler ise Karabük, Ankara, İzmir, İstanbul, Gürün, Sivas, Pınarbaşı vb. gibi şehirlere göç etmişlerdir. Güneş Köyü'nün yıllara göre nüfusu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	150
1940	94	101	195
1945	100	96	196
1950	-	-	229
1955	120	116	236
1960	132	121	253
1965	115	115	230
1970	144	138	282
1975	142	136	278
1980	82	96	178
1985	100	91	191
1990	88	108	196
1997	79	72	151

28- HÜYÜKLÜYURT KÖYÜ

İlçe merkezinin kuzeybatısında yer alan ve ilçe merkezine 34 km.'lik mesafede bulunan Hüyüklüyurt Köyü, ismini köyün hemen kuzeyindeki tarihi hüyükten almaktadır. Bu nedenledirki bu köyümüze "Hüyüklüyurt" adı verilmiştir.

Hüyüklüyurt Köyü'nün halkı Gürcistan'ın Tiflis'in Ağababa bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Hüyüklüyurtlular, 93 harbi olarak bilinen Osmanlı-Rus savaşı esnasında ilk olarak Yeni Bektaşlı Köyü'nün Kısık mevkiine gelerek yerleşmişlerdir. Daha sonra da Osmanlı ordusunda yüzbaşı olan Kahraman Ağa adındaki zatın müracaatı üzerine Adana bölgesindeki yörüklerin

yayla olarak kullanmış oldukları bu bölgeye yani Hüyüklüyurt Köyü'ne yerleşmek istemesi üzerine devlet kanalıyla buraya gelerek yerleşmişledir. Köye ilk olarak Kahraman Ağa, Nebi Efendi ve Karslı Mehmet Efendi gelerek yerleşmişlerdir. Hüyüklüyurt Köyü halkı Karakalpak/Karapapak oymağına mensup bulunmaktadırlar. En ünlü yemekleri ise "Hıngel" yemeğidir.

Hüyüklüyurda yerleşmiş olan ailelerden;

Minnetoğulları (Camili) Gürcistan'ın Tiflis'e ait Ağababa bölgesinden gelmişlerdir.

Hebilioğulları (Atıcıyurt) Gürcistan'ın Tiflis'e ait Ağababa bölgesinden gelmişlerdir.

Askeruşağı (Taşdemir) Gürcistan'ın Tiflis'e ait Ağababa bölgesinden gelmişlerdir.

Karabayramuşağı (Kaya) Gürcistan'ın Tiflis'e ait Ağababa bölgesinden gelmişlerdir.

Hocalar (Hocaoğlu) Gürcistan'ın Tiflis'e ait Ağababa bölgesinden gelmişlerdir.

Mahmutoğulları (Karadağ) Gürcistan'ın Tiflis'e ait Ağababa bölgesinden gelmişlerdir.

Hüyüklüyurt Köyü halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Eski yıllarda evlerde büyük ölçüde kilim ve halı dokunmaktaydı. Fakat son yıllarda bu sanat ölmüş durumdadır. Hüyüklüyurt Köyü'nde yol ve su sorunu bulunmaktadır. İlçe merkezine 34 km.'lik mesafede bulunan Hüyüklüyurt Köyü'nün Malatya, Kayseri asfaltı üzerinde olması nedeniyle 30 km.'lik bölümü asfalttır. Geri kalan 4 km.'lik bölüm ise stabilizedir ve kış aylarında çoğu kez kapalı kalmaktadır. Bu yolun asfaltlanması gerekir.

Ekonomik nedenlerden dolayı bu köyümüzde de göç olayı yaşanmıştır. İstanbul, Ankara, Sivas, Kayseri vb. gibi şehirlere göç ederek yerleşmişlerdir. Sadece İstanbul'da 137 hane vardır. 1960 yılında 60 hane iken 1997 yılında 33 hane kalmıştır. Yıllara göre nüfusu şudur:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1933	-	-	340
1940	161	144	305
1945	160	178	338
1950	-	-	343
1955	165	183	348
1960	166	178	344
1965	203	196	399
1970	167	207	374
1975	167	171	338
1980	178	168	346
1985	119	129	248
1990	92	98	190
1997	70	86	156

29- İNCESU KÖYÜ

İlçe merkezinin batısında yer alan ve Gürün ilçesine 21 km.'lik mesafede bulunan İncesu Köyü'nün ismi, Fırat Irmağı'nın bir kolu Gürün ve Darende ilçelerinin de can damarı olan Tohma Suyu'nun bu köyün arazisi içinde kıvrılarak (adeta yılan gibi) süzülerek yukarılardan aşağı kesimlere doğru incelerek inmiş, İncesu Köyü'nün içinden geçmiş olduğu için bu ismi almasına neden olmuştur.

İncesu Köyü de Gürün ilçesinin en eski yerleşim birimlerinden birisidir. Çünkü Gürün ilçesine yakın olması ve arazisinin de Tohma Suyu'nun kenarında bulunması bu köyümüzün tarihin her döneminde olduğu gibi günümüzde de yoğun bir yerleşim alanı olma özelliğini korumaktadır. Zaten köyün içerisinde ve üst kısmında bulunan eski yerleşim yerleri ve üst yandaki kalenin tarihi çok eski dönemlere dayanmış olduğu burada bulunan tarih öncesi çağlara ait olan eşyalardan anlaşılmaktadır.

İncesu Köyü'nün, Çiçekyurt Köyü'ne giden yolun hemen üzerinde "ziyaret yeri" olarak eski dönemlerde kabul gören bir yer vardır. Burada eskiden savaş yeri olduğu ve burada birçok şehit mezarının bulunduğu rivayetleri de bulunmaktadır. Gerçekten de bu köyün yaşlılarının da ifade ettiği gibi bu bölgede eski dönemlere ait savaş aletleri köyün yaşlılarının da ifade ettiği gibi bu bölgede eski dönemlere ait savaş aletleri ok ve mızrak uçları, kiriş ve yay kırıntıları vb. gibi eşyalar bulunmuştur.

İncesu Köyü'nde yaşamakta olan halktan Fadimeler olarak bilinen sülalenin aslı Haytapaşalar olarak bilinir. Bir kısmına da Gülebiler adı verilmektedir. İncesu Köyü'ne ilk önce hangi sülalenin gelmiş olduğu konusunda değişik rivayetler ve söylentiler bulunmaktadır. Haytapaşalar ve Gülebi uşağı haricindekiler de yurdun çeşitli bölgelerinden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Gülebioğulları (Gülsoy) Maraş'tan gelerek buraya yerleşmişlerdir. Bunların Bozoklar'a bağlı bulundukları ve Maraş'a da Konya Haymana'dan gelmiş oldukları bilinmektedir. Fadimeler/Haytapaşalar (Kayapınar)+(Yıldız) rivayetlere göre Orhan Bey'in Bursa'yı fethettiği yıllardı (M.S. 1326) Bursa'nın fethine katılan oymaklardan 46 hanenin 40 tanesini Darende bölgesine, 6 tanesini de Gürün bölgesine yerleştirmişti. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde de yer alan bu iskanda yerleşmiş olanlardan bir kısmının (Haytapaşa) da buraya yerleştirilmiş olduğu söylenmektedir. Fadimiler olarak bilinen sülale de bu oymaklardan birisine mensupturlar.

Hacı Mirzaoğulları (Akkaya) Kırşehir'in Akpınar ilçesinin Hacı Mirza Köyü'nden gelerek bu köye yerleşmişlerdir.

Arslan soyadını taşıyanlar Malatya Akçadağ'dan gelmişlerdir.

Cercisler (Gökalp) Gürün ilçesinin Emin Bey mahallesinden (bugünkü Kirazlık) gelerek bu köye yerleşmişlerdir.

Cırıklar (Cırık) Darende Ayvalı (Şeref) bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Kelekler (Kelek) Gürün ilçesinin Dapir bölgesinden gelmişlerdir.

Alolar (Yıldırım) Maraş ili Kömürler bölgesinden Göbeköreh Köyü'ne buradan da İncesu Köyü'ne gelmişlerdir.

(Gençtürk) Yolgeçen Köyü'nden buraya gelmişlerdir.

1980 yılında 50 hane olan İncesu Köyü 1997 yılında 55 hane olmuştur. Bu köyümüzde de göç olayı başlamıştır. Denizli Üniversitesi dekanı Profesör Hüsnü Gökalp İncesu köyümüzde doğmuştur. İncesu köyümüzde okuma yazma oranı % 95 oranındadır. Yüksek okul mezunu olan insanı gayet fazladır. Aşık Gülebi (Kadir Gülsoy) de İncesu Köyümüzde doğmuştur.

Köyün Malatya-Kayseri karayolu üzerinde bulunması nedeniyle yol sorunu yoktur. İçme suyu sorunu 1984 yılında kapalı su şebekesi yapılarak çözüme kavuşturulmuştur. Köyün dere içinde bulunması nedeniyle heryıl sel sularının altında kalma gibi bir durumu bulunduğundan sel alanı dışına çıkarılması ya da sel baskınlarını önleyici birtakım tedbirlerin alınması şarttır. Tarım ve hayvancılık son yıllarda bu köyümüzde gelişmiş bir duruma ulaşmıştır. Fakat daha da verimin artırılması için gerek tarım ve hayvancılık gerekse kooperatifleşme vb. gibi kurumların gerçekleştirilerek köy halkının ihtiyaçlarına ve sorunlarına çözümlerin üretilmesi için kesinlikle lazımdır. İncesu Köyü'nde camii ve lojmanı ile okul ve lojmanı bulunmaktadır. Köyde elektrik ve telefon bulunmaktadır. Elektrik 1982'de, telefon da 1987 yılında gelmiş ve telefon acenteliği kurulmuştur.

1997 yılı E.T.F. sonuçlarına göre 138 kadın, 132 erkek ve toplam 270 nüfusa sahip bulunan İncesu köyümüzün yıllara göre nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	197
1940	99	119	218
1945	116	122	238
1950	-	-	278
1955	133	154	287
1960	129	144	273
1965	149	146	295
1970	174	157	331
1975	188	165	353
1980	175	164	339
1985	163	182	345
1990	161	138	299
1997	138	132	270

30- KALEDERESİ KÖYÜ

Gürün ilçesinin kuzey kesiminde yer alan, 21 km. uzaklıkta bulunan Kaledere Köyü ismini, tarih öncesi çağlardan beri günümüze kadar varlığını ko-

rumuş ve köyün yanında bulunan ve adına Vezirhüyüğü de denilen hüyük şeklindeki kaleden almaktadır. Kaledere Köyü'ndeki tarihi hüyükler ve kaleler ile eski yerleşim yerleri Geç Roma ve Bizans dönemlerine aittirler. Bu bölgede Hititler dönemine ait olan tarihi kalıntılar da bulunmaktadır. Özellikle de Yukarısazcağız Köyü'ne yakın yerlerde ve bu köyün arazisinde bulunan tarihi hüyükler Prohistorik çağa ait bulunmaktadırlar... Kalederi Köyü'ndeki kaleden aşağılara doğru kayalardan tabi merdivenler yapılmıştır.

1990 yılına kadar Yukarısazcağız Köyü'nün mezrası olan Kalederesi Köyü bu tarihten itibaren muhtarlık olmuştur. Bu köyde yaşayanların büyük bir kısmı Yukarısazcağız Köyü'nden bir kısmı da Karadoruk Köyü'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir... Coruk, Kaledere, Çiko, Sönmez, Ertaş, Boztepe, Öküzcü gibi soyadları taşımaktadırlar.

Kaledere Köyü'nde demir madeni rezervi bulunmaktadır. Köy ilkokulu 1969'da yapılmıştır. Lojmanı bulunmaktadır. Köy camiisi ahşaptır. Eletrik 1975'de, telefon 1986 yılında gelmiştir. YSE tarafından köye içme suyu çeşme yaptırılmıştır. Fakat içme suyu yetersiz kalmaktadır. Köydeki içme suyu sorunu had safhaya ulaşmadan bu sorun bir an evvel çözüme kavuşturulmalıdır. Köyün bir başka sorunu da kış aylarında çoğu zaman kapalı olan ve kapanmasa da çamur hale gelerek ulaşım zorluğu çekilen 3 km.'lik bölümün asfaltlanması gereklidir. Köydeki tarım ve hayvancılık azalmış durumdadır. Bu nedenle de büyük şehirlere oldukça büyük oranda göç vermeye başlamıştır. 1960 yılında 70 hane iken bu sayı 1997 yılında 34 haneye düşmüştür. 1990 yılında muhtarlık olan Kaledere Köyü'nün 1990 yılındaki nüfusu 107 erkek, 117 kadın, toplam nüfusu 224 kişidir. 1997 yılında ise bu rakam 225 kişiye düşmüştür. Bu rakamın 117 tanesi erkek, 108 tanesi kadındır.

31- KARADORUK (KARAKORUK) KÖYÜ

Gürün ilçesinin kuzeyinde bulunan ve ilçe merkezine 37 km.'lik mesafede bulunan Karakoruk Köyü, Gürün ilçesinin en eski yerleşim birimlerinden birisidir. Daha önceki yıllarda Bucak merkezi de olan Karadoruk Köyü'nün "Çöplü (Çiftlik), Y. Çatkara, Kuzaşağı Çatkara, Düğünyurdu olmak üzere dört tane mezrası bulunmaktadır. Karadoruk Köyü idari yönden Konakpınar Nahiyesi'ne bağlıdır.

Karadoruk Köyü'nün batısında Karadağ, kuzeyinde Kırmızıdağ, doğusunda da Köyönü ve Gölçayı adındaki arazileri bulunmaktadır. Bir ara Nahiye merkezi olmuştur.

Karadoruk Köyü'nün ismi ise eskiden bu bölge ormanlık olduğu ve çok sık ağaçlar olması nedeniyle ağaçlardan kesilen tomruklara da Gürün yöresinde doruk adını vermiş oldukları için bu köye kara ağaçların bulunduğu yer anlamına gelen Karadoruk adı verilmiştir.

Başka bir rivayete göre de eskiden Ermeniler zamanında bu köyde çok güzel üzüm yetiştirilmiş olduğu için burada bu dönemlerde normalin üzerinde üzüm koruğunun yetişmiş olması ve bu üzüm koruğunun da siyah olmasından dolayı Karakoruk denilmiş ve o günden bugüne kadar bu köyün ismi Karakoruk'tan Karadoruk adına kadar değişegelmiş bulunmaktadır. (Bilindiği gibi yöremizde üzümün kurumuş cinsine koruk adını vermektedirler).

Karadoruk Köyü'nün 5 km.'lik uzağında bulunan ve Ermeniler'den kalmış olduğu sanılan eski bir kale kalıntısı mevcuttur. Fakat bizim kanımıza göre bu kale kalıntısı daha çok eskilere M.Ö. dönemlere ait bulunmaktadır. Çünkü bu kalenin yakınlarında bulunan mezarlıklar ve bulunan kırık çanak çömlekler M.Ö. dönemlerin izlerini taşımaktadırlar. Havadır Çayırı ve Dikilitaş mevkiinde de eski yerleşim yerleri bulunmaktadır. Karadoruk Köyü halkı ve Çöplü, Çatkara ve Kuz mezralarında yaşayanların büyük bir çoğunluğu Malatya Akçadağ ve Amikler'den gelmişlerdir. Avşarlarla olan geçimsizlikleri nedeniyle bu bölgeye gelerek yerleşmişlerdir. Aynı oymağa mensup olan bu insanların bir kısmı Karadoruk Köyü'ne yerleşirken bir kısmı da eski ismi Çiftlik olan Çöplü mezrasına ve diğer mezraları olan Çatkara ve Kuz mezralarına yerleşmişlerdir. Mustafa Efendi Çöplü'ye yerleşirken kardeşi ve ahfadı da Karadoruk Köyü'ne yerleşir. Bu köyden yaşayan sülalelerden Karadoruk Köyü'ne gelerek yerleşen üç hanedir.

Haydargiller (Kayapınar) Malatya Akçadağ'dan/Amikler bölgesinden gelmişlerdir.

Havadırlar (Havadır) Malatya Akçadağ'dan gelmişlerdir.

Kalenderoğulları (Kayapınar) Malatya Akçadağ'dan gelmişlerdir.

Atmalılar (Budak) Hatay Reyhanlı bölgesinden gelmişlerdir.

(Çapar) Malatya Akçadağ'dan gelmişlerdir. (Amik).

(Sayılgan) Malatya Akçadağ, Amik'ten gelmişlerdir.

(Şimşek) Malatya Akçadağ, Amik'ten gelmişlerdir.
(Karataş) Malatya Akçadağ, Amik'ten gelmişlerdir.
(Kısık) Malatya Akçadağ, Amik'ten gelmişlerdir.
Battalılar (Büyükpınar) Malatya Akçadağ, Amik'ten gelmişlerdir.
Covaloğulları (Kaya) Malatya Akçadağ, Amik'ten gelmişlerdir.
Topulbakırlar (Yıldırım) Gürün ilçesinden gelmişlerdir.
Apanlar (Özdemir)
Elbistanlar (Akpınar) Elbistan bölgesinden gelmişlerdir.

Hasan Budak, Muttalip Çapar, Mehmet Akpınar, M. Mustafa Sayılgan, Şeyhali Şimşek, Süleyman Karataş, Süleyman Büyükpınar, Osman Bal, Osman Kaya, Cevdet Akpınar, Muhammed Kısık sırasıyla Karadoruk Köyü'nde muhtarlık yapmışlardır.

19. Yüzyılın başından itibaren bu köyde müderrisler eski usulü uygulayarak eğitim ve öğretim yapmaktaydılar. Bu nedenledirki Karadoruk Köyü'ndeki okuma yazma oranı bu dönemde Gürün'ün birçok köyünden daha ileri durumdaydı. Köyün ilkokulu üç dört kez yeniden inşaa edilmiştir. En son olarak köyün ilkokulu betonarme bina olarak lojmanlı olarak yapılmıştır. Köyün camiisi de betonarme olarak ve lojmanlı olarak yapılmıştır. Köyün yolu 1974 yılında stabilize olarak yapıldı. 30 km.'lik bölümü Sivas-Gürün yolunun üzerinde olduğu için asfaltlıdır. Fakat geriye kalan 7 km.'lik bölümü stabilizedir. Bu nedenledirki asfaltlanması gereklidir. Çünkü kış aylarında kapalı kalmaktadır. Elektrik köye 1987 yılında, telefon 1993 yılında gelmiştir.

Köyün içme suyu sorunu bulunmaktadır. Eğer 5-6 km.'lik mesafede bulunan içme suyu köye getirilerek kapalı su şebekesi haline getirilirse köyün içme suyu sorunu temelli çözüme kavuşturulmuş olacaktır. (Ağanın pınarı getirilecektir).

Karadoruk Köyü'nde sulu tarım yapılamamaktadır. Her ne kadar Karadoruk Köyü'nün kuzeyinde bulunan mağaralarda çıkarak Çatkara'ya doğru akmakta olan Elma Deresi varsa da yaz aylarında kurumuş olduğu için tarım arazisinin sulanmasında kullanılmamaktadır. Büyükpınar Deresine bir gölet yapıldığı takdirde az da olsa tarım arazisi sulanabilecek duruma getirilecektir.

Gerek Karadoruk Köyü'nde ve gerekse bağlı olan mezralarında geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Tarım ve hayvancılık son yıllara göre gittikçe azalmaktadır. Çünkü halkın ihtiyacına cevap veremediği için köyün halkından büyük bir kısmı, İzmir, İstanbul, adana vb. gibi büyük şehirlere göç etmişlerdir.

1997 yılı itibarıyle ancak 35 hane kalmış olan Karadoruk Köyü'nün nüfusu (1997 E.T.F. sonuçlarına göre) 105 kadın, 89 erkek ve toplam 194 nüfusa sahip bulunmaktadır. Aşağı Çatkara mezrasının nüfusu ise 1997 yılında 12 kadın, 11 erkek ve toplam 23 nüfusu vardır.

Yıllara göre Karadoruk Köyü'nün nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	714
1940	423	405	828
1945	416	422	838
1950	-	-	869
1955	477	421	898
1960	501	491	992
1965	446	407	853
1970	426	381	807
1975	357	351	708
1980	322	301	623
1985	279	276	555
1990	189	174	363
1997	117	100	217

32- KARAHİSAR KÖYÜ

Gürün ilçesinin güneydoğusunda ilçe merkezine bağlı ve 9 km. uzaklıkta bulunan Karahisar Köyü'nün ismi, bu köyün Gökpınar Vadisine bakan köyün güneybatısındaki siyah (kara) kayadan almaktadır. Burada Ermenilerden kalmış olan bir Hisar (kale) bulunmaktadır. Bu kalenin taşlarının ve bulunduğu yerin siyah oluşundan dolayı bu ismi almıştır.

Karahisar Köyü ile Suçatı Kasabası arasında da yine aynı şekilde ve çok eski dönemlere ait bulunan bir kale bulunmaktadır ve bu kalenin de taşları ve bulunduğu yer siyahtır. Bu kale eski dönemlerde gözetleme yeri olarak kullanılmakta idi.

Karahisar Köyü'nde de Çayboyu mahallesinde ve Gürün merkezde bulunan mağaralar gibi Hititler de Asurlular'a ait birçok mağaralar ve kaya oyukları bulunmaktadır. Bu nedenle de Karahisar Köyü Gürün ilçesinin en eski yerleşim birimlerinden birisidir. Özellikle de Ermeniler zamanında çok büyük bir yerleşim birimi olduğu yaşlılar tarafından anlatılmaktadır. Günümüzde Karahisar Köyü'nün mezrası olan Fertik mıntıkasında ve Başpınar mevkiinde eskiden kalma birçok ören yerleri bulunmaktadır. Yine Karahisar Köyü'nün Bozbağı denilen yerde de eski bir yerleşim alanı mevcuttur. Bütün bu bölgeler eski ticaret ve kervan yolunun üzerinde bulunması nedeniyle kimisi han ve konak yeri ve kimileri de yerleşim birimleridir. Karahisar Köyü'nün "Ballıkaya" bölgesinde mağaraların için de de aynı Şuğul mahallesinde olduğu gibi Hititkaya yazıtı bulunmaktadır. Buradaki yazılar ve Karahisar Köyü ile Suçatı Kasabası arasındaki "Gavur Kalesi" adı verilen hisarda geniş bir araştırma ve incelemenin ardından Gürün ve tarihi ve Karahisar Köyü'nün tarihi hakkında en geniş bölgiler elde edilebilecektir. (Akpınar+Karatarla+Doğan) soyadını taşıyanlar Erzurum Tortum'dan geldi.

Burada yaşamakta olan sülaleler (insanların) hemen hemen hepsi de 1916 yılında Ruslar'ın Erzurum'u işgal ettikleri dönemde Ağrı'nın Eleşkirt bölgesinden göç ederek buraya gelmişlerdir. Bunlardan bir kısmı Adana/Kozan bölgesine yerleşirken bir kısmı da Karahisar Köyü'ne yerleşmişlerdir. Bu köye gelerek yerleşmiş olan ailelerden Berazi kabilesi (Aktaş+Bozkurt+Yılmaz)= Ağrı Eleşkirt'ten gelmişlerdir.

Babinli kabilesi (Bozkuş+Arslan)= Ağrı Eleşkirt'ten gelmişlerdir.

1916 yılında 15-20 hane iken, 1960 yılında 78 hane olan Karahisar Köyü, 1997 yılı itibarıyle 20 hane kalmıştır. Büyük göç olayı yaşanmıştır. Böylece köyün belki de en az dört beş kat nüfusu dışarıya göç etmiştir. Bu köyden göç edenler İzmir, Ankara, İstanbul vb. gibi büyük şehirlere giderek oraya yerleşmişlerdir. Karahisar Köyü'nün yıllara göre nüfus tablosu ise şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	173
1940	100	108	208
1945	227	225	452
1950	-	-	275
1955	127	152	279
1960	142	167	309
1965	133	144	277
1970	138	147	285
1975	158	150	308
1980	129	160	289
1985	129	119	248
1990	76	74	150
1997	64	53	117

Karahisar köyü'nün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Az da olsa sebze ve meyve üretimi yapılmaktadır. Eski yıllarda Gürün ilçesi'nin pekmez, dut, ceviz ve lema gereksiniminin yarısına yakınını bu köyümüz karşılarken günümüzde gerek tarım ve hayvancılık ve gerekse sebze ve meyve üretimi azalmıştır. Ceviz ağacının miktarı da çok azalmıştır. 1997 tarihi itibarıyle Karahisar Köyümüzde 250 adet ceviz ağacı, 700 adet dut ağacı, 1200 adet de elma ağacı bulunmaktadır. Üzüm yetiştiriciliğe de yapılmaktadır.

Köydeki tarım faaliyetleri desteklenmeli ve hayvancılık gerekli teşvikin yapılmasıyla artırılmalıdır. Gökpınar Suyu'nun tarım arazilerinin sulanmasında kullanılabilir hale getirilmesiyle Karahisar Köyü'ndeki her türlü üretim artacaktır. Çünkü bu köyümüzde gerek tarımsal alanda ve gerekse hayvansal üretimin yapılmasında yeterli potansiyel mevcut bulunmaktadır.

Köyde YSE tarafından 1974 yılında yapılmış olan çeşme suyu içme suyu ihtiyacını karşılayamamaktadır. Karahisar Köyü'ne 2 km. uzaklıktaki suyun getirilmesiyle ve kapalı su şebekesi yapıldığı takdirde köyün içme suyu sorunu çözüme kavuşturulmuş olacaktır. Köy ilkokulu 1959 yılında devlet tarafından

yapılmıştır. Köy camiisi de 1937 yılında eski kilisenin yerine inşa edilmiştir. 1986 yılında da bu camii de yıkılarak yerine betonarme bir bina inşaa edilmiştir. Elektrik 1986'da, telefon 1988 yılında gelmiştir.

Hasan Yıldırım, Mustafa Karapınar, Iday Karapınar, Mehmet Arslan, İlhan Arslan, Bekir Arslan, Kemal Balamtekin ve Maksut Bozkurt sırasıyla Karahisar Köyü'nde muhtarlık yapmışlardır.

33- KARAKUYU KÖYÜ

Gürün ilçesinin güneyinde yer alan, ilçe merkezine 17 km.'lik mesafede bulunan Karakuyu Köyü, ismini köyün içinde bulunan ve halen köy halkının içme suyu ihtiyacını karşılamakta olan ve sağlığa zararlı olan "Kuyu"dan almaktadır. Kuyu suyunun kara olmasından dolayı bu ismi almıştır.

Karakuyu Köyü'nün halkının hepsi de Maraş bölgesinden 150 yılı aşkın zaman öncesinden buraya gelerek yerleşmişlerdir. Köy halkının bir kısmı "Koçgiri" aşiretine bir kısmı da Sinemili aşiretine mensupturlar. Karakuyu Köyü'nde yaşamakta olanlardan Mirzaoğulları (Kaçan) Afşin ilçesi Hatçepınar ve Kaçanlı bölgesinden gelmişlerdir.

(Mısırlı) Elbistan ilçesinin Oğlakkaya Köyü'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

(Şahin) Elbistan ilçesinin Gücük Köyü'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

(Palu) Elbistan ilçesinin Kantar Köyü'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

(Öztaş) Aynı bölgelerden gelmişlerdir.

(Arslan) Aynı bölgelerden gelmişlerdir.

(Ön) Aynı bölgelerden gelmişlerdir.

Karakuyu Köyü'nün "Bucak" mevkiinde (Kızılburun-Karakuyu arasındadır) ziyaret adı verilen bir yer vardır. Halk buraya eskiden beri "Yağmur Duası"na çıkar ve adaklarını burada keserlerdi.

Burada bulunmakta olan mağarada çok ilginç resimler, el ve parmak izleri vb. gibi kaya kabartmaları bulunmaktadır. 1993 yılında köyün halen içme suyu ihtiyacını karşılamakta olan Karakuyu'nun içerisinde Tunç devrine ait olan eşyalar bulunmuştur. 1995 yılında da Romalılar (İskender) dönemine ait madeni paralar bulunmuştur. Bu da gösteriyorki Karakuyu Köyü'nün bulunduğu bölgede daha önceden değişik uluslardan olan insan grupları yaşamışlardır. Gerek Gürün ve gerekse köylerinde tam anlamıyla bir araştırma ve inceleme yapılmadığından bu köyümüzün de tarihinin hangi dönemlere kadar gitmiş olduğu hakkında kesin bir bilgi verememekteyiz. Ancak Gürün ilçesine yakın olması nedeniyle bu bölgenin de çok eski devirlerden beri yaşam yerini oluşturduğu kesindir.

Karakuyu Köyü'nün 17 km.'lik yolunun tamamı da stabilizedir. Bu nedenledirki bu köyün en önemli sorunlarından birisi yol sorunu bir diğeri de su so-

runudur. Çünkü köyün içme suyu ihtiyacını karşılayamadığı gibi sağlığa da zararlı olan köyün içindeki kuyu suyu köyün ihtiyacına cevap verememektedir. Oysaki çevrede bulunan yakın su kaynaklarının da değerlendirilmesiyle bu köyün içme suyu sorunu tamamıyla çözüme kavuşturulabilecektir.

Karakuyu Köyü'nün de geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Tarım ve hayvancılık da o kadar gelişmiş durumda değildir. Köy halkının büyük bir kısmı ekonomik nedenlerden dolayı büyük şehirlere göç etmişlerdir. 1960 yılında 60 hane kadar olan köyümüzdeki hane sayısı 1997 yılı itibarıyle 28 haneye düşmüştür. Karakuyu Köyü'nün nüfusu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	95
1940	66	72	138
19456	58	68	126
1950	-	-	124
1955	60	81	141
1960	77	94	171
1965	84	75	159
1970	53	56	109
1975	33	49	82
1980	75	92	167
1985	96	81	177
1990	80	92	172
1997	68	73	141

34- KARAÖREN KÖYÜ

Gürün ilçesinin kuzeyinde yer alan ve ilçe merkezine 55 km.'lik mesafede bulunan Karaören Köyü, ismini bu köyün içinde ve eski yerinde bulunan ören yerinden bu ören yerindeki taşların renklerinin de siyah olmasından almaktadır. Bu nedenledirki "Karaören Köyü" denmiştir. Karaören Köyü'nün "Küçükyurt mevkiinde" eski bir yerleşim alanı mevcuttur. Yine bu köyün "Bazlambaç" mevkiinde de çok eskilerden kalmış olduğu sanılan eski bir yerleşim alanı (Ören yeri) mevcut bulunmaktadır.

Karaören Köyü'nün çevresinde de eski yerleşim birimlerinin bulunmuş olması çok eski dönemlerden beri burasının yerleşim yeri olduğunu göstermektedir.

Karaören Köyü'nde "Uyuzpınarı" adı verilen birtakım alerjik hastalıklara çok iyi gelen kaplıca niteliğinde bir pınar ve göl bulunmaktadır. Burada bulunan göl çok güzeldir ve çok güzel de mesire yeridir. Eğer yeterli bir organizasyonu yapılır iç ve dış turizme açılırsa Kangal balıklı havuzları gibi burası da tedavide kullanılabilecek kapasiteye sahip bir yerdir. Alanı 3767 m^2'dir. Uzunluğu 75 metre, derinliği 4 metreyi bulur.

Karaören Köyü'nün geçim kaynağı da tarım ve hayvancılıktır. İlkokulu 1985'de köyü camiisi de ahşap bina olarak 1945 yılında yapılmıştır. Okul lojmanı bulunmakta, camiinin lojmanı ise yoktur. Köyde sağlık evi yoktur. İlçeye 55 km.'lik mesafede bulunan Karaören Köyü'nün yolunun 3 km.'lik bölümü stabilizedir. Bu nedenle de kış aylarında her zaman kapalı kalmaktadır. Elektrik köye 1985 yılında, telefon 1986 yılında gelmiştir. Köy içme suyu 1992 yılında kapalı şebeke haline getirilmiştir. Köydeki tarım ve hayvancılığın, arıcılığın teşvik edilmesi şarttır. Köyde bulunan kaplıca niteliğindeki "Uyuzpınarı"nın mutlaka değerlendirilerek iç ve dış turizme açılmasıyla köy ekonomisine de çok büyük katkılar sağlayacaktır. Kangal Termik Santralına götürülen suyun bir kısmının da köyün arazisinin sulanması için ayrılması ve köyün arazisinin en azından yarısının sulu tarıma geçirilmesi de şarttır. Devlet tarafından yaptırılmış olan gölet ise köyün ihtiyacını karşılayamamaktadır. Bu göle 1970 ve 1992 yılında yapılmıştır. Fakat ihtiyaca cevap verememektedir. Köydeki ekonomik nedenlerden dolayı yoğun göç olayı da yaşanmaktadır. 1974 yılında toplam 70 hane iken 1997 yılı itibarıyle 15 haneye düşmüştür. Karaören Köyü'nde sırasıyla Salih Doğan (1961-1974), Halis Cebecioğlu (1974-1994), Muharrem Cebecioğlu (1994-2000) muhtarlık yapmışlardır. Karaören Köyü'nde yaşamakta olan insanlar da yurdun çeşitli yerlerinden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Karaören Köyü halkından, bir kısmı Zara (Sivas) ilçesinin Aktaş Köyü'nden gelmişlerdir. Bir kısmı da Malatya bölgesinden gelmişlerdir. Karaören Köyü'ne ilk olarak Cebecioğlulları olarak bilinen sülale yerleşmiş ardından da diğer sülalelerden gelerek yerleşenler olmuştur. Cebecioğullarının bir kısmı soyadı kanunundan "Cebeci" soyadını alırken, bir kısmı da "Doğan" soyadını almışlardır. Karaören Köyü halkından;

Cebecioğulları (Gürün ilçesinden gelmişlerdir.) Soyadı "Cebeci"dir.

Cebecioğulları (Doğan soyadını taşıyanlar) Gürün ilçesinden gelmişlerdir.

Karaören Köyü'nün yıllara göre nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	209
1940	118	122	240
1945	167	133	300
1950	-	-	303
1955	141	160	301
1960	153	169	322
1965	135	162	297
1970	100	109	209
1975	94	91	185
1980	117	96	213
1985	96	110	206
1990	65	60	125
1997	20	21	41

35- KARAPINAR KÖYÜ

Gürün ilçesinin güneybatı kesiminde yer alan ve ilçe merkezine 40 km.'lik mesafede bulunan Karapınar Köyü ismini, arazisinin ve taşlarının siyah (kara) oluşundan almaktadır. Köyün üst kısmındaki çeşme/pınarın (Yukarıpınar) bir başka adı da Karapınar'dır. Bu nedenledirki bu köyümüzün ismine Karapınar adı verilmiştir.

Karapınar Köyü'nün arka kısım denilen mevkiinde eski devirlerden kalmış olan bir kale kalıntısı ve eski ören yerleri mevcuttur. Karapınar Köyü'nden itibaren Elbistan ilçesi topraklarına kadar uzayan ve Sümerler'den kalmış olduğu sanılan dikilitaşlar da bulunmaktadır.

Karapınar Köyü ile Güldede Köyü arasında tarihi çok eskilere dayanmakta olan ve "ziyaret yeri" olarak kabul gören eski ve tarihi bir yerr de bulunmaktadır. Buraya çevre köyler ve Karapınar Köyü halkı da giderek "yağmur duası"na çıkarlar ve adak kurbanı keserlerdi. Burada bulunan hüyükler tarih öncesi çağlara ait olduğu kesindir. Fakat Gürün ilçesi de dahil olmak üzere tüm köylerde bulunan tarihi ve eski yerler hakkında detaylı biraraştırma yapılmadığı için bunların kesinlikle hangi döneme ait olduklarını saptayamıyoruz. Ancak detaylı bir araştırmanın sonucunda böyle bir bilgiye sahip bulunacağız.

Karapınar Köyü'nün yaşlılarının anlatmış oldukları rivayetlerde burada bulunan ziyaret yerine her ne maksat veya dilek için veya yağmur duası için gidilmiş ise mutlaka olumlu bir sonucun alınmış olduğu kesinlikle anlatılmaktadır. Bütün bunların yanısıra bizim söyleyeceğimiz ise şudur ki bu köylerde bulunan tarihi eserler veya kalıntılardan da anlaşılacağı üzere Karapınar Köyü'nün de tarihi çok eskilere dayanmaktadır.

Karapınar Köyü'nün ilk sakinleri "Beyler" olarak bilinen Malkoç/Moğolkoç sülalesidir. Bilindiği gibi Malkoçlar ve Moğolkoçlar olarak bilinen sülale Trakya bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir. İlk yerleşenlerden Ali Bey ve babası Bekir Bey, bu köye gelerek yerleşmişlerdir. Bekir Bey, zamanının en zengini ve hatırı da sayılır bir kimse olduğu söylenmektedir. Karapınar Köyü'ne gelerek yerleşenlerden Haydar Bey, Neşet Bey, Niyazi Bey ve Sezai Bey de Malkoçlar sülalesindendirler.

Karapınar Köyü'nde şu anda yaşamakta olanlar ise Kasımhacıgiller Elbistan'ın Çomludüz Köyü'nden gelmişlerdir. Bu sülalenin bir kısmı soyadı kanunundan sonra "Şen" soyadını alırken, bir kısmı da "Gineli" soyadını almışlardır. Her iki soyadı taşıyanlar da aynı sülaleden gelmişlerdir.

Karapınar Köyü'nde camii yoktur. İlkokulu 1957 yılında yaptırılmıştır. Köyde bir öğretmen eğitim ve öğretim vermektedir. Elektrik ve telefon 1986 yılında gelmiştir. Sağlık Ocağı yoktur. Karapınar Köyü 1957 yılında muhtarlık olmuştur.

Karapınar Köyü'nün en büyük sorunu su, yol sorunudur. İlçe merkezine 40 km.'lik mesafede bulunan Karapınar Köyü'nün yolu stabilize ise de çok kö-

tü durumdadır. Yol sorunu ancak karayollarına bağlanması ve asfaltlanmasıyla birlikte çözümlenmiş olacaktır. Köyün içme suyu sorunu vardır. Köyün içindeki kaynak suyu da değerlendirilerek kapalı su şebekesinin yapılmasıyla su sorunu da halledilmiş olacaktır. Köyün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Daha önceki yıllarda kilim ve halıcılık gelişmiş bir boyutta iken günümüzde el sanatlarının ölmesiyle birlikte bu gelenek de artık tarihe karışmış bir hale gelmiştir. Ayrı bir geçim kaynağı olan kilim ve halıcılığın teşvik edilmesiyle ve tarım ve hayvancılığın özellikle de hayvancılığın desteklenmesiyle köy halkının ekonomik, gücü artırılmış olacaktır ve böylece burada da çok sayıda olan göç önemli ölçüde engellenmiş olacaktır. Karapınar Köyü'nde bir ara petrol araştırılması yapılmış olumlu sonuçlar alınmış olduğu halde her nedense bu çalışmalar durdurulmuştur.

Karapınar Köyü'nde Elif Gilili ve Fatma Gilili çok güzel ağıt ve türkü söylemektedirler. 1960 yılında 20 hane olan Karapınar Köyü 1997 yılında göçler nedeniyle 12 hane kalmıştır.

Karapınar Köyü'nün yıllara göre nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	85
1940	36	31	67
1945	47	40	87
1950	-	-	84
1955	44	45	85
1960	68	52	120
1965	54	53	107
1970	66	56	122
1975	65	56	121
1980	46	47	93
1985	55	51	106
1990	42	45	87
1997	33	37	70

36- KAŞKÖY

Gürün ilçesinin batı kesiminde yer alan ilçe merkezine 28 km.'lik mesafede bulunan Kaşköy, ismini Tohma vadisinin (İncesu Deresinin) yukarı kısmında (kaşında) yer almış olduğu için bu ismi almıştır. 1887 (Hicri: 1303) tarihinden beri yerleşim yeri olan Kaşköy Köyü, daha önceki yıllarda İncesu Köyü'nün mezrası durumundaydı. Köy kentleri uygulamaya geçirmek üzere hazırlanan projenin ilk olarak Gürün İlçesi'nde uygulanmış olduğu köyümüzdür.

Okuma yazma oranı çok yüksek olan köylerimizden birisidir. Aynı zamanda en çok göç vermiş olan köylerimizden de birisidir. Bu köyümüzde okumuş ve devlet kademelerinin değişik yerlerinde, üst düzeylerde bürokratları da

yetiştirmiş olan köylerimizden birisidir. Bu köyümüzde general, albay, doktor, ziraat mühendisi ve daha birçok mesleklerde söz sahibi olan insanları da yetiştirmiştir.

Kaşköy halkının büyük bir kısmı Malatya Akçadağ ve Enzek bölgesinden buraya gelip yerleşirken bir kısmı da Tokat Zile'den gelmişlerdir. Kerimler (Doğan)+(Bozdağ soyadını taşımakta olanlar Malatya Akçadağ bölgesinden, (Köroğlu+Aköz+Akçalı) soyadını taşıyanlar Tokat Zile bölgesinden ve Malatya Enzek'ten gelerek buraya yerleşmişlerdir. Akkaya soyadını taşıyanlar Malatya Akçadağ bölgesinden gelmişlerdir. Günendi soyadını taşımakta olanlar ise Konakpınar nahiyesinden buraya gelmiştir.

Köy halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Son yıllarda bu uğraşının azalması nedeniyle büyük şehirlere göç etmişlerdir. Köyde içme suyu ve yol sorunu gibi sorunları bulunmaktadır. Köy halkının ekonomik nedenlerle de dışarıya göç etmiş olmaları ise ayrı bir sorundur. Tüm Gürün ve köylerinde yaşanmakta olan en önemli sorunudur. Köy halkının geçim kaynaklarının mutlaka teşviki ve desteklenmesi şarttır.

Özellikle de 1980 yılından sonra bu köyümüzde göç olayı daha da artmıştır. 80 hane İstanbul, Ankara, Manisa, Kayseri, İzmir vb. gibi büyük şehirler ile Almanya ve Hollanda gibi ülkelere de göç vermiş olan köyümüz 1960 yılında 80 hane iken 1997 yılında ancak 12 hane kadar ev kalmıştır. Yıllara göre Kaşköy'ün nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	146
1940	94	105	199
1945	90	112	202
1950	-	-	227
1955	105	122	227
1960	159	155	314
1965	133	159	292
1970	155	178	333
1975	158	166	324
1980	134	132	266
1985	112	96	208
1990	47	51	98
1997	26	28	54

37- KAVAK KÖYÜ

Gürün ilçesi Merkez Bucağına bağlı, ilçe merkezine 13 kilometre uzaklıkta ve ilçe merkezinin güneyinde yer alan Kavak Köyü'nün ilk ismi "Kavaklı" iken daha sonraları Kavak Köyü olarak değişmiştir.

Kavak Köyü şimdiki konumuna göre daha önceleri özellikle de XII. XIII. Yüzyıllarda daha iyi bir durumda idi. Bu dönemlerde yeşilliği bol ve ağaçları çok olan özellikle de kavak ağacının bol bulunduğu bir yerleşim yeri idi. Kavak Köyü'nün bu dönemlerdeki konumunun daha iyi bilinmesi Timurlenk (M.S: 1336-1405) ile ilgili anlatılan rivayetlerde bulmak mümkündür.

Bilindiği gibi Moğol soyundan gelmiş olan Timurlenk, şair ve feylesoflara vermiş olduğu önemle de tanınmaktadır. Yıldırım Bayezıt Han'ı (1389 - 1403) yendikten sonra geri döndüğü sıralarda bizim bu bölgelerden (Gürün ve havalisinden) geçerken Uzunyayla ve Salyurt Yaylasından otlamakta olan askerlerine ait atların Osmanlı Türklerince çalınması üzerine Gürün bölgesini cezalandırmak maksadıyla bu taraflara yöneldiğinde Kavaklı Köyü'nün sakinleri, köylerinin yakılmasını önlemek ve bu felaketten kurtulmak maksadıyla bir önlem alınması için toplanır ve aralarında bir yaşlı kimseyi (köyün sözcüsü) ve elçisi olarak Timurlenk'e gönderirler. Yaşlının eline de bir çanak dolusu altın lirayı da vererek gönderirler...

Timur'un huzuruna varmış olan Kavaklı Köyü'nün yaşlısı Timur'a;

— Efendim ben Kavaklı Köyü'nden geliyorum. Size bu çanak dolusu altını da çamsakızı çoban armağanı olarak hediye getirdim. Maksadımız size olan bağlılığımız ve dostluğumuzu belirtmektir der. Bunun üzerine yaşlının elindeki altınlara bakan Timur, yaşlı adama dönerek der ki:

— Bu kadar altını küçük bir köyde nasıl toplayabildiniz? Yaşlı adam Timur'a hitaben: "Efendim bizim ecdadımızdan kalmış olan bir adetimiz vardır. Bu adet de şöyledir: Her köylü yeni doğan çocuğu için mutlaka bir ağaç diker. Köyün ortak arazisine dikilen bu ağaçlar da zamanı gelince kesilir ve köyün ortak masraflarına harcanır. Ayrıca da köyün fakirlerine de yardımcı olunur. Köylünün kendi arazisine dikmiş olduğu ağaçlar da kesilerek o çocuğun düğün ve öteki masraflarına harcanır. Benim getirmiş olduğum altınlar da bu ağaçlardan elde edilen paradır diyerek cevaplandırır. Ayrıca da köyde bol miktarda kavak ağacının bulunduğunu ve bu nedenle de köylerinin isminin Kavaklı olduğunu belirtir. Bu sözler üzerine Timurlenk'in yanında bulunan ünlü bilgin Sadettin Taftazani, Timur'a dönerek: "Sultanım bu âdet biz Türklerin Ortaasya'daki âdetlerinden birisidir. Bu köy ödüllendirilmelidir der. Bunun üzerine de Timurlenk, Gürün ve havalisini cezalandırmaktan vazgeçer. Böylece Kavaklı Köyü ve Gürün bölgesi Timur'un saldırısından kurtulmuş olur. (1)

Fakat aradan geçen bunca zaman içerisinde Kavaklı Köyü'ndeki bu özelliklerden ve güzelliklerden hiçbir eser kalmaz, sonradan gelen nesiller bilinçsizce ağaçları keserler özellikle de Maraş bölgesinden ve Zeytunlu havalisinden gelerek buraya yerleşmiş olan Ermeniler şuursuzca buradaki ağaçlıkları keser yok eder, bitirirler. Daha sonraları da burada yaşayanlar o eski günlerin hatırlanması için köyün isminin Kavak olarak kalmasını isterler ve o günden bugüne de bu köyümüzün ismi Kavak olarak bilinmektedir.

Kavak Köyü'nün XVI. XVII. Yüzyıllardaki meskun halkı Ermenilerdir. Bugün Kavak Köyü'nün Gürün yolu üzerindeki Akgedik mevkiinde ve köyün kuzeybatı kesimindeki Dereyazının Kale'de, Hudede mevkiinde, Camızalağı ve Kızılçeşme mevkiilerinde bulunan eski yerleşim birimlerinin kalıntıları (Örenyerleri) Ermeniler zamanından ve daha önceden buralarda yaşamış topplumlara ait kalıntılar bulunmaktadır. Yine Kavak Köyü'nün kale mevkiinde ve Hezanlı Dağı bölgesinde Hititler zamanından kalma ve bir kısmı kapatılmış durumda bulunan yüze yakın doğal kuyular bulunmaktadır. Bunların birçoğu bugün bile kullanılmaktadır. Bu bölgede bulunan yerleşim birimleri ve tarihi yerler Hititler zamanından kalmıştır ve bu bölgenin ismi de tarihi kayıtlarda Wattaruşna olarak geçmektedir. (2)

Kavak Köyü'nün yerleşim yeri Ermenilerce kışın soğuğuna ve yazın sıcağına da uygun olacak şekilde özenle konuşlandırılmıştır. Ermeniler zamanında bu köyden Çarşı-Pazar kurulmuş olduğu da bilinmektedir. Bu köyde yaşamakta olanlar ise Osmanlı Devleti'nin aşiretten devlete geçiş politikasına uygun olarak aşiretleri iskan teşebbüsünün çok yoğun olarak uygulandığı bir bölge olmuştur. Özellikle de Malatya ve Maraş bölgesindeki aşiretler bu köye getirilerek yerleştirilmişlerdir. Gürün ilçesinin müdürlükle yönetilmiş olduğu dönemlerde Gürün Müdürlüğü yapmış olan ve bugün Gürün ilçesinde bir mahalleye de ismini vermiş olan Fettah Ağa bu köylüdür. Fettah Ağa ise 1846 yılında Gürün Müdürü idi. (3)

Kavak Köyü'nde yaşayanlar (aşiretlerden)dan: (4)

Kocamanlar (Kocaman) Malatya Akçadağ bölgesinden gelmişlerdir.

Cıllolar (Serdaroğlu) Malatya Akçadağ'dan gelmişlerdir.

Köseler (Köse) Malatya Akçadağ'dan gelmişlerdir. Akçadağ bölgesinden gelmiş olanlar Sinemili aşiretine mensupturlar.

İmamoğulları (Kavaklıoğlu) Malatya Akçadağdan gelmişlerdir.

Maraşlılar (Maraşlı) Maraş bölgesinden gelmişlerdir.

Ulubaşlar (Ulubaş) Gürün merkezinden buraya yerleşmişlerdir.

Kıllolar (Şeref) Şeref (Ayvalı)den gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Fettahağalar (Korkmaz ve Taner soyadını taşıyanlar) ise Gürün Müdürü Fettahağa'nın soyundan gelmektedirler.

Kasımuşağı (Kır) Malatya Akçadağ'dan gelmişlerdir.

Kavak Köyü 1960 yılında 100 hane iken, 1997 yılı itibarıyle 50 haneye düşmüştür. Çünkü en çok göç yaşayan köylerimizden birisi de Kavak Köyü'dür. Kavak Köyü'nden göç edenlerin birçoğu da Ankara, İzmir, İstanbul, vb. gibi birçok büyük şehire giderek oraya yerleşmiş durumdadırlar. Yurtdışına göç edenler de bulunmaktadır. 1960 yılında toplam nüfusu 569 olan Kavak Köyü'nün 1935 yılından 1997 yılına kadar olan nüfus tablosu aşağıya çıkarılmıştır. (5)

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	406
1940	151	164	315
1945	212	186	398
1950	-	-	404
1955	268	256	524
1960	294	275	569
1965	259	282	541
1970	185	226	411
1975	171	223	394
1980	205	222	427
1985	218	217	435
1990	148	149	297
1997	135	134	279

Yukarıda yıllara göre verilmiş olan nüfus tablosunda da açıkça görüldüğü gibi Kavak Köyü'nde de çok fazla göç olayı yaşanmaktadır. Bunun nedeni ise; köydeki arazinin dar oluşu ve tarıma açık arazinin az olması, sulu tarım yapılamaması, tarım ve hayvancılığın teşvik edilerek köylünün desteklenmemesi nedeniyle köyde yaşayanlar bir an evvel büyük şehirlere göç etmenin yollarını aramaktadırlar. Köyde yaşanan göç nedeni ile köyün camisi kapalı durumdadır. Köy ilkokulu 1997 yılında 9 öğrenci ile eğitim ve öğretime açılmış, 1998 yılında ise öğrenci bulunamadığından kapanmıştır. Köyün elektrik ve telefonları sık sık kesilmekte ve kış aylarında ise çoğu zaman köyün elektrik ve telefonları sık sık kesilmekte ve kış aylarında ise çoğu zaman kapalı kalmaktadır. Kavak Köyü'nün en büyük sorunlarından birisi de içme suyu sorunudur. Köyün yakın çevresinde bulunan sular (kaynaklar) biraraya toplanılarak köyün içme suyu sorunu kökten çözüme kavuşturulabilir. Köyün yolu keza kış aylarında çoğu zaman kapalı bulunmaktadır ve stabilize yoldur. Yolun asfaltlanmasıyla birlikte köyün yol sorunu da büyük ölçüde çözüme kavuşmuş olacaktır.

Köydeki tarım ve hayvancılık teşviki ve arıcılık teşvikinin yapılması ve halı ve kilim dokumacılığının geliştirilmesi için yeterli çalışmalar yapıldığı takdirde bu köydeki göç olayının önüne geçilmiş olacak ve birçok sorunu da aynı zamanda çözülmüş olacaktır.

Kaynaklar:

1- Bir nükte bir ışık, Atiye Keskin (Kubanlı) sayfa: 539, 540.
2- Belleten. Cilt XV. Sayı 39. Sayfa: Köydeki rivayetler.
3- Somuncu Baba, Ahmet Akgündüz. Sayfa: 97.
4- Halil Maraşlı, 1920 doğumlu, Reşit Taner, Hurşit Korkmaz, Kavak Köyü'nde otururlar.
5- T.C.D.D.İ.E.G. Müdürlüğü nüfus tabloları-Gürün Merkez Sağ. Ocağı 1997 E.T.F. sonuçları.

38- ŞAKŞAKPINAR (KAYALAR) KÖYÜ

Gürün ilçesinin kuzeybatı kesiminde yer alan ve ilçe merkezine 50 km.'lik mesafede bulunan Şakşakpınar Köyü'nün bir ismi de "Diricanlı Köyü"dür. 1996 yılından itibaren de "Kayalar Köyü" olarak ismi değiştirilen Diricanlı Köyü'nün ismi burada yaşayan halkın bir kısmının Malatya'nın Diricanlı bölgesinden gelmiş olmaları nedeniyle bu isim verilmiştir.

Diricanlı Köyü XIX. Yüzyılın başlarına kadar doğu ve güneydoğudan gelen ve konar-göçer halinde yaşayan ve bu bölgelere yaz aylarında gelerek sürülerini atlattıktan sonra kış aylarında da tekrar doğu veya güney bölgelerine inen Türkmenlerin yayla yeri olarak kullanılmaktaydı. Daha sonraları ise Osmanlı İmparatorluğu'nun en son aşiretleri iskan teşebbüsüyle birlikte buraya birkaç aile yerleştirilmiş ve böylece de daha sonra köy konumuna getirilmiş bir köyümüzdür.

Şakşakpınarı (Diricanlı) köyünde yaşamakta olan ahaliden;

Şatıroğulları (Yalçınkaya) Malatya'nın Dirican bölgesinden gelerek buraya yerleşmiş.

Körler (Çetinkaya) Tecer eteklerinde bulunan Karasar bölgesinden buraya gelmişlerdir.

Aşıklar (Erdoğan) Malatya'nın Yama Dağı bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Kayalar/Şakşakpınar Köyü'nün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Son yıllarda bu geçim kaynağı da azalmış durumdadır. Bu nedenle de en çok göç olayının vuku bulduğu köylerimizden birisidir. 1960 yılında 30 hane iken 1997 yılı itibarıyle 16 hane kalmıştır. Sırasıyla; Mehmet Yalçınkaya, Tahir Yalçınkaya, Hacı Yalçınkaya, Kemal Yalçınkaya, Ahmet ve Selahattin Yalçınkaya köyde muhtarlık yapmışlardır.

Şakşakpınar Köyü'nün içme suyu kapalı su şebekesi haline getirilmiş olup, köye elektrik 1987'de, telefon 1989 yılında getirilmiştir. Köyde bir ilkokul bulunmakta ve lojmanı da vardır. Köyde camii bulunmaktadır. Fakat köyde öğrenci yetersizliğinden köy ilkokulu kapalı durumdadır.

Kayalar Köyü'nün yol sorunu vardır. İlçe merkezine 50 kilometrelik mesafededir. Bu yolun 39 km.'lik bölümü Gürün-Kayseri asfaltıdır. Geriye kalan 11 km.'lik bölümü ise stabilize halinde olup bu yolun kesinlikle asfaltlanması gereklidir. Çünkü kış aylarında tamamıyla dört beş ay kapalı kalmaktadır.

Köy halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Tarım ve hayvancılığın artırılması için gerekli tedbir ve teşviklerin yapılması gereklidir. Köyde önemli göç olayı yaşanmaktadır. Köyden göçenler genelde İstanbul, İzmir, Osmaniye, Ankara vb. büyük şehirlere giderek yerleşmişlerdir.

Yıllara göre Kayalar (Diricanlı) Köyü'nün nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	115
1940	59	56	115
1945	67	65	132
1950	-	-	148
1955	80	70	150
1960	41	65	106
1965	87	80	167
1970	60	65	125
1975	66	73	139
1980	54	81	135
1985	67	59	136
1990	37	48	85
1997	35	46	81

39- KAYNARCA KÖYÜ

Gürün ilçesinin batısında ve Kayseri-Malatya karayolunun üzerinde, ilçe merkezine 34 km.'lik mesafede bulunan Kaynarca Köyü'nün ismi, köyün çevresinde bulunan ve küçük küçük pınarlardan çeşitli su gözelerinin kaynamasından almaktadır. Bu köyün isminin bir başka rivayeti ise şöyledir: Bu köy oldukça sık aralıklarla buradan yaşayan insanların göçüp gitmeleri ve yerlerine bir başkalarının yerleşmesinden dolayı, (sanki) insan kaynıyor anlamına gelen "Kaynarca" isminin verilmiş olduğu söylenmektedir. Kaynarca Köyü 1997 yılına kadar kurulduğu günden bu yana otuz defa dolup boşalmış bulunmaktadır. Daha önceleri Göbekören Köyü'nün mezrası iken 1975 yılında köy konumuna getirilerek muhtarlık olmuştur.

Kaynarca Köyü Malatya-Kayseri yolu üzerinde bulunması ve eski tarihlerde de ticaret ve kervan yolunun üzerinde bulunması nedeniyle her zaman için burası bir yerleşme alanı olmuştur. Fakat bu konumunu sürdürmüş olmasına rağmen hiçbir zaman köyümüzde de oldukça çok büyük göç olayı yaşanmaktadır.

Kaynarca Köyü'nün hemen karşısındaki dağlık bölgede ve Kaynarca Köyü'nün için de eskiden ziyaret yeri olarak bilinen ve burada adak kurbanlarının kesildiği olduğuna inanılan bir ziyaret yeri bulunmaktadır.

Kaynarca Köyü'nde yaşamakta olan halk da diğer köylerimiz gibi yurdun çeşitli bölgelerinden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Kaynarca Köyü'nden:

Samutlar (Ayvataş) Horasan Bölgesinden gelmişlerdir. İlk önce Elbistan daha sonra Göbekören Köyü'ne, bundan sonra da Kaynarca Köyü'ne gelerek yerleşmişlerdir.

Kandolar (Toptaş) Elbistan'ın Uzunpınar Köyü'nden ilk önce Yaylacık Köyü'ne daha sonra da Kaynarca Köyü'ne gelerek yerleşmişlerdir.

Cıncıklar (Temel) Elbistan bölgesinden önce Kaşköy'e daha sonra da Kaynarca Köyü'ne gelerek yerleşmişlerdir.

Köşkerler (Bozkurt) Göbekören Köyü'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Küşneler (Demir) Göbekören Köyü'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Karataşlar (Karataş) Göbekören Köyü'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Abukertler (Dumlupınar) Deveçayır Köyü'nden Göbekören Köyü'ne daha sonra da Kaynarca Köyü'ne gelerek yerleşmişlerdir. Ünlü Gürünlü ozan Şahturna (Münire Dumlupınar). Bu aileye mensuptur ve Kaynarca Köyü doğumludur.

Gedikler (Topal) Erzurum'un Bala bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Parasıçoklar (Öz) Beypınar Köyü'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

1975 yılında 25 hane iken 1997 yılında göçler nedeniyle 13 haneye düşmüş olan Kaynarca Köyü'nün yıllara göre nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1975	83	80	163
1980	47	65	112
1985	57	47	104
1990	25	28	53
1997	42	35	77

(Gürün Merkez Sağlık Ocağı Ev Tesbit sonuçlarına göredir.)

Kaynarca Köyü'nün içme suyu yetersiz olduğundan köye yakın yerde bulunan gözelerin bir araya getirilerek içme suyu şebekesinin de kapalı hale getirilmesiyle bu sorun çözüme kavuşturulmuş olacaktır. Yol sorunu yoktur. Ancak asfaltı köy yoluna bağlayan yola ve Tohma suyunun üzerine bir köprünün yapılması şarttır. Tohma Suyu üzerine yapılacak sulama kanallarıyla köy arazisinin bir kısmı sulanabilir ve sulu tarım yapılabilir hale getirilebilecektir. Köy halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olması nedeniyle de köy halkına bu konuda devlet tarafından yeterli ve gerekli teşvikler ve yardımların yapılması zorunludur. Köyde aracılık, kooperatif kilim ve halıcılık vb. gibi konularda destekler sağlanabilirse köy halkının ekonomik yönden daha da ilerlemesi sağlanmış olacaktır. Kaynarca Köyü'nden göç edenler genelde İzmir, İstanbul, Karabük, Ankara, Adana vb. gibi büyük şehirlere göç ederek yerleşmişlerdir.

40- KILIÇDOĞAN (KÖRMUSTOLAR) KÖYÜ

Gürün ilçesinin kuzeydoğusunda yer alan ve ilçe merkezine 45 km.'lik mesafe de bulunan Körmustolar (Kılıçdoğan) Köyü'nün yeni ismi Kılıçdoğan'dır. Daha önceleri Eskihamal Köyü'nün bir mezrası olan Körmustolar Köyü'nün ismi, Keşoğlu (Eskihamal) Köyü'nden ayrılarak gelip buraya yerleşen Kör Musto adındaki zatın ismi dolayısıyla verilmiştir. Fakat 1990 yılında Eski-

hamal Köyü'nden ayrılarak muhtarlık haline getirilince eski ismi değiştirilerek Kılıçdoğan ismi verilmiştir. Burada yaşamakta olan insanların hemen hemen hepsi de aynı oymağa mensup kimselerdir ve Kör Musto adındaki zâtın soyundan gelmektedirler. Soyadı kanunundan sonra burada yaşayanlar Doğan, Çokkoca, Balkaya soyadını almışlardır.

Kılıçdoğan Köyü'nün güney ve güneydoğu kesiminde Kale denilen yerde tarih öncesi çağlardan kalmış olan bir kale kalıntısı bulunmakta ve çeşitli ören yerleri günümüzde de hala varlığını korumaktadırlar. Kılıçdoğan Köyü de eski ticaret ve kervan yolunun üzerinde bulunması nedeniyle tarihi süreç içerisinde çok eski devirlere ait birtakım kalıntıları yöresinde barındırmaktadır. Bu bölgede de tam ve net bir şekilde herhangi bir araştırma ve inceleme yapılmadığından bu tarihi kalıntıların hangi döneme ait olduklarını kesin olarak bilememekteyiz. Fakat bu bölgenin tarih öncesi çağlardan günümüze kadar kesin olarak yerleşim birimi olduklarını burada bulunan tarihî yerlerden ve kalıntılardan anlamaktayız...

Kılıçdoğan Köyü'nün de en büyük sorunlarından birisi içme suyu sorunudur. Bir başka sorunu yoldur. Kış aylarında stabilize olan yollar kapalı kalmaktadır. Tarım ve hayvancılık gittikçe azalmaya başlamış durumdadır. Buna karşılık sebze ve meyve üretimine ağırlık verilmeye başlanmıştır. Başta Kılıçdoğan olmak üzere bu bölgedeki Yeşildere+Eskihamal ve bunlar gibi yerleşim birimlerinin arazisini az da olsa sulayabilecek göletlerin yapılması elzemdir. 1997 yılında 25 hane kadar olan bu köyde de göç olayı yaşanmaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsü nüfus sayımı sonuçlarına göre Kılıçdoğan Köyü'nün nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1975	97	87	184
1980	103	105	208
1985	110	98	208
1990	82	112	194
1997	104	107	211

41- KERVANMAĞARA KÖYÜ

İlçe merkezinin kuzeyinde ve 55 km.'lik mesafede bulunan Kervanmağara Köyü'nün ismi köyün üst kısmındaki tarihi mağaralardan almaktadır. Burada bulunan tabii mağaralar ve bu mağaralarda ve kayalarda bulunan çeşitli kaya kabartması resimlerinin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Kervanmağara Köyü eski ticaret ve kervan yolunun üzerinde bulunduğu ve kervanların bu mağaralarda konaklamış oldukları için Kervanmağara ismi bu köyümüzün adı olarak kalmıştır. Sivas-Gürün Karayolunun üzerinde ve bu yola 500 metrelik mesafededir. Bu yol halen stabilizedir ve kış aylarında kapalı kalmaktadır.

Kervanmağara Köyü'nün üst kısmındaki mağaralarda ve kayalarda M.Ö. dönemlere ait çeşitli resimlerin bulunmuş olması bu köyümüzün çok eski devirlerden beri yerleşim alanı olduğunu göstermektedir. Gürünlü Şair Yusuf ATMACA bu köyde doğmuştur (1939-

Kervanmağara Köyü'nde yaşayanlar yurdun çeşitli yörelerinden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Kervanmağara Köyü'nden:

Şeyhuşakları (Karadeniz+Şenol) Şarkışla'nın Yahyalı bölgesinden gelmişlerdir.

Bayramağalar (Atmaca) Eskihamal Köyü'nden gelmişlerdir.

Muratuşağı (Şimşek) Kangal (Hamal)dan gelmişlerdir.

Keçemağaraları (Yıldırım) Elbistan ilçesinin Keçemağara ve Dışlık bölgesinden gelmişlerdir.

Kamberler (Koç) Malatya'nın Akçadağ bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Kürtler (Kaya) Kangal ilçesinin Mısırören Köyü'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Kahveciler (Kahveci) Kangal ilçesinin Hamal Köyü'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Çakırlar (Temür) Kangal ilçesinin Hamal Köyü'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Karamehmetuşağı (Çelik) Kangal ilçesinin Hamal Köyü'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

İspirler (İspir) Kangal ilçesinin Hamal Köyü'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	184
1940	101	116	217
1945	99	105	204
1950	-	-	191
1955	112	134	246
1960	127	151	278
1965	94	116	210
1970	90	94	184
1975	81	63	144
1980	60	64	124
1985	62	64	126
1990	43	46	89
1997	44	44	88

42- KINDIRALIK KÖYÜ (BÖRKLÜ)

Kayseri Malatya yolu üzerinde, asfalta 3 km.'lik mesafede ve ilçe merkezine de 47 km.'lik uzaklıkta bulunan ilçe merkezinin kuzeybatısındaki köyümüzdür. Eski adı Börklü olan köyümüzün yeni ismi Kındıralık olarak değiştirilmiştir. Daha önceki yıllarda Börk (bir nevi Taç anlamına gelmektedir) giyen insanlar yaşamış oldukları için bu ismi almıştır. Günümüzdeki ismi ise, Göğdeli Yaylalarından/Tahtalı Dağlarında oldukça sık rastlanan ve adına da Kındıra denilen bitkinin bol olması nedeniyle bu isim verilmiştir. Kındıralık aynı zamanda "Yeşilliğin başlangıcı, suyun menbası" anlamına da gelmektedir. Fırat Irmağının büyük kollarından birisi olan Tohma Çayı'nın ilk kaynağının bu yöreden çıkmış olması nedeniyle bu ismin verildiği de bilinmektedir. Börk eski Türklerde bir nevi milli başlık olarak kullanılmakta idi.

Kındıralık Köyü, kuzeyde güneş, güneyde Yazyurdu Nahiyesi, güneydoğuda da Beypınarı Köyleri ile çevrili bulunmaktadır. Tahtalı Dağının eteğinde, Tohma Suyu'nun kaynağını oluşturan "Yapraklı Deresi"nin içinde kurulmuş olan bir köydür.

Kındıralık Köyü'nün geçim kaynağı da tarım ve hayvancılıktır. Köyün içinde YSE tarafından 1974 yılında yaptırılan çeşme bulunmaktadır. Elektrik ve telefon 1986 yılında gelmiştir. Köyün ilkokulu 1960 yılında Devlet tarafından yaptırılmıştır. Köyün camiisi ve lojmanı da köy halkı tarafından 1978 yılında betonarme şeklinde yapılmıştır. 1960 yılında 50 hane iken 1997 yılında 16 hane kalmıştır...

Köyün geçim kaynağı eskiden kilim ve halıcılık üzerine de yapılmaktaydı. Fakat el sanatlarının unutulmasıyla birlikte köyün geçim kaynağı özellikle de hayvancılık üzerine bina edilmiş durumdadır. Tarım arazisinin dar olması nedeniyle ancak hayvancılık yapılmaktadır. Yol sorunu nedeniyle hayvancılık giderek azalmaya başlamıştır. Ayrıca da köyde son yıllarda meydana gelen ihtilaf yüzünden defalarca kavgalar çıkmış ve bunun üzerine birkaç kez adam öldürme olayı meydana gelmiş olduğu için köy ikiye ayrılmış durumdadır. Bu olay ve geçim darlığı nedeniyle köydeki göç son yıllarda giderek artmış durumdadır.

Kındıralık Köyü'nde 1950 yılına kadar Ömer Ağa (Poyraz) bilinen kişi muhtarlık yapmıştır. Daha sonra ise sırasıyla İsa Poyraz (1950-1967), Kamil Poyraz (1967-1971), Ökkeş Poyraz (1971-1979), Raif Poyraz (1979-1989), İsmet Gökçe (1987-1994) yılları arasında muhtarlık yapmışlardır.

Kındıralık Köyü 1750'lili yıllarda kurulmuştur. Burada yaşamakta olanların bir kısmı Urfa ilinin Barak Yöresi'nden gelmişlerdir. Bu bölgeden gelen aşiretin bir kısmı Derinde'nin Ayvalı bölgesine yerleşirken bir kısmı da Börklülü Ali Ağa ve yakınları Kındıralık Köyü'ne gelerek yerleşmişlerdir. Bu kabileden sonra da bu köye yurdun değişik yerlerinden gelerek yerleşenler olmuştur. Bu kabileler ise şunlardır:

Ağalar (Poyraz) Darende'nin Ayvalı bölgesinden gelmişlerdir.
Celikanlar/Hassolar (Duman) Malatya'nın Celikan bölgesinden gelmişlerdir.
Kürtler (Keskin) Kangal'ın Irmaç bölgesinden gelmişlerdir.
Coşkunlar (Coşkun) Göbekören Köyü'nden gelmişlerdir.

Kındıralık Köyü'nün yıllara göre nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	128
1940	78	53	131
1945	63	59	122
1950	-	-	157
1955	67	75	142
1960	81	75	156
1965	77	73	150
1970	56	67	123
1975	92	93	185
1980	82	92	174
1985	92	101	193
1990	99	84	183
1997	56	52	108

43- KIZILBURUN KÖYÜ

Gürün ilçesinin güneyine/güneybatısı kesimine düşen, ilçe merkezine 12 km.'lik mesafede bulunan Kızılburun Köyü'nün ismi, güneşin doğuş ve batışı esnalarından köyün yakınındaki tepenin kızarmasından dolayı bu ismi almış bulunmaktadır.

Köyün içme suyunu karşılamakta olan çeşmenin başına ve bir dere içerisine kurulmuş olan Kızılburun Köyü'nün tarihi çok eskidir. Son yıllarda Kızılburun Köyü'nde birçok yerde Roma İmparatoru İskender Dönemine ait birçok sikke bulunmuştur. Kızılburun Köyü'nde de tarihi mağaralar ve tarihi çok eski dönemlere ait birtakım ören yerleşimi bulunmaktadır. Karakuyu Köyü ile Kızılburun Köyü arasında bulunan Cönyurdu'nda, Çatalkaya mıntıkasında ve Kavak Köyü'ne uzanan Hezanlı Dağı'nda birçok tarihi mağaralar ve kuyular bulunmaktadır. Kızarslanmağarası olarak bilinen yerde Kızılburun Köyü'nün toprakları içerisinde bulunmaktadır ve Hezanlı Dağının üzerinde bulunmaktadır. Bu bölgelerde yapılan birçok bir inceleme ve araştırma ile hem bu köy ve hem de Gürün ilçesi tarihi hakkında çok geniş bilgiler elde edilebilecektir.

Güneyinde Atkoyağı Tepesi, batısında Tavşançalı, kuzeybatısında Mazıkıran (rakım: 1800'dür) mıntıkaları ile çevrili bulunan bölgede mermer yatakları bulunmaktadır. Kızılburun Köyü'nün güneyinde (2 km.'lik mesafede)de mermer bulunmaktadır. Bu bölgede yine MTA tarafından Petrol araştırmaları yapmıştır. Sonucun ne olduğu ise tamamen belli değildir.

Köy halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Kuru tarım yapılmakta ve köy halkı yeterli olan tarım ve hayvancılığı çeşitli nedenlerden dolayı yapamamakta ve istenilen ölçüde verimi de alamamaktadır. Bu nedenledir ki köy halkının bu konuda desteklenmesi ve tarım ve hayvancılık konusunda gerekli yardımların yapılması zorunludur. Tarım ve hayvancılığın köy halkının ihtiyacına cevap verememesi yüzünden köydeki halkın büyük bir kısmı İstanbul ve diğer büyük şehirlere göç etmişlerdir. Köyde içme suyu sorunu bulunmaktadır. Yol sorunu vardır. İlçe merkezine 12 km.'lik mesafede bulunan Kızılburun Köyü'nün 8 km.'lik bölümü asfalt geriye kalan 4 km.'lik bölümü ise stabilizedir. Bu yolun asfaltlanmasıyla birlikte kış aylarında kapanmakta olan yolun ulaşım sorunu olmaktan çıkacağı kesindir. Bu köyde Ali Aydoğan, M. Mustafa Kekeç, Şaban Aydoğan, Yemliha Kekeç, Sezenuş Kekeç, Ömer ve Recep Kekeç, Salih Aydoğan sırasıyla muhtarlık yapmışlardır. 1960 yılında 68-70 hane iken 1997 yılı itibarıyle 34 hane kalmış bulunmaktadır. Kızılburun Köyü'nün yıllara göre nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	209
1940	122	129	251
1945	140	142	282
1950	-	-	259
1955	152	137	289
1960	148	140	288
1965	140	151	291
1970	178	165	343
1975	174	138	285
1980	132	138	270
1985	107	108	215
1990	81	82	163
1997	60	63	123

44- KIZILÖREN KÖYÜ

Gürün ilçe merkezinin kuzeyinde yer alan ve 17 kilometre mesafede bulunan Kızılören Köyü, ismini bulunmuş olduğu bölgenin toprağının kırmızı renkten oluşundan almaktadır. Bu köyde eski devirlere ait birçok eski yerleşim birimleri (Ören) bulunması nedeniyle de Kızılören ismini almıştır.

Kızılören Köyü Gürün ilçesinin en eski yerleşim birimlerinden (köylerinden) birisidir. Gerek köyün içinde ve gerekse köyün çevresinde (özellikle de Cıngıllı adı verilen mevkiide) bulunan yerleşim birimlerinin yapısal özellikleri ve burada bulunan eski mezarlıklar, ören yerleri ve tarihi eserler (obsidyen, çakmak taşı, Lkytos cinsi vazo vb. gibi) bu köydeki yaşam sürecinin Geç Kalkolitik çağlara kadar uzanmış olduğunu göstermektedir. Cıngıllı mevkiinde bulunan ören yerinin eski dönemlerde kale olarak kullanılmış olduğu eskiden be-

ri söylene gelen rivayetler arasındadır. Bu bölgede yapılmış olan alelusül kazılarda elde edilen bilgilere göre; Cıngıllı mevkiindeki yerleşim biriminin belirli bir savunma sistemine göre kurulmuş olduğunu göstermektedir. Bu bölgede bulunan kemikten yapılmış iğneler, kaşıklar ve bizler, çeşitli taştan yapılmış (yontularak) aletlerin yanısıra kalın şişe camını andıran Obsidyen adı verilen siyah renkli volkanik camdan yapılmış ve çakmak taşından yapılmış çeşitli aletler bulunmuştur. Bu ve buna benzer malzemelerin bulunması en eski köylerimizden birisi olan Kızılören Köyü'nde Kalkolitik çağ ve Bakır-Taş devri adı verilen Neolotik çağa ait özellikleri gösteren yerleşim birimlerinin bulunmuş olması dolayısıyla, bu yerleşim birimlerinin arasında sokakların bulunması mezarlıkların da (her yerleşim birimindeki) değişiklik arzetmesi bunu doğrulamaktadır. Çünkü Neolotik çağda insanlar ölülerini Anadolu'da Makad/Sedir adını verdikleri yerlere gömüyorlardı. Fakat Kalkolitik çağda ise evlere ait odaların içinde değil, bilakis bu evlerin dışındaki mezarlıklara gömülmeye başlanmıştır.Bu ölü gömme işleri ise bu çağın çeşitli devirlerdeki değişiklikleri arzetmektedir. Örneğin; insanlar özellikle de çocukları yakılarak bir küpün içerisine konur böylece bir mezara yuvarlak (daire) şeklinde bir çukura konulur üzerine de daire şeklinde küçük taşlar dizilmek suretiyle gömülürken, daha sonraki dönemlerde bu ölüler yakılmadan yerleşim birimlerinin yakınlarına (mezarlığa) gömülüyordu. Bugün Tohma Havzası'nda bulunan çoğu yerdeki bu tip mezarlıklar hep bu dönemlere ait olan yerlerdir. Bu nedenledir ki Kızılören Köyü'nde tarihsel süreç içerisinde birçok ulusun yaşamış olduğu bir köydür.

Eski dönemlere ait olarak Kızılören Köyü'nün Karayar mevkiinde eski yerleşim birimi ve mezarlıklar bulunmaktadır. Cıngıllı mevkiinde kale denilen yerde tarih öncesi çağlara ait olan yerleşim yerleri bulunduğu gibi, İncesu-Davulhüyük-Kızılören Köyü arasında "Davulderesi" adı verilen yerde de eski yerleşim birimlerinin kalıntıları bulunmaktadır. İncesu Köyü'nün güneydoğusunda ve Kızılören'in güneybatı kesiminde Şuğul Deresinin başlangıcında eski dönemlere ait bir kale ve eski surlar ile yerleşim yerleri bulunmaktadır. Yine "Memişören" adı verilen yerde de eski ören yerleri bulunmaktadır. Bütün bunlar gözönüne alındığında Kızılören Köyü'nde birçok ulusun yaşamış olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

İdari yönden Gürün Merkez Bucağına bağlı bulunan Kızılören Köyü 1960 yılında 50/60 hane iken 1997 yılında ancak 40 hane kadar kalmıştır. Bu köyde de göç olayı vardır. Ankara, İzmir, İstanbul vb. gibi büyük şehirlere göç edenler bulunmaktadır. Fakat Gürün ilçesinin diğer köylerine göre en az göç olayı yaşanan köylerimizden birisidir. Çünkü bu köydeki toprak verimli ve tarım ve hayvancılık diğer köylerimize göre daha iyi bir şekilde yapılmaktadır. Kızılören Köyü'nde yaşlıların anlatmış olduklarına göre "bugün de adı Seksenveren" mevkiinde eskiden bire seksene kadar topraktan verim alınabilirmiş. Bugün ise tarım ve hayvancılık teşvik edilmesiyle bu orana ulaşılacağı mutlaktır.

Kızılören Köyü'nün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Su çok az olduğundan sulu tarım yapılamamaktadır. Genelde buğday, arpa, nohut vb. gibi tarımsal ürünler yetiştirilmektedir. Diğer köylerimize göre bu köyde koyunculuk gelişmiş durumdadır. Arazinin darlığı nedeniyle hayvanlara ait yiyecek ihtiyacı dışarıdan temin edilmektedir. Çok güzel peynir, yoğurt, pestikan, tarhana, tereyağı vb. gibi hayvansal gıdalar üretilmekte ve satışa sunulmaktadır. Tiftik şapka üretiminde bu köyümüz iddialıdır. Kadınlar ise kış aylarında dantela, yün çorap, kilim vb. gibi el işleri yaparak ev ekonomisine katkı sağlamaktadırlar.

1972 yılında YSE tarafında köye bir adet çeşme yapılmış olup bu su yetersiz olduğundan 1996 yılında köyün içerisinde çıkarılan artezyen kuyu suyu evlere kapalı su şebekesi olarak getirilmiştir.

Ancak bu su da yetersiz kalmaktadır. Elektirik köye 1986 yılında gelmiş, telefon ise her eve 1987 yılında gelmiştir. Köyün ilkokulu 1960 yılında köy halkı tarafından yaptırılmış olan ahşap binanın yerine devlet tarafından lojmanlı olarak iki derslikli 65 öğrenci kapasiteli bir ölkokul yaptırmıştır. Köyde iki adet öğretmen bulunmaktadır. Köyün camisi ise ahşap bina olarak 1961 yılında yapılmıştır. 1987 yılında da köyün imamı Mehmet Ali Öz'ün önderliğinde cami lojmanı yapılmıştır. Köyün ihtiyaçları ise "Salma usulü" ile karşılanmaktadır. Köy Muhtarlığı 1960 yılından 1997 yılına kadır H. Nail Kayapınar tarafından yürütülmüştür. Köyün yolu 1996 yılında asfaltlanmıştır.

Kızılören Köyü halkı yurdun çeşitli bölgelerinden gelerek yerleşmişlerdir. Bu köyde yaşayanlardan;

Meşkolar (Üçpınar) Kırşehir'in Çelebi bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Aşudular (Aşudu) Darende'nin Aşudu bölgesinden gelmişlerdir.

Uzunkasımoğlulları (Kasım) Gürün ilçesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Kadılar (Yiğittürk) Gürün ilçesi merkezinden gelmişlerdir.

Hekimhanoğulları (Kaya) Malatya'nın Hekimhan bölgesinden gelmişlerdir.

Haytapaşalar/Fadimeler (Kayapınar) İncesu Köyü'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	103
1940	70	64	134
1945	84	80	164
1950	-	-	104
1955	96	91	187
1960	101	97	198
1965	115	112	227
1970	95	97	192
1975	91	87	178
1980	101	91	192
1985	98	102	200
1990	89	107	196
1997	112	111	223

45- KIZILPINAR

Gürün İlçesi'nin kuzeybatı kesiminde, 31 km. uzaklıkta bulunan Kızılpınar Köyü, ismini, köy halkının içmesuyu ihtiyacını karşılamakta olan çeşmenin bulunduğu yerin kızıl (kırmızı) oluşundan almaktadır.

İdari yönden Yazyurdu Nahiyesi'ne bağlı bulunan Kızılpınar Köyü'nün tarihi çok eskidir. Köyün hemen kuzeyinde, Poyrazpınarı mıntıkasında çok eski bir yerleşim yeri kalıntısı mevcuttur. Köyün batısında (Hüyüklüyurt) ile Kızılpınar arasında) Mezarlıpınar mevkiinde ve güneyinde de "Bağlamın yeri" mevkiinde eski yerleşim birimleri bulunmaktadır. Köyün kuzey kesiminde yeralan ve Örenyurt adıyla bilinen yerde de eski yerleşim birimleri ve eski bir kilisenin kalıntısı halen varlığını sürdürmektedir. Bu tarihi kalıntılardan anlaşıldığına göre de Kızılpınar tarihin her devrindeki ulusların yerleşim alanı olmuş olduğu anlaşılmaktadır.

Kızılpınar Köyünün doğusunda yöre halkınca kutsal olduğu kabul edilen ziyaret yeri adı verilen yerde eskiden adak kurbanları kesilir ve yağmur duasına çıkılırdı. Burada şehitlerin yatmış olduğu halk tarafından çeşitli rivayetlerle anlatılmaktadır.

Kızılpınar Köyü halkı da yurdun çeşitli bölgelerinden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Köy halkından:

Köralioğulları (Kaya) Malatya Akçadağ bölgesinden gelmişlerdir.

Seyidoğulları (Kızılpınar) Malatya bölgesinden gelmişlerdir.

Kürklüler (Kürklü) Ankara'nın Haymana/Kanlıkışla bölgesinden gelmişlerdir.

Doğanlar (Doğan) Malatya bölgesinden gelmişlerdir.

Canbolatlar (Canpolat) Ankara'nın Haymana bölgesinden gelmişlerdir.

Kızılpınar Köyü halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Son yıllarda bu geçim kaynaklarında azalma görülmektedir. Köy halkı ekonomik nedenlerden dolayı başta Ankara, İstanbul, Adana vb. gibi büyük şehirlere göç etmişlerdir.

Kızılpınar köyü halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıkktır. Son yıllarda bu geçim kaynaklarında azalma görülmektedir. Köy halkı ekonomik nedenlerden dolayı başta Ankara, İstanbul, Adana vb. gibi büyük şehirlere göç etmişlerdir.

Kızılpınar Köyünün en önemli sorunlarından birisi su sorunudur. Köy halkının 1957 yılında kendi aralarında imece usulüyle yapmış oldukları içme suyunun devlet kanalıyla kapalı su şebekesi haline getirilerek yeniden düzenlenmesiyle su sorunu çözüme kavuşturulmuş olacaktır.

Kızılpınar köyünün bir başka sorunu da yoldur. İlçe merkezinin 31 km.lik mesafede bulunan Kızılpınar Köyü'nün 23 km.lik bölümü asfalt, geri kalan 8 km.lik bölümü ise stabilizedir. Kış aylarında iklimin kötü geçmiş olduğu her sene bu yol tümüyle kapalı kalmakta ve ulaşım zorluğu çekilmektedir.

Köye elektrik 1982'de, telefon 1984 yılında getirilmiştir. Köyün camisi köy halkı tarafından 1983 yılında, ilkokulu da devlet tarafından 1983 yılında yapılmıştır. Okul ve camiinin lojmanları bulunmaktadır.

1960 yılında 30 hane olan Kızılpınar köyü, 1997 yılı itibariyle 15 hane kalmıştır. Bunun nedeni ise çeşitli yerlere yapılan göçtür. Otuz yıl içerisinde bu köyün nüfusu yüzde elli oranında düşmüş bulunmaktadır.

Yıllara göre nüfusu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927			
1935			83
1940	41	50	91
1945	45	53	98
1950			98
1955	45	39	84
1960	43	42	85
1965	37	31	68
1970	42	56	98
1975	51	51	102
1980	36	48	84
1985	60	40	100
1990	47	63	110
1997	45	54	99

46- KONAKPINAR NAHİYESİ

Gürün İlçesi'nin kuzeyinde bulunan ve ilçe merkezine 30 km. uzaklıkta bulunan Konakpınar Nahiyesi'nin ismi daha önceki yıllarda kış aylarının yoğun geçmiş olduğu dönemlerde köyün eski yerinde bir han bulunmaktaydı.

Kervandaki yolcular daha bu hana ulaşamadan köyün aşağı kısmında bulunan bir derede mahzur kalır ve birçokları da burada boğulur, birçoğu da zor kurtulurlardı. Bu nedenle de bu bölgeye gelen yolcuları (konukları boğarak öldüren anlamına gelen) yoğun kışın boğması nedeniyle "Konukboğan" adı verilmiştir. Daha sonraki yıllarda ise bu isim değişerek yerini "Konakpınar" adını almış bulunmaktadır. Gürün İlçesi'nin merkezle birlikte üçüncü nahiyesidir. 1950 yılında nahiye olmuştur.

Konakpınar Nahiyesi'nin kuzeydoğusundaki "Çevirme mevkiinde" ve kuzeyde yer alan aşçı yurdu mevkiinde ve çiftlik mevkiinde eski ören yerleri bulunmaktadır. Bu yerlerin tarih öncesi çağlara ait olduğu sanılmaktadır. Konakpınar Nahiyesinde eskiden han bulunduğu ve kervan yolunun da üzerinde bulunması nedeniyle çok uğrak bir yer durumunda idi. Bu itibarla da Konakpınar Nahiyesi'nin tarihi çok eskidir.

Böğrüdelik, Çevirme (Behram), Dayakpınar, Dürmepınar, Eskibektaşlı, Gökçeyazı, Karadoruk, Karaören, Mağara, Reşadiye, Sarıca ve Yılanhüyük köy-

leri, Konakpınar Nahiyesi'ne bağlı bulunmaktadır. Konakpınar Nahiyesi'nde Jandarma Karakolu tarım kredi kooperatif mühendislik alanlarında birçok insanlarını yetiştirmiş olan bir köyümüzdür. Profesörlüğe kadar yükselmiş insanları da bulunmaktadır.

Konakpınar Nahiyesi'nde yaşayan halkın;

Kurtoğulları (Karakaya) Malatya'nın Enzük (Ağılbaşı) bölgesinden gelmişlerdir.

İsokahyalar (Aktepe) Malatya'nın Enzük (Ağılbaşı) bölgesinden gelmişlerdir.

Temirağalar (Koca) Yozgat İli Yerköy ilçesinden gelmişlerdir.

Mahleler (Kocak) Erzurum bölgesinden gelmişlerdir.

Kelabular (Şahin) Yukarısazcağız'dan gelmişlerdir.

Gırbıyıklar (Akhüyük) Yukarısazcağız'dan gelmişlerdir.

Seydolar (Akıncı) Darende bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Çelikler (Çelik) Kangal ilçesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Yakuplar (Küçük) Malatya bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

(Güler+Kaplan+Kılıç) Malatya bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Akçadağlılar (Arslan) Malatya'nın Akçadağ bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Konakpınar Nahiyesi'nde de oldukça göç olayı yaşanmaktadır. Köy arazisinin darlığı ve gittikçe tarım ve hayvancılığın ölmesiyle birlikte ekonomik nedenlerden dolayı köyde yaşayanların büyük bir çoğunluğu göç etmiş durumdadırlar. İstanbul, Ankara, İzmir, Adana vb. gibi büyük şehirlere göç ederek buralara yerleşmişlerdir. İstanbul'da yaşayanlar, kendi aralarında "Konakpınarlılar Derneği" adı altında bir dernek kurmuşlardır.

Konakpınar Nahiyesi 1960 yılında 90 hane iken, 1997 yılı itibarıyle 21 hane ev kalmıştır. Konakpınar Nahiyesi'nin yıllara göre nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	341
1940	195	187	382
1945	182	221	403
1950	-	-	467
1955	223	243	466
1960	264	285	549
1965	305	310	615
1970	292	347	639
1975	238	213	451
1980	213	204	417
1985	171	166	337
1990	92	113	205
1997	69	73	142

Konakpınar Nahiyesi'nde bir camii ve lojmanı vardır. İlkokul ve lojmanı var. Sağlık Ocağı ve lojmanı vardır. Nahiyede bir tane de tarım kredi kooperatifi bulunmaktadır. Köydeki Jandarma Karakolu 1942 yılında kurulmuştur.

Köy halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Köyde kuru tarıma dayalı üretim yapılmaktadır. Arpa, buğday, çavdar vb. gibi tahıllar yetiştirilmektedir. Fakat gerekli tarımsal faaliyettler tamamıyla yapılamamaktadır. Hayvancılıkta gittikçe verim düşmektedir. Gerekli tedbir ve teşvikler yapılmadığı takdirde köydeki nüfusun geri kalanının da göç edeceği kesindir. Konakpınar Nahiyesi tarım ve hayvancılık konusunda gerekli teşvikin yapılmasıyla eski dönemlerdeki nüfus yoğunluğuna kavuşabilecek köylerimizden birisidir.

Köyün diğer sorunlarından en önemlisi içme suyu sorunudur. Köydeki içme suyu yetersiz kalmaktadır. Eğer köyün boğaz mevkiinde ve Karapınar ve Poyrazpınarı mevkiindeki sular değerlendirilerek köy içme suyunun kapalı su şebekesi haline getirilmesiyle birlikte su sorunu tamamıyla çözüme kavuşturulabilecektir.

Köy yolunun 1.5 km.'lik mesafesi Karayollarına bağlı olduğu halde halen stabilizedir ve asfaltlanmamıştır. Kış aylarında bu yol kapalı kalmaktadır.

47- KOYUNLU (GELLOŞ) KÖYÜ

İlçe merkezine 56 km.'lik mesafede bulunan ve Gürün ilçesinin kuzeybatısında yer alan Koyunlu Köyü'nün eski ismi GELLOŞ'tur. Gelloş kelimesinin anlamı eski Türkçede "ayakkabı tamircisi" anlamına gelmektedir. Daha sonraki yıllarda ise bu ismi değiştirilerek KOYUNLU Köyü denmiştir. Bunun nedeni ise bu köyümüzün koyun yetiştiriciliğinde iddialı ve söz sahibi olmasından ileri gelmektedir.

Koyunlu Köyü'nde yaşamakta olan aileler yurdun çeşitli yörelerinden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Bunlardan;

Abbikler (Çetinkaya) Sivas Karasar bölgesinden gelmişlerdir.

(Akbulut+Kula+Yıldız+Güneş) soyadını taşıyanlar, Konya, Kırşehir ve Yozgat'ın Yerköy bölgelerinden gelmişlerdir. Korkmaz soyadını taşıyanlardı. Eskihamal'dan gelmiştir.

Tüngür soyadını taşıyanlar da Eskihamal Köyü'nden ve Dırışlar bölgesinden gelmiştir. Demir soyadını taşıyanlar da Malatya'nın Akçadağ bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

56 km.'lik yolun 17 kilometrelik bölümü stabilizedir ve kış aylarında tamamen kapalı kalmaktadır. Gelloş Köyü'nün hane sayısı 1960 yılında 70 iken çeşitli göçlerden sonra 1997 tarihi itibarıyle 17 hane kadar kalmıştır.

Gürünlü şair Zemçi ÇETİNKAYA Gelloş/Koyunlu Köyü'ndendir.

1960 yılında 68 hane olan Gelloş (Koyunlu) Köyü'nde 1997 yılı itibarıyle göçler nedeniyle 27 hane kalmıştır. Yıllara göre nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	424
1940	181	185	366
1945	167	170	337
1950	-	-	431
1955	292	288	580
1960	333	336	669
1975	316	306	624
1970	142	132	274
1975	120	112	232
1980	141	153	294
1985	144	133	277
1990	120	119	239
1997	94	89	183

48- KÜLAHLI KÖYÜ

İlçe merkezinin kuzeydoğusunda yer alan ve Gürün'e 27 km.'lik mesafede bulunan "Külahlı Köyü"nün ismi, eskiden buraya ilk yerleşen insanların başlarına "Külah" adı verilen Türkmen başlığı takmış olmalarından dolayı bu ismi almıştır. Külahlı Köyü halkı Maraş ilinin Elbistan ilçesi Keçemağara Köyü ile Pazarcık ilçesinin Demirciler Köyü'nden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Külahlı Köyü 1935 yılına kadar Yuva Köyü'nün mezrasıydı. Külahlı Köyü'nün Karakepez ve Çalkuyu mevkiilerinde eskiden çok miktarda KİTRE ve burada "At yılkısı" bulunmaktaydı. Külahlı Köyü'nün önünden küçük bir su kaynağı akmakta ve aşağılarda Ayvalı Deresi'ne karışmaktadır.

Külahlı Köyü'nün içinde üç adet YSE tarafından yaptırılmış çeşme bulunmaktadır. Bu çeşmeler de köyün içme suyu ihtiyacını karşılayamamaktadır. Elektrik ve telefon 1987 yılında gelmiştir. Köyde ilkokul mevcuttur. 27 km.'lik Külahlı-Gürün yolunun 17 km.'lik bölümü stabilizedir ve asfaltlanması gereklidir. Çünkü kış aylarında çoğu kez bu yollar kapalı kalmaktadır.

Külahlı Köyü'nde yaşayan sülalelerden:

Dedeler (Demirci) Maraş ili Pazarcık ilçesi bölgesinden gelmişlerdir.

Dışlıklılar (Kaplan+Arslan) Kars bölgesinden Kangal Dışlık'a buradan da Elbistan Keçemağara'ya bu bölgeden de Külahlı Köyü'ne gelerek yerleşmişlerdir.

Naciler (Gölpınar) Maraş ili Pazarcık ilçesinden gelmişlerdir.

Yakuplar (Atmaca) Elbistan'ın Keçemağara bölgesinden gelmişlerdir.

Tatarlar (Tatar) Kırım'dan Kars bölgesine, daha sonra da Külahlı Köyü'ne gelmişlerdir.

Halilbabalar (Elmalıpınar) Elbistan bölgesinden gelmişlerdir.

Külahlı Köyü'nün içme suyu sorunu bulunmaktadır. Köyün batı kesimindeki aşılı mevkiindeki su kapalı su şebekesi haline getirilmiştir. Ancak yetersiz kalmaktadır. Karakoyak mevkiindeki suyun da birleştirilmesiyle ancak içme su-

yu sorunu çözümlenebilecektir. Köyde tarım arazisi çok fakat kuru tarımın yapılması yeterli kredi ve teşviki alamayışı güber vb. gibi konularda da gerekli yardımı alamayışı nedeniyle üretimi bir türlü artıramamaktadır. Halbuki tarım ve hayvancılığın artırılması için gerekli teşvikler ve destekler köy halkına yapılmış olsa hem köydeki göç engellenmiş olacak ve hem de köy halkının ekonomik gücü artırılmış olacaktır.

1960 yılında 67-70 hane iken 1997 yılı itibarıyle 38 hane kalmış olan Külahlı Köyü'nde de çok yoğun göç olayı yaşanmaktadır. 1997 yılı E.T.F. sonuçlarına göre 63 kadın, 78 erkek, topplam 141 nüfusa sahip olan Külahlı Köyü'nün yıllara göre nüfusu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	199
1940	116	129	245
1945	150	171	321
1950	-	-	361
1955	182	217	399
1960	202	214	416
1965	209	221	430
1970	170	207	377
1975	128	152	289
1980	143	156	299
1985	143	141	284
1990	91	101	192

49- KÜRKÇÜ KÖYÜ

Gürün ilçesinin kuzeybatı kesiminde yer alan ve ilçe merkezine 52 km.'lik mesafede bulunan Kürkçü Köyü, Aşağıkürkçü ve Yukarıkürkçü olmak üzere iki köyden oluşmaktadır. Aşağıkürkçü Köyü Gelloş (Koyunlu) Köyü'nün mezrası durumundaydı. Kürkçü Köyü'nün ismi, daha önceleri burada yaşamakta olan Ermeniler'den bu bölgeyi satın alarak buraya yerleşen zengin birisi olan ve Kürkçüoğlu olarak da bilinen bu zatın isminden almıştır. 1960 yılında 30 hane iken 1997 yılı itibarıyle üç han Yukarıkürkçü'den, yedi hane de Aşağıkürkçü Köyü'nden kalmıştır. 1997 yılı E.T.F. sonuçlarına göre de Yukarıkürkçü Köyü'nde 4 erkek, 3 kadın, toplam 7 kişilik nüfusa sahip bulunurken, Aşağıkürkçü Köyü'nde de 11 erkek, 7 kadın, toplam 18 kişi yaşamaktadır.

Kürkçü Köyü'nde camii bulunmakta ve ilkokulu devlet tarafından yaptırılmıştır. Fakat göçler nedeniyle öğrenci bulunmadığından köy ilkokulu kapalı durumdadır. Köyün en büyüksorunlarından birisi içme suyu sorunu diğeri de yol sorunudur. İlçe merkezine 52 km.'lik mesafede bulunan Kürkçü Köyü'nün 39 km.'lik bölümü asfaltlı yol, diğer kısmı 18 km.'lik bölümü de stabilizedir. Kış aylarında ise tamamen kapalı kalmaktadır. Köy halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır.

Kürkçü Köyü'nün doğu kesiminde bulunan Çukuryurt mevkiinde tarih öncesi çağlara ait olduğu sanılan iki yerde eski yerleşim yerlerinin kalıntıları bulunmaktadır. Çorakyurt mevkiinde de tarih öncesi dönemlere ait birtakım mezarlıklar ve yine ören yerleri bulunmaktadır. Sünbüllü Dağında da en azından 500 adet koyunun sığacağı kadar büyüklükte bir doğal mağara bulunmaktadır.

Kürkçü Köyü halkının büyük bir kısmı Azerbaycan, Bakü-Tiflis bölgesinden gelerek bu köye yerleşmişlerdir. İlk önce Kars ve Erzurum bölgesine yerleşmişler, daha sonra da 1914 yılında da Rusların Erzurum'u işgal etmeleri üzerine bu bölgeye gelerek yerleşmişlerdir.

Kafkas (Azeri) halkından olan bu köyümüzün halkının baş yemekleri HINGEL'dir. Bu köyde yaşayanlardan;

Mehmetkişiler(Soğukbulak)

Caferoğulları (Aktaş)

Efendievi (Çakmak)

Kurbankişiler (Atmaca)

Sarıosmanoğulları (Güldü+Tok+Kök)

Bu ailelerin tümü de Azerbaycan bölgesinden gelerek Kürkçü Köyü'ne yerleşmişlerdir.

Kürkçü Köyü'nün yıllara göre nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	-
1940	38	40	78
1945	27	35	62
1950	-	-	79
1955	47	59	106
1960	60	68	128
1965	53	49	102
1970	65	68	133
1975	65	67	132
1980	96	75	171
1985	53	47	100
1990	8	12	20
1997	15	10	25

50- OSMANDEDE/KÖTÜKÖY KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin kuzeybatı kesiminde, 30 km. uzaklıkta bulunan Osmandede Köyü'nün ismi, bu köyün mezrası olan Kışla'da yaşamış ve çevrede saygınlığı olan Osman Dede'nin ismi verilmiştir. Daha yakın zamanlara kadar "Kötüköy" olarak bilinen bu köyümüzün ismi sonradan değiştirilmiştir.

Tarihinin her döneminde eski ticaret ve kervan yolunun özellikle de Malatya-Kayseri yolunun üzerinde bulunmuş olması nedeniyle her zaman için bir yerleşim yeri ve uğrak yeri olmuştur. Osmanlı İmpparatorluğu zamanında (II.

Abdülhamit devrinde) bu köyde bir askeri kışla bulunmaktaydı. Yolların kontrolünün daha iyi yapılması ve bölgede bulunan Ermeniler'in hain saldırılarından yöre halkının korunması için bir askeri kışla da yine II. Abdülhamit zamanından beri açık bulunan devlet harası olan Salyurt mıntıkasında bulunmaktaydı. Daha sonraki yıllarda bu askeri kışlalar kaldırılmıştır.

Osmandede Köyü, Tohma Suyunun kenarında kurulmuş olması nedeniyle çayırlığı bol bir köyümüzdür. Bu nedenle hayvancılık için pek elverişli bir yerdir. Yakın zamana kadar Malatya'da merkezi bulunan Hara çiftliğinin bir şubesi durumundaydı. Kış aylarında devlet harasının koyun, koç ve atları bu köyde bulunan ahır ve ağıllarda beslenir yaz aylarında da Salyurttaki harada otlatılırdı. Hara kaldırılınca buradaki çayırlıklar da Osmandede köylülerinin eline geçmiş oldu böylece köyde tarımdan ziyade hayvancılık artmaya başlamıştır.

Osmandede Köyü'nün konumu aynı Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinin birinci ciltinde bahsetmiş olduğu Besni yakınlarındaki at, katır, koyun ve develerin yetiştirilmiş olduğu (Sayfa 350'dedir) Osmandede köyüne benzemektedir...

Osmandede Köyü halkı Kafkas kökenlidir ve Karakalpak/Karapapak adı verilen oymağa mensup kişilerden oluşmaktadır. Soyadı kanunundan sonra (Güler, Koyuncu, Çoban, Taştan .....vb.) gibi soyadlarını almışlardır.

Osmandede Köyü'nde göç olayı varsa da küçük boyutta kalmıştır. Kötüköylü'nün nüktedanlığı ve hazır cevaplılığı Gürün yöresinde meşhurdur... 1960'da 40 hane iken 1997 yılı itibarıyle 38 hane kalmıştır. Yıllara göre Osmandede Köyü'nün nüfus tablosu şöyledir.

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	-
1940	29	33	62
1945	44	45	89
1950	-	-	107
1955	63	61	124
1960	67	57	124
1965	87	72	159
1970	85	76	161
1975	66	62	128
1980	60	67	127
1985	73	58	131
1990	52	64	116
1997	108	126	234

51- REŞADİYE (GAVURÖREN) KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin kuzey kesiminde yer alan ve ilçe merkezine 22 km.'lik uzaklıkta bulunan Reşadiye Köyü'nün 4 km.'lik bölümü stabilize olması nedeniyle kış aylarında kapanmaktadır. Bu nedenle de bu yolun bir an önce asfaltlanarak karayollarına bağlanmasıyla Sivas-Gürün arasında bir başka yolun da ulaşıma tamamen açılması sağlanmış olacaktır. Çünkü Sivas veya Kangal'dan

gelerek Kayseri'ye gitmek isteyen bir taşıt sahibi Yılanhüyük yolunda ayrılarak Reşadiye-Davulhüyük yoluyla İncesu Köyü'nden Kayseri asfaltına ulaşarak böylece aradan 30 km.'lik bölümlük yolunu kısaltmış olacaktır.

Köyde camii yoktur. İlkokul 1944'de yapılmıştır. Daha sonra da 1967 yılında devlet tarafından betonarme bina olarak lojmanı bulunan üç derslikli bir ilkokul yapılmıştır. Fakat 1997 yılı itibarıyla öğrenci yetersizliğinden eğitim ve öğretime kapalıdır. Köy arazilerinde örneğin Akpınar, Körpınar, Hacıbektaşyurdu, Yukarıpınar vb. gibi mıntıkalarda artezyen kuyularının açılarak tarım arazilerinin sulanması rahatlıkla sağlanabilecek kapasiteye suların bulunmuş olduğu yapılan incelemelerde anlaşılmış olup gerekli hizmetin yapılmasını köy halkı büyük bir ümitle beklemektedirler.

Reşadiye Köyü halkı da yurdun çeşitli bölgelerinden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Örneğin; Çorumlular (Kayık), Tokat, Zile (Aköz Köyü'nden) ve Reşadiye İlçesi'nden gelmişlerdir. Boççolar (Koç) Malatya'nın ENZEK bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Alokahyalar (Coşkun) Elazığ'ın Harput İlçesi bölgesinden gelmişlerdir. Reşadiye Köyü 1960 yılında 45-50 hane iken 1997 yılı itibarıyle 8 hane kalmıştır.

Reşadiye Köyü halkından istiklâl Harbi'ne katılanların sayısı 20 kişinin üzerindedir. İsmail Kayık ve Abidin Güzel Rusya'ya esir düşmüş olup buradan geri dönememişlerdir... Boççolar (Koç) Malatya'nın Enzek bölgesinden gelmişlerdir. Partmamolar (Kaya) Malatya'nın Enzek bölgesinden gelmişlerdir.

Gürün'lü şair Mehmet Koç, bu köyden doğmuştur.

Yıllara göre nüfusu şöyledir;

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	254
1940	108	137	245
1945	123	161	284
1950	-	-	267
1955	149	147	296
1960	137	140	277
1965	147	155	302
1970	88	111	199
1975	63	64	127
1980	67	53	120
1985	56	42	98
1990	29	34	63
1997	15	18	33

52- SARICA KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin kuzeydoğusunda yer alan, ilçe merkezine 43 km.'lik mesafede bulunan Sarıca Köyü idari yönden Konakpınar Nahiyesi'ne bağlıdır. Kangal Balıklı Tohma Irmağı içinden geçmektedir. Bu nedenle de Sarıca Köyü'nde sulu tarım yapılmaktadır. Sebze ve meyvecilik son yıllarda daha da art-

mıştır. Yapılan sera çalışmaları da olumlu sonuçlar vermiş durumdadır. Sarıca Köyü'nde bir ilkokul ve bir de ortaokul bulunmaktadır. Bir okul da mezrası olan Tökler'de bulunmaktadır. Köyde Tökler mezrasında ve Sarıca merkezde olmak üzere iki tane camisi ve bir de Kur'an kursu bulunmaktadır.

Sarıca Köyü halkının çok büyük bir bölümü Adana ve Hatay bölgelerinden Kırıkhan bölgesinden gelmişlerdir. Tökoğulları olarak bilinen bu oymak soyadı kanunundan sonra (Yılmaz+Türk+Karakuş+Akmaz+Çalışkan vb.) gibi soyadları almıştır. İbrahim Kayalar (Gazi) ise Sivas Elbey bölgesinden buraya gelmiştir.

Sarıca ve Tökler'de toplam nüfus; kadın: 611, erkek: 571, toplam nüfus: 1182 kişidir. Hane sayısı ise Sarıca merkezden 1997 yılında 50 hanedir. Töklerde ise 93 hanedir. Sarıca merkezin nüfusu kadın 152, erkek 146, toplam nüfusu 298'dir. Tökler mezrasının ise 884 toplam nüfusu olup bunun 459 adedi kadın, 525 adedi erkektir. Diğer yıllara göre de Sarıca Köyü'nün Tökler mezrasıyla birlikte nüfusu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	355
1940	178	195	373
1945	175	173	368
1950	-	-	437
1955	261	265	526
1960	347	338	685
1965	356	374	730
1970	371	415	786
1975	481	436	917
1980	428	499	927
1985	516	471	987
1990	423	490	913
1997	571	611	1182

53- SULARBAŞI (AŞAĞI SAZCAĞIZ) KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin kuzeyinde yer alan ve 13 km.'lik mesafede bulunan Sularbaşı Köyü'nün ismi Suçatı Kasabası'nda karışmakta olan Sazcağız suyunun bir bölümünün bu köyde çıkmış olmasından çok güzel suyu ve alabalığı olan bir köyümüzdür. Önceki ismi Aşağısazcağız'dır. Fakat bu isim daha sonradan değiştirilmiştir. Eski ismi Sadıkağa olan Pınarönü Mahallesinde giden Sularbaşı Köyü halkının hepsi de bir oymağa mensup olan kişilerdir. IV. Murat zamanında Sarıosmanuşağı adındaki oymağın Aşağısazcağız'da bulunan hanın korunması ve muhafazası için bu bölgeye iskan edilmişlerdir. Bu oymağa mensup kişiler soyadı kanunu esnasında da bir kısmı ÖZPINAR, bir kısmı KÜÇÜK bir kısmı da ÖZTÜRK soyadını almışlardır.

Sularbaşı Köyü'nde IV. Murat zamanında bir han bulunmakta idi. Ve burası da eski ticaret ve kervan yolunun üzerinde eskiden beri bilinen ve kullanılmakta olan bir yerleşim alanıdır.

Sularbaşı Köyü halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Aynı zamanda sulu tarım da yapılmaktadır. Son yıllarda alabalık üretimi artırılmıştır. Sebze ve meyve üretimi son yıllarda artma eğilimine girmiştir. Bu köyümüzde göç olayı diğer köylere göre çok azdır. Burada göç edenler, başta Bursa, Ankara, İzmir, İstanbul vb. gibi büyük şehirlere göç ederek yerleşmişlerdir.

1997 yılında 79 hane olan Sularbaşı Köyü'nün yıllara göre nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	274
1940	128	144	272
1945	144	13	282
1950	-	-	441
1955	211	192	403
1960	242	217	459
1965	240	244	484
1970	221	228	449
1975	191	198	389
1980	205	232	437
1985	248	236	484
1990	184	211	395
1997	196	184	380

54- TEPECİK KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin güneydoğu kesiminde ve 24 km. uzaklıkta bulunan Tepecik Köyü'nün ismi, köyün hemen yanında bulunan tepeden almaktadır. Bizans İmparatorluğu ve Geç Roma dönemine ait birçok para ve altın sikkeler bulunmuştur. Halen bir vatandaşımızın ağıl ve ahırında Bizans dönemine ait çeşitli mozaikler bulunmuştur. Sebze ve meyve üretimiyle meşhur olan bir köyümüzdür. Son yıllarda tarım ve hayvancılık artamaya başlamıştır.

Tepecik Köyü'nde yaşamakta olan halk genelde doğu bölgelerimizdeki yörelerden gelmişlerdir. Bunlardan:

Mandolar (Güneş) Elazığ Maden İlçesi bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Kırdolar (Ayçiçek) Elazığ Maden İlçesi bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Alolar (Gündoğan) Elazığ Maden İlçesi bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Çolaklar (Demir) Elazığ Maden İlçesi bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Çolaklar (Duman) Elazığ Maden İlçesi bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Omarlar (Karakaya) Elazığ Maden İlçesi bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Keklikler (Keklik) Elazığ Maden İlçesi bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Mandolar (Kaya) Elazığ Maden İlçesi bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Atalanlar (Atalan) Elazığ Maden İlçesi bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Kırdolar (Tepecik) Elazığ Maden İlçesi bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Nasırlar (Alagöz) Maraş Pazarcık İlçesi bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Duranlar (Çiftçi) Gürün İlçe Mahgen/Ağaçlı Köyü'nden gelmişlerdir.

Alluklar (Pala) Gürün İlçe Mahgen/Ağaçlı Köyü'nden gelmişlerdir.

Hamitler (Yorgancı) Darende İlçesi'nin Aşudu bölgesinden gelmişlerdir.

Dımmıklar (Akpınar) Darende İlçesi'nin Dumanlı bölgesinden gelmişlerdir.

Bulutlar (Bulut) Darende İlçesi'nin Dumanlı bölgesinden gelmişlerdir.

Tellolar (Çaylak) Malatya (Darende) Selimli bölgesinden gelmişlerdir.

Sağırlar (Kılıç) Malatya (Darende) Selimli bölgesinden gelmişlerdir.

Mahmutlar (Kara) Malatya (Darende) Selimli bölgesinden gelmişlerdir.

Poşşuklar (Paşaoğlu) Malatya (Darende) Selimli bölgesinden gelmişlerdir.

Yıldızlar (Yıldız) Elbistan İlçesi Keçemağara bölgesinden gelmişlerdir.

Yıldırımlar (Yıldırım) Mahgen bölgesinden gelmişlerdir.

Karakuş+Ulupınar+Çelik soyadını taşıyanlar da Diyarbakır Ergani'den gelmişlerdir.

Avcu+Uluçay+ Darende Dumanlı bölgesinden gelmişlerdir.

Yaman (Güccükler) Malatya Akçadağ bölgesinden gelmişlerdir.

Akuklar (Karataş) Elbistan bölgesinden gelmişlerdir.

Tepecik Köyü'nde de göç olayı yaşanmaktadır. 1960 yılında 320 hane olan Tepecik Köyü 1997 yılı itibarıyle 220 hane kadar kalmıştır. Yıllara göre nüfus tablosu şöyledir:

Tepecik Köyüne elektrik 1983 yılında, telefon 1990 yılında, kapalı su şebekesi 1995'de, camilerin birisi 1930 yılında, diğeri de 1988 yılında yapılmıştır. Köyde bir ilkokul ve bir tane de Ortaokul bulunmaktadır. Köy ilkokulu 1966 yılında yapılmıştır. Ortaokul ve İlkokulun lojmanları bulunmaktadır. Köyde sağlık evi bulunmaktadır.

Köy halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılık, aynı zamanda sebze ve meyveciliktir. Kayısı yetiştiriciliği son yıllarda artma eğilimindedir. Sebze meyve üretimi de yine artmaya başlamıştır.

Köyün belli başlı sorunlarından birisi yol sorunudur. İlçe merkezine 24 km.lik mesafede bulunan Tepecik Köyünün 16 km.lik bölümü Malatya-Kayse-

ri asfaltı üzerinde olması nedeniyle asfaltlıdır. Geri kalan 8 km.lik bölümü ise stabilizedir. Bu yol kış aylarında kapalı kalmasa da çamur olması nedeniyle ulaşım zorluğu çekilmektedir. Bu nedenle de bu yolun asfaltlanması gerekmektedir.

Köydeki sebze, meyve üretiminin artırılması konusunda ve tarım ve hayvancılığın gerekin ölçülerde yapılmasının sağlanması için köylüye devlet tarafından gerekli ve yeterli teşviklerin verilmesi böylece desteğin sağlanmasıyla birlikte Tepecik köyü ekonomik yönden çok gelişmiş bir köyümüz halini alacaktır. Ayrıca köyün arazisi içerisinde bulunan demir, bakır, çinko madenlerinin de değerlendirilmesi için gerekli etüd çalışmalarının bir an önce başlatılması şarttır. Gökppınar suyunun değerlendirilmesiyle Tepecik Köyünün arazisinin büyük bir kısmının da tarıma geçirileceği elbetteki mümkündür.

Yıllara göre Tepecik köyünün nüfusu şöyledir;

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	314
1940	163	200	363
1945	199	230	429
1950	-	-	518
1955	276	298	574
1960	358	334	692
1965	421	396	817
1970	417	426	843
1975	504	476	930
1980	517	538	1050
1985	637	637	1274
1990	855	798	1653
1997	644	601	1245

55- YAYLACIK KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin güneybatı kesiminde yer alan ve ilçe merkezine 32 km.'lik mesafede bulunan Yaylacık Köyü'nün ismi, daha önceki yıllarda Türkmenler (Yörükler) bu bölgeyi yayla olarak kullanır ve kış aylarında güney bölgelerine göç ederken yaz aylarında da koyunlarını buradan otlatmış oldukları ve yayla yeri olarak kullanmış oldukları için bu ismi almıştır. Aşağı ve Yukarı Yaylacık Köyü olmak üzere iki tane, Yaylacık Köyü bulunmaktadır. Aşağı Yaylacık Köyü, Yukarı Yaylacık Köyü'nün mezrasıdır. Yukarı Yaylacık Köyü muhtarlıkla idare edilmektedir.

Yaylacık Köyü, yaklaşık olarak 300 senelik mazisi olan bir köyümüzdür. 1900'lü yılların başında 25 hane iken 1997 tarihi itibariyle Aşağı Yaylacık'ta 3 hane Yukarı Yaylacık'ta 4 hane kalmıştır. Gürün İlçesi'nin köylerinde yaşamakta olan yoğun göç olayı bu köyümüzde de yaşanmaktadır. Yaylacık Köyünden göç edenler Ankara, İstanbul, İzmir, Maraş vb. gibi büyük şehirlere giderek

yerleşmişlerdir. Köyde yaşayanların geçim kaynakları ise tarım ve hayvancılıktır. Köyde kuru tarım yapılmakta ve ancak arpa, buğday vb. gibi tahıl üretimi yapılmaktadır. Toprağı zaten tarıma da elverişli değildir. Hayvancılık üretimi ise her geçen gün gittikçe daha da azalmaktadır.

Yaylacık köylerinde yaşamakta olanlar Sinemli aşiretine mensup olan ailelerden gelmektedirler. Aşağı Yaylacık'ta oturanlardan Alolar (Kaya) ve Sülolar (Solu) Gürün İlçesi'nin Yaylacık köyüne gelmeden önce Elbistan ilçesinin Gücük köyünden ilk önce Karapınar köyüne gelmişler. Daha sonra da buradan Yaylacık köylerine gelerek temelli yerleşmişlerdir.

Demir, Kuz, Babür, Ülkü, Yılmaz, Şahan gibi soyadını taşıyanlarda Elbistan bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

1960 yılında Aşağı Yaylacık ve Yukarı Yaylacık köyleri toplam 45 hane iken 1997 yılı itibariyle Yukarı Yaylacık 12 hane, Aşağı Yaylacık köyü 3 hane kalmıştır. Göçler nedeniyle İstanbul, Ankara, Bursa, Maraş gibi büyük şehirlere göçerek buralara yerleşmişlerdir. 1997 yılı itibariyle de Aşağı Yaylacık Köyünde 9 kadın, 7 erkek, toplam 16 kişi bulunurken, Yukarı Yaylacık Köyünde 13 kadın, 25 erkek olmak üzere 42 kişi bulunmaktadır. Aşağı ve Yukarı Yaylacık köylerinin toplam nüfusu (1977 yılında) 58 kişidir.

Yıllara göre Yaylacık Köyü nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1935	-	-	132
1940	62	72	134
1945	75	66	130
1950	-	-	204
1955	136	130	266
1960	127	123	250
1965	137	145	282
1970	111	137	248
1975	121	151	272
1980	125	134	259
1985	106	110	216
1990	69	64	133
1997	32	26	58

56- YAZYURDU/CELİKANYURDU NAHİYESİ

Gürün İlçe merkezinin kuzeybatı kesiminde yer alan ve ilçeye 39 km.lik mesafede bulunan Yazyurdu Nahiyesi'nin eski ismi CELİKAN YURDU/Celikanlıyurdu'dur. Bu köyü Celikanyurdu denmesinin nedeni ise; "Çevik ve atılgan" anlamına gelen ve buraya gelerek 1784 yılında yerleşik düzene geçen, Malatya'nın Celikan bölgesinden gelen oymağın isminden almıştır. Celikan Aşireti daha önceleri bu bölgelere göçebe bir halde gelerek yaz aylarında koyunlarını otlatır, kış aylarında da tekrar buradan göç ederlermiş. Osmanlılarda aşiret-

leri iskan teşebbüsüyle birlikte bunlar da artık yerleşik düzene geçerek bu köye yerleşmişler, ardından da diğer aşiretlerden buraya gelerek yerleşenler olmuştur. Yazyurdu 1955 yılında nahiye, 1960 yılından beri de bucak merkezi durumundadır.

Celikanlı Yurdu Gürün ilçesinin en eski yerleşim birimlerinden birisidir. Çünkü köyün içinde ve gerekse yakın bölgelerinden birçok eski yerleşim yerleri/kalıntıları bulunmaktadır. Örneğin "Ali Beğ Yurdu" adı verilen yerde eski bir ören yeri ve kilise kalıntısı bulunmaktadır. Yazyurdu'nun güneyinde Belpınarı adı verilen yerde de eski bir ören yeri bulunduğu gibi "Büyük" adı verilen eski bir tarihi yer var. Kevenli dere mevkiinde de eski bir yerleşim yeri ve kale kalıntıları mevcuttur. Yazyurdu ile Göbekören köyü arasında "Berdi Gölü" denilen yerde halk arasında söylenen rivayetlere göre altından bir arslan heykeli bulunmaktadır. Daha önceki yıllarda bu bölgede Hititler'den kalma Taş Arslan heykeli bulunmuş olup, Etnoğrafya Müzesindedir. Berdi Gölü'ne ismini veren BERDİ kelimesi ise bilindiği gibi Orhun Abidelerinde geçmekte olan öztürkçe bir kelimedir. Bu kelimeyle de olsa bu bölge insanının Orta Asya öz kültürüyle iç içe yaşamış ve oralardaki kendine ait olan normları buralara kadar taşımış olduğununn bir göstergesidir. Berdi kelimesi "Kamış" anlamına gelir.

Yazyurdu Nahiyesinin eski yerinde (Şimdiki Sağlık Ocağının yerinde) eski bir yerleşim birimi bulunduğu gibi, bu köyün güneydoğusuna düşen Ören Tarla mıntıkasında da eski ören yerleri bulunmaktadır. Yazyurdu ile Kındıralık/Börklü köyü arasında "Delikli Mağara" adı verilen yerde de tarihi yerler ve eski yerleşim birimlerinin kalıntıları mevcuttur. Yine Yazyurdu Nahiyesi'nin kuzey kısmında "Yeni Çıktı" adı verilen yerde de eski yıllarda bir kilise kalıntısı bulunmuş ve burada eskiden beri "Sıcak su" kış aylarında bile eksik olmazdı. Ancak 1970 yılında meydana gelen depremde bu su her nasılsa kayboldu. Burada hamamlarda kullanılan eski dönemlere ait taşlar bulunmuştur. Halk arasında söylenen rivayetlere bakılırsa Bizanslılar döneminde burada çok büyük bir hamam bulunmakta ve doğal sıcaklığında su kullanılmakta imiş. Köylülerin anlatmış olduklarına bakılırsa bu sudan içenlerde barsak kurtları hemen dökülmekte imiş. Eğer bu durum gerçek ise buradaki sıcak suyun kesinlikle doğal bir kaynak olduğu ve kaplıca suyu olduğu ortaya çıkar.

Yazyurdu Nahiyesinde 1950, 1960, 1970'li yıllarda depremler meydana gelmiş ise de can kaybı olmamış, ancak mal kaybına sebebiyet vermiştir. Bunun üzerine devlet tarafından prefabrik evlere yapılarak vatandaşlara teslim edilmiştir. Burada meydana gelen deprem sebebinin Aygır Gölünnden kaynaklandığı da tesbit edilmiştir. Aygır Gölü köye 500 metrelik bir mesafede bulunmakta ve köyün kuzey batı kesimine düşmektedir. Halk arasında anlatılan rivayetlere göre de burada aygır adı verilen bir mahluk yaşamaktadır. Senede bir iki defa su yüzüne çıkmış olduğunu bizzat yaşlılar tarafından ifade edilmektedir. Yıllardır halk arasında ve Gürün havalisinde "Aygır Gölü Efsanesi" isminde bir de efsane söylenip durmaktadır.

Yazyurdu Nahiyesi'nde eskiden halk arasında Kevenli Dere mevkiinde Mıstığın Ağılı denilen yerdeki çalılık mevkii "ziyaret yeri" olarak bilinir ve halk buraya giderek adak kurbanlarını keser ve şölen düzenlerler ve yağmur duasına da çıkarlardı.

Yazyurdu Nahiyesi'nin yolu 1955 yılında arayollarına bağlanmış olduğu için yol sorunu yoktur. Köyün ilkokulu 1923 yılından beri açık bulunmaktadır. 1964 yılında bir tamirat görmüş olan köyün ilkokulu 1969 yılındaki depremde yıkılmış olduğu için devlet tarafından 1975 yılında prefabrik bina olarak yapılmıştır. Köyde okuma yazma oranı kadınlarda % 95 iken erkeklerde bu oran % 100'dür. Ortaokulu ise 1975 yılında açılmıştır, fakat öğrenci yetersizliğinden dolayı 1985 yılından beri Ortaokul kapalı bulunmaktadır. iki adet okul lojmanı vardır. Köyün camisi 1800'lü yılların başında yapılan ahşab bina yıkılarak yerine 1963 yılında köylü tarafından betonarme şeklinde yaptırılmıştır. Elektrik köyü 1985/86 yılında ve telefon da aynı yıl içerisinde gelmiştir. Köyün içme suyu 1970 depreminden sonra kapalı şebeke halinde yaptırılmıştır. Yazyurdu Nahiyesinde tarihi 100 yılı aşan bir askeri kışla bulunmaktadır. 1997 yılında ise Sağlık Ocağı "Acil Trafik İstasyonu" olarak genişletilmiş bir hale getirilmiştir. Yazyurdu Nahiyesi kurulmuş olduğu günden bu tarafa 50 tane muhtar görev yapmıştır. Yazyurdu Nahiyesi'nin "Sivri mevkiinde" demir madeni bulunmaktadır.

Yazyurdu Nahiyesinin içinden geçen Tohma Çayı üzerine gölet yapılmasıyla köyün büyük bir kesim arazisi sulu tarım yapabilecek kapasiteye geçebilecek durumdadır. Ayrıca Aygır Gölü'nün arazinin sulanmasında kullanılabilmesiyle de bir başka olanak elde edilebilir hale gelmiş olacaktır.

Köyde tarım ve hayvancılık yapılmaktadır. Fakat gerekli teşvikleri alamayan köy halkı kış aylarının da çok ağır geçmesi nedeniyle çok zor durumlarda kalabilmektedir, bu nedenledir ki tarım ve hayvancılık, arıcılık, kilim ve halıcılık vb. gibi yöremize hitap edebilecek ve ekonomisini güçlendirecek teşviklerin yapılması gereklidir. Eski yıllarda bu bölgede çok büyük miktarda keven adlı bitkiden kitrecilik yapılmakta idi. Sanayi mallarının çok güçlü bir ara maddesi/yapıştırıcı olarak köy halkının ekonomisine katkısının sağlanmasıyla da eski imkanlarına köylüler yeniden kavuşmuş olacaklardır.

Yazyurdu Nahiyesi'nde yaşamakta olanlar yurdun çeşitli bölgelerinden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Yazyurdunda yaşayan halktan;

Hayvalılar (Çam) Darende'nin Ayvalı'dan gelmişlerdir.

Habiboğlulları (Bulut) Elbistan İlçesi'nin Karahöyük köyünden gelmişlerdir.

İncikler (İnce) Afşin İlçesi'nin Tatlı köyünden gelmişlerdir.

Tipiler (Tipi) Yozgat/Boğazlayan İlçesi'nin İğdere köyünden gelmişlerdir.

Omarkişiler (Salt) Malatya/Celkan bölgesinden gelmişlerdir. Yozgat/Sarıkaya'dan geldikleri

Kelhüssükler (Kurt) Gürün İlçesi'nin Şuğul mahallesinden gelmişlerdir. Buraya Malatya'dan gelmişlerdir.

Hecinoğulları (Yiğittürk) ve (Deve) ler, Gürün Şuğul mevkiinden gitmişlerdir. Buraya da Hekimhan ve Malatya'dan gelmişlerdir.

Mehmet Çavuşlar (Kara) Sarız "Söbeçimen"den gelmişlerdir.

Omarlar (Doğan) Elbistan'dan gelmişlerdir.

Çakırlar (Çıtak) Elbistan'dan gelmişlerdir.

Malkoçlar (Moğolkoç) Yozgat'tan gelmişlerdir.

Tokuşlar (Tokuş) Darende (Ayvalı/Şeref)den gelmişlerdir.

Minikler (Gök) Elbistan'dan gelmişlerdir.

Çolaklar (Kaya) Maraş bölgesinden gelmişlerdir.

Güllüler (Üçel) Kayseri'nin Sarıoğlan'dan gelmişlerdir.

Poyrazlar (Poyraz) Darende'nin Ayvalı/Şeref'ten gelmişlerdir.

Yahyalar (Uç) Afşin İlçesi'nin Tatlı köyünden gelmişlerdir.

Külekçiler (Şahin) Beypınar köyünden gelmişlerdir.

Yazyurdu Nahiyesinde de oldukça göç olayı fazladır. Ve yurdun çeşitli yerlerine göç etmişlerdir. 1960 yılında 100 hane iken 1997 yılı itibariyle 60 haneye kadar hane sayısı düşmüş durumdadır. Yıllara göre Yazyurdu Nahiyesi'nin nüfus tablosu:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	442
1940	239	230	469
1945	207	249	456
1950	-	-	504
1955 (Nahiye)	372	406	778
1960 (Bucak M.)	254	296	550
1965	268	272	540
1975	249	287	536
1980	246	258	504
1985	238	199	437
1990	132	180	312
1997	172	191	363

57- YELKEN KÖYÜ

Gürün İlçesi'nin güneyinde, ilçe merkezine 12 km.lik uzaklıkta bulunan Yelken Köyü'nün ismi.

Yelken Köyünde eskiden Karahisar Köyünde yaşamakta olan Ermenilerin bir kısmı yaşamaktaydı. Çünkü Yelken Köyü, önceden Karahisar Köyü'nün mezrasıydı. 1940 yılında Kıttomehmet adındaki vatandaşımız burasını satın alarak yerleşmiştir.

Yelken köyü halkının bir kısmı (Kasımuşağı/Malatya'nın Akçadağ'ın Kürecik bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Bir kısmı Darende'nin Çuhraş bölgesinden bu bölgeye gelmişlerdir. Salmanlar (Kaya)...

Fatma Derviş Köyü ise Yelken Köyünün mezrasıdır. Fakat oy çokluğu nedeniyle 1989 yılındaki seçimde muhtarlık Fatma Derviş köyüne geçmiştir. Fatma Derviş'in 1997 yılı ETF sonuçlarına göre 28 erkek, 36 kadın, toplam 64 nüfusu bulunmaktadır. Yelken Köyü'nün nüfusu ise; 24 kadın, 19 erkek toplam 43 kişidir.

Fatma Derviş köyünde Nasıroğulları (Toptaş+Alagöz) Maraş ili, Pazarcık İlçesi'nin Mahgen bölgesinden gelmişlerdir. Gırrolar (Malkoç) Diyarbakır bölgesinden gelmişlerdir. Çipil soyadını taşıyanlar Darende Melik bölgesinden gelmişlerdir. Kaya soyadını taşıyanlar Karahisar'dan, Bozkurt soyadını taşıyanlar Elbistan'ın Keçemağara'dan, Tokuş soyadını taşıyanlar da Behram bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Yelken Köyü ilkokulu öğrenci yetersizliğinden kapalı durumdadır. İçmesuyu kapalı su şebekesi olarak yapılmıştır. llçe merkezine 12 km.lik mesafede olan Yelken Köyünün 2 km.lik yolu stabilizedir. Buu yolun asfaltlanmasıyla yol sorunu çözümlenmiş olacaktır. Köy halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır.

1997 yılı itibariyle 14 hane kalmış olan Yelken Köyünün nüfusu yıllara göre şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927			
1935			246
1940	152	151	303
1945	116	112	228
1950			235
1955	147	150	297
1960	178	167	345
1965	190	204	394
1970	131	212	343
1975	189	175	364
1980	140	145	285
1985	123	123	246
1990	87	99	186
1997	47	60	107

58- YENİBEKTAŞLI KÖYÜ

Gürün İlçesi'in kuzeybatı kesiminde yer alan ve ilçe merkezine 49 km.llik mesafede bulunan Yenibaktaşlı Köyünün ismi yine Gürün İlçesi köylerinden olan Eskibektaşlı köyüyle karıştırılmaması için bu ismi almıştır. Yazyurdu Nahiyesine bağlı bulunan Yenibektaşlı Köyünün doğu kesiminde yer alan Kaleliyurt mevkiinde köyün üst yanında ve güneyinde tarihöncesi çağlara ait bir takım kaleler ve eski yerleşim yerleriyle birlikte çeşitli höyükler bulunmaktadır. Tam anlamıyla bir inceleme araştırma yapılamadığından hangi dönemin izlerini taşımış olduğu da bilinmemekle birlikte buralarda bulunan Obsidyen adı ve-

rilen parçalardan anlaşıldığına göre tarih öncesi çağlardan günümüze kadar gelmiş eski bir yerleşim birimidir.

1960 yılında 35 hane iken çeşitli göçler nedeniyle 1997 yılında ancak 11 hane kadar kalmış olan Yenibektaşlı Köyü'nün birçok sorunu vardır. Bunlardan birisi yol sorunudur. İlçe merkezine 49 km.'lik mesafede bulunan Yenibektaşlı Köyü'nün 35 km.'lik bölümü Kayseri-Malatya asfaltı olmasıyla asfalt durumundadır. Fakat 14 km.'lik bölüm ise stabilize olması nedeniyle kış aylarında tamamıyla kapalı kalmakta ve ulaşım sorunu büyük ölçüde yaşanmaktadır.

Yenibektaşlı Köyü'nün bir başka sorunu da içme suyu sorunudur. Köyde içme suyu ihtiyacını karşılayan tek bir çeşme bulunmaktadır. Bu da köyün ihtiyacını karşılayamamaktadır. Çiçekyurt Köyü tarafında bulunan ve Çelikpınar adı verilen 3 km.'lik uzaklıktaki suyun getirilmesi ve kapalı su şebekesi yapılmasıyla birlikte içme suyunun sorun olmaktan çıkarılması gereklidir. Bir başka sorun ise tarım ve hayvancılıkla geçinmekte olan köy halkının gerekli teşvik ve tedbirlerle desteklenerek geçim kaynaklarının ve üretiminin artırılması gereklidir. Elektrik köye 1986 yılında geldi. Telefon ise 1990 yılında getirilmiştir.

Köyde bir ilkokul bulunmakta ve lojmanı vardır. 1994 yılından beri de öğrenci yetersizliğinden kapalı bulunmaktadır. Köyde camii bulunmaktadır ve betonarme olarak köy halkı tarafından lojmanlı olarak yaptırılmıştır.

Yenibektaşlı Köyü'nde yaşamakta olan halktan:

Savuranlar (Yıldırım) Ankara'nın Haymana bölgesinden gelmişlerdir.

Mamokoçlar (Arslan) Malatya'nın Akçadağ bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

1990'lı yıllarda Emniyet Genel Müdür Muavinliği yapmış olan Feyzullah Arslan bu köyümüz doğumludur. Kardeşi Cengiz Arslan da inşaat mühendisidir.

Köy halkından geçim kaynağının dar olması nedeniyle birçokları İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa vb. gibi büyük şehirlere göç etmişlerdir. Yıllara göre nüfus tablosu şudur:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927			
1933			122
1940	77	72	149
1945	64	66	130
1950			150
1955	84	79	163
1960	102	102	204
1965	108	100	208
1970	90	91	181
1975	96	106	202
1980	60	83	143
1985	90	89	179
1990	41	57	98
1997	29	42	71

59- YEŞİLDERE (HAMALÇAYI) KÖYÜ

Gürün ilçesinin kuzeydoğusunda yer alan ve ilçe merkezine 45 km.'lik mesafede bulunan Yeşildere Köyü'nün eski ismi Hamalçayı'dır. Çay bilindiği gibi eski Türkçede küçük su, pınar, çeşme anlamında kullanılmaktadır. Burada Hamalçayı adı verilen küçük bir su akmakta ve Darende topraklarına geçerek Sofular yoluyla Fırat'ın ırmağının bir kolu olan Balıklı Tohma Suyu'na karışmaktadır.

Hamalçayı (Yeşildere) Köyü daha önceleri (1990 yılına kadar) Eskihamal Köyü'nün bir mezrası iken 1990 yılında muhtarlık haline getirilmiş ve köy olmuştur. Buraya ilk yerleşenler ise "Keşoğlu" diye bilinen ve ilk olarak Eskihamal Köyü'ne gelerek yerleşen zatın üç oğlundan Osman'ın babasından ayrılarak buraya yerleşmesiyle bu mezra kurulmuştur. Böylece Yeşildere Köyü'nde yaşamakta olan insanlar Osman adındaki kimsenin soyundan gelmektedirler. Bunlar ise Malatya'nın Yama Dağı bölgesinden ilk önce Darende'nin Ayvalı bölgesine gelmişler. Burada bir müddet kaldıktan sonra da Eskihamal bölgesine gelerek tamamen yerleşmişlerdir.

Yeşildere Köyü'nün içinde eski ticaret ve kervan yolunun birçok kalıntıları mevcut bulunmaktadır. Yeşildere Köyü'nün güneyinde eski bir yerleşim yeri vardır. Armutluyurt ve Matço'nun yurdu mıntıkalarında da tarih öncesi çağlara ait birtakım yerler mevcut bulunmaktadır. Bunlardan anlaşıldığı üzereYeşildere Köyü'nün eski ticaret ve kervan yolunun üzerinde bulunmuş olması nedeniyle çok eski dönemlerden beri bir yerleşim yeri olmuştur. Eski dönemlere ait bulunan birtakım ören yerleri ve çeşitli mozaikler ve horasanla örülmüş eski yerleşim yerleri bunu doğrulamaktadır.

Yeşildere Köyü'nün Bicir Köyü (Darende) arasında "Kıllı ziyaret" denilen bir kutsal yer bulunmakta ve eskiden beri bu yörenin halkı burada kurban kesmekte ve yağmur duasına çıkmaktadırlar. Burada bulunan çam ağacının da çok eski devirlerden beri bulunmuş olduğunu köyün yaşlıları bizzat anlatmaktadırlar.

Yeşildere Köyü yeni muhtarlık olmuştur. Köyün camiisi 1953 yılında yapılmıştır. Köy ilkokulu 1990 yılında yapılmıştır. Köyde elektrik ve telefon vardır. 1986/87'de getirilmişir.

Köyün en büyük sorunlarından birisi içme suyu sorunudur. Köyün içme suu yetersiz kalmaktadır. Yol sorunu vardır. İlçe merkezine 45 km.'lik mesafede bulunan Yeşildere Köyü'nün 14 km.'lik mesafesi asfaltlıdır. Geri kalan 34 km.'lik bölümü ise stabilizedir. Kış aylarında tamamıyla kapalı kalan bu yolun bir an önce asfaltlanarak köy halkının ulaşım sorunu kökünden çözümlenmelidir. Köyün bir başka sorunu ise; son yıllarda gittikçe artmaya yüz tutan seb-

ze ve meyveciliğin ilerlemesi için Hamalçayının üzerine bir göletin yapılmasıdır. Aynı zamanda da tarım ve hayvancılıkla uğraşan köylü için gerekli tarımsal ve hayvansal faaliyetlerin artırılması için yeterli teşvik ve tedbirlerin alınması da şarttır. Yeşildere köyünde çok güzel bal üretilmektedir. Bu nedenle de köyde arıcılığın teşviki için gerekli teşviklerin de yappılması şarttır.

Yeşildere Köyü 1990 yılında muhtarlık olmuştur. 1990 yılındaki nüfus sayımına göre 164 kadın, 203 erkek, toplam 367 nüfusa sahiptir. 1997 yılı Gürün Merkez Sağlık Ocağı'nın E.T.F. sonuçlarına göre de Yeşildere Köyü'nün 125 erkek, 134 kadın, toplam 259 nüfusa sahip olduğu tesbit edilmiştir. Yine bu tesbitlere göre 1997 yılı itibarıyla Yeşildere Köyü'nde halen ikamet etmekte olan hane sayısı 47'dir...

60- YILANHÜYÜK KÖYÜ

Gürün ilçesinin kuzeyinde yer alan ve ilçe merkezine 22 km.'lik uzaklıkta bulunan Yılanhüyük Köyü'nün ismi, köyün içerisinde bulunan ve tarih öncesi çağların izlerini taşımakta olan hüyükte bol miktarda bulunan yılanlardan dolayı almaktadır. Yılanhüyük Köyü 1997 yılı itibarıyle mezrası Taşlıhüyük dahil (altı hanedir) 38 hanedir. Yine 1997 yılı ETF sonuçlarına göre de Yılanhüyük Köyü'nün nüfusu toplam 197 kişi olup bu rakamın 86'sı erkek, 101 tanesi kadındır. Taşlıhüyük mezrasında ise 20 kadın nüfus, 18 erkek nüfus tolam olarak 38 kişi bulunmaktadır. Böylece mezrası dahil Yılanhüyük Köyü'nün 1997 yılı nüfusu kadın 121, erkek 114, toplam nüfusu 235 kişidir.

Eski yıllarda köyün içerisinde bulunan tarihi kale (hüyük) ve köyün eski yerinde sazlık bulunmakta ve burada da yılanlar bulunmaktaydı. İşte bu iki isim "Hüyük" ve "Yılan" isimlerinin birleştirilmesiyle bu köyün ismine Yılanhüyük adı verilmiştir. Yaşlıların ifade ettiklerine göre bu hüyüğün üst kısmında atılan bir taş buranın içinde bulunan bir kuyuya düşmekteydi. Çünkü burada yaşlıların anlatmış olduklarına göre derin bir su sarnıcı bulunmaktaydı. Bu su sarnıcının da Ermeniler zamanından yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Yılanhüyük Köyü'nün üst kısmında bulunan bu hüyük yaklaşık 5 dönümlük bir arazi üzerine kurulmuştur. 50 metre kadar da yüksekliği vardır.

Yılanhüyük Köyü'nde yaşamakta olan halkın hemen hemen hepsi de birbirine akrabadırlar. Çünkü hepsi de bir aşiretten çoğalmışlardır. Yaşlıların anlattıklarına göre çok eski yıllardan Kangal'ın Alacahan bölgesinwden üç kardeş göçebe olarak buraya (Şeyhmehmet, Mehmet Ali, Şerif kardeşler) gelerek yerleşmişlerdir. Soyadı kanununa kadar bu sülale "Alacahanoğulları" olarak bilinmekteydi. Soyadı kanunundan sonra Alacahanoğulları olan çocukları "Kılıç",

Şerif'in çocukları da "Arslan" soyadını almışlardır. Yılanhüyük Köyü'nde yaşayan ve soyadı "Şahin" olanlar ise Yukarısazcağız Köyü'nden daha sonra buraya gelerek yerleşmişlerdir. Soyadı kanununa kadar Pancarcıoğulları denilen bu sülaleye de soyadı kanunundan sonra "Şahin" soyadı verilmiştir. "Kaya" soyadını taşıyanlar buraya sonradan gelmişlerdir.

Köyün camiisinin ilk yapılışı 1902'dir. 1986/7 yılında köy camiisi yıkılarak yerine tekrar ahşap bina yapılmıştır. 1996 yılında da çok güzel bir minare inşa ettirilmiştir. Köy camiisinin lojmanı vardır. Köyde bir adet ilkokul vardır ve üç dersliklidir. Köy ilkokulunun da lojmanı bulunmaktadır. 1940 yılında yapılan ilkokulun yerine ilaveler edilerek lojman da yaptırılmıştır. Köyde okuma yazma oranı % 80 civarındadır. Köy camiisinde el yazması (IOXIO cm.) bir adet Kur'an-ı Kerim bulunmaktadır. Yılanhüyük Köyü'ne elektrik 1985'de, telefon 1988'de gelmiştir. YSE tarafından 1975 yılında bir adet çeşme yaptırılmış olmasına rağmen içme suyu yetersizdir. Kavurma çukuru mevkiinde (yaklaşık 2,5 km.'lik kmesafededir) ki çeşmenin suyu köye getirilerek kapalı su şebekesi yappılmasıyla birlikte köyün içme suyu sorunu çözümlenmiş olacaktır.

Köyün bir diğer önemli sorunu ise yoldur. Gürün İlçesine 22 km.'lik mesafede bulunan Yılanhüyük Köyü'nün 18 km.'lik bölümü Sivas-Gürün asfaltıdır. Geriye kalan 4 km.'lik bölümün acilen asfaltlanması gereklidir. Çünkü kış aylarında devamlı olarak kapalı kalan yol, köy halkına oldukça zorlu günler yaşatmaktadır.

Köy halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Son yıllarda da tarım ve hayvancılık oldukça azalmış durumdadır. Tarım ve hayvancılığın artması için gerekli önlemlerin bir an evvel alınması gereklidir. Ayrıca eski yıllarda ev ekonomisine çok büyük katkıda bulunan kilim ve halı dokumacılığının da eski haline getirilmesi için gerekli çalışmaların yetkililerce yapılması gereklidir. Yılanhüyük Köyü'nün baş yemeği KÖMBE adındaki yiyeceğidir.

1960 yılında 80 hani iken 1997 yılı itibarıyla 32 haneye düşmüştür. Taşlıhüyük mezrasında ise altı hane yaşamaktadır. Köy nüfusunun hemen hemen üçte ikisi dışarıya göçmüştür. Genellikle de İzmir, İstanbul, vb. gibi büyük şehirlere göç etmişlerdir.

Yıllara göre Yılanhüyük Köyü'nün nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927			
1933			244
1940	111	137	248
1945	119	138	257
1950			305
1955	137	159	296
1960	157	182	339
1965	174	185	359
1970	126	171	297
1975	184	193	377
1980	191	208	399
1985	203	189	392
1990	101	152	253
1997	121	174	235

61- YOLGEÇEN (TEKİRAHMA) KÖYÜ

Gürün ilçesinin güneybatı kesiminde yer alan, kuzeyde Beypınar Köyü, batıda Akpınar Köyü ve Deveçayır Köyü, kuzeyde Göbekören Köyü, doğuda Güldede ve Yaylacık Köyleri, güneyde de Başören Köyleri ile çevrili bulunan Yolgeçen Köyü ilçe merkezine 42 km.'lik mesafede bulunmaktadır. Bu yolun 17 km.'lik bölümü stabilizedir.

Yolgeçen Köyü'nün eski ismi TEKRAHMA/Tekirrahma'dır. Bu isim hakkında değişik rivayetler bulunmaktadır. Bunlardan birisi; daha önceki yıllarda bu bölgede ardıç ormanı bulunmakta ve şimdiki köyün yerinde de "Berdi/Sazlık" bulunmakta imiş. Bu arada yaşamakta olan ve fakir birisi olan RAHMA adındaki kadının da tek bir TEKE (keçinin erkek cinsine denir)si vardır. Bu tekeyi bir türlü arar ve bulamaz. Bu sazlık yerde kaybolan tekesini günlerce arayıp bulamayan Rahma kadının bu aramalarına binaen köylüler "Tekerahma" adını veriyorlar ve köyün ismi böylece tekerahma olarak kalıyor. Daha sonraki yıllarda da değişime uğrayarak "Tekrahma" olarak söylenegeliyor. Bu köyün ismi hakkındaki diğer bir rivayet ise; bu köyde tek başına yaşayan ve kocası öldükten sonra çocuklarının büyütülmesi konusunda çok büyük çabalarda bulunur ve bu köye daha sonradan gelenler yerleşirler. Tek rahmanın kalmış olduğu bu yere de köylüler Tekrahma'nın köyü anlamına gelen "Tekrahma" adını verirler. Köyün ismi bu kadından kalmış olur.

Bu köyün isminin değişik bir rivayeti ise İstiklal Harbi sırasında veya daha önceki yıllarda bu bölgede meydana gelen çeşitli olaylarda ve kervan yollarının soyulduğu günlerde bu köyün çeşitli güzergahların geçtiği yollar üzerinde bulunması ve soyguncuların (eşkiya) buradan kervanların önünü keserek soymuş oldukları bir bölge olduğu için bu bölgeye "Yolkesen" adı veril-

mekteydi. Daha sonraki yıllarda ise bu isim değiştirilerek "Yolgeçen" olarak kullanılmaya başlanıyor. O günden günümüze kadar da böyle söylenilmektedir. Bir değişik rivayet ise eski kervan yolunun tali bir kolu olan yolların buradan geçmiş olması nedeniyle çeşitli yolların geçmiş olduğu yer anlamına gelen "Yolgeçen" ismi verilerek o günden bu yana Yolgeçen Köyü olarak bilinmektedir.

Yolgeçen Köyü eskiden beri eski ticaret ve kervan yolunun geçmiş olduğu bir yer olduğu için tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Yolgeçen Köyü'nün doğu kesimindeki Karaboğaz mevkiinde eski dönemlere ait bir yerleşim yeri bulunmaktadır. Köyün eski yerinde de eskiden eski yerleşim yeri bulunmaktaydı. Köyün kuzeydoğu kesiminde yer alan Çobanboğan mevkiinde tabii mağaralar bulunmaktadır. Yolgeçen Köyü ile Güldede Köyü arasında Hititler ve Sümerler dönemine kadar tarihleri uzanmakta olan dikilitaşlar ve hüyükler bulunmaktadır. Güldede ile Yolgeçen arasında bulunan ve ziyaret yeri olarak kabul gören "Güldede" mevkiinde eskiden yağmur duası için gidilir ve adak kurbanlarının kesildiği bir yer durumunda idi. Gürün bölgesinde çok sevilen ve birçok kerametleri olduğuna inanalın İsmail Efendi (Moğolkoç) bu köyde medfundur. (- 20.07.1975)

Köy halkının geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Daha önce bu köyümüzde de çok güzel kilim ve halı vb. gibi el sanatları ayrı bir geçim kaynağı idi. Fakat günümüzde bu işle uğraşanlar çok az durumdadır.

Bu köyümüzün sorunları da hemen hemen diğer köylerimizin sorunlarıyla aynıdır.

Bu köyümüzde de göç olayı vardır. Fakat diğerlerine göre göç olayı daha az ölçüde seyretmektedir.

Yolgeçen Köyü halkından;

Yükseller (Yüksel) Elbistan'dan gelmişlerdir.

Mürseloğulları (Toprak) Hatay ili Reyhanlı Bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Mertaliler/Şafaklar (Aktaş) Erzurum'dan gelmişlerdir.

Beyler (Moğolkoç) Edirne/Tekirdağ'dan ve Kars bölgesinden gelmişlerdir.

Ebubekirler (Polat) Erzurum'dan gelmişlerdir.

Abuhaliller (Tuna) Adana/Kozan bölgesinden gelmişlerdir.

Kürneliler (Dişli)-(Toprak)= Malatya/Akçadağ'dan gelmişlerdir.

Çopurlar (Çopur) Gürün ilçesi Şuğul mahallesinden gitmişlerdir.

Tatlılar (Kurt)+(Kavun)= Maraş ili/Elbistan ilçesi Tatlı Köyü'nden gelmişlerdir.

Çakıllar (Erdem) Maraş/Elbistan'dan gelmişlerdir.

Şeyhömerler (Demir) Şarkışla'dan gelmişlerdir.

Aşuroğulları (Polat) Görün'den gelmişlerdir.

Hallolar (Dere) Şarkışla'dan gelmişlerdir.

Yolgeçen Köyü'nün yıllara göre nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	576
1940	330	340w	670
1945	351	339	690
1950	-	-	605
1955	361	350	719
1960	383	379	762
1965	380	399	779
1970	334	396	730
1975	383	399	782
1980	469	482	951
1985	517	513	1030
1990	480	502	982
1997	573	498	1071

62- YUKARISAZCAĞIZ KÖYÜ

Gürün ilçesinin kuzeyinde yer alan ve ilçe merkezine 18 km.'lik mesafede bulunan Yukarısazcağız Köyü'nün ismi, daha önceleri bu köyün yerleşim yerinde çok büyük bir sazlık bulunması ve daha sonraki yıllarda da kurumasıyla birlikte bu köyün ismine "Sazcağız" sazlık yer, bedir otunun bol bulunduğu yer anlamına gelen bu isim verilmiştir. Bu köyün aşağısına da aynı şekilde sazlık bulunmuş olduğu için Yukarısazcağız adı verilmiştir.

Yukarısazcağız Köyü hemen hemen Gürün ilçesinin en eski köylerinden birisidir. Tarihi de en az Gürün ilçesinin tarihi kadar eski ve yerleşim alanı olmuş bir köy konumunda yerleşim alanıdır.

Yukarısazcağız Köyü'nün Şuğul mevkiinde taştan oyulmuş mağaralar ve çeşitli şekilleri bulunmaktadır. Yine köyün üst kısmında, Kalederesi Köyü ile Yukarısazcağız arasında bulunan çeşitli hüyükler ve kale kalıntıları mevcut bulunmaktadır. Yukarısazcağız Köyü'nde bulunan tarihi yerleşim birimlerinde ve kayalardaki şekillerden anlaşıldığına göre Geç Hitit Dönemine ait bulunmaktadırlar ve tarih öncesi çağlar kadar tarihi bir geçmişi olduğunu söylemek mümkündür. 1997 yılında Yukarısazcağız-Gürün arasında bulunan M.Ö. dönemlere ait bir kurganın kaçak kazılar sonucunda açılmasına çalışılması nedeniyle yapılan başvurular neticesinde bu bölge tarihi site alanı kapsamına alınmıştır. Fakat yeterli bir araştırma ve kazı çalışması yapılamadığından henüz hangi dönemlere ait olduğu bilinememektedir.

Şuğul mevkiindeki kayalarda bulunan ayak izlerinin Battal Gazi'ye ait olduğu rivayeti halk arasında yaygın olarak söylenmektedir.

Yukarısazcağız Köyü'nün Mudafar ve Gübünören mevkiilerinde mezraları ve yaylaları bulunmaktadır. Köyün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Sebze ve meyve üretimi de yapılmaktadır.

1966 yılında YSE tarafından köyün içerisine yapılan içme suyu çeşmesi yetersiz olduğundan 1996 yılında içmesuyu kapalı şebeke haline getirilerek köyün içme suyu sorunu çözüme kavuşturuldu.

Köyün camiisi 1973 yılında eski binası sökülerek yeniden betonarme şeklinde ve lojmanıyla birlikte yapıldı. Köyün ilkokulu 1966 yılında yapılmıştır. Lojmanı bulunmaktadır. 1993 yılında öğrenci sayısı 240 olan Yukarısazcağız Köyü ilkokulu eğitim ve öğretime devam etmektedir. Yukarısazcağız Köyü'nde ortaokul bulunmakta, eğitim ve öğretime devam etmektedir. 5 öğretmen ilkokul ve ortaokulda görev yapmaktadır.

Elektrik ve telefon Yukarısazcağız Köyü'ne 1986 yılınnda getirilmiştir. Telefon santralı bulunmaktadır.

Yukarısazcağız Köyü'nde tarım ve hayvancılık son yıllarda artmaya başlamıştır. Bu konuda köylüye krediler ve teşvikler yapıldığı takdirde tarım ve hayvancılık üretimi daha da artıralacaktır. Yine köydeki sebze ve meyveciliğin artırılması yönünden birtakım teşvikler ve destekler sağlanmalıdır.

İlçe merkezine 18 km.'lik mesafede bulunan Yukarısazcağız Köyü'nün 4 km.'lik bölümü stabilizedir. Bu yolun asfaltlanmasıyla birlikte kış aylarında kapanmakta olan yolun sorun olması çözümlenmiş olacaktır.

Yukarısazcağız Köyü'nde de oldukça göç olayı yaşanmaktadır. 1960 yılından itibaren köydeki tahmini göç sayısı 250 hane kadardır. Bu rakam ise Yukarısazcağız Köyü'nün üçtebirine tekabül etmektedir. Yukarısazcağız Köyü'nde sırasıyla; Mustafa Çolak, H. Ömer Tunç, H. Ali Tunç, Hanefi Karaarslan, Feridun Dağ (1994-1998) muhtarlık yapmışlardır.

Yukarısazcağız Köyü'nde yaşayan halkın birçoğu yurdun çeşitli bölgelerinden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Bunlardan:

Hamaoğulları (Kaya+Dağ) Suriye'nin Hama bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Kanibekirler (Topraktepe) Gaziantep'in Gani bölgesinden gelmişlerdir.

Kürtler (Sert) Setrek/Ulupınar'dan gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Fakılar (Karaarslan) Gaziantep'in Gani bölgesinden gelmişlerdir.

Panahmetler (Kalaycık) Gaziantep Paniözü bölgesinden gelmişlerdir.

Kanibekirler (Körpınar) Gaziantep'in Gani bölgesinden gelmişlerdir.

Türkmenler (Türkmen) Erzurum Bölgesinden gelmişlerdir.

Kadıyusufoğulları (Topraktepe+Karaarslan+Dikenova+Zorlu) Gaziantep Gani bölgesinden gelmişlerdir.

Darendeliler (Ekren) Darende bölgesinden gelmişlerdir.

1997 yıl itibarıyle 206 hane olan Yukarısazcağız Köyü'nün nüfus tablosu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	594
1940	295	325	620
1945	296	310	606
1950	-	-	700
1955	415	412	827
1960	504	509	1013
1965	554	567	1121
1970	537	653	1190
1975	529	598	1127
1980	696	732	1425
1985	761	724	1485
1990	640	723	1363
1997	613	650	1263

63- YUVA KÖYÜ

Gürün ilçesinin kuzeydoğusunda yer alan ve ilçe merkezine 23 km.'lik mesafede bulunan Yuva Köyü, kuzeyde Külahlı ve Karadoruk, güneydoğuda Bağlıçay (Alacamezar), batıda Aşağısazcağız ve Yukarısazcağız, güneyde de Suçatı kasabası ve Mahgen (Ağaçlı) köyleri ile çevrili bulunmaktadır.

Yuva Köyü'nün ismi "YAVA" kelimesinden gelmektedir ki bu kelime öztürkçede yani eski Türkçede "Kuş barınağı" anlamına gelmektedir. Yava kelimesi kuş barınağı anlamında kullanıldığı gibi aynı zamanda ev, ocak, barınak vb. gibi manalarına da kullanılır.

Yuva Köyü'nün kuruluş tarihi yaklaşık olarak 1800'lü yıllara rastlamaktadır. Köyün elektriği 1985 yılında telefonu da 1987 yılında gelmiştir. İlkokulu 1957'de yapılmıştır. Yuva Köyü'nde Ziraat Bankası ve Ziraat Memuru bulunmaktadır. Köyde Camii, sağlık evi vb. gibi sosyal tesisler yoktur. Köyün içme suyu sorunu son yıllarda başlamıştır. Daha önceki yıllarda kapalı su şebekesi yapılarak su sorunu halledilmiştir. Fakat zamanla bu su da köyün ihtiyacını karşılayamamaktadır. Elmalı dağının eteğinde bulunan suyun kapalı su şebekesine aktarılmasıyla bu sorun temelli halledilmiş olacaktır. Daha önceki yıllarda Eskideğirmen adı verilen yerde değirmeni döndürecek kadar bol su bulunurken günümüzde bu su kurumuş durumdadır.

Yuva Köyü'nün de geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Yaylalarda bulunan özellikle de Akpınar, Kılıçlıyurt, Darmık vb. gibi bölgelere göletlerin yapılması ve hayvanların sulanmaları için de sulama kürünlerinin yapılması gereklidir. Köyün konumu tarım ve hayvancılığa elverişli olduğu kadar aynı zamanda da arıcılık için çok elverişli bir yerdir. Yuva Köyü'nde oldukça yabani meyve ağaçlarının bulunmasıyla da ünlüdür. Köyün çevresinde koyun alıcı, keçi alıcı, armut, Ahlat vb. gibi ağaçları bol miktarda bulunur.

Yuva Köyü'nde İstiklal Harbine faal bir şekilde katılmalar olmuştur. İstiklal Harbi'ne katılanlardan İbrahim Doğan (1898-?), Cuma Doğan (1901-?), Goco Doğan (1901-?), Ali Kalenderoğlu (Şahin (1901-?), Hüseyin Atmaca (1311-?), Kahraman Polat (1314-?), İstiklal Harbine katılanlar bizzat cephede şehit olmuşlardır. Hasan Alıcı (1310-1967), Süleyman Tatar (1310-1972), Cemal Tatar (1309-1956), Mehmet Tatar (1310-1969) ismindeki kişiler de gazi olarak geri köye dönmüşlerdir.

Haydar Şahin, Zeynel Kılıç, Mehmet Tatar, Mehmet Gürbüz vb. gibi şahıslar da sırasıyla Yuva Köyü'nde muhtarlık yapmışlardır.

Yuva Köyümüzde ünlüler olarak da Seyfi Tatar (Boksör), Melek Tatar (Tan) Türkücü, Kahraman Polat (Sporcu) vb. gibi ünlü şahsiyetlerimiz de bu köyden doğmuşlardır. Yuva Köyümüzden okuma yazma oranı da yüksektir. Hemen hemen her eğitim veya meslek dalında birçok okumuş hatta profesörlüğe kadar yükselmiş olanları da bulunmaktadır.

Yuva Köyü'nde yaşamakta olan sülalelerin hepsi de Maraş bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

1960 yılında 67 hane iken 1997 yılı itibarıyle 17 hane kalmıştır. Bunun nedeni ise Yuva Köyü'nden de oldukça hızlı göç olayı yaşanmış olmasından kaynaklanmaktadır... 1997 yılı E.T.F. sonuçlarına göre 88 kadın, 77 erkek, toplam 165 nüfusa sahip bulunan Yuva Köyü'nün yıllara göre nüfus tablosu aşağıdadır:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	468
1940	173	245	418
1945	241	265	506
1950	-	-	587
1955	302	327	629
1960	298	320	618
1965	282	302	584
1970	262	301	563
1975	227	234	461
1980	208	214	422
1985	226	201	427
1990	132	148	280
1997	77	88	165

Tatarlar (Tatar) Elbistan bölgesinden gelmişlerdir.

Kökteliler (Kök) Elbistan bölgesinden gelmişlerdir.

Ginililer (Karataş) Özgül Elbistan bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Kınıklar (Akkaya) Elbistan bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

Alıçlıdağlar (Alıçlıdağ) Elbistan bölgesinden gelmişlerdir.

Köseler (Polat) Elbistan bölgesinden gelmişlerdir.

Kalenderuşağı (Şahin) Elbistan ilçesinin Küçükyapalak Köyü'nden gelmişlerdir.

SUÇATI KASABASI (TELİN)

Suçatı Kasabası İlçe merkezinin doğu kesiminde yer alır ve merkeze 12 km.'lik mesafede bulunmaktadır. Gürün ilçesinin tek belediyelik olan yerleşim birimidir. Eski ismi Telin olan Suçatı Kasabası'nın 1997 yılı itibarıyle 473 hanesi bulunmaktadır. 1960 yılında 650 hane olan Suçatı Kasabası'nda da göç olayı yaşanmaktadır. Suçatı Kasabası'ndan göç edenler başta Adana, İstanbul, İzmir, Bursa, Mersin vb. gibi büyük şehirlerde göç ederek buralara yerleşmişlerdir.

Suçatı Kasabası'nın eski ismi TELİN'dir. Hititçe'de "Tepeönü" anlamına gelmektedir. Tarihi en az Gürün ilçesi kadar eskidir. Gürün, Telin, Tıhmın, Avgun, Mahgen vb. gibi sonu in, en, un, ün vb. gibi eklerle bitmekte olan yerleşim yerlerinin kesinlikle Hitit tarihiyle bir ilgisi bulunmaktadır. Bu yer adları daha o dönemlerden beri günümüze kadar gelmiş ve değişik ses tonlarıyla da biraz değişime uğramış bulunmaktadır.

Suçatı Kasabası'nda Örenyeri adı verilen yerde, Fısmağara, Kalaycık mevkii, Karahisar ve Suçatı arasındaki Gavurkalesi mevkiinde, Müdürler, Gazören, Avgun vb. gibi yerlerde birçok tarihi kalıntılar ve eski yerleşim yerleri bulunmaktadır. Kalaycık mevkiinde halen kalay ve diğer maden eritme yerlerinin kalıntıları bulunmaktadır.

Elmalı mevkiinde cilalı taş devrine ait mağara resimleri bulunmaktadır. Sarıkaya mevkiinde (Şuğul) birçok yerde eski yerleşim yerlerinin kalıntıları halen mevcut bulunmaktadır. Say, Aslanlı, Mağara, Anahtarlımağara, Karaağıl, Sancıçubuğu vb. gibi yerlerde de eski tarihli yerlere rastlamak mümkündür. Sancı Çubuğu denilen yerde ise ziyaret yeri bulunmakta ve hastalanarak sancı tutan kimselere burası ziyaret ettirilmekteydi. Uyuzpınar mevkiinde ise birtarım alerjik hastalıklara iyi geldiği söylenen bir kaynak suyu bulunmaktadır. Eski ismi Telin olan Suçatı Kasabası'nın gelenek ve görenekleri ve konuşma dili (şive) bakımından Azerbaycan ve Türkmenistan dili (şivesi)ne yakın konuşmaktadırlar. (Dil bölümüne bakınız) Tohma Irmağı ile diğer kollarının üç noktadan birleşmiş olması nedeniyle de Telin ismi değiştirilerek SUÇATI ismi verilmiştir. Bu isim Sivas Valiliğince de uygun görülerek tasdik edilmiştir.

Suçatı Kasabası'nda yaşayan halkın büyük bir bölümü Karakeçili oymağına mensup olup aslında ilk defa Yukarısuçatı denilen bölgeye gelerek yerleşmişlerdir. Suçatı Kasabası'nda yaşayanların büyük bir bölümü de zaten bu oymaktan çoğalmışlardır. Suçatı Kasabası halkının örf ve adetleri gelenek öe görenekleri de tamamiyle zaten Karakeçili oymağına mensup insanlarınkine uymaktadır. Bu özelliğin bile bu oymağa yakın olması bu yöre halkının bu oymağa mensup olduklarını göstermektedir...

Suçatı Kasabası'nda ilköğretim 1939 yılında başlatılmıştır. 1969 yılında da ortaokul yapılmıştır. Suçatı Kasabası'nın altı mahallesi ve dört adet ilkokulu bulunmaktadır. 1900'lü yıllardan sonra meyveciliğe geçilmiş olan Suçatı Kasabası'nda ilk yerleşim alanı Yukarısuçatı iken 1940 yılında da Aşağısuçatı'ya

yerleşmeye başlanılmışır. 1969 yılına kadar köy konumunda olan Suçatı Kasabası 1969 yılında (14 Mayıs 1969) Belediyelik olmuştur.

İçme suyu kapalı su şebekesi halindedir. 4 ilkokul, 6 camiisi, 1 postanesi, 1 Sağlık Ocağı, 1 kütüphanesi bulunmaktadır. 10 doktor, 50 öğretmen, 3 müfettiş, 1 albay, 50 imam, 30 ebe, 30 hemşire, 30 astsubay, 30 polis...

Suçatı Kasabası halkı, İstiklal Harbi esnasında faal görevleri üstlenmişlerdir. Ve birçok şehit ve gazi vermiş bulunmaktadır. Bizzat Maraş Müdafaasına da önderlerden Mehmet Çavuş komutasında 90 kişilik bir gönüllü seriyyesini göndermiştir...

Muhsin Sandıkkaya, Aşık Kirazi (Mahmut Camcı), Suna Güleç Emre gibi şairleri yetiştirmiş olan Suçatı Kasabası folklor bakımından çok zengin bir şirin beldemizdir. Yeşil Gürün'e bu vasfı veren yerin Suçatı Kasabası olduğunu söylersek bunu abartmış olmayız...

Suçatı Kasabası'nda yaşayan haltan;

Aliosmanoğulları (Bozkaya+Fazlı+Geçili+Orakçı+Altınbaş) Tokat ve Erzurum'dan gelmişlerdir.

Yandolar (Doğan) Malatya'dan gelmişlerdir.

Dramalılar (Kılıçarslan+Önder+Ünal+Şimşek) Samsun bölgesinden gelmişlerdir.

Efeler (Efe) Malatya'nın Akçadağ bölgesinden gelmişlerdir.

Sofugiller (Üzümcü) Darende'nin İrisuluk bölgesinden gelmişlerdir.

Yağcıoğulları/İsmailoğulları

Emiroğulları (Uzun) Eski Malatya bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Bir kısmı da Saruhan ilçesine yerleşmiştir. Buradan İsmailoğulları diye bilinir.

Tataroğulları (Tatar) Elbistan bölgesinden gelmişlerdir.

Durduoğulları (Selimli) Darende'nin Selimli bölgesinden gelmişlerdir.

İmamgiller (Başpınar+Ocakçı+Bilgiç+Orakçı+Balki+) rivayetlere göre Şeyhamid-i Veli Hz Darende'ye giderken İmamgillerin dedesi sayılan Emre Mikdat Ağa'nın evinde misafir olarak kalır ve bir hücceti Mikdat Ağa'ya verir. Bu hüccet bugün Kamil Başpınar'dadır. Balıkçılar (Toprak) Darende bölgesinden gelerek buraya yerleşmişlerdir. Müdürler (Önder+Takçı+Öksüz) Müdür Hafız'ın kabilesindedirler...

Daha birçok isimlerini yazamadığımız daha birçok soyadına sahip bulunan Suçatı Kasabası'nda yaşayan hemşehrilerimizden birçok kabile veya oymak yurdumuzun çeşitli bölgelerinden gelerek buraya yerleşmişlerdir.

1997 Yılı itibarıyle 473 hane olan Suçatı Kasabası'nın yıllara göre nüfusu şöyledir:

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1927	-	-	-
1933	-	-	1278
1940	661	733	1394
1945	665	795	1460
1950	-	-	1751
1955	990	1070	2060
1960	1091	1224	2315
1965	1120	1244	2394
1970	1159	1247	2406
1975	1155	1282	2437
1980	1264	1386	2650
1985	1443	1409	285
1990	1223	1459	2582
1997	1120	1099	2219

YER ADLARI:

ARZAVA: Bugün ki Antalya ve havalisindeki krallığın adıdır.

ANKUWA: (Ankyra) Bugünkü Ankara

AMASTRİST: Amasya

ALAŞİA: Kıbrıs

ARANZAH: Dicle Nehri

ARZANI: (Aratzani) Murat Suyu (Küçük ve Büyük Ermenistan'ın eski adıdır.)

ARZAŞKUM: Urartu Devletine bağlı bir yer adı.

ARAPKHA: Kerkük

AMİSOS: Samsun

AKAMPSİS: Çoruh Nehri

ARSENİAS: Doğu Fırat Vadisine verilen ad. Murat Suyunun bulunduğu yer.

ARZENEN: Yukarı Dicle Vadisi

ANTİOKHİYE: Antakya (Hatay) Şehri

ARZEN: Erzurum

ARPASSUS: Arpa Çayı

ARARAT: Ağrı Dağı

KARUM: Asur'lu ticaret erbabının Hitit Devleti sınırları içerisinde serbetçe dolaşım hakkına sahip bulundukları yerleşim alanlarına verilen adıdır. Şemsettin Günal Yakın Şark C. II. sayfa: 67)

WABRUM-WABARTUM-UBRUM: "Misafir anlamına gelen bu kelime Asurlu tüccarların sahip oldukları malları taşırken satmak için bıraktıkları depolara verilen isimdir. (a.g.e.)

KAPADOKYA (KATPATUKYA): "Güzel Atlar Ülkesi" anlamına gelmektedir. (Besim Atalay, Maraş Tarihi ve Coğrafyası, Yakın Şark, Sayfa: 67, 4, 2 Belleten C. 10. Sayı: 39 Sayfa: 413)

HATTUŞAŞ: Hitit Devletinin başkenti. Bugünkü Boğazköy-Çorum, "-Aşşa" eliyle hissetilmiş ve Hititlerin Başkenti anlamına geliyor.

KANEŞ: Kayseri'nin eski yerinde kurulmuş bir yerleşim alanıdır.

MAZAKA: Bugünkü Kayserinin eski bir ismidir.

KUŞŞAR: Eski bir Hitit şehri olan Kuşşar, bugünkü Alacahüyük'ün yerindeydi.

TİLİMRA: "URA", "kuyu" anlamına gelmektedir. Veya bol suyu bulunan yer anlamına gelmektedir. Hitit kralı Telepihu'nun isminden de türetilmiş bir şehir ismi olduğu tarihi kaynaklarca belirtilmektedir ve yine Hitit kralı I. Subbilulilima'nın zamanında Hezanlı Dağında bulunan 100'e yakın kuyuyu Mitanni kralına ve ordusuna karşı kapatmış olduğu bu bol kuyuların bulunduğu yer dolayısıyla Gürün ve havalisine bu ismin verilmiş olabileceği de tahmin edilmektedir. Bakınız Hitit kralı I. Subbilulima zamanına)

MELİDDU-MİLİDİA-MELİTEN: Bugünkü Malatya'dır.

SAMOSAT- SÜMEYSAT: Bugünkü Samsat ilçesidir.

KARGAMIŞ: Bugünkü Cerablus'tur.

KOKUSÜS: Bugünkü Göksun ilçesi.

MARKASİ: Bugünkü "Maraş" ilidir. Güvercin anlamına gelir. (Besim Atalay)

HUBİSNA: Eti metinlerinde karşılaşılan "Hubişna-Hubisna ve Abzisna şehir adlarındaki "-UŞNA" ekiyle yapılmış olduğu ve Asur kaynaklarında geçen "HUBUŞNA" ile aynı olduğu anlaşılmaktadır. Hubişna şehri ise, klasik çağda KYBİSTRA olarak bilinen Ereğli ile eşitlendiğini tarihi kaynaklar. (Bakınız Belleten, C.10, Sayı: 39. Sayfa: 392)

LUŞNA: Forrer, bu şehrin bugünkü Emirgazi olduğunu iddia etmektedir. (a.g.e)

URU-HAKPİŞŞA (Hakpis): Bugünkü Boğazlayan (Yozgat) bölgeleriyle eşitlenmektedir.

SARİŞŞA: Bugünkü Sarız ilçesidir. Hitit ve Kapadokya metinlerinde İahrişşa, Şamuha ve Hurama şehirleriyle birlikte zikredilmektedir. Sözü edilen bu üç şehirde Kizvatna ülkesine ait bulunuyordu. (Belleten, C. 10. Sayfa: 308)

ASIR/ASUR: Çivi yazılı tabletlerde "Asur" adı "Asir" veya "Asür" gibi iki şekilde yazılı görülmektedir. Asur hem şehir ve hemde bu şehirde tapınılan mabut (İlah) un adı idi.

Bazı tarihçiler Asur ismini Sami bir asla ait olduğunu ve Amuriler'in mabudu sayılan Asera veya Asrat ile ilgili olduğunu göstermeğe çalışmışlarsa da en son inceleme ve araştırmalar Asir veya Asur kelimelerinin ve Sami asıllı bir kelime olduğu ortaya çıkmıştır. Böylece de Asur veya Asir kelimelerini ARİSEN (Türkçe'de "İSRAMAK" beslemek, korumak, himaye etmek" anlamına gelmektedir.) Adında Mitaniler'e mahsus isimlerden olduğu ortaya çıkarılmıştır. (Elam ve Mezapotamya, Şems. Gün. Sayfa: 543, 544)

AKAT KRALLIĞI (M.Ö. 2725-2543)

Öteden beri Samilerden olduğu iddia edilen Akad Krallığı, Sinaar Bölgesini ilk yerleşenleri olan Ön Sümerler ve Sümerlerle sonraları buralara gelmiş olduklarını gördüğümüz Sami'leri karışmasından doğmuş melez bir yapıdaki kavimdir. Bu imparatorluğa adını veren (AGDE) şehri adında (AK-ADA) NI değişmesiyle meydana geldiği sanılıyor. Sinear Bölgesinin yukarı kısımlarına bu adı verilmekteydi. (Elam ve Mezapotamya Sayfa: 293, 540, 546. M. Şemsettin GÜNALTAY)

HİTİTLER/HATTİLER/ETİLER: Hititler veya Etiler olarak tarihe geçmiş olan bu kavmin adı Tevrat'ta "HET" diye geçmektedir. Etiler'e Asurlular, "Hatti" diyorlardı. Mısırlılar ise, "Hayta (Haytas) adını vermekteydiler. Bilindiği gibi Mısırlılar, Subariler ve Mitanniler'in ataları olan ve onlardan önce gelerek Ön Asya'ya yerleşmiş olan Ön Sümerler ve Sümerler'e "Asya'lı anlamına gelen "SETTİ" adını vermekteydiler.

İngiliz müellifi Kunder ise, Hititler (Hattiler) "Millet-i Müttehide3 yani "Birleşmiş Milletler" anlamına gelmektedir, demektedir. Bu da anadolu'ya kendilerinden önce gelmiş olan toplumlarla karışıp kaynaşmalarıyla birlikte Anadolu'da büyük bir imparatorluk kurmuş olduklarından bu ismi almış olduklarını belirtmektedir. Orta Anadolu'ya, Kapadokya'ya (Katpatukya) gelerek yerleşmiş olan bu kavmin Orta Asya'dan Anadolu'ya gelmişler ve buraya HATA adını vermişlerdir. "Hata" ise, Çin'in kuzeyindeki ülkelere, Türkler tarafından verilen bir isimdir. Hititler "HATA TÜRKLERİNDEN olup Anadolu'da 23 krallık halinde yaşamışlardır. Maraşta bulunan bir kadın başı heykeli (Etrüsük) veya bugünkü "Türkmen kadını başına" benzemesi de bunun bir kanıtıdır.

Katpatukya (Kapadokya) isminin anlamı ise "Güzel atlar ülkesi" dir. (Maraş Tarihi ve Coğrafyası, Besim Atalay, Sayı: 8, 9 Elam ve Mezapotamya, Şemsettin Günaltay Sayfa: 286, Arif Koçak, Sayfa:

SÜMERLER: Ön Asya'lıların Şana'ar (Sinear) dedikleri Fırat ile Dicle'nin aşağı kısımları arasındaki bölgelerin aşağı kısımlarının güney kısmına Akadlar tarafından verilen "Sümer" adından almıştır. "Sinear" kelimesinin değişikliğe uğrayarak Sümer şekline de dönüşmüş olduğunu tarihi kaynaklar belirtmektedir. Akadlar'ın "Sümer" dedikleri bölgeye Sümerler'in kendileri "ENGİ" diyorlardı. İşte bu bölgede oturan Brekisefal tipi insanlara Sümerler adı verilmektedir.

M.Ö. 7. yüzyıldan kurulup M.S. 5. yüzyıla kadar devam etmiş olan Kengeres Devleti"ni kurmuş olan Yenisey boyundan TAGAR adı verilen kültürü yaratan yüksek tekerlekli kağnıları ile meşhur olan "Tölis Türkleri" ile bunların yakınlıkları bulunmaktadır. Tölis Türklerinin kurmuş olduğu Kengeres Devletinin Taşkent ve Buhara gibi yerler sadece beş eyaletinden birisiydi. (Elam ve Mezapotamya, Sayfa: 198 Türk Devletleri Tarihi, Adnan Müderrisoğlu, Sayfa: 22, 23)

BREKİSEFAL: "Asyatikler'in bugüne kadar bulunan kafataslarının Brekisefal yapısı ve malum olan dillerininin iltisaki oluşu, dinlerinin de Orta Asya ve Sümerler gibi tabiat kuvvetlerinin takdis etme esasına dayalı olması ve nihayet hepsinin de mabud (ilah) "Teşup" ile Mabude (ilahe) "Hepat (Hititlerde tanrı ve tanrıçanın karşılığıdır) nın ortak olması, kökenlerinin Türkistan olduğunu ve bunlarla Sümerler arasında soy bağlarının olduğunu doğrulamaktadır. (Elam ve Mezapotamya, Sayfa: 111, 114, 66, 67. Cenup Doğu, Kadri Perk. 30, 32)

CALYCADNUS: Göksu Nehri

CYDNUS: Tarsus Çayı

KİNZA: Kadeş şehri

WAHŞUŞANA: İncesu-Ürgüp arasında kurulmuş bir Hitit şehri.

RUŞAHİNİLİA: Toprakkale

GUGUNA: Hoşap Çayı

HADİTU: Bugün Gürün ilçesinin güneydoğusundaki Arslantaş (Günpınar) mevkiinin Hititçedeki adıdır.

LUKKA: Likya Bölgesi

URA: Mersin'in batısında bir yer.

NAHİTA: Niğde

NAİRİ ÜLKESİ: Urartular'ın yaşadığı bölgenin adı.

HERMOS: Gediz Nehri

MELAS: Manavgat

NEOSEZARE: Niksar

NİSLANİ: Lübnan

LİPURNA: Kapadokya metinlerinde geçen "Urna" ekiyle türetilmiş bir şehir adı.

HURAMA: Tarihi kaynaklara göre Kizvatna'nın diğer adıdır. Bu görüş Göthze'nindir. Ve Tegarama'nın güneyindedir. Fakat tarihi kaynaklara göre iki tane HURAMA şehri vardır. Bu iki Hurama şehri de Malatya'ya yakın olduğu kesindir. Hurama ismi Hitit metinlerinde "Hurma" şeklinde yazılmaktadır. Tarihi kaynaklar Hurama, Luhuzati ve Razama şehirlerinin birbirine yakın olduğu belirtilmektedir. "Ma" ekiyle türetilmiş eski bir Hitit şehridir. Şarişşa (Sarız) ve Şamuha şehirlerine yakın bulunmaktadır. (Belleten C. 10 Sayı: 59, Sayfa: 389)

ULAMA: Neneşe ile Puruşhanda (Kayseri) arasında ve aynı yol üzerinde bulunduğu söylenen bir Hitit şehridir. (Belleten C. 10 Sayfa: 413)

VATTARU: "Vattar (Su) anlamına gelmektedir. Ve "Uşna" ekiyle türetilmiş bir isimdir ve şehirden çok bir ülke adı olduğu da belirtilmektedir. "Bol suyu veya kuyusu" bulunan yer veya ülke anlamındadır.

PURUSHANDA: Bugünkü Kayseri'nin eski yerinde kurulmuş bir şehirdi.

NESİ (NEŞAŞ-NİSSA-NENAŞŞA): Adlarıyla eşitlenebilen bu şehrin Ankara'nın güneybatısındaki Gavurkale'nin 150 km. doğusunda bulunan Murathüyük adı verilen yerin eski yerinde kurulmuş bir Hitit şehriydi. (Belleten, 10 Sayfa:)

KİZVATNA: Seyhan'ın batısında bir kısım sahayı Çukurova ve Ceyhan'ın kuzeydoğusunda dar bir şerit halinde uzanan bölgenin adıdır. Ayrıca Kizvatna, Arzava adındaki bölgenin diğer bir adıdır. (Belleten. Cilt: 2)

ARZAVA: Bugünkü Antalya ve havalisi ile eşitlenen bu bölge Hitit Kralı I. Murşil zamanında M.Ö. 1806 yılında Hitit Devletine bağlanmıştı. Bu bölgede tarihin aydınlanmaya başladığı devir (tarih) olarak kabul edilen M.Ö. 4000'li yıllarda "Arzavalar" adındaki bir topluluk bu bölgede yaşıyorlardı.

KİZVATNA KRALLIĞI (ÜLKESİ): Daha önceleri Seyhan ile Ceyhan arasındaki bölgeye verilen bir addır. M.Ö. 4000'li yıllarda bu bölgede Kizvatnalılar adındaki bir topluluk yaşamaktaydılar. İşte adını bu topluluklardan almış olan bu bölgede bir krallık kurulmuştu. Kizvatna Krallığı tarihe bir küçük krallık olarak çıktığı zamanlarda sınırları; kuzeyde Tahtalı Dağlarında, Tohma Vadileri ve Gürün İlçesinin de içinde bulunduğu büyük sahayı kaplıyordu. Bu krallık Hitit Kralı I. Murşil zamanında Hitit Devletine tamamen bağlanmış ve yeni bir

toprak düzenlemesiyle de bu bölgelere yakın olan yerel krallık alandan Tabal, Gurgum, Komana vb. gibi krallıklar da bu krallığa bağlanmış ve bu tarihlerde de Gürün ilçesi de bu krallığın sınırları içine dahil edilmiştir.

SURUŞ HANDA: (Buruşhanta) -"ANTA" eki ile türetilmiş bir şehir ismidir. Bu şehir ismi "Puruşhatum" diye de metinlerde nakledilmektedir. Bugünkü Kayseri ilinin eski yerinde kurulmuş olan Kaneş Sitesi, bugünkü Kültepe Bölgesine verilen isimdir. Zamanının en büyük ticaret merkezlerinden birisiydi. (Bakınız Yakın Şark. Şemsettin Günaltay, Cilt: 2 Sayfa: 67)

DESTROST: Aksu

DAİANİ ÜLKESİ:

DATAŞŞA (DATTAŞ): Aşşa ekiyle yapılmış bir şehir adıdır. Çünkü Hitit metinlerinde ayrıca görülen ve bir Profoluvi Tanrısı saydığımız Tarhund ile bir Luvi Tanrısı olan Datta'ya AŞŞA eklenmek suretiyle meydana getirilen Datta (a)şşa ve Tarhund-aşşa şehir adlarında ve Pitaşşa'da bu ek doğrudan doğruya (-aşşa) şekilni muhafaza etmiş bulunmaktadır. Aynı tarihte Hitit metinlerinde görülen Malliaş Nehir adlarından aşşa eklenmek suretiyle bir Malli-aşşa şehir ismide yapılmış oluyor.

Böylece Kültepe metinlerinde ve yine Hitit metinlerinde birkaç şehir adıyla temsil edilen bu çok eski -aşşa eki Güney ve Güneybatı Anadolu'da, Yunanistan, Hint, Avrupalılardan önceki halkta (-ss) şeklinde hususiyetli yer adları görülmektedir. (Belleten Cilt. 10 Sayı: 39 Sayfa: 389, 390)

Dattaşa'nın yerinin metinlerinden edilen intibalara göre G. Anadolu'da olacağı umumiytle kabul edilmiştir. Nitekim Garstang'da Hitit, metinlerini göre, hem bir memleket hem de bir şehir olan Dattaş Çayı, "Huli" Irmağı memleketi, aşağı memleket, Tyuna, Hubişna ve Aksaray Sultan Han arasında olacağını düşündüğü Ulama ile daima bir arada geçmiştir. Dolayısıyla Konya Ovasına ve daha yakın olan Şuğla Çayı Havzasına yerleştirilmektedir. (A.g.e. sayfa: 389)

HAHHUM: Götnze'ye göre, Hahhum Harana, Şamuha, Timelkia, Tegarama, Luhuzatia (Lavazantiya) şehirlerinin Kızılırmak ile Fırat Nehri arasında aranması gerektiğini söylemektedir. (Belleten, C. 10. Sayı: 39 Sayfa: 398)

Hahhum, Sivas'ın güneyinde, Divrik yakınlarında olduğu kesindir. (Belleten, C. 10. Sayfa: 411) Luhuzatia (Lavazantiya) ise, Kizvatna'nın bir diğer adıdır. Bazı belgelere göre de, Malatya'ya yakın bir şehirdir. Keza, Hurama, ve Şamuha şehirlerinin de bu bölgelerde olduğunu tarihi kaynaklar belirtmektedir. Tegarama bölgesi Gürün ilçesi olduğuna göre, Timelkia da Darende ilçesi olduğu tarihi kaynaklarca belirtilmiş olduğuna göre Hahhum ve Şahhum şehirlerinin bu bölgelerden uzak olmadığı kesindir.

HAŞŞU(M): Şehirinin de bu bölgelerde olduğu kesindir.

WATTARUŞNA: "-Uşna" ekiyle türetilmiş bir isimdir. Forrer, "Wattarua" şehir adının Hitit metinlerindeki "Wattaru" (su yeri kelimesinin lokatif hali olduğunu ve "WATER" (su) kelimesinden türetilmiş olabileceğini Etice'ye yaban-

cı olduğundan bu kelimenin Etiler'in diline Hint-Avrupa asıllı bir dilden geçmiş olabileceğini "Wattarua" şehrinin, Arzava (Antalya bölgesi) hududunda bulunması sebebiyle de Luvi"ce (Göksu ve İçel) den alınmış olabileceğini ileri sürmektedir. Yine Forrer'e göre, "Wattaruşna" isminin birçok kuyu veya kuyuların bulunduğu bölgelerde anlamına geldiği için bu ismin Hititler döneminde birden çok yerlere yani bu özellikleri bulunan yerlere veya yerleşim birimlerine isim olarak verilmiş olabileceğini de belirtmektedir. Çünkü Kapadokya ve Hitit metinlerinde geçen Uru-Wattar-Uşna (Vattaruşna) gibi, "-Uşna" ekiyle türetilmiş birçok şehir ismi geçmektedir. Purşna, Luşna, Dankuşna vb. gibi

LAVAZANTIYA/LUHUZATİA: Gerek babası "Pentip Şarrı" ve gerekse "Pudu, Hepa" Harri kökenli bir isimdir. LAVAZANTİYA kentinin yeri kesin belli değildir. Ancak "Pudu-Hepa" bir yerde (bir bölgede) "Kizavatna Ülkesinin kızı" bir başka bölgedeki ise "Kumani Ülkesinin kızı" olarak geçmektedir. Kizavatna ülkesinin ise Seyhan ve Ceyhan arasındaki tüm bölgeler ile Torosların Tahtalı Dağlarına kadar uzanan sahanın genelindedir. Metinlerde anlaşıldığına göre Lazavantiya veya Luhuzatia isimlerinin yerine de yani bir şehir adı olarakta Kizavanta kullanılmaktadır. Kummani ise (Romalılar dönemindeki Commana) kaynaklarda Tilgarimunun (Girnun) güneyde olduğu tarihi kaynaklarda belirtilmektedir. Her iki yerde Luhuzatiya Lavazantiya, Kizavatna ve Kummani aynı ülkenin sınırları içinde bulunmaktaydı.

İdem babanın ve hemde kızının oldukları Tanrı ise Lavazantiya İştar'ı ya da Hurrice adıyla ŞAÜŞGA olarak bilinen Tanrıça'dır. Bütün bunları Fidu-Hepa'nın Hurri kökeni açıkça vurgulanmaktadır. (An. Uy. Tarihi Cilt: , Sayfa: 49) (Daha geniş bilgi için Gürün'ün adları bölümüne bakınız.)

Kraliçe Pedu-Hepa'nın bulunan mühründe şöyle yazılı bulunmaktadır. "Hatti ülkesinin prensi yeryüzü efendisi, Arinmanin Güneş Tanrıçasının gözdesi Tanrıçanın hizmetkarı, Kizavatna ülkesinin kızı Pedu-Hepa'nın mührü" Buda kraliçe Heppa'nın memleketi hakkında bilgi vermektedir.

III. Hattuşuliyeli'ye ait bir mühürde "Arinna kentinin Güneş Tanrıçası'nın ve Şamuha kentinin iştarının gözdesi Hattı suli" diye yazmaktadır böylece "iştarı'ı" Hurrice'de GAVUŞGA'nın ŞAMUHADA kullandığı belirlenmiş olmaktadır. (An. Uy. Tarihi. Cilt: 1 Sayfa: 49)

LAVA ANTİYA: "Luhuzatıya" diye de tarihi kaynaklarda adı geçen bölge bazı tarihi kaynakları göre "KİZVATNA"NIN adıdır. Fakat bazı belgelere göre ise bir şehirdir. Malatya'ya yakın bir bölgedir. "-Anta" ekiyle türetilmiş bir kelimedir.

a) Hitit metinlerinde "Urşu" ve Kargamış şehirleriyle beraber adı geçen ve Kapadokya metinlerinde "HURAMA" şehirleri ile beraber adı geçmekte olan Luhuzatia Lavaz Ontiya şehrinin (bölgesinin) Malatya havarisinde olması beklenen HURAMA'lar (iki tane olduğu biliniyor) dan birisine çok yakın olduğu ve dolayısıyla onunda bu mıntıkadan uzakta olmayacağı kesindir.

b) Anadolu'da bulunan tabletlerden veya metinlerde geçen Tanrı adlarından bazıları Hurri kökenli kelimelerden oluşmaktadır. Yani Hurri'lere aittir. Bunların başında Hepa kelimesi gelmektedir. Hepat Hurri Tanrıçasıdır. Arina şehrinin tanrıçasına hitaben yazılmış bir duadır (ki dua şöyledir bütün ülkenin kraliçesi efendim Arinna'nın Güneş Tanrıçası Hatti ülkesinde Arinna'nın Güneş Tanrıçasına adını alırsın, sedir ülkesinde (Suriye'nin kuzey kısımlara ve Toroslar'ın tümü ve kuzey kısımlarını içine alan bölgelerde ise HEPAT adını taşırsın) Hiti Güneş Tanrıçasını Arinna ile eşitlenmektedir. Yani Hitit ülkesinde Fırtına Tanrısı olan TARU (Ünvanı kraldır) Fırtına Tanrısının oğlu ise TELİPUNU'dur. Hiti ülkesinin güney bölgelerinde ve güney komşularında TEŞUP olarak tanımakta bu ad ile anlaşılmaktadır. Güneş Tanrıçası olan Hitit Tanrıçası olan "Arinna ise yine bu bölgede (Suriye ve güney Hitit bölgesinde) HEPAT olarak anılmaktadır. Bu Tanrıça ise Hurri tesirinin ve nüfusunun, hakimiyetinin hüküm sürmüş olduğu Şa Muha (Sumuha) Kommani (Kummani) Hurma (Hurama) Uda, Una, Wasudavanda (Wosudavanda), Abzisna (Hubişna), Kataba, Sulupaşa vb. gibi Hitit ülkenin doğu ve güneydoğu bölgelerinde kutlanmakta ve anılmaktaydı. Hitit kralı III. Hattişulinin ise kudretli kraliçe PUDU-HEPA'nın Hepat kültü içinde meşhur şehirlerinden biri olan Kummani'li (Kummani) olması ve o zamanlardan önce veya bu şehrin Lavazantiya diye de anılmış olması (Kraliçe Pudu-Hepa'nın babası o zamanlar Lavazantiya şehrinin kralı bulunuyordu.)

PİSİLYA: Burdur, Isparta, Denizli dolayları, batıda Akçay, Acıgöl'ün kuzeyi, Burdur, Eğridir ve Beyşehir göllerinin güneyinden, güneybatıda Söğütlü Gölü ve Antalya'nın kuzeyinde kalan bölgedir.

PUNT: Seyhan ile Ceyhan Nehirleri arasındaki bölgeler ile kuzeyde Tahtalı Dağlarına kadar uzanan sahanın adıdır. (Yakın Şark. C.I Sayfa: 111, 128)

PAFLAGONYA: Batı Karadeniz Bölgesi; Sinop, Zonguldak, Samsun vb. gibi bölgeler.

KİLİKYA: Mersin, Tarsus, Adana vb. gibi bölgeler ile Göksu Nehrinin kıyılarıdır.

İZORYA: Antalya, Isparta bölgeleridir.

LİKEONYA: Bugünkü Konya ve Karaman bölgeleridir.

KARYA: Muğla ve havalisindeki yerlerin adıdır.

LİDYA: İzmir bölgesi ve Gediz Irmağı vadilerine verilen addır.

KÜÇÜK KAPADOKYA: Tuz Gölü ile Kızılırmak arasındaki havalinin adıdır.

GÜNEY KAPADOKYA: Kızılırmak Nehrinin güneyinde kalan bölgeler ile Seyhan ve Ceyhan Nehirlerine kadar olan sahanın adıdır. Tohma Havzasının büyük bir bölümü Tahtalı Dağları da bu bölgenin içinden kaldığı gibi Uzunyaylada bu bölgenin sınırları içindedir. Kayseri, Niğde ve Nevşehir bölgeleri de aşağı veya güney Kapadokya'nın içinde sayılmaktadır.

COMANA (Kumana)/KUMMUH: Tarihi kaynaklarda birden fazla Kum-

muh ve Kumana Krallığından bahsedilmiş olması tarihi kaynaklardaki bilgilerin çeşitli olmasından ileri gelmektedir. Ayrıca da yaptığımız araştırmalarda da birden fazla Kummuh ve Kumana şehrinin veya Krallığının bulunmuş olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Tespit etmiş olduğumuz dört Kummuh (Kumana) Krallıkları ise şunlardır: Bunlardan birincisi: Pont ülkesinin (krallığının) tek başına devlet olduğu zamanlarda (M.Ö. 322'de Mitridat zamanında) Zile/TOKAT (o zamanki ismi Gaziura) ın kuzeydoğusunda 25 km mesafelik bir yerde bulunan "Comana" şehri bulunmaktadır.

İkincisi ise; Malatya, Elazığ ve daha doğuda olabileceği tahmin edilen ve Erzincan'ın Kemah ilçesinin havalisine kadar uzanan ve bu bölgelerin adı olarak bilinen Kummuh/Kemah bölgesidir. Bu ülke genelde tarihi kaynaklarda "Kummuh/Kutmuhi adıyla zikredilmektedir.

Üçüncü ise; Kargamış Krallığı ile komşu olan ve Antakya'nın kuzeyinde kurulmuş ve "Kommagene" adıyla bilinen krallıktır. Bu krallık Kommagene/Kummuhi Selevkoslar Krallığına bağlı olarak (Romalılar döneminde) uzun süre varlığını koruyabilen Kommagene (Asur dilinde Kummuhi) Suriye'nin kuzeydoğusunda, Kilikya, Kaadokya ve Malatya arasında kalan uzun zaman sınırlarını korumuş olan ve geniş bir sahaya verilen bölgenin ve kralının isimdir. Selevkoslar'a bağlı bulunan bu yöre halkı M.Ö. 162 yılına doğru isyan ederek bağımsızlığını ilan eden bu bölgenin kralı Ibantiokhos, Roma generali Lucullus'a boyun eğmek zorunda kalmıştır. Aynı adla dört tane kral (I. II. III. IV. Artiokhos) hüküm sürmüştür. Nemrut Dağındaki kral mezarları bu krallara aittir. (Adıyaman ili Kahta ilçesi yakınındadır) III. Antiokhos'un ölümünden sonra M.S. 17 yılında Kommagene ülkesi, Roma'nın bir eyaleti haline getirilmiştir. (Malatya Tarihi Sayfa: 37, 38)

Dördüncü Komana/Kummuh ise; Kayseri ili (Mazaka) ile, Meliddu arasında ve Tilgarimmu (Bugünkü Gürün ilçesi) nun güneyinde tarihi kaynaklara göre Muşkiler ve Taballar tarafından kurulmuş bir şehir ve ülke adıdır. Tabal Krallığına bağlı bulunduğunu tarihi kaynaklar belirtmektedirler. Tarihi kaynaklara göre buranın halkını da Muşkiler ile Tibareni (Tabal) lar oluşturmaktaydı. Çoğu tarihi kaynaklarında COMAN-KOMANA-KUMANA-KUMMUH gibi isimlerle de anılmıştır. Bu krallık yani Kumana ülkesi eskiden Tilgarimmu (Gürün) bölgesinin de içinde bulunduğu Hititler zamanında Şamuha, Hurama, Tilgarimmu, vb. gibi bölgeleri de içine alan Gurgum Krallığı ile komşu olan ve Kayseri'ye kadar uzanan bir Kumana Krallığından (Kummuh) bahsetmektedirler. Bu ülkenin kralı olan Günziani'yi azletmiş olan Asur Kralı bu kralın yerine Meliddu Krlaı Tarhunazi'yi getirmiştir. İşte Tilgarimmu (Gürün) ilçesinin sınırları içinde bulunduğu bu krallık Tabal Krallığına bağlı bulunan küçük bir prenslik halinde idi. (An. Uy. Tarihi-Malatya Tarihi, Yakın Şark. Belleten, Yurt Ansiklopedisi)

ŞAMUHA (Şamuha): Mazaka (Kayseri) ile Tilimra (Tilgarimmu) yani

bugünkü Gürün ilçesi arasında kurulmuş olan bir Hitit şehridir. (Yakın Şar. C. 2, Sayfa: 67) tarihi kaynaklarda görülen odur ki, Şamuha şehri iki tanedir. Birincisi, yukarıda belirtilen yer, ikincisi ise, Malatyaya yakın bir bölgede Malatya'nın güneybatısında (Doğanşehir Havalisinde veya buraya yakın bir bölgedeydi.)

HURAMA: Eldeki bilgilere ve tarihi kaynaklara göre, Kizvatna'nın diğer adıdır ve Tilgarimmu bugünkü Gürün ilçesinin güneyinde bulunan bir Hitit şehri idi. (Belleten. C. 10. Sayı: 39. Sayfa: 392) Hurama Hitit metinlerinde HUR-MA şeklinde yazılmaktadır. "-Ma" ekiyle türetilmiş bir isimdir. Hurama ismi de aynı. "TEGARA-MA" ve "ULAMA" gibi "HU-RA-MA" gibi (çift "M" harfiyle) yazılmaktadır. Anlaşıldığına göre, birbirine çok yakın olması icab eden birisi SALAHŞUA, diğeri de "Luhuzatia" istikametinde olan iki Hurama şehri bulunmaktadır. (Belleten, C. 10, Sayı: 39, Sayfa: 394)

TİLİMRA: "-URA" ekiyle türetilmiş bir Proto-Hititçe isimdir. Ve bir şehir ismidir. Tilimra şehir adı "TİLİ-UR (A)-UMAN" şahıs adıyla köküyle aynı olmalıdır. "Ura"nın bir ek değil, fakat bir cins isim olduğu ve Proto Hititçe'de KUYU manasına geldiği iddia edilmektedir. Şu halde Forrer, "Tiliura" şehir adını, "Til-li-Ura" şeklinde tahlil etmekte, kelimedeki "Lİ"nin Proto-Hititçe'de çoğul eki olan "Le"den kısaltma olduğunu ve "Te"nin ise, bir ön ek olacağını söylemektedir. Etilerde kral olan TELEPİNU'nunca gözönüne alınmasıyla yapılan bu tahlil herhalde aynı olmalıdır. Tilimra şehri "Tili-Uraş" ve "Tili-umra" şehirleriyle aynı olduğu ve Kuşşar ve (Kayseri) şehri ve Şamuha'dan daha doğuda olduğu (tahminen Gürün ve havalisinde) tahmin edilmektedir. Birçok kuyuların ve bol suyun bulunduğu şehir anlamına da gelmektedir. Gürün ilçesinin bu özelliğinden ve Mezanlı Bölgesindeki kuyuların bulunduğu da gözönünde bulundurulursa Tilimranın Gürün olması daha da kuvvetlenmiş olmaktadır. (Belleten, C. I. Sayfa: 393)

TİMELKİA: Kapadokya metinlerinde oldukça adı sık geçen ve Hitit metinlerinde adı geçen Timilkia adı Tuhpia adıyla birlikte geçmektedir. Hitit kaynaklarında Tamalki-Taşhania-Zalpa sırası arasında görülen ve bu şehir adları da "-Nia" eklerinden türetilerek yapılmış olup, bulundukları yerlere göre de doğudan batıya doğru dizilmiş oldukları söylenebilir. TİNTUNA ve Zaraşşina şehirleri de "-Nia" ekiyle türetilmişlerdir. TİMELKİA şehrinin SİVAS-MALATYA arasıda olması kuvvetle muhtemel olup, buna mukabil ZALPA şehrinin Kırşehir civarında aranması kesin gözükmektedir. (Belleten. C. 10. Sayı: 39. Sayfa: 398)

PİTURA(Pitara): Hitit Kralı II. Murşil ( ) ile Kizvatna Kralı Şunaşşra arasındaki antlaşmada Pitura şehri umumiyetle Çukurovayı ve doğusunu kapladığı söylenen Kizvatna'nın bir hudut şehri olarak zikredilmektedir. Bu sebepple de bugün Elbistan civarında aranması lazım geldiği söylenebilir. (Belleten. C. 10. Sayı: 39. Sayfa: 394).

SUBARİLER: Sümer-Akad metinlerinde öğrendiğimize göre; "Subaru", bu

kavmin dilinde "Irmaklar arası" anlamına gelmektedir. İki kelimeden oluşan "SUB-ARU" lafzı Türkçe'de aynı anlama yani "Su arası" anlamına gelmektedir. "SUB" Eski Türklerde "SU" anlamına geldiği gibi, "ARU" kelimesi de bugünkü "ARA" diye teleffuz ettiğimiz kelimenin aslıdır.

M.Ö. 3000'li yılların başlarındaki göçler esnasında Hubur-Fırat bölgesine gelerek yerleşmiş olan Ön Asya'lı Brekıseıaller gurubuna giren ve Etiler ile de aynı ırktan olan insan guruplarına verilmiş olan isimdir. Bu yerleşmiş oldukları bölgeye de "SUBARTU" adını vermişlerdir. (Yakın Şark, Şemsettin Günaltay Sayfa: 283. Cilt: II Cenup Doğu, Kadri Perk, Sayfa: 31, 33)

HURRİLER: M.Ö. 3000'li yılların başındaki göçler esnasında, Habur Fırat bölgesine gelerek yerleşmiş olan Ön Asya'lı Brekisefaller gurubundan olan Subariller ve Hititler ile aynı soydan olduğu belirtilen kavmin adıdır. (Cen. D. 30)

ELAMLAR: İran'ın güneybatısındaki Türkiye'nin güney ve güneydoğusundan İran'ın Zağros Dağlarından Dicle Nehri arasındaki bölgeye eskiden Yunanlılar, "Elimais" adını verdikleri gibi, İbraniler ve Akadlar da "ELAMTU" yani "Yüksek Memleketler" adını vermekteydiler. M. 3500-3000'li yıllar arasında bu bölgelerde yaşayan Orta Asya kökenli kavmi verilen bir isimdir. (Elam ve Mezapotamya, Şemsettin Günaltay, Sayfa: 8, 9) (Yakın Şark C. 3 Sayfa: 130)

GOTİLER/GUTİLER: Başlangıcı belli olmayan yani bilinmeyen bir tarihlerden beri Zağros Dağlarının yüksek mıntıkalarında yaşamış olan Ön Sümerler ve Sümer ile yakınlığı bulunan insan guruplarına verilmiş olan addır. Sami ırktan olan Akad'lar, Sinear bölgesine hakim oldukları sırada karşılarında bulundukları en büyük rakiplerinden biri de Gotiler idi. (Elam ve Mez. Sayı: 316)

KASSİTLER: Tarihi belli olmayan zamanlarda büyük ihtimalle Sümerler veya Ön Sümerler ve Etilerle beraber Orta Asya'dan gelerek Elamlar'ın yukarısında İran'ın dağlık mıntıkasında yurt tutmuşlardı. Bu kavmin adı "Kassu/Kassit/Kosse" isimleriyle de anılmaktadır. Akadça bu ismin "Hem Ma'bud'un ve hem de o Ma'buda tapan halkın ismi" olarak kullanılmıştır. Kassitler kendileri ile TÜRK ismini ilk defa tarihe tanıttırmışlardır. Kassitler "Turgü" isminde (mabudilahları) vardı. Etiler ile Mitanniler'in "Tarku" veya "Tarhu" adıyla aynıdır. Kassitler Hititler ve Mitanniler ile aynı ırktandırlar. (El. Mez. 525)

SAMİLER: Tevrat'ın bilinen ananesine göre "Nuh Tufanı"ndan sonra Nuh'un üç oğlundan biri olan Sam'dan türemiş olan insan topluluklarına verilen isimdir. Samiler, pek çok dağılmış ve muhtelif etnik guruplarla karışmış olduklarından Halis Sami tip bulunması mümkün değildir.

Arap yarımadasından ilk defa Sin'a (San'a) mıntıkasına doğru çıkmış olan Sami Kabileler, M.Ö. 4000'li yılların sonunda rastlanmış olduğunu Eski Mısır tarihi vesikaları belirtmektedirler. Sümerler'e ait tabletlerde de Samiler'in bu tarihlerde Fırat Nehrinin batı kıyılarında, Irak ve Suriye'nin arasındaki çölde dolaşmaya başladıklarını göstermektedir. (Elam ve Mez. Sayfa: 282, 283)

Samiler; Akdeniz Dolikisefalleri tipinden olan ırka mensupturlar. İbn-i Haldun bunları Arab'ı Müsta'rabe (Araplaşmış Arap) adını vermektedir. Samiler, Mezapotamya'ya geldiklerinde burada kendilerinden çok önceleri gelerek yerleşmiş ve ileri bir medeniyete sahip olan Ön Sümerler'i ve Sümerlerle karşılaşmışlardı. Bu dönemde kuzeyde ise, Toroslar bölgesinde Mitanniler ve Kapadokya bölgesinde ise Hititler bulunmaktaydı. (Yakın Şark, C. I Sayfa: 198)

LUVİLER: Alanya'nın kuzeyinden Göksu Nehri kollarının da kuzeyini içine alan daha kuzeydeki Karaman bugünkü Mersin'i, kuzeydoğuda Kapadokya'ya ulaşan ve Seyhan Nehri arasına yerleşen boyun adıdır. Taş-Eli ve Toros Kilikyasına yerleşmişlerdir.

FRYGYA: Afyon, Denizli, Uşak, Kütahya, Eskişehir vilayetleri ve civarlarına verilen bir isimdir. Frygler ile Muskiler'in aynı soydan oldukları ve Tabal-lar Gaşgalar ve Tegaramalar ile de yakın soy bağları bulunduğunu tarihi kaynaklar belirtmektedirler. Fryg Devleti adında bir devlet kurulmuştur. (Yakın Şark. C. IV. Sayfa: 22, 26, 261 ve diğer eserler)

TUKURNA: "Urna" ekiyle türetilmiş Kappadokya'da bulunan bir şehrin adıdır. "Urna" ölü külünün konulduğu kabın adıdır. (Belleten, C. 10. Sayfa: 390)

TİLİMRA: 1- "Ura" ekiyle türetilmiş bir yer adıdır.

2- "Proto-Hititçe" kuyu anlamına geldiği ifade edilmektedir.

3- Tilimra şehir adı TİLİ-UR (A)-UMAN şahıs adı köküyle aynıdır.

4- Hitit metinlerindeki Tiliuraş şehri adında buluyoruz. Çünkü Hititçe'de şahıs adları dolayısıyla "U" veyahutta "V" ile "M"nin değişmeye uğradığını biliyoruz. O halde "Tilimra" ile "Tiliuraş"ın aynı olduğu anlaşılmaktadır. (Belleten, C. 10. Sayfa: 393)

5- Tilimra'nın Kuşşar ve Şamuha'nın doğusunda olacağı tahmin edilen yer Hitit metinlerinde Kuşşar ve Şamuha şehirleriyle birlikte zikredilmekle birlikte birbirlerine yakın oldukları anlaşılmaktadır. Bu yörenin Kuşşar ilinden doğuya doğru giden yolun (ihtimalki bu yol kral yoludur) önce Şamuha'ya gelindiğini ve oradan bir yol (daha doğuya) Tilimra'ya, bir diğer yolda güneydoğuya Malatya civarında aranması uygun olan Hurama'ya gidiyordu. Eldeki kaynaklara göre Hurama şehri, Kizvatna'nın, diğer adı olduğuna göre ve Luhuzatia ve Razama şehirlerinin ve Malatya'nın yakınlarında ve Tegarama'nın güneyinde olduğuna göre Tilimra'nın Tilgarimmu diye bilinen bugünkü Gürün İlçesi'nin olduğu anlaşılmaktadır.

Göthze'nin, Hahhum, Harana, Şamuha, Timelkia, Tegarama, Luhuzatia şehirlerinin yerinin Yukarı Kızılırmak ile Yukarı Fırat arasındaki sahada (yani Fırat Nehrinin kolları olan bugünkü Tohma Vadisinde) lazım geldiğinin kanaatini belirtmiş olması bu görüşümüzü doğrulamaktadır. (Belletne. C. 10. Sayfa: 398)

TEGARAMA: Hititçe'de "MA" ekiyle türetilmiş bir yer adıdır. Tarihi kaynaklarının büyük çoğunluğu bu yerin bugünkü Gürün ilçesi olduğunu belirt-

mektedirler.

TEGARAMA: Bu şehir adı ile kökü bakımından mukayese edilebilecek TİKARA ve "TİKARAŞU" şahıs adlarının "MA" ekiyle türetilmiş bir yer adı olduğudur.

TEGARAMA: Genelde Tegarama, Hurama, Ulama, şeklinde gördüğümüz bu yer adından sonrakisinin Hitit metinlerindeki Hurumma ve Ulumma diye yazılmış olduğu da görülmektedir ki bu da "Tegarama" isminin Hititçe'deki "MA" ekiyle türetilmiş bir yer adı olduğu ortaya çıkmaktadır.

TEGARAMA: "Tegarama" hem Kappadokya, hem de Hitit kaynaklarında defalarca rastlanmakta olan bir şehir adıdır. Hitit metinlerinde TAGARAMA şeklinde yazılmaktadır. Hitit metinlerine göre ISUWA hududunda ve Azzi ile münasebeti bulunan bölgenin adı olabileceğini Göthz, "Kizvatna" isimli esinde belirtmektedir.

TEGARAMA ismi, Asur kaynaklarında "TİLGARİMMU" şeklinde geçen bu şehrin genellikle GÜRÜN İLÇESİ olduğu kabul edilmektedir. Bu bilgilere göre:

A) Kapadokya belgelerinde TEGARAMA,

B) Hitit metinlerinde TAGARAMA,

C) Asur kaynaklarında da TİLGARİMMU diye geçmektedir. (Belleten Cilt: 10, Sayfa: 411)

TUŞPA: Bugünkü VAN bölgesidir.

TREPEZİUS: Bugünkü Trabzon

TERMEDON: Samsun'daki Terme Çayıdır.

TUNİF: Kadeş şehrinin kuzeyinde bulunan eski bir şehir adıdır.

TOMİSA: Fırat Nehrinin doğu yakasında Malatya'dan az aşağısında Ermeni kralı Tigran'ın ilk kalesinin bulunduğu şehir.

TİGRİS: Dicle Nehridir.

TARON: Muş ili.

TARONİTİD: Van Gölünün batısını teşkil edip, Dicle Nehri ile sulanan bölge. Taronitid bölgesindeki şehir ve kasabalardan Toros eteğinde Muş, Dicle havzasında bir vadi başında Bid-Liz (Bugünkü Bitlis) Van Gölü kenarında Khlatın (Bugünkü Ahlat ilçesi) bugüne kadar adlarını korumuştur. Bölgeyi Artaksiadllar Kralı Artaksias ele geçirmişti.

KYRUS: Kur Nehri

KHABORUS: Habur Nehri

KOLKİT: Kelkit Çayı

KMAŞK: Şam Şehri

KERASONT: Giresun

KARSARUA: (Gaziura): Tokat veya bugünkü Aksaray bölgesidir. (Belleten. C. 10. Sayfa0 395)

KUMAHA: Bugünkü Temah şehri

KİŞŞİA: Boğazlayan-Gemerek bölgesi havallisindeydi.

KUMMANU: Hurri çevresinde yakın olan Hurama, Şamuha vb. gibi şehirlerle sınırlı olan bölgedir.

2- Göthzenin tespit ettiğine göre, bir ülke değil, şehir olarak Kizvatnanın diğer bir adıdır.

3- Tegarama'nın güneyinde bulunan bir şehir adı veya site devletinin adıdır. (Belleten. C. 10. Sayfa: 392)

GURGUM: (Gamgum): Bugünkü Maraş ve havalisi

ORONT: Asi Nehri

HUBİSNA: Klasik çağda Kbystra (Konya Ereğlisi) dir. Tyna-Tuvana ile aynıdır.

PYRAMUS: Ceyhan Nehridir.

SARUS: Seyhan Nehri

TARS: Tarsus

ZEBİRİUM: Mersinin eski yerinde kurulmuş bir şehir.

ZENA: Hititçe'de yaz mevsimi demektir.

ZARAŞŞİNA: Bugünkü Zara ilçesi

URİHİMAŞMAŞ: Maraş-antep arasındaki bölgedir.

SARİŞŞA: Şamuha ile Hurama arasında kalan bir şehir veya bugünkü Sarız ilçesi.

ŞAMUHA: Garstang'a göre Fırat kenarında eski bir şehirdir.

HALPA: Bugünkü Halep şehridir.

HANİGALBAT: Mitanni kelimesinin Asurcasıdırb.

MAMİSTRA (Misisi) Bugünkü Adana ve havalisidir.

SEZARE: Bugünkü Kayseri'nin Roma İmparatorluğu Tiberius'un verdiği isimdir.

TURHUMİT: İki yerde olduğu tahmin edilmektedir: 1- Darende ilçesidir. 2- Tokat Sivas arasındadır.

URŞU (OSREON): Bugünkü Urfa şehridir.

TİMELKİA: Bugünkü Darende ilçesidir.

EKBATAN: Hemedan şehridir.

NİSİBİS: Nizip ilçesi.

HAMAT: Hama şehridir.

ZELA: Zile ilçesidir.

İRİS: Yeşilırmak

ARKHALEİS: Aksaray

LİKEONYA (İKEONYUM): Konya ili

HALYS: Kızılırmak

BALYS: Kızılırmak

KUBAKİB: Tohma Suyu

RAS-ŞAMRA: (Ugarit) Bugünkü Lazkiye (Lübnan)nın kuzeyindeki bir şehir.

GANGRA: Çankırı
KHURRİ: Bugünkü Urfa'nın yerinde olduğu tahmin ediliyor.
RESUL AYN: Vaşşuganni
HERAKLEİA: Karadeniz Ereğlisi
TRYPOLİS: Trablus Şam
PTEOLEMAİS: Akka Şehridir
TAVİON: Yozgat
SEBASTOPOLİS (SEBESTEİA): Sivas
PİTURA: Kizvatna'nın bir sınır şehri olup Elbistan'a yakın bir şehirdir.
HARRANA: Harran şehri
UŞHANİA: İncesu-Ürgüp arasındaki bir yer.

ULAMA: Aksaray Sultanhanı'ın güneyindeydi. Ve bu şehrinde KİZUVATNA ÜLKESİ SINIRLARI içinde bulunması ve Malatya genç Hitit Prensliğine yakın olduğu ve Hepat Kültün'de M.Ö. 1000 yıllarında yaşadığı bilindiğine göre ve çivi yazısı Hititçesine'de "Boşama kabı (ibrik gibi her şey) kapı" anlamına geldiğine göre Kara Höyükte (Elbistan'da Malatya'ya Gürün'e kadar giden yolların 10 km kuzeyindedir) geçen şehir adının yazısındaki "La (hu), Ma-ta-n-di ismi LAVAZANTİYA ülke adından sonra üç şehirde isminin görüldüğüne göre "URA-ME-NA-İ" ismiyle ve bunların birincisinden "LE-KA-RA-MAURU" olarak geçmektedir. Bu ise Boğazköy metinlerinden ise ve bugünkü Gürün ise Bertuttan Tegorama veya Teporama şehri kastedilmektedir. M.Ö. 1000 yıllarında Hatti Kralı III. Hattuşuli'nin eşi "Pudu-Hepa" (Hepat Kültü) babası Lavazantiya şehrinin (veya ülkesinin) kralı bulunuyordu. "Boşaltma Kabı" anlamına gelen ve çivi yazısında "La-(Hu)-Wa-Ta-N-Di" ismi "Lavazantiya" (Luh-Azatia yerinde kullanılmaktaydı. Buna göre Gürün'ün bulunduğu bu şehir devletinin adı "Lavazantiya" idi ki bu bilgilere göre Lavazantiya ile bugünkü Gürün ilçesinin kastedilmiş olduğu ortaya çıkmaktadır. (Daha geniş bilgi için Gürün ilçesinin adları bölümüne bakınız.) (Belleten, C. X. Sayı: 39. Sayfa: 386. Belleten, C. XV. Sayfalar: 323- 333)

Selçuklular zamanında Sivas şehrinin ismi **Dar'ül Ala** (Yücelik şehri) idi. Kayseri **(Darül mülk),** Niğde **(Darül Pehlivaniyye),** Erzincan **(Darün-Nasr) yardıma mazhar şehir,** Amasya (Darul İzz, İzzet ve Şeref Şehri), Tokat **(Durannusret),** Ankara **(Darul Hısn)** yani müstahkem belde, Aksaray **(Darüz zafer) (Darür ribat) (Darülciha)** Bayburt **(Darül celal)** yani "ululuk" şehri anlamına gelmektedir.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

1- BELLETEN..... 1, 2, 3, 5, 7, 10, 12, 14, 15. Ciltleri.
2- ANADOLU UYGARLIKLARI TARİHİ ANSİKLOPPEDİSİ. Görsel Yayınları: 1, 2, 3, 4. Ciltleri.
3- YAKIN ŞARK: M. Şemsettin Günaltay: 1 ve 2. Ciltler.
4- ALAM VE MEZAPOTAMYA: M. Şemsettin Günaltay.
5- ASR-I SAADET TARİHİ: 1, 2, 3. Ciltleri, Ömer Rıza Doğrul.

6- KİTAB-I MUKADDES: Tevrat, Tekvin Bölümü-Osmanlıca Nüshası.
7- FÜTUHUL BÜLDAN: Belazuri, 1, 2. Cilt. Çeviren: Zakir Kadiri Ugan.
8- OSMANLI TARİHİ: 1 ve 2. Ciltleri-Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı.
9- ORUÇ BEĞ TARİHİ: Tercüman 1001 Temel Eser 1972 Baskısı.
10- OSMANLI TARİHİ: Enver Ziya Karal.
11- DOĞU ANADOLU VE MUŞ'UN İZAHLI KRONOLOJİK TARİHİ: M. Salih San.
12- DÜLKADİRLİ BEYLİĞİ MİMARİSİ: Yardımcı Doç. Dr. Hamza Gündoğdu.
13- DULKADİR BEYLİĞİ: Prof. Dr. Refet Yinanç.
14- ANADOLU BEYLİKLERİ HAKKINDA ARAŞTIRMALAR: Prof. Dr. Yaşar Yücel.
15- TOHMA HAVZASI: Mehmet Ali Cengiz.
16- YURT ANSİKLOPEDİSİ: Sivas Maddesi.
17- MALAZGİRT ZAFERİ VE DOĞU ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİ: Kemal Doğan.
18- SEYAHATNAME: Evliya Çelebi.
19- OSMANLILARDAN ÖNCE ANADOLU'DA TÜRKLER: Claude Chan, Çeviri: Yıldız Moran.
20- FOLKLOR VE HALK EDEBİYATININ MİLLİ BİRLİĞİN OLUŞMASINDAKİ YERİ: Prof. Dr. Şükrü Elçin.
21- SİVAS İLİ FOLKLOR BİBLİYOGRAFYASI: Doğan Kaya.
22- SELÇUKLULAR ZAMANINDA TÜRKİYE-Prof. Dr. Osman Turan.
23- OSMANLI TARİHLERİ DEYİMLERİ SÖZLÜĞÜ: M. Zeki Pakalın 1946.
24- REVAK DERGİSİ: Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü 9. Hafta Özel Armağanı.
25- ANADOLU KÖY ORTA OYUNLARI: Şükrü Elçin.
26- MARAŞ TARİHİ VE COĞRAFYASI: Besim Atalay.
27- TÜRK ERGENOKON BAYRAMI NEVRUZ: Doç. Dr. Abdülhaluk Çay.
28- TÜRK HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMALARI: Kültür Bakanlığı Yayınları-1990/1.
29- YER BİLİMLERİ: Prof. Dr. Resat İzburak
30- TÜRKİYE (DOĞU ANADOLU) AKARSULAR VE DAĞLAR: Hüseyin Saraçoğlu.
31- TÜRKİYE CUMHURİYETİ ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI M.T.A. GENEL MÜD. ORTA ANADOLU I. BÖLGE MÜD. SİVAS İLİ MADEN VARLIĞI: Sayfa: 55, 56, 57.
32- MTA ENSTİTÜSÜ YAYINLARI: Türkiye Demir Yatakları No: 136.
33- TÜRKİYE MADEN ENVANTERİ: (İllere göre) Kitap No: 179.
34- TÜRKİYE YERLEŞME COĞRAFYASI: H. Doğanay. Giriş ders notları.
35- TOPRAK COĞRAFYASI: İ. Atalay (1980) Ders Notları.
36- NÜFUS VE YERLEŞME: A. Tanoğlu: İst. Ün. Ed. Fak. Co. Enst. Yay.
37- DEVLET METEOROLOJİ GENEL MÜD: Döküm Cetveli ve MTA. Raporu.
38- Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Su Ürünleri. Gökpınar Alabalık Üre. İsts. Verileri.
39- SULTAN ALAEDDİN ERATNA: Kültür Bakanlığı/1115 Yrd. Doç. Dr. Kemal Göde.
40- D.İ.E. (Devlet İstatistik Enstitüsü) Verileri
a- 28 Teşrini Evvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri
41- T.C. BAŞKURT İSTATİSTİK UMUMİ MÜD. Fasikül 1 ve 2
42- b- 24.02.94 tarihli dilekçe ile istenen Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı yayınlarının verilerin Prof. Dk. Emer L. GEBİZLİOĞLU tarafınca gönderilen 1924-1990 Gürün Nüfus Verileri.
43- İlçe Milli Eğitim Müd. 1994 yılı verileri. İlçe Tarım Müd. 1994 yılı verileri.
44- T.C. ZİRAAT BANKASI 1973 SİVAS İLİ YILLIĞI: Sayfa: 66, 67
45- TERCÜMAN 1001 TEMEL ESER: Eski Eserler Ans. Sayfa: 67, 68

46- NECDET SEVİNÇ: Osmanlılarda Sosyal ve Ekonomik Düzen
47- MALATYA TARİHİ: Mevlüt Oğuz.
48- DARENDE TARİHİ: Sıtkı Yazıcıoğlu.
49- SOMUNCU BABA: Ahmet Akgündüz Sayfa: 97, 98, 100
50- FETİH TÜRKİYE TARİHİ: Prof. Dk. Ali Sevinç ve Yaşar Yücel.
51- Bozok Tahrir Defteri Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi. No: 30, 31
52- Kars-ı Maraş Tahrir Defteri Tapu ve Kadastro Genel Müd. Arşivi. No: 168
53- Malatya Tahrir Defteri Başbakanlık Arşivi. No: 408-Tapu ve Kadastro Genel Müd. Arşivi No:142 Hazırlayan: Refet Yinanç-M. Eli Büyük
54- Sivas (Eyalet-i Rum) İcmal Defteri. Başbakanlık Arşivi No: 15
55- Başbakanlık Osmanlı Arşiv Tapu Tedarir Defteri. No: 156 Sayfa: 238.
56- Malatya Evkaf ve Emlak Defteri (937/1530 tarihlidir) Sayfa: 236, 250.
57- Ankara Tapu ve Kadastro "Kuyud-u Kadime Arşivi" No: 153. VRK 70/B'deki kayıtlara göre.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR:

1- Halk Edebiyatı Araştırmaları, Cilt: 2. Sayfa: 1, 2, 3. Şükrü Elçin
2- Temel Britannica, Cilt: 8 Sayfa: 325
3- Türk Kültür Araştırmaları 1987 Kültür ve Turizm. Bk. Yay. 83, Sayfa: 292 Dr. Günay
4- K. Kerim, Hucurat Suresi. Ayet: 10, 12.
5- K. Kerim, Nisa Suresi. Ayet: 1
6- Sahih-i Buhari
7- Türk Kültür Tarihine Giriş, Cilt: 8, Sayfa: 2, 3, 4
8- A.g.e. Cilt: 8 Sayfa: 197.
9- Sahih-i Buhari, Cilt: 2. Sayfa: 302.
10- Türk Kültür Tarihine Giriş. Bahaeddin Ögel, Cilt: 8, Sayfa: 7
11- Türk Halk Dansları ve Anadolu Uygarlıkları Şerif Baykurt. Cilt: 3, Sayfa: 49
12- Türk Kültür Tarihine Giriş, Cilt: 9. Sayfa: 13. Bahaeddin Ögel.
13- A.g.e. Cilt: 9. Sayfa: 150, 151.
14- Sahih-i Buhari, Cilt: 2. Sayfa: 204, 398.
15- Halk Edebiyatı Araştırmaları, Cilt: 2. Sayfa: 432, 433-Şükrü Elçin.
16- Türk Kültür Tarihine Giriş. Bahaeddin Ögel. Cilt: 9 Sayfa: 24.
17- Türk Devletleri Tarihi. Prof. A. Müderrisoğlu. Prof. Şükrü Kaya.
18- Anadolu Uygarlıkları Tarihi. Cilt: 1 Sayfa: 77
19- Yakın Şark. Prof. Şemsettin Günaltay. Cilt: 2 Sayfa: 155, 156
20- Anadolu Uygarlıkları Tarihi. Cilt: 1 Sayfa: 87, 88.
21- Halk Edebiyatı Araştırmaları: Cilt: 2. Şükrü Elçin.
22- Türk Kültür Tarihine Giriş. Cilt: 8. Sayfa: 2, 3, 4, 197, 202.
23- A.g.e. Cilt: 9 Sayfa: 13, 27, 24.
24- Anadolu Köy Orta Oyunları. Şükrü Elçin. Sayfa: 31, 32
25- Halk Edebiyatı Araştırmaları: Cilt: 2. Sayfa: 410, 430, 451, 470, 472.
26- Kaamus(u) Mütercim Asım Efendi. Sayfa: 530
27- Halk Edebiyatı Araştırmaları: Cilt: 2. Sayfa: 472
28- Derlemeler. Cilt: 1 Sayfa: 43.
29- Kerkük. Nefi Demirci. Sayfa: 12, 13.
30- K. Kerim Araf Suresi. 122. Taha Suresi: 117. Ayeti.
31- Yakın Şark. Şemsettin Günaltay. Cilt: 1
32- Türk halılarında doğal renkler ve boyalar. Sayfa: 9 Gürbüz Uğur.

33- El Sanatları Kenan Özel. Sayfa: 10
34- Osmanlı Sosyo Ekonomik Düzeni. Necdet Sevinç. Sayfa: 33, 35, 36
35- Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi. Cilt: 2. Sayfa: 243.
36- Yakın Şark. Şemsettin Günaltay. Cilt: 2. Sayfa: 226.
37- Yusuf Durul-Türk Kilim Motifleri.
38- Sivas Yöresi Kilimlerinin İncelenmesi. Ayten Deveci
39- Rehber Ansiklopedisi. Sayfa: 40, 41 Cilt: 7
40- Temel Britannica. Cilt: 7. Sayfa: 331, 332, 333
41- Temel Britannica. Cilt: 3. Sayfa: 317, 318
42- Selçuklular ve İslamiyet Prof. Osman Turan. Sayfa: 120
43- Claude Chan-Anadoluda Türkler.
44- Eski Eserler Ansiklopedisi. Cilt: 2. Nurettin Rüştü Büngül.
45- Anadolu Halk İlaçları. İsmet Zeki Eyüboğlu. Sayfa: 5, 6, 7, 8.
46- Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi. Cilt: 8
47- A.g.e. Cilt: 1 Sayfa: 34, 35
48- K. Kerim Rum Suresi. Ayet: 46, 48, 49.
49- Eski Türk Dini. Prof. Abdülkadir İnan. Sayfa: 24, 26, 12, 32, 38, 39, 40, 43
50- A.g.e. Sayfa: 160, 162
51- Anadolu'da Sarılık Hastalığı Ali Haydar Bayat. Sayfa: 59. 3. Milletler Arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. Cilt: IV.
52- Sahih-i Buharı. Cilt: 12. Sayfa: 76, 78, 79. Hadis No: 1923
53- 1929 yılı Sivas Bülteni. Sayfa: 86, 87, 118, 122, 127.
54- Anadolu Uygarlıkları Tarihi Ansiklopedisi. Cilt: 1. Sayfa: 65, 66, 67.

KAYNAK KİŞİLER

1 - Hacı Arap Küçük	Çayboyu Mahallesi - 1933
2 - Tahsin Tanyıldızı	Çayboyu Mahallesi - 1933
3 - Kemal Saraç	Çayboyu Mahallesi - 1933
4 - Osman Şener	Çayboyu Mahallesi - 1933
5 - Kasım Yılmaz	Çayboyu Mahallesi - 1933
6 - Mikdat Kasap	Çayboyu Mahallesi - 1933
7 - Recep Çolak	Çayboyu Mahallesi - 1933
8 - Bekir Göksu	Çayboyu Mahallesi - 1933
9 - Murat Tanyıldızı	Çayboyu Mahallesi - 1933
10 - Ahmet Gültekin	Çayboyu Mahallesi - 1933
11 - İsmail Tök	Çayboyu Mahallesi - 1933
12 - Mehmet Tecir	Çayboyu Mahallesi - 1933
13 - Mustafa Arslantaş	Çayboyu Mahallesi - 1933
14 - Hilmi Taş	Çayboyu Mahallesi - 1933
15 - H.İsmail Mahgen	Mahgen Köyü
16 - Hamit Bölücek	Akdere Köyü
17 - Bayram Bulut	Bahçeiçi Köyü
18 - Mehmet Şahin	Başören Köyü
19 - Bayram Öz	Beypınar Köyü
20 - Mustafa Demirkaya	Beypınar Köyü
21 - H.Mehmet Şahiner	Beypınar Köyü
22 - Hüseyin Keskin	Bozhöyük Köyü
23 - Hamit Uzun	Suçatı Kasabası
24 - Mehmet Atmaca	Böğrüdelik Köyü
25 - İlyas Güneş	Camiliyurt Köyü
26 - Abbas Güneş	Camiliyurt Köyü
27 - H.Ahmet Alpay	Çevirme Köyü
28 - Şemsetin Maden	Çiçekyurt Köyü
29 - Hamut Tuna	Çiçekyurt Köyü
30 - Cafer Şimşek	Çiçekyurt Köyü
31 - Nurettin Kılıç	Davulhüyük Köyü
32 - Sait Doğan	Davulhüyük Köyü
33 - Murtaza Kurt	Davulhüyük Köyü
34 - Gönül Taş	Dayakpınar Köyü
35 - Ali Koca	Dürmepınar Köyü
36 - Ferhat Arslandok	Erdoğan Köyü
37 - Şeyh Mustafa Çay	Yeşildere Köyü
38 - H.Mustafa Kayapınar	Çöplü Mezrası
39 - Asım Özdemir	Göbekören Köyü
40 - Ali Birim	Güldede Köyü
41 - Bektaş Boynueğri	Güldede Köyü
42 - Cafer Kartal	Güldede Köyü

43 - Tacettin Yılmaz	Güneş Köyü
44 - Bayram Taşdemir	Hüyüklüyurt Köyü
45 - Adil Gülsoy	İncesu Köyü
46 - Şinasi Gülsoy	İncesu Köyü
47 - Kadir Gülsoy	İncesu Köyü
48 - Haceli Cırık	İncesu Köyü
49 - Rasim Kaledere	Kaledere Köyü
50 - Hamit Budak	Karadoruk Köyü
51 - Mustafa Karataş	Karadoruk Köyü
52 - Müslüm palu	Karakuyu Köyü
53 - H.İbrahim Alıçlıdağ	Yuva Köyü
54 - Reşit Taner	Kavak Köyü
55 - Hurşit Korkmaz	Kavak Köyü
56 - Doğan Yalçınkaya	Şakşakpınar Köyü
57 - Arif Yalçınkaya	Şakşakpınar Köyü
58 - Hasan Ayvataş	Kaynarca Köyü
59 - Hamdullah Karadeniz	Kervanmağara Köyü
60 - Raif Poyraz	Kındıralık Köyü
61 - H.Nail Kayapınar	Kızılören köyü
62 - Abdullah Kaya	Kızılpınar Köyü
63 - Abdurrahman Çetinkaya	Koyunlu Köyü
64 - Ali Soğukbulak	Kürkçü Köyü
65 - Ökkeş Dağ	Kürkçü Köyü
66 - İsmail Kayık	Reşadiye Köyü
67 - Selahattin Türk	Sarıca Köyü
68 - İsmet Özpınar	Sularbaşı Köyü
69 - H.Kadir Öztürk	Sularbaşı Köyü
70 - Haco Küçük	Sularbaşı Köyü
71 - Bayram Atalan	Tepecik Köyü
72 - Mevlüt Gündoğan	Tepecik Köyü
73 - Yusuf Çelik	Tepecik Köyü
74 - Alhas Karataş	Tepecik Köyü
75 - Mehmet Akpınar	Tepecik Köyü
76 - Mustafa Gündoğan	Tepecik Köyü
77 - Selami Yiğittürk	Şuğul Mahallesi
78 - Üzgü Solak	Bey Sokağı
79 - Said Solak	Ketençayırı Mahallesi
80 - Abbas Küçük	Konakpınar Nahiyesi
81 - Ahmet Yılmaz	Eskihamal Köyü
82 - Osman Leke	Dırışlar
83 - Cemal Gölpınar	Külahlı Köyü
84 - Yusuf Toprak	Koyunlukoca Köyü
85 - H.Osman Alpman	Bahçeiçi Köyü
86 - İsmail Kaya	Yaylacık Köyü
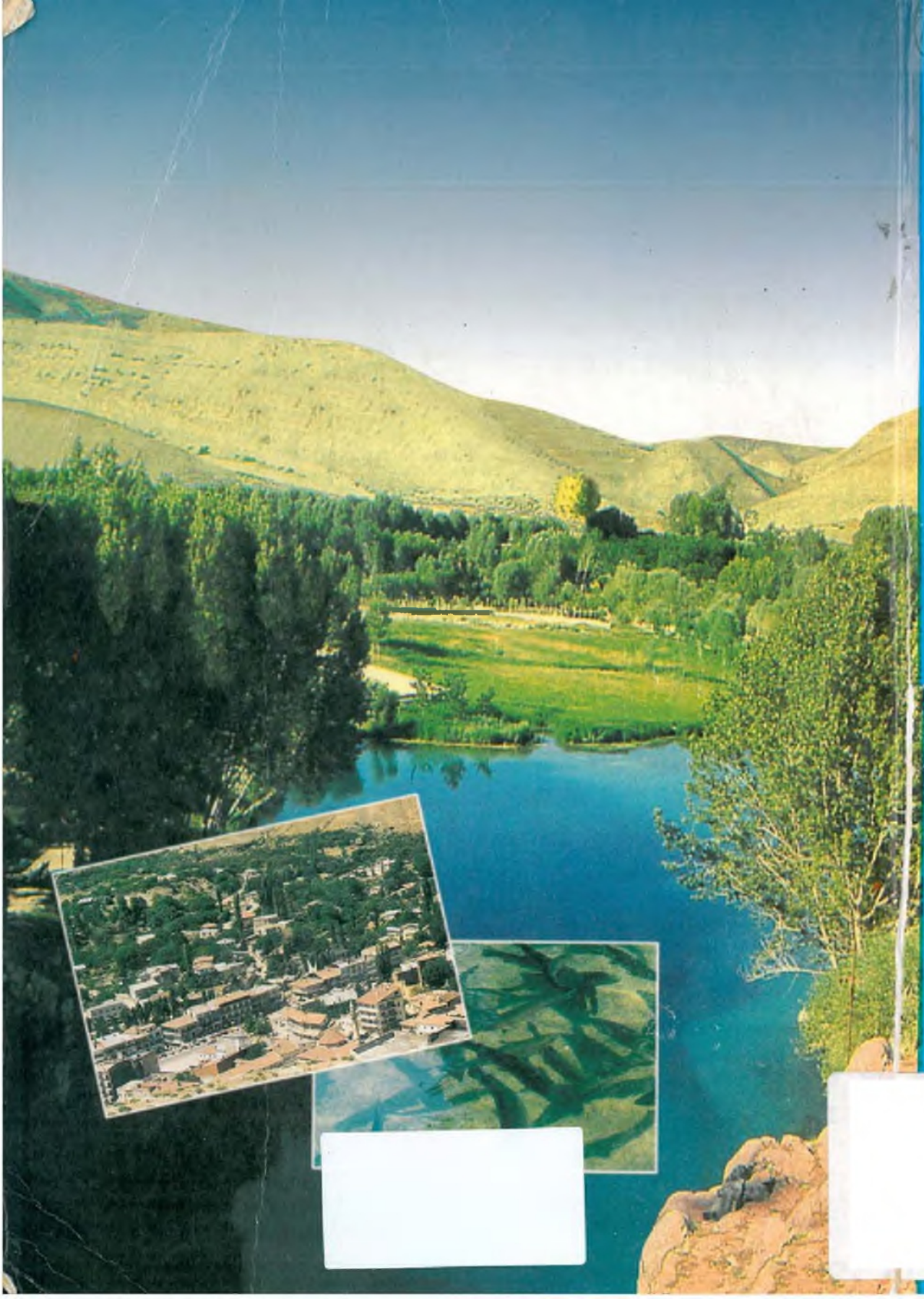
87	İbrahim Bulut	Yazyurdu Nahiyesi
88	İsmail Şahin	Yılanhüyük Köyü
89	Hacı Aktaş	Yolgeçen Köyü
90	Durdu Topraktepe	Yukarısazcağız Köyü
91	H.Seyfi Körpınar	Yukarısazcağız Köyü
92	İsmail Topraktepe	Yukarısazcağız Köyü
93	Ali Rıza Şahin	Yuva Köyü
94	Faik Bilgiç - 1926	Suçatı Kasabası
95	Ahmet Koça	Suçatı Kasabası
96	Cemil Sorgun	Suçatı Kasabası
97	Kamil Başpınar	Suçatı Kasabası
98	Nazım Takçı	Suçatı Kasabası
99	Haydar Alparslan	Gökpınar Mezrası
100	Mehmet Emri	Suçatı Kasabası
101	Mustafa Sarı	Gökpınar Mezrası
102	H.Mehmet Büyüktanır	Karatepe Mahallesi
103	Hüseyin Uzun	Bey Sokağı
104	Emin Ata	Şuğul Mahallesi
105	Mehmet Özdamar	Pınarönü Mahallesi
106	H.Önder Özdeğer	Pınarönü Mahallesi
107	Hasan Özdeğer	Derman Eczanesi
108	Turgut Yılçın	Aksu Mahallesi
109	Bahri Er	Pınarönü Mahallesi
110	Müsleyn Serçe	Aksu Mahallesi
111	H.Mehmet Avunduk	Pınarönü Mahallesi
112	Ali Boğa	Suçatı Kasabası
113	Üzeyir Yükselce - 1931	Çiçekyurt Köyü
114	Ali Ak - 1924	Dayakpınar Köyü
115	Ahmet Moğolkoç - 1944	
116	Niyazi Ayyıldız	Böğrüdelik Köyü
117	Hakkı Aticeyurt	Hüyüklüyurt Muhtarı
118	Hüseyin Yaman-1929	Tepecik Köyü
119	G.M.S.O. 1997 E.T.F. Sonuçları	
120	T.C. Başbakanlık D.İ.E.Genel Müd. Mücmel Nüfus Tabloları